


BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
4.0.
33

D. FRANCISCI

TOLETI,

SOCIETATIS IESV,

Nunc S. R. E. Cardinalis Ampliss.

COMMENTARIA,

Vna cum Quæstionibus

IN VNIVERSAM ARISTOTELIS LOGICAM.

Nunc denuò, maxima cum diligentia illustrata, sunt edita.



VENETIS,

Apud Iuntas. M D XCVI.



TIPOGRAPHVS
AEQVO LEOTORI.



T nunquam diligentiam noſtram a uobis, ſtudioſi, paſſi ſumus deſiderari, ita in his Franciſci Toleti in Ariſtotelis Logica opera lucubrationibus, committendum nõ putauimus, ut tot erroribus, tam fœdiſque, ac multis maculis conſperſæ in manus ueſtras uenirent, quot & quam multis infectæ in vulgus hactenus prodiere. Quamobrem commiſſa huius operis cura ijs quorum, & doctrinæ, & diligentiæ merito confidimus, id noua hac editione præſtitiſſe etiam certo ſcimus, ut hoc ipſum iam tandem tale in conſpectum ueſtrum ueniat, ut neque nos ſtudij noſtri pęniteat: neque ſit cur deinceps de librariorum Incuria in hoc ipſo opere, aliquis conqueratur.

INDEX COMMENTARIORVM ET QVAESTIONVM.

In vniuersam Aristotelis logicam.

Doctoris Francisci Toleti Societatis IESV.

De Dialectica in communi.

PROOEMIVM.



Finis Lib prædicab Porph.

In

In Librum Cathegoriarum Aristotelis.

Finis Prędicamentorum.

Gilberti Porretani Peripatetici sex principiorum liber.

Libri sex principiorum finis.

In lib. Perihermen. 2. Aristotelis.

In caput 2. de Nomine.

In cap. 5. De quantitate, & oppositione enunciationum.

In cap. 6. De regulis oppositarum enunciationum.

In Cap. 1. De enunciationibus infinitis, & earum oppositione.

In cap. 2. De enunciationum vnitate, & pluralitate, & earum veritate, ac falsitate.

In cap. 3 de enunciationibus modalibus, earum oppositione, &c.

In caput 4. Quæ enunciationes contrariæ magis sibi inuicem esse dicantur.

Finis librorum Perihermenias.

In libros Posteriorum Analyticorum Aristotelis.

Prologomenorum quæstiones.

In lib. 1. cap. 1. De præcognitionibus. 152

In cap. 2. Quid sit scire, quid demonstratio, &c. 156

In

In lib. Secundum Posteriorum Analyticorum Aristotelis.

Index Commentariorum.

Finis Commentariorum in secundum librum Posteriorum.

Laus Deo, & Domino Nostro Iesu Christo, & Virgini Sacratissimæ Mariæ Matri eius Gloriosissimæ. Amen.

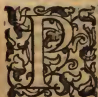
IESVS MARIA.

IN VNIVERSAM ARISTOTELIS LOGICAM COMMENTARIA.

vna cum Quæstionibus.

Per Doct. Franciscum Toletanum societatis IESV.
Nunc S. R. E. Cardinalem Amplisś.

De Dialecticæ scriptoribus, & eiusdem utilitate.



ERPAVCA, ante Arist. eaque imperfecta præcepta Dialectices extitere, præter rudẽ quandam cognitionẽ Prædicamẽtorũ (quorum inuentionem ad Architam Tarentinũ nonnulli referunt) & præter argumentationum quarundam genera, tunc tpis maxime nota, quib. frequentius utebatur. Quãuis sophistę plerique, quidisputandi peritia gloriabantur, ut Gorgias Leontinus, Protagoras, Prodicus, & plures alii, Arist, præcesserint, quos quibusdam dialogis, exagitat Plato, & ob quorum sophistarum importunitatem Arist. libros priorum se scripsisse profitetur, vt illorum cauillis, & obiectionib. plene satisfieret. Cæterum ipse Aristoteles primus omnium dialecticam ita perfecit, ut vix ullus eum aliqua in parte superauerit. Extitere quidẽ Stoici plerique post Aristotelem, qui differendi arte, & acumine plurimum valuerũt, & eius artis præcepta quam plurima conscripserunt, ita ut longo interuallo Peripateticos, & Aristotelem ipsum (ut ait Cicero, & Seneca, uariis locis) dexteritate disputandi se antecellere arbitrarentur. Cæterum posterorum iudicium secus habuit, & unum Aristotelem ita omnib. prætulit, ut præstantissimi quique Philosophi, cum & sequi, & in eum commentaria edere non dedignarẽtur, & publice omnibus prælegendum proponere. Hunc etiã præ cæteris Philosophis, ecclesia suscepisse iam videtur, a mille præsertim annis, & eũ potissimum in Academijs, cæteris alijs Philosophis posthabitib. adolescentib. erudiendis, enarrandum exhibere. In huius ergo vniuersam dialecticam commentaria edenda curauimus, ad iuuentutis ipsius constitutionem, commoditatem, & utilitatem. Est autem dialectica, ad plurima & maxima, sine ulla controuersia vtilis, ad scientias, inquam omnes addiscendas, ad oẽs errores vitandos, ad ipsiusque veritatis occultæ cognitionem, ad rerum denique naturam & essentiam, earumque principia, causas, partes, proprietates, & earum accidentia peruestiganda. Hęc enim dialectica res latentes definitione explicat, multiplicia & ambigua distinguit, & diuidit. Hæc subtiliter acute, & apposite, ac sine deceptione, de omnibus ratiocinandi uiam aperit. Tamen hęc oĩa inuenit, inuenta iudicat, iudicata dispo nit, disposita, & ordinata ꝓbat, ac, si ab aliis oppugnentur, defendit. Denique, vt vno uerbo dicam, cum homo sit animal rõnis particeps, hęc autem rationem perficiat, vnde & rationalis scientia merito uocatur, maxime hominis propria censeri debet, & a cæteris illum animantib. potissimum seiungit. Sed tñ antequam ad Aristotelis dialecticam accedamus, breuiter proponenda erit scientiarum diuisio, ut appareat quẽ ordinem, quemque locum & gradum dialectica seruet inter alias scientias & disciplinas.

Dialect. utilitas.

De artium, & scientiarum diuisione.

Art. & scientiarum diuisio.

Variæ quidem a diuersis scientiæ, & ar-

tes, multiplicique diuisione, distinguuntur. Nos autem Aristotelica duntaxat diuisione contenti erimus, eam tantillum locupletando. Omnis igitur scientia, hoc est clara & certa alicuius rei cognitio, ab Aristot. secundo Metaphysices cap. 1. in speculatiuam & practicam distinguitur; quæ distinctio ex fine desumpta est. Speculatiua.n. est, cuius finis in sola ueritatis contemplatione consistit. Practica vero, cuius finis est opus, ignobiliores etenim cognitiones dubias & incertas, quales sunt opiniones & suspiciones, ac similes aliæ, a ratione scientiæ penitus excludimus. Speculatiuam rursus scientiam diuidit idem Aristot. sexto Metaph. c. 1. in Physicam siue Naturalem, Mathematicam, & Metaphysicam, quæ ultima, tum diuina, quia de Deo tractat & intelligentiis, tum naturalis Theologia, seu Prima Philosophia, ab ipso & aliis uocari consueuit. Physica scientia est, quæ de rebus corporeis mutationi subiectis tractat, vt de animalibus, plantis, arboribus, & similibus, sub qua Medicina collocanda uidetur, quæ corpus humanum & eius affectiones considerat. Mathematica, quæ circa quantitatem & eius affectiones uersatur, quæ quidem in quatuor partes diuisa est, ipsiusmet quantitatis diuisione. Alia enim quantitas est permanens, alia successiua, & permanens quidem una continua, scilicet magnitudo, de qua Geometria differit, cui annectitur perspectiua, quæ est de linea uisuali, altera discreta, scilicet numerus, de qua agit Arithmetica. Successiua similiter alia continua, ut motus & tempus, quæ in ipsis cœlestibus orbibus maxime perspicua cernuntur, & circa hæc Astrologia uersatur quæ & Astronomica dicitur, quamuis & astrorum cœlorumque numerum, & magnitudinem, & distantiam, & alia similia, in cœlis & astris, ope Geometricæ & Arithmeticæ, ipsa quoque considerat. Tandem alia est successiua, sed discreta quantitas, quasi successiuus quidam numerus, vt harmonicus sonus & oratio longis & breuib. syllabis constans, & hanc quantitatem eiusque affectiones, & sonorum & concentuũ harmoniam, sonorum inquam numerum, Musica considerat. Item uero Metaphysica est, quæ differit de rebus non corporeis, sed incorporeis, ut de Angelis & intelligentiis, & tandem de Deo optimo maximo, atque ideo naturalis Theologia, ut diximus, vocatur: quod de illis agat, quan tum lumine duntaxat naturali potest cognosci. Diuino autem beneficio præstantior longe Theologia, supernaturali lumine, humano generi a Deo concessa est, cui annecti potest iuris pontificii prudentia: nã ex ea proderũt magna ex parte (pter forẽ sia) cum Theologiæ decreta ex sacris literis, & Ecclesiæ diuino lumine deprompta, tum ad mores, tum ad fidem pertinentia, in vnũ corpus redacta, q̃ p ipsiusmet Ecclesiæ gubernationem coaluerũt, quamuis Theologia, cum sit omnium prima & suprema, non tam speculatiua, quam supra speculatiuam uocari debeat, quæ & eminenter continet Practicam, & Speculatiuam, ut ait D. Thomas prima parte, q. 1. ar. atq. .. hæc de speculatiuis.

Scientia practica, et speculatiua.

Speculatiua diuisio:

Physica.

Mathe.

Metaph.

Ius pontificium.

Practica vero cum circa operationes uersetur, diuiditur ipsarum operationum diuis. in Actiuam videlicet: Actionum immanentium, & factiuam, seu effectricem operum externorum, ex Aristotele sexto Meta. c. 1. Operationes enim aliæ sunt internæ, aliæ externæ, & internæ quidem in eo qui operatur manent, ut intellectus cognitio, amor, & similes, quæ ob id propriæ actiones dicuntur, non effectiones, & illarũ quidem actiua, est scientia. Sunt autem internæ mentis nostræ actiones triplicis generis, uoluntatis, intellectus, & memoriæ, Circa uoluntatis quidem operationes, moralis Philosophia versatur, quæ quidem definiri potest, scientia recte uolendi. In tres autem partes secatur, in Ethicam, quæ unius actiones & mores recte instituit. Oeconomicam, quæ actiones domesticas probe disponit. Politicã seu ciuilẽ sciẽtiã, q̃ publicas actiones ad Reipublicæ uidelicet gubernationẽ princ. es complectitur, sub qua Iuris ciuilis scientia magna ex parte continetur, atque ex illa fere ortum habuit. Iã uero circa intellectus operationes dirigendas Dialecticã versatur, quæ est recte uidelicet, intelligendi scientia. Circa memoriæ actiones, ars recte memorandi versatur, qualem tradit Cicero, & alii Rhetores, per loca, & imagines, & alia huiusmodi præcepta.

Practica diuisio.

Operationes internæ.

Philosoph. Moral.

Ius ciuile.

Dialect.

Ars memorãdi.

Operationes uero aliæ sunt externæ, vocis scilicet, uel operis, quæ in eo qui agit non manent, sed in rem transeunt externam,

Operationes externæ.

nam, siue post illas opus aliquod effectum permaneat, vt post ædificationem domus siue non maneat, sed solum ipsæ actiones transeunt, vt vox, cantus, saltatio, &c. huiusmodi. Igitur circa vocis quidem actiones, ad congruè loquendum Grammatica versatur: ad ornate loquendum Rhetorica, cui annecti merito poterit, ad carmina & poemata componenda, Poetica, & ad historias scribendas, Historia. In externis autem operibus efficiendis, cæteræ artes Mechanicæ cernuntur: quæ pro diuersitate rerum & operum, in quibus versantur, quæque in ipsis efficiunt, distinguuntur: vt Agricultura, Pastoria, Militaris, Nautica, Lanifica, Fabrilis, cum aliis. Quæ operosum nimis hic esset sigillatim referre.

Gramm. *Rhetor.* *Poetica.* *Historia.* *Artes mechan.*

At scientiarum quidem & artium diuisio, sic se habet: & quem inter has locum Dialectica teneat, ex dictis constat. Aduertendum est autem, etiam operum esse posse speculationem, si in se, & per se considerentur, & non ad opus agendum referantur. (sunt enim res quædã, vt cæteræ aliæ quas speculamur) esse autem practicam cognitionem, cum ad opus refertur. Ex istis autem aduertendum est, septem liberales artes ab antiquis connumerari solere: sic dictas, vel quòd liberum hominem faciant, vel quòd liberum deceant hominem, vel quòd magis ratione vtantur, quàm cæteræ artes mechanicæ, & seruiles, quæ in corporis potius exercitatione consistunt. Sunt autem hæ liberales reales quidem quatuor, quod in rebus versentur, s. Geometria, Arithmetica, Astrologia, Musica, Sermocinales, seu rationales tres: quia à sermone, seu ratione consistunt, licet diuerso modo, vt postea ostendemus: Dialectica, Rhetorica, & Grãmatica. Sed de his hactenus. Nunc de dialectica nobis iam agendum.

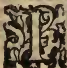
Operum potest esse specu-latio. *Artes liberales.* *Artium liberaliũ diuisio.*

De quibus, & quo ordine agendum.

Igitur antequam ad Aristotelis interpretationem accedamus, quædam in vniuersum ad totam dialecticam spectantia explicanda erunt. Hæc nempe sex. Primo, an dialectica sit ad alias scientias addiscendas necessaria? Secundo, an sit propriè scientia? Tertio, an sit vna scientia? Quarto, an sit scientia practica, an speculatiua? Quinto, de dialecticæ subiecto, seu obiecto circa quod versatur. Sexto, de ipsius dialecticæ diuisione & partibus.

QVAESTIO I.

Vtrum dialectica sit necessaria ad omnes alias scientias.



Nter alia, quæ in principio cuiuslibet artis & scientiæ quæri solent, illud primũ est: an ea ars, aut scientia sit necessaria, vel vtilis: vt eius necessitate, & vtilitate perspecta, facillimè ad eã capescendã accendamur. Cùm autem constet de eius vtilitate, nec in ea re vlla sit cõtrouersia, de eius necessitate nũc quæramus. Erit igitur prima quæstio. Vtrũ dialectica sit necessaria? In qua quæstione tria agemus. Primo titulũ quæstionis explicabimus, non.n. parũ lucis quæstioni definiendæ, & solutioni cõprehendendæ affert, vt quod in dubiũ vertitur, semel intelligatur. Secundo, quid alii senserint, cũ eorum rationib. proponemus, non admodum soliciti omnium sententias referre, sed eas duntaxat, quæ, præterquam quòd probatorum virorum sunt, aliquot emolumẽtum auditoribus afferre posse videantur. Tertio, quid certius tenendum sit, ostẽdemus, ac oppositas rationes soluemus, nostram sic sententiam vndique corroborando, eademq; disputando methodo, in aliis omnibus diuina ope freti vtemur.

In titulo ergo quæstionis, duæ voces explicandæ sunt, ex quarum cognitione eius intellectus pendet. Altera vox est dialectica, altera, necessarium. Dialectica idem est quod ratio disserendi, id est ars, qua verum à falso discernere docemur: à multis pars logicæ cõstituitur: est enim logica, vt tradit Boet. 1. Topic. ratio disserendi, cuius duæ sunt partes, vna topica, i. ars inueniendi, & hanc Philosophus Dialecticam vocat: alia Analytica, i. ars iudicandi: Et quãuis Aristoteles aliquando partem topicam dialecticam vocare visus sit: hic tamen de dialectica nos loquimur, vt vtrãq; complectitur partem, & à logica, quæ in vniuersum rationalis dicitur, non differt. Altera vox est, ne-

Ti. q̃nis expositio. *Dialect.* *Logicæ partes duæ.*

necessarium. Dupliciter autem aliquid necessarium dicitur: vt docet Arist. lib. 5. Meta. c. 5. vno modo absolutè, altero modo ex suppositione. Necessarium absolutè illud est, quod ex natura sua, nullo ordine ad aliud habito, non potest aliter se habere: vt Deus est necessaria res. Et necessarium est, hominem esse animal, duo & tria esse quinque. Aliud est necessarium, quod ex se aliter se potest habere; tamen alio extrinseco posito, non potest aliter se habere: sicut esse calorem, non est necessarium: tamen posito igne, necesse est sit calor. Respirare non est secundum se necessarium: tamen si animal debet consistere, respiratio est necessaria. Sagittam non est necessarium sursum tendere: si tamen proiiciatur, id efficietur necessarium: & hoc necessarium dicitur ex causa: siue causa sit efficiens, vt in exemplis propositis, siue finalis; vt cibus dr necessarius homini propter vitam: siue sit quæcumque alia causa. Hoc autem necessarium, quod à fine dicitur, duplex est: alterum, id sine quo talis finis obtineri nequit, quod necessarium simpliciter dicitur, vt cibus homini simpliciter necessarius est ad vitam: alterum, id sine quo finis commodè non potest haberi: quamuis simpliciter possit: quo pacto homini necessarius est equus ad iter peragendum; & hoc dicitur necessarium ad bene esse, vel utile. In præsenti loquimur de necessario ad finem: & quærimus, an ista ars disserendi, quæ logica dicitur, sit necessaria simpliciter ad scientias naturales acquirendas, an solũ sit utilis; ita ut sine Dialectica possit quis scientias omnes alias adipisci. Et hæc de titulo.

Opin. 1. Idem etiã tecet 1. Meta. q. 2. Circa secundam partem. Prima opinio est Ioannis Iandu. 2. Met. q. 12. qui asserit, vnam scientiam esse priorem alia ordine doctrinæ dupliciter: vno modo secundum necessitatem absolutam, & simpliciter: altero modo, secundum necessitatem secũdum quid, i. ad bene esse: docet autem logicam non esse necessariam simpliciter, sed solũ ad bene esse, & utile. Pro hac opinione sunt aliquot argumenta. primo, illud est necessarium simpliciter propter finem, sine quo finis haberi non potest: sed scientiæ possunt acquiri sine logica: ergo non est logica simpliciter necessaria. Maior est certa. Minor probatur. Constat enim experientia multos discere Mathematicas absque logica. referunt etiam Hippocratem caruisse arte logicæ, qui tamẽ rectè obtinuit Medicinam: & ius ciuile, ac pontificium sine Dialectica acquiritur, & quidem perfectè, vt uidetur. Secundo si logica esset necessaria propter alias scientias, esset quia docet definire, diuidere, & argumẽtari: hæc enim sunt instrumenta, per quæ acquiritur cognitio rei: sed quælibet scientia habet suas definitiones, & diuisiones, & argumenta, secundum diuersitatem rerum, quas considerat; ergo logica est superflua. Præterea, tertio, si logica esset necessaria ad acquirendas alias scientias, esset primo loco addiscenda, sed hoc fieri non potest. ergo non est necessaria. Minor probatur. Dialectica tractat de his, quæ non cognoscuntur, nisi rebus alijs cognitis: vt de argumentatione, syllogismo, propositione: hæc autem non cognoscuntur, nisi cognitis rebus, ex quibus fiunt: propter quam causam Auerr. 4. Meta. com. 2. logicam asserit tractare de secundis intelligibilibus, & Auic. 1. Meta. esse de secũdis intentionibus. At aliæ scientiæ considerant res ipsas; ergo potius aliæ scientiæ sunt prius addiscendæ: & ita logica non erit necessaria. Præterea quædam pars logicæ videtur mala, & reiicienda, scilicet illa, quæ docet sophismata, & fallacias. qui enim sophisticè loquitur, odibilis est, Ecclesiast. 37. ergo absolutè logica non est necessaria. Quinto, præterea, si Dialectica esset necessaria ad quamuis scientiam comparandam, cum ipsa Dialectica sit scientia quædam; erit etiam necessaria, ad suimet acquisitionem. Quare antequam Dialectica esset comparata, erit iam acquisita: quod implicat.

Primum fundam. Pro horum determinatione, sit primum fundamentum. Homo qua parte intellectu præditus est, omnium naturas cognoscere, & earum causas speculari conatur: nulla tamen ei à natura cognitio insita est, sed solum principium à natura habet, quo omnia comprehendere possit, quod intellectus dicitur: sicut natura nullam animali visionem tribuit, sed potentiam visiuam, qua obiecta per se videre posset. vnde Aristot. 1. Ethic. c. 6. Sicut pupillæ, inquit, inest visus, ita animæ intellectus: & vtrumque à natura datum esse absque vllo opere nostro, docuit secundo de Anima, c. 5. Quemadmodum autem animal ipsum per visum à na-

à naturâ receptum postea per se res obiectas videt; ita & anima per intellectum à natura concessum, res postea intelligit & contemplatur, propterea 6. Ethic. c. 11. asserebat neminem esse à natura sapientem: hoc tamen inter alia, inter sensum, & intellectum interest: quod sensus facile in suorum cognitionem peruenit; quia eius cognoscendi modus vnus & facilis, ac certus est, scilicet ab ipso obiecto præsente moueri: at intellectus magna difficultate rei speculationem consequitur, cum res in communi intelligat, & modo difficili procedat, scilicet ex notis, & quæ ignota sunt indagando, quem discursum vocamus: hic autem modus multis est expositus erroribus, cum quid ex quo & qualiter sequatur, sit obscurum, nec intellectui, secundum se, perspicuum. Vnde Arist. 3. de Anima c. 3. maximam vitæ partem sub errore homines ducere arbitratur. Hinc enim intellectus in multiplices incidit deceptiones.

Secundum fundam. Sit secundum fundamentum. Quamnis modus procedendi in rerum cognitione, non sit nobis statim notus, aliqua tamen ex parte notus est, cum solo lumine naturali intellectus, aliquos discursus, & ratiocinationes cognoscamus: hoc tamen non sufficit vt absolutè rem omnem speculemur, vt optime docet Auicen. in sua logica c. 2. Natura, inquit, & prima inchoatio hominis non fuit sufficiens ad verum cognoscendum; fuit ergo opus aliqua arte, per quam modum procedendi in cognitione haberemus, vt tali modo perspecto, postea ad rerum speculationem accederemus. Hæc autem ars fuit Logica, seu Dialectica, quæ modum vniuersalem tradit rem quamlibet speculãdi: propter quod à Boetio dicitur Dialectica, scientia discernens verum à falso: à S. Thoma verò Scientia rationalis, actus rationis directiua. Ab Augustino, Logica est ars artium, scientia scientiarum, qua aperta, omnes alię aperiuntur, & qua clausa omnes aliæ clauduntur: est enim, quæ ostendit uiam cognoscendi. Et ab Alberto Magno lib Prædicab. c. 3. Logica est quę à phantasijs quæ uidentur, & non sunt, liberat; errores damnat, falsitatem ostendit, & lumen rectum in omni opere contemplationis præbet. Hæc autem logica acquiritur: non enim à natura est, quamuis initium aliquod lumine naturali habeatur: quam aliqui Logicam naturalem vocant. Et Arist. 1. Rhetor. ad Theodect. c. 1. dicit, homines à natura Dialecticos & Rhetoricos esse tamen consummatio, & perfectio à magistris modo habetur, vel longa obseruatione, sicut alij habitus ex assidua operatione in nobis fiunt.

Tertium fundam. Sit tertium fundamentum, quo Dialecticæ inuentio explicatur. Sæpe homines multa operantur non cognoscentes modum, quo operentur, sed modum tantum naturaliter tenent: & inde multa à casu dicuntur facere: ita fit in intelligendo: homo enim naturaliter modum intelligendi habet, cum homo absque vllo magistro in multis discurrat, & ratiocinetur: vt dicit Aristot. 1. Elench. c. 11. non tamen modum hunc semper intelligit & aduertit; ac propterea nescit talem modum applicare omnibus rebus quibus applicari potest. Et ideo non semper in multis ratiocinatur. Præterea, cum modum cognoscendi non intelligat, nescit bonum à malo distinguere: & ob hoc frequenter decipitur: immo nec certam consequitur cognitionem, modo ignorato; cum cognitio certitudinis modi non exiguam rei cognitæ certitudinem afferat. Fuit igitur inuenta Dialectica ex obseruatione cauta & diligenti huius modi; quem homines naturaliter intelligendo obseruãt: qua obseruatione rebus cognitis homines supra ipsum modum se reflectebant ipsius naturam cõsiderantes, & paulatim plurium successione, id quod homo naturaliter & casu præstabat, ad artem redactum est, & hæc est Logica: quod eleganter Arist. docet 1. Rhet. ad Theod. c. 1. probans Dialecticam, & Rhetoricam posse esse artes, ex eo, quia id quod temere, & naturæ ductu fit, ad rationem rectam redactum, fit ars, vt fit in ipsis artibus.

1. concl. His igitur suppositis fundamentis, sit prima conclusio. Modus intelligendi per discursum qui vsus logicæ dici potest, est homini naturalis, nec sine illo scientiam aliquam potest consequi. Hæc manifesta est, cum naturaliter homo sit discursiuus, sicut risibilis, aut disciplinabilis: nec in hoc potest, nec debet dubium cadere. Vt probaui etiam ex Aristot. 1. Rhetor. & 1. Elench. in tertio fundamento.

2. concl. Secunda conclusio. Aliqua cognitio modi est homini naturalis, id est sine aliquo magi-

magistro, sed per se ipsum absque vllo labore percepta ex experientia, cum lumen naturale rationis aliquas consequutiones manifestet, qualis est illa, quæ in modo perfecto primæ figuræ fit.

Concl. 3 Tertia conclusio. Consummata cognitio modi intelligendi, quæ Logica dicitur, non habetur nisi per doctrinam a magistris, uel propria inuentione, quæ magno errandi periculo, & longo labore fit, atque in his non est controuersia aliqua.

Conc. 4 Quarta conclusio. Cognitio modi intelligendi siue naturaliter sit nota, siue per inuentionem acquisita, siue per doctrinam accepta, est necessaria simpliciter ad alias scientias perfecte acquirendas, & illis est prius adipiscenda.

Probatur primo. Res non scitur, nisi cognoscatur, quia aliter se habere non potest, sed hoc fieri non potest, nisi cognoscatur syllogismi illatio certissima, ergo Logica, cuius est syllogismos cognoscere, est ad sciétiam necessaria. Antecedens est Arist. 1. Poste. c. 2. scire, inquit, arbitramur, cum cognoscimus rem ex sua causa, & q̃ aliter se habere nõ pôt quod sit, qñ necessitatem syllogismi cognoscimus, ut explicat Albertus magnus 1. Poster. tracta. 1. c. 1. secundo cognoscere non possumus nisi inueniendo & iudicando, sed non potest cognosci, an aliquid sit inuentum, uel non inuentum, nec similiter, an res processerit ex principiis, uel non processerit, nisi per Logicam, ergo est necessaria simpliciter. Hæc est sententia ipsius Aristotelis 2. Metap. c. 3. ubi impedimentum unum ad scientias capescendas docet, non prius tenere modum sciédi, qué Auerroes, & alii vocant Dialecticam etiam ex logicæ ignorantia, sæpissime in errores scientiarum antiquos ipsos fuisse tradit. 2. de Partibus animalium. cap. 1. Præterea Auic. in sua logica, cap. 2. inquit, esse necessariam, & Alber. Magn. Prædicab cap. 3. inquit nesciens Logicam, etsi scire aliquid videatur, nescit tamen, cum rationem sui sciti nesciat, & se habet ad scitum, & actum sciendi, sicut ignis ad comburendum lignũ, ac propterea dicebat Augustinus, clausa Dialectica, omnes clauduntur scientiæ, nimirum, quia ignorato modo sciendi, ignoratur res. Quod idem manifestat Arist. 1 Meta. signũ scientis est posse docere, docere uero nõ pôt, qui rõnem sciti ignorat. Hæc tandem conclusio est Algaze. sua logica. c. 2.

Arist. 1. Rhet. ad Theo. c. 1. tunc uehemẽter credimus cũ demonstratum esse putauerimus.

Ad primum ergo argumentum. Respondeo, negando minorem, nullus enim scientiam consequitur absque aliqua logicæ cognitione, uel lumine naturali habita, qualis est cognitio aliquarum rationum Mathematicarum, vel propria obseruatione & diligentia acquisita, qualis forsan fuit Hippocratis, vel a magistris accepta, cũ tamen illa, quæ naturaliter habetur, non sit sufficiens ad scientiam totam, sed quæ uel est multo tempore inuenta, uel accepta ab alio. Ideo dicitur logicam esse necessariam simpliciter ad scientias, siue inuentam, siue acquisitam. Ius uero ciuile & pontificium demonstrandi, seu sciendi Methodo non traditur: non enim res per causas & principia comprobantur, sed sola authoritate creduntur, at plurimum etiam ad perfectam eius cognitionem Dialectica conducit. *Ad 1.*

Ad secundum circa minorem est considerandum, quod in syllogismo, argumentatione, & reliquis instrumentis, possumus duo considerare, vnum est forma, alterum materia, ex qua fiũt. Quælibet ergo scientia dat materiam arguendi, sed logicus formã. Itaque si formam consideres, una potest esse in pluribus materiis, sicut una forma & figura regis potest imprimi auro, argento, & ferro, ita una argumentationis forma uariis potest rebus aptari: modo consideratiõ formæ est communis, & ad logicum pertinet, consideratio materiæ ad particulares scientias pertinet, quæ tales res considerat. Vnde Aristot. 1. Rhet. ad Theod. cap. 1. inquit, Dialectica est eorum, quæ omnium quodammodo, & nullius determinatæ scientiæ sunt. Et 1. Elencho. c. 8. dicit duplicem esse redargutionem, quædam est particularis, quæ in scientia particulari fit, nimirum in certa materia, quædam communis & generalis, & hæc est Dialectica. Vnde Auerr. distinguebat duplicem modum sciendi, vniuersalem, & particularem, qui in qualibet scientia per se fit; ex aliis enim principiis constat syllogismus Mathematicus, & Physicus, sed eadem est forma. Vide Auerroem de hoc 2. Metaph. com. 15. 3. Ethi. comm. 3 & Paraphr. 1. de Partibus animalium, & Procœmio 12. Met. idem etiam Albertus in principio suæ Logicæ. Constat autem, quod non posset in ulla scientia definitio, diuisio, argumentatio *Ad 2.*

tio in particulari fieri; nisi præcognosceretur in vniuersali: quod fit in Logica. Duplex itaque est modus cognoscendi: vniuersalis, omnibus scientijs communis, qui diuisione, definitione, argumentatione fit: alter particularis, secundum quem, in qualibet scientia diuersimode proceditur, ac varia est methodus. Vnde duplex Logica, vniuersalis cognitio prioris modi, particularis cognitio posterioris. De particulari loquitur Arist. 1. Parti. c. 1. in principio & vocat peritiam. Hæc distinctio est ex locis illis Auerrois. Et 7. Met. com. 2. Et primo Phys. com. 8. 35. & 8. com. 70.

Ad 3. Ad tertium respondeo, cōcedendo dicta Auerrois, & Auicennæ. Dicimus tamen tria, Primum quod simul cognoscimus rē, & vtimur modo cognoscendi, cum discurrentes cognoscamus per intellectum. Secundo res possumus intelligere, non cognito modo intelligendi: non tamen illa cognitio dicetur scientia, vt ostensum est in conclusione quarta. Vnde fit, vt quamuis in inuentione Dialecticæ præcesserit rerum cognitio, cognitionem modi, nunquam tamen illa fuit sciētia, quousque ista aduenit, & sic natura prior fuit qualibet alia scientia: potius ergo rei cognitio antecessit Logicam, quàm scientia rei: cognitio enim rei, sine cognitione rationis, quæ Logica est, nō est sciētia. Tertio post inuentionem autem, eius cognitio antecedit via doctrinę, omnes alias scientias.

Ad 4. Ad quartum facilis est solutio, nō enim traduntur fallaciæ syllogismorum in Dialectica, vt eis vtamur; sed vt eas cognoscentes magis rectū syllogismum intelligamus: vt intellectum nostrum ab erroribus qui ex ignorantia earum accidere poterant, liberemus.

Ad 5. Ad quintum respondeo, ad eas tantum scientias Dialecticam necessariam esse, quas antecedere potest. Quo fit vt cum ante se ipsam esse non possit, non dicatur ad se ipsam necessaria, sed ad alias omnes scientias: quamuis, & in ipsa quoque Dialectica, pars vna cognita alteri prosit ad partem alteram melius cognoscendam. Immo vero id quod est naturę, iuuat ad rudem quandam, & imperfectam primam Dialecticæ cognitionē: & hæc imperfecta rursus facultatem prębet ad perfectionem, & ita gradu quodam ipsa seipsam perficit, vsque ad suimet vltimam perfectionem. Quam ob rem etiam ad se ipsam licet diuersis gradibus est necessaria. Hæc de prima quæstione.

QVAESTIO II.

Vtrum Logica sit scientia.

CIRCA tituli declarationem oportet aduertere scientiam dupliciter sumi vno modo pro ipso actu, scilicet cognitione, qua cognoscimus, quæ sciētia actualis dicitur: altero modo, pro habitu, & prōptitudine, quæ ex frequenti alicuius cognitione in potentia cognoscente remanet. *Prima diuis. sciētia.* Vt enim ex assidua circa aliquid operatione, quædam in nobis gignitur facilitas ad operandum postea, quæ dicitur habitus; ita ex frequenti intellectione alicuius, in intellectu superest promptitudo ad cognoscendum, quæ dicitur habitus cognoscitiuus, & scientia habitualis. Est autem discrimen inter vtramque. Actualis non est, nisi illo tempore quo contemplamur. Habitualis vero etiam nobis non cognoscentibus adest, & per eam ad cognoscendum actualiter sumus prompti, & certi.

Oportet præterea aduertere, scientiam tam actualem, quàm habitualem dupliciter vsurpari. *Secunda diuis. sciētia.* Vno modo communiter pro quacunque cognitione, præsertim intellectus, siue rei contingentis, siue rei necessariæ, idque siue certa, siue incerta ratione sciamus: quo pacto omnes artes etiam Mechanicas scientias vocamus, & secundum quam scientiam dicimur etiam scire quæcunque cognoscimus; Altero modo proprie pro cognitione rei tantum necessariæ, & per suam causam ad demonstrationem, vt dicemus: quo pacto Aristot. considerat 1. Poster. c. 2. Inter hanc autem scientiam actualem proprie dictam, & habitualem, est discrimen. Actualis enim multiplicatur secundum numerum propositionum cognitarum: alia enim cognitione actuali cognoscitur, homo est risibilis; alia homo est disciplinæ capax, alia singulæ propositiones, quæ diuersis demōstrationibus demonstrantur. Et hoc docet Arist. 1. Elen. c. 8. Infinitæ inquit, sunt scientiæ; quia & demonstrationes sunt infinitæ. At scientia habitualis non multiplicatur secundum numerum conclusionum: immo sub vna scientia habituali

continentur multę demonstrationes, vt sub vna Geometria, sub vna Arithmetica, plures conclusiones sciuntur. Quo autem modo scientiæ habituales multiplicentur, inferius docebitur. Quæstio igitur est de habituali scientia tam communiter accepta, quàm propriè. Est enim sensus quæstionis, An logica sit scientia propriè dicta, an communiter dicta; quamuis communiter dicta absolutè non est dicenda scientia. Quod autem dicitur de habituali, dici potest etiam de actuali, cum ab habituali procedat actualis.

Ti. qōn's fo.sius.

Prima opinio. Circa secundum fuit quorundam antiquorum opinio, vt Themistij 1. Poste.c.24. quam sequitur Aegidius Romanus 1. Elencho.in principio. Et post hos aliqui Neoterici, logicam non esse scientiam propriè dictam, sed organum & instrumentum, quo scientiæ acquiruntur. Pro hac autem opinione potest multipliciter duci argumentum. Primo, modus sciendi non est scientia, logica est modus sciendi, ergo non est scientia. Maior est nota, modus enim operandi non est ipsa operatio. Minor verò est ipsius Aristotelis 2.Metaph c.5. vbi ait, absurdum esse quęrere scientiam simul & modum sciendi: vbi per modum sciendi, Dialecticam intelligit: vt D Tho. & alii exponunt. Et idem ait 2. Metaph.c.3. & Auerr. eodem 2.com.15. Præterea secundo, Scientia versatur circa aliquod obiectum, id est tractat de aliqua certa re: at logica non tractat quicquam determinatum. ergo non est scientia. Maior est Aristot. multis in locis: præsertim 4.Metaph c.1. & lib.11.Met.c.6. & 1.Poster. c.23. Minor est ipsius Aristot. expressa.1. Elenc.c.11.in princip. Et 1.Poster.in c.8.in fine. 1.Rhetor. ad Theod.c.1. in fine, & 4.Metaph.tex.5. Tertio argumentor. Scientia est de rebus necessariis, at logica est de syllogismis & argumentationibus, quæ non sunt res necessariæ, immo aliquādo sunt quando disputatio fit: cessante autem disputatione, non sunt: ergo non est scientia. Maior est Arist.1.Post.c.7. Vltimo vna pars logicę est deceptoria, & potius est ad errores, quàm ad scientias capescendas. ergo logica non est, saltem secundum eam partem scientia.

Secunda opinio. At opposita sententia est cōmunis: nempe logicam esse propriè scientiam: quam sequitur S.Tho.4.Metaph.lect.4.& Scot.q.1. super Prædicab. & Albertus Mag.suæ Logicæ c.1. & Auicen. c. suæ Logicæ. Solet autem ista quæstio ab antiquis sub ista forma exprimi. Vtrum logica sit pars Philosophiæ? vt videre est apud Boet. in prologo super Porphyr. & Alber. c.2. logicæ, & Auicen. & Alpharab. in principio suæ logicæ.

Vide de hac re, quæ Alex. 1.Prio.in prol. ibi. Phil. & Alph. & Nypheus, qui latè id disputāt Tho.

Pro huius quæstionis determinatione sit primum fundamentum. Scientia propriè dicta est habitus certus & euidens rei necessariæ per suam propriam causam: in qua definitione tres scientiæ continentur conditiones. Prima, quod sit de re necessaria, id est quę aliter se habere non potest. rerum enim mutabiliū & variabilium, quæ modo sunt, & postea mutantur, non est scientia. 1.Post.c.24. ob quam rationem singularia & entia per accidens ad scientiam non spectant, vt docet Aristot.7.Met. c.15. Secunda quod sit cognitio rei per causam: cum enim res etiam necessarias absque causa cognoscimus, scientia non est: cum scire, rem sit per causam cognoscere. 2. c. lib 1.Post.& 1.Physic.1.& 1.Met.c.3. Tertia conditio est, quod ista cognitio sit certa, & euidens: certa ad excludendam opinionem, quæ non est certa; euidens ad excludendam fidem, quæ licet certa sit, est tamen obscura. Hæc autem fient, quomodo talis cognitio procedit per syllogismum bonum, & perfectum: syllogismus enim bonus rem necessariam probans per suam causam, qui demonstratio dicitur, generat scientiam.

1.Post. c. 24. eam negat esse sciētiam. Primum fundam.

Secūdum fundam. Sit secundum fundamentum maximè animaduertendum, ex cuius inconsideratione, non parua multis accidit deceptio. Aliud est modus operandi, aliud cognitio modi operandi. Modus operandi simul est cum ipsa operatione. At cognitio modi operandi est tantum in potentia cognoscente: verbi gratia est modus quidam operandi ignis, & hic est simul cum ipsa operatione; huiusmodi cognitio est in homine cognoscente. Vnde potest esse longe diuersum vnum ab altero. Ita similiter est modus intelligendi res, & est cognitio modi. Hæc duo quamuis in eadem potentia sint, scilicet in intellectu; vnum tamen ab altero secernitur: modus enim cognoscendi rem, est idem cum cognitione rei. At cognitio ipsius modi est alia cognitio per se distincta. Modus igitur cognoscendi non est logica,

gica; ſicut res ſcita non eſt ſcientia: ſed cognitio & contemplatio ipſius modi eſt logica. At verò, quia ipſa cognitio modi, quæ logica eſt, eſt in eodem, & in eadem potentia, in qua eſt ipſe modus cognoſcendi; fit vt aliqui ea in re decepti fuerint, idem eſſe vtrumque arbitrantes. Fit rurſus, vt intellectus cognito ſuo modo cognoſcendi iuuetur per talem cognitionem ad intelligendum perfectius; quod non fit in igne, quia ipſe non cognoſcit ſuum modum operandi. Propterea qui ſuum modum cognoſcit, potest illum iuuare. Ex quo præceſſit illa antiqua diſtinctio logicæ, quam habet S. Tho. 4. Metaphyſ. lect. 4. & Scotus, & alii, in docentem, & vtentem: Vocatur enim logica docens, quæ modum cognoſcendi contemplatur. Vocatur vtens ipſamet, quatenus cognita modum intelligendi perficis, & per eam Logici certè, promptè, & in omnibus diſcurſus, & ſyllogiſmos componunt, & varijs rerum naturis applicant. Hoc obſeruandum eſt maximè.

Diſtictio logica in docètem & vtentem.

1. Concl. His ſuppoſitis ſit prima concluſio. Modus ſciendi ſeu intelligendi non eſt ſcientia, nec ſimiliter logica, ſecundum quod ea vtimur, vt perfectiori modo cognoſcamus. Hæc concluſio eſt manifeſta. Modus enim operandi, vt modus eſt, non eſt operatio, ſed qualitas operationis: & ſimiliter ille vſus logicæ non eſt ſcientia, ſicut uſus rei, vt vſus eſt non eſt ipſa res. Quare nec vſus logicæ eſt logica abſolutè, nec ſecundum talem conſiderationem eſt ſcientia; ſed dicitur logica utens, improprio forſan vocabulo, potius dicenda paſſiuè, logica exercita.

2. Concl. Secunda concl. Logica docens, quæ ſcilicet tradit & ſpeculatur ipſum ſciendi modum, abſque dubio eſt proprie ſcientia. Et præter authoritates Doctorū inductas, probatur ratione ſumpta ex definitione ipſius ſcientiæ, expreſſa in priori fundamento Logica eſt habitus certus, & euidens rei neceſſariæ per ſuam cauſam, & per demonſtrationem, ergo eſt ſcientia. Conſequentia eſt certa. Antecedens probatur. Concluſiones enim quæ in dialectica traduntur, ſunt neceſſariæ & demonſtratę; ſicut illæ, quæ ſunt in Phyſica: ſicut enim eſt illa neceſſaria, corpus naturale mouetur, ita demonſtratio generat ſcientiam. Syllogiſmus Topicus conſtat ex probabilibus: & ſicut Phyſicus demonſtrat illam concluſionē per ſuam cauſam, ſcilicet, omne habens naturam mouetur, corpus naturale habet naturam, ergo mouetur: ita dialectici, ſeu logicus ſuas demonſtrat concluſiones. Omnis ſyllogiſmus procedens ex probabilibus generat opinionem, Topicus eſt huiuſmodi, ergo generat opinionem. Secundo, præterea, illa eſt verè ſcientia, quæ habet proprium ſubiectum, circa quod verſatur, de quo proprias paſſiones conſiderat, per propria principia demonſtrat: dialectica verò eſt huiuſmodi: nam ſiue ens rationis eius ſubiectum aſſignetur, vt poſtea dicemus, ſiue argumentatio, aut ſyllogiſmus, aut quoduis aliud, tamen illud ſpeculatur, & eius propria principia, & partes, &c.

Item quamuis dialectica ſit utilis ad omnes alias diſciplinas, & ſcientias addiſcendas, non ideo id amittit, quod habet in ſe, & per ſe, & ex ſe, etiā ſi non eſſet aliis vtilis, vel neceſſaria, ſicut & aliæ ſciētiæ, quæ aliis ſunt utiles vel neceſſariæ, non ideo ſunt ſcientiæ. Declaratur ſimiliter, vt bonum, aliud eſt honeſtū, aliud eſt utile, ſed tamen in aliquo vtrumque ſimul coniungi contingit, vt & idem ſit honeſtum, & vtile. Vt, v.g. fortiter in bello pugnare, ad ſui, & ſuorum defenſionem. Nec verò, quia illud bonum ſit utile, ideo amittit rationem honeſti, ſed in ſe, & per ſe eſt honeſtum: ita ſcientia una, vt uerbi gratia dialectica, quamuis ſit ad alias omnes utilis, vel neceſſaria, nō ideo rationem ſcientiæ amittit, quam habet ex ſe, & in ſe: quam quidem etiam ſi nulli eſſet utilis, etiam ſi ad nullam ſciētiam viam pręſtaret, tamen in ſe haberet.

Ad primum argumentum. Reſpon. conceſſa maiori, negando minorem, ſi loquatur de logica docente, iſta enim non eſt modus ſciendi, ſed ſpeculatur & oſtendit modum ſciendi, nec Ariſt. vel Auer. docet, modum ſciendi eſſe ipſam logicam, ſed dicit prius oportere cognoſcere modum ſciendi, quàm alias ſcientias, non verò ſimul vtrumque quærere. Cognitio autem hæc modi logica eſt. *Ad 1.*

Ad ſecundum Reſpon. dupliciter poſſe logicam conſiderari, aut ſecundum ea inſtrumenta, & modum ſciendi de quo tractat ut ſecundum materiam, cui talis modus, & inſtrumenta applicantur. Si logica primo modo conſideretur, habet obiectum determinatum de quo ſit, nempe ipſa inſtru- *Ad 2.*

ſtru-

strumenta & modum sciendi, & secundum hoc est scientia determinata: at si consideretur secundum materiam, cui applicantur eius instrumenta, est admodum uasta: quia dat modum cognoscēdi quamcunque rem. Hoc uolunt loca Aristot. non tamen id impedit, quominus obiectum habeat determinatum, quod scientiam particularem possit constituere.

Ad 3. Ad tertium respondeo, quamuis iste syllogismus, vel ille non sit necessarius, & perpetuus, tamen illæ propositiones, syllogismus est compositus ex tribus terminis, argumentatio est consequentia, & aliæ similes, ita sunt necessariæ, sicut corpus naturale mouetur, ignis est calidus, de quibus est Physica. Et hoc solum est necessariū ad sciētiam, per accidens est, quod non sit iste, vel ille syllogismus, sicut q̃ corrumpatur ille uel ille ignis, istæ n. oẽs propositiones sunt de extremis naturaliter supponentibus.

Ad 4. Ad quartum est facilis responsio, Logica enim, quæ docet illas fallacias, ita vera, & necessaria est, sicut quæ docet alias partes: & sicut ista est necessaria, demonstratio generat scientiam, ita & Sophisticus syllogismus generat errorem. Verum est, quod usus Sophismatis facit errorem, sed ille vsus non est Logica, nec propterea reijcienda est ista pars, quasi doceat malum, quia id docet, vt non erremus; abusus est potius Logicæ alios decipere. Hoc autem nihil refert, nam bono possumus abuti, nec propterea sit malum.

QVAESTIO III.

Vtrum Logica sit vna scientia.

Quid sit vnū, & unitas. Circa titulum huius quæstionis, ut intelligamus quid sit una scientia. Primo aduertēdum est, illud dici unum, quod duo habet. Primo, est indiuiduum esse in se. Secundo est, diuisum esse a quolibet alio extra se, ut lignum unum dicitur, quod in se non est, in partes scissum, sed continuum. & tamen est distinctum, & diuisum ab alijs omnibus. Vnde vnitas secundum quam vnum est, est indiuisio in se, diuisio a quolibet alio.

Quotuplex unitas. Hæc vnitas triplex est, quædam numerica, quædam specifica, quædam generica. Vnitas numerica est, secundum quā, quælibet res singularis est vna. Vnitas specifica est, secundum quam plura singularia habentia unicam proximam definitionem, sunt vnum, vt Petrus, Ioannes, & Martinus dicuntur vnius esse naturæ, quia unicam participant definitionem, s. quòd sunt animal rationale. ista tamen vnitas est specifica, nam de vnitate numerica id dici non potest, cum alia sit vnius, alia alterius. Vnitas generica est inter illa, quæ quamuis diuersas habeant proximas definitiones, ac propterea specie differre dicantur, tamen conueniunt in vnica definitione superiori, vt homo, & leo habent quidem diuersas definitiones, tamen participant definitionem animalis ex æquo, & propterea sunt unius naturæ genericæ. Per hæc patebit, quid sit differre, numero, specie, vel genere. Differunt enim numero, quæ diuersam sortiuntur numericam vnitatem, vnā definitionem participantia: Specie vero, quæ distinctas habent definitiones in vna tamen superiori conueniunt. Distincta genere, quæ nulla definitione conueniunt, vel habent diuersas definitiones communes, ut animata, & inanimata, genere differunt, quia sub se varia comprehendunt genera.

Quæ sit scientia unitas & quotuplex. Est secundo aduertendum, has unitates, aliter in substantijs, aliter in scientijs, & habitibus sumi. In substantijs enim accipiuntur secundum se, & ab eo, quod in eis est, scilicet a sua natura, & definitione. At in scientijs non sic, sed unitas numericā sumitur ab vnitate subiecti proximi, in quo est, sicut reliqua accidentia, unde illa est vna numero scientia, quæ est in unico intellectu, sicut vna albedo quæ est in unico subiecto, & è contrario scientiæ quæ sūt in diuersis subiectis sunt numero distinctæ, ut alia est Dialectica tua, alia est mea, alia illius, sicut alia albedo huius Cygni, alia illius unitas vero specifica, seu generica, ab unitate obiecti id est rei, de qua tractat, & finis, ad quem ordinatur, ut illa dicatur vna scientia specie, quæ vnius obiecti specifici, & finis est, illa vero una genere, quæ unius rei genericæ, & unius finis communis est, & è contrario fit diuersitas specifica, & generica. Hinc fit, vt cum scientiæ, & habitus ab obiectis sumant suam vnitatem & fines, definiantur aliquando per vnum, aliquando per alterum, aliquando

per

per vtrumque, vt docet Ammonius in primo Prædicab. poteris enim medicinam definire per obiectum solum: est ars, quæ circa humana corpora versatur: a fine, est ars sanitatis effectiua: ab vtroque vero, est ars quæ circa humana corpora versatur, eorum sanitatis effectiua.

Tit. quæstionis sensus. His suppositis est sensus quæstionis, non de vnitate numerica: clarum est.n.esse plures secundum pluralitatem subiectorum. Sed de specifica, seu generica, an scilicet sint plures Logicæ species, seu genera, quæ de diuersis rebus tractent. Hæc de titulo quæst.

Prima opin. Circa secundam quæstionis partem. Fuit opinio Nominalium, multas esse logicas, iuxta numerum eorum quæ tractantur. Vnde alius est habitus, & alia logica, quæ docet definire; alia, quæ docet diuidere; alia, quæ docet syllogismos topicos; & alia quæ docet demonstratiuos. Immo sequitur dum numerum conclusionum, quæ in Dialectica sunt, tot esse logicas, & habitus.

Hæc sententia probatur primo: habitus distinguuntur per obiecta, sed in Logica sunt plura obiecta specie differentia: ergo non est vna logica. Maior est certa. Minor patet: nam alia logicæ pars est de syllogismo, alia, de demonstratione, alia de diuisione. Præterea secundo, potest quis habere habitum, & esse promptus in definitionibus cognoscendis, non autem in demonstrationibus seu syllogismis. ergo alius est habitus pro illis, alius pro his. Atque adeo non est vna logica.

Secunda opin. Alia fuit opinio Capreoli. Prolo. 1. Senten. q. 3. quem sequuntur aliqui discipuli sancti Thomæ: hi enim sustinent, logicam esse vnam specie, & vnicum habitum simplicem, vt enim in igne non sunt multi calores, sed vnicus, quo diuersa calefacit; ita in intellectu est vnica simplex qualitas & habitus, quo omnibus conclusionibus, quæ in logica sunt, assentimur. Ista sententia probatur primo. Ita se habet habitus ad suum obiectum, sicut potentia ad suum: sed vnica est potentia simplex, qua multa percipimus obiecta, puta vnicus visus, quo multos colores videmus: ergo vnicus & simplex erit habitus quo multas conclusiones vnius rationis cognoscimus. Secundo præterea, Logica est vna scientia ergo est vnus habitus, ergo est vna qualitas. Tenet illatio a specie ad genus, sicut est vnus homo, ergo vnum animal, ergo vnum corpus.

Primum fund. Pro decisione huius quæstionis sit primum fundamentum. Intellectus noster habet duplices operationes. Prior operatio est, qua res ipsas simplici, vel composita cognitione percipit, vt quando cogitat hominem, leonem, plantam: seu hominem esse animal, leonem non esse hominem, & talis operatio dicitur apprehensio. Posterior operatio est, assentire, & acquiescere rebus cognitis & apprehensis cognitione composita, quæ operatio dicitur iudicium, sicut dissensio; vt qn iudicat, ac assentitur huic, homo est animal; dissentit vero huic, homo non est lapis; & ex hac operatione oritur ueritas uel falsitas: non enim est deceptus intellectus in apprehensione, quãtumcunque apprehendat aliter quem se habet res: sed quãdo assentitur apprehensioni rei, non sic se habentis. Verum autem est quando assentitur appræhẽsioni rei sic se habentis. Scientia ergó, quæ intellectum perficit ad uerum, potius perficit actus iudicij intellectus ut assentiatur cui assentiri oportet dissentiat cui dissentiendum est. Propterea scientia dicitur habitus iudicatiuus. Præter hoc etiam perficit intellectus appræhensionem, nam qui scit appræhensiones, & compositiones rectas, per scientiam efficit, quibus assentitur.

Secundũ fund. Sit secundum fundamentum. Ad has duas operationes exercendas, duo concurrunt: ex parte rei, quæ intelligitur, unum: alterum, ex parte intellectus. Ex parte rei concurrit ipsius similitudo recepta in intellectu, ut enim uisus ad uidendum recipit in se quandam obiecti imaginem, seu similitudinem, quæ dicitur species: ita intellectus ad intelligendum. Alterum ex parte ipsius intellectus, scilicet promptitudo ad facilius & certius iudicandum, quæ dicitur habitus. Est tamen inter utrumque discrimen: Species enim est necessaria ad cognitionẽ, ita, ut sine ea cognitio esse nequeat: at habitus non est necessarius simpliciter ad iudicandum, cum solus intellectus iudicare possit: sed ad perfectius iudicandum, & cognoscendum, habitus enim perficit operationem potentiæ, ut docet Arist. 7. Phyfic. c. 3. Scientia igitur est ipse habitus intellectus ipsum ad iudicandum de rebus apprehensis perficiens.

Tertium fund. Sit tertium fundamentum. Habitus & scien-

scientiæ, distinguuntur per distinctionem rerum, de quibus tractant, & circa quas versantur; non tamen quæcumque rerum distinctio diuersas scientias facit, sed distinctio obiecti formalis. In obiecto enim, & re qualibet, quæ sub scientia continetur, duo sunt consideranda sicut in obiecto potentiarum: Vnum, id quod talis scientia cognoscit, & circa quod talis potentia operatur; vt albedo, quæ videtur ab oculo; planta, quæ consideratur à Philosopho. Alterum id ratione cuius, illud prius sub tali scientia cadit, seu à tali potentia percipitur, vt in visu est color: albedo enim videtur ab oculo, quia color est, & planta consideratur à Philosopho, quia corpus naturale est. prius dicitur obiectum materiale, posterius autem formale obiectum: Potestque esse, vt multa obiecta materialia contineantur sub vnico formali, vt albedo, nigredo, rubedo sub colore, cuius ratione à visu percipiuntur. Distinctio igitur generica, seu specifica scientiarum, ab obiecti vnitate, vel diuersitate formali sumenda est; vt enim non ponitur diuersus visus ad albedinem percipiēdam, & alius ad nigredinem: quia quamuis sint duo obiecta, sunt tamen materialia, & conueniunt in vnica ratione formali coloris; Ita in scientiis fit, licet enim multa tractentur, tamen si sub vnica formali ratione comprehendatur, erit vna scientia genere, vel specie.

1.Concl. His igitur suppositis, sit prima conclusio. Logica absolute & simpliciter est dicenda una scientia Hæc probatur. Vna scientia est, quæ est vnius obiecti. sed logica vnicum habet obiectum, ergo est vna scientia. Maior est Arist. 1. Post. c. 23. Minor est certa, & probabitur inferius esse ens rationis logicum, seu sciendi modum, quod idem est. Neque argumentum nominalium prius factum quicquam probat, quāuis enim multæ sint res quæ tractantur in logica, tamen conueniunt sub vnica ratione formali obiecti, scilicet quæ ad argumentationem ordinantur: sicut in Philosophia, & quauis alia scientia.

2.Conc. Secunda conclusio. Logica plures partes habet sub se specie differentes, quæ tamen sub vnica ratione formali generica cōueniunt, ac propterea vnius est generis logica ipsa. Hæc conclusio patet, nam in libris De interpretatione, est aliud partiale obiectum; aliud in lib. Prior. aliud in alijs; hæc tamen omnia sub ratione modi sciendi, seu argumentationis comprehenduntur quam logicus primo considerat.

3.Concl. Tertia conclus. In logica sunt plures habitus partiales secundum diuersas partes præcipuas ipsius logicæ, & hoc patet secundo argumento nominaliū: non tamen propterea sequitur esse plures logicas, seu plures partes logicæ. Logica enim constat ex pluribus habitibus partialibus unam scientiam facientibus: quia eorum obiecta sub vnica ratione, generica formali conueniunt. Nec est simile de potentia; nam potentia à natura est, habitus verò partim ab obiecto fit, partim à nobis. Ad aliud autem quo arguitur, est vna scientia, ergo vnus habitus, concedo consequens in hoc sensu, quod est vnus totalis, conflatus tamen ex multis partialibus. Nec est hoc præter doctrinam Aristotelis, qui 5. Met. c. 6. docet, quæ sunt plura in vno genere, possunt esse vnum in altero: vt plures milites in ratione substantiæ sunt vnus, in ratione quantitatis sunt multi.

4.Concl. Quarta conclus. Probabilis est sententia Capreoli, quòd sit unus simplex habitus, vt probant argumenta, & alia, quæ possent adduci. Sed quia admodum Metaphysica est, omittatur in proprium locum.

QVAESTIO IIII.

Vtrum logica sit scientia speculatiua, an practica.

Quid scientia practica, & speculatiua. IN disputatione præsenti primo nobis, quis sensus huius quæstionis sit, aperiendum est. Practica scientia idem est, quod operatiua. Speculatiua verò idem, quod cognoscitiua, seu contemplatiua. Dicitur autem scientia practica illa, cuius cognitio ordinatur ad opus, i. quando per eam cognoscimus, vt operemur. Speculatiua verò, per quam solum cognoscimus, nec talis cognitio ad opus est aliquod ordinata. Iuxta hoc quæritur de logica, an sit practica, uel speculatiua.

Prima opinio. Fuit sententia quorundam Neotericorum, logicam esse practicam. Huius opinionis est primum argumentum. Illa scientia est practica, cuius finis est operari, sed finis logicæ est operari, ergo est practica.

Ma-

Maior est nota: Minor probatur; quia finis eius est syllogismos & discursus facere: hoc autem est operari. Secundo, scientia Practica est de obiecto operabili & factibili à nobis: at obiectum Dialecticæ, s. argumentatio, est à nobis factibile; ergo est practica. Tertio, scientia Practica cansatur in dirigendis & ordinandis aliquibus operationibus nostris: vt ars pingendi ordinat tales operationes, quibus pingimus: similiter reliquæ artes: sed logica uersatur in dirigendis intellectus operationibus, vt ait S. Th. primo Periher. & 1. Post. ergo est practica.

Primum fundam. Pro huius quæstionis determinatione, sit primum fundamentum. Scientia Practica & Speculatiua in vno conueniunt, in aliis differunt: conueniunt enim, quia sicut per scientiam speculatiuam res cognoscimus, & de ipsis iudicamus; ita similiter per practicam; vt enim Physicus per Physicam cognoscit plantas; ita artifex per artem, & scientiam practicam, cognoscit res, quas operatur. Differunt autem primo, in fine: per scientiam enim Speculatiuam rem cognoscimus, non ut illam operemur: at per practicam cognoscimus, vt operemur. Hanc autem conuenientiam Practicæ & Speculatiuæ simul & differentiam, non male explicuit Auerr. 2. Met. com. 3. per Speculatiuam, inquit, scimus, vt sciamus: per Practicam sumus scientes, vt operemur. Est autem duplex finis, intrinsecus, & extrinsecus: intrinsecus est, ad quē scientia ex sua natura ordinatur: extrinsecus, qui finis scientis dicitur, est quem sibi proponit, qui eam scietiam habet, vel addiscit: vt qui disceret Philosophiam animo lucrādi, vel qui disceret artem ædificandi, vt sciret solum. Hic autem finis extrinsecus non facit scientiam Practicam, aut Speculatiuam; sed intrinsecus. Secundo differunt in modo operandi: Practica enim procedit modo practico, seu operatiuo; considerat rem, vt simul tradat modum operandi: Propterea 2. Metaph. c. 3. dixit Aristoteles, Practicum non considerare causam secundum se, sed in ordine ad opus: At Speculatiua solum procedit uia cognitionis, nec modum tradit operandi. Hinc sequitur, cum Practicæ finis sit operari, & modo operatiuo procedat; quod necessario tractet de re, quæ fit à nobis: non tamen propterea est Practica, licet hoc sit necessarium: quia potest esse Speculatiua de re, quām efficimus: vt Geometria, quæ est de figuris. Sed differentia consistit in fine intrinseco, vt vult Aristot. 2. Meta. c. 3. & in modo procedendi: ex quo fit, scientiam Practicam & Speculatiuam non differre penes actum suum proprium immediatum; quia per vtramque primo intelligimus res: nec in obiecto; cum possit esse Speculatiua de re à nobis facienda; sed in fine, & modo. Vnde in quauis scientia Practica, primo reperitur Speculatio operum, quæ tractat & facit; deinde præcepta faciendorum eorum operum; quo scilicet modo fiant; quæ propriè cognitio, est ipsa Practica. Sed hæc præterea duplex: vel in vniuersali: vt temperatè agendum est: mittendus est sanguis in dolore laterali: vel in particulari, tunc, nunc, & hoc modo, quod est & prudentia experti Medici. *& 3. de an. c. 10.*

Secūdum fundam. Sit secundū fundamentum. Cum scientia Practica sit propter operationem: operatio autē duplex sit; quædam, quæ dicitur actio, quædam quæ dicitur effectio; erit duplex scientia Practica, quædam actiua, quædam effectiua. Actio verò est operatio immanens, nec in aliquam materiam exteriorem transiens, vt tristari, sentire, amare. Effectio verò est operatio in materiam exteriorem transiens, vt scribere, pingere, ædificare. Scientia igitur effectiua dicitur, cuius finis est rectè has exteriores operationes efficere, quales sunt artes Mechanicę. Vnde Aristoteles 6. Ethicorum, c. 3. Ars, ait, est habitus verus, cum ratione factiuus. Scientia autem actiua, quæ moralis dicitur, est, cuius finis sunt immanentes operationes: qualis est prudentia, quæ dicitur habitus verus cum ratione actiuus. Vnde Aristot. 6. Meta. c. 1. Omnis, inquit, scientia aut est actiua, aut factiua, aut Theorica, aut Speculatiua. Sumit autem hic scientiam largo modo pro quocunque habitu intellectiuo. Inter has tres autem scientias constitutas discrimen quoddam notādum. 11. Met. c. 6. & 6. Metap. c. 1. In speculatiuis principium est in ipsis rebus, id est nos sumimus cognitionem ab ipsis rebus, & scientia nostra speculatiua conformatur ipsis rebus, vt tunc perfecta sit, quando ipsis rebus adæquatur: Propterea obiectum in his dicitur principium & mensura scientiæ: At in practicis, rerum cognitarum principium est in

nobis,

nobis, quia nos sumus causa rei, & nostra scientia est rerum ipsarum mensura: vt talis sit res, qualis sciētia, à qua procedit. Interest tamen, q principium actiuæ est electio voluntatis, à prudentia regulata; vnde agibile & eligibile idem est: At principium in factiuis, est ars quæ in intellectu est. Ex quo sequitur quoddam notatu dignum: videlicet, illam scientiam, quę nō dirigit operationes immanētes, vt ab electione voluntatis procedunt, non esse actiuam. Quæ est expressa sententia Arist. loco citato 6. Met. & 6. Ethic. c. 10. Principium, inquit, actionis est electio. Sequitur etiam, quòd intellectus, seu scientia practica habet pro fine actionem, seu operationem aliquam extra ipsum intellectum: vt clarissimè colligitur ex Arist. 3. de ani. c. 9. & doctè tradit Alber. Magnus 3. de ani. tract. 4. q 4.

Tertium fundam. Sit tertium fundamentum: Ex istis potest colligi triplex discrimen inter scientiā propriè dictam, & artem. Primo in fine: finis scientiæ est speculatio, & contemplatio sui obiecti: finis artis est aliquod opus, vt operatio extra ipsum intellectum. Secundo, in obiecto: ars enim est de rebus contingētibus. 6. Eth. c. 4. f. non de rebus, quę possunt esse, & nō esse solum, sed de rebus, quę cum sint, possunt aliter & aliter se habere: vt est ars scribendi; quia scribere potest aliter & aliter fieri. Prudentia est circa actus, qui cum sint, possunt aliter, scilicet bene, aut male fieri: Est autem ars & prudentia, vt bene recteq; fiant. At scientia est de rebus necessarijs, quæ semper sunt, & eodem modo. Discrimen tertium est in modo procedendi: ars considerat rem qualiter fiat, & causas applicat ad opus: propterea componendo semper procedit; & species compositas formando. At scientia, qualiter res sit considerat, & semper minutissimas, & vltimas eius causas, & principia speculatur. His igitur suppositis.

1. Concl. Sit prima conclusio. Absolutè loquendo, logica non est propriè practica scientia, nec etiam ars. Probatur primo. Si esset practica, vel esset actiua, vel effectiua; sed neutra harum: ergo non est practica. Maior est nota ex Aristotele loco citato. Minor probatur. Non effectiua; quia eius operatio non transit in materiam extremam. Non actiua, quia non est circa actionem, quæ procedat ab electione voluntatis, cum ejus actio sit intellectu discurrere. Secundo, scientia practica, aut ars, habet pro fine aliquid extra intellectum: at syllogizare & discurrere, est opus ipsius intellectus, ergo absolutè non est ars. Tertio ars, & scientia practica, propriè rei naturam non tractant: sed qualiter fiat tantum ostendunt, at logica naturam argumentationis & syllogismi aperit, nec qualiter fiant, per se solum ostendit: ergo non est propriè practica. Ex quo patet, quòd finis proximus & intrinsecus logicæ est, modi procedēdi cognitiō: finis sequens scientia rei, quæ ex cognitione modi procedit: finis remotus, per logicam syllogismos constituere.

Secunda concl. Logica habet aliquid artis practicæ: hoc scilicet, quòd in aliquem finem extra seipsam ordinetur, scilicet in rei scientiam, & per eam operationes intellectus regulentur; ac propterea dicitur ars rationalis, ars artium. Quæ conclusio satis ex dictis est manifesta. *2. Conc.*

Tertia conclusio. Simpliciter est dicenda speculatiua, vt patet rationibus ad primam conclusionē inductis. Probatur: Quia licet tradat præcepta argumentandi & definiendi &c. tamen per se primo speculatur quid sit argumentatio, definitio, diuisio, & cætera omnia. Deinde his perspectis, præcipit ut fiat. *3. Concl.*

Ad primū arg. respondetur, negando finē proximū esse syllogismos facere; sed id consequi ex eorū cognitione; sicut qui, cognita natura trianguli, potest triangulum facere.

Ad secundū negatur consequentia, est. n. fallacia accidentis: ista. n. consequentia est bona. Si est practica, ergo de obiecto factibili: & à negatione consequentis, si non est de obiecto factibili; ergo non est practica: non tamen ualet, ab affirmatione consequētis. Si est de obiecto operabili; ergo est practica; nisi finis sit operatio, vt diximus.

Ad tertium respondetur: illud probare secundum quid esse practicam, & ita vocari solere quandam artem; non tamen absolutè, quia deficiunt illa quæ sunt de ratione artis, & scientiæ propriè practicę.

QVAESTIO V.

Quid sit subiectum Logicæ.

Quot modis dicatur subiectum. Vocabulum hoc subiectum, multipliciter apud Aristotel. vsurpatur. Vno enim

enim modo significat inferius alicuius superioris: quo pacto in Antepraedicamẽtis dicit Aristoteles, quædam de subiecto dicuntur. Secundo pro vna parte propositionis; quomodo dicitur, propositio constat ex subiecto & prædicato. Tertio pro illo cui insunt accidentia, vt corpus est subiectum albedinis hoc dicitur subiectum inhæsionis; priora vero subiecta prædicationis. Quarto subiectum, pro eo quod a scientia primo consideratur, ut idem sit quod obiectum. Vnde Arist. 1. Poste. c. 23. vna scientia est vnius generis subiecti, & sic in præsenti sumitur quod dicitur etiã materia. Sed materia multipliciter etiã sumitur. Primo pro substantia, in qua recipitur forma substantialis; quomodo dicitur, materia animæ est corpus, & sic sumitur. 1. Phys. Secundo pro eo, ex quo aliquid fit, vt ferrum est materia serræ; quia ex eo fit, & sic sumitur 4. Phys. c. 3. Tertio pro eo, cui applicatur opus artis, ut materia fabri est ferrum, quia opus suum in ferro facit. Quarto, pro illo, circa quod scientia versatur, quæ dicitur materia circa quam, & sic idem est cũ obiecto & subiecto sumpto vltimo modo & secudũ hoc, est quęstio de subiecto Logicę, scilicet quid sit id, de quo præcipuè sit Logica.

Vt autem aliquid sit subiectum, seu obiectum in aliqua scientia, quatuor sunt necessaria; duo ex parte obiecti; duo ex parte ipsius scientiæ. Primum ex parte subiecti, ut contineat omnia, quæ tractantur in sciẽtia adæquate, ut nihil sit sub illa scientia, quod non contineatur ab illo obiecto, nec illud obiectũ contineat quicquam, quod non sit sub tali scientia. Secundo, quod det unitatem & speciem scientiæ, i. ab eo sit scientia una ab alijs distincta, & per illud definiri possit. Tertio, ex parte sciẽtiæ, vt nihil scientia consideret, quod non sit subiectum vel ad subiectum pertines. Quarto, quod tradat causas sui subiecti. 11. Met. c. 6. & passiones seu proprietates. 4. Meta. c. 1. & inferiora, partes, & species ipsius. 4. Meta. tex. 8.

Prima opin. Circa hanc quęstionem fuit opinio Scoti. q. 2. Vniuersaliũ, & Aegidij Romani syllogismum esse subiectum Logicæ: ratio est, Logica enim docet rationes, & discursus intellectus: sed inter omnes pręcipuus est syllogismus ergo hic est obiectum eius.

Secunda opin. Secunda opinio fuit Auic. logi. c. 3 & Alga, logi. c. 2. quam sequitur Albertus Magnus lib. Prædicabilium. c. 4 argumentationem esse obiectum. Cuius ratio est. Logica tradit modum procedendi ex noto ad ignotum: sed non solum per syllogismũ, sed per quamcunque argumentationem hoc fit: ergo argumentatio est subiectum. Tertia opinio est Amm. esse non omnem argumentationem, sed potissimam omnium, uidelicet demonstrationem, cuius causa omnia consi derari uidentur a Logica. *Tertia opin.* Quarta opinio est Neotericorum quorũdam, orationem esse subiectũ Logicæ: nec isti sumunt quãcunq; orationem, sed illam, quæ est ignoti manifestatiua, qualis est definitio, diuisio, & argumentatio. *Quarta opin.* Huius ratio est: Logica tradit modum cognoscendi, sed hic non sola est argumentatio, sed definitio & diuisio, per quas explicantur natura, & partes rei: hæc per illas cognoscuntur, & sciuntur: ergo aliquid, ut est his commune, erit subiectum. Ista sententia fuit antiqua, eorum. s. qui sermonem faciebant Logicę communi obiectum: quasi idem esset Logica, quod sermocinalis, quod impugnat Auic. & Alber. locis citatis. Quinta opinio fuit S. Thomæ 4. Meta. lect. qui asserit ens rationis esse subiectum Logicæ. *Quinta opin.* Ratio huius est: quia ens rationis comprehendit ea, quæ sunt in Logica, quæ tamen sub oratione, argumentatione, vel syllogismo non continentur, ut prædicatum, subiectum, genus, species. Pro declaratione uero huius difficultatis est aduertendum. Res dupliciter posset considerari. *Quid sit ens rationis.* Vno modo secundum se & suam naturam: altero modo, secũdum quod a nostro intellectu percipiuntur. Si in se considerentur, habent quasdam proprietates sibi consequentes, ut quod homo sit risibilis sit coloratus, sit quantus. Si uero considerentur, ut a nobis sunt intellectæ, habent alias proprietates, scilicet esse subiectum, esse prędicatum, esse genus, esse propositionem. Inter has autem, & illas unum interest, quod illę sunt in ipsis rebus: albedo enim, calor, & alia accidentia rebus insunt; at istæ sunt extrinsecæ, ut enim columna est mihi dextra, non quia in ipsa sit aliquid, a quo dicatur dextra, sed ab extrinseco, quia ego habeo illam ad dextram meam; ita istæ res dicuntur genera, subiectum &c. non quod in eis sint istæ proprietates, sed ab extrinseco proueniunt, ex eo quod a nobis tali modo, uel talj cognoscuntur, & propterea tales

les proprietates dicuntur entia rationis,i. intellectus, quia ab intellectu cognoscente rebus adueniant. Dicuntur pariter intentiones secundæ: quia cum prius sit rem esse in se, quàm a nobis intelligi, proprietates aduenientes rei secundum quod est in se, dicuntur primæ intentiones: posteriores uero, secundæ intentiones. Ex quo patet, quod ens rationis est proprietas extrioseca adueniens rebus, ut ab intellectu percipiuntur. Hoc uoluit S.Tho. esse subiectum logicæ. cum nihil sit in logica, quod non sit talis proprietas rei. Sunt præterea istis correspondentia in ipsis cognitionibus entia alia rationis illis correlatiua: rei inquam respectus ad cognitionem, & contra respectus hic rationis cognitionis ad rem, Istę itaque sunt opioiones præcipue.

1. fund. Pro huius determinatione sit primum fundamentum. Logica, si uocabuli significatio consideretur, idem est quod scientia sermocinalis, seu rationalis: qua ratione Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam, sub se complectitur, quia omnes in sermone uersantur: tamen cum discrimine: Grãmatica enim solum sermonem per se considerat: cum nihil aliud intendat, quàm congruum sermonem facere. At Rhetorica non solum sermonem, sed etiam rationem complectitur: cum & dicere & probare doceat. Vnde qua parte sermonem habet, cum Grammatica conuenit, licet in hoc ipso differat, quòd hæc congruum, illa ornatum doceat sermonem. Grammatica autem & a Rhetorica & a Dialectica differt, quòd rationis non est contemplatiua, cum nullum argumentandi genus per se Grammarica tradat, sicut Rhetorica, & Dialectica. Inter has autem duas, una est conuenientia, sed multiplex differentia. Conueniunt enim in materia remota: sumpta materia pro eo, cui opus artis applicatur, ut enim logicus sua applicat instrumenta rebus omnibus, & cuilibet enti, ita & Rhetoricus sua applicat instrumenta rebus omnibus, ob quam causam ab Aristot. Rhetorica contraposita Dialecticæ censetur, & utramque artem communem uocat. Differunt tamen inter se. Logicus enim considerat res omnes, ut a nobis sunt cognoscibiles. tradit enim methodum rem quamcunque contemplandi, & speculandi. At Rhetoricus uersatur circa res, ut a nobis exprimantur, & manifestentur. Propterea Rhetoricus per se considerat sermonem, quo exprimit rem, & utitur probatione ad aliud, scilicet ut alteri probet. At cum Logicus sit primo ad se, per accidens uerbo utitur, cum conceptus, & probationes alteri communicare intendit: tamẽ eius integra ratio absque sermone est, quod non sit in Rhetorica, ob idque eloquutio, pars Rhetoricæ, non autem Logicæ numeratur. Huius discriminis ratio est; quia Logicus est ad se, at Rhetoricus præcipue ad alium, ut habet Arist. 1. Rhet. ad The.c.2. in fine. Vsus ergo Rhetoricæ absque sermone constare non poterit sicut potest usus Logicæ primus & potissimus. Secundo differunt etiã in amplitudine materiæ formaliter, nam Rhetoricus in omni re considerat id, quod probabile est, id est dat methodum cognoscendi & persuadendi id, quod probabile in omnibus est. At Logicus, & id quod est probabile, & id quod est necessarium perspicit, id est, dat uiam inuestigandi probabile & necessarium. Propter quod duplex est Logicæ pars. Topica, cuius est tradere methodum circa probabile, ut docet Arist. 1. Top. c. 1. & Analytica, cuius est modum necessarij peruestigandi aperire. Tertio differunt etiam in hoc, quòd Rhetorica considerat probabile singulare, uel cum aliqua circunstantia singularitates: persuadet enim singulare, uel aliquid commune determinatum, secũdum aliquod tempus, uel locum, uel ordinem ad opus, quæ omnia ad singulare spectant. Propterea dicitur uersari circa quæstiones definitas, uel circunstantias terminatas, uel hypotheses. At Logica, probabile cõmune, & uniuersale considerat, & ab omni conditione singularis abstrahit, atque ideo circa quæstiones, quas uocant infinitas, & theses. Quarto differunt in fine, finis.o. Logicę est adhibere methodum, per quem consequamur scientiã necessariorum, probabiliũ opinionem, at Rhetoricę finis est adhibere methodum persuadẽdi, ex quo sequitur fides, quæ est remissa quædam opinio, & quæ maxime pendet ex affectione uoluntatis. Quinto differunt instrumentis. Rhetoricus enim utitur enthymemate & exemplo, Logicus inductione & syllogismo. Hoc autem ideo fit, cum enim Rhetoricus omnibus alijs probet, & persuadeat, nec omnes capaces sint ad percipiendam uim syllogisticam,

ricam, assumit rationem oībus facilē. f. Enthymema: cum aūt Enthymema sit syllogismus maiori suppressa; Dialecticus aūt fit ad se, & ad intellectum, cui non potest maior supprimi; syllogismo ad se utitur; licet aliquando ad alium, enthymemate utatur. Cum igitur Logicus argumentationē consideret, & enthymema sit species quædā argumentationis, merito Rhetoricā, quę speculatur enthymema, Aristoteles particulā, & germen Logicæ nocat. 1. Rhet. c. 2.

2. fund. Secundum fundamentum. Aliud est de obiecto loqui Dialecticæ, secundum se, & in uniuersum Dialecticam considerando. Aliud de Dialectica dumtaxat, quam nūc habemus ab Arist. conscriptam, & de eius obiecto. Nā, ut mox dicemus, quædā apparent ad Dialecticā spectantia, de quibus nō egit, ut uidetur Arist. nēpe de diuisione, & definitione, de syllogismis hypotheticis, & alijs, aut si egit, eius certe libri non extant.

3. fund. Sit tertium fundamentū. Obiectū scientiæ duplex est, ut diximus superius; materiale, & formale. Materiale est illud, quod talis scientia considerat; ut Physica tractat de plantis, de elementis, de animalibus. Aliud est formale: id ratione cuius omnia illa a tali scientia considerantur; ut Physicus omnia illa tractat, ut corpora mobilia sunt. Ita fit in qualibet alia scientia, arte, habitu, & potentia. Item obiectum aliud totale est, aliud partiale, sed præcipuum.

1. concl. His suppositis, sit prima conclusio. Sermo, uel oratio non est subiectum Logicæ.

Patet. Illud est subiectum Logicæ, quod Logica primo & per se considerat; sed sermo, uel oratio, per accidens & minus principaliter ad Logicum spectat, ut diximus; ergo non est subiectū. Maior est nota; quia cum subiectum sit intrinsecum, & de ratione scientiæ, non debet ab ea quod per accidens est, considerari. Præterea quia sine sermone, seu externa oratione potest Logica constare, cum illa sit, quæ modum intelligēdi per se manifestet. Præterea. Sermo, uel oratio, si dicat eam orationem, quæ fit in uoce; probatum est in præcedenti conclusione, id esse per accidens ad Logicū. Si uero sumatur pro illa, quæ est in mēte; non est subiectum. Nam oratio comprehendit etiam eam, quæ non significat uerum, uel falsum, ut optatiuam, imperatiuam, & omnia alia, quæ ad Grammaticos & Rhetoricos spectant. Hęc autem Logicus non considerat, sed Grammaticus, & Rhetoricus.

2. concl. Secunda conclusio. Demonstratio nō est totius Logicæ subiectum. Probatur ex prima subiecti conditione, debet. n. continere sub se omnia illa, quæ tractantur in ea scientia. At uero non omnia, quæ in Dialectica tractantur, continentur sub demonstratione; non. n. syllogismus probabilis, nec sophisticus, nec enthymema sub demonstratione continentur. Est tñ partiale potissimū subiectum demonstratio, & eatenus recte opinabatur Ammonius, cum inter alia omnia primum locum teneat demonstratio.

3. concl. Tertia conclusio. Ens rōnis ī uniuersum non est formale subiectum Logicæ. Patet; quia Logicus non considerat ens rationis, ut tale est, nec illius causas, nec pricipia, nec passiones: hæc. n. occultissima sunt, nec oīa entia rationis in tota sua latitudine, non. n. priuationes, nec entia rationis Rhetorica, qualia sunt, esse tropum, uel figuram, esse exordium uel perorationē, &c. nec Grāmatica entia rationis considerat Dialecticus.

4. concl. Quarta conclusio. Ens rationis Logicum .i. quod consequitur operationem intellectus, quatenus intellectus intelligit, est formale subiectum Logicæ. Hic autem, uno communi nomine uocari posset ens rationis Logicum, uel intellectuale, uel ratio instrumenti intelligendi, uel intelligendi modus, seu sciendi, quæ omnia in idem fere incidere uidentur. Probatur hæc conclusio. Omnia enim quæ in Logica considerātur, sub illo continentur, & ad id spectant, ut modum sciendi, & intelligendi teneamus, & hæc fuit sententia Sancti Thomæ, nec sumpsit in uniuersum omne ens rationis: sed illud solum, quod rebus aduenit ex intellectus operatione: non autem illud, qđ uoces consequitur; quale est, esse nomen, aut uerbum, aut participium, hæc enim Grammaticæ sunt. Propterea definitum superius, ens rationis esse proprietatem rebus aduenientem, quatenus ab intellectu percipiuntur.

5. concl. Quinta conclusio. Materiale obiectum Logicæ sunt res ipsæ cognitæ, cognitiones rerum. Probatur. Nam in istis, & ex istis, illa pullulant entia rationis, & istis conueniunt, & in istis inhærent, ut tales sunt: nam istæ dicuntur, & sunt Genera, & Spēs, &c. & ex istis fiunt propositiones, syllogis-

mi,&c.voces uero,ut dictũ est,per accidẽs, & secundario a Dialectico considerantur.

Diximus res cognitas,& cognitiones;q a res sunt remotius obiectum; cognitiones uero intellectus propinquius. Et quia sunt correlatiua inuicem:nam si cognitio est,alicuius rei est cognitio, & si res cognita est, per aliquam cognitionem est cognita; habent.n.inter se mutuum respectum rõnis.

6.concl. Sexta conclusio. Argumentatio est Logicæ subiectum, si Logicam accipiamus pro ea tantum parte,quam Aristotelis in libris istis,qui ad nos peruenerunt,tractauit. Q̃d sane uidentur spectasse, qui argumentationem subiectum Dialecticæ dixerunt,& eatenus uere affirmarunt. Perspicuum.n.est non egisse de definitionẽ ac diuisione, per se, ut per se faciunt scire essentiam, & partes rei;sed solum quatenus demõstrationi, seu argumentationi subueniunt. Quod sane recte aduertit Albertus Magnus, & ut ipse circa initium Porphyrij refert,Auicẽna,& Alpharabius, item Caietanus in principio Cathegoriarum Aristotelis, & Aegidius in principio,in procemio,& alij. Id autem siue putauerit minoris esse momenti, quod fusius tractarentur, ac seorsum; siue quia in argumentandi modos, quos primus (ut ipse ait lib.2.Elench.) inuenit, incumbendum sibi potissimum existimarit, siue quia scripserit quidem his de rebus seorsum,sed eius libri perierint; certe quæ extant illud dumtaxat subiectum argumentationis habent, & eo cuncta referuntur. Immo si quis recte perspexerit,cum desint hypothetici syllogismi;istorũ operum Aristotelis sola argumentatio cathegorica subiectum uideri poterit. Ex dictis constare potest rationum contrariarũ,si quæ sint,solutio; & quo pacto omnes opiniones aliqua ex parte ueritatem attigerint, & quomodo omnia uerè consonent.

QVAESTIO VI.

De diuisione Logicæ, eiusque partibus.

LOgica diuersimode ab aliquibus diuiditur. Boetius enim 1.Top. principio in tres diuidit partes, in eam scilicet, quæ docet definire, & in eam, quæ docet diuidere, & in eam quæ docet argumentari. Quod si argumentatio procedat ex propositionibus necessarijs, est demonstratio: si ex probabilibus, Topicus: si ex apparentibus, Sophisticus. Et secundum hæc est pars demonstratiua,Topica, & Sophistica, Philop.in partem inueniendi,quę Topica dicitur,& in partem resoluendi, simul & iudicandi, quæ Analytica dicitur, Logicam distinxit: & partem Sophisticam posuit cum Topica; quia sophisticus syllogismus est obliquitas Topici.Cicer.1.Topi. Logicam, in iudicandi, & in inueniendi partẽ diuisit. Possumus tamen aliter commodius Logicam diuidere ex Sancto Thoma, principio Perther.celebri & recepta diuisione. Cum enim ipsa dirigat operationes intellectus, diuidetur ipsarum distinctione operationũ. Triplex autem est intellectus operatio; prima, simplicium appræhensio, qua res ipsas singulas per se intelligimus: secunda, compositio,seu diuisio, qua res intellectas unam alteram copulamus: tertia,ratiocinatio est, qua ex noto ignotum discurrentes deducimus, quæ operationes similes sunt sermoni. Aliquãdo.n.simplices uoces proferimus, aliquando propositiones componimus,tandem ex propositionibus syllogismos confla mus. Triplex igitur est Logicæ pars, prima quę dirigit primas operationes intellectus, docens modum quamque rem per se intelligendi, & ad hanc reducitur pars,quæ tractat de definitione. Secunda, quæ dirigit secundam operationẽ, quæ tractat de propositione: sub qua aliquo modo continetur de diuisione. Tertia,quæ dirigit tertiam, & hæc est de syllogismis. In singulis autem harum est inuentio,& iudicium: nam & docemur inuenire genera, & differentias; ex quib.est definitio, & de inuentis iudicare. Similiter in propositione, & syllogismo. Vide Boetium 1.Topic. Atque hæc in uniuersum de Dialectica dixisse,sit satis.

Iam ad primam ipsius Dialecticę partẽ, quę de simplicib. differit, & in hac ad Porphyrij prius de quinque vniuersalibus tractationem accedamus.

IN LIBRVM PORPHYRII DE QVINQVE VNIVERSALIBVS.



QVI in aliquem authorem commētaria edunt, quędā solent quasi proœmii loco, ante illius enarrationē pertractare. De illius videlicet operis authore, vita, morib. doctrina, ac laudibus. De ipsius operis argumēto, vtilitate, ac necessitate. De scribendi modo, & methodo, & ordine, & partibus, & similib. aliis. Ex quibus, nos more aliorum interpretum, breuiter, quantum satis est ad nostrum institutum, nonnulla referemus.

De authore, et huius operis argumento, ac vtilitate; scribendi methodo, ac modo; eiusdem ordine, & partibus.



PORPHYRIVS Philosophus, natione Phęnix hoc opus edidit, vixit tempore Aureliani, & Diocletiani Imperatorum: Plotinum habuit insignē Philosophum Platonicū præceptorem; Discipulos verò inter alios Iamblicū egregiū Philosophum, & Chrysaorium Romanū, virum patririum, in cuius gratiā librum hunc conscripsit; ea occasione, vt referunt: q̀ cum Chrysaorius in Arist. Prædicamenta incidisset, & in quasdā ibi uoces & res sibi ignotas impingeret; ad Porphyriū scripsit, vt sibi in ea re aliquod auxiliū ferret. Atque ita hunc ad eū libellum (quem inscripsit, πορφυρίος ἰσαγογή. i. Porphyrij introductio, subaudi in Arist. Dialect. (misit. Et quāuis hic author à fide Christiana defecerit, & eius factus fuerit hostis acerrimus, aduersus quē aliquot nunc extant sanctorū Patrum scripta pro Christiana Religione, ac D. Hieron. & D. August. & aliorū; Tamen hoc illius opus, quod Arist. doctrinæ sit consentaneum, & bona ex parte ex Arist. sit decerptū, & ad illius prædicamenta, imò & vniuersam Dialect. multū conducat; & nihil aduersus fidē contineat; meritò & ab Ecclesia permissū, & in publicis vbiq; scholis interpretandū ante Arist. Dialecticam susceptum est: Agit enim de quinque vniuersalibus, Genere, Specie, Differentia, Proprio, & Accidente, quæ de rebus omnibus prædicātur, aut prædicari possunt: tum essentiam rerum intrinsecam, tum extrinseca propria, & accidentia rerum, continentibus. Ex quibus etiam omnes constant de vnaquaque re quæstiones; imò & definitiones, & diuisiones, & ex istis quoque constant, quæ in prædicamentis collocantur, vt ipsemet postea Porphyrius sui operis vtilitates connumerans refert; & nos postea explicabimus diligentius.

Scribendi modus ac methodus fuit facilis, introductorio.s more, definiendo, diuidendo, & exemplis singula illustrando; vt ad introductionem tyronibus accōmodata, & aptam expediebat.

Ordo hic fuit, vt prius de singulis istis vniuersalib. & quidem à prioribus ad posteriora, naturæ ordine progressus fuerit. Deinde singula inter se cōtulerit. Vnde in partes tres hic liber secatur, in præfatiunculam, seu exordiolum, & ipsorum per se quinque vniuersaliū tractationem, totidem capitibus; & in ipsorum vniuersalium inter se comparationem; vltimo capite in varias ad inuicem comparationes subdiuisio.

DE INSCRIPTIONE LIBRI.

Porphyrii Phœniceis introductio.

QVæri potest cur sic inscripserit (introductio) tam latè patenti vocabulo? nec addiderit cuius rei sit introductio. Responderi potest, vel per Antonomasiam sic inscriptū fuisse ob istius libelli excellentiā, vt dicunt Ammonius, & nonnulli eius libri interpretes; vel quia ad vniuersam Dialecticam, atque adeo ad vniuersam Philosophiam primum aditum patefaciat; vel quia certè ad Chrysaorium scripserat, & subintelligendum erat, ad id quod ille petierat esse introductionem; videlicet, ad prædicamenta, & Arist. Logicam intelligendam.

Inscribitur autem à complurimis præsertim Neotericis, de quinque prædicabilibus, ab aliis de quinque vniuersalibus,

quod in idem ferè recidit: nam illa vniuersalia sunt, quæ prædicantur & dicuntur de plurib. & ideo sunt prædicabilia, quia sunt vniuersalia: de qua tñ re postea agemus.

Alij verò, qui putant Dialecticam non de rebus, sed de vocibus agere, titulum faciunt iuxta eorum sententiam, de quinque vocibus. Sed in hoc etiam titulo subaudiendum erit aliquid; nempe de quinque vocibus, s. vniuersalibus, seu prędicabilibus. An verò de rebus, seu de vocibus, vel intentionibus Dialectica differat, suprà ostendimus; & diligentius paulò post de ea re disseremus. Omnes autem in hoc titulo absolutè conueniunt, s. de quinque uniuersalibus, seu de quinque prædicabilibus nihil aliud addendo: licet vnus putet has esse res, alius esse tantum uoces.

Cum sit necessarium Chrysaori, & ad eam quæ est apud Aristotelē, Prædicamentorum doctrinam.

Diximus superius, cum quæsiuimus, an Logica sit necessaria; quot modis vox, (necessariū) accipiatur: quod hic breuiter repetemus. Duobus etenim modis necessariū dicitur, vt ait Arist. lib. 5 Met. c. 5. vno modo absolutè uecessarium: quod s. non potest vllo modo aliter se habere. Altero modo ex suppositioue necessarium, quod posito aliquo alio, ad id necessario consequitur: quamuis in se res sit contingens: vt si ignis est, necessario calor erit: at calor ipse, & calorem esse contingens est. Est autē rursus hoc ex suppositione necessariū multiplex, pro suppositionum diuersitate; ex quibus necessario sequitur, videlicet necessarium ex suppositione causæ alicuius efficientis, formalis, materialis, vel finalis, uel etiam alterius rei cuiusque suppositione, ex quo aliud necessario consequitur. Sed nos, aliis omissis, de necessario ex suppositione finis, quod ad præsentem difficultatem attinet, dicamus. Necessarium ergo ex fine, seu ad finem est duplex. Alterum sine quo is finis obtineri non potest: quod dicitur simpliciter necessarium, vel necessarium ad esse rei; vt cibus necessarius est simpliciter ad uitam sustinendam. Alterū, sine quo non potest cōmodè assequi eiusmodi finis; quamuis simpliciter possit. Et hoc dici solet à Philosophis, necessariū ad bene esse, vel utile; vt equus ad iter agendum: nam sine illo iter posset peragi, licèt non ita commodè: atque ita illud alterum vocari solet necessarium ad esse rei, hoc ad bene esse: illud simpliciter necessarium vt res sit: hoc secundum quid necessarium, vt s. res bene sit; vel bene fiat.

Deinde aduertendum est, posse nos quærere: vel de hac quinque uniuersalium cognitione, an sit necessaria; uel de ipsa Porphyrii tractatione. Igitur tam tractationem Porphyrii, quàm ipsam per se notitiā uniuersalium, certum est non esse absolutè necessariam hominibus: sed ex suppositione dumtaxat finis; si uelint uidelicet dialecticam, præsertim Aristotelis, addiscere, & alias disciplinas. Sed si de necessitate ad finem loquamur; distinguendum erit: ipsa quidem per se cognitio uniuersalium, est necessaria ad eum finem simpliciter: nam tum in prædicamētis Aristoteles ipsorum frequenter meminit, Generis, Speciei, Differentię, propriorum, & accidentium; tum in Topicis, & aliis eius Dialecticæ libris: atque ideo necessarium erit omnino, uel tunc simul addisci, uel antea. Si uerò de Porphyrii tractatione loquamur, necessaria quidem non est simpliciter: cum constet alium quemuis authorem de eisdem uniuersalibus differentem nos posse suscipere. Est tamen utilis ualde, etiam necessaria secundo modo ad bene esse; quod magna dexteritate, & breuitate de eisdem egerit. Sed nec etiam ipsa per se cognitio vniuersalium est simpliciter necessaria, ut addiscantur ante ipsa prædicamenta; quandoquidem in ipsis prædicamentis, & aliis libris, cum occurrerēt, addisci possent. Est tamen ualde commodum ut prius addiscātur: ne postea in decursu lectionis Aristotelicæ studiosi retardentur. Atque ita necessario etiam antea addiscentur ad bene esse, ut melius s. & facilius addiscant.

Nosse quid sit Genus, quid Differentia, quid Species, Proprium, & quid Accidens.

Seruauit Porphyrius naturæ ordinem in horum numeratione & tractatione, à prioribus, scilicet secundum naturā ad posteriora profectus: nam prius absolute de ipsis in se uniuersalibus egit: deinde illis con-

constitutis, ea inter se comparauit, prius enim oportet rem esse, deinde ad aliam cōparari & referri, res enim primo est in se, deinde refertur ad aliud. De ipsis uero singulis, similiter naturæ ordinem, vt prius intrinseca, quæ ad essentiam rei attinent, referret, nempe Genus, Differentiam, & Speciem, deinde extrinseca, quæ extra essentiā sunt rei, Proprium & Accidens. Inter extrinseca rursus, prius partes essentiæ, ex quibus essentia tota constituitur, retulit. Nam ex partibus haud dubie totum consurgit, & prius oportet partes adsint, quam totum fiat, quod sine partibus esse non potest. Et in partibus, eam, quæ in potentia prior est, collocauit, scilicet Genus, deinde, quæ illi tanquam actus & perfectio aduenit, Differentiam, ex quibus ambabus tota Speciei essentia consurgit, atque componitur, quā tertio proposuit loco. Inter extrinseca quoque primum locum Propria, vtpote quæ ex ipsa permanent essentia, obtinent. Deinde ultimo quæ extrinsecus ex aliis causis contingunt, Accidentia. Tantillum autem in ipsa tractatione, Naturæ ordinem quem hic proposuit, doctrinæ ordine permutauit. Vt de Specie proxime post Genus ante Differentiam, quod illi esset corrolariū, disputauerit.

Ac præterea idem naturæ ordo ex alia quoque causa conspicitur, proportione ad rerum naturalium generationem, & eius generationis ordinem, a prima origine vsque ad earum perfectionem. Nam in generatione rei cuiusque naturalis, primum est materia in potentia ad formam, deinde in eam ipsa forma inducitur, postea ex materia & forma fit totum compositum, ex composito rursus, ipsius totius essentię proprietates emergunt, vltimo tandem accidentiū ornatus omni rei superadditur. Atque ita res naturalis vndequaque tota interius exteriusque perficitur. Igitur proportione quadam Genus se habet vt materia, Differentia, ut forma, Species ut totum compositū. Propria propriis, & Accidentia accidētibus respondent. Atque is ordo est, quem Naturæ dicimus, quod a prioribus ad posteriora Natura progrediamur.

Et ad definitionum assignationē, & omnino ad ea, quæ de diuisione, & demonstratione sunt, vtili existēte istarum rerum speculatione, compendiosam tibi traditionē fecimus.

Vtilis quidem istorum Vniuersalium cognitio est, ad definitiones conficiendas, siūt etenim definitiones ex Genere & Differentia, & descriptiones fiunt ex Genere & Proprio, vel Genere & Accidentium collectione. Ad diuisiones quoque utilis est, nam diuisiones quoque fiunt, Generis in Differētias, vel generis in Species, & aliquando ēt per Propria loco Differentiarum, & fiunt quoque subiecti in Accidentia, & Accidentis in subiecta, aut accidentis in Accidentia. Vtilis etiam ad demonstrationes, nam demonstrationis potissimæ medium est definitio ex Genere & Differentia constans, & propria aliqua passio demonstratur de Specie in ipsa demonstratione. Accidentia demum cognoscenda erunt, ut a demonstratione remoueantur, & quia conferunt plurimum ad rei naturam perfectius cognoscendam.

Sed cur ad hæc vtilem dixit Porphyrius horum cognitionem, non etiam necessariam, cum non sit minus necessaria ad hæc, quam ad ipsa Prædicamenta? Facile responderi potest, uel quia antea usus fuerat vocabulo necessitatis, noluisse idem iterum repetere, ne fastidium generaret, sed in aliud affine vocabulum, ut solent scriptores, mutare voluisse, uel quia utile interdum pro necessario accipitur, dicitur enim vtile duobus modis, uno modo, pro eo, quod alteri conducit, sed non est ei omnino necessarium ad esse rei, altero modo, pro eo, quod expetitur propter alterum, (de quo loquitur Aristo. 3. Ethic. cap. 2.) siue autem illud omnino necessarium sit, sicut animali cibus, siue non sit necessarium sicut homini uestis. Aliqui vero distinguunt, aliud, (inquiunt) est dicere vtilem ad definitiones faciendas, & diuisiones, ac demonstrationes, & ad hoc est vtilis tantum, cum sine horum vniuersalium cognitione, nonnulli, ut Geometræ, & Arithmetici definiant, diuidant & demonstrent. Aliud est ad artem & præcepta definiendi, diuidendi, & demonstrandi cognoscenda, nam ad hoc non solum utilis est, sed necessaria horum Vniuersalium cognitio. Id quoque obseruandum erit Porphyrium non de sua tractatione lo

qui, sed de ipsorum uniuersalium per se cognitione.

Tentabo breuiter, velut introductionis modo, ea quæ ab antiquis dicta sunt aggredi, ab altioribus quidem quæstionibus abstinēs, simpliciores vero mediocriter conjectans.

Hic Porphyrius tractationis suæ modū indicat, & eius aperit institutum, proponitque se sub breuitate, & ut introductionis ratio exigit, quæ ab alijs Philosophis dicta sunt, præsertim Peripateticis, allaturum, obscuriores vero & difficiliores quæstiones, vtpote ad naturalem vel Metaphysicū potius spectantes, prætermissurum, & ea se solum dicturum, quæ faciliora, & quæ ad rē potius spectare videantur, & legentium captum non superent, magisque sint accommodata.

Mox de Generibus & Speciebus illud, quidem siue subsistant, siue in solis nudis intellectibus posita sint, & siue subsistentia corporalia sint, siue incorporalia, & vtrum separata, an in sensibilibus posita, & circa hęc consistentia, dicere recusabo, altissimum enim est huiusmodi negotium, & aliud maioris egens inqsitionis. Illud vero quemadmodum de his, ac de propositis magis probabiliter antiqui tractauerunt & horum maxime Peripatetici, tibi tunc tentabo monstrare.

Aliquot ex illis difficilioribus quæstionibus, quæ de vniuersalibus fieri poterant, quas se prætermissurum pollicebatur, reijcit. Prima quæstio est, an Genera & Species existant in rerum natura, an vero sit contra, aliquod figmentum mente, & intellectu solum conceptum, vt cum dicimus, animal vel homo, sit ne aliqua res ille homo communis, & illud animal commune, an solum generalis sit quædam sola cognitio cum mente nostra, hominis inquam in communi, & animalis in communi. Secunda quæstio est. Esto sint in rerum natura illæ res communes, quas Genera & Species vocamus, an sint corporea, an corporis expertia, & incorporea. Tertia quæstio. An existant illhæc Genera & Species in ipsismet singularibus rebus indiuiduis, quas sensu percipimus, an vero ab istis rebus indiuiduis sint separata. Has quæstiones, quoniam ad Metaphysicum potius spectant, prætermittit Porphyrius, pollicetur autem se de ijs tantum tractaturum, quæ vtiliores, & Dialecticis magis accommodatæ videbuntur, quę ab alijs Peripateticis qui sequuti sunt Aristotelem, tractatæ fuerunt Sed tamen quia mens nostra non ita his auditis conquiescit, & ob rationes quas iam referemus, de istis nonnulla, quantum satis est Dialectico, magna facilitate, & perspicuitate, ac pariter breuitate referamus.

QVAESTIONES.

In procemium Porphyrij.

ERit tripartita disputatio. Primo disseremus de Vniuersali in communi. Deinde de primis ac secundis intentionib. quibus ipsa constant vniuersalia, & alijs ad Logicam spectantia. Tertio de huius libri subiecto. Postremo vniuersalium facta diuisione, aggrediemur singulorum in particulari tractationem, hoc ordine qui sequitur.

De vniuersalibus.

Primo. Quid sit vniuersale.

Secundo, Vtrum vniuersalia sint res, an solæ voces, vel conceptus.

Tertio, Vtrum vniuersalia sint in reb. distincta ante operationem intellectus.

Quarto. Quomodo respondendum sit quęstionibus de vniuersalibus a Porphyrio factis.

De secundis ac primis intentionibus.

Primo. Quid sit prima & secunda intentio.

Secundo. Quomodo fiat intentio vniuersalis, & aliæ secundæ intentiones, an scilicet per notitiam absolutam per primam tantum abstractionem, an per notitiam comparatiuam.

De subiecto huius libri.

Primo. An uniuersale sit huius libri subiectum.

Secundo. An sit genus ad illa Prædicabilia, Genus, Speciem, Differentiam, &c.

Tertio. De numero Prædicabilium, eorumque diuisione, an sint tm quinque Vniuersalia, seu quod in idem redit, quinque tantum Prædicabilia? Sed iam de singulis, eo ordine quo proposita sunt disseramus.

QVAESTIO PRIMA.

Quid & quotuplex sit uniuersale.

QVamuis Porphyrius ab istis de Genere, & Specieb. quæstionib. abstinuerit, id nobis uitio dari non dêt, q de eis disputationem aliquam habeamus, præsertim, qui non ad Arist. solum Prædicamenta, sed ad totam Logicam, & Physicã auditores instituere studemus, quorũ utilitati, & in literis progressui nullatenus fieret satis, si quæstiones has, quæ omni doctrinæ maxime sunt necessariæ, in Metaphysicam usque differemus. Cum nulla commodior offeratur occasio eas elucidandi, quã hæc præsens, id quod multi insignes Doctores, inter quos Albertus magnus & Boetius, diligenter præstiterunt. Nec tamen omnia, quæ in Metaphysica iure dici possunt, sed ea dumtaxat, quæ negotio nostro utiliora fuerint, ac tanta claritate & breuitate, quanta fieri possit, proponemus.

Primo ergo naturæ, & doctrinæ ordine, ne in ambiguo uersetur disputatio, nobis explicandum est, quid Vniuersale, & quotuplex. Vniuersale igiť nomen est multiplex. Vno.n. modo sumitur complexe, altero incõplexe. Vniuersale cõplexum est propositio, cuius ueritas ex singulariũ multorũ per se ueritate depêdet, ut si dicatur, oĩs homo currit, siue sit circa res contingêtes, siue circa res necessarias; quo utitur hoc nomine Arist. 1. Post. c. 7. & 10. Met. c. 1. Vniuersale, inquit, est principiũ scientiæ. Vniuersale incomplexum est, aliquid unũ simplex ad plura ordinem habens, quod multiplex esse potest per ordinem multiplicem, quem unũ ad plura potest habere. Primo.n. potest habere ordinem causæ, siue efficientis, siue finalis, qñ una causa existens, plures, & uarios habet effectus, quo pacto cœli dicr causæ uniuersales horum inferiorum efficientes; quia hæ omnes res naturales cœlorum uirtute producũtur; Deus etiam est omnium causa uniuersalis efficiens, & finalis, quia omnia ab ipso, ut ab efficiente, & ad ipsum, ut ad finem supremum & optimum referuntur, & hoc Vniuersale communiter dici solet in causando. Secundo dicitur Vniuersale, id quod multorum est similitudo, ut imago est in mête artificis Vniuersale; quia multorum artificiatorum exteriorum est similitudo & exemplar, quod etiam uniuersale in repræsentando dici solet. Tertio potest aliquid unum existens intelligi multorum esse substantiam, quo pacto Auer. falso putabat, unum esse intellectum assistentem hominib. seu potius Plato, unicam esse ideam hominibus, quæ una existês oĩbus per se dabat hoĩbus esse, & hoc uocãt communiter Vniuersale in essendo. Quarto est uniuersale in significando, quo pacto una uox uniuoca, seu cognitio una, multa significat, quatis est aliqua cõis. Tandê quinto est uniuersale in prædicando, s. id quod de multis dicitur uere affirmatur, ut homo, qui de Petro & Paulo per se prædicatur. De his ergo trib. ultimis est inter Philosophos disputatio, & controuersia. An id, quod de multis uniuoce prædicatur, sit sola uox, uel conceptus, an sit aliqua natura cõis per uocẽ, & conceptum immediate significata? Quod si natura per uocem & cõceptum significata, An talis natura sit per se separata, an in ipsis rebus habeat esse de quib. prædicatur? Hoc autem uniuersale Arist. 1. Periherme nias. c. 5. sic definit. Vniuersale est id, quod de pluribus prædicari aptũ est, in qua definitione multæ conditiones uniuersalis tacite assignantur. Primum enim debet esse aliquid unum in hoc quod dicitur (id quod) unum inquam, & nomine & rõne. Sic enim Arist. docet lib. 1. Post. c. 8. & c. 20. ubi ait, uniuersale esse unum quid, non solum nomine, sed etiam ratione; hac ergo particula excluduntur primo complexa, quoniam ut talia, non sunt unum nomine. Excluduntur etiam æquiuoca; quia non sunt unum ratione. Analoga uero: quia sunt unum quidem nomine, & conceptu formali, & ita quodammodo unum ratione, sed inæqualiter participalia, qualia sunt, unum, ens, bonum, ac similia: adeo ab Arist. quibusdam in

locis vniuersalia,ista; scilicet unum, ens, bonum, uocantur, ut 3. Met. c. 3. & 4. cum ait, ens & unũ esse maximè vniuersalia. & li. 4. c. 2. tot ait esse species unius, quot sunt species entis. quibusdam uerò alijs locis, id negare uidetur, ut 4. Meta. c. 2. cum ait, ens, & unum non esse vniuersalia, & eadem in olbus, & 1 Ethic. c. 6. ait, bonum æque ac ens, non esse quicquam vniuersale ac unũ: quia in omnib. Prædicamentis reperiantur, sunt enim vniuersalia, analoga, & transcendẽtia, non vniuersalia uniuoca, quæ sunt verè Genera aut Species. Oportet ergo ꝓprie vniuersale sit unum, s. incomplexum & uniuocum, quod indicauit Arist. cum in eius definitione posuit particulam, illam (id, quod) Deinde in secunda particula cum dicit (prædicatur) intellige, affirmatur de pluribus. s. diuisim; ita, ut illa multitudinem habeant in illo nomine, quo pacto, hic, Deus nõ est terminus vniuersalis: quia licet tribus personis conueniat, non tñ secundum illum recipiunt multitudinem, tum non sint plures Dij. Prætere a intellig in prædicatione propria & directa, qua superius de inferiori, vel Accidens de subiecto prædicatur. Notandum etiã est Arist. non definisse vniuersale per actum prædicandi, sed per aptitudinẽ; quia non est necesse, ut actu prædicetur, ut sit vniuersale, sed sit aptũ de pluribus prædicari. Vniuersale ergo dẽt esse incõplexum, uniuocum, prædicatum directũ de pluribus in illo diuisim multitudinem habentib. Alterã definitionẽ vniuersalis attulit Arist. lib. 7. Met. c. 13 quæ est huiusmodi. Vniuersale est, quod aptum est, ut in pluribus insit, quæ quidem ab altera in eo differt, ꝙ hæc per causam, illa traditur per effectum. Causa n. cur aliquid uere possit de multis affirmari, ideo est; quia illud est ipsis est in multis: alioquin non posset uere de illis affirmari, si in eis nõ esset: nam quia Petrus est homo, & in eo est natura humana; ideo uere homo de Petro affirmatur: & quia albedo est in subiecto, & in re ipsa est album; ideo de illo album dr, ab eo etenim quod res est, uel non est, oratio dicit uera uel falsa, ut re cte ait idem Arist. Cum autem hæc definitio ab altera definitione solo uerbo, insit, differat; intelligendum est uerbum, insit, i. quod uere rei ipsi conueniat; id autem siue intrinsece & secundũ essentiã cõueniat, ut esse hoiem, uel rõnale, siue extrinsece, & extra essentiã, ut Propria & Accidẽtia reb. ipsis cõueniunt. Atq; ita cũ illo effectu prædicationis primæ definitionis reciprocabit. Nam cum sic insit pluribus de pluribus utique uere prædicabitur, uere pluribus merit. De hoc autem vniuersali, an sit res aliqua a parte rei existens, an solæ sint uoces uel conceptus, uel quid aliud, iam uidendum est.

QVAESTIO II.

Vtrum vniuersalia sint res, an sint uoces, vel conceptus.

Titulus ipse quæstionis, ex dictis satis est perspicuus, ut nulla alia indigeat explicatione. De isto namque vniuersali in prædicando, quod iam definiuimus, quæritur, num sit in rebus, an in sola tñ mente, & cogitatione, & quidem initio, hoc primo notandum est, negari non posse, esse aliquas uoces communes & uniuersales, & esse cõceptus quoque formales mẽtis communes & vniuersales. Sed quæstio in hoc uersatur, an etiam in rebus ipsis sint vniuersalia, an uero tantum sint uoces, uel conceptus.

Fuerunt igitur in hac re tres Philosophorum opiniones, duæ extremæ, & una quasi media.

Igitur una fuit sententia Nominalium, quam tradit Ochan suæ Logicę. c. 14. & alio rũ qui illũ sequuti sunt, Vniuersale in pdicando esse idẽ cum vniuersali in significando; ita ut non sit aliqua natura rõis, quæ de multis prædicetur; sed solũ esse uocẽ cõem significantem plura; quæ aliquam inter se habent similitudinem. Sic & Buridanus in principio Prædicabilium, inquit; Vniuersale est terminus cõis, cui ex modo suæ significationis non repugnat prædicari de multis uniuoce & diuisim, & alij plerią; istius sunt sniæ, qui ideo Nõales uocant, ꝗ tum hæc, tum alia multa tribuant nominibus. *Prima opin.*

Hæc opinio probatur. 1. Arist. 1. de anima. c. 1. inquit vniuersale nihil est, aut posterius est, quod idem uidetur esse, ac si diceretur, nihil esse vniuersale, nisi uocem, aut conceptum in repræsentando, uel significando, quod vniuersale posterius est, cum res sint priores uocibus & conceptib. Item idem Aristo. in Prædicamentis cap. de substantia; ait, secundas substantias hoc est vniuer-

niuersales significare quale quid: & hoc
rebus non conuenit, sed nominibus.
Præterea. Quicquid est in Mundo, est
ngulare, vt experientia patet; ergo nul-
um est uniuersale.
Tertio. Si aliqua esset natura uniuersa-
s, uel haberet principium, vel a nullo es-
et, hoc fieri non potest, omnia.n.per Deũ
rincipium habent, quod si habet princi-
ium; ergo per aliquam actionem incœpit
sse; ergo est singularis, & non uniuersalis;
ctio enim singularis est. 1. Met. c. 11.
In opposita sentẽtia fuit Plato, ut tradit
epissime Arist. hic n. singularis substantiæ
pecies posuit naturas separatas quasdã per
e existẽtes, communes & uniuersales, qua
um participatione res constarent singula-
es, & has ingenerabiles, & incorruptibiles
osuit, Ideasq; uocauit. Huius placiti Arist.
Met. a tex. 17. vsq; ad 31. inclusiue, redi-
it duo motiua, & utrumq; impugnat. Pri-
io. n. Plato motus est ad ponenda ista vni-
ersalia separata propter scientiam; scientia
nim est uniuersalium, & necessariorũ; ergo
er similia oportet cõstituere uniuersalia,
uorũ sint sciẽ, & definitiones. Scdò pro-
ter generationes, cũ multoties uideam' ignẽ
nõ igne, & alia a nõ similibus produci, qđ
tendit esse aliquã causam uniuersalẽ simi
m, a qua producuntur per sui cõicationẽ.
Aliqui Platonem interpretantes, asserũt
oc ei Arist. imposuisse, inter quos est Aug.
b. 83. q. 46. dicit Platonem per Ideas intel
xisse rationes & imagines existẽtes in mẽ
diuina, idem cum sua essentia, per quas
mnia produxit, quod idem interpretatur
eneca li. 8. Epi. 66. Deus, inquit, in se rerũ
xempla hẽt, quas Plato Ideas uocat. Sed
uicquid de hoc sit, quod parũ ad præsens
onducit negotium, illa sententia sic secun-
um Arist. exposita, est falsa, & impossibi-
s. Quod primo patet. Nulla quidditas est
parata ab eo, cuius est quidditas & natu-
: sed illa natura est quidditas singularis;
go nõ est ab eo separata. Præterea. Nul-
s singularis homo potest esse cõis omni-
s hominibus, nam singulare est, quod de
uribus dici, aut prædicari non potest; sed
a Idea hois, si per se separata ab alijs ho
inibus, qui intereunt, & corrumpuntur, es
t quoddam singulare ab alijs realiter di-
inctum: ergo illis communis esse non pos-
t. Tertio. Præterea, quod ab altero reali-
ter distinctum est, de illo prædicari, aut dici
non põt, nec esse idem cum altero: immo
hoc implicaret contradictionem, esse distin
ctum realiter ab aliquo, & esse idem reali-
ter cum illo. Sed illa Idea hominis, si esset
separata ab indiuiduis, per se existẽs, & per
se subsistens, esset realiter distincta a quoli-
bet alio hoĩe particulari, & singulari: ergo
de illo dici, aut idẽ ei esse nequiret. Quar-
to rursus, hæc vera est prædicatio, Petrus
est hõ: ista esset falsa, Petrus est illa Idea:
igitur homo in cõi non est illa Idea separa-
ta, neque id significatur per uocem hãc, ho-
mo, sed aliud quid, quod vere conuenit Pe
tro, & est in Petro, & quod de uno particu-
lari, & in uno exemplo hominis dicimus, de
omnibus eadem ratione accipiendum est.
Quinto, amplius magis intrinseca sunt uni-
cuique rei, quæ ad eius essentiam attinent,
quàm eius rei accidentia: sed accidentia rei
hærent in ipsamet re: ergo multo magis ip
sa natura communis, s. Genera, & Species,
quæ sunt rei ipsius essentia. Multis possẽt
hæc sententia redargui, quæ omittantur in
locum proprium.

Tertia opin.

Fuit ergo tertia sententia quasi media
inter utramq; Diui Thomæ, Alberti Ma-
gni, Scoti, & Realium omnium, & sine du-
bio Aristot. Vniuersale in prædicando, non
solam esse uocem, uel conceptum, sed natu
ram cõmunem per uocem immediate, uel
conceptum significatam; quia non est tan-
tum realiter a singularibus separata, sicut
aiebat Plato, sed in ipsis singularibus, quo
autem modo, postea declarabimus. Hæc sen
tentia probatur. Primo. Sunt multæ propo-
sitiones, in quibus prædicatum nec uocib.
nec singularibus potest conuenire: ergo est
natura uniuersalis. Antecedens patet: si di-
catur, homo est præstantissima species ani-
malium: prima definitio hominis est animal
rõnale: sonus est obiectũ auditus: in his cla
rum est, prædicata nõ uoci, sed naturæ cõi
p uocẽ significatę cõuenire. Secundo. Scia
est de rebus, & non singularibus, ergo uni-
uersalibus. Maior est Aristo. 4. Meta. c. 1. &
minor ipsius 7. Met. c. 15. Præterea, ex Ari-
sto. 7. Met. c. 13. Item uniuersale est in illis
de quibus prædicari aptum est, sed uox non
inest, ergo aliqua natura est in eis commu-
nis. Ista sententia est uera, & a probatissi-
mis authoribus Græcis, Latinis, Arabibus,
recepta. Propterea positis aliquot funda-
men-

mentis, aliquibus etiam conclusionibus explicanda erit diligentius. Quarto rursus idem ex Arist. testimonijs plane conuincitur, ut lib. 1. Periher. c. 5. Rerum, ait, quasdam esse singulares, quasdam uniuersales: quo nihil apertius dici posse uidetur, aduersus Nominales. & primo lib. Post. c. 2. ait universalia esse notiora singularibus: item uniuersale intellectu, singulare sensu cognosci posse. Et c. 7. nec definitionem, nec demonstrationem esse de singularibus, & uniuersalia esse perpetua, quæ omnia uocibus conuenire non possunt. Ac præterea quoties Arist. disputat contra Platonem, ut libro 7. Meta. c. 13. & plerisque alijs locis, non eum reprehendit, quod uniuersales res posuerit, sed quasi supponendo, quod essent res aliquæ, reprehendit, quod a rebus separata uniuersalia, quas Ideas uocabat, posuerit, & non potius in ipsis rebus.

1. *fund.* Sit igitur primum fundamentum. Quæcunque res Mundi adinuicem conueniunt, & adinuicem differunt, ut patet, si uniuersè considerentur. Petrus & Paulus uterque est homo, licet particulariter differant; similiter, planta, & animal, utrumque uiuens; intellectus autem noster quandoque percipit id, in quo multa conueniunt, & sine differentia, & tunc illud in quo multa conueniunt, nude consideratum, dicitur uniuersale. Vnde uniuersalia secundum Arist. sunt collecta ex particularibus in intellectu, qui accipit inter ea conuenientiam, & eam facit intentionem unam. Plato ponebat uniuersalia extra animam existentia.

2. *fund.* Sit secundum fundamentum, quo natura abstractionis per quam uniuersale fit, manifestatur. Omnis nostra potentia cognoscitiua tã sensitiua, quàm intellectiua limitata est, & finita: ita ut unum possit percipere, non aliud, uerbi gratia, uisus uidet colorem, non odorem: gustus sentit saporẽ, sed non sonum, intellectus cognoscit primo communia, non singularia, inuenitur autem hoc passim in rebus, ut multæ res diuersæ sint, & coniunctæ sint, ut in pomo simul sunt substantia ipsius, color, odor, sapor, quantitas, humiditas, quæ omnia clarum est, esse inter se longe diuersa: ex his duobus fit, ut quando aliquid huiusmodi nostræ potentiæ cognoscitiuæ limitatæ, cognoscendum proponitur, ipsa tantum percipiat, quod suum est cognoscere: omittat autem alia, quæ sua non sunt, uerbi gratia, uisui proposito pomo, uisus ex omnibus his quæ sunt in pomo, non percipit nisi colorem proprie, non odorem; gustus saporem, sed non colorem. Istæ cognitiones si considerentur ratione eius quod per illas cognoscimus, dicuntur sensationes, si fuerint sensus intellectiones, si fuerint intellectus; at si eædem considerentur quatenus suum obiectum percipiunt, ut multa alia quæ ibi erant, maneant incognita, dicuntur abstractiones, abstractio. n. non aliud est, quàm cognitio unius, non cognitis his, quibus cum coniuncta erat, nec oportet existimare, quod ibi fiat aliqua separatio realis, non. n. mutatur color pomi per hoc quod a pomi qualitatibus alijs cognoscatur seiunctus; sed dicitur abstractio similitudine quadam ad abstractionem, quæ in rebus fit, isto modo etiam intellectu abstrahimus: dum unum absque alio coniuncto intelligimus, licet multum sit inter sensum, & intellectum discriminis a nobis modo prætermittendum. Vnum tamen adnotandum est, quod sensus rem cognoscit unam absq; alijs, non tamen componit affirmando, aut negando, ut uisus uidet colorẽ absq; odore pomi, non tñ affirmat uel iudicat, colorem non est cum odore, atque ideo qui colorem solum percipit, non decipitur, aut hẽt falsitatẽ: quia falsum & uerum in iudicio solo cõponente consistunt; ita intellectus aliquñ intelligit rem unam absque alia, non tñ componit, & diuidit, ut qñ simplici cognitione cognoscit hoĩem non cognitis eius accidentibus, & ista dicitur abstractio præcipua, in hac nõ est deceptio, ut docet Boet. hoc proœmio, & Arist. 2. Phys. c. 2. abstrahẽtium inquit, non est mendaciũ, & Auer. 12. Met. com. 39. intellectus, inquit, noster natus est adunata in esse, diuidere in ea, ex quibus componuntur; licet non diuidantur in esse. Aliam tñ præter hanc propriam hẽt intellectus abstractionem, qua componens unum ab alio diuidit, ut qñ iudicat, homo non est coloratus, & hæc dicitur abstractio negatiua, in qua potest esse uerum, & falsũ. Nec de ista in præsenti loquimur, sed de simplici in qua error & falsum non est, quoniam aliter quam sint res per talẽ abstractionẽ intelligãtur, sicut in sensu nõ est falsum.

Sit tertium fundamentum. Triplex est potentia in nobis, per quam cognoscimus, sensitiua exterior, idest uisus, auditus, & reli- 3. *fund.*

eliqui sensus exteriores. Sensitiua interior,s.imaginatiua, per quam absentia imaginamur. Tertia intellectus,quo rerum habitus cognoscimus. Vnaquæque autem harum potentiarum non percipit suum obiectum,nisi prius recepta similitudine illius, quæ vocatur species; hæc autem similitudo non repræsentat aliud, quam q a tali potentia percipi potest, v.g. Species pomi quam visus recipit, repræsentat visui colorem pomi cum figura & loco & præsentialitate. Species quam recipit gustus, repræsentat saporem in corpore illo præsenti; non autem colorem. Vnde potentiæ cognoscitiuæ,quod per talem speciem repræsentatur, & cum in specie repræsentetur vnum, non aliud, dicuntur potentiæ abstrahere; quando cognoscunt; sed prior abstractio est in specie repræsentante vnum,non aut aliud, alia aut species non eodem modo fit, nec eodem modo repræsentat in his potentijs, nam in sensu exteriori producitur ab obiecto exteriori, v.g. in oculo, a re colore affecta,in odoratu, a re odorifera; at in sensu interiori ab ista specie recepta in sensu exteriori producitur alia similis in interiori, quæ idem obiectum repræsentet,& talis species dicitur phantasma, at ex isto phantasmate virtute quadam animæ,quæ dicitur intellectus agens, producitur alia spes,quæ recipitur in intellectu, qui vocatur possibilis, & ille per talem speciem intelligit rem in ea repræsentatam. Istæ species non eodem modo repræsentant, ppeä non est eadem abstractio in sensibus,& in intellectu,in sensu n. exteriori repræsentat rem ratione alicuius qualitatis, s. coloris, vel saporis, vel odoris, tamen repræsentat rem cum loco, & figura,& rem præsentem, propterea sensus exterior per illam cognoscens abstrahit ab his,quæ in ea non repræsentantur, cum autem repræsentet rem præsentem, sensus exterior non abstrahit a præsentia rei; at species sensus interioris abstrahit a præsentia, quia non repræsentat rem præsentem, & actu existentem, vnde absentia, & præterita sensu interiori imaginamur, non autem sensu exteriori percipimus, at species intellectus repræsentat rem non repræsentata singularitate cum qua erat, verbi gratia, phantasma repræsentabat hunc hominem, at species intellectus repræsentat hominem, & sicut species coloris repræsentat colorem, non saporem, ita species intellectus repræsentat naturam, non autem singularitatem,per quam erat singularis; quia repræsentat naturam, non repræsentando locum,aut figuram,aut colorem, quæ repræsentabat phantasma, & cum talis natura in specie repræsentetur, non repræsentatis alijs omnibus,ita intelligitur. Et talis abstractio dicitur a singularibus, ex quo fit,ut illa natura fiat vniuersalis, non quod in se sit vniuersalis, sed quod ab intellectu cognoscatur tanquam vniuersaliter,dum cognoscitur separata a singularibus, & hoc est,quod dicitur, vniuersale fit per abstractionem intellectus, uel per abstractionem speciei a phantasmatibus, sicut color dicitur separatus ab odore, non quod ita sit,sed quod videatur non viso odore, ita fit natura vniuersalis, non quod sit,sed q intelligitur, non cognitis singularibus, & inde dicitur esse vniuersale per intellectum.

Sit Quartum fundamentum. Vniuersale duo habet in se,materiale,scilicet,& formale, ut enim album p materiali dicit corpus, at pro formali dicit albedinem,ita vniuersale in materiali significat naturam illam,scilicet hominem & leonem,in formali vero ordinem ad plura. Ista vero natura in ipsis singularibus est, scilicet homo, in Petro, Ioanne, Cæsare,nec reperitur vna omnibus communis, at quando talis natura separata intelligitur, iam est communis, & vniuersalis,& per talem intellectionem, communitatem, & uniuersalitatem acquirit ab extrinseco,propterea fit ab intellectu vniuersale, non quod fiat natura & materiale vniuersalis, illud enim in rebus est,tamen nunquam acquirit vniuersalitatem quousque ista natura per intellectum abstrahitur i.intelligitur, non intellectis differentis singularibus,propter quod Auerr.de anima com.8.intellectus,inquit,facit vniuersalitatem in rebus; nec propterea existimandum est,istam vniuersalitatem esse in rebus ipsis intrinsecam, sed est relatio et proprietas quædam extrinseca, consurgēs ex hoc,quod intellectus cognoscit rem,nō cognitis singularibus differentijs, quæ proprietas habet solum esse per intellectus cōsiderationem,et propterea dicitur ens rationis,ut inferius dicemus.

Quartū fund.

Ex his fundamentis colligitur prima cōclusio, Vniuersale pro materiali, quod funda- *1. Concl.*

fundamentum dicitur, sunt in rebus, scilicet naturæ ipsæ factæ singulares.

2. Conc. Secunda conclusio. Tales naturæ dicuntur vniuersales per intellectum considerantem illas non consideratis singularibus.

3. Concl. Tertia conclusio. Vniuersalitas consurgit rei ab extrinseco, ex tali intellectus abstractione.

4. Conc. Quarta conclusio. Talis vniuersalitas est quidam respectus, & relatio, qua natura intellecta abstracta ad plura inferiora refertur, de quibus prædicari potest.

5. Conc. Vltima conclusio. Tunc res primo dicitur vniuersalis, quando in specie intellectus, repræsentatur non repræsentatis singularibus, secundo autem quando cognoscitur nõ cognitis etiam eisdem singularib. Per hæc patet solutio ad argumenta Nominalium.

Ad primum. Ad primum respon. sensum Aristot. húc esse, nullam esse naturam communem & vniuersalem separatam, quod si est, posterius est, idest per intellectum abstrahentem illam a singularibus præexistentibus. Ad aliud testimonium Arist. ex lib. Prædicam. respondetur, omnia ferę quæ in Prædicamentis tractat, esse de rebus ipsis vt cõstat, & in eodem capite disserit de ipsa substantia reali. Sensus ergo fuit Arist. secundas substantias, i. nomina secundarum substantiarum significare quale quid, primas vero substantias, idest nomina primarum substantiarum significare hoc aliquid, sed res ipsas esse primas substantias, & in eis esse secundas substantias.

Ad secũdum. Ad secundum respondetur, concedendo nihil esse in rebus ipsis secundum se vniuersale separatum, tamen per cõsiderationem fiunt naturæ vniuersales.

Ad tertium. Ad tertium etiã est facilis solutio, actiones enim sunt rerum per se existentium, hæ autem omnes sunt singulares, at vniuersale in reb. nullum per se existit, sed sunt ipsa singularia: solum intellectu vniuersaliter res appræhenduntur, & horum nulla est generatio, sed vt in singularibus sunt.

Nec argumentum Platonis quicquam valet, nam licet corrumpatur iste, vel ille homo, iste vel ille equus, semper tamen manet equus, qui idem est in hoc & in illo. Semper etiam manent propositiones, homo est animal rationale, equus est hinnibilis, quod sufficit ad scientiam. Similiter nec secundum valet, quia vnumquodque producitur a suo simili, vel formali, vel in virtute, sed de hoc alibi dicendum.

Possunt autem omnes opiniones ex parte quadam conciliari, si dicamus, esse vniuersalia quædam in voce, videlicet voces specificas, & genericas, &c. immo ẽt in scripto simili mõ, & esse etiam vniuersalia in mente, conceptus videlicet intellectus formales, specificos, & genericos, &c. quæ põt dici vniuersalia formalia. Esse præterea vniuersalia in rebus, rerum videlicet ipsarum genera & species realia, &c. quæ possunt dici vniuersalia obiectiua, quia sunt ipsarũ cognitionum vniuersalium, obiecta, nam profecto voces ipsæ, in voce prædicantur de pluribus, & subijciuntur, & conceptus in mente prædicantur & subijciuntur, & res ipsæ per conceptus subijciuntur, & prædicantur. Demum esse quoq; separata a rebus alia vniuersalia, scilicet in Deo ipsõ, videlicet, & mente diuina, ut aliq. Plat. interpretantur, atq; ita oia cõuenirent veritati.

QVAESTIO III.

Vtrum vniuersalia sint in rebus distincta, ante intellectus operationem.

HVic quæstioni partim videtur satisfactum ex precedenti, quamuis illic solum intendimus præcipue ostẽdere, vniuersale non esse realiter separatum a singularibus, hic vero disputatur, constituto iam quod vniuersale non sit realiter extra singularia, sed sola intellectus operatione, quod omnes Peripatetici admittunt. Dubitatur, an sit in singularibus aliqua natura, quæ secundum se sit vniuersalis, & non ex operatione intellectus. Pro cuius adhuc maiori explicatione est aduertendum, quod aliqua rei natura, puta hominis, leonis, aut ignis, potest tripliciter considerari. Vno modo, vt in singularibus, & indiuiduis est contracta, & determinata singularibus differentiis. Altero modo, ut repræsentatur in specie intelligibili, siue ut cognoscitur ab intellectu denudata a talibus differentiis. Tertio modo potest secundum se, & suam substantiam considerari. Quam triplicem considerationem expressit Auic. suæ Logicæ cap. 1. Si primo modo consideretur, non dubium est, quin sit singularis, homo enim

cum

m differentia singulari est Petrus, aut annes, aut aliud indiuiduum: at si conside tur vt est in intellectu cognita, aut repræ ntata, non dubium, quin sit vniuersalis, & beat quandam relationem & ordinem multa, quæ relatio dicitur vniuersalis. atura itaque primo modo dicitur vniuer is in potentia remota; natura secundo odo est vniuersalis actu separata iam per tellectum ab indiuiduis: at si considete r tertio modo; est difficultas, an talis na ra secundum se sit vniuersalis, id est ha at aptitudinem, vt participetur à pluri s, quod vocant aliqui vniuersale obiecti m, seu in potentia propinqua.

Scotus 7. Metaphys. q. 18. & 2. sent. d. 3. . quem sequitur Paulus Venetus quæst. vniuersalibus, item ante hos Albertus . 1. dist. tract. vlt. cap. 3. dicit esse hane inionē realium: asserunt, quod natura rei, si cundum se consideretur, habet aptitudi m quandam, vt ei non repugnet à mul participari: verbi gratia, natura hominis, æ est in Petro, vt natura hominis est a , vt sit in Ioāne, Paulo, & quouis simili: proinde est vniuersalis, quāuis non actu, ousque per intellectum separetur à sin laribus: vnde duas vnitates ponit in re s ante operationem intellectus: vnitatem mericam, quam habet natura per hoc, quod ntrahitur ab indiuiduali differenria: & am specificam, seu genericam, secundum am natura in se, & sua substantia consi ratà vna est specie, vel genere. Huius sen ntiæ est primum argumentum.

Obiectum præcedit actum potentiæ, sed iuersale est obiectum intellectus, ergo æcedit operationem intellectus, ergo vni rsale est antequàm intellectus operatio . Maior patet, color enim prior est vi ne, & sonus auditione: Minor verò est rist. 1. Physic. 50. in fi.

Item. Secundo, natura humana secun m se est indifferens ad plura, non magis sit Petrus, quàm Ioannes, ergo secundū est apta vt sit in pluribus.

Præterea tertiò, Seclusa operatione in llectus, istæ omnes propositiones sunt ræ, Petrus est homo, Ioannes est homo, æsar est homo, ergo seclusa operatione ellectus est aliqua vna natura in eis com unis, quæ de ipsis prædicetur.

Præterea quarto, Natura secundum se sumpta est ens, ergo est una, non numero, quia secundum se non est singularis, ergo specie, ergo illa natura secundū se est com munis. Prior consequentia patet, quia ens & vnum se mutuo sequuntur. 4. Meta. c. 2.

Secunda opin. Opposita sentētia est S. Thomæ in opu sculo de ente & essentia, c. 4. & aliorum, qui eum sequuntur: cuius placitum hoc est. Natura quælibet secundum se sumpta, nec est vna numero, nec specie, nec vniuersa lis, aut particularis, sed ei conueniunt sua prædicata essentialia, s. genus, differentia, & proprium: accidit ei, quòd sit una nume ro, quatenus est in hoc, vel illo indiuiduo: similiter accidit, quod sit vniuersalis, qua tenus per intellectum consideratur abstra ctè: v. g. homo secundum se solum haber, quòd sit substantia viuens, animal rationa le, visibile, & cętera essentialia: vt autem est in Petro, est vnus numero, & particularis, vt per intellectum solitariè consideratur, est vnus specie, & vniuersalis. Ista videtur expressa sententia Auic. 5. Met. c. 5. Equi nitas, inquit. i. natura equi secundum se, est tantum equinitas, nec una, nec plures, nec vniuersalis, nec particularis.

Hæc opinio probatur. Si natura aliqua, puta hominis, secundum se est vniuersalis, ergo nullo pacto posset fieri particularis, sed natura hominis in Petro est particula ris, ergo secundum se non est vniuersalis. Consequentia est certa: & minor patet. Maior probatur, quia cui vnum oppositum per se competit, alterum oppositum com petere nequit: at vniuersale & singulare opponuntur. Secundo, quod per se compe tit naturæ, prædicatur de illis, quibus talis natura competit: Si natura hominis per se est vniuersalis, ergo Petrus, qui est homo, erit vniuersalis, quod absurdum est.

Primum fundam. Circa huius quęstionis dissolutionem fit primum fundamentum. Tripliciter aliquid dr esse in intellectu; vno modo subiectiuè, scilicet ea, quæ insunt, vt accidēs in suo su biecto: quo pacto scientiæ & species intel ligibiles, & conceptus dicuntur esse in in tellectu, quia ei insunt sicut albedo corpo ri: altero modo aliquid dr esse in intelle ctu, sicut effectus in causa, nimirū quia in tellectus est causa eorū: quo pacto dicitur, domus est in mente artificis, quia mens ar tificis est prima causa domus: sed iste mo dus est extrinsecus, quia domus facienda

secun-

secundum suum esse non est in ipso intellectu subiectiue. Tertio modo aliquid dicitur esse intellectu obiectiuè, illud s. quod ab intellectu cognoscitur: quo pacto omnia, quæ intellectus cognoscit, dicũtur esse obiectiuè in intellectu: non quòd ipsi inhæreant; sed quòd per ipsius operationẽ intelliguntur: vnde res, quæ est extra intellectum, quando cognoscitur, dicitur esse obiectiuè in intellectu Horum igitur, quę obiectiuè sunt in intellectu, quædam habent esse in se, licèt non eo modo, quo intelliguntur: vt homo, animal, albedo, habent esse obiectiue in intellectu & in se, quamuis nõ sint separata sicut intelliguntur: quædam non habent aliud esse in se, quam cognosci, & ista dicuntur habere solum esse obiectiuè in intellectu: sicut Chimęra, & ea quæ non sunt, quando à nobis cognoscuntur, horum verò quæ obiectiuè tantũ habent esse in intellectu, quædam sunt obiectiuè directè; nempe ea, quæ per talem intellectus operationem cognoscuntur, vt Chimęra, Antichristus: quædam habent esse obiectiuè indirectè, & consequenter, s. illa quæ non sunt nisi aliqua existente operatione intellectus, licèt non per illam eandem cognoscantur, sed consequuntur ad rẽ ipsam cognitam obiectiuè existentem in intellectu: vt quando intellectus cognoscit hominem, resultat quædam relatio vniuersalitatis hominis intellecti in communi, quę nõ habet esse, nisi solum obiectiuè in intellectu: tamen indirectè: quia quãdo ego hominem considero, non considero tunc eius vniuersalitatem: hoc igitur est discriminis inter naturam rei, & eius vniuersalitatem: ꝙ natura est in rebus, & etiam obiectiuè in intellectu: at vniuersalitas nõ est nisi obiectiuè in intellectu. Pręterea, natura est obiectiuè directè, vniuersalitas autẽ indirectè.

Sit secundum fundamentum. Vt aliqua natura sit vniuersalis, duo necessaria sunt: alterum ut sit una; si enim essent multę naturæ, nihil esset, ꝙ à multis participaretur, quoniã vnum participaret vno., aliud alio: & hoc significat Arist. dum dicit esse vnum potentia multa: hoc tamen non sufficit, sed est necessaria aptitudo, vt possit pluribus inesse: quod docuit 7. Meta. c. 13. Vniuersale est aptum esse in pluribus: ita vnitas cũm aptitudine, vocatur vnitas specifica, seu generica, seu vnitas vniuersalis, id fit hoc pacto: cum non reperiatur in rebus natura cum tali unitate, non est ea ratione vniuersale in rebus: natura.n. quælibet est singularis, nec fit vna cõmunis, nisi quando ab omnib. separatur, & in intellectu repręsentatur, & cognoscitur: tunc.n. habet esse quoddã commune: ante intellectus autem operationẽ, natura ex se vna est, sicut quælibet res est una transcendentali unitate tantum; re non est distincta ab vnitate indiuidui, nisi interueniente intellectus operatione, per quã consideratur natura nõ consideratis singularibus, & tũc talis unitas est cõis, & natura dicitur vniuersalis, & hęc est opinio S. Thomæ, quæ magis Peripatetica est: nec argumenta Scoti aliquid probant:

Ad primum distinguitur consequens: vniuersale enim est obiectum intellectus possibilis, & intelligentis, & huius operationem præcedit uniuersale: quia, vt diximus, vniuersale statim est, ac repræsentatur in specie intelligibili, quæ prior est ipsa intellectione: si uerò argumentum probet, quòd vniuersale est ante intellectus agentis operationem, per quam abstrahitur species vel genus, falsum est: nam intellectus agens est potentia actiua, & obiectum potentiæ actiuæ non præcedit eius operationem, sed per eam fit: antea verò solum erant res ipsæ induiduæ, hic homo, & ille homo, illæ scilicet naturæ factæ singulares, & determinatæ, & contractæ differentijs indiuiduantibus, ex quibus intellectus abstrahit species illas intelligibiles repræsentantes vniuersale.

Ad secundum negatur consequentia, natura enim vt sit uniuersalis, debet esse apta, vt sit in pluribus: at secundum se nec est apta, nec inepta: sicut homo ex natura sua neque est albus, nec non albus: sed natura, si per intellectum cõsideretur, est apta vna ad plura, in rebus verò est singularis: & est magna fallacia argumenti in reduplicatiuis argumentari à negatiua ad affirmatiuam, vt homo secundum se non est albus, ergo secundum se est non albus.

Ad tertium. Illæ omnes propositiones sunt ueræ, quia natura humana est in omnibus induiduis, licèt in unoquoque sit una numero facta: quod si est vnum prædicatum, id fit, quia per intellectum abstrahitur: prædicatio enim non fit, nisi interueniente intellectus opera

Ad

Ad quartum. Est facilis solutio. Natura enim secundum se est vna, sed ista vnitas non est communis, sed ista unumquodque in se ipso consideratum, est vnum.

QVAESTIO IIII.

Quomodo respondendum sit quæstionibus a Porphyrio factis.

EX his, quę in hac quæstione & præcedenti dicta sunt, possumus quæstiones a Porphyrio positas soluere.

Ad primam enim dicimus Vniuersalia non subsistere per se extra intellectum, nec similiter esse quid ab intellectu fictum, sed sunt naturæ existentes in rebus, separatæ tantum a singularibus per intellectum, & hoc significat Aristoteles cum dicit Vniuersalia non esse substantias, idest non subsistere per se. 3. Met. tex. 20. & lib. 7. tex. 45. & lib. 13. c. 10. subsistunt enim in singularib. quę si fuerint substantiæ, & Vniuersalia ad substantiam pertinent, ut homo, leo, animal, si accidens, ipsa sunt accidentia, ut albedo, color, quantitas.

Ad secundam quæstionem Respon. corpus aliquando sumi pro trina dimensione, scilicet latitudine, longitudine, & profunditate, incorporeum autem pro eo quod quātitas non est. Altero modo pro substantia indiuidua corporea habente hanc dimensionem, s. ligno hoc, uel illo, Petro, Ioanne. Tertio modo pro composito ex materia & forma. Vniuersalia non sunt corporea, primo & secundo modo accepta, quia nec sūt quantitates, nec substantiæ indiuiduæ, at vero tertio modo essent quædam corporea, scilicet illa, quæ haberent materiam, vt homo, & animal, & leo, quædam alia essent incorporea, quæ scilicet non habent materiam, ut angelus & spiritus.

Ad tertium Respon. Vniuersalia ista corporea non esse separata a sensibilibus singularibus, sed solum per intellectus operationem intelligentis naturam, non cognitis singularibus differentiis Ex dictis intelligimus, quæ soleant a Philosophis appellari Vniuersalia ante multa, in multis, & post multa, Vniuersalia si quidem ante multa, si quæ essent, illa essent ideæ Platon. in multis, sunt res ipsæ, seu rerum naturę in ipsis rebus existentes, ut ait Aristot. Vniuersale uero post multa est ipsa uniuersalitatis rō per intellectum facta, ac de his hactenus.

De primis & secundis intentionibus.

QVAESTIO I.

Quid sit prima & secunda intentio.

CVm frequenter in hac materia, & in reliquis mentio fiat primæ, & secundæ intentionis, vtile erit, si, quid sint, & in quo inter se differant, semel dixerimus. Intentio igitur in vniuersum, si vim nominis spectemus, nihil aliud est, quam actus mentis nostræ, quo in aliquid tendit, atque inde dicta intentio, qđ in aliud aliquid mens tendat, hinc etiam pro ipsa re, in quā tēdit quoque accipitur, atque ita apud Philosophos, tum actus ipse mētis, tum res in quas fertur per illum actum, intentio uocari cōsueuit, est enim frequens ut nomine actionum vocemus obiectum ipsius, & contra, ex inopia nominum. hinc factum est, ut duplex dicatur intentio. s. formalis, & obiectiua, formalis est ipse actus, obiectiua est ipsum obiectum. s. res ipsa, in quam fertur talis actus res inquam obiecta, ut obiecta est.

Iam vero voluntatis intentio ad Morales Philosophos spectat, quæ est actus uoluntatis, quo finem uoluimus, de qua nihil ad Dialecticum. Intellectus uero intentio, quę ad nostrum attinet institutum, nihil est aliud, quam conceptus, seu cognitio ipsa intellectus, qua rem sibi obiectam cognoscit, ut quo Solem, v. g. percipit, cuius obiectum ipse est Sōl, ac ita prima intentio formalis, ipse actus; secunda intentio obiectiua, dicitur ipsum obiectum cognitum hæc etiā, quod in idem omnino recidit, uocantur & vocari consueuerunt conceptus formalis, & conceptus obiectiuus.

Sed rursus, ut antea dictum est, in re cognita quam uocamus intentionem obiectiuam, seu conceptum obiectiuum, resurgit quidam respectus eatenus, quatenus inquā cognita est, quem uocamus, ens rationis, quod ad ipsam operationem intellectus cōsequitur, & hic dici potest secunda intentio obiectiua, quando ipsemet per reflexā cognitionem cognoscit, ut uerbi gratia cū de Vniuersali, & modo, quo fit, dicebamus, intellectum cognoscere rem aliquam, non

intellectis conditionibus indiuiduantibus, ex quo talis natura sic cognita, seu potius per speciem repræsentata, fit Vniuersalis, & resultat ista Vniuersalitas, quæ dicitur ens rationis, similiter resultant alia, s. ratio speciei & generis, ac (vt ita loqui liceat) ipsa genereitas, & uaria entia rationis.

Igitur in ipso Vniuersali, naturę ipsę primo cognitæ & repræsentatæ, dicuntur primę intentiones obiectiuæ, illa vero entia rationis secundæ intentiones obiectiuæ, intellectus autem non solum cognoscit naturas, & primas intentiones, sed postea reflectitur, & considerat ipsam Vniuersalitatem & secundas intentiones, illa ergo cognitio, qua cognoscit rem, seu primam intentionem, dicitur prima intentio formalis, seu conceptus, seu notitia prima formalis, illa autem cognitio, qua entia rõnis cognoscit, dicitur secunda intentio formalis. Quadruplex ergo intentio intellectus reperitur, nidelicet prima obiectiua, secunda obiectiua, qui conceptus obiectiui dicunt, deinde prima formalis, secunda formalis, inter duas priores & duas posteriores est hoc discrimen, ut diximus, quod priores intentiones sunt res cognitæ, posteriores sunt ipsæ notitiæ & cognitiones per quas intelliguntur. Secundum est discrimen, quod intentio formalis est subiectiue in intellectu, quia est operatio ipsius intellectus, & accidens reale, at prima & secunda intentio obiectiua non est subiectiue, sed obiectiue in intellectu, licet cum discrimine, nam prima est ẽt in rebus propterea est ens reale, at secunda est obiectiua tantum, & ens rationis. Sicut autem de conceptib. diximus, ita de nominibus, quæ illis respondent, dicendum, esse nomina primæ intentionis, & nomina secundæ intentionis. Ex his præterea possumus colligere, Vniuersale pro materiali quidem esse primam intentionem, pro formali esse secundam intentionem.

QVAESTIO II.

Vtrum vniuersalem & aliæ secundæ intentiones fiant per notitiam comparatiuam intellectus.

VIdendum est iam, quõ fiant secundæ intentiones, tum Vniuersalis, tum aliorum, an per notitiam absolutam, an per notitiam comparatiuam. Igitur notitia ipsa est intellectus operatio, qua rem cognoscimus. Dupliciter autem possumus rem cognoscere, vno modo in se, non cognoscendo illam in ordine ad aliud, ut quando cognosco Hominem secundum se album, animal, & talis cognitio dicitur notitia absoluta. Altero modo possumus rem cognoscere in ordine ad aliud, ut quando cognosco naturam humanam conuenire multis indiuiduis, naturam animalis multis Speciebus, & accidens inesse subiecto, & talis cognitio dicitur notitia comparatiua. Ex his patet sensus quęstionis, cum natura in rebus non sit Vniuersalis actu, nec Species, nec Genus, quousque accedat operatio intellectus abstrahentis.

Quęritur, an res dicatur Vniuersalis, Species, aut Genus, qñ notitia absoluta cognoscitur per primam abstractionem duntaxat, an quando cognoscitur notitia comparatiua, s. in ordine ad inferiora? Sont multi, qui asserunt has secundas intentiones non resultare, quousque res cognoscatur notitia comparatiua, v. g. Homo non dicitur Vniuersale, quousque cognoscatur ab intellectu pluribus conuenire, nec Species, quousque cognoscatur de pluribus numero differentib. prædicari. Sed iudicio meo ista opinio peccat in æquiuocatione, uel est falsa, aliud enim est, Vniuersale esse Speciem, aut Genus esse, aliud est cognosci, Vniuersale qnidem Species & Genus sũt, simul atque intellectus cognoscit naturam, non intellectis inferioribus, quæ inferiora, si fuerint indiuidua immediata, talis natura dicetur Species, si uero inferiora fuerint Species, dicetur Genus, immo prius natura ante cognitionem sunt in specie intelligibili repręsentante naturam absque inferioribus, at ista non cognoscuntur ab intellectu, esse Vniuersale, genus, aut Speciem, nisi per notitiam comparatiuam, ut expli cuimus. Et hoc est argumentum magnum contra illam sententiam, quod natura non dicitur Vniuersalis, Species, aut Genus, eo quod actu prędicetur de pluribus, sed quia aptum sit proxime de pluribus prædicari, vnde quando in specie intelligibili repręsentatur, uel actu, & notitia absoluta cognoscitur, est aptum proxime de pluribus prædicari, quamuis actu non nisi per notitiam comparatiuam de plurib. prædicetur.

De

De ſubiecto huius Libri.

QVAESTIO I.

Vtrum vniuerſale ſit huius libri ſubiectum.

POſtquam de vniuerſalibus, & primis ac ſecundis intentionibus egimus, nunc uidendum eſt, an vniuerſale ſit huius libri ſubiectum. In qua quæſtione primum oporet cognoſcere diſcrimen inter vniuerſale & prædicabile. Vniuerſale eſt, quod aptum eſt eſſe in multis, ut antea oſtenſum eſt, ſiue quod a multis participari aptum eſt: illa autem, quæ vniuerſalis ratione participant, dicuntur ſingularia, ſiue ſint prorſus ſingularia, ſiue minus vniuerſale. hoc enim reſpectu magis vniuerſalis ſingulare quodammodo dicitur. At Prædicabile dicitur, quod aptum eſt de pluribus prædicari, & refertur ad ſubijcibile. Igitur quòd vniuerſale non ſit ſubiectum huius libri apparet.

Primo, quia nullam in hoc libello eius Porphyrius feciſſe mētionem uidetur: cum tamen ſi eſſet ſubiectum, præcipua de illo deberet eſſe tractatio, & de illo paſſiones tradi & demonſtrari oporteret.

Secundo, ſi eſſet eius ſubiectum, aliæ ſcientiæ non tractarent de vniuerſalibus, at Ariſtoteles tum in Topicis egit de genere, ſpecie, Differentia, Proprio, Accidēti, tum 7. Meta. c. 13. & ſequentibus de vniuerſalibus diſſeruit. Immo uero omnes ſcientiæ de vniuerſalibus agunt, ut idem Ariſt. ſæpe docet, præſertim 1. Poſter. c. 7. & 2. de anima c. 5.

Tertio, videtur potius Prædicabile eſſe ſubiectum, & non vniuerſale: quia hic Porphyrius tractat de indiuiduo, quod ait eſſe, quod de uno tantum prædicatur, at indiuiduum, ut conſtat, non eſt vniuerſale, ſed ſingulare: eſt tamen quoddam prædicabile, ſcilicet de uno tantum.

Quarto, quia tam genus, quàm Speciem, quàm proprium, quàm reliqua definit Porphyrius per prædicari, non per eſſe vniuerſale, ut conſtat; ergo potius erit prædicabile genus, & non vniuerſale.

Quinto. Omnis ſcientia demonſtrat paſſionem propriam de ſuo ſubiecto; ſi ergo prædicabile eſſet proprium animalis, poſſet de illo demonſtrari, quod non videtur,

Pro iſtius quæſtionis diſſolutione, ſit primum fundamentum. Cauſa quare aliquid eſt prædicabile, hoc eſt, quare prædicati aptum eſt de multis; eſt, quia eſt in multis, vel aptum eſt eſſe in multis, ut antea diximus ex Ariſt. 7. Meta. c. 13. cum duplicem vniuerſalis definitionem attulimus, atque adeo intrinſece, & per ſe, hoc conuenit vniuerſali, ſcilicet eſſe in multis: prædicari uero eſt quid conſequens, tanquam proprium ipſius vniuerſalis: Vniuerſale itaque eſt eſſentia, prædicabile vero vniuerſalis eſt proprium, atque ideo opus fuit, ut de vniuerſalibus tractaretur, ut ait Albertus lib. Prædicabilium tract. 2. c. 1. 1. fund.

Reſpondemus igitur vnica concluſione. Vniuerſale eſt ſubiectū iſtius libri Porphyrij. Probatur primo: quia illud eſt ſubiectum alicuius tractationis, in qua omnes ſpecies illius ſubiecti tractantur, atqui in hoc libello omnes vniuerſalis ſpecies tractantur, ſcilicet genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens; ergo eſt ſubiectum vniuerſale:

Secundo: quia omnes ſubiecti conditiones ei conueniunt: nam eius paſſio, ſcilicet prædicabilitatis in omnibus ſuis inferioribus oſtenditur: etiam, nihil tractatur in hoc libro, quod non poſſit ad vniuerſale aliquo modo reuocari, vel tāquam ad partes eius, vel tanquam ad paſſiones eius, vel tanquam ad eſſentiam eius &c. ergo vniuerſale eſt ſubiectum.

Ad argumenta, Ad primum reſpondemus, in hoc libello factam eſſe mentionem vniuerſalis, capite de genere, cum ait, eorū, quæ prædicātur, quædam de vno, quædam de pluribus prædicantur; ubi aperte definitio vniuerſalis traditur per eius propriū, ſcilicet prædicari de pluribus, atque idem poſtea, cum omnia comparat inter ſe vniuerſalia, agit cap. vltimo, cum ait hoc commune eſſe omnibus vniuerſalibus, vt de pluribus prædicentur. Ad 1.

Ad ſecundum argumentū: dicimus alias ſcientias agere de rebus ipſis, quæ vniuerſales dicuntur. Dialecticæ vero proprium eſt de vniuerſalibus, quatenus vniuerſalia ſunt, & quatenus prædicabilia, agere: pro formali itaque relatione vniuerſalitatis, & prædicabilitatis conſiderando, aliæ ſcientiæ pro materiali dumtaxat, res ſcilicet ipſas, quibus talis ratio conuenit, & qui- Ad 2.

dem res ipſas in ſe, non vt ſubſunt tali rationi. Topica quidem de vniuerſalibus agit, Genere, Differentia, &c. quatenus efficiunt & conſtituunt quæſtionum Dialecticarum diuerſa genera, hic uero per ſe, & in ſe conſiderantur vniuerſalis; eorum natura, & propria eorum explicantur: in Metaphyſicis autem non quatenus conferunt ad modum ſciendi, ſeu intelligendi, vel qua tenus conferunt ad Prædicamenta, & alias Dialecticæ partes cognoſcendas, vt Dialecticus conſiderat; ſed ipſam per eſſentiam in abſtracto, ſpeculando & contemplando; & in hoc a Dialectico in iſtorum tractatione differt.

Ad 3. Ad tertium. Tractauit Porphyrius de indiuiduo, quatenus erat neceſſarium illud cognoſcere ad cognitionem ipſorum vniuerſalium, quæ de pluribus differentibus numero prædicantur, & quia eſt quoddam ſubijcibile, de quo illa prædicari poſſunt, & quia eſt correlatiuum oppoſitum vniuerſali ipſum ſingulare.

Ad 4. Ad quartum Porphyrius hoc ipſo indicat ſe de uniuerſalibus agere, quòd propria paſſione ipſius vniuerſalis utitur in omniũ illorum explicatione. Potius autem per prædicationẽ definit; quia notior erat vniuerſalis eſſentia, & talis occultior, atque ita ad finem, quæ uolebat introductionis, accommodatius. Dici etiam ſecundo poteſt, Prædicabile duobus modis accipi: vno modo, pro aptitudine ad prædicandum; & ita eſſe propriam paſſionem uniuerſalis, altero modo, pro principio intrinſeco, unde prouenit illi ipſa aptitudo, & eatenus eſſe eſſentiam, & veram ipſam differentiam eſſentialem indicare, per quam uniuerſale eſt uniuerſale. Cum vero dicimus prædicabile eſſe proprium uniuerſalis, intelligendum eſt, ut ſuperius in uniuerſalis definitione expoſuimus, ſcilicet prædicabile de pluribus uniuoce per ſe directe, &c. quo pacto indiuiduum non prædicatur, & cætera, quæ tunc excluſimus.

Ad 5. Ad quintum demonſtrari poteſt per illam primam eſſentialem definitionem uniuerſalis hoc modo, omne quod eſt aptum eſſe in multis, eſt prædicabile, ſicut aptum prædicari de multis, ſed uniuerſale eſt aptum eſſe in multis; ergo eſt prædicabile de multis.

QVAESTIO II.

Vtrum vniuerſale ſit genus ad illa quinque: Genus, Speciem, Differentiam, &c.

POſſet hic dubitare quis, An vniuerſale ſit genus ad quinq; prædicabilia? Albertus Magnus libro Prædicab. tract. 2. c. 9. exiſtimat, eſſe prædicatum analogum; quia ratio vniuerſalis, ſcilicet eſſe in pluribus ſeu de pluribus prędicari, nobilior & perfectior eſt in uno prædicabili, quàm in alio: nam Genus, & Species, nobiliorem modum prædicandi habent, ut patebit poſtea, quàm differentia & alia duo: & Differentia q̃ Proprium, & hoc quàm Accidẽs. Similiter nobiliori modo eſt Genus, & Species in pluribus, quam Proprium, & Accidens, nam illa ſunt ſubſtantia eorũ quibus inſunt, at hæc ſunt extra ſubſtantiam. *Prima opin.*

Secundo item poſſumus idem ſic oſtendere. Vniuerſale & Prædicabile non conueniũt in una, & eadem ratione, nec ex æquo omnibus illis, ſed aliquib. prius, alijs poſterius, igitur non eſt uniuocum ſed analogum: nã Generi & Speciei conuenit vniuerſale primo, ut prædicatur de plurib. inferioribus ſub ſe, at Differentiæ & Proprio ut prædicatur primo dę æquali, ſ. de ipſa Specie, cuius eſt Differentia uel proprium & de indiuiduis inferioribus, poſtea mediante Specie. Iam vero Accidens alia ratione, ſ. extrinſece & poſterius prædicatur. Immo & Genus de indiuiduis, mediante Specie, prædicatur, Species uero infima immediate de indiuiduis. At uero id Analogum eſt, qđ non eadem rõne dicitur, & qđ uni primo, aliis conuenit poſterius, ergo uniuerſale, & ꝑdicabile, eſt analogũ, & ita non erit genus.

Tertio, ſi eſſet Genus, ſequeretur, ꝙ aliquod Genus ſub ſua Specie contineretur, nempe vniuerſale ſub Genere, ſiquidem omne Genus continetur ſub Genere in communi, at hoc uidetur falſum, & impoſſibile, ut genus ſub ſua Specie contineatur, ergo vniuerſale non erit genus.

Quamuis iſta ſententia Alberti ſit probabilis, mihi magis placet ſententia Scoti qõ. 8. eſſe ſcilicet genus ad illa quinque, Quod probatur primo, quia ratio vniuerſalis in communi vniuocę eis conuenit, ſcilicet

piū esse in multis, prout abstrahit ab es-
e mediate, uel immediate; sic etiam ratio
rædicabilis in communi, aptum prædica-
i de multis, prout abstrahit a prædicatio-
e mediate, uel immediate, quæ postea spe
ies prædicationis distinguuntur, & prædi-
abilium, secundum diuersitatem modo-
um, quibus res insunt in multis de quib.
rædicantur, quæ sunt, Differentiæ diuidē
es Genus uniuersalis, & eius rationem uni
ersalem. Prę terea cum unumquodq; præ
icabile, per illud definiatur, dū dicimus,
Genus est vniuersale, Species est vniuersa-
e, Differentia est vniuersale, & sic reliqua,
onuinciturr esse Genus; nam aliàs id non
ceret, si Genus non esset, & uniuocum: de
nitio.n. non est per analogum assignanda,
t Arist. docet 6. Top. c. 2.

Ad argumenta respondendum erit. il-
um rationem Alberti, infirmam esse, non
nim illud solum facit analogiam, siquidē
l in omnibus Generib. apparet, nam uerbi
ratia, animal est Genus, & tamen perfe-
tius est in una Specie quam in altera, &
odem modo in cæteris.

Ad secundum, dictū est conuenire una,
t eadem ratione communi, prout abstra-
it ab esse mediate, uel immediate. Dein-
e dici etiam potest. Differentiam, & Pro-
riū quāuis immediate de Spē pdicentur
lterū in quale essentiale, alterum in qua-
e accidentale; tamen hoc ipso esse uniuer
alia, quia de uniuersali prædicantur exæ-
uo, & ita utrumq; postea de indiuiduis iu
eriorib. & ita hoc solum discrimen effice-
e, uarias esse formas, seu species uniuersa-
s, quia sunt variæ formę, & species prædi
ationis, nam si unus solus esset in omnib.
rædicandi modus, una tunc solum esset
pecies uniuersalis, non uero quinque.

Ad tertium, dicimus non contineri uni-
ersale sub una specie, s. sub Genere, essen-
ali prædicatione, sed accidentali. Est enim
æc accidentalis prædicatio, uniuersale est
Genus, sicut hæc, Animal est genus, & (q̄d
idem recidit) materialiter continetur:
on formaliter. Est autem inconueniens, &
npossibile, ut idem contineatur sub una
pecie essentialiter, prædicatione, scilicet es
entiali.

Potest etiā dubitari. An uniuersale ha-
eat aliquam propriam passionem, cum
genus, subiecta enim scientiatum, & par-
tium sciarum habent suas passiones, & pro
prietates, ut patet 1. Post. c. 23. Respon. pas
sionem uniuersalis, ut dictum est, esse, præ-
dicare, seu prædicari posse de plurib. infe-
riorib. ut. n. ab homine, ut homo est. proce
dit hæc proprietas, q̄ sit risibilis, ita ab uni
uersali, ut ad plura ordinem habet, fluit, q̄
sit prædicabile, & prædicetur.

QVAESTIO II.

Vtrum sint tantum quinque vniuersalis species (seu) quod in idem recidit, quinq; tantum Prædicabilia.

De numero iam vniuersalium, seu prę dicabilium inquirendum est; nū tantum sint quinque, an uero plura, aut pauciora. At primo, quod sint pauciora, quam quinque, apparet, nam prædicabile, & prædicatum idem uidentur esse, in hoc enim solum differunt, quod unum dicit actum, alterum dicit aptitudinem, seu potentiam ad eiusmodi prædicationis actum, at uero quatuor tantum prædicata ab Arist. tradū tur, 1. lib. Top. cap. 3. Proprium, uidelicet. Definitio, Genus, & Accidens, de quib. postea sigillatim differit.

Quod uero sint plura, sic ostēdi potest. Definitio est quoddam prædicabile, siquidem loco citato inter alia prędicata connumeratur ab Aristotele, quare iam erunt sex, si definitio ad illa quinque addatur.

Secundò. Imò etiam alicui uideri poterit ipsa quoq; diuisio, aliud prædicabile, si quidē de diuiso ipso potest diuisio prædicari, ut Animal, aliud est hō, aliud brutum.

Tertio. Genus & species dicunt essentiam rei, sed existētia rei uidetur aliud prędicatū, quod prius adhuc ante essentiā quæri debet; nam prius quærimus, an res sit, deinde quid sit, aut qualis. Hæc itaque est omnium de existentia rei prima quæstio, An inquam sit? erit ergo existentię quoddam prædicabile, & quidem omnium primum ut uidetur.

Quarto. Præterea, indiuiduum uagum ut quidam homo, de pluribus prædicat. sub disiunctione, est enim Petrus uel Ioānes, & cæt. ergo etiam aliud vniuersale. Immo de ista uoce, hic Hōmo, seu conce-

ptu respondente, uidetur idem dicendum, ex se indifferenter posse, isti vel illi homioi applicari, & de hoc uel illo dici, & prædicari, ut hic Homo est Ioannes, hic Homo est Petrus &c. atque ita extera, quæ dicuntur indiuidua demonstratiua.

Primum fund. Ad istius quæstionis solutionem, Primum sit fundamentum, Species vniuersalium nos posse colligere trib. modis. Primo a posteriorib. & notioribus quo ad nos, vt Porphyrius collegit ex diuersitate prædicandi. Vel secundo modo, a priori ex diuersitate existendi in alio, siquidem vniuersale est, quod aptum est esse in multis. Tertio modo ex ipsismet rebus, a parte rei, & his, quæ secundum naturam ipsis reb. conueniunt, si quidem vniuersale fundamentum habet in rebus, & per intellectum perficitur in ratione vniuersalis, & postea sic conceptum, de rebus ipsis prædicatur, & ea ipsa quę sunt in rebus a nobis cognoscuntur, si uere cognoscimus. Sunt etiam aliæ viæ hunc numerum vniuersalium ostendendi, tamen hæ tres uidentur præcipuæ.

Secundũ fund. Sit secundum fundamentum. Ad hoc vt aliquid sit vniuersale, oportet (vt antea fuit ostensum, cum quæsiuimus, quid esset vniuersale) vniuocum, & simplex, & directa prædicatione de plutibus sub eadem ratione prædicetur.

1. Concl. His positis, sit prima conclusio, quinque tantum esse Prædicabilia, seu vniuersalium species, nempe Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens, quæ sic ostenditur. Primo modo, Porphyrii ratione, ex quintuplici diuersitate modi prædicandi, videlicet de vno, & de pluribus, in quid, vel in quale, in quid rursus de pluribus numero, vel pluribus differentibus specie, at in quale, vel essentiale, vel accidentale, & demum accidentale, conuersim, seu reciproce, vel non conuersim. Igitur quicquid dicitur, seu de altero prędicatur, aut prædicatur de vno tantum, & hoc est indiuiduum, & singulare, aut de pluribus, & hoc est vniuersale. Rursus si de pluribus, aut in quæstione quid est, aut in quæstione quale est. Si in quid, uel de pluribus Specie differentibus, & est Genus, vel de numero tantum differentibus, & est Species. Si in quale, aut essentiale, quod dici solet, quale quid, & est Differentia, aut quale accidentale, scilicet, Accidens accidentaria prædicatione, & tunc aut conuersim & reciproce prædicatur de specie aliqua, vel Genere, & est Proprium, aut non conuersim, & est Accidens.

Secundo modo, idem ostendi potest a priori philosophiee, ex modis existendi in multis, nam quicquid est, aut est id, in quo omnia alia insunt, aut sunt ea, quæ insunt, si id in quo insunt omnia, est indiuiduum, si quæ in alio insunt, vel quæ in vno solo, & hæc sunt indiuidualia accidentia, & conditiones aliæ indiuiduantes, vel insunt in multis, & sunt vniuersalia. Sed omisso indiuiduo, & quæ vt indiuiduo conueniunt, de eo quod inest in multis videamus, si est in multis, ergo aut intrinsece inest in essentia eorum, aut extra essentiam extrinsece adiacet, vt in subiecto, & si extrinsece, aut inest ut totum, aut vt pars, si vt totum, scilicet tota essentia, est Species, si autem inest, vt pars in toto, quæ se habet ut materia, & in potentia, & est Genus, aut tanquam forma, & est Differentia, si vero inest extrinsece, & in subiecto, uel vt ab essentia fluens ab intrinsecis ab ea dependens, & est proprium, vel subiecto aduenoiens ex externis causis extrinsece adiacens, & est accidens.

Tertio modo ex ipsismet rebus a parte rei. Quicquid est in vnaquaque re siue singulari siue vniuersali, & quicquid de illa cognosci potest, aut sunt eius rei essentia, aut accidentia si essentia, aut tota essentia rei, aut pars essentiæ, si pars essentiæ, aut qua conuenit cum alijs reb. & est genus, aut in qua differt, & est Differentia. Si tota rei essentia est Species, iam vero si Accidens est, aut proprium eius tm̃ rei, & est proprium Accidens, aut cõe cum alijs, & est Accidẽs commune, quod absolute uocamus Accidens communi vocabulo, ac de his superius quoque diximus, cum ostendimus Naturæ ordinem seruasse Porphyrium in istorum vniuersalium tractatione, quare plura hoc loco non erit necesse superaddere.

Nunc ad argumenta. Ad primum dicimus, Aristotelem de his egisse in libr. Topicorum, quatenus spectant ad efficienda varia genera quæstionum Dialecticarum, atque ideo illa quatuor sola retulit, quæ discrimen quæstionum efficiebant, & diuersitatem locorum, ac tractationis, & ob id etiam addendam quæstionem de eodem *Ad 1.*

&

&diuerso, præter alias quatuor quæstiones, Generis, Definitionis, Proprij, & Accidentis, quod diuersam ab alijs requirere tractationem, & loca videntur. Speciem er go ob id ad Genus reuocasse videtur Arist. eo quod ex iisdem locis, quibus quæstio Gene ris tractatur, pôt etiam quæstio tractari Spe ciei. Differentiam vero ad definitionem re ulisse videtur, siquidem vltra Genus addit psam Differentiam, vel Differentias. Atque ita omnia conueniunt, & nulla est Ari totelis cum Porphyrio repugnantia.

Ad alia argumenta, quod sint plura, quam quinque. Respondemus ad primum & secundum, Vniuersalia, & Prædicabilia nos simplicia tantum quinque asserere, at composita & complexa Prædicabilia esse posse per multa & definitionem, & diuisionem, & complexa alia omnia vel accidentia vel essentialia.

Ad tertium dicimus, Existentiam rei, cũ quærimus de re aliqua, an sit, non esse prædicatum aliquod præter ipsum verbum, quod medio verbo de subiecto dicatur, sed est ipsummet substantiuum verbum. Vnde in hac quæstione, si recte dispicimus, non tam quæritur aliquod prædicatum, quam ipsummet subiectum quæritur per se, an sit in rerum natura. Postea vero subiecto iam posito existente in rerum natura, de il lo & quærimus & dicuntur quinque illa Prædicabilia vniuersalia. Et certum est, antequam res sit, nihil ei posse conuenire, & oportere, vt res prius sit, antequam ei aliquid conueniat, aut de ea prædicetur.

Ad quartum, Quidam homo, vel hic homo, & alia similia indiuidua vaga, includũt in sua ratione duo, naturam communem, & rationem seu Differentiam indiuiduantem, quare impossibile est, vt vnica & eadem ratione conueniat singulis indiuiduis, atque ideo Vniuersalia nec esse, nec dici possunt, quia non prædicantur de multis sub vna & eadem ratione. Deinde hæc indiuidua vaga ex modo significandi sunt cõplexa, non solum complexione vocis (quia posset facile vna vox imponi ad significandum illud ipsum) sed complexione significationis, & conceptus apprehendentis multa singularia per disiunctionem, nam tantum valet quidam homo, ac si diceres, hic homo, vel iste homo, uel ille homo; &c. Tandem de indiuiduo demonstratiuo, cum dicimus homo, & demonstrando, verbi gratia Petrum, & hic homo demonstrando verbi gratia Ioannem, in mente diuersus omnino conceptus illorum diuersorum respondet, atque adeo non est eadem ratio communis, sed æquiuoca, & diuersa, & ideo non est uniuersale. Ac de his hactenus, nunc de singulis Vniuersalibus uideamus.

Caput primum de Genere.

Videtur autem neque Genus neque Species simpliciter dici. Genus enim dicitur & aliquorum quodammodo se habentium ad vnum aliquod, & ad se inuicem collectio, secundum quam significationem Romanorum dicitur Genus, ab vnius scilicet habitudine (dico autem Romuli) & multitudinis habentium aliquo modo adinuicem eam, quæ ab illo est, cognationem secundum diuisionem ab aliis Gene ribus dictum. Dicitur autem & aliter rursus Genus, quod est vniuscuiusque generationis principium, vel ab eo qui genuit, vel ab eo loco in quo quis genitus est. Sic enim Orestem quidem dicimus a Tantalo ha bere Genus, Hylum autem ab Hercule, & rursus, Pindarum quidẽ Thebanum esse Genere, Platonem uero Atheniensem, etenim patria principium quoddam est vniuscuiusque generationis, quemadmodum & pater. Hæc autem uidetur promptissima esse significatio. Romani enim dicuntur, qui ex genere descendunt Romuli, & Cecropidę, qui a Cecrope, & horum proximi. Et prius quidem appellatum est Genus vniuscuiusque generationis principium; dehinc etiam, & multitu-

do eorum, qui fiunt ab vno principio, vt a Romulo, quam diuidentes & ab alijs separantes, dicebamus omnem illam collectionem Romanorum Genus. Aliter autem rursus Genus dicitur, cui supponitur Species, ad horum fortasse similitudinem dictum. Etenim principium quoddam est huiusmodi Genus earum, quæ sub ipso sunt Specierum: videtur etiam multitudinem continere omnem, quæ sub ipso sunt, Specierum.

Tripliciter igitur cum Genus dicatur, de tertio apud Philosophos sermo est, quod etiam describentes assignauerunt, Genus esse, dicentes, quod de pluribus & differentibus Specie in eo quod quid est prædicatur, vt Animal. Eorum enim quę prædicantur, alia quidem de vno dicuntur solo, sicut indiuidua, vt Socrates, & hic, & hoc: alia vero de pluribus, quemadmodum Genera, & Species, & Differentia, & Propria, & Accidentia communiter, sed non proprie alicui, est autem Genus quidem, ut animal. Species vero, vt homo. Differentia autem, vt rationale. Proprium, vt risibile. Accidens, vt album, nigrum, sedere. Ab ijs igitur, quæ de uno solo prædicantur, differunt Genera, eo quod hæc de pluribus prædicantur. Ab ijs autem rursus quæ de pluribus, a Speciebus quidem, quoniam Species etsi de plurib. prædicantur, non tamen de differentibus Specie, sed nnmero, homo enim cum sit Species, de Socrate & Platone prædicatur, qui non Specie differunt, sed numero. Animal uero, cum sit Genus, de homine, & boue, & equo prædicatur, qui differunt a se inuicem Specie, non numero solum. A Proprio vero differt Genus, quoniam Proprium quidem de vna sola Specie, cuius est Proprium prędicatur, & de ijs, quæ sub ipsa Specie sunt indiuiduis, quemadmodum risibile de homine solo, & de particularibus hominibus. Genus autem non de vna Specie prædicatur, sed de pluribus & differentibus. A Differentia vero, & ab ijs, quæ communiter sunt Accidentia, differt Genus, quoniam etsi de pluribus & differentib. Specie prędicantur Differentię, & communiter Accidentia, non tamen in eo quod quid est prædicantur, sed in eo quod quale quid est. Interrogantibus enim aliquibus, quid est illud, de quo prędicantur hæc; Genus respondebimus, Differentias autem, & Accidentia non respondebimus: non enim in eo quod quid est prædicatur de subiecto, sed magis in eo quod quale quid est: interroganti enim quale quid est homo; dicimus quod Rationale; & quale quid est Coruus: dicimus quod nigrum: est autem rationale quidem Differentia, nigrum vero Accidens: quando autem quid est Homo, interrogatur, animal respondemus, est autem hominis Genus animal. Quare de pluribus prædicari diuidit Genus ab ijs quę de vno solo, eorum, quæ sunt indiuidua, prædicantur, hoc vero, de differentibus Specie, separat ab iis, quę sicut Species prędicantur, uel sicut Propria, in eo autem quod quid est prędicari, diuidit a differentiis & communiter Acciden-

cidentibus; quę non in eo quod quid est, sed in eo quod quale quid est, vel quomodo se habet vnumquodque, prędicantur de iis, de quibus prędicantur. Nil igitur superfluum, neque minus continet Generis dicta descriptio.

Quæstiones cur prius de Genere, quàm de Specie, aut aliis agitur.

AGgreditur modo Porphyrius de singulis vniuersalib. in particulari tractationem; quam quinque sequentibus capitibus absoluit: postea ultimo capite ea inter se comparat; & quam adinuicem habitudinem habeant, ostendit. Incipit igitur ab ipso Genere: in quo merito quis dubitare posset, qua ratione id factũ fuerit. Boetius huius duas assignat causas: prior est, Genus enim est uniuersalius, cum comprehendat sub se multas Species. Vniuersalia autem nobis sunt notiora. 1. Phys. c. 1. propterea ab eis est incipiendum: cuius rationem dat Arist. 1. de partib. c. 1. Si enim uniuersalia primo non traderentur, cum ille sint in particularibus, oporteret in particularium tractatione sæpe idem repetere. Posterior ratio, quæ est etiam Ammonii, Genus est generatione prius, quàm Species, cuius signũ est: si Genus auferatur, auferuntur Species, at non ablata vna, aut altera Specie, Genus aufertur: quod docet Aristoteles 2. de generatione animalium, c. 3. dum dicit, vitam plantæ priorem esse, deinde uitam sensitiuam, tandem rationalem. Ex utraq; autem ratione colligitur Porphyrium seruasse & Naturæ, & doctrinę ordinem, seu cognitionis: Naturæ, dum à prioribus: cognitionis, dum ab vniuersaliorib. incępit. Hæc tamen vtraque ratio declaratione indiget: Genus enim & Species dupliciter cõsiderari possunt: vno modo secundum naturam, & substratum; altero modo formaliter secundum rationẽ, & relationem Generis, & Speciei. Si primo modo considerentur; Genus, s. natura ipsa est prior, & communior Specie: at si secundum relationẽ, tunc simul tempore, & natura sunt: non est prius Genus, quàm sit Species, sicut non prius, formaliter Pater, quàm sit Filius, relatiua enim simul natura sunt; vt docet Aristoteles in Prædicamento, Ad aliquid.

Sed si sic est, poterit merito quis obiicere, cum hic considerentur ista secundum formam, videntur ergo istæ rationes non sufficientes. Ad quod dicendum, rationes esse nihilominus bonas, & probabiles, quia cum natura ipsius Generis sit prior, & communior, æquum fuit, vt eius intentio prius consideretur. Possumus autẽ tertiam rationem addere etiam secundum intentiones ipsas: cum enim ista introductio sit ad Prædicamenta Aristot. fuit congruum, vt illud primo explicaretur, quod illic primo occurrit: illic autem primo occurrit Genus; cum statim ens in decem diuidatur: & in Prædicamento quoque substãtiæ, quod ante accidentia est; primum fit ipsum Genus generalissimum; hæc autem ratio est vniuersalis probans ordinem omnium Prędicabilium; substantia enim est primum Prædicamentũ; in quo, nec Propria nec accidẽtia sunt, & in eo primum locum habent Genera, & Species: illæ autem rationes solum ordinem inter Genus & Species probant.

Videtur autem neque Genus, neque Species, dici simpliciter.

Hoc caput in duas potest partes secari. In priori, aliquot modos acceptionis nominis huius narrat: in posteriori Genus ipsum Logicum, de quo pręsens inquisitio est, definit, ipsamque definitionem manifestat.

Tripliciter ergo Genus sumitur. Primo, Genus dicitur congregatio multorum habentium inter se aliquam affectionem, vel habitudinem, & hæc habitudo, & affectio, adinuicem ad unũ aliquid est: sicut dicitur Genus Heraclidarum, congregatio multorum, qui inter se ordinem habent aliquo modo, scilicet, q̃a affines, vel cognati sunt: & hoc respectu vnius, s. Herculis, à quo descendunt: & propterea, dicuntur Genus Heraclidarum, & sumunt nomen ab vno illo, vt distinguantur ab aliis Generibus. Hoc exemplũ sumpsit Porphyrius ab Aristotele 10. Met. 11. Boetius, quia Romanus erat, transtulit Genus Romanorum, qui ab vno Romulo descenduot. Secundo sumitur pro ipso principio, à quo tales colle-

ctio emanauit, quod duplex esse potest, aut Pater, aut Patria: nam & ipsa patria, quoddam principium est: non enim solum locus naturalis est corporum contentiuus, sed eorum aliquo modo productiuus, & conseruatiuus: cum influxum habeat erga corpora: cuius argumento, est diuersa temperies horum & illorum corporum, & varietas eorum quę diuersis locis producuntur. Sic inquit Virgilius.

Hic segetes, illic veniunt fęlicius vuæ.
Arborei fœtus alibi, atque iniussa virescunt.
Gramina: nonne uides, croceos vt Tmolus odores.
India mittit ebur, molles sua thura Sabæi.
Et Chalibes duri ferrum?

Dubiũ. Hic posset esse dubium. An ipse pater, vel patria sint dicenda Genus. Auerroes videtur id affirmare: at credendum cum Caietano non dici Genus patrem ipsum, aut patriam, sed ipsum principium, & originem, quæ ab eis ducitur.

Statim Porphyrius comparat has duas acceptiones: dicit itaque, posterior est propriissima, id est se primo offert, est enim prior; quod probat: prius enim illud principium, quod Genus dicitur, fuit, atq; ab eo appellatio facta est, scilicet Genus Romanorum, Heraclidarum. Vnde potest duplex ratio fieri, propter quam ista significatio est magis in promptu: Primo, quia ab eo, quod est Genus primo modo, sumitur denominatio, dicitur enim ab Hercule Heraclidarũ genus. Secundo, quia ista fuit prior: prius enim fuit illud principium, quam collectio eorum qui ab eo fluxerunt. Tertio sumitur Genus pro eo, cui supponitur Species, id est pro eo, quod de Speciebus prædicatur, & hoc est Genus Logicum, cuius est tractatio præsens.

Huius Generis Porphyrius similitudinem assignat cum alijs Generibus: cum posteriori secundo modo accepto: sicut enim Genus secundo modo est principium eorum, quæ ab eo originem trahunt, ita genus hoc est suarum specierum principium: similiter est simile generi primo modo accepto, vt enim hoc est multorum collectio, ita & Genus Logicum est multarum specierum aggregatio, id est sub se multas continet Species.

Dubia aliquot scitu digniora in priorem hanc partem capitis de Genere.

Circa hanc capitis partem aliquot sunt aduertenda. Primo, Porphyrium has Generis acceptiones ex Aristotele ferè desumpsisse; nam Arist. 5. Metaph. c. 28. refert quatuor Generis acceptiones. Primo, Genus dicitur continua aliquorũ generatio, quod idem est cum collectione multorum habentium habitudinem secundum generationem: vbi intelliges istam habitudinẽ, quã dicit Porphyrius esse inter illas, quorum collectio dicitur Genus, debere esse secundum generationem, & ea quæ ad generationẽ attinent; vt quòd sint cognati, vel consanguinei, vel filij, vel aliud simile. Quod adnotauit Albertus explicans Porphyrium contra Auicennam. Secundo dicitur, Genus principium, à quo talis generatio est, quod est pater, vel patria, & aliquando etiam dicitur mater. Tertio, Genus est subiectum, ex quo res fiũt, vel in quo: quomodo dicitur Genus figurarũ specialium esse aliud à Genere solidarum: & in naturalibus materia dicitur Genus: quo pacto cęli & elementa dicuntur esse Genere diuersa: iuxta eorum sententiam, qui asserunt esse ex diuersa materia: & tale Genus dicitur Physicum. Quarto genus est, quod prædicatur, scilicet istud, quod hic proponitur tertio loco à Porphyrio.

Poterit autem quis dubitare, Quare prętermisit Porphyrius Genus tertio loco positum ab Aristotele? Dicitur, quòd istud habet similitudinem quandam cum Logico. vt enim Logicum est, ex quo fiunt Species, ita & illud: Logicum enim est, velut materia Specierum, vel forsan, quia parabat facilem introductionem, & esset obscurum explicare, quid esset illud subiectum, quod genus appellatur. *Dubiũ.*

Circa verba ipsius Porphyrij, Nota illud verbum (videtur) aliquando. n. pro eo, quod apparet, & non est, sumitur; vt patet apud Arist. 1. Elencho. c. 1. & 2. Sunt syllogismi, inquit, qui videntur, & non sunt: at hic non sic vsurpatur; sed pro eo, quod est, & patet, ac est manifestum. Nota verbum (simpliciter) nam vno modo idem est, quòd vniuersaliter; vt habetur 1. Meta. tex. 48. & 1. Elench. c. 6. Secundo modo

do idem eſt, quod vniuocè, vt habetur 11 Met. tex. 47. Tertio modo accipit pro eo, quod eſt ſine addito diminuēte, 1. Elench. c. 5. quo pacto dicitur, Aethiops nõ eſt ſimpliciter albus. Vltimo modo pro eo, quod eſt ſolum, vt Brutum eſt ſimpliciter ſenſitiuum: qua ſignificatione vtitur Porph. c. de Differentia: hic ſumitur, modo ſecundo; ac ſi dicat, Genus non dicitur vniuocè.

Nota præterea, dicit (videtur autem) hic velut excuſat ſe ab eo, quod propoſuit, ſ. docere, quid ſit horum quodque, ac propterea inceptutus erat à definitione: ſed id prohibet eius æquiuocatio, æquiuoca.n. prius diuidenda. Nota præterea non explicaſſe niſi Genus, & Speciem, quia iſta ſunt relata, vt docet Ammonius: vel, vt vult Boetius, omnia alia ſubintelligi, quæ etiam ſunt æquiuoca: quæ quia iam erant enarrata, prolixitatis vitandæ gratia prætermiſit.

Nota vltimo, ſecundũ Albertum diſcrimen inter Genus tertio modo, & alia Genera: Genus.n. ſecundo modo, non eſt in tota collectione eorum, quæ ab eo procedunt: non enim eſt Romulus in ſingulis Romanis: at tota natura Generis eſt in ſingulis Speciebus: Homo enim eſt ſubſtantia animata, ſenſibilis, pariter & Leo, & aliæ Species. Præterea Genus primo modo cõtinet multa tãquam partes integrantes, de quibus prædicari nequit: non enim ſinguli Romani ſunt Genus; at Genus hoc, de ſingulis Speciebus per ſe prædicari valet.

Tripliciter igitur cum Genus dicatur, de tertio apud Philoſophos ſermo eſt.

Hæc eſt poſterior c. pars, qua Porphyr. definit Genus tertio modo: eius enim vſus ad Dialecticos & Philoſophos pertinet. Definitio eſt iſta. Genus eſt id, quod prædicatur de pluribus differentibus Specie, in eo, quod quid eſt: quæ definitio ad literã deſumpta eſt ex Ariſtot. 1. Topic. c. 4. pro cuius explicatione Porphyrius tres diſtinctiones inſinuat eorum, quæ prędicantur: quædam enim de vno prædicantur; vt Socrates, Plato: quædam de pluribus; vt Homo. Secunda, eorum quæ de pluribus prædicantur; quædam de pluribus differentib. numero, quædam de differentibus Specie prædicantur. Tertia: eorum quæ de plurib. differentibus Specie prædicantur, quędam prædicantur in eo quod quale, quædam in eo, quod quid. Illud eſt prædicari in quid, eſſe tale prædicatum, vt ad quæſtionem factam per quid de re, ſcilicet de natura rei, poſſit per illud reſponderi: vt quid eſt homo? congruè reſpondebis, ſi dicas, animal: animal igitur prædicatur in quid de homine. Illud autem eſt prædicatum in quale, eſſe tale prædicatum, vt poſſit per illud reſponderi ad quæſtionem factam de qualitate rei: vt, qualis eſt homo? dices, doctus, aut albus: iſta prædicantur in quale. Hac diuiſione Porphyrius colligit definitionem Generis ſufficientem eſſe, cum ipſum ſepararet ab omnibus aliis Prædicabilibus. Ex hoc.n. quod Genus de Pluribus prędicatur, ab indiuiduo diſtinguitur; quod quidẽ prædicatur, ſed de vno ſolo. Per hoc quod Genus prædicatur de differẽtibus Specie, à Specie diſtinguitur, & à Proprio; Species enim de pluribus indiuiduis, Proprium autem de vnica Specie, cuius eſt proprium, de indiuiduis illius Speciei quoque prædicatur: per hoc autem quod in eo, quod quid, à Differentia & Accidenti diſtinguitur. Hæc enim in eo quod quale, de plurib. prædicantur: vt ſi dicas, qualis eſt homo? reſpondebitur, eſt rationalis, vel Albus. Patet igitur definitionem neque eſſe ſuperfluam, nec diminutam iuxta præceptum Ariſt 6. Topic. c. 1. & 2.

Hic notat Ammonius, ꝙ definitio ſuperflua diminuit definitum, id eſt coarctat: vt iuxta illam definitionem paucioribus conueniat, quàm conuenit: vt qui dicit, homo eſt animal rationale, album, facit, vt nõ ſint homines niſi albi: definitio verò diminuta, definitum dilatat; vt qui dicit, homo eſt animal mortale, facit, vt equus ſit homo, qui eſt animal mortale: hoc fit, quando definitio eſt ſuperflua per additionẽ illius quod non eſt de natura rei, aut ipſius naturæ, Proprium.

De definitione Generis quæſtiones quatuor.

Circa definitionem Generis poſitam, videnda ſunt quatuor, deinde de indiuiduo, cuius tum in hoc capite, tum in ſequentib. frequenter fit mentio, agendum quoque,

quoque. Igitur quæremus. Primo, quid sit definitum in hac Generis definitione? Secundo, quæ sit ista definitio, an quidditatiua, an sit descriptiua? Tertio, quid loco Generis in hac definitione ponatur? Quatto recte ne sit posita: vbi videbimus, quo modo singulæ partes sint intelligendæ? Vltimo de indiuiduo, an indiuiduum prædicetur?

QVAESTIO I.

PRo declaratione primi dubii, aduertere oportet ista nomina secundæ intentionis, scilicet Genus, Speciem, Differentiam, & reliqua esse cõnotatiua, & ita duo includere in sua significatione, videlicet materiale, & formale, ut antea sæpe dictũ fuit. Significat enim pro materiali, seu pro substrato, quod idem est, naturam & rem aliquam: pro formali uerò secundum intentionem obiectiuam: sicut album pro materiali significat corpus, pro formali, albedinem. Est igitur dicendum, quando definitur Genus, an definiatur intentio ipsa, an materiale substratum, an simul materiale substratum cum intentione. Est autem rursus aduertendum, aliud esse in cõnotatiuis, id quod definitur, aliud rationem, secundum quam definitur; verbi gratia, quando dicitur albũ est uisus disgregatiuum: quod definitur est subiectum, ut formæ substat: at ipsa ratio secundum quam est definitio, est forma. Præterea aliud est, cui conuenit definitio, aliud ratio per quam conuenit; ut id quod disgregat, est corpus album: ratio disgregandi est albedo: definitio enim de subiecto uerificatur. Quod Caietanus alijs uerbis explicuit, dicens, quòd definitio cõpetit subiecto denominatiuè; formæ quidditatiuè. Hoc supposito, perspicuis quibusdam cõclusionib. respondemus, quæ per se satis manifestæ sunt, & ex iam dictis constant.

1.concl. Sit prima conclusio. Natura & substratum Generis est id, quod definitur, ut intentioni substat.

2.concl. Secunda conclusio. Ratio, secundum quam definitur, est secunda intentio.

3.Concl. Tertia, Definitio competit naturæ substratæ: Animal enim est, quòd prædicatur, & corpus, & aliæ naturę, quę Genera sunt, sed non prædicantur, nisi quia Genera, & vt secundæ intentioni substant: non tamen intentio prædicatur: hoc idem dicimus de aliis definitionibus Prædicabilium.

QVAESTIO II.

CIrca secundum sunt tres opiniones. Scotus, vniuersalium q. 15. existimat, hanc definitionem esse quidditatiuam, cuius Genus est Prædicabile. Alij existimãt esse descriptiuã: & dari per Genus quod est Vniuersale, & propriã passionem, quę est prędicari. At Ammonius credit hanc definitionem esse descriptionẽ, nec per Genus proprium assignari, nec posse assignari. Ratio Ammonii est duplex, prior est. Genus hic definitum comprehendit decem Genera suprema, nam singula sunt Genus, at nihil potest esse Genus generis supremi: ergo Genus non potest definiri per Genus. Posterior, Genus hoc comprehendit Genera Substantiæ, & Accidentis, sed Substantiæ & Accidenti nihil est commune Vniuocũ, ergo non potest assignari ipsi Generi.

Hę rationes Ammonii fundãtur in hoc: cum hic definiatur natura Generis, ut substat intentioni: si definiri debet quidditatiuè, erat dandum Genus, non solũ ex parte intentionis, sed ex parte materialis, quod esse non potest: quia materiale est Substantia, uel Accidens, quæ non possunt habere Genus commune, sed accidens aliquod, & illam proprietatem, quæ est prædicari: & propterea dicit esse descriptionem, & est sententia Alberti, trac. 3. cap. 3. vniuersale enim ex parte solius intẽtionis, Genus quidem est, non tamen ex parte materialis.

Sed hæc sententia Ammonii, & eius rationes non placent: nam in concretis accidentalibus, definitio & essentia attendenda est secundũ formam, quæ potest esse unius rationis, etiam si materialia non sint eiusdem rationis: & certum est, rationem uniuersalis eandem esse, siue materiale sit Accidens, siue Substantia, sicut in distinctis etiam substantiis: potest ergo esse Genus proprium; atque ideo dicendum est, definitionem esse potuisse quidditatiuam, quantum est ex parte Generis, si deinde addita fuisset essentialis Differẽtia: ut si diceretur, Genus est uniuersale, quod inest multis Specie differentibus; sed tamen cum per Prędicabile, tãquam per notius nobis definierit

nieriit Porphyrius, puto, descriptionē hanc esse, ut dicit secunda opinio, & idem Porphyrius; quia non per Differentiam, sed per passionem, idest per prædicationē dat.

Et ad primā rationem Ammonij dicendum. Esse posse aliquid Accidens Genericum, immo Specificum, quod conueniat supremo Generi, & alijs Generibus, s. rationem ipsam Generis. Ratio uero posterior Ammonij non ualet: nam diuersis prædicamentis nihil potest esse uniuocum quidditatiue, potest tamen aliquid esse accidentale, quales sunt hæ intentiones, sicut etiam relatio uniuocè conuenit multorum Prædicamentorum fundamentis, quamuis secundum Porphyrium non ponatur uniuersale, vt Genus, ut in sequenti dubio dicetur.

QVAESTIO III.

SED tunc dubitabis circa tertium quid saltem constituatur loco Generis, secundum Porphyrium? Breuiter respondebo, non Vniuersale loco Generis, sed Prædicabile constitui. Huius est ratio conueniens, Differentia in definitione ponitur, ad excludendum ea, quæ sub eodem Genere conueniunt, uerbi gratia rationale ponitur in definitione hominis, ut separet illa animalia, quæ non sunt rationalia: non autem ponitur ad differentiam lapidis, aut alterius extra Genus, sed Porphyrius excludit indiuiduum a ratione Generis, per illam differentiam prædicari de pluribus; ergo Genus nō est uniuersale: quia indiuiduum non continetur sub uniuersali; continetur autem sub prædicabili: nam indiuiduum est prædicabile, sed de uno. Genus autem de pluribus. Prædicabile ergo erit loco generis.

QVAESTIO IIII.

CIrca quartum, An videlicet recte sit posita Generis definitio? objicitur contra definitionem ipsius Generis. Primo contra ultimam particulam; in qua a differentia distinguitur. Differentia prædicatur in quid, ergo non differt in hoc a genere. Probatur antecedens ex Aristotele expresse 7. Topic. 3. & 4. Topic. c. 4. ubi non in hoc differre a Genere docet, sed quod Genus de pluribus, quàm differentia prædicetur.

Secundo. Accidens nec est de substantia rei, nec pars substantiæ rei; ergo non prædicatur in quale quid, ut dicit Porphyrius.

Tertio. Multa sunt propria, quæ de pluribus Speciebus prædicantur; ergo non differt in hoc a genere, q solum de una specie proprium prædicetur. Antecedens probatur, mobile, æquale, simile: sunt passiones propriæ; quæ tamen de pluribus corporibus specie differentibus prædicantur.

Quarto. Differentia non prædicatur de pluribus Speciebus; ergo non conuenit in hoc cum Genere; patet Antecedens: rationale enim est Differentia, quæ tamen uni speciei est propria.

Quinto. Genus prædicatur de pluribus differentibus numero, animal. n. de Petro, & Ioanne prædicatur; ergo à specie non differt.

Pro horum argumētorum solutione: est primo notandum duo esse necessaria, ut aliqua differant specie, alterum est, ut habeāt distinctas definitiones, quapropter Petrus, & Paulus, & indiuiduo unius Speciei Specie non differunt. Alterum est, quod sub eodem sint genere, quod docet Arist. 10. Met. c. 11. differre ergo specie est sub eodem genere distinctas habere definitiones.

Possumus autem tres modos differendi Specie desumere, ex Arist. 5. Met. c. 10.

Primo illa differunt Specie, quæ sub eodem genere distinctas habent definitiones, & ipsa in alias Species inferiores diuidi nequeunt. quo pacto differūt species vltimæ, Homo, Leo; & ista dicuntur differre Specie athoma, & hæc est propria Differentia specifica.

Secundo, illa differunt Specie, quæ sub eodem Genere ex æquo continentur, & rursus diuidi possunt in alias Species sub se, sicut corpus animatum, & corpus inanimatum, & ista dicuntur differre specie subalterna, seu Genere intermedio: Dicuntur autem ex æquo contineri sub Genere, quæ per æquales Differētias illius Generis componuntur, sicut corpus animatum, & corpus inanimatum: corpus enim quod illorum Genus, æqualiter per animatum, & inanimatum diuiditur.

Tertio, illa differunt Specie, quæ sub eodem sunt Genere, tamen non æqualiter

cum

cum uidelicet unum est communius, alterum minus commune; quia pluribus intermedijs Differentijs, ab illo Genere, in quo conueniunt, distant, licet non unum sit superius ad alterum, quo pacto, homo, & planta Specie differunt, clarũ est enim quòd planta communior est quam homo, sed non ad hominem; quia homo planta non est. Si enim esset superior illo, esset Genus: at Genus, & Species sub ipso, non dicuntur differre Specie, ut ait Aristot. 10. Metaph. c. 3 1. Genus igitur est, quod de pluribus Specie differentibus prædicatur, utcunque Specie differant, siue primo, siue secundo, aut tertio modo.

Est secundo notandum, Duo esse necessaria, ut aliquod prædicatum prædicetur in quid, unum quòd sit de natura, uel pars naturę rei, nec hoc sufficit: nam Differẽtia est pars naturæ rei, tamen non prædicatur in quid, sed est necessarium alterũ, scilicet, quòd prædicetur per modum naturæ. s. q̃ non sit connotatiuum, quando subiectum fuerit absolutum, tunc. n. significat per modum Accidentis, sed uel utrumq; absolutũ, uel utrumque connotatiuum. Genus ergo respectu Speciei habet utrumque, & est de natura Speciei, & pędicatur per modum naturæ, & substantiæ, propterea prædicatur in quid. At differentia habet unum, s. est de natura rei, non tamen habet modum prædicandi: propterea non prædicatur in quid, sed dicitur in quale quid; quid, quia est de substantia rei, quale; quia est ad modum Accidentis. & Accidens neutrum habet, propterea simpliciter in quale prædicatur; unde fit, ut constituatur prædicatio in quid, & in quale quid, & in quale.

Ad primum. His suppositis, Respon. ad primum. Differentia prædicatur in quid secũdum rem, sed non secundum modum, sicut Genus, quod absolute in quid prædicatur. Nec Arist. dicit oppositum, sed asserit prædicari in quid, sed differt a Genere; quia se habet ut qualitas, in quo manifestat pędicari in quale quid.

Ad secũdum. Ad secundum Respon. Quando dicitur, quale quid est coruus? illud quid, non petit naturam, sed idem est, ac si dicatur, quale ens est coruus?

Ad tertium. Ad tertium Respon. admittẽdo aliquod proprium de pluribus Speciebus prædicari, sed id non habetur, ut proprium, & Porphyrius hoc intendit, q̃ prædicatio, quæ necessario, & semper constituit Genus, sit de pluribus Speciebus prædicari; at prædicatio necessaria proprie est de una Specie; reliquũ est per accidens, & secundario; quia illa sua Species, de qua prædicabatur, erat subalterna. Dici etiam potest, concedendo illationem, aliqua inquam propria esse generica, quæ de Genere immediate prædicantur, aliqua esse Propria specifica, quæ de specie ultima prædicantur: differre autem a Genere, & Specie; quia non in quid, sed in quale pędicantur.

Ad quartum. Idem Resp. ad quartum de pędicatione de indiuiduis; hæc. n. prædicatio, est primo & immediate, & speciei, nõ autem Generis, nisi secundario, & mediate.

Ad quintum. Ad quintùm Respon. Porphyrium existimasse, nullam esse particularem, & propriam Speciei Differentiam, sed omnes esse communes, & rationale non solum homini, sed Angelis conuenire. Sed de hoc latius dicemus capite de Differentia.

De Indiuiduo.

QVAESTIO I.

Vtrum Indiuiduum prædicetur.

Prima opin. CIrca vltimam difficultatem, an s. indiuiduum prædicetur, sunt tres opiniones. Prima est S. Tho. 7. Meta. c. 3. qui loquens de indiuiduo substantiæ, inquit, posse dupliciter prædicari, uno modo de alio, ut homo est Petrus, animal est Cæsar, & talis est prædicatio per accidens, & indirecta. Altero modo potest de se prædicari, scilicet Petrus est Petrus, & talis est prædicatio per se, & hoc uidetur asserere quoq; Boet. Nihil, inquit, uerius, quam idem de seipso prædicari. Immo uidetur Arist. sententia 2. Periherm. c. ultimo. Bonum, inquit, per se est bonum: ubi approbat prædicationem identicam, qua idem de se ipso prædicatur, & 5. Meta. cap. 18. homo per se est homo. Eiusdem sententiæ est Porphyrius, qui indiuiduum de uno prædicari affirmat, scilicet de seipso.

Secunda opin. Secunda opinio est Auerr. c. de specie, qui interpretans Porphyrij diffinitionem, illam, Indiuiduum de uno prædicatur, dicit,

,duplex esse indiuiduum , substantiæ,ut etrus: accidentis, ut hoc albũ , indiuiduũ cidentis de vno prædicatur,at substantię diuiduum de nullo,& propterea non be- Porphyrius definiit , quia soli indiui- io Accidentis illa definitio competit.Me as Arist.dixit 1.Periherm.c.5. Singulare t,quod non de multis prædicatur.Illa sen entia videtur Arist.c.de substãtia, & 7.Me a.c. 1.Prima substantia,inquit,i.indiuiduũ ubstantiæ , de nullo prędicatur non enim Auer.vult prædicationem esse eiusdem de seipso. 1. Priorum,in digressione de quarta figura,quæ est Galeni, inquit, Si daretur quarta figura,idem de seipso prędicaretur, quod est in fine abominationis,& 10. Meta.com.8.& 4.Meta.com.3.dicit illam esse nugatoriam,neque habere subiectum,neq; prędicatum.

Tertia opinio est Caiet.cap.de Specie , vbi distinguit duplicem prędicationem, naturalem,& artificialem. Naturalis est,quæ est uera,tamen non est apta ad disputationem aliquam , & talis est illa,in qua idẽ de se ipso pdicatur.Alia est artificialis sicut sũt reliquę, quarum vsus arti scię deseruit, & per hanc distinctionem conciliat opiniones.

Pro huius determinatione,est aduertendum , aliud esse necessarium ad ueritatem prędicationis,aliud ad proprietatem.Vnde aliud est prędicatio uera, aliud propria, ad ueritatem sufficit,quod ita sit in re,sicut ipsa significat, ad proprietatem est necessarium quod pdicatum sit forma, & subiectũ materia, quod esse non potest in prędicatione eiusdem de seipso .

cl. Iuxta hoc sit prima conclusio.Prædicatio , qua indiuiduum substantię de alio pdicatur,vt iste veniens est Petrus,est per accidens,ista est Arist. 1.Priorum.c.28.

ncl. Secunda conclusio . Prędicatio, qua de se ipso aliquid pdicatur,est uera,sed impropria propter rõnem pdictam.Hæc est Alb. tract.3.c.4.& Auerrois, nec oppositum voluit Boetius, dixit enim, nihil verius, non autem dixit, nihil proprius, immo nec S. Thomas,qui dixit,illa esse per se eo modo, quo etiam uocat Arist.per se,i.non per aliã causam,si enim dicas, quare Homo est Homo? dices, nulla causa, sed per se,& ita interpretatur Boet. 2.Perihermenias .

Concl. Tertia conclusio est, quantum existimo etiam uera contra Auerroem , nec indiuiduum Accidentis de vno proprie prædicatur,quamuis vere de illo prædicetur. Hæc est sententia expressa Arist.c.2.Ante prædicam.Hoc album,inquit, est in subiecto, sed de nullo prædicatur. Ratio autem est:quia quando demonstratur Accidens indiuiduũ, demonstratur ipsum subiectum,in quo est, quia ab eo indiuiduatur , vnde perinde est dicere, Petrus est hoc album, ac Petrus est ipse habens albedinem.

QVAESTIO II.

Quę & quot sunt prædicationum genera.

QVia tamen de prędicatione loquuti sumus, & omnia ista ad prædicationem spectant,non erit inutile,quid prædicatio,& quotuplex sit,ostendere. Est igitur prædicatio, affirmatio alicuius de aliquo , propositio enim negatiua,non proprie prædicatio, sed diuisio quædam dicitur. Hæc prædicatio duplex est,quædam propria,q̃dam impropria , propria est, cuius ueritas pendet ex propria significatione,& propria acceptione terminorum,ut homo est albus impropria, cuius ueritas ex impropria acceptione terminorum pendet, ut homo est bulla,diuitiæ sũt fumus.Propria est triplex, ordinata,& inordinata contra ordinem, & inordinata præter ordinem.

Ordinata est,in qua subijcitur id , quod subijci debet, scilicet id, quod se habet , vt materia. prædicatur id,quod debet prædicari , scilicet quod habet modum formæ , quales sunt prædicationes inferiorum respectu superiorum prædicatorum, & accidentium de subiectis, & Differentiarum , de suis Speciebus . Hæc ordinata duplex est essentialis , & accidentalis , essentialis est,in qua prædicatum, uel est natura, uel de natura subiecti,quæ duplex est , essentialis quidditatiua,essentialis sola, essentialis quidditatiua, qualis est prædicatio Generis,& Definitionis , scilicet quando prædicatum est in quid,essentialis sola, quando prædicatum est in quale quid,qualis est prædicatio Differentiæ. Accidentalis , in qua prædicatum non est de natura subiecti, quæ duplex est , propria , & communis , accidentalis propria est, in qua prædicatum est proprium alicuius Speciei ut Homo est risibilis:communis est,

in

in quā prædicatur accidens commune, vt homo est albus. Accidentalis communis duplex, externa, & interna, interna, in qua prædicatur Accidens, quod inest subiecto, de quo prædicatur, ut homo est albus, externa in qua accidens non inest subiecto de quo prædicatur, ut homo uidetur. præterea, triplex est: prima, quæ sumitur ab actibus animæ, ut paries uidetur, homo amatur, secunda, quę sumitur a secundis intentionibus, ut Homo est Species, Animal est Genus, tertia, quę sumitur ab aliquo alio extrinseco, siue loco, ut homo est Romanus, siue alia habitudine, Philosophus est Platonicus.

Inordinata prædicatio contra ordinem est, in qua id prædicatur, quod debet subiici, id subiicitur, quod debet prædicari, istæ sunt oppositæ, seu conuertentes. omniam ordinatarum, nec oportet nunc has rursus distinguere. Antiqui vocabant ordinatam prædicationem, naturalem, inordinatam, non naturalem, quam distinctionem ponit Auer. 7. Met. com. 59. & 4. Physic. com. 33. vbi soluit problema Logicum, s. cur Aristoteles facit syllogismos ex terminus conuertibilibus in secūda figura ex plurius affirmatiuis, cum possit per conuersionem eos facere in prima, & esset consequentia bona de forma, dicit id non fecisse, ne daretur prædicatio non naturalis, s. in qua subiectū de Accidenti, uel definitio de passione prædicetur. Eandem distinctionem habet Themistius 1. Poste. c. 38. Alii prædicationem naturalem vocant directam, non naturalem indirectam.

Vide Philoso. de hac pradic. 1. Post. cō. 83. et 34 et tabu. fol. 3. co. 8.

Alia est prædicatio inordinata præter ordinem. Hæc est triplex, quædam identica, quædam disparata, quædam per accidēs, identica, qua idem de se ipso prædicatur, disparata, qua disparatum de disparato, ut homo est leo, uel contrarium de contrario ut album est nigrum, per accidens est, in qua duo connotatiua inuicem prædicātur, quorum prædicatio in abstracto falsa est. Est enim obseruandum, quando connotatiua prędicantur, ad ueritatem propositionū sufficere identitatem subiecti, ut album est dulce, ueritas huius pendet ex eo, quod albedo & dulcedo sunt in aliquo vno subiecto, tales uocamus per accidens, dummodo illorum prædicatio in abstracto non valeat, aliter enim erit non per accidens, ut album est colorātum, non est per accidens, ualet enim albedo est color. Hæc est triplex. Prima, in qūa connotatiuum vnius prædicamenti prædicatur de alio alterius Prædicamenti, ut album est simile. Musicus ędificat. Secunda in qua connotatiuum unius Prædicamenti prædicatur de connotatiuo eiusdem Prędicamenti, ut album est dulce. Tertia, in qua una Differentia, uel Proprium de alio, ut rationale est sensibile, risibile est flebile.

De Specie. Cap. II.

Species autem dicitur quidem & de vniuscuiusque forma, secundum quam dictum est. Prima quidem species digna est imperio. Dicitur autem Species & ea, quę est sub assignato Genere, secundum quam solemus dicere hominem quidem speciē animalis, cum sit genus animal, albū autem coloris speciem, triangulum vero figuræ speciem. Quod si enim genus assignantes speciei meminimus, dicentes quod de pluribus & differentibus Specie in eo quod qd ęst prædicatur, & speciem dicimus id quod sub assignato genere est, nosse oportet, quod quoniam & genus alicuius est Genus, & Species alicuius est Species, vtrumque vtriusque, iccirco necesse est in vtrorumque rationibus vtriusque vti. Assignant ergo & sic speciem. Species est, quæ ponitur sub genere, & de qua Genus, in eo quod quid est, prędicatur. Amplius autem sic quoq; Species est, quæ de pluribus & differentibus numero, in eo quod quid est, prædicatur. Sed hæc quidem assignatio specialissima est, & quę solum Species est, non autem & Genus, aliæ vero erunt etiam non specialissimarum.

Pla-

Planum autem erit quod dicitur oc modo. In vnoquoque Prædicamento sunt quędam Generalissima, & rursus, alia specialissima, & inter generalissima, & specialissima sunt alia, quæ genera, & Species dicũtur eadem. Est autem generalissimum quidem, supra quod nullum aliud it superueniens Genus. Specialissimum autem est, post quod non est alia inferior Species. Inter generalissimum autem, & specialissimum alia, quæ Genera, & Species sunt eadem, ad aliud tamẽ, & ad aliud sumpta. Fiet autem in vno quidem Prędicamento manifestum quod dicitur. Substantia est quidem & ipsa Genus, sub hac autem est corpus, & sub corpore animatum corpus: sub quo animal, sub animali vero rationale animal, sub quo homo, sub homine uero Socrates, & Plato, & qui sunt particulares homines. Sed horum substantia quidem generalissimum est, & quod Genus solum. Homo vero specialissimum, & quod solum Species. Corpus autem Species quidem est substantiæ, Genus vero animati corporis, sed & animatum corpus, Species quidem est corporis, Genus vero animalis, rursus Animal Species quidem est corporis animati, Genus vero rationalis animalis, sed rationale animal Species quidem est animalis, Genus autem hominis, homo vero Species quidẽ est rationalis animalis, non autem Genus particularium hominum, sed solum Species, & omne, quod ante indiuidua propinque prædicatur, Species erit, solum, non etiam Genus.

Generum ac Specierum in Prædicamento Substantiæ ordo.

Genus	Substantia	generalissimum
Species	Corpus	& Genus
Species	Animatumcorpus	& Genus
Species	Animal	& Genus
Species	Rationale animal	& Genus
Species	Homo	specialissima.
Particulares	Socrates, & Plato	homines.

Quemadmodum igitur substãtia cũ suprema sit, eo quod nihil supra eam sit, Genus est generalissimum, sic etiam homo cum sit Species, post quam non est alia Species neque aliquid eorum, quæ possunt diuidi in Species, sed solum indiuidua (indiuiduũ.n. est Socrates, & Plato, & hoc album) Species erit solum, & vltima Species, & (vt dictum est) specialissima, quæ vero sunt in medio, eorum quidẽ, quæ ante ipsa sunt, erunt Species, eorum aũt, quę post ipsa sunt, Genera. Quare hæc quidem duas habent habitudines, eã, quę est ad ea, quæ antecedunt, secundum quam Species ipsorum esse dicuntur, & eã quæ est ad posteriora, secundũ quã Genera ipsorum esse dicũtur. Extrema vero vnam habent habitudinẽ. Nam & generalissimum ad ea quidem quæ posteriora sunt, habet habitudinem,

bitudinem, cum sit Genus omnium id quod est supremum, cā uero, quæ ad superiora non habet, cum sit supremum, & primum principium, & (vt diximus) supra quod non est aliud superueniens Genus. Specialissimum autem vnam habet, & ipsum habitudinem, hanc quidem, quæ est ad superiora, quorum est species, eā vero, quæ est ad posteriora, non diuersam habet habitudinem, sed eandem, & Species indiuiduorum dicitur, sed Species quidem dicitur indiuiduorum, velut ea continens. Species autem superiorum, velut quæ ab eis continetur.

Determinant igitur generalissimum Genus ita, quod cum Genus sit, non est Species, & rursus, supra quod non est aliud superueniens Genus. Specialissimam vero Speciem sic, quæ cum sit Species, non est Genus, & quam, cum sit Species, in Species diuidere non possumus, adhuc autem, & quę de pluribus, & differētibus numero in eo quod quid est prædicatur. Ea vero, quę in medio sunt extremorum, subalterna vocāt Genera, & Species, & vnumquodq; ipsorum Speciem esse, & Genus ponunt, ad aliud tamen, & aliud sumptum, ea enim, quæ sunt ante specialissima vsque ad generalissimum ascendentia, & Genera dicuntur, & Species subalterna, vt Agamemnon, Atrides, & Pelopides, & Tantalides, & vltimum Iouis. Sed in familijs quidem plerumque ad vnum reducuntur principium, verbi gratia ad Iouem, in generibus uero & speciebus non sic se habet. Neque enim est commune vnum Genus omnium ens, nec omnia eiusdē Generis sunt secundum vnum supremum Genus quemadmodum dicit Aristoteles, sed posita sint (quemadmodum in Prædicamētis dictum est) prima decem genera, quasi prima decē principia. Et si omnia quis entia uocet, æquiuoce (inquit) nuncupabit, sed non vniuoce. Si enim unum esset cō mune omnium Genus ens, vniuoce omnia entia dicerentur. Cum uero decem sint prima, communio secundum nomen est solum, non tamen secundum rationem, quę secundum nomen est.

Decem igitur generalissima, quidem sunt, specialissima uero in numero quidem quodam sunt, non tamen infinito. Indiuidua autem, quę sunt post specialissima, infinita sūt. Quapropter usque ad specialissima a generalisimis descendentes, iubebat Plato quiescere, descendere autem per media diuidentes specificis differentiis, infinita uero (inquit) relinquenda sunt, neque enim eorum scientiam posse fieri.

Descendentibus igitur ad specialissima, necesse est diuidentes per multitudinem ire, ascendentibus uero ad generalissima necesse est colligere multitudinem in unum, collectiuum enim multornm in unam naturam Species est, & etiam magis id quod Genus est. particularia uero, & singularia econtrario semper in multitudinem diuidunt id, quod unum est, participatione enim Speciei plures homines, unus, particularibus autem & singularibus unus, & communis plures, diuisiuū enim semper est, quod singulare est, collectiuum autem, & adunatiuū, quod commune est.

A su-

Assignato autem Genere & Specie, quid sit vtrumque eorum, & genere quidem vno existente, speciebus vero pluribus (semper enim in plures Species diuisio generis est) Genus quidem semper de Specie prædicatur, & omnia superiora de inferioribus: Species autem neque de proximo sibi Genere, neque de superioribus: neque enim conuertitur. Oportet enim aut æqua de æquis prædicari, vt hinnibile de equo: aut maiora de minoribus, vt animal de homine: minora vero de maioribus minime; neque enim dices animal esse hominem: quemadmodum hominem dices esse animal. De quibus autem Species prædicatur, de iis necessario & Speciei genus prædicabitur & generis Genus vsque ad generalissimum: si enim verum est dicere Socratem hominem, hominem autem animal, animal autem substantiam: verum est & Socratem animal dicere, atque substantiam, semper enim cum superiora de inferioribus prædicentur, Species quidem de indiuiduis prædicabitur, Genus autem & de Specie, & de indiuiduo: generalissimum vero de Genere vel generibus, si plura sint media & subalterna, & de Specie, & de indiuiduo. Dicitur enim generalissimum quidem de omnibus sub se positis generibus, & speciebus, & indiuiduis: Genus autem, quod ante specialissimum est, de omnibus specialissimis, & indiuidus, solum autem Species, de omnibus indiuiduis, indiuiduum autem de vno solo particulari.

7 Indiuiduum autem dicitur Socrates, & hoc album, & hic veniens Sophronisci filius, si solus sit ei Socrates filius. Indiuidua autem dicuntur huiusmodi, quoniam ex proprietatibus consistit vnumquodque eorum, quarum collectio nunquam in alio eadem erit: Socratis enim proprietates nunquam in aliquo alio particularium erunt eædem: eæ vero, quæ sunt hominis proprietates, (dico autem eius qui est communis) erunt eædem in pluribus, magis autem & in omnibus particularibus hominibus, in eo quod homines sunt.

Continetur igitur iudiuiduum quidem sub Specie; Species autem sub Genere. Totum enim quiddam est Genus: indiuiduum autem pars. Species vero & totum est, & pars, sed pars quidem alterius; totum autem non alterius, sed in aliis, in partibus enim totum est. De Genere igitur & Specie, & quid generalissimum, & quid specialissimum, & quæ Genera eadem, & Species sint, quæ etiam indiuidua, & quot modis Genus & Species dicantur, sufficienter dictum est. 8

Cur de Specie post Genus, & non prius de Differentia egerit?

Post genus tractat Porphyrius de Specie; quia in re non absque ratione potest quis dubitare, cum Differentia sit prior Specie; est enim eius pars, & cum in prooemio fuerit ante Speciem proposita, cur modo de Specie, postposita Differentia tractauerit? Ammon. & Boet. huius vnam assignant causam: nempe quia Genus, & Species relatiua sunt, & vnum relatiuum perfecte absque altero cognosci nequit. Auicen.

secundam huius dat causam, quia Genus est magis intrinsecum specie, quam Differētiæ, propterea post Genus sequitur Species: Species enim constat ex Genere, & Differentia: Genere, vt materia: Differētia, vt forma: vt autem materia magis est intrinseca composito, cuius est pars, quàm formæ: ita genus Speciei, quā Differentiæ est magis propinquum. Poterit ẽt tertio dici, quòd quamuis in esse præcedat Differentia, tamen in prędicandi modo prior est Species: prædicatur enim in quid, at Differentia in quale, & fere ad modū accidētis.

Species autem dicitur &c.

1 Hoc igitur caput in tres diuiditur partes: in prima tradit acceptiones Speciei & definitiones, in secunda constituit ordinem prædicatorum, in tertia definit & diuidit indiuiduum. Dupliciter igitur sumitur Species. Vno modo, pro forma & pulchritudine rei, quo pacto dicimus, præstantissima Species digna est imperio, scilicet homines pulchri & formosi sunt digni, vt aliis imperent. Secundo modo dicitur Species, quæ subijcitur Generi, quo pacto dicitur, homo est Species animalis, de qua in præsenti loquitur Porphyrius. Et quia poteramus ei obiicere quare Speciem per Genus definit, cum genus per speciem definierit? vitiū.n. est circulus in definitionib. scilicet definire vnum per alterum, & econtra: excusat se, dicens id in his quæ relata & ad aliud sunt, non esse inconueniens: immo vnum per aliud definire necesse est.

Huius Speciei tres assignat definitiones. Prima est, Species est quæ ponitur sub Genere Secunda, Species est de quo Genus in eo quod quid prædicatur: quamuis has duas aliqui, inter quos est Auicenna, vna esse velint; & admodum probabile videtur, scilicet, Species est quæ ponitur sub Genere, de qua Genus in eo quod quid prædicatur, vt posterior pars sit prioris declaratio. Tertia, Species est quæ prædicatur de plurib. differentib. numero in eo, quod quid vt homo prædicatur de Petro, & de Paulo, & alijs similibus. Statim hanc tertiam comparat duabus præcedentibus, & hic manifestat Porphyrius, illas esse duas, dū pluraliter de eis loquitur; discrimen autem, est illæ duæ priores competunt omni Speciei, ista posterior soli speciei vltimæ, & specialissimæ.

Est enim duplex Species, quædam quæ solum est Species & relata ad superiora, & relata ad inferiora & superiora; quia inferius dicitur Species superiorum: ad inferiora quidem; quia sunt solum indiuidua, & singularia de quibus prædicatur; vt homo, leo, equus: & hæc dicitur Species specialissima, seu athoma, seu Species subiicibilis & sic prædicabilis.

Altera Species est quæ relata ad superiora est Species, ad inferiora vero est Genus, quia inferiora eius sunt plures Species Differentia, vt animal respectu viuentis, seu substantiæ est Species, at respectu hominis & leonis est Genus; & hæc dicitur Species subalterna. Modo illæ definitiones priores conueniunt vtrique Speciei Specialissimæ, & subalternæ: at tertia definitio solum specialissimæ competit.

Dubia aliquot scitu digniora in primam partem capitis, de Specie.

Circa hanc partem est primo notandum ꝙ Species est nomen primæ intentionis, idest significans res ipsas secundum se: & est nomen secundæ intentionis, vt rem significat; qua rōne prædicatur vel subiicitur; si priore modo cōsideretur, adhuc multiplex est: significat enim apud Philosophos similitudinem rei, quæ in potentia cognoscente recipitur; quo pacto loquuti sumus superius. Secundo significat formam rei substantialem, quæ est altera pars cōpositi: compositum enim constat ex materia, & forma, cuius vsus est frequens apud Aristotelē, qui formam rei vocat Speciem. Tertio sumitur pro pulchritudine corporis, quæ quoddam accidens est. Porphyrius duas priores prætermisit, quia obscuræ erant: tertiam explicuit, quia facilis est, & similitudinem aliquā cum Specie Logica habet: vt enim rei pulchritudo ex debita partium compositione fit, ita Species ex Generis & Differentiæ recta vnione & coniunctione: quæ Species dicitur Logica, & secunda intentio. *Not. Primo.*

Est præterea notandum circa literam; aliquos textus habere (Species Priami digna est Imperio) & ita legit Albertus, & Auerroes; at Græce habetur, prima seu præstans Species digna est Imperio; quasi pul- *Not. Secundo.*

pulchritudo corporis, animi uirtutem arguat, vt dicit Arist. 1. Rhetor. Lineamenta corporis virtutis animi signa sunt.

Circa exemplum Porphyrii, quo triangulum assignat tanquam Speciem, & figuram, vt Genus: aliqui id esse falsum existimant, credentes figuram non esse Genus ad triangulum, quadrãgulum, & alias; quia per prius dicitur de una, quàm de altera, & quia ex triangulo reliquæ componuntur. Ammonius hic Porphyrium defendit: nos hoc prætermittimus, quia in secundo de anima, vbi maior hoc examinandi offeretur occasio, differemus: interim id saltem supposuisse satis est.

Nota tertio. Est tertio notãdum. Circulus in aliqua definitione, vel demonstratione fit, quãdo per id quod definitũ est, definimus aliquid eorum, quæ in definitione sunt, vel per id quod probatum est, probamus iterum ea, quæ ad illius probationẽ assumpsimus: qđ quidem vitium est, vt docet Arist. 1. Poster. c. 3. quia sequit̃ aliquid esse notius seipso. Nam si hoc verbi gratia A. definitur per B. seu probatur per B. notius est B. quia definitio est notior, & antecedens similiter notius est, quàm consequens: iterum si B. definitur per A. seu probatur per A. sequitur q̃ A. est notius quàm B. ergo A. est notius seipso, quia est notius eo, quod ipso est notius. At quamuis hoc non liceat in alijs, in relatiuis licet vnum per alterum definire; quia iste defectus non committitur in his: relatiua.n. sunt æquè ignota per se sola; singula tamen ad alterũ relatiuum comparata sunt & fiunt notiora seipsis, nõ ad aliud relatis; & innotescunt cum alijs sumptis: notius enim est relatiuum, pater, simul cum suo relatiuo sumptum, quàm ipsum per se; hoc autem non est inconueniens.

Nota quarto. Est quarto notandum esse dubium circa definitionem primam: Species est quæ ponitur sub Genere: videtur enim alijs competere quàm speciei; nam indiuiduũ ponitur sub Genere: aliqui subintelligunt vniuersale, alii prædicabile, asseruntque hoc debere intelligi de prædicatione immediata. Albertus & Caietanus hoc vidẽtes non esse cautum, quia indiuiduum Generis immediate ponitur sub Genere, s. hoc animal est animal, nescio quid imaginãtur, s. quòd Species est sub Genere, quantum ad ordinem positionis, & participationis, & totalis principiationis: quod est dicere, Species est inferior per se Genere ordine naturali, & prædicandi, & iste est ordo positionis, & est inferior ordine participationis, quia Species in sua substantia participat Genus, Genus verò non Speciem: & Genus continet totam substantiam speciei; nam species constat ex Genere & Differentia: at Differentia in potentia continetur sub Genere: & hoc est dicere. Genus esse totale principiũ speciei, & speciem habere ordinem ad Genus totalis principiationis, quod non fit in indiuiduo: quia indiuiduatio est in materia & accidentibus, non autem procedit à Genere sicut Differentia: & sic volunt isti Doctores, illud (Sub) in definitione, s. Species est quę sub genere ponitur, habere hos tres ordines: hæc optime dicta sunt ab Alberto tractatu 4. c. 1. Sed profecto nescio an præter rem: cum sensus sit alia ex parte clarissimus, & minus expositus cauillo, s. Species est quæ ponitur sub Genere, tali positione secundum qualem Genus est Genus: & hoc nulli præter speciem competit.

Nec similiter est curandum, cur Porphyrius dixit sub assignato Genere: volunt.n. quòd (sub assignato) .i. certo & determinato: quia vna Species ad vnum pertinet Genus: patet enim ibi significare illud verbum sub assignato genere, i. definito & descripto paulo ante: & hoc ipse declarat consequenter dicens, Genus assignantes, i. definientes, seu describentes.

Secunda pars capitis de Specie.

"Planum autem erit, quod dicitur hoc modo, &c.

Hæc est capitis secunda pars, qua Porphyrius manifestat hoc, quod dixerat de duplici Specie, & comparatione, & ad superiora & ad inferiora, describitq; totum prædicamentum, quo ista continentur.

Hæc autem pars in tres alias diuidi potest. In prima, ea quæ in vnoquoque Prædicamento constituũtur, explicat & differentiam assignat, & eorum similitudinem. In secunda, singula eorum definit, & exemplo quodã manifestat, ostendens in quo similitudo, & dissimilitudo exẽpli consistat. In tertia eorũ numerum, & modũ ea constituendi, & inter se prædicandi ordinem enarrat

Nota primo. Circa primũ est notandum, ꝙ Prædicamentum, vt in præsenti sumitur, est quædam multorum Generũ & Specierum ordinatio sub vnico supremo contentorum: vt patet in exemplo, quod Porphyrius proponit in substantia: est enim quoddam commune, substantia s. sub qua est corpus, sub corpore est corpus animatum, sub corpore animato est animal, sub animali animal rationale, sub animali rationali homo.

Nota secundo. In quo exemplo duo sunt consideranda, alterum ꝙ hic defectu nominũ ponuntur vocabula cõposita, tamen illa consideranda sunt, tanq̃ simplicia, quorũ loco ponuntur; alterum est, ꝙ Porphyrius in ista ordinatione ponit animal rationale tãquam Genus hominis, quia ipse existimabat cœlos & Angelos esse animalia rationalia, sed ista sententia est error, nec eã recipit Christiana religio. Immo nec schola Peripatetica: sed animal rationale est solus homo, propterea istud Genus est prætermittendum.

Nota tertio. Est etiam aduertendum tertio: potuisse istam coordinationem in prædicatis accidentis constitui: quia verò notior est in substantijs: & prima; propterea in substantia sit exemplum.

Enarrat Porphyrius ea, quæ in hoc Prædicamento sunt. Sunt autem tria. Primum est generalissimũ quoddam, vnum Genus omnia alia cõplectens: est etiã species ultima, & sunt intermedia: verbi gratia, Genus supremũ substantia; species vltima, homo: Genera intermedia, animal, corpus, & reliqua. Hęc autem sic se habent. Genus supremum nõ habet aliud Genus supra se; propterea semper est Genus: Species vltima, non habet speciẽ sub se, propterea semper est species, at intermedia vtrũque habent, & supra se Genus, & sub se Species: propterea habent duas habitudines, quia respectu superiorum species sunt; respectu verò inferiorum Genera: at Genus supremum vnicam habet habitudinem, sicut Species vltima: vocat habitudinem, relationem mutuam, & denominationem: vnde species vltima duas habet relationes, & ad superius, & inferius: sed vnica est habitudo, quia secundum vtramque dicitur species. Hæc est prima pars huius secundæ partis.

Determinant igitur generalissimum Genus, ita &c.

Hac secũda parte describit Porphyrius horũ singula: generalissimi autem duas ponit descriptiones. Prima est, generalissimũ est, quod cum sit Genus non est species. Secunda, Generalissimum est Genus, supra quod non est aliud Genus.

Speciei autem ponit tres descriptiones. Prima est, species specialissima est, quę cum sit species non est Genus. Secunda cum sit species, non diuiditur in species. Tertia species est quæ prædicatur de pluribus differentibus numero, in eo quod quid: Speciei verò subalternæ est descriptio, quæ cum sit Genus est species, & cum sit species est Genus respectu diuersorum.

Hanc prædicamentorũ seriem exemplo familiari naturalis generationis manifestat: in generationibus enim datur vnum vltimum, vt verbi gratia, Agamemnon, ante quem est pater, s. Atrides: ante hunc Pelops: ante hunc Tantalus: ante hunc uerò Iuppiter: sed discrimen est, nam plerũque ista ad vnum referuntur, at ista Genera prima & Prędicamenta sunt plura, sunt enim decem suprema Genera, quæ ad vnum Genus reduci nequeunt: nam si ad vnum reducerentur, hoc esset ens, quod non potest esse Genus, quia genus, vt constat, esse debet vniuocum: at ens secundum Aristot. 4. Meta. c. 2. est analogum, quod hic Porphyrius vocat æquiuocum.

Nota. Circa quod est considerandum, ista Genera dici generalissima superlatiuo gradu negatiuè sumpto, vt substantia est Genus generalissimum, non quòd sit communior omnibus, sed quòd nihil illa sit cõmunius: eadem ratione singula aliorum generalissima, & suprema dicuntur.

Decẽ igitur generalissima sunt &c.

Hic numerũ eorũ, quæ in Prædicamẽto collocãtur, constituit tali conclusione. Genera suprema decem tñ sunt, specialissima verò plura sunt, sed non infinita: at indiuidua infinita sunt. Hæc duo probat ex doctrina Platonis: quæ hr̃ in dialogo dicto, Sophista. Plato. n. iubebat, vt qñ ab aliquo generalissimo descenderemus ad inferiora, sisteremus in Speciebus, non vltra procedentes: quia vltra speciem sola sunt indiuidua: hæc autem sunt infinita, propterea ad artem, & scientiam non spectant: ars enim & scientia certis limitibus continetur.

Hic

Hic notā, Infinitū bifariè sumi; uno modo in actu, quo pacto si modo realiter infiniti simul homines existerēt, diceretur numerus infinitus in actu; altero modo est in finitum in potentia, & hoc in numeris apparet, quorum augmentum nunquam cessat, sed multis datis, adhuc plura dantur, quo pacto si Mundus esset duraturus in æternū, cum hominum perpetua, prorogatione, ut existimauit Porphyrius, darentur infiniti homines, non quidem actu, sed potentia, quia nunquam cessarent; alii, & alii continuæ nasci, & esse. De hoc infinito est intelligendus Porphyrius, quando asserit indiuidua esse infinita, non quidem actu, sed potentia. At species utroque modo finitæ sunt, & actu, & potētia, quia semper sunt eę dem species, licet non eadem indiuidua.

Descendentibus igitur ad specialissima necesse est, etc.

Hic Porphyrius, quantū existimo, respōdet obiectioni, quā quis pôt obiicere, s. n. generalissima decē sunt, quare species tot sunt, & indiuidua infinita? Respondet, vniuersalia in se multa inferiora includere: ita, ut sub una specie singularia innumera; sub uno Genere, species multæ, & sub Genere superiori multa inferiora comprehendantur, uniuersale enim est collectiuū, & quo magis uniuersale, magis est collectiuum, & particularia sunt plura, & quo magis particularia, plura sunt, & propterea superiora Genera per differentias uarias in uarias species multiplicantur.

Hic notandū est, dupliciter aliquid posse dici magis collectiuum, ut notat Caietanus; priori modo id quod est magis unum, quod dicitur magis collectiuum intensiue, altero modo id quod plura comprehendit, & sic dicitur magis collectiuum extensiue. Iuxta hoc intellige minus vniuersale esse magis collectiuum intensiuè, quia magis sunt unum, quæ in minus vniuersali conueniunt, quam quæ solum in magis uniuersali; at magis vniuersale est magis collectiuū extensiue, quia sub se plura continet, & sic loquitur Porphyrius.

6 Assignato autem genere, et specie etc.

Ordinem prædicandi horū, quæ in Prædicamento constituuntur, hic explicat, & ex his quæ clare & recte dicit, ista conclusio potest colligi; s. superiora de inferiorib. & de his, de quib. dicuntur inferiora, prædicantur, & æqualia de æqualib. unde Genus de specieb. & indiuiduis prædicatur, & Genus superius de inferioribus Generibus & horum Speciebus, & earum indiuiduis, & tandem generalissimum de omnib. inferiorib. non tamen è contra inferiora de superiorib. prædicantur; hæc intellige de prædicatione ordinata & directa.

Indiuiduum autem dicitur Socrates, etc. 7

Pars Tertia.

Hæc est tertia huius capitis pars, in qua quid indiuiduum sit, & quoruplex, & quale indiuiduū dicatur, tractat. Est igitur indiuiduum, quod de uno prædicatur, ut diximus superius; triplex esse indiuiduum exemplo manifestat; est indiuiduum substantię determinatum, ut Petrus, Ioannes, & est indiuiduum ex suppositione, ut filius Petri, si unicum habeat filium: est etiam indiuiduum Accidentis, ut hoc album, & sub hoc potest esse indiuiduum ex demonstratione, scilicet iste homo, hoc animal.

Dicitur autem indiuiduum, eo quod collectio proprietatum, quæ in uno sunt, in altero esse non possit, & optime dixit collectionē ꝓprietatū, quia unū Accidens unius indiuidui nihil prohiber esse in altero, ut ꝙ sit ex eisdē parentib. natus, uel eodem loco, uel eodem tpe, at oēs simul, quæ in uno sunt, in altero esse nequeunt, sicut proprietates speciei, quæ omnib. sunt communes.

Hæ autem proprietates indiuiduorum ad septem plus minus reduci pſſt, sub quib. omnes continentur, quę sunt hæ. Forma, Figura, Locus, Tempus, Sanguis, Patria, Propriumque nomen, per formam intellige tēperiem, per figuram vultum coloremque corporis, & staturam, ac quantitatē, per sanguinem cognationem, parentes & reliqua. Hoc loco Auerroes reprehendit Porphyrium, quia ista definitio indiuidui soli indiuiduo Accidentis uideatur competere, & ita eius iudicio melius esset cum Aristo. 1. Per hermen. c. 5. dicere, Indiuiduū est quod non *Septem Proprietates indiuidui.*

prædicatur de multis. Sed iam de hoc quid sentiendum esset, quodq; Auerrois senten tia non sit vsquequaque vera, latius diximus c. de Genere.

Dubium Est vnicum dubium; nam habetur 7. Me taph. c. 15. indiuidui, vel singularis non esse definitionem, neque scientiam: quomodo

Respon. ergo hic definitur? Ad hoc dico indiuiduũ posse dupliciter considerari; vno modo primę intentionaliter, s. pro ipsa re, quæ est sin gularis secũdum se, s. pro Petro, aut Paulo: & sic nullatenus potest definiri, Petrus. n. non definitur: altero modo secundæ inten tionaliter, scilicet pro re singulari, quatenus habet hanc proprietatem intellectus, quòd de vno prædicetur, vel non possit in alia inferiora diuidi: & sic definiri potest, & in pręsenti definitur a Porphyrio.

2 Cõtinetur igitur indiuiduum sub specie, &c.

Porphyrius ex his, quæ dixit, s. Genus de speciebus, & speciem de indiuiduis prædicari, infert indiuiduum sub specie, & Speciẽ sub genere constitui; vnde species, & ad Genus refertur, & ad indiuidua, sed aliter ad vnum, aliter ad alterum: ad Genus enim, vt pars ipsius, ad indiuidua vero, vt totum in ipsis, & ad explicandas has duas diuersas relationes, & respectus, diuerso loquẽdi mo do est vsus. s. Species est alterius, s. Generis: quia est eius pars: & Species est in alijs, scilicet indiuiduis, tanquam totum in partib. Tandem epilogat Porphyrius ea, quæ dicta sunt.

Totum est triplex. Est notandum totum esse triplex, vniuersale, definibile, & integrale: Vniuersale est superius respectu inferiorum, & inferiora dicuntur partes potentiales; totum definibile est definitum respectu partium definitionis: totum integrale est compositum respectu partium integrantium, & quantitatis, ut manuum, pedum, capitis,

Iuxta hoc intelligi speciẽ esse totum definibile respectu ipsius Generis, & Genus par tẽ; nã ex Gñe, & differẽtia fit Spẽs, at Spẽs est pars potẽtialis Gñis, & ipsum Genus est totum vniuersale, & ita loquitur Porphyrius, s. Genus est totum vniuersale, & Species est ipsius pars potentialis, indiuiduorum vero est totum vniuersale. Hæc quantum ad capitis interpretationem.

QVAESTIO VNICA.

An definitiones Speciei, & reliqua de Specie, a Porphyrio recte tradita sint.

Circa ea, quæ in capite hoc de Specie, & eius definitionib. dicta sunt, præcipuæ aliquot difficultates erunt agitandæ. Et primo obiiciam nonnulla contra definitiones duas Speciei, deinde contra alia.

Sit ergo primũ argumentũ. Species ut Species est, est quoddã vniuersale, sed illæ definitiones non sunt de Specie, ut est vniuersale, ergo non sunt rectæ. Maior est nota. Minor probatur, quia vniuersale dicitur aliquid in ordine ad inferiora, sed Spẽs relata ad Genus nõ sumitur in ordine ad superius. Secundo arguitur contra id quod dicitur, ultimam definitionẽ soli. Speciei specialissimæ competere. Genus etiam prædicatur de pluribus differentib. numero in eo quod quid; ergo non soli speciei ultimæ cõpetit illa definitio. Antecedens est notũ; animal. n. de Petro, & Paulo, & reliquis in eo quod quid prædicatur. *Primum argum.* *Secundũ*

Tertio. Illa definitio tertia non conuertitur cum Specie, ergo non est bona, Probatur antecedens. Sũt multæ Species quæ de plurib. non ꝑdicantur, ut Sol, Phœnix. Mundus, ergo non omnib. speciebus definitio competit; similiter sunt multa quæ prædicantur de plurib. numero differentib. in eo quod quid, quæ tamen non sunt Spẽs. Probatur. Punctus ꝑdicatur de multis punctis, instans de multis instantib. anima de multis animab. hæc aũt non sunt Species, quia sub nullo genere sunt; punctus. n. non est in Genere, nec alia, cum in Prædicamẽto non sint sed reductiue, ergo non sunt Species; aliter, n. species esset, quæ non est sub Genere, contra aliam definitionem. *Tertium*

Quarto. Petrus, & Paulus & similiter alia indiuidua proprie non differunt numero, ergo Spẽs non ꝑdicatur de differentib. numero. Antecedẽs patet. Differre numero non potest, nisi qđ est numerus, sed Petrus per se, & Paulus per se sunt unum, qđ non est numerus, sed numeri principium, ergo non differunt numero. Pręterea quia sunt multæ Species, quæ nulla ratione de numero differentibus dicuntur, quia nu- *Quartũ.*

merus

merus pertinet ad quãtitatẽ, indiuidua aũt & Species multæ sunt extra quantitatem.

Quinto, Argumẽtor contra quædã alia, quę in capite continentur, Genus est prius Specie, vt superius probauimus: ergo Genus & Species non sunt relata. Patet consequentia, quia relata simul sunt natura, vt docet Arist. in Prædicamento ad aliquid.

Sexto. Id quod dicitur Genus inferius generalissimo, esse Genus subalternũ. Contra. Esse subalternũ, est esse sub altero, sed Genus, vt sub altero est, non est Genus, sed Species: ergo est implicatio, & repugnantia in adiecto, dicere Genus subalternum.

Septimo. Ista Genera vocantur media. Contra. Medium participat naturã extremorũ, vt color medius, s. rubedo, vt videt, constat ex albedine & nigredine: at Genus non fit nec participat ex superiori, & inferiori: ergo non est dicendum medium.

7. Octauo. Contra id quod dr, vniuersale esse collectiuum. Si ita esset, ista nomina essent collectiua, homo, animal, corpus, & tandem omnis terminus cõmunis, sed hoc manifestè est falsum: ergo & antecedens illud est falsum, s. vniuersale est collectiuum.

Alia possent proponi argumenta, contra ea, quæ de Specie dicuntur, quæ quia minoris momenti sunt, & partim ex his, quæ diximus in capite de Genere nota, prætermittuntur: hæc autem, quæ proposuimus, eiusmodi sunt, quorum solutio, maximè Speciei naturam, & essentiam perfectamq; eius notitiam aperiunt.

Circa primum ergo argm̃, Alpharabius & Auic. in sua Logica, c de Specie, mouent dubiũ, an Species, vt ad Genus refertur, sit vniuersale? Auicẽna videtur dubitare: propter quod ab Alberto reprehenditur tractatu 4. c. 2. asserit. n. Albert. cũ Alpharabio, Speciem, vt ad Genus refertur, non esse vniuersale: cuius ratio est fortis. Species, vt ad Genus refertur, est subiectum, nempe de qua Genus prædicatur: sed vniuersale, vt vniuersale, est prædicatum; est enim vniuersale vnum in multis, & de multis: ergo vt Specie refertur, non est vniuersale.

Ex hac doctrina infert Caietanus in præsenti. Cũ de natura Speciei vt Species est, sit ad Genus, & Species vt Species non sit vniuersale, de natura speciei non est esse vniuersale, sed est proprietas & accidens, quod sequitur ipsam Speciem. Atque ita Porphyrius definiẽs Speciem in ordine ad Genus, definit illam secundum naturam: in ordine verò ad indiuidua definit per proprietatem: vnde secundum Albertum & Caietanum, Speciei, vt ad Genus refertur, accidit esse vniuersale.

Sed pace tantorũ virorum dicã. Ista sententia non mihi vr̃ recipienda, quia prius est esse vniuersale, quàm esse Speciẽ: cum vniuersale sit cõius. Immo, vt antea ostendimus, sit Genus ad Speciem, & alia Prædicabilia: ergo non accidit Speciei. Et præterea, quod me magis mouet, Species est non solum quod refertur ad Genus, sed qđ refertur immediatè ad Genus: sed quod immediatè ad genus refertur, est vniuersale, cum Genus vt genus immediatè de singularibus non prædicetur, ergo Species, vt ad Genus refertur, est vniuersale, & de ratione tali est quòd sit uniuersale.

Propterea dico. Species habet tria ꝙ sit vniuersale, ꝙ sit Species; & specialissima ꝙ sit vniuersale, habet in ordine ad inferiora: quod sit Species in ordine ad superiora, ita tamen ꝙ nisi sit vniuersale, non sit Species: ꝙ verò sit specialissima respectu ad inferiora indiuidua de quib. immediatè prædicatur, atque ita species specialissima constituit secundũ Prædicabile, & est Species verè, & vniuersale eius Genus. Quòd si Alber. voluit dicere, quòd illa Species non dr̃ vniuersale comparatione ad Genus, sed ad inferiora, recipimus: si tamen velit dicere cum Caietano, quod non est de natura speciei quæ ad Genus refertur, esse uniuersale, falsum est, vt probaui: quia ꝙ immediatè ad Genus refertur, est vniuersale: ex quo patet tertia definitio Porphyrij, quæ est de Specie, vt Species specialissima est.

Dici etiam potest, vt arbitror facilius, & clarius, adhibita quadam distinctione, quæ omnem videtur euacuare difficultatem. *Distinc.* Vniuersale vt vniuersale, sicut antea ostensum fuit, dicitur per se & intrinsecè esse in multis, & ex hac eius essentia, quia tale est, duas relationes, seu duas proprietates consequitur: quarum altera est esse prædicabile de multis, altera est esse subiicibile, secundũ illa omnia multa, quæ in se continet: sicut econtra, indiuiduũ habet duo, quæ ipsum, vt tale est, consequuntur: alterum, quod de vno tantum prædicatur: alterum, quod subiicitur, vt vnum tantum.

Vnde fit, vt ficut aliud eft prædicabile de multis, fcilicet uniuerfale, aliud prædicabile de uno, f. fingulare & indiuiduum: ita fubijcibile, alterum fit fubiicibile uniuerfale, alterum fubiicibile, fed fingulare.

Dicendū igitur, Speciem ut Generi fubiicitur, effe fubiicibile, fed tamen fubiicibile vniuerfale. Nam Genus immediatè nō de indiuiduis, fed de Speciebus vniuerfalibus prædicatur: & ita ipfæ Species, vt tales fubiicibilia vniuerfalia funt: fimiliter ut refpicit inferiora, effe prædicabile uniuerfale: fed fi inferiora fint, vniuerfalia quoq; effe Genus fubalternum; fi indiuidua tantum, effe Speciem fpecialiffimam, prædicabile f. de his tantum, & ita tam fecundum prædicationem, quàm fecundum fubiicibilitatem, eft vniuerfale, f. prædicabile vniuerfaliter, & fubiicibile vniuerfaliter: atque ita per omnes gradus prædicabile genericum, & fubiicibile genericum, & prædicabile fpecificum, & fubiicibile fpecificum, & prædicabile, ac fubiicibile medium, f. fubalternum.

Immo uerò fi quis fubtilius confideret, vniuerfale ex fe & fe prius eft: & abftrahit à prædicabili, & fubiicibili, quatenus. f. eft in multis: fiue prædicetur fiue fubiiciatur, fiue non; nec fub talibus rationib. concipiatur, fed fecundū intrinfecum, vt eft in multis, & ita ex fe & per fe diuidi poteft intrinfecè per effe in multis, in his f. aut in illis.

Quoddam itaque eft Genus generaliffimum, fi fit in omnib. quæ non conueniunt genere cum aliis: eft Species, fi eft folum in his quæ differunt tantum numero: eft fubalternum, & altius, & minus altum quod eft in plurib. vel paucioribus fub contentis. Quamobrem nec per prædicabile, nec per fubiicibile conftituitur intrinfecè, vniuerfale Genus, vel fpecies, fed per effe in multis; in iftis, aut illis. Nam prædicari & fubiici poftea confequuntur. In quibus tota difficultas euacuata eft.

Ad primū arg. Ad argm̄ dicitur, quòd quamuis fpecies à tali relatione ad Genus non fit uniuerfale, tamen taliter non poffe referri nifi effet vniuerfale: propterea dum ad Genus definitur referri, effe uniuerfale definitur.

Secundo refpōdetur à tali relatione ad Genus formaliter, & intrinfece non effe Speciem, neque uniuerfale, ficut nec à relatione prædicabilitatis, fed ab eo quod eft effe in multis, verū tanquam per duo propria, effentiam, illis duabus relationib. fubiicibilitatis vniuerfalis, & prædicationis uniuerfalis explicari; & merito, quia ad effentiam ambæ illæ pariter confequuntur.

Circa fecundum, Auicenna fuæ Logicæ cap. 9. voluit propter hoc argumentum, addendum feu intelligendum particulam exclufiuam, tantum: vt fit fenfus, Species eft quæ prædicatur tantum de pluribus differentibus numero: at Genus prædicatur de his, & de differentibus fpecie: quam fententiam recipit Caietanus. At quia poffet fieri argumentum, Genus prædicatur etiam tantum de differentibus numero, quia prædicatur de indiuiduis quæ differunt numero, & de fpeciebus, quę etiam differunt numero, nam maior diftinctio includit minorem, quæ enim differunt fpecie, differunt numero, licet non econtra.

Propterea alii dicunt differentibus folo numero: vnde duas exclufiuas addunt; Species eft, quæ prędicatur tãtum de pluribus differentibus numero tantum.

Ad fecūdum argum. Sed melius eft cum Alberto dicere tractatu 4. c. 1. in fine, hic fieri fermonem de prædicatione immediata: quando enim Genus de indiuiduis prædicatur, eft mediata prædicatio, quia prius fpeciei & per Speciem indiuiduis ineft, at fpecies immediate ab indiuiduis participatur: Nec eft aliqua exclufio addenda, quia denominatio abfoluta indicat præcipuū denominatum; per differentiam verò numero, fingularia fimpliciter intelliguntur.

Ad tertium argum. Ad tertiū refpondet Boetius explicans definitionem fpeciei, quæ fere in fine capitis traditur: & ait, quòd dupliciter poteft excufari Porphyrius. Primo, quia multo plures funt fpecies, quæ de numerofis indiuiduis prædicantur, quàm quæ de uno: Porphyrius autem definiuit quæ ut plurimum inuenitur. Secundo dicit, quòd intelligendus eft Porphyrius de aptitudine & poteftate, non actu: illæ autem fpecies quamuis actu de pluribus non prædicentur, poteftate tamen prædicantur: & ifta eft melior folutio.

Dubium Sed dubitabis, & merito, an fufficeret hoc ad Genus, qđ potentia de plurib. fpeciebus prædicetur? quod eft dicere, fi unica effet actu Species, an effet Genus per hoc, quòd poteftate de pluribus fpeciebus prędicaretur? Ad hoc refpondet Boetius loco *Solutio.* alle-

allegato, & paulo superius in eodem cap. Quòd nullatenus, sed necessario, vt Genus sit plures actu species requiruntur: quam sententiam ex professo sustinet Albertus, tract. 4. cap. 6. & videtur doctrina Aristot. 4. Topic. c. 3. Horum ratio est, quia Genus contrahitur ad speciem per Differentiam, sed Differentia non constituit nisi simul distinguens ab aliis, ergo Genus non est in vna specie, sed pluribus.

Pro declaratione est notandum, quod aliter se habet Genus ad Speciem, aliter Species ad indiuidua: natura.n. Generis est natura imperfecta, & incōpleta, quæ perficitur per formam, sicut materia per formam perficitur, & sicut cera, quę quid informe est in Genere artificiatorū, per formam autē perficitur. Præterea, sicut materia non per vnā formam perficitur quantum ad totam eius potentiam, sed per multas, ita nec Generis natura per vnam differentiam solam habet perfici, sed per plures: & ea hac parte natura Generis non potest existere perfecta in vnica Specie, & inde cum non sit natura Genus nisi sit perfecta, hinc est, quod postulat Genus Species. At Speciei natura in se est natura perfecta, nec ab indiuidui accidentibus perficitur, sed multiplicatur, in uno tamen perfecta manet: inde est, quòd sufficit indiuiduum vnom. vt dicat manere Speciem, & sufficit quòd possit de aliis prædicari: quod in Genere non est: quia in vna Specie non existit eius natura perfecta, & hæc doctrina est maximè consideranda. Huius sententiæ fuit idem Boetius in lib. de Diuisionibus, & D. Thomas dist. 19. q. 4. art. 2. lib. 1. Sententiarum.

Ad secundam partem huius argomenti respondet Caiet. & bene, quòd ad speciem duo sunt necessaria: & quòd prædicetur de plurib. numero differentibus in quid, & quod sit natura perfecta, scilicet pertinens ad lineam rectam prędicamenti sub aliquo Genere, & hoc secundum deest illis, puncto, animæ, instanti, quia non sunt nisi partes naturæ perfectæ, cum per se in Prędicamēto non collocentur: dicentur autem Species imperfectæ, quæ propriæ non sunt prædicabiles prædicatione prædicamentali.

Ad quartum rńdet Boet. quòd indiuidua non dicūtur numero differre, quasi vnū indiuiduum faciat distinctum numero ab alio, sed quasi dum numeratur differant, s. quando numeramus singularia, vnū distinctum ab alio facinus, nec sub eadē vnitate collocamus. Ad aliā partem rńdeo, admittendo esse alias Species pręter quantitatē, tamē harū indiuidua numero differūt per ordinē ad quantitatem: nam distinctio numerica accidentiū, sumitur penes diuersitatem subiectorū, in quibus est quantitas, vel habent ordinem ad quantitatem, hæc. n. albedo differt ab illa, penes subiectum.

Ad quintum. Ad quintum facilis est solutio. Genus enim & Species possunt dupliciter considerari, vno modo fundamentaliter secūdum naturas ipsas materialiter significatas: & sic natura Generis est prior natura quam Speciei natura: si verò altero modo considerentur formaliter, tunc sunt relata, nec vnum est altero prius, non enim dicitur Genus, nisi sint Species.

Ad sextum. Ad sextū perinde est facilis solutio. Genus enim non dicitur subalternū, quia sub altero ponitur, sed quasi alternatim se habeat, vt modo supponatur alteri, modo sit Genus, modo sit Species.

Ad septimum. Ad septimū respondeo. medium multis sumi modis: aliquando dicitur medium positiuè, s. quod æqualiter distat ab extremis, vt punctus est medium in circulo, siue in linea: aliud est mediū participatiuè, quod ex extremis conficitur: vt rubedo dicitur medius color inter albedinē & nigredinē: aliud est medium metaphoricū, vel secundum rationem, quo pacto dicitur, Virtutē esse in medio: aliud est medium in prædicatione, quale est in præsenti, s. id quod de alio, & de quo aliud prædicatur: vt animal dicitur medium inter viuens & hominem: hoc autem medium, in multis differt à medio ex participatione: in medio ex participatione extrema concurrunt per mistionē quandam accidentalem ad faciendum medium, vel per virtutem vtrimque ex parte cōmunicatam. Præterea, nulla est inter ea prędicatio, cum nec medium ab extremis, nec extrema de medio prædicentur. Præterea tertio, medium est posterius extremis, cū sit eorum effectus: at in medio prædicationis, non concurrunt extrema, non enim animal fit ex homine, & viuenti, sed viuens est de essentia & substantia animalis, & animal de substantia hominis.

Prǽterea, extremū superius de medio, & medium de extremo inferiori prædicatur:

& tertio vnum extremum superius est natura prius medio, sed medium est prius natura altero extremo, vt uiuens est prius natura animali, sed animal prius est natura quàm homo.

Ad octauum. Circa octauum arg. nota, aliqua multa tripliciter possunt in vnum conuenire.

Primo, in vnum aliquod extrinsecū, puta locū, finem, causam efficientem, vt plura grana congregari vno loco, & plures ciues vnica Vrbe, & plures homines ad aliquod agendū; & nomina significantia ista plura, secundū talem vnitatem dicuntur simpliciter collectiua, vt Ciuitas, Vrbs, Senatus.

Secundo, aliqua plura conueniunt in aliquod vnum intrinsecum, siue accidentale, siue substantiale, quod tamen non est in singulis per se perfectè, & totaliter: quo pacto plures partes domus conueniunt sub vnica forma, & plures partes totius sub vna forma totius, quæ tamen in singulis per se nō est, vt Petrus, Ioannes, homo respectu animæ, & corporis: & talia nomina significantia plura sub ista vnitate, non sunt dicenda collectiua.

Tertio, aliqua plura conueniunt sub aliqua forma intrinseca, quæ tamē est in omnib. & singulis per se: & talia nomina dicuntur vniuersalia, Species, & Genera, & reliqua, quæ de singulis diuisim prędicant, q a forma, quam significant, in singulis per se perfectè inuenitur: & de tali collectiuo hic loquitur Porphyrius, quod constat longè diuersum ab eo, quod simpliciter vocatur collectiuum: hoc enim tertium non propriè collectiuum, sed vniuersale dicitur.

De Differentia, Cap. III.

Differentia verò, & communiter, & propriè, & propriissimè dicitur. Nam communiter quidem differre alterum ab altero dicitur, quod alteritate differt quocumque modo, vel à seipso, vel ab alio. Differt.n. Socrates à Platone alteritate, & ipse à seipso, & puero existēte & viro facto, & faciēte aliquid uel quiescente: & semper in aliquo modo habendi se alteritatibus spectatur. Propriè autem differre alterum ab altero dicitur, quando inseparabili accidente alterum ab altero differt. Inseparabile verò accidēs est, ut cæcitas oculorū, aut nasi curuitas, aut cicatrix cū ex uulnere occalluerit. Propriissimè autem differre alterum ab altero dicitur, quādo specifica differentia differt. quemadmodum homo ab equo specifica differētia differt, rationalis qualitate. Vniuersaliter ergo omnis Differentia addita alicui alteratum facit.

Sed eæ quidē, quę & communiter & propriæ sunt, alteratum faciunt: quæ uerò propriissimæ, aliud. Quæ quidem igitur aliud faciunt, specificę uocantur: illæ uerò, quæ alteratum, simpliciter differentiæ. Anima si enim aduenieēs rationalis differentia, aliud fecit: eius autem quod est moueri, alteratum solum à quiescente fecit. Quare illa quidem aliud, hæc uerò alteratum solum fecit. Secundum igitur aliud facientes differentias, diuisiones generum fiunt in Species, & definitiones assignantur, quæ sunt ex Genere, & huiusmodi differentiis: secundum autem eas, quę solum alteratum faciunt, alteritates solum consistunt, & aliquo modo se habentis permutationes. 2

A superioribus ergo rursus inchoanti, dicendum; differentiarum alias quidem esse separabiles, alias uerò inseparabiles. Moueri enim, & quiescere, & ægrum esse, & sanum esse, & quæcumque his proxima sunt, separabilia sunt: at uerò aquilinum esse, uel simum, uel rationale, uel irrationale, inseparabilia sunt. Inseparabilium autem aliæ quidem sunt per se, aliæ uerò

per accidens. Nam rationale per se inest homini, & mortale, & disciplinæ esse susceptiuum, at vero aquilinum esse, vel simum, per accidens, & non per se. Illæ igitur, quæ per se sunt, in substantię ratione accipiũtur, & faciunt aliud, illæ vero, quæ secundum accidens, nec in substantiæ ratione accipiuntur. nec faciunt aliud, sed alteratum. Quæ quidem igitur per se sunt, non suscipiunt magis & minus, quæ vero per accidens (etsi inseparabiles sint) intensionem accipiunt, & remissionem. Nam neque Genus aut magis & minus prædicatur de eo cuius fuerit Genus, neque generis differentiæ, secundum quas diuiditur. Ipsæ enim sunt, quæ vniuscuiusque rationem complent: esse autem vnicuiq; vnum & idem, neque intensionem, neque remissionem suscipiens est, aquilinum autem esse, vel simum, vel coloratum, aliquo modo & intẽditur, & remittitur.

Cum igitur tres species differentiæ considerentur, & hę quidem sint separabiles, illæ vero inseparabiles, & rursus inseparabilium hæ quidem sint per se, illę vero per accidens, rursus earum, quę per se sunt, differentiarum, aliæ quidem sunt, secundum quas diuidimus genera in species, aliæ uero, secundum quas ea quæ diuisa sunt specificantur, vt cum per se differentiæ omnes huiusmodi animalis sint, animatum & sensitiuum, rationale, & irrationale, mortale & immortale, animati quidem & sensitiui differentia constitutiua est substantiæ animalis. (est enim animal substantia animata sensitiua) mortalis vero & immortalis differentia, & rationalis & irrationalis diuisiuæ sunt, animalis differentiæ, per eas enim genera in species diuidimus. Sed eæ quidem, quæ diuisiuæ sunt, differentię generum completiuæ fiunt, & constitutiuæ specierum, diuiditur enim animal rationalis & irrationalis differentia, & rursus mortalis & immortalis differentia, sed rationalis & mortalis differentiæ constitutiuæ fiunt hominis, rationalis vero & immortalis Dei, irrationalis autem & mortalis irrationalium animalium. Sic vero & supremæ substantiæ, cum diuisiuæ sint animati inanimati differentię, & sensitiui & insensitiui, animata quidem & sensitiua, iuxta substantiam sumptę animal perfecerunt, animata vero & insensitiua perfecerunt plantam. Quoniam ergo eædem aliquo modo quidem acceptæ fiunt constitutiuę, aliquo modo autem diuisiuæ, specificę omnes uocantur.

Et his maxime opus est ad diuisiones generum, & ad definitiones, sed non his, quæ secundum accidens inseparabiles sunt, neque etiam magis ijs, quæ sunt separabiles.

Quas etiam determinantes dicunt. Differentia est, qua abundat Species a Genere. Homo enim plus habet quam animal, rationale & mortale, animal enim nihil horum est. Nam unde species haberent differentias? Neque vero omnes oppositas habet, quoniam idem simul habebit opposita. Sed, quemadmodũ censent, potestate quidem habent

per

p oẽs eorũ, q̃ sub se sunt, differẽtias actu vero nullam? ac si neq; ex ijs, quæ non sunt, aliquid fit, neq; opposita circa idem erunt. Definiunt aũt eã & hoc modo. Differentia est, quę de pluribus & differentibus Specie in eo quod quale quid est prędicatur. Rationale.n. & mortale de homine prędicatum in eo qđ quale qd est homo dicitur, sed non in eo qđ quid est. Quid est enim homo? nobis interrogatis, conueniens dicere, animal, quale autem animal? inquisitis, quod rationale & mortale est, conuenienter assignabimus. Rebus enim ex materia & forma constantib. vel sm proportionem ad materiam & formã, constõnem habẽtib. quemadmodum statua ex materia quidem ex ęre, ex forma autem figura, sic & hõ cõis & specialis ex materia quidem proportionaliter consistit ex Genere, ex forma autem Differentia, totum aũt hoc, aĩal rationale mortale, homo est, quemadmodũ illic statua. Describũt autem & hoc modo. Differentia est quod aptum natum est diuidere ea, quę sub eodẽ Genere sunt: Rationale.n. et irrationale hominem & equum, quæ sub eodem genere sunt, quod est animal diuidũt. Assignat aũt et hoc modo. Differentia est, qua differũt a se singula, nãq; homo, et equus sc͂dm Genus non differunt, sumus.n. aĩalia nos, et equi, sed additum rationale disiunxit nos ab illis, et rationales sumus, et nos, et Dij, sed mortale appositum disiunxit nos ab illis. Exactius autem pertractantes ea, quæ ad differentiam pertinent, dicunt non quodlibet diuidentium ea, quę sub eodem genere sunt, esse differentiã, sed quod ad esse conducit, et quod quid erat esse, et quod rei pars est. Neque enim quod natum est nauigare, est hominis differẽtia, etsi proprium hominis. Dicere enim possumus aĩalium hæc quidem apta esse ad nauigandum, illa vero minime, diuidentes hominem ab alijs, sed aptum natum esse ad nauigandum, non est substãtiæ completiuum nec eius pars, sed aptitudo solum ipsius; iccirco quia non est talis differentia, quales sunt, quę specificę dicuntur differentię. Erunt ergo specificę differentię, quęcunque alterã faciunt speciem, et quęcunque in eo quod quid erat esse accipiuntur. Et de differentia quidem tot sufficiant.

Non oportet, vt bene dicit Boetius, hic quærere quare Differentia Proprio, & Accidenti anteponatur, cum in dubium reuocatum fuerit, an Speciei esset proponenda est enim prędicatum essentiale, quod nec Proprio, nec accidenti competit. Non autẽ hic agimus de differentia concreta.s. de ipsis, quæ differre dicuntur, sed de ipso principio & forma, per quam unum ab altero differt, ut differentia sit forma, per quam unum ab altero differt. Nec agimus de isto principio, & forma secundum se, sed ut per intellectum assumitur ad prædicandum de illo cuius est Differentia.

Hoc igitur caput in duas partes diuiditur, in priori sunt quinque diuisiones Differentiæ, in posteriori quinque definitiones, est autem prima diuisio, Differentia triplex est, quædam communis, quædam propria, quædam proprissima. *Diuisio* 12.

Differentia cõis est Accidens, separabile, per qđ unum ab alio, uel a se aliqualiter differt, ut Petrus sedẽs a nõ sedẽte, currẽs a quiescente, senex a seipso puero differũt.

Differentia propria est Accidens inseparabile, per quod unũ ab alio differt, ut cęsiis oculis differt ab eo, qui non est oculis cæsius,

cæfiis, illa oculorum affectione, & colore cæfio, quæ dicitur differentia propria: illa enim affectio non separabitur à subiecto, dum ipsum fuerit.

Differentia proprijssima est forma substantialis, per quam vnum ab alio differt, vt homo ab equo differt per rationale: Porphyrius ponit conuenientiam inter has, & discrimen: omnes enim tres hoc habent, quod faciunt diuersum vnum ab altero, sed differunt, quòd duæ primæ faciunt differre in Accidenti, tertia verò in substantia; vnde illæ duæ primæ dicuntur tantum facere diuersum, seu alteratum; tertia verò facit aliud, id est diuersum in substantia.

1 Circa istam diuisionem est primo notandum ex Auicenna hoc capite, quod acceptiones Differentiæ aliter se habent, quàm acceptiones Speciei, & Generis: istæ n. Generis s. & Speciei, nó omnes sunt Logicæ, sed tantum tertia Generis, & posterior Speciei: at istæ tres acceptiones Differentiæ omnes ad Logicum & Physicum spectant.

Nota secundo cũ Boetio, quòd istæ duæ primæ Differentiæ, scilicet prima, & secunda sunt indiuiduorum, & singularium; ista enim Accidẽtia propriè sunt singularium; at Differentia tertia est Specierum, & Generum, id est per quam Species, & Genera differunt, sicut per illam differunt indiuidua; qua de causa illæ tres differentiæ superius positæ, scilicet differentia numerica, specifica, & generica ad has reducuntur: numerica enim ad duas priores, specifica verò, & generica ad tertiam.

Nota tertio. Differentia prima dicitur communiter dicta, iudicio meo, propterea communis dicitur, quia sit tale Accidens, quod sicut modo accidit vni extremo, quod per causam differt ab alio, potest etiam & isti aliàs accidere; verbi gratia, sedẽs differt à stante, accidenti, & differentia communi; secundum quam potest etiam, & qui modo stat à sedente differre; nam stans potest sedere, & qui sedet aliquando stare; reliquæ dicuntur propriæ differentiæ, id est peculiares vniuscuiusque, quia quod semel per illas differt, semper per eas differt.

2 Differentiarum ergo aliæ quidem &c.

Diuisio secunda. Ex discrimine superius inter illas tres Differentias assignato, Porphyrius infert diuisionem secundam. Quædam Differentiæ faciunt alteratum, i. diuersitates in Accidenti: quædam faciunt aliud, id est diuersam substantiam; sub priori membro sunt Differentia prima, & secunda, scilicet communis & propria; sub posteriori verò est tertia, scilicet proprijssima; inter quas est duplex discrimen; prius Differentiæ facientes alteratum dicuntur simpliciter & tantum Differentiæ, at facientes aliud dicuntur Differentiæ specificæ, quod additum est perfectionis, explicans huius Differentiæ specificæ munus, quod explicat in posteriori discrimine; nam definitiones quidditatiuæ & Generum diuisiones fiunt per has specificas Differentias, & facientes aliud, non per illas, secundum quas non fiunt nisi alterationes, & mutationes quædam accidentales.

3 A superioribus ergo rursus inchoantibus.

Diuisio tertia. Rursus in communi iterum tertio diuidit Differentias. Quædam sunt Differentiæ separabiles, quædam inseparabiles: separabiles sunt Accidentia, quæ non constant, vt sedere, currere, & sub hoc mẽbro, est Differentia communis: inseparabiles sũt, quæ nunquam à re manente dimouentur, quales sunt Differentia propria, & proprijssima.

Diuisio quarta. Et hanc subdiuidit in inseparabilem per Accidens, qualis est propria, quæ Accidens est quoddam inseparabile, & inseparabilem per se, qualis est proprijssima; quæ ad rei substantiam & naturam pertinet: & hęc est quarta diuisio, quæ subdiuisio est potius vnius membri, tertiæ præcedentis. Constituit autẽ duplex discrimen inter has duas inseparabiles. Alterum, inseparabilis per Accidens facit diuersum in Accidẽti, vt superius diximus; at inseparabilis per se facit aliud, i. diuersum in substantia. Alterum, Differentia inseparabilis per Accidens suscipit magis & minus, i. non æqualiter semper inest; nam aliquis homo est magis cæsius, quàm alius, & curuiori naso, quàm alius; at inseparabilis per se non suscipit magis aut minus, vnus homo non est magis rationalis, quàm alius. Huius dat rationem, quia Differentia pertinet ad esse, & naturam rei; at esse & natura non suscipit magis in his,

his, quā in illis, aut minus: vnus enim non est magis homo, aut animal, quàm alius, nec magis corpus quàm alius.

Cum igitur tres species Differentiæ considerentur.

Porphyrius epilogat has diuisiones propositas, insinuans vnum consideratione dignum: videlicet Species differentiæ esse solum tres illas primo loco constitutas; sed quia variæ sunt proprietates illarum, factæ sunt rursus aliæ diuisiones secundum ea, quæ illæ habent: vnde eadem sunt prorsus numero mēbra diuidentia, i. illæ tres Differentiæ, & inter has quædam inueniuntur, facientes alteratum, quædam aliud, quædam separabiles, quædam inseparabiles; tam per se, quàm per accidens.

Diuisio quinta. Postea verò Porphyrius Differentiam inseparabilem per se, s. specificam, quinta diuisione subdiuidit: quædam, inquit, sunt alicuius Generis diuisiuæ. id est per quas Genus diuiditur: quædā illius Generis constitutiuæ, i. per quas Genus illud constituitur: verbi gratia, animal habet has Differentias; animatum, sensibile, rationale, irrationale, mortale, immortale: sed harum quædam sunt, per quas animal constituitur, s. duæ priores: animal enim est animatum, & sensibile corpus: per alias diuiditur per rationale & irrationale, mortale, immortale. Inter has vnum est discrimen, nam per diuisiuas Generis constituuntur Species illius Generis, non autem per constitutiuas: vt per rationale, mortale, iuxta opinionem Porphyrii cōstituitur homo, per rationale, immortale, simul cum animali, Deus: per irrationale verò mortale constituitur brutum. At verò, quāuis istæ constitutiuæ non faciant Species, tamen si ad superius tale Genus considerentur, tales differentiæ dicentur illius superioris diuisiuæ, & ipsius inferiorum, tanquàm Speciei constitutiuæ; vt animatum, & sensibile, sunt superiorum diuisiuæ, corpus. n. per animatum, & inanimatum diuiditur: & corpus animatum per sensibile, & insensibile: animatum autem, & sensibile, cum substantia, faciunt animal sicut insensibile cum animato faciu plātam, vnde eædem differentiæ simul sunt & diuisiuæ, & constitutiuæ sed inferiorum constitutiuæ, superiorum diuisiuæ: quapropter omnis Differētia specifica dici potest, quia constituit Speciem aliquam siue subalternam, siue specialissimam.

Circa hoc, Nota illud exēplum esse falsum: non. n. Deus est animal, nec corpus; nec aliquod est animal, quod sit immortale. Porphyrius loquitur, vt Philosophus Platonicus, vt superius diximus.

Nota etiam genus generalissimum solum habere Differētias diuisiuas, non constitutiuas: cum nullum supra se habeat Genus: specialissimam verò solas habere Differentias constitutiuas, quia sub se non habet inferiores Species, in quas per Differentias diuidatur. *Nota secundo.*

Nota similiter tertio; si istæ differentiæ ad idem Genus comparentur, aliæ distinctæ sunt differentiæ diuisiuæ, aliæ constitutiuæ: si verò ad diuersa comparentur, eadem potest esse differentia diuisiua, & constitutiua, sed respectu diuersorum: superioris quidem diuisiua, inferioris verò constitutiua. *Nota tertio.*

Et his maximè opus est ad diuisiones Generum &c.

Hic Porphyrius duos vsus harum differentiarum specificarum ponit. prior est ad diuisiones Generum faciendas, hæc enim præcipuè per tales Differentias diuiduntur: posterior ad definitiones componendas ipsarum specierum; aliæ enim differentiæ per Accidens, tam separabiles, quàm inseparabiles, non sunt aptæ ad præcipuas diuisiones, & definitiones, sed ad descriptiones, & diuisiones non essentiales, & minus præcipuas, cum sint accidentia rei, nec de eius natura.

Differentia est, qua abundat Species à Genere.

Hæc est posterior pars huius capitis, qua ponuntur aliquot ipsius Differentiæ definitiones.

Prima est proposita, s. Differentia est, in qua Species excedit Genus: natura. n. Speciei ex Genere & differentia constat: vnde plus includit in sua natura, quàm Genus; Genus. n. non includit in sua natura Differentiam Speciei, sicut ipsa Species. *Prima definitio Differentiæ.*

Posset tamen dubitare quis, vnde habet Species Differentiam? non enim à Genere; quia in Genere quomodo possunt esse plures Differentiæ oppositæ? non autem Differentia potest esse ex nihilo: à quo ergo est? *Dubitatio.*

Respon.

Respon. quod Differentiæ sunt in Genere, non actu, id est non sunt de natura eius; sed in potentia, quia ex illo sunt, sicut e cera extrahitur forma alicuius imaginis: & non est inconueniens quod multæ differentiæ sint in Genere in potentia, vt multæ figuræ ceræ in potentia.

Secunda definitio est. Differentia est, quę prædicatur de pluribus differentibus, Specie in quale quid: quod exemplo claro ostenditur: vt enim res cōponuntur ex materia & forma, vel aliquo simili, materiæ & aliquo simili formæ; vocat simile materiæ subiectum in rebus artificialibus, vt statua fit ex ære, vt materia, & figura tanquam forma; dicit autem subiectum simile materiæ, quia proprie materia est pars compositi substātialis; ita, inquit, Species, s. homo componitur ex Genere tanquam ex materia, & ex Differentia tanquam forma; vt ex hoc intelligamus, quod Differentia est velut qualitas, sicut forma.

Tertia definitio. Differentia est, per quam Genus separatur, idest diuiditur in ea quæ sub se sunt.

Quarta vero differentia est, secundum quam vna Species ab alia differt, At quia istæ duæ vltimæ videbantur sufficientes, cum essent aliqua, per quæ Genus diuiditur, & vna Species ab alia differt, s. accidentia propria; dicit Differentiam non solum habere hoc, sed etiam esse definitione & quidditate rei, & ipsius definitionis & quidditatis partem.

Propterea addit quintam definitionem, exactam, scilicet, Differentia est, qua vna Species ab alia separatur, cum sit ipsius naturæ, Speciei pars.

Quæstiones seu dubia quædam scitu digniora in caput de Differentia, præsertim circa eius definitionem, recte ne sit tradita?

Dubium primum. Circa hoc caput sunt aliquot dubia, quę a nobis breuiter erunt examinanda. primum est, Cum Logicus non tractet de rebus ipsis secundum se; sed vt intentionibus substant, tales intentiones considerādo, cur hic Porphyrius Dria ipsa reali tractat, quod munus videtur esse Metaphysici, quod quidem tractat Arist. 5. Meta. c. 9.

Solutio. In hac re dicendū, quòd Differētię tres actus habent. Primus est diuidere, seu determinare Genus ipsum, Secundus est cōstituere naturam. Tertius est eam ab alijs distinguere. Isti tres dupliciter possunt cōsiderari; vno modo fundamentaliter, vt in rebus ipsis sunt. Nam in rebus ipsis natura Generis est determinata, & facta Species per differentiæ naturam & natura specifica ab alijs distincta; & tunc isti tres actus ad Metaphysicum pertinent, & considerare differentiam secundum istos actus in rebus. Altero modo possunt considerari, vt per intellectum isti assumuntur, & exercentur, idest quatenus Genus ipsum abstrahentes per differentias diuidimus, & Speciem ex Genere cum Differentia cōponimus, & per differentiam ab alijs separamus; & considerare Differentiam est Logici; consideramus enim differentiam, vt intentioni secundæ substat, & ex his procedit quidam quartus actus ipsius Differentiæ, q magis est Logici. s. prædicari de his quæ per talem constituuntur Differentiā, & hoc peculiariter hic consideratur, s. vt est prædicabile. At quia omnia ista melius considerantur & cognoscuntur in ipsis rebus; propterea Porphyrius miscet res ipsas; tamen intelligenda sunt omnia in ordine ad intentiones.

Dubium secundū. Dubitatur secundo. Videtur enim ista definitio diminuta, scilicet prædicatur de pluribus Specie differentibus in eo quod quale quid; cum multis Differentijs non competat; nam vltimæ Differentiæ non prædicantur nisi de vnica Specie.

Prima opin. Circa hoc multiplex est dicendi modus. Fuit prima sententia Burlei in præsenti loco; cum duplex Genus sit Differentiarū; quædam genericæ, per quas Genus constituitur; quædam sunt vltimæ, per quas vltima Species, & specialissima componitur, inquit Burle. Sicut in capite de Specie, quædam est data definitio, quæ soli specialissimæ cōpetit, quædam aliæ pro vtraque Specie; ita in hoc capite ista definitio est pro dria generica, aliæ pro omnibus sunt.

Secunda opin. Alia fuit sententia multorum asserentium, Porphyrium non meminisse in hoc capite, nisi solum Differentiarum genericarum, quia vltimę non sunt cognitæ à nobis; & hic modus dicendi non vr abhorre-

re à doctrina S.Th.2.Post.lect.13, qui idē docet super Arist.non, meminisse vltimarum, quia incognitæ sunt. Nec longe ab hac sententia distat Simpl.ca.3.Antepræ-dicam.regula 2.vbi refert Porphyriū; definisse Differentiam, vt in plurimum.

Confutatio. Sed prima sententia Burle. non videtur mihi admodum rationabilis, quia cum ratio præcipua Differentiæ in hoc loco sit, vt prædicabile est, & id explicetur solum in hac definitione; debuisset Porphyr. omnino Differentiam definire, sicut fecit in capite de Specie. vbi dedit definitionem conuenientem Speciei, quæ est prædicabile. Secunda item sententia videtur Alberto tract.5.c.9.non esse recipienda. quia cum veritas sit, esse Differentias vltimas, non debuit assignare definitionem Porphy. non conuenientem omnibus Differentijs.

Tertia opinio. Fuit tertia sententia aliorum, qui nullas esse Differentias vltimas existimauerunt, sed omnes genericas, & cōmunes, & quod duæ, aut tres simul iunctæ Speciem vltimā componunt; vt mortale conuenit homini, & bruto, rationale hominis & angelo secūdum Porphyrium; at rationale mortale soli homini; & hanc crediderunt esse sententiam Porphyrij, & videtur esse doctrina expressa Arist.2. Post.c.14. vbi asserit Differentias singulas per se cōpetere multis Speciebus; tamen aliquæ simul iunctæ vnam rem componunt; & sic esse dandas definitiones. & 1. Top. c.3. problema Differentiæ ad problema Generis reducit. & 4.Topi.c.6.ponit discrimen inter Genus & Differentiā, quod quamuis vtraq; de pluribus prædicetur, tamen adhuc de pluribus Genus quam Differentia.

Confutatio. Circa hoc dico duo. Primum mihi videtur ista sententia esse. Porph.vt clare patet in ipso capite: non enim aliter constituit Species, q̃ per multas differentias genericas. Dico Secundo istam sententiam, ꝙ non sint vltimæ Differentiæ, esse manifeste contra Aristotelem qui 7. Metap.c.12. inquit, vltimas Differentias cum Specie cō uerti, & 1.de partibus animal.c.2.dicit, aliquas Species non habere nisi vnicam Differentiam. Nec locus Aristot.in oppositum probat quicquam, quia illic docet Aristoteles definitionem secundum eas Differentias, quæ inueniuntur: ac vltimæ occultissimæ sunt. non tamen propterea sunt negandæ; & in Topi.ipse clarē dicit Dfiam, quæ generica est, cum genere esse ascribendā; vbi insinuat esse Differentiam, quæ non est generica.

Quarta opinio fuit Alber.tracta.5.c.6. & Auicen.& Alphar. Dicunt enim, ꝙ Differentia duo habet, sm ꝙ est Differentia: alterum est Genus distinguere, alterum, Speciem constituere; ꝙ vero constituant Differētiæ determinatam & vltimam Speciem, non habent inquantum Differentiæ, sed inquantum sunt quædam naturæ particulares non conuenientes pluribus Speciebus; ex quo fit, ꝙ propria ratio Differentiæ inueniatur in genericis; nam vltima Differentia habet aliquid mistum, quod non est Differentia secundum se; & ita dicunt Porphyrium definisse Differentiam secundum ea, quæ per se habet, & ita non curauit vltimas definire. *Quarta opin.*

Contra hoc dicit bene Caietanus, quod vltima Differentia, licet habeat aliquid, quod non est Differentiæ secundum se; nō tamen amittit ea, quæ sunt Differentiæ secundum se; nam diuidit, & constituit, & propterea debuit definiri. *Confutatio.*

Vnde est quinta sententia ipsius Caietani asserentis illic; definiri omnes Differētias etiam vltimas: & sensum definitionis esse negatiuum, scilicet, Differentia est, cui inquantum Differentiæ non repugnat prędicari de pluribus Specie differentibus; si enim repugnaret, nulla Differentia prædicaretur de pluribus. Et hæc fuit snīa Iamblici asserentis, ꝙ differentiæ vltimæ, vt Differentia est, non repugnat de pluribus Speciebus dici, quod idem docuit Auic. c.de communitatibus: vnde sententia Caietani non est noua & propria. *Quinta opin.*

Sed quamuis ista sint probabilia, tamen existimo esse præter mentem Porph. qui vltimas Differentias nō definiuit: siue quia credidit non esse, siue quia occultæ sunt. *Confutatio.*

Propterea vniuersaliter posset sic Differentia definiri. Differentia est, quæ prædicatur de Specie, cuius est Differentia, in quale quid. *Solutio.*

Dubitatur tertio. Quomodo Differentia pdicetur in quale quid. Pro quo oportebit aduertere, quod qualitas nō est aliud quam id per quod fit modus, & determinatio alicuius, quod ex se est indifferens & indeterminatum. *Dubium tertium.* *Solut.*

Potest

Potest autem aliquid tripliciter determinari. Vno modo, ad aliquem modum se habendi accidentalem, vt homo postquam est homo, est indifferens, vt sit albus, vel niger, calidus, vel frigidus: & vniuersaliter omnis substantia postquam est, est indeterminata, vt sic, vel sic se habeat, & talis forma determinans in communi dicitur qualitas accidentalis. Secundo, aliquid est indifferens ad esse substantiale, quo pacto materia est quędam substantia indeterminata ex se, & imperfecta, ex qua multa fieri possunt, & determinatur per formam ipsam, vt si sit forma ignis, fit ignis, si forma equi, fit equ⁹: & talis forma dicitur qualitas substantialis. Tertio, aliquid est indifferens, tanquam aliquid confusum, & multa comprehendés, & per particulare determinatur, quo pacto se habet Genus respectu Differentiæ, vnde & Differentia dicitur etiam qualitas substantialis: has qualitates posuit Aristoteles 5. Metaph. c. 14.

Est autem notandum discrimen inter has. qualitas enim accidentalis, cum eo, quod determinat, non facit aliquam naturam, vt albedo determinat hominem, sed homo & albedo non faciunt vnicam naturam per se, sed tantum compositum accidentale: at forma cum materia facit vnicã naturam per se, s. vnicum compositum substantiale hominem, leonẽ, aut aliud quod uis: similiter Differentia cum Genere facit vnicam naturam specificam.

Sed omissa qualitate accidentali inter has, scilicet formam & materiam, Differntiam, & Genus, est triplex discrimen considerandum. Primum, materia vel forma per se non claudunt totam rei substantiam, sed materia dicit vnicam partem, forma alterã partem: at Genus & Differentia vnũquodque per se totam substantiam dicũt, & claudunt, verbi gratia animal totam substãtiã compositam ex forma & materia dicit: similiter rationale, sed cum discrimine; nam animal in homine dicit totam substantiam hominis secundum quòd in ea est aliquid, in quo homo aliis animalibus est similis; at rationale dicit eandem hominis substantiã, secundum quòd in ea est aliquid, in quo ab aliis animalibus separatur; & vniuersaliter Genus dicit rei integram substantiã, vt in ea aliis Speciebus assimilatur; at Differentia dicit eandem rei substantiam, vt in ea aliquid est, quo ab aliis separetur. Propter quod S. Tho. de Ente & Essentia. c. 3. dicit hominem, seu Speciem non componi ex Genere & Differentia sicut ex duabus rebus, sed sicut ex re aliter intellecta, & eadem re aliter intellecta.

Secundum discrimen est, quod ex hoc infertur, materia & forma, cum singula rei substantiam non dicant, de composito prædicari nequeunt, non enim dicitur homo est anima, homo est corpus, at Genus & Differentia, cum singula totam rei substãtiam dicant, per se de re prædicantur; vt homo est animal, homo est rationalis.

Tertium, composita singula non participant totam materiæ substantiam, cum ex alia parte materiæ fiat vnum, ex alia aliud; at singulæ Species totum Genus participant, quantum ad eius substantiam, quæ per definitionem explicatur, vt homo per se, leo per se, capra per se, sunt participes integræ substantiæ animalis; sed non participant singulæ Species totam Generis potentiam, quia Genus in potentia continet omnes Species suas; at vna Species nõ continet aliam.

Hinc patet quantum intersit inter Genus & materiam, & Differentiam, & formã, quòd si Genus dicitur materia, & Differentia forma, est ad similitudinem; vt enim materia contrahitur, & forma contrahit; ita Genus per Differentiam contrahentem limitatur; vnde Differentia ipsa, dicitur enim qualitas.

Sed est maxime considerandum. Differentia potest dupliciter comparari, & ad ipsum Genus, quod determinat, & ad Speciẽ, quam constituit; respectu enim Generis est qualitas, sed extrinseca aliquo modo, quia non est de natura Generis; vnde de Genere prædicatur in quale, sed non essentiale; at Speciei est qualites essentialis, quia est pars naturæ eius; propterea de Specie, in quale quid prædicatur, sicut anima est qualitas corporis, sed non est de essentia corporis, at hominis & compositi est pars; propterea dixit Porphyrius; Differentia dat esse rei; scilicet speciei, & est pars eius substãtialis, idest est intrinseca ei. *Nota.*

Dubitatur quarto breuiter, quomodo vltima Differentia, cum de vna specie prædicetur, sit vniuersale? Dico primo, secundum nos nullum dubium esse, qui diximus *Dubium quartũ. Solutio.*

mus huius libri subiectum primũ esse vniuersale, vt est in multis, & quia rationale est in multis, sicut & ipsa species quam cõstituit; ideo esse vere, & proprie vniuersale; sed etiam si quis subiectum diceret esse prædicabile; idem consequi:ur, constat.n. Differentiam esse prædicabilem.

Dubium quartũ. Dici etiam secundo posset, Differentiã talem esse vniuersale, quia de subiecto vniuersali prædicatur, vnde de contentis sub tali specie prædicabitur, sed cum discrimine, nam Species immediate, ac Differentia, mediate, scilicet per Speciem ipsam prædicabitur.

Dubitatur quinto quomodo Porphyrius vtitur, Differentijs priuatiuis. scilicet irrationale, immortale? Boetius existimauit tales Differentias posse constituere Speciem: sed quia aliàs latius de hoc dicemus: interim dico absque vllo dubio sniam Boetij esse contra Aristotelem. q. 7. de partibus animæ, vbi docet & probat oppositũ. Boetius forsan sequitur Platonem, qui huius sententiæ fuit: ratio est clara contra eum, quia priuatio non est de essentia alicuius entis positiui & absoluti, quales sunt Species.

Solutio. Vnde dico illas Differentias priuatiuas poni loco positiuarum: quòd fit ob duplicem causam, quam tradit Arist. 6. Topic. c. 3. vel quia Differentiæ aliæ sunt occultæ, vel quia sunt multæ, quas enunciare esset prolixum.

De Proprio. Cap. IIII.

Proprium vero quadrifariam diuidunt. Nam & id, quod soli alicui Speciei accedit, etsi non omni, Proprium dicitur; vt homini medicum esse, vel geometram. Et quod omni accidit Speciei, etsi non soli, quemadmodum homini esse bipedem. Et quod soli & omni, & aliquando; vt omni homini in senectute canescere. Quartum autem id, in quo conuenerunt & soli, & omni, & semper: quemadmodum homini esse risibile. nam etsi nõ semper rideat, tamen risibilis dicitur; non quod rideat semper, sed quòd semper aptus natus sit vt rideat; hoc autem ei semper connaturale est, quemadmodum & equo hinnibile. Hæc autem & proprie Propria dicuntur, quoniam et conuertuntur. si quid enim equus est, hinnibile est; & si quid hinnibile est, equus est.

Sequitur. Quartum prædicabile, s. proprium, quòd merito Accidẽti proponitur, quia quamuis de rei substantia non sit, est tamen substantiæ & essentiæ rei proximũ, ab ea, scilicet, immediate emanans. In hoc igitur capite duo tantum continentur: alterum, quatuor sunt proprij acceptiones, alterum ipsius proprij Logici prædicabilis definitio.

Sumitur autem proprium quatuor modis. primo dicitur proprium, prædicatum aliquod accidentale, quod soli alicui speciei inest, non tamen omnibus in diuiduis illius Speciei competit, sicut esse Grammaticum, Medicum, non nisi homini conuenit, non tamen omni homini. 1

Altero modo proprium dicitur prædicatum accidentale, & quòd omni indiuiduo alicuius Speciei, non tamen ei soli competit, quo pacto homini est Proprium esse bipedem, omnis enim homo est bipes, nõ tamen solus homo, quia alia aliqua animalia duos pedes habent. 2

Tertium. Proprium est prædicamentum et accidentale, quod omni indiuiduo alicuius speciei, & soli competit, tamen non semper, sed aliquo tempore: quo pacto canescere est Proprium homini; omnis enim homo, & solus homo canescit, sed non semper, nisi in senectute: fit enim canities, ex corruptione humidi, quòd calor naturalis, quia modicus est, ex longa & continua actione non potest consumere, quod potissimum tempore senectutis fit quando calor tenuis est: potest etiam accidenti aliquo talis calor impediri ab actione, & tunc humidum corrumpetur, & fient cani. sunt etiam aliqui, qui etiam senes tarde, aut nunquam canos habent, in quibus humidum est subtile, & pingue, quod modicus calor potest consumere. 3

Quarto

Quarto modo dicitur Proprium, prædicatum accidentale, quod omni, & soli & semper conuenit: & hoc proprie & simpliciter dicitur Propriũ, sicut risibile est Proprium homini, solus enim homo, & omnis homo, & semper est risibilis. Posset autem aliquis dubitare, nam nõ semper homo ridet. Resp. quãuis actus ridendi semper non insit, tamen aptitudo ad ridendũ est semper: propterea semper homo est risibilis, idest aptus natura ad risum. Ex hoc infert proprietatem vnam Proprii, scilicet ꝙ conuertitur cum suo subiecto: valet enim, homo est, ergo risibile est: risibile est, ergo homo est. Ex quibus potest componi integra definitio Proprii, scilicet, proprium est accidentale prædicatum, quod conuenit omni, & soli, & semper Speciei, & conuersim prædicatur de ea.

Dubia quædam scitu digniora in caput de Proprio.

1 Circa hoc caput aduertendũ est primo, proprium dupliciter sumi: vno modo vt distinguitur contra improprium: quo pacto dicimus homo proprie significat viuũ, improprie dictũ, & sic in præsenti non considetatur: altero modo vt distinguitur contra cõe, vt id sit proprium alicui, quod non aliis præter ipsum cõpetit: & sic in præsenti sumitur. Vbi considerandum quoque est, in omnibus his acceptionibus proprii, semper loco generis, sumi illud (accidit) idest,
2 est prædicatum accidentale, idest quod nõ est de natura rei, de qua prædicatur.

Est secundo aduertendum, ꝙ Aristo. 5. Top. c. 4. distinguit proprium in absolute Proprium, & ad aliquid, & quando. Proprium absolute est (vt definit ipse) qđ non indicat naturam rei: soli autem inest, & cõuersim pdicatur. Prima particula est ad excludendum Genus, Definitionem, & Differentiam, quæ sunt natura rei vel de natura rei: secunda particula ad excludendũ Proprium secundo modo, & Accidens cõmune, quæ pluribus insunt: tertia particula ad excludenda Propria primo & tertio mõ, ꝗ soli Speciei insunt, tamen non conuertuntur. Proprium ad aliquid est, quod s̃m se, cõmune est: tamen si subiectum, cui inest, alijs comparetur, illi est proprium, vbi bipes absolute homini est Proprium, tamen si homo ad equum comparetur, homini bipes est Proprium. Proprium, quando est idẽ quod Porphyrius ponit, & quãuis non his verbis de Proprio Porphyrius egerit, tamen omnia, quę dicit re ipsa sunt eadem cum Arist. nam Proprium, quarto modo, est absolute Proprium: & definitio hic assignata (vt dixi) est eadem cum illa Aristotelis. Proprium autem tertio modo vocat Aristoteles, quando reliqua sunt ad aliquid: quamuis Proprium primo modo cum sit indiuiduorum, particulariter ab Arist. sit prætermissum, qui ea, quæ vniuersaliter dicuntur, ibi quærebat.

Dubitari etiam solet, an Proprium sit dicendum Vniuersale? Aliquibus videtur dubium, quia non prędicatur de indiuiduis vt proprium est, nisi mediate: dico tamen esse vniuersale, & immediatum: vt enim vniuersale sit immediatũ, sufficit ꝙ immediate de uniuersali prædicetur: scilicet de Specie, sicut diximus de vltima Differentia superius, & quod sit in multis sicut ipsa Species cui conuenit. 3

De Accidente. Cap. V.

Accidens autem est, quod adest & abest præter subiecti corruptionem. Diuiditur autem in duo: hoc enim ipsius separabile est, illud vero inseparabile. dormire quidem separabile accidens est: nigrum vero esse inseparabiliter coruo & Aethiopi accidit. Potest enim intelligi & coruus albus, & Aethiops abiiciens colorem, præter subiecti corruptionem. Definiunt autem sic quoque. Accidens est quod contingit eidem inesse & non inesse. Et quod neque Genus est, neque Differentia, neque Species, neque proprium: semper autem est in subiecto subsistens. Omnibus autem determinatis quæ proposita sunt (dico autem Genere, Specie, Differentia, Proprio, Accidente) dicen-

dum est quæ eis communia sunt, & quæ propria.

Non est hic, q in dubiũ uertamus, quare de Accidenti tractet Porphyrius, cum nullum supersit Prædicabile, cui anteponatur:cumque inter omnia sit maximè extra rei essentiam. In hoc igitur breuissimo capite sunt tres Accidentis definitiones, cum unica diuisione.

Prima definitio est. Accidens est, quod adest,& abest, præter subiecti corruptionẽ: ac si dicat,est prædicatum vniuersale,quod de subiecto ita affirmari, vel negari potest, vt nec propter eius præsentiã, vel affirmationem;nec propter eius absentiã,vel negationem, natura subiecti destruatur, vt siue dicas,homo est albus, siue homo nõ est albus, non propterea homo corrumpitur.

Sequitur Accidentis diuisio. Duplex est Accidens, quoddam est separabile, quoddam inseparabile; inseparabile, quod à subiecto separari non potest, vt albedo est Cygno inseparabilis; separabile, quod separari potest, vt sedere, currere. At quia quis posset obiicere Porphyrio, quòd hæc diuisio uideatur aduersari definitioni; si enim est Accidens inseparabile, non ergo adest, & abest. Respon.quamuis re adesse, & abesse non possit, intellectu tamen separatur; dum Aethiopem absque nigredine, & Cygnum absque albedine considerare possumus.

Secunda definitio est. Accidẽs est,quod contingit eidem inesse, & non inesse. Ista magis explicat naturam Accidentis: nam adesse, & abesse, non solum Accidentibus, sed alijs competit: at inesse est proprium Accidentis.

Tertia definitio est, Accidens est, quod nec est Genus,nec Species, nec Differẽtia, nec proprium, semper autem est in substantia subsistens,id est nunquam extra substantiam reperitur. Hæ duæ ultimæ definitiones sunt Arist.1.Top c.4.

Dubia quædam seu Quæstiones scitu digniores in caput de Accidenti, & eius definitiones.

Omnia ferè,quæ in hoc capite continẽtur, ab Auicenna reprehenduntur: at vt nos horum sensum perfectum teneamus, erit primo aduertendum, Accidens tripliciter sumi: vno modo, vt distinguitur contra substantiam,vt omne ens, quod non est substantia est Accidens, quo pacto dicitur ens diuidi in substantiam & Accidens, & hoc aliqui vocant Accidẽs nominale, quia scilicet per nomen Accidentis significatur, & de illo in se dicitur, hoc est Accidens: Altero modo latius sumitur pro omni eo, quod extra substantiam alterius est,siue sit substantia, siue accidens, quo pacto homo est Accidens animalis, & Petrus hominis, in qua significatione Philosophi concedunt illas esse prædicationes Accidentales; animal est homo,homo est Petrus, & hoc uocant Accidens verbale: quia non tam dicitur,homo est Accidens animali, quàm accidit animali: & de illo modo Accidentis loquutus est Arist.5.Meta. c.30. **Nota.**

Tertio. Accidens sumitur particularius pro vna parte Accidentis primi modi accepti, quod dicebatur nominalis:hoc enim diuiditur in commune,& proprium. commune est, quod non fluit ex principiis essentialibus alicuius subiecti; respectu cuius dicitur commune, vt albedo respectu hominis: non enim ex natura hominis fluit albedo. Aliud est, quod ex subiecti natura fluit, & hoc illi dicitur proprium, vt risibile homini: tunc autem signum erit, fluere ex principijs essentialibus subiecti, quando nec illud sine subiecto, nec subiectum sine eo esse possunt: quando verò contra non fluit,commune reputatur: illud ergo Accidens proprium facit quartum Prædicabile,commune verò quintum prædicabile.

Ex quo sequitur Accidens, qđ est quintum Prædicabile, non esse Accidens secundo modo, quia secundum illud fiunt prædicationes indirectæ; quæ non sunt artis: nec esse Accidens in vniuersum, vt distinguitur contra substantiam, quia hoc comprehendit Proprium, & illud prædicabile quintum;sed est Accidens commune quod non fluit ex principiis essentialib. subiecti de quo prędicatur,& hoc non voluit aduertere Auicenna.

Est secundo notandum,Accidens tripliciter posse considerari. Vno modo,secundum quòd in rebus est, & secundum suam essentiam & naturam, & sic ad Metaphysicum pertinet. Altero modo secundũ quod est in intellectu, & hoc respectu eorũ, quæ

sua

sua sunt, idest respectu inferiorum vel superiorum, vel Differentiarum, & sic nec est quartum, nec quintum Prędicabile, sed aliqua sunt Genera, aliqua Species, & Differentiæ. Tertio modo, vt ad subiectum cōparantur, de quo prædicantur, & tunc Accidens proprium facit quartum, commune vero quintum Prædicabile: & hoc est considerandum. Vnde Accidens non dicitur prædicatū Proprij, aut Accidentis, nisi respectu subiecti: & ita Porphyrius de istis duobus semper in ordine ad subiectum tradidit, nam respectu inferiorum, vel superiorum, Genera sunt, aut Species.

3 Dubitatur contra primam definitionē, quid ibi loco Generis constituatur? In qua re oportet annotare, illa verba in prima definitione, dupliciter posse considerari. Vno modo primo intentionaliter, scilicet adesse pro reali inhærentia Accidentis in subiectio: & abesse pro reali Accidentis separatione: corruptionem subiecti, pro reali destructione: vt sit sensus, Accidens est, quod realiter subiectio inhæret, & non inhæret absq; vlla reali subiecti corruptione: & iste sensus, q̃uis sit verus, non est Logicus, qui res absolute non considerat. Alter sensus est secundè intentionaliter, vt adesse sit affirmari; abesse negari: subiecti corruptio sit repugnantia naturæ subiecti: vt sit sensus, Accidens est prædicatum vniuersale, quod de subiecto affirmari, & negari potest, absque vlla repugnantia naturæ subiecti: vt siue dicas homo est albus, siue dicas, homo non est albus, nihil dicitur repugnans naturæ subiecti: & talis sensus est Logicus, & sic a multis intelligitur talis definitio: ita.n. explicat Caieta. & idem vt Auer. & tunc loco Gñis est illud pdicatum vniuersale, qđ in multis alijs ponitur.

Ratio autem, quæ mouet hos authores, vt existiment definitionem esse intelligendam in sensu secundæ intentionis, est, quia iste sensus est Logicus & potest definitio sub eo explicari. Possumus etiam dicere, q̃ sumitur primè intentionaliter, nec est inconueniens: quia cum Logica innitat Metaphysicæ, potest aliquando ab ea aliqua petere: præsertim, quando clara & valde nota sunt, sicut ista: hæc enim definitio potius admittere videtur sensum realē: nā si Porphyrius intēderet definire Logico modo, clarius id posset explicare, q̃ explicauit.

4 Dubitatur, an tali definitione definiatur Accidens proprium, quibusdam enim videtur, q̃ sic: quia si aliqua ratio id vetaret, esset, quia Proprium ab esse non potest: at eadem ratione inseparabile abesse non potest: quod si dicas inseparabile intellectu separari, similiter & Proprium separatur, vt enim coruus absque nigredine, ita homo absque risibilitate intelligi potest, Alijs visum est opposito modo, nec Propriū, nec inseparabile hic definiri, sed tantum separabile, quia hoc solum potest abesse. Sed hoc non videtur ad mentem Porphy. si. n. Accidens separabile hic definiretur, oportuisset distinctionem præmittere definitioni, & non committere vitium: prius .n. distinguendum est æquiuocum, seu multiplex, quàm definiendum Alijs communiter visum est, & hoc magis est ad mentem Porphy. vtrumque tantum Accidens cōmune definiri, sed ad argumentum non vno modo respondetur.

Albertus videtur dicere, q̃ hominem sine risibilitate intelligere possumus, at risibilitatem sine homine nullatenus: coruum vero absque nigredine, & nigredinem absque coruo possumus intelligere. Hæc doctrina vera est & certa, & est Aristo. 7. Meta. c. 5. tamen non soluit dubium, nam Porphy. loquitur de separatioue subiecti, dicit enim, q̃ Cygnum absque albedine possumus intelligere. De hac autem separatione, ita etiam hominem absque risibilitate possumus intelligere.

Caietanus aliter respondet: distinguit de duplici separatione, per intellectum: altera est simplex, quia vnum absque alio intelligimus, altera est, composita, qua vnum ab alio diuidentes, separamus: vt si quis intellectu componat, homo non est albus, dicit primo, simplici cognitione possumus subiectum absque Proprio, & absque inseparabili æque intelligere, scilicet hominē absque risibilitate, & coruum absque nigredine. Secundo, abstractione composita subiectum à Proprio separare non possumus, dicentes, homo non est risibilis, subiectum vero ab inseparabili possumus optime separare, dicentes, coruus non est niger, Quòd si dicas id non posse fieri, quia sicut prior est falsa, ita & posterior. Respon. Tertiò, quòd posterior est falsa, non alia ratione, nisi quia ita non est in rebus: at prior

est falsa, non solùm quia ita non est, sed quia destruitur natura subiecti, cui repugnat, quia non sit resibile. Ista sententia est subtilis & vera, quis ad mentem Porphyrij existimo esse dicendum, subiectum accidentis, inseparabilis posse intellectu coniungi cum Accidenti opposito, scilicet Aethiopem album intelligere: nec erit compositio implicans repugnantiam: & hoc manifestat ipsum Porpyrij exemplum: at subiectum cum opposita forma Proprij, non possumus intelligere, quia est implicato, quamuis absque vllo Accidenti unde possit intelligi, & hęc omnis abstractio fit absque aliqua compositione propositionis, sed per simplicem cognitionem eo modo, quo corpus albū simplici cognitione cognoscere possumus. hæc etiam sententia fuit Aegidij Romani 1. Poste. c. 6. in fine tex. 18.

5 Dubitatur circa secundam definitionē, an tantum separabili Accidenti competat? Resp. quod ita existimauit Auer. alij vero inter quos Caietanus, credunt vtrumque tam separabile, quam inseparabile: cuius ratio est firma, quia illa definitio est desumpta ab Arist. 1. Top. c. 4. Sed Arist. illic vtrumque definit, quia ad problema Accidentis, de quo illic tradebat, æqua est vtriusque Accidentis ratio.

Sed tunc insurgit argumentum, quia sunt multa Accidentia, quæ non adesse, & abesse possunt sine subiecti corruptione, vt lethales morbi, similiter mors, combustio, corruptio, & alia similia.

At ista Respondet Albertus, mortem, cōbustionem, non esse Accidentia, sed destructiones substantiæ & priuationes. Caietanus Respondet, hanc, homo est mortus, esse disputatam, sed veram propter ampliationem, quia sensum facit: homo, qui est, vel fuit, est mortus; immo, inquit, est per se causalis, quia causa, quod mortuus est, est quia fuit. Sed hoc videtur ridiculum: nam quid dicet ad hanc, domus est combusta? non enim causa, quia combusta est, est quia fuit & sunt aliæ innumeræ huiusmodi propositiones.

Propterea existimarem ita esse dicendū, subiectum febris esse hominē, tamē febris sua præsentia non corrumpit hominē; immo dum febris est, homo est, & cum homo non est, febris non est; immo si multum febris durat, homo etiam durat. Ad illud vero de morte, & combustione, & corruptione, crederem illarum mutationum, in quibus substantia corrumpitur, subiectum non esse hominem, nec lignum, quod cōburitur, sed materiam ipsam; & hæc semper manet. similiter destructionis domus materia ipsa est. subiectum, & hæc ēt manet, destructa domo. ista est sententia Burlei super hoc caput; & videtur idem docere Ammonius in præsenti.

Dices, si subiectum est materia ergo prædicabuntur de materia, dicendo, materia est mortua, lapides sunt destructi, qđ est falsum. Dico igitur quod istæ mutationes inducunt alicuius præexistentis priuationem, vel alicuius quòd non erat, positionem, & propter hoc de eodem prædicantur, dicendo, domus est combusta, quia priuatio est domus, homo est mortuus, quia homo non est; & contra ignis est generatus, quia ignis acquirit esse.

De his quæ communia sunt quinque vniuersalibus.

Cap. VI.

Commune quidem est omnibus de pluribus prædicari quemadmodum dictum est. Sed Genus quidem de omnibus suis Speciebus, & indiuiduis; & differentia similiter. Species autem de iis, quæ ipsa sunt indiuiduis. At vero Proprium & de Specie, cuius est Proprium, & de iis, quæ sub Specie sunt indiuiduis. Accidens autem & de Speciebus, & de indiuiduis. Namque animal de equo & boue prædicatur, quæ sunt Species, & de hoc equo, & de hoc boue, quæ sunt indiuidua: irrationale vero de equo & boue, & de iis, qui sunt particulares, prædicatur. Species autem, vt homo, solum de iis, qui sunt particulares homines, Prædicatur. Proprium vero de Specie cuius est Proprium, & de iis, quæ sub Specie sūt indiuiduis: vt risibile 1

de homine, & de iis, qui sunt particulares. Nigrum autem, & de Specie coruorũ, & de iis quæ sunt particulares, quod est accidẽs inseparabile: & moueri de homine, & de equo, quod est Accidens separabile; sed principaliter quidem de indiuiduis, secunda ratione autem de iis, quæ continent indiuidua.

Postquam Porphyrius de singulis ſm se Prædicabilib. tractauit, ea ipsa inter se comparat: explicans, quibus inter se & conueniunt & differunt. Caput quidẽ hoc, vt est longissimum; ita est clarissimũ, nec est expers utilitatis, cum magis Prædicabilium naturæ & proprietates, ex mutua comparatione clarescant. Ea igitur omnia, quæ hic Porphyrius fusissimè tradit, in summam quandam breuem, & epilogum redigemus, si quid dignum occurrerit, adnotantes.

In hoc ergo capite fiunt decẽ collationes Prædicabilium inter se, vnde in decẽ posset secari partes. In prima Genus cum Differentia confertur, & quantum ad ea, quæ communia, & quantum ad ea, quæ diuersa habent. In secunda confertur similiter Genus cũm Specie. In tertia Genus cum Proprio. In quarta Genus cum Accidenti. In quinta Differentia cum Specie. In sexta Differentia cum Proprio. In septima Differentia cum Accidenti. In octaua Species cum Proprio. In nona Species cum Accidenti. In decima Propriũ cum Accidenti. Ac si quis rectè inspiciat, reperiet nõ posse esse plures istorum inter se vniuersalium comparationes: nec enim oportuit multiplicare collationes Differentiæ cum Genere, nec posteriorum cum superioribus, quia eædem sunt cum collationibus superiorum cum inferioribus.

Ante uero quàm vnum alteri conferat, vnum omnibus commune ponit, scilicet de pluribus prædicari, Genus de Speciebus & indiuiduis Specierũ: Differẽtiam de suis Speciebus & Specierum indiuiduis: Species de suis indiuiduis: Propriũ de Specie, & eius indiuiduis: Accidens de Speciebus etiam, & de indiuiduis.

Hic nota pulchrũ quoddam discrimen, quod inter Proprium & Accidẽs assignat. Proprium enim per prius de Specie, & per posterius de indiuiduis dicitur: prius natura enim homo est risibilis, posterius Petrus est risibilis: at prius Petrus est albus, posterius homo est albus: Huius ratio est, quia Proprium oritur immediatè tanquam ex causa, & principijs Speciei: at Accidens ex materia, & indiuidualibus principiis, quod docet Aristot. to. Meta. c. 12. homo, inquit, est albus, quia Gallias est albus.

Posses hic dubitare in his omnibus prædicationibus, an quando Genus de indiuiduis prędicatur, sit prædicatio Generis: & quando Differentia, & proprium similiter de indiuiduis, sit prædicatio proprii, & prædicatio Differentiæ? Respondendum est, tales prędicationes esse Generis, & proprii, & Differentiæ; nec ualet, quia Species prædicatur de indiuiduis, ergo illa prędicatur vt Species: hoc enim nihil est, quia Species in quid, immediatè de indiuiduis, Genus uerò mediatè, Proprium mediatè, & in quale prædicatur, similiter & Differẽtia: non dubium, quin principales prædicationes, sint illæ, quæ per definitiones explicantur, vt Genus de Speciebus, Proprium de indiuiduis. Dubiũ.

De his in quibus Genus & Differentia conueniunt.

Commune autem est Generi; & Differentię continentia Specierum. Continet enim Differentia Species, etsi nõ omnes, quot Genera. Rationale enim, etsi non continet irrationalia, quemadmodũ animal, tamen continet hominem & Deum, quæ sunt Species. Et quæcumque prædicantur de Genere ut Genus, & de iis, quæ sub ipso sunt speciebus, prędicantur; & quęcumque prædicantur de Differentia ut differentia, & de ea, quę ex ipsa est, Specie prędicabuntur. Nam cum Genus animal sit, non solum de eo prędicantur ut Genus, Substantia, & animatum, & sensibile, sed etiam de iis, quę sunt sub animali Specieb. omnibus

prędicantur hęc, vſq; ad indiuidua. Cumque Differentia ſit rationale, prędicatur de ea vt Differentia, id quod eſt ratione uti: & non ſolum de eo quod eſt rationale, ſed etiam de iis, quę ſunt ſub rationali, Speciebus prędicabitur, ratione uti.

Commune quoque eſt perempto Genere, vel Differentia, ſimul perimi quæ ſub ipſis ſunt. Quemadmodum enim, ſi non ſit animal, non eſt equus, neque homo: ita ſi non ſit rationale, nullum erit animal, quod vtatur ratione.

Dubitabit merito quis, cum poſt Genus ſecuta fuerit Species, quare Genus prius cum Differentia, quàm cum Specie conferatur? ad quod facile Reſpon. id factum fuiſſe, quia hic erat naturæ ordo, vt primo Genus, deinde Differentia, poſtmodum ex vtriſque totum compoſitum, ſcilicet Species ſequatur, vt ſuprà diximus. Vel, quia plura ſunt ea, quæ in comparatione Generis cum Differentia inueniuntur communia, cum in pluribus conueniant, & tamen differant minus, quàm quæ in collatione cum Specie.

Sunt autem tria, in quibus conueniunt. Primum, ſicut Genus de plurib. ſpeciebus, ita & Differentia iuxta Porphyrii ſententiam prædicatur: loquitur autem de diuiſiua Differentia: propterea dicit, quòd non de tot prædicatur, ſicut Genus. Quid autem dicendum ſit de Differentia vltima, & quomodo Differentia dicatur prædicari de pluribus differentibus Specie, ſupra explicuimus. Auicenna quidē interpretatur, quòd non repugnat Differentiæ de pluribus prædicari Speciebus: ſed alii aliter, vt ſuprà vidimus.

Secundo. Quidquid de Genere eſſentialiter prædicatur, etiam de ſpecie prædicabitur: hoc idem de Differentia eſt intelligendum. Dixi (eſſentialiter) ad vitandas ſecundas intentiones: non enim ualet, homo eſt rationalis, rationale eſt Differentia: ergo homo eſt Differentia.

Tertio. Sicut perempto Genere, perimuntur eius Species, ita perempta Differentia perimuntur Species, quæ ſub ea ſunt: vt enim valet, non eſt animal, ergo non eſt homo, ita non eſt irrationale, ergo non eſt equus. Auicen exiſtimat hanc ſecundam eſſe omnibus vniuerſalem conuenientiam: quod enim de Proprio, & Accidenti realiter prædicatur, etiam de his, de quibus ea prædicantur, prædicabitur. Et id videtur approbare Alber. ſed mihi non placet, dicitur enim homo eſt albus, album eſt Accidens, non tamen dicitur homo eſt Accidens.

De differentiis inter Genus & Differentiam.

Proprium autem eſt Generi de pluribus prædicari quam Differentia, & Species, & Proprium, & Accidens. Animal enim de homine & equo, & aue, & ſerpente prædicatur: quadrupeś uerò de ſolis quatuor pedes habentibus: homo verò de ſolis indiuiduis: & hinnibile de equo ſolum, & de iis qui ſunt particulares: & Accidens ſimiliter de paucioribus. Oportet autem Differētias accipere, quibus diuiditur Genus, non eas quæ complent ſubſtantiam Generis, ſed quæ ſunt diuiſiuæ. Amplius, Genus continet differentiam poteſtate (animalis enim hoc quidē rationale eſt, illud uerò irrationale) Differentię uerò non continent Genera. Amplius, Genera quidem priora ſunt iis, quę ſunt ſub ſe poſitæ differentiis: propter quod ſimul quidem eas auferunt, non autem ſimul auferuntur ab eis: ſublato enim animali, aufertur rationale & irrationale. Differentiæ verò non amplius ſimul auferunt Genus: nam etſi omnes interimūtur, tamen ſubſtantia animata ſenſitiua intelligitur, quæ eſt animal. Amplius, Genus 3

nus quidem in eo quod quid est: Differentia uerò in eo quod quale quid est, quemadmodum dictum est, prędicatur. Amplius, Genus quidem vnum est secundum vnamquãque Speciem, vt hominis id, quod est animal: Differentiæ verò plures sunt, ut rationale, mortale, mentis & disciplinæ perceptiuum, quibus ab aliis animalibus differt. Et Genus quidem consimile est materiæ, formæ uerò Differentia. Cùm autem sint & alia communia, & propria Generis & Differentiæ, nunc ista sufficiant.

Sex sunt, quibus Genus à Differentia
1 differt. Primo, Genus de pluribus, quàm
Differentia prædicatur, cum Genus de oppositis Differentiis, ipsæ autem non de se
inuicem prædicentur: loquitur autem de
diuisiuis Generis respectu eiusdem Gene-
2 ris. hæc est Arist. 4. Top. c. 6. Secundo, Genus potestate continet Differentiam, non
3 è contra, de hoc suprà diximus. Tertio Genus est prius natura, Differentia, sicut forma est posterior ipsa materia, à qua educitur. Genus autem est, vt materia: hæc semper intellige, de diuisiuis Differentiis: vnde fit, vt sublato Genere, auferantur Differentiæ omnes, at sublatis Differentiis omnibus diuisiuis, adhuc manet integra natura
4 Generis, saltem per intellectum. Quarto, differunt in modo prędicandi. Genus enim in quid, differentia in quale quid prædi-
5 catur. Quinto. Vnius Speciei vnicum Genus est immediatũ, at sub illo Genere multæ Differentiæ vnius Speciei: Genus hominis est animal, at rationale, mortale, Differentiæ. Ecce clarè docet Porphyrius, non esse Differentias vltimas, sed Species componi per multas Differentias communes simul sumptas, aliter enim vnius Speciei esset vnicum proximum Genus, & vna vl-
6 tima Differentia. Sexto differunt, in compositione enim Speciei Genus habet locum materiæ, Differentia verò locum formæ, non quòd sint materia, aut forma, vt suprà declarauimus.

De comparatione Generis cum Specie.

Genus autem & Species commu- 4
ne quidẽ habent de pluribus, quemadmodum dictum est, prędicari, sumatur autem Species ut species solum, sed nõ ut Genus, si fuerit idem Species & Genus. Commune autem his est, & priora esse iis, de quibus prædicantur. Et totum quoddam esse utrumque.

Differunt autem eo, quòd Genus quidem continet Species sub se: Species uerò continetur, & non continet Genera: de pluribus enim Genus quàm Species prędicatur. Amplius, Genera pręiacere oportet, & informata specificis differẽtiis perficere Species. Vnde & priora sunt naturaliter Genera, & simul interimentia, sed quę nõ simul interimantur, & Species quidem cum sit, est & Genus omnino: Genus uerò cum sit, non omnino erit Species. Et Genera quidem uniuocè de speciebus prędicantur: Species uerò de Generibus minimè. Amplius, Genera quidem abundant earum, quę sub ipsis sunt specierum continentia; Species verò à Generibus abundant proprijs differentiis. Amplius, neque Species fiet vnquam generalissima, neque Genus fiet vnquam specialissimum.

Tria sunt, in qbus Genus, & Species con
ueniunt, hic autem sumitur Species specia
lissima: aliter enim, inquit, esset idẽ Genus
cum Specie. Primo est cõmune suprapositum, s. de pluribus prædicari. Secundo sicut 1
2
natura Generis est prior naturaliter Specie, quia est ipsius principium, ita species, id est natura, quæ dr̃ Species, est naturaliter prior indiuiduo; vt prius natura est animal quàm homo, & homo, quàm Petrus.

Tertio,

3 Tertio, ficut Genus eft quoddam totum continens Species, ita & Species totũ continens indiuidua. Sed hic nota, non eodem modo esse totum Genus Speciei, ficut Species indiuiduorum.; nam Genus non continet totam quidditatem Speciei in actu, quia Species non solum ex genere, sed etiã ex Differentia constat, at Species continet totam naturam indiuidui, cum indiuidua non habeant aliam essentiam, quam essentiam & definitionem, seu quidditatem, quod idem est, ipsius Speciei: nisi quis cum Scoto vellet addere Differentias intrinsecas indiuiduantes, nam tunc eadem esset vtriusque ratio, quantum ad hoc Generis & Speciei.

1 Differunt autem primo, q Genus continet Speciem: Species autem non continet Genus: hoc intellige quantum ad potestatem, id est Genus continet Speciem, & omnia, quæ in potentia Speciei sunt, f. indiuidua; at Species continet quidem Generis naturam, sed non potestatem, quia nõ comprehendit omnia, quæ sub Genere continentur: & hinc est, quod Genus de plurib.

2 quam Species prædicetur. Secundo differunt, q Genus est veluti materia, ex quo simul cum Differentia fit Species. Ex quo

3 sequitur tertia differentia, quòd Genus est prius natura Specie, sicut prius est aurum, ex quo fit statua, quàm ipsa statua: & ex

4 hoc etiã sequitur, quarta differentia, quòd sublato Genere per intellectum, aufertur Species, tamen ablatis Speciebus, adhuc manet per intellectum integra natura Ge-

5 neris. Quinto differunt, quod Genus de Speciebus vniuocè prædicatur, non è contra Species de Genere; Hoc intellige non quòd Species æquiuoce de Genere prædicetur, sed quòd non faciat prædicationem per se, & ordinatam, sed indirectam, & per

6 accidens. Sexto Genus quantum ad potestatem excedit singulas Species per se, quia Genus in potẽtia continet omnes, at quantum ad actum Species excedit Genus in Differentia: nam Species in sua natura includit Differentiam, quæ tamen non est in natura & essentia Generis, vti diximus. Septimo differunt, quòd nullum Genus po-

7 test fieri specialissima Species, nec vlla Species Specialissima Genus. Hæc sunt in quibus Species & Genus mutuo conueniunt, & mutuo differunt.

De Comparatione Generis cum Proprio.

Generis autem & Proprii commune quidem est sequi Species: si quid enim homo est, animal est; & si quid homo est, risibile est. Et æqualiter prædicari genus de Speciebus, & Proprium de iis, quę illo participant indiuiduis; æqualiter enim & homo & bos animal est, & Cato & Cicero risibile est. Commune autem est etiã uniuocè prædicari Genus de propriis Speciebus, & Proprium de iis, quorum est Proprium.

Differunt autem, quoniã Genus quidẽ prius est, posterius uerò Propriũ: oportet. n. esse animal, dehinc diuidi Differentiis & Propriis.

Et Genus quidem de plurib. speciebus prædicatur, Proprium uerò de una sola Specie, cuius est Proprium. Amplius, Proprium quidem conuersim prædicatur de eo, cuius est Proprium, Genus uerò de nullo conuersim prędicatur: nam neque si quid animal est, homo est, neque si quid animal est, risibile est: si quid uerò homo est, risibile est, & econuerso. Amplius, Proprium omni Speciei inest, cuius est proprium, & soli, & semper: Genus verò omni quidẽ speciei inest, cuius fuerit Genus, & semper, non autem soli. Amplius, Propria quidem interempta, non simul interimunt Genera; Genera verò interempta simul interimũt Species, quarum sunt propria: quare, & his, quorum sunt propria, interemptis, & ipsa simul interimuntur.

Tria sunt, quibus Genus & Proprium conueniunt. Primum, Quemadmodum in bona consequentia ex Specie infertur Genus,

Genus,ita & Proprium. Valet enim,est homo,ergo est animal;est homo,ergo est risi-
2 bilis. Secundo sicut Genus de suis Speciebus non secundum magis & minus prædicatur ita & Proprium; non enim homo est magis vel minus animal quam alia Species,nec vnus homo magis resibilis, quam
3 alius. Tertio sicut genus,& definitio Generis in Specie prædicatur, dicēdo, homo est animal,& homo est substantia animata sensibilis,ita & Proprium, & definitio proprii de suo subiecto prædicatur.

Contra hoc tamen potest esse obiectio. Proprium definitur per subiectum, ergo si definitio Proprii de subiecto prædicatur,esset nugatio; dicendo homo est homo aptus ad ridendum. Ad hoc Respon. Alber. tra. 8. cap. 6. quòd Proprium potest dupliciter definiri; vno modo, secundum quòd proprium est, & tunc per subiectum habet definiri; altero modo, vt est in suo Prædicamento constitutum,& tunc aliter definitur, scilicet risibile est aptum ridere, & sic prædicatur. Hæc responsio nunc sufficiat, pôsset autem aliter fortasse responderi, sed extra limites Logicos egrederemur,cum pertineat ad 7. Metaph.cap.5.

1 Ea autem, quibus differunt, sunt quinque Primo,Genus est prius natura Specie, de qua prædicatur, Proprium vero est posterius:Genus enim est principium Specie-
2 rum, at Species est Proprij principium. Secundo, Genus de pluribus speciebus prædicatur, at Proprium de vna; hoc intellige,quòd semper Genus de pluribus prædicatur. Proprio autem non repugnat de vna sola prædicari; nam aliqua sunt Propria,quæ de pluribus speciebus prædicantur, scilicet ea, quæ sunt Propria aliquorum subiectorum communium; mobile enim est passio, & Proprium corporis na-
3 turalis. Tertio,Genus cum singulis speciebus non prædicatur conuersim, at Proprium conuertitur cum specie, cuius est
4 Proprium. Quarto, Proprium inest Speciei suæ, omni,& semper; at Genus inest quidem omni,& semper, sed non soli,scilicet Genus non interimitur per interemptionem & negationem specierum,vt diximus, non enim valet. non est homo, ergo,non est animal, at interempta Specie, interimitur Proprium, valet enim, non est homo,ergo nō est risibile,non est equus, ergo non est hinnibile.

De comparatione Generis cum Accidenti.

Generis uero & Accidentis commune est,de pluribus, quemadmodum dictum est,prædicari, siue separabiliū illud Accidentis sit,siue inseparabilium:etenim moueri de pluribus, & nigrum de coruis, & de Aethiopibus, & aliquibus inanimatis prædicatur.

Differt autem Genus ab Acciden 7 te:quoniam Genus ante Species est: Accidentia vero speciebus posteriora sunt:nam etsi inseparabile sumatur Accidēs, tamē prius est illud cui accidit quam Accidens. Et genere quidem quæ participant, æqualiter participant. Accidēte verò nō æqualiter: intensionem enim & remissionem suscipit Accidentium participatio,Generum vero minime. Et Accidentia quidem in indiuiduis principaliter subsistunt: Genera vero & Species naturaliter priora sunt indiuiduis substantiis. Et Genera quidē in eo quod quid est prædicantur de iis,quæ sub ipsis sunt:Accidentia vero in eo quod quale aliquid est, vel quomodo se habeat vnūquodque: qualis enim est Aethiops interrogatus, dices niger: & quemadmodum se Socrates habeat,dices,quod sedet vel ambulat.

Genus igitur,quo ab aliis quatuor differat,dictū est. Contingit aūt ēt vnumquodque aliorum differre ab aliis quatuor; quare cum quinque quidem sint, vnumquodque autem ab aliis quatuor differat, quater quinque, viginti fiunt oēs differentiæ. Sed non ita se habet,sed semper dein-

deinceps enumeratis, & duobus quidem vna Differentia deficientibus (propterea quoniã iam sumpta est) tribus vero duabus, quatuor vero tribus, quinque vero quatuor, decẽ omnes fiunt Differentiæ, quatuor, tres, duæ, vna. Genus enim quo differt Differentia, & Specie, & Proprio, & Accidente, dictum est: quatuor igitur differentiæ. Differentia vero, quo differat a Genere, dictum est, quando quo differt Genus ab ea dicebatur: reliquum est igitur quo differat differentia a Specie, Proprio, & Accidente, dicatur: & fiunt tres. Rursus Species quo quidem differat a Differentia dictum est, quando quo differt a Specie Differentia dicebatur: quo etiam differat Species a Genere dictum est, quando quo differt Genus a Specie dicebatur: reliquum est igitur vt quo differat Species a Proprio, & Accidente dicatur: duæ igitur sunt & hæ Differentiæ. Proprium autem quo differat ab Accidente relinquetur: nam quo a Specie, & Differẽtia, & Genere differat prædictum est in illorum ad ipsum Differentiis. Quatuor igitur sumptis Generis ad alia differentiis, tribus vero differentiæ, duabus autem speciei, una vero proprii ad accidens, decem erunt omnes: quarum quatuor, quæ sunt Generis ad reliqua, superius demonstrauimus.

Differentiarum quinque vocum numerus.

Genus.	Species.	Differentia.	Proprium.	Accidens.
	I	I	I	I
		I	I	I
			I	I
				I

Vnum inter alia, quæ assignari possent, est, in quo genus cum accidenti conuenit, scilicet de pluribus prædicari: hoc autem tam accidenti separabili, quàm inseparabili inest. Quatuor autem sunt ea, quibus
1 differunt. Primo Genus est prius natura ipsa Specie, at Accidens vtrumq; est posterius, tam separabile, quàm inseparabile.
2 Secundò, Genus non prædicatur secundũ magis & minus, at Accidens suscipit ma-
3 gis & minus. Tertio, Accidentia in indiuiduis subsistũt, at Genera prius natura sunt in se, quàm in indiuiduis, & Speciebus.
4 Quarto Genus prædicatur in quid, at Accidens in quale, vel in quo modo se habet: si enim dicitur, qualis est homo Resp. est albus: qualiter se habet? Resp. sedet; aut studet. Hic reddit rationem Porphyrius, quare non tradidit comparationem Differẽtiæ ad Genus, nec tradit Proprij ad Genus, & Speciem: inquit facta comparatione superiorum cum posterioribus, non est necessaria rursus comparatio posteriorum cum prioribus, quia eadem est, quod supra diximus.

De comparatione Differentiæ cum Specie.

Cõmune ergo Differentiæ & Speciei est, æqualiter participari. Homini enim æqualiter participant particulares homines, & rationalis Differentia. Commune etiam est & semper adesse iis, quæ illis participant. Semper enim Socrates rationalis est, & semper Socrates homo. Pro- 7

Proprium autem Differentię quidem est in eo quod quale est prædicari; Speciei uerò in eo quod quid est. Nam etsi homo velut quale qd accipiatur, non tamen simpliciter erit quale, sed secundũ id, quod Generi aduenientes Differentię eũ constituerunt. Amplius, Differẽtia quidem in pluribus sępe speciebus consideratur, quemadmodum quadrupes in pluribus animalibus Specie differentibus; Species uerò in solis iis, quæ sub Specie sunt, indiuiduis est. Amplius, Differẽtia prior est ea Specie, quę est secundum ipsam; simul.n. ablatum rationale interimit hominem, homo uerò interemptus non aufert rationale, cum sit Deus. Amplius, Differentia quidem componitur cum alia Differentia (rationale .n. & mortale compositum est in substantia hominis) Species uerò Speciei non componitur, vt gignat aliam aliquam Speciem; quædam enim equa cuidam asino permiscetur ad muli generationem; equa autem simpliciter asino cõposita nunquam perficeret mulum.

Duo sunt, quibus Differentia cum Spe-
cie conuenit. Primo, neutra sm magis, &
1 minus, de suis prædicatur. Secũdo sicut Spe
2 cies semper adest indiuiduis, ita Differẽtia
Speciei: ac si dicat, sicut non potest indiui-
duum sine Specie intelligi, quia est natura
eius; ita nec Species sine Differentia: vnde
vtrique est commune, vt semper adsint suis
subiectis, de quibus prædicantur. Vide hic
Alber. tract. 8. c. 8. de propositionibus, quas
vocant sempiternæ veritatis.

1 Differunt autẽ in quatuor. Primo, Diffe
rẽtia prædicatur in quale, Species in quid.
2 Secundo, Differentia de plurib. Speciebus
prædicatur, at Species, s. specialissima solũ
3 de pluribus indiuiduis. Tertio, Differentia
est prior natura Specie, cũ sit uniuersalior:
vbi videtur Porphyrius nõ cognouisse differentias ultimas: vnde Auicenna paulo inferius inquit, hæc omnia à Porphyrio per ignorantiam fuisse dicta: sed tamen quo modo hæc intelligenda sint, & num cognouerit Porph. vltimas Differentias specificas, atque etiã Arist. superius satis diximus in cap. de Differentia. Quarto, Multæ Differentiæ concurrunt ad vnã Speciem, at multę Species nũquam ad unius constitutionẽ. Ratio huius est Auic. quia vna Differentia habet se ut potentia respectu alterius, quæ est velut actus: & hoc uerum habet de Differentiis subordinatis, quarum una est sub altera, vt sensibile, & rationale secundum veritatẽ: nam prior constituit Genus, quod
est uelut potentia: & materia respectu po- 1
sterioris Differentiæ.

Quòd si obiicias duas Species aliquando ad tertiam concurrere, vt cum ex animantibus Specie diuersis tertium interim procreatur, sicut mulus ex equo & asina nascitur, & similiter alia. Resp. Alber. id esse in indiuiduo, tamen ipsa natura unius Speciei non coniungitur cum altera ad tertiæ constitutionem, sed ista maiora sunt quàm locus præsens patiatur.

De comparatione Differentiæ cum Proprio.

Differentia uerò & Proprium 8
commune quidem habent æqualiter participari ab iis, quæ illis participant; æqualiter enim rationalia, rationalia sunt: & risibilia, risibilia sunt. Et semper & omni adesse commune vtriusq; est. etsi.n. currere dicatur qui bipes est, tamen ad id, qđ natum est semper, dicitur; quoniam & risibile in eo quod natum est habet semper, sed non in eo quod semper rideat.

Proprium autem Differentię est, quòd hęc quidem de pluribus speciebus dicitur sępe, vt rationale de Deo, & homine; Propriũ uerò dicitur de vna sola Specie, cuius est Proprium. Et Differentia quidem illis

est

eſt conſequens, quorum eſt Differẽtia, ſed non conuertitur; propria vero conuerſim prędicantur de iis, quorum ſunt propria, propterea quod conuertuntur.

Differentia & Proprium in duobus cõueniunt, & in duobus differunt. Conue-
1 niunt primo, vt enim Differentia prædicatur æqualiter de ſuis Speciebus, non ſecun-
2 dum magis & minus, ita & Proprium. Secundo ſicut Differentia vniuerſaliter de ſuis Specieb. prædicatur, ita Propriũ vniuerſaliter de Specie, & eius indiuiduis.
1 Differunt, ꝙ Differentia de plurib. ſpeciebus (eo modo, quo antea diximus) Pro-
2 prium de vna prædicatur. Secundo, Differentia non conuertitur cum Specie, Proprium vero conuertitur.

De comparatione Differentiæ cum Accidenti.

Differentiæ autem & Accidenti commune quidem eſt de plurib. dici. Commune uero eſt & ad ea, quæ ſunt inſeparabilia. Accidentia, ſemper & omni adeſſe; bipes enim ſemper adeſt omni homini; & omnibus coruis nigrum eſſe ſimiliter.

Differunt autem, quoniam differentia quidem continet Species, & non continetur; continet.n. rationale Deum & hominem; Accidentia vero aliquo quidem modo cõtinẽt, eo quòd in pluribus ſint; aliquo vero modo continentur, eo quòd non vnius accidentis ſuſceptiua ſint ſubiecta, ſed plurium. Et differentia quidem intenſibilis eſt, & irremiſſibilis; Accidentia uero magis & minus ſuſcipiunt, Et impermixtæ quidem ſunt contrariæ differentiæ: miſta uero nonnunquam ſunt cõtraria Accidentia. Huiuſmodi quidem cõiones & proprietates differentiæ, & cæterorum ſunt. Species vero quidem differt a Genere, & differentia dictũ eſt in eo, quod dicebamus, quo genus differt a cæteris, & quo differentia differt a cæteris. Deinceps quo differt a cęteris. Deinceps quo differt a Proprio & Accidente dicetur.

Conueniunt primo. Tam Differentia quam accidens de pluribus prædicatur.
Secundo, Sicut differentia ſemper conuenit his, quib. eſt Differentia, ita Accidens 1
inſperabile ſemper ineſt. 2
Differt autem primo, ꝙ Differentia ſemper prædicatur vniuerſaliter de Specieb.
& de omnibus indiuiduis, at Accidens non 1
vniuerſitaliter: album.n. de homine, ſed nõ de omni prædicatur. Secundo, Differẽtia non ſuſcipit magis aut minus, at Accidens
ſuſcipit. Tertio contrariæ Differentiæ nõ 2
ſimul miſcentur, vt rationale & irrationale: at contraria Accidentia miſcentur: ex 3
albo enim & nigro fieri pñt colores medij, vt rubrum, pallidum &c.

De comparatione Speciei cum Proprio & Accidenti.

Speciei autem & proprii commune quidem eſt, adinuicem cõuerſim prædicari. Nã ſi quid homo eſt, riſibile eſt; & ſi quid riſibile eſt, homo eſt. Riſibile vero ꝙ ſecundum id, qđ natum eſt ridere ſumendũ, ſæpe iã dictum eſt. Commune eſt quoq; & æqualiter eſſe, æqualiter enim adſunt Species iis, quæ illis participãt, & propria iis, quorum ſunt propria.

Differt autem ſpecies a Proprio, quoniam ſpecies quidem poteſt & aliorum Genus eſſe; Proprium vero aliarum ſpecierum eſſe Propriũ impoſſibile eſt. Et Species quidem ante ſubſiſtit quam Proprium; Proprium uero poſt fit in Specie, oportet.n. hominem eſſe, vt ſit riſibile.

Am-

Amplius, Species quidem supera-ctu adest subiecto: Proprium vero aliquando & potestate, homo enim semper actu est Socrates: non vero semper ridet, quamuis natus sit semper vt sit risibilis. Amplius, quorum termini sunt differentes, & ipsa sunt differentia. Est autem speciei quidem sub Genere esse, & de pluribus & differentibus numero in eo quod quid prædicari, & cætera huiusmodi: Proprij vero, & soli, & omni, &
11 semper adesse.

Speciei vero & accidentis commune quidem est de pluribus prædicari Raræ uero sunt aliæ communitates, propterea, quòd quamplurimum distant abinuicem accidens, & id cui accidit. Propria vero sunt utriusque Speciei quidem in eo quod quid est prædicari de iis, quorum est Species, Accidentis aūt in eo quod quale quiddam est, vel quomodo se habens est. Et vnamquamq; substantiam vna quidem Specie participare, pluribus autem accidentibus & separabilibus & inseparabilibus. Et Species quidem præintelligūtur accidentibus, etsi etiam sint inseparabilia (oportet enim esse subiectum, vt illi quidem accidat) accidentia uero posterioris Generis sunt, & aduentitiæ naturæ. Et Speciei quidem participatio æqualiter est: Accidentis vero etsi inseparabile sit, non æqualiter: æthiops enim æthiope habere posset colorem vel intensum, vel remissum magis secundum nigredinem. Restat autem de Proprio & Accidente dicere: quo enim Proprium a Specie, & Differentia, & Genere differt, dictum est.

In duobus ista conueniunt. Primo Pro- 1
prium & Species de se inuicem prædican-
tur. Secundo, sicut Species æqualiter, & 2
non secundum magis & minus de indiui-
duis prædicatur, ita & Proprium.

Differunt autem primo, ꝙ species respe 1
ctu vnius pōt esse Species, respectu alio-
rum Genus: loquitur autem de subalterna:
at proprium semper respectu vnus speciei
est Proprium, intellige adæquate, & imme-
diate, quia Proprium ab vnico subiecto pro
xime fluit. Secundo, Species est natura 2
prior proprio, Proprium autem posterius.
Tertio species semper dicit actum, at Pro- 3
prium aptitudem. Vt risibile, flebile. Quar- 4
to, alia est definitio speciei, alia proprij: hęc
differentia ponitur. vt cognoscamus diuer-
sam naturam esse Speciei, & Proprij.

Cum Accidenti vero conuenit in vno 1
quod de multis prædicatur.

Sed differt. primo, species in quid, ac- 1
cidens in quale vel quomodo se habet, prę
dicatur. Secundo vnicum indiuiduum vni 2
cā habet speciē, tamen multa Accidentia
diuersa. Tertio, Species est prior Acciden- 3
te. Quarto non suscipit magis aut minus: 4
Accidens vero suscipit.

De comparatione Proprii & Accidentis.

Commune autem proprio & inseparabili accidenti est, quòd præter ea nunquam consistant illa, in quibus considerantur, quēadmodū enim pręter risibile non subsistit homo, ita nec præter nigredinem subsistit Aethiops. Et quemadmodū semper & omni adest proprium, sic & inseparabile accidens. Differunt autē, quoniam proprium vni soli Speciei adest, quemadmodum risibile homini, inseparabile vero accidens, vt nigrum, non solum Aethiopi, sed etiam coruo adest, & carboni, & ebeno, & quibusdam aliis. Amplius, Proprium conuersim prædicatur de eo cuius

cuius eſt proprium, & ęqualiter eſt, inſeparabile vero accidens conuerſim non prędicatur. Et propriorum quidem ęqualis eſt participatio, accidentium vero vel magis, vel minus. Sunt quidem alię communitates, vel proprietates iis, quę dicta ſunt, ſed ſufficiunt & hę ad diſcretionem eorum, communitatiſque traditionem.

Proprium conuenit cum Accidenti inſeparabili, vt ſubiectum, cuius eſt Proprium vel Accidens non ſit ſine vtroque cum Accidenti vero vtroque conuenit, quia omnia in quali prædicantur.

Sed differunt, primo, quod Proprium ſoli conuenit, non tamen vtrumque Accideus. 1
Secundo, Proprium conuertitur cum Specie. 2
Tertio, non ſuſcipit magis & minus. Accidens vero nec conuertitur, nec æqualiter ſe habet, ſed ſecundum magis & minus. 3

Finis Porphyrij.

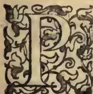
CATHEGORIARVM ARISTOTELIS,

QVAE PRAEDICAMENTA DICVNTVR,

Commentaria, unà cum Quæstionibus.

Per Doct. Franciscum Toletum societatis IESV. Nunc S. R. E. Cardinalem Amplis.

De quot, quibusque rebus acturus sit.



POST Porphyrii introductionem, ipsius Aristotelis doctrinã, Deo authore, profiteri agrediamur: & quãuis multa, quæ ad ipsius opera, & modum procedendi, & ordinẽ uniuersalẽ, præmittẽda essent: ea tñ in præsenti, quæ cõmodius alibi tractãda sunt, & modo nos nulla cogit necessitas, relinquemus: idque solum, quod operi huic nostro magis deseruit, trademus. Octo aũt inter alia, quæ in initio cuiuslibet libri tractari solent, præcipua delegimus, sunt autẽ hæc. Primo propositum, seu finis, quis sit, quæue intentio, aut institutum, quæ omnia idem sunt, secũdo quæ utilitas, tertio quis ordo, quarto diuisio huius libri, quinto proportio ad alios, sexto uia doctrinæ, septimo inscriptio libri, octauo eius auctor.

Circa primum, hæc tria speculabimur, primum, quis finis peculiaris huius libri erit, secundo subiectum eius: tertio an ad Logicum, an potius ad Metaphysicum pertineat talis cognitio.

De fine huius libri Prædicamentorum.

Vt igitur ad primum deueniamus; finis ex duob. locis Arist. colligi pŏt. primo ex 1. Topi. in princ. ubi dicit, propositum esse methodum tradere, per quã possimus de omni proposito problemate syllogizare. Ex hoc hic finis Topicorum colligitur, scilicet perfecte habere methodum ad consequendam rerum opinionẽ, quæ per tales syllogismos Topicos fit. Alter locus est 1. Priorum in prin. ubi inquit intendere, quid demonstratio & scientia demonstratiua sit, tradere; ac si dicat, finem esse cognoscere demonstrationem, per quam scientia acquiritur. ex utroque autem loco colligi in uniuersum potest, finem totius ipsius Logicæ esse, (ut dictum antea fuit) cognoscere methodum, & uiam sciendi, uel opinandi. Hęc autem uia, seu methodus est tripartita in methodum definiendi, methodum diuidendi, & methodum argumentandi; duo enim sunt, quæ de quaque re cognoscimus, rem ipsam, & rei proprietates, & accidentia; sed in re ipsa, tum essentiam, tum partes; igitur ad essentiæ rei cognitionem est definitio, ad partium cognitionem est diuisio, ad proprietates de re inquirendas, est argumentatio, licet diuisio secundario ordinetur etiã ad definiendum, & ad argumentandum, & definitio quoque ad argumentandum. Hic ergo est finis Logicæ, cognoscere methodũ sciendi rem sic totam perfecte.

Hic aũt finis non hr̃ nisi per tres actus, ut inquit Alber. ordinare, componere, colligere. Ordinare est simplicia ipsa cognoscere, & sic cognoscere, ut unumquodque qualiter in prædicando, & in subijciẽdo se habeat, cognoscamus; sunt enim uarii prædicandi & subijciendi modi; multipliciter enim aliqua prædicantur, & subiiciuntur, secundum rerum multiplicitatem. Componere, est ista ordinabilia adinuicem coniungere, siue dum definimus, siue dum enunciamus; colligere est inferre, & unum ex alio deducere. Hi tres actus, ut antea in diuisione Logices diximus, in Dialectica, seu Logica traduntur, & perficiuntur,

ſed primus in libro præſenti, qui tradit methodum, per quam, vnumquodque ſimplex ordinemus, & diſponamus ſecundum ſuum modum prædicandi, & ſubiiciendi, ex quibus finis huius patet: eſt enim eius proximus finis cognitio omnium ordinabilium in prędicatione, & ſubiectione: finis vltimus eſt, ad definitiones, & argumentationes, quæ non ſine his conſtare poſſunt.

De ſubiecto libri Prædicamentorum.

Sed de ſubiecto huius libri iam agendū. Non eſt autem ſatis inter omnes conſtitutum, quòd id ſit, varia enim exiſtunt placita, ſicut id vniuerſum de totius Logicæ ſubiecto, & de libro Prædicabilium dicebamus. Alexan. & Simpli. exiſtimant, hic agi de vocibus ſimplicibus, quod colligunt ex capite 2. ſequenti: vbi dicit Ariſtoteles quędam cum complexione, quædam ſine complexione dicuntur: hoc autē videtur rebus conuenire non poſſe, ſed vocibus. *Prima opin.*

Alia fuit ſententia Auſtratii, & Auerr. & aliorum, hic agi de rebus, non autem de vocibus: ratio eſt ex Ariſtotele c. 2. huius, vbi diuidit ens in decem Prædicamenta: non ergo Prædicamenta ſunt de vocibus. *Secunda opin.*

Tertia ſententia fuit Porphyrii, vt videtur, & aliorum, qui nec de rebus, nec de vocibus, ſed de conceptibus exiſtimarunt eſſe, ſcilicet de Generibus, & intentionibus ſecūdis ab intellectu factis; cuius motiuum fuit id, quod in huius fine Ariſt. dicit, ſcilicet, de Generibus hæc dicta ſufficiant. *Tertia opin.*

Quarta ſententia fuit Ammonii, qui de vocibus hic tractari, vt per cōceptus rerum ſignificatiuæ ſunt, aſſerit: vel de rebus, vt mediis conceptibus per voces explicantur. Hoc &t habet Boet. dum docet, hic agi de vocibus, vt rerum ſunt ſignificatiuæ. Nominales ad voces, & nomina, omnia referunt, vt ſolent. Hæc difficultas pendet ex alia nimirum quid primo prędicetur, an termini, ſeu voces, an res ipſæ. *Quarta opin.*

Exiſtimo eſſe dicendum, res prædicari, enuntiari, dici: voces vero, prædicare inſtrumentaliter, dicere, & ennuntiare; conceptus vero formaliter, intellectus effectiue: verbi gratia ſi quæras, quid prædicatur, vel ſi petis, quæ eſt cauſa effectiua prædicationis? eſt intellectus: ſi petas, per quid prædicat formaliter; ſunt notitiæ & conceptus: ſi petis inſtrumenta: voces dicam: at quid prædicatur? quid vero ennunciantur? dicam res: res igitur prædicantur, & enunciantur: vnde res ſunt prædicatum, & ſubiectum paſſiuum, quod alii prædicari obiectiue vocant. *Primum fundam.*

Ex quo ad difficultatem illā reſpondeo, hic tractari primo, & per ſe de rebus vocibus ſignificatis, aut per cōceptus expreſſis: deinde ſecundario ipſos conceptus: & vltimo tanquam externa quædam inſtrumenta prædicationum, voces ipſas; non tamen abſolute res, nel uoces, uel conceptus hic conſiderantur; ſed vt ſunt ordinabiles ſecūdum ſubiectionem, & prædicationem: ſubiectum igitur huius libri, vt optime dixit Alber. eſt ſimplex ordinabile per ſubiectionem, & prædicationem. *Reſpōſio ad quæſtionem.*

An liber Prædicamentorum ad Logicum; an ad Metaphyſicum potius pertineat.

Sequitur, quod tertio fuit loco propoſitum, An iſte liber ſit ad Metaphyſicum, vel potius ad Logicum pertineat? Aliqui viri docti ex Neotericis uehemēter cōtendūt, nullatenus pertinere ad Logicum, ſed ad Metaphyſicum: quorum ratio fortiſſima hæc eſt. Hic liber totus eſt de rebus, at Logicus res non tractat, ſed intentiones: ergo Logicus non eſt hic liber. Ad hanc rationē poteſt reſponderi ex Albert. hoc loco non tractari iſta entia, vt entia, & naturæ ſunt, hoc enim eſt munus Metaphyſici, ſed vt ordinabilia ſecundum ſubiectionem, & prędicationem, & hoc idem ſuſtinet Burleus, aſſerens, hic agi de rebus, vt ſubſtant intentionibus. Quòd ſi obiiciatur, hic res ſecundum ſe tradi, vt patet in contextu, Reſpondetur cum Boetio in præſenti, quòd hic traduntur res, quia uoces non plene explicantur, niſi præſuppoſita aliqua rerum cognitione: ita poſſet dici de intentionibus, quæ ſine aliqua rerum cognitione perfecte non cognoſcuntur. *Prima opin.* *Secunda opin.*

Sed vt hoc ex propria radice eruamus, & ueritas magis conſtet, eſt aduertendum: quòd intellectus primo ſcientiam, & cognitionem naturæ rei conſequi affectat, tamen multipliciter ab hoc impeditur. Primo propter multitudinem naturarum rerum. Cum enim innumeræ ſint rerum naturæ, *Primum fundam.*

naturæ, difficile est cognoscere, ad quam harum, res, quam cognoscere studemus, pertineat: mens enim uagatur admodum hinc inde inquirendo. Impeditur secundo, propter communionem, & coniunctionem multarum naturarum in vnum; cum in vna re, vel subiecto, multæ concurrant naturæ, quas distinguere esset admodum difficile, vt in homine vno, coniunguntur substantia, & varia accidentia. Tertio impeditur, quia non habet aliquam viam, vel modum distinguendi, & cognoscendi rem. Contra hæc tria adhibuerunt Metaphysici per eorum sciētiam remedium. Contra primum reduxerunt omnem multitudinem naturarum ad decem, vt nulla sit res finita, cuius natura sub una ex his decem non comprehendatur. Contra secundum, istas decem naturas ita distinxerunt, vt earum in rebus permixtio intellectum non confunderet. Contra tertium, proprietates, & signa quędam ipsarum inuenerunt, per quæ dignoscerentur.

Secundū fundam. cum resp. ad quæstionem. Ex quibus non erit difficile rei propositæ naturam inuenire, quamuis non in particulari statim. Hęc omnia Metaphys. sunt. Logicus autem ex his decem naturis decē modos prædicandi desumit fundatos in his decem modis entis, ad quos omnis modus prędicandi rei pertinet, & reliquos desumit secundarum intentionum respectus: vt quemadmodū ex cognitione Metaphysica rei naturam cognoscimus, ita ex modis his prædicandi, & alijs respectibus secundarum intentionum, primo vnumquęque per se cognoscamus, & hinc postea singulas propositiones, & quæstiones consequamur, an sint Generis, an Differentiæ, & qualis, an Accidentis huius, vel alterius: & possimus secūdum varia prædicata cognitiones, & cognoscendi modos definire, diuidere, argumētari. *Vide Arist. 1. Topic. c. 7. in fine.* At uerò, quia, vt superius dixi, non possumus hos modos cognoscere, quin aliqua facilis, & confusa rei cognitio prætermitteretur; optima ratione, & consilio, Aristot. res ipsas proposuit; non sicut Metaphysicus earum inquirens naturam, sed supponens; vt varios modos prædicandi & cognoscendi super eas res fundatos, elicere-mus: quod ipse clarè ostendit, dum definiēs per prædicationem præcipue, & alijs similibus rationis respectibus, definiuit. Semper enim substantiam per prædicationem explicat, & qualitatem dicit esse, secundum quam quales esse dicimur.

Vnde alia ratione hęc Metaphysicus, alia Logicus considerant. Et iudicio meo hoc est euidens: nam in libris Topic. innumera loca argumentandi, sunt propositiones Metaphysicæ, s. si quod magis videtur inesse, non inest, nec id, quod minus: contrariorū eadem est disciplina, & alia multa: Hæc tamen Logicus considerat; non vt probet, sed vt declaret, & ex eis modos ratiocinandi & argumentorum eliciat. Cur ergo non præsupponet hic aliquam rerum facilem cognitionem, vt numeros prædicandi modos, & alios respectus intellectus colligat? Infertur igitur, Prædicamentorum doctrinam esse Logicam quantum ad modum hunc eam tractandi, considerando modos prędicandi, & alios respectus mentis in eis.

De vtilitate, ordine, diuisione, proportione, doctrina via, inscriptione, & authore huius libri.

Sequitur, secundum de vtilitate. Hęc autem Prędicamentorum cognitio vtilis est, & ad definitiones quæ ex Generib. & Differentiis constat, & ad diuisiones, quæ multipliciter fiunt; & ad demonstrationes, quæ de subiectis per definitiones proprietates ostendunt, & ad Topicos syllogismos, quæ circa problemata varia sunt: quorum aliud est problema accidētis, aliud propriū, aliud generis, aliud definitionis. Hæc autem omnia ex Prædicamentis habentur.

Ordo est clarus, cum enim iste liber de simplicissimis tractat, ante alios est collocandus.

Diuisio est in tres partes, in quædā præludia necessaria ad ipsa prędicamenta, quæ antepraedicamenta dicuntur, & in ipsa prædicamenta: & in quædam multis communia, quæ post prædicamenta dicuntur.

Proportio huius est sicut partis ad totum, si ad totam Logicam comparetur.

Circa aliud, scilicet doctrinę viam, est considerandum apud Auer. ista duo maximè distingui, s. ordo doctrinæ & via doctrinæ. Via doctrinæ est modus & genus probandi rē. Ordo doctrinæ est, secundū quem in scientiis, quædam prius, quædam posterius traduntur: modo hic non traditur

via scientifica, & demonstratiua doctrinæ, cum non demonstratione agatur; sed modo quodam potius disciplinæ, cum processus definitione & diuisione fiat. Modus.n. esse potest vel per demonstrationem, vel per definitionem, & diuisionem tantum. Cum sola eorum explicatione, vel leuiori etiam aliqua probatione, quam ipsa sit demonstratio. Hæc ergo Prædicamenta, iuxta naturæ ordinem sunt collocata: modus autem est, quem diximus, non per demonstrationem, sed definiendo, diuidendo, & explicando, ac narrando singulorum propria, & quandoque facili, & breui aliqua ratione id probando.

Circa inscriptionē, iste liber dicitur Cathegoriarū: & vt notat Ammonius, & Porphyrius, & alii interpretes, Cathegoria nō hic sumitur pro accusatione, quæ apud iudices in foro fiebat, sed pro prædicato, vt sit sensus, liber decem prædicatorum: Latini conuertunt Prædicamentorum. Prædicamentum autem aliquando sumitur pro ipso genere supremo, aliquando pro coordinatione integra multorum prædicatorū ab vltima Specie vsque ad genus supremū inclusiuè: & sic est sensus, liber decem Prędicamentorum, id est decem supremorum Generum, vel coordinationum talium.

Huius author est Arist. vt volunt Themist. & Auerr. licèt Iamblicus, vt refert Boet. velit esse Architæ, Prædicamentorum inuentionem. Tamen hic liber Arist. est habendus.

De Aequiuocis, Vniuocis, & Denominatiuis.

Caput Primum.

AEquiuoca dicuntur, quorum nomen solum commune est, secundum nomen uerò substantiæ ratio diuersa, vt animal, & homo, & quod pictum est: horū enim solum nomen commune est, secundum nomen uerò substantiæ ratio diuersa. Si enim quis assignet quid sit eorum vtrumq; quo animal est, propriam assignabit vtriusque rationem. Vniuoca uerò dicuntur, quorum & nomen commune est, & secundum nomen eadem substantiæ ratio, vt animal, & homo, atque bos, communi enim nomine horum vtrumque animal nuncupatur, & est ratio substantiæ eadem. Si quis enim assignet vtriusque rationem, quid vtrumque est quo animal est, eandem assignabit rationem. Denominatiua uerò dicuntur, quæcūque ab aliquo differentia casu, secundum nomen habent appellationem: vt à grāmatica grāmaticus, & à fortitudine fortis.

Cur de his Antepradicamentis prius egerit, & cur hoc ordine.

Totus hic liber Græce solum in capita quatuordecim est distributus, ac liber Cathegoriarum inscriptus: at Latini in tres diuiserunt partes, vt dictum est, in antepræ dicamenta, postprædicamenta, & prædicamenta. Prima pars est anteprædicamentorum, quæ nihil aliud sunt, quàm quædam præambula utilia ad ipsorum prædicamentorum cognitionem: secunda pars est ipsorum prædicamentorum; tertia quorūdam, quæ ipsa cōmuniter consequuntur: & hæc postprædicamenta vocantur.

In his igitur anteprędicamētis continētur tres definitiones, duæ regulæ, duæ diuisiones: vnde multi asserunt, ante prædicamenta esse tria, definitionem, diuisionem, & regulam: alij uerò esse quinque, secundum ea, quæ definiuntur, diuiduntur, & quorum regulæ sunt, scilicet vniuoca, æquiuoca, denominatiua, subiectum, & prædicatum.

In hoc igitur capite tres definitiones continetur, cuius finem ut intelligamus, aduertendum est, omnia decem prædicamenta tripliciter posse comparari, vt notat Albert. tract. 5. ca. 2. Primo, ad ipsum ens, cuius membra diuidentia sunt. Secundo, vnumquodque ad sua inferiora. Tertio, primum prædicamentū ad nouem sequentia, vel nouem ad ipsum primum, quod est substantia. Si ergo ad ens comparentur, in eo æquiuocationem quandam habent,

cum

cum ens ad decem ista genera æquiuoce se habeat, & superius dixit Porphyrius: si uero singula ad sua inferiora comparentur, vniuoce de eis prædicantur, cum omne uniuersale uniuoce prędicetur, Tertio, si nouem ad primum comparentur, omnia de eo denominatiue dicuntur.

Cum igitur hæc tria in prædicamentis contineantur, merito Arist. præmisit, quæ æquiuoca, quæ vniuoca, quæ denominatiua dicantur; incepit autem ab æquiuocis, quia prima est comparatio ad ipsum ens, in quo æquiuoce conueniunt est autem prima, quia ante omnia alia ens in decem genera diuiditur, vel ut notat Ammonius, quia sunt æquiuoca simpliciora, quam uniuoca, cum æquiuoca solo nomine, at uniuoca re & nomine conueniant: definiuntur autem sic.

Aequiuoca dicuntur, quorum solum nomen commune est, secundum nomen vero substantiæ ratio diuersa.

Primum fundam. Pro cuius explicatione aduerte, res significatas, & uoces pariter significantes dici uniuocas, & æquiuocas mutuo ordine; voces, vt res significant, res ut uocibus significantur: uniuoce, vel ęquiuocę, dicuntur. Solet autem a Logicis hoc ita distingui: nam uoces dicuntur uniuoca uniuocantia, vel æquiuoca æquiuocantia; at res significatæ, uniuocata, uel æquiuocata: hic autem non uoces, sed res uniuocæ uel æquiuocę definiuntur.

Secundū fundam. Aduerte præterea tria esse opus, vt aliqua secundum aliquod nomen sint æquiuoca. Primum quòd uniuocum nomen habeant. quando enim singula sua nomina uaria habent. non æquiuoca, sed multiuoca dicentur, Secundo, quod habeant diuersas definitiones; si enim illa plura unicam habeant definitionem non æquiuoca, dicētur, unde Petrus, & Paulus non æquiuoca sunt, quia vnicam habent definitionē Tertio, quòd habeant distinctas definitiones secundum illud nomen idest quatenus per illud nomen significantur: in quo monemur esse plura habentia diuersas definitiones, quæ tamen in aliquo nomine sunt non æquiuoca, quia illas non habent, vt per tale nomen significantur, uerbi gra ita, homo & leo in nomine animali, æquiuoca non sunt; quia licet distinctas habeant definitiones, non tamen secundum illud nomen; immo vt animal sunt, unicam habent definitionem. Ex quo elicitur aliqua esse equiuoca respectu alicuius nominis, non autem respectu alterius; quia secundū illud nomen diuersas habent definitiones, non autem secundum hoc; verbi gratias canis latrabilis, & canis cœlestis, & marinus in hoc nomine, canis, æquiuoca sunt; quia diuersas ab eo definitiones habent. non autem sub hoc nomine, corpus; quia vt corpora sunt, vnicam habent definitionem.

Hæc igitur tria ad æquiuoca necessaria significantur in definitione; primum in hoc quorum nomen est commune, secundum in hoc, ratio diuersa, tertium in illo verbo, secundum nomen; hoc exemplo animalis ad hominem viuum, & pictum manifestat, vbi, secundū tale nomen diuersas assignat definitiones illorum. *Explicatio Definitionis aequiuocorum.*

Sed hæc iterum ipsa verba Aristotelis, singula considerantes paulo diligentius scrutemur. Id primis dicit[æquiuoca]non æquiuocum: quia vna res non habet diuersas definitiones sub vnico nomine, vnde nec ęquiuoca dici potest. Dicit[dicuntur,] nō autem sunt: quia vere in se res sunt vniuocæ, nec ęquiuocæ, nisi secundum voces, per quas significantur, vt notat Boet. Propterea dicit, dicuntur. Dicit[nomen,]non solum vt distinguitur contra verbum, vt notat Ammon. sed pro quacunque dictione significatiua, quo pacto. 1. lib. Perther. c. 3. dicitur.

Verba secundum se nomina sunt. Dicit,[Solum] vt dicit Ammon. ad excludendam definitionem, vt sit sensus, habent commune solūm nomen. i. nomen, nō autem definitionem commune. i. ex æquo conuenit multis: ratio idest, definitio, vel aliqua descriptio; non enim omnia definitionem habent quidditatiuam: sat est, sit descriptio aliqua, vel notio, aut manifestatio. [Substantiæ:] non hic pro substantia distincta ab accidenti vsurpatur, sed pro re seu essentia. ut ratio substantiæ significet rei definitionem: & hoc optimo consilio ab Aristotele fuit positum, aliter enim omnia æquiuoca dicerentur uniuoca respectu eiusdem nominis: quia omnia habent

vnam definitionem illius nominis & vocis.quod Arist.cauens dixit, definitio substantiæ.i.rei,non nominis.

Nota. Notat Boet. q ratio quadrupliciter accipitur: vno modo, pro ratione, quæ est in anima nostra, quæ est idem cum intellectu:altero modo, pro ratione computationis, secundum quam dicimus, redde rationem:tertio,ratio naturæ, idest similitudo,quę est, inter id, quod producitur, & id,a quo producitur,quarto, pro eo accipitur,quod definitione,vel descriptione explicatur:sic in præsenti sumitur. Secundũ nomen, additur propter tertium quod ex plicuimus supra.

Vniuoca dicuntur quorũ nomen commune est, & secũdum nomẽ est eadem substantiæ ratio.

Hæc definitio ex his,quæ in præcedenti dicta sunt, est facilis, eodem enim tenore verba procedunt;sed aliqua peculiarius hic explicabimus. Primum quare definit vniuoca pluraliter,cum constet res singulares, esse vniuocas respectu suorum nominium: est enim Petrus vniuocum nomen ad vnicum Petrum,& alia similiter,iudicio meo, arbitror ita esse respondendum.Hic.Aristotelem vniuocationem, & prædicationem in prædicatis considerare:& ea,quæ vniuocantur vel ęquiuocãtur secundum aliquod prædicatum: cum autem vox singularis in prædicatione propria, vti diximus, prædicatum non sit, non hic ab Aristotele considerantur: non dubium tamen,quin talia nomina vniuoca sint censenda, si ad vnum significatum comparentur.

Primum dubium. Dubitatur,quia ratione nomen vniuoca tis ipsis, & etiam in æquiuocatis asserat esse commune, cum commune sit vniuersale,quod in pluribus est, & de pluribus vniuoce prædicatur: at vnum nomen non est in pluribus rebus,nec nomen de æquiuocis rebus vniuoce prædicatur. Respon. ex Ammoni.& Boe.& Dexippo, cõmune multipliciter dici: Primo,quod in partes diuiditur,& non totum commune manet, sed partes singulorum sunt; vt domus dicitur communis, quam multi inhabitant Secundo,dicitur commune, quòd in partes non diuiditur, sed vicissim in multorum vsus transit: quo pacto equus dicitur communis,cuius vsus multorum est. Tertio commune dicitur, quod vsu, cuiusque sit proprium, tamen post vsum commune manet; quo pacto theatrum dicitur commune:cum enim quia eo vtitur,illi est proprium: quando discedit, in commune remittitur. Quarto, dicitur commune,quod totum vnico tempore in singulos venit: quo pacto dicitur vox communis,quia vni eo tempore in singulorum aures venit; & ita existimat Boet.& alij, hic nomen commune dici: sed ista communitas uidetur esse non penes significatas res, sed ab extrinseco penes eos, ad quos vox peruenit: propterea dicerem hic vocari nomen commune,quod a multis rebus significatis participatur; hæc autem participatio non alia est,quam significatio, rem enim nomine participare est, per id significari & repræsentari.

Secundũ dubium. Dubitatur propterea,quid est habere rationem eandem vel diuersam. Aliqui existimant,quod habere rationem, est, quòd definitio sit una illorum,vel diuersa,secundum tale nomen, vtcunque sit siue accidẽtalis, siue substantialis; vnde dicunt homo & leo sunt vniuoca in hoc nomine, albus quia participant nomen, & definitionem eandem: homo enim est albus, & leo est albus,& inquantum albus, vnicam habent albi rationem.

Reiectio solut. Sed hæc est magna huius doctrinæ peruersio:quamuis Caietanus dicat,id esse Aristotele dignum, sed profecto nihil magis ab eo alienum: nullum enim accidens de substantia secundum nomen, & rationem dicitur, vt ipse expresse dicit cap. de substantia:non ergo subiecta dicenda sunt habere rationem prædicati accidentalis: vnde album nõn vniuoce de homine dicitur: habet enim suum medium dicendi, quo modo sequitur,scilicet denominatiue: debent autem illa participare definitionem eandem, quæ sit illis intrinseca:ac propterea additur illud verbum,ratio substantiæ. illa autem definitio albi respectu illorum, nominis est,non rei, & hoc est hic considerandum,non enim loquitur de omni vniuocatione,sed de propria,secundum quam vnum prædicamentum de alio non dicitur,sed de suis inferioribus eiusdem prædicamenti.

Deno-

Denominatiua dicuntur, quæcumque ab aliquo solo differentia casu, secundum nomen habent appellationem.

Primum fundam. Explicat Arist. quæ denominatiua dicātur, & vt norat Simpl & Aug. 1. tomo, c. 4. suarum Cathegoriarum, quodāmodo sunt media inter æquiuoca, & vniuoca. Vniuoca enim nomen & rationē habent eandem: æquiuoca nomen solum, non rationem: denominatiua uerò rationē non habent prorsus eandem, sicut uniuoca: nec prorsus diuersam, sicut ęquiuoca: nomen autem, nec prorsus idem, nec prorsus diuersum: sicut album & albedo, eandem rem dicunt, sed non eodem modo alterum, vt per se, alterum, vt est in subiecto: nomina non sunt prorsus idem, nec diuersum, sed habent quandam cadentiam & deriuationem inter se, & hæc dicuntur denominatiua.

Secundū fundam. Sunt igitur quatuor necessaria ex Ammonio, vt aliqua dicantur denominatiua. Primum, vt sit aliqua conuenientia rei, & rationis. Secundo, vt sit etiā aliqua diuersitas, quorū defectu homo & humanitas non dicuntur denominatiua: quia sunt eędem res: nec homo, & leo: quia adinuicem non habent conuenientiā, scilicet quòd leo sit aliquid hominis, vel homo aliquid leonis. Tertio, quod in nomine sit aliqua dissimilitudo. Quarto, quòd sit in nomine aliqua similitudo: quorum defectu, iustus & misericors non sunt denominatiua, quia omnino sunt diuersa nomina: nec iustus & iustis, seu musica pro arte, & musica pro muliere habente artem: quia prorsus sunt eadem nomina. Sunt ergo denominatiua, quæ neque omnino eandem rationem, nec omnino diuersam, nec omnino idem nomen, nec omnino diuersum habent.

Explicatio Definitionis Denominat. Per hæc explicatur definitio Arist. illa sunt denominatiua, quæ ab aliquo habent nominis appellationem, i. quæ sumunt nomen ab aliquo, & denominationem, seu nominantur ab aliquo, à quo casu, i. transfiguratione aliqua vocis differunt: quia scilicet denominatiuum & id à quo denominatur, in nomine conueniunt, & aliqua nominis mutatione differunt; vt album, albedo: iustus, iustitia. Hæc magis in quæstione sequenti examinabuntur.

Nota. Ex his definitionibus Arist. aliquot nobis vtilitas colligere possimus. Primo, cum æquiuoca, vt æquiuoca, in nulla definitione communi conueniant, non habent Genus, vt æquiuoca sunt, præterea à prædicamento excluduntur, nec. n. sunt Genus, nec Species, quia hæc vnicam habent definitionē. Secundo docemur, omnia Genera, & Species, vniuocè prædicari, quia vnam habent rationem. Tertio omnia accidentia denominatiuè de substantia dici: nomināt enim substantiam ab aliquo accidenti, à quo casu nominis differunt.

Quæstio vnica circa hoc idem Cap. primum.

Num quæ ab Aristotele hic dicuntur rectè sint dicta?

Vt aliqua quæ difficiliora in hoc capite videtur, nota fiant. & horum exactior habeatur cognitio: oportet, vt aliquot argumenta breuiter proponamus, quorum solutione illa facilius consequemur, argumentum primum sit. *Argumēta in contrarium.*

Nomen non solum est vox ipsa, sed etiā significatio; est enim nomen uox significatiua: sed vox æquiuocorum non habet eādem significationem, vt notum est: ergo non est vnum nomen, sed plura; & si æquiuocè non habent commune nōmen, vel si vnum nomen habent, quare non dicentur vniuoca, id est vnius vocis & nominis? *Primum argum.*

Secundum cōtra exemplum Aristotelis. Homo viuus & pictus non sunt æquiuocè animal, sed analogicè; animal enim ad ea non est nomen æquiuocum, sed analogum: ergo exemplo falso utitur, & diminutus est, cum de analogis non differat. *Secundū argum.*

Tertium. Præterea æquiuoca sunt plura, & plures habent definitiones, ergo non erant vnica definitione definienda. *Tertium argum.*

Quartum. Illa definitio denominatiuorum vocibus conuenit, non rebus: ergo si non rectum tenorem seruat Aristoteles, cum primo res æquiuocas & vniuocas definierit, postea transierit ad uoces: Antecedens patet; quia denominatiua dicuntur casu differentia; at casu differre, nominum est, non rerum. *Quartū argum.*

Circa primum argumentū. Alber. Mag. tract. 1. huius c. 2. inquit, in nomine quolibet esse tria: Primum se habet vt mate- *Ad primum primi solutio.*

 ria,

ria, scilicet sonus ipse, qui ore hominis fit. Secuudum est forma, & hæc est talis illius soni configuratio, & articulatio, secundum quam varia est vox, homo, leo, capra, quam configurationem ab imponente ad significandum habet. Atque hæc duo, inquit sunt de natura nominis, quibus multiplicatis, nomen multiplicaretur. Tertium est ipsa significatio; & hæc non est forma nominis, sed actus secundus, idest, perfectio consequens, sicut motus animalis, qui sequitur ipsum animal: non tamen est ipsius forma, & hęc multiplicatio, non multiplicatur, nec variatur nomen: & per hoc respondet ad argumentum: æquiuoca enim habent vnum nomen, cum tale nomen sit eiusdem materiæ & formæ.

Ista sententia non mihi placet in hoc, ꝗ asserit significationem, non esse formam nominis, sed configurationem: hoc enim videtur falsum; quod patet sic. Ablata significatione a voce, etiam manente eadem configuratione, non dicitur nomen ergo illa nō est forma. Præterea, potest esse talis configuratio in voce, & quod non sit nomen defectu significationis; vt patet in vocibus nō significatiuis; ergo significatio est forma. Præterea nomen vt nomen est, signum est; vt patet ex Arist. 1. Periherm. sed de natura signi est significare, ergo & de natura nominis; & ita existimo esse dicendum.

Secunda solutio. Ad argumentum aūt Respon. ꝗ in compositis ex materia, & forma, siue substantiali, siue accidentali, non est sumenda multitudo numerica penes formam, sed penes materiam; ut docet Arist. 1. cœli. c. 9. vnde licet in Petro multa, & uaria accidentia sint, non Plura, sed vnum ens est dicendum: ita similiter licet multæ significationes sint: quia vnum est subiectum illarum, idest vna vox, dicitur vnum nomen non plura, & hoc est obseruandum.

Ad replicam vero, qua argumentabatur, ergo dicentur æquiuoca vniuoca potius, quando quidem unum sit nomen: Dico ex Simplicio in prologo, quod non dicuntur vniuoca solum, quia unum habeant nomē: sed quia simul, & coniunctè, & inseparabiliter vnum nomen habeant, idest, illud nomen uniuocum simul res significat; qua ratione unam, eandem aliam; ut homo, omnes homines; nec potest cadere a significatione unius, quin cadat, & mutetur, significatione aliorum: & hinc est, quod vnica impositione ea omnia significat. At æquiuoca habent quidem unum nomen, sed nō inseparabiliter, quando alia rōne unum, alia aliud significet; & potest a significando uno deponi, nec tamen cadat ab alterius significatione; & inde est, ꝗ pluribus impositionibus æquiuoca ad significandum imponuntur; propter hanc separabilitatem dicuntur æquiuoca, idest uocis æqualis.

Possumus autem hinc colligere, res multipliciter se habere ad uoces. Quædam n. unica definitione, & unico nomine conueniūt, & hæc uniuoca Latine, synonima Gręce uocantur. Quædam ex opposito multas definitiones, & multa nomina habent; ut homo & leo, respectu harum duarum vocum: hæc Latine diuersiuoca dici possunt, Græce heteronyma dicuntur. Quædam tertio multas definitiones sub unico habent nomine, ista latine æquiuoca, græce homonyma dicuntur. Quædam ex opposito unam definitionem uarijs nominibus expressam habent, ut ensis, gladius, & hęc multiuoca, Græce homyonima uocantur, quamuis, ut notat Simplicius, & ex Aristoteles in poetica probat, hæc aliquando synonima uocantur; deinde uelut in medio denominatiua, Græce paronyma dicta, collocantur: quia hæc nec omnino idem, nec omnino diuersum nomen habent & definitionem.

Circa secūdum argumentum distinctionem æquiuocorum proponere oportebit, eorum uero naturam, quia altior & obscurior est alibi explanabimus, & quia facilior erit, si per uoces, quam si per res explicetur, ipsas uoces diuidemus, ac quidem diuisionem Ammonij & Boet. sequentes eā perficiemus Aequiuocorum duplex est, quoddam a fortuna, uel ut alij dicunt, a casu, quoddam a consilio. A fortuna est, quando uox imponitur ad plura significandum, nulla consideratione, sed casu quoddam, ut aliquis, Romæ imponit filio nomen Petri, aliquis etiam in Hispania imponit idem nomen, tunc talis uox illa plura significat; & est æquiuocum a sensu. Aequiuocum a consilio est, quando consideratione, & ratione quadam nomen, ad plura significandum imponitur; & hoc duplex est, a consilio pure æquiuocum, & analogum, pure æquiuocum a consilio est, *Ad 2. Diuisio æquiuocorum, & Analogorum.*

quando

quando vox plura significat, non propter ordinem, aut similitudinem aliquam ipsarum rerum significatarum inter se; sed pro pter aliquid ex parte imponentis: vt quando aliquis imponit nomē filio suo Caroli, propter memoriam & recordationem parentum, qui tali nomine uocati sunt: tunc nomen Caroli est æquiuocū ad parentes, & ad filium à consilio; sed pure æquiuocum, quia non significat sua significata propter ipsorum ordinem, vel similitudinem. Hoc inter alia duplex est; à memoria, & à spe, pro diuersitate, scilicet eorum, quæ monent ad imponendum nomen. Igitur à memoria est, quod modo prædiximus: à spe, quod imponitur ad plura significandum, propter aliquam boni expectationem, vt si quis puero imponat nomen Platonis, quia expectat futurū Philosophum: vel nomen Petri, quia sperat futurum diuo Petro deditum.

Analogum verò est quod plura significat, propter aliquem ordinem, vel similitudinem ipsorum, & hoc maximè est considerandum: non enim omne æquiuocum à consilio, analogum est; vt multi falsò existimant, cum à memoria, & à spe sint æquiuoca à consilio, non autem analoga: illud autem analogum est, quod multa, vti diximus, propter aliquem vnius ad alterum ordinem, vel similitudinem significat. Hoc autem est triplex, à similitudine, à causa, à proportionalitate. Analogum à similitudine est, quod multa propter similitudinē vnius ad alterum, quod principaliter se habet, significat, vt homo principaliter viuum significat, & pictum, propter similitudinem, quam habet ad viuum. Hoc duplex est, quoddam à forma, quoddam ab actione. A forma dicitur, quando similitudo in forma consistit; vt homo viuum, & pictum significat. Ab actione, quando similitudo in actione consistit, vt homines potentes crudeles vocantur Nerones, propter similes operationes cū operationibus Neronis Cęsaris. Analogum à causa est, quod multa significat propter ordinem & dependentiam ab vno, quod est illorum causa: quod si fuerit causa efficiens, dicitur analogum ab efficienti: si finalis, à fine; si uerò fuerit materialis, à materia. Vnde triplex est analogum à causa: primum, ab efficienti, quod multa significat propter dependentiam ab vno, quod eorum est causa efficiens: verbi gratia medicans, seu medicinale dicitur de Medico curante ægrotum, similiter de potione, & cibo, & emplastris, sed medicus dicitur medicans, tanquàm causa efficiens; reliqua eatenus medicaméta dicuntur, qua tenus ab illa causa efficienti ordinata procedunt. Analogum à fine est, quando multa nomen significat propter ordinē ad aliquem finem, vt sanum dicitur de animali habente sanitatem: de vrina, & medicina: sed de animali, tanquàm de eo, in quo est sanitas: de reliquis, vt ad sanitatem ordinantur: vrina, quia est signum; medicina, quia est causa illius. Analogum à materia est, quod plura significat propter ordinem ad vnum, quod est, vt subiectum illorum: vt ens significat plura accidentia, & substantiam; sed accidentia ideo dicuntur entia, quia omnia ordinantur ad substantiam, tanquam eorum subiectum.

Hoc vnum est omnibus cōmune, quod maximè est considerandum, & memoriæ mandandum: quòd hæc analoga à causa singula significant vnam formam, quæ principaliter & intrinsecè est in vno significatorum, & ab eadem reliqua extrinsecè denominantur, id est per eius ordinem, verbi gratia, sanum significat vnam formam, s. sanitatem, & dicitur de animali, vrina, & medicina: sed de animali, principaliter, tanquam de eo, in quo sanitas est, de reliquis, extrinsecè: nam vrina non dicitur sana; quia in se habeat sanitatem, nec medicina: sed ab illa sanitate animalis, ista duo extrinsecè dicuntur sana: vnum, quia illius est signum: alterum, quia illius est causa. Similiter medicans intrinsecè de medico medente: de reliquis extrinsecè: & ens principaliter de substantia: & hoc vocauerunt Metaphysici, dici per prius, & posterius: de illo dicitur per prius, de quo intrinsecè: de illis per posterius, de quibus extrinsecè.

Analogum proportionalitatis est, quod plura significat propter quandam significatorum proportionalitatem. Pro quo aduerte, quòd apud Arithmeticos ista duo vocabula differunt, proportio & proportionalitas. Proportio est habitudo inter duos numeros æquales, vel inæquales, vt habitudo quatuor ad duo, nam quatuor includunt bis duo. Proportionalitas est habitudo, seu potius similitudo duarum proportionum,

tionum, secundum quam dicimus, sicut se habent quatuor ad duo, ita se habet sex ad tria: in vtroque. n. numerus maior his includit minorem: propterea proportionalitas dicitur proportio proportionũ, quæ inter quatuor (vt minimũ) formaliter terminos fit, duos ex vna parte, & duos ex altera.

Hoc supposito sunt aliqui termini plura significantes propter talẽ proportionem, vt ridere de prato, & homine. ridet enim homo, ridet & pratum, sed propter hanc proportionalitatem. vt enim risus se habet in homine, quia eius lætitiam ostendit, ita viriditas in prato, quia eius fœcunditatem ostendit. Huiusmodi sunt multa nomina, in quibus omnibus illud considerandum est, hæc nomina non significare illam similitudinem, aut proportionalitatem: sed res propter talem similitudinem.

Nota. Cùm igitur tot Species æquiuocorum sint, in definitione ista Aristotelis, conueniunt, quòd nomen est commune, & ratio diuersa: non tamen Aristoteles ea omnia distinguere curauit, quia negotio præsenti id erat inutile: nos autem declarauimus sequuti omnium ferè probatissimorum interpretum rationem, quæ suis ujs hoc loco præsenti tractarunt, quia vniuersaliorẽ cognitionem, quam prædicamentorum doctrinam instituimus.

Ad tertium. Ad tertium argumentum, est solutio facilis. Aequiuoca enim, si vnumquodq; per se sumatur, definiri nequeunt, scilicet canis, cum suis significatis per se. Homo cum suis, scilicet viuo & picto per se, & alia: at si omnia sub hac proprietate vniuersali cõsiderentur, quòd æquiuoca sunt, definiri possunt: in hac enim vniuoce conueniunt, scilicet esse æquiuoca, & sub hac definiuntur in præsenti.

Ad quartum. Circa quartum argumentum est considerandum. Primo in denominatiuis concurrunt aliqua ex parte rerum, aliqua ex parte vocum: ex parte rei, concurrit vna forma, & id, quod talem formam participat, scilicet albedo, & subiectum ipsum albedinis, scilicet corpus: ex parte verò vocis concurrit nomen illius formæ, quod dicitur abstractum: & nomen participantis talem formam, quod dicitur connotatiuum, vt albedo, & album, iustitia, & iustum.

Primum fundam.

Secundũ fundam. Aduerte quia potest esse, quod vnicam formam in re, multa variè participent: vt à sapientia anima dicitur sapiens, & homo, & sermo, & operationes, quæ omnia aliquo modo sapientiam participant: ita similiter in homine ab vno multa deriuant, vt sapientia, sapiens, sapienter, & sapientis, obliqua enim explicant variam participationem in re vnius formæ.

Tertium fundam. His suppositis, Nota res ipsas, id est formam, & participantia talem formam, dici denominatiua denominata; voces uerò denominatiua denominantia. nec est curanda admodum huius sermonis proprietas, dummodo res intelligatur: sic enim Logici loquuntur, Græce vero vocant paronyma, tam res, quàm nomina: sed non per se, sed ordine unius ad alterum: sunt enim illæ res paronymæ, quæ cum vna aliam participet, nomen habent consimile: quia in sola extremitate differunt eorum nomina. Similiter & nomina paronyma, quæ cum consimilia sint, res huiusmodi se habentes significant.

Resp. ad quæst. Cum ergo & res & voces sic paronyma dicantur, sub iudice est, an in definitione res, vel nomina definiantur, ad quod uidetur mihi esse respondendum. Primo neutrum, scilicet esse eudem, quia vtrisque potest definitio adaptari, si enim uocibus adaptetur, erit sic dicendum; paronyma sunt nomina, quæ ab aliquo habent nominis appellationes.i. ab aliquo deriuationem habent, scilicet vnum ab alio, à quo solo differunt casu. Si verò rebus adaptatur, erit hic sensus, paronyma dicuntur res, quæ ab aliquo, scilicet ab aliqua forma, secundum nomen habent appellationem, i. sic nomen & denominationes in voce sumunt, vt ab ea, scilicet eius nomine solo, differat casu: ac si dicatur, sunt res ita se secundum nomen habentes, cum vna sit ab altera, quod illarum nomina solo casu differant.

Prima cõclusio.

Secunda cõclusio. Dico secundo, mihi esse probabilius hic non voces, sed res, vt per voces significantur, definiri. Hoc præterquam quod est sententia Ammonij, Boet. & aliorum, consecutio ipsa verborum Arist. id postulat, cum dixerit: æquiuoca dicuntur, vniuoca dicuntur, denominatiua dicuntur, eodem tenore: at illic res definiuntur, ergo & hic. Præterea, quia dicit, (dicuntur) rerum autem est dici per voces, vocum autem dicere. Præterea, quia si voces definiat, non à fortitudine fortis descendit, vt dicit Arist. sed

potius

potius a forte fortitudo : at in re fortitudo est forma, a qua fortis est.

Nota. Est etiam præter hæc notandum, duo esse necessaria, vt aliqua peronyma, seu denominatiua dicantur. Alterum, quod forma, & id, quod formam participat, sint distinctæ naturæ, quod designat vt notat Alber. in hoc, quod dicit; quæcunque ab aliquo: illa enim propositio inter ea distinctionem designat. Ex quo sequitur, quod nec Species respectu generum, aut differentiarum, nec indiuidua respectu Specierum denominationem habent: quia genera, & differētiæ sunt de substantia Specierum, & Species indiuiduorum, tam in generibus substantiæ, quā in generibus accidentium.

Nota. Est secundo notandum, non solum ad denominationes est necessaria participatio in re, sed etiam in voce, & econtra. Vnde aliqui solent distinguere triplex denominatiuum, in re tantum, in voce tantum, in re, & voce simul: in re, quando participatio quidem est in re, non autem est in nomine, vt virtus, & ipse homo qui eam participat, in voce tamen non est denominatio, quia in voce correspondent, virtus, & studiosus: alia sunt in voce sola, vt studium, & studiosus, non enim in re, a studio dicitur studiosus, cum aliud studium, aliud studiosum significet, studium enim diligentiam, studiosus virtute prædituM significat: alia sunt in re, & voce, quando est participatio in re, cum participatione vocis ad modum prædictum, vt albedo, album, & hæc sunt perfecta denominatiua, seu paronyma, quę hic Aristoteles definit, alia enim secundum quid sunt.

De diuisione eorum quæ dicuntur & sunt.

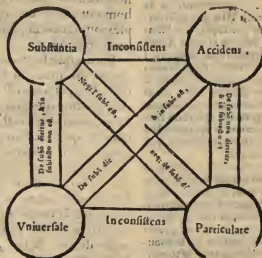
Cap. II.

Eorum quæ dicuntur, alia quidem secundum complexionem dicuntur, alia vero sine complexione. Ea igitur quæ secundum complexionem dicuntur, sunt, vt homo currit, homo uincit: ea uero, quæ sine complexione dicuntur, sunt, vt homo, bos; currit, vincit.

Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, in subiecto vero nullo sunt, vt homo de subiecto quidem dicitur quodam homine, in subiecto uero nullo est. Alia autē in subiecto quidam sunt, de subiecto autem nullo dicuntur. In subiecto vero esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo in quo est: ut quędam grāmatica in subiecto quidem est in anima, de subiecto vero nullo dicitur: & hoc album in subiecto quidem est corpore: omnis enim color in corpore est: de subiecto autem nullo dicitur. Alia uero de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt, ut scientia in subiecto quidem est in anima, de subiecto vero dicitur, ut de grammatica. Alia vero neque in subiecto sunt, neque de subiecto aliquo dicuntur: ut quidam homo, & quidam equus: nihil enim talium neque in subiecto est, neque de subiecto aliquo dicitur. Simpliciter autem quæ sunt indiuidua, & vnum numero de subiecto nullo dicuntur: in subiecto autem nihil aliqua prohibet: quædam enim grammatica in subiecto est, at de subiecto nullo dicitur.

Com-

Complexionum consistentium & inconsistentium descriptio.



Eorum quæ dicũtur aliá quidem secũdum complexionem dicuntur.

In hoc capite continentur duæ diuisiones, in quibus velut in quodã cõpendio cõtinentur decem sequentia prædicamenta, & ad ipsa eadem sunt præambulum quoddam necessarium, cum in his diuisionibus ex qualibus rebus, & quibus vocibus prædicamenta constent, doceamur.

Est igitur prior diuisio rerum, vt per uoces significantur: scilicet, quædam sunt complexa quædam incomplexæ, quæ etiam potest vocibus adaptari, vt notat Ammon.

Immo secundum mentẽ Aristotelis magis est vocum, vt res significat: nam capite 4. subdiuidens uocibus tribuitur, & ita uult Simpl. & bene, licet Auerr. det rebus hanc diuisionem: nam quædam voces sunt complexæ, vt homo currit. quædam incõplexæ vt homo; per se, & currit, per se: in quibus obseruare oportet, vt in introductione diximus, non solum vocum multitudinem, sed significatam rem: cum enim Logicus non voces secundum se, sed vt rerum significatiuæ sunt scrutetur, vt bene dixit Auic. non sumit rationem complexi, aut incomplexi secundum vocem solam, sed præcipue secũdum rem, vnde possit esse complexum aliquod in voce, quod Logicus indicet incõplexum, & econtra in voce incomplexum, quod complexum sit, vt illa genera quæ apud Porph. c. de Specie legimus: quæ incomplexa sunt, licet voce complexa appareant, vt corpus animatum, substantia corporea. ponderemus igitur Aristotelis verba.

[Dicuntur.] Notat Ammo. uerbũ hoc, & rebus, & vocibus; & conceptibus posse adaptari; quamuis diuersimode: dicuntur enim res quasi per voces significentur, & manifestentur; dicuntur uoces quia proferuntur, & pronunciantur: dicuntur conceptus quasi enuncientur, & per eos propositiones mentales fiant: ex quo fit, quòd ista diuisio rebus, vocibus, & conceptibus applicari possit: res enim cum complexione dicuntur, quando plures pluribus uocibus significatiuis manifestantur; res uero sine complexione dicuntur, quando singulæ per se singulis vocibus vel pluribus idẽ significantibus significantur. Voces uero uel conceptus cum complexione dicuntur, quando plures multa significantes & enunciantur, & proferuntur: sine complexione uero quando uniuoci, & conceptui res significata respondet: hic autem obserua, non

non eſſe complexionem aliquam in uoce, & conceptu, quin aliqua conuexio uocum, aut conceptuum compoſitio interueniat: non enim conceptus æquiuocis reſpondentes complexi ſunt, ſed abſolutè plures: nec vox æquiuoca complexa, quia non per modum alicuius compoſitionis ſignificat: nec pariter res, cum per talem modum non ſignificantur.

[Secundum complexionem,] Dubitabis, quare præmiſit complexa, cum incomplexa ſint ſimpliciter? Reſpondet Ammon. & Simpl. complexa eſſe nobis notiora, quia ſunt tota, & quamuis ordine doctrinæ præcedant ſimplicia, hic tamen Ariſtot. horum doctrinam tradere non ſtudet, ſed ſolum quandam diuiſionem aſſignare, propterea notiora præmittit. Præterea etiã quia quando diuidimus intentione, & animo ſubdiuidendi, membrum ſubdiuidendo poſteriori loco collocamus, ita fecit Ariſt. quia incompleta rurſus in poſteriori diuiſione erat diuiſurus, & ſimilitudo poſtea in decem prædicamenta.

[Currit. Vincit.] Notat Ammon. ideo Ariſtot. vſum eſſe verbo tertiæ perſonæ, quia verba ſecundæ, & primæ, magis apparent complexa in re, quia ſuppoſitum habent determinatum, at uerbum tertiæ minus, quia ſuppoſitum eſt indeterminatum. Sed uere complexa hæc etiam ſunt re, quia ſemper eſt aliquid ſignificatum cui tribuatur illatio, proptérea melius eſt dicere currere, vincere, quia hic ſignificatur actio ſine ſuppoſito. Hæc ſententia mihi non placet, eſt enim maximè conſiderandum nomen, vel uocem dici complexum penes rem, quam ſignificat: non penes rem quam conſignificat, vel connotat, aliter enim omnia connotatiua eſſent complexa, cum ſignificent formam per modum inhærentis ſubiecto, quod tamen eſt falſiſsimum, aliter enim non eſſet in prædicando. Præterea Ariſtot. 1 o. Periher. cap. 3. inquit: Verba ſecundum ſe dicta, nomina ſunt: & aliquid ſignificant: ſi ergo per ſe poteſt ſumi, ergo eſt incomplexum: ſignificat enim unum aliquid, quamuis connotet aliud. Hic etiam oportet notare, quamuis exemplum complexi ſit propoſitio, non ſolum propoſitiones, ſed alias etiam orationes eſſe complexas, per quas rerum diuerſitas ſignificatur, vt equus albus, homo iuſtus, quę etiam ad prædicamenta per ſe non pertinent, ſicut nec propoſitiones.

Eorum quæ ſunt. Diuiſio II.

Eorum quæ ſunt, alia de ſubiecto aliquo dicuntur.

Hæc eſt poſterior diuiſio, quæ quadrimembris eſt, virtute tamen continet duas diuiſiones bimembres. Prior eſt etiam quædam ſunt ſubſtantiæ, quædam accidentia. Poſterior, entium tam ſubſtantiarũ quàm accidentium, quædam ſunt uniuerſalia, vt homo, leo, animal, color, albedo: quædam particularia, vt hic homo, hoc animal, hic color, hæc albedo.

Sub hac duplici diuiſione continentur decem Prædicamenta, tam Genera ſuprema, quàm ea, quæ ſub eis ſunt: nam primũ Prædicamentum eſt ſubſtantia, reliqua accidentia: ſimpliciter in quolibet prædicamento non aliud eſt per ſe, quàm uniuerſalis natura, & particularis, ſiue ſubſtantia, ſiue accidens. Ariſtoteles autem hæc ſub quadrimembri diuiſione eſt complexus, ne poſteriorem diuiſionem poſtea applicaret ſubſtantiæ per ſe, & accidenti per ſe, & diuiſiones multiplicaret, dicendo, ſubſtantiarum aliæ vniuerſales, & aliæ particulares, & ſimiliter accidentium alia vniuerſalia, alia particularia. Diuidũtur igitur ea, quę ſunt, in vniuerſales ſubſtantias, & particulares ſubſtantias, in vniuerſalia accidentia, & particularia accidentia, *Nota primo.*

Non tamen his nominibus diuiſit Ariſtoteles, nec hoc utitur ordine: & non ſine ratione, vt poſtea dicemus, ſubſtantiam explicat per non eſſe in ſubiecto: accidens, per eſſe in ſubiecto: vniuerſale per dici de ſubiecto, particulare per non dici de ſubiecto. Vnde copulando vtrumque, ſcilicet ſubſtantiam cum vniuerſali, vel particulari, ſimiliter accidens; duplici utitur modo, vt ſubſtãtia vniuerſalis non ſit in ſubiecto, ſed de ſubiecto dicatur. *Nota ſecundo.*

Formalis igitur diuiſio Ariſtotelis eſt. Eorum, quæ ſunt, quædam de ſubiecto dicuntur, in ſubiecto verò non ſunt, ſcilicet vniuerſalia ſubſtantiæ, homo, animal: quædam in ſubiecto ſunt, ſed de ſubiecto non dicuntur, ſcilicet particularia accidentia, hoc album, hæc grammatica: quædam & *Nota tertio.*

de

de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt, scilicet vniuersalia accidentis, vt color, albedo: vltimo quædam nec in subiecto dicuntur, scilicet particulares substantiæ, vt quidam homo, quoddam animal: & concludit omnia indiuidua hoc vnum commune habere, quod de subiecto non dicantur, quamuis eorum aliqua in subiecto sint, qualia sunt indiuidua accidentis.

Dubia quædam scitu digniora circa diuisionem Arist. præcedentem.

Prima opinio. Dubitatur primo, quæ qualisve est ista diuisio? Solent aliqui, & non male respondere, sub hac diuisione duas concludi: altera est: entiũ aliud substantia, aliud accidens; & hęc est analogi in sua analogata, secundũ enim sententiã Arist. 4. Meta. cap. 2. ens est analogũ ad substantiam, & accidens: altera est: entium aliud vniuersale, aliud particulare: & est diuisio per accidentia, nam rei accidit esse vniuersale per intellectum: per materiam uerò fit in rebus particulare.

Secunda opinio. Sed posset quis petere, ista diuisio, sic ab Arist. expressa, quæ est, Alber. tract. 1. c. 5. respondet esse velut Generis in species: sed hoc non omnino placet, Genus enim vniuocum est speciebus, at nihil hic reperitur his membris vniuocum.

Tertia opinio. Iudicio meo optimè respondet Simpl. hanc non esse diuisionem, sed potius enumerationem quandam entium: si quã diuisio est, æquiuoci est potius, vel analogi, quàm alterius.

Dubium secundũ. Dubitatur secundo, quare Aristoteles non vsus est his nominibus, scilicet substantia, accidens, vniuersale, particulare? Respondet Simpl. id fecisse, vt magis rei naturam explicaret: explicuit autem, dum eorum tradidit descriptiones: vt enim magis manifestatur natura vniuersalis per dici de subiecto, quam per nomen vniuersale: ita & natura substantiæ per non esse in subiecto & alia similiter, Crederẽ etiam id fuisse factum, quia tali loquendi modo, magis est propinquus ad prædicationis naturam explicandam.

Dubium tertium. Dubitatur tertio, quare substantiã vniuersalis accidenti particulari coniunxit? Existimo id esse, quia videntur inuicẽ contraponi substantia vniuersalis, cũ accidenti particulari: & accidens vniuersale cum substantia particulari, vt patet si eorum inspicias descriptiones. hoc idẽ dicit Simplic.

Dubium quartũ. Dubitatur quarto, quid uocet dici de subiecto? breuiter respondetur, prædicari de subiecto est de aliquo sibi essentialiter inferiori prædicari, seu affirmari; quo pacto Species de suis indiuiduis: & Genus de speciebus: similiter & differentiæ de suis prędicantur, & dicuntur tanquàm de subiecto: similiter accidentia de suis accidentibus: at quando accidens de substantia prædicatur, non sic de subiecto dicitur: id enim dicitur in subiecto esse, vt modo declarabimus: dici ergo de subiecto inest cuilibet prædicatorum respectu suorum inferiorum.

In subiecto uerò esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quędam pars, impossibile est esse sine eo, in quo est.

His verbis Aristot. explicat, & describit, quid sit esse in subiecto, quod accidentium est: & per hoc manifestabitur substantia, quæ non est in subiecto: per positionem enim intelligitur negatio.

Tres igitur assignat conditiones eius, quod est in subiecto, seu accidentis: prima quod est in aliquo: secunda quod non est in aliquo, sicut pars: tertia quod ab eo, in quo est, separari nequit.

Primum fundam. Pro cuius declaratione oportet nosse, quot modis vnum in alio esse contingat. Boet. secutus Arist. 4. Phys. c. 3. quem multi sequuntur, octo assignat modos; at quia ille numerus perfectus non est, cum Aristoteles aliquos prætermiserit, quia illorum nondum erat tradita cognitio: vt dicit Simplicius, plures à nobis multiplicandi sunt cum Ammonio & Simplicio. Vndecim igitur modis aliquid in alio esse dicimus. Primo vt pars in toto: dicimus enim; manus est in corpore. Secundo vt totum in partibus: dicitur namque, perfectio totius est in partibus: & ego in carne mea videbo Saluatorem meum. Tertio ut Genus est in speciebus, vt animal in homine, & leone. Quarto ut species in suo genere. Quinto ut forma in materia, animata in corpore. Sexto res in suo fine, vt auarus est in diuitijs totus. Septimo in mouente, & efficiente, subditi sunt in manu regis.

Octa-

Octauo in loco, sum in Lyceo. Nono vt in vase, vinum in dolio. Decimo in tempore, vt Noe fuit tempore diluuij. Vndecimo vt accidens in subiecto, sicut calor in est corpori.

Et hoc definit in præsenti per illas tres conditiones supra positas, scilicet est in aliquo, non vt pars, & ab eo, in quo, est separari nequit. Quam descriptionem sic aliqui interpretantur: inter quos sunt Doctores Louanienses, & Caiet. & alij, ut prima pars sit communis omnibus modis, quibus aliquid est in aliquo; secunda sit differentia ad excludendas partes tam integrãtes, vt manus, pedes, quam essentiales, vt species, & genera, differentias; tertia ad excludenda illa, quæ sunt in loco, & causa mouente, & fine.

Dubium primum. Dubitatur autem contra hanc expositionem. Ac primo obijcitur, nam hoc pacto non excluditur modus, quo totum est in partibus, cum sit in aliquo, & non vt pars, & non possit à partibus separari. Præterea secundo, non excluditur forma, anima. n. est in corpore, & non est eius pars, & ab eo non potest separari existens, loquẽdo de brutis, quorum animę non possunt existere citra corpus. Tertio præterea videtur definitio competere loco, & tẽpori, & cęlo, quia nullum corpus a loco separari potest, nec a tempore, & non est pars loci, aut temporis, sed est in eis, ergo dicetur accidens. Tandem, Quarto quia aliquod accidẽs videt posse separari ab eo, in quo est, nam odor pomi manet in manu ei admota.

Solutio. Propter hæc existimo illam descriptionem sic esse intelligendam, quod est in aliquo, non sumatur ita communiter, sed pro eo, quod est esse in aliqua re vna, non omnino extra esse eius, quo pacto albedo est in lacte, & vinum etiam est in dolio, quod quamuis in eo intrinsece non sit, cum eo tñ coniunctũ est, & similiter alia, quo supposito facile est ad argumenta respondere.

Ad primum. Ad primum enim dicitur cum Simpl. & Ammon. Totum non dicitur esse in aliquo, quia non est in vna re, sed in multis totum enim est in pluribus partibus, potius ergo dicitur esse in aliquibus. Excluditur etiam modus existendi in fine, & causa mouente: quia quæ sic in eis existunt, sunt prorsus eis extrinseca: pari ratione excluditur modus existendi in tempore vel excluditur cum loco, vt dicemus.

Ad 2. Ad secundum dico; per illam particulã secundam excluditur quæcunque pars integralis, seu essentialis, qualiter genera Speciebus, & Species indiuiduis insunt: & ita interpretatur Alb. tract. 1. c. 5. mihi etiam videtur per hanc eandem particulã excludi modum, quo forma inest materiæ, quia licet non sit materiæ forma pars, est tamen ipsius compositi, quod cum ea per se constituit; hoc est enim discrimen inter formã respectu materiæ, & accidens respectu subiecti, quod forma cum materia vnum ens facit per se, cuius est pars: at accidens non cum subiecto facit vnum per se.

Ex quo non caret reprehensione Boet. qui modum existẽdi formę in materia cõiunxit, & miscuit, cum modo accidentis in subiecto, quod idem credidit Iamblicus cuius sententia a Simpli. reprehenditur; nec omnino mihi placet Simplic. qui per primam partem excludit formam: uã inquit, per aliquid, non intelligit Aristo. nisi cõpositum ex materia, & forma; sed hoc uidetur esse clare contra eundem Arist. qui exempla non de compositis ponit: dicit enim, hæc grammatica est in anima, & color in corpore, propterea melius est dicere, quòd forma est in materia vt pars non ipsius materiæ, sed ex ea compositi per se; at accidens non existit alicuius per se pars. Per tertiam particulam excluditur modus existendi, in loco, & tempore, & vase, & nam separabilia sunt.

Ad 3. Nec argumentum tertium quicquam valet, quia licet res a loco, & tempore in communi separari non possit, potest tamen existere sine hoc loco, & sine hoc tempore in quo erat, vt notat Boet.

Ad 4. Ad quartum respondent aliqui, quod odor non separatur a pomo, sed nouus odor in manu producitur sed hæc phylosophia non habet fundamentum, Boet. respõdet ad hoc, quòd Aristo. non dixit, odor non potest separari ab eo, in quo erat, sed ab eo in quo est: ac si dicat, non potest istud accidens esse sine isto subiecto, in quo est, vt intelligatur nunquam accidens posse esse sine subiecto aliquo, quamuis modo sit in hoc, modo in illo, at quamuis, idem dicat Ammon. non mihi talis philosophia placet: non enim vnum, & idem accidens permeat de subiecto in subiectum; propterea

ptereà optime dixit Simpli. quod nũquã odor à suo subiecto separatur, sed cum partibus subtilib. substantiæ exhalat. & defertur, quod signum est pomum marcescere, & rugas contrahere ex contractione: sed de hoc aliàs.

Not. primo. Ex quibus sequitur, accidens esse in aliquo, idest alicui substantiæ inexistere, non sicut partem illius, nec integrantem, nec essentialem, nec posse a subiecto separatum per se esse. Hoc intellige naturaliter, nam supranaturaliter manet accidens sine subiecto in venerando Altaris Sacramento.

Nota secundo. Sequitur & aliud esse subiectum in quo: aliud subiectum de quo: subiectum de quo est quodcunque inferius respectu sui superioris. s. indiuiduum speciei, & species generis, tam in substantijs, quam accidentibus at subiectũ in quo, est sola substantia respectu accidentium: vnde accidentia habent substantiam pro subiecto in quo, sua inferiora pro subiecto, de quo; vocat autẽ subiectum de quo, subiectum prædicationis, subiectum vero in quo, subiectum inhæsionis. Ammon. vocat subiectum ad subsistentiam, & subiectum ad prædicationem.

Nota tertio. Hic vnum aduerte, quod non dicitur, accidens non posse esse sine subiecto, quia non possit a substantia separari. Potest. n. separari: sunt enim multa accidentia separabilia, vt diximus, sed dum separantur, corrumpuntur, hic autem dicimus, quod sine subiecto non potest accidẽs per se separatum existere, sicut vinũ a dolio, & corpus a loco isto, & tempore separatum existit.

Regula in prædicatis essentialibus. Cap. III.

QVando alterum de altero prędicantur, vt subiecto, quæcunque de eo quod prædicatur dicuntur, omnia etiam de subiecto dicuntur: vt homo, de homine quodam prædicatur, animal uero de homine: ergo & de quodam homine animal prædicabitur; quidam enim homo, & homo est, & animal.

Diuersorum generum & non sub alternatim positorum diuersæ sunt specie differentiæ: vt animalis, & scientiæ: animalis enim differentiæ sunt gressibile, bipes, uolatile, & aquatile: scientiæ vero nulla earum est: neque enim scientia a sciẽtia differt, in eo quod bipes est. Subalternorũ uero generum nihil prohibet easdẽ esse differentias: superiora enim de ijs, quæ sub ipsis sunt generibus, prædicantur: quare quotcunque differentiæ prædicati fuerint, totidem & subiecti erunt.

In hoc capite continentur duæ regulæ maxime vtiles ad singula prædicamenta ordinanda in se: in quolibet enim prædicamento duo præcipue sunt. Alterum est series quædam prædicatorum substantialiũ, a summo genere, per genera intermedia descendendo, vsque ad indiuidua, quæ cõmuniter dicitur recta linea prædicamentalis, & Ammon. profunditatem prædicamenti vocat, per proportionem ad profunditatem corporum, qualis est ista series, substantia, corpus, uiuens, animal, homo, quidam homo. Alterum, sunt differentiæ oppositę, per quas & genera superiora diuiduntur, & species constituuntur; & hæc dicuntur latera prædicamenti, quam Ammon. vocat latitudinem eadem proportione ad corpus sicut corporeum, incorporeum, animatum, inanimatum, & reliquæ, quarum quædam faciũt unum ordinem, quædam alium oppositum. Hæc igitur, quæ isto capite cõtinentur, his duobus deseruiunt. *Primum fundam.*

Est prior regula maxime pro recta linea Qñ aliquod prædicatũ de aliquo subiecto dr, tanquam de subiecto, quicquid de prædicato dicatur, etiam de subiecto dicetur, ut si homo de quodam homine dicitur, ut de subiecto, & animal de homine, & animal de quodam homine dicetur. *Expositio Regulæ.*

Hæc regula ita est uera ut uariis expositionibus, & singulis quidem in se ueris locum dederit. 1. Alber. tract. 1. huius. c. 6. extendit regulam hanc in hunc sensum, Quãdo aliquid prædicatur de aliquo, prædicatione alicuius quinque prædicabilium: quicquid de prædicato in quid prędicatur, prædicabitur & de subiecto: vocat. n. prædicari de aliquo, ut de subiectũ; prædicari prædicatione alicuius prædicabilis: unde

valet, homo est animal, & animal est corpus, ergo homo est corpus: similiter, Petrus est homo, homo est animal, et Petrus est animal. homo est rationalis, rationale est particeps intellectus, homo etiam est particeps intellectus; nix est alba album est coloratum; ergo nix est colorata; denique, quid quid in quid de tali prædicato dicitur, etiã de subiecto dicetur: sed dicit Ammon. non esse in vniuersum hoc verum; homo enim est albus, & album est color, non tamen homo est color. Hæc sententia non fuit solius Alber. est enim Andronici, & aliorum, vt refert Simplic.

Auic. & Algaze. magis extendunt regulam, dum asserunt etiã valere in negatione alicuius a prædicato, quando illud est contrarium prædicato; vt homo est animal, & animal non est insensibile, ergo homo non est insensibilis: homo est albus, album nõ est nigrum, ergo homo non est niger.

Burle. adhuc latius extẽdit ét ad prædicata accidentalia, vt si homo est albus, & albus est musicus, homo est musicus, seruata tamen quantitate distributionis, & ne varietur suppositio dicendo, homo est animal, animal est genus, ergo homo est genus.

Alii tãdem restringunt maxime ad solã lineam rectam prædicamentalem, scilicet, de prædicatis in quid, & hoc habet Ammon. & Simpl. & Boet.

Ad hoc tamen dicẽdum est cum Paulo Vene. Potest quidem extendi veritas regulæ ad ea, quæ dicta sunt, tñ secundum mentẽ Arist. in præsenti hic est sensus, vt vocet, dici de subiecto, essentialiter prędicari, siue vt differentia, siue, vt genus: ita vt, si aliquid prædicatur de subiecto tanquam de eius substantia, quidquid de illo prædicato ẽm substantiam prædicatur, etiam de subiecti substantia sit; homo est animal, animal est corpus, erit etiam homo corpus, similiter animal est sensibile, homo etiam sensibilis erit: ista est sententia Auerr. immo iudicio meo Arist. qui cap. de substantia probat differentiam de indiuiduis prædicari, quia prędicatur de specie, & allegat hanc regulam, ergo non est astringenda ad sola prædicata quidditatiua. Nec existimes, quòd hic doceat aliquem modum arguendi de primo ad vltimum, vt aliqui putant: sed est quædã regula prędicationibus prędicamentorum deseruiens.

Regula secunda, genera non subalterna a subalternis distinguens.

Diuersorum generum, & non subalternatim positorum.

Hæc est secunda regula bimembris: pro cuius declaratione est aduertendum. Tripliciter plura genera dicuntur diuersa. Primo, quia sunt diuersorum prædicamentorum, vt animal, quod est de prædicamento substantiæ, & numerus, qui est de prædicamento quantitatis. Secundo, dicuntur genera diuersa, quando ad idem pertinent prædicamentum, tamen vnum est sub altero, vt animal, uiuens, corpus, omnia enim eiusdem prędicamenti sunt, vtrumque sub alio est, scilicet scientia, habitus. Tertio, quando sub eodem sunt prędicamento, & genere, tamen unum non est sub altero, vt animal gressibile, animal volatile, vtrumque enim sub animali sunt, non tamen vnum sub altero: similiter, potentia & figura sunt, duo genera, vtrumque sub qualitate, non tamen vnum sub altero. Ista duo posteriora vocantur hic ab Aristotele genera subalternatim posita, scilicet quando vnum sub altero uel vtrumque sub tertio, prima genera vocantur non subalternatim posita. *Primum fundam.*

Est secundo aduertendum, quod supra diximus capte de Differentia. Differentię alicuius generis sunt in duplici differentia: quædam sunt constitutiuæ illius, vt animatum, sensibile, componunt animal quædam diuisiuæ, vt rationale, & irrationale sunt diuisiuæ animalis: inter has est vnũ discrimẽ, quod differentiæ constitutiuæ generis, omnes participantur a singulis speciebus illius generis; diuisiuæ vero nõ omne, sed aliquæ ab vna specie, aliquę ab alia; rationale enim ab homine, irrationale, uero a bruto participatur; unde fit, ut quando unum genus sub altero ponitur, inferius participat omnes differentias constitutiuas superioris generis, non tamen omnes diuisiuas, ut animal participat differentias constitutiuas omnes uiuentis, scilicet corporeum, animatum; unam autem diuisiuam, scilicet sensibile, viuens enim diuiditur per sensibile, & insensibile; animal autem est sensibile. *Secundũ fundam.*

Est tertio aduertendum, Quando duo genera sic se habent, quod vnum sub alte- *Tertium fundam.*

ro non est, tamen vtrumque sub tertio, potest aliquando eadem differentia diuisiua esse vtriusque: verbi gratia, animal volatile & animal gressibile sunt duo genera huiusmodi: & tamen bipes est differentia gressibilis, & etiam volatilis diuisiua: non tamé hoc semper fit, nam angelus, & corpus, sunt sub substantia non tamen habent differentiam diuisiuam eandé. Hæc senteñtia est expresse Arist. 6. Top. c. 3, loco 41. at qñ genera sunt diuersa primo modo, nullã differentiã, nec diuisiuam, nec constitutiuam participant.

Expositio regulæ. Ex his patet regula Arist. Cuius prior pars est,

Diuersorum generum non subalternatim positorum.

Scilicet quæ diuersorum sunt prædicamentorum.

Diuersæ sunt Species differentiæ.

Per quam docemur in diuersis prædicamentis diuersas esse omnes differentias, tã diuisiuas, quam constitutiuas, sicut sunt diuersa genera, & species, vt exemplo manifestat: aliis enim differẽtiis diuiditur animal, aliis scientia: similiter & constituitur.

Nota. Hic autem est notandum, mendosè legi species, scilicet diuersæ sunt species, & differentiæ: debet legi, diuersæ sunt specie differentiæ, nam græce in datiuo legitur, τᾷ εἴδη. Vocat autem specie diuersas differentias, scilicet natura, & forma diuersas: nam, vt bene dicunt Simpl. & Ammo. aliquando diuersorum prædicamentorũ sunt eædem differentiæ, sed non re, & natura, sed similitudine quadam, & proportione: vt enim dicimus animalium aliud esse habens pedes, ita etiam dicimus instrumentorum domus alia habere pedes, ut tripes lectum: sed istæ differentiæ natura sunt diuersæ: similitudinem autem, & proportionem quãdam habent, aliquando enim nomine sunt eædem, vt corporeum in substantia, corporeum in quantitate, sed natura est diuersa. Alii legerunt τῶ εἴδη. & vertunt, species. Sed quamuis sententia sit vera, tamen omnino est extra contextum; & omnes Græci interpretantur in ablatiuo.

Posterior pars regulæ est.

Generum subalternatim positorum, nihil prohibet easdem esse differentias.

Hæc potest intelligi de generibus, quorum vnum est sub altero, & debet intelligi de constitutiuis omnibus, & aliqua diuisiua, vt dixi: & iste videtur sensus Arist. nam hoc probat, quia quæ dicuntur de superiori, dicuntur de inferiori; at de superiori cõstitutiuæ per se dicuntur, & diuisiuæ sub di sunctione, scilicet corpus est animatum, vel inanimatum, vt vult Alber. dixit autem negatiue. Nihil prohibet, iudicio meo, propterea quòd non semper genus superius habet constitutiuas, quãdo est generalissimũ. Simpl. vult, quòd hæc prior pars, scilicet nihil prohibet diuersorum generum, &c. sit de generibus, quorum vtrumque est sub tertio, quæ aliquando habent eandem diuisiuam, sed non semper, vt dixi in tertio notabili seu fundamento.

Quod sequitur vero.

Superiora enim de iis, quæ sub ipsis sunt generibus prædicantur.

Hoc asserit Simpl. propter illud verbũ, [nihil prohibet.] quod videtur non asserere semper differentias esse easdem, de constitutiuis vero semper est. Ista doctrina vera est, sed mihi videtur textui non posse adaptari; nã quod sequitur, reddit causam præcedẽtis, scilicet propterea vnum genus ex positis subalternatim habet differentias alterius; quia quæ dicuntur de superiori, dicuntur de inferiori, quod non valet, nisi de illis, quorum vnum est sub alero; dixit autem, nihil prohibet, propter causam assignatam superius.

Incomplexorum in decem prædicamenta diuisio, Cap. IIII.

Eorum quæ secundam nullã complexionem dicuntur, vnumquodq; aut substãtiã significat, aut quantũ, aut quale, aut ad aliqd, aut vbi, aut qñ, aut sitũ esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est autẽ substantia quidem

dem, vt in figura dicatur, vt homo, equus. Quantum autem, vt bicubitum, tricubitum. Quale, vt album, Grammaticum. Ad aliquid, vt duplum, dimidium, maius. Vbi vero, in foro, in Lyceo. Quando autem, ut heri, superiore anno. Sitũ vero esse, vt iacet, sedet. Habere autem, vt calceatum esse, armatum esse. Agere vero, ut secare, vrere. Pati, ut secari, uri. Singula igitur eorũ quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur, uel negatione: horum autem ad se inuicem complexione affirmatio, uel negatio fit. Omnis enim affirmatio, aut negatio uidetur uel uera, uel falsa esse: eorũ autem, quæ secundum nullam complexionem dicuntur, nullum neque uerum, neque falsum est: ut homo, album, currit, uincit.

Nota. Hic Arist. incomplexa in decem genera suprema distinguit: nec mireris, quòd voces diuidat & rerum exempla ponat: hic.n. non absolute, & per se de vocibus agitur, de rebus enim præcipue, quæ per voces explicantur, est intentio, propterea voces in ordine ad res, primo diuidit, postea rerum exempla ponit.

Exposi- tio text. Diuiditur ergo ens reale simplex, quod voce incomplexa significatur, in decem genera, quorum primum est substantia, vt homo, animal, & reliqua, quæ manifesta in ipso capite sunt: horum singula probat Arist. non esse propositiones, quamuis ex eis possint fieri propositiones, quia nullum per se significat vere, aut false, quod est proprium propositionum; quæ enim dicit substantiã per se, quantitatem per se, qualitatem per se, & reliqua, nihil dicit verum, aut falsum: quamuis vnum alteri componendo, vel ea, quæ sunt in vnoquoq; inter se coniungendo propositiones quis potest facere.

Nota. Multæ possent hic graues, & difficiles quæstiones moueri, scilicet, An ens vniuocum esset ad ista decem genera? an plura sint prædicamenta quam decẽ? quali distinctione inter se distinguãtur? an res spirituales ad prædicamenta referantur? an cõcreta potius quã abstracta collocentur in prædicamento? & alia huiusmodi quæ prætermitto, quia harum maiorem partẽ, in particulari prædicamentorũ enarratione discutiam: alia post ipsorum traditionem differã: reliqua, quę materiam transcendunt, in proprium locum reseruabo: interim vero aliqua de ipso ente in communi breuiter adnotabimus, quantum hoc loco satis est.

QVAESTIO I.

Quod ens non sit genus nec vniuocum, sed analogum ad decem Prædicamenta, ex sententia Arist.

PRimum ens nec esse genus, nec vniuocum ad decem ista genera, sed analogum. Vnde diuisio non est generis in species, nec vniuoci in vniuocata, sed analogi in analogata.

In primis ens nõ est genus: hoc enim docet clare Arist. 3. Meta. c. 3. tex. 10. huius ratio est considerãda. Pro qua est notandum, quòd genus habet differentias, per quas diuiditur, & determinatur ad species. hæc autem est natura generis, & differentiæ, quòd de natura generis non est differentia, sicut nec de natura differentiæ est genus, animal enim vt animal, non est rationale, nec rationale, vt rationale est animal: aliàs vnũ non contraheret alterum: semper enim contrahens est diuersum a contracto, sicut forma est alia a materia, & animal a corpore. Ex his est argumentum Aristot. si ens esset genus, per aliquam differentiam limitaretur ad inferiora, sed nulla talis potest esse, ergo non est genus. Minor probatur, quia differentia, vt talis, differt a genere, at nihil potest esse differentię, quòd non sit ens, quia ens est tam latum, vt quicquid aliquid est, ens sit. Secundo nec est ens vniuocũ ad decem genera: hæc est Arist. 4. Met. c. 2. & probatur. Vniuocum dicit aliquam naturam communem multis, sed decem prædicamẽta non conueniunt in aliqua vna natura communi, vt expresse dicitur 12. Meta. c. 4. & propterea, si conuenirent in tali natura, differentiis differrent, at nulla potest esse talis differentia entis, vt diximus, ergo

non vniuocè de illis prædicatur: ex quibus sequitur decem prædicamenta esse decem genera, & naturas supremas, quæ in nulla natura superiori conueniunt, propterea q; seipsis differunt, & simplices naturæ, & non compositæ ex genere, & differentia sunt, quod docet expresse Arist. 8. Metap. cap. 6. tex. 16. & dicuntur primo diuersa, quia in nullo conueniant: vt dicit 10. Met. cap. 5. tex. 12. conuenientia enim in ente est communitas nominis, seu cõceptus formalis, non rei. Tertio, Ens est Analogum ad decem ista genera: hoc est Aristotelis 4 Metaph. c. 2.

In quo autem eius Analogia consistat, non est facile determinare. Est reuocandũ in memoriam id quod suprà diximus, scilicet Analogum à causa significare vnum intrinsece, reliqua verò extrinsecè in ordine ad illud, vt sanum dicitur animal habens sanitatem, à qua vrina dicitur sana, quia eius est signum: medicina sana, quia ipsius est causa: ita ens ipsum per se substantia dicitur, reliqua eatenus sunt entia, quatenus ad substantiã referuntur, & aliquid ipsius sunt; quantitas enim dicitur ens, quia est mensura substantiæ: qualitas, quia modus substantiæ: & reliqua similiter, quod pulchrè docuit Aristot. 4. Metaphys. cap. 2. in principio, cuius verba sunt: Ens multipliciter dicitur, sed totum ad vnum principium: quædam enim quoniam substantiæ, entia dicuntur: quædam quoniam passiones substantiæ: quædam, quoniam via ad substantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua substantiæ. hęc Aristoteles, & hoc est, quod dici solet, ens per prius dicitur de substantia, per posterius de accidenti: sed an ista analogia sit causæ efficientis, aut finalis, aut materialis, aut formalis, non est Logici discutere, sed Metaphysici, cuius est perfectè naturam entis inuestigare.

Secunda pars de Prædicamentis.
Cap. V. de substantia.

Substantia autem est, quæ propriè, & principaliter, & maximè dicitur, quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est: vt quidam homo, & quidam equus.

Secundæ autem substantiæ dicuntur species, in quibus eæ, quę principaliter substantiæ dicuntur, insunt: & hę quidem, & harum specierum genera, vt quidam homo in specie quidem est in homine, genus uerò speciei animal. Secundę igitur hę substantiæ dicuntur: vt est homo, atque animal.

Manifestum est autem ex iis, quæ dicta sunt, quòd eorũ quę de subiecto dicuntur, necesse est, & nomen & rationem de subiecto prædicari: vt homo de subiecto quodam homine dicitur, prędicatur etiam & nomen: hominem enim de quodam homine prędicabis, & ratio quoque hominis de quodam homine prędicabitur: quidam enim homo & homo est, & animal: quare & nomen & ratio de subiecto prædicabitur. Eorum verò quæ in subiecto sunt, in plurimis quidem neque nomen, neque ratio prędicatur de subiecto: in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet prædicari aliquando de subiecto, rationem uerò impossibile est, vt album cum in subiecto sit corpore, prędicatur de subiecto: dicitur enim corpus album, ratio verò albi nunquam de corpore prędicabitur. 2

Alia uerò omnia aut de subiectis dicũtur primis substantiis, aut in subiectis eis sunt. Hoc autem manifestũ est ex iis, quæ per singula proponuntur, ut animal de homine prędicatur; ergo & de quodam homine animal prędicabitur; nam si de nullo quorundam hominum, neque 3

omnino

omnino de homine. Rursus, color in corpore est, ergo & in quodam corpore. Nam, si non in aliquo esset singulorum, nec omnino in corpore. Quare alia omnia aut de subiectis primis dicuntur substantiis, aut in subiectis eis sunt.

Non ergo existẽtibus primis substantiis, impossibile est aliquid aliorum esse.

5 Secundarum vero substantiarum, magis substantia est species, quàm genus: propinquior enim est primæ substantiæ. Si quis enim assignet primam substantiam quid est, euidentius & conuentius assignabit speciem, quam genus assignans, vt hominem quendã aliquis assignans, manifestius assignabit hominem, quam animal assignans: illud enim proprium magis cuiusdam hominis, hoc autem communius: & cum quandam arborem assignauerit, manifestius assignabit assignãdo arborem, quam plantam. Amplius, primæ substantiæ, ideo quòd aliis omnibus subiiciuntur, & omnia alia vel de ipsis prædicantur, vel in ipsis sunt, propter hoc maxime substantiæ primæ dicuntur. Quemadmodum autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, sic & species ad genus se habet. subiicitur enim species generi, genera enim de speciebus prædicantur; species autem cum generibus non conuertuntur. Quare & ex his species genere magis substantia est.

6 Ipsarum vero specierum, quæcunque non sunt genera, nihil magis alterum altero substantia est: nihil enim familiarius assignabis de quodam homine, hominem assignando, quam de quodam equo, equum. Similiter autem & in primis substantiis nihil magis alterum altero substantia est: nihil enim magis quidam homo substantia est, quàm quidam bos. Merito igitur post primas substantias sola aliorum omnium species, & genera secundæ substantiæ dicuntur. Sola enim hæc, eorum quæ prædicantur, primam substantiam indicant; quendam enim hominem si quis assignauerit quid est, speciem quidem quam genus assignando, familiarius demonstrabit; & manifestius faciet hominem assignando, quam animal: aliorum vero omnium quidquid assignauerit quis, assignabit extranee: velut album, aut currit, aut aliud quodcunque talium assignans. Quare merito hæ solæ aliorum secundæ substantiæ dicuntur. Amplius, primæ substantiæ, eo quòd aliis omnibus subiiciuntur, & omnia alia de illis prædicantur, uel in ipsis sunt, proprissimæ substantiæ dicuntur; sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, ita genera & species primarum substantiarum ad reliqua omnia se habent: de his enim reliqua omnia prædicantur: quendã enim hominem dices Grãmaticum esse: ergo & hominem, & animal Grammaticum dices: similiter autẽ & in aliis.

Commune autẽ omni substantiæ est in subiecto non esse. Prima nãque substantia nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secũdarum uero substantiarum constat quidem etiam sic, quòd nulla est id subiecto; homo.n. de subiecto qui- 7

dem quodam homine dicitur, in subiecto vero non est: neque enim in quodam homine homo est? similiter autem & animal de subiecto quidem dicitur quodam homine: non est autem animal in quodam homine. Amplius, eorum quæ in subiecto sunt, nomen quidem de subiecto aliquando nihil prohibet prædicari, rationem vero impossibile est: secundarum vero substantiarum de subiecto & ratio prædicatur, & nomen: rationem enim hominis de quodam homine prædicabis, & animalis similiter. quare non erit eorum substantia, quæ sunt in subiecto. Non est autem proprium substantiæ hoc: sed & differentia eorum est, quæ non sunt in subiecto: bipes enim & gressibile de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto vero non est, neque enim in homine est bipes, neque gressibile. Ratio quoque differentiæ de illo prædicatur, de quocunque ipsa differentia dicitur: velut si gressibile de homine prædicetur, & ratio gressibilis de homine prædicabitur: est enim homo gressibilis.

Non conturbent autem nos substantiarum partes, quæ ita sunt in toto, quasi in subiecto sint: ne forte cogamur eas non esse substantias cõfiteri: non enim ita ea quæ sunt in subiecto dicebantur, quasi vt partes inessent alicui.

Inest autem substantiis & differentiis omnia vniuoce prædicari. Omnia enim quæ ab his prædicata sunt, aut de indiuiduis prædicantur, aut de speciebus: a prima namque substantia nulla est prædicatio: de nullo enim subiecto dicitur. Secundarum vero substantiarum species quidem de indiuiduo prædicatur: genus vero & de speciebus, & de indiuiduis: similiter autem & differentiæ & de speciebus, & de indiuiduis prædicantur. Et rationem quoque suscipiunt primæ substantiæ specierum, & generum, & species generis: quæcunque enim de prædicato dicuntur, eadem & de subiecto dicentur. Similiter autem rationem differentiarum suscipiunt & species, & indiuidua, vniuoca autem erant, quorum & nomen commune est, & ratio eadem. Quare omnia quæ a substantiis & differentiis sunt, vniuoce prædicantur.

Omnis autem substantia videtur hoc aliquid significare. In primis igitur substantiis indubitabile, & verum est, quod hoc aliquid significant, indiuiduum enim & vnum numero est quod significatur. In secundis vero substantiis videtur quidem similiter appellationis figura hoc aliquid significare, quando quis dixerit hominem vel animal: non tamen verum est, sed magis quale aliquid significant: neque enim vnum est quod subiectum est, quemadmodum prima substantia; sed de multis homo dicitur, & animal. Non autem simpliciter quale quid significat, quemadmodum (nihil enim aliud significat album, quam qualitatem) at species & genus circa substantiam qualitatem determinant, qualem enim quandam substantiam significant. plus autem in genere determinatio fit, quã in specie, dicens enim animal, plus com-

ple-

plectitur, quàm qui hominem.

11 Ineſt autem ſubſtantijs nihil illis eſſe contrarium. Primę enim ſubſtantię quid erit contrarium, vt cuidam homini, vel cuidam animali? at uerò nec homini, nec animali aliquid eſt contrarium. Non eſt autem hoc ſubſtantiæ proprium: ſed etiam multorum aliorum ut quantitati: bicubito enim vel tricubito nihil eſt contrarium; at uerò nec decem, nec alicui talium. Niſi fortè quis multum pauco dicat eſſe contrariũ, vel magnum paruo. determinatorum uerò quantorum nullum nulli eſt contrarium.

12 Videtur autem ſubſtantia non ſuſcipere magis & minus. Dico autem, non quod ſubſtantia non eſt à ſubſtantia magis & minus ſubſtantia (hoc enim dictum eſt quod eſt) ſed quòd unaquæque ſubſtãtia hoc ipſum quod eſt, non dicitur magis & minus, & ſi eſt eadem ſubſtantia homo, non erit magis & minus homo, neque ipſe ſeipſo, neque alter altero, non enim eſt alter altero magis homo: ſicut eſt album alterum altero magis & minus album: & bonum alterum altero magis & minus bonum: ſed ipſum ſeipſo magis & minus dicitur, vt corpus cum ſit album, magis nunc album eſſe dicetur quàm prius: & cum calidum ſit, magis & minus calidum dicitur ſubſtantia verò non dicitur magis neque minus: nihil enim homo magis nunc homo quàm prius dicitur: neque aliorum quicquam, quæcumque ſubſtantiæ ſunt. Quapropter non recipiet ſubſtantia magis & minus.

13 Maximè verò proprium ſubſtantiæ eſſe videtur, cum unum & idem numero ſit, contrariorum ſuſceptiuum eſſe: quale in alijs quidem non habet quiſquam quod proferat tale, quæcumque non ſunt ſubſtantiæ; quod cum ſit unum numero, ſuſceptibile contrariorum ſit, velut color, qui eſt unus & idem numero, non dicitur albus & niger, neque eadem actio & vna numero praua & ſtudioſa: ſimiliter autem & in alijs, quæcumque non ſunt ſubſtantiæ. Subſtantia verò, cum vnum & idem numero ſit, ſuſceptiua contrariorum eſt, vt quidam homo cum unus & idem ſit, aliquando quidem albus, aliquando ſit niger, & calidus & frigidus, & prauus & ſtudioſus, in alijs autem nullis aliquid tale uidetur. Niſi quis forſitan inſtet, dicens orationem & opinionem contrariorum eſſe ſuſceptibilia. eadem enim oratio uera, & falſa videtur eſſé, veluti ſi uera ſit oratio, ſedere quempiam, eo ſurgente ipſa eadem falſa erit. ſimiliter autem & de opinione: ſi quis enim uerum putet aliquem ſedere, ſurgente eo, falſo putabit, eandem de ipſo opinionem habens. Sed ſi quis & hoc ſuſcipiat, tamen modo differt. Nam ea, quæ in ſubſtantijs ſunt, ipſa quidem mutata ſuſceptibilia ſunt contrariorum, frigidum enim ex calido factum mutatur (alteratur enim) & nigrum albo, & ſtudioſum ex prauo: ſimiliter autem & in alijs unumquodque eorum mutationem ſuſcipiens, ſuſceptibile contrariorum eſt. Oratio autem & opinio, & ipſa quidem immobilia omnino perſeuerant: cum verò res mouetur, contraria circa

ipsa fiũt: oratio namque eius quòd sedeat aliquis, permanet eadem: cum uerò res mota sit, aliquando quidem uera, aliquando autem falsa dicitur, similiter autem est in opinione. Quapropter saltem modo proprium substantiæ est, vt secundum mutationem sumpsius susceptibilis sit contrariorum. Si quis autem recipiat etiam hæc, orationem & opinionem susceptibilia esse contrariorum, non est hoc uerum. Oratio namque & opinio, non eo quòd ipsa aliquid recipiant, contrariorum susceptibilia esse dicuntur: sed eo quòd circa alterum aliqua passio facta sit. nam eo quòd res est, aut non est, eo etiam oratio vera uel falsa esse dicitur, non eo quòd ipsa susceptibilis sit contrariorum, simpliciter enim à nullo, neque oratio, neq; opinio mouetur. Quapropter non erunt susceptibilia contrariorum, cum nulla contrarii sit passio in eis facta. Verum substantia eo quòd ipsa contraria recipiat, hoc susceptibilis esse contrariorum dicitur, languorem enim & sanitatem suscipit, & candorem & nigredinem: & vnumquodque talium ipsa suscipiendo contrariorum susceptibilis esse dicitur. quare proprium erit substantiæ, hoc, cum unum & idem numero sit secundum sumpsius mutationem, susceptibilem contrariorum esse. De substantia quidem hæc dicta sint.

Cur de substantia prius egerit Aristot. et quid per substantiam intelligit, quotque modis sumatur.

Merito Arist. prius de substantia, quàm de alio quouis genere tradidit: est enim substantia in qua omnia alia insunt, atque sustentantur, tanquã in subiecto, propter ea de ea tanquàm de communi omnium subiecto oportuit primo loco tractari. Præterea, quia est prior natura aliis, vt docet Arist. 7. Metaph. c. 1. substantia enim in sua natura à nullo dependet accidenti, at omnia accidentia ab ea dependent, ab ea igitur incepit tanquàm de priori: hæc duplex ratio est Ammon. & Boet.

Sed quæ sit ista substantia, de qua modo est sermo, non est facile explicare: prætermissis igitur diuersis multorum diuisionibus substantiæ, quæ non mihi plene uidentur rem attingere, sic mihi apparet esse distinguendum.

Substantia primo modo sumitur, pro essentia cuiusque rei, quæcumque sit, siue eius, quę substantia dicitur, siue accidentis, quo pacto in definitionibus superioribus vsurpabatur de vniuocis, & æquiuocis.

Secundo modo pro eo omni, quod non est in subiecto, & hoc modo est quoddam ens distinctum contra accidens, & sic tripliciter sumitur. Vno modo pro simplici quadam substantia separata à materia, quales sunt angeli, quæ intelligentiæ dicuntur, & Deus gloriosus, & hanc substantiam ponit 12. Metaph. c. 2. Secundo dicitur substantia ens sensibile, ita vt omnia entia sensibilia, & partes eorum dicantur substantiæ, & sic manus est substantia, & pes, & corpus; anima, forma, materia, compositum, hoc modo sumitur 5. Meta. c. 8. in principio.

Tertio modo strictius sumitur substantia pro composito sensibili singulari, & ipsius prædicatis in quid, quo pacto 5. Met. c. 8. in fine sumitur, & sic nec pes, nec manus, nec anima, nec corpus substantia dicuntur, sed indiuidua ipsa cõposita, & eorũ prædicata, in quid: hoc igitur modo sumitur in præsenti: & notum est Arist. in pręsenti per primã substantiam intelligere compositum singulare, per secundas uerò substantias ipsa prædicata in quid compositorum.

Sunt ergo quatuor gradus substantiæ. Primus essentia cuiusq; rei. Secundus substantia immaterialis. Tertia substantia sensibilis in cõmuni, vt ad composita, & omnes partes, & prædicata se extendit. Quartus pro composito, & prædicatis in quid ipsius sumpta substantia: & sic secundũ mentem Arist. in primam, & secundam diuiditur.

Nota. Est præterea aduertendum, quòd substantia dicitur à duplici proprietate. Prior est substare accidentibus, & esse subiectum in quo: altera est, substare superioribus, & esse subiectum de quo. Prior est communis omni substantiæ, scilicet singulari, & speciei, & generi supremo, omnia enim hæc substant accidentibus: at posterior omnibus inest, præter generalissimam, quod nullus est subiectum de quo, cum non habeat superius vniuocum essentiale. His breuiter adnotatis, ad ipsius textus interpretationem accedamus.

1 Substantia autem, quę propriè & principaliter, & maximè dicitur.

Aristot. diuisione quadam in primam & secundam substantiæ subintellecta ipsam primam describit, scilicet quæ nec de subiecto aliquo dicitur, nec in subiecto aliquo est. Prior pars denotat eius singularitatem: secunda pars eius esse, s. non esse accidens, sed substantiam, est enim idem ac si dicat, est substantia singularis, vltimum subiectum de quo alia dicuntur, & in quo alia sunt.

Nota primo. Hic noscere oportet, quare Aristot. primam hanc substantiam proprie principaliter, & maximè substantiam vocauerit, Propriè potest vno modo dici, contra id, quod impropriè est, & sic vsurpant multi, inter quos Albert. tract. 2. c. 2. ad differentiam substantię, quę sumitur pro essentia cuiusque, s. accidentis, & substantiæ, sic enim impropriè accidens dicitur substantia: at S. Thom. opusc. 38. c. 3. sumit, & bene propriè, quasi per se, & non per aliud, nec ab alio: prima enim substantia per se substat accidentibus, reliqua uerò per primam: eo enim homo est albus, quia quidam homo est albus: dicitur principaliter substantia, quia omnia accidentia per prius insunt ei, & ipsa est, quæ subsistit, secundæ verò in ea subsistunt. Dicitur maximè substantia, quia substat omnibus, est enim subiectum non solum accidentium, sed de quo omnia alia superiora prædicantur.

Nota secundo. Oportet secundo noscere ex Ammonio, quod duplici ex causa negatiuè definimus. Prior est propter maximam rei perfectionem, quæ excedit alia omnia illius generis, nec tamen ipsa in se manifesta est: quo pacto Deum describimus dicentes, nec esse leonem, nec animal, nec corpus, nec angelū, sed his aliquid præstantius. Posterior est propter imperfectionem tantam rei, quæ à cunctis in illo genere superatur: quo pacto dicitur materia prima, nō est ignis, non est aqua, non est leo, non est planta, non est aliquod compositum, est enim his omnib. imperfectior substantia: ista autem descriptio primæ substantiæ est propter perfectionem in suo genere, ipsa enim est quæ in substandi ratione cuncta excedit.

Quamuis autem istę definitiones per negationem dentur, non tamen est intelligendum esse puras negationes, sed habent aliquid secum positionis: prima enim substantia est quædam sensibilis natura, quæ nec de subiecto dicitur, nec in subiecto aliquo est. *Nota tertio.*

Secundę autem substantię dicuntur species. 2

Describit, quæ secūdæ substantię dicantur, easq; dicit species, & genera esse harū primarum, s. in quibus hæ primæ substantiæ insunt. Dicit autem, in quibus primæ insunt, ne decipiamur existimantes omnes species, & genera substantias secundas esse, non enim sunt, nisi solum illæ species, & genera, quæ de primis, tanquàm de subiecto prædicantur. Hic posset statim dubium suboriri, quomodo si prima substantia in nullo subiecto est, dicitur inesse in speciebus? Ad quod facile respondeo, quando primæ substantiæ in superioribus insunt, non insunt, vt in subiecto, hic. n. est modus existendi accidentis, qui nulli substantiæ competit, at dicuntur inesse in superiorib. tanquàm in quadam vniuersali forma comprehendente, & concludente multa.

Manifestum autem ex his. 3

Hic Aristoteles ostendit qualiter secundæ substantiæ se habent ad primas: & similiter, qualiter reliqua accidentia, quorum est subiectum: dicitq;, ex his, quę capite 2. præcedenti dicta sunt, esse manifestum, has secundas prędicari secundum nomen, & rationem de primis, cum dicantur de eis tanquam de subiecto; at dici de subiecto est essentialiter prædicari, quando non solum nomen rei, sed etiam definitio competit subiecto: quidam enim homo est homo,

homo, & etiam animal rationale: at accidentia non sic ad primam substantiam se habent, sed nec multa secundum nomen, nec secundum rationem, id est definitionē prædicantur: aliqua uerò secundū nomen prædicantur quidem, nulla tamen secundum rationem. Illa, quæ nec secundum nomen, nec secundum rationem prædicantur, sunt, vt omnes ferè dicūt, abstracta accidentium, quorum nomina, & definitiones de substantia non prædicantur: nec. n. dices, homo est albedo, nec homo est color disgregatiuus visus.

Sed licet hoc uerum sit, melius videtur cum Ammonio dicēdum, ista quæ nec secundum nomen prædicantur, esse aliqua accidentia, quorum nullum est nomen impositum ad substantiam denominādam, vt virtus est in anima, à qua dicitur virtuosa, & huiusmodi sunt alia multa. Ea verò, quę secundum nomen prædicantur, sunt concreta, quæ de substantia prædicari valent.

Dubiū primum. Contra hoc, dubium posset occurrere: non enim, videtur solum nomen in accidentibus prædicari, cum etiam definitio secundum illud nomen prędicetur, dicitur enim, homo est albus, & homo est coloratum disgregatiuum visus, quæ est definitio albi. Ad hoc Respon. Alber. tract. 2. huius c. 3. Definitio quidem concreti accidentis prædicatur de subiecto, sed non ut definitio. i. quæ explicet naturam subiecti: hoc est autem prædicari secundum rationem de aliquo, quòd definitio sit essentialis ei, de quo dicitur, at definitio albi æquè extrinsecè prædicatur de homine, sicut ipsum nomen albi. Hic autem debes aduertere, accidentia & secundas substātias comparari ad primam, de qua accidentia nulla secundum rationem prædicantur: nam si accidentia ad sua inferiora conferantur, absque dubio de eis secundum nomen & rationem, tam concreta, quàm abstracta prædicantur: vt enim ista est essentialis, homo est animal, ita & ista, album est coloratum, & albedo est color, vt dicitur 1. Topic. cap. 7.

Alia uerò omnia aut de subiectis dicuntur.

Facta collatione secundarum substantiarum, & accidentium ad primam substantiam, quantum ad prædicationem, modo ea, quantū ad dependentiam à prima substantia comparat, eorumq; dependentiam quasi æqualem ponit, s. quod iam secundæ substantiæ omnes, quàm accidentia à prima substantia dependent; licèt cum discrimine: substantiæ enim secundæ depēdent, quia de ea, vt de subiecto, dicuntur: accidentia, quia in ea, ut in subiecto sunt, quod manifestat, nam homo de quodam homine dicitur & animal de homine, ergo & de quodam homine: aliter enim, de quodam non diceretur, cum non sit homo separatus: similiter accidens, color enim est in corpore, ergo & in quodam corpore: ex quibus infert, Cum ista omnia à prima dependeant, sublatis primis nihil aliorum, siue secundarum substantiarum, siue accidentium remanebit.

Dubiū. Dubitatur primo, Hoc enim videtur expressè contradicere Porphyrio c. vltimo, vbi dicit: omnibus indiuiduis sublatis, non aufertur species, nec ablatis speciebus omnibus aufertur genus. Et prætetea, quia videtur argumentum fieri à negatione inferioris ad negationem superiorum: qui est ineptus modus argumentandi, cum superius sit prius.

Respon. cum Alber. tract. 2. c. 4. naturæ istæ genericæ, & specificæ, quæ sunt secundæ substantiæ dupliciter possunt considerari: vno modo, secundum talem naturæ gradum, quem dicunt, vt animal, secundum naturam sensitiuam: homo secundum naturam humanam, & reliqua. Secūdo possunt considerari secundum vltimam perfectionem suam, quæ est existere, & habere esse extra intellectum: hæc autem existentia est singularium, vnde tales naturæ non existunt perfectæ, nisi in singularibus, secundum se enim non sunt existentes nisi per intellectum. Hinc patet responsio, corruptis singularibus istis substantiæ, quæ dicuntur primæ substantiæ, manent quidem genera & species, secundum suam peculiarem naturam, sed imperfectè, quia non sunt nisi per intellectū, & hoc dicebat Porphyrius: tamen quo ad suā perfectionem vltimam, scilicet existentiam non manent; nulla. n. illarum existet citra primam substantiam singularem.

Ad argumentum. Respondet Albertus bene, non esse argumentum à negatione inferioris, sed talis modus argumentan-

di à deſtructione omnium primarum ſubſtantiarum tenet, per locum a ſufficienti partium enumeratione.

5 Secundarum vero ſubſtantiarum magis eſt ſubſtantia ſpecies.

Tres ſubſtātiarum comparationes Ariſ. facit: primam, inter ſecundas ſubſtantias.ſ. ſpecierum cum generib. ſecundam inter ipſas ſpecies æquales quarum vna non eſt genus: tertiam, inter primas ſubſtantias: ſtatuit ergo: primo inter ſecundas magis eſt ſubſtantias ſpecies; quam genus, Hanc duplici ratione patefacit, & probat; prior ſumitur ex priori ſignificatione ſubſtantiæ.ſ. pro prædicato in quid ipſarum primarum ſubſtantiarum, argumentum huiuſmodi poteſt proponi; Subſtantia dicitur prædicatum in quid primæ, ergo quod magis in quid prædicatur, magis erit ſubſtantia: ſed ſpecies eſt magis quid indiuidui quam genus, ergo illa eſt magis ſubſtantia. Probat minorem ſi quis enim quęrat de quodam homine, quid eſt diſtinctius reſpondetur per ſpeciem, ſcilicet eſt homo, quam animal & ratio eſt clara, quia homo dicit rationale, quod non dicit animal: & ſemper inferiora plura habent, quam ſuperiora, quia ſuperaddunt differentias. Sed nota vnum, quòd dixit, diſtinctius reſponderi p ſpeciem, confuſius per genus: vt intelligas, genus & ſuperiora includere ēt omnia quæ ſunt in inferioribus, ſed in potentia & confuſe, inferiora vero diſtincte: & in actu; pfectius autē eſt actu continere, quam potentia; & diſtinctē continere quam confuſe.

Dubium primum. Obijcies, Species non continet diſtincte naturā, cū id ſit munus definitionis. Dico, quòd ſpecies ſi ad definitionem comparetur, confuſum dicitur, at ad genus quid diſtinctum eſt; propterea Ariſtoteles dicit diſtinctius reſponderi per ſpeciem, quam per genus. Poſterior ratio eſt, Eo prima ſubſtantia maxime ſubſtantia dr̄, quia omnib. ſubſtat, & ſubſtantijs ſecundis, & accidentibus, ſed poſt primam pluribus ſubſtat ſpecies, quàm genus, quia & ſubſtat omnibus, quibus genus, & ipſi generi, ergo erit magis ſubſtantia.

Dubium ſecundū. Hic forte dubitabis, quare cum ſpecies magis ſit ſubſtantia quàm genus, & genus inferius quàm ſuperius, non multiplicantur ſubſtantiæ, vt ſpecies ſit ſecunda, genus tertia, & ſuperius quarta vſque ad generaliſſimum. Pro hoc aduerte, q ratio primæ ſubſtantiæ hæc eſt, quòd ſit vltimū ſubiectum, de quo omnia alia prædicantur; & in quo omnia alia ſunt: ratio vero ſecundæ ſubſtantiæ eſt eſſe prædicatum in quid primæ; & omnium aliorum eſſe ſubiectū in quo, ſcilicet accidentium. Cum igitur hæc ſit ratio ſubſtantiæ ſecundæ, quod poſtea magis, vel minus ſit in quid, pluribus, vel paucioribus ſubſtet, cum hanc rationē non mutet, non multiplicabit ſubſtantias ſecundas, vt albedo, vt quatuor, albedo vt octo, eiuſdem ſpeciei ſunt, quia iſte exceſſus non mutat rationem albedinis; magis enim & minus ſub eadem ratione non variant ſpecie.

Ipſarum uero ſpecierum quæcunque non ſunt genera &c. 6

Hic ſit comparatio inter ipſas ſpecies inter ſe, & non ſumit inęquales ſpecies. nā ſi vna genus eſt, altera non quæ genus eſt, minus eſt ſubſtantia, quam altera. Sed cōſeruatur ſpecies æquales ſub eodem genere, & ſic dicitur, vna non eſt magis ſubſtantia quam altera; quod probat: non enim magis in quid vna ſpecies de ſuo indiuiduo prædicatur, quàm altera de ſuo: ita.n. bene reſpondetur per hominem, ſi quæretur, quid eſt quidam homo; quā p equū ſi q̄ratur de quodam equo. Vltimo cōparātur primæ ſubſtantiæ inter ſe, & eadem ratione, vna non eſt magis ſubſtantia, quā altera. Ex his colligit rationem, quare ſcdę ſubſtantiæ dicantur ſubſtantiæ, non autem accidentia. Ad qd̄ dicit illas vocari ſubſtantias, pp duo. Primo quia ſunt prædicata in quid de prima. Secundo quia ſubſtant omnibus accidentib. alia vero prædicata non ſunt de natura primarū, nec ſubſtant alijs.

Dubitatur primo. Subſtantia ſecunda nempe ſpecies, & genera, ſunt priora indiuiduis: ergo dicenda erant potius ſubſtantia primæ, & indiuidua ſecundæ. Reſpon. dupliciter. Primo ſecundum Boet. *Dubium primum.*

Quamuis illæ naturæ generū: & ſpecierum ſint priores, tamen indiuidua ſunt primo cognita, quia ſenſibus ſubſtant: propterea primo eſt nomen eis ſubſtantiæ impoſitum: ac ideo primæ ſubſtantiæ dicuntur.

Secundo

Secundo resp. ex Alber. tracta.2.c.3.quod istæ naturæ dupliciter possunt considerari; vno modo secundum se, & vt ipsorum indiuiduorum principia sunt, & sic priores res sunt: altero modo:vt prædicata quædã substantialia sunt, scilicet genera, & species, & sic posteriora, sunt, vniuersale.n.posterius est; & cum sic in præsenti considerentur, merito secundæ substantiæ dicuntur, quia posteriores sunt, scilicet ab ipsis primis abstractæ.

7 Commune autem omni substantiæ,&c.

Hæc est posterior pars huius capitis, in qua Aristoteles, postquam quid prima, & secunda substantia,& quo modo inter se, & adinuicem se habeant, explicauit, quasdam ipsius substãtię proprietates assignat, quę locum descriptionis cuiusdam habent: non enim ista generalissima aliter definiri queunt. Est igitur prima proprietatis.Omni substantiæ conuenit, non esse in subiecto.Hanc dupliciter manifestat, primo in ipsis primis, & secundis inductione quadã, ex earum descriptionibus. Nam prima est, quæ neque est in subiecto, nec de subiecto aliquo dicitur. Secunda, quæ dicitur de subiecto, sed non est in subiecto. Secundo probat de ipsis secundis, quia maior est in his difficultas,cum per se non existant. Ea, quæ in subiecto sunt, non prædicantur secundum rationem: at omnes secundæ substantiæ secundum nomen,& rationem prædicantur,ergo in subiecto non sunt.Subdit, hoc non solum substantiæ,sed etiam differentijs commune esse: cum enim hæ secundum nomen & rationem prædicentur, in subiecto non sunt.

Dubium primum. Posset quis dubitare. Cum hoc sit proprium substantijs ,quare vocatur commune: Respon.cum Ammonio.Proprium duo habet: & conuenit soli, & conuenit omni: igitur respectu eorum, quibus omnibus competit, commune est, vt commune est omni homini esse risibilem, licet aliorum collatione sit proprium. Ita in præsenti, omni substantiæ commune hoc est, sed illi propriũ,quia non inest accidẽtibus.

Dubium secundũ. Dubitatur secundo. Nam videtur asserere differentias non esse substantias: dicit enim non solum hoc substantię proprium est sed,etiam differentijs, vbi differentiam a ratione substantiæ separare videtur. Dico breuiter ad hoc (postea, n. in quæstione quadam circa hoc caput, latius hoc disputabitur)quòd differẽtiam quo ad rem ipsam substantia est, quo ad modum vero est veluti accidens, quia se habet ad modum qualitatis, vt superius diximus;genus vero & Species, & prima substantia,& quo ad rem,& quo ad modum, vt substantia sunt; nam genus, & species in quid prædicantur. Cum autem hic de substantia non solum quo ad rem, sed quo ad modũ etiam tractetur,quia modus prædicandi simul attenditur, differentia non reputatur simpliciter substantia.

Neque vero nos substantiarum partes.

Hæc secundum Ammonium,& Simplicium, continuantur cum præcedentibus, vt sit sermo de differentijs, quæ cum partes sint, possent alicui videri non esse substantiæ; quod remouet Aristo. dicens esse substantias: quia in subiecto esse, non est esse in aliquo, vt illius partem, sed esse in aliquo, tanquam accidens; at differẽtia est pars Specierum, propterea accidens non est Boet.vero. & Alber.hoc intelligunt de partibus integrantibus,& de materia & forma,quas aliquis potest existimare non esse substantias; cum nulla eorum fuerit habita ratio.Hoc remouet Aristoteles dicens esse substantiam,non autem accideus;quia accidens non inest tanquam pars, & vtraque est congrua expositio.

Est tamen norandum duplex discrimen inter partes has,& accidentia, Primo hæ partes componunt vnicam naturam, aut vnum totum per se,vt materia cum forma vnam facit naturam, & manus, caput, ac reliqua, vnicum faciunt totum; at accidentia nec inter se, nec cum subiecto vnicam rem,aut totum per se faciunt. Secundo,partes istæ integrantes,& nomen,& rationé, a toto,in quo sunt,accipiunt;manus .n.a toto abscissa non est simpliciter manus,nec caput similiter ratio partis est, secundum quam suum exercet munus,& officium;at partes extra totũ suum munus nõ habent;ergo non habent suam rationem,& formam extra totum; Accidens vero se- *Nota.*

paratum,

paratum, & suum nomen, & suam retinet rationē, & formam: albedo enim separata, ita est albedo, sicut ea quæ in subiecto est.

9. Inest autem substantiis, & differentiis.

Hæc est secunda proprietas substantiarum, quæ etiam differentiis competit, vt omnes de primis vniuocè prędicētur. Probatur. Quæcumque secundum nomen & rationem, prædicantur, vniuocè prædicantur, sed secundæ substantiæ secundum nomen, & rationem, similiter & differentiæ prędicantur, ergo vniuocè. Huius rationis primo loco secundum morem suum ponit minorem, posteriori verò maiorem. Hic breuiter nota, differentias non habere propriam definitionem quidditatiuam, cum ex genere, & differentia non componantur, ac propterea simplices conceptus dicuntur: habent tamen quandam descriptionem, per quam illarum natura explicatur, & secundum hanc de prima substantia prædicantur.

10 Omnis autem substantia uidetur hoc aliquid significare.

Hæc est tertia proprietas. Omnis substantia videtur hoc aliquid significare: sed non significat. nam secunda quale quid potius significat. Est aduertendum, quod hoc aliquid dicitur natura per se subsistens, & nullo modo in alio qualia sola esse singularia substantiæ, credidit Aristoteles: Plato verò, vt diximus, existimabat naturas vniuersales per se subsistere extra singularia, propterea eas hoc aliquid opinabatur: Aristoteles uerò, non nisi in ipsis singularibus existere, ita tamen, vt sint eorum essentia: ac ob id, vt intelligamus has naturas vniuersales non per se existere, sed in singularibus, vocat qualitates: at ne decipiamur, existimantes sic esse in singularibus, vt eorum sint accidentia, cum sint ipsorum substantia, vocat qualitates substantiales. Inde est, quòd nomina primarum substātiarum, hoc aliquid significant: at nomina secundarum quale quid: dicit tamen, quod videntur significare hoc aliquid figura appellationis, id est modo significandi nominis, quòd cum absolutum sit, significat rem illam per modum subsistentis, cum tamen verè per se non subsistat nisi in singularibus.

Inest autem substantiis, nihil illis esse contrarium. 11

Hæc est quarta proprietas substantiæ, s. Substantiæ, nec primæ, nec secundæ quicquam est contrarium: hoc autem non solis substantijs, sed etiam quantitatibus inest, quibus nihil est contrarium: vt enim homini, animali, Petro, nihil est contrarium, ita ternario, bicubito, nihil est contrarium. At quia posset quis obijcere, magnum & paruum sunt quantitates, tamen vnum alteri contrarium est. Resp. quamuis admittatur id, scilicet illas esse quantitates, quod reliquit tractandum in prædicamento quantitatis, tamen hoc saltem est certum, quantitatibus determinatis nihil esse contrarium: vocat autem quantitates determinatas, ipsas species quantitatis, vt est ternarius, quaternarius, linea, corpus, quæ contraria non habent: magnum & paruum sunt indeterminata, cum modo vni speciei, modo alteri insint: similiter, quia quod magnum est, alterius collatione paruum fit: nec est certa ratio, in qua magnitudo, vel paruitas consistat.

Dubiū primum. Dubitatur primo. Quomodo substantia non habeat contrarium, ignis enim & aqua contraria sunt, & tamen sunt substantiæ. Præterea omne, quod corrumpitur, à contrario corrumpitur, at substantię corrumpuntur: ergo à contrarijs suis. Præterea, quia ita distant inter se homo & leo, sicut calidum, & frigidum, sed hæc sunt contraria: ergo & illa.

Fundamētum. Pro huius difficultatis dissolutione oportebit considerare, quæ dicantur contraria. Tria autem necessaria sunt, vt aliqua dicantur contraria. Primum, q̄ sub eodem sint genere: quæ enim sub diuersis generibus, vel prædicamentis sunt, non contraria, sed diuersa dicuntur. Secundo, quòd sint formę positiuę, quando enim alterum priuatiuum quid est, non dicuntur contraria, propter quod cæcitas, & visus contraria non sunt: hæc tamen duo non sufficiunt, nam homo & equus hæc duo habent, non tamen contraria sunt. Est tertium necessarium, q̄ mutuo inter se pugnent, & agant circa idem subiectum, à quo vnum mutuo alterum expellat, vt calor à manu expellit frigiditatem. Ista autem actio fit secundum ipsas formas, vel ea, ex

qui-

quibus fiunt,vt calor fm se pugnat contra frigiditatẽ:& albedo, & nigredo agunt per qualitates ex quibus intrinsecæ fiunt.

Resposio ad dubium. Ex his facile erit respondere,Ignis enim & aqua secundum se, & substantiam suam non sunt contraria, sed secundum qualitates,quas habent,s. calorem & frigiditatem, quibus mutuo pugnant inter se. Similiter ad secundum, quod corrumpitur non corrumpitur nisi per qualitates contrarias,ex quibus constat: Ad tertium dicitur, non quæcunque, etsi diuersa inter se sint, contraria dici, sed ea,quib.illa tria insunt:hęc antẽ reperiuntur in calido,& frigido, non autẽ in homine,& equo:propterea illa sunt contraria,non autem hæc. Hæc sufficiant, reliqua enim sunt Physica & Metaphysica.

12 Videtur autem substantia nõ suscipere magis.

Proponit quintam proprietatem substãtiarum,omnium,scilicet,non suscipere magis,aut minus:non enim vnus homo est magis homo,quàm alius, nec quàm ipsemet, sicut vnum est magis album, aut calidum, quàm aliud, aut quam ipsumet erat in alio tempore. Hanc proprietatem cum præcedenti Aristot. non probat,quia sunt alterius scientiæ, hic autem supponuntur vt Logicus habeat aliquem effectum, per quem vtcunque ascendat ad cognitionem substantię. Hæc autem proprietas etiam inest quantitati, non enim quantitas suscipit magis, vel minus:semper.n.ista coniuncta sunt,suscipere magis, vel minus, & habere contrarium.

Dubium primum. Posset quis obijcere. Superius dictum est, vnam alia magis substantiam esse: quo modo dicitur,non suscipere magis,aut minus?Respondet Aristoteles substãtiã dupliciter posse considerati. Vno modo, vt substat,& aliorum est subiectũ, & sic superius dictũ fuit,suscipere magis; vna.n. pluribus subiicitur quàm alia. Altero modo consideratur secundum se ipsam, & naturam per potentiam:& sic in præsenti asseritur, non suscipere magis,non enim homo in se, animal in se,magis,aut minus patitur.

13 Maxime uero proprium substantię esse uidetur.

Vltima proprietas est. Substantia vna numero,scilicet indiuidua & singularis est susceptiua contrariorum, idest recipit in se contrario,non simul,sed modo vnum,modo alterum:vt vnus,& idem homo, modo calidus,modo frigidus,modo albus, modo niger est. Dicit autem,quod vna numero, & singularis substantia recipit contraria, nam accidens vnum genere contraria habet, vt color in communi album continet, & nigrum:sed non vnus & idem color singularis albus est,& niger. Hæc proprietas est maxime substantiæ propria, non enim vlli accidenti competit, sed soli substantiæ. Obijcit autem contra hoc Aristotel. nam videtur, hoc etiam posse accidenti competere,nam ista eadem propositio,Petrus sedet,Petro sedente,est vera, eadem, Petro surgente,est falsa: verum autem & falsum contraria sunt: similiter & opinio qua cogito Petrum sedere,modo est vera, modo falsa. Respon.Arist.hoc discriminis esse:nam substantia recipit contraria in se ipsa,& ipsamet mutatur ex vno in aliud in seipsa:at propositio,& opinio quando modo vera,modo falsa dicitur,non recipit aliquam mutationem in se, sed ab extrinseco ab eo,q res mutatur vel sic est aut non est dicitur vera,aut falsa. Si quis enim existimet propositionem in se mutari,falsum putat:vnde saltẽ hoc modo. s.per mutationem in se contraria suscipere soli inest substantiæ,& ipsius est maxime proprium.

QVAESTIO I.

De diuisione substantiæ, ac primo qualis ea sit diuisio substantiæ in primam & secundam.

Aequum est,vt ea, quæ caput exponẽtes adnotauimus,maiori examine,& diligentia perpendamus. Et primum differendum occurrit de diuisione substantiæ, in primam,& secundam. Deinde, quòd sit genus generalissimum in prædicamẽto substantiæ:Tertio de tota ipsius prædicamẽti diuisione,seu coordinatione.

Igitur primo videamus, qualis sit illa diuisio substantiæ,in primam,& secundam. Obijcitur ergo primo contra eam. Vel est diuisio generis in species,vel totius in partes,vel æquiuoci.in æquiuocata:non enim apparet *Argumẽta in contrarium.*

apparet, an sit aliqua ex alijs diuisionum modis; sed quòd nulla ex supra dictis sic probatur. Primo, non est generis in species quia species inter se non sic se habēt, quod vna sit in alia, nec ꝙ vna corrupta, corrumpatur alia: at secundæ substantiæ sunt in primis, & destructis primis destruuntur.

Secundo, nec est totius in partes. nā partes totius, vt docet Arist. 2. lib. de partibus anima. c. 1. sunt in duplici differentia: quædam similares, quæ dicuntur homogeneę, quia inter se, & cum toto, sunt eiusdem rationis, & nominis: vt partes vnius ossis, quarum singulæ os sunt, & rationem ossis habent: & partes carnis. & partes aquæ. Aliæ sūt partes dissimilares, quę & heterogeneę dicuntur, quæ eandem cum toto rationem & nomen non habent? vt manus, caput, pes, quæ neque inter se, nec cum toto idem habent nomen, & rationem. Hæc igitur diuisio non est totius in partes similares, quia partes similares, vt dictum est, idem prorsus nomen & rationem inter se cum toto habent: at prima substantia, & secunda diuersum nomen, & diuersam habent definitionem. Nec est in partes dissimilares: nam cum totum in partes has diuiditur, vna non continet aliam: at prima continet secundam. Præterea totum partibus dissimilibus nomen non impartit: at prima substantia & secunda, dicuntur substantia: caput vero, aut manus, non dicitur animal.

Præterea, nec est æquiuoci diuisio in æquiuocata. quam Simplicius, & Porphyrius, & Boet. non diuisionem, sed enumerationem censent esse dicendam. Probatur quòd non sit talis. Aequiuocatis nihil præter nomen est commune: at hic non solū est commune nomen, cum omnibus sit cōmune substantijs non esse in subiecto: ergo non est diuisio æquiuoci.

Prima opin. Propter hoc multiplex argumentum, Ammo. existimat non esse aliquam diuisionem ex prædictis, immo nullā esse diuisionem, sed quendam ordinem enumeratorum: sicut qui numerat principia orationis, dicit: primæ sunt litteræ, secundæ syllabæ, tertiæ dictiones: & sicut qui numerat discumbentes, iste, est primus, ille est secundus; ita hęc est quædam enumeratio constitutorum in prædicamento substantiæ.

Fuit secunda sententia Alber. tract. 2. huius. c. 3. quem sequitur Caietanus, quia sustinet diuisionem hanc esse analogi in analogata. Illud enim est analogum quod per prius vni, quam alteri inest; at esse substantiæ prius primæ, quæ maxime substantia est quam secundæ inest. *Secunda opin.*

Tertia sententia fuit Doctorum Louaniēsium. Dicunt enim diuisionem esse accidentis in accidentia, sicut qui diceret; albo rum, aliud dulce, aliud frigidū, aliud amarum, ita substantiarum, idest eorum, quæ substant, & sunt subiecta, quoddam est vniuersale, scilicet secunda substantia, quoddam particulare, sicut prima substantia. *Tertia opinio.*

Quarta sententia fuit Burlei, in præsenti, hanc esse diuisionem subiecti in accidentia, sicut animalium, aliud album, aliud nigrum, aliud medio colore se habens, ita natura per se, & non in alio stās, alia est vniuersalis, alia particularis, accidit enim naturæ, quod sit vniuersale, vel particulare. *Quarta opin.*

Vltima sententia est quorundam Neotericorum, hanc esse diuisionem generis in species. *Quinta opin.*

Circa huius determinationem proponam aliquot fundamenta, quæ vice etiam conclusionum esse poterunt, quibus propositæ quæstioni satisfaciemus.

Sit primum fundamentum. Triplex est substantia sensibilis, ut docetur 2. de Anima c. 1. & 7. Metaph. c. 3. quædam materia, quædam forma, quædam compositum, vt in animali, corpus est materia, anima forma, totum ipsum est compositum, similiter in aliis. *Primum fundam.*

Ex hac triplici substantia, dubium est. quæ hic ab Aristot. consideretur. Boetius Græcus quem refert Simplicius hoc capite supra. prima verba existimauit hic Aristotelem consideтare compositum, & materiam. Ratio eius erat; quia illa descriptio primæ substantiæ non soli indiuiduo, sed etiam materiæ competit; hæc enim nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto; forma vero, quia erat in materia, credidit annumerandam inter illa, quæ sunt in subiecto, uelut accidentia.

At Simpli. Porph. Ammon. Boet. & Arabes, solam compositam substātiam hic inter primas, & secundas collocant substantia enim vtraque composita est. Quo-

iuim

rum ratio est, quia hic agit de substantia sensibili, nota, & manifesta: at materia est obscurissima, nec satis de ea constabat. Posset etiam secundo dici, quòd hic tractat de substantia, vt subijcitur in prædicationibus, tam accidentalibus, quàm substantialibus: at talis est composita, non enim subijcitur, nec prædicatur, secundum prædicationem prædicamenti, nisi compositum.

Nec argumētum Boetii quicquā valet, in illa enim definitione est assumendum id, quod notum est, & proprie substat: sed id est compositum, & natura perfecta sensibilis, quæ nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto. Hoc igitur compositum dupliciter sumitur, vno modo in particulari: scilicet hic homo, hæc planta, hoc animal, & talia sunt primæ substantiæ; altero modo in vniversali, homo, planta, animal, & hæc dicuntur secundæ substantiæ.

Secundū fundam. Secundum fundamentum est. Vnicum compositum non habet nisi vnicam formam, & materiam habet tamen plurimas operationes, & proprietates communicatas, & procedentes ab illa forma; verbi gratia, homo est per se, est quantus viuit, mouetur, augetur, nutritur, sentit, discurrit: similiter & reliqua inter has quædam reperiuntur communissimæ, quæ non solum illi rei, sed multis insunt; quędam minus communes, quædam adhuc minus: & tandem quædam illi soli conuenientes; verbi gratia, esse per se non soli homini, sed omnibus inest substantijs; viuere, augeri, non omnibus, sed plantis, sentire non plantis, sed animalibus at discurrere, soli homini; sed hæc adhuc omnibus indiuiduis humanis conueniunt; at quædam alię sunt, quæ huic vni soli, non alteri insunt; vt illæ conditiones indiuiduantes, de quibus superius diximus.

Ex hoc patet quasdam esse rei operationes, seu proprietates, quibus alijs reb. communicat; quasdam quibus ab eis differt; verbi gratia, in hoc, quod est per se esse, cōmunicant substantiæ illæ inferiores cum intelligentijs; sed differunt in quantitate; in hac autem communicat homo cum lapidibus inanimatis, sed differt in nutritione, & vita, in qua cū plantis conuenit; a quibus per sensum differt: in sensu cum brutis participat, sed differt per rationem.

Hoc supposito, philosophi considerantes vnicam rem tot habere operationes, varijs nominibus eam significant; quorum singula talem rem significant, vt in ea peculiaris quædam operatio venitur; verbi gratia, quia homo, per se stat, dictus est substantia; quia quantitatem habet, corpus; quia nutritur, viuens: quia sentit, animal: quia ratiocinatur, homo. Omnia autem hęc nomina in vno vnicam tantum naturam in eo significant, sed non eadem ratione, sed secundum diuersas operationes in eo inuentas. non quod talia nomina operationes ipsas significent. (significant enim rem ipsam, & eius substantiam) sed sunt imposita ad significandum substātiam ex diuersis operationibus, & proprietatibus, q̄ in ea sunt: vt inferius dicemus.

Sed hic est summopere aduertendū: cū quædam operationes sint, quibus multa conueniant, quædam, quibus differant, alijs tamen conueniant, nomina, quæ a talibus operationibus sumuntur, etiam aliquibus conuenient, & erunt communia, alia etiam differentia, & quibusdam peculiaria, verbi gratia, animal dicitur omne quod sentit, rationale, quod solum discurrit, viuens, quod nutritur. Vnde omnia huiusmodi communia sunt, quia substantiam non vnius rei solius, sed multarum significant, & illæ sunt secundæ substantiæ, inter quas, quædam sunt genera, quædam species, quædam differentiæ, genera sunt illa, quæ sumuntur ab operationibus plurib. rebus specie distinctis, conuenientibus secundum quòd eis conueniunt. Differētiæ quæ sumuntur ab operationibus, quibus quædam ab aliis differunt. Species, quę sumuntur ab vtrisque & his, quibus differunt & his, quibus conueniunt, species enim genus, & differentiam continet.

Sit tertium fundamentum ex sancto Thom. 1. p. q. 13. ar. 8. & q. 18. ar. 2. Sæpe nomina significant aliquam rem, & imponuntur ad significandum ab aliqua rei proprietate, quam non significant. Vnde aliud est, quod significant, aliud, a quo imponuntur ad significandum, verbi gratia, lapis significat rem talem, ad quam significandam fuit impositum, ab hac proprietate, quòd lædat pedem, non tamen tale nomen hanc significat proprietatem, sed rem illam, quæ substantia est, ita fit in hoc nomine substantia: significat enim quandam essentiā *Tertium fundam.*

& natu-

& naturam, quę per se est. i. non in subiecto: non quòd nomen hoc talem significet proprietatem, sed illam naturam absolute significat, licet ab hac proprietate fuerit impositum: at quia de illa natura secundum se loqui non possumus, quia occulta est, per hanc proprietatem manifestamus, per se esse, siue substare: & dicimus substantiam esse naturam, cui hoc inest, quòd per se sit, idest non in subiecto.

Hæc autem potest dupliciter considerari. Vno modo primè intentionaliter. s. per se esse, vt substantia sit natura, quæ per se est: & tunc dicitur sumi primè intentionaliter. Altero modo, secundè intentionaliter: vt per se esse, seu subsistere, idē sit, quod esse subiectū: & tunc substantia dicitur secunde intentionaliter: & vtroq; modo adhuc dupliciter: primo, pro natura quacunq; quæ substat tam simplici, quam composita; altero modo, pro natura composita, quæ substat, vt hic sumitur apud Aristo.

1. Concl. His suppositis vnica conclusione respondemus. Quamuis omnes illæ sententiæ veræ sint, varia cōsideratione, tum diuisi, tum membrorum diuidentium; sicut eas supra explicuimus: tamen ad mentem Aristotelis placet sententia Alberti: hic enim considerat substantia, idest natura composita sub his proprietatibus, per se esse, quæ est primè intentionalis, & subiici, quæ est secunde intentionalis: hæc autē talis substantiæ per prius inest primæ, quæ per se maxime est, & maxime substat per posterius autem secundę substantię competit: & ita erit diuisio analogi in analogata.

QVAESTIO II.

Quod sit genus generalissimum in prædicamento substantiæ, & an complectatur Angelos & Deum.

Prima opin. Dubitabis, quod sit genus generalissimum in hoc prædicamento? Qui existimant Angelos esse in hoc prædicamēto ponunt substantiā ꝓ generalissimo complectentē corporeā naturā, & spiritualem.

Secunda opin. Qui verò eos a prædicamento reiiciūt, ponunt corpus, siue substantiam compositam: igitur aliqui putant saltem secundum sententiam Aristotelis intelligentias in prę dicamento non poni: hic enim ex sententiā Ammonii, Simplicii, Boet. Porphyrii, & aliquorum aliorum, solum tractat de substantia composita sensibili.

Secundo. Præterea si essent in prædicamento, essent ex genere & differentia, eum tanquam prima substantia, vel tanquam secunda essent collocandæ: at secundum sententiam Arist. vt videtur, intelligentiæ simplices sunt, & actus puri. 8. Met. tex. 16. vnde docet Auer. 2. cœli. Commen. 49. quæ habent genus, & differentiam esse composita ex materia & forma.

Tertio si essent in prædicamento, substarent accidentibus: at secundum Aristo. nulli substant accidenti, vt ait in Metaphysicis: ergo non sunt substantia prędicamentalis: & sic Auerr. 12. Meta. com. 25. distinguit substantiam; quædam enim habet accidēs, vt sensibilis, quædam carent accidenti, vt intellectualis.

Quarto. Preterea. 12. Met. c. 5. assignans principia prædicamenti substantiæ, tanquā principia omnium aliorum prædicamentorum; ea ponit, materiam, formam, priuationem, a quibus intelligentiæ remotæ sunt.

Quinto. Aristoteles. 10. Meta. tex. 26. ait. Corruptibile & incorruptibile differunt genere. Cum ergo intelligentiæ sint incorruptibiles, videtur nullum genus eis posse esse commune cum coruptibilibus rebus.

Sexto eodem lib. 10. Tex. 12. Diuersa, ait genera sunt, quæ differunt materia, nec habent mutuam transmutationem, vel quorū alia prædicamenti figura.

Septimo. Arist. 9. Meta. Tex. 17. Aeterna, ait, carent potentia; sed genus est quid potentiale, ergo genus non est in æternis.

At hæc sententia falsa est, & cōtraria vera, nempe Angelos, seu intelligētias in prędicamento substantiæ collocari, & eos ex genere & differentia compositos esse, & accidentib. substantes, in prædicamento poni, præter gloriosum Deum, qui nulli accidenti subiectus, totius compositionis est expers vnde genus generalissimum erit, Substantia complectens corporea, & incorporea. 1. Concl.

Hæc autem substantia, ne decipiaris, non est illa, quæ in primam & secundam diuiditur, sed est vnum genus inter secundas substantias. Vnde substantia dupliciter capitur. Vno modo, pro perfecta natura, quæ subsistit per se, & subiectum est; *Primum fundam.*

& hæc diuiditur in primam & secundam inter secundas est vna, quæ est genus generalissimum, quæ etiam vocatur substãtia. Sed altero modo, scilicet natura perfecta per se, quæ est primũ prædicabile, & in principium eorum omnium, quę tali linea continentur. Non dixi naturam compositam sed perfectam, vt concluderem intelligentias, non sunt compositæ, saltem compositione physica.

Probatio conclusionis. Quòd autem intelligentiæ, seu Angeli in prædicamento ponantur: asserunt primo D.Tho. prima parte, q.50.arg.1.ad primum, ponens eos compositos ex genere, & differentia. Item Simplicius ad calcem Antepraedicamentorum. Idem Simpl. ad initium prædicamenti substantiæ, soluens argumentum Plotini aduersus Arist. quòd fecerat in primo tractatu de Generib. entis cap.1.& 2.& idem Plotinus eandem tribuit sententiam Arist. eisdem capitibus. Item Alexander, vt refert ter idem Simpl. in expositione prędicamenti substantiæ. Item Themistius in initiò 3.Physic.

Et probatur his Arist. testimonijs & rationibus, primo Arist. in 1.Physic. text.13. argumentatur contra Parmenidem, qui dicebat, dari vnum tantum ens immobile, & incorruptibile, & argumentatur hoc pacto. Si est vnum, ergo est in aliquo prædicamentorum: quoniam omne ens est in aliquo prædicamentorum; loquitur autem de ente incorruptibili, vbi vide Simplicium Themistium, & Philoponum,

Idem Arist.1.de anima, ait, Quærentem quid sit animà, debere prius inquirere, in quo sit genere; includit autem rationalẽ, vt videre est in text.7.& ita in 2.de anima text.2.concludit animam esse in prædicamento substantiæ, & tamen est incorruptibilis & spiritualis. Item si excluderentur intelligentiæ, maxime fieret, quia incorruptibiles, ꝑ illũ tex. Arist. corruptibile & incorruptibile differunt genere. Sed hæc ratio nulla est, nam etiam quantitas secũdũ ipsos contrarium opinantes, Auerroem & alios, est incorruptibilis, & tamen ponitur in prædicamento. Item cœlum, astra, sol, luna, & dæmonia sunt in prædicamento substantiæ, vt ait Arist. in 5. Metaph. text. 15. & 7. Metaph. text. 5. & 8. Metaph. text.1. & in his omnibus locis, vide Alexandrum. Item materia prima, vt videre est in 2.de anima tex. 2. & octauo Metaph. tex. 3. Item idem Arist. aliquoties diuidit substantiam in sensibilem, & insensibilem, vt in 12. Metaphysi. tex.4. agit autem de substantia prædicamentali, vt videre est in tex. 2. de qua etiam dixerat in 8.Metap.tex.11. esse in hoc prædicamento substantiæ, qđ paulo antea distinxerat ab alijs, esse, inquã quasdam substantias concessas ab omnibus & manifestas: quasdam non concessas has autem non concessas: intelligit spirituales, immobiles, & incorruptibiles, vt viuere est in 9. Metapysi. text. 1. & in 7. Metaph. text. 5. & 6. Et in octauo Metaphysic. & alijs etiam locis. Tandem in 11. Metaphy. tex. 5. ait, substantias esse, tres vnam sensibilem corruptibilem; aliam sensibilem sempiternam, aliam immobilem, de qua disputat in toto postea libro, quærens quid sit, num. Mathematica entia, nũ formæ seu Ideæ, num intelligentiæ, quas vltimas reiectis alijs, concludit dari, in tex. 41. quærens deinde earum numerum vsque ad tex.49.

Rationibus etiam sic probatur. Primo, quia hæc est essentialis prædicatio, orbis lunæ est intelligentia, & intelligentia Martis, &c. ergo est prædicatio generis de specie, vel de indiuiduis, non est autem analogum nomen intelligentia, sicut ens, quia non conuenit ratio intelligentiæ, vt intelligentia vni prius intelligentiæ, & per illam primam, alijs, sicut ens, quod conuenit primo & simpliciter substantiæ, & alijs in ordine ad substantiam, ergo si est essentialis illa prædicatio, & superioris de inferiori, & non analogi, erit generis de specie, vel speciei de indiuiduo, si ergo sunt sub genere, & specie, ergo sunt in prædicamento. Confirmatius fit, quia quotiescunque aliqua multa participant aliquo vno sine dependentia vnius ab alio, non tollitur vniuocatio, sic est in Angelis, licèt enim habeant ordinem nobilitatis, non tamen causalitatis, quia non sunt inuicem causæ.

Secundo intelligentiæ possunt definiri definitione essentiali, ergo constat genere, & differentia, atque ita erunt in prædicamento, vt definitio verbi gratia, erit vnius intelligentiæ, hæc est intelligentia talis, puta motrix infimi cœli, vel secundi, vel tertij, nam conueniunt in hoc, quòd sunt

ſunt intelligentiæ: & prætérea differunt eſſentialiter inter ſe,quia vna non eſt altera; neque vna æque perfecta eſſentialiter atque altera, vbi autem eſt conuenientia eſſentialis & differentia eſſentialis, ibi eſt genus & differentia.

Tertio. Ex operationibus colligimus rerum eſſentias,vt antea dictum eſt ex Ariſtotele: ſed vbi videmus operationes naturales communes rebus, ibi colligimus ſubſtantiam communem quæ eſt principium talium operationum,vt verbi gratia,ex vegetatione colligimus in omnibus quæ vegetantur,ſubſtantię quoddam genus commune, ſcilicet vigens: ratione cuius, primo & per ſe illa operatio conueniat. Et rurſus, cum naturales operationes rerum proprias videmus, in quibus differunt: vnde colligimus eſſentialem inter eas differentiam, quæ talis ſit, ſit operationis cauſa, principium, & origo. Iam verò in intelligentijs depręhẽdimus naturales operationes communes,videlicet intelligere,& mouere; & præterea differentes, videlicet tale intelligere,ſingularum proprium; nam haud dubiè etiam ſecundum Ariſtotelem vna melius altera intelligit; & mouet hunc,vel illum orbem;ergo neceſſario cõuincitur iſtis reſpondere ſubſtantiam genericam eſſentialem,& differentias eſſentiales, vnde iſtæ operationes primo,& per ſe naſcãtur. Confirmatius idem fit, quia accidentia Angelorum ſunt vniuoca formaliter accidentibus intellectus noſtri: ſunt enim intellectiones, volitiones, qualitates: ergo & ſubſtantia ipſorum erit vniuoca cum ſubſtantia iſtorum inferiorum.

Quarto poſtremo. Intelligentiæ habent aliquam potentiam, quia acceperunt eſſe à Deo,& inæquale eſſe,quibus,vt ait Ariſtot. lib. cœli, communicatum eſt eſſe his clarius, illis obſcurius.

Quinto. Item non ſunt omne ens, nec perfectiſſimum ens: ergo habent in ſua eſſentia entis negationem, & maiorem, & minorem; per quæ differunt etiam intrinſecè, & mouent motæ; immo hodie vno motu,cras alio,atque alio: ſed quæ habent potentiam,& actum,non ſunt omnino ſimpliciſſima; ergo ſunt compoſita, ſaltem ex actu & potentia eſſentiali: ſed quæ talia ſunt, collocantur ſub genere; ergo &cæt. ſed quia hæc Logici caput tranſcendunt, iſta ſint ſatis. Nunc ad argumenta contrariæ opinionis reſpondeamus.

Ad primum. Ad primum,negamus Ariſt. ſolum tractare de ſubſtantia ſenſibili;immo definitiones tam primæ,quàm ſecundæ ſubſtantię, & communia & propria & ſubſtantiæ,conueniunt ſuo gradu etiam intelligentiis.

Ad 2. Ad ſecundum cum Ariſto.ait, eſſe actus puros,& ſimplices,intelligit reſpectu cõpoſitionis phyſicæ;quia ſunt ſeparatæ à materia,& ſine compoſitione ex materia; & corporis denique omnis expertes: non autem excludit cõpoſitionem Metaph. ex genere & differentia: nec ſequitur,ſunt ſimplices, & puri actus, ergo carent omni genere, & differentia; quia quamuis ſint puri,tamen nõ ſunt puriſſimi,nec ſimpliciſſimi: ſed alii ſunt puriores aliis, & ſimpliciores; quod manifeſtè aſſeruit Ariſt.loco illo citato lib. Cœli. cum aiebat,aliis communicatum eſt eſſe, his clarius, illis obſcurius.

Ad Auerr.dictum, dicimus eſſe falſum, ſi,vt iacet,intelligatur:niſi velit dicere,quæ habent genus,& differentiam,eſſe compoſita ex aliquo, tanquam materia, & aliquo, tanquàm forma; vel illa eſſe compoſita ex materia & forma metaphyſica.

Ad 3. Ad tertium reſpondemus ſecũdum Ariſtotelem non ſuſcipere accidentia corruptiua, ſed bene perfectiua; vt cœlum,lumen. Item manifeſtum eſt, non poſſe Ariſtotelem intelligere de omni accidenti, nam ſuſcipiunt haud dubiè reſpectus uarios ad ſe inuicem, & ad orbem, & ad motum, ac ad effectus ſuos, quos faciunt, vel in ſe, vt ſubordinatæ ſunt cauſæ, vel in aliis; & ſecundum nos etiam mutantur: ſed intelligit de accidentibus ſolum abſolutis, vel de corruptiuis.

Ad 4. Ad quartum reſpondemus,Ariſtot.non ibi tradere principia intelligentiarum, nec locum ibi fuiſſe,vt de eis ageret,ſed poſtea in lib. 12. Egitle autem primo de ſubſtantiæ ſenſibilis principiis, quia hæc apparet maximè ſubſtantia nobis; vt ipſe ait 2. de Anima,cap. 1.vt per ſenſibilem poſſet ſubſtantiam, ex motu inſenſibilem inueſtigare, vbi corporea magis ſubſtantiam uocat quàm incorporea: & 7.Metaphyſ.c.2.dum ait, corporea eſſe manifeſtiſſimè ſubſtantias, ac merito de his primo egit, vt per ſenſibilem &c. vide ſenſum Ariſtot. ac de his hactenus.

Ad quintum. Ad quintum variæ illis locis Ariſtotelis extant expoſitiones, quarum ſingulæ ſatisfaciunt argumento. Igitur primo. Reſpondeo cum Diuo Thoma; ibidem: intelligere Ariſtotelem, genus phyſicum, ideſt materiam, cum ait. Incorruptibile & corruptibile differunt genere, atque ita differũt genere, ideſt materia. Secundo Caietanus reſpondet primo capite, de analogia nominum, ac dicit differre genere phyſico ideſt, ſecundum eſſe perfectius, non abſolute ẽm rationem importatam à genere, id eſt, perfectius ibi eſſe genus, quam hic; non tamen nullum ibi eſſe genus. Tertio illis verbis, incorruptibile & incorruptibile differunt genere, vt videtur hoc ſolũ vult Ariſt. ac ſi quis diceret alterabile & inalterabile differunt genere. Generabile & ingenerabile differunt genere, ideſt continẽt ſubſe diuerſorum prædicamentorum, & generum diuerſorum res; quia aliquæ res ſunt incorruptibiles in ſubſtantia, in quantitate, in qualitate, ac ſimiliter aliquæ corruptibiles in ſubſtãtia, qualitate, &c. Quarto, tandem ſi quis recte conſideret, probabile admodum eſt ibi Ariſt. per genus intelligere ſpeciem, hic enim erat eius ſcopus Nam tex. 24. & 25. proxime præcedentibus, dixerat differentiam ſpecificam fieri per contrarietatem. Deinde in hoc textu 26. quærit. An corruptibile, & incorruptibile faciant differentiam ſpecificam: & dicit facere ſpecificam; quòd ſint, vel eſſentiæ, vel fluant ex eſſentia. Quare ait, Plato errabat, quia hominem corruptibilem eiuſdem ſpeciei ponebat cum Idea, cum differant non ſolum ſpecie, ſed etiam genere. homo enim eſt ſub animali, ideæ vero ſub incorruptibili: atque ita ſolum hoc haberetur ex eo loco, ſpecie differre, ex fine, & ſcopo, ac progreſſu diſputationis Ariſtotelis.

Ad ſextum reſpondeo, non ſolum velle Ariſtotelem illa eſſe diuerſa genera, quæ non habẽt materiam communem, vel quæ non habent tranſmutationem; alias homo, & equus different genere, quia non tranſmutantur: & alia quæ habens materiam cõmunem non different genere, vt quantitas & qualitas, quod eſt falſum, & exemplum Ariſtotelis, de ijs quæ differunt prædicamenti figura, non ideo allatum ab eo fuit, quaſi nullo alio genere differrent, ſed quia id erat manifeſtiſſimũ, & ita id exempli vnius ſolius cauſa, allatum fuit.

Ad ſeptimum reſpondeo. Carent potentia phyſica, & de ea ibi intelligit Ariſt. non autẽ de potẽtia Metaphyſica qualis eſt generis: nam hanc hñt, vt oſtendimus. Erit ergo genus & generaliſſimum prædicamenti ſubſtantiæ, Subſtãtia finita complectẽs corpoream, & incorporeã, ita vt ſolus Deus benedictus ſimpliciſſimus excludatur nec cõtineatur in prædicamento. De quo tamen nunc pauca quoque breuiter dicamus.

QVAESTIO III.

An Deus ſit in prædicamento.

De intelligentijs ſeu Angelis vidimus eſſe in prædicamento: de Deo vero, quamuis aliqui eum in prædicamento collocent, vt Gregorius de Arimino, & alij, tamen dicendum eſt nõ eſſe in prædicamento tam ſecundum veritatem, quam ſecundum Ariſto. & ita opinatur D. Thomas 1. par. q. arg. 5. & 1. Sententiarum diſtin. 8. q. 4. arg. 3. & de potentia. q. 6. artic. 3. Item Albertus tractatu primo prædicamentorum. c. 7. & plerique alij.

Idque his teſtimonijs, & rationib. breuiter probari poteſt. 1. Ariſ. 5. Metaph. tex. 15. numerans acceptiones ſubſtantiæ non ponit Deum, & 3. Phyſicorum text. 3. cum diſtinxiſſet ſecundum Alexandrum, & Themiſtium, duplex ens, vnũ actu, ut eſt Deus, aliud actu & potentia, hoc diuiſit in decẽ prædicamenta; & ratione oſtenditur; quia Deus eſt quid illimitatũ, at omnis ſpecies eſt limitata per drũam, ergo &c. Secundo, Item, eſſe, eſt quidditatiuum Deo; ergo vel ipſum ens eſt genus Dei contra philoſophum, 3. Metaph. tex. 10. vel nullum aliud, quia ens ſupereminet omnibus. Tertio, Deus eſt purus actus, at quidquid eſt ſub genere habet actum admiſtum potentiæ; ergo Deus non eſt ſub genere. Quarto. Item quicquid eſt ſub genere & ſpecie, eſt compoſitum ex genere & differentia, & ex perfectibili & perficiente; at Deus eſt ſimpliciſſimus & incompoſitus, nec poteſt perfici ab aliquo, nec habet aliquid perfectibile in ſua eſſentia, eſſet enim quædam imperfectio in Deo, ſed omnia quæ habet in ſe ſunt infinite perfecta; immo vero ſunt

una sola infinita & simplicissima perfectio: ergo non est compositus ex genere & differentia: atque de his ista sufficiant, sunt.n. altioris speculationis.

QVAESTIO IIII.

De diuisione, seu coordinatione eorum, quæ in Prædicamento Substantiæ continentur.

PRo cognitione harum substantiarum, solent aliquot tabellas assignare: quibus ea, quæ in hoc prædicamento ponuntur, clarius perspiciantur: id etiam singulis fit prædicamentis.quod etiam,si Logico non conueniat, cum talis rerum cognitio scientiarum sit aliarum:tamen vt ad alias scientias non prorsus ignarus accedat, & magis suorum cognitio rerum cognitione innotescat,velut exempla quædam, ea ꝓponemus: non omnia particulariter exquisiteq; indagantes,sed vniuersali quodā modo, reliqua proposito loco concedentes.Premittamus ergo rerū distinctionē;postea tabellam ordinare,non erit difficile,

Erit igitur prima diuisio, Substantiæ finitæ, quædam est corporea, quædam incorporea: hic definitur substantia perfecta, ad excludendas partes; & finita, ad excludendum gloriosum Deum, qui cum infinitus sit, nullo continetur prædicamēto:sed est supra omne ens, & totius entis principium. Substantia incorporea facit quoddam genus,quod dicitur spiritus:sub quo sunt innumeræ species angelorum excedentium numerum specierum sensibilium, quorum natura in particulari occulta nobis est. Substantia corporea facit aliud genus, quòd dicitur corpus, scilicet compositum ex materia, & forma,sub quo omnia ista inferiora sensibilia continetur. Secunda diuisio, Corporum,quædam sunt animata, quædam inanimata; Corpus inanimatum facit vnum genus sub quo omnia vitæ expertia continentur; vt elementa,lapides,liquores,& alia, quæ dicemus. Corpus animatum constituit genus, quod dicitur viuens, sub quo sunt omnia, quæ habent animam,vt plantæ, animalia. Tertia diuisio, Viuentium, quædam sensibilia, quædam insensibilia: viuens sensibile facit animal, viuens insensibile plātam constituit. Quartā diuisio; Plantarum, quædam est arbor,quædam frutex, quædam herba, radix: arbor, vt populus auelanus,pyrus,frutex,vt genista,mirthus, atundo,arbustum herba, vt borrago.menta,thymus: radix,vt alium, cæpe, rapa. Quinta diuisio, Animalium,quoddam rationale, vt homo; quoddam irrationale, vt brutum. Sexta, Brutorum, quoddam aquatile,sub quo sunt varia piscium genera: volatile, sub quo varia auium genera, terrenum. Septima. Terrenorum, quoddam gressibile, vt equus, leo, quoddam reptibile,sub quo variæ serpentum species. Octaua. Corporis inanimati,quoddā simplex,quoddam mistum. simplex, quod ex pluribus corporibus non sit: mistum, qđ ex corporibus,s.elementis fit. Nona. Simplicium, quædam incorruptibilia,vt omnes cœli,& planetæ: quædam corruptibilia,vt elementa,ignis,aqua,terra, aer. Decima mistorum, quoddam imperfectum, quod non ex omnibus elementis fit nec durabile est: vt nix, glacies, venti,fulgur, iris nubes:'quoddam perfectum,quod cōstans est.Vndecima. Perfecti misti, quoddam lapis, gemma, piropus; smaragdus; quoddam metallum, vt argentum, aurū, plumbum;quoddam est genus liquorum, vt aquæ stillatæ,gummi,sulphur.

Multæ sunt aliæ species, & genera sub his contenta,quæ persequi esset extra modum Logicæ limites excedere propterea relinquuntur.Nec me præterit,aliquos credidisse,cęlos esse animatos:aliquos metalla inter viuentia ascripsisse: aliquos animalium,& plantarum medium assignasse,quæ Græce Zoophyta,Latine ancipitis generis dicuntur,qualium meminit Simplicius; in præsenti tamen illa sint cōiter dicta, reliqua examinare, non est loci præsentis.

QVAESTIO V.

De quibusdam aliis, quæ priori parte capitis continentur, num recte ab Aristotele dicta sint.

POstquam ea, quæ generaliter ad prædicamentum hoc spectant, examinauimus;nempæ de substantiæ diuisione,genere eius generalissimo, & eiusdem prædicamenti coordinatione,superest, vt quędam,quæ in ipso capite continentur,particularius examinemus. Est autem primum argu-

Argum. in cōtra rium. Primum argum. argumentum, Quidam homo, quidā equus prædicantur de multis, ergo non debuit Aristoteles hæc numerare inter primas substantias: antecedens est notū. Petrus enim est quidam homo: Paulum est quidam homo, & reliqui.

Primum fundam. Circa hoc argumentum est primo notandum, ista quinque partim esse idem, partim vero non, scilicet singulare, indiuiduum. prima substantia, suppositum, persona, sunt quidem aliquo modo idem, quia omnia nomina sunt rei, vnius non habentis sub se aliqua inferiora, differunt tamen, nam duo priora sunt communia accidentibus, & substantijs. accidentia enim dicuntur indiuidua, & singularia: pariter & substantiæ, dicuntur tamen indiuidua quatenus sub se inferiora non habent in quæ diuidantur, vt hæc albedo, hic homo; singularia autem respectu vniuersalis sub quo continētur. Illa tria posteriora in substantijs solis inueniuntur, quamuis persona non nisi in rationali natura. Prima substantia dicitur substantia singularis, vt accidentibus substat: primo dicitur suppositum, ut per se subsistit: dicitur persona, vt subsistit in natura aliqua intellectuali: non enim brutum dicitur persona, sed Petrus Ioannes: quod.n. in alijs substantijs dr̃ suppositum. hoc in rationalibus, & intellectualibus dicitur persona.

Secundū fundam. Est secundo notandum: sicut species ad genus addit differentiam, ita prima substantia addit ad speciem existentiam; verbi gratia, homo supra animal habet in actu rationale: quidam vero homo super hoīes habet existentiam: non. n. existunt nisi singularia: hoc autem vel illud singulare, s. Petrus, Ioannes super existentiam addunt talia accidentia, & tales proprietates.

Responsio ad arg. Ex his Respon. ad argumentum, quòd quidam homo prædicatur de multis, sed non tanquam de subiecto: vt enim de subiecto prædicetur, debet prædicare aliquā naturam, quæ sit de essentia inferiorum. at quidam homo non prędicat naturam de indiuiduis, sed ipsa eadem indeterminate: sicut qui diceret, Petrus est Petrus, Paulus est Paulus: constat hoc complexum prædicatum non prædicare aliquam naturam superiorem, sed idem indeterminate; ita se habet quidam homo ad ea, de quibus prædicatur, est tamen prima substantia, quia de nullo subiecto dicitur. De indiuiduo vago vide Caietanū cap. de specie, & Albertum, tract. 3. prædicab. cap. 4. tu tamen obserua hæc, quæ dicta sunt.

Secundū argum. Est secundum argumentum. Differentia est de essentia speciei, sicut genus similiter de essentia indiuidui, ergo debuit computari inter secundas substantias.

Tertium fundam. Circa hoc diligenter aduerte. quòd aliquid in aliquo prædicamento quadrupliciter continetur. Primo directe, scilicet illud qđ in recta linea est, vel ut prima substantia, vel vt genus, vel vt species. Secūdo indirecte, quod etiam si secundum se in linea non constituatur; tamen assumitur cū aliquo, qđ in linea ponitur quomodo differentiæ directæ ad prædicamentum spectāt, quia ad constitutionem specierum, quæ in recta linea sunt, assumuntur. Tertio aliquid pertinet ad prædicamentum reductiue, quod licet in linea non sit, nec cum his, quæ in linea sunt assumatur, tamē est principium eorum, quæ in linea sunt; vt materia & forma, quæ sunt principia speciei, partes integrantes, quæ sunt principia indiuiduorum; similiter punctus principium linearum, quæ pertinent ad quantitatem: & vnitas, quæ est principium numerorum: ista reductiue sunt in prædicamento eius, cuius principia sunt. Quarto. Aliquid per quid pertinet ad prædicamentum per accidens: quod cum non sit aliquid ex prædictis, est tamen aliqua via ad ipsa: quomodo generatio, & corruptio ad substantiam pertinent, quia uia ad substantiam sunt & alteratio ad qualitatem, & denique motus refertur ad prędicamentum eius, ad quod est motus, seu mutatio ex quibus patet, quo modo ad prædicamentum differentiæ pertineant, scilicet indirecte, seu ad latus lineę directæ prædicamentalis.

1. Dubiū Prima opin. Sed adhuc manet dubium quare in linea non sint. Simplicius proponit hanc difficultatem: fuit.n. difficile intellectu apud antiquos; quæ esset natura differentiæ substantialis; quidam enim existimabant esse accidens inseparabile, quidam esse substantiam; ipse Simplicius credit esse medium quoddam inter accidens & substantiam; sicut quædam naturæ sunt media inter viuentia, s. plantas, & animalia. quæ dicuntur Zoophyta.

At

Secunda opin. At Boetius,& bene, distinguit triplicem substantiam. Quędam, ait, est secundũ rem, sed non secundum modum, & hæ sunt differentiæ, quæ re uera substantiæ sunt; tamen modum prædicandi habent accidentalem: & aliqua ex parte officium habent accidentis, s. genus determinare,& modificare. Alia est substantia secundum modum, sed non secundum rem: vt accidẽtia in abstracto sumpta, quæ cum re accidẽtia sint, per se significant, & separata considerãtur. Quædam est substantia secundum rem, & modum;& ista est in recta linea: ista doctrina est bona: sed adhuc est dubium, quare non sit in recta linea. Propterea existimo esse dicendum, quòd differentia, vt differentia, duo habet, scilicet diuidere genus, & species constituere: vt speciei constitutiua est, cum ipsa specie iam assumitur: at vt diuisiua est, in recta linea esse non potest; quia cum ea,quæ in prædicamẽto sint sub genere per se contineantur: differentia per se non habet genus: quia, vt diximus, genus in sua natura non includit differentias, per quas diuiditur: nec differentiæ claudunt essentialiter genus: vnum enim est extra essentiam alterius. propterea super se genus non habentes ad latera generis collocantur, tanquàm illius diuisiuæ, per quas genus in varias species descendit. Vide Albert. tractatu 2. huius cap. 6. qui de hoc tractat.

Dubium secundũ. Dubitabis qualiter vna differẽtia de altera prædicetur, scilicet cum dicitur, rationale est sensibile. Breuiter ad hoc respõ. esse quidẽ prædicationem ueram, non tamẽ essentialem, sed velut accidentalem: non enim rationale, vt rationale in sua natura habet sensibile, cum nec habeat animal: sed conceditur propter identitatem subiecti,& rei, scilicet quod est rationale est sensibile, idem in aliis huiusmodi. Scio Albertum existimasse, illas esse prædicationes quidditatiuas: alias essentiales mediatas: sed hoc mihi magis placet: quamuis illud non careat magna probabilitate.

Tertium argum. Est tertium argumentum. Videtur enim expresiè contradicere sibi Aristoteles: hic enim fatetur indiuiduũm, maximè substantiam: & speciem magis substantiam quàm genus: at 8. Meta. c. 1. tex. 2. magis, ait, substantia genus, quàm species est, & uniuersale, quàm singulare.

Fundamentum & resp. ad arg. Circa hoc aduerte, quòd quadrupliciter apud Aristot. inuenitur aliquid magis substantiam dici. Primo, perfectior,& nobilior substantia dicitur magis substantia, quo pacto 2. Metaph. c. 1. intelligentiæ censentur maximè entia, cum sint aliorum omnium principia. Secundo magis substantia dicitur notior nobis substantia: quo pacto 2. de Anima, c. 1. corpora magis substantiam vocat, quàm incorporea, & 3. Metap. c. 5. elementa vocat maximè substantiam: quod explicat in 7. Met. c. 2. dum dicit corpora esse manifestissimè substantias. Tertio dicitur magis substantia ab hac proprietate, quæ est substare, vt illa sit magis substantia, quæ pluribus subiicitur: & sic loquitur in præsenti,& 7. Metaphys. cap. 3. Quarto magis substantia dicitur illa, quæ in sua natura habet intensionem, secũdum quam inuenitur maior quàm erat. Pro declaratione aduerte: colorem, qui est in manu, dupliciter posse crescere: vno modo, si se extendat, & dilatet per brachium, & totum corpus; & tunc dicitur extensiuè maior, quàm erat: altero modo, si in eadem manu fortior fiat, & augmentum sumat, & tunc dicitur maior intensiuè, & hoc propriè dicitur suscipere magis & minus: ita possumus intelligere de substantia, s. homine: potest augeri, secundum quantitatem, & sic crescit, & dilatatur, & fit homo maior, altero modo, quòd natura humana in seipsa sumat augumentum: vt modo dicatur magis homo, quàm erat; & hoc est suscipere magis intensiuè, quod impossibile est substantiæ: & sic sumitur in posteriori parte capitis, quando dicitur, quòd substantia non suscipit magis & minus. Per hæc possunt solui aliqua quæ videbãtur in locis Aristot. contradictionem, & obscuritatem adducere.

Dubiũ. Posset quis dubitare, Vtra est magis substantia, id est perfectior, species, an genus? Respond. Natura specifica perfectior est quàm natura generica: ratio huius est, id enim est perfectius, quod plus habet actus & entitatis; at natura specifica est magis in actu, cum includat differentiam, quæ est extra naturam generis. Sed vtra natura perfectior, species, an indiuiduum? dico perfectior est natura specifica, est enim tota natura indiuiduorum; nec addunt substantiam, vel essentiam indiuidua supra speciem,

tiem, sed existentiam, vel subsistentiam, vt diximus, & accidentia. Praeterea, quia perfectius est, quod secũdum se est, quàm quod per participationem est: at indiuidua participant naturam specificam, ergo ipsa secundum se est perfectior. Praeterea, quia haec est incorruptibilis. Sed vtra perfectior substantia, compositum, an sua forma? Alex. 7. Meta. com. 15. & Simpl. 1. Phys. com. 70. merito credunt cõpositum, cum totum sit, esse perfectius forma, quae pars est. Et sufficiat haec responsio modo, nam omnes hae tres quaestiones sunt Metaphysicae.

QVAESTIO VI.

De quibusdam aliis, circa posteriorem partem capitis, scilicet de proprietatibus & communitatibus substantiae.

Primum fundam. Circa has sex substantiae proprietates, est aduertendum, primo non omnes aequaliter se habere ad substantiam ipsam: tres enim illarum, scilicet prima, non esse in subiecto. Quarta non habere contrarium; & quia non suscipere magis, vel minus, conueniunt omni substantiae, sed non soli: nam prima differentijs, quarta verò & quinta, etiam quantitati insunt: illarum autem tertia, s. hoc aliquid significare: & sexta, susceptiuam esse contrariorum, solis insunt, sed non omnibus substantiis, sed tantũ primis; quamuis, si illa tertia sit, videri significare hoc aliquid omnibus etiam inest: at secunda, scilicet vniuocè de primis prędicari; nec omnibus, nec solis conuenit, cum primis non insit, competatque differentijs.

Secundũ fundam. Est secundo aduertendum, quod secũda & tertia, non rebus absolute, sed vocibus vel cõceptibus, vt rerum sunt significatiua, conueniunt: non enim res in se praedicatur, nisi per intellectum conceptę, & verbo expressę: nec significare hoc aliquid vel quale, rerum est, sed vocum illarum significatiuarum, & conceptuum: aliae verò quatuor rebus ipsis absolute insunt: quarum tres primae sunt negatiuae, scilicet non esse in subiecto, non habere contrarium, non suscipere magis & minus: vltima verò est affirmatiua, scilicet suscipere contraria.

Ex his suppositis se offert primũ argumentum, Nulla ferè ex his proprietatibus est absolutè propria, ergo frustra ab Arist. traduntur. *Argum. in contrarium.* Secundo contra tertiam. Si secundae substantiae quale quid significant, ergo in quale praedicantur: non ergò erunt genera, aut species, quae praedicantur in quid. Tertio differentiae diuidentes genera, re ipsa substantiae sunt, quando genera sunt substantiae: sed differentiae omnes sunt contrariae, ergo substantię aliquid est contrarium. Quarto multae sunt substantiae, quae non suscipiunt contraria, ergo id non est maxime proprium substantię. Probatur antecedens, ignis enim est calidus, & nullo modo potest suscipere contrariam frigiditatem: similiter cygnus albus non mutatur secundum nigredinem: & coeli deniq; non suscipiunt contraria, quia sunt impassibiles.

Ad primum. Ad primum breuiter Resp. descriptiones non solum ex proprijs simplicib. colligi, sed ex pluribus communibus appropriatis, quorum singula quamuis per se alijs insint, simul tamen iuncta soli illi rei. Dicitur etiã secundo, multa ex his esse propria quarto modo, si in genere fiat sermo ad hunc modum, substantię cõuenit, vt & ipsa, & ipsius differentiae in subiecto non sint: substantia conuenit, vt ipsius genera, species, & differentiae de prima vniuocè prędicentur, similiter substantiae inest, videri significare hoc aliquid, & vt ipsius indiuidua contrariorum sint susceptiua.

Ad secũdum. Ad secundum Respon. aliud esse significare quale quid, aliud praedicari in quale quid. Alber. tract. 2. c. 8. existimat, significare quale quid, esse significare quandã naturam, quae cõponitur ex eo, quod se habet, vt quid, & ex eo, quod se habet, vt quale, scilicet ex genere, & differentia: sed mihi hoc non placet, nam hoc pacto generalissimum non posset significare quale quid, cũ naturam quandam simplicem, non compositam ex genere, & differentia significet: propterea dicendum, quòd significare quale quid, est significare quandam substantiam, quae in se non est, sed in alijs: ita tamen est in alijs, vt sit de eorum substantia: sed quia naturam, quae in alijs existit, significat, degenerat à perfecta ratione substantiae, quae per se existit: at quia in alijs est, non ut in subiecto, distat à natura accidẽtis; propterea talis natura dicitur quale quid,

quid, & nomen eius dicitur significare quale quid, at prædicari in quale quid, est tale esse prædicatum per quod respondeamus ad quæstionem factam per quale illius, de quo prædicatur, & talis est differentia, non autem genus aut species. Dices, quare differentia est huiusmodi. Dico, quia differentia habet munus accidentis, s. determinate aliquod extrinsecum: ita differentia extrinsece quodammodo genus contrahit, quia est extra naturam generis ei adueniens.

Dubium Dubitatur, quid est, vt ait, quòd nomina secundarum substantiarum videantur hoc aliquid significare? Respond. aliqui, quia per ea aliquando de suppositis loquimur, dicentes, homo venit, animal currit. Sed non placet hoc, quia ex Aristotele primo Topicorum, c. 6. habemus, quòd non solum per substantiam id fit, sed per accidentia: dicimus enim voca sedentem, musicus venit: dicendum ergo est, vt supra, videntur enim significare hoc aliquid figura appellationis, id est modo significandi ipsarum vocum, quæ absolutę sunt: vt enim absoluta nomina primarum substantiarum significant, etiam & nomina secundarum.

Ad tertium. Ad tertium facile Respondemus, quòd aliquando contrarietas sumitur large, vt patet ex 10. Metaphysicorum, c. 6. & 7. pro quacumque oppositione, & diuersitate sub eodem genere, & sic differentiæ sunt contrariæ, & formæ, & priuationes: altero modo propriè contrarietas pro ea, de qua superius locuti sumus, & sic in præsenti differentia, sicut nec substantia, habent contrarium.

Ad quartum. Ad quartum Respon. Aristotelem non dixisse vnam numero substantiam esse susceptiuam omnium cōtrariorum, sed tantum contrariorum. Vnde dico, licet cygnus non recipiat nigredinem, recipit tamen alia contraria, frigiditatem s. & calorem: similiter ignis licet non recipiat frigiditatem, recipit motus contrarios, sursum naturaliter, & violenter deorsum: idem dicendum de cœlis: non recipiunt ista contraria corruptibilia, tamen recipiunt motus contrarios, secundum partes, quibus modo ad ortum, modo ad occasum mouentur, modo delationes, modo accessiones habent, & alias passiones huiusmodi.

Sed posset esse dubium de sacratissimo altaris sacramento, vbi non est panis, sed corpus Christi: & hostia potest calefieri, & frigefieri, vbi calor & frigiditas non in corpore Christi, sed in quantitate, quæ erat panis, recipiuntur: ecce ergo quomodo quantitas, quæ est accidens, susceptibilis est contrariorum. Dico id non esse nisi substantiæ proprium; quòd si illa quantitas hoc habet, id est, vt locum substantiæ tenet, quod fit maximo miraculo, & potentia Dei infinita: nos modo id, quod naturaliter est, consideramus: præsertim secundum Aristotelem, qui nec id cognouit. *Dubium*

De Quantitate. Cap. VI.

QVanti autem aliud quidem est discretum, aliud autem continuum: & aliud quidem ex habentibus positionem ad se inuicem in ipsis partibus constat: aliud autem ex non habentibus positionem. Est autem discretum quidem, ut numerus, & oratio: continuum uerò, vt linea, superficies, corpus: amplius autem præter hęc locus, & tempus. 1

Partium etenim numeri nullus est communis terminus, ad quem copulantur partes eius: vt quinque, si sunt denarii partes, ad nullum terminum communem copulātur, quinque & quinque, sed semper discreta sunt; & tria & septem, ad nullum communem terminum copulantur, neque omnino habeas in numero communem terminum partium accipere, sed semper discretæ sunt; quapropter numerus quidem discretorum est. Similiter autem & oratio: quod etenim quantum est oratio, manifestum est: mensuratur enim syllaba breui, & longa: dico autē cum uoce orationem factam; ad nullum enim commu- 2

nem

nem terminum particulæ eius copulantur: non enim eſt communis terminus, ad quem ſyllabæ copulentur: ſed unaquæque diuiſa eſt, ipſa ſecundum ſeipſam.

3 Linea verò continua eſt: eſt enim ſumere communem terminum punctum, ad quem partes eius copulentur: & ſuperficiei, lineam: plani namque partes ad aliquem communem terminum copulantur: ſimiliter autem & in corpore habeas ſumere communem terminum, lineā vel ſuperficiem, ad quam corporis partes copulantur. Eſt autem talium & tempus & locus: præſens enim tempus copulatur ad præteritum & ad futurum: rurſus locus continuorum eſt; locum enim quendam partes corporis obtinent, quæ ad communem terminum copulantur: ergo & loci partes quæ obtinent ſingulas corporis partes, ad eundem communem terminum copulantur, ad quem & corporis partes. Quapropter continuus erit & locus: ad vnum enim communem terminum eius partes copulantur.

4 Amplius autem, alia quidem conſtant ex partibus quæ in eis ſunt, poſitionem habentibus ad ſe inuicem: alia autem ex non habentibus poſitionem, vt lineę quidem partes poſitionem habent ad ſe inuicem, ſingulæ namque earum ſitæ ſunt alicubi: & habeas vnde diſtinctè ſumas, & aſſignes ubi ſingulæ ſitę ſint in plano, & ad quam partem reliquarum copulantur. Similiter autem & partes plani poſitionem habent aliquam: ſimiliter namque aſſignaretur unaquæque ubi iacet: & quę copulantur ad ſe inuicem, ſed & ſolidi partes ſimiliter, & loci. In numero autem non poterit quiſquam oſtendere, quemadmodum partes eius poſitionem aliquam habent ad ſeinuicem, aut ubi iacent, aut quę partes ad ſe inuicem connectuntur. Neque eę quę temporis ſunt, nihil enim permanent partes temporis: quod autem non eſt permanens, quomodo poſitionem aliquam habebit? Sed magis ordinem quendam dices habere: eo quòd aliud quidem prius ſit temporis, aliud uerò poſterius. Sed & in numero ſimiliter, eo quod prius numeratur vnus quàm duo, & duo quàm tria, & ſic habebunt aliquem ordinem: poſitionem verò non omnino accipies. Sed & oratio ſimiliter, nulla enim remanet partium, ſed dictum eſt ſimul, & non eſt hoc amplius aſſumere, quapropter non erit ulla poſitio partium eius: ſiquidem permanet. Igitur alia ex habentibus poſitionem partibus conſtant: alia ex non habentibus poſitionem.

Propriè autem quanta hęc dicuntur ſola, quę dicta ſunt: alia uerò omnia ſecundum accidens, ad hęc enim aſpicientes & alia dicimus quanta, vt multum dicitur album, eo quòd ſuperficies multa ſit. & actio longa, eo quòd tempus multum ſit, & motus multus. Neque enim horum ſingulum per ſe quantum dicitur: vt ſi quis aſſignet quanta actio eſt, tempore definiet annuam, vel ſic aliquo modo aſſignans: & album quantum quid ſit aſſignans, ſuperficie definiet: 5

niet: quanta enim fuerit superficies, tantum albi esse diceret, quare sola proprie secundum seipsa dicuntur quanta, quæ dicta sunt: aliorum vero nihil per se, sed si forte, per accidens.

Amplius, quanto nihil est contrarium. In definitis enim manifestum est quòd nihil est contrarium: vt bicubito vel tricubito, vel superficiei, vel alicui talium, nihil enim il-
3 lis est contrarium. Nisi quis forte dicat multum pauco esse contrarium, vel magnum paruo. Horum autem nihil est quantum, sed magis eorum quæ sunt ad aliquid, nihil enim ipsum per seipsum magnum vel paruum dicitur: sed eo quòd ad alterum refertur: vt mons quidem paruus dicitur, millium vero magnum: quòd hoc iis quæ sunt sui generis maius sit, aliud vero iis quę sui sunt generis minus; ergo ad alterum est eorum relatio. Nam si per seipsum magnum vel paruum diceretur, nunquam mons quidem aliquando paruus, millium vero magnum diceretur. Rursus in vico quidem plures homines esse dicemus, Athenis vero paucos, cum sint illic multo plures: & in domo quidem multos, in theatro vero paucos, cum sint plures. Amplius, bicubitum quidem & tricubitum, & vnumquodque talium quantum significat: magnum vero vel paruum non significat quantum, sed magis ad aliquid: quoniam ad alterum considerantur & magnum & paruum; quare manifestũ est, quòd ipsa sunt eorum quæ ad aliquid.

Amplius, siue aliquis ponat quan-
4 ta esse hæc siue non ponat, nihil est in illis contrarium: quod enim non potest sumi per seipsum, sed ad alterum refertur, quomodo huic aliquid erit contrarium? Amplius autem, si sunt magnum & paruum contraria, continget idem simul contraria suscipere, & ea ipsa sibimet esse contraria: contingit enim simul idem paruum esse & magnum. est enim ad hoc quidem paruum, ad aliud vero id ipsum magnum. quare idem & paruum & magnum eodem tempore esse contingit: quare simul contraria suscipere. Sed nihil est, quod uideatur simul contraria suscipere posse, ut in substantia quidem: susceptibilis enim contrariorùm esse videtur: sed nullus simul sanus est & æger, neque album & nigrum est simul: nihilque aliud simul contraria suscipiet, Et eadem sibi ipsis contingit esse contraria, nam si est magnum paruo contrarium: ipsum autem idem simul est magnum & paruum: ipsum sibi erit contrarium: sed impossibile est aliquid sibi ipsi esse contrarium: non est igitur magnum paruo contrarium, neque multum pauco. Quare nisi & eorum quæ ad aliquid hæc quid dicat, sed quanti, nihil contrarium habebunt.

Maxime autem circa locum esse videtur contrarietas quanti, sursum enim ei quod est deorsum contrarium ponunt; locum qui in medio est deorsum dicentes, eo quòd plurima distantia est medii ad mundi terminos. Videntur autem & aliorum contrariorum ab his afferre definitionem; quæ enim plurimum a se inuicem distant, eorum

quæ

quæ sunt sub eodem genere, contraria esse definiunt.

9 Non videtur autem quantum suscipere magis & minus: vt bicubitum. neque enim alterum altero magis bicubitum: neque in numero: vt tria quam quinque nihil magis quinque aut tria dicuntur, neque quinque quam tria, nec tempus alterum altero magis tempus dicitur, nec in nullo eorum, quæ dicta sunt omnino, magis & minus dicitur. Quare quantum non suscipit magis & minus. Proprium autem maxime quanti est, quòd æquale & inæquale dicitur, vnumquodque enim eorum quæ dicta sunt quantorum, æquale & inæquale dicitur: vt corpus, æquale & inæquale dicitur, & numerus & tempus, æquale & inçquale dicitur, similiter autē & in alijs, quæ dicta sunt, vnumquodque æquale & inæquale dicitur. In cæteris vero quæcunque quanta non sunt, non prorsus videbitur æquale & inæquale dici, vt dispositio æqualis & inæqualis non omnino dicitur, sed magis similis & dissimilis, & album æquale & inæquale non omnino dicitur, sed simile, vel dissimile. Quare quanti maxime sit proprium, & æquale & inæquale dici.

Cur post Substantiam de Quantitate prius egerit quam de Qualitate.

Posset quis non immerito dubitare, cur post substantiam statim de quantitate, postposita qualitate, disseruit: cum Architas, qui primus fertur Prædicamentorum author, statim post substantiam qualitatem fuerit aggressus, vt refert Simplicius. Immo videtur ratio illi fauere: primo, quia substantiæ incorporeæ, quæ præcipuæ substantiæ sunt, per qualitates potius, quam per quantitatem innotescant. Secundo, quia cum duplex sit in composito substantia, materia nempe, & forma, nobilior multo est forma, vt docet Arist. in Physic. c. I. at forma est causa qualitatis, sicut quātitas a materia habet ortum, ergo ut dignior proponenda erat qualitas. Tertio, quia qualitas magis videtur conuenire cum spiritualibus quàm quantitas, cum qualitas secundum se sit indiuisibilis: non enim diuiditur per se qualitas, nisi per accidens ad subiecti diuisionem.

Aristoteles vero his non obstantibus, optimis rationibus quantitatē reliquis omnibus anteposuit: cuius multiplex potest assignari causa. Primo cum Ammonio, quia in prædicamento substantiæ in duabus proprietatibus parem fecerat quantitatem substantiæ; fuit ergo equum, ut ipsius cognitionem non differret: Secundo, quia, inquit, diuiserat substantiam in primam, & secundam: at primum, & secundū ad numerum spectant, qui quantitas est: sed hæc non est admodum valida ratio. Tertia ipsius est, quia prior est materia, q̄ forma: at quantitas sequitur materiam, qualitas vero formam, ergo prior est quantitas, Boet. huius adducit etiam alias tres causas. Primo nam rem immediatius sequitur quantitas: statim enim quod res est, vna ęst: at vnum ad quantitatem refertur. Præterea secundo. Supposito Aristo solam substantiam compositam in prædicamento colloeasse, ita vt secundum ipsum, vt quidam volunt, corpus esset generalissimum genus, tunc sic ait Boetius. Prima passio, & proprietas, quæ a substantia composita, scilicet corpore fluit, ut corpus est, est quantitas, hęc ergo anteponenda fuit. Architas autem supponebat res incorporeas esse in prædicamento: & sic superiores rationes procedebant: id vero Aristo. non recipit: tamen hæc ratio non conuincit simpliciter, nisi secundum illorum opinionem: nam vt antea diximus, etiam secundum. Aristo. sententiam, incorporeæ substantiæ sunt in prædicamento. Tertio, inquit Boet. quia magnam habet quantitas cum substantia similitudinem, cum nec habeat contrarium, nec recipiat magis,

gis, immo adde tu, quod est aliquo modo receptiua contrariorum, cum per ipsam, ut per medium quoddam reliqua accidentia substantiæ inhæreant: non enim esset corpus album, nigrum, calidum, moueretur, & reliqua, nisi haberet quantitatem. Simplicius addit aliam rationem, scilicet, quia est adeo quantitas substantiæ coniuncta, vt mutatione facta in quantitate, fiat etiam mutatio in substantia, non enim augmentatio fit, nisi addita aliqua de nouo substantia.

1 Quanti autem aliud est discretum &c.

Caput hoc duas partes continet; in priori sunt tres diuisiones quantitatis; in posteriori, tres ipsius proprietates; prima diuisio virtualiter continetur in principio, formaliter vero in medio capitis. Duplex est quãtum, per se, & per accidens: quantum per accidens vocatur id, quod quantitatem participat, quantum per se, est ipsamet quantitas. Secunda diuisio. Quanti per se, alterum est continuum, alterum discretum; quanti continui quinque sunt species, linea, superficies, corpus, tempus, locus: linea vocatur longitudo sola corporis, prætermissa latitudine, & profunditate, cuius lineæ extrema dicuntur puncta, superficies est latitudo extrema alicuius corporis; corpus vero dicitur profunditas ipsius substantiæ; horum cognitio patet ex Geometria, discreta vero quantitas numerus, & oratio sunt.

2 Partium etenim numeri nullus est communis terminus. &c.

Hic Arist. probat numerũ & orationem, ad discreti genus pertinere, probatq; de numero, ꝙ sit discreta quantitas; possumus autem ex istis probationibus sumere horum definitiones. Continua quantitas est, cuius partes vnico communi termino copulantur, vocat autem terminum partium communem, id, quod sic vnã partem terminat, quod illud vnum, & idem alteram partem terminet; vnde neutrius partis est proprius terminus, verbi gratia duæ medietates lineæ continuantur vnico puncto medio, ꝙ punctum & vnius, & alterius partis extremum est: per hoc patet quid sit, non habere partes copulatas termino communi.

Hoc supposito, probat de numero esse quantitatem discretam. Partes numeri nõ coniunguntur aliquo cõi termino, ergo numerus est de genere discretorum patet antecedens, nam quinq;, & quinq;, quæ sunt partes denarii, nullo cõi cõtinuantur; cum omnes vnitates separatæ sint inter se.

Probat secundo de oratione, & explicat se nõ loqui de quacunq; oratione; nam ea, quæ in mente est, non est quantitas; sed de ea solũ, quæ est in voce loquitur; probatq; duo, & ꝙ sit quantitas, & ꝙ sit discreta, primo ꝙ sit quantitas, quod non probauit de numero, quia id erat per se notum, in oratione autem id obscurum est, probat autẽ sic; Orationi insunt passiones quantitatis, scilicet quòd sit longa, & ꝙ sit breuis, ergo etiam inest ratio quantitatis. Probat secundo, quòd sit discreta; partes enim eius scilicet syllabæ, sicut vnitates in numero nullo communi termino copulantur.

Linea vero continuum est, est enim sumere &c. 3

Probat modo de quantitatibus cõtinuis, non autem probat, ꝙ quantitates sint, quia id patet, sed quòd continuæ sint. Primò de linea, partes enim lineę communi termino copulantur, scilicet puncto; partes etiam superficiei linea, sicut partes corporis superficie iunguntur. Similiter de tpe, præteritũ enim & futurum, quæ partes sunt temporis, præsenti copulantur. De loco probat: sic locati partes copulantur aliquo termino, ergo etiam ipsius loci partes; singulæ enim loci partes correspondent locati partibus, vt ergo est pars in locato, seu terminus continuans eius partes; ita correspondet terminus in loco coniungens partes loci. uocat autem Aristoteles terminum loci, & locati eundem, non ꝙ idem sit numero, sed proportione, idest per correspondentiam, ut sicut pars loci correspondet parti locati, ita similiter terminus communis partium loci correspondet & opponitur termino communi partium locati.

Amplius autem alia quatuor constant ex partibus. &c. 4

Hic ponitur alia diuisio quantitatis: quędam constat ex partibus habentibus positionem,

tionem, quædam ex partibus non habentibus positionem. Pro cuius declaratione aduerte, quòd positio est habitudo corporis ad locum, in quo est: secundum quam dicitur esse in loco, quod est habere positionem: non enim aliud est habere positionē, quàm in loco esse: habere autem partes positionem habentes, est habere partes in loco: non autem sic sumitur in præsenti, vt existimauit Ammonius, affirmans numerum habere partes positionem habentes, quia partes numeri, quę corporum vnitates sunt, in loco sint: at sine dubio non bene considerauit, cum Aristoteles expresiſè asserat numerum carere partibus positionem habentibus.

Nota. Propterea notandum est, aliud esse habere partes positionem habētes, aliud habere partes positionem habentes inter se: illud enim est, vt dixi, habere partes loco inexistentes, & de hoc nihil modo curat Aristoteles: at habere partes positionem inter se habentes, est tales habere partes, vt vna sit velut alterius locus, & vna sit in altera, quomodo dicimus digitus est in manu, & manus in brachio: & non solum hoc, sed ꝙ possimus designare hanc in illa, & istam in illa, & ꝙ hęc est ante, illa retro, ista sursum, & hæc deorsum: huius positionis hic meminit Aristoteles, à qua longe distant partes numeri, vt dicemus.

Nota. Vt autem partes quantitatis alicuius, hanc habeant positionem, tria sunt necessaria. Primo, quòd sint in aliquo continuo, id est in subiecto: & hoc uocat alicubi esse, nō quòd sit in loco, vt credidit Porphyrius in suis interrogationibus: nam eo modo locus non haberet positionem, cum locus non sit in loco: sed quòd illæ partes sint in subiecto aliquo, vt dicit Alber. tract. 8. c. 6. Et secundo, quòd sit continuum tale subiectum. Tertio, ꝙ partes sint permanentes. Tria ergo partes hæ debent habere, existentiam in subiecto, continuationem, & permanentiam.

Nota. Defectu continuationis, numerus caret partibus habentibus positionem, non enim dices, hæc pars numeri est ante, ista retro, hæc unitas est in illa: defectu permanētiæ, tempus non habet partes huiusmodi: defectu vtriusque oratio, quæ est discreta, & successiua.

Sunt ergo quatuor quantitates positionem habentes, linea, superficies, corpus, locus: tres, non habentes: tempus, numerus, & oratio: dicit tamen Aristoteles in his tribus inueniri quidem ordinem, secundum quem vna pars præcedit alteram: præcedit enim tempus tempus, & numerus numerum, & syllaba syllabam: sed nulla est partium positio.

Propriè autem quanta dicuntur quæ dicta sunt, &c. 5

Hæc est illa diuisio, quam Aristoteles superius insinuauit, quantum quoddam per se, quoddam per accidens: per se quantum sunt ipsæ species quantitatis annumeratæ: quantum per accidens est id, quod non quantum à se est, sed quia quantitatem participat, vt actio, quæ dicitur longa, à tempore, quo fit, & motus longus, à loco. Hæc sunt quanta per accidens. Sed dubitare posset aliquis, quare hæc sit diuisio quanti, cum in nullo prædicamento alio similis fiat diuisio? hoc posterius in disputatione elucidabimus.

Quanto nihil est contrarium, &c. 6

Posterior capitis pars est ista, in qua tria accidentia qn̄titatis explicantur: primum est: Quantitas non habet contrarium, cuius meminerat etiam in Prædicamento substantiæ: sed modo obijcit idem, quod illic obiecit: magnum enim & paruum, multa & pauca, ad quantitatem spectant: tamen vnum alteri contrarium videtur.

Ad hoc respondet Aristoteles dupliciter. Primò, illa non esse de genere quantitatis, sed alterius Prædicamenti, quod dicitur, ad aliud: probat hoc dupliciter. Primo. Omne quantum, in seipso, quantum est: at magnum & paruum, multa, & pauca non in se, sed ad aliud dicuntur, ergo non sunt quantitates: maiorem non exprimit, sed minorem cum conclusione: minorem explicat exemplo, & probat. Primo, nam milium non dicitur magnum, nisi comparatum ad alia grana eiusdem speciei: & mons dicitur paruus relatus ad alios montes maiores. idem de multis, & paucis dicit. Probat autem minorem: si enim magnum & paruum absolutè dicerentur, & non relatione ad aliud, nunquam montem paruum, nec milium magnum dicere contingeret.

Secunda

Secunda ratio est sumpta a significatione vocabuli, vt dicit Simplicius, magnum enim, paruum, & reliqua similia non quantitatem, sed excessum potius quantitatis ad aliud significant, ergo ea non sunt quantitates; loquitur autem de magno, & paruo, quae ad quantitatem continuam spectare uidentur: de multis vero & paucis, quae ad discretam.

7 Siue aliquis ponat quantitatem esse haec &c.

Posterior responsio est. Quamuis admitteretur illas esse quantitates nullo tñ mõ admittendum est, contraria esse. hoc probat triplici ratione. Prima: nam contraria sunt naturae absolutae, & per se, at magnum & paruum, & reliqua huiusmodi non sunt ad se, sed ad aliud: ergo non sunt contraria. Secundo, contraria non sunt simul: hoc enim repugnat, substantia enim est quidem contrariorum susceptiua, sed non simul: nõ enim quis simul est sanus & aeger; at ista simul sunt, idem enim est magnum, & paruum: ergo non sunt contraria. Loquitur autem hic de contrarietate proprie dicta, vt superius diximus. Tertia, si magnum, & paruum contraria dicerentur, vnum, & idem sibi ipsi contrarium esset, cum sit idẽ magnum, & paruum: at id omnino impossibilium est, ergo contraria proprie non sunt.

Maxime autem circa locum videtur esse contrarietas, &c.

Obiicit secũdo Arist. adhuc circa idem. Locus est vna ex speciebus quantitatis & contrarium habet, omnes enim locum ocõ contrarium ponunt, scilicet locum deorsum, qui est in medio, idest centro mundi, contrariari loco sursum, qui est in cœli concauo: ista enim loca maxima distant, immo in definitione contrariorum dicitur contraria maxime distare, & talis distantia est per proportionem dicta, a distantia locorum, ergo loca sunt contraria. Ad hoc nihil respondet, non ꝙ approbet, loco esse contrarium: non enim dicit, locus habet, sed videtur habere, vt notat Simplicius, sed forsan quia non erat locus iste istud elucidandi, cum quid locus sit, non esset compertum.

Possumus tamen respondere. Dupliciter aliqua quantitas consideratur, vt dicit Simp. Primo, vt quaedam quantitas est, & in ratione quantitatis. Altero modo, vt admista, & coniuncta est cum qualitate, vel alia ratione alterius generis: verbi gratia, linea vt linea est, aut curua, aut recta est: haec.n. sunt qualitates. s. rectitudo, & curuitas. Similiter superficies, vt superficies est, vel vt aspera, vel vt lenis est, quae qualitates sunt. Similiter tempus, vt tempus est, vel vt importat lumen, aut tenebras: secundum quae dicuntur dies & nox, tunc respõdetur quantitati in ratione quantitati nihil est contrarium; at ratione qualitatis adiunctae contrarium habet, vt in exemplis patet.

Per hoc similiter respondetur de loco, locus enim potest considerari in ratione quantitatis, & tunc non est aliud, quàm superficies continens aliquod corpus, cui nullum est contrarium, altero modo, vt dicit certam situm, & certam distantiam a centro, & partib. mundi, & sic dicitur vbi, quod est aliud praedicamentum, & tunc patitur contrarium, vt probat argumentum, non tamen ut ad quantitatem spectat.

Non videtur autem quantitas suscipere magis &c. 9

Constituitur secunda proprietas quantitatis, quae est, non suscipere magis, vel minus; haec enim maxime coniuncta sunt, habere contrarium, & suscipere magis, vel minus, ita vt quae contraria non habeant, magis, vel minus non suscipiant, cum intensio, vel remissio ex contrariorum mistione proueniat. Tertia proprietas est, quantitas dicitur aequalis, uel inaequalis; haec est autem omnino propria quantitatis, vt quoties aliquid aequale, uel inaequale sentiamus, illic quantitatem esse iudicemus, dummodo haec sumantur proprie; nam aliquando una albedo alteri aequalis dicitur, uel inaequalis; & unus calor alteri, sed id abusiue & improprie: albedines.n. colores, uel qualitates, non aequales, vel inaequales. sed similes, uel dissimiles dicendae sunt; illud enim maxime quantitati est proprium. Haec de quantitate circa Aristotelis uerborum interpretationem.

QVAE-

QVAESTIO I.

An quantitas sit genus ad continuam & discretam, & qua ratione.

QVamuis omnia fere; quæ in hoc capite peti possunt & petuntur, præter eam cognitionem; quam facilem; & communem Arist. in præsenti tradidit, Physica & Metaphysi. sunt, nec intellectu facilia: eorum tamen cognitio maxime est vtilis, cum plurimum Logicæ intentiones rerum ipsarum cognitione innotescant: propterea non mirum videri debet, si pro veritate Logicæ explicanda, aliquid misceamus de rerum speculatione.

Est igitur prima difficultas circa diuisionem primam capitis, An diuisum, s. quantitas, sit genus, vel potius analogum quoddam, Simplicius existimat, quantitatem esse quoddam genus, quod potest diuidi, & per continuum & per discretum, tanquam per differentias adæquate diuidentes, & similiter potest iterum diuidi per habere partes positionem habentes, & non positionem habentes; tanquam per alias duas differentias etiam adæquatas, sed sub alia ratione est vna diuisio, sub alia vero altera: sicut qui animal primo per rationale, & irrationale diuideret & iterum, inquit idem animal per mortale & immortale secaret. Ista opinio Simpl. quantum ad priorem partem. s. priorẽ diuisionem, esse generis per differentias, est Alber. tracta. de quantitate. c. 1. & est communis sententia; quantum vero ad posteriorem, est contra communem, communiter enim tenetur, illam diuisionem quantitatis in habentem positionem, & non habentem, esse subiecti in accidentia: sicut animalium, aliud album, aliud nigrum, aliud medio modo se habens.

Argum. in cõtrarium. At circa priorem diuisionem non modica difficultas est, quo modo quantitas sit genus ad continuam, & discretam, sunt enim valida argumenta in contrarium. *Primum argum.* Primum, Nullum genus, denominatiue prædicatur de sua specie, vt docet Aristot. 4. Topi. c. 1. & ratio est manifesta, cum genus secundum nomen, & rationem prædicetur. quod non faciunt ea, quæ denominatiue prædicantur; at quantitas de suis speciebus prædicatur denominatiue, cum in concreto etiam prædicetur: dicitur enim linea est quantitas & quanta; longitudo est longa: numerus est quantitas, & quantus, ergo non est genus, vel si est restat dubium, quare tales prædicationes non fiunt in aliis generibus. non. n. dicimus, albedo est alba, calor est qualitas, & qualis.

Secundũ argum. Secundo. Vnius generis vna species nõ fit ex altera: at numerus fit ex continuo, cum ex diuisione cõtinui fiat, & resultet numerus, vt docet Aristot. 3. Physic. *Tertium argum.* Tertio. Species vna non prædicatur denominatiue de alia specie eiusdem generis, at numerus de linea prædicatur denominatiue, ergo non sunt species, & per consequẽs, quantitas non est genus: Minor probatur, dicimus. n. linea est numerata. *Quartũ argum.* Quarto. Cõtinua & discreta quantitas non conueniunt in vnica rõne cõi, ergo non habent aliquod idem genus. Probatur antecedens, quia talis ratio, vel est, quod vtraque sit diuisibilis, vel quod vtraque sit mensura: non prior, quia diuisibilitas prius inest continuo, vt diximus: non posterior, quia ratio mensuræ prius inest discreto, cum non mensuremus nisi per vnitatem, eam multiplicando, & faciendo numerum, ergo non est vna ratio vtrique communis & generica.

Prima opin. Propter hæc inter asserentes quantitatem esse genus non conuenit. Alber. enim tract. de quantitate. c. 1. existimat hic considerari quantitatem, vt est mensura quædam substantiæ, non autem vt est ratio diuisibilitas, quod etiam sequitur Caieta. & S. Th. opusculo 48. c. 2. & fere est communis sententia: quorum ratio est, quia Arist. distinguit species quantitatis, vt sunt mensuræ substantiæ; nam quantum ad diuisibilitatem non differrent locus, & superficies, cum locus sit superficies vltima corporis continentis. Patet autem eandẽ esse diuisionem loci, & superficiei, tamen in ratione mensuræ differunt: nam locus est mensura extrinseca locati, cum ipsi non inhæreat. superficies autem est mensura intrinseca, scilicet inhærens corpori, cuius est mensura.

Secunda opin. At vero Burle. & alij asserunt, hic considerari quantitatem, vt est diuisibilitatis ratio, & sub hac ratione est genus quoddam ad continuam, & discretam: cuius ratio est, nam in ratione mensuræ est pure analogum, cum mensura primo competat

petat vnitati,& numero,& non continuo ni si in ratione vnitatis,scilicet quatenus assumimus aliquam quantitatem continuam in ratione vnitatis, vt ea metiamur alia omnia: vt docet Arist. 10. Metaph. c. 2. Hoc autem argumentum maxime molestum est authoribus oppositæ factionis,a quo subducere se nequeũt: non minus tamen illorum argumentum est his difficile, ita vt rei veritas non satis apud hos,vel illos innotescat. Dabimus operam,Deo fauente,vt breuiter & clare rem illam aperiamus, & dilucidemus id, quod deceptionis causa potest esse manifestantes sequentibus fundamentis.

Primum fundam. Primum fundamentum. Quantitas dupliciter accipitur. Vno modo pro quantitate corporum, secundum quam ipsa corpora extensa sunt, vel numerari possunt: & hæc dicitur quantitas molis, quæ in rebus spiritualibus non inuenitur, & de hac sermo est in præsenti loco. Altero modo accipitur quantitas pro certo gradu virtutis, & essentiæ, quem vnumquodque participat, secundum quam dicimus, magnus est dominus & infinitus,non quidem corporis quantitate, sed in essentia & virtute; dicimus ẽt creatura est finita; & talis quantitas reperitur ẽt in spiritualib. de qua nõ loquimur mõ, & hæc dicitur quantitas virtutis.

Hinc fit, ꝙ etiam æquale & inæquale dupliciter accipiuntur, & vt a quantitate primo modo sumuntur, & sic res spiritales non dicuntur æquales, vel inæquales; & vt a quantitate secundo modo sumuntur;& sic omnia,quæ sunt, adinuicẽ æqualia, vel inęqualia dici possunt dicimus enim filius est æqualis patri secundum diuinitatem,nullus angelus æqualis est Deo,& hęc dixit Arist. in fine capitis, dum docuit non multum æqualitatis,vel inæqualitatis reperiri in aliis.

Quod dicimus de quantitate continua, dicendum etiam est de discreta; numerus enim duplex est, & qui reperitur in spiritualibus etiam, secundum quem dicimus, tres sunt personæ,& vnus Deus; Millia millium angelorum ministrant ei. Dicimus etiam tria puncta,tres albedines,& talis numerus vocatur transcendentalis, de quo in præsenti non fit sermo alter est numerus, qui solum in rebus corporeis inuenitur & ille prædicamentalis est, de quo hic agimus. Patet igitur sermonem in præsenti fieri de quantitate continuã,& discreta vt in rebus,& substantiis corporeis est.

Hæc autem quantitas ab Aristotele 5. Meta. c. t 3. sic definitur in concreto. Quãtum est,quod est diuisibile in ea, quæ insunt,quorum vtrumque,aut vnumquodq; vnum quid aptum est esse, idest, quantum est subiectum aliquod habens partes quarum singulæ per se esse possunt, & rationẽ quanti sortiri; verbi gratia, lignum diuiditur in partes, quæ singulæ continuæ sunt,& per se esse possunt, similiter numerus in vnitates,quæ singulæ per se esse possunt,diuiditur; vnde patet longe alias esse partes a quantitate prouenientes, ab aliis omnibus: partes.n.potentiales non sunt alicuius subiecti,sed alicuius superioris prædicati partes,similiter differentia. Accidentia vero & potentię sunt quidẽ subiecti vnius, aliquando partes,sed singula per se esse nõ possunt,nec sunt vnum subiectum, nec similiter materia & forma, at partes quantitatis sic alicuius subiecti,& vnius rei sunt,ut singulæ per se vnum quid faciant; & hoc valde nota.

Sit secundum fundamẽtum. Quantitas multa tribuit subiecto suo. Primo enim ante omnia, dat partes tales, quales dixi in primo fundamento, quod est dicere, ratio qua subiectum tales partes habet,est quantitas,si partes fuerint extensionis, ex quantitas continua,si numerationis, discreta,& hæc est prima ratio quantitatis, esse formalem rationem partium illarum. *Secundũ fundam.*

Ab hac quantitatis natura fluunt quædam passiones propriæ. Prima, esse diuisibile, ex eo enim quòd aliquis partes habet, diuisibile esse consequitur. Similiter sequitur,secunda esse finitum, vel infinitũ. Tertia esse æquale,vel inæquale alteri. Quarta esse mensurabile. Omnes hæ quatuor rationes sunt propriæ passiones fluentes ex illa natura prima quantitatis, & subiecta recipiunt omnia ista quinque a quantitate; quarum passionum natura, numerus,& ordo, sufficienter in Metaphysica tradentur, Deo adiuuante.

Interim tamen aduerte vnum diligenter, Quòd quantitas omnia ista quinq; tribuit suo subiecto formaliter, idest, est forma quædam, qua subiectum habet partes, & est diuisibile,est finitum, æquale,& mensurabile: vt enim ab albedine corpus for-

maliter est album, & visibile disgregatiuũ visus: ita corpus à quantitate est quantum, idest partes habet, finitum & mensurabile est? & hoc significant illa verba, quantitas est ratio partium, est ratio diuisibilitatis, est ratio mensuræ.

Tertium fundam. Ex his fit tertium fundamentum, a quo fere natura & intelligentia non solum quã titatis, sed aliorum multorũ pendet. Aliud est id, quo mensuramus, aliud quod mẽsuramus. aliud id ratione cuius aliquid mensuratur, vel mensurari potest. In primis vt à noto incipiamus, id, quod mensuramus est corpus, vel res corporea, tam continua, quam discreta: id vero ratione cuius illa mensurantur, vel mensurabilia sunt, est quantitas: volo dicere forma, a qua corpus habet, quod mensuretur, est quantitas, nisi enim quantitatem haberet, mensurari non posset; quod superius dicebamus, est ratio mensuræ formalis: id autem, quo mẽsuramus, est quoddam quantum, quo vtimur, vt diuisibili quoddam ad mensurandas alias quantitates, vt vtimur vlna, vtimur modio: tanquam vno quodam, per cuius multiplicationem alia quanta mensuramus: vnde ista prior dicenda est mensura: illa vero qua subiectum est mensurabile, non mensura, sed mensurabilitas est quædam, seu dicatur mensura passiua, & formalis, & altera mensura actiua & instrumentalis.

Vtrumque quidem quantitas subiecto communicat formaliter: est enim ratio, qua corpus, vel subiectũ est mensura mensurans, & qua mensurabile etiam est, sed magno discrimine: nam non omnis quantitas est mensura mensurans, non. n. mensuramus nisi quadam parte quantitatis determinate eam multiplicantes: at omnis quantitas est ratio mensurabilitatis. Præterea esse mensuram mensurantem magis competit vnitati, quæ est principium numeri, vt argumentum superius probabat: at mesurabilitatis ratio omnibus quantitatibus ex æquo inest.

Quartũ fundam. Sit quartum fundamentum. Ista omnia, quæ diximus per prius ipsi quantitati insunt, ipsa enim est partes habens per se, vt patet in lineis, superficiebus per se consideratis: & in tempore, cuius partes sunt aliæ a partib. subiecti. Similiter ipsa quantitas est diuisibilis, mensurabilis secundum se, vt patet in sanctissimo sacramento altaris. Secundario vero hoc tribuit subiecto, & substantiam: nam diuisibilitatem, & mensurabilitatem, & reliqua, substantia a quantitate habet. Tertio quod maxime notoriũ est, quantitas hæc tribuit alijs accidentib. nam accidentia habent partes, diuisibilitatem & cætera a quantitate. vt patet in albedine, quæ tanta est, quanta superficies, cui inest, quod nullum accidens habet. Quantitas igitur primo illa habet in se. Secundo substantiæ communicat, Tertio aliis accidentibus.

Hinc est, quod de se ipsa suscipit prædicationem abstracti concreti, dicendo linea est quanta, & quantitas: quod non fit in alijs accidentibus. Similiter distinguitur duplex quantũ, per se, & per accidens: per se est ipsa quantitas, per accidens sunt accidentia illa, quæ quantitatem participant, quæ distinctio in aliis accidentibus non fit. Sequitur etiam optime Aristo. tractasse quantum in concreto, vt legitur Græce: quanti aliud continuum &c. vt intelligamus eandem esse in hoc peculari prædicamento prædicationem abstracti & concreti. Hæc sunt ex quib. nõ mediocris quãtitatis cognitio haberi potest, & quæ non passim inueniuntur: cætera Metaphysico relinquantur. Respon. ergo ad quæstionem sequentibus conclusionibus.

Prima conclusio. Quantitas, vt est ratio partium, est quoddam genus cuius differentiæ sunt, continuum & discretum: quantitas enim continua est magnitudo, discreta vero multitudo, quæ sunt duo genera eius subalterna, varias sub se species includentia. Hæc conclusio hoc vnico argumento patet; Quantitas secundum talem rationem prædicatur in quid, de plurib. suis speciebus, ergõ est genus: consequentia est certa, & antecedens manifestum. *1. Concl.*

Secunda conclusio. Habere positionem vel non habere, quantitatis differentiæ nõ sunt, vt existimat Simpl. sed passiones. Probatur vnico argumento. Si essent differentiæ, non posset quantitas continua abstrahi a positione; at per intellectum superficies sine vlla positione cõsideratur, cũ intelligatur abstracta a loco, & subiecto. ergo illa positio nõ est quantitatis differentia, cũ species absque sua componente differentia intelligi nequeat. Hic autem aduerte, *2. Conc.*

quòd

quòd non est idem, quantitatem continuam esse, & positionem habere, cum quantitas aliqua continua non eam habeat, scilicet tempus: nec similiter esse discretum, & non habere positionem, cum etiam continua aliqua non habeat. Vnde sic ista se habent, scilicet continuum & habens positionem, quòd omne habens positionem est continuum, non tamen omne continuum habet positionem: at discretum, & non habens positionem sic se habent, quòd omne discretum est non habens positionē: at non omne non habens positionem est discretum.

3. Concl. Tertia conclusio. Quantitas ista quæ ratio partium est, consideratur in præsenti, vt sub tali ratione est genus generalissimū omnes has species continens. Ista conclusio iudicio meo est manifesta ex ipso contextu Aristotelis, in quo continuum, & discretum, sub quibus sunt omnes species quantitatis, non aliter definiuntur, quàm per ipsas partes, quæ copulantur, vel non copulantur termino communi. Præterea, quia Logicus considerat intentiones secundas, quæ in primis fundantur: at ratio generis quantitatis non fundatur in mensuræ ratione, quia hæc est passio, non natura generica: ratio autem, qua genus est, est quantitas, vt ratio partium est. Præterea, quia tota ratio & argumētum illorum inualidum est: dicunt enim aliter non posse distingui species quantitatis, quàm in ratione mensuræ: hoc autem inualidum est, sic enim optimè distingui possunt, & distinguuntur. Linea est ratio partium secundum longitudinem in continuo: superficies ratio partium secundum latitudinem: corpus ratio partium secundum profunditatem: tempus ratio partium successiuarum in continuo: locus est ratio partium continentium aliquid: numerus ratio partium discretarum: oratio ratio partium discretarum cum successione: & hæc ualde obserua.

Respondetur igitur per hæc ad argumēta quatuor supra posita, quibus probabatur, quantitatem non esse genus.

Ad primum. Ad primū respondent Burleus & Scot. q. 17. Linea, superficies, & quælibet alia quantitatis species, dupliciter potest considerari. Vno modo, vt est in subiecto, & simul cum subiecto sumitur, & tunc prædicatur genus de illis denominatiuè, quia cū subiecto sumuntur. Altero modo considerantur in abstracto absque subiecto: & sic species quātitatis sunt, & tunc falsum esset dicere, linea est quanta. Ista responsio non placet, quia linea nō dicit subiectum magis quàm albedo. vt ergo de albedine nūquam dicitur, quòd est qualis, ita nec de linea dicetur illa ratione. Præterea, quia subiectū non per lineam, sed per lineatum explicatur. Propterea aliter dicendum est, nempe illam prędicationem concreti de abstracto non esse denominatiuam, sed essentialem in re, licèt modus quidam denominatiuus sit id quod fit propter peculiarem rationem, quæ in quantitate reperitur, vt explicui in quarto fundamento.

Ad 2. Ad secundum respon. quòd ex vna specie in communi altera non fit: nulla enim species in sua ratione, & natura admittit aliam speciem sibi coæqualem: tamen ex indiuiduo vnius speciei non pugnat, vt materialiter fiat indiuiduum alterius speciei: vt enim ex aqua fit ignis, aqua tamen non manente, ita ex continuo fit discretum, continuo tamen non manente: nec hoc est inconueniens vllum.

Ad tertium respon. quòd linea non dicitur numerata à numero denominatiuè, quia numerus in ea fit: sed dicitur numerata ab actu intellectus, per quem numeramus: numerare enim opus est rationis & intellectus.

Ad quartum est maximè notanda solutio; negatur enim maior; ratio enim generica, in qua omnis quantitas conuenit, est habere partes eiusdem rationis, vt suprà diximus; negatur etiam minor; immo ratio diuisibilitatis vniuocè competit continuo & discreto, non autem uni per prius, alteri per posterius. Verum est, quòd ex diuisione continui aliquando resultat, & fit numerus, tamen non semper; nec ex natura numeri est, fieri ex continuo, constituto autem numero, & continuo, vnumquodque per se diuisibile est, & non vnum per alterum. Ad illud de mensura, fuit magna sine dubio in hoc apud scriptores ambiguitas; nam ratio mensuræ, scilicet mensurantis, per prius discreto conuenit, vti diximus; & sic est ratio analoga; at ratio mensuræ passiuæ, id est qua subiectū mensurabile est, vniuoca est omni quantitati;

& hæc sufficiant. Sat scio me aliqua ex parte breuè in verbis, & obscurum in his fuisse: tamen mediocriter auditori versato, & diligenti manifesta ista erunt, cuius rationē semper in his habeo, præsertim quia viua voce ista exponenda à magistro sunt.

QVAESTIO II.

Circa reliqua quæ in hoc capite continentur, an rectè dicta sint ab Aristotele.

QVia multa sunt in hoc capitē, quę intelligentia, & examine aliquo indigent, particularius à nobis tractanda sunt, & disputatione elucidanda.

Argumēta in contrarium. Primum argum. Est igitur primum argumentum contra ordinem procedendi Aristotelis & ipsius modum. Vnumquodque vniuocum prius per definitionem, quàm per diuisionem notificandum est: sed quantitas est genus vniuocum, ergo à diuisione oportebat exordiri, non a diuisione, vt facit Aristoteles.

Secundū argum. Secundo. Aristoteles in diuisione præposuit continuum discreto, ergo male postea in tractatu discretum præposuit continuo.

Tertium argum. Tertio. Nihil in vno prædicamēto collocatum constitui debet in altero: sed corpus est in prædicamento substantiæ: ergo nullo modo corpus potest esse species substantiæ, & quantitatis.

Quartū argum. Quarto. Videtur doctrina ista non consonare doctrinæ eiusdem Arist. 5. Metaph. c. 13. ibi enim inter quantitates non numerat locum, nec orationem: & inter quantitates per accidens, ponit tempus, & motū: at hic & locum, & orationem, & tempus inter quantitates per se constituit, motus autem non meminit.

Quintū argum. Quinto. Videtur, quòd nullo modo oratio quantitas sit: nam vel accipitur pro oratione vocali, mentali, vel scripta: sed oratio scripta est potius substantia materialiter, formaliter uerò, scilicet vt significatiua est, est relatio, vel qualitas; mentalis autem, quæ in intellectu est, est qualitas, cum in intellectu non sit quantitas: vocalis autem si materialiter sumatur, est aer verberatus, qui substantia est: si formaliter, est ipsum significare, quod non est quantitas: ergo nullo modo oratio est quātitas, & hoc admisso quod esset quantitas non esset ponenda inter discretas, sed inter continuas: vnica enim syllaba continua est, & motu continuo profertur.

Sextum argum. Sexto. Magnitudo, multitudo, sunt quantitatis species subalternæ, & longitudo etiā est quædā species ipsius: ergo magnū, multa, longum species sunt quantitatis, & non pertinent ad prædicamentum ad aliquid.

Septimū argum. Septimo. Vnitas & punctum ad quantitatem spectant, vt patet; tamen non sunt sub aliqua specie ex assignatis: ergo diminuta doctrina hæc videtur.

Octauo. Multa etiam alia videntur prętermissa, quæ tamen quantitates sunt, vt graue, leue, omnia etiam pondera, omnes mensuræ, vncia, libra, modius gomor, & reliqua huiusmodi, quæ non apparet in alio prædicamento esse constituenda, quàm in isto, quorum tamen Aristoteles nullatenus meminit. Ista argumenta à nobis soluenda ordine sunt: ex quorum solutionibus perfecta prædicamenti huius cognitio dependet.

Prima Solutio. Ad primum. Ad primum argumentum respōdet Alber. tract. de quantitate, c. 1. hic considerari quantitatem, vt mensura est: cum autem alia sit ratio mensuræ in continuis, alia in discretis: nec eiusdem rationis sit vna in omnibus mensuræ ratio: non definitione, sed diuisione vsus est. Hæc responsio non satisfacit. Primo, quia, vt superius diximus, hic quantitas in sua ratione prima consideratur, scilicet ut est ratio partium. Secundo, quia si non est vna ratio mensuræ in continuo, & discreto, non esset genus; nec hic tanquàm genus consideraretur, quod videtur falsum: quòd si est ratio vna, quamuis communissima, hæc potius definienda erat.

Secunda Solutio. Doctores Louanienses dicunt, id factum fuisse, quia generalissima non habent definitionem propriam constantem ex genere, & differentia, cum sint suprema genera. Sed hoc non placet, quia eadem ratione nullum aliud definiret, at definit ad aliquid, & qualitatem. Præterea, quia generalissima habent descriptionem: immo, vt superius diximus, & declarauimus, Arist. 5. Meta. c. 13. quantum ipsum descripsit ante diuisionem.

Pro-

Tertia solutio. Propterea existimo dicendum esse, Aristotelem non tradere hic rerum cognitionem distinctam, nisi quantum sufficit Logico pro rerum coordinatione, & pro prædicationibus, & ipsarum partibus perfecte intelligendis: & quia ipsum quantum, est maxime notum, vtpote maxime præ omnibus alijs sensatum, nulla circa id vsus est descriptione; sicut in alijs fecit, quæ non subsunt sensibus in vniuersum.

Possumus tamen facile eius definitioné assignare, sicut & ipsius specierum: hæ enim definitiones specierum ex Aristotelis verbis deducuntur. Potest autem quantitas in communi per suas proprietates describi: quantitas est ratio partium, vel quæ per se partes habet quantitas est ratio mensuræ substantiæ; quantitas est ratio diuisibilitatis in partes eiusdem rationis. similiter est forma, secundum quam æquale, vel inæquale aliquid dicitur; quantitas vero continua est quantitas, cuius partes termino communi copulantur: discreta vero, est cuius partes, termino communi non copulantur; linea est continua quantitas, cuius partes in puncto copulantur primo: superficies cuius partes in linea copulantur: corpus. cuius partes superficie copulantur locus est superficies vltima corporis continentis: tempus est continua quantitas successiua, cuius partes in instanti copulantur; numerus est continuorum permanentium mensura discreta: oratio est successiuorum mensura discreta.

Prima solutio. Ad 2. At secundum respondent aliqui, continuam quantitatem in ratione diuisibilitatis priorem esse discreta, ex diuisione. n. cótinui resultat numerus: at in ratione mensuræ priorem esse discretam, non. n. mensuramus nisi quantitate aliqua continua sumpta tanquam vnitate, cuius multiplicatione mensuramus. vt vtimur vlna, grano, palmo, multiplicatis ad mensurandum: & hoc consilio ductus Aristoteles prius continuum posuit in diuisione, in declaratione vero discretum antepofuit. Hæc ratio non mihi displicet.

Secunda solutio. Alter etiam respondet Alber. tract. isto c. 1. & bene. Quantitas enim continua notior est, quia magis composita; at discreta simplicior est, 1. prior est: nam discreta quantitas nullam habet positionem: at inter continuas inuenitur positio; ac propterea Aristoteles tali ordine vsus est, vt vnum & alterum exprimeret. Hæc doctrina est vera, & Aristotelis ipsius. pr. Poste. ca. 23. Arithmeticam simpliciorem Geometria existimat. & 1. Metaph. ca. 2. ob id, quod illa sit de discreta quantitate, hæc de continua.

Ad tertium respondetur. Corpus tripliciter sumitur, est enim æquiuocum. *Ad 3.* Primo pro toto composito substantiali, ex materia & forma constituto, quo pacto dicimus, Angelus non est corpus: plantæ vero, animalia, lapides sunt corpora, & sic corpus est vnum genus substantiæ, de quo supra diximus esse generalissimum. Secundo modo sumitur corpus pro altera parte viuentis, quo pacto dicimus, animal constare ex anima, & corpore: & sic non est genus, nec prædicatur de speciebus vllis, sed ponitur reductiue in prædicamento substantiæ, sicuti pars. Tertio modo sumitur pro quantitate quadam, scilicet profunditate, quæ est accidens corporum substantiæ, & isto modo est species huius prædicamenti: nec hoc est vllum inconueniens, quod vnum secundum diuersas rationes ad varia pertineat prædicamenta.

Prima solutio. Ad 4. Ad tertium non est facilis solutio. Quidam enim dicunt, has quantitates, scilicet locum, tempus, orationem, dupliciter posse considerari: vno modo, vt sunt rationes diuisibilitatis, seu in ratione diuisionis, & sic ab Aristotele considerantur in 5. Met. & tunc locus non est species distincta à superficie, cum eadem sit superficiei, & loci diuisio; similiter nec oratio numero distinguitur: tempus autem & motus sunt diuisibilia ad diuisionem spatij, per quod fit motu, idest, quantitates per accidens sunt: hoc igitur fuit causa, quo minus Aristoteles locum & orationem non posuerit, tempus autem & motum inter quátitates per accidens assignauerit. Possunt tamen secundo considerari in ratione mésuræ, & tunc locus est quantitas per se distincta a superficie, quia locus est mensura corporum separabilium à se; similiter & oratio a numero distinguitur, cum oratio sit mensura sonorum discretorum; tempus etiam est per se quantitas, cum sit motus mensura: motus autem semper est quantus per accidens in ratione diuisionis, quia diuiditur per aliud, scilicet spatium: & in ratio-

ratione mensuræ, quia mensuratur per tempus. Cum igitur hic consideretur quantitas, vt est mensura optima, ponuntur eius species aliter quam in Metaphysica, in qua consideratur quantitas, vt est ratio diuisibilitatis.

Ista solutio non est spernenda, est enim insignium virorum; tamen mihi in hoc non placet nam esse mensuram est passio quantitatis ipsius, fluens ab eius natura: sed talibus speciebus prædictis non inest per se quantitatis ratio secundum eos, ergo nec inerit passio; ex quo enim per se remouetur natura, remouebitur etiam & passio; & præterea, quia diximus hic etiam naturā ipsam quantitatis considerari.

Secunda solutio. Burl. ad hoc dicit, locum non esse speciem per se quantitatis illo modo nam locus denotat duo, superficiem de materiali, & continentiam de formali. materialiter ergo non differt à superficie: formaliter vero non est quantitas, quia continentia quantitas non est: ac propterea ab Aristotele non numeratur in 5. Meta. hic vero locus ponitur inter quantitates, qa Aristoteles loquitur vulgariter, & secundum opinionem celebriorem. Omnes autem antiqui locum inter quantitates constituebant. & hoc videtur docere Auer. 5. Meta. com. 18. Hæc sententia fuit Alber. tract. isto, c. 5. vbi locum explicat esse illud spatium totum, longum, latum, profundum, quod est inter latera corporis continentis, vt antiqui credebant. 4. Phy. immo vulgus modo ita existimat. Hoc tamen impugnat illic Arist. & secundum veritatem ostendit locum esse superficiem vltimā corporis cōtinentis: hoc etiam videtur docere. Simpl. & Doctores Louanien. asserunt locum secundum Arist. non esse quantitatem distinctam a superficie: hic autem fuisse locutū iuxta receptam sui temporis, & communē opinionem.

Dicit secundo Burl. motum esse quantitatem per se, sicut tempus etiam in rōne diuisionis; fuisse autem prætermissum ab Aristo. non quia non esset, sed quia non curauit omnes species enarrare.

Dicit tertio, in Metaphysica tempus, & motum dici quāta per accidens, non ꝙ nō sint per se quantitas, sed quia ab alio, scilicet a spatio & mobili recipiunt esse quantitates, sed recipiunt ab eis effectiue solū, in se, tamen quantitatis formaliter sunt.

De oratione autem dicit quarto, esse & per se quantitatem a numero distinctam.

Ista sententia Burlei in hoc, ꝙ concedit motum esse quantitatem per se, est Alber. magni tract. in ca. 18. & Iambli. vt refert in præsenti Simpl. Dicunt enim motū duo dicere, & fluxum, & formam aliquam, cuius est fluxus: & quod successio quantum ad fluxum est quantitas, quantum ad formam non: sed aliquando est qualitas, aliquando vbi, aliquando quantitas, secundum quod fluxus potest esse in qualitate, vel vbi, vel quantitate; ac propterea hic non numerat inter quantitates, quia totum eius esse non est quantitas, nec vnius est generis.

At Porphyrius lib. 2. interro. & Ammo. credunt motum secundum suam naturam non esse quantitatem: sed esse quantum ꝑ accidens, sicut substantia est quanta per accidens. Ad locum Meta. respon. illic Alex. Aristotelem solum tractare de quantitate permanente, propterea ista prætermisit.

Sed in hac difficultate ne confusio insit audienti, quantum pro captu logico exigitur, existimo ita dicendum. Primo omnes has species hic enumeratas esse quantitates per se; & hæc est communis opinio, non solum in ratione mensuræ, sed etiam in ratione partium, & diuisibilitatis, vt superius diximus.

Dico secundo, tempus dupliciter posse diuidi. Vno modo secundum partes successionis, scilicet præsens, præteritum, futurum, & secundum hanc diuisibilitatis rationem est quantitas per se, & ita hic consideratur. Altero modo diuiditur secundū spatium, per quod mobile tempus efficiens mouetur: & secūdum hanc diuisibilitatem est quantitas per accidens, vt dicitur in Metaphysica: considerare autem tempus secundum suas partes, ad Physicum spectat, & id notius est; propterea in Metapysica non inter quantitates per se constituitur, sicut in Logica. *Tertia solutio.*

Dico tertio orationem sub numero cōprehensam fuisse illic: non enim ibi loquitur de numero particulariter, vt distinguitur ab oratione, sed vt numerus est idē quod multitudo, vt ibidem interpretatur Auerroes.

Dico, quarto, locum etiam sub superficie

ficie contineri: ibi enim considerat superficiem in communi, vt includit superficiem ambientem,& terminantem: hic autem loquitur particulariter de superficie terminante.

Dico vltimo, motum non esse quantitatem per se, vt bene dicit Ammo.& Porph. quia motus,vt motus,est solum actus quidam imperfectus, vt suo loco tractabitur. Hæc omnia obserua, quia existimo Arist. & veritati maximè esse conformia.

Ad quintum. Ad quintum est insignis difficultas de intellectu orationis,quid sit. Omissis aliorum sententiis,dicam,quę in hoc diligēter excogitaui; idque declarabo sequentibus fundamentis.

Primum fundam. Aduerte igitur primo, quòd sonus est quoddam accidens, & qualitas effecta in aere ex collisione duorum corporum. Vox autem est,non omnis sonus,sed ille tātum qui efficitur in aere ex collisione quarundam corporis partium, scilicet linguæ, palati, dentium &c. est autem una uox, quæ vnica fit percussione, plures autem uoces, quæ plurib. fiunt percussionibus,sicut sunt syllabæ,quęlibet enim syllaba vnica fit per cussione,plures autem pluribus. Oratio autem est aggregatio ex multis vocibus syllabarum,vt dominus: vnde omnis oratio est discontinua, & discreta.

Secundū fundam. Aduerte secundo, Discretio duplex est: quædam subiecti, vt albedo lactis, & albedo niuis discreta sunt, quia duobus insunt discretis subiectis: altera est discretio formæ, sicut quando duo insunt vni subiecto, tamen vnum alteri idem non est;sicut albedo & dulcedo lactis. Oratio igitur discreta est, non quidem subiecto, quia in eodem aere omnes syllabarum percussiones recipiuntur, sed discretæ formæ: nec similiter est discreta in tempore cœli, quia vnico tempore simul duo possunt loqui,quorum sermones simul tempore: & subiecto sunt, formæ tamen discretæ sunt.

Tertium fundam. Aduerte tertio, In ista voce possumus tria considerare. Id quod est eius essentia, scilicet id,ratione cuius est sonus. Secundo aliquid quod se habet, vt qualitas eius, scilicet quod sit acuta, grauis, sonora, rauca. Tertio est quædam extensio, & velut corpulentia ipsius vocis, secundum quam vox magna, breuis, æqualis, inæqualis dicitur. & hæc est vocis quantitas, quæ dicitur tempus vocis: vnde quando audis syllabas habere tempus,non intelligas de tempore, quod dicitur dies,annus &c. sed de ista intrinseca extensione & vocis dilatione, quæ maior est in vna,quàm in altera, secundum quòd breuis vna, altera longa dicitur.

Aduerte quarto. Oratio dicitur,iste numerus horum temporum syllabarum successiuarum, & discretarum: sed maximè considerat, quòd non solum oratio est multitudo temporum horum, sed superaddit temporum diuersitatem, & ordinem: vnde alia oratio est populus pro arbore, alia pro ciuitate: nam illa est ex prima longa, hæc ex prima breui: similiter alia est species orationis dominus, alia domini. In summa, hæc oratio continet omnia carmina, & carminum genera, & omnes pedes carminum, quæ non solum diuersa sunt in multitudine syllabarum, sed præcipuè ordine, & quantitate: vnde musæ, in recto spondęus est, cum ex vtraque longa constet: at in recto singulari trochæus est, quia posterior est breuis, & sic de reliquis. Hæc oratio est iudicio meo numerus musicus, & harmonicus, de quo Musica speculatur. *Quartū fundam.*

Ex his sequitur,hic multo aliter orationem quàm in libro Periher.sumi:hic enim pro vna etiam dictione vocali, illic pro pluribus. Præterea in præsenti impertinens est,ꝙ significet,nam etiam si non significet, oratio dicitur:illic autem est necessaria vocum significatio.Pręterea in præsenti oratio non est ipsa vox, sed quantitas ipsarum vocum & dictionum: in lib. verò Periher. oratio est ipsa vox significatiua,ac propterea hic Aristot. dixit,oratio, quæ in voce fit: quasi non sit vox,sed vocis quantitas.

Per hæc patet solutio ad argumentum. *Solutio.* Ad replicam dico. Quamuis syllaba sit per se continua,tamen quia syllaba non per se, sed cum dictione ordinatur,non facit quantitatis per se speciem, sed cum oratione, quæ discreta est: sed dicendum est,syllabā esse vnitatem in orationę, sicut est vnitas in numero arithmetico.

Ad sextum. Respon.magnitudinem,longitudinem, & multitudinem, aliquando sumi absolutè pro ipsis quantitatibus, vt magnitudo idem fit,quod quantitas continua, præsertim permanens, quo pacto sumitur 1.Cœli. c. longitudo idem, quod li-

nea: multitudo discreta quantitas: & tunc magnitudo non opponitur paruitati, nec multitudo paucitati, nec breuitati longitudo, vnumquodque enim continuum magnum est, longum est: & numerus quiuis est multa. Altero modo sumuntur ista respectiue, & vnum respectu alterius dicatur, & sic opponuntur, tunc enim sunt ad aliquid: nec est inconueniens, q res in vno prædicamento collocetur, passio verò in alio: vt enim homo est in prædicamento substantiæ, risibilitas autem in qualitate: ita quantitas est in vno prędicamento: illæ autem passiones eius, magnum, paruum, æquale, & reliqua in prædicamento ad aliquid sunt.

Ad septimum est facilis solutio ex his, quæ diximus in prædicamento substantię: vnitas enim, & punctum ad quantitatem pertinet, reductiuè tamen, tanquam principia quantitatis: vnitas enim est principium discretæ: punctus continuę permanentis.

Ad octauum dico omnes mensuras ad hoc prædicamentum pertinere, non secundum relationem, per quam ad mensurata referuntur, vt dicit Simplicius, sed secundum id, quod mensurant, quod quantitas est: & sic sub his speciebus continentur: quædam enim sub loco, qui per modum vasis contentiui mensurat: quædam sub linea, quæ per modum longitudinis: quædam sub numero, qui per modum multiplicationis solum. Ex his omnibus cuilibet facillimum erit istas species ordinare in tabula aliqua: aduertatq; singula dictorum esse genera continentia multa sub se: numerus enim multas numerorum species, oratio similiter varias species, & genera continet: idem de linea, quæ multas mensuras continet; similiter & de alijs. Hæc de quantitate.

Possent quidem multa alia dici, sed hæc sufficiant, ne extra modum limites Logicos transgrediamur, Logicum agentes. Vide Simplicium de grauitate, an sit quantitas, vt vult Architas.

De his quæ ad aliquid dicuntur. Cap. 7.

1 AD aliquid uerò talia dicuntur, quæcũque hæc ipsa quæ sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet alter ad alterum, vt maius hoc ipsum, quod est alterius dicitur, aliquo enim maius dicitur, & duplũ alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius enim duplum dicitur, similiter autem & alia quæcumque huiusmodi sunt.

At uerò sunt etiam & hæc ad aliquid: habitus, dispositio, sensus, scientia, positio, hæc enim omnia, quæ dicta sunt, hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet alter ad alterum, & non aliud quiddam: habitus enim alicuius habitus esse dicitur, & scientia, alicuius scientia, & positio, alicuius positio: & alia quoque similiter. 2

Ad aliquid igitur sunt, quęcumque hæc ipsa quæ sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet alter ad alterum, vt mons magnus dicitur ad alterum (magnus enim mons dicitur ad aliquid) & simile alicui simile, & cætera talia similiter ad aliquid dicuntur. Sunt autem & accubitus, & statio, & sessio positiones quædam, positiones uerò ad aliquid sunt: iacere autem, & stare, vel sedere, ipsa quidem non sunt positiones: denominatiuè verò dicuntur ab iis, quæ dictæ sunt, positionibus. 3

Inest autem & contrarietas in iis quæ sunt ad aliquid, vt uirtus vitio contrarium, cum sit vtrumque eorũ ad aliquid: & scientia ignorantiæ. Non autem omnibus iis, quæ sunt ad aliquid, insunt contraria. Duplici enim nihil est contrarium, neque triplici, neque vlli talium. 4

Videntur autem & magis, & minus

minus ea quæ ad aliquid sunt, suscipere, simile enim & dissimile magis & minus dicitur: & æquale & inæquale, magis & minus dicitur, cum vtrumque sit ad aliquid, simile enim, alicui simile dicitur, & inæquale, alicui inæquale. Non autem omnia, quę sunt ad aliqd, suscipiunt magis & minus, duplum enim non dicitur magis & minus duplum, nec aliquid talium.

6 Omnia autem quæ sunt ad aliquid, ad conuertentiam dicuntur, vt seruus domini seruus: & dominus serui dominus esse dicitur: & duplum dimidii duplum: & dimidium dupli dimidium, & maius minore maius, & minus maiore minus: similiter autem & in aliis: Sed casu aliquotiens differrent secundum locutionem, vt scientia, scibilis scientia dicitur: & scibile, scientię scibile, & sensus, sensibilis sensus: & sensibile, sensus sensibile.

7 At verò aliquoties non videbitur conuerti, nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur, sed peccet is qui assignat, vt ala si assignetur auis, non conuertitur, vt sit auis alæ. Non enim prius conuenienter assignatum est ala auis, neque enim quatenus auis est, eatenus ala ipsius dicitur: sed eo quòd alata est, multorum enim & aliorum alæ sunt, quæ non sunt aues. Quare si assignetur conuenienter, & conuertitur: vt ala alati ala est: & alatum ala alatum.

8 Aliquoties autem forte & nomen fingere necesse erit: si non fuerit nomen impositum ad quod conuenienter assignetur: vt temo si assignetur nauigii, non est assignatio conueniens, neque enim eo quòd nauigium est, eo ipsius temo dicitur, sunt enim nauigia, quorum temones non sunt, quare non conuertitur: nauigium enim non dicitur temonis nauigium. Sed forte conuenientior assignatio erit, si sic quodammodo assignetur: temo temonatæ rei temo est, aut quomodocumque aliter: nomen enim non est positum, & conuertitur si conueniēter assignetur: temonatum enim temone temonatum est. Similiter autem & in aliis: vt caput conuenientibus assignabitur capitati caput, quàm si animalis assignetur; neque enim eo quòd est animal, caput habet, multa enim animalia sunt capita non habentia.

Sic autem fortasse facillimè quis sumet, quibus posita non sunt nomina, si ab iis quæ prima sunt, & iis ad quæ conuertuntur, nomina ponantur: vt in iis quæ prædicta sunt, ab ala alatū, à temone temonatum. 9 Omnia igitur quę ad aliquid dicuntur, si conuenienter assignentur, ad conuenientiam dicuntur, quoniam si ad quodlibet aliud assignantur, & non ad id ad quod dicuntur, non conuertuntur.

Dico autem, quoniam neque eorum quæ in confesso ad conuertentiam dicuntur, & nomina eis posita sunt, nihil conuertitur, si ad aliquid eorum quæ sunt accidentia assignentur, & non ad id, ad quod dicuntur, vt seruus, si non domini assignetur, sed hominis, vel bipedis, vel cuiuscumq; talium, non conuertitur, neque enim dici potest, homo est serui homo: non enim conueniens est assignatio. Amplius, si quidem 10

dem conuenienter assignetur ad qđ dicitur, omnibus alijs sublatis, quæcumque accidentia sunt, relicto autem solo illo ad quod assignatum est conuenienter, semper ad ipsum
3 dicetur, vt si seruus ad dominum dicitur, circumscriptis omnibus, quæ accidentia sunt domino, vt esse bipedem, vel scientiæ susceptibilem, vel hominē, relicto uerò solo quod dominus est, semper seruus ad ipsum dicetur, seruus enim domini seruus dicitur. Si autem non conuenienter ad id, ad quod dicitur assignetur: circumscriptis omnib. alijs, relicto autem eo solo, ad quod assignatum est, non dicetur ad ipsum: assignetur enim seruus hominis, & ala auis, & circumscribatur ab homine esse dominum, non sanè amplius seruus ad hominem dicetur: cum enim dominus non sit, neque seruus est: similiter & de aue, si adimitur eam alatam esse: non enim amplius erit ala ad aliquid, cum enim non sit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet assignare ad id, ad quod conuenienter dicitur. Et si sit nomen positum, facilis erit assignatio: si autem non sit, fortasse necessarium erit nomen fingere: si autem sic assignentur, manifestum est: quoniam omnia quæ ad aliquid sunt, ad conuertentiam dicuntur.

11 Videntur autem ipsa ad aliquid simul esse natura: & in plurimis quidem verum est: in aliquibus verò non verum: simul enim duplum & dimidium sunt. & cum sit dimidium, duplum est: & cum sit dominus, seruus est: & cum sit seruus, dominus est: similiter autem his, & alia. Simul autem hæc auferunt sese inuicem: si enim non sit duplum, non erit dimidium: & si non sit dimidium, non erit duplum: similiter autem & in aliis, quæcumque talia sunt.

Non autem in omnibus quæ ad aliquid, verum videtur esse simul natura, scibile enim scientia prius uidebitur esse: namque in pluribus præexistentibus rebus scientias accipimus: in paucis enim uel nullo quisquam hoc perspiciet simul cum scibili scientiam esse factam. Amplius, scibile sublatum simul aufert scientiam: scientia uerò simul non aufert scibile, nam si scibile non sit, non erit scientia, nullus enim erit scientia: scientia verò si non sit, nihil prohibet esse scibile, vt circuli quadratura si est scibilis, scientia quidem eius nondum est, ipsa verò scibilis est. Amplius, animali quidem sublato non erit scientia, scibilium uerò plurima esse contingit. 12

Similiter autem his sese habent ea quæ de sensu sunt: sensibile enim prius quàm sensus esse videtur, sublatum enim sensibile simul aufert sensum; sensus uerò sensibile non simul aufert, sensus enim circa corpus & in corpore sunt, sensibile autem sublato, aufertur & corpus, sensibile enim corpus est. Cum autem corpus non sit, aufertur & sensus, quare simul aufert sensibile sensum: sensus uerò sensibile non simul aufert: sublato enim animali, sensus quidem aufertur, sensibile autem erit corpus: vt calidum, dulce, amarum, & omnia alia quæcumque sunt sensibilia. Amplius, sensus quidem 13

dem simul cum sensitiuo fit: simul enim fit animal, & sensus. sensibile vero ante animal, aut sensum est. Ignis enim, & aqua, & alia huiusmodi, ex quibus ipsum animal constat, ante sunt quam animal omnino sit, aut sensus: quare prius sensibile quā sensus esse videbitur.

14 Habet aūt dubitationem, vtrum nulla substantia ad aliquid dicatur, quemadmodum videtur. si hoc contingat secundum quasdam secundas substantias. Nam in primis substantiis verum est, nam neque tota, neque partes primarum substātiarum dicuntur ad aliquid. Nam quidam homo non dicitur alicuius quidam homo, neque quidam bos alicuius quidam bos. Similiter autem & partes: quædam enim manus non dicitur alicuius quædam manus, sed alicuius manus. & quoddam caput nō dicitur alicuius quoddam caput, sed alicuius caput. Similiter autem & in secundis substantiis, atque hoc quidem in pluribus, vt homo non dicitur alicuius homo, nec bos alicuius bos, nec lignum alicuius lignum, sed alicuius possessio dicitur: in huiusmodi ergo manifestum est, quoniam non sunt ad aliquid. In aliquibus vero secundis substantiis habet dubitationem, vt caput alicuius caput dicitur, & manus alicuius dicitur manus, & singula huiusmodi, quare hæc fortasse ad aliquid esse videbuntur. Si igitur sufficienter eorum quæ sunt ad aliquid, definitio assignata est, aut omnino difficile, aut impossibile est ostendere, quòd nulla substantia eorum quæ ad aliquid dicitur.

15 Si autem non sufficienter, sed sint ad aliquid, quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid, quodāmodo se habere, fortasse aliquid contra ista dicetur. Prior vero definitio sequitur quidem omnia ea quæ sunt ad aliquid, non tamen in ipsis idem est: cum eo quod est esse ad aliquid, ipsa quæ sunt, aliorum dicantur. Ex his autem manifestum est, quòd si quis aliquid eorum quæ sunt ad aliquid, definite sciet, & illud ad quod dicitur, definite sciturus est. Manifestum igitur & ex ipsis est: si enim nouit aliquis hoc quod ad aliquid est (est autem esse iis, quæ ad aliquid sunt, idem ac ad aliquid aliquo modo se habere) & illud nouit, ad quod hoc aliquo modo se habet. Si enim non nouit omnino ad quod hoc aliquo modo se habet; neque si ad aliquid hoc aliquo modo se habet, noscet. Sed & in singulis palam hoc est, vt si quid nouit quis definite, quod duplum est, & cuius duplū est, mox definite nouit. si enim nullius definitorum nouit ipsum duplum esse, neque si sit duplum omnino nouit. Similiter autem & hoc aliquid, si nouit quis quod melius est, & quo melius est statim definite necessarium est nosse. Propter hæc autem non indefinite hoc cognoscet, quòd hoc est peiore melius: suspicio enim hæc est, non scientia: non enim adhuc sciet exacte quòd est peiore melius: si enim sic accidit, nihil est deterius ipso. Quapropter palam est quod necessariū est, si nouerit quis aliquod relatiuorum definite, & id ad quod definite, necesse est nosse.

Caput vero, & manus, & eorum singula, quæ substantiæ sunt, ea ipsa 16

quæ

quæ sunt sciri definitè possunt: ad quod vero dicantur, non est necessarium scire: cuius enim hoc caput, vel cuius hæc manus sit, non est scire definitè: quare non erunt hæc ad aliquid. Si vero non sunt hæc eorum quæ sunt ad aliquid, verum erit dicere, quòd nulla substantia eorũ est quæ sunt ad aliquid. Fortasse autem difficile sit de eiusmodi rebus vehementer asserere, nisi ea sæpe pertractata sint: dubitasse autem de horũ vnoquoque non est inutile.

Cur potius de prædicamento Ad aliquid, quàm de Qualitate egerit.

NOn parua primo se nobis offert difficultas, cur prædicamẽtum hoc Qualitati anteponatur, ratio enim dubitandi est: prius est rem esse in se, quàm ad aliud comparari, sed qualitas conuenit rei secundum se, relatio vero vt alteri comparatur, ergo prior est qualitas secundum naturam. immo Aristoteles ipse 5. Meta. c. 14. quale præposuit, & in diuisione horum prædicamentorum præcedenti. Architas illa ratione motus, vt refert Simpli. quale anteposuit ipsi prædicamento ad aliquid.

Circa hoc aduerte ex Simplicio in his prædicamentis, quòd duplex est ordo, quidam naturæ, & essentiæ, secundum quem vnum in suo esse, & natura alterum præcedit: alter est ordo doctrinæ, secundum quẽ vnius cognitio, & doctrina prius traditur cognitione alterius, & vnum prius, alterum posterius docemur.

Hoc supposito, Doctores Louanien. dicunt hic non ordinem naturæ, sed doctrinæ solum seruari, secundum quẽ illa semper præmittenda sunt, quæ magis priorum cognitioni necessaria sunt, siue priora sint, siue posteriora. Constat autem post quantitatem magis necessariam esse relatiuorũ cognitionem, cum in prædicamento quantitatis longa facta fuerit mentio eorum, scilicet de magno, & paruo, & reliquis. quæ ad aliquid dicuntur. Quam rationem etiam tradit Ammo. huius ordinis quo ad aliquid ponitur qualitati.

At Simpli. Porphyr. & Boet etiam ordinem naturæ cum ordine doctrinæ seruari insinuant secundum Aristo. quia substantia corporea prius est quanta, quam qualis, cum quantitas sit eius passio primo, sed ad quantitatem immediate sequitur esse magnum, vel paruum, æquale, inæquale, quæ omnia ad aliquid sunt: prius ergo est ad aliquid ipso quali. Nec obstat, aliquas relationes, & habitudines esse posteriores qualitatibus, scilicet illas, quæ ex qualitatibus oriũtur: sat est a tote genere, quòd natura ipsius ad aliquid in aliquibus præcedat qualitatem, non autem qualitas vlla antecedat quãtitatem; prior igitur natura est relatio, similiter & doctrina propter rationem dictam prius.

Ad aliquid vero talia dicuntur quæcunque hoc ipsum, quod sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud &c.

Caput istud in tres partes diuiditur. Prima continet definitionem quandam eorũ; quæ ad aliquid sunt, & ipsius explicationẽ; quæ definitio communis erat tempore Aristotelis, immo ipsius Platonis, vt vult Alber. & Boet. quamuis id neget Simplicius. Secunda continet quatuor proprietates, quæ secundum talem definitionem consequũtur. Tertia proponit vnum absurdum, quod iuxta talem definitionem sequitur, & ea reiecta aliam ponit, quæ maxime relatis conuenit. Similiter quandam ipsorum infert proprietatem.

Attende autem has definitiones generalissimorum, vt sæpe dixi: non esse proprias definitiones, cum genere & differentia careant, sed descriptiones quædam sunt, per quas rem magis manifestam facimus per ea, quæ clariora sunt. *Nota.*

Aduerte igitur, accidẽtis duplex esse genus. Quoddam inest subiecto absque alterius subiecti dependentia, vt albedo inest nitui, calor igni, superficies corpori absque alterius vllius ordine, & habitudine: & hoc accidens absolutum dicitur. Quoddam accidens inest alicui subiecto cum dependentia alterius subiecti accidentis: vt paternitas inest vni homini, dependenter tamen *Nota.*

men ab alio; cui inest filiatio, simile inest huic albedini, dependenter tamen ab altera albedine, cui inest etiam illa similitudo: tale igitur accidens eiicitur respectiuum, & ad aliquid, cuius natura hæc est, vt non insit vnum alteri; quin etiam alterum ei correspondens, alteri simul insit.

Nota. Ex quo collige rationem tituli huius prædicamenti, dicitur enim in plurali, de his, quæ sunt ad aliquid, & semper Arist. in capite pluraliter loquitur: cuius ratio est. vt notat Ammo. & Alber. tract. isto, c. 3. quia nunquam ista singula consistunt, sed semper bina, vnum ad alterum. Nec propter hoc negamus, quin singulariter possit proferri, vt notat Simpl. dicit enim potest, pater est ad aliquid; & duplum est ad aliquid: sed ad insinuandam horum naturam, quæ sine multitudine esse non pôt, pluraliter loquimur.

Per hæc itaque manifestatur Aristotelis descriptio: Illa sunt ad aliquid, quorũ hoc ipsum, quod sunt, idest, quorum natura, & substantia est ad aliud dici, & referri; at quia varie vnum ad alterum dicitur, aliquando per habitudinem genitiui, vt pater est filii pater; aliquando per habitudinem datiui, simile est alicui simili simile; vel ablatiui, maius est minore maius; aliquando id fit per accusatiuum, aliquando cum præpositione, aliquando sine illa, vt dicit Simplic. Propterea dicit Aristoteles aliorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud. s. dicuntur. Hæc est omnium explicatio communis descriptionis huius.

Ponit Aristoteles exempla per varios casus. Maius, inquit, aliquo maius est; duplum etiam alterius duplum est, & alia similiter quæ adinuicem conferuntur. Hæc Græce genitiui habitudinem explicant: quamuis Latine sint casus varii.

At vero sunt etiam & hæc ad aliquid &c.

Prosequitur Aristoteles exempla proponere eorum, quæ ad aliquid sunt, ponit autem ista, quæ sequuntur, scilicet habitũ, dispositionem, scientiam, sensum, positionem, in quibus notabis hoc, quanto prima ad obiectum referri. Si enim habitus est, alicuius obiecti habitus est; similiter & dispositio, differunt enim hoc solo habitus & dispositio, quòd habitus inhæret subiecto, a quo difficile remoueri potest; dispositio est, quæ facile remouetur; similiter scientia, & sensus alicuius obiecti scientia, & sensus sunt; positio autem refertur & ad subiectum, & ad locum; est enim positio habitudo corporis ad locum.

Dubium primum. Dubitabis, vt quid Aristoteles non continuauit hæc exempla prioribus, sed quadam interruptione vsus est, dicens, (sunt etiam & hæc aliquid) Respondet Ammo. id factum fuisse propter duo. Alterum est, quia priora exempla erant habitudinis genitiui, quibus explicatur illa definitionis pars, aliorum dicuntur: nunc autẽ ista sunt habitudinis aliorum casuum, quibus explicatur illa altera pars, vel quomodolibet aliter ad aliud. Alterum est, quod etiam notat Simp. ista, quæ ad aliquid dicuntur oriũtur ex multis prædicamentis quædam; ex quantitate, vt duplum, maius: quædam ex qualitate, vt scientia habitus: quædam ex situ, vt positio, & cubatio, & quia exempla priora erant de his, quæ quantitatem consequuntur, posteriora uero de his, quæ qualitatem, & alia sequuntur, ideo distinxit & interruptione illa vsus est. Sed potest huius tertia ratio non spernenda adhiberi; q. ista definitio Aristotelis non est ipsius, sed communis, quam ipse est postea reiecturus; suscipit tamen eam modo explicandã, quia tunc passim circumferebatur; ac propterea multum secundum hanc infert, & dicit, quæ non tanquam uera, sed tanquam absurda ex tali definitione promanantia recipienda sunt; id, quod docte aduertit Ammo. est autem vnum ex his, quod subiunxit, ac dicat; si ad aliquid sunt, quæ aliorum dicuntur, ista ad aliquid sunt, scilicet habitus, dispositio, & reliqua, quæ tamen vere ad aliquid non sunt, cum sint aliorum prædicamẽtorum; ac propterea secundum talem definitionem probat esse ad aliquid, dum dicit ista dici ad aliud, & non aliud quiddam, idest non habent aliud quicquã, quam ad aliud dici; sed horum veritas postea examinanda est.

Ad aliquid igitur sunt, quæcunque hoc ipsum, quod sunt &c.

Ex manifestatione superiori per exempla infert definitionem eandem, velut aliqua ratione probatam; infert etiam eam,

vt alijs

vt alijs exemplis habitudines aliorum casuum exprimentibus, declaret: magnum enim ad aliquid dicitur, & simile & reliqua: subiunxit etiam accubitũ, stationem & sessionem esse ad aliquid, & probat, quia sunt positiones, positio uerò ad aliquid est: at ipsorum concreta, scilicet sedere, stare, non sunt ad aliquid.

Dubium primum. Dubitabis, quare id dicit Aristoteles de concretis. Respondent Ammonius & Simplicius, quia concreta sunt alterius prędicamenti, s. situs, abstracta uerò huius: & posset quis decipi, existimans, etiam ista poni in hoc prædicaméto, cum eorum abstracta collocentur. Notantq; vnum isti Doctores maximè aduertendum, non semper abstractum, & eius concretum ad idẽ pertinere prædicamentũ, nam locus & tempus sunt in quantitate, tamen esse in loco est aliud prædicamentum, scilicet vbi: & esse in tempore, est aliud, s. quando, quæ duo prædicamenta sunt denominatiua ab illis.

Dubium secundũ. Dubitabis quare statio, sessio, ad aliquid sunt, non autẽ sedere, & stare. Respondent etiam isti Doctores, quia abstracta non includunt subiectum ipsum, sed tantum habitudinem ad illud dicunt, quæ ad aliquid est: at ipsa concreta non habitudinem, sed subiectum ipsum, & substantiam dicunt. Hæc omnia intellige iuxta definitionem assignatam: an enim ista sint secũdum definitionem exactam Aristotelis, quam in fine tradit, postea examinabimus.

Inest autem contrarietas in his, quæ sunt ad aliquid &c.

Hæc est secunda pars capitis, in qua ea, quæ huic prædicamento insunt, Aristoteles ponit, & enarrat: incipit autem à communibus. hæc enim est doctrina, quam ipsemet docet 1. Phyfic. c. 7. vt primum communia, deinde propria tradantur. Conuenit igitur his, quæ ad aliquid sunt, habere contraria: hoc autem exemplis manifestat, virtus enim vitio, & ignorantię sciẽtia contraria est: at hoc, inquit, in omnibus, quæ ad aliquid sunt, inest: duplum enim non habet contrarium, nec dimidium, & tamen ista ad aliquid sunt.

Dubium primum. Posset quis non immerito obiicere, superius enim in quantitate dixit Aristoteles magnum & paruum non esse contraria, quia sunt ad aliquid: quo igitur modo hic docet, ea, quæ ad aliquid sunt, esse contraria? nec potest dici, hic loqui de contrarietate large, vt complectitur quamcumque oppositionem, sic enim non diceret, aliqua nõ habere contrarium, cum constet, omnia quæ ad aliquid sunt, relatiuè opponi: loquitur ergo de contrarietate propria, de qua in alijs prædicamentis loquutus est.

Aduerte, istos respectus, qui ad aliquid sunt, semper esse simul cum alijs accidentibus absolutis, à quibus procedunt: vt similitudo est cum qualitate, magnum cum quãtitate &c. Vnde dupliciter possunt considerari: vno modo, secundum illos respectus puros, & vt ad aliquid sunt, & tunc non habent contrarium: & hoc est, quod dixit cap. de quantitate: altero modo secũdum illud accidens, cui copulantur, quod fundamentum vocatur, & tunc si illud habuerit contrarium, dicetur illud habere contrarium: si verò non habuerit, dicetur illud non habere; & quia non omnia accidentia in quibus ad aliquid fundatur, contraria habent, ideo dicit aliqua habere, nẽpe ex illis, quæ in qualitate fundantur: aliqua uerò non habere, s. illa quæ in quantitate innituntur: ita docet Simpl. & Ammon. & bene: cuius signum est, ꝙ quando contraria assignat, non ponit correlatiua; vt scientia non contrariatur scibili, sed ignorantię: virtus non contrariatur ei, cuius virtus est, sed vitio, non ergo vt adinuicem referuntur, contrarietatem habent, sed vt secundum se, & in fundamento sumuntur.

Dubium secundũ. Dubitabis, quomodo in hoc Prædicamento scientiam, uirtutem, & alia collocet, cum tamen hæc in quarto prædicamento constituantur. Respondet Ammon. non id ex propria sententia fecisse, sed simulanter ad labefactandã illam definitionẽ, ex qua sequatur, ista in hoc prædicamento esse. At verò aliter respondet Simplic. & Boet. in præsenti, & Alber. tract. isto cap. 4. quod maximè notandũ est: asserunt enim, ista & in hoc prædicamento, & in alijs esse, non enim est inconueniens, quòd una res secundum varias rationes, & considerationes, ad varia pertineat prædicamenta: scientia. n. ignorantia, virtus, & reliqua, vt secundum se sumuntur, & subiectũ ipsum perficiunt, & disponunt, qualitates sunt, & ad quartũ prædicamentũ pertinent; at ut ad obiectũ suum

suum referuntur, secundum tales habitudines, & respectus in prædicamento isto, collocantur: sed harum opinionum iudicium postea in disputatione proferetur.

Videntur autem magis & minus ea, quæ ad aliqd sunt, suscipere &c.

Hæc est secunda ipsius ad aliquid proprietas, s. suscipere magis, & minus, quam exēplari inductione manifestat: simile enim & dissimile, æquale, & inæquale ad aliquid sunt, tamen suscipiunt magis, & minus: vnū enim alio magis est simile, & magis dissimile: æquale, vel inæquale, magis, vel minus.

Hic aduerte, quando audis, ista esse ad aliquid, ne intelligas ista esse ad aliquid ad inuicem: aliud enim est, esse ad aliquid seu quod alii vocant, relatiua, & esse ad aliquid ad se inuicem, quod alii vocant correlatiua: relatiua enim, seu ad aliquid dicuntur non tamen vnum ad alterum inter se: vt pater, duplum, simile: relatiua sunt, seu ad aliquid, quia dicuntur vnum ad aliud, non quidem inter se, sed singula ad suum propriū terminum: pater enim ad filium, duplum ad subduplum: simile ad simile: correlatiua vero, seu ad aliquid adinuicem dicuntur, quorum vnum ad alterum dicitur, sicut pater, & filius sunt correlatiua: per ista intelliges exempla numeratā esse relatiuorum, sed non correlatiuorum.

QVAESTIO.

An relatio suscipiat magis & minus.

Dub. primo. DVbitatur, an suscipere magis, vel minus, competat relatis, ratione fundamenti, sicut habere contraria: an ratione naturæ propriæ, ita vt in quantum ad aliquid sunt, magis, vel minus suscipiant. Hoc dubium est principale, & dignum consideratione, prius tamen sunt explicanda verba, quæ post ista sequuntur: inquit enim Aristoteles non omnibus hoc inesse relatis, duplum enim magis vel minus non recipit.

Prima opin. Ad dubium igitur r̄ndet Alber. tracta. isto, c. 5. Simplicius, Ammonius, & Boet. & tandem est sententia communis, relatiua suscipere magis, vel minus, non sui ratione, sed fundamenti: quòd si eis obiicias, aliqua fundamenta non suscipere contraria, vt quantitas, in qua æquale, vel inæquale fundantur, non suscipit magis vel minus, ipsum tamen æquale, & inæquale magis suscipiunt: Ad hoc non eodem modo respondent: Boetius enim & Simplicius dicunt æquale, & inæquale esse passiones quasdam, & qualitates ipsius quantitatis: & quantitas secundum se non suscipit magis, vel minus, sed secundum has qualitates: & iudicio meo, isti doctores hoc sibi volunt, quòd relatio nō est, quæ magis, vel minus denominatur, sed quantitas per has relationes, quæ qualitates ipsius sunt: quantum enim vnum est magis vel minus inæquale alteri.

Ista opinio non absoluit dubium, nec respondet quæstioni, nam eodem modo qualitas nō suscipit magis, vel minus, sed subiectum per eam: vnum enim est magis alteri simile subiecto per albedinē, & tamen hoc non obstante, afferimus, qualitati a se, & nō a subiecto conuenire suscipere magis; esset ergo idem dicendum de relatione.

Secunda opin. Alber. tract. isto. c. 5. aliter respondet dicit enim quantitatem aliquo modo suscipere magis, vel minus: vna enim maior, altera minor est, & hoc sufficit, vt ab ea relatio æqualis, vel inæqualis suscipit magis vel minus.

Sed nec hoc plene satisfacit; nam cum magis & minus in relatione sit intensiue, & maius, & minus in quantitate sit extensiue; videtur, non relationi a fundamento, sed a se, id inesse.

Tertia opin. Ammonius aliter etiam respondet; inquit, æquale, vel inæquale non suscipere proprie magis vel minus, sed improprie, & abusiue quod enim proprie magis & minus suscipit, cum suo contrario miscetur; vt album, quo magis est cum nigro mistum, minus est album, quo vero minus, magis est album: & æquale, & inæquale non miscentur illo modo: æquale enim nihil habet inæqualitatis, nec inæquale aliquid participat æqualitatis; cum æqualitas consistat in indiuisibili, a quo recedere, nō iam æquale sit; & inæquale nihil participat æqualitatis, dum inæquale manet: improprie tamen est, illud magis & minus, quomodo æquale etiam vocamus, quod non multum distat ab æqualitate propria. Hæc ex Ammonio.

At si

Quarta opin. At si hoc altius consideramus, inueniemus, Architam, vt refert Simplicius, existimasse, suscipere magis vel minus, inesse ipsis relatis, vt relata sunt, & non ratione fundamenti: vnde Architas ipse non assignauit illud, scilicet habere contraria in his quæ ad aliquid sunt posuit tamen hanc proprietatem, s. suscipere magis: illa enim proprietas non relatis a se, sed a fundamento inerat: hæc vero ipsis secundum se competit.

Et hæc opinio probatur argumento, iudicio meo satis conuenienti. Si non suscipit relatio magis vel minus, nisi ratione fundamenti, sequitur, quoties fundamentum suscipit magis, & ipsa relatio suscipiet magis, & quoties fundamentum suscipiet minus, & ipsa relatio suscipiet minus; & quoties fundamentum nec magis, nec minus est susceptiuum, nec ipsa relatio suscipiet: sed videmus totum oppositum, patet; Sint duo alba, vnum intensum vt octo, alterum intensum vt quatuor; ista sunt similia: tunc sumo similitudinem illius, quod est vt octo, & pono quod albedo remittatur, & fiat vt septem, tunc similitudo est maior, & illud magis simile: & si fiat, vt sex magis erit simile. & si fiat vt quatuor, multo similius, Præterea sint duo alba vt quatuor, ista sunt maxime similia: augeatur, & intendatur vnum, & fiat vt quinque, tunc minus erunt similia, & quo magis vnum intendatur, tanto in eo minus suscipit similitudo. Præterea æquale, & inæquale, magis suscipiunt, tamen non ratione fundamenti, quia fundamentum, vel non suscipit, vel multo aliter suscipit, scilicet extensiue, inæquale vero intensiue suscipit.

Resp̃osio ad dubium. Propterea existimo esse dicendum, Dupliciter posse intelligi, relationem suscipere magis, vel minus, rõne fundamenti. Vno modo, vt non habeat aliam intensionem, nec suscipiat magis, vel minus aliter, quam suum fundamentum: sicut non habet contraria, nisi contraria fundamenti; ita vt non illa relationi, sed fundamento contraria sint, vt aliqui intelligunt: & iste sensus est falsissimus, vt argumenta superiora euidenter probant. Altero modo, quod non suscipiant magis, vel minus, per solam sui mutationem, sicut qualitates, scilicet albedo, nigredo, & alia, quæ sola sui mutatione intenduntur; at ista intenduntur, & remittantur per mutationem fundamenti aliquam, licet non sit suscipere magis vel minus, sicut in quantitate vbi est maius, minus, sic magis, vel minus, æqualis vel inæqualis, ex mutatione quantitatis; quia vel augetur vel minuitur: & iste sensus est verissimus, & intentus ab Archita; & Metaphysico dignus.

Patet igitur, relationes in se, & secundũ se, magis, uel minus suscipere, non tamen sine aliqua subiecti seu potius fundamenti mutatione, & uariatione, nec ista est sicut prima communitas suscipiendi contraria & hoc docte aduertit Caietanus, & est maxime memoriæ mandandum.

Dubium secundũ. Dubitatur, Si relatiua suscipiunt magis vel minus, secundum se, & non secundum fundamentum, quæ igitur relatiua non suscipient magis vel minus: ad hoc dico, relatiua quamuis in se, magis, & minus recipiant, non tamen id fit, nisi aliqua fundamenti variatione comitante. Sunt autem quædam accidentia relatiua, quæ non ex solo fundamento procedunt, sed ex fundamento unico modo inuariabili se habente procedunt, ut duplum, triplum, & alia, quæ ex quantitatibus sic se habentibus consequuntur, scilicet quod una alteram, bis aut ter adæquate contineat: & tales non suscipiũt magis, nec minus: quia uariato fundamento ab illa uniformitate, destruitur relatio, Quędam alia procedunt ex fundamento, sed non vno modo, & inuaribili se habente, ut similitudo ex duobus albis utcunque se habentibus fluit; & inæquale ex quantitate; & ista uariato fundamento magis, uel minus recipiunt.

Dubium tertium. Dubitatur præterea; nã hoc pacto ęquale non susciperet magis, nec minus, quia æqualitas oritur inter duas quantitates indiuisibili modo se habens, ita neutra ab altera excedatur, nec excedat; dico facile, non hic in tanto rigore sumi æquale, sed abusiue: ut etiam quod accedit ad prorsus æquale, dicatur æquale, & quod magis accedit, magis æquale.

Omnia autẽ quæ sunt ad aliquid ad conuertentiam dicuntur &c.

Hæc est tertia proprietas relatiuorum, scilicet correlatiua dici ad conuertentiam; & diutius immoratur in ista, quam in alijs, facitque quatuor. Primo eã exẽplis explicat.

eat. Secundo ostendit, quo modo in ea contingat errare. Tertio adhibet remedium contra errorem. Quarto docet canonem obseruandi, quando ad conuertentiam dicantur.

Aduerte igitur, non hic de conuertentia duorum terminorum æqualium, qua ab vno ad alterum valet illatio, agi, quã in aliqui vocant conuertibilitatem, ut notat Alber. tract. isto, c. 6. nec similiter de conuertentia duarum propositionum, qua ab vna ad alteram, transmutatis extremis, licet argumentari, quæ conuersio vocatur; sed est sermo de mutua illatione qua correlatiua se ita habent, non vt vnum de alio prædicetur; sed vt vnum per habitudinem ad alterum exprimatur, & adinuicem conferantur: qđ exemplis manifestat Aristoteles: seruus est heri seruus, & herus est serui herus; duplum est dimidij duplum, dimidium est dupli dimidium. Notatque Aristoteles vnum in ista conuertentia, quamuis correlatiuorum habitudo mutua sit, tamen non semper secundum locutionem est idem casus: aliquando enim vnum per genitiuum alterum vero altero casu refertur, vt scientia est scibilis obiecti scientia, scibile autem est scientia scibile; vel per scientiam: sensus est sensibilis rei sensus, sensibilis vero res est sensu, vel per sensum sensibilis; idem in multis aliis euenit.

7 At uero aliquoties non videbitur conuerti &c.

Hæc est secunda particula, in qua docet ista conuertentiam mutuam deficere, quando non est conueniens correlatiuorum assignatio idest quando vnum alterius non est proprium correlatiuum: exemplo manifestatur, ala, & auis, non ad conuertentiam dicuntur mutuo, quamuis enim verum sit auis est ala auis, non tamen ala est alicuius auis ala, quia multa habent alas quæ tamen aues non sunt; hæc autem conuertentia non fit, quia non sunt correlatiua vera, hæc enim sunt ala, & alatum, & tunc est conuertentia, ala est alati alia, & alatum est ala alatum; nam vespæ, & apes & formicæ alatæ sunt, non tamen aues sunt; patet ergo quoties conueniens assignatio fit, correlatiua dici ad conuertentiam.

Aliquoties autem forte & nomẽ fingere necesse erit, &c. 8

Hæc est tertia particula, in qua docet remedium ad conuertentiam faciendam multóties enim non potest fieri ista nominum correlatiuorum assignatio, & accomodatio, ratione defectus nominum, quia vnum correlatiuum habet quidem nomen sed non alterum; verbi gratia, remus, & triremis: triremis enim remo triremis est, non tamen è contra, remus est triremis remus, cum alia a triremibus remos habeãt, tunc autem vult Aristoteles, vt in tali nominum defectu ad conuertentiam assignandam, nomen fingamus quo apte correlatiuũ explicetur, vt remus est remitti remus. Similiter, inquit, caput, & animal, non conuertuntur; non enim animal est capite animal, cum animalia sint caput non habentia, vt vermes, conchylia, cancri; licebit ergo fingere capitatum, & tũc conuertentur, caput est capitati caput, capitatum est capite capitatum. Aduerte Græce non remus, est, sed pedalium, quod est clauus, temo, seu gubernaculum, quo nauis gubernatur. Boet. vero transtulit remum, vt simili uteretur exemplo in latina lingua; sed nihil refert.

Sic autem fortasse facillime quis sumet, &c. 9

Tradit regulam, qua modus nomina fingendi ostendit. Inquit, ab illo nomine, cuius correlatiuum assignandum est, esse sumendum denominatiuum comprehendens omnia, quæ illud nomen participant. Verbi gratia, volo assignare correlatiuum capitis, quod non est impositum, tunc a capite sumendum est denominatiuum scilicet capitatum, quod omnia ea, quæ capite prædita sunt, comprehendat: idem in aliis obseruandum est: ex quo infert omnia ad aliquid dici ad conuertentiam, si eo enim fiat conueniens assignatio. Hæc omnia exempla volt Ammon. non esse ex propria sententia, sed ex aliena, ad repellendam illorum definitionem, ex qua ista sunt ad aliquid, caput, manus, clauus, quæ tamen substantiæ sunt. & probat Ammon. illa uere non esse ad aliquid, quia eorũ, quæ ad aliquid sunt, vno destructo alterum non consistit, at manus, caput, & reliqua abscissa ab eo cuius sunt, & dñr manus, & caput.

Sed posset respondere Ammo. ista æquiuoce iam dici caput & manus, vt docet Arist. 2. de anima, c. 1. & lib. 1. de partibus, cap. 1. de hoc tamen dicetur postea.

Dico autem neque eorum, quæ indubitanter, &c.

Hæc est quarta particula, in qua Arist. ostendit non solum non fieri conuertentiam, quando defectu impositionis nominum non fit conueniens correlatiuorum assignatio, sed etiam non fieri, quando etiã si nomina imposita sint, tamen non assumitur, nomen, tamen habitudinem explicans; verbi gratia; Si quis dicat, pater est, ergo hominis pater est, non valet, non quia nomen correlatiui deficiat, sed quòd non assumatur illud nomen, secundum quod vere est relatiuũ, pater est filij pater: in quo docemur in conuertentia non solum correlatiua, sed etiam nomina ipsa tamen correlationem significantia esse sumenda, quæ si sumentur, in omnibus erit conuertentia.

Nota. Subiungitque canonem ad obseruandũ, an fuerit recta correlatiui assignatio. Pro cuius declaratione, aduerte, quòd sicut in re vna multæ aliæ coniungguntur, ita etiam variis, vnum, & idem, nominibus significatur; singula autem illud significant ab vnica speciali ratione, & forma, quæ in illo est, idem enim dicitur homo animal, album, pater, legens, & reliqua. Ex quo sequi tur, quòd vnum correlatiuum posset multis nominib. assignari: ductis ab aliis, quæ in eo sunt: verbi gratia, pater est filij pater, & si filius est homo, hominis pater, colorati pater, studentis pater, tamen non omnia ista explicant rationem, secundum quam refertur pater, nisi filius; & propterea ab Arist. omnia illa accidentia vocantur, non q omnia accidentia sint, sed quod accidant & non sint de natura relatiui.

Canon autem est hic ad cognoscendum quod sit vere inter illa correlatiua; obseruandum est, an si omnia alia remouerentur, & illud solum superesset, diceretur ad huc ad aliquid, esset conuertentia. quando enim id fit est correlatiuum: quando vero non, correlatiuum non est: verbi gratia pater est filij pater: si volumus ergo cognoscere, an filius sit vere correlatiuũ, obseruare oportet, an remoto a filio, quod sit homo, quòd sit albus, quod sit bipes, manente hoc, q filius sit, adhuc pater conuerteretur; & quia ita est, est verum correlatiuũ, tñ pater est hominis pater, & homo non est correlatiuum; quia remotis omnib. aliis ab homine, scilicet q sit filius, albus, & reliqua, non conuerteretur pater. Hæc exẽplo, de damno & de alio, manifestat Aristoteles.

Videtur autem ad aliquid simul esse natura, &c.

Hæc est quarta proprietas eorum, quæ sunt ad aliquid, vt sint simul natura, & vnũ absque altero minime possit existere, vt duplum non est sine subduplo, nec pater sine filio. Aduerte ex Arist. c. 13. horum prædicamentorum, duo esse necessaria, vt aliqua sint simul natura, Alterum, vt ab vno ad alterum mutua sit consequentia, quantum ad eorum existentiam. vt si pater est, est etiam filius. Alterum, vt neutrum sit cã alterius, defectu prioris, homo, & animal non sunt simul natura. nec vniuersaliter inferius & superius defectu vero posterioris, sol & lux non sunt simul natura, quia sol est cã lucis: vtraque tamen hæc in correlatiuis obseruantur, valet enim, ab vno ad alterum: & vnum alterius non est causa.

Dubitat Pĩ, & filius, cã, & effectus sunt correlatiua, tamen vnum est ante alterum, & vnum est causa alterius; pater enim est ante filium, & cã est cã effectus; ergo non sunt simul natura. Pro hoc nota, duo esse in his quæ ad aliquid sunt; alterum est ipsa forma relationis, sm quam ad aliud sunt; alterum ipsum fundamentum, & subiectũ, cui talis relatio inest, & ipsum denominat. Igitur secundum relationis formam nullũ relatiuum antecedit suum correlatiuum, nec ei est causa; non enim est prior relatio paternitatis, nec prius aliquid dicitur pater, quam relatio filiationis, & quam aliqd dicatur filius, nec similiter vnũ est alterius causa, cum sit mutua vtriusque dependentia a se inuicem; & hoc est, quod hic docet Arist. At secundum fundamentum, & subiectum nihil vetat, quòd vnum sit prius altero, & causa eius, vt argumentum probat, ille enim homo qui pater dicitur antecessit hominem, qui filius est, Similiter & res, quæ est causa, præcessit rẽ, quę est effectus, non tamen prius fuit pater, & prius fuit cã, Dubium

quàm

quàm fuerit filius, & quàm fuerit effectus: ita docet Ammon. & bene. & Alber. tract. isto, c. 7. inquit, relatiua esse simul natura, id est, forma relationis: nam secundum naturam eorum, quæ referuntur non sunt simul. Simplic. cum Archita asserit, relatiua esse ad inuicem sibi causas, vt pater est causa, vt sit filius, & filius causa vt sit pater: tamé diximus iam ex Arist. correlatiuorum, vnum non esse alterius causam, quamuis & illud sit probabile.

12 Non autem in omnibus relatiuis verum videtur, &c.

Hanc correlatiuorũ proprietatem non vniuersalem esse contendit, manifestatque duplici instantia, aliqua correlatiua nõ esse simul natura: Primo in scientia, & scibili, quę correlatiua sunt, tamen scibile est prius scientia, quod probat dupliciter. Primo, quia à rebus ipsis praexistentib. scientiæ acceptæ sunt, ergo res scibiles præcesserunt scientias. Secundo, scibili ablato aufertur scientia, & scientia ablata non tollitur scibile, ergo non sunt simul. Consequentia est certa ex hoc, quod diximus, simul natura esse simul existentia. Antecedens dupliciter probatur. Primo, quod ablato scibili auferatur scientia: scientia non potest esse sine obiecto, sed ablato scibili aufertur obiectum, ergo sine scibili non est scientia. Secundo verò quòd ablata scientia non auferatur scibile, patet primo, quia multa scibilia sunt, quorum scientia nondum est inuenta; quadratura enim circuli apud Geometras scibilis est, tamen nondum eius est scientia. Præterea, scientia auferri potest ablato homine, in quo est scientia; sed etiã si homo non esset, manerent multæ res scibiles: non ergo scientia aufert scibile, & sic simul natura non sunt.

Dubium Circa hoc aduerte verba Aristot. inquit enim. A rebus ipsis iam existentibus scientias accepimus, in paucis enim aut in nullis res scibilis, & scientia simul sunt. Posset esse dubium de sensu horũ verborum. Boet. inquit, hic loqui Aristot. de scientia, qua res impossibiles & imaginarias cognoscimus, hæc enim cognitio simul est cum re cognita, nec fuit res scibilis ante scientiam: sed quia istæ scientiæ sunt raræ, & impropriæ, propterea dixit (in paucis aut in nullis.) Hæc ratio est etiam Ammo. & Simpl.

Aliam etiam huius declarationẽ affert Ammon. & Alber. tract. isto, c. 7. pro quo, aduerte id, quod in quæstione quadã progemiali diximus, scientias esse in duplici genere. Quædam sunt speculatiuæ, per quas solum res cognoscimus, & hę sunt posterio res rebus, quia à rebus sumptę sunt. Quædam aliæ sunt scientiæ practicæ per quas non solum res cognoscimus, sed etiam eas operamur: & istæ sunt priores rebus scibilibus cum sint ipsarum causæ: propter has, inquit Ammo. & Alber. dixit Arist. in paucis scientiam, & scibile esse simul: at quia aliquo modo in practicis etiam res pręcesserunt, propterea dicit (in nullis).

Sed dices, Scientia practica prior est re scibili, non ergo sciẽtia & scibile simul hic sunt. Respondent, sumẽdum esse scibile per intellectum, ac si dicat, simul fuit scientia: verbi gratia, scamni, cum ipso scamno faciẽdo cognitio. Aliam huius interpretationẽ addit Simplic. hic loqui de scientia intelligentiarum, quæ simul est cum ipso scibili; quælibet enim se cognoscit tanquàm scibile: quæ cum paucæ sint, & à multis negatæ, propterea dicit (in paucis aut in nullis). Quælibet harum interpretationum est bona, sed non parua in hoc, & sequenti exemplo est difficultas, quam in disputatione elucidabimus.

Similiter his sese habent ea quæ de sensu sunt, &c. 13

Altera instantia manifestat Arist. nõ omnia correlatiua simul esse: hæc autem est de sensu, & sensibili, quę correlatiua sunt, tamẽ simul non sunt. Probatur. Sensibili ablato sensus aufertur, sed sensu ablato non aufertur sensibile: ergo nõ sunt simul, sed vnum est altero prius. Loquitur autem hic de sensibili passiuè, pro eo quod sentiri potest.

Probatur antecedens dupliciter. Pro cuius declaratione aduerte, sensus esse in corpore, vt in subiecto, visus enim est in oculo, auditus in aure, & reliqui in corpore subiectantur, & circa corpus sunt tanquam circa obiectum, quod enim sentimus corpus est, vnde & corpus est sensibile. Sensus tamen quamuis in corpore ut in subiecto sint, non tamen in quocumque, sed in corpore animalis: quamuis corpus, quod sentitur, sit non solum animal, sed etiam alia omnia, vnde corpus quod sentit, animal Notab.

 est,

est, corpus sensibile, idest, quod sentitur, & animal, & alia corpora sunt.

Est modo primum argumentum. Ablato sensibili aufertur quodcunque corpus, & animal; sed ablato animali aufertur sensus, ergo de primo ad vltimum, ablato sensibili aufertur sensus, non tamen è contra, ablato sensu aufertur sensibile: nam ablato animali aufertur sensus, tamen ablato animali, non propterea auferuntur reliqua corpora, quæ sensibilia sunt. Vis huius rationis hæc est. Ablato superiore aufertur inferius & eius proprietas, non tamen ablato inferiori aufertur superius cum proprietate, sed sensus est passio animalis, quod est inferius corpore, cuius corporis passio est sensibile: ergo ablato animali cum sensu, nō aufertur corpus cum sensibili, his uero ablatis, auferuntur illa, ergo non sunt simul. Posterior ratio est. Sensus non est nisi quādo animal est, sed ante animal, sunt illa, ex quibus animal fit, s. elementa, quæ sensibilia sunt, ergo sensibile est prius sensu.

14 Habet autem dubitationem, utrum nulla substantia ad aliquid dicatur, &c.

Ista est tertia capitis pars, in qua Arist. mouet dubium quoddam ad ostendendam insufficientiam definitionis prioris. Dubium autem est: vtrum nulla substantia sit ad aliquid. Circa quod, diuidit substantiam quadrupliciter, in primam & secundam, in partes primæ, & in partes secundæ substantiæ: verbi gratia, homo, quidam homo, caput, quoddam caput: quo supposito docet primas substantias, & earum partes ad aliquid non dici; non enim dicimus, quidam homo, nisi per modum possessionis: quoddam caput; dicitur alicuius quoddam caput, sed tantum alicuius caput. Similiter id etiam manifestum est in secundis substantiis: homo enim non dicitur alicuius homo, nisi per modum possessionis: quo pacto dicitur, æquus alicuius est æquus: sed tunc non refertur vt substantia, sed ut res possessa; at de partibus substantiarum secundarum est ambiguum; nam videtur ad aliquid dici, caput enim alicuius est caput, & manus alicuius est manus. Ad quod respondet Arist. secundum definitionem præcedentem sequi, illas esse ad aliquid necessario, cum ad aliud dicantur: quod tamen absurdum indicat, cum tales partes substantiæ sint, vt superius dictum est.

Si autem non sufficienter, sed sunt ad aliquid, &c. 15

Hic suam definitionem proponit, secundum quam nulla substantia ad aliquid est; definitio vero talis est, ad aliquid sunt, quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid aliquo modo se habere, idest, quorum natura est ad aliquid aliquo modo se habere.

Est autem discrimen inter hanc, & illam definitionem: hæc enim dicit naturam eorum quæ ad aliquid sunt esse; ad aliud se habere: illa autem dicit, ad aliquid esse, quę dicuntur ad aliud. Possunt autem multa ad aliud dici, & cum alio conferri, quæ tamen non secundum naturā suam sunt ad aliud: possumus enim hominem cum alio conferre; homo tamen secundum naturam suam ad aliud non est: quæ igitur vere ad aliquid sunt secūdum naturam ad aliud sunt: cum igitur partes substantiarum secundum suā naturam substantiæ sint, & ad aliud non sint, non pertinent ad aliquid.

Ex qua definitione Arist. vnicum correlarium infert, scilicet vnum relatiuum definitione non posse cognosci, quin alterum correlatiuum definite cognoscatur; quod dupliciter probat. Primo, ratione ex definitione sumpta; nam natura eorum quæ ad aliquid sunt, est ad aliud: ergo non cognoscitur natura talis, quia cognoscatur illud etiam aliud, ad quod refertur. Probat secundo inductione exemplari, vt de duplo, & aliis; si quis enim cognoscat determinate aliquod duplum, & determinate cognoscet dimidium, cuius est duplum. Similiter, si quis cognoscit aliquid esse melius determinate; necesse est cognoscat id quod eo deteris est. Nec satis est, ad cognoscendum, hoc esse melius, cognoscere aliquid deterius esse in communi, & indeterminate: sed cognoscere hoc certo, quod eo deterius est. Potest enim esse, quòd aliquid sit deterius, sed non illo deterius. Propterea si determinate hoc melius esse cognoscere debemus: oportet, vt id determinate, quod illo deterius est, cognoscamus. Nec sufficit cognoscere deterius in communi, ista enim est cognitio confusa, & opinio: potest enim esse aliquid deterius, sed non illo.

Dubi-

Dubium Dubitatur, quid est definite cognoscere *Prima* relatiuum. Auerr. Alber. & S. Tho. existi- *opin.* mant definite cognoscere esse cognoscere per definitionem quidditatiuam, vt sit sensus, quidditatiue vnum relatiuum cognoscit, & correlatiuum necesse est quidditatiue cognoscat: hæc doctrina vera est, sed non admodum ad mentem Aristotelis.

Secunda opin. Potius dicendum est cum Boet. definite cognoscere, esse determinate, & particulariter cognoscere: verbi gratia, duplum dupliciter consideratur. Vno modo in communi, vt duplum est, & tunc qui duplũ cognoscit, satis est cognoscat dimidium in communi. Altero modo potest cognosci duplum aliquod particulare, scilicet hoc duplum, quod est octo ad quatuor; & tunc vt cognoscamus octo esse duplum, quod est determinate cognoscere, & definite, nõ satis est cognoscere dimidium in communi, sed quatuor esse huius dimidium: & vt vtamur exemplo Aristo. quod non bene a multis intelligitur. Vt maius, seu melius determinate cognoscatur, scilicet, hoc melius, non satis est cognoscere deterius in communi, nam ex cognitione deterioris in communi, s. aliquid est deterius, non cognoscitur hoc esse melius, nisi cognitione incerta, & opinatiua. Oportet enim cognoscamus definite illud deterius, quod illo meliori est deterius: aliter enim posset cognosci deterius in communi; & si nullum sit in particulari deterius illo, profecto illud non dicetur melius. Hanc interpretationem valde considera.

16 Caput uero & manus & eorum singula, &c.

Ex hac proprietate relatiuorum, necessario colligit partes substantiæ ad aliquid non esse. Patet, nam manum, & caput definite cognoscere non possumus, quin cognoscamus particulariter & distincte ea, quorum tales partes sunt: non possumus enim caput animalis cuiusdam, caput esse cognoscere, quin illud animal cognoscamus: præsertim quando caput videtur, occulto animalis corpore, vel cum animalis, species incognita est, tunc enim caput etiã vniuersaliter cognoscitur ignorata specie illa, cuius caput est.

Ex quo dissoluitur dubium, scilicet nullam substantiam esse ad aliquid. At quia illa definitio prior cõiter recepta erat: hæc autem nouiter inducta, non probata, inquit Aristo. difficile esse in his maxime obscuris, & receptis quicquam asserere absque probatione: tamen & saltem recipiatur ista per modum dubitationis: non. n. parum est vtile in istis bene dubitasse, atque hæc circa textus interpretationem.

QVAESTIO I.

Vtrum ad aliquid sit speciale genus entis.

POst textus interpretationem, vt moris est, ea quæ grauiora dubia sunt, & quæ magis naturam eorum quæ consideramus aperiunt, tractabimus. Ac primo circa ipsum ad aliquid. Posterius circa dubia ex verbis Arist. & sẽsu procedẽtia, versabimur.

Est igitur prima quæstio, An sicut substantia est quoddam entium genus ab omnibus alijs distinctum, & similiter quantitas est aliud genus, qualitas, & reliqua, ita sit ipsum ad aliquid, de quo diximus.

Videbitur autem genus aliquod nõ esse *Argumẽta in contrarium.* propter rationes sequentes. Prima, Id quod nunquam per se sumitur, sed cum varijs, *Primum argum.* immo omnibus rerum naturis coniunctum & commixtum, non facit per se vnum genus, sed huiusmodi est ad aliquid: ergo non est vnum distinctum ab alijs genus. Maior est nota, cum consequentia. Minor probatur, quia relatio modo est cum quantitatibus, vt æquale, magnum, duplum: modo cum qualitatibus, ut simile, dissimile: modo cum actionibus, ut pater, causa; modo cum alijs. ergo nunquam per se est.

Secundo. Id quod non est in rebus, sed *Secundũ argum.* solum habet esse per intellectus operationẽ, non pertinẽt ad genus aliquod entis, qa hic considerantur entia realia, quæ habent esse præter operationẽ intellectus; vt substantia, quantitas, & reliqua. At ipsum ad aliquid non est in rebus, nisi per operationem intellectus; ergo non est inter, ea, quæ sunt genera entis. Minor patet, quia similitudo, æqualitas, & reliqua, non videntur aliud habere esse, quàm per operationem intellectus cognoscentis, & vnum alteri comparantis. Tertio. Omne quod est, vel est subiectum, quod est substantia: vel est in subiecto, quod est accidẽs: sed ad ali-

Iterum relatio est duplex, quędam ęqui parantiæ, quædam disquiparantiæ. Aequiparantiæ est, quando denominatio est eiusdem rationis in vtroque correlatiuo: vt similitudo, quæ est inter duo alba, secundum quam vnum alteri dicitur simile, & etiam alterum ei dicitur eodem modo simile. Disquiparantiæ est, quando est diuersa denominatio in vtroque, vt paternitas, & filiatio, duplum, subduplum. Ammoni. vocat relatiua vniuocationis, æquiparantiæ relatiua, & disquiparātiæ, vocat relatiua æquiuocationis.

Tamen summopere aduerte non solum dici relatiua æquiparantiæ, quia est eadem in vtroq; denominatio, sed etiam quia fundamentum est eiusdem rationis in vtroq;: vt vnum simile, alteri dicitur simile, quia est in vtroque fundamentum eiusdem rationis, scilicet quia vtrumque est album, uel nigrum: relatiua vero disquiparantiæ, habent fundamentum diuersæ rationis, vt pater supra actionem, filius supra passionem fundatur: similiter duplum super totum aliquod, subduplum supra partem similiter mediate fundatur.

Prima conclus. His suppositis fundamentis fit prima conclusio. Non omnis relatio est rationis, sed sunt multæ relationes reales in rebus existentes præter operationem intellectus. Hæc conclusio est contra antiquos illos ante Aristo. & Platonem, qui nullam in rebus relationem constituebant, sed tantum adinuicem res per intellectum referri, cuius oppositum docet Aristo. & Auerr. 12. Meta. com. 19. & eandem etiam ipsorum opinionem arguit Ammo. in præsenti Hęc autem conclusio non solum veritati naturali est conformis, sed maxime deseruit Theologicæ veritati; secundum quam relationes in diuinis reales collocantur: quamuis hæ, aliæ sunt ab his, quæ in hoc prædicamento ponuntur.

Et probatur conclusio. Seclusa operatione intellectus unum album magis cum altero albo, quam cum nigro conuenit, & pars ad totum unum magis, quam ad aliud accedit, ergo seclusa intellectus operatione, est similitudo inter illa, quæ relatio est: immo in vniuersis rebus hoc experimur; quòd quædam magis, quædam minus inter se conueniunt; & mutuo se afficiunt; ergo est inter eas relatio extrà opus intellectus: propterea quia res ordinatæ perfectiores existunt se ipsis inordinatis etiam extra intellectum, & non ob aliud nisi propter ordinem, qui est relatio, ergo dantur relationes reales.

Secunda conclus. Secunda conclusio. Relatio sola realis pertinet ad illud prædicamentum, nullo modo relatio rationis. Hæc patet, quia relatio est vnum ex decem generibus entis: sed ens diuisum in ista prædicamenta est ens reale, vt patet 6. Metaph. c. 2. ergo relatio prædicamenti huius est realis.

Dubium Dubitabis. Quare aliquæ sunt relationes reales: aliquæ vero rationis. Dico, & id aduertendum est, quòd relatio realis nunquam consurgit in aliqua re, nisi aliqua mutatione facta in illa re, cum nullum ens reale possit habere esse uel in se uel in aliquo, nisi per mutationem aliquam in eo existentem: cum autem reperiantur res quæ connexionem cum alijs habent, non per sui mutationem aliquam, sed per intellectus operationem, inde est, quod sint in his relationes rationis solum. Verbi gratia, res, non mutantur per hoc, quod scientiæ de eis acquirantur, mutatur tamē ipsa scientia, quæ realiter ex rebus fit, quæ tamen ante non erat propterea res scibiles dicūtur, non rělatione reali, sed intellectus comparatione; at ipsa scientia, in qua est mutatio, refertur relatione non rationis, sed reali, eodem modo se habent genus, & species, in rebus enim nulla est mutatio, propterea illæ utræque relatione per intellectum solum sunt.

Tertia conclus. Tertia conclusio. Probabile maxime mihi videtur etiam relatiua secundum dici in prædicamento hoc collocari; & me in hac parte mouet auctoritas Alber. Simpli. & Boet. & Paul. Venet. quamuis minus principaliter, cum secundum naturam suā præcipuam, in aliis prædicamentis fiant, nec obstat argumentum Ammoni. quia ex hoc inquit, sequeretur, omnia accidentia in hoc prædicamento esse reponenda cum omnia sint relatiua secundum dici, habent enim respectum ad subiectum. Hoc argumentū nullius est roboris; quia ut dixi in primo fundamento, & maxime est considerādum non quicunque respectus facit relatiuum secundum dici: est enim duplex respectus, & ad subiectum, qui respectus dicitur transcendentalis, qualem omnia accidentia habent

bent ad substantiam, sed hic non facit accidens relatiuum; est alter respectus ad terminum qui dicitur prædicamentalis, & iste facit accidens relatiuum, & hunc non omnia accidentia habent, vti diximus.

Hoc tamen non obstante; probabile est etiam, sola relatiua secundum esse, in hoc esse prædicamento; vt uult Ammoni. præsertim quia his solum competit definitio posterior Aristo. quamuis ad hoc posset dici, etiam relatiua secundum dici secundum id, ratione cuius in hoc prædicamento collocantur, totum esse habere ad aliud.

Quarta cõclusio. Quarta conclusio. Ad aliquid est vnum genus, entis ex decem distractum ab omnibus aliis. Probatur, quia illud ens facit nouum genus, quod est ens reale, & diuersum habet prædicandi modum de substantia: tale autem est ad aliquid, quod solum de substãtia ut alteri refertur, prædicatur: ergo est nouum genus.

Ad primum. Per ista potest ad argumenta responderi. Ad primum distinguitur maior, quod enim ita cum aliis est mixtum, & cõfusum, vt non habeat naturam ab eis diuersam, admitto non facere genus per se distinctũ, at relatio licet alia accidentia sequatur, suam tamen naturam habet diuersam ab alijs omnibus; propterea est vnum nouum genus.

Ad 2. Ad secundum negatur minor; immo ut diximus in prima conclusione non solum relationes sunt per intellectus comparationem, sed etiam ante opus intellectus existunt in rebus relationes, per quas una res ad aliam se habet.

Ad 3. Ad tertium negatur etiam minor: nam relatio non solum est ad aliud, sed etiam in alio; vt enim diximus, & relatio est accidens, & tale accidens, vt accidens est in alio, scilicet subiecto, ut tale accidens, scilicet relatiuum, ad aliud est.

Notab. *Ad 4.* Ad quartum negatur non esse genus, nec alia in hoc prędicamento: Pro quorum declaratione aduerte: relatio dupliciter consideratur. Vuo modo vt est forma accidentalis determinata ad vnum extremum correlatiuorum, vt quando dicimus paternitatem, filiationem, & huiusmodi, tunc enim relationes determinatas ad vnum extremorum correlatiuorum sumimus. Altero modo relatio sumi potest in communi non determinata vlli extremorum, sed indifferenter consideratur, siue pro vno extremo, siue pro altero, vt quando dicitur relatio disquiparantiæ, tunc enim dicimus non solum relationem vnius extremi scilicet paternitatem, sed etiam alterius simul extremi, scilicet filiationem.

Hoc supposito, dico genus generalissimum esse ad aliquid, quod est idem, at accidentalis forma, per quam vnum ad aliud se habet, non explicando, & determinando formam huius correlatiui vel illius; & sub hoc etiam sunt genera sublaterna, quæ etiam relationis formam indeterminate dicunt, vt ad Aliquid æquiparantiæ. Ad aliquid quantitatis. At quando relationes determinatæ sumuntur ad extrema, frequenter sunt species, vt paternitas, filiatio, duplum: quando autem cum determinatis subiectis sunt indiuidua, vt hæc paternitas hic filius, hoc duplum.

Poterit ergo ipsum ad aliquid primo diuidi per differentias ex fundamentis sumptas, quæ nomine simplici carent, vt aliquid aliud sit in quantitate, aliud in qualitate, aliud in actione, & passione. Poterit iterum diuidi in cõmuni in ad aliquid ęquiparantiæ: & ad aliquid disquiparantiæ; quæ differentiæ singulæ genus subalterum constituunt; & iterum ad aliquid in quantitate. Potest rursus diuidi per æquiparãtiam in quantitate, & disquiparantiam similiter ad aliquid in qualitate, quamuis quæ in actione, & passione sunt, disquiparantiæ tantum sint. Et hæc satis sint quantum ad naturam eorum, quæ ad aliquid sunt; quæ cum hic deesse videntur, Deo iuuante, in Metaphysica explanabuntur.

QVAESTIO II.

Circa reliqua quæ in textu ab Aristotele dicuntur, Num rectè dicta sint.

Argum. in cõtrarium. EOrum, quæ sunt ad aliquid natura, & his quæ ad ipsam in communi spectant vtrisque elucidatis, superest aliqua quæ in literæ interpretatione prætermisimus, breuiter examinare, & ut ad disputationis normã reducatur: arguitur primo. *Primum argum.*

Nul-

Nullum est discrimen inter priorem & posteriorem definitionem: ergo non bene ab Arist. prior reiicitur: quod si prior non erat conueniens, frustra in medium adducitur secunda. *Secundum arg.* Secundo, Vitium est in definitione idem per idem definiri, cum sit petitio principij, sed in secunda definitione id fit, ergo non est bona. Minor probatur, quia definiens ad aliquid: ipsa in definitione iterum sumit, scilicet quibus hoc ipsum est esse ad aliquid, aliquo modo se habere.

Tertium argum. Tertio, omne genus habet aliquam passionem sibi propriam, at ad aliquid nullam habet talem, nec ab Arist. assignatur, ergo vel non est genus, vel insufficienter traditur ab Aristotele. Minor patet, quia suscipere contrarietatem, & magis vel minus, alijs generib. competit, vt patet: dici vero ad conuertentiam etiam aliis inest, cum homo, & risibile conuertantur, quę ad aliquid non sunt: similiter album, & albedo, album enim albedine est album: albedo autem est albi albedo. Simul autem esse natura ipse Arist. docet non omnibus inesse relatiuis: ergo nihil eis est proprium.

Quartū argum. Quarto, videtur Arist. sophisticum esse argumentum, quo probat, scientiam, & scibile, sensum & sensibile non esse simul: quam comparat scibile in potentia, cum scientia in actu: si enim utrumque eodem modo consideratur, simul sunt vel in actu, vel in potentia.

Quintū argum. Quinto, asserit partes primæ substantiæ non dici ad aliquid: videtur hoc falsum, dicimus enim hoc caput est huius capitati caput: sicut alia relatiua, hic pater est huius filij pater.

Sextum argum. Sexto vnum relatiuum non potest definiri per alterum: ergo non qui definitè cognoscit vnum, cognoscit alterū: Probatur; definitio est per clariora, vt dicitur 6. Top. c.2. at correlatiua sunt æquè ignota. Præterea, quia vnum non est de essentia alterius, cum nec sit vnum alterius genus, nec differentia, nec pars, ergo vnum non est de definitione alterius quidditatiua.

Primum fundam. Ad hæc argumenta respondetur. Sed pro primi solutione est aduertendum, nominum defectum maximè in hoc prædicamento generare æquiuocationem, quæ obscuritatis & deceptionis mater est: propterea alia prædicamenta, in quibus nomina imposita rebus significandis sunt, oportebit respicere: sunt autem tria in aliis. Primum, est subiectum, & subiecti nomen, in quo tale accidens inest. Secundum, est ipsa forma in abstracto considerata, & nomen ipsius, vt albedo, nigredo. Tertium, est ipsamet accidentalis forma, vt est in subiecto, & ipsius nomen, quod denominatiuum est, vt album, nigrum, quale.

Hæc ergo omnia sunt in isto prędicamēto, sed nō sunt omnia nomina per quę explicentur: est ipsum subiectū, cui inest relatio, s. homo, cui inest paternitas, & album, quod est simile: est forma, s. ipsa relatio, sed nō est nomen, quo explicetur distinctè: nā relatio secundum se, & ut est in subiecto, & ipsum subiectū, cui inest relatio, dicuntur ad aliquid, quāuis gratia distinctionis varia fiat additio: dici enim ad aliquid, est nomē denominatiuum, quod de subiecto habēte relationem dicitur: vt enim dicimus, homo est album, homo est qualis, ita homo dicitur ad aliquid: esse uerò ad aliquid est nomen ipsius relationis, & in concreto, & in abstracto: vt enim dicimus album est quale; albedo est qualitas, ita dicitur pater est ad aliquid, & paternitas est ad aliquid.

Et hinc manifestatur illa distinctio Arist. 5. Metaph. c. 15. dupliciter ad aliquid esse, per se, & per accidens: vocat per se ad aliquid, quod hic vocat esse ad aliquid, seu habere se ad aliquid; vocat per accidens ad aliquid, quod hic dicit aliquid, s. subiectum relationis, quod dicitur ad aliquid, non tamen est aliquid.

Per hoc patet solutio ad argumentum: *Ad primum.* definitio enim illa prior potius est subiectorum, & eorum quæ ad aliquid sunt per accidens: posterior verò est eorum quæ per se ad aliquid sunt, scilicet relationum, & in concreto, & in abstracto.

Ad replica respōdetur cum Auer. illam definitionem fuisse communem: propterea traditam ab Arist. quia facilius erit veritatem docere illum, qui doctus est communia, quàm qui ignarus prorsus est.

Ad 2. Ad secundum, respondetur illud ad aliquid positum in definitione, non esse idem cum definito; nam definitum est particulare ad aliquid, in definitione verò sumitur ita, vt idem sit quod aliqua res; & notanda est vis illius præpositionis [ad] denotat enim habitudinem termini; aliud enim est esse in aliquo, aliud esse ad aliquid; esse in

se in aliquo est esse vt in subiecto: esse ad aliquid, est esse vt ad terminum: non enim vti diximus, accidens est ad aliquid, quia sit in subiecto, sed quia sit ad terminum, quod expresse docet Arist. 5. Met. c. 15. Visus, inquit, ad aliquid est, non respectu cuius est visus, scilicet subiecti, sed respectu eius quod videtur, scilicet coloris.

Ad 3. notab. Ad tertium, est notandum. S. August. in suis Categ. assignat quatuor propria relatiuorum. Primum est simul intelligi, vt sicut vnum absque altero existere nequit, ita nec vnum absque altero intelligibile. Secundum est, dici ad conuertentiam. Tertium est, vt simul in eodem subiecto possint existere, respectu diuersorum, vt idem & pater & filius esse potest: & duplum & subduplum. Quartum, vt alterum de altero in obliquo prædicetur, pater enim est filii pater, & filius est patris filius: hæc tamen ferè ad ea quæ Arist. tradidit, reducuntur.

Propterea ad argumentum dico cum Simplic. & aliis, conuertentiam esse propriã omnino relatiuorum: non autem quæcunque conuertentia hic sumitur, sed illa per quam mutua affectio, & ordo relatiuus exprimitur: quando autem diximus, album est albedine album, album refertur ad albedinem, non vt ad terminum, sed vt ad formam; albedo vero ad album, vt ad subiectũ refertur. Propterea non est similis conuertentia. Similiter illa alia proprietas, esse simul natura, solis relatiuis inest, & omnib. his, quæ vere relatiua sunt; scientia aut et scibile; sensus, & sensibile, non absolute relatiua sunt, at secundum quid, scilicet secundum dici.

Ad 4. Ad quartum respondet Simplicius & Ammonius, admittendo illa, si in actu simul sumantur, esse simul; similiter si vtrumque etiam in potentia.

Sed profecto hoc est expresse contra Arist. 3. anim. c. 2. vbi docet contra antiquos sensibile, & sensum in actu simul esse; tamẽ in potentia non esse simul, & ibi id fatetur Simplicius.

Notab. Propterea maxime considerandum est, quid Arist. per ista vocabula significet. Vocat igitur sensum actu, ipsam operationem sentiendi; sensum potentia, ipsam potentiam, qua sentimus, sensibile vero actu ipsum obiectum, quando actu sentitur; sensibile vero potentia, ipsum sensibile, quando actu non sentitur. Simili modo scientia in actu est ipse actus, & operatio contemplandi; scientia potentia est ipse habitus vel intellectus absque operatione; scibile autem actu res est ipsa cognita de præsenti; scibile vero potentia, est res, quæ actu non consideratur. Ex his patet prius esse sensibile & scibile potentia quàm ipsas potentias sciendi vel sentiendi; & hoc maxime est considerandum, quia conducit ad multa in Arist. difficilia intelligenda.

Ad quintũ est aduertendum relationem posse sumi tripliciter: vno modo in specie: altero modo particulariter: Tertio modo singulariter. vt si dicamus, paternitas, aliqua paternitas, hæc paternitas, si in specie sumatur, tunc ad terminum refertur in specie: paternitas .n. est ad filiationem, & duplum ad subduplum: si paticulariter vero sumatur, etiam ad terminum particularem refertur: aliquid duplum est alicuius subdupli duplum, & aliquod melius aliquo peiori melius, vt Arist. docuit. Ad 5. Notab.

At in singulari non dependet a singulari termino, non enim indiuiduatur relatio, nisi a subiecto, in quo est, vt hæc paternitas non est, quia est ad hanc filiationem, sed quia est in hoc patre, scilicet tali homine: & hoc duplum non est ab hoc subduplo in singulari, potest enim esse hoc duplum respectu huius medietatis, & omniũ æqualium.

Hinc est, vt insinuaret Arist. relatiua in singulari ut singularia sunt, non a terminis, sed potius a substantiis pendere, inde dicit partes primæ substantiæ scilicet singulares non referri in singulari, cum relatiua alia sub ratione singulari non referantur.

Ad sextum respondetur, vnum correlatiuum esse de definitione essentiali alterius, non quia sit pars essentiæ uel tota eius essentia, sed quia est terminus & complementum ipsius essentiæ, sine quo nulla ratione esse potest. Ac propterea dicit Alb. vnum correlatiuum non definiri per alterum, sed potius est alterum: & quamuis per se æque ignora sint, tamen simul sumpta mutuo se declarant, & manifestant.

Sed hæc satis sint de quæstione hac, quia vlterius prosequi est difficultatibus Metapysicis omnia confundere, & horum omnium exactius disputandorum tempus proprium nos Deo iuuante expectat.

De

De Qualitate, & Quali.

Cap. VIII.

1 QValitatem vero dico; secundum quam quales quidam esse dicuntur. Est autem qualitas, eorum quæ multipliciter dicuntur.

2 Vna quidem igitur species qualitatis, habitus & dispositio dicatur. Differt autem habitus a dispositione, quòd permanentior, & diuturnior est. Tales vero sunt scientiæ & virtutes: scientia enim videtur esse permanentium, & diuturnorũ: vt si quis vel mediocriter sumat sciẽtiam, nisi grandis permutatio facta sit, vel ab ægritudine, vel ab aliquo huiusmodi. similiter autem & virtus, vt iustitia, & temperantia: & singula talium non videntur posse facile moueri, neque facile permutari. Dispositiones vero dicuntur, quæ sunt facile mobilia, & cito permutabilia: ut calor, & infrigidatio, & ægritudo, & sanitas, & quæcunque alia huiusmodi: afficitur enim quodammodo secundum eas homo: cito autem permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ægritudinem transit. Similiter autem & in aliis, nisi aliqua earundem contingit per temporis longitudinem congenita, & immobilis, vel omnino difficile mobilis, existens, quam iam quispiam ut habitum uocet.

3 Manifestum est autem quòd hæc volunt habitus dicere, quæ sunt diuturniora, & difficilius mobilia. namque disciplinas non multum retinentes, sed facile mobiles existentes, non dicunt habitum habere, & tamen dispositi sunt aliquo modo secundum scientiam peius, meliusve. quare differt habitus a dispositione; quòd hæc quidem facile mobilis fit: ille vero diuturnior & difficilius mobilis. Sunt autem habitus & dispositiones: dispositiones vero nõ necesse est habitus esse; qui enim retinent habitum, & quodammodo dispositi sunt secundum ipsos: qui autem dispositi sunt, non omnino retinent habitum.

Aliud vero genus qualitatis eum, 4 secũdum quod pugillatores uel cursores, vel salubres, uel insalubres dicimus: & simpliciter & quæcunque secundum potentiam naturalem uel impotentiam dicuntur. Non enim, quoniam sunt dispositi aliquo modo, unumquodque huiusmodi dicitur: sed quod habent naturalem potentiam uel impotentiam facile aliquid facere, uel nihil pati: ut pugillatores, uel cursores dicuntur, non quòd sint dispositi aliquo modo, sed quòd habeant potentiam naturalem, uel impotentiam aliquid facile faciendi. Salubres autem dicuntur, eo quòd habeant potentiam naturalem, ut nihil a quibuslibet accidentibus facile patiantur: insalubres uero, quod impotentiam habeant naturalem nihil facile a quibuscunque accidentibus patiendi. Similiter autem his durum & molle se habent: durum enim dicitur, quòd habeat potentiam non facile secari: molle uero, quod eiusdem ipsius habeat impotentiam.

Tertium uero genus qualitatis 5 est,

est, passibiles qualitates, & passiones. Sunt autem huiusmodi, vt dulcedo, & amaritudo, & austeritas, & omnia his cognata: amplius, & calor, & frigus, & albedo, & nigredo. Quòd quidem igitur & hæ qualitates sunt, manifestum est: quæcumque enim has susceperint, ipsa qualia dicuntur secundum ipsas: vt mel, quoniam dulcedinem suscepit, dicitur dulce: & corpus album, quoniam albedinem suscepit. Similiter & in cæteris.

6 Passibiles verò qualitates dicuntur, non quòd ea, quæ illas susceperint qualitates aliquid patiantur: neque enim mel, quoniam aliquid passum sit, dicitur dulce, neque aliquid aliud huiusmodi. Similiter autem his & calor & frigus passibiles qualitates dicuntur, non quòd ea, quæ illas suscipiunt, aliquid passa sint, sed quoniam secundum sensus vnaquæque dictarum qualitatum passionis effectiua est, passibiles qualitates dicuntur: dulcedo enim passionem quandam secundum gustum efficit, & calor secundum tactum: similiter autem & aliæ. Albedo autem, & nigredo, & cæteri colores non eodem modo iis, quæ dicta sunt, passibiles qualitates dicuntur: sed eo quod ipsæ ab aliqua passione innascuntur.

7 Quòd enim fiunt propter aliquã passionem multæ colorum mutationes, manifestum est: erubescens enim aliquis, rubeus factus est, & timens pallidus, & vnumquodque talium. quare etiam si quis natura aliquid talium accidentium perturbationemve passus est, similem colorem verisimile est eum habere: quæ enim affectio nunc in eo quod verecundetur circa corpus facta est, etiam secundum naturalem constitutionem eadem fieri potest affectio, vt & naturalis color similis sit. Quæcumque igitur talium accidentium ab aliquibus passionibus difficile mobilibus & permanentibus principium sumpserunt, passibiles qualitates dicuntur: siue enim secundum naturalem constitutionem pallor sit aut nigredo, qualitates dicuntur (quales enim secundum eas dicimur) siue propter ægritudinem longam, vel propter æstum eidem contingit nigredo, vel pallor, & non facile prętereunt, vel etiam per uitam permanent, passibiles qualitates & ipsæ dicuntur: similiter enim quales secundum eas dicimur. Quæcumque verò ex iis, quæ facile soluuntur, & cito transeunt, fiunt, passiones dicuntur, qualitates verò minimè: non enim aliqui secundum ipsas dicuntur quales, neque enim qui propter verecundiam rubeus factus est, rubeus dicitur: neque cui pallor propter timorem venit, pallidus est: sed magis eo quòd aliquid passus est: quare passiones quidem huiusmodi dicuntur, qualitates verò minimè.

Similiter autem his, & secundum animam passibiles qualitates & passiones dicuntur. Quæcumque enim mox in nascendo ab aliquibus passionib. difficulter mobilibus fiunt, qualitates dicuntur & ipsæ: vt amentia, mentis alienatio, & ira, & alia huiusmodi; quales enim secundum 8

cundum eas dicuntur, idest iracundi atque amentes. Similiter autem & quęcunque alienationes non naturales, sed quæ ab aliquibus aliis accidentibus factæ sunt difficile prætereuntes, & omnino immobiles, qualitates sunt etiam huiusmodi, quales enim & secundum eas dicuntur. Quæcunquæ vero ab ijs, quæ facile & cito prætereunt, fiunt, passiones dicuntur, vt si quis contristatus, iracundior fiat: non enim dicitur iracundus, qui huiusmodi passione iracundior est, sed magis, quia aliquid passus: quare passiones quidem huiusmodi dicuntur, qualitates vero minime.

9 Quartum vero genus qualitatis est figura; & circa vnumquodque constans forma. Amplius autem ad hæc rectitudo, & curuitas, & si quid aliud his simile est, secundum enim vnumquodque eorum quale quid dicitur; triãgulum enim vel quadrãgulum esse quale quid dicitur, & rectum aut curuum, & secundum etiam formam vnumquodque quale dicitur.

10 Rarum vero, & spissum, & asperum, & lene, putabuntur quidem quale quid significare: sed aliena huiusmodi putantur esse a diuisione, quæ circa quale est. quandam enim positionem magis videtur partium vtrumque monstrare: spissum enim dicitur, eo quòd partes sibiipsis propinquæ sint: rarum vero, eo quod distent a se inuicem. & lene quidem, quòd in rectitudinem aliquo modo partes iaceant: asperum vero, quòd hæc quidem superet, illa vero sit inferior. Fortasse quidem igitur alius quispiam modus apparuerit qualitati: sed ferè qui maxime dicuntur hi sunt: qualitates itaque sunt, quæ dictæ sunt.

Qualia vero sunt, quæ secundum has denominatiue dicuntur, vel quo modolibet aliter ab his. In plurimis itaque, & ferè in omnibus denominatiue dicuntur: vt a candore candidus, & a grammatica grammaticus, & a iustitia iustus. Similiter & in aliis. In quibus vero, eo quòd non sunt posita qualitati nomina, non contingit ea quæ dicuntur, ab iis denominatiue dici, vt cursor, aut pugillator, qui secundum naturalem dicitur potentiam a nulla qualitate denominatiue dicitur, non enim posita sunt nomina potẽtiis, secundum quas isti quales dicũtur; sicuti disciplinis, secundum quas pugilles vel palestrici secundum dispositionem dicuntur: pugillatoria enim & palestrica disciplina dicitur: quales vero ab his denominatiue dicuntur, qui disponuntur. Aliquando autem & posito nomine, non dicitur denominatiue, quod secundum eam quale dicitur; vt a virtute studiosus, eo enim quòd virtutem habeat studiosus dicitur: sed non denominatiue a uirtute; non autem in pluribus hoc tale est. Qualia ergo dicuntur, quæ denominatiue a dictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab eis. 11

Inest autem & contrarietas secundum qualitatem: ut iustitiæ iniustitia contraria est, & albedo nigredini, & alia. Similiter autem & ea quæ secundum eas qualia dicuntur: vt iniustum iusto, & album nigro. 12

Non

Non in omnibus autem hoc accidit. Rubro enim aut pallido, aut huiusmodi coloribus nihil est contrariũ, qualibus existentibus: Amplius, si contrariorum alterum fuerit quale, & reliquum erit quale: hoc autem palam est ex singulis proponenti alia prædicamenta, vt si ex iustitia iniustitiæ contrarium quale autem ex iustitia: quale igitur & iniustitia. Nullum enim aliorum prædicamentorum aptabitur iniustitiæ, neque quantum, neque ad aliquid, neque vbi, nec omnino aliquid huiusmodi, nisi quale, sic autem & in aliis, quę secundum quale sunt contraria.

13 Suscipiunt autem qualia magis & minus. Album enim magis & minus album alterum altero dicitur: & iustum alterum altero magis & minus. sed & ipsa intensionem suscipiunt, cum candidum namque sit, contingit amplius candidum fieri. Non tamen omnia, sed plurima: iustitia namque, si dicatur magis & minus iustitia, potest quilibet ambigere. Similiter autem & in aliis dispositionibus, quidam enim dubitant de talibus, iustitiam namque iustitiã non omnino aiunt magis & minus debere dici, nec sanitatem sanitate: minus autem habere alterum altero sanitatem aiunt: & iustitiam alterum minus altero habere dicitur: sit autem & grammaticam, & alias dispositiones, sed tamẽ ea, quæ secundum eas dicuntur, indubitanter recipiunt magis & minus: grammaticior enim alter altero dicitur, & iustior, & sanior, sic autẽ & in aliis. Triangulus vero & quadrangulus non videntur magis & minus suscipere: neque aliqua aliarum figurarum. quę enim definitionem trianguli recipiunt & circuli, omnia similiter trianguli uel circuli sunt: eorum autem, quæ non recipiunt rationem eandem, nihil magis alterũ altero dicetur. nihil enim quadratum magis quam parte altera longius, circulus est: neque alterum enim recipit circuli rationem, simpliciter autem; si utraque non recipiunt propositi rationem, non dicetur altero magis: non ergo omnia qualia recipiunt magis & minus.

Horum itaq; quæ prædicta sunt, 14
nullum est proprium qualitatis. Similia vero aut dissimilia secundum solas dicũtur qualitates, simile enim & dissimile alterum alteri non est secundum aliud, nisi secundum id quod quale est. Quare proprium est qualitatis secundum eam simile, vel dissimile dici. At vero non decet conturbari, ne quis nos dicat de qualitate propositum facientes, multa eorum quæ sunt ad aliquid connumerasse: habitus enim & dispositiones eorum quæ ad aliquid sunt, esse dicebamus. Penè enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, nihil autem eorum quæ sunt singularia; nam cum disciplina genus sit, idipsum quod est alterius dicitur: alicuius enim disciplina dicitur. eorum uero quæ singularia sunt, nihil ipsum quo ad alterius dicitur, vt grammatica non dicitur alicuius grammatica: nec musica alicuius alterius musica: sed forte secundum genus, & hæc ad aliquid dicuntur: vt grammatica alicuius dicitur disciplina, non alicu-

ius

ius grammatica: & musica alicuius disciplina, non alicuius musica. Quapropter quæ singularia quidem sunt, non sunt ad aliquid, dicimur autem quales secũdum singula, hęc enim & habemus: scientes enim dicimur, eo quòd habemus singularum scientiarum aliquas: quare hæ erunt etiam qualitates, quæ singulares sunt, secundum quas aliquando & quales dicimur: hæ autem non sunt eorum quæ sunt ad aliquid. Amplius si contingit idem ipsum & quale & ad aliquid esse, nihil est inconueniens in vtrisq; hoc generibus enumerare.

Cur de qualitate egerit quam de aliis sequentibus prædicamentis, ac cur titulo duplicato.

CVriosum est, inquit Boet. cur qualitatem reliquis prædicamentis antepo-suerit, dubitare, cum maxima sit disceptatio etiam prioribus duobus esse præponendam; tamen ne vlla prorsus supersit dubitatio, huius ratio est manifesta, quam dat Alber. tractatu 6 cap. 1. est enim qualitas principium actionis, & passionis ipsi substantię inhærens: propterea merito anteponitur actioni, & passioni, & aliis quatuor quæ substantiæ sunt extrinseca, qualis est locus, a quo est vbi, & tempus, a quo quando, & reliqua.

Titulus tamen est maxime notandus. De qualitate & quali, ita enim legitur Grę ce, περὶ ποιοῦ καὶ ποιότητος, & quamuis Alexand. Achatius, & Simplicius, solum existiment legendum illorum vnum, illud que vitio scriptorum tribuant; tamen Ammo. Boet. Alber. & S. August. ita legunt, ut vtrumque inscribatur. Cuius prima ratio traditur a Porphy. nempe ut utriusque uocabuli cognitio haberetur, & qualitatis, & qualis. Secunda ratio est Alber. cap. 2. quia qualitas & modi prædicandi ipsius manifestantur per ipsum quale in concreto; propterea vtrumque inscribitur. Tertia ratio est Ammo. Pro quo aduerte, accidens dupliciter potest considerari. Vno modo secundum se, & vt a subiecto separatum cognoscitur, quod nomine abstracto significatur. Altero modo, vt est in subiecto, quod significatur per nomen concretum cognoscere autem accidens in abstracto intellectus ipsius est, cuius est tale accidens abstrahere: at cognoscere accidens in concreto, sensus est: hic enim album, nigrum, calidum sentit: propterea nobis est in concreto accidens notius, quam in abstracto. Ex his extat hæc ratio Ammonii, hic enim traditur qualitas, & manifesta illa est in cõcreto, propterea titulus vtriusque inscribitur. Quarta ratio est Boet. Inquit, quale aliquando pro subiecto, aliquando pro ipsa qualitate sumi: & ne forsan quis deciperetur existimans hic quale considerari ratione subiecti, propterea Arist. vtrumque copulauit: vt nihil aliud per quale quam per qualitatem intelligeremus: cum quale significet ipsam qualitatem, ut est in subiecto. omnes hæ rationes bonæ sunt, & hæc vltima est etiam Simpl.

Ex his patet ratio quare non de quantitate, & quanto inscripsit; quantitas enim est accidens in vniuersum, sensibus substãs, & suscipiens mutuam prædicationem in concreto, & abstracto, ut diximus: at ipsa qualitas nõ sensibus in vniuersum substat, cum sint innumeræ qualitates insensibiles: nec de concreto abstractum, vel e contra prædicatur; propterea satis fuit, ibi de quantitate inscripsisse, non autem hic, cum illa non ita idem sint.

Qualitatem vero dico secundum quam quales quidam esse dicuntur &c. 1

Caput hoc in quatuor partes diuiditur. Prima definitionem seu descriptionem ipsius qualitatis cum diuisione specierum ipsius continet. In secunda traditur de quali. In tertia sunt tres proprietates qualitatis. In quarta est dubium & solutio.

In prima ergo parte, distinctionis causa quinq; sunt particulę. In prima est descriptio qualitatis in singulis quatuor, sunt quatuor species ipsius qualitatis, singulæ in singulis particulis.

Est ergo qualitas secundum quam quales quidã dñr, vt ab albedine corpus quale

le dicitur: si enim interrogeris, quale corpus est dices album.

Not. primo. Hic primo aduerte hic describi, & manifestari abstractum per concretum, quia vt dixi ex Ammon. notiora nobis sunt concreta, vt pote sensib. percepta: & similiter quia concretum est magis compositum cũ significet accidens, vt est in subiecto, compositum autem notius est nobis, quam simplex, vt docet Auer. 1. Physi. com. 3.

Nota 2. Aduerte secundo, ne turberis in verbis Arist. definit. n. qualitatem in singulari, & vtitur verbo plurali, ne ideo existimemus ex hoc ab vnica qualitate semper multa dici qualia: sed in definitionibus voces a numero absoluuntur: vt idem sit sensus, qualitas est, a qua aliquid dicitur quale: sicut a qualitatibus aliqua qualia dicuntur.

Nota 3. Aduerte tertio, quod Albe. in pñti notat dici per verbum primæ personæ, scilicet [quidam dicimur] vt intelligamus duplices esse qualitates: quædam sunt spirituales, quæ non nisi animæ, vel rei spirituali insunt: quædam sunt corporeæ quæ non nisi corporibus insunt. Propterea enim dicit p verbũ personę primę, qua significãtur homines; in quibus solis hæ vtręque qualitates simul sunt: Ista doctrina vera est, sed impertinens ad Arist. græce. n. habetur verbum tertiæ personæ, vt vertit Boet.

Nota 4. Aduerte quarto, videri istam non esse bonam descriptionem, omnia enim accidentia in quali prædicantur, & secundum ea quales dicimur: ergo non hoc illi prædicamento proprium est.

Propterea nota ex Arist. 5. Metap. c. 14. qualitatem multipliciter sumi. Primo pro omni forma substantiali, & differentia rei constituta, formæ enim qualitas inest, & differentia generis dicitur qualitas, sed essentialis. Altero modo qualitas sumitur pro quacunq; forma accidẽtali, quæ est extra naturam subiecti; & sic comprehendit omnia nouem prædicamẽta. Tertio modo sumitur specialiter ꝑ accidenti huius quarti prædicamenti, a quo dicitur aliquid simpliciter, & pure quale. Dicit enim Alber. c. 1. & bene, a qualitate primo modo non dicitur aliquid quale tantum, sed cum aliqua compositione: scilicet a quantitate nõ quale absolute, sed quantum, vel aliquot. Ab alijs vero propter hoc, non quare, sed qualiter se habet: quod sedet enim, vel stat, vel iacet, vel currit, vel patitur, potius dicitur aliquo mõ se habere, ꝙ quale absolute. Hęc vero qualitas hu' ꝑdicamenti quale simpliciter facit: & ita est intelligenda descriptio, Et huic consonat, qđ Porphy. dixit in c. de communitatibus in dña gñis, & accidentis, accidens prædicari in quale, vel in quo modo vnumquodque se habet.

Posita descriptione qualitatem diuidit, Qualitas, inquit, multipliciter sumitur. Nõ hic intelligas multipliciter idest, æquiuoce sumi, sed generice, mirum quia multas species habeat, vt notat Ammon. Boet. & Alber. & hoc manifestum est ex his, quę subiungit: Vna, inquit, species est quod non dixisset, nisi qualitas esset genus, vt notat Simpli. Nota 5.

Vna quidem species qualitatis habitus, & dispositio est, &c. 2

Hæc est secunda particula, in qua Arist. de prima specie qualitatis tractat. Et primo differentiam inter habitum, & dispositionem assignat: ex qua quid utrumque sit ostenditur, Secundo, illam differentiam probat. Tertio, quomodo adinuicem se habitus, & dispositio habeant, aperit.

Differt ergo habitus a. dispositione, ꝙ habitus est quædam qualitas difficulter a subiecto mobilis: quæ non facile corrumpitur, & a subiecto non facile recedit, sicut scientia, virtus: qui enim semel scientiam acquisiuit, non facile perdet eam, sed magna difficultate, vtpote morbo aliquo grauissimo correptus. Dispositio vero, est qualitas facile a subiecto mobilis, & quæ remouetur cito a subiecto, vt sanitas & ægritudo, quæ facile recedunt. Quamuis ut notat. Aristo. aliquæ dispositiones longa consuetudine fiunt habitus, ut febris, quę tempore longiori fit Hectica.

Ex his facile colligitur, quod utrumq; sit est enim habitus qualitas non facile mobilis á subiecto. Dispositio uero est qualitas facile mobilis a subiecto; uocamus uero mobilem qualitatem, non quæ cum ipso subiecto corrũpitur, sed quæ subiecto manente potest ipsa recedere, & corrumpi.

Manifestum est autem quoniam hæc, &c. 3

Hoc discrimen Aristo. probat ex usu lo-

quendi in ipsis disciplinis: illos enim qui non probe veritatem perceptam retinent, vocamus dispositos, quamuis inter hos aliqui magis, aliqui minus dispositi inueniantur: illos vero qui probe retinent, nec facile ab ea mobiles sunt, habitus asserimus habere. Postea hæc duo comparat: omnis (inquit) habitus dispositio est, non tamen omnis dispositio habitus est, neque qui dispositionem tenet, necesse habitum tenet.

Nota. Pro quo aduerte, quod dupliciter dicitur dispositio. Vno modo generaliter pro qualitate facile vel difficile mobili, quo pacto. 6. Meta. c. 20. & in præsenti habitus dispositio dicitur. Altero modo specialiter pro qualitate facile mobili, & sic habitus non est dispositio; vnde species est nomen generis, & cuiusdam speciei generis. Subdit exemplum Ammo. de nomine: aliquando enim nomen communiter pro omni parte orationis sumitur, aliquando particulariter: pro vna parte est verum distincta. & hæc est expositio communis, & vera. Quamuis etiam aliter possumus Aristo. interpretari, vt loquatur de dispositione particulariter dicta, ut sit sensus. Habitum præcedũt dispositiones, cum prius subiectum hẽat dispositionem, per quam ad habitum peruenit, quamuis id non semper sit necessarium, tamen dispositionem nõ præcedit habitus, cum ex dispositionib. fiat habitus, nõ autem ex habitibus dispositio. vtraque expositio est bona, prior communis est.

4 Aliud vero qualitatis genus est, &c.

Hæc est particula tertia in qua tractat de secunda specie: nec mireris quod habitum vocauerit speciem, hoc vero genus dicat, quia vt notant Ammon. & Simpl. hæc quatuor subalterna genera sunt, quæ & speciei, & generis nomen iure sibi vendicant, vt ex interpretatione Porphyr. manifestum habemus.

Not. primo. Pro huius autem generis intellectione aduerte, operationum duo esse principia; alterum quod simpliciter ad operandum est; alterum ad bene vel male operandum; verbi gratia, rusticus habet principium vt cognoscat, vt operetur, tamen doctus, & artifex etiam aliud habet principium, vt bene operetur, vt perfecta cognoscat: prius dicitur potentia, posterius habitus vel dispositio: prius a natura est reb. concessum, posterius acquisitum, & a nobis partum: prius ad quamcunque operationem est necessarium: sine potentia enim non contingit operari, nec bene nec male; posterius non est in omni operatione necessarium. nec in omnibus operantibus sunt habitus. Istud uero, scilicet habitus & dispositio est in prima specie prædicta, at prius illud principium pertinet ad hanc secundam speciem, quæ dicitur potentia vel impotentia naturalis, nec intelligamus de illo principio quod non est naturale, idest a natura concessum, sed a nobis conquisitum.

Aduerte secundo, quod huius potentiæ quadruplex est gradus seu species. Prima est quædam naturalis promptitudo ad facile agendũ aliquid, secũdum quã sunt homines pugillatores, luctatores, idest naturalem habent quandam insitam potentiam ad ista opera; nec loquimur de his qui arte, & vsu id efficiunt, nam tunc ad primam pertinerent speciem, sed de his, qui naturaliter id præstant; similiter sunt aliæ innumeræ aptitudines hominum secundum quas naturaliter inclinantur ad facile opera aliqua exercenda. Secunda species est naturalis quædam potentia, secundum quam aliquid fortiter resistit sibi contrarijs, & aduersantibus, secundum quam dicimus homines salubres, quibus talis inest potentia, vt omnibus nociuis fortiter resistant, nihil eis noceat; in hac est durities qua aliquid resistit diuisioni, & sectioni, quæ tẽdit in ipsius destructionem. Tertia est quædam actiua potẽtia, secundum quam difficulter aliquid agit, qualiter hebetudo, seu ingenij seu corporis ad operationes exequendas. Quarta est quædã potẽtia qua aliquis facile suscipit id quod sibi aduersatur, & in sui destructionem tendit, qua potentia dicimus homines insalubres, qui semper valetudinarij sunt a natura, & omnia eis nocent; similiter mollities est in his, secundum quam facile res sui diuisionem patitur. Et maxime notandum est duas priores uocari ab Aristo. naturales potentias; duas uero posteriores, quæ prioribus contrariæ sunt importantias naturales; & merito, quia potentia operandi difficulter, potius dicitur potentia non operandi facile; & potentia non resistendi, & patiendi, impotentia resistendi: ita tamen ista intelligas, *Nota secundo.*

gas, vt non propterea existimes impotentiam esse priuationem, seu negationem potentiæ, sed dicit qualitatem positiuam con trariam potentiæ. Per hæc facillime intelligitur ista species, & sensus Arist.

Dubium Dubitabis, quare hoc genus duplici nomine sub disiunctione explicatur: dico id esse, quia nomen vnicum non est, quo istas quatuor qualitates explicemus; ideo duplici simul nomine Arist. est vsus. dicit enim φυσικὴ δύναμις καὶ ἀδυναμία.

5 Tertia verò species qualitatis est passibiles qualitates, &c.

Nota. Aggreditur explicare tertium qualitatis genus, & quia iste textus obscurus est, & doctrinam continet obseruandam, aliquot fundamenta opus erit præmittere. Primo passio tripliciter, quantum pro præsenti sufficit, apud Arist. accipitur. Vno modo pro receptione cuiusq; formæ, siue tendentis in rei perfectioné, siue in disconuenientiam; vt patimur quando recipimus caloré, siue iste sit nociuus, siue proficuus: quomodo 2. de anima 5. & lib. 3. c. 2. sensus docet pati quando recipiunt speciem & similitudinem obiecti. Altero modo accipitur passio pro receptione formę discõuenientis, & nociuę, vt quando subiectum patitur sibi calorem aduersum. Tertio modo passio significat illam qualitatem quę ex passione prouenit, tanquam ipsius effectus, vt nigredo, quæ ex combustione procedit, dicitur etiã passio, & harum duarum acceptionum meminit 5. Meta. c. 21.

Nota. Aduerte secundo, ꝙ istæ qualitates tripliciter se habent ad passioné secundo modo dictam. Quædam solum sunt principia actionum, seu passionum, quæ faciũt passionem, non tamen fiunt ex passione alia, quales sunt primæ quatuor qualitates, calor, frigus, siccitas, humiditas. Quædam sunt effectus passionum, tamen ipsæ non efficiunt passioné propriam in alio, quales sunt colores, ij enim ex passione primarum quatuor qualitatũ fiunt, tamen ipsę non in alio passioné efficiunt, cum colores per se nihil frigefaciant, vel calefaciant, vel aliũ colorem producant. Quædam aliæ sunt qualitates, quæ etiã fiunt ex passionib. secundo modo, & ipsæ sunt causæ etiam passionum in alio, quales sunt odores & sapores: hi enim ex primis qualitatibus fiunt sicut colores; tamen ipsi rursum efficiunt passionem in sensibus, cum odor, & sapor calefaciant, exsiccent, & humectent: & hinc est, quòd minus multo defatigamur uidentes, cum non patiamur à coloribus, quàm gustantes & olfacientes, quia patimur.

Aduerte tertio, ꝙ isti colores & qualitates, quæ sunt effectus passionum, sunt in triplici differentia: Quædam proueniunt ex naturali passione, quæ fit simul cũ ipsa rei generatione, vt albedo cygni, nigredo corui: hi enim colores sunt ex passione illa, quę fuit inter qualitates, quando ista generata sunt. Quædam proueniunt ex passione accidentali, scilicet quæ non est à natiuitate, tamen est passio perseuerans, vt. qui ex aliquo morbo colorem aliquẽ diuturnum cõtraxit pallidum, vel rubrum, vel alium. Quædam proueniunt ex accidentali passione, sed non perseueranti, & facile recedenti, vt rubedo, quæ ex verecundia, & pallor qui ex timore procedunt. Hi autem tres modi qualitatum, & sunt ratione corporis, vt hi quos diximus, & sunt aliquando ratione mentis, & animæ, vt insania, furor, dementia, quæ proueniunt & ex passione natiua, & ex passione accidentali perseueranti, & aliquando ex passione subita, & non durabili. *Nota tertio.*

Aduerte quarto, quòd illæ qualitates, quæ sunt causæ passionum, non solum efficiunt passionem in nobis, sed etiam in alijs multis, vt calor, qui calefacit omnia mista: aliquæ solum efficiunt passionem in animalibus, vt odores & sapores. tamen ab Arist. omnes sumuntur, quia inferunt animalibus passionem: quia nobis istæ omnes passiones notiores sunt, qui animalia sumus: non enim cognosco ignem alteri, s. ligno intulisse passionem, nisi per passionem, quam ego experior cognoscens, & tangens lignum & ignem. *Nota 4.*

His suppositis deueniamus ad Arist. hæc enim particula cõtinet quatuor. Primo speciem exemplis explicat, & probat enumeratas esse qualitates. Secundo ostẽdit, quomodo dicãtur passibiles qualitates. Tertio discrimen inter passibiles qualitates, & passiones constituit. Quarto id in qualitatibus secundum mentem etiam explicat. *Expositio tex.*

Dicit ergo primo, genus tertium qualitatis esse passibiles qualitates & passiones,

quales sunt dulcedo, amaritudo, albedo, nigredo, & calor, ac similes: quòd autem hæ qualitates sint, manifestum est: per eas enim dicitur subiectum quale, nempe albũ, dulce, calidum.

6 Passibiles verò qualitates dicuntur, &c.

Explicat quomodo istę dicantur passibiles qualitates.

Nota. Aduerte autem tripliciter aliquam qualitatem posse dici passibilem. Vno modo: quia subiectum recipiens illam, secundum eam patitur, vt calor in manu receptus dicitur qualitas passibilis, quã manus secundũ eã patitur. Altero modo dicitur passibilis qualitas; quia ipsa sit causa passionis, vt calor ignis est causa passionis in ligno, vel in tactu. Tertio dicitur passibilis qualitas, qa sit effectus passionis, vt diximus. Hoc supposito ostendit has qualitates nõ dici passibiles: eo quòd ipsarum subiectum aliquid patitur. non enim mel patitur, quia habet dulcedinem, nec ignis, quia habet calorem, sed dicũtur passibiles, quia sunt causæ passionum, vt calor, & sapores: vel quia sunt effectus passionis, quia sunt colores. Dupliciter ergo passibilis qualitas dicitur, vel quia est causa passionis in alio subiecto, vel quia est effectus ipsius passionis.

7 Quoniam ergo fiũt per aliquam passionem, &c.

Hic ostendit Arist. colores omnes esse effectus passionũ, & tale est argumentum. Colores isti, qui à natura sunt, similes sunt ijs, qui fiunt ex accidẽti: sed isti ex accidẽti, f. qui proueniunt ex verecũdia vel timore, fiunt ex aliqua passione: ergo existimãdum est illos etiã qui à natura sunt, ex passione prouenisse. Et nota admodũ hanc rationẽ, ex ea.n. deduces pulchram viam naturales causas indagandi, penes causas accidẽtales, ex quibus similes proueniunt effectus; quã ipse obseruauit. tertia sect. probl. q. 1. vbi quærens naturam melancholicorum, eos ebriis in effectibus similes contemplans, q̃d ebriis accidentaliter accidit, id melancholicis à natura prouenire existimat.

8 Statim subdit has qualitates, quę effectus passionum sunt, esse in duplici differentia: quidã perueniunt ex passione durabili, & perseuerãti, siue à natura, siue ab aliquo accidenti, scilicet morbo, vel quolibet alio: & istæ dicuntur passibiles qualitates: & quædam sunt effectus passionum, qui non durant, sed transeunt, & istæ non dicuntur qualitates, sed passiones: & probat, quia simpliciter ab his nõ denominamur quales, non enim qui rubedinem contrahit ex verecundia, rubeus dicitur, sed passus ruborem: nec intelligas quòd iste rubor nullo modo sit qualitas, cum in hoc prædicamento sit sed dicit, q̃ quantum ad denominationem, absolutè non est dicenda qualitas, videlicet permanens, ita ut ab ea talis denominetur, scilicet rubeus.

Dubitabis, quare hic non meminit odorum, & saporum, cum tamen passibiles qualitates sint, sunt enim causæ passionum in sensibus. Dicendum, quòd odorum, & saporum, prorsus est eadem ratio, nec odores, nisi per sapores cognoscuntur adeo, vt fere eisdem nominibus nominentur species, & differentiæ odorum & saporum, vt docet 2. de anima, c. 9. propterea non meminit odorum, quia sub saporib. ea ratione comprehenduntur; vel quia non erat necesse connumerare omnes qualitates, & præsertim omnibus notas. *Dubium*

De sono dicit Albert. non meminisse: quia non fit ex qualitatibus primis, sicut reliquæ qualitates passibiles: forsan posset dici, potius esse passionem animæ quàm passibilem qualitatem, cum non sit perseuerans. Dubitatur circa dicta: nam colores videtur causa pasionis, omnis enim sensus patitur à sensibili, vt dicitur 2. de anima, ca. 12. immo in quæst. 30. sect. 31. problem. dicit Aristot. viride maximè delectari oculos, quos alij colores defatigant. Dico primo colores non agere in oculos pasione corruptiua, cum imprimat speciem, & similitudinem, quæ non corrumpit, dico secundo, quòd colores aliqui agunt pasione corruptiua, sed id non fit ratione coloris, sed subiecti in quo tales colores sunt, quod est humidum, vel siccum, vel splendens magis, vel minus, & inde prouenit, quòd lædat, vel delectet visum. Dubitatur secundo odores, & sapores sunt etiam effectus pasionum, vt diximus, vt quid ergo magis dicuntur qualitates pasibiles, quòd sint causæ pasionis, quàm quòd sint effectus,

ctus,quādoquidem vtrumque habeāt? Ad hoc solutio in promptu est, dignius .n. est esse causam passionis quam effectū, & vnū quodque a principaliori sumere denominationem.

8 Similiter autem his, & secundum animam,&c.

Postquam Arist.ostendit esse passibiles qualitates secundum corpus qui effectus sint passionum, & similiter esse passiones hoc idem esse etiam in qualitatibus secundum animam ostendit; sunt .n. quædam qualitates prouenientes ex passione secūdum animam:sed a natiuitate, vt dementia secundum quam quis nascitur demens; sunt etiam quæ ex passione accidentali, sed permanenti perueniunt, vt dementia ex morbo, vel aliquo alio diu perseuerāte. Sunt etiā aliæ ex passione cito recedēti. vt dementia ex ira subita, paruo tpe durans, quemadmodum autē illæ duæ priores qualitates dicebantur qualitates, quia secundum eam dicebamur quales tertia vero nō qualitas, sed passio erat: cum secundum eam subiectū non diceretur quale;ita similiter in his quæ secundum mentē sunt, illæ duæ priores sunt qualitates, & ab eis quales denominamur; posterior vero non qualis,sed passio dicenda est,nec secundum eam quale quid dr̄, non.n. dicitur demens qui ex breui ira in quandam dementiā breuissime durantem incidit, sed potius dicitur quod passus est dementiam.

9 Quartum vero genus qualitatis est figura,&c.

Dubium Accedit iam ad vltimam qualitatis speciem quæ est figura vel forma. Dubium autem est,quid per hæc duo intelligat. Ammo.existimat p figurā intelligere eam,quæ in reb. inanimatis est, per formam vero eā quæ inanimatis est; non autem hic loquimur de forma substantiali rerū, sed de illa exteriori sensibili,quam ars imitatur. *1.sententia.*

2.sententia. Boet.& Simpl.per formam intelligunt idem,quod per pulchritudinem, per figuram vero eam solam quæ in quantitate cōsistit, Albertus cap.8. idem existimat esse figuram & formam sed ratione differre; nā figura dicitur respectu quantitatis cuius, extrema faciunt figuram forma vero dicitur respectu subiecti naturæ, quælibet. n. natura specifica suam habet propriam figuramexteriorem,quæ dicitur forma.

At profectò mihi placet sententia Iambli. vt refert Simpl. hic enim dicit per figuram intelligi eam quæ in solis mathematicis est quantitatibus, ut esse triangulum,quadrangulum, cubum, & reliqua; & per formam intelligit eam quæ in corporib. naturalib.est. Et hoc patet ex ipso Aristo.qui probat figuram esse qualitatē,quia secundum eam dicitur quale: ista subdit exempla,esse triangulare, quadrangulare. *3.sententia.*

Huic generi adiungit Arist. curuitatem & rectitudinem quæ qualitates sunt: quia quodammodo figuræ sunt quamuis imperfectæ.

Vbi notat Ammo.& bene, quod ex quātitatibus procedunt passiones seu affectus, figuræ & formæ,sed nō hæc omnia ab omnibus quantitatibus;a linea procedunt affectus, scilicet curuitas,rectitudo, etiam & angulus; a superficie continenti longitudinem & latitudinem procedunt affectus scilicet angustia,amplitudo, etiam procedunt figuræ,scilicet triangulus, quadrangulus, & reliquæ figuræ superficiales;a corpore vero procedunt affectus,grauitas, leuitas,similiter figuræ,scilicet cubus, pyramis. procedunt etiam formæ a tali quantitate, ut est in subiecto substantiali omnia autem ista quæ a quantitate dimanant, qualitates sunt. *Nota.*

Rarum vero & spissum & asperum,&c. 10

Excludit dubium. Posset quis dubitare,an istę qualitates sint,cum secundum ea quale dici appareat. Respondet non esse qualitates,sed potius pertinere ad positionem quæ ad aliquid est,quod ex horū definitione apparebit, est enim rarum, quod partes sibi habet distantes inuicem, spissum, quod partes sibi coniunctas habet, asperum, quod partes inæqualiter habet insurgentes,lene quod partes rectitudinē quandam obseruent,hæc autem ad partiū positionem spectant:cōcludit has esse qualitates;quæ maxime qualitates dicuntur: [forsan autem alius apparebit modus qualitatis.] Hæc uerba in disputatione examinabuntur.

11 Qualia vero sunt, quæ secundum has denominatiue dicuntur, &c.

Hæc est secunda huius capitis pars principalis, in qua de ipso quali Arist. tract. ipsumque describit, Quale (inquit) est quod a qualitatibus denominatiue dicitur, vel quomodolibet aliter.

Hæc descriptio duas habet partes. Altera est, quale dici denominatiue a qualitate diximus enim superius, tunc dici denominatiue, quando in nomine est quædam conuenientia cum extremitatis differentia aliqua, & in re est quædam forma, & id quod formam participiat: patet autem ita esse in multis qualitatibus, vt candor, & candidus, albedo, albus, calor, calidus: in his concreta denominatiue sunt a qualitatibus ipsis abstractis.

Altera pars est [vel quomodolibet aliter,] quia aliquando non fit denominatio ab aliquibus qualitatibus, vel quia nomen eis non est impositum, vt dicuntur pugillatores, cursores, a potentia quadam naturali currendi, & actum pugilis exercendi, cui potentiæ non est nomen impositum, sicut sunt nomina imposita artibus quibus hæc fiunt. Diximus enim pugillatores dici & ab arte & a potentia quadam naturali: similiter cursores, luctatores, artibus quidē nomē impositum est, sed non potentijs.

Huiusmodi aliquando nomina quidem imposita sunt qualitatibus, sed non ab illis sumitur nomen concretum denominatiuum idem significans, vt qualitas quædam dicitur virtus, sed non ab ea virtuosus quis, sed studiosus dicitur; sed ista non sunt multa; omnia autem hæc qualia dicuntur, quæ vtcunque a qualitatibus sumuntur.

Dubium Dubitatur. Videtur Aristo. non seruasse præceptum illud 6. Top. c. ne committatur circulus in definitionibus, vt vnum per aliud, & hoc iterum per illud definiatur: hic autem qualitatem per quale, modo quale per qualitatem describit.

Ad hoc respondet Boet. illam non esse proprie definitionem, sed descriptionem quandam, in qua non est vllum absurdum, vt vnum per alterum describatur, tanquam per notius nobis, & hoc iterum per illud tanquam per notius natura; quale enim nobis est notius, cum sit magis compositum, & composita nobis sunt notiora; at qualitas est notior natura, & minus nobis nota est enim prior natura qualitas, quam quale, & est ipsius qualis causa: vnde postquam iam nobis manifesta est qualitas per ipsum quale, iterum quale, per qualitatem manifestamus, tanquam per notius natura, vt cognoscamus radicem & causam ipsius qualis esse qualitatem; nec iste est circulus, tunc enim hic fit, quando idem est modus cognitionis.

Inest autem contrarietates secundum qualitatem &c. 12

Hæc est tertia capitis pars, in qua explicantur ea quæ qualitatibus insunt; hæc autem sunt tria. Primo est qualitatibus inesse contrarietatem, quod exemplis manifestatur, iustitiæ enim iustitia, & albedini nigredo contrariatur; & non solum hoc abstractis qualitatibus, sed ipsis qualibus inest, iustum enim iniusto, & album nigro contraria sunt; hoc tamen non omnibus inest qualitatibus, nam rubedo, pallor, & reliqui colores medij, non habent contrarium.

Dubitabit hic aliquis, nam iste locus videtur aduersari alteri loco. 5. Phys. cap. 1. vbi dicitur non solum extrema, sed etiam media extremis contraria esse, & 2. Eth. c. 8. & 1. magn. moral. c. 9. docet extremā vitiosa, & inter se contraria, & cū uirtute, quę est in medio. liberalitas enim quæ in medio est, prodigalitati & auaritiæ contrariatur. Ad hoc dico, dupliciter aliquid posse alteri contrariari: uno modo secundū se primo altero modo secundum aliquid, quod in se participiat: verbi gratia, ignis aquæ est contrarius non quidem secundum se, sed ratione caloris, & frigiditatis, quæ in eis sunt; at ipse calor & frigiditas secundum se contraria sunt. Modo dico ꝙ colores medij contrariantur extremis, sed non secundum se, sed ut magis uni aut alteri accedunt extremo. verbi gratia rubrum aduersatur albo, quia magis participat nigrum, at ipsi colores, extremi secundum se contraria sunt, & per hoc patet concordia huius loci cum illo 3. Physi. *Dubium primum.*

Ad illud de uirtute respondet Alber. c. 9. uirtutem contrariari extremis in ratione extremi: idest inquantum uirtus bonum morale,

morale est, extrema uerò mala sunt, bonũ autem & malum extrema sunt.

Dubium secundũ. Dubitabis, cum multa clara exẽpla possent proponi qualitatum non habentium contraria, figura enim & forma contraria non habent, vt quid Arist. hoc de colorib. mediis, quod non satis perspectũ erat, proposuit? Iudicio meo, id non sine causa factũ esse existimandum est: causa igitur huius est, vt intelligamus perfectam & primã contrarietatẽ inesse extremis, & aliis ipsorum ratione, ac propterea uerbis sequentib. alteram contrariorum proprietatẽ subiungit, s. vt sint talia extrema, quæ sub eodem genere sint; vt si vnum ad qualitatẽ, & alterum etiam ad qualitatẽ spectet: sunt enim contraria in vno & eodem prædicamento.

13 Suscipiunt autem qualia magis & minus, &c.

Inest etiam qualibus suscipere magis & minus: non solum autem vnum altero magis album, calidum, aut frigidum est, sed etiam vnum, & idem modo album, modo magis album est.

Dubium Sed posset quis dubitare, an sicut suscipiunt contrarietatem qualitates sicut qualia, ita suscipiant etiam magis vel minus, vt vna sit magis albedo quàm alia. Et dicitur hoc quibusdam visum fuisse, inter quos fuit Plato, vt referunt Alex. Boet. & Alber. At ipse Arist. magis accedit ad hoc, q; non abstracta, sed concreta, magis, vel minus suscipiunt: ista tamen proprietas non inest omnibus, cũ ipsis abstractis qualitatib. non insit: immo nec omnib. qualibus. hæc. n. quæ à figuris dicuntur, non suscipiunt magis vel minus, sed ratio earum in indiuisibili consistit: vt aliquid videlicet sit circulus, vel non sit, conuenit absolutè: non uerò dicitur magis vel minus circulus, quàm alter. Nec quadrangulum vnum utpotè quadratum, est magis quadrangulum altero, q; sit altera parte longius; sed absolutè vtrũque est, & dicitur quadrangulum, seu quadratum: esse enim circulum, vel aliam figuram consistit in vnica ratione non suscipienti variationẽ: hoc idem in ipsis concretis. Quadratum autem dicitur figura plana, quatuor rectis lineis æqualibus contenta: altera verò parte longius, quod quadrangulum uocant, est ex quatuor lineis, duabus existentibus inæqualibus, aliis duabus.

Horum itaque quæ prædicta sunt, &c. 14

Ostendit nullum ex his duobus esse proprium qualitatib. cum non insit omnibus: propterea verum proprium ponit omni, & soli conueniens, vt secundum solam qualitatem dici contingat simile vel dissimile. Ne autem existimes simile & dissimile esse qualitates, sunt. n. ad aliquid, sed sunt passiones qualitatis, nec est inconueniens quòd res in vno prædicamento, & eius passio in altero collocetur, vt diximus: homo enim in substantia, at risibile in qualitate est: ita qualitates huius prædicamenti sunt, at similem dissimile ad aliquid pertinent.

At uerò nõ decet conturbari, &c. 15

Hæc est ultima capitis pars, in qua Aristoteles respondet cuidam obiectioni, quæ ei ex dictis præcedentibus obiici poterat nempe, in prædicamento ad aliquid collocata sunt scientia, & habitus, nihil autem vnum, & idem in duobus prædicamentis est constituendum: ergo non sunt ista in prædicamento qualitatis, vel non sunt ad aliquid.

Ad hoc dupliciter respondet. Primo inquit sciẽtiam, & habitum in genere esse ad aliquid, species verò ipsius esse qualitates: nec repugnat genus esse in prædicamento ad aliquid, & species in qualitate; & hoc idẽ docet 4. Topic. c. 4. Respondet secundo, etiam genus, s. scientiam & habitum esse in hoc prędicamento qualitatis, & ad aliquid: nam vnum, & idem secundum diuersas rationes, ad diuersa potest pertinere prædicamenta, vt scientia quatenus subiectũ facit quale, in qualitate est: quatenus ad obiectum refertur, ad aliquid est.

Ex vtraque solutione Arist. habetur secundum ipsius mentem, scientiam, & habitum aliquo modo ad aliquid pertinere, quod nos suprà diximus contra Ammon.

Dubitatur, quo pacto fieri potest, vt genus, quod de natura specierum est, sit in vno prædicamento, & species in alio; cum suprà docuerit Aristot. quicquid de genere essentialiter prędicatur, etiam de specie prædicabitur. Ad hoc respondet Alexand. Scientia secundum naturam suam est qualitas, quia subiectũm ipsum primo dispo- *Dubium primum.*

nit ſecundum ſe: ex ſcientia autem ſimiliter, & ex habitu naſcitur quidam reſpectus ad obiectum: & ratione huius reſpectus, qui non eſt natura ſcientiæ, ſed à natura fluit, eſt in prædicamento ad aliquid: ſicut riſibile ratione ſubiecti eſt in ſubſtantia, ratione riſibilitatis eſt in qualitate: ſpecies autem ſunt in prædicamento, in quo eſt natura ſui generis, & ita hic ſit: nam ſcientia, & habitus ſecundum naturã ſuam in qualitate ſunt. Et hoc eſt quod bene dicit Simplic. quia ſpecies ſcientię, & habitus ipſius, non ſunt ſcientiæ, & habitus ſpecies, quatenus illa ſunt ad aliquid, ſed ut qualitates ſunt.

Dubium ſecundũ. Tamen eſt aliud dubium, quod maximè hoc ipſum manifeſtat, & cuius conſideratio à multis prætermiſſa eſt. Nam ſicut à natura ſcientiæ in communi fluit quidam reſpectus, & comparabilitas ad obiectum ſcibile in communi: ita ex qualibet ſcientia in particulari fluit reſpectus particularis ad ſuum obiectum: ergo qua ratione genus ad aliquid ſpectat, ita etiam ipſæ ſpecies pertinebunt. Præterea, non videtur recta doctrina, propterea ſcientiam eſſe ad aliquid, quia reſpectus ex ea conſequatur, ratione cuius ad aliquid eſt: eodem enim modo diceretur: Petrus eſt in qualitate ratione coloris, qui in eo eſt.

Dico ad hoc, eſt etiam ualde notandum, quòd ſcientia in communi non ſolum habet illum reſpectum, ſed etiam nomen ipſum ſcientiæ, & talem qualitatem ſimul cum reſpectu ſignificat, cum ſcientia dicatur ab hoc, quod eſt ſcire, & cognoſcere aliquid. At reliquæ ſcientiæ particulares habent quidem reſpectum: ſed nomina ipſarum ſolam qualitatem ſine reſpectu ſignificant; vt Grammatica, Rhetorica, Geometria: & inde non dicuntur ad conuertentiam cum obiecto, non enim dicitur Grammatica eſt, vt ita loquamur, grammaticabilis grammatica: ſicut dicitur ſcientia eſt ſcibilis ſcientia.

Inde eſt, quod ſcientia & habitus in genere poſſunt ad aliquid pertinere ratione alicuius in ſua ſignificatione contenti, non tamen ipſius ſpecies: & hoc valde obſerua circa hunc textum: atque hæc de capitis interpretatione.

QVAESTIO I.

Vtrum qualitas ſit genus? & de eius ſpeciebus, ac ſpecierum qualitatum diuiſione:

HOc prædicamentum dignum eſt ſpeculatione propter rerum obſcuritatem, & ipſarum inſignem, & vniuerſalem vtilitatem, cum & morali, & naturali Philoſopho, & mathematico, maximè ſit huius opus, quandoquidem omnia hęc ferè comprehendit. Eſt igitur prima difficultas. An qualitas ſit genus ſupremum omnium ſpecierum enarratum? videtur enim non eſſe genus, cum Ariſt. dicat qualitatem multipliciter dici, quod idem videtur ac æquiuocè dici, vel ſaltem analogicæ, vt loquitur Ariſt. 4. Mete. c. 2. *Argumẽta in contrarium, quòd ſcilicet non ſit genus. 1. arg.*

Præterea, quia genus ſignificat aliquam communem naturam omnibus ſuis ſpeciebus: at non patet, quæ iſta ſit natura communis, quam dicit qualitas. *2. arg.*

Præterea in hoc prædicamento non videntur omnes ſatis conuenire. Simpl. enim exiſtimat qualitatem eſſe analogum; Ammon. Alexan. & alij eſſe vniuocum genus.

Præterea, Simplic. & Boet. credunt alias eſſe qualitatis ſpecies, præter has: Ammon. & Alber. non eſſe vllum aliud genus. *3. arg.*

Præterea, in ſufficientia huius diuiſionis poſitę ab Ariſt. non conueniunt, quidam. n. alter quàm alij illã ſumunt. In primis Ammon. ſic procedit. Qualitates ſe habent in duplici differentia, quædam dicunt potentiam vel impotentiam, & hæ faciunt ſecundam ſpeciem: quædam dicunt actum, & hæ rurſus ſunt in differentia duplici: quædam ſunt perfectiuæ vel deprauatiuæ ſubiecti: quædam nec perfectiuæ, nec deprauatiuæ: vocantur perfectiuæ, quæ ſimul ſunt cum natura rei, vt calor ignis, albedo niuis; vel quæ tendũt in perfectionem rei, vt uirtus, ſcientia: deprauatiuæ uerò ſunt, quæ ſubiectorum ſunt deſtructiuæ, & ipſorũ imperfectionem habent, vt acor vini, putredo pomi: vocat autem non perfectiuas, quæ non ſunt ſecundum naturam rei, ſed fiunt per aliquam rei mutationem, vt dulcedo in iure, quæ fit cum alteratione iuris. Similiter figuræ & formæ, quæ nec ſunt etiã deprauatiuæ, cũ non tendant in rei corruptionẽ. *4. argumẽta cõtra diuiſionem in illas quatuor ſpecies. Ratio illius Diuiſionis ex Ammon.*

Ter-

Tertia subdiuisio. Quæ sunt perfectiuæ vel deprauatiuæ, sunt adhuc in duplici differentia: quædam insensibiles, id est, quæ non sensu aliquo percipiuntur, quales sunt habitus tam boni quàm mali: & dispositiones, & hæc faciunt primam speciem: quædam sunt sensu perceptibiles, i. quæ agunt in sensus nostros, & istæ sunt illæ qualitates passibiles, quæ sunt causa passionis, vt calor, frigiditas, sapor.

Illæ autem quæ nec perfectiuæ, nec deprauatiuæ sunt, iterum se habent dupliciter: quædam insunt in superficie exteriori solum, sicut figura & forma: quædã etiam in profundo corporum, vt color, & albedo, & reliqui colores, qui quamuis soli superficiei inesse videantur, tamen eorũ causa à profundi mutatione prouenit. Similiter etiam se habent aliæ qualitates quæ in profundo etiam sunt: & hæ vel sunt durabiles, & tunc dicuntur qualitates passibiles, quæ sunt effectus passionum: vel non sunt durabiles, & sunt passiones: hæc inter alia dicit Ammon.

Sed profectò ista doctrina non videtur exacta, non enim explicat quæ sit ratio cuiusque horum generum; quod maximè refert. Præterea dicit qualitates primæ speciei esse sensu imperceptibiles, cum tamen constet oppositum ex ipsis Arist. exemplis: dicit enim calorem, & frigiditatem esse dispositiones & posse fieri habitus; & tamen ista sensibilia sunt.

Ratio diuisionis illius ex Simpl. Simpl. aliter procedit, inquit, qualitates se habere in duplici differentia. Quædam sunt aduentitiæ, & acquisitæ: & istæ faciunt primam speciem: quædã naturales, & illæ vel dicunt potentiam, vel actum. Si dicant potentiam, cõstituunt secundam speciem: si dicant actum, vel est in profundo subiecti, & sic est tertia; vel in superficie exteriori, & sic fit quarta species.

At nec hæc videtur omnino exacta sententia; non enim explicat rationes specierum harum, nec sufficientiam. Præterea, quia ponit qualitates primæ speciei aduentitias; constat autem secundum Arist. sanitatem esse in prima, quæ tamen naturalis est qualitas.

Primum fundam.

Ratio ue ra illius diuisionis. Propterea aliter in hac parte est procedendum. Est igitur primo considerandum: qualitas est nihil aliud quàm modus & determinatio eius, quod indifferens est; non tamen quicumque modus facit hoc prædicamentum; sunt enim in rebus consideranda duo, esse rei, & ipsius operatio: & in substantiis corporeis est tertium aliud, quod quantitas dicitur: & ratione horum trium est indifferentia quædam. Primo, res secundum suum esse solitariè consideratum manet indifferens, vt bene vel male se habeat; & determinatur quantum ad hoc per qualitates primæ speciei, quæ sunt habitus vel dispositiones, quæ modificant rem, vt bene vel male se habeat in se. Manet præterea res indifferens, vt possit operari vel non possit operari: & quantum ad hoc modificatur à qualitatibus secundæ speciei, quæ dicuntur potentiæ, per quas subiectum est potens operari. Tertio manet indifferens etiam quantum ad operationes, quæ dicuntur passiones sensus; quia scilicet vel illas efficiunt, vel ex illis procedunt, & quãtum ad hoc modificatur à qualitatibus tertiæ speciei. Tandem modificatur res in sua quantitate à figura vel forma: quantitas enim tenderet in infinitum, nisi à figura terminaretur, & concluderetur. Nec manet alius modus intrinsecus in ipso subiecto; nam quòd sit in loco, tempore, ad aliud, sunt ista ab extrinseco; ex quib. patet qualitatem esse modum rei intrinsecum, vel secundum esse, vel secũdum operationem, vel secundum quantitatem.

Secundũ fundam. Est secundo considerandum, quòd ordo horum generum nõ est sumendus secũdum rem absolutè, sic enim potentię præcedunt habitus, sed secundum ordinem modificandi, secundum quem habitus & dispositio præcedunt; quia esse rei disponunt bene vel male: & alię species quæ rem ipsam totam, & substantiam disponunt, præcedunt figuram, quæ est circa quantitatem exteriorem. Erunt igitur rationes formales singulorum generum istæ. Prima species est qualitas ipsum subiectum bene, vel male disponens. Secunda species, qualitas principium operandi. Tertia species, modificans secundum passiones. Quarta modificans quantitatem.

Tertium fundam. Est tertio considerandum, Vnam & eandem rem posse pertinere ad diuersa prædicamenta, vel ad diuersa genera eiusdem prædicamenti diuersis rationibus; vt bene docet Simpl. Quemadmodum enim unius conclusionis, vt dr 1. Post. c. 28. potest esse

ſe ſcientia, & etiã opinio, ſi ab vno per demonſtrationem, ab altero per rationẽ probabilem cognoſcatur: ita ſimiliter res variis rationib. formalibus ſub uarijs poteſt eſſe generibus: verbi gratia, calor, & frigus, ſi ut cauſa paſſionis circa ſenſum ſunt ſumantur, ad tertiam pertinent ſpeciem: at ſi reſpectu ſui ſubiecti conſiderentur, quatenus illud bene vel male diſponunt: ſunt habitus vel diſpoſitiones. Et ita conſiderauit Ariſtot. qui illa in duobus generibus conſtituit. Similiter forma, & figura, ſi ut terminus quantitatis ſunt, ſumantur, in quarta ſunt ſpecie: at ſi ut ſubiecti perfectionem vel imperfectionem dicunt, habitus ſunt, vel diſpoſitiones.

1. Concl. His ſuppoſitis eſt prima concluſio. Qualitas genus eſt ad omnia iſta quatuor genera. Hęc eſt ſententia communis: nec Simpl. aliter voluit affirmare: ſolum hoc dixit ſpecies qualitatis nõ eſſe æqualiter perfectas, & propterea vocauit analogũ: ſed analogia nõ impedit quin ſit genus: nec obſtat illud verbum [multipliciter,] vt notat Porphyr. quòd aliquãdo ſignificat æquiuocè, aliquãdo notat ſolam multitudinem abſque æquiuocatione, & hoc probant verba Ariſt. quæ ſequuntur: dicit enim, Vna ſpecies qualitatis eſt, quod niſi eſſet genus, dici non poſſet. & patet ratione, quia dicit vnicam naturam, ſ. eſſe modum intrinſecum, vt explicui, & prædicatur in quid de omnib. qualitatibus, vt notum eſt: ergo eſt genus.

De prima Specie Qualitatis, & eius diuiſione.

Accedamus deinde ad ſingulas ſpecies, ſeu potius genera. Et primo dubitatur: an habitus & diſpoſitio differant ſpecie, ita ut ſint duæ ſpecies, vel genera inter ſe. Et qui dem Ammo. Boet. & Alber. docent differre numero: ſicut albedo remiſſa, & albedo intenſa: paruus calor, & magnus calor non differunt ſpecie, ſed numero: ita diſpoſitio & habitus. At S. Tho. prima ſecũdæ q. 49. ar. 2. optime ad hoc reſpondet: inquit enim aliquos eſſe habitus qui non differunt niſi numero à diſpoſitione: vt calor, qui facile mobilis eſt, & calor qui fortiter radicatus eſt in ſubiecto, & aliquando diſpoſitiones ex nimia radicatione in ſubiecto fiunt habitus: at aliæ qualitates ex natura ſua ſunt diſpoſitiones, quæ ex natura ſua ſunt facile mobiles: vt ephimera ex natura ſua diſpoſitio eſt, & non poteſt fieri habitus: aliæ ſunt habitus ex natura ſua, ſcilicet quæ ex natura ſua ſunt difficile mobiles, vt habitus virtutum, habitus ſcientiæ. & in his clarum eſt, habitum & diſpoſitionem ſpecie differre.

Et quia hoc tempore ſolent præfigi auditoribus aliquot tabulæ, quibus ea quæ in prędicamentis ſingulis continentur, deſcripta ſint, licèt id negotij Dialectici non ſit, tamen quia citra vtilitatẽ non eſt, per modũ ſimplicis enarrationis proponemus ea, quæ in ſingulis his generibus comprehenduntur, aliqua reſcindentes, quæ minus conſideratè ab aliquibus ad iſta genera trahuntur: fiet ergo per modum diuiſionis, vt poſtea cuilibet ſit facile omnia hæc ſuis tabellis accommodatè deſcribere.

Habitus igitur ſunt in duplici differentia: quidam ſunt animæ: quidam corporis: animæ ſunt qui ab anima originem, vel in anima ſedem habent: corporis ſunt, qui pręcipuè ſunt in corpore, & ad aliquam operationẽ corpoream primo ordinantur: & horum quidam in toto corpore ſunt ut ſanitas, ægritudo: quidam in parte, vt habitus in manu pulſandi: in pedibus ſaltandi.

Rurſus, habitus animæ quidam acquiſiti ſunt, quos labore, & induſtria paramus: quidam infuſi, qui à ſolo Deo in nobis generantur, vt gratia, fides, ſpes, charitas, & reliquæ virtutes, & dona infuſa, quorum Ariſtot. nullam habuit notitiam, tamen in iſta prima ſpecie collocandi.

Habitus acquiſiti quidam ſunt intellectiui, id eſt exiſtentes in intellectu: quidã ſunt morales, i. pertinentes ad mores noſtros, ſecundum quos bene vel male, laudabiliter, vel vitioſè, operamur: horum moralium quidam ſunt virtutes, vt iuſtitia, prudentia: quidam uitia, ſiue per exceſſum, vt prodigalitas, temeritas: ſiue per defectum, vt timiditas, auaritia.

Habituum autem intellectiuorum quidam ſapientia, quidam ſcientia, quidam intellectus, ars, & prudentia ſunt: & hi ſemper veri, id eſt per quos ſemper verum cognoſcimus: alij non ſemper veri ſunt, vt opinio. Sapientia eſt rerum altiſſimarum cognitio: hæc ſi ſit ſupernaturalis, id eſt cognitio non in naturali acquiſita, ſed à re-

uelatione

relatione Dei pendens, est Theologia: si naturaliter acquisita, est Metaphysica.

Scientia est quadruplex. Mathematica, Physica, Moralis, Rationalis, Mathematica, quæ dimensiones corporum, & quātitatum passiones considerat: quæ quadruplex est Arithmetica, Geometria, Musica, Astrologia. Physica, quæ motus & rerum mutationes speculatur, duplex est: Medicina: & quā vocamus moralem Philosophiam. Moralis mores instruit vel singulorum proprios, dicitur Ethica: vel communitas, dicitur Politica: vel domorum & familiarum particularium, & dicitur Oeconomica. Rationalis triplex. Grammatica, Rhetorica, Dialectica. Intellectus dicitur cognitio principiorum primorum. Ars multiplex est, nauigandi, fabrilis, militaris &c.

Omnes hi habitus in hac prima specie seu genere collocantur, & omnia inferiora horum habituum: qui si non difficile mobiles fuerint, dispositiones erūt: defectu enim vnius nominis generici, idem genus duplici nomine explicamus.

De secunda specie qualitatis, & eius diuisione.

Secunda species est naturalis potentia, & impotentia: nec oportet iterum hanc declarare, quia in textus interpretatione eam satis exposuimus: tantum ea, quæ sub ea continetur, explicabimus. Potentia duplex est, corporis, & animæ; corporis, quædam actiua, vt virtus magnetis, & guttæ quædam, passiua, vt salubritas, mollities, durities.

Potentia animæ, quadruplex, vegetatiua cognoscitiua, appetitiua, loci motiua.

Vegetatiua, duplex principalis, & ministerialis. Principalis triplex: nutritiua, per quam viuentia alimentum in sui naturam conuertunt: augmentatiua, per quam crescunt: generatiua per quam sibi simile generāt. Ministerialis quadruplex, attractiua, per quam vnumquodque membrum ad se alimentum trahit: alteratiua, seu digestiua, per quam alimentum disponit receptiua, per quam ipsum retinet; ne, dum digerit & disponit, relabatur: expulsiua, per quam superfluum alimenti expellit.

Sensitiua, & intellectiua sunt partes potentiæ cognoscitiuæ. Intellectiua est intellectus: sensitiua duplex. exterior, quales sunt quinque sensus, visus, auditus, olfactus, gustus, tactus: inerior, sunt sensus cōmunis, imaginaria, phantasia, cogitatiua, memoria.

Potentia appetitiua duplex: concupiscibilis; & irascibilis: per concupiscibilem inclinamur in bonum, vel auersamur malū: per irascibilem, tendimus in bonum arduū ad obtinendum, vel contra malum arduum ad euitandum: reliquæ passiones particulares, idest, amor, odium, & reliqua non inter potētias, sed inter passiones collocādæ sūt.

Loci motiua est vel volandi, uel natādi, vel progrediendi potentia. Inter appetitus collocanda est voluntas: est enim appetitus rationalis: reliqui sunt appetitus sensitiui.

Ad hanc etiam speciem pertinent fere omnium specierū & generū propriæ passiones, vt risibilitas, & hinnibilitas: omnes aptitudines, & inclinationes particulares ad aliquid operandum. Et non solum istæ qualitates in abstracto, sed etiam in concreto, sicut in qualibet specie, sumi possunt.

De tertia specie qualitatis, & eius diuisione.

Tertia species est passibilis qualitas uel passio. Diximus autem superius qualitates passibiles esse in duplici differentia: quædā sunt causæ passionis in sensibus qualia sunt obiecta, tactus, gustus, & odoratus: quædam sūt effectus ex aliqua passione subiecti prouenientes, difficile tamen mobiles: nam si non sunt durabiles, non qualitates, sed passiones vocantur, passio enim & passibilis qualitas quæ est effectus passionis, quales sunt colores, differunt penes facile, & difficile mobile: non autem sicut prima species, vt notat Simpl. nam qualitas primæ speciei dicitur facile, uel difficile mobilis; ea tamē est, quæ subiectum bene uel male secundū suum esse disponit. At ista tertia species est qualitas, quæ secundum passionem est facile, vel difficile mobilis.

Sub hac specie sunt passiones animæ, ut ira, amor, gaudium, spes & reliquæ. Similiter aliqui constituunt lumen, lucem, & species, quibus fit cognitio: sed iudicio meo istæ nulla ratione in hac specie continentur, cum non sint, per se causæ passionis, nec effectus vllius passionis; immo existimo Aristot. non meminisse harum, quia secundum communem sententiam,

lumen

lumen non erat accidens, sed substantia.

Possunt tamen optime collocari in prima specie, lumen enim dispositio est, & species ipsæ; sunt enim ista facile mobilia; lux autem, quæ in ipso corpore luminoso est, habitus quidam ipsius est; de sono diximus potius esse sub passione; est enim effectus passionis, scilicet collusionis duorum corporum, & permanens non est.

De quarta specie Qualitatis, & eius diuisione.

Quarta species est figura, vel forma, quã in textus interpretatione explicuimus; figura quædam est discretorum, vt numerus triangularis, quadrangularis: est etiam figura continuorũ, vt triangulus, & figuræ Geometriæ. Præterea, figura quædam superficialis quæ in superficie describitur, vt triangulus in supercie cartæ, & est figura solida, vt corpus columnale, pyramidale, atque hæ dictæ sunt figuræ perfectæ; aliæ uero sunt imperfectæ: ut curuum, rectum, par, impar, concauum, connexum, & similia. Et in vniuersum omnes figuræ, & formæ rerum a quantitate prouenientes in hoc sunt genere; siue naturales, siue artificiatæ sint.

Dubium Dubitatur de raro & spisso, leni, & aspero, an sint qualitates. Quare breuiter oportebit ista explicare. Boet. & Aug. vocant rarum corpus, quod intra se habet concauitates, & poros quosdam, quorum ratione alienum corpus potest recipere in se; vt spongia, & pumex; vocant autem densum corpus, quod intra se alienum recipere nequit.

1. snĩa.

2. snĩa. Alii vero vocãt rarum corpus, quod sub magna quantitate paucam continet substantiam quamuis porosum non sit, ut cera liquefacta; spissum vero vel dẽsum, quod sub parua quantitate multas continet substantiæ partes, ut ferrum. Vtraque explicatio est bona.

3. snĩa. Nec mihi placet quod dicit Alber. rarũ esse diaphanum, & spissum opacum; potest enim esse diaphanum, & spissum; ut uitrum, & cryslallus.

Asperum uero dicitur, cuius partes exteriores inæqualiter insurgunt, sed quædam prominentes, quædam depressæ sunt; lene vero cuius partes exteriores æqualiter insurgunt. Vnde patet discrimen; lene enim & asperum considerantur secundum partes exteriores; at rarum & spissum secundum partes interiores; rari enim partes magis inter se distant, at partes spissi inter se magis adunantur.

Hoc supposito est sententia communis Alber. Auer. Gilberti, & aliorum, ista principaliter esse positionem; dicunt enim ordinem partium inter se, at minus principaliter, & secundario dicere qualitates, secundum quas ista tactu percipiũtur. Et quãuis ista sententia mihi omnino non placeat, cũ secundum Arist. nullatenus qualitates sint; tamen propter tantam asserentium authoritatem hoc modo recipiamus; non enim hic locus est exactius hæc omnia inuestigandi, & hæc de qualitate sufficiant. *Respõsio ad dubium.*

De actione & passione. Cap. IX.

Recipit autem agere & pati contrarietatem, & magis & minus. Calefacere enim ei quod est frigefacere contrarium est, & calefieri ei quod est frigefieri, & delectari ei quod est contristari. quare suscipiunt contrarietatem. Et magis & minus: est enim calefacere & magis & minus, & calefieri magis & minus & tristari magis & minus, suscipiunt igitur magis & minus agere & pati. De his igitur tot dicuntur.

Sex prædicamenta, quæ supersunt, summo compendio Aristo. percurrit cuius rationem tradunt Porph. & Simpl. nempe, quod his qui discere incipiunt, satis sit, si ea quæ proposita & tractata prius sunt optime perceperint: eorum vero quæ sequuntur, summam eam tenuerint, ut ad ipsa redigere vnumquodque ex inferioribus valeant, præsertim quia illorum quatuor amplissimus est in scientiis vsus, horum autẽ non ita freques, & ea quæ necessaria sunt in Physica tradantur.

At quidam dictus Gilbertus Porretanus Græcus author id negociũ assumpsit, vt hæc sex latius explicaret, quia in eis multa digna speculatione inueniuntur; ac propterea author sex principiorũ communiter est nuncupatus; cuius consilio alii

viri illustres Philosophi ducti, eadem principia tractarunt: inter quos fuerunt. Simpl. & Alber. non ergo nobis dabitur vitio, si idem consilium sequentes, aliquid in horū prædicamentorum cognitionem breuiter addiderimus, si tamen prius hæc pauca uerba Arist. interpretati fuerimus.

Duas ergo actionis & passionis proprietates ponit. Prior est, actio & passio contrarietatem habent, calefacere enim est contrarium ei quod est frigefacere; & calefieri ei quod est frigefieri; nec explicat quid vtrūq; sit, istis exemplis contentus. Posterior est, actio, & passio suscipiunt magis & minus aliquid enim magis uel minus calefacere uel calefieri potest.

Notab. Circa hæc aduerte primo actiones, & passiones secundum se non suscipere contrarietatem, sed secundum formas, in quibus insunt, uel secūdum id circa quod sunt: omnis. n. actio uel passio terminatur in aliquā formam, verbi gratia calefactio in calorem, frigefactio in frigiditatem, & secundum tales formas in terminos contraria recipiunt. Similiter etiam magis & minus secundum tales formas habent.

Notab. Aduerte secūdo, quòd ex hoc sequitur, non oēm actionem, uel passionem cōtraria habere, nec magis nec minus recipere, cum multæ actiones & passiones fiant secundū formas non suscipientes contraria, uel magis & minus: vt generare uel generari non recipiant ista. Similiter nutrire, scribere, & alia: non ergo hæc duo sunt propria simpliciter: cum nec omni nec soli insint.

De cæteris prædicamentis. Cap. X.

Dictum est de eo quod est situm, esse in iis quæ sunt ad aliquid, quod denominatiue a positionibus dicitur. De reliquis vero, id est. Quando, & Vbi, & Habere, propterea quòd manifesta sunt, nihil de ipsis aliud dicitur, quam quæ in principio dicta sunt, quòd Habere quidem significat calceatum esse, armatum esse. Vbi vero, vt in Lycio in foro: & alia quæcunque de his dicta sunt. Igitur de omnibus generibus, quæ proposuimus, sufficiunt quæ dicta sunt.

Ne mireris si fere nihil de istis dicturus, eundem ordinem quem supra in istis enarrandis proposuerat, peruerterit: illic. n. rectum naturę ordinem obseruauit, secundum quem vltimo loco actionem & passionem enumerauit, cum res non absolute operetur nisi iam omnino perfecta; quā perfectionem ex uariis prædicamentis habet, at hic præposuit, quia plura de his verba facturus erat. Similiter adiungit prædicamentum situs, euius paulo ante in prædicamento ad aliquid meminerat: docetq; situm esse, esse denominatiuum a positione, quæ in prædicamento ad aliquid est, ut sedere, stare, accumbere; reliqua exemplis solum absoluit; & sic se de decem generib. doctrinam tradidisse concludit. Nos autem de singulis his latius, sub breuitate tamen dicamus, ab actione incipientes.

DE ACTIONE.

QVAESTIO PRIMA.

Quid sit Actio.

Tria nobis de actione tractanda sunt, vt eadem Arist. methodus obseruetur. Primum quid sit actio. Secūdū de speciebus ipsius. Tertium quæ sint eius proprietates.

Circa primū, actio a Gilberto sic describitur. Actio est forma, secundum quam de nominamur agere uel facere in subiectam materiam: verbi gratia, id secundum quod ignis dicitur calefacere aquam, uel aliquid aliud, quod vocatur subiecta materia, dicitur actio. *Prima definitio & eius explicatio.*

Et ut hanc definitionem intelligas, aduerte quòd ad actionem concurrunt quatuor. Primum, ipsum quod agit simul cum uirtute, & principio, per quod dētageret: concurrit & id quod per talem actionem agitur seu fit primo; concurrit tertio id, in quo agitur, & præter hæc, est ipsa actio. Exemplo hoc manifestatur. Ignis agit et calefacit aquam: hic est primum, id quod agit, scilicet ignis, cum uirtute, per quam agit, scilicet cum calore: secundum est ipsa aqua, in quam agit: est tertium ipse calor

lor qui actione fit: & tãdem est calefactio, & hæc dicitur actio, à qua ignis denominatur agens,& calefaciens.

Vnde virtus ignis per quã agit, scilicet calor, quæ in eo est, nõ est actio, quia ignis ab eo calidus dicitur, non autem calefaciens: nec similiter calor productus vt calor est,actio est; quia ab eo aqua non dicitur calefaciẽs, sed calida vel calefacta, nec ipsa aqua est actio: id ergo quod superest, a quo ignis denominatur agens vel calefaciens, dicitur actio. propterea non dicitur,actio est forma,per quam agimus,quia nunc virtus agentis esset actio, eum per eam agamus, quod tamen falsum est: sed dicitur,actio est, à qua denominamur agere:quid autem aliud ista actio sit non apparet. Si enim calefactio non est calor ignis nec aquæ calor,nec aqua ipsa: quid aliud, sit non est facile explicare.

2. definitio, & eius confutatio. Quidam non recte, ita dicunt, actio est relatio agentis ad patiens. Vnde secundum hanc descriptionem calefactio est relatio ignis ad aquam,vel ad id quod calefacit.

Sed hoc dictum, & assertum, licet multorum sit, est intolerabile, & indignum Philosopho Peripatetico, est enim doctrina expresse & late ab Arist. tradita 3. Physic.cap.1. & 2. actionem & passionem formaliter esse motum; & actionem scilicet calefactionem esse in aqua patiente: quomodo ergo actio est relatio existens in igne, vel in ipso agente?

Respon. ad quæstionẽ. Quid sit actio & passio. Propterea secundum Arist.& veritatem dicendum est, & ne ab exemplo discedamus, quòd calor qui in aqua ab igne producitur, potest considerari vt est quædam qualitas, a qua aqua denominatur, & est calida, & tunc calor dicitur, & ad tertiam qualitatis speciem pertinet. Altero modo consideratur vt in fluxu quodã & successu est, secundum quem paulatim incessanter in aquam introducitur: & tunc calor iste sic fluens motus est. Potest tertio iste calor fluens considerari, vt sic fluit,quòd ab igne, & ignis virtute procedat, & tunc dicitur actio. Et tãdem quarto vt in aquã paulatim immittitur,& dicitur passio. Nihil ergo aliud est calefactio, quam ipse calor fluens ab ipso igne procedens. Erit igitur actio actus,seu forma ab aliquo procedens & in aliud fluens: non ergo simpliciter actio relatio est, sed forma fluens, quamuis aliquid relationis habeat, & hoc maxime menti trade.

Quòd si obijeias, quomodo ignis dicitur calefaciens ab illo calore fluenti, qui in aqua est: videtur enim aliquid non posse denominari ab eo, quod in se non est. Ad hoc dico, dubium hoc non esse nouũ, sed ab Aristo. propositum loco allegato: at quod ipse respondet, id non esse inconueniens, vt aliquid ab eo, quod in se non est ab eo tamen procedit, denominetur. Vide tu, quomodo consonet ista Aristotelis doctrina illis asserentibus actionem esse relationem. *Dubiũ.*

QVAESTIO II.

De Speciebus Actionis.

Quot modis accipitur actio. SVperest secundo, vt de ipsius actionis speciebus dicamus. Et quidem hoc nomen Actio aliquando ab Arist. pro operatione immanente, idest non transeunte in materiam exteriorem vsurpatur; ad differentiam illius,quod est facere, quod significat operationem transeuntem, vt patet 6. Ethi. Aliquando pro actione solum humana sumitur,vt patet. 1.magn.moral.cap. 11.inquit,nullum inanimatorum,nec animatorũ,vno homine excepto,dicimus agere. *Ad 3.* Aliquando sumitur pro actione naturali, quæ proprie secundum qualitates fit, de qua in exẽplo superiori loquuti sumus: & sic loquitur Arist. 3. Physic. cap.2. at in præsenti latius nomen extenditur pro quacunque agentis operatione, siue transiens, siuè immanens sit.

Diuisio Actionis. Vnde possumus actionem diuidere. Primo in duo genera subalterna,nẽpe in actionem animæ,& actionem corporis: actionẽ animæ vocamus quamcunq; actionem cuius principium primum, est anima, vel aliqua substantia immaterialis,vt includantur etiam actiones angelorum: actiones corporis vocamus eas, quarum primum principium non est anima, vt anima.

Actio aiæ est quadruplex,quædã procedens ab aĩa,vt rationale principiũ est, sicut amare,velle,sapere,iudicare:quædã procedit rõne sensus, vt imaginari,sentire,amare,appetitu sensitiuo:quædã ꝓcedit ab anima rõne potẽtiæ vegetatiuæ,vt augere,nutrire, attrahere, digerere, quædam ab anima ratione potentiæ motiuæ: & hæc duplex,

plex, altera quæ transit exterius, ad locum, vt ambulare, natare, volare: altera quæ transit in corpus aliud, quales sunt percussiones, & operationes omnium artium: unde hę omnes actiones animę sunt, quippe quę non sine anima possint exerceri.

Ex quo colliges, ꝙ minus recte aliqui ꝑcussiones, & operationes artis vocent corporis operationes, cum ab anima ita dependeant, sicut sentire; nec propterea dicendæ sunt corporis, quia corpore exercẽtur, cum etiam nutritiuo, & vegetatio, atq; sensatio, corpore ac circa corpus exerceantur.

Actio ergo corporis est, quæ a forma corporis, idest quæ ab anima non est, procedit; qualis est ignis calefactio: & denique elemẽtorum actiones, & mistorum inanimatorũ, vt actio magnetis in ferrum; & similiter omnes actiones: quæ quamuis ab animatis procedant, non tamen procedunt ab eis ut animata sunt: vt actiones quæ sunt a virtutibus herbarum, a partibus animalium & a reliquis. Vnde posset congrue diuidi talis actio corporis, in actionem elementorum simplicem, & actionem mistorum inanimatorum, vt lapidum, & aliorũ: & in actionem animatorum, non vt animata.

Potest rursus actio secundo diuidi in actionem immanentem, & actionem trãseuntem, actio immanens illa dicitur, quæ in exterius non transit, ut amare, sapere: actio transiens exterius transit, idest extra ipsum agens, ut scindere, secare.

De proprietatibus Actionis.

Circa tertium vero, oportet ipsas Actionis proprietates tradamus: & quidam præter illas duas supra ab Aristot. positas Gilber. duas alias tradit: altera est, omnis actio est cum motu, & motus ēt cum actione: idest Actio non fit sine aliquo motu, motus enim ab agente fluens actio est.

Hoc intellige de motu large sumpto pro quacunque processione ab alio, quamuis non sit successiua, & paulatim tendens: sunt enim aliquæ actiones quæ in instanti ab agentibus procedunt, vt illuminatio solis, generatio substantiæ.

Altera proprietas, Actio infert passionem, idest non cõtingit aliquid agere, quin aliquid aliud re, vel ratione distinctum patiatur, hæc de actione.

DE PASSIONE.

Quid & quotuplex sit passio.

Passio, intelligẽdo ea quę de actione diximus, facillima cognitu est: fere.n. eadẽ omnia actioni & passioni communia sunt, præter definitionem & naturam, propter quod semper vtraque copulantur.

Passio igitur est, vt Gilber. describit, actionis effectus: ut enim vtamur eodem exẽplo superiori, calor fluens & ab igne procedẽs vt in ipsam aquã introducitur, dicitur passio. Vnde ipsa passio dicitur effectus actionis, quia ex hoc ꝙ ab igne calor fluit, & succedit, ꝙ actio est, inde in aquã introducitur, & passio est: vnde passio est forma fluẽs, vel in subiecto aduenienς. *Quid sit passio.*

Posset etiam eodem modo, quo actio describi. s. Passio est fm quam subiectum patitur. Nec definienda est, vt aliqui faciunt, Passio, est relatio patientis ad agens. Vocamus autem hic passionem, non ipsam formam absolutam, vt in prædicamento qualitatis, sed formæ receptionem, siue nociua sit, siue conueniens.

Potest autem prima illa diuisione diuidi in passionem animæ & corporis; nec existimes cum quibusdam, qui tabulas conscripserunt, passionem animæ esse, quæ ab anima fit, vt videri, amari: sed passio animæ dicitur, qua aliquid ratione animæ in se patitur, vt tristari, augeri, nutriri, & reliqua quę dicemus. Passio vero corporis est, qua inanimata vel animata, non ut animata sunt, patiuntur: calefieri, frigefieri, secari. Esto autem diligens in his considerandis, quæ philosophica sunt, & altiores & profundiores radices habent quam appareat. *Diuisio passionis.*

Circa has passiones & actiones considera, ne decipiaris ex voce, dum omne verbũ actiuũm, vel habens vocem actiuam existimas significare actionem. semper.n. recipiẽda est significatio, an sit passio, uel actio: unde sunt verba actiua, & neutra, quæ si ad examen philosophicum iudicentur, passionem significant, vt uidere, audire, intelligere, hæc enim si operationem apprehensiuã significent, passionem dñt: similiter ueneo, uapulo, fio: alia contra, sub uoce passiua actionem significant, ut multa deponentia. *Not. primo.*

Nec similiter existimas omnia uerba significare actionem uel passionem: aliqua enim *Nota secundo.*

enim substantiam vel aliquid substantiæ, scilicet existentiam eius significant, vt sum, subsisto, existo.

Nota tertio. Hic notat vnum Simpl. & Ammon. hæc prædicamenta potius explicanda per abstracta, aut per infinitium, vt dicatur, actio, passio, agere, pati, calefactio, vel calefacere; nã concreta, & verba cum includant subiectũ, videntur claudere relationem simul, vt agens, & patiens. hæc de passione.

DE QVANDO.

Quid sit Quando, seu esse in tempore, & quæ eius species, & propria.

Primum fundam. HOc est aliud prædicamentum, quod iuxta ordinem Gilber. sequitur immediate actionem & passionem. Et ante huius explicationem, est vnum notandum maxime, quod docte docuit Ammon. ista sex prædicamenta esse facta, & velut composita ex quatuor præcedentibus. Actio enim & passio sunt formæ fluentes, & ab alio in aliud procedens. hæ autem, formæ aliorum sunt prædicamentorum. Præterea, quando nihil aliud est, quam tempus, quod quantitas est, cum substantia. s. esse in tempore; similiter. Vbi esse in loco, & a relatione cum substantia esse situm, scilicet iacere, sedere; & ab habitu, scilicet indumento & ornatu, scilicet esse vestitum:

Secundũ fundam. Nec intelligas ista prædicamenta esse accidens cum substantia: hoc enim est falsum, sed sunt accidentia aliorum prædicamentorum, vt doctissime dicit Alber. super addentia certum modum, qui in aliis prædicamẽtis non continetur: propterea prædicamenta per se constituunt, & hoc valde nota: sunt enim non ita multi, qui hoc aduerterint: verbigratia locus in se & respectu subiecti sui, quantitas quædam est: tamen respectu corporis quod continet, & circumscribit, dicitur vbi, & non quantitas. Similiter tẽpus respectu illius quod a tempore mensuratur, dicitur quando. Similiter & habitus est quarta species qualitatis in se, & respectu sui subiecti: at respectu corporis, cuius habitus est, dicitur aliud prædicamentum.

Tertium fundam. Tandem scias esse aliqua accidentia, quæ non solum suo subiecto insunt, sed etiam extrinsecum corpus afficiunt secundum se: & ista duo prædicamenta respiciunt, quali sunt locus, tempus, & reliquã quatuor: ex quo fit, ista quatuor vltima præsertim in concreto sumenda esse, vt explicent talem modum.

Dubium primum. Dices ergo ista sunt relatiua ad aliquid: dico non esse ad aliquid. Primo, quia ista habitudo non est ad terminum, sed ad subiectum, licet extrinsecum. Præterea aliud relatiuum non denominatur a suo correlatiuo, pater enim non denominatur a filio, sed a paternitate at locatum a loco sic se habente per modum formæ dicitur locatum. & ab habitu vestitum. Præterea, quia solum ad aliquid denominat: at hic nõ solus respectus loci, aut locati denominat locatum, sed ipse locus sic se habens. Vnde sicut album, dicitur ab albedine sic se habente, qui modus albedinis non est relatio: ita esse in loco, a loco sic se habente; nõ tamen talis modus est ad aliquid: at quia ista denominatio, & modus sumitur ab extrinseco, nec in re est, tam verum subiectum locatum, sicut corpus albedinis, videtur minimum habere relationis, tamen absoluta simpliciter sunt secundum formam a qua denominantur, licet aliquid relationis habentia: sed nullo modo ad aliquid, nec relata simpliciter sunt vocanda.

Ex quo intelliges, quam digni sint reprehensione, qui omnia ista prædicamenta per relationem tantum describunt: quis enim vnquam sibi persuadet, esse vestitum, esse in loco, esse tantum relationes.

Quid sit tempus, & quid esse in tempore, qđ dicitur. Quando. Accedamus ergo ad prædicamentum. Quando, quod a Gilber. ita describitur. Est id quod ex temporis adiacẽtia relinquitur. Explicemus ergo, quid sit tempus, & quid esse in tempore, & quid est, quod relinquitur ex hoc quòd aliquid est in tempore. Tempus est rerum mensura continua successiua, scilicet est quædam mensura rem totam ita mensurans, vt non totam simul mensuret, sed partem post partem, & qñ una pars est, & aduenit, altera recedit, ut patet in his, quæ in tempore sunt. Corruptibilia enim omnĩa habent duo, suum esse, & suas operationes, & utrumq; sub tempore; nam esse non totum, quod habitura sunt similiter habent, ut patet in puero, & planta, & aliis, quæ paulatim acquirunt esse, & substantiam, & non totam simul, & una parte acquisita, altera abit, & recedit; similiter si operantur, non simul

omnia

omnia faciunt, sed est initium operationis, & medium, & finis: & horum vno succedente, alterum recedit.

Nihil ergo aliud est esse sub tempore, quam variationem & fluxum in suo esse, & operationem secundum temporis variationem pati. Id aũt est relinqui ab adiacentia tpis denominari ab ipso tpe mensurante, & fluente, & hoc est. Quando non tempus ipsum, sed tempus sic se habens. Et quia tẽpus est quid successiuum non vere denominat, nisi quando aliqua pars, & quantitas eius sumitur simul, vel quia translacta est, vel quia transitura operatur, uel quia iam transiens percipitur: id er go dicitur Quando esse, quod relinquitur ex adiacentia temporis: vocat autem adiacentiam, nõ inhærentiam, quia tempus non inhæret nõbis, sicut albedo corpori, sed ab extrinseco mensurat: tempus enim est motus primi cœli realiter, vel eius passio.

Species seu diui sio ipsius, Quando

Genera ipsius Quãdo penes partes principales temporis sumenda sunt, vt esse in præterito, præsenti, futuro: sub quib. sunt variæ species temporis, quæ diuersas nominationes inducunt; vt superiori anno, proximo die, heri, & reliqua. Quamuis.n. tempus sit quantitas vnius speciei, tamen simul cum hoc modo sumptum, & genera, & species varias efficit.

Proprietates ipsius, Qñ

Proprietates huius prædicamẽti vel rei quam vocamus, Quando, sunt tres. Prima quòd non habet contrarium ratione sui: heri enim non est contrarium hodie, nisi ratione eorum, quæ in tempore accidunt, quia heri fui forte lætus, hodie mœstus. Secunda, quando non suscipit magis & minus. Tertia proprium est ipsius quando, vt solum denominet corpora corruptibilia: hæc enim omnia solum sunt proprie sub tempore, & dicuntur Quando, idest esse in tempore, vel fuisse, vel fore.

DE VBI.

Quid sit vbi, seu esse in loco, & quæ eius species, & propria.

VBi, vt Gilbe. definit, est circumscriptio corporis ex circunscriptione loci ꝓueniens. In huius declaratione oportebit aduertere, quid sit locum circunscribere corpus, ex hoc enim apparebit, quid sit loci actiua circunscriptio, & ipsius corporis circunscriptio passiua.

Quid sit locus, & quid circunscribi et esse in loco, qd dicitur Vbi.

Locus, vt superius diximus, est superficies vltima corporis continentis. Ista igitur superficies, quæ locus est, primo ipsum corpus locatum totum circunitat, & ambit, ita vt illud locatum idem, vel pars eius alibi non sit, secundo ipsius locati partes ita etiam ambiuntur, vt vbi vna est, altera nõ sit, & vbi totum est, pars adæquate non sit. tertio ita locus corpus circunstat, vt dum tale corpus ibi est, aliud quicquam tali in loco esse non possit. verbi gratia, est vinum in aliquo vase, & in illa parte aeris circundante qua apertum est vas: tunc vnum ita a tali loco continetur, vt alibi non sit nec vinum, nec pars eius; & similiter pars loci q̃ continet inferiorem partem vini, non continet superiorem partem, & præterea nihil aliud vas capiet, dum ibi vinum fuerit; hoc est locum circumscribere corpus; & loci tali habitudo & modus, dicitur circũscriptio actiua; & ex hoc patet, quid sit corpus circunscribi a loco: & quid sit ipsa circunsciptio loci passiua: & corpora quæ sic in loco sunt dñr esse circunscriptiue in loco.

Hinc demum patet, quid sit ubi, seu esse in loco; nihil enim aliud est quam a loco, sic affici, a loco circunscribi, sit quemadmodum esse album, est ab albedine sic se habente denominari, siue ab albedine affici, ita ubi a loco, ut esse Romæ, esse in classe.

Vnde multiliter quidam distinguunt duplex Vbi, actiuum, i circunscriptionem loci: & passiuum, scilicet circunsciptionem corporum; cum unum sit ubi. s. a loco circumscribente contineri, ut declaraui.

Quid sit esse in loco impropriè.

Hinc fit quod ad maiorem declarationẽ adiungam. Quãdo aliquid ita est in aliquo loco ut alibi simul sit, vel possit ibi alia simul compati, uel non habeat partes iuxta partes loci, non dicitur esse vbi proprie ꝑ quod Theologi optime dicunt. Deum nõ esse in cœlo tanquam in loco, quia simul est extra cælum, & corpus Christi non est circunscriptiue in hostia; quia simul est in multis hostiis: & illic non est secundũ quantitatem hostiæ, quia in qualibet hostiæ parte est totum corpus; sed de his hactenus.

De variis modis existendi in loco.

Vnum solum inferamus, proprie non esse in loco, nisi corpus sensibile secundum istam definitionem præsentem. Propterea

non mihi placet distinctio illa de vbi composito, quod est pro corporibus; de vbi simplici pro angelis; hæc enim est præter Arist. doctrinam, licet aliàs illud verum sit; Potius diuidemus aliud esse in loco circumscriptiue, quia scilicet a loco circumambitur, ut corpus: aliud esse in loco definitiue, scilicet quia ibi sit præsens tantum, nec circumambitur a loco scilicet aliqua superficie loci, vt Angelus. Aut etiam hoc pacto distingui potest, aliud esse in loco proprio, aliud in loco cōmuni; in loco proprio quæ adæquate corpus continens in loco communi, idest adæquato; ut esse Romæ, esse in terra.

Potest etiam esse analoga diuisio, esse in loco per se, ut corpus esse in loco per aliud vt puncta, & lineæ: per superficiem dicuntur esse in loco. Proprietates sunt faciles, propriè non habere contrarium, nec suscipere magis vel minus. Hæc de ubi.

DE POSITIONE SEV SITV

Quid sit Positio, & quotuplex, & quæ eius propria.

POsitio est quidam partium situs, & generationis ordinatio. In declarationem aduerte, quod duplex ex positio. Altera est ordo partium inter se, secundum quem vna est ante aliam uel in alia, uel alio quouis modo, & ista est positio, de qua in prædicamento quantitatis locuti sumus quæ ad aliquid est, cum sit purus ordo. Alia est positio ipsarum partium inter se, & in ordine ad locum, qui situs dicitur; & hæc est huius prædicamenti, secundum quem corpus sic, uel aliter se habet ad locum, secundum suas partes, ut dicimus, sedere, stare, cubare: hæc enim omnia ordinem partium secundum locum dicunt. Propterea definitio dicit partium situs; nam situs locum includit.

Positio autem duplex est, quædā naturalis, quædam accidentalis. Naturalis est, quā natura præfixit animatis, secundū quā homo sursum habet caput, bruta deorsum, seu persona brachia: tali loco, reliqua. Positio accidentalis est, quam uoluntas humana præfigit: quæ duplex est: quædam animatorum, vt stare, sedere, accumbere: altera inanimatorum, ut adiacere, erigi, obliquari, similia. Ad explicandos igitur hos situs tam naturales, quam uoluntarios, dicit partiū situs: & generationis ordinatio.

Proprietates situs faciles sunt, non habere contrarium proprie, nec suscipere, magis vel minus. Et hęc breuiter sufficiant de positione.

DE HABITV.

Quid sit Habitus, & quotuplex, & quæ eius propria.

HAbitus multipliciter sumitur. Vno modo pro qualitate difficile mobili, & sic est primum genus qualitatis. Altero modo, pro habitudine & relatione rei penitus extrinsecæ ad aliud cuius dicitur esse secundum quod dicitur amicus est habitu: dignitas est habita ab alio. Tertio pro aliqua forma, vel re certo modo se habente circa corpus: quo pacto dicimus, esse uestitum, esse calceatum: & sic, hoc prædicamentum facit, & describitur. Habitus est corporum, & eorum, quę circa corpus sunt adiacentia.

Habitus ex duplex. Quidam pertinens ad ornamentū, ut habere anullum, mitram, & reliqua. Quidam ad indumentum ut esse calceatum, & similia. Et hæc adhuc sunt in duplici differentia, sunt. n. vel indumenta domestica, vel militaria.

Proprietates huius eædem sunt cum superioribus. Et hæc breuis explicatio logico sufficiat, plura alijs in locis proprijs cognito.

DE POSTPRAEDICAMENTIS.

De oppositis. Cap. XI.

DE oppositis autem quot modis solent opponi dicendum est. Dicitur enim alterū alteri oppon in quadrupliciter, aut ut ut ea quæ ad aliquid, aut ut contraria, aut ut priua-

priuatiō & habitus, aut ut affirmatio & negatio. Opponitur autem vnumquodque istorum vt sit figuratim dicere, tanquàm ea quæ ad aliquid quidem, vt duplum dimidio: tãquàm contraria, vt malum bono: tanquàm autem secundum priuationem & habitum, vt cœcitas & visio: tanquàm uerò affirmatio & negatio, vt sedet non sedet.

2 Quæcumque igitur ad aliquid opponuntur, ea ipsa quæ sunt oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ipsa: ut duplum dimidii, hoc ipsum quod est, alterius dicitur: alicuius enim duplum dicitur: & scientia scibili, tanquàm ea quæ sunt ad aliquid opponitur, & dicitur scientia ipsum quod est scibilis: & scibile dicitur ipsum quod est ad oppositū ad scientiam: scibile enim aliquo dicitur, scilicet scientia scibile: quæcũque ergo opposita sunt tãquàm ad aliquid, ea ipsa quæ sunt oppositorum, vel alio quolibet mòdo ad inuicem dicuntur.

3 Illa verò, quę opponuntur vt contraria, ea ipsa quidem quę sunt nullo modo ad se inuicē dicuntur: contraria tamen sibi inuicem dicuntur: neque enim bonum mali dicitur bonum, sed contrarium, quare differunt ab inuicem hæ oppositiones.

4 Quæcumque uerò contrariorum talia sunt, vt in quibus nata sunt fieri, & de quibus prędicatur necessarium sit alterum ipsorum inesse, horum nihil est medium: quorum verò non est necessarium alterum inesse horum, omnino est aliquid medium. Vt ægritas & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri: & necessarium est alterū ipsorum inesse animalis corpori, uel ægritudinem, vel sanitatē: & par quidem & impar de numero prædicantur: & necesse est horū alterum numero inesse vel par uel impar: & non est horum aliquod medium, neque ęgritudinis & sanitatis, neq; imparis atque paris.

5 Quorum autem non est necessarium alterum inesse, eorum est aliquod medium, ut nigrum & album in corpore animalis nata sunt fieri, & non est necessarium alterum eorum inesse corpori: non enim omne corpus uel album vel nigrum est: sed & prauum & studiosum prædicantur quidem de homine & de aliis compluribus: non est autem necessarium alterum eorum inesse iis, de quibus prædicantur: non enim omnia aut praua aut studiosa sunt, sed est aliquid eorum medium: vt albi & nigri, fuscum, & pallidum, & quicumque alii colores: praui uerò & studiosi, quod neque prauum, neque studiosum est. In aliquibus igitur mediis pósita sunt nomina: vt albi & nigri, fuscum & pallidum, & quicumque alii huiusmodi colores: in aliquibus uerò non est nomine facili medium assignare, vtriusque verò extremorum negatione mediū definitur: vt quod neque bonum neque malum est, neque iustum, neque iniustum.

6 Priuatio verò & habitus dicuntur quidem circa idem aliquid: vt visio & cœcitas circa oculum. vniuersaliter autem dicere est in quo natus est habitus fieri circa hoc dicitur vtrumque eorum fieri.

7 Priuari uerè tunc dicimus vnumquodque habitus susceptibilium, quando in quo natum est inesse, vel

quando illud natum est habere, nullo modo insit. edentulum enim dicimus non quod non habet dentes, & cœcum non quod non habet visum: sed quod non habet, quando natum est habere. aliqua enim ex natiuitate, neq; dentes habent, neque visum: sed non dicuntur edentula, neque cęca. Priuari verò & habere habitum, non est priuatio & habitus, habitus enim uisus est, priuatio verò cœcitas: habere autem uisum non est uisus, nec cęcum esse, cœcitas: priuatio enim quædam est cœcitas: cœcum uerò esse priuari, non priuatio est. Amplius, si idem esset cœcitas & cœcum esse, vtraq; de eodem prædicarentur. sed cœcus quidem dicitur homo, cœcitas uerò homo nullo modo dicitur. Opponi quidem etiam ista uidentur, priuari scilicet & habere habitum, quemadmodum priuatio, & habitus, idem enim modus est oppositionis. Nam sicut cœcitas visui opponitur, sic cęcum esse, & uisum habere, opponuntur.

8 Non est autem neque hoc quod sub affirmatione & negatione est, affirmatio & negatio: affirmatio namque oratio affirmatiua est, & negatio oratio negatiua: quod uerò sub affirmatione & negatione est, nulla est oratio, sed res. dicuntur autem hæc esse opposita adinuicem tanquàm affirmatio, & negatio: nam & in his modis oppositionis idem est: sicut enim affirmatio ad negationem opponitur, vt quod sedet, ei quod non sedet, & sic & res quæ sub utroque est opponitur, scilicet sedere aliquem, ad non sedere.

Quòd autem priuatio & habitus non opponuntur ut ad aliquid, manifestum est, non enim dicitur id ipsum quod est oppositi, visus enim non est cœcitatis uisus. non ullo alio modo ad ipsum dicitur. Similiter autem neque cœcitas uisionis cœcitas dicitur: sed priuatio quidem uisionis dicitur, cœcitas uerò uisionis non dicitur, neque uisus cœcitatis. Amplius, ad aliquid omnia ad conuertētiam dicuntur. quare, si cœcitas eorum quę ad aliquid sunt, esset, vtique & conuerteretur ad illud ad quod dicitur, sed non conuertitur: non enim dicitur uisus cœcitatis uisus.

Quod autem neque ut contra- 10
ria opponuntur quæ secundum priuationem & habitum dicuntur, ex his manifestum est. Contrariorum enim, quorum nihil est medium, necesse est vel in quibus fieri nata sunt, aut de quibus prædicantur, alterum ipsorum inesse semper: eorum enim nihil medium erat, quorum alterum inesse susceptibili necessarium erat, vt in languore & sanitate, & impari atque pari. quorum uerò aliquid medium est, nunquam necesse est omni inesse alterum, neque enim necesse est omne susceptibile uel candidum, uel nigrum esse, neque frigidum uel calidum: horum enim medium aliquid nihil esse prohibet. insuper autem & horum erat aliquid medium, quorum alterum inesse susceptibili non necessarium erat præter illa, quibus unum inest naturaliter, ut igni calidum esse, & niui candidum. in his enim determinare necessarium alterum est inesse, & non utrum-

vtrumuis contingit, non enim possibile est ignem, frigidum esse ucque niuem nigram. Quare omni quidẽ susceptibili non necessarium est alterum ipsorum inesse, sed solis quibus natura vnum inest: & his deter
11 minate vnum non vtrumuis contingit. In priuatione autem & habitu neutrum eorum quę dicta sunt uerum est: non enim semper alterum eorum inesse susceptibili necessarium est. quod enim nondum natum est habere uisum, neque cæcum, neque uisum habens dicitur, quare non erunt hæc, vt ea contraria, quorum nihil est medium. Sed neque vt ea, quorum aliquid est medium: necessarium enim est aliquando omni susceptibili alterum eorum inesse. quando enim iam ad habendam visionem natum fuerit, tũc aut cæcum, aut habens uisum dicetur, & eorum non determinate alterum, sed vtrumuis contingit: non enim necessarium est vel cæcum uel uisum habens esse, sed utrumuis cõtingit. in contrariis autem, quorum aliquid medium est, nunquam necessarium erat omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdam: & his determinate unum, & non utrumuis contingit. Vnde palam est quòd secundum neutrum modorum tanquam contraria opponũtur ea, quæ secundum driuationem & habitum opponuntur.

Amplius, in contrariis quidem
11 cum sit susceptibile, adinuicem mutationem fieri possibile est: nisi alicui unum natura inest. ut igni calidum: & enim sanum possibile est languere, & candidum nigrum fieri, & calidum frigidum: & ex studioso prauum, & ex prauo studiosum fieri possibile est. prauus enim ad meliores exercitationes deductus, & doctrinas (etsi ad modicum aliquid proficiat, vt melior sit) si certe semel quamuis modicum incrementum sumpserit, palam est, quia aut perfecte mutabitur, aut satis multum incrementum sumet. semper enim bene mobilior ad virtutem fit, etiam quodcunque incrementum sumpserit à principio. quare etiam verisimile est plenius eum sumere incrementum, & hoc dum semper fit, perfecte in contrarium habitum restituetur: nisi forte tempore prohibeatur. Verum in priuatione & habitu impossibile est adinuicem mutationem fieri, ex habitu enim in priuationem mutatio fit, a priuatione uero in habitum impossibile est: neque enim cæcus factus aliquis, rursus vidit: neque cum caluus fuerit, rursus comatus factus est: neque cum fuerit edentulus, dentes ei iterum orti sunt.

Quæcunque uero tanquam affirmatio & negatio opponuntur, 12
palam est quòd nullo prædictorum modo opponuntur. in solis enim his necessarium est semper, hoc quidẽ eorum uerum, illud autẽ falsum esse, neque.n. in cõtrariis necessariũ est semper alterum uerum esse, alterum autem falsum: neque in iis, quæ ad aliquid sunt: neque in habitu & priuatione, ut sanitas & languor contraria sunt: & neutrum horum neque uerum neq; falsum est. Similiter aũt & duplum & dimidium tanquam quę ad aliquid opposita sunt: & non est eorum neutrum, neq; ue-

rum, neque falsum: sed neque ea quę secundum priuationem & habitum dicuntur: sicut visio & coecitas. Omnino autem eorum quæ secundum nullam dicuntur complexionem, nihil neque uerum, neque falsum est. omnia autem quæ dicta sunt, sine complexione dicũtur. Verumtamen maxime tale hoc contingere uidebitur in iis quæ secundum complexionem contraria dicuntur. sanum namq; esse Socratem, ad languere Socratem cõtrariũ est. Sed neque in his necessarium semper alterum verum esse, & alterum falsum. cum enim Socrates sit aliud quidem uerum, aliud autem falsum erit: cum uero non sit, ambo falsa sunt. neque enim languere, neque sanum esse uerum est, cum ipse non sit omnino Socrates. In priuatione uero & habitu cum non sit omnino, neutrum uerum est. cum autem sit, non semper alterum quidem uerum erit, alterum autem falsum: habere namque uisum Socratem ei quod est cœcum esse Socratem opponitur, sicut priuatio & habitus. & cum sit, non necessarium est alterum uerum esse, uel falsum. cum enim nondum sit natus habere, vtraque falsa sunt. & cum non sit omnino Socrates, similiter quoque falsa sunt utraque & uisum eum habere, & cœcum eum esse. In affirmatione vero & negatione semper siue sit, siue non sit, hoc quidem falsum erit, illud autem uerum. Languere namque Socratem, & non languere Socratem, cum ipse sit, palam est quòd alterum eorum uerum, alterum vero falsum est, & cum non sit, similiter. languere etenim cum non sit, falsum est; non languere autem, verum. Quare in his solis proprium erit semper alterum eorum verum, alterum falsum esse, quæcunque tanquam affirmatio & negatio opponuntur.

Cõtrarium autem bono quidem ex necessitate malum est. hoc autem per singulorum inductionem palam est: vt sanitati languor, & iustitiæ iniustitia, & fortitudini timidias: similiter autem & in aliis. Malo autem aliquando quidem bonum est contrarium, aliquando malum. defectui enim, cum malum sit, superabundaatia contraria est, cum sit etiam ipsa malum. similiter autem & mediocritas, cum utrique contraria sit; bonum est. Sed in paucis quis tale hoc aspiciet, in pluribus uero semper malo bonum contrarium est. Amplius, contrariorum non necessarium est si alterum sit, & reliquum esse. Sanis namque omnibus, sanitas quidem erit, languor uero non. Similiter autem albis omnibus, albedo quidem erit, nigredo uero non. Amplius, si ei quod est Socratem sanum esse, Socratem languere contrarium est; non contingit autem simul utraque eidem inesse: non utique continget cum alterum contrariorum sit, & reliquum esse, cum enim sit Socratem sanum esse, languere Socratem non erit. Palam uero est quod circa idem, aut specie, aut genere nata sunt fieri contraria. Languor namque & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri, albedo autem & nigredo, simpliciter in corpore: iustitia uero & iniustitia in anima hominis. Necessarium autem est omnia contraria,

ria, vel in eodem genere esse, vel in contrariis generibus, vel ipsa genera esse. album enim & nigrum in eodem genere sunt: color enim eorum genus est. iustitia verò & iniustitia, in contrariis generibus: illius namque uirtus genus est, huius autem uitium. bonum uero & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.

Cur iam de his postprædicamentis, & de quot, quoque ordine differat.

DIximus in principio huius tractatus, cum in tres partes esse diuisum. In prima quidem parte traduntur quædam præambula ad prædicamentorum cognitionem necessaria. In secunda de ipsis prædicamentis,& generibus agitur. In tertia, quæ postprædicamenta dicitur, aliqua, quæ in ipsis prædicamentis communiter reperiuntur,& ipsorum velut proprietates communes sunt, continentur.

Hæc autem sunt quinque, Oppositio, Prius, Situs, Motus, Habere. De quorum singulis in suis capitibus agemus: & quomodo in prædicamentis inueniantur, explicabimus.

Primum ergo est Oppositio, de qua in quatuor primis prædicamentis sermo factus est, dum dicitur substantiæ non esse contrarium, & in quantitate magnum opponi paruo: & in qualitate pariter,& relatione,& præterea in omnibus prædicamentis oppositio inuenitur, cum differentiis oppositis genera quæque diuidantur. Agit igitur de oppositione.

Est autem hoc caput diuisum in tres partes principales. Prima continet quatuor species oppositionis,& earum declarationes. In secunda fiunt quędam earum adinuicem collationes, vt cuiusque differentia nota fiat: In tertia particularius agitur de contrarijs.

1 De oppositis uerò quoties solent opponi, &c.

Hæc est prima pars, in qua materiam capitis proponit, nempe agendum esse de oppositorum modis: quadrimembremq; facit diuisionem: & eorum exempla proponit; postea de singulis differit.

Opposita igitur quadrupliciter opponitur, Relatiuè, Contrariè, Priuatiue, Contradictoriè, Relatiuè, vt duplum dimidio opponitur. Contrariè, vt bonum, & malum. Priuatiuè, siue secundum priuationem & habitum, vt visio,& cęcitas. Contradictoriè, seu tanquàm affirmatio uel negatio, vt sedet, non sedet.

Hic dubitabis, quomodo malum & bonum sint contraria, cum malum nihil aliud dicat quàm carentiam & priuationé boni: malū enim est priuatio alicuius boni quod in re erat futurum, vel iam erat, vt cęcitas dicitur malū oculi, quia priuat oculum visu suo: vt autem duo sint contraria, vtraque debuerint esse alicuius naturę positiuę. Ad hoc dico, non esse negādum naturam mali esse priuatiuā, nullum enim ens positiuum in sua natura est malum. Sed hic Arist. sumit bonum, & malum pro ipsis rebus quæ dicuntur bonæ & malæ, vt habitus virtutis & habitus vitij; ille enim bonum, hic uerò malus dicitur, & contrarii sunt: & unum contrarium vniuersaliter dicitur bonum, alterū malum in rebus nāturalibus, vt dulcedo bona, amaritudo mala.

Quæcumque igitur ut ad aliquid opponuntur, &c. 2

Singulos oppositionum modos aggreditur: & primum à relatiuè oppositis incipit. Illa autem opponuntur ad aliquid, quæcumque hoc ipsum, quod sunt, oppositorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad ipsa. Ponit exempla variorum casuum, quęque relatiua ad sua correlatiua referuntur, vt diximus superius; ex quibus variis exemplis rursus eandem infert velut probatam definitionem. Dubitabis quare dixit (oppositorum dicuntur) & non, aliorum dicuntur, vt superius dixit. Dico relatiua dupliciter posse comparari. Vno modo ad sua correlatiua, vt scientia ad scibile, virtus ad suum obiectum. Altero modo ad alia quæ sibi correlatiua non sunt, vt scientia ignorantiæ, virtus vitio. Si relatiua primo modo sumantur, sic intra ad aliquid opponuntur,& ita loquitur in præsenti: ac pro-

pterea dixit,oppositorũ dicunt, vt cognoscamus hanc oppositionem esse intra ipsa correlatiua adinuicem. Si posteriori modo sumantur, contrariam aliquando sortiuntur oppositionem, vt scientia ignorantiæ & virtus vitio contraria est suis tamen correlatiuis vnumquodque horum ad aliquid, seu relatiue opponitur, & hoc etiam in exemplis manifestatur. Dubitat quomodo duo correlatiua dicuntur opposita adinuicem: cum simul existant, & vnum alterum non auferat, immo absque altero alterum nequit consistere. Respondet Albertus, non opponi secundum hanc coexistentiam, sed secundum quod vnum, alterum a subiecto expellit: pater enim non compatitur in eo subiecto, in quo est, filiationem eam ad quam dicitur, & cui opponitur; & hæc ratione simul non existunt.

3 Illa uero quæ opponuntur, ut cõtraria &c.

Secundo loco aggreditur contraria: & ipsa sic describit. Contraria sunt quæ cum adinuicem non sint, vnum alteri inuicem contrarium dicit. Et est aduertenda ista descriptio, duas autem habet partes. Altera est, Contraria adinuicem non dicũtur, nõ enim dicitur album est nigri album, & nigrum est albi nigrum: tamen hæc particula non sufficit; nam in priuatiue oppositis etiam hoc idest. & in contradictorijs; non enim dicitur cæcitas est visus cæcitas, & ea contra; propterea est altera particula. (Et vnum alteri est contrarium.) idest, est similis & æqua ratio, & habitudo in vtroq; secundum quam album nigrum contrariũ, & item album nigrum est contrarium: & hoc in nullis alijs oppositis, præter relatiua, inuenitur; propterea excepit relatiua, dicitur enim, cæcitas est priuatio visus, sed non dicitur visus priuatio cæcitatis. Similiter non sedet, dicitur negatio illius, qui sedet; sed sedet non dicitur negatio alterius, sed affirmatio. Hoc igitur indicat illa particula in contrarijs, alterum alteri sibi inuicem contrarium dicitur. Dubitatio hic oritur, contrarietas est quædam relatio, sicut similitudo, dissimilitudo, inæqualitas, & reliqua; ergo quæ opponuntur secundum cõtrarietatem opponuntur relatiue. Dico hoc esse sophisma: hic enim non sumimus oppositionem in illa relatione, quæ dicitur contrarietas, sed in ipsis extremis quibus inest talis contrarietas; quæ extrema. scilicet album, nigrum, si secundum talem relationem contrarietas opponuntur, sunt relatiua; secundum formas ipsas absolutas, quibus contrarietas inest, contraria sunt, & non ad aliquid.

Quæcunque uero contrariorum talia sunt &c. 4

Diuisionem quandam contrariorum hic ponit. Contraria quædam non habent medium, quædam autem medium habent; illa medium non habent, quæ circa proprium subiectum ita se habent, vt proprio eorum subiecto proposito, sit necessarium alterum illorum inesse; verbi gratiá, par & impar sunt contraria, non habentia medium, quia posito numero aliquo, qui est subiectum paritionis vel imparationis, necesse est quod ille numerus sit par vel impar; & proposito aliquo quod est subiectum sanitatis, & ægritudinis, necesse est, vt illud aliàs sit sanum vel ægrum: secundum enim Aristo. non est medium inter sanitatem & ægritudinem, vt vult Gale. hic enim asserit conualescentiam esse medium; hoc tamen non recipit Arist. sed hoc determinare est extra rẽ; sat est hic posita esse pro exemplo ista duo, tanquam non habentia medium. Hic aduerte, semper sumendum esse subiectum proprium contrariorum: id autem proprium subiectum vocat circa quod apta sunt contraria vt versentur, & ei insitrut corpus aliquod mixtum dicitur subiectum proprium albedinis & nigredinis, cui albedo uel nigredo inesse potest; aliter enim nisi proprium subiectum sumas: medium inuenies in non habentibus mediũ, vt angelus nec est sanus, nec æger, nec par, nec impar, sumendum ergo est proprium subiectum.

Quorum autem non est necessarium &c. 5

Explicat quæ medium habeant, nempe quæ subiecto proprio posito non est necesse alterum illorum inesse; vt album & nigrum medium habent; posito enim corpore, non est necesse quod album sit uel nigrum, potest namque esse rubrum vel pallidum: quamuis, inquit, non omne medium nomen habeat: in quo insinuat duplex esse

contra-

contrariorum medium, alterum per participationem, alterum per negationẽ extremorum. Illud est per participationẽ, quod est aliqua forma ex extremis composita, vt pallor, rubor, quę ex albedine & nigredine cõflantur: illud autẽ est per negationem extremorũ, quando non est aliqua forma media vel cõposita ex extremis, sed aliquod subiectũ particulare propriũ, à quo vtrumque extremum remouetur, vt paruum & studiosum habent mediũ, non quidem participatione, sed subiecto: nam datur aliquod ex propriis subiectis, qđ nec sit prauum, nec studiosum, scilicet homo qui nõdum habet habitum virtutis, vel habitum vitij: hic enim paruum & studiosum sumuntur secundum habitum, nam secundum actum nullus est homo adultus rationis capax, qui non sit bonus vel malus, s. in peccato vel in gratia: potest tamen esse qui nec habitum virtutis nec vitij habeat, vt qui vnum aut alterum peccatum habet, ex quibus nondum factus habitus est.

6 Priuatio verò, & habitus dicuntur quidem circa idem, &c.

Explanatis contrarijs accedit ad opposita priuatiuè, explicatque quæ opponantur priuatiuè, seu quid sit priuatio & habitus, & quid priuari & habitum habere. Priuatio, inquit, & habitus circa idem aliquid sunt, vt cæcitas, & visus circa oculum. Pro cuius declaratione aduerte, contraria versari quidem circa idem subiectum, sed non semper circa idem subiectum specie vel numero: vt album & nigrum, calidum, & frigidum, circa corpus sunt, quia non nisi corpori insunt, at non in eadem corporis specie, nec in eodem corpore numero. Similiter reliquæ oppositiones non est necesse sint circa idem subiectum numero: at habitus, & priuatio nata sunt fieri circa idem subiectum specie & numero, vt cæcitas, & visus, semper oculum, & in oculo, in quo visus est, ibi nata est cæcitas inesse. Ac propterea dicit Aristo. debent non solum circa idem, sed circa idem aliquid: & quia non eodem modo, & ordine se habent circa tale subiectum: non enim simul sunt in eodem, sed vno adueniente alterum recedit, & non æqualiter, nam post habitum potest semper aduenire priuatio, non tamen semper post priuationem aduenit habitus; cum nunquam, postquam aliquis mortuus est, iterum naturaliter redeat ad vitam, sicut post vitam, semper est mors: propterea dicit habitus & priuatio videlicet fiunt circa illud subiectum circa quod habitus aptus est esse: non enim vtrumque semper versatur circa subiectum, in quo priuatio est: in oculo enim, in quo priuatio est, visus inesse non potest: sicut in quo visus est, cæcitas inesse potest. Postea explicat quid sit esse priuatum in concreto: dicitque illud subiectum priuatum dici, quod caret habitu, & forma, quam aptum erat habere illo tempore, quo, ea caret. Aduerte non quodcumque subiectum non habens formam aliquam, dicitur priuari tali forma, sed illud subiectum, cui talis forma inesse apta est, verbi gratia: lapis non dicitur priuatus visu, seu cæcus, eo quòd non habeat visum, quia non est aptus habere visum: nec hoc sufficit, sed est necessaria etiam circũstantia determinata partis, & temporis; non enim dicetur homo cæcus eo quòd non habet visum in manu, quamuis homo sit aptus ad videndum, sed propter subiectum aptum est necessaria circunstantia partis, scilicet quòd non habeat visum in oculis. Similiter circunstantia temporis, vt careat forma, tempore, quo habiturus illam erat: catulus enim ante nouem dies non dicitur cęcus, quamuis nõ videat, quia illo tempore non est aptus habere visum: nec infans dicitur edentulus, quia tali tempore non est aptus habere dentes: illud ergo priuatum dicitur, quod cum sit subiectum aptum ad formam aliquam debito tempore, & parte, illa caret: vt dicitur homo cæcus, qui visu sic caret quo tempore & parte habiturus erat eum, in quo manifestatur natura priuationis: est enim priuatio negatio formæ in subiecto apto secundum naturam, illam habere, debitis circunstantiis.

Priuari verò, & habere habitum, non est priuatio, & habitus, &c. 7

Cum aliter priuationem, & habitum; aliter priuatum esse, & habere formam explicaret; ostendit, idem ista duo non esse: differunt enim, sicut albedo, & album esse: cum vnum subiectum includat, alterum verò minime. Id autem probat dupliciter. Primo, cæcum esse, & cæcitas idem non

sunt,

sunt: & similiter visum habere,& visus: at cęcum esse,& visum habere sunt priuari & haberi: coecitas autem,& visio, priuatio, & habitus: ergo priuatio, & priuatum esse,& habere,& habitus:non sunt idem. Pręterea secundo de aliquo prædicatur cęcum esse, & visum habere; de quo non cęcitas,& visio:ergo idem non sunt:nam homo dicitur priuatus & coecus, non tamen cęcitas, vel priuatio. Statim subiunxit in quo hęc conueniant, nempe eadem oppositione opponantur, scilicet priuatiua, abstracta,& concreta: vt enim coecitas & visio priuatiua sunt, ita coecum esse & visum habere.

8 Non est autem hoc quod sub affirmatione,& negatione est &c.

Hic explicat ea quæ contradictoriè opponuntur, & ea explicat penes voces: quia oppositio contradictoria nõ solis rebus inest, nisi vt cognitione appręhenduntur, vel oratione explicantur; nam,non sedet,absolutè in rebus non est, nisi ut oratione, uel conceptu sumitur, vt postea dicemus: docetque affirmationem & negationem non esse id quod affirmatur vel negatur, sicut vox significans non est res significata: tamē hoc vtrique inest, quòd sicut oratio in se opponitur, ita res quæ per talem orationem significatur.

9 Quoniam autem priuatio,& habitus non opponuntur &c.

Hæc est secūda principalis capitis huius pars,in qua Arist.istas oppositiones cōfert: ac primo priuatiua cum relatiuis,contraria autem nō comparat, quia superius dixerat non esse adinuicem. Probat autem dupliciter priuatiua non esse ad aliquid. Primo, quia visus & coecitas non dicuntur ad inuicem, non enim visus est ad coecitatem, nec coecitas ad visum. Secundo,quia non dicuntur ad conuertentiam:non enim visus coecitatis visus est,nec coecitas visionis est coecitas: non ego sunt ad aliquid.

10 Quoniam autem neque ut contraria, &c.

Hic cum contrarijs, comparat & dupliciter probat, quæ secundum priuationem & habitum opponuntur, non opponi contrariè. Primum argumentum,est hoc breuiter, quia satis prolixum est in littera Contraria quædam habent medium, quædam non habent medium: at priuatiua,nec sunt ex contrariis habentibus medium, neque ex non habentibus: ergo non sunt contraria. Minor probatur de contrariis non habentibus medium. Ista contraria sic se habent, quòd in subiecto proprio, necessario alterum insit, & hoc in omni subiecto, ita, vt nullum detur subiectum susceptibile, cui alterum illorum non insit. At datur aliquod subiectum proprium priuationis & habitus, cui non necessario vnum horum insit: catulus enim est subiectum proprium,& aptum,quamuis ei deficiat circunstantia temporis, tamen nec est coecus, nec videns. Probatur autem de contrariis habentibus medium: hæc enim sic se habent, vt in nullo proprio eorum subiecto vnum necessario insit, nisi quando à natura insunt: vt album & nigrum habent medium, & nullum corpus dabitur quòd necessario sit album vel nigrum, nam potest esse pallidum. Patet. Illi corpori,cui à natura inest album vel nigrum sicut niui, & pici, inest albedo vel nigredo naturaliter. Similiter de calido & frigido, calor enim inest naturaliter igni. Præterea ista subiecta, quibus naturaliter inest vnum contrariorū ex his, habent vnum determinatè, id est ita vnum, quòd non alterum, vt nix albedinem, ignis calorem: at in priuatiuis hoc non fit: in primis sunt subiecta propria in quibus naturaliter non insunt, & tamen in eis necessario vnum oppositorum inest vt homini, & cani adulto necessario inest vel cęcitas vel visus: neutrum tamen à natura inest, cum eis manentibus possunt adesse. Præterea, quia non datur extremum determinatum ad vnum subiectum, sicut in illis contrariis datur vnum quod necessario sit album,& non nigrum, at in his nullum datur subiectum ex natura sua determinatum ad vnum, quodlibet enim est coecum vel videns.

Circa istam rationem dubitabis, videtur enim non procedere rectè:nam ad probandum non esse contraria non habentia medium, sumit subiectum non susceptibile priuationis & habitus, nempe catulum ante nonum diem: & postea sumit subiectum susceptibile pro contrariis mediatis. Dubium

Ad

Ad hoc dico argumentum esse bonum: & eius uis,& robur in hoc est. In contrarijs non habentibus medium omni tpe alterũ illorum inest subiecto susceptibili, nec expectat tempus aliquod,vt insit subiecto; at priuatiua, non omni tempore subiecto insunt,cum catulus aliquo tempore nec uidens nec cœcus sit: & tamen ille subiectum est, cum post aliquod tempus uisurus sit, uel futurus cœcus: Quòd si dicas catulus nondum est aptus tunc,ut recipiat alterum illorum: Ex hoc colligitur aliquod aliud præter subiectum esse necessarium ad priuationem,quãdo quidem illud nondum in est aliquod horum, siue habitus siue priuatio:quod tamen in contrariis non est;cũ tale tempus postquam subiectum existit, non expectetur: & ita differunt a contrarijs. Et hic est sensus uerissimus ipsius Aristo.quem optime insinuauit Simpl. Similiter de altera parte argumenti circa contraria mediata, Vis argumenti hæc est. Nullo tempore est necessarium aliquod illorum contrariorum subiecto inesse, nisi sit a natura unum extremum:at aliquando, ut ipse textus expresse dicit, est necessarium alterum istorum, siue habitus siue priuatio insit, homini vel cani adulto, ergo non est ex illis contrarijs,& hoc obserua. Dices: quo pacto calor igni, & albedo niui inesse a natura dicuntur? Dico non inesse a natura,quia sint de eorum substantia, ut aliqui existimarunt,credentes esse formas substãtiales,cum tamen hoc sit contra Aristo. ipsum,ut recte dicit Alb.c.8. asserit enim esse contraria,at substantiæ non est contrariũ:sed dicũtur de natura illorũ, quia sunt passiones naturam consequentes non separabiles, nisi per corruptionem subiecti.

Amplius in contrarijs quidem cum sit susceptibile,&c.

Hoc est secundum argumentum, quo probat priuatiue opposita,non esse contraria;etenim contraria circa idem subiectum possunt mutuo se expellere,& ad inuicem mutari, nisi quando unum inest a natura, ut potest quod languorem habet, sanari: & quod sanum, est languere; & calidum fieri frigidum,& frigidum fieri calidum: & ex studioso potest quis prauus, & ex prauo studiosus fieri: quod probat, nam homo prauus si bene incipiat assuefieri, absque dubio potest vel modicum in uirtute proficere: at si iterum atque iterũ assuefiat,poterit ad uirtutem peruenire,uel saltẽ magnum incrementum facere, Hoc dicit propter Platonem,ut dicit Alber. qui dicebat uirtutem non fieri assuetudine; & contra Stoicos,quia existimabant uirtutem esse in amissibilem:contraria igitur mutuo mutantur, at in priuatis id non fit, ergo sunt diuersa.Minor patet,quia ex uidente cęcum fieri põt,& ex comato caluum,& ex habente dentes edentulum,at ècontra,a priuatione ad habitum regressus est impossibilis.

Quæstio, Num à priuatione ad Habitum possit esse regressus.

Dubitatur:nã uidetur a priuatione esse regressus ad habitum; nam a somno potest quis ad uigiliã restitui:& a nocte & tenebris aer redit ad lucem: & ex nob igne fit ignis: qũo ergo a priuatione non est regressio?

Circa hoc aduerte. Duplex. potest considerari regressus: alter vt ad idẽ numero, idem prorsus numero, quod ante fuit,redeat.alter regressus ad idem specie, ut redeat idem specie, cum eo, quod ante fuit ut quando aliquis infirmus sanatur, restituitur quidem ei sanitas eadem, non quidem numero,sed specie. Præterea,regressus iste in specie est duplex: alter immediatus, alter mediatus. Immediatus est, qñ absque aliqua alia mutatione illud in quod aliquid mutatum est, redeat iterum; ut si aer uertatur in aquam, & ex aqua rursus absque ulla alia mutatione fiat iterum aer, est regressus immediatus. at regressus mediatus est,quando non ex una mutatione, sed uariis illud restituitur, ut dicit Aristo. ex uino fit acetum,tamen ex aceto non immediate fit uinum, nisi prius mutetur in aquam,& rursus aqua uino infusa mutetur in uinum 8.Meta.c.5. *Primum fundam.*

Aduerte præterea. Priuato est triplex, prima priuat solum actum,ut somnus, qui priuat tantum actum uidendi:& tenebræ lucem. Altera non solum actu, sed etiam potentia priuat:ut cœcitas quæ est in oculo læso,in quo non est potentia uisiuá.Ista potentia est duplex,propinqua, & remota Propinqua est proximum principium ad operandum,quod non indiget altero supra addito principio post se ad operationem, *Secundũ fundam.*

vt est potentia visiua ad videndum, & illa est priuatio priuans potentia propinqua. altera est potentia remota, quæ est principium operandi, sed tamen indiget alio principio superaddito. vt anima est principium remotum ad videndum, quia indiget alio principio ad visionem, nempe potentia visiua. Et ita est tertia priuatio priuans potentiam propinquam, & remotam, vt mors quæ etiam corpus priuat anima & dispositione, quæ erat in corpore ad animam, quæ erant in principio vitæ.

Prima conclusio Hoc supposito sit prima conclusio. Regressus ad idem numero in omni priuatione naturaliter est impossibilis; verbi gratia, quando dormiens restituitur ad visionem seu vigiliam non est illa uisio, & actus, idem numero cum eo qui erat ante. Dico naturaliter, nam supranaturaliter Deus idē numero potest restituere: immo restituit quando in hoc mundo mortuos resuscitauit, & nos in resurrectione post mortē erimus ijdem numero.

Secunda conclusio Secunda conclusio. Regressus ad idem specie ex priuatione priuante actu, est possibilis. hæc clara est, vt argumenta probant de somno, tenebris, & alijs.

Tertia conclusio Tertia. Regressus immediatus ex priuatione priuante potentia siue propinqua siue remota, est impossibilis, vt qui amisit potentiam visiuam rursus naturaliter non uidebit: & cadauer non fiet homo; & hoc est quod hic docet Arist. at dixit regressum immediatum, quia mediate regressus potest ille fieri, vt patet in aceto, quod fit aqua, & rursus vinum; & cadauer terra, & iterum terra planta, & fructus, & fructus cibus, sanguis & semen, ex quo iterum fit anima: sed ille regressus, mediatus est. Ad illud de igne & aqua dico, quando ignis fit aqua, priuatio illa priuat materiam actu, sed non potentia propinqua: quia materia elementorum interire est in potentia propinqua ad quamlibet formam elementi: & hoc nota, quamuis pertineat potius ad Philosophiam.

Quæcunque uero tanquam affirmatio, &c.

Hic iam Aristoteles opposita contradictorie alijs omnibus comparat; docetque præterea non esse nec relatiue opposita, nec contrarie, nec priuatiue, tali argumento. In oppositis contradictorie, semper vnū est uerum, alterum falsum, at in alijs omnibus oppositis; neque est uerum neque falsum: ergo sunt distincta opposita, antecedens probat, quia reliqua non sunt. cōplexa, nec propositiones, ut exemplis probat; illa uero. secundum complexionem dicuntur. Proponit autem dubiū; quod si reliqua opposita cum complexione sumantur, ut Socrates est albus, Socrates est niger, pater, filius, uidens, cœcus: rñdet adhuc non esse eadem: quia in illis nō est necesse vnū esse uerum, alterum falsum: Patet, si enim subiectum non existat, reliqua opposita sunt falsa, ut si Socrates non sit, falsa sunt ista, Socrates est albus, niger, pater, filius, uidens, cœcus. Immo in priuatiuis non solum quando subiectum non est, sed ēt quando aptum non est, erit falsum utrumque oppositum, ut diximus: at in contradictorijs semper siue subiectum sit, siue non sit, alterum est uerum, alterum falsum, ut si nō sit Socrates, falsum erit, quod sedet, uerum tamen erit, quod non sedet: hæc enim est natura talium oppositorum.

Contrarium autem bono ex necessitate quidem malum est, &c. 13

Hæc est tertia capitis principalis pars, in qua aliquot theoremata contrariorum quæ eorum naturā manifestant, ponuntur.

Primum est. Bono ex necessitate malū contrariatur, malo autem & bonum, & malum aliquando. Huius prior est pars, bono ex necessitate malum contrariatur: quæ non significat, quod semper bonum habeat contrarium, non enim hoc ita est. multa namque bona contrarium non habent: sed significat, quod quoties bonū habet contrarium, id malum, non bonum est. Oportet autem intelligere, quid per bonum, quid per malum intelligat: & quidē dupliciter potest ad hoc responderi: primo per bonum intelligunt qualitatem secundum se appetibilem, vt est iustitia, scientia sanitas; per malum autem qualitatem secundum se non appetibilem, ut uitium, ignorantia languer; & tunc est sensus, qualitati bonæ qualitas mala opponitur, ut sanitati languor iustitiæ iniustitia; malo autem aliquando bona, vt timiditati fortitudo: aliquando mala, ut timiditati temeritas, sunt enim duo mala, alterum per excessum, alte-

alterum per defectum, virtuti, quæ in medio est, contraria. Nec mireris, si vni duo contraria sint, cum id sit diuersis rationib. Potest secundo etiam responderi generalius, vt per bonum intelligat qualitatem cõuenientem subiecto, & per malum qualitatem disconuenientem subiecto, ut calor est bonus subiecto cui conuenit, & huic frigiditas mala, vt sit sensus, cui vnum contrariũ bonum est, & conueniens, alterum malum est, & nociuum: at cui aliquod malum est, alterum aliquando est bonum, aliquando etiam malum. uterque sensus mihi probatur, sed prior est melior.

Alterum theorema. Nõ est necessarium vtrumque contrariorum esse in rerum natura, potest enim vnum absque altero inesse: possunt enim omnia bene se habere, possunt prꝛterea omnia colorata esse alba.

Tertium. Contraria simul non sunt in eodem subiecto: nihil enim est sanum, & languidum, calidum, & frigidum: hoc intellige secundum eandem partem subiecti, & & in gradibus intensis: aliter enim possunt esse simul, illa est communis limitatio huius theorematis; quamuis ego existimem non esse opus limitatione: sensus enim est, Vnum & idẽ subiectum numero simul non recipit absolutas prædicationes contrariorum; non enim dicitur calidum, & frigidum, quamuis in vna parte calorem, in altera frigiditatem possit recipere.

Quartum. Contraria existunt absolute in eisdem subiectis uel specie, uel genere, non tamen in eodem numero, ut modo dixi: in quo a priuatiue oppositis differunt, quæ ordine quodam circa idem subiectum numero existunt, vt diximus superius.

Quintum. Contraria uel sunt in eodem genere proximo, vt album, nigrum, vel sub diuersis generibus eiusdem prædicamenti, ut iustitia sub uirtute, iniustitia sub uitio: vel ipsa sunt genera eiusdem prædicamenti: ut uirtus quæ dicitur bonũ, uitiũ quod dicitur malum: nunquam tamen ab eodem prædicamento egrediuntur, ut etiam prædicamento qualitatis. Ex his posset contrariorũ descriptio sumi. Contraria sunt qualitates, quę cum adinuicem non depẽdeãt, sub eodem sunt prędicamento, & ab eo 'ẽ subiecto mutuo se expellunt, ab eodem, inquam, numero.

Dubia quædam scitu digniora.

Circa istud caput dubium est de numero, & ordine harum oppositionum prædictarum: ad quod bene respondet Ammo. Oppositio.n. aut potest considerari ut in rebus est, aut vt in rebus secũdum quod voce significantur: si hoc postremo modo consideretur, est oppositio, vt affirmatio & negatio: vt autem in reb. est, aut res sunt absolutæ, aut respectiuæ, si respectiuæ, sit oppositio ad aliquid: si absolutæ, aut agunt ad inuicem, & mutuo se expellunt, aut non: si adinuicem & mutuo se expellunt, sunt contraria: sin vero non mutuo, sunt priuatiua. Patet igitur non esse alias oppositiones præter has. *Dubium primum. de numero & ordine oppositorũ.*

Et ex hoc colligitur ordo; est.n. ordo ab imperfectiori opposito, & debiliori: patet aũt minimã oppositionẽ esse relatiuorũ, q̃ non se mutuo expellũt a suis subiectis, imo de necessitate simul existunt. Post hãc oppositionem aliarum minima, est contraria, quia est regressus ab uno ad alterũ mutuus in priuatiuis uero nõ est mutuus regressus: oppositionũ aũt maxima est secundũ affirmationẽ & negationem, quæ adeo repugnãt, ut nunquam simul sient, siue subiecto extante, siue non extante, semper.n. alterũ verum, alterum falsum est: in aliis id nõ fit, vt diximus circa textus interpretationem.

Hic vnũ aduerte, alias tres oppositiones absolute esse in rebus, quia est oppositio in complexorũ existentiũ, et sunt in vocibus, si eum cõplexione sumantur, ut diximus, q̃n facimus ex illis cõplexiones, at contradictio, cum sit secundum affirmationem & negationem, non est in rebus absolute, sed in eis, ut uoce & conceptu significantur. *Nota.*

Obiicies fortasse etiam esse contradictionem in simplicibus, vt homo, non homo, equus, non equus. Non negamus hoc, sed est magnum discrimen a reliquis opposi-tis, nam reliqua opposita secundum vtrumque extremum ponunt aliquid reale, in rebus etiam priuatiuis hoc fit, nam priuatio nõ est pura negatio formæ, sed negatio in quodam subiecto, at in his contradictoriis extremum negatiuum est ens rationis purum, cum sit negatio, nec ponat subiectum; nam, non homo, etiam quæ non sunt significat: prꝛterea ab Arist. 4. Meta. tex. 7. vocatur negatio extra genus. *Dubium secundũ de cõtradictione.*

Dubi-

Dubium 3. de oppositio in genere. Dubitatur. An oppositio sit genus ad has quatuor: videtur.n. esse analogū, cum Aris. dicat oppositionem dici quadrupliciter: & propterea quia oppositiones sunt inæquales: maxima.n oppositio est cōtradictoria, minima relatiua; & quod magis est, quia omnis oppositio mensuratur per contradictionem: unum enim extremum negationē alterius debet habere, vt Aristo. docet. 10. Meta. Alber. c. 2. ita existimat. s. esse analogum, & Iamblicus, & ita mihi videtur; præsertim cū aliqua sit oppositio non absolute realis, sed rationis, vt contradictoria. Simplicius, & Porphyrius credūt esse genus quoddam; & sñia quoq; ista probabilis est satis.

Dubium 4. de priuatione. Circa priuationem aduerte, vt dicebamus, in hoc differt a negatione pura, ꝙ negatio non ponit existentiam subiecti possumus.n. vere dicere, chimera non sedet: at priuatio ponit aliquod subiectū, non.n cęcum dicitur, nisi quod existit. secundum autem quod quadrupliciter præsupponit subiectum, quadruplex est priuatio, vt docet Arist. 5. Meta. c. 22. Tribus quidem modis primis nō proprie, quarto vero proprie dicitur priuatio. Primo priuatio dicit carentiā alicuius formæ in subiecto quocunque, siue apto, siue inepto ad illā formā: quo pacto dicitur planta cæca, & mare surdū. Altera priuatio dicit carētiā formæ in subiecto apto ad illam formā, non quidē in specie, sed in suo genere. i. quia tale subiectum est aptum ratione sui generis, suscipere illā formam, quamuis non secundum suam speciem; ut talpa dr̄ cæca, non quidem ꝙ sit apta in tota sua specie, vt vult Arist. videre, tñ est in tali genere, quo visus reperitur, est.n. animal. Tertio dicitur priuatio negatio formæ in subiecto, apto quidem & secūdum speciem recipere talem formam, sed non tali tp̄e, ut catulus est cæcus ante nonū diem. Tandem quarto priuatio dicit negationem formæ in subiecto quidem apto, & sm̄ speciem, & tempus, vt homo cęcus qui caret visu, quando habiturus eum erat: & sic sumitur priuatio ab Arist. in præsenti: & hæc dicitur proprie priuatio.

De modis Prioris. Cap. XII.

PRius autem alterum altero dicitur quadrupliciter. Primo quidem & maxime proprie secundum tempus: secundum quod antiquius alterum altero, & vetustius dicitur: in eo enim quod tempus amplius est, & antiquius, & vetustius dicitur. Secundo autem, quod non conuertitur secundum subsistendi consequentiam, vt unum duobus prius est: duobus enim existentibus, mox unum esse consequens est: uno uero existente, duo esse non necessarium est. quare non conuertitur ab vno consequentia, ut reliquum sit. prius autem illud esse videtur, a quo non conuertitur eius quod est esse consequentia. Tertio uero secundum ordinem quendam prius dicitur; quēadmodum & in scientiis & in orationibus; nam in demonstratiuis scientiis est prius & posterius ordine: elementa enim priora sunt ordine iis quæ describuntur, sed in Grammatica elementa syllabis priora sunt, & in orationibus similiter prooemium narratione prius ordine est. Amplius, pręter ea quæ dicta sunt, quod melius & honorabilius est, prius natura esse videtur consueuerunt autem & multi honorabiliores & magis dilectos a se, priores apud se dicere, est quidem & pene alienissimus priorū hic modus. Modi igitur qui dicti sunt de priore, fere tot sunt.

Videtur autem præter eos qui dicti sunt, alter esse prioris modus, eorum enim quæ conuertuntur secundum esse consequentiam, quod alteri quomodolibet causa est, conuenienter prius natura dici possit. Quod vero quædam sunt huiusmodi, palam est, esse namque hominē, secundum ipsius esse consequentiā 2

ad

ad ueram de se conuertitur orationem. nam si homo est, uera est oratio, qua dicimus, quod homo est & conuertitur, nam si uera est oratio, qua dicimus, ꝙ homo est, est homo. Est autem uera oratio nequaquam causa, vt sit res, uerumtamẽ res quodammodo causa uidetur, vt sit uera oratio, eo enim quod est res est aut non est uera oratio aut falsa dicitur. Quare secundum quinque modos prius alterum altero dici potest.

HOc est aliud postprædicamentum: nempe quot modis dicatur, prius: constat enim prædicamento substantiæ, substantiam singularem fuisse dictam primam: & in capite, Ad aliquid, scibile prius esse scientia: & tandem inter omnia prædicamenta, & inter prædicata singulorum prædicamentorum est quidam ordo. secundum quem vnum prius, alterum posterius est: propterea oportuit, vt quotupliciter prius aliquid diceretur, explicaret.

1 1. Prius autem alterum altero dicitur quadrupliciter, &c.

Quatuor modos, quibus vnum altero prius esse communiter dicitur, assignat. Primus est, secundum quem, vnum alteri tempore præcedit: quo pacto dicimus imperiũ Persarum fuisse prius Romanorum Imperio Hunc prioris modum maxime proprium appellat, eo quia notissimum omnium est, cum fundetur in tempore, quod omnibus patet. Præterea quia fuit prima impositio, & significatio huius vocabuli, Prius, cum sit maxime nota: & reliqua, quę priora dicuntur, eatenus priora dicuntur, quatenus ad prioritatem illam primam referuntur: vt.n. prius tempore sine posteriori existere potest, ita quæ independentia ab alijs sunt priora dicuntur eis, quæ ab illis dependent. Secundus modus prioris est; ſm quem illud dicitur prius, a quo non conuertitur subsistendi consequentia, idest, id quod ab alijs infertur, quod tamen non infert: vt vnum est prius duobus, quia si duo sunt, vnum est, non tamen si vnum est, duo sunt: & sic vniuersaliter omnia superiora suis inferioribus hoc modo priora dicuntur.

Tertio, aliquid dicitur prius ordine, qui modus non in tempore, nec in illatione, sed in quadam multorum habitudine consistit, secundum quam vnum alterum consequitur. ponit exempla de duplici ordine, & de ordine docendi, & de ordine dicendi. Ordine quidem docendi, seu doctrinæ, elementa in Geometria sunt definitiones, vt quid sit punctum, quid linea, quid superficies, quid figura, prius traduntur quam descriptiones, idest propositiones per se notas & reliquas cõclusiones: vt a puncto in punctum lineam ducere, totum est maius parte, triangulus hẽt tres angulos æquales duobus rectis: similiter in Grammaticis elementa, idest literas prius docemur, quam syllabas, & syllabas, prius quam dictiones. Ordine autem dicendi prius prooemium, quam narratio; & hæc, quam confirmatio: omnia igitur hæc ordine priora dicuntur, ita, vt quamuis prius tempore diceretur narratio, prooemium tamen semper suam prioritatem ordinis haberet.

Quarto. Id dicitur prius quod dignius est, &, honorabilius: quo modo magis amicos, priores alijs apud nos vocamus, seu primos apud nos, & hæc est prioritas dignitatis; sed istum docet esse modum alienum & improprium, vulgarem tamen. Ratio, huius ex Ammo. hæc est: hunc enim modum dicit non esse proprium, quia vere nõ fundatur in ipsis rebus, sed in existimatione & affectione nostra, quæ extrinseca est ipsis, quæ priora dicuntur, vel posteriora. Aliam etiam huius rationem tradit Simplicius, nempe quia in sermone non est veritatis modus loquendi, amiciores, & honorabiliores vocare priores: ac propterea dicit alienissimum hunc modum, quasi improprie dictum tali vocabulo, quod tamen vulgariter dicitur.

Videtur autem præter eos qui dicti sunt, &c. 2

Hi sunt quatuor modi prioris; qui communes sunt, & ab omnibus assignantur: præter hos vnum alium ex propria sententia, ut notant Alber. & Boet. enumerat; ac propterea superiori numero hic non est comprehensus, cum dixit, Prius quadrupliciter dici, quia id secundum communẽ senten-

ſententiam docebat:id enim vltimo alio modo Prius dicitur, quod cum alio in conſequentia conuertitur, & illius eſt cauſa, vt homo eſt prior riſibilitate, quia inter vtrumque eſt mutua conſequentia, & homo eſt riſibilitatis cã; & hoc dicitur prius natura, Ponitur huius exemplum, iſta propoſitio,homo eſt, vera eſt, eo quod homo in ſe ſit;etiam conuertitur, nam ſi homo, in re eſt, & ipſa propoſitio, vera erit:tamen quod homo ſit, ſcilicet res ipſa, eſt cauſa veritatis,propoſitiones. Vt.n.docet Ariſt.9. Metaph.c.12.non quod nos vere te putamus album eſſe,tu albus es, ſed quia tu albus es,nos qui dicimus, verum dicimus: & hoc eſt quod dici ſolet,veritatem eſſe in rebus ſicut in cauſa:de quo diſſeremus in libris Perih. Res igitur eſt prior natura,qua ꝓpoſitio dicatur vera;& vniuerſaliter omnis cauſa prior eſt natura ſuo effectu; hæc autem prioritas non dicit illam temporis præceſſionem;poſſunt enim duo ſimul eſſe tempore, unum tamen altero natura prius eſſe ſicut in eodem tempore, eſt ſol & lux; homo & riſibilitas;at ſol luce; & homo riſibilitate priores natura ſunt, eo quod ſol lucis, & homo riſibilitatis ſint cauſa. Hi ſunt modi Prioris, quod Ariſt. enumerat: & iidem prorſus ſunt modi Poſterioris; nam in oppoſitis quot modis dicitur unũ, tot etiam alterum; vnde etiã eſt poſterius tempore,in conſequentia, dignitate, ordine,& natura.

Not. primo. Circa hoc caput aduerte,maxime Prius & Poſterius eſſe in prædicamento ad aliquid:ſunt enim mutuo correlatiua; immo omnia poſt prædicamenta in prædicamentis ſunt ſupradictis: oppoſitio enim ad aliquid eſt:& contrarietas, & reliqua ſimiliter ſimul ad aliquid eſt, Motus autem ad actionem & paſſionem refertur: habere ad aliquid: & poſtprædicamenta iſta ſiunt propter duo:primo quia ſunt proprietates diuerſorum prædicamentorum,& pluribus inſunt,in ſubſtantia enim,qualitate, quantitate,& quando, ineſt prioritas:alia ſimiliter multis competunt. Secundo quia iſta multipliciter dicuntur,propterea in cõmuni ſumpta nullius ſunt prędicamenti: æquiuoca enim a prædicamento excluduntur, ut alia ſunt,nec ad prædicamentum pertinent, niſi ratione ſignificatorum per ſe. Propterea iſta hic per ſe ſumũtur,vt diſtinguantur,& diſtincta in ſuis collocentur generibus. Aduerte præterea, Ariſto.exactius tradidiſſe in 5 Meta.cap.11.de priori,& poſteriori hic autem illos modos aſſignat, qui in ipſis prædicamentis frequentiores ſunt,quamuis forſan omnes alij ad has reduci poſſent,vt dicit Simpl.ſed hoc in Metaphyſicam reſeruemus.

Nota ſecundo. Aduerte etiã non repugnare vnum, & idẽ multis modis eſſe prius ſimiliter unum eſſe prius uno modo, & poſterius altero, uerbi gratia,pars eſt prior toto,natura, qa eſt cauſa;ſed totum prius dignitate. Similiter animal eſt prius homine conſequentia, ſimiliter etiam natura,quia eſt ſuperius homine,& ipſius cauſa.

Nota 3. Aduerte tandem,omnem cauſam ſuo effectu eſſe natura priorem;hic tamen Ariſt. non loquitur niſi de cauſa,& effectu,quæ ſimul ſunt,& conuertuntur;non ꝙ illa cã,ꝗ ſimul non eſt cum effectu, non ſit natura prior,ut Petrus qui abſque ſuo patre,ꝗ cã eſt,poteſt eſſe,ſed quia talis cauſa, quæ ſine effectu eſt,ſit prior tempore; ꝗ modus prioris perfectiſſimus eſt.

De modis ſimul. Cap. XIII.

Simul autem dicuntur ſimpliciter quidem & propriiſſime, quorũ generatio in eodem eſt tempore. neutrum enim eorum neque prius neq; poſterius eſt. Simul autem ſecundum tempus hæc dicuntur. Natura uero ſimul ſunt,quæcunque cõuertuntur quidem ſecundum eius quod eſt eſſe conſequentiam, ſed nequaquam alterum alteri cauſa eſt, ut ſit, ut in duplo & dimidio, conuertuntur etenim hęc. nam cum duplum ſit, dimidium eſt: & cum dimidium ſit, duplum eſt: ſed neutrum alteri cauſa eſt,ut ſit. Dicuntur autem ſimul natura, & quæ ex eodem genere è diuerſo ab inuicem diuiduntur. E diuerſo aũt diuidi ab inuicem dicũtur, quæ ſecundum eãdem ſunt diuiſionem:ut uolatile, greſſibile,& aquatile. hęc.n.ab inuicem

cem è diuerſo diuiduntur, cum ſint ex eodem genere; animal namq; diuiditur in hæc, in volatile, greſſibile & aquatile; & nihil horum prius vel poſterius eſt, ſed ſimul hæc natura eſſe videntur. Diuiditur autē & vnūquodque horum in ſpecies rurſus, vt volatile, greſſibile, & aquatile; erunt ergo & illa ſimul natura, quæcunq; ex eodem genere ſecundum eādem ſunt diuiſionem; genera vero ſpeciebus ſemper priora ſunt neque enim conuertuntur ſecundum eius quod eſt eſſe conſequentiam, vt cū quidē aquatile ſit, animal eſt, cum vero ſit animal, nō neceſſe eſt vt aquatile ſit. Simul ergo natura dicuntur, quæcūque quidem conuertuntur ſecundū eius quod eſt eſſe conſequentiam, ſed nequaquam alterum alteri, ut ſit cauſa eſt; & ea quæ ex eodē genere è diuerſo diuiduntur ab inuicē. Simpliciter autem ſimul ſunt, quorum generatio in eodem eſt tempore.

HIc de ſimul aduerbio tractat, ac tres modos, quibus aliqua ſimul eſſe dicuntur, tradit. Primus eſt propriiſſimus quo multa ſimul tempore dicuntur. [Quorum generatio eſt in eodem tempore,] id eſt quorum vnum tempore, neque prius, nec poſterius eſt, quo pacto ſimul dicimur currere, & loqui; ſi currentes loquamur, & ſimul fuerunt Alexander, & Ariſtoteles. Alius modus eſt quo aliqua dicuntur ſimul natura, nempe quæ in conſequentia mutuo conuertuntur, & vnum non eſt alterius cauſa dicimus enim ſimul natura eſſe duplum, & dimidium; patrem & filium; & correlatiua quæ ſe inuicem ponunt, & vnum alterius non eſt cauſa; & iſte modus eſt oppoſitus modis duobus Prioris, ſcilicet ſecundo & quinto. Tertius modus eſt, quo illa dicuntur ſimul quæ ex æquo diuidunt aliquod genus, vt volatile, greſſibile, aquatile, ſimul ſunt, quia ex æquo animal diuidunt diuidere ex æquo genus, eſt quādo æque immediate differentiæ, vel ſpecies genus aliquod diuidunt, ita vt vna non diuidat id quod per aliam conſtituitur; ſicut ſi diuideretur animal per rationale, volatile, & irrationale: tunc enim volatile & irrationale non eſſent ſimul, quia volatile potius diuidit irrationale: præterea diuidunt ex æquo, quando nulla eſt ad inuicem dependentia, vt volatile nō magis à greſſibili, quam greſſibile a volatili dependet: propterea ille modus eſt oppoſitus modo tertio Prioris ſcilicet ordine. Ex hoc colligit Ariſt. genera & ſpecies non eſſe ſimul natura, ſicut duplum & dimidium, quia non eſt mutua, conſequētia a genere ad ſpeciem; vbi non ſumit genus ad ſpeciem ratione intentionis ſecundæ, nam ſic ſunt correlatiua, & ſimul natura, vt diximus, ſed pro ipſis naturis. ſ. animali homine, & reliquis; tripliciter ergo Simul eſſe contingit, vt dictum eſt.

Dubitabis forte, an eſſe ſimul, opponatur Priori. Alber. reſpondet non opponi, ſed eſſe diſparatum, quia Prius poſteriori opponitur: & e contra. Præterea quia multis modis dicitur eſſe Prius. ſ. loco, dignitate, quibus non dicitur eſſe ſimul, ſed profecto probabilius mihi videtur quod opponantur: & ita patet ex Ariſt. qui tanquam de oppoſito ad prius & poſterius, loquitur de ſimul; nec ratio quicquam valet, nam prius poſteriori proprie opponitur, at Simul vtrique, Priori ſcilicet & poſteriori. Ad aliud reſpondet Ammon. c. de priori, illum modum prioris dignitate eſſe improprie: propterea non habere oppoſitum modum de ſimul, quamuis poſſet quidem dici in re eſſe talem modum, quia re vera duos poſſumus æqualiter amare, & honorare licet modus loquendi per ſimul non ſit proprius. Similiter eſſe pōt, vt duo ſint ſimul loco, non quidem vt ſint in eodem penetratiue: ſeu in eodem loco vulgari, vel communi, vt ſit in eadem ſede, in eodē ſcamno. Dubium

De ſpeciebus Motus. *Cap. IIII.*

MOtus autem ſpecies ſunt ſex; generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, & ſecundum locum mutatio. Alii itaq; motus palam eſt quod ab inuicem diuerſi ſunt; non enim eſt genera-

tio corruptio, neque augmentum diminutio, neque secundum locũ mutatio. similiter autem & alii. In alteratione vero habet quãdam dubitationem: ne sit forte necessarium id quod alteratur, per aliquam reliquarum motionum alterari. Hoc autem non verum est; nam secundum omnes pene passiones, aut complures accidit nos alterari, nulla aliarum communicante motionum. nam neque augeri necessariũ est quod per passionem mouetur, neque diminui. Similiter autem & in aliis. Quare alia pter alios motus erit alteratio. nam si esset eadẽ, oporteret id quod alteratur, mox & augeri, vel minui, vel quandam aliarum motionum sequi, sed non necesse est. Similiter autem & quod augetur, aut alia aliqua mutatione mouetur, alterari oporteret. sed sunt quædam quę augmẽtantur, quæ non alterantur, vt quadratum ghomone circumposito crevit quidem, alteratum uero nihil factum est. & sic in aliis huiusmodi, quare alii motus sunt ab inuicem.

Quadrati accretio, Gnomone circumposito.



Est autem simpliciter mutui quidem quies contrarium: iis verò quæ per singula sunt, & singula, generationi quidem corruptio cõtrarium, augmentationi uero diminutio, secũdum locum mutationi, secundum locum quies. maxime aũt videtur opposita esse ad contrarium locum mutatio, vt enim quæ inferius est, ea q̃ superius est: & ei quę superius est, ea quæ inferius est. Reliquo uero assignatorum motuum non facile est assignare quid forte est contrarium. videtur aũt nihil esse ei contrarium nisi quis & in hoc secundũ qualitatẽ quietem opponat, aut in contrariũ qualitatis mutationem: sicut & in mutatione secundum locum quietẽ secundum locum, aut in contrarium locum mutationem: est enim & alteratio mutatio secũdum qualitatem quapropter opponitur motui secũdum qualitatem, quies secundum qualitatem: aut in contrarium qualitatis mutatio, ut album fieri, ad id quod nigrũ est fieri. alteratur enim in contraria, qualis mutatione facta.

Exacta eorum, quæ in hoc capite continentur, cognitio prorsus physica est, & abunde, si faxit Deus, eam illic trademus; sat erit in præsenti facilem aliquam adhibere explicationem, quæ Logico pro his cognoscendis, & in prædicamento collocandis sufficiat.

Quid motus? & An vniuoce dicatur de eius speciebus.

Aduerte igitur ante capitis interpretationem quod res antequam facta sit, dicitur esse in potentia alicuius materiæ, quod nihil aliud est quam dicere, quod ex aliquo alio possit fieri uerbi gratia, Planta antequam fit; dicitur esse in potentia seminis

quia.

quia ex semine fieri potest, & phiala antequam sit, est in potentia argenti, ex quo fieri potest; vnde quando aliquod agens aliquid facit ex aliquo: verbi gratia, ignis ignem alium ex ligno, & artifex phialam ex auro; dicitur tale genus educere rem ex potentia in actum.

Motus igitur, in communi, & lato sumpto vocabulo loquendo, est ille transitus rei ex potentia in actum, vt transitus plantæ ex potentia seminis in actum plantæ dicitur motus plantæ: dico autem lato vocabulo, & in communi loquendo, quia proprie non dicitur motus, nisi quando talis transitus est accidentis alicuius, hic tamen communiter loquitur Aristo. de transitu tã substantiæ quam accidentis, & utrumque lato vocabulo vocat motum.

At cum & transitus fiat secundum formas, & res varias diuersorum prædicamentorum, fit vt motus, qui est transitus formæ non omnino habet vniuocationem, ac ideo inter postprædicamenta, vt distinguatur, collocetur: quamuis, n. Arist. vocet spẽs motus, non propterea intelligit motũ esse proprie genus, & vniuocũ, sed particularia, vocat species: & hoc nota admodũ pro horum intelligentia. Sequitur igitur caput.

Species Motus.

Motus autem species sunt, &c.

Caput in duas partes diuiditur: in priori continentur sex motus species; in posteriori earum proprietates: Species igitur motus sunt generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, latio seu motus secundum locum, harum singulas breuiter explicemus. Generatio est productio compositi substantialis, vt productio ignis, plantæ, hominis, corruptio est destructio huius substantiæ, extinctio ignis, mors hominis, Augmentum est acquisitio maioris quantitatis, presertim in viuentibus, vt quando crescit planta, & animal. Diminutio est amissio habitæ quantitatis, vt quando decrescit homo, senectute, & fructus attrectatione manuum minuitur. Alteratio est qualitatis motus, vt productio caloris in aqua: & vniuersaliter motus secundum qualitates, alterationes dicuntur. Latio est motus secundum locum, vt progressus, natatio, volatus.

Hoc supposito, probat Aristo. differentias inter motus, qui magis conuenire videntur, vt eorum distinctio fiat notior & primo dubitat de alteratione, an, sit distinctus motus ab aliis: & probat esse motum distinctũ, quia stat esse alteratioñẽ, quando nullus ex aliis motibus est: patet quando aliquod calefit, tunc alteratur, & tamen nec augetur, nec minuitur in sua quantitate, nec mouetur secundum locum, nec generatur, nec corrumpitur; ergo alteratio est ab omnibus distincta; at de augmento, & diminutione est maius dubium. quia res naturales non augentur nec minuũtur, nisi simul alterentur a qualitatibus: non enim uiuens crescit nisi calore naturali alterante cibum, & conuertente in substantiam ipsius viuentis, vnde procedit augmentum: propterea egregie Arist. ostendit exemplo Geometrico augmentum fieri sine alteratione: ex quo patet non esse idem: si enim idem essent, nullibi esset vnum, vbi alterum non esset.

In quo tu diligenter considera pulchrã Aristotelis viam inquirendi distinctionem duorum, quæ simul sunt: nempe, si alibi vnum absque altero inueniatur, quærere. si enim ita sit, sine dubio illic, vbi simul erant vnum idem non erant; verbi gratia, video semper fere colorem simul cum quãtitate. possem dubitare, an idem sint: tunc aduertam, an alicubi vnum sine altero inueniatur, & q a quãtitatẽ in cęlis & elementis puris, in quibus color non est, inuenimus, ideo, vbicunque illa duo sint, distincta iudicamus. Hoc maxime memoriæ trade: quia quanti hoc momenti sit, postea scies. *Nota.*

De exemplo Arist. Augmentationis, Quadrati.

Pro intelligentia igitur exempli Aris. de quo tractat Euclid. lib. 1. aduerte, quod quadrangulus est figura constans ex quatuor lineis rectis, siue omnes sint inter se æquales qui dicitur quadratum, siue duæ solum duabus æqualibus inæquales sint, & ęquales inter se, ita vt duo latera ęqualia, duobus lateribus æqualibus inæqualia sint, qui dicitur quadrangulus altera parte longior. Diameter autem dicitur linea, recta qua- *Nota.*

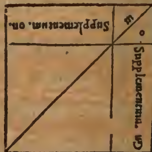
dranguli diuidens angulos duos per medium, vt in figura infrascripta manifestatur, talis autem quadrangulus dicitur continere diametrum illum, à quo diuiditur.

Aduerte præterea, quod talis diameter cuiusque quadranguli potest protrahi ex vna parte, vt extra quadrangulũ sit, & talis pars protracta potest circunscribi quadrangulo alio, hoc pacto: à latere quadranguli prioris protrahatur linea, ita ut ab ea ducatur linea recta vsque in extremum punctum Diametri protracti, & ab altero latere similiter id fiat (loquor autem de lateribus, quæ à Diametro non sunt intercisa) postea à lineis duabus illius anguli prioris quadrãguli, à quo diameter est protractus singulæ lineæ rectæ trahantur, quousque aliis iungantur, tunc resultabunt, & vnus quadrãgulus paruus illam partem Diametri circumscribens, & duo quadranguli altera parte longiores, ad duo latera prioris quadranguli: & isti duo dicuntur supplementa: quadrangulus uerò cum duobus supplementis dicitur gnomon.

Hoc supposito, scias illum gnomonem additum quadrangulo sic se habere, vt solum augeat illum, non tamen mutet figuram; sed si erat altera parte longior quadrangulus, addito gnomone, vel detracto resultabit quadrangulus altera parte longior: si erat autem quadratum, etiã manebit cum illo augmento quadratum: vbi vides rem augeri non mutata qualitate. ac inde fit augmentum sine alteratione. Hæc facili & simplici narratione dicta sint, nam omnia ista exacte, & demonstratiue tractare non est præsentis loci: figuram considera.

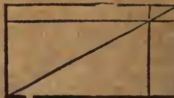
Quadrata.





Quadranguli altera parte longiores.





Est

Est autem simpliciter motui quidem quies contrarium, &c.

Hæc est altera huius c. pars, qua Aristo. quomodo ista inter se contrarientur, exponit; ac docet motui in communi quietem opponi in particulari autem particularia sortiri contraria: vt generatio contraria est corruptioni, augmentum diminutioni: secundum locum autem motus habet quietem secundum locum contrarium; & motus sursum contrarius est motui deorsum similiter alteratio habet in communi, contrariam quietem, secundum qualitatem, non enim aliud assignari potest: in particulari autem dealbatio contrariam habet denigrationem: & calefactio frigefactionem. Hic aduerte, quietem non esse proprie contrariam, sed priuationem: est enim quies motus priuatio: vocat autẽ hic contrarium etiam priuatiuum large: sicut primo Physic. etiam priuationem vocat contrarium, dum dicit principia esse contraria. hæc de istis motibus logico sint satis.

Nota. Vnum autem hic est maxime aduertendum, singulos hos motus posse dupliciter sumi: vno modo vt significent actionem, altero, vt significent passionem: verbi gratia, alteratio est actio secundum quam alterat agens, & alteratio est nomen passionis secundum, quam alteratur patiens: similiter generatio, corruptio, latio, & reliqua: propterea distinguenda sunt tanquam æquiuoca: vt enim actionem dicunt, ad prædicamentum actionis pertinent: vt autem passionẽ ad prædicamẽtum passionis spectãt.

De modis Habere.
Cap. XV.

HAbere secundum plures modos dicitur. Aut enim ut habitum & dispositionem, aut aliam aliquam qualitatem: dicimur enim disciplinam aliquam, atque uirtutem habere. Aut ut quantum, vt quam contingit aliquis habens magnitudinem. dicitur enim tricubitam habet magnitudinem, uel quadricubitam. Aut ut ea quæ circa corpus sunt, ut uestimentum, uel tunicam. Aut ut in parte, ut in manu annulum. Aut in partem, vt manum uel pedem. Aut ut in uase, ut modius granã ut tritici, aut amphora uinum: uinũ.n. habere amphora dicitur, & modius grana tritici: hæc enim omnia habere dicuntur, ut in uase. Aut ut possessionem: habere.n. domum & agrum dicimur. Dicitur autem & uir uxorem habere, & uxor uirum, sed qui nunc dictus est modus, alienissimus est eius quod est habere: nihil.n. aliud uxorem habere significamus, quam quod cohabitant. Forte tamen & alij quidam eius quod est habere, apparebũt modi: sed qui dici consueuerunt, pene omnes enumerati sunt.

TAndem ultimum postprædicamẽtũ distinguit, quod est Habere: est enim æquiuocum admodum vocabulum hoc, varia prædicamenta, & varias res, diuersorũ prædicamentorum amplectẽs. Dicitur igitur primo mõ habere secũdum habitũ, vel dispositionẽ, vt non sit aliud habere quàm dispositũ vel habituatũ esse, quo pacto dicimur habere calorem, scientiam, odiũ, frigiditatem, & reliqua. ista non aliud sunt q̃ esse frigidum, calidum, scientem & reliqua. Secundo habere, est secundũ quantitatem, vt habere tres vlnas, tres palmos. hoc non est aliud, q̃ esse mensurabile secundũ tres vlnas, vel palmos. Tertio, secundũ vestimẽtum, vel ornatũ, vt habere vestẽ, annulum & hoc non est aliud, q̃ esse vestitum, ornatum annulo. Quarto secundum partem habere caput, pedem, animam, quod nõ aliud est q̃ esse capitatũ, animatũ. Quinto habere p modũ vasis, vt amphora hẽt vinũ, horreũ, triticũ in summa hẽe denotat concretũ aliqd nomen ab his, q̃ habentur; quid aliqñ est impositum, vt habere calorẽ, calidũ esse aliquando non est impositũ, vt amphora habet vinum. non.n. a vino est concretũ significans vinum in amphora, sed suppletur per illud uerbum, habere. Sexto habere secundum possessionem, ut habere agrum

domum, libros, diuitias. Vltimo dicitur uir habere uxorum, & uxor virum; sed istud dicit esse improprium, quia vir non dicitur habere vxorem, nisi quia cohabitat, uideli cet legitime in legitimo matrimonio. Sic autem cohabitare: non est habere, nec sic matrimonio esse coniunctum, est habere. Eandem concludit forsan alios esse modos habendi, sed ex cōmunibus pene omnes sunt isti enumerati: reliqui ad hos reduci possunt; de quibus vide in quinto libro Metaphy.c.23.& hæc circa hoc caput sufficiant.

DE PRAEDICAMENTIS IN COMMVNI.

QVAESTIO PRIMA.

De numero prædicamentorum, vtrum tantum sint decem Prædicamenta.

Singulis iam generibus manifestatis locus postulat, vt de eorum sufficienti aliquid dicamus: ac primo de eorum numero: deinde de eorū distinctione augem*. De eorum ergo numero, magna fuit inter antiquos digladiatio, nec adhuc inter neotericos de hoc vnanimis est consensus, quibusdam multiplicantibus, quibusdam dementibus ex his quæ assignata sunt.

Antiquorū.1.opi. Inter antiquos numerum prædicamentorum coarctantes primus fuit Plato, qui vt refert Arist.3.Meta.c.3. unum esse omnium genus & prędicamentum existimauit, nempe ipsum ens; quam sententiam ille repellit Aristo. & nos supra reiecimus, cum ens non sit vniuocum.

Secunda opin. Post hunc fuit Zenocrates, & Andronicus, qui duo prædicamenta constituerunt, diuidentes res omnes in per se, & in alios & substantias uocabant res per se, accidentia uero res in alio, vt refert Simplicius: sed ista sententia non est vera; quia sicut ens non est genus ad ista decem, quia non potest contrahi vlla differentia quæ non sit etiam ens: ita accidens non potest contrahi differentia, quæ non sit accidens; vnde proprie non erit genus ad omnia accidentia, sed æquiuocum, aut analogum; omnis enim differentia debet distingui a genere, nam contrahens distinguitur a contracto.

Tertia opin. Alia fuit sententia Stoicorum asserentium, Quatuor solum esse prædicamenta; nempe substantiam, quale, quomodo se habet, quomodo se habet ad aliud: sed ista sententia diminuta clarissime est, cum prę ter ista quatuor, sit etiam, Quantum, vt docet Simplicius.

Quarta opin. Quarta snia fuit Nicostrati, qui referen te Simplicio, actionem & passionem sub vno constitui prædicamento, nempe sub motu.& ita visus est nouem prædicamenta constituere; sed de hoc postea dicemus.

Quinta opin. Vltima sententia fuit Arist. Pytago. Architæ, & aliorum, & communis antiquorum post hos, decem esse prædicamenta, & ita docet Aristo.5.Meta.7. & plurimis locis id repetit, & affirmat.

Neotericorum. Prima opin. Inter neotericos etiam adhuc lis sub iudice est. Quidam enim solum quatuor prædicamenta recipiunt, inter quos est Suessanus in suis ludicris, nempe substantiā, quantitatem, qualitatem, ad aliquid; reliqua. n. vt ipse vult, ad ista reducuntur.

Secunda opin. Alii nouem ponunt, nam Vbi ad quantitatem referunt: alij etiam, Quando reponunt in quantitate, vt Paul. Vene. refert.

Tertia opin. Alii vndecim faciunt: præter ista. n. decē, vnum aliud pro entibus rationis faciunt: sed quia multa ex his facile dicuntur, & absque consideratione, opus erit, vt breuiter quid in hoc certius sit, explicemus.

Primum fundam. Oportet ergo aduertere, prædicamentorum duplicem esse considerationem: altera est secundum quam entia quædam varia, & inter se diuersa sunt: altera vt cum entia diuersa sint, varium obtinent prædicandi modum Quod quidem alter dici solet. prædicamenta considerati secundum primas intentiones, vel secundum primas vt substant secundis. Hoc autem est inter hęc discriminis: contemplari enim talia entia vt entia solum sunt, Metaphysici est: at considerare talia entia, vt prædicabilia, & prædicata quædam, Logici est.

Secundū fundam. Aduerte secundo, ista duo, nempe modum essendi. & modum prædicandi, seu esse, & prædicari, ita esse coniuncta vt diuersum ens diuersum habeat prædicandi modum; & quæ idem sunt, eundem etiam habeant prædicandi modum, quod dici solet, modus prædicandi sequitur modum essen-

essendi: verbi gratia, quia quantitas est ens diuersum à qualitate, modus prædicandi quātitatis est alterius rationis à modo prædicandi qualitatis: illa enim in quanto, hæc in quali prædicatur. Præterea sicut in ipsis entibus, vt entia sunt, datur vnum primum ens, penes quod omnia alia distinguuntur, & à quo habent esse, vt docet Aristoteles 4. Meta. ca. 2. ita in ipsis vt prædicata sunt, dabitur vnum primum subiectum, à quo omnia alia distinguantur, & de quo varia prædicata prædicentur, hoc autem est prima substantia: ac propterea Aristot. 12. Meta. c. 1. comparat substantiam inter reliqua Regi, & Imperatori in exercitu.

Tertium fundam. Ex hoc est tertio aduertendum, quod si nos volumus numerum prędicamentorum venari, constituto primo ente, s. substantia prima, diuersos modos entis circa ipsam primos; & supremos inquirere debebimus, logicè autem modos prædicandi diuersos, de prima substantia.

Nota. Hos autem pulchrè docet S. Tho. lib. 5. Metaph. lect. 7. inquiens, quòd multipliciter aliquid de prima substantia prædicatur: primo tanquam de eius natura, & essentia, & ex talibus prædicatis constituitur prædicamentum primum nempe substantiæ: secundo tanquam accidens inhærens ipsi, & hoc vel est absolutum, vel ad aliud: si ad aliud, est prędicamentum tertium ad aliquid: si autem est absolutum accidens, vel competit primę substantię ratione materiæ, vel ratione formæ suæ: si competit ratione materiæ, est quantitas, si ratione formæ, est qualitas: est enim hoc notandum discrimen inter quantitatem & qualitatem: quòd quantitas competit rebus ratione materiæ: quod est dicere, ratio propter quam inest alicui quantitas, est materia, & nisi materia sit, quantitas non erit, vt patet in angelis, in quibus quantitas non est, quia materia nō est: qualitas autem sequitur formam, quod est dicere: ratio propter quam rebus inest qualitas, est forma, ita vt etiam si detur res absque materia possit habere qualitatem, vt patet in angelis, & anima rationali, in quibus sunt scientiæ, & habitus, & non habent materiam. Tertio aliquid prędicatur de prima substantia ab extrinseco, quia ei non inhæret: & hoc vel est tanquàm mensura eius quantitatis, & sic est vbi, seu esse in loco cōtinenti, & mensurante quantitatem locati: vel est tanquam mensura corporis, cum ordine partium ipsius corporis, vt sedere, stare, & hic est situs: vel est tanquam mensura operationis, seu durationis rei, & hoc est quando: vel tandem non est mensura, & hoc est habitus prædicamentum, scilicet esse vestitum: hæc quatuor extrinsecè, prædicari dicuntur de prima substantia, quia locus, situs tempus, vestis, non insunt ipsis inhæsiuè, de quibus prædicantur. Quarto id quod prædicatur potest esse partim inhærens, partim non inhærens: & hoc est duplex: vel inhęret secundum principium, & sic est actio, vel secundum finem, & sic est passio: verbi gratia, sumo calefactionē, secundum quam ignis calefacit, ista calefactio inest igni secundum suum principium, quia calor, qui in igne est, est principium eius, non tamen secundum finem: nam calor productus, qui est finis actionis, est in aqua, vel in re calefacta. Vides igitur actionem secundum principium inhærere agenti, non secundum finem: econtra passio inhæret secundum finem, non secundum principium, propterea dicuntur ista prædicata partim inhærere, partim non inhærere, seu ab intrinseco, & ab extrinseco esse. Hæc est sufficientia horum decem generum.

Ex his est prima conclusio. Tantum esse decem prędicamenta est probabile, non tamen est euidens, & demonstratum. Hęc cōclusio quo ad priorem partem nota est, ex auctoritate tot Doctorū asserentium decē prædicamenta: similiter ex diuisione superius adducta ex S. Tho. quo ad posteriorē partem etiam nota est, cum à multis negetur, nec ab ullo hucusque demonstretur. *Prima cōclusio.*

Secunda conclusio. Entia rationis ad prædicamenta entium realium reducuntur, nec particulare prædicamentum constituunt. Circa quam aduerte, non quodcumque ens in prædicamēta diuidi, sed ens reale finitum: entia enim rationis, quia non habent verum esse, nisi inquantum cum entium realium consideratione sumuntur, genus proprium non faciunt, sed ad alia reducuntur tanquàm extrinsecæ quædam proprietates: vnde negationes, priuationes, entia rationis logica, reductiuè sunt in prædicamento eorum, quorum sunt negationes, priuationes, vel entia rationis lo- *Secunda conclus.*

 gica:

gica: quemadmodum Aristoteles sub eadẽ potentia constituit visibile, & non visibile, odorabile, & non odorabile, & reliqua.

QVAESTIO II.

De abstractis & concretis prædicamentorum, Vtra potius in eis collocentur.

DVo nobis vltimo circa prædicamentorum distinctionem examinanda supersunt; alterum an in his prędicamentis abstracta nomina potius quam concreta sumenda sint: alterum quam inter se sortiantur prædicamenta distinctionem.

Prima opin. Circa primum non conuenit inter doctos: nam Auic. lib. 3. suę Meta. c. 3. existimat abstracta accidentium præcipue esse in prædicamẽtis; cuius sentẽtiæ fuit Sanct. Thomas opusculo 42. c. 19. & alii multi.

Secunda opin. At in oppositum est sine dubio sententia Aristo. qui abstracta in vno prædicamẽto ponit, concreta vero in alio; nam in ad aliquid collocat sessionẽ, & accubitum in abstracto; eorum autem concreta sunt in prædicamento situs, & illic id nos notauimus cum Simplicio, & Ammonio; præterea, quia in quibusdam prædicamentis si abstracta sumas, non erit nouum prędicamentũ. vt vbi, qñ, vestitum esse, quorum abstracta sunt locus, tempus, vestis, q̃ in aliis prædicamentis sunt; ac propterea ab Arist. consulto in concreto ponuntur, vt patet.

Primum fundam. Sit igitur pro huius declaratione primo aduertendum, tam in substantiæ nominibus quam accidentis, esse abstracta, & concreta, vt notum in his est, homo, humanitas, animal animalitas, album, albedo, calidum calor. Inter concreta autem & abstracta hoc discrimen est: nam abstracta significant solam naturam accidentis vel substãtiæ; at concreta significant naturam simul cum suo modo intrinseco, nempe concreta substantiæ substantiam, vt est per se; concreta accidentium, accidentium naturam, vt est in alio; ex quo fit, vt homo, humanitas, eandem rem, seu naturam significent; differant autem quod humanitas quandam naturam solam, homo naturam cum modo substantiæ, scilicet, vt est per se significat: similiter album, & albedo.

Ad discrimen est notandum inter substantiæ & accidentis concreta: nam concreta accidentium cum significent rem cum modo, qui modus est esse in alio, inde talia concreta aliqua ex parte significant aliquid præter ipsum accidens, scilicet subiectum, ac ideo dicuntur connotatiua; sed concreta substantiæ cum significent rem cum modo, qui modus non est ad aliud extrinsecum, sed esse per se, ideo talia dicuntur absoluta, & prorsus nihil præter substantiam significare, vel connotare. *Notab.*

Sit secundo aduertendum, prædicamenta se habere in duplici differentia: quædam enim continent rerum naturam præcipue; simul etiam natura modum, qualia sunt substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid, & partim actio, & passio; in his enim accidentium diuersæ naturæ continentur, modi etiam, qui talem naturam intrinsece consequuntur, scilicet esse per se, seu esse in alio; alia vero prædicamenta præcipue modos accidentium, non ipsas naturas continent, qualia sunt reliqua quatuor, vbi, quando, & cætera: vbi enim non locus, sed esse in loco: quando non tempus, sed esse in tempore: vestitum esse, non vestis est.

Dices fortasse tu. Quare hi modi quatuor faciunt nouum prędicamentum a suis formis; non autem alii modi; uerbi gratia, quare esse calidum non est alterius prædicamenti quam calor, & esse in loco, tempore, esse vestitum, nouum faciunt prædicamentum, præter illud, in quo sunt locus, tempus, vestis, seu habitus, & situs. *Dubium*

Dico ad hoc, & est ualde notandum; quod illi modi aliorum sunt modi accidentis vt accidens est; nam modus accidentis ut accidens est, est esse in subiecto, & tales sunt modi horum, nempe quantitatis, qualitatis, & aliorum, propterea concreta non faciunt aliud prædicamentum ab abstractis. quia illa dicunt modos eiusdem rationis & naturæ cum abstractis. Et isti modi horum quatuor non sunt modi accidentis, vt accidens est, cum non sint per modum inhærentiæ, esse enim in loco non est inhærere, nec esse in tempore, nec esse vestitum, nec sedere. propterea Aristo. superius explicans quid est esse in subiecto sicut accidens, hos modos reiicit, vt illic decla- *Solutio.*

declarauimus,ac ideo nouum alterum prædicamentum faciunt,quam suæ formæ, & quam abstracta.& hoc nota admodum.

Prima conclusio His suppositis, est prima conclusio. Sine vllo dubio quatuor prædicamenta enumerata in concreto constituuntur. Hæc conclusio propter rationes supra in principio positas,patet,& ex natura horum prædicamentorum in secundo fundamento ex posita, quam nescio an ita multi penetrauerint.

Secunda conclusio Secunda conclusio, Multo probabilius est prædicamenta in concreto sumenda esse. Probatur primo. Omnia prædicamenta accidentium distinguuntur & constituuntur penes nouos modos essendi, & prædicandi de prima substantia;sed hi modi non nisi per concreta explicantur:ergo concreta præcipue in prædicamento sunt. Maior patet etiam ex ipsis oppositũ sentientibus propterea ex Aristo. 4. Metaph. ca.2. qui sumit prædicamenta accidentium per habitudines ad substantiam; & in prædicamento substantiæ omnia comparat cum secundis substantijs respectu primarum. Secundo probatur. Concreta magis significant accidentia quàm abstracta, & similiter magis significant id quod in prædicamento est:ergo illa sunt constituenda. Probo antecedens ex 7. Metaphy. cap. 1. vbi dicit Aristot. albedinem & sessionem esse non ens,album & sedere,esse ens; perinde est, ac si dicat, concreta magis significare naturam accidentis, quæ est esse in alio. Tertio probatur,ille modus accidentis est in eodem prædicamento,ſ.albedo vt est in subiecto, calor vt est in subiecto: sed tales modi significantur per concreta, ergo ista sunt in prædicamẽto.Patet consequentia, quia in substantia ideo sunt concreta, quia significant modum intrinsecum substantiæ: sed etiam accidentibus suus est modus intrinsecus,ergo eorum concretã etiã in his quinque prædicamentis præcipue ad prædicamentum pertinent.

Tertia conclusio Tertia conclusio. Abstracta aliqua ab ipso Aristo. in prædicamento ponuntur: vt patet in quãtitate,qualitate,ad aliquid, ne si concreta ponat, aliqui decipiantur, existimantes subiecta concretorum in prædicamento illo esse,vel aliquos alios respectus, qui in subiectis sunt; qui enim dicit calidum,uidetur dicere subiectum: qui dicit genus,videtur dicere relationem agentis.propterea ne subiectum caloris in quãlitate constituamus,& actionem in relatione propterea in abstracto sumit seu reuera abstracta,vt in subiectis sunt, id est cum tali modo,in prædicamento ponuntur,qui modi in concreto significantur.

QVAESTIO III.

De distinctione prædicamentorum. An distinguantur realiter inter se.

Primum fundam. Alterum examinandum est, An omnia ista decem genera distinguantur realiter: hoc autem ea causa disputo, vt saltem ipsos explicẽ terminos,qui profecto assidue a neotericis tractantur, & minus declarantur.Oportet ergo intelligere, quid per distinctionem realem intelligamus. Distinctio quidem duplex est, altera realis,altera rationis: distinctio realis non est aliud, quam multarum rerum pluralitas: res autem dicitur quodcunque ens existens citra operationem intellectus,ut calor extra intellectus operationem subiecto inhæret:propterea calor dicitur res. Erit igitur distinctio realis,pluralitas rerum, idest entium diuersis existentiis existentibus, si cut albedo & dulcedo lactis realiter distinguuntur,quia diuersas habent extra intellectum existentias.

Secundũ fundam. Huius distinctionis triplex est gradus. Primo quædam distinguũtur realiter, quia sunt diuersa supposita existentia,vt Petrus & Paulus,homo, & leo, realiter distinguũtur. Secundus gradus est,quo distinguuntur ea,quæ diuersis suppositis seu subiectis insunt, vt albedo niuis,& albedo cygni. Tertio distinguuntur realiter ea, quæ cum in eodem subiecto insint;in eo tamen variam habent existentiam, vt albedo & frigiditas in eadem niue realiter distinguũtur.

Distinctio autem rationis, & quæ inuenitur inter entia rationis, & quæ non sunt in rebus extra intellectum: cuius est triplex gradus. Primus est, quando vtrumque extremum est ens rationis, vt Adam & Antichristus distinguuntur ratione,quia neuter est in rebus, nisi per operationem intellectus: Alter gradus est quando vnum quidem extremum est ens reale, alterum

terum tamen per intellectum, quæ distinctio est sæpe inter contradictoria, f. homo, non homo, leo, non leo: similiter inter me, & Antichristum est huius gradus distinctionis, quia ille non est nisi per intellectum, ego autem realiter sum. Tertius gradus distinctionis huius est, qui est inter extrema, quæ tamen vnum sunt in rebus, & vnã habent existentiam, tamen hoc vnũ æquiualet multis, & ista multa sic vnum sunt, quòd ex natura sua esse possunt multa: verbi gratia, in homine anima vegetatiua, sensitiua, rationalis, eædem res sunt; tamen ista anima facit, quòd tres animæ per se faciunt: & ista tria sic vna anima in homine sunt, ꝙ ex natura sua possunt esse distincta in diuersis rebus: nam in plantis est vegetatiua sine alijs, in brutis sensitiua sine rationali: ista igitur dicuntur tria & distincta, ratione, & intellectu aliter cognoscente vnum, aliter alterum: sed talis distinctio non est vlla ex illis dictis, quia hic ista omnia extra intellectum sunt, quamuis vna res existant: hæc distinctio peculiaris nomine dicitur distinctio rationis ratiocinatæ, aliæ duæ distinctiones rationis ratiocinantis dicuntur.

Prima cõclusio. His suppositis breuiter, quia locus iste alienus est ab hac disputatione, sit prima conclusio. A substantia omnia nouem prædicamenta realiter distinguuntur in communi. dico autem in communi, non quod omnia & singula distingoantur, sed quòd in omnibus prædicamentis sunt accidentia realiter à substantia distincta, quod alij dicunt pro generibus singulorum.

Secunda cõclusio. Secunda conclusio. Inter se non omnia realiter distinguuntur: similitudo enim quæ ad aliquid est, vt multi volunt, non distinguitur à qualitate realiter, nec figura à quantitate, nec quando à tempore, nec vbi à loco: scire autem quę distinguantur, quæ non distinguantur, prætermittatur modo.

Tertia conclusio. Tertia conclusio. Quæ realiter non distinguuntur, ratione, tertio modo distinguuntur. Hoc enim notissimum est: aliter enim non esset distinctum prædicamentũ, nisi esset ens reale, & aliquo modo ab altero diuersum, & distinctum. Et hęc sufficiãt pro Prædicamentorum explanatione.

Sit laus Deo optimo maximo, qui nos ad finẽ perduxit: ipse faciat, vt hæc omnia studia, in sui nominis gloriam, & magnam legentium vtilitatem cedant. Amen.

Finis Prædicamentorum.



GILBERTI

GILBERTI PORRETANI PERIPATETICI SEX PRINCIPIORVM LIBER.

De Forma. Cap. I.

FORMA est compositioni contingens, simplici & inuariabili essentia consistens. Cōpositio etenim nō est: quouiam a natura compositionis seiungitur. Compositio enim alteri vnaquæque adueniens, maiorem se coniunctam efficit quodam modo. In forma autem hoc commune non est: nam in eo quòd corpus album est, non dicitur maius aut minus seipso non albo: nec si non album intelligatur, destructio compositionis, vel minoratio aliqua facta est, sed alteratio solum. Quoniam autē fortasse in aliis idem contingit, proferri, additum conuenienter existimo, inuariabili essentia consistens: in anima enim alteratio contrarietatis inuenitur, vt tristitiæ, & gaudii. Sed quoniam (vt aiunt quidam) simplicitati, nulli vero variationi subiecta est, vt ea quæ est anima mundi, dissocians hanc ab omnibus, addidi, compositioni contingens, Erit itaque terminus formæ dictæ definitio: neque enim superflua, neque diminuta, si quis subtiliter inuestigauerit, reperietur. Habet autem dubitationem ex præcedentibus, vtrum aliqua forma variabilis sit: hoc autem videtur in pluribus, nam eadem oratio susceptiua veri & falsi est: & albedo claritatis & obscuritatis, & oratio eius quod est in re, & non est. Sed non est ita, nam nihil differt albedinem claram dicere, quam suscipiens clarum dicere: non est autem oratio eadem susceptiua contrariorum; nec oratio eius quæ in re est & non est: sed orationes notæ sunt earum quæ sunt in anima passionum: de his autem dictum est alibi. Substantiale vero est, quod confert esse ex quadam compositione compositioni, vt in pluribus, quod impossibile est deesse ei: ut ratio & sensus; siue horum similia, ut continuum & discretum. Hoc vero erit ut materia, & illud ut forma; ut corpus, quod est hominis materia, anima uero forma; erit itaque substantiale, ut corpus, homo, & ratio. hæc autem in his quę de Categoriis dicta sunt, expedita sunt.

Videtur autem forma, quædam à natura esse, quędam uero ab actu; ratio

ratio enim a natura est, color vero, & passio quædam in actu consistunt. In quibusdam autem dubitatio est, utrum a natura, an ab actu incipiant esse, vt in figura incisionis: nam nihil additionis fit, sed separatio quædam partium. Dico autem figuram esse a natura: assentiri vero ab actu. sed quæ coniunctionis est, ab actu est, ut domus. manifestum autem de his. Sed in his quæ in pluribus sunt, palam non est: nam ea quæ in pluribus sunt, in actione esse impossibile est. a natura autem non videtur fieri, quoniam, ea quæ a natura sunt, a creatura præexistente sumunt principium; palam uero est creaturam non esse: nihil enim rationis omnino, quare hæ creaturæ sint, poterit explicari. Natura igitur in his occulte operatur. nam sicut ex plurium partium coniunctione constitutio quædam primorum excedens quantitatem, efficitur: sic ex singularium discretione unum quoddam intelligitur, eorum excedens prædicationem. Quapropter communitas omnis naturalis est, quia a singularitate procedit, quæ creationi adæquatur. Subtiliter autem etiam speculantes, sicut naturam in actionibus operari latenter inuenimus, sic creaturarum creatorem in natura, ex actu, qui numero naturam stabiliuit. Sed hæc hactenus, alterius enim considerationis sunt. Formarum uero alia quidem est, in subiecto, & de subiecto dicitur. ut scientia in subiecto quidem est, ut in anima: & de subiecto quidem dicitur, vt de Grammatica. Quædam autem in subiecto est, de subiecto autem nullo dicitur, vt albedo Socratis. Quædam uero neque in subiecto est, neque de subiecto dicitur ut humanitatis Socratis & Platonis: similiter autem & his quæcunque formarum sunt indiuiduæ. Quædam uero dicuntur de subiecto, & in subiecto nullo sunt, ut rationale mortale. Eorum uero quæ in subiecto sunt, & quæ de subiecto non sunt dicibilia, alia quidem sensibilia sunt, alia insensibilia: sensibile uero est, quod sensu comprehenditur. ut albedo color, sonus, sapor, percussio dulcedo. Insensibilia, quæ ratione comprehenduntur: vt doctrina, disciplina: simpliciter autem nihil eorum quæ de subiecto dicuntur, sensibilia sunt. Manifestum est autem ex his, quæ proposita sunt, sita alicubi ut nigredo in oculo; Quædam uero difficile est assignare, vt scientia, paternitas, filiatio: nisi forte in componentium & generantium complexione. singulorum autem qui dicta, incomplexionis eius quæ in uoce est, notatio est; hoc uero subsistens erit uel contingens. Eorum uero quæ contingit existenti, singulum aut extrinsecus aduenit, aut intra substantiam consideratur simpliciter; vt linea, superficies, corpus. Ea uero quæ extrinsecus contingunt, aut actus, at pati, aut dispositio, aut esse alicubi. aut in mora, aut habere, necessario erunt. Sed de his, quæ subsistunt, & quæ non solum in quo exigunt, existunt, in eo qui de Categorijs libro inscribitur,

ſcribitur, diſputatum eſt: de reliquis verò continuo.

De actione. *Cap. II.*

ACtio uerò eſt, ſecundum quam in id quod ſubiicitur, agere dicimur: vt ſecans quis in eo quod ſecet, ſecans dicitur. Eſt autem alia quidem animæ, alia uerò corporis. Differunt autem, quoniam ea quæ corporis eſt, mouens eſt neceſſario illud in quo eſt: idem enim quod corpus agens eſt, & mobile eſt: actio autem animę non id mouet in quo eſt, ſed coniunctum: anima autem dum agit, immobilis eſt, mouet enim corpus, anima autem permanet immutabilis: quoniam anima nec ſecundum locum mouetur, nec ſecundum quemquam aliorum motuum, niſi ſecundum alterationem, non in ſuſcipiendo incrementum, neque decrementum mouetur, neque diminuendo, neque ad oppoſitum locum tranſeundo. Locus enim corpus eſt: anima verò non eſt corpus. Impoſſibile eſt autem non corpus corpore moueri, quia nullam loci ſuſcipit mutationem: ſolum verò corpus, eo quòd de loco ad locum tranſit, mouetur. Hoc autem in quibuſdam dubitabile apparebit: ſpeculo enim permanente immobili, imaginis motus fieri videtur ad oppoſiti mutationes: impoſſibile ergo erit ſoluere, conceſſo quòd ibi forma exiſtat uerè: Si verò non eſt, incredibilis error in vulgo putabitur, licet ſit conuenientius. Scire autem oportet, quòd omne quod in motu eſt, in affectione eſt: moueri enim actio eſt: ſi quid enim mouetur, agit neceſſario. omnis ergo actio in motu eſt, omniſque motus in actione firmabitur. Proprium igitur actionis eſt in motu eſſe ſicut proprium motus in actione. Et in his quidem actionibus, in quibus eſt generatio aliqua, palam eſt: de his verò quæ corrumpuntur, fortaſſe obiicitur. nam qui deſtruit, in motu eſt: nihil autem facere videtur, nam nihil efficitur, ſed quod factum eſt deſtruitur. Dico autem actionem, non quid, ſed in quid agat exigere. Non eſt autem motus actio, ſed quale, quieſcere enim quale eſt: quare & motus quidem quale erit. ſimpliciter autem quæcumque contrariorum, oppoſitionem ſuſcipiunt, eiuſdem ſuſcipiunt generis prædicationem. Naturalis verò actionis proprietas eſt paſſionem ex ſe in id quod ſubiicitur, inferre: omnis enim actio paſſionis eſt effectiua: & omne paſſionem inferens, actio eſt. Contingit autem actionem actione effici. actio enim eius quod per ſe mouetur, eius actionis, quę per aliud mouetur; generatiua eſt, actio enim ab animali illata, ab ea quæ eſt animalis, principium ſumit. Nihil autem intereſt ſiue agere, ſiue pati animalis eius quod ab animali agere eſt, principium dicitur. Et ſic actus quidem eſt primordiale principium. pati verò permixtum. quamobrem actionis, paſſioniſque actus eſt generatiuus. Facere verò eſt id qđ quale eſt, ex ſe gignit. Qualitas,

quæ

quæ calor eſt, eam efficit quæ calefacere eſt, actionem. Quantitatum vero particularium politio effectrix eſt & qualitatum: aſperitas enim & ſimilia qualia ſunt: linea vero, & ſuperficies, & ſoliditas quantitates ſunt: vniuerſa enim è ſitu ſubſtantiam & generationem habent. Quantitas autem quantitatis: & vt longitudinis linea, latitudinis planum, altitudinis ſolidum corpus Qualitatis vero qualitas: ut calor caliditatis. Situs autem agere & pati: in diſpoſitionis namque compoſitione quædam generatio ſimplicium fit, quã in motiua actione conſiſtere neceſſe eſt. Quando vero tempus. Vbi vero locus. Habere autem corpus: ea enim quæ circa corpus ſunt, habere dicuntur. Eorum vero quæ in ſubiecto non ſunt, indiuiduorum corruptio quidem eſt in primis: generatio autem in his quæ mox poſt primorum conſtitutionem conſiſtunt. Eorum vero, quæ de ipſis prædicata ſunt, ea a quibus omnino generaliter nulla eſt prædicatio, vt omnes quidem homines eius hominis, qui communis eſt, & vniuerſalis. Recipit autem facere & pati contrarietatẽ, & magis & minus. ſecare enim ad plantare contrarium eſt, & vrere ad humidum facere, & calefieri magis & minus dicitur, & infrigidari, ſiccari, & humidum fieri, triſtari, & gaudere magis & minus dicitur.

De Paſſione. Cap. III.

PAſſio eſt effectus illatioq; actionis ſecundum quam hæc quidẽ patiuntur magis, illa vero minime: ſecundum quod quædam animantiora ſunt aliis: ut animantius quidem brutum eſt arbore, animantius vero irrationali, rationale. Omnia vero, quę de generatione dicta ſunt, eadem dici poſſunt de ea, quæ in rebus eſt, paſſione; quadam autem prolatione non recta, ſed mutatione. Eſt autem pati eorum quæ multipliciter dicuntur. animæ enim actionum vnaquęque paſſio dicitur, quas quidẽ ſub actione locauimus; vt amor, odium, triſtitia, & gaudere: quæ omnia qualitates paſſibiles, actiones animę appellamus. Dicitur quoque paſſio, quod in naturã agit: vt morbus, febris, ægritudines, & reliqua quæ qualia dicta ſunt. Paſſio vero, vt dictum eſt, prima eſt generatio actionis. Non eſt autem in agẽte paſſio, ſed in eo in quod agitur, & operantis actum ſuſcipit. percutiens enim pati non dicitur, ſed materia actum ſuſcipiens. Ea vero, quæ nũc relinquũtur, in eo quĩ eſt de Generatione libro, tractantur. Et de paſſione hæc ſufficiant.

De Quando. Cap. IIII.

QVando vero eſt, quod ex adiacentia tempõris relinquitur. Tempus

Tempus vero quando non est, utriusque autem ratio coniuncta est, vt tempus quidem præteritum quando non est: effectus autem eius, & affectio, secundum quam dicitur aliquid fuisse, quando est. Instans autem quando non est, sed secundum quod aliquid æquale, vel inæquale est: eius autem affectio, secundum quam aliquid dicitur instanti esse, quando est. Futurum similiter tempus quando non est, sed id quod futurum est: quoniam contingere necesse est, secundum quod aliquid dicitur futurum esse cras, vel in aliquo tempore. Est igitur quando, aliud ex eo quod abiit, aliud ex eo quod instat. aliud vero ex eo quod necesse est contingere. Dictum est enim in Categoriis præteritum & futurum esse quantitates, & quod magis est continuans ad præsens, de præterito quidem dictum est hoc, non quod in substantia permaneat, sed quoniam in excessu suo nondum præterit, de futuro autem, quoniam necesse est contingere, quod tantum est, ac si instaret. nulla enim differentia est in eo quod permanet, & quod futurum est, & quod nunc abiit. Quamobrem & de futuris agitur, & secundum ea aliquid dicitur, & nuncupationem existentium sortiuntur. ut Sol orietur cras, cras erit nauale bellum, heri obiit Socrates: & aliquid dicitur secundum tempus id quod futurum est, de eo qui nascetur futurum, aut necessario de eo quod est in Callias disputabit cras, uel non disputabit cras: disputabit enim, futuram actionem significat: nihil autem inde est, quod in substantia adhuc sit. Differt enim quando, ab eo quod est vbi: quoniam in quocunque tempus est, vel fuit, vel erit. in eo quidem quando, est, vel fuit, vel erit, quod secundum idem tempus dicitur. quando enim quod existenti est cum ipso instanti est, & simul in eodem sunt: quando vero ex eo quod abiit, & quod futurum est, nunquam simul erunt; vbi vero & locus a quo est, vel sit, nunquam simul in eodem; ubi autem in circũscriptione est: locus autem in complectente. Distat autem quando, quod ex præterito est, ab eo quod ex futuro procedit: quoniam quando quod ex futuro, præterito posterius est quod uero ex præterito, est prius futuro. Quando autem unum & idem, primum quidem ex futuro est, secundum ex præsenti, posterius uero ex præterito: quemadmodum tempus: primum quidem nunc est futurum, postea uero præsens, deinde præteritum. Sicut autem & tempus; aliud quidem compositum est, aliud uero simplex. Est autem compositum, quod in composita actione consistit, simplex uero quod cum simplici procedit. Et ita quando aliud simplex, aliud compositum, simplex quidem, vt in momento, & nunc esse, compositum autem, ut in hora, die, hebdomada, & similibus. Amplius, quemadmodum temporis partes sine mora succedent; similiter, & partes, & quando:

quando

quando quippe præteritum, & futurum ad præsens copulatiue reducuntur. Distat autem & tempus ab eo quod quando: quoniam secundum tempus aliquid est mensurabile: vt motus annuus quis, & motus multus dicitur, eo quod multo tempore permanet. At vero secundum quando nihil mensuratur, sed aliquando dicitur, esse, & secundum idem temporale, & variabile pronunciatur. Inest autem quando non suscipere magis & minus: non enim dies vel diurnus magis & minus die, vel diurno dicitur, nec vnumquodque diurnius alio: sic & de alijs. quare omni quando inest, non dici secundum magis & minus. Amplius, quando nihil est contrarium: etenim quando ex præsenti est unum, & idem quando de futuro & preterito; impossibile est autem duas de eodem prædicari indiuiduo contrarietates. Amplius autem, contraria nunquam in eodem erunt insimul, quando autem, quod secundum præteritum & futurum, insimul erit in eodem: idem namque quod est fuisse, verum est esse & permansurum. contrariorum vero ratio est, nunquam in eodem simul consistere, neque de indiuiduo eodem dici, & in eodem tempore. Quare contrarietas in eo, quod quando est, non enunciabitur. Est autem quando in omni eo, quod incipit esse, vt corpus quidem vniuersum aliquando est & in tempore: suscipit enim temporum alterationes, alteratur enim corpus in æstu, vere, hyeme, & autumno. Similiter autem & animalia alicuius quædam in hyeme, quædam in æstate, quædam in uere speculantur. secundum instrumenti complexionem. Anima enim coniuncta corpori imitatur complexiones ipsius, ut qui aride vel gelide compaginationis, dementiores seipsis in autumno fiunt sæpe: quibus vero sanguis principiatur, in vere. Similiter autem & in alijs secundum similitudinem complexionis animalium & temporum. Erit igitur in tempore, quicquid temporis suscipiens uariationes afferatur secundum tempus. Huiusmodi vero sunt quæ dicta sunt: de paucis autem, aut de nullis aliàs conuenientius erit proferre.

De Vbi. Cap. V.

VBi uero est circumscriptio corporis, a circumscriptione loci prouenięns. Locus autem in eo, quod capit, est, & circumscribit. Est ergo in loco, quicquid a loco circumscribitur & complectitur. Non est autem in eodem locus, & vbi, locus autem in eo, quod capit: vbi vero in eo quod circumscribitur & complectitur. Videtur autem non omnia adesse: anima enim nusquam est, nullum enim locum occupat, neque implet: animatum namq; aliud capere potest. Nunquam autem contingere palam est occupatum quidem aliquo locum capere aliud & cōplecti posse occupante permanente, granum enim

enim modio adueniens, retineri non posset, aere, quo implebatur quiescente: aere enim expulso granum vtique recipitur. Nequaquam igitur duo in eodem loco esse simul possunt, nec idem vnum in diuersis. Quamobrem nec anima quidem localis erit, cum locum nullatenus occupet: Similiter autem & quæcunque a corporis ratione, dissentiunt, loci carent circunscriptione: Mouet autem quis quęstionem fortasse, idem in diuersis & pluribus concludens: etenim vox in auribus diuersorum est. vox autem & si aer non sit, esse non poterit sine aere: & in auribus diuersorum est. Quare dicitur & corpus idem esse in diuersis locis: uox enim omnino vna & eadem in diuersis quidem aeris partibus esse non potest. Concedentibus itaque nobis vnam & eandem vocem omnino in auribus diuersorum sentiri, utique & confiteri oportet omnino unam particulam aeris, ad aures diuersorum peruenire: simpliciter autem vnum & in pluribus totum impossibile est inueniri. Quamobrem etiam concedere cogimur, vel diuersum quidem in auribus diuersorum sentiri, vel unum, & idem omnino in pluribus locis. Relinquitur igitur diuersum sensum esse imaginabiliter se generantium, & similiter. quare & vox quædam non animalis est: ea enim, quæ imaginabiliter fit similiter animalis non est, quoniam ab animali non profertur. Adhuc autem dicimus omnem vocem animalis esse. Quis enim uocem ab initio audiuit, in silentio quidem simpliciter, nisi animalium; quare uox quidem animalis dicitur, quæcunque quidem ab ipso proferente fit; unus ergo uox ad aures diuersorum dirigitur: una autem & eadem non contingens est. Vbi autem, aliud quidem simplex, aliud uero compositum. Simplex quidem, quod ex simplici loco procedit: compositum autem, quod ex composito. Locus autem simplex est origo, & constitutio eius quod est continuorum. Locus autem, vt dictum est compositus quidem habet particulas copulatas ad eundem terminum, ad quem particulæ corporis copulantur: corporis uero partes iuxta punctum. loci ergo particulæ solidorum particulas claudunt: etenim loca simplicia corporis minimi occupatiua sunt. Quare nec locus sine corpore, nec soliditas sine loco erit.. Contentio autem de sphæræ extremitate oritur: nihil enim extra ipsam est. In ea autem locus esse nō poterit, ut dictum est a Superioribus, quod ab eo quidem loco ambitur. Confitentibus ergo nobis sphæram localem esse, contineri utique necesse est, aliud quidem præter eam, in quo extremitatis locus existat: nihil autem præter ipsam est; quare extremitas quidem in loco non est: de huiusmodi autem insolitum & occultum est pronunciare, & contra sensibilia. Caret autem Vbi intensione & remissione: non enim dicitur alterum altero magis in loco esse vel minus, licet etiam maiorem, vel minorem locum possideat. non autem secundum Vbi, vel secundum, quantitatem aliquam, est

magis & minus, ſed ſecundum id quod quale eſt. Ineſt autem vbi aliud contrarium: eo quod nec loco quidem ineſt contrarietas: locus enim loco non eſt contrarius. Quod autem nec aliis manifeſtum eſt: ſurſum enim & deorſum eſſe contraria pluribus uidentur. multum enim diſtare uidetur id quod ſurſum eſt ab eo quod deorſum eſt, quẽadmodũ ſurſum & deorſum. quare contrarietas videtur vbi circa ſurſum eſſe & deorſum, quemadmodum circa locorum quantitates. Contingit autẽ contraria in eodem eſſe: ſurſum enim & deorſum eſſe, in eodem ſunt: idem enim ſurſum & deorſum eſt ad diuerſa quidem ſumptum: nam turris altitudo ſurſum eſt ad nos, ſphæræ autem extremitati comparata inferior eſt. Amplius contrarium ſibimet qui de idem fore contingit: ſi enim ſurſum eſſe & inferius eſſe contraria ſunt, cum idem ſurſum & deorſum ſit, colligitur idem ſibimet contrarium fieri. Non ergo contrarietas vlla in eo quod in loco eſt.

De poſitione. Cap. VI.

POſitio eſt quædam partium ſitus, & generationis ordinatio, ſecundum quam dicuntur ſtantia, uel ſedentia, uel aſpera, uel lenia, uel quodlibet aliter diſpoſita: ſedere autem & iacere poſitionis non ſunt, ſed denominatiue ab his dicta ſunt. Solet autem quęſtio induci de curuo & recto, aſpero & leni, quadrangulo & triangulo, bicubito & tricubito, magno & paruo, breui & longo, & ſimilibus: quandam enim poſitionem partium ſignificare uidentur: Aſperum enim dicitur, cuius partium una alteri ſupereminet. Lene vero dicitur, cuius particulæ æqualiter porrectæ ſunt ſimiliter autem & de aliis. Non ſunt autem poſitiones ea, quæ dicta ſunt omnia, ſed qualia circa ſitum exiſtentia. ex eo namque quòd partes ſic ſunt diſpoſitæ, ex eo talia ſenſibus iudicantur: non autem ex eo quòd talia ſcilicet & aſpera & lenia, vel bicubita, uel tricubita ſunt. ſimiliter autem & de aliis huiuſmodi, quæ partium habent poſitionem. Erit igitur vnumquodque prædictorum non poſitio, ſed quale, quod circa poſitionem naſcitur. Suſcipere autem videtur ſitus contrarietates. nam ſedere, ad id quod ſtare, contrarium eſſe uidetur. contraria enim ſunt, quæ in eodem indiuiduo, eodemque tempore impoſſibile eſt reperiri: viciſſim tamen poſſibilia ineſſe: ſedens autem illico ſtare poteſt, & ſtans ſedere. quocunque autem ſedente, impoſſibile eſt eundem ſtare, Ponentibus autem nobis hæc contraria eſſe, inconuenientia recipere cogimur, hoc, quod unum ſit contrarium plurium. ſecundum enim dictorum conſequentiam, non magis ſedere ad id quod eſt ſtare contrarium eſt, quam ad accumbere. Similiter autem & quemadmodum ſedere & ſtare nunquam in eodem ſimul reperiuntur, ita & accumbere & ſedere & ſtare. ſecundum igitur huiuſmodi diſpoſitiones ſitui nulla contrarietas inerit. Fortaſſis autem nec inſolitum quidem putabitur vnum plurium eſſe

esse contrarium: pallor enim ad album & nigrum contrarium esse uidebitur: nam sub eodẽ genere cum sint, nunquam simul inueniuntur, & uicissim transmutantur. relinquitur ergo vnum pluribus esse aduersum. Non est autem pallidum ad nigrum, vel album contrarium: etenim cum utroque, in eodem est: pallidum enim & colores reliqui ex albo & nigro conficiuntur; necessarium ergo in quocumque pallidum est, in omni eo esse album & nigrum: similiter autem & de cæteris quidem coloribus. Amplius autem contrariorum quidem ratio est, circa idem natura existere. sedere enim & iacere, non circa idem natura sunt seiuncta; est enim sedere propriè circa rationalia: iacere verò & accumbere circa diuersa. huius autem signum est equi & hominis similitudo, quibus sine dubio accubitus esse probatur. Proprium autem positionis, neque magis, neque minus dici. Sedere autem non magis positio est quàm accumbere, neque minus, neque sedens alterũ altero magis & minus dicitur, neque accumbens, neque vniuersaliter secundum aliam positionem. Magis autem proprium uidetur esse positionis, substantiæ proximè assistere: omnibus quidem aliis formis suppositis. Positio autem nihil aliud est quàm naturalis ipsius substantiæ ordinatio, qualis vel à principio quidem innata est, vt ea quæ asperis & lenibus, æqualibus & inæqualibus inest. vel à naturali quidem motu consueta, vt sessio, & accubitus, & similia. Quicquid igitur proximè substantiæ & assistens, id necessario positio est: & omnis quidem positionis huius ratio suscipit prædicationem.

De Habitu. *Cap. VII.*

Habitus est corporum, & eorum quę circa corpus sunt, adiacentia: secundum quam hoc quidem habere, illa uerò dicuntur haberi. Hæc autem non secundum totum dicuntur, sed secundum particularem diuisionem: vt armatum esse, calceatum esse. His autem neque simplicia nomina imposita sunt, quibus ea appellantur, sed sunt eis posita, armatio, calceatio: horum autem secundum proportionem, & reliquis. Suscipit autem habitus magis & minus: armatior enim est eques pedite. dicitur & calceatior, qui calceamentis & caligis utitur, quàm qui solis calceamentis, vel caligis utitur. In quibusdam autem non videtur quòd cum magis & minus prę dicentur: vt uestitum esse, & similia. Habitui quoque nihil est contrarium: etenim armatio calceationi non est contraria: idem etenim armatus & calceatus. quòd autẽ aliis contrarium non est, palàm est: similiter autem his, & reliqua. Proprium quidem habitus est in pluribus existere, vt in corpore, & in his quę circa corpus sunt existentia; adiacet enim corpori, & his quæ circa corpus sunt. hoc autem, vt dictum est, fit secundum eam, quæ est in partibus diuisionem. In paucis autem aliis principiis huiusmodi inuenies: in quantitate enim solum, & in

his, quę ad aliquid sunt, similia reperies. ad aliquid autem, vt figuraliter dicatur, & similitudo & dissimilitudo, quæ insunt pluribus similib. & dissimilibus. Quantitas autem, vt numerus qui in numerabilibus inest, vtiq; semper crescens secundum vnitatum multifariã ascensionem. simpliciter autem nihil inuenies tot distribui partibus, vt numerum: non autem omnis quantitas, aut relatio talium est. Habitus autem omnis in pluribus necessario existit, vt in corpore, & in his quę circa corpus sunt. Omne igitur quod in corpore & circa corpus est existens, habitus nomen sortitur. Quare magis propriũ quidem habitus erit in corpore, & circa corpus existentibus, secundum eam, quæ partium est diuisionem, vt in pluribus existere. Dicitur autem habere multis modis. habere enim dicitur alterationem, vt albedinem, & nigredinem: quantitatem, vt longitudinem. nihil enim aliud est dicere albedinem, aut longitudinem habere, quàm album, aut longum esse. Dicitur etiam vas aliquid habere, vt modius triticum: quod nihil aliud est habere, quàm continere. Habere quoque in membro dicimur, ut in digito annulum: quod tantundem est dicere, quantum est digitum in annulo esse. Dicitur uir uxorem habere, & reciprocè uxor uirũ: hic autem insolitus est habendi modus, quo vir habetur, vel haberi dicatur. hoc autem habere nihil aliud est quàm cohabitare. Quare modi habendi, qui dici consueuerunt, quinario numero terminantur. Fortassis quidem essent alii modi habendi, pręter hos qui dicti sunt: sed si qui sunt, diligens inquisitor inueniat. Et quidem de principiis hæc dicta sufficiant: reliqua uerò in eo quod de Analyticis est, quærantur volumine.

De eo, quod est plus, minusve suscipere. Cap. VIII.

Dicitur autem magis & minus suscipere tripliciter. Aiunt enim quidam secundum crementum, uel diminutionẽ eorum, quæ suscipiunt subiectorum. aliter autem & alii ipsa quidem, quæ suscipiuntur, in suscipiente diminui, & crescere annunciant. Alii autem secundum utrũq; amborum diminutionẽ & augmentationem. A primis itaque inchoantes, quæ eorum rata sit ac firma sententia manifestabo. Si quis uerò primam & secundã destruxerit, utique & tertiam destruit, quæ ex utraque conficitur coniunctione. Non ergo secundum suscipientium ipsorũ crementum, vel decrementum, cum magis, vel minus aliqua dicentur. Nulla enim ratio obuiaret dicenti hominem & animal & substantiam, & cætera consimilia cum magis, & minus dici, concedentibus nobis secundum subiecti intensionem, & remissionem quælibet cum magis, & minus dici. Amplius autem equus quidem & augmenti, & diminutionis motũ frequenter sustinet. dicitur enim equus minor, vel maior lapide quodam, qui nunquam intensionem & remissionem passus est. mons etiam alio monte maior dicitur, cum neuter crescat, vel decrescat. Amplius

autem

autem margarita albior quidem equo dicitur, cui pedem album cōtingit habere. hoc autem non eſt, quia equus quidem in eſſentia a margarita ſuperatur. Colligere igitur oportet, vel margaritam quidem albiorē equo pronunciari, ſecundum magnitudinem ſubiecti uel paruitatē: vel non uerum albiorem equo margaritam eſſe: vel nihil omnino magis vel minus dici ſecundum ſubiectorum magnitudinem uel paruitatē, neq; ſecundum crementum uel diminutionem. Hoc autem palam eſt, quod ſecundum magnitudinem ſubiecti margarita albior equo non dicitur, tamen margaritam albiorem equo eſſe nō falſum eſt. Relinquitur ergo nihil ſecundū magnitudinem ſubiecti amplius uel minus dici: ſimiliter autem neque ſecundum paruitatē. Amplius autem neq; ſecundum ea quæ inficiunt. Si enim ſecundū magnitudinem albedinis uel alicuius cęterorum dicitur aliquid albius aliquo, vel ſecundum paruitatē minus album, vel quomodolibet aliter. vtique & min⁹ albus equus, uel homo, vel quodlibet aliud albius margarita dicetur. etenim maior albedinis quātitas equo accidit quā margaritæ. Amplius autem magis & minus alterū altero dicitur non ſecundum ſubiecti, neq; accidentis crementū. Quoniam autem non ſecundum ſubiecti crementū magnitudinē aliud paruius alio dicatur, manifeſtū eſt: neque ergo ſecūdum ipſius accidentis ampliorem quantitatem. etenim quantitas vltra ſubiectum protendi nō poteſt, quoniam terminus quantitatis eſt corpus. paruitas aūt quantitati ſupponitur: quare vltra paruū quidem ſubiectum paruitas ipſa nō porrigitur. quanto igitur ſubiectum paruius efficitur, tāto paruius quantitas minoratur. Patet itaq; nihil ſecundum magis & minus prædicari, neque ſecundum ſubiectum ſolum augmentum uel diminutionem, neque ſecundum accidentia: quare neque ſecundum vtrumque. Oportet igitur ab alia eam inuenire, quæ cum magis & minus dicantur. Huiuſmodi uero ſunt ea quę ſunt in uoce eorum quæ aduenìunt, & non ſecundum ſubiecti uel mobilis cremētum uel diminutionem, ſed quoniā eorum quæ ſunt in uoce, impoſitioni propinquiora ſunt, ſiue ab eadē remotiora ſunt: de his etenim cum magis dicuntur quæ proximiora ſunt ei quæ in ipſa uoce eſt impoſitioni, cum minus autem de his quæ remotiora conſiſtunt. Vt album dicitur illud, in quo pura albedo eſt. quanto igitur ad uocis impoſitionē accedens puriori inficitur albedine, tanto & candidior aſſignabitur. & paruum quidem dicitur, quod aliis comparatū ſtaturæ diminutione & quātitate uincitur, quicquid igitur eſt, quod in quantitatis menſura ſuperatur, id cōtinuo paruius pronunciatur, ſimiliter autem de aliis. Dubitabit autē aliquis, quare hæc quidem cum magis & minus dicantur, ſubſtantiæ uero minime. Hoc autē contingit, quoniam ſubſtantiarum impoſitio quidem in termino eſt, ultra quem tranſgredi impoſſibile eſt. Additur autem & de accidentibus quibuſdam, quæ ſine magis & minus dicuntur: ut quadrangulus, & triangulus, & ſimilia. non. n. triangulus magis unus altero dicitur. Con-

tingit autem, quoniam in ſubſtantiarum quidem deſignatione accipitur etenim quadrangulus quantitas nuncupatur, & corpus quadrangulatum.uel eadem, quę in ſuperioribus eſt ratio,hic uetat,quoniam huiuſmodi impoſitio in termino facta eſt,vltra quem tranſgredi non licet, quemadmodum in ſuperlatiuis.etenim albiſſimus uel nigerrimus & huiuſmodi ſiue amplius ſunt,& minus eo,quòd huiuſmodi impoſitio in termino eſt, vltra quem porrigi impoſſibile eſt,& citra permanere: poſſibile enim ſi contingit, nullum ſequitur impoſſibile. quapropter ſi omnes puncti componantur,nullam faciunt magnitudinem,quoniam punctus puncto additus nihil auget.Eſt autem generatio ſimplex, & corruptio non cōgregatione nec ſegregatione atomorum,ſed quando tranſmutatur ex aere ſpecificato in hoc totum. In ſubiecto enim duo ſunt quorum hæc quidem eſt forma ſecundum rationem:hæc autem ſecūdum materiam. quādo igitur in his duobus eſt tranſmutatio, generatio & corruptio erit ſimpliciter ſecundum ueritatem.Dicitur autem ſimpliciter generari in his magis hoc aliquid & forma, quam terra. muſicus homo corruptus eſt, homo immuſicus generatus eſt, homo manet idem: ſiquidem in his paſſio non eſſet ſecundum ſe muſica & immuſica, his quidem generatio eſſet, his autem corruptio. Ideo hominis quidem hæ paſſiones, hominis autem muſici & immuſici generatio quædam, & corruptio:nunc autem eſt hominis hæc paſſio.manentis muſica & immuſica:ideoque alteratio talis eſt. Eſt autem materia maxime quidem ſubiectum generationis & corruptionis proprie ſuſceptibile.Sed quare diſcens non dicitur generari ſimpliciter, ſed quod generari diſciplinatum,hæc determinata ſunt in Prædicamentis. hæc autem hoc aliquid ſignificant & ſubſtantiam hæc autem quale, hæc autem quantum. Quæcunque igitur non ſubſtantiam ſignificant, non dicuntur ſimpliciter, ſed ſecundum aliquid generari. Eſt autem cui ineſt ſecundum naturam moueri, ut ignis.

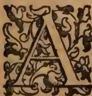
Libri Sex Principiorum Finis.

PERI-

PERIHERMENIAS ARISTOTELIS LIBRI PRIMI EXPOSITIO,

Per Doctorem Franciſcum Toletum Societatis IESV, Nunc S. R. E. Cardinalem Ampliſs.

De fine ſeu ſcopo huius libri, inſcriptione, connexione cum aliis, modo procedendi, & eius diuiſione.



ANTE explanationem libri de interpretatione Ariſt. quatuor præmittere oportebit. Primo, quod inſtitutum quis finis & ſcopus huius libri ſit. Secundo, quæ inſcriptio libri, & quæ inſcriptionis cauſa. Tertio, quam connexionem & ordinem cum reliquis partibus Logicæ habeat. Quarto, quis procedendi modus: ſcilicet, quæ libri diuiſio, quæve eius partes.

1. Finis ſeu ſcopus huius libri. Circa primum aduerte, ſcopum & inſtitutum huius libri eſſe ſumendum à ſcopo, & inſtituto totius Logicæ; Logicæ autem inſtitutum hoc eſt; ſyllogiſmi, vel demonſtrationis, quę perfectiſſima argumentatio eſt, cognitionem exactam tradere. Cum tamen demonſtratio, & ſyllogiſmus materiã, & formam habeant, materia autẽ ſint ſimplices propoſitiones, quæ ex ſimplicibus dictionibus, ſeu conceptibus componuntur, fuit neceſſarium, ſyllogiſmi cognitionem traditurum, de ſimplicibus vocibus, & de complexis, ac propoſitionibus prius diſſerere. Cum verò de ſimplicib. rerum ſignificatiuis vocibus in libro Prędicamentorum tractatum ſit in hoc ſequenti libro noſtro de complexis, quibus verum vel falſum exprimitur, diſputatur. Et hic eſt huius libelli ſcopus proximus.

2. inſcriptio 1. op. Huius inſcriptio eſt Græce, περὶ ἑρμηνείας ἐπιγέγραπται. i. de interpretatione. eſt. n. idem quod interpretor, nec illa eſt vna dictio, vt aliqui dicunt, ſed eſt genitiuus cum præpoſitione. Sed quid interpretatio ſignificet declarare oportet. Boet. in prima editione inquit, interpretatio eſt vox ſignificatiua per ſe aliquid ſignificans. Vbi duo docet interpretationẽ habere: eſſe uocem ſignificatiuã, nam uoces non ſignificatiuę non dicunt interpretationes; alterũ eſſe ſignificatiuã per ſe, nam coniunctiones & præpoſitiones, & ſinchategoremata nõ ſunt interpretationes, quãuis ſignificatiuę uoces ſint, quia per ſe nõ ſignificant.

At uerò, quia iſta definitio non videbatur exacta, nam uoces brutorum, cum ſignificatiuæ ſint paſſionum ipſorum, interpretationes dicerentur, quod non ita eſt, propterea in ſecunda editione ſua, aliam particulam addidit, uempe ꝙ ſit uox articulata. i. ſyllabis, & pronunciatione diſtincta ita, ut poſſit charactere deſignari, quales non ſunt huiuſmodi uoces brutorum.

At quia adhuc iſtud non ſatis erat, nam ſunt uoces brutorũ articulatæ, quales Pſitacorum, Picarum, Coruorum, & aliorum, tandem addidit, quòd ſit uox explicans cõceptus internos, quales non ſunt illæ uoces Pſitacorum.

Vnde licet ex omnibus eius dictis, integram colligere deſcriptionem. Interpretatio eſt vox ſignificatiua per ſe articulata interiores paſſiones manifeſtans.

Ex quo aſſerit vnum hoc diſcrimen eſſe inter voces, vt in libro Prædicamentorum conſiderantur, & ut hic ſumunrur, illic. n. ut rerum ſignificatiuæ ſunt, ueniunt in conſiderationem, hic autem ut interiorum paſſionum manifeſtatiuæ, ac propterea titulus eſt de interpretatione.

Quòd ſi obiicias non rectam inſcriptionem eſſe, quandoquidem aliæ multæ orationes ſunt interpretationes, nempe optatiua,

tiua, & imperatiua, & reliquæ, de quibus hic non agitur, sed solum de Enunciatiua. Ad hoc respondet Boet. non esse inconueniens inscriptioné esse vniuersalem, quamuis non tractetur, nisi de particulari, subdit exemplum, si quis uellet de homine disserere, rectè inscriberet, De animali.

2. opinio. Aliter respondet Alex. istam esse mancam inscriptionem, oportet enim addere de interpretatione logica seu philosophica, quæ sola enunciatio est.

3. opinio. Ammonius dicit hic interpretationem sumi pro enunciatione, quia illa est præcipua interpretatio, qua verum vel falsum exprimimus. idem S.Tho. dicit, ex quibus constat, subiectum secundum hos Doctores huius libri esse enunciationem simplicem, quæ hic interpretatio dicitur; simplices enim dictiones non interpretatio, sed partes interpretationis sunt.

1. Fund. Hec doctrina est bona & communiter recepta; at in hac parte tria existimo esse dicenda; Primo, non solum voces ut conceptuum significatiuæ possunt hic considerari, sed etiam ut rerum manifestatiuæ sunt, nam Arist. propositionem explicans, quòd sit vniuersalis, particularisque semper in ordine ad rem explicat.

Est autem discrimé inter ea quæ in prædicamentis. & hic considerantur, vt notat Alber. tracta. hoc 1. cap. 2. in prædicamentis enim res præcipuè considerantur, quæ vocibus significantur, & illa est rerum consideratio, & eorum quæ rebus insunt, vel accidunt, vt quòd sint genera vel species, at hic primo de vocibus; vt rerum significatiuæ sunt, agitur, & de his, quæ vocibus primo insunt, vt esse nomen, verbum, propositionem, & reliqua huiusmodi.

2. Fund. & respō. ad quæst de inscriptione. Dico 2. cum Alber. loco allegato, & est maxime memoriæ mandandum Propositio tripliciter potest considerari. Primo respectu rerum, vt rerum complexionem solum significat, & sic eius partes sunt nomen, & verbum, similiter habet secundum hoc varia accidentia, esse nempe, vniuersalem, particularem, affirmatiuam, negatiuam, ueram, falsam, simplicem, compositá, & alia. Altera ratione cósideratur, vt est ordinabilis in syllogismo, vel argumentatione, & sic accidit ei conuersio, quòd sit maior, aut minor, aut conclusio. Tertio considerastur, vt non solum est in argumentatione ordinabilis, sed est probatiuá alterius, & sic est necessaria, probabilis, contingens, &c.

Cum igitur tripliciter cósideretur enunciatio, hic primo solummodo consideratur, nempe respectu rerum, quarum complexionem veré, vel falso significat. Secundo vero modo ad libros Priorum pertinet.

Tertio modo ad reliquos libros. Vt autem hoc esset manifestum, propterea inscribitur de interpretatione, vt intelligamus hic enunciationem considerari; vt rerum est significatiua, respectu quarum interpretatio dicitur.

Propterea multo melius Interpretationem, quã Propositionem dixeris esse obiectum. non enim hic de ea, vt est argumentationis pars; differitur, sed vt est rerum significatiua; quod inest ei primo. 2. Fund.

Dico tertio, quamuis possimus dicere hic interpretationem esse inscriptionem particularem: tamen possumus etiam sustinere vniuersaliter sumi pro quacumque etiam oratione, licet intentio non sit nisi de sola enunciatiua tractare: sufficiet enim quòd oratio in communi definiatur & diuidatur, vt fit in ca. 4 huius ad hoc quod simpliciter inscribatur de interpretatione.

Dubitatur, an Enunciatio simplex tantum sit huius obiectum, an enunciatio in communi, vt compréhédit tam simplicem quàm coniunctam. Ammo. & S.Th. & ferè reliqui affirmant simplicem enũciationem hic esse obiectum, non autem, tractari de coniuncta. Cuius duplex est ratio. Altera est S.Tho. quia coniuncta constat ex simplicibus: propterea ad eas refertur. 1. Dubiũ 4. opin.

Altera ratio est, quæ etiam est Ammon. Pro qua aduertere oportet, illos antiquos Doctores non uocare hypotheticam propositionem, nisi conditionalem, quia hæc non habet virtutem absolutam, sed ex suppositione: vt qui dicit, si homo currit, mouetur, absolute non dicit quod currat, nec quòd moueatur, sed ex suppositione dicit, si homo currit, tunc uerum erit, quod mouetur dicitur hypothetica, quod ex suppositione aliquid differat. Nota.

Hoc supposito est ratio horũ Doctorum hic agitur de enunciatione: cuius futurus est vsus in demonstrationibus, & aliis syllogismis, sed hæ propositiones cum non habeant ueritatem absolutam, non sunt aptæ ad

ad quicquam probandum, nisi quatenus fundantur in simplicibus, vt patet: si homo currit, mouetur, nihil probat, nisi adiungas simplicem, homo currit, ergo mouetur, propterea non meminit nisi simplicis.

Hæ rationes, salua pace, mihi non placent, nam cum coniunctæ sint enunciationes, & uerum, vel falsum significent, & sint aliæ præter conditionales: profecto alicuius partis logicæ istæ erunt, cum autem non alterius, erit huius præsentis.

2. dub. 1. opin. Propterea probabile mihi uidetur hic quamlibet enunciationem cõsiderari. cum Arist. omnem definiat in cap. & diuidat in simplicem & coniunctam, quod si Aristot. *2. opin.* pauca tradidit de his, eo est, quia hic considerantur non ut syllogismum ingrediũtur, sub qua ratione habent multa peculiaria, sed sub ea ratione hic sumuntur, vt uerum, vel falsum complexè dicant, quomodo ferè eadem cum simplicibus communia habẽt.

Dubiũ. Dubitatur verum una uox sit dicẽda interpretatio, an potius tota enũciatio, Boet. & Alber. existimant singulas uoces per se esse interpretationes. at S. Tho. id non recipit: potius dicendas esse partes interpretationis censet: & mihi non placet. Cuius ratio hæc mihi se offert, quia hic simplices uoces non per se considerantur, sed ut partes enunciationis sunt, cum autem partes obiecti non habeant idem nomen cum toto obiecto, non enim partes Animalis recte uocabis, Animalia, quod est obiectum *Tertium connexio huius libri cum cæteris.* in scientia de Animali: ita nec partes enunciationis dicentur interpretatio, sicut ipsa enunciatio, quæ ut interpretatio est, est obiectum in præsenti libro.

Sequitur circa tertium de connexione huius cum reliquis partibus Logicæ. Pro quo aduerte, Logicam esse regulam operationum intellectus quantum ad ueritatem, vel falsitatem. Et quia uoces respondent conceptibus, & operationibus intellectus inde etiam logica regulat sermonem quantum ad ueritatem, sed secundario & mediatè, opus erit ergo intellectus operationes cognoscere, nam quo ordine ipsæ procedunt, eodem etiam partes Logicæ.

Triplex igitur est operatio intellectus. Prima res singulas per se, & seorsum intelligere, quæ dicitur simplicium appręhensio, cui operationi respondet locutio simplicium vocum per se. Altera est compositio, vel diuisio. i. quando rem vnam alteri copulando intelligimus, siue affirmando, siue negando: cui etiam respondet sermo, qui per solas propositiones fit; tertia est ratiocinatio, quando ex vno cognito alterum cognoscimus: cui respondet discursus vocalis.

Iuxta has operationes tres, est triplex Logicæ pars. Prima circa simplicia, & ita est liber Prædicamentorum. secunda circa composita, & ita est iste liber. tertia circa discursus: & sunt reliquæ Logicæ partes.

Hinc patet hunc librum esse immediatè post prædicamenta, & inde apparet vtilitas eius, vt enim sine compositione non discurrimus, ita nec sine libro hoc constabit doctrina sequentium.

Circa 4. quis sit modus procedendi. Dico esse facilem, nempe definitiuum, exemplarem, inductiuum. tandem de diuisione dico præcipuè hic agi de quadruplici propositione, & ipsius proprietate, primo de simplici finita, deinde de simplici, de extremo infinito, rursus de propositione, de tertio adiacente, & ultimo de propositione cum aliquo ex illis quatuor modis. *Quartũ Quis modus procedendi, & diuisio libri.*

ARISTOTELIS

STAGIRITAE,

PERIPATETICORVM PRINCIPIS,

De Interpretatione Liber primus,

SEVERINO BOETIO INTERPRETE.

SVMMA LIBRI.

De Notis. De Orationis principijs. De ipsa Oratione, Enunciatione, ac ipsius speciebus. De enunciationum oppositionibus, ac circa ipsarum veritatem, & falsitatem regulis, in quocumque tempore.

De Notis: Et vt intellectu, ita etiam in voce verum & falsum reperiri.

CAPVT PRIMVM.

1 *Sectio prima secundum Graecos.*



RIMVM oportet ponere quid sit nomen, & quid verbum: postea quid est negatio, & affirmatio, & enunciatio, & oratio.

Sunt ergo ea quæ sunt in voce, earum quæ sunt in anima passionum notæ: & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in voce. Et quemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem uoces.

In 3. de Anima tex.39. Quarum tamen hęc primum notæ sunt, eædem omnibus passiones animæ sunt: & quarum hæ similitudines, res etiam eædem. De his uerò dictum est in iis, qui sunt de Anima: alterius enim hęc sunt negotii. Est autem quemadmodũ in anima, aliquando quidem intellectus sine uero vel falso, aliquando autem cui iam necesse est horũ alterum inesse: sic etiam in voce, circa compositionem. n. & diuisionem est uerum & falsum. *Circa compositionem & diuisionem est uerũ & falsum.* Nomina igitur ipsa & uerba consimilia sunt ei, qui sine compositione & diuisione est, intellectui vt homo uel album, quando non aliquid additur, neque enim falsum, neque uerũ adhuc est. Signum autem huius est, hircoceruus enim aliquid significat: sed nondum uerum aliquid uel falsum, nisi esse uel non esse addatur, vel simpliciter, vel secundum tempus.

PRimum oportet constituere, quid sit nomen. Hoc caput diuiditur in duas partes. In prima Philosophus quæ proœmij loco est proponit ea, de quibus tractaturus est. In secunda, quæ ad tractatum pertinet, de vocum significatione differitur.

Proponit igitur esse necessarium ante omnia constituere, i. definire, quid sit nomen quid verbum, quid negatio, affirmatio, & oratio. Dicit autem (Primum) idest ante doctrinam syllogismi, & demonstrationis, qui finis totius Logicæ sunt. Dicit (oportet) quasi necessarium sit ita, vt absque horum cognitione non possit demonstrationis haberi cognitio. Dicit (Constituere seu ponere)

ponere) ideſt definire, quia definitio poſitio dici ſolet. Poſt proponit ea, quæ tractāda ſunt: inter quæ unum eſt obiectum, nempe Enunciatio. Alterum enunciationis genus. ſ. Oratio; aliud enunciationis ſpecies, Affirmatio, & Negatio: aliud partes eſſentiales enūciationis. ſ. Nomē, & uerbū.

Dubium primum. Hic primo dubitabis, cum ſcia non definiat ſuum obiectum; cur quærit. quid ſit enunciatio? *Reſpōſio* Dico ſcientiam definire quidē ſuum obiectum, non tñ probare definitionem de ſuo obiecto v.g. ſcientia de aīa definit, quid ſit anima, non tamen ad eam ſcientiam pertinet probare talem definitionem de anima: ita ſimiliter hic definitur enunciatio, ſed definitio non probatur.

Dubium ſecundū Dubitatur 2. quare non dixit oportere definire, quid ſit propoſitio, ſeu enunciatio *Reſponſ.* ſeu uniuerſalis, particularis vera falſa. Dico; ea quæ ſunt in ſcientia duplici modo cognoſcuntur. Quædam definitione, quale eſt, ſubiectum, & ipſius partes. Quædam diſcurſu, & probatione, quales ſunt proprietates: ac ppea. Ariſt. non dixit. quid ſit vniuerſalis vera, falſa, quia iſta demonſtranda potius, q̄ definiēda ſunt: ac ppa ēt dicit, oportet primum definire, quid nomen verbum, & reliqua, quaſi paſſiones cognoſci nequeant, & probari, niſi præſuppoſita definitione ſubiecti, & ipſius partium.

Dubium tertium. Dubitatur 3. de ordine iſto, quo tractanda enumerat, vltimo, n. loco orationē, quæ genus eſt ponit, cū tñ generis priuſquā ſpecierum cognitio ſit tradenda, vt docet Ari. 1. de partibus. cap. 1. Præterea negationē affirmationi præpoſuit, cum cōſtet affirmationem priorem eſſe. Ad hoc accedit Ariſt. poſt in progreſſu ordinē ꝓpoſterū obſeruaſſe; na prius de oratione, ſecundo de affirmatione, vltimo de negatione diſſeruit.

Prima opin. Reſpondet S. Tho. huius cām eſſe quia inceperat proponere partes, dum poſuit nomen, & verbum: poſtea. vt eandem rōnem partium continuaret, poſuit affirmationem & negationem, quæ ſunt ſpecies enunciationis, & enunciationem poſtea, quæ eſt ſpecies orationis: partes autem ſpecies dicuntur, nō ſicut nomē & verbum, quæ ſunt partes eſſentiales, ſpecies autem ſunt partes potentiales generis, ſed illa ratio non mihi admodum placet. quia ſi iſta cauſa ſufficiebat: vt ſpecies generi anteponeret quare non fecit vt eundem poſtea ordinem in tractatu obſeruaret.

Solutio. Propterea dico cum Boetio. in 1. Editione id eſſe factum, ne ſi primo loco orationem conſtitueret, arbitraremur ipſum hic de qualibet oratione diſſerturum, quod ita non eſt propterea ſpecies antepoſuit: vt genus non alia rōne conſiderari hic intelligeremus, quam vt has ſpecies continet, quarum hic eſt præcipua conſideratio.

Dubium 1. opin. Ad illud de affirmatione, & negatione reſpondet S. Tho. admittendo affirmationem eſſe priorem: tamen. inquit, negationem magis includere rationem partium, a quibus incipit Ariſto. Nam negatio dicit diuiſionem, & ſeparationem prædicati a ſubiecto, diuiſio autem partes importat.

Secunda opin. Aliter reſpōdet Sirianus, vt refert Boe. inquit duplicem eſſe negationem. Vnā quę conſurgit ex defectu aliquo particulari, ſicut non currere eum, qui currebat; & talis poſterior eſt affirmatione. Alteram ex defectu cōiſicut ex non eſſe, & hæc prior eſt prius enim fuit nō eſſe, quam eſſe. Sed iſta opinio eſt extra Ariſt. vt bene dicit Alber. qui mundum ſemper eſſe, & fuiſſe poſuit.

Tertia opin. & vera. Boet. dicit, negationem eſſe quidem poſteriorem affirmatione ſi vna ad alterā referatur; at ſi ad ſuum genus comparentur, vna altera prior non eſt, cum ſint ſpecies independentes reſpectu generis, & ita non eſt mirum, ſi negationem prępoſuerit, cum ſit ſpecies, ſicut affirmatio, & hæc eſt bona & apta reſponſio.

Solutio. Quamuis poſſimus etiam cum Alber. tract. hoc 1. cap. 3. dicere, nempe hic conſideraſſe Ariſt. has ſpecies, vt oppoſitionem habent, & quia oppoſitio incipit a negatione, ad quam omnia oppoſita, vt ſupra diximus, reducuntur. propterea eam propoſuit: an tamen iſtæ ſpecies ſint, poſtea examinabimus.

Sunt ergo ea, quæ ſunt in voce, &c.

Ariſtoteles de verbis, nominibus, & orationibus tractaturus, quæ ſignificatiua ſunt de eorum ſignificatione, diuerſitate ſignificandi ante oīa diſputat, vt docet Boet. Et qdē i hoc textu quatuor aſſeriões cōtineē

Primum fundam. Pro quarum declaratione fundamentū vnum aduertendum eſt. Homo tripliciter ſe circa res, habet. Primo ipſas non ſolum ſenſu, ſed etiam intellectu percipit formas

earum

earum similitudines, quæ dicuntur passiones & conceptus: at quia isti conceptus occultissimi sunt, vtitur vocibus, velut quibusdam signis ad tales conceptus explicandos; Cum autem voces hæ non sint permanentes, nec notæ simul nec omnibus præsentes esse possint; vtitur homo alio signo, nempe scriptura, vt docet Aug. tomo 3. li. 2. de doct. Christ. cap. 4. sunt igitur quatuor: res cognitæ, ipsi conceptus, & cognitiones quæ dicuntur passiones, & voces & scripturæ.

Hoc supposito est, prima Aristot. assertio. (Ea quæ sunt in voce sunt signa & notæ passionum, quæ sunt in anima, & ea quæ scribuntur eorum, quæ sunt in voce) idest voces explicant conceptus internos animæ, & scripturæ ipsas voces explicant. Vocat passiones conceptus intellectus, nō quod intellectus patiatur, quando intelligit, passione aliqua destructiua, sed quia intellectus intelligit recipiendo species a rebus, s. intelligere pati, & intellectio passio dicitur 3. de anima cap. 4 1. Dicit autem passiones quæ sunt in anima, quia vt inferius dicemus, voces significant res, vt ab anima intelliguntur, atque indicant ipsos conceptus. Et ideo excluduntur voces brutorum, quæ hasce passiones non explicant, & etiam voces humanæ, quibus naturaliter affectus explicamus. Loquimur enim hic de voce explicante conceptus intellectus.

Ex quo comperitur deceptio Andronici quem citat philosophus 1. Animæ. Tex. 3. & reprehendit de hoc; existimantis hunc non esse librum Arist. quia non vocat. Aristoteles conceptus, passiones in libro de anima; sed iam hoc ex ipso Arist. probauimus esse falsum.

Hæc verba Alexander interpretatur similitudinarie idest sicut voces sunt signa conceptuum, ita scripturæ vocum: at Porphyr. & Boet. hoc non recipiunt, nam voces ita sunt signa conceptuum, vt mutatis vocibus non mutetur rei conceptus, At voces mutantur ex mutatione scripturarũ aliter enim una uox, aliter altera scribitur.

Dubium Dubitatur primo circa assertionem, quare Arist. non dixit uoces, sed ea quæ sunt in uoce; uel literas, sed ea quæ scribuntur; & non dixit passiones, sed passiones quæ sunt in anima Ad hoc respondet Porphir. *Prima solutio.* hic intelligenda esse semper nomen, & verbum, orationē, & reliqua: Est. n. oratio triplex, & quę fit, intellectu, & quæ fit verbo, & quæ scripto, vt etiam dicit Amm. ac ideo ad distinguenda dicit ea quæ sunt in uoce, idest nomina, uerba & reliqua, quæ uoce fiunt: & ea quæ scribuntur, nempe nomina, uerba, & reliqua quæ in scripto sunt similiter quæ sunt in anima.

Sed melius, dicendũ est cum Boet. Ammon: & S. Tho. uoces ipsas secundum se non esse signa conceptuum nisi prius constituantur, & imponantur ad significandũ, sicut argentum secundum se non est uas quousque introducatur forma, unde nomina & uerba non sunt uoces solum, sicut nec uas argentum, sed sunt uoces cum impositione & significatione, habet se enim uox ad nomina, & uerba sicut argentum ad uas, cum ex quinto de generatione Animalium, cap. 7. eorum materia. Est enim subiectum. Ac propterea optime Aristot. non dixit uoces sed ea quæ sunt in uoce, nempe nomina, uerba, & reliqua, quæ ex uoce, addita significatione fiunt, ea uero ratione non dixi; literas, quia literæ etiam sunt in uoce, sed dixit ea quæ scribuntur. *Secunda solutio.*

Secũda assertio Aristo. (quemadmodũ literæ omnibus non sunt eædem, sic nec uoces) Ac si dicat, non omnes eisdem characteribus inscribendo utuntur, nec similiter iisdem uocibus idem significant, nam alia uoce Latinus, & Græcus alia, & alij singuli ex reliquis conceptum hominis, & cuiuslibet alterius explicant, & similiter, aliter unus, aliter alius talem uocem characteribus exprimit, in quo comperitur significationem uocum esse ad placitum, non naturalem, si enim uoces naturaliter significarent, idem apud omnes repræsentarent sicut apud omnes eadem est ignis natura.

Tertio assertio; (res; & passiones, animæ eædem apud omnes sunt) ac si dicat, eadē est natura hōis, & idē apud oēs homines conceptus, quamuis non eadem uoce. & scriptura ad talem rem, & conceptum significandum omnes utantur. idem de alijs dicendum est.

At circa hoc dubium posset esse quomodo idem sint conceptus apud omnes, cum constet alium conceptum me habere hominis, alium habere Petrum, alium Ioannem: *Dubium*

nem:

nem: præterea quo modo res apud omnes sunt eædem, cum diuersæ uestes, pro diuersitate locorum sint aliæ domus, alij ritus, alij mores, & negocia.

1. *solut.* Ad hoc autem dico primo, quod Arist. vocat eosdem conceptus, non quidem numero, quòd unicus & idem numero cóceptus sit in omnibus, hoc enim falsum & impossibile est, sed vocat eosdem forma, & substantia, sicut dicitur eadem imago Regis, quæ est Romæ, & quæ est Mantuæ, quia sub eadem forma, & ratione idem significat, per sensus enim eadem re omnibus proposita, omnes eundem conceptum eius in mente habebunt, si intelligant eam, non tamen eadem uoce talem conceptum exprimeat, nec scriptura.

2. *solut.* Dico secundo cũ Alber. tract. 2. c. 3. cum Arist. dicit easdem esse res omnibus, intelligere oportet de rebus naturalibus & ipsarum natura: natura enim ignis, Leonis, Plantæ apud omnes in quibus reperiũtur, eiusdem naturæ sunt; non tamen loquitur de artificiatis, & quæ à nostra dependent voluntate: harũ enim eadem est ratio cum vocibus significatiuis.

Vnum autem verbum in litera est considerandum nempe; (voces esse notas passionum primo.) Notat enim unum Boet. & optimè: voces non solum conceptus nostros significare, sed etiam res per tales conceptus cognitas. qui enim dicit hanc vocẽ, homo, non solum hominis conceptum internum, sed etiam rem ipsam tali conceptu cognitam significat, prima tamen vocum institutio fuit ad conceptus manifestandos; sicut scripturarum institutio ad voces, propterea uoces primo dicit esse notas & signa passionum.

Quarta assertio Aristotelis. Quemadmodum operatio intellectus duplex est, vt dicitur etiam 3. Animę, ca. 6. altera simplex appręhensio, in qua non est uerum nec falsum, altera est compositio, vel diuisio, in qua necessario inest uerum, vel falsum, ita etiam in vocibus. quæ conceptibus correspondent, aliquæ sunt. quæ nec verè nec falso significant, vt dictiones per se, nempe nomina vel uerba per se, quędam sunt, quę uerum uel falsum significant, vt uoces compositæ secundum enũciationem, quod probat exẽplo eleganti. Qui dicit hanc solam vocem, hircocervus, idem, qui idem Græcè tragelaphos, nihil nec uerè nec falso, dicit quousque verbum aliquod addit, scilicet est, vel non est.

In quo exemplo notandũ est cum Boet. in secunda editione esse compositæ figuræ ab hirco, & ceruo, significatque animal simile ceruo in cornibus, hirco uerò in mento & barba, vt sit sensus, si nomen compositum, quod magis uidebatur significare uerum vel falsum, non significat per se sine verbo, multo minus significabunt alia simplicia, nempe nomina & verba. *Notab.*

Possumus etiam secundo exponere, vt sit & nomen monstri, sicut chimera ex Boet. 2. editione: & Psell. & tũc sit subtilis interpretatio; si nomen hoc rem significans impossibilẽ, nihil ueri vel falsi significat, quo usque addatur uerbum: nulla ergo dictio per se, nec ulla compositio, quę nõ sit enunciatio, verum, vel falsum significabit.

Hic autem sunt notanda illa verba (nisi, inquit, addatur uerbum simpliciter, vel secundum tempus.) Quid enim intelligit per verbum simpliciter, & per verbum secundum tempus? Ad quod respondet primò S. Thomas verbum simpliciter, significare verbum pręsentis temporis, quod perfectè verbum est, futurum autem & pręteritum, vocari uerba secundum tempus, i. secundũ quid, quia reliqua per præsens regulantur, præteritum enim præsens fuit; futurum præsens erit. *Nota.* *Dubium* 1. *solut.*

At Ammon. per verbum simpliciter intelligit uerbum cuiusque temporis sine aduerbio temporali, vt est, vel fuit, vel erit, at per uerbum secundum tempus idem uerbum addito aliquo temporis aduerbio, vt hodie est, cras erit, olim fuit. 2. *solut*

Boet. in prima editione idẽ cum S. Tho. sentit, sed alia ratione procedit, dicit uerbum præsentis uocari simpliciter, id est solitarie uerbum: quia re uera præsens, inquit, non est tempus, cum non sit, nisi unicum instans præsens, sed significat confinium temporis præteriti, & futuri, instans enim non est tempus, sed continuatio temporum, vt dicitur 4 Physic. cap. 10. præteriti verbum, & futuri dicuntur verba secundum tempus, quia præteritum, & futurum tempus sint. 3. *solut.*

At in 2. editione aliam subiunxit expositionem, quæ est Alex. & Magentini. & quam ualde laudat Albert. tract. 2. cap. 2. 4. *solut.*

etiam

etiam est Auicen. Pro quo aduertunt verbum(est)aliquando denotare substantiam & vnionem substantialem prædicati cum subiecto, vt in propositionibus essentialibus fit, homo est animal, rosa est flos, Deus est: hic enim non denotatur, nisi quod prædicatum est de essentia subiecti, prop erea omni tempore sunt veræ: quas propositiones vocant sempiternæ veritatis, Aliquando est, significat existentiam, quando certum tempus importat: & pro eo venit, ut qui dicit homo est, leo est albus, hic denotatur, quod hoc tempore præsenti existit homo, & leo est albus: verbum primo modo dicitur verbum simpliciter, quasi non restringens extrema pro tempore determinato, posterius dicitur secundum tempus, quia temporis certam differentiam dicit: & secundum eam vnit extrema. Omnes expositiones hæ sunt bonæ, & recipiendæ, vtcunque sit sine nomine, & verbo, vocibus nec, verbum, nec falsum inest.

QVAESTIO II.

De significatione, & modo significandi uocum.

Difficultas est de vocum significatione, nempe, an significent conceptus, an potius res, an vtrumque & de modo significandi, an naturale, vt uoluit Plato, an ad placitũ vt voluit Arist. significent?

Primum fundam. Quid signum. Pro quorum facili declaratione fit primum fundamentum. Signum, vt dicit Aug. de doctr. Christ. c. 1. est res, quæ præter speciem, quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire: id est, est res, quæ per sui cognitionẽ alterius cognitionem inducit, sicut fumus est signum ignis, cognitio enim fumi cognitionem ignis facit.

Signi. diuisio. Est autem signum proprium, & improprium: signum proprium est, quod non solum sui cognitione alterius facit cognitionem. sed etiam ad hoc ordinatum est siue a natura, siue ab alio, vt aliud indicet: quo pacto ramus appositus est proprium signũ vini vendibilis, quia sui cognitione facit cognitionem vini, & ad hoc ordinatus est, ut indicet vinum.

Improprium autem est, quod sui quidẽ cognitione aliud facit, cognoscere, non tamen ad hoc ordinatum est, ut fumus, est signũ ignis, & effectus causarum, & e cõtra sed non sunt proprie signa, cum non ad hoc ordinata sint. Huiusmodi sunt multa signa naturalia, quæ uentura indicant, de quibus Plini. lib. 17. ut fragor arborum signum tempestatis est, & ranarum coaxatio signũ pluuiæ: quæ prognostica. dicuntur. Sed non propria signa, quia ad hoc instituta nõ sunt, nisi qui uelit cum Virgil. dicere 7. Georg. ad hoc esse instituta inquit enim.

Atq; hæc vt certis possimus discere signis.
Aestusque pluuiasque, & ingentes frigora, uentos.
Ipse pater statuit, quid menstrua Luna moueret,
Quo signo caderent Austri: quod sæpe uidentes,
Agricolæ proprius stabulis armenta tenerent. &c.

Signorũ altera diuisio. Signum in communi triplex est, Quoddam naturale: Quoddam voluntarium, siue ex instituto, uel ad placitum, quod idem est. Quoddam ex consuetudine quadam. Signum naturale est, quod ex se habet ut per sui cognitionem alterius cognitionem faciat: sicut uox animalis signum naturale est affectus interni, & fumus signum naturale ignis. Signum ad placitum, quod uolũtate humana habet per sui cognitionem alterius inducere cognitionẽ, non tñ ex natura sua: sicut sonitus campanæ est signum ad placitum lectionis, quia id non habet sonitus ex se, sed ex hominum instituto. Signum ex consuetudine est, quod nec ex natura sua, nec ex humano instituto, alterius facit cognitionem: sed ex quadam consuetudine: sicut canis sæpe aliquem sequens præuisus, inducit illius cognitionem, & mappæ appositæ sunt signa prandij ex quadam consuetudine, qua prope tempus prandij solent apponi mappæ.

Sit 2. fundamentum duplex significatio in uocibus reperitur, altera est naturalis; qua affectiones animæ internas exprimunt & similiter suum prolatorem, qua significatione participant voces brutorum & humanæ, quæ naturaliter significant passiones interiores, & ad hoc institutę à natura sunt, & de his loquebatur Aristot. 7. politi. cap. 2. uox est molesti, & iucundi significatio.

gnificatio. similiter significat naturaliter suum prolatorem, sicut fumus indicat ignem, & ita per locutionem distinguimus hominem: per rugitum cognoscitur leo, talis autem significatio naturalis est, & omnes uoces tali significatione gaudent.

Altera significatio inest uocibus, scilicet, quod significent, & manifestent conceptus intellectus, & res ipsas cognitas. Talis autem significatio ad placitum, & ex humano instituto est, quæ non inest nisi uocibus humanis, & ab hac significatione, ad placitum, voces dicuntur nomina, verba, orationes, & locutiones, & hoc maxime est obseruandum.

Tertium fundam. Sit tertium fundamentum duplex est signum, Alterum manifestatiuum solum, Alterum manifestatiuum, & suppositiuũ simul. Signum manifestatiuum est, quod per sui cognitionem alterius facit cognitionem, ut sonitus est signum manifestatiuum lectionis. Manifestatiuum uero & simul suppositiuum est quod non solum aliud manifestat, sed etiam illius loco substituitur, & eius vices sortitur, sicut Prorex. qui ipsius Regis personam iudicat, & ipsius locum tenet, ita se habent uoces istæ significatiuæ, sunt enim signa manifestatiua conceptuum internorum, & affectionum, & de hac significatione loquitur hic Arist. sunt enim signa manifestatiua, & suppositiua rerum, quia non solum res indicant, sed earum loco sumuntur, ac de uocibus istis loquimur perinde, ac de ipsis rebus, de qua significatione, seu acceptione locutus Arist. 1. Elench. c. 1.

1. Concl. His suppositis fundamentis sit Prima Cõclusio, significatio uocum quam omnes suum indicant prolatorem, uel qua passiones internas exprimunt, naturalis est, quæ omnibus uocibus brutorum etiam inest. Hæc conclusio nota est ex primo fundamento, & secundo. Non enim ista significatio inest ipsis uocibus, ex aliqua consuetudine, uel ex instituto humano ergo a natura.

2. Conc. Secunda conclusio significatio, qua uoces intellectus conceptus & res manifestant, non a natura, sed ad placitum inest. hæc est secundum mentem Aristo. nec oppositum existimauit Plato quantum existimo, sed forsan loquebatur de priori significatione, velut explicat bene Michael Psellus cap. de nomine, ideo dicebat significationem naturalem, quia loquebatur de optimo, & perito impositore, imponente talia nomina rebus, qualia illarum naturis conueniebant. propterea uocabat nomina naturaliter significare, solemus enim artificialia: quæ maxime naturam immitãtur, naturalia per exaggerationem uocare, & forsan illud est Genesis 2. omne quod uocauit Adã, ipsum est nomen eius.

Tertia conclusio scripturæ uocum sunt manifestatiua, & suppositiua signa, vt scribere uocis prorsus locũ oblineat, est enim scriptura, vox quasi quædam perpetua. *3. Conc.*

Quarta conclusio simul scripturę & uoces res iudicant, earum loco constitutæ, & simul conceptus rerum proferentis manifestant, & hoc est quod dici solet, voces subordinantur conceptibus, uel significant res mediantibus conceptibus; idem de scripturis. non tamen existimes uoces uel scripturas pro ipsis conceptibus supponi, sed solum pro rebus: conceptus tamen iudicant & manifestant, & hæc de uocum significatione dicta sufficiant. *4. Conc.*

QVAESTIO II.

Quid sit veritas, & in quo subiecto.

Quæstionem hanc exacte disquirere ad Metaphysicum potius quam ad Logicum pertinet breuiter tamen quid in ea sentiendum sit prout expedit Logico explicabimus, ueritas igitur duplex est; Quædam incomplexa, quæ transcendentalis, seu in essendo ab alijs dicit. Altera veritas complexa, seu in dando. Veritas incomplexa est conformitas quædam rei ad sua principia, vt ta is sit res, qualem in sua principia esse petunt, vocamus enim uerum amicum, qui est secundum leges præstitutas amicitiæ, vocamus verum aurum, quod est secundum principia naturalia auri, & hac veritate unumquodque ens verum est secũdum naturam suam, & proprerea dicitur veritas incomplexa, quia in simplicibus inest, & dicitur transcendentalis, quia omnibus conuenit, quam definiebat Auicena. Est proprietas esse uniuscuiusq; rei, prout stabilitum est ei, & hæc ueritas *Quid sit*

inest

ineſt etiam primæ operationi intellectus, quando talem conceptum habet rei, qualis eſt res, & ſenſui, quando talem habet ſpeciem, quale eſt obiectum, & de hac dixit Ariſt. ſecũdo de anima c.6. ſenſus propriorum ſenſibilium ſemper eſt verus.

Altera veritas eſt complexa, quæ eſt cõformitas intellectus componentis vel diuidentis ad res compoſitas, vel diuiſas. ſ. quãdo ita componit uel diuidit, ſicut res ſe habent: Dicitur autem componere, quando affirmat iudicando: diuidere vero, quando negat etiam iudicando: Talis autem conformitas veritas dicitur, difformitas vero dicitur falſitas, quando aliter intellectus cõponit vel diuidit quã ſe habet res: v.g. mente affirmo, homo eſt animal, vel nego hominem non eſt animal, veritas eſt illa conformitas prioris cognitionis ad rem, falſitas vero eſt difformitas poſteriorum ad rem.

In quo ſubiecto ſit

Hinc patet ſecundum; ſi peras, vbi eſt veritas, ſeu in quo ſubiecto, dico cum Ammo. & aliis, eſt in intellectu tanquam in ſubiecto, illa enim conformitas uel difformitas intellectui ineſt, præterea eſt in rebus, tanquam in cauſa, quia ab eo, quod eſt res uel non eſt, inde intellectus verus uel falſus dicitur: in propoſitione autem uocali eſt, vt in ſigno iudicante intellectus conceptus, & res. vnde res dicitur uera cauſaliter: propoſitio tanquam ſignum, ſeu inſtrumentaliter, intellectus formaliter.

Vnde verum analogice de his tribus dicitur ſicut ſanum, quod de animali formaliter, de vrina; de ſigno, de medicina effectiue ſiue cauſaliter dicitur, de hac igitur veritate loquimur, quæ non in ſimplicibus, ſed enunciationibus ineſt, & hæc de quæſtione præſenti ſufficiant Logico.

De Nomine. Cap. I.

NOmen igitur eſt uox ſignificatiua, ſecundum placitum, ſine tempore, cuius nulla pars ſignificatiua eſt ſeparata: in nomine enim quod eſt equiferus, ferus nihil per ſe ſignificat, quemadmodum in oratione, quæ eſt equus ferus. At uero non quemadmodum in ſimplicibus nominibus, ſic ſe habet in compoſitis. In illis enim nullo modo pars ſignificatiua eſt in his autem videtur quidem, ſe nullius eſt, ſeparata, vt in eo quod eſt equiferus hoc quod eſt ferus, nihil ſignificat per ſe. Secundum placitum vero quoniam natura nominum nullum eſt, ſed quando fit nota. quoniam deſignant & illiterati ſoni, vt ferarum quorum nullum nomen eſt.

Non homo uero non eſt nomen at vero nec poſitum nomen eſt, quo illud oportet appellare. neque enim oratio, neq; negatio eſt, ſed ſit nomẽ infinitũ: qm̃ ſimiliter in quolibet eſt, & quod eſt, & quod non eſt.

Philonis autem, aut Philoni, & quæcunque talia ſunt non ſunt nomina, ſed caſus nominis, ratio autẽ ipſorum eſt, in aliis quidem eadem: differunt autem, quoniam cum eſt, vel fuit, vel erit, neq; verum, neq; falſum eſt, nomen uero ſemper, ut Philonis eſt, uel non eſt, nondum enim, neque verum dicit, neque falſum.

Cur de Nomine & Verbo tantum, & non de alijs partibus orationis agitur? & cur hoc loco? & cur prius de Nomine quàm de Verbo?

ARiſtoteles de enunciatione tractaturus ordinem obſeruat naturæ; nempe a partibus ad ipſum totum procedendo; ſunt autem partes enunciationis nomẽ & uerbum.

Circa quod merito dubium occurrit, quare ſolum has duas tradiderit partes, cum aliæ multæ ſint orationis partes, quas etiam ipſe in ſua poetica tradidit. Ad quod reſpondet Ammo. & S. Thom. id eſſe factum, quia partes neceſſariæ enunciationis hæc ſunt, ſine his enim nulla conſtat enunciatio, poteſt autem abſque aliis conſtare,

Dubium

Reſpõſio

immo

immo reliquas non existimat partes esse, sed iuncturas partium, quæ se sicut claui in manibus habent.

At si petas, quare saltem illas non adducit, siue nomine partium, siue nomine quouis alio quamuis necessariæ non sint? Aduerte circa sermonem non eodem modo Logicus, Grāmaticus, & Rethor se habent; Grammaticus enim eius congruitatem inquirit; Rethor eius ornatum, similiter poeta eius compositionem; propterea plures petunt partes quam nomen, & uerbum, at Logicus ueritatem sermonis quærit; est.n. artifex scientiarum, in quibus ueritas sola petitur, & exquiritur: at ueritates scientiarum in rebus, naturisq;, & proprietatibus, ac operationibus in ipsarum cōsistunt: hęc autem omnia non nisi uerbo, & nomine explicantur, propterea Logicus vt Logicus, non alias quærit suæ orationis partes quā nomen, & verbum.

Dubium secundū Dubitatur secundo. Cum in libro prædicamentorum de simplicibus tractatum sit, quid modo oportuit iterum de simplicibus istis disserere? Ad quod respondet S. Tho. simplices voces tripliciter posse considerari. Vno modo ut rerum solum significatiuę sunt & eorū loco ponuntur, & sic ad prædicamenta spectant. Altero modo, vt enunciationis partes sunt & sic ad hunc librum referentur. Tertio, ut ordinem syllogisticum habent, qui in trib. terminis & propositionib. cō sistit: & sic ad libros priorū pertinēt.

Nota. Circa quam doctrinā, quæ uera est; Aduerte, quia illic, nempe in prædicamentis, voces respectu rerum considerantur, sicut innumeræ uoces secundum multitudinem rerum, quælibet enim res suam habet uocem, at quia hic voces, ut etiā partes enunciationis sunt, considerantur, & huius non sunt, nisi duæ partes necessariæ nomen, & verbum, inde multitudo illa uocū superior ad duo coarctatur; quia ex illis omnibus, aut nomen, aut verbum, tantum cōficitur: At in syllogismis, [illegible] omnibus ordo eorum in tribus consistit dictionibus, illa multitudo ad tria coarctatur, nempe maius extremum, minus, medium.

Hinc patet illud quod dicit Ammo. nēpe hæc omnia re idem esse; rōne uero diuersa: uocem simplicem, nomen verbum, dictionē, terminum. Vox simplex, est uox solum respectu rei considerata, quo pacto non in nomen, nec in uerbum est distinguēda, & sic ad prędicamenta diximus pertinere nomen, & verbum. Dicitur vox, quando iam præter rem significatam in ua considerāmus casus, articulos, non in alia, & hoc iam ad enunciationem dirigitur. Dictio dicitur uox quando iam in compositione, & oratione spectatur terminus, cum in ordine syllogistico collocatur.

Dubitatur 3. Quare potius a noīe, quā a verbo incipit Arist. ad quod respondent Ammon. & S.Tho. quia nomen significat naturam, & rem, verbum, autem id quod adiacet rei, prius autem est res, quam id quod adiacet rei: sicut substantia prior est accidente, & materia prior est forma: quā etiam expositionem sequitur Alber. tract. 2.c.4. nec ista ratio est spernenda. *Dubium tertium.*

Sed mihi occurit alia ratio obseruanda scilicet, nomen esse simplicius uerbo, quia nomen significat aliquid, aut uerbum aliquid cum tempore, compositum ergo magis est uerbum, quam nomen, & est textus notandus Arist.1. post.23. Aritmetica, inquit, prior est Geometria, quia simplicior. nam Arithmetica considerat quantitatem non habentem positionem; at Geometria tractat de quātitate cū positione, simile est prorsus de nomine significante sine tēpore, & de uerbo significante cum tempore.

Nomen igitur est vox significatiua secundum placitum, &c.

Hoc breue caput non aliud quam nominis definitiouem, & eius explicationem cōtinet, diuiditur autem in duas particulas. In priori vna pars definitionis constituitur. In posteriori altera pars; quæ magis difficilis est, ponitur, & probatur.

In quo egregium Aristotelis artificium considera; qui non statim integrā definitionē proposuit, sed paulatim. quia partes probatione indigebant, quod multi non aduertentes, verba priora integram esse definitionem existimarunt, quod tū falsum est, cū Arist. & paulatim definitionis partes, & earum probationem exposuerit.

In priori ergo parte hæc verba continētur. (Nomen igitur est) dicitur (igitur) quasi sequatur ex illis uerbis procemii (Oportet definire quid nomen) &c.

Partes definitionis sunt, uox significatiua ad placitum, sine tempore, cuius nulla

pars est separata significatiua.

Non probat. quod sit vox significatiua, quia iam hoc ex primo capite manifestum erat:

Sed probat ultimam illam partem, quia magis proxima erat, nempe, quod sit talis vox. cuius partes per se separatæ non sint significatiuæ: nam oratio esset nomē, quod tamen non est; nomen enim pars orationis est, non oratio, cum pars non sit ipsum totum.

At quia potest quis dubitare de nominibus compositis. quæ sunt nomina, & tamen eorum partes per se videntur significare ut equiferus: respondet, partes quidem uidentur significare, non tamen significant, in nominibus autem simplicibus partes nec videntur significare, nec significant.

Probat alteram particulam (secundum placitum) tali ratione; voces brutorum naturaliter significant, & tamen nec nomina nec verba sunt, aliter bruta haberent locutionem, ergo nomina; & verba non a natura, sed ab impositione dependent: similiter de vocibus illiteratis, & inarticulatis etiā humanis, quæ nomina non sunt, quia non imposita sunt ad significandum.

Illam particulam (sine tēpore) non probat, quia est negatiua, & pēdet ex declaratione affirmatiuæ, scilicet, cum tempore propterea differt in caput sequens.

2 Non homo uero non est Nomen, &c.

Hæc est posterior capitis pars, in qua Aristot. conatur adhuc definitionem perficere: nam non Homo, non Leo, non sunt nomina, tamen eis competunt verba definitionis hucusque assignata: nec sunt nomina, quia significāt tam id quod est quam id quod non est: qui enim dicit non homo, dicit ea, quæ non sunt homo, quod entibus, & non entibus competit. nec ista sunt orationes; quia partes non significant per se; nec negationes, quia non sunt enunciationes dicuntur, ergo defectu nominis nomina infinita.

Ex quo colligitur non esse definitionem illam exactam; nisi addamus differentiam aliam ad excludenda ista, scilicet, quod nomen sit uox finitæ & determinate significationis.

Catonis autem, & Catoni, & quę cunque, &c. 3

Hic textus est aduertendus, in quo Aristo. adhuc conatur aliam superaddere differentiam, ad complendam definitionem, & utitur ratione hac, Catonis, & obliqui non sunt nomina, sed alia secundum se ipsa, idest differunt a nominibus, & tamen ratio eius est, idest, definitionis præcedentia verba illis competunt, ergo adhuc aliquid deest, & ad conoscendam hanc differentiam, scrutatur quare non sint nomina; nempe, quia non semper cum verbo faciunt propositionem: at nomen cum uerbo facit enunciationem, addamus ergo talem differentiam, quod sit vox recta idest, cum uerbo semper propositionem faciens, eritque perfecta nominis definitio, Vox significatiua ad placitum sine tempore, cuius nulla pars separata significat finita, & recta.

Nota. Vbi nota, Arist. non dixisse obliquum cū verbo non facit enunciationem, sed semper: nam aliquando facit, ut Placet Petro, tędet me, sed id nō semper, at nomen semper id habet. aduerte igitur hoc Arist. artificium in perfecta nominis definitione indaganda, nec uero existimandum est illam priorem esse integram definitionem, quam nonnulli sic existimarunt, vt S. Th. Auerro. & Ammo. cum tamen non sit.

QVAESTIO PRIMA.

Num definitio Nominis recte sit tradita, in qua singulæ eius particulæ examinantur, ac primo de voce, quid sit, & quotuplex. &c.

Circa hanc definitionem oportet uerba singula examinare, in primis de voce dicamus, Aristot. de Anima, cap. 8. definit quid sit sonus, quid uox, Sonus est qualitas perueniens in aere ex duorum corporum collisione, quæ qualitas auditu est perceptibilis, ut sonitus campanæ, sonitus ex collisione manuum. Vox autem est sonus, sed uon omnis, sed is qui ab ore animalis procedit cum imaginatione aliquid significandi, idest, quæ apta est exprimere passionem internam, unde uox quidem *Quid vox.*

sonus

sonus est, non tamen omnis sonus, est vox, sed sonus animalis, non quicumque, sed ore factus. Stridor enim Cicadarum non est vox, quia non fit ore factus cum imaginatione aliquid significandi.

Vocis divisio. Vox autem primo diuiditur in illiteratam, & literatam, seu articulatam, & inarticulatam. Vox illiterata seu inarticulata dicitur, quæ non est prolatione syllabarum distincta, ita ut scribi possit, ut latratus canum, mugitus boum. Literata seu articulata, quæ syllabis est distincta, ita ut possit describi, vt uox, homo, animal. Iterum, Vox quædam significatiua, quædam non significatiua actuū. Et inter literatas seu articulatas, etiam aliqua significatiua reperitur, vt leo, album; aliqua non significatiua, vt blitiri: similiter inter illiteratas aliqua est significatiua, vt latratus canum, rugitus, & voces brutorum, aliqua non significatiua, vt sibilum, & aliæ, quas homo inaniter proferre potest: cum igitur multiplex uox sit, nomen est inter uoces significatiuas articulatas.

1. dub. 1. opin. Dubitatur an uox sit genus in hac definitione, ad hoc respondet Psellus uocem dupliciter posse considerari: vno modo, vt ab ea secludatur significatio, vt uox sit sonus ore animalis prolatus, & sic non genus est, sed potius materia nominis, & uerbi, & orationis; altero modo, vox cum significatione in communi, & sic genus est.

2. opin. Ammon. verò, & S. Tho. simpliciter dicunt uocem esse materiam orationis, seu potius subiectum.

Primum fundam. Circa quod aduerte nomen, verbum, orationem, & similia, duo includere, alterum ut subiectum & materiam, alterum ut formam: sunt enim uel ut artificiata quędam, scilicet, statua, cathedra, imago, quæ duo includunt, formam, seu figuram, & subiectum, ex quo fiunt, nempe lignum, aurum, aut aliud aliquid.

Orationis materia vox est, vt expresśe docet Arist. lib. 5. de gener. animal. c. 7. forma uerò est significatio ad placitū, vt enim suprà diximus, significatio naturalis non facit orationem, aliàs bruta haberent locutionem, quæ soli homini concessa est, vt dicitur sect. 11. proble. q. 57.

Prima cõclusio. Quo supposito, dico absolutè, vox est materia, & subiectum orationis, & nominis, & verbi, non autem genus. hoc patet. vox est quid naturale, at oratio est quid voluntarium, & ad placitum, sed naturale non est genus artificiati. ergo nec uox est genus orationis, nec aliorum.

Secunda conclusio Dico 2. ista definitio non datur per genus, & differentiam, sed per subiectum, & formam, sicut qui diceret, domus est lapides, & ligna; sic constructa, quemadmodum definiendū commendat Arist. 8. Meth. c. 3. ita similiter uox est subiectū, reliqua uniue formæ locum habent, ita enim artificiata definire oportet.

3. concl. Dico 3. si aliquid loco generis ibi constituitur, non est uox, sed significatiua ad placitum, quod totum unico erat dicendum nomine, quod Ammon. alijs uerbis indicat, dicēs notam, seu signum uocale esse genus nominis, & hoc mihi placet: genus enim artificiatorum debet sumi pręcipuè secundum formā, quod autem vox non tāquam genus sumi possit, patet: quia sola uox non prædicatur propriè, est enim expressa doctrina Arist. 2. gener. c. 1. statua non dicitur aurum, sed aurea. & 7. Meth. cap. 7. at si loco generis uox constitueretur, propriè prædicaretur, quod non est, cum sit subiectum, & materia, & secundū hoc potest dici hanc diffinitionem esse per genus, & differentiam, vox enim significatiua ad placitum est genus, reliqua differentia.

2. dubiū 1. opin. Circa illam particulam, ad placitū, quæ supra iam explanata fuit, Ammon. recitat sententias quatuor, quidā enim asserebant nomina secundum subiectum, & secundum significationem esse à natura, & hi fuerunt Cratillus, & Heraclitus.

2. opin. Alij asserebant uocem esse à natura, & significationem vocabant naturalem, quia vt suprà diximus, maximè competebat rebus significatiuis.

3. opin. Alij significationē asserebant, ita esse ad placitū, vt in impositione nulla ratio naturæ rei fuerit habita, sed à casu quodam.

Aristot. verò docuit significationem esse ad placitum, sed ita ut rei consideratio in impositione haberetur, quamuis non hoc in omnibus dictionibus factum fuisse credendum est.

4. opin. Alia particula (sine tempore,) relinquatur in caput de verbo.

Sequitur altera (Cuius nulla pars separata significat) vbi aduerte hoc discrimen esse inter duo nomina, quæ conueniunt

in compositione, & quæ conueniunt incongruentia grammatica, ficut armiger, & arma gerens, nam quæ conueniunt in congruentia, retinent suam significationem, ita, vt tota oratio non habeat significationem, nisi partium ipsarum significatarum. at quando conueniunt in compositione, perdunt suam significationem, & fit una significatio totius. quamuis significatio hæc fit ferè similis aliquando significationibus partium, vnde iam tunc partes ibi non significant, etiam si significare ui deantur aliquando.

Assimilatur autem hæc oppositio mixtioni naturali, quando enim elementa componunt rem, destruuntur elementa, & fit vnum aliud, & duo colores mixti corrumpuntur, & faciunt tertium, congruentia autem similatur congregationi, quia plura grana faciunt cumulum, & vnumquodque manet per se integrum.

Potest autem probari, nomina compositæ figuræ non habere de se partes significantes, immo nec quæ uidentur semper significare. nam si illud per se haberent, semper esset, quod tamen non est: nam partes huius armiger, nec uidentur significare nec minus in his, in quibus uidentur, significant, vt diximus.

Dubiū. Dubitabis quare excluditur oratio à ratione nominis, saltem complexum ex duobus, vt homo albus. dico, quia in his est significatio per accidens, orationis enim significatio est ex partibus, at nomen per se debet significare. Præterea, quia hic tradit partem necessariam enunciationis, tales autem partes sunt simplices, compositæ enim orationes ex simplicibus constant.

3. Dub. Alia particula est (finitæ) circa quam
1. Fund. aduerte negationem dupliciter cadere super aliquod nomen, vno modo negatiuè, altero modo priuatiue, tunc cadit negatiuè quando ita destruit significationem nominis, vt prorsus nihil ponat in re, vt non homo, dicit puram negationem hominis, tunc cadit priuatiuè, quando ita destruit significationem nominis, vt ponat aptitudinem in aliquo subiecto, vt non homo fit id, quod non est homo, sed potest esse homo, quo pacto est frequentissimus horum vsus in philosophia, quando dicimus ex non igne fit ignis: id est ex eo, quod non est ignis, sed est in potentia ad ignem, ex non aqua fit aqua.

Est autem aduertendum, quando negatio cadit supra connotatiuos terminos, cōmuni usu tenetur priuatione, quia negat formam, & ponit subiectum, vt non album corpus, quod non est album; non consecuta misericordiam, i. plebs non recipiens misericordiam, quando verò supra terminos absolutos, vtroque modo teneri potest. *2. Fund.*

Sed hic in præsenti non vocatur infinitum, nisi quando tenetur negatiuè, quia tunc veritatem habent uerba Aristot. non homo est in quolibet, & quod est, & quod non est, de quorum interpretatione aliqui sunt sine causa soliciti: existimant enim esse intelligenda, quantum ad significationem, id est significant id quod est, & id quod non est: non tamen quantum ad prædicationem: cum non dicamus, chimęra est, non homo, est enim propositio affirmatiua de subiecto non supponente, quæ falsa est, vt ipsi existimant. *3. Fund.*

Sed mihi non probatur hæc sententia, dicendum est enim cum S. Tho. & Ammo. hæc intelligenda esse de prædicatione: dicitur enim leo est non homo, & chimera est non homo, non enim omnis propositio affirmatiua de subiecto non supponenti est falsa, cum prædicatum sit intrinsecum subiecto, vt enim ista nullo refragante est uera, chimera est monstrum, ita eadem ratione erit ista, chimera est non homo.

De hoc autem infinito termino dico primo esse incōplexam uocem, semper enim attendenda est significatio vocis, non homo autem vnicum primo significat, nempe negationē hominis. ac propterea dicit Arist. nec esse orationem, nec negationem. *1. concl.*

Dico secundo, esse uocem vniuocam, quia quamuis significet, quæ sunt, & quæ non sunt, ea tamen significat sub una ratione negationis alicuius, & vt suprà diximus ex Ammon. in prædicabilib. non prohibet res, quæ in nullo essentialiter conueniunt, in aliqua proprietate uniuocè conuenire, vt esse genus, species uniuocè inest substantiæ, & accidenti, ita negatio alicuius uniuoca est his, quæ sunt, & non sunt. Aduerte tamen talis negatio est ens rationis, non esse hominem, non esse leonem, solum rebus intellectu inest, propterea potest conuenire his quæ sunt, sicut alia entia rationis. *2. concl.* *Nota.*

Dico

Tertia conclusio Dico tertio, probabilius est tales uoces esse absolutas non connotatiuas. connotatiui enim termini duo significant, vnū principaliter, alterum minus principaliter, quod dicuntur connotare, vt album principaliter albedinem, minus principaliter corpus significat, at non homo, & similes uoces singulæ unum tantum significant, scilicet negationem cōcretam. absolutæ ergo sunt censendæ.

Quarta conclusio Dico quarto transcendentia in tota sui generalitate sumpta: non infinitantur, ut non ens, non unum ratio est, quia solum dicuntur de his quæ non sunt: idem enim est non ens, & nihil; at infinitæ uoces de his quæ sunt, & non sunt dici debent, similiter nec priuantur, quia nullum est subiectum, quod priuetur ente in communi, possunt tamen infinitari, & priuari si particulariter sumātur, ut infinitatur ens sumptum pro ente perfecto, seu pro substantia, & sic apud Aristot. reperitur priuatum ens 1. Physic. ut non ens sit, quod non est perfectum ens, est tamen in potentia ut perficiatur.

Vltima particula est (recta) quæ significat, ut talis uox, quæ cum uerbo semper uerum uel falsum constituat, ut patet ex ipso textu, ex quo fit adiectiua adiectiue sūpta nomina non esse, quia eadem ratione cum uerbo nihil ueri, uel falsi faciunt, ut Albus est, dico adiectiue sumpta, quia quādo substantiuæ sumuntur, tunc nomina sunt, ut album, currit.

Non sufficit, quod cum substantiuo faciāt propositionem, quia pari ratione obliqui essent nomina, quia cum recto possunt propositionem facere, ut filius Petri currit, non ergo adiectiua sunt nomina, adiectiones nominum.

In obliquis autem aduerte eundem conceptum correspondere recto, & obliquis quantum ad significationem principalem vt homo, hominis, homini semper eandem rem significant, sed differt, nam rectus habet significationem, absque modo, at obliqui habent aliquem modum significandi, quem vocant per modum, ut cuius, cui, uel ut quem. &c.

Et hic modus significandi mutat ueritatem propositionis. aliud enim est dicere Michael est Dei, & aliud Michael est Deus prior est uera, posterior falsa. Vnde circa ueritatem propositionum aduertendus est modus significandi obliquorum, in quo sæpe fallaciç reperiuntur, cum igitur a nomine solo modo differant, dicuntur casus nominis.

De Verbo. Cap. III.

VErbum autem est, quod consignificat tempus, cuius pars nihil significat seorsum, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota. Dico autem quod consignificat tempus, ut ualetudo quidem nomen est. ualet uero uerbum, cōsignificat enim nunc esse & semper eorum, quæ de altero dicuntur nota est, ut eorum quç de subiecto, uel in subiecto sunt. 1

Non valet autem, & non laborat non uerbum dico. cōsignificat enim tempus, & semper de aliquo est. Differentiæ autem huic nomen positū non est: sed infinitum uerbum sit: quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est. Similiter autem & valebit, & valebat non verbum est, sed casus uerbi. Differunt autem a verbo, quod hoc quidem præsens consignificat tempus, illa uero id quod circumcirca est. 2

Ipsa igitur secundum se dicta uerba nomina sunt, & significāt aliqd, constituit enim qui dicit intellectū, & qui audit quiescit: sed si est, uel non est, nondum significat. neque enim lignum est rei esse, uel non esse. neque si ipsum ens dixeris nudum: ipsum enim nihil est, consignificat autem compositionem quandam, quam sine compositis non est intelligere. 3 *al. sū per se ipsum.*

Sequitur altera enunciationis pars, quæ verbum dicitur, in hoc autem capite vnus est scopus, népe verbi definitio: tamen in duas est diuisum partes; in priori definitio continetur in posteriori, dubio tacito respondetur. Circa definitionem vero, Aristoteles vtitur eadem methodo, qua in capite de nomine non enim omnes partes definitiones statuit, sed aliquot, cæteras autem probando addit, ponit autem quo sequuntur.

Verbum autē est, quod consignificat tempus, cuius nulla pars significat extra, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur nota, &c.

In primis hic intelligere oportet verba eadem, quę in nominis definitione erāt, nempe vox significatiua, ad placitum; hæc enim nomini, verbo, & orationi insunt.

Dubium Sed dubitabis, quare Aristo. hæc subticuerit; respondet Ammon. & S. Tho. quia ista sunt verbo cum nomine communia, quod si obijcias, & illa particula cuius nulla pars significans extra: etiam est communis & tamen est adiecta hic ab Arist. Respondet Ammon. hanc particulam non esse eādem cum ea, quæ est in definitione nominis, dicit enim cum Porphyr. duplex esse complexum, & ex nomine, vt homo albus, & ex verbo, ut currit uel uincit. illa ergo particula in definitione nominis excludit complexum ex nominibus; at particula uerbi excludit complexa ex uerbis, & mihi placet ista responsio.

S. Tho. aliter respondet. inquit enim, in uerbo hanc particulam esse iterum positā, quia uerbum uidetur magis habere rationem complexi quam nomen, cum significet rem, ut de aliquo dicitur: propterea ne quis maiori occasione deciperetur existimans verbum esse complexum, iterum posita est illa particula: sed magis mihi probatur expositio Ammo.

Mihi occurit alia ratio: nempe, quia illa omnia unius generis locum obtinent, cumque nomen, & uerbum ex quo partes enunciationis sint, genus in unius definitio ne collocatum in alterius definitione subticuit, cum sit idem contextus, & differentias addidit.

Accedit igitur ad has definitionis particulas explacandas, & prima est consignificat tempus, quam exemplo manifestat, & probat. Valetudo seu sanitas, & sanatur, nomen illud solam rem significat, at uerbum rem cum tempore nempe sanitatem nunc esse significat, ex quo patet hoc distinguere uerbum a nomine.

Notat autem Ammo. non dixisse Arist. uerbum significare tempus, sed consignificare seu connotare. est enim discrimen inter hæc duo, significare enim tempus, est principaliter esse signum temporis, vel alicuius partis temporis, quod nominibus concessum est, significent enim principali significatione tempus, ut dies, hora, annus: at consignificare, nempe quando aliud principaliter significat, tamen prout tempore fit, mensuratur, tempore inquam scilicet, præterito, vel futuro, idem etiam norat Boet.

Aliam particulam non explicat, quia in definitione nominis iam explanata fuit, & illic diximus, quare complexa a ratione no minis uel uerbi excludantur.

Sequitur tertia particula & est nota eorum, quę de altero prædicantur, ubi distinguit ea quę prędicantur in ea quæ in subiecto sunt.

Sed dubitabis, quid sibi uelit notam esse eorum semper quæ prædicantur ad hoc dicit Boet. in utraque editione, uerba semper significare accidēs, & hoc est notam esse eorum, quæ prædicantur, verba enim actionem uel passionem significant, quæ accidentia sunt. quorum est prædicari de substantia, nomina autem non semper accidens significant, quod si dicas, quid intelligit per dici de subiecto, & esse in subiecto, respondet ipse cum Porph. utrumque accidenti cōuenire, accidens enim inhæret substantiæ, & de ea prædicantur, propterea dicitur esse in subiecto, & de subiecto. unde uerba sunt uel significāt accidens quod prædicatur de subiecto, & est in subiecto. *Dubium primum. Prima senten.*

Mihi non placet ista expositio, primo, quia non omnia uerba significant actionē uel passionem: nam est, est uerbum, non tamen actionem uel passionem significat: præterea ex aliis caleo, frigeo, non actionem uel passionem significant, sed qualitatem, & superius diximus, uerbum habere, reperiri in omnibus fere prædicamētis;

secun-

secundo quia cū paulo superius esse in subiecto,& dici de subiecto distinxerit,in cōueniens uideretur vtrumq; confundere, & mutare: præterea quia accidens non semper prædicatur,aliquando enim est subiectum in prædicatione propria, vt albedo est color,calidum calefacit.

2. sententia. Ammo. & Psellus per hæc uerba intelligunt,uerbum semper est nota eorum,quæ prædicantur, idest semper obtinet locum prædicati, dicit semper, quia nomen aliquando subiectum, aliquando prædicatum est, uerbum semper prædicatum est,

Solutio. hoc autem intelligendum est, ut Ammo. & S.Tho. dicunt, quando verbum, vt verbum sumitur,aliquando enim loco nominis sumitur,& subiectum est, vt currere est bonum,curro est verbum.

Dubium secundū Dices, quomodo ergo verbum est prædicatum de subiecto,& in subiecto?respon-

Prima senten. det Ammo.& Psellus & etiam Boet. verbum aliquando de substantia prædicari, ut homo ambulat, & sic constituit prædicationem accidentalem, & dicitur esse in subiecto,aliquando de inferiori,& sic constituit prædicationem essentialem,& dicitur de subiecto,vt currere est moueri, Vnde Arist.per esse in subiecto, intelligit prædicatū accidentale,per dici de subiecto prędicatum essentiale, & verbum est vtrumque prædicatum.

Ista sententia est prædicabilis, sed mihi non in omnibus placet, primo quia amplius dicit esse notam eorum,quæ prædicātur, quam esse prædicatum, vt dicemus, præterea quia illa prædicatio currere est moueri, non est uerbi de verbo: nam ipse met Ammo. dicit teneri ut nomen: aliter uerbum esset subiectum, probabilius multo esset semper has propositiones currens mouetur, ædificans agit, calidum calefacit. præterea quia adhuc per dici de subiecto non videtur Arist.intelligere essentialem prædicationem, nec per esse in subiecto accidentalem.præterea quia semper loquitur de uerbis adiectiuis, non de uerbo est,quod tamen ab Arist.magnifit.

Secunda senten. Propterea, saluo meliori iudicio, mihi videtur sensum Arist.hunc esse,nempe verbum est nota eorū,quę de altero prędicantur,idest semper prædicat aliquid .f. significat aliquid,vt de altero dicitur, Dupliciter autem verbum Prædicat aliquid, uno modo prædicat solā rem, quam significat, vt in verbis istis,currit,vincit,& similibus, & tale uerbum vocat Auer.prædicatū,ut qđ aliqñ non solum suā significationem prædicat,sed adiunctum aliud,vt homo est albus & tunc vocat Auer.verbum tale prædicatū,vt quo,hoc autem aliqñ est substātia,vt homo est animal, aliquando est accidens: vt homo est albus,propterea dicit Aristo. prædicata ea, quæ dicuntur de subiecto nempe substātia, uel quæ in subiecto sunt, nempe accidentia, alia enim verba præter est,fere semper prædicant accidens.

Hæc igitur est huius particulæ declaratio,per quam uerbum a participio, & infinitiuo excluditur, similiter a modis alijs scilicet optatiuo,subiunctiuo,qui non prędicant rem,nam prædicare ad propositionem spectat,quæ non fit ex illis modis in quibus nec uerum,nec falsum est.

Non sanatur vero, non ægrotat, &c.

Definitio verbi nondum est completa ex partibus præcedentibus,vt bene dicunt Ammo. & doctores Louanien. propterea Arist.conatur eam perficere nouis differentiis: ideoque proponit aliquid cui præcedentia competunt, tamen non est verbum vt nos inde aliud a præcedentia superaddamus. non sanatur, non est verbum cum de eo, quod est,& quod non est,prædicetur: & tamen consignificat tempus, & habet reliqua, collige, verbum ergo debet esse præter dicta, vox finita,sicut & nomen.

At adhuc hæc non sunt satis, nam præteritum, & futurum nō sunt uerbum,cum tamen omnia præcedentia habeant: quod autem non sint uerbum, probat, quia uerbum debet tempus præsens consignificare, at prætertium & futurum non pręsens,sed circa præsens significant, nempe præteritū quod fuit præsens,futurum,quod erit præsens;ergo perfecte & absolute uerbum debet esse pręsentis tēporis cōsignificatiuum, quia omnia reliqua tempora a pręsenti dependent, & ad præsens ordinantur.propterea addenda est differentia, quæ hoc significat, nempe,quod sit vox recta.

Definitio igitur perfecti, & absoluti uerbi, integra est, Verbum est vox significatiua

catiua ad placitum, tempus consignificans, eorum quæ de altero dicuntur, semper nota, finita, & recta.

Ipsa igitur secundum se dicta uerba nomina sunt, &c.

Hæc est capitis posterior pars, in qua secundum Ammo. intendit Arist. ostendere quomodo uerba se habeant ad significandum uerum vel falsum.

At secundum S. Tho. aggreditur ostendere, in quo uerbum cum nomine conuenit, & in quo á nomine differat. quod idem dicit etiam Boet.

Mihi uero uidetur, vt ista uerba illatiuè legantur, quod ex contextu patet, in quibus Arist. ex præcedenti definitione elicit duo, alterum quid uerbum significet, quid consignificet. in quo cum nomine conuenientia, & differentia apparebit. alterum nec uerum, nec falsum significare probat, quod in primo capite dixerat de nomine, & uerbo per se, sed non probauerat de uerbo, sicut de nomine.

Dubium 1. Sententia. Dicit igitur verba secundum se dicta nomina sunt, & aliquid significant: hic manifestatur significatio verbi, nempe significat aliquid, sicut curro cursum, amo amorem significat.

Dies, cum nomen, & uerbum sint distinctæ partes, quomodo uerbum nomen appellat? ad hoc respondet Ammo. & S. Tho. hic nomen communiter sumi pro dictione significante, sed ista expositio non placet, esset. n. in breuissimo contextu, æquiuocatione uti, cũ modo nomen pro dictione, modo ut distinguitur cõtra uerbum, sumatur.

2. Sententia. Boet. & Auerr. dicunt nomen hic sumi, vt in præcedenti capite definitũ est, & sensus est; verba secundum se, id est extra propositionem, dicta sunt similia nominibus.

Nota. Pro cuius declaratione aduerte in verbo duo posse considerari, alterum, id quod principaliter significat, & hoc non est aliud quam res, etiam per nomen significata, sicut curro principaliter id quod nomen cursus, significat, & lego idem quod lectio, alterum consignificat uerbum, seu minus principaliter significat, scilicet, significat rem per modum compositionis cum altero, & vt subsłat tempori: hoc igitur est quod Arist. dicere intendit uerba secundum se, id est, extra compositionem quantum ad rem significatam non differunt á nomine, propterea dicit (&) aliquid significant ubi illud, (&) tenetur secundum Ammonium declaratiue.

Probat autem Aristot. quod significent aliquid, nam qui profert, uoces, constituit, id est determinat intellectum audientis, vt conceptum formet alicuius rei, & qui audit, quiescit, id est, conceptum format, non solum vocis: sed etiam rei, vt qui audit legit, lectionis format notitiam, & signum, ergo est verba per se esse significatiua, & aliquid significare.

Nota auté hic uerbum Græcum *ἵστησι* significare intellectum, quia sensu & imaginatione depender, id est, intellectum intelligentem ca; quæ senut, & talis est intellectus, qui intelligit, & format conceptum ex vocibus quas sentit. *Nota.*

Posita significatione verbi extra propositionem, remouet quod remouerat cap. 1. nempe significare verum vel falsum. tamen non probauerat de verbo, nũc probat: propterea dicit uerbum secundum se nihil ueri, vel falsi significare; significat quidem rem, sed non rem esse, vel non esse; argumentum á maiori est notum ipsum uerbum (Est) quod non solum est uerum uerbum, vt dicit Psellus, sed significat ipsum esse, adhuc uerum est falsum, non dicit, ergo multo minus alia uerba. & hoc est quod dicit (si ipsum, est, purum dixeris, nihil dixeris) id est si, est extra propositionem dixeris, nihil veri, vel falsi dicis, vt interpretatur optimé Boetius, & Ammon. Psellus, & alii doctissimi. Vnde uide, quam longe ab Arist. sensu sint, qui dicunt nihil dixeris, id est, est syncathegorema: nec miteris, quod Græce dicitur ipsum ens, nam sumitur pro ipso uerbo, est, quod non bene aduertit Alex.

Tandem subdit Arist. quod verbum consignificat compositionem. i. rem significatã. componit uero vel falsũ; sed talis compositio non intelligitur, nec est sine extremis.

Ex quibus collige uerbum tria habere; significat enim rem aliquam, in quo cum nomine conuenit, sed illam per modum compositionis, & ut tempori subsłat, significat, quod soli inest uerbo.

QVAE-

QVAESTIO I.

De iis, quæ in capite tertio de uerbo continentur. Num rectè ab Aristotele dicta sint?

Dubium est an uerbum sit propositionis pars, id est, sit subiectum, vel prædicatum, est autem notandum ex Porph duplex esse
Nota. verbum; alterum, quod uocatur adiectiuũ, hoc autem illud est, quod actionem, passionem, vel aliquid accidens significat, vt currit, legit; alterum est, quòd uocatur substantiuum, vt sum, es, existo, subsisto.

Adhuc illud aliquando est cum apposito, & supposito, quod dicitur de tertio adiacente, vt homo est albus, aliquando est cum solo supposito, quod dicitur de secũdo adiacente, vt homo est.

1. opin. Difficultas ergo præcipua est de uerbo substantiuo, quando est de tertio adiacente: sunt enim quidam Neoterici, qui putãt esse syncathegorema; nec prædicatum esse, nec subiectum; sed solum unire prædicatum subiecto; quorum argumenta sunt primo, quia si esset propositionis pars, esset terminus, nam 1. Prior. cap. 1. terminus est in quem resoluitur propositio, vt in subiectum & prædicatum, at illic non fit mentio de uerbo. præterea, quia quando Arist. loquitur de quantitate propositionum, quod prædicatum inest subiecto, aut omni subiecto, nec pro subiecto, nec pro prædicato sumitur uerbum: præterea quia nec est maior extremitas, nec minor, nec medium, ut patet, præterea quia in conuersione, in qua ex prædicato fit subiectum, verbum non transmutatur, ergo non est tale uerbum pars propositionis.

Opposita sententia est omnium Græcorum, & Latinorum antiquorum, & Doctorum Louanien. & ratio maximè hoc probat, quia uerbum est, cum non mutat, nec perdit suam significationem, si sine apposito est prædicatum, & significat aliquid, ergo cum apposito etiam: præterea Aristot. cap. 2. libri 2. huius, Homerus est Poeta homo est albus, uocat de prædicato coniunctio, quod non esset, nisi uerbum esset pars prædicati cum apposito.

1. fund. Propterea aduerte propositionis partes esse in duplici differentia, quædã sunt materiales, s. nomen ipsum, tam oppositum quàm suppositum, quędam sunt formales, nempe verbum, qua parte compositionem significat, v. g. in domo aliqua lapides, ligna, calx, & reliqua partes materiales dicuntur, at illa compositio & connexio partium, & forma est, ita similiter suppositum, & appositum materia enunciationis sunt, at ipsa compositio, seu ipsum componens, quod verbũ est, est forma, quòd si dicas; quomodo appositũ est materia; cum habeat locum prædicati & formæ? dico formam esse si ad subiectum comparetur, materiã uerò respectu totius propositionis & uerbi componentis; quod est forma enunciationis.

Aduerte secundo: omne uerbum non solũ componit: sed significat aliquid quod componit: cum significet aliquid quod illi Doctores non aduertunt: vt curro, significat cursum componendo: & ipsum, est, significat ens componendo. ex quo fit vnum dignum consideratione. Verbum ratione rei significatæ est pars materialis, quia est cum nomine idem. at ratione connotati est formalis pars, cum utrumque habeat. est tamen discrimen, aliquando nihil prædicat, nisi suam significationem, vt homo currit, homo est, aliquando suam significationem determinatam, & limitatam ab altero, ut homo est albus, id est, est illud ens, quod est album, perinde enim est addere appositum uerbo substantiuo, ac alijs, vt enim dum dicis, ergo amo Petrum, illud additum non aufert, quin uerbum amo, secundum rem significatam prædicetur, sed limitatur, ita quando dicitur, homo est albus, & hoc obserua contra eosdem. *2. fund.*

Ex quo sequitur manifestè, omne uerbũ esse partem propositionis, formalem quidem ut uult, & componit, materialem uerò secundum id quod significat, hoc enim prędicat, vt diximus ex Ammo. & alijs, semper verbum esse prædicatum, quamuis quando cum apposito tenetur, sit partiale prædicatum. & si non sit prędicatum, quæ modo ipsi consonant Arist. dicenti superius uerbum semper esse prædicatum.

Aduerte tertio pro solutione argumentorum conuersiones quantitatis, numerum terminorum syllogismi, semper consistere in partibus materialibus enunciationis, & ita quando conuertis propositionem, non formam uerbi, sed significa- *3. fund.*

tam

tam rem conuertis, vt homo currit, currens est homo, ita homo est animal, animal est homo, quod si non dicis ens animal est homo, est ex eo, quia sub unoquoque includitur ens: per hoc patet responsio ad omnia argumenta.

Dubiũ. Circa verbum infinitum est dubium in quo à negato differat, S. Tho. dicit infinitum esse unicam dictionem simplicem, at negatum esse duas, nempe negationem & verbum, tamen asserit in propositione esse infinitum: id quod recepit etiam Ammo. 2. Periher. cap. 1.

1. opin.

2. opin. Oppositum tamẽ habuit Alex. & Boet. 2. Perther. qui in propositione uerbum infinitum esse idem cum negato nolunt, idẽ docet Alber. tract. de nomine ca. 5. & tract. de verbo, cap. 2.

1. Fund. Pro cuius declaratione maximè aduertendum est, primo uerbum habet significationem: significat enim rem aliquam, aut operationẽ, aut proprietatem: habet etiam consignificationem, quia significat aliquid per modum compositionis, & unionis cum aliquo, sub certa differentia temporis.

Est autem discrimen: quando enim infinitatur uerbum, negatio destruit significationem eius, non currit dicit negationẽ cursus, at quando negatur negatio, cadit supra eius compositionem, vt homo non currit idem sit; ac dicere non est talis compositio, homo currit.

Et huius expositionis author est Arist. si attentè consideretur. nam uerbum infinitum, concedit esse notam eorum quæ prædicantur, & prædicatur de eo quod est, & quod non est, quæ uerba absque dubio argumento sunt, infinitum esse in propositione, & negatam habere significationem: præterea docet negationẽ oppositam esse affirmationi, cum autem oppositio consistat secundum formas, negatio erit opposita formæ affirmationis; quę affirmatio formaliter consistit in compositione: ergo circa compositionem erit negatio etiam.

2. Fund. & dubii solutio. Aduerte secundo, compositionem non habere uerbum, nisi in propositione, cum compositio non sit absque extremis: at significationem habet & in propositione, & extra propositionẽ: ex quo fit, vt extra propositionẽ non sit negatum uerbũ, at in propositione, & extra propositionẽ sit infinitũ, cum semper retineat suã significationẽ.

Est tamen discrimen considerandum inter negatum in propositione, & infinitum, nam infinitum habet solam negatam significationem. & hãc componit, ut homo non laborat, id est non laborem habẽns, at negatum habet negatam compositionem, & hoc formaliter loquendo: at quia talis compositio infiniti, id est. non laborans æquiualet negationi, non est laborans. inde dixerunt illi Doctores infinitum, & negatum, esse idem, & Arist. 2. Periherm. sub negato includit infinitum. Non sunt autem idem formaliter, cum negatio in uno supra compositionem, in altero supra significationem cadat, & hoc est obseruandum.

Dubitabis, an omne uerbum possit infinitari? ad quod idem dico, quod de nomine, nempe uerbum ens transcendenter sumptum non infinitatur, nisi ut limitatur pro ente actu vel pro perfectè existente, quod etiam docet Alber. *Dub. 2.*

Dubium autem est de quibusdam propositionibus, in quibus uerbum, tempus importare non uidetur, vt chimera est monstrum, uacuum est locus carens corpore, homo est animal, ad quod breuiter dico, uerbum in his absolui à tempore; quòd non significet tempus, hoc enim fieri non potest, nam non esset uerbum, sed cum uerbum faciat duo in propositione, videlicet ut uniat extrema, & talem unionem restringat ad differentiam temporis quam importat; verbum tunc absoluitur à tẽpore, quando unit extrema, sed non restringit ea ad differentiam temporis, quam importat. quod quidem fit, quando extrema sunt essentialia, & naturaliter coniuncta: ut in illis, quas diximus, quæ dicuntur propositiones sempiternæ ueritatis. *Dubiũ.* *Respons.*

De Oratione, Enunciatione, vna, ac pluri: Affirmatione, et Negatione, ac Contradictione. Cap. III.

ORATIO autem est vox significatiua, cuius partium aliqua, significatiua est separata, vt dictio, sed nõ ut affirmatio.·. vel negatio: vt homo aliquid significat, sed non quod est, aut non est: sed erit affirma- *.·. Mul. Co. nõ habent. vel negatio.*

affirmatio uel negatio, si quid additum fuerit. Sed non hominis syllaba vna: neque enim in eo, quod est sorex, rex significat, sed vox nunc est solum. In duplicibus uero significat, quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est. .·. Est autem oratio omnis quidem significatiua, non autem sicut instrumentum: sed quemadmodum dictum est, secundum placitum.

.·.al. addit in su eriorib.

Enunciatiua vero non omnis: sed in qua verum vel falsum est, non autem in omnibus inest: vt deprecatio oratio quidem est, sed neque uera, neq; falsa. Cæteræ igitur relinquantur. Rhetoricæ enim, vel Poeticæ conuenientior est cōsideratio: enunciatiua vero præsentis est speculationis. Est autem vna prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio: aliæ uero omnes coniunctione vna. Necesse est autē omnem enunciatiuam orationem ex verbo esse vel casu uerbi, etenim in hoīs oratione, nisi addatur, aut est, aut fuit, aut erit, aut aliquid huiusmodi, nōdum oratio enunciatiua est: quoniā unū quiddam est, & non multa, animal gressibile, bipes: non enim, eo quod propinquæ partes dicuntur, vna erit. est autem alterius hoc tractare negotii. Est autem una oratio enunciatiua, quæ vnum significat, vel coniunctione una: plures autem quæ plura. & non unum, uel inconiunctæ.

3 Nomen igitur, uel uerbum dictio sit solum: quoniam non est dicere sic aliquid significantem uoce, ut enunciare, uel aliquod interrogante uel non, sed ipso sponte proferente.

Harum autem hæc quidem simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo: hæc autem ex his composita, uelut oratio quædam iam composita. Est autem simplex enunciatio uox significatiua de eo quod est aliquid, uel non est, quemadmodum tempore diuisa sunt. Affirmatio uero est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio uero enunciatio alicuius ab aliquo. 4

Quoniam autem enunciare est, & quod est, non esse: & quod non est, esse: & quod est, esse: & quod non est, non esse: & circa ea quæ extra præsens, tempora sunt, similiter omne utiq; contingit quod quis affirmauerit, negare: & quod quis negauerit, affirmare. Quare manifestū est quod omni affirmationi opposita est negatio, & omni negationi affirmatio. Et sit hoc cōtradictio affirmatio & negatio oppositæ. Dico autem opponi eiusdem de eodem, nō autem æquiuoce, & quæcunque cetera talium contra sophisticas determinauimus importunitates. 5

Oratio autem est uox significatiua, cuius partium aliquid, &c. 2

Finis & scopus huius capitis est explicare, quid enunciatio sit, & quæ eius species. In tres autem partes est diuisum. in prima explicatur genus enunciationis, nempe oratio quid sit: Secundo quid enunciatio, & quotuplex. Tertio quæ species enunciationis simplicis, & quomodo inter se habeant.

Circa primum, est definitio orationis: (vox significatiua, cuius partium aliquid est significatiuum separatum, ut dictio, non ut affirmatio.) In primis hic reperitur genus, vox significatiua, quia cum oratio sit composita, & non sit pars, sicut verbum. poterat esse dubium, si genus non exprimeretur,

retur,cuius aliquid partium,idem est;ac cuius aliqua pars significat, vt dictio, non vt enunciatio.

Dubium In primis propter hæc verba Aspasius & Porph. voluerunt hanc definitionem non esse orationis in communi, sed simplicis; quia oratio composita habet partes quæ sunt enunciationes. At ista sententia uidetur contra Arist. quia in hoc eodem capite,ponit enunciationem speciem orationis, & enunciationem rursus diuidit in simplicem,& compositam,quod fieri non posset, nisi eius genus comprehenderet etiam orationes compositas.

1. sent.

2. sent. Alex.& Ammon.& S.Tho. asserunt hic etiam compositam orationem comprehendi:nam in composita sunt etiam dictiones, sicut in simplici.

Sed dices cur adiecit,& non ut affirmatio?respōdet Boe. in secunda editione ex Alexan.& Porphyr. quia aliquando dictio orationem etiam,seu enunciationem significat propterea adiecit illud uerbū ut pro simplici dictione sumi significaret, & hæc quidem est bona interpretatio.

3. sent. Possumus autem aliter contextum hūc facilius,nec minus vere explicare.pro quo aduerte, quòd in oratione tres possent partium modi concurrere,primum syllabæ ipsæ,literæ enim non partes,sed elementa dicuntur,secundo dictiones simplices; tertio propositiones: & inter syllabas aliquando inueniuntur aliquæ significatiuæ, sed non vt syllabæ sunt:ut in hoc nomine sorex rex syllaba significare uidetur.

Respons. ad dubium. Vult ergo Arist. orationem habere partes significatiuas,non partes quæ sint enūciationes, nec partes quæ sint syllabæ, sed quæ sint dictiones, & sensus est: cum oratio omnis habeat partes, partes quæ orationem constituunt, non sunt enunciationes, quamuis aliquando esse possint, nec syllabæ, etiam si aliquando significare uideantur; sed partes quæ sunt dictiones, & tales dictiones,ut per se significent:ad excludendas partes nominis compositæ figuræ,de quo superius diximus.

At quia.nondum explicuerat,quo pacto significaret oratio,addit, quod non significat ut instrumentum sicut alii dicebant, idest naturale, sed ad placitum, circa quod aduerte orationem aliquid habere naturæ, aliquid uoluntarii, & ab instituto, sicut res artificiatæ.v.g.cathedra nec tota est ab arte quia lignum est a natura, nec tota est a natura, quia forma est ab arte:tamen simpliciter profitemus esse ab arte, quia iudicium sumitur secundum formam. ita oratio habet uocem a natura,tamē significationem, ordinationem, dispositionem, & reliqua a uoluntate. propterea absolute dicitur esse ad placitum,& non a natura, & est instrumentum uoluntarium,non naturale.

Enunciatiua vero non omnis,sed in qua verum,&c.

Hæc est secunda pars:in qua Arist.mira breuitate multa dicit.primo insinuans diuisionem orationis in enunciatiuam, & non enunciatiuam; docet, enunciationem esse orationem, in qua est uerum uel falsum, reliquę autem non sunt enunciatiuæ,quarum usus est Rethorum,& Poetarum,sicut vsus enunciationis est Dialectici.

Et huius ratio est: finis.n.Dialectici est indagatio veritatis, & argumentatio, quæ huius instrumentum est; at veritas nō nisi enunciatione significatur nec argumentatio ex aliis, quam ex enunciationibus componitur:propterea enunciatio sola ad Dialecticum spectat.

Definitione posita ipsam enunciationem Arist. diuidit:ac primo in unam principaliter,cuius species affirmatio,& negatio sunt & in una coniunctione diuidit: Explicat autem ex quibus oratio enunciatiua componatur,& quid sit vna enunciatio; dicit ergo enunciatiuam omnem componi,ex uerbo,aut casu verbi,intellige simul ex nomine,nam ex vno non fit compositio: exprimit autem hoc,quia nulla oratio,quantumcunq; vna fit enunciatiua dicetur, nisi habeat uerbum quod manifestat in definitione,definitio.n.oratio est,& una,nondum tamen enunciatiua est, quousq; fit verbum.

Dicet aliquis: definitio quomodo est una oratio scilicet animal gressibile, bipes? respondet non esse unam,quia simul & continuo proferatur: vel quia partes coniunctionem habeant Grammaticalem,sed alia ratione,quam inquit non esse præsentis loci,sed Meta.c.12. ubi id tractatur, sed nos dicemus postea.

Tandem explicat,quæ enunciatio dicatur una,& distinguit: quædam est una,quia vnum

vnum significat, vt homo est animalis: quædam est una, quæ coniunctione est una, q̃nis plura significat, vt homo est animal, & leo vincit. Vnde ex opposita duplex est propositio, seu enunciatio, plures, & quæ plura significat, vt canis mouetur, vel non unum significat, vt Petrus & Paulus am...at; vel quæ sunt sine coniunctione, vt homo est animal, leo uincit, equus currit.

Potest etiã dici, nõ dixisse unam propositionem plura, & non vnum significare, quia vniuocum aliqñ significat plura, tamen ut conueniunt in vno: & ita explicat Psellus.

3 Nomen igitur, & verbum dictio sit solum, &c.

Ne, dum dicit propositionem significare vnũ, aliquis deciperetur, existimans significare vnum sicut nomẽ & verbũ per se: hoc remouet, docens ista esse solum dictiones, nec significare vnum enunciatiuè, siue quis utatur hic respondendo alicui interrogationi, siue ex se proferat ea, nunquã enim simplici dictione enunciat quis: hoc est, qđ dicit. (Non est dicere sic aliquid significantem uocem enũciare) id est non est afferendum vocib. solum simplicibus per se utentem enunciare (vel aliquo interrogãte, vel non, verum, i. sed ipso proferente) id est siue interrogatus respondeat uoce simplici, vel ipse, ex seipso loquatur & proferat, nunquam uoce simplici ullus aliquis enunciabit nisi aliquid subintelligat, vt sit in respõsionibus, & in quibusdam vocibus alijs, vt pluit, tonat, & similia, quæ enunciant virtute alicuius subintellecti.

4 Harum autem hæc quidem simplex est enunciatio, &c.

Hic continẽ diuisio enũciationis, in simplicem & cõpositam. Simplex, vt homo currit: composita, vt homo currit, & leo vincit.

Dubiũ. Dubitabis an ista sit eadem diuisio cum ea, quæ est in vnum & plures. & resp secundum Ammo. & Boet. & S. Th. nõ esse eandem, non. n. est idẽ esse simplex, & vnum, vt docet Arist. 1 x. Met. ca. 7. vnũ. n. opponitur multis, simplex autem opponitur cõposito: vnde uetitas enunciationis vel pluralitas, consideratur secundum significationem dictionum enunciationis, & ipsius enunciationis. At simplicitas vel compositio sm numerum dictionum, quando sunt necessariæ ad enunciationẽ, vel abundantes: potestq̃ue esse plures, & simplex: vt canis mouetur. potestq; esse composita, & una, vt animal, gressibile, bipes, mouetur, & hanc modo diuisionem Aristot. assignat. Estq̃ue simplex enunciatio, vt subdit Arist. (vox significans aliquid esse vel non esse de alio) id est, habens simplex prædicatum de simplici subiecto: composita uerò, quæ præter hæc superaddit, nempe habens plura prædicata, vel subiecta, vel utraque plura.

Vbi est dubium, an hic Arist. definiat simplicem enunciationem? Alex. enim asserit esse definitionem enunciationis, quæ æquiuoca est ad affirmationem & negationem: ac propterea definitur per sua significata, quo definiri possunt omnia æquiuoca: nempe definitione nominis. *Dubiũ. 1. Sent.*

At S. Tho. & Ammo. nolunt esse illam definitionem, sed diuisionem enunciationis in affirmationem & negationem: & ratio est, quia iam superius definita erat enunciatio, nempe oratio. in qua est uerum uel falsum, sed non ista parum uidetur firma, cum prius enunciatio simplex. *2. Sent.*

Propterea dico cũ Boct. & Porph. istam esse definitionem enunciationis simplicis, scilicet est vox, quæ significat aliquid esse, vel non esse de alio.

Datur aũt talis definitio per ea quę sunt inferiorũ specierũ: quia non est facile propriã assignare dřiam, & vt dicit Boet. quia simul definiendo diuideret simplicẽ in affirmationẽ & negationem: quas definit, dicẽs, affirmatio est enũciatio alicuius de aliquo, negatio est enunciatio alicuius ab aliquo.

Vbi præpositiones sunt aduertẽdæ, nam (Ab) importat quandam separationẽ quæ fit in negatione [De] quandam coniunctionem, quæ fit in affirmatione. An uero enũciatio sit genus ad affirmationem & negationem, vel æquiuocum, dicemus postea.

Quoniam autem enunciare est, & quod est, non esse, &c. 5

Hic Arist. explicat, quomodo se affirmatio, & negatio inter se habeant, quę est tertia capitis pars, & intendit docere esse oppositas inter se, ad quod probandum ingeniosè sumit duo. Alterum est: quadrupliciter contingit enunciare. Primo, quod est esse, id est affirmare, quod est, quod sit in enunciatione uera, vt homo est animal.

Secun-

Secundo, quod nõ est, nõ esse idest negare quæ non sunt, quod fit in negatione vera, vt homo nõ est. Tertio quod est, non esse, quod fit in negatione falsa, vt homo nõ est animal. Quarto, quod nõ est esse, quod fit in affirmatione falsa, vt homo est leo.

Ex hoc fundamento sequitur alterum; omne quod affirmatur, posse negari, contra: & hoc manifeste sequitur ex præcedenti: si enim non affirmarentur: nisi quæ sunt & negarentur, nisi quæ non sunt, non omnis affirmatio haberet negationem, nec ẽ contra; cum igitur & quæ sunt, & quæ non sunt enunciare contingat esse, vel non esse; illud manifeste sequitur.

Ex vtroque autem sequitur negationem opponi affirmationi, & econtra non autem quæcunque affirmatio cuicunque negationi opponitur, sed quando sunt ex ijsdem extremis, & habent vniuocas dictiones, & reliqua, quæ sunt necessaria, quæ explicuit 1. Elench. c. 4. propter sophistas.

QVAESTIO I.

De oratione:

Vt ordinem Arist. in disputando obseruemus, de oratione oportet prius differere & quidem proposita eius diuisione duo dubitari possunt; Primum an omnis oratio ab Arist. hic definiatur? alterum an oratio sit genus enunciationis?

Quotuplex sit Oratio.

1. *Diuisio.* Circa primum quotuplex oratio sit inquiramus. Laurentius Valla in sua Dialectica, orationẽ primo in plenam, pleniorem, & plenissiam diuisit, vocat plenam orationem quæ solum partibus necessarijs constat; nempe nomine & verbo, vt homo currit, vocat pleniorem, quæ plures habet partes quam necessarias, vt syllogismus at quę numeris omnibus absoluta est, plenissima dicitur, quales orationes Rhetoricæ. ista diuisio quamuis bona sit, non tamen est prima, nec diuidit omnem orationem.

2. *Diuisio.* Propterea Boetij diuisio amplectenda est quam postea oẽs fere sunt sequuti: quã-tis ipse à Græcis eam diuisionem acceperit. Est igitur oratio duplex, perfecta, & imperfecta, perfecta est quæ perfectũ sensum generat in animo auditoris, vocamus sensum sententiam ipsam, vocamus perfectũ, non cui non possit aliud adiungi, sed qui facit intellectum quiescere, quantum ad apprehensionẽ alicuius rei. vocamus auditorem, aduertentem & intelligentem. oratio uero imperfecta, est oratio imperfectũ sensum generans, quales sunt orationes sine verbo, vel cum verbo, in quibus est coniunctio suspendens, vel relatiuum, qui, cũ vno verbo, & aliæ similes.

Oratio perfecta diuiditur ab Ammo. in præfatione huius libri, & à S. Th. tract. super hunc librum, c. 2. in quinque partes; in enunciatiuã, vocatiuam, interrogatiuam, imperatiuam, optatiuam, vel deprecatiuã in prima inest uerum vel falsum, in reliquis vero non.

Harum quatuor sufficientiam ponit S. Tho. inquit enim homo potest comparari ratione alicuius inferioris, vel ratione alicuius superioris. cum inferiori, tripliciter se habet, vel vult illius mentem in se conuertere, & ad hoc vritur vocatiua oratione, vel vult mentem eius sibi explicari, & vtitur interrogatiua; vel vult vt exequatur aliquod opus: & vtitur imperatiua, vel exhortatiua, cum superiori vero non nisi deprecatiua vel desideratiua utitur, reliquæ ad has reducuntur. *Nota.*

Sed dices, quare in his nõ est uerum vel falsum, sicut in enunciatiua? nota ex Boet. in hominem duplicem potẽtiam: altera est intellectus, in quo solo inest uerum, uel falsum; altera est appetitus, in quo inest bonũ uel malũ, enũciatiua solum explicamus ea, quæ intellectu cõcipimus: propterea illi inest verum vel falsum: alijs omnibus explicamus ea quæ habemus in appetitu, propterea nec uerum uel falsum habent; qđ si interdum enunciamus ea, quæ appetimus: id fit, quatenus eadẽ cognoscũtur ab intellectu, reddi ẽt alia ratio põt; quia ab eo, quod res est, vel non est, enunciatio est, & dicitur uera uel falsa: sola aũt Iudicatiua enunciat, quod aliquid sit uel non sit: aliæ non ita. Et hinc etiam est, quod illa sola perfectum generat sensum, aliæ minimẽ. *Dubium*

An oratio in communi hic definiatur ab Aristotele, an solum oratio perfecta?

His igitur suppositis dubiũ est, an oratio, *1. opin.*

tio, tam perfecta quam imperfecta hic definiatur, an sola perfecta, Albert. tract. de enunciatione.c.1.cum Philop. existimat solam perfectam hic definiri, est autem rō Alber. quia sola perfecta est genus enunciationis, hic autem oratio consideratur, vt genus orationis: ratio uero Philop. est partes non dicuntur nisi respectu totius, sed oratio imperfecta non est totum, totū n. perfectum est, ergo imperfecta non habet partes, & sic ei non competit definitio.

Secunda opin. Alij, de quibus superius diximus, inter quos sunt Aspasius, & Porph. solā hic simplicem orationem definiri uolunt.

Tertia opin. At uero opposita sententia est Boet. S. Tho. & aliorum; nempe orationem in cōi, vt includit tam perfectam, quam imperfectam simplicem, & compositam, hic definiri. & ita est tenendum. Primo. quia definitio omni competit orationi, ut patet. & supra exposuimus. Præterea, quia hic definitionē uocat Arist. orationē, & vnā quæ tamē est imperfecta oratio, cū sit sine uerbo.

Nec argumentum Alber. habet robur, quia non solum oratio perfecta est genus enunciationis, sed etiam oratio in communi habet enim se oratio ad enunciationem sicut viuens ad hominem, est namque genus remotum.

Quod si dicas nō licet definire, nisi per genus propinquum, dico id non esse semper verum: quando enim addimus differentias, quæ sunt ab illo genere usque ad propinquum, licet bene definire per remotū: ut si dicas, homo est uiuens sensibile; rationale, ut docet Arist. 6. Top. c. 3. loc. 27. ita illa differentia uerum uel falsum secum habet, quod se oratio perfecta.

Ad illud Philop. respōdet bene S. Tho. partes in aliquo toto se habere dupliciter aliquæ primo sunt ipsius totius: quales sūt illæ, quæ nihil aliud, quam tale totum cōponunt: sicut caput, pectus, brachium, & similia componunt corpus aliquæ non primo totum ipsum componunt, sed per aliud ut oculus, lingua, nasus, non primo corpus ipsum, sed caput, & per caput corpus componunt: ita similiter lapides non primo domum, sed partes constituunt. ex quo fit vt partes non solum respectu totius perfecti, sed etiam imperfecti dicantur.

Hinc patet solutio, potest enim esse oratio imperfecta, & partes habere, nempe illas ex quibus primo oratio perfecta non componitur. ut Deus iustus, & bonus, est oratio, & tales partes, primo istam orationē componunt, & per eam componunt aliquā perfectam. ut si addas, miseretur peccatorū.

Ad illud Aspasii, supra responsum est.

Patet igitur orationem in communi hic definiri ab Aristotele.

An oratio sit genus enunciationis?

Dubitatur an oratio sit genus enunciationis? Quidam existimant non esse genus præsertim propositionis, quia propositio, est in uoce, mente, & scripto: at oratio non est nisi sola voce.

Dico primo orationem non solum voce sed in mente & scripto eam reperiri, ut supra diximus de mente Boet. & Ammon. Dico secundo: hic consideratur propositio ut rem uere vel falso significat, & ut conceptus est manifestatiua, ac propterea enunciatio dicitur, hoc enim est enunciare, rei veritatem uel falsitatem manifestare; ideo huius genus optime ponitur oratio. quo modo autem sit propositio in mēte primo Prio. cap. 1. tradetur.

QVESTIO. II.

De Enunciatione.

De nomine Enunciationis.

Primo de nomine enunciationis. Secundo de eius diuisionibus, Tertio quales diuisiones sint, est tractandum.

Circa nomen aduerte, multa nomina eādem orationem significare, diuersis rationibus, primo oratio, ut uerum uel falsum significans, quatenus conceptus & rei est manifestatiua, enunciatio & interpretatio dicitur eadem quatenus in syllogismo, rāquam aliud probans sumitur propositio quatenus iam probata, conclusio quatenus sub dubio ponitur probanda, si fuerit necessaria, quæstio; vt utrū homo sit risibilis? si probabilis, problema; ut an parentes sint honorandi, nec ne, si apparens. & multiplex sophisma: vt utrum canis moueatur, quatenus adducitur ad obuiandum dictis alterius, instantia, quatenus ipsi initiur demonstratio, dignitas, postulatio, petitio seu suppositio, dicitur. *Nota.*

Et

Et ita bonorum est usus loquendi apud Peripateticos: quamuis etiam Neoterici quã libet orationem significantem uerum uel falsum; propositionem vocent; tamen ista distinctio obseruanda est. proprie igitur talis oratio, ut hic consideratur, enunciatio dicitur.

1. Diuisio Enunciationis.

De diuisione enunciationis.

Haec igitur enunciatio primo diuiditur in unam & plures. Enunciatio una est, quę unum significat idest vnicam complexionem actu & potentia significat, ut homo currit, Triplex autem inuenitur enunciatio una. primo una uoce, & significatione quãdo est una complexio in re & in uoce, ut homo currit. Secundo una re, sed nõ voce, quando uoces idem re significant, ut animal gressibile, bipes, currit: illud enim subiectum unicam rem significat. Tertio una coniunctione, ut quando dicitur homo currit, & leo uincit; nec ponimus cum Alber. unum uoce, sed non re, quia talis est simpliciter plures, ut canis mouetur.

Propositio plures est, quae plura & non unum significat, quae verba supra explicuimus. est autem quadruplex propositio, seu enunciatio multiplex. Primo, quando sunt plures non connexae formaliter, ut homo currit, leo uincit, Petrus studet. Secundo, quando est una quidem uoce, sed multae re, ut canis mouetur. Tertio, quando est cum multiplici subiecto non connexo, ut Petrus, leo, equus, mouetur: sunt enim tales multae, non actu, sed potestate. Quarto, quando id est a parte praedicati, vt homo est doctus, iustus, studiosus, diligens. sunt enim omnes hae quatuor plures, cum uel formaliter uel uirtualiter plures, connexiones absque coniunctione.

Prima senten. Dubitatur, quid sit enunciatio coniunctione una? In hac parte Neoterici multũ ab antiquorum doctrina deuiant. idem. n. per enunciationem coniunctione unam, & per compositam intelligunt, quam uocant propositionem hypotheticam: dicunt autem propositionem hypotheticam quã cunque enunciationem constantem ex pluribus enunciationibus principalibus, media aliqua coniunctione: siue sit copulatiua, siue disiunctiua, siue quaecunque alia.

Secunda senten. Antiqui uero hypotheticam uocabant casualem, rationalem, conditionalem, enũciationem, ut refert Boet. supra Topi. Cic. ex Eudemo, & Teophrasto. & ratio est clara, quia hypothetica idem est, ac si latine dicas suppositiua, quasi propositio, in qua vna supposita & data parte, pars altera sequitur: quod non in copulatiuis fit, & hoc idem docet Boet. in tract. de syllogis. hypot. ubi illas tres enũciationes cõmuniter uocat conditionales. Philo. addit etiã disiunctiuam constantem ex oppositis partibus immediate, quia etiam in hac data una parte, sequitur altera, vt vel Petrus stat, uel non stat, currit, uel non currit.

Ex hoc fit, ut hic per enunaiationẽ cõiunctione unam intelligatur conditionalis, quae in illas tres diuiditur, & desiunctiua: & ista est sententia Ammo. Boet. & Alber. mag. tract. de enunciatione, c. 2. & similiter Arabum, Auice. & Algaze. Vbi Ammo. cõpulatiuam non unam appellandam censet, sed multiplicem; est enim vt manipulus ex multis congregatus.

At quamuis ista sententia sit tenenda, quantum ad hoc quod hypotheticae propriae dicendae sunt disiunctiua & conditionalis: existimo tamen hic per propositionem coniunctione unam non solam hypotheticam, sed etiam copulatiuam, & si quae aliae sunt, quarum partes quacunque coniunctione sunt coniunctae, esse intelligendum: cum tales enunciationes non solum habeant hoc, quod in se multas simplices concludant, sed speciale aliquid quãtum ad ueritatem uel falsitatẽ praeter simplices addant. *3. senten tia.*

Secunda diuisio est enunciationis ipsius in simplicem & compositã: haec aũt ut diximus superius, & docet Boe. in 2. editione, non est eadem cum superiori, cũ possit esse simplex, & plures, ut canis mouetur; & una, & composita, ut animal rationale, mortale, currit. simplicitas enim propositionis consistit in hoc, quod unum simplex subiectum, & praedicatum habent, vt homo disputat: composita uero in hoc, quod multitudinem in subiectis & praedicatis patiantur. *2. Diuisio enunciationis*

Vnde distinguitur composita, in eam, quae ex pluribus propositionibus fit, ut si lucet sol, est dies: & in eam quae ex pluribus subiectis uel praedicatis, unum facientibus, seu significantibus constaut, ut animal rationale, mortale, est homo; & in eam

quae

quæ ex pluribus similiter subiectis, vel prædicatis, non tamen facientibus vnum conficitur, vt homo, & leo, & equus currit, homo est iustus, sapiens, & diligens.

3. Diuisio. Tertia est subdiuisio enunciationis simplicis in affirmationem, & negationem, ut supra explicauimus.

Dub. 1. Quibus suppositis est dubium de diuisionibus his quales sunt. Estque aduertendū, has diuisiones esse secundum substantiam propositiones, scilicet quod sit vna, vel plures simplex, vel composita, affirmatio, vel negatio: aliæ diuisiones sunt secundum accidentia, vt quod sit vniuersalis, vel particularis. & quidem de diuisione in vnam, & plures simplicem, & compositam, omnes fere conueniunt esse analogi in analogata.

Dub. 2. At de tertia subdiuisione est dubiū an sit generis in species, vel analogi in analogata. Alex. Aphrod. cuius meminit etiam Ammo. in procemio huius libri. Et vt videre est apud ipsum in 1. Prio. cap. 1. & ibidem Philop. contra Alex. & Buran. qui defendit Alexandrum, & sustinuit eandem sententiam. Sustinet esse æquiuocam enunciationem, ad affirmationem, & negationem: præcipua ratio hæc est. vbi prius est, & posterius, ibi est analogia at affirmatio est prior negatione, ergo enunciatio est æquiuoca ad ea: maior est clara, quia in vniuoco ratio est eadem, minor patet ex Aristot. in hoc capite: vbi dicit (vna prima enū ciatio affirmatiua) vbi Boet. 2. Editione illud prima. iungit cum affirmatione, vt sit sensus: affirmatio est prior, deinde negatio, & expresse primo Post. ca. 21. vocat priorem affirmationem negatione: & probatur ratione, quia affirmatio est compositio, negatio diuisio: sed prior natura est compositio diuisione, ergo & affirmatio est prior negatione, præterea quia negatio est priuatio, affirmatio est habitus, sed habitus naturaliter prior est priuatione, ergo & affirmatio prior est.

2. opi. Opposita sententia est Porphyr. Ammo. Boet. Simpl. in predica. quantitatis S. Tho. & aliorum asserentium talem diuisionem

1. Fund. esse generis in species, propterea sit primo aduertendum: affirmationem quadrupliciter esse negatione priorem. Primo est prior quia simplicior est: negatio enim fit ex affirmatione aliquo superaddito, & hoc est quod dicit Boet. affirmatio est prior negatione: idest prolatione, & Ammo. dicit, est prior affirmatio simplicitate dictionis. Secundo est prior quia notior: nullus enim cognoscit affirmationem per negationem, at negationem ipsam ex ipsa cognitione affirmationis consideramus: & hæc prioritas notionis ponitur ab Arist. 1. Post. cap. 21. Tertio est prior secundum rem significatam, vt dicit S. Thom. tract. super hunc librum cap. 6. nam affirmatio significat rem esse, negatio non esse, quamuis autem in particulari prius sit aliquid non esse, quam esse: tamen absolutè loquendo, esse semper præcessit non esse: aliter nihil posset produci: propterea dicit Arist. 9. Met. actus prior est potentia. Quarto dicitur prior secundum intellectum, quia intellectu prius componimus, quod est affirmare, quam diuidamus, quod est negare.

2. Fund. Est secundo valde aduertendum quod non vbicunq; est prius, & posterius, vbi est æquiuocatio, seu analogia Logica: dupliciter. n. aliquid dicitur prius, uel posterius: vno modo inuenitur inter aliqua inter se secūdum q̄ vnum altero est perfectius, uel vnū uirtualiter includit alterū: quo pacto vna species altera prior est, vt homo leōe, & quadrāgulus triangulo, & binario terna rius. tale aūt prius, & posterius non auferē vniuocatione duorū, uel pluriū in aliquo superiori, ut patet in exēplis assignatis, imo inter spēs generū talis ordo inuenitur.

Altero modo inuenitur prius, & posterius in ipso superiore respectu inferiorum, quando eius ratio vni inest primo, & per ipsum alius, ut sanum dicit sanitatem, quę primo est in animali, in vrina uero & medicina per ordinem ad animal: similiter inest ens substantiæ, & accidenti, non sic autem animal homini, & leoni, tale prius, & posterius constituit analogiam, hoc autem non inuenitur in enunciatione respectu affirmationis, vel negationis: quamuis enim vna respectu alterius prior sit, ut diximus, tamen enunciatio primo illi inest, cum ꝗque ipsa, & eius definitio de vtraq; prædicetur.

1. concl. Est ergo vniuoca enūciatio sicut figura. numerus, animal, in quibus est eadem ratio, hæc doctrina est Simpl. prædic. quantitatis. & Ammo. in hoc cap. & Boet. & S. Th. loco allegato, & est considelanda.

2. concl. Ex quibus patet enunciationē simplicē esse genus ad affirmationē, & negationem.

Ad primum argum. Nec argumentum Alex. quicquam valet; non enim probat, nisi affirmationem esse priorem negatione, si ad inuicē comparentur: at si ad enunciationem referantur, non prius vna enunciat, & participat naturam enunciationis, quam altera.

Dubium Dices, esse affirmatiuam, vel negatiuam, videtur dicere qualitatem enunciationis, ergo affirmatio, & negatio non differunt specie, sed qualitate, & accidenti; sicut homo albus, & homo niger, non differunt specie, vt dicitur 10 Met. c. 12.

Solutio. Dico esse affirmatiuam, vel negatiuam, esse quidem qualitates enunciationes, sed qualitates essentiales constituentes cū ipso genere species distinctas, quomodo differentiæ dici solent qualitates generis, pro quo aduerte, quod esse affirmatiuam, uel negatiuam, non consistit in materia propositionis: aliter enim non constituerent speciem: sed in forma, nempe in compositione, quam uerbum importat, & quia sunt

Nota. diuersæ compositiones affirmatio, & negatio, & diuersi modi enunciandi, inde constituunt varias species, ac propterea negatio semper debet cadere supra uerbum; & non solum supra significationem uerbi, nā hæc non est negatio, homo est non currens.

Dubium secundū. Circa hoc caput occurere posset dubium, cuius solutionem prætermisit Arist. quare definitio cum plures partes habeat, dicatur una? quod ipse 7. Metaph. cap. 12. docet.

Solutio. Dico, & est aduertendum, singulas partes definitionis per se dicere totam naturam definiti confuse, vnam autem partem explicare distincte, v.g. rationale dicit totā naturam hominis confuse, distincte uero illam ut principium ratiocinando est: animal, dicit totam hominis naturam confuse, distincte uero hoc, quod principium sentiendi est, & sic de reliquis: unde definitio est conflata ex pluribus idem confuse significantibus, sed singulis aliquid in eo distincte exprimentib. Ideo dicitur una, quia re uera idem dicit unum, quod alterum, quātum ad rem: sed non quantum ad modum significandi, qui modus non multiplicat orationē, cū vnitas, & multitudo ex re significante sumatur, & hanc doctrinam obserua.

Dubium tertium. Tandem dubitatur circa illa uerba Arist. [cōtradictio est affirmatio & negatio opposita] uidetur n. non esse uerum, nam & ad oppositionem contrariam, & subcontrariā est necessaria affirmatio, & negatio.

Solutio. Dico, quod contraria, & subcontraria oppositio non in sola negatione, & affirmatione consistunt, sed in quantitate sit subiecti, quod utraque sit uel uniuersalis, uel particularis, at contradictio, per se pura negatione, & affirmatione, ita ut si solam affirmationem, & negationem inspicias, remota quantitate, est contradictio, propterea inuenitur contradictio in singularibus propositionibus, & in ipsis terminis, ubi nulla est uniuersalitas uel particularitas, q̄ sunt quantitates. propterea dixit contradictio est affirmatio & negatio, quasi formaliter, in his consistat, at quia non quæcunque negatio affirmationi quæcunq; contradicit, ideo addit, opposita.

Nota. Quæ autem affirmationes & negationes oppositæ sint, partim hic explicat, partim explicuit 1. Elench c. 4. est enim oppositio unius, & eiusdem, non solum rei, sed rei, & nominis, non synonimi, sed eiusdem ad idē, secundum idem similiter, in eodem tempore. i. dicunt constare ex eodem subiecto, & prædicato. dicūt terminos esse vniuocos, non synonimos, sed idē prorsus, & dūt, sumi secundum idem. unde non opponuntur hę enunciationes: ista tabula est dupla, ista non est dupla: si prius ad medietatem, posterius ad tertiam compararetur, quia non ad idem; sic etiam quia non sunt secundum idem, ista non opponuntur. Aethiops est albus secundum dentes, non est albus secundum faciem: rursus, quia non similiter, nec istę opponuntur, Petrus currit velociter; non currit tarde. Et quia non eodem tempore, & loco, non hæ opponuntur: heri legi, hodie non legi, sum extra pontem, non sum extra pontem, si una hic, altera alibi proferatur, & hæc de hoc capite.

Diuiditur Enunciatio iuxta quantitates notas. Enunciationum oppositiones assignantur: circaque ipsarum veritatem ac falsitatem regulæ traduntur ac quæ sit vna affirmatio, & negatio determinatur. Cap. V.

Sectio secundā secundum Græco. QVoniam autem, sunt quidem rerum uniuersales, illæ uero

ro singulares. (Dico autem vniuersale, quod in pluribus prædicari natum est. Singulare uerò quod non: vt homo quidem uniuersalium est. Callias verò eorum quę sunt singularia:) necesse est quoque enunciare quòd inest aliquid, aut non, aliquando quidem alicui eorum quæ uniuersalia sunt, aliquando autem eorum quæ singularia .·. sunt.

.·. a. lege sunt siqui dē in uni uersali.

2 Si ergo in uniuersali vniuersaliter enunciet quis .·. quod est, aut non est contrariæ enunciationes erunt. Dico autem in uniuersali enunciare vniuersaliter: vt omnis homo albus est, nullus homo albus est.

.·. a. lege quid est aliquid, aut non erunt hæ cōtrariæ enunciationes.

3 Quando autē in vniuersalibus, nō vniuersaliter autē, .·. non sunt contraria: quæ autem significantur, est esse aliquando contraria. Dico autē non uniuersaliter enunciare in iis quæ vniuersalia sunt, vt est albus homo, non est albus homo: cum enim uniuersale sit homo, non vniuersaliter utitur enunciatione. Omnis namque non uniuersale significat, sed quod uniuersaliter.

.·. a. l. hæ quidē nō sunt contraria.

4 In eo uerò qđ prędicatur uniuersale, id quod est uniuersaliter prędicare, nō est uerum. Nulla. n. affirmatio uera erit, in qua cū vniuersale sit prædicatū, vniuersaliter prędicatur: vt est omnis homo, omne animal.

5 Opponi autē affirmationem negationi dico contradictoriè, quę vniuersaliter significat idem, quod non vniuersaliter: vt omnis homo albus est, non omnis homo albus est: nullus homo albus est, aliquis homo albus est. Contrariæ uerò uniuersalem affirmationem & uniuersalem negationem .·. : vt omnis homo iustus est, nullus homo iustus est.

.·. a. l. vt omnis homo albus est, nullus homo albus est.

De subiectis, & prædicatis enunciationum.

Cum in capite præcedenti negationem & affirmationem opponi inter se doceret, nunc de hac enunciationum oppositione disserere prosequitur, cum autem oppositio & secundum quātitatem, & secundum veritatem, vel falsitatem enunciationum constet: in hoc capite de quantitate, quæ præcipue in subiectis spectatur, in sequenti de veritate, & falsitate tractat.

Primo igitur hanc conclusionem constituit. Omnis enunciatio aut est de subiecto uniuersali: aut de subiecto singulari, siue affirmatiua, siue negatiua sit, quam tali syllogismo demonstrat: quoties enunciamus, siue affirmatiuè, siue negatiuè, rem de re enunciamus: sed omnis res vel uniuersalis est, vel singularis, ergo quoties enūciamus, vel de uniuersali uel de singulari rem enūciamus; maiorem non exprimit, minorem sub forma diuisionis proponit, eamque descriptione & exemplis illustrans, inquit:

Quoniam autē sunt hæc quidem rerum vniuersalia, &c. 1

Ac si dicat, quia res quædam sunt uniuersales, quædam sunt singulares, & nota, quòd dicit [quoniā] vt intelligas esse probationem, à causa: Ex hoc enim quod res sint uel uniuersales uel singulares, & semper de re enunciamus, fit, vt enunciatio uel sit de subiecto communi, vel singulari.

Describit autem, quæ dicantur uniuersalia, & dicit, Vniuersale est quod in pluribus prædicari aptum est, ut homo, animal, leo. Dicit autem [aptum est] quia non est necesse, ut rem uniuersalem proferamus, quod actu eam de multis prædicamus. Sat erit, si ipsa aptitudo sit, uerum ut S. Thomas dicit, propter multa, quæ actu non habent plura, de quibus prædicentur; sunt tamen uniuersalia, quia aptitudinem habent, ut Sol, mundus. Singulare est, quod non est de pluribus prædicari aptum, ut Socrates, Plato.

Dubium

Dices, quare Arist. non dixit de prædicatis, quę prædicata enūciare contingant? dico primo, quia quātitas propositionis non à prædicato, sed à subiecto sumitur, unde ista prędicatio cēsetur singularis, Plato est animal, quāuis prædicatum sit uniuersale.

Dico secundo quia ex doctrina præcedenti prædicamentorum constat, semper vniuersalia prædicari: reliquæ enim sunt prædicationes indirectæ, uel impropriæ. æqua enim de æquis, vel superiora de inferioribus, non autem inferiora de superioribus, nec singularia de se ipsis, propriè prædicantur; hac igitur de causa Arist. non prædicatorum, quæ iam determinata sunt esse uniuersalia, sed subiectorum meminit.

2 Si ergo in uniuersali, uniuersaliter enunciet, quis quoniam est, &c.

Circa illam partem, qua de re vniuersali, aliquid uel affirmatiue uel negatiue enunciatur, Arist. trimembrem diuisionem necessariam facit; & per singulas postea partes procedit, ostendendo, quomodo opponatur, & reliqua circa explicando.

Tripliciter ergo de vniuersali affirmatiue uel negatiue enunciamus, primo de vniuersali uniuersaliter, vt omnis homo iustus est, nullus homo iustus est: secundo de uniuersali, de neutro tamen vniuersaliter, vt homo iustus est, homo iustus non est: tertio de vniuersali, sed de uno uniuersaliter, de altero non uniuersaliter ut omnis homo iustus est, homo iustus non est, uel nullus homo iustus est, homo iustus, nec aliter ullo modo enunciare contingit de uniuersali.

In omnibus autem his notat Ammon. semper intelligi de affirmatione & negatione ex eodem subiecto, & prædicato: & cum reliquis circunstantiis, quæ sunt ad oppositionem necessariæ. De oppositis enim affirmationibus, & negationibus hic differitur.

Accedit igitur ad primæ partis explicationem, & docet quoties de vniuersali uniuersaliter renunciamus affirmatiue & negatiue, tales sunt enunciationes contrariæ ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Exponit autem quid sit de uniuersali uniuersaliter enunciare, exemplo quodam: nempe, quando propositio signum aliquod uniuersalitatis habet, ut omnis homo albus est, nullus homo albus est.

Dubium Dubitat S. Tho. quare talis oppositio dicatur contraria, & respondet subtiliter &
Solutio. bene, ut etiam Ammo. dicit per similitudinem ad res, quæ contrariæ dicuntur: illæ enim res contrariæ dicuntur, quæ maxime inter se distant & secum pugnant, ut albū maxime a nigro distat, & calidum a frigido, unde media non proprie extremis contraria sunt: cum ab eis non distent maxime. At istæ propositiones maxime distant omnis homo albus est, nullus homo albus est; cum prior ponat omnia indiuidua hominis copulatiue, at altera omnia etiam neget. Ista uero non omnis homo albus est, non aufert omnia; significat enim aliquis homo albus non est, merito ergo illa dicuntur contraria.

Quando autem in vniuersalibus non uniuersaliter, non sunt contrariæ, &c. 3

Hoc est alterum diuisionis membrum nempe, aut enunciamus de vniuersali, non tamen uniuersaliter; ut homo albus est, homo albus non est, explicat autem quando de uniuersali non uniuersaliter prædicemus; nimirum quando dicimus, homo albus est, homo albus non est.

Quòd si dicas in his enunciationibus subiicit uniuersale, ergo uniuersaliter enunciamus: respondet, homo, leo, animal, & similia subiecta significare quidem rem uniuersalem, sed non cum hoc modo uniuersalitatis, quam significat ipsum signum omnis, nullus, & similia: hæc enim signa non ipsum uniuersale significant, sed ipsum uniuersaliter subiici. quod non aliud est, quam denotare prædicatum, omni inferiori subiecto copulatiue, nullo dempto, inesse, vel ab omni eo remoueri. tales autem enunciationes asserit non esse contrarias, quas nos uocamus subcontrarias.

Addit tamen hæc uerba de ipsis. (Quæ significantur est esse aliquando contraria) *1. expositio.* qui locus satis est difficilis propter uarias interpretationes, in primis Hermiaius, ut refert Boet. in 2. editione exponebat hoc pacto, istas subcontrarias aliquando significare contraria, quia aliquando una est uera, & altera est falsa, ut in materia necessaria uel impossibili: ut homo est animal, homo non est animal. Sed ista reiicitur expositio, quia nondum quicquam de ueritate, uel falsitate dictum est.

Alex. quem commendat & sequitur S. Thom. interpretabatur subcontrarias aliquando *2. Expositio.*

quando significare contrarias, quia in certa materia scilicet necessaria æquiualent contrariis, ut homo est animal, & omnis hō est aīal, hō non est animal, & nullus homo est animal, nō tamē in materia contingēti.

5. Expositio. Tertia expositio habet profecto celebres intepretes. nempe Porphy. Ammo. Psell. & Boet. hmōi est, Pro quo notat aliqua esse, quæ habent contraria, aliqua carent contrariis Album. n. calidum, par, cōtraria habent, animal uero, corpus, currit ambulat contraria non habent. Hinc fit quorundam negationes importare contraria, quorundam uero non, ut non album, importat contrarium, nempe nigrum uel medium, quod participat de contrario, non sanum importat ægrum. At non ambulat non animal non importat contrarium.

Cum igitur in his particularibus in vna affirmetur prædicatum, in altera negetur & negatio aliquando importet contrarium fit ut aliquando tales enunciationes, licet contrariæ non sint, eorum tñ significata cōtraria sint ut hō est calidus, homo non est calidus, ibi non calidus, dicit, quod sit frigidus, homo non est sanus, idest, æger. Hoc autem dicit, ne existimemus contrarietatem prædicatorum, enunciationes cōtrarias facere, & pp tantam expositorum auctoritatē nō mihi displicet hæc expositio.

Quod si dicas hoc etiam in contrariarijs enunciationibus inest, respondetur, id uerum esse, sed in illis particularibus hoc notatur, quia aliam contrarietatem non habent, quam prædicatorum.

4. Expositio. Ammo. ppea dubitat in subcontrarijs quia in his est prædicatum negatum. i. hō non albus, sed hæc ratio nulla est, quia & in uniuersali negat prædicatum, nullus hō est albus, melius dicetur quod in contrarijs dubium inerat, cum contrariæ iam sint, at in his est dubium cum non sint contrariæ posset. n. quis arbitrari esse contrarias quia significant res contrarias, & non significare contraria cum non sint contrariæ, ppterea autem utrūque esse & esse non cōtraria, & significare aliquando contraria.

6. Expo. Est alia expositio modernorum sine dubio non spernenda nempe hic Aristo. loqui de enunciationibus in quibus subiectum est vniuersale sine aliquo signo, nec vniuersali nec particulari, quas indefinitas vocant, ut homo albus est, homo non est albus, & has dicit esse seu aliquādo fieri contrarias nempe. signis solum additis uniuersalitatis, omnis, nullus, quod non fit in singularibus, nec particularibus, quæ signum habent particulare. hæc est expositio quam sequitur Suessanus.

7. Expo. Inter has omnes mihi placet expositio tertia Porph. & aliorum: quamuis sub cēsura sanioris iudicij adderē hunc locū hic nos posse commodius interpretari, ut loquatur de his quæ subiectū habent vniuersale, siue cum signo particulari sint, ut aliquis homo est albus, aliquis homo, non est albus; siue sine aliquo signo, ut homo est albus, quia sicut nec illæ sunt contrariæ, ita nec illæ; ac propterea Arist. loquitur negatiuē. s. quæ sunt de subiecto uniuersali non uniuersaliter; nec dixit particulariter, ut utrasque intelligeremus, & qñ est cū signo particulari, & sine aliquo signo. aliter. n. diceret de uniuersali particulariter uel indefinite. & sensus iste est, has propositiones non esse cōtrarias, tñ extrema, quæ per has enunciamus. (aliquando est esse contraria) idest contingit enunciari contrarie. vt hō est albus, homo non est albus. aliquis homo est albus. aliquis homo nō est albus. Eadem significata, & eandem rem, quam non contrariè enunciani per illas, possum aliquādo contrariè enunciare: nēpe si vniuersaliter feram, per hoc. n. quod vniuersaliter, vel particulariter, seu indefinite dico non aliā rē, sed alio, & alio modo enūtio. Ac propterea dicit, quæ significantur: ut non de ipsis enunciationibus intelligas, quod possunt fieri contrariē, sed de rebus significatis, quæ modo contrarie, modo non contrariæ enunciarj ualent: quam expositionē existimo maxime textui consonantem.

In eo vero, quod uniuersale prædicatur, id quod est uniuersaliter, &c. 4

Hic dubium Arist. aufert: posset. n. quis dubitare in propositionibus cōtrariis affirmatiuis: an sit addenda vniuersalitas, etiam prædicato, nam in negatiuis prædicatum vniuersaliter dr, virtute negationis omnia distribuentis, at in affirmatiuis prædicatum est quidē vniuersale, sed non uniuersaliter dicitur: propterea dubium est, an uniuersalitas sit addenda; & hanc expositionē aduerte; non. n. loquitur de negatiuis, sed de affirmatiuis. in his. n. prædicatum vniuersale

est, sed vniuersaliter dicitur.

Respondet igitur Aristo. id non esse faciendum cuius ratio est, quia esset enunciationem affirmatiuam, in omni materia falsam facere cum semper sit affirmatio falsa, in qua affirmatur prædicatum uniuersaliter, de subiecto vniuersaliter; ut omnis homo omne animal est.

Et reputat Arist. inconueniens genus de speciebus, & superius de inferioribus uel æquale de æqualibus falso affirmari, cum etiam negatio falsa sit, & tunc in materia necessaria utraque esse falsa, & affirmatio & negatio, ubi aduerte Arist. loqui de propositionibus quæ disciplinis vsu ueniunt nõ de aliis portẽtosis, quę confingi possent

Nec est recipienda doct. Boet. & Leui. in suis annotationibus super Auer. qui asserunt, signum vniuersalitatis posse uel addi prędicato superiori, vt hõ seu oĩs homo est omne animal &c. tunc est falsum hoc affirmare, vel posse addi prædicato æquali, vt oĩs homo est omne rationale, & tunc est superfluum. hoc non placet. immo semper est falsum, vt hic docet A. ill. & recipit Alber. tract. de oppo. cap. 1. & S. Thom. quia sensus esset. hic non est omne rationale, & hic homo est omne rationale, & ita de cæteris. Si quidem omnis accipitur distributiue. quę singulæ particulares essent falsæ. & ita, tota vniuersalis falsa. Quia cum nullus homo sit oẽ rationale: nec omnis homo erit omne rationale. Quod si in alio sensu acciperentur illæ voces distributæ vniuersaliter, non quasi distributæ, sed acceptione ut Dialectici vocant simplici verum esset dicere omnis homo est omne rationale: Nam sensus esset idem est, re ipsa, omnis homo & omne rationale. Sed si distributiue accipiantur, sensus est falsus, vt diximus.

Opponi autem affirmationẽ negationi dico, &c.

Hoc est tertium diuisionis membrum, in quo Arist. proponit ea quæ de uniuersali altero dicuntur uniuersaliter, de altero uero uniuersali, sed non uniuersaliter, vt oĩs hõ albus est, non omnis hõ albus est, vel vt negatiua sit uniuersaliter, nullus hõ albus est, aliquis hõ albus est. illud enim non omnis, locum particularis habet, nempe aliquis: non tales autem enũciationes docet esse cõtradictorias, contrarias vero quãdo utraque est ullis, ut oĩs hõ est albus, nullus hõ est albus: hæc cõtinentur in hoc capite.

QVAESTIO.

De diuisione rerum qualis scilicet, sit talia diuisio.

Dubium posset alicui esse, qualis diuisio esset hæc, rerum quædam sunt uniuersales, quædam particulares, seu singulares: nam vř hic Arist. admittere res aliquas existentes vniuersales, quod tñ ipse negat expresse contra Plato. 7. Meta. cap. 13. *Dubium*

Ad quod facile est respondere ex his q̃ superius diximus in materia uniuersalium super Porph. diximus. n. rerum naturas nõ existere vniuersales, secundum se, sed quatenus ab intellectu non consideratis indiuiduis, & inferioribus apprehenduntur dicuntur vniuersales, quatenus vero cũ ipsis accidentibus, & singularibus sunt, sunt singulares, ut natura humana de se nec est uniuersalis nec singularis, ut ab intellectu non consideratis indiuiduis percipitur fit vniuersalis, ut autem ipsis indiuiduata est, & cognoscitur, dicitur singularis: vnde esse uniuersale uel singulare, accidit rei alterum per intellectum, alterum a rebus ipsis. Vnde merito dici debet ista diuisio subiecti in accidentia. *Solutio.*

Est autem hic notandum vnum, q̃ res, non habet esse uniuersalis, nisi respectu intellectus, at esse singulare a rebus habet, & inde ab intellectu cognoscit singularis, qñ cum talibus accidentib. indiuiduis considerat. intellectus ergo vtrũq; cognoscit & rẽ uẽm & singularem, sed cum discrimine: nã cognoscit vře, & ipsam rem vniuersalem facit, at cognoscit singularem rẽ, sed nõ facit.

Hinc sequitur quod dicit Amm. & S. Th. cum hic non de rebus secũdũ se, sed vt vocibus significantur, tractetur, & non possint res vocibus significari, quin primo cognoscantur, fit ut quia res in uniuersali, & in singulari cognoscuntur, ita etiã voces significentur. ac ideo ista diuisio rerum in ordine ad intellectum prima fit, quia res & in uniuersali, & in singulari cognoscit, ac deinde, in ordine ad uoces significantes id quod intellectu comprehendimus. *Nota secundo.*

Est autem hic notanda doctrina S. Th. quam tradit in præsenti & tractat de enunciacione capit. 7. & 8. nam aliqua res. v.g. homo, potest dupliciter considerari, uel ut *Nota.*

est

est in intellectu obiective cognitus, vel vt est in ipsis rebus, & singularibus existens: si modo priori consideretur, acquirit prædicata in duplici differentia; quædam conueniunt ei a tali operatione intellectus, ut quod sit uniuersale, quod sit prædicatum subiectum species, & similia quæ dicuntur prædicata secundæ intentionis: quædam alia conueniunt ei, quatenus est res, quæ velut vna cõsideratur, ac si per se existeret, vt quãdo dicimus, homo est dignissima creatura inferiorũ, homo est creatus ad vitã æternã, hõ redẽptus est, & ista prædicata sunt realia.

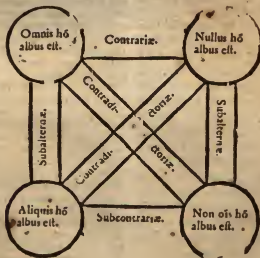
Altero modo põt homo considerari, ut est in rebus, & tunc acquirit prædicata in duplici ẽt differentia, quædã ei secundũ naturam suam cõpetũt, ut homo est animal, rationalis, risibilis, uiuens, quædam ei proueniunt ab indiuiduis, in quibus est ut homo currit, homo legit, scribit, est doctus.

Est autem inter hæc discrimen, nã priora prædicata, cum ei secundum naturam competant, semper insunt & ubicunq; natura talis est, ibi & talia sunt prædicata, & cum natura in omnibus sit indiuiduis, etiã sunt ibi talia prædicata at vero alia prædicata, cum ab indiuiduis ei proueniãt, & nõ semper indiuiduis idẽ insit, ideo nec de natura nec uniuersaliter, & semper prædicat.

Et ex hoc, ad distinguendum, quando naturæ aliquid, ut in omnibus est, conueniat; inuenta sunt signa tam affirmatiua, quam negatiua, omnis, nullus, & similia ad denotandum uero, quando non omni ex parte naturæ competat aliquid, inuenta sunt signa particularia: aliquis: aliquis non, immo quando volumus ostendere, quãdo aliquid natura ab aliquo certo indiuiduo proueniat, vtimur signo demonstratiuo: quamuis vniuersale, cum signo particulari, & sine vllo signo æquipolleat. & de similib. prædicatis Arist. loquitur in præsenti, quæ rei, vel secundum naturam uel ab indiuiduis competunt: in his enim licet subiecto signum aliquod addere. Nota 4.

Similiter est notandnm quod singulari triplex prædicatum competit. primum ut ab intellectu cognoscitur, & sic dicimus Petrus est indiuiduum; alterum a natura speciei, Petrus est animal: tertium a sua propria & singulari conditione, & sic dicitur Petrus currit, studet, legit, &c. & hæc sufficiunt pro his prædicatis, & pro declaratione diuisionis. Nota 5.

De regulis oppositarum enunciationum. Cap. VI.



De regulis oppositarũ propositionũ

QVocirca has quidem impossibile est simul esse ueras: his verò oppositas contingit aliquando in eodem simul esse ueras. vt non omnis homo albus est, & aliquis homo albus est.

2 Quęcumque igitur contradictiones uniuersalium sunt uniuersaliter necesse est alteram esse ueram, uel falsam: & quęcũque in singularibus sunt: vt est Socrates albus, nõ est Socrates albus. Quæcumque autem in vniuersalibus quidem, non vniuersaliter autem, nõ semper hæc quidem uera est, illa uerò falsa est: simul. n. uerum est dicere, quòd est homo albus, & quod non est homo albus, & est homo pulcher, & non est homo pulcher. si enim turpis est, non est pulcher. & si fit aliquid, non est.

3 Videbitur autem subito inconueniens esse: iccirco quoniam uidetur significare idem, hoc, non est homo albus, & hoc, nullus homo est albus, hoc autem neque idem significat, neque simul necessario.

4 Manifestum est autem quòd una negatio vnius affirmationis erit. hoc. n. idem oportet negare negationẽ quod affirmatio affirmauit, & ab eodem uel ab aliquo singularium, uel ab aliquo uniuersalium: ut uniuersaliter, vel ut nõ uniuersaliter. dico autem ut est Socrates albus, nõ est Socrates albus. Si autẽ.·. aliud aliquid ab eodẽ, vel ab alio idẽ, nõ est opposita; sed erit ab ea diuersa. Huic uerò quæ est, omnis homo albus est illa quæ est, non omnis homo albus est. Illi verò quę est, aliquis homo albus est, illa quæ est, nullus homo albus est. Illi autẽ quę est, est homo albus, illa quæ est, non est homo albus.

.·. a. l. aliud vel ab alio idem non eodem.

Quòd igitur una affirmatio uni negationi opponitur cõtradictoriè, & quæ sunt hæ, dictum est. & quod contrariæ aliæ, & quæ sunt illæ dictum est. & quod non omnis uera vel falsa contradictio, & quare, & quando uera uel falsa.

Quocirca has quidem impossibile est, &c. 1

Modo Arist. de his enunciationib. oppositis determinat, qualiter se ad ueritatem & falsitatem habeant: ac primũ de contrarijs infert, cum de vniuersali uniuersaliter enuncient, simul ueras esse non posse: vt omnis homo est iustus, nullus homo est iustus, nulla ratione simul ueræ esse possunt, cum impossibile sit idem prædicatum uniuersaliter affirmare & remouere ab eodem uerè, ac inde ista uerba sunt legenda, ut illata ex his, quę dixerat in fine præcedentis: omnia enim hæc sub uno contextu sunt.

Huic possumus addere, contrarias posse simul esse falsas, vt omnis homo est albus, nullus homo est albus, vtroque modo est falsa, & in hoc assimilatur qualitatibus contrarijs, hæ. n. simul eidem subiecto inesse non possunt, ab eodẽ tamen remouentur: vt uni corpori inesse calidum nec frigidum simul possibile est, tamẽ esse aliquod corpus quod nec calidum nec frigidum sit, fieri potest, nempe cœlum. ita similiter contingit in his, non posse simul esse ueras, falsas tamen nil prohibet.

Subdit autem Arist. oppositas contrariis nempe particulares, simul posse ueras esse, particulares enim sunt contradictoriæ contrarijs, ut aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus. hæ simul ueræ sunt, quæ tamen contradicunt contrariis: aliquis enim homo est albus, contradicit huic, nullus homo est albus; aliquis uerò homo nõ est albus, huic omnis homo est albus; quæ duæ uniuersales sunt contrariæ.

Huic adde particulares in nulla materia posse esse simul falsas, in contingenti quidem simul ueræ possunt esse, & in hoc habent se opposito modo ad contrarias, quæ simul ueræ esse non possunt, possunt tamen esse falsæ.

Quæ-

Quæcūq; igitur contradictiones vniuerſalium ſunt vniuerſaliter,&c.

Hic de contradictorijs modo loquitur: & eſt aduertendum, quod cōſtituit triplex genus contradictoriarum. primum quando ſunt de ſubiecto vniuerſali in una vniuerſaliter ſumpto, vt omnis homo eſt albus, aliquis homo non eſt albus. ſecundum ſingularium, vt Plato legit, Plato non legit: infimum genus eſt,de vniuerſali ſine ſigno, quas nos indefinitas vocamus, vt homo albus eſt,homo non eſt albus.

Et primum quidem ac ſecundum genus contradictoriarum, docet ſic ſe habere, vt neceſſario altera ſit uera, altera falſa: impoſſibile eſt enim ſimul eſſe veras, aut falſas: ad tertium genus nihil prohibet ſic ſe habere, vt aliquando vtraque ſit uera. vt illæ poſſunt eſſe veræ, homo eſt pulcher; homo non eſt pulcher, homo eſt albus,homo non eſt albus, quod probat de primis, poteſt enim eſſe,quod ſit homo pulcher,& quòd ſit homo turpis: & uerum ſit ſimul utrumque dicere. tunc ſic arguitur, homo eſt turpis,eſt ſimul uera cum hac,homo eſt pulcher, ſed iſta,homo non eſt pulcher, eſt eadem cum hac: homo eſt turpis; ergo ſimul veræ ſunt, homo eſt pulcher, homo non eſt pulcher, probat de alijs, homo eſt albus, poteſt eſſe uera cum hac homo ſit albus,ſi vnus iam ſit albus,alter fiat.ſed iſta homo non eſt albus, ſtat ſimul cum hac, homo ſit albus;nam quod ſit non eſt, ergo ſimul veræ ſunt homo eſt albus,homo non eſt albus.

3 Videbitur autem ſubito inconueniens eſſe, &c.

Remouet dubium quorundam aſſerentium homo non eſt albus, eſſe idem cum hac, nullus homo eſt albus. quod ſi ita eſſet, non eſſent ſimul ueræ homo eſt albus, & homo non eſt albus,ſicut nec illæ,homo eſt albus, nullus homo eſt albus: quæ ſunt contradictoriæ primi generis.

Ad hoc reſpondet Ariſt. non idem ſignificare illas duas:nam vna enunciat uniuerſaliter de ſubiecto,ſcilicet nullus homo eſt albus, altera non vniuerſaliter, ſcilicet homo non eſt albus, neque idem ſignificat, neque ſimul neceſſario, id eſt, poteſt eſſe falſa illa, nullus homo eſt albus, vt modo ſit,eſt enim falſa.Illa autem eſt uera,homo non eſt albus, nam Aethiops homo eſt,qui tamen non eſt albus.

Manifeſtum eſt autem, quoniam vna negatio, &c. 4

Omnes ferè expoſitores in hoc conueniunt, vt in his verbis Ariſt. doceat, vnius affirmationis vnam eſſe negationem, eo quia ex præcedentibus poſſet quis de hoc dubitare: cum huic enunciatiuæ affirmationi, omnis homo eſt albus, opponantur duæ negationes, nempe: nullus homo eſt albus, & non omnis homo eſt albus. docet autem modo uni affirmationi unam oppo ni negationem tantum, in eodem genere oppoſitionis, & ita declarat Magentinus,& Pſellus. & addit Albert. ſi quando euenit multas negationes opponi uni affirmationi in eodem genere oppoſitionis, tunc illæ ſunt æquipollentes. *1. expoſitio.*

Hæc autē expoſitio, quamuis doctrinā veram contineat, videtur præter mentem ipſius Ariſtot. nec ulla ratione cum uerbis quadrat, cum manifeſtè de ſola oppoſitione contradictoria hic loquatur:quę in tres gradus eſt diuiſa, vt ſuperius diximus.

Propterea cum Boet. ſic mihi uidentur iſta uerba continuanda, vt ſit quædam alia ratio ad probandum has enunciationes,homo non eſt albus,& nullus homo eſt albus, nō eſſe idem.ratio eſt huiuſmodi: uni affirmationi, vna ſola negatio contradicit, ſed hæc, homo non eſt albus, contradicit huic, homo eſt albus; hæc autem nullus homo eſt albus,contradicit huic,aliquis homo eſt albus,ergo nō ſunt idem. aliter illa affirmatio homo eſt albus,vel aliquis homo eſt albus,quæ ſunt diuerſæ,haberent duas negationes, vel ſi una negatio eſſet,vna negatio duabus affirmationibus correſponderet. *2. expoſitio.*

Maiorem probat ratione & exemplo:ratio eſt, quia negatio contradictoria debet id ſolum negare, quod affirmatio affirmabat, ergo vnius affirmationis una eſt negatio exemplis manifeſtat,& eſt inductio quędam exēplaris, nā huic, Socrates eſt albus, contradicit, Socrates non eſt albus. ſimiliter in vniuerſalibus vniuerſaliter,huic,omnis homo eſt albus, hæc, non omnis homo eſt albus, vel æquiualens, aliquis homo

mo non est albus, & illi, aliquis homo est albus, illa, nullus homo est albus, ac si diceretur: nec aliquis homo est albus: similiter & isti, homo est albus, ista homo non est albus; quando enim aliud prædicatum in vna, aliud in altera enunciamus, non sunt oppositæ: vel quando idem prædicatum in una de vno subiecto, in altera de altero enunciamus similiter non sunt oppositæ. & hinc fit, hanc, nullus homo est albus, non opponi huic, homo est albus; quia illa negat aliud subiectum, nempe aliquis homo, cum idem sit nullus, & non ullus, vel non aliquis. & hæc interpretatio est maximè obseruanda.

Nota 1. Sed tota hæc ratio pēdet ex cognitione discriminis inter propositionem particularem, & indefinitam, nempe aliquis homo est albus, homo est albus, & in primis non differunt quātum ad veritatem uel falsitatem, nam quoties uerum est, enunciare indefinitè, verum est enunciare particulariter, ad vtriusque autem veritatem sufficit vnius inferioris ueritas, vt autē in hoc con uenire certum est; ita etiam in hoc differre est manifestum; quod particulares iam habent quantitatem determinatam, at indefinitæ sunt indifferentes, & ad uniuersalitatem, & ad particularitatem, ac propterea indefinitè, id est interminatè dicuntur.

Est aliud discrimen valde notandum, quod signum particulare additū uniuersali, iam ipsum ad aliquod indiuiduum, & ad vnum determinat, quāuis non distinctè illud manifestat, vt qui dicit aliquis homo, vnum dicit singularē, quāuis quod sit non determinet: ac ideo dicitur determinatū uniuersale, quasi iam ad singulare vnū sit limitatum. at vniuersale sine signo ex significatione enunciationis, non est limitatum ad singulare, nec ex modo enunciandi: quamuis quo ad veritatem enunciationis sit limitatum, quia ad eius veritatem sufficit vnum singulare, sed ibi est totum uniuersale.

Ex quo sequitur has enunciationes, aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus, quando diuersa indiuidua demonstrantur, esse quidem ueras, sed non oppositas, vt docte concedit S.Th. nec Arist. eas vocauit oppositas, sed oppositas contrariis, non autem inter se. At hæ; homo est albus, homo non est albus; & si sub subiecto diuersa singularia sumas, sunt oppositæ: quia variatis singularibus non mutatur uniuocatio subiecti uniuersalis; quod illa omnia sub unico conceptu significat: sicut mutatur vniuocatio huius, aliquis homo, quia hoc tenetur pro singulari, & eo uariato fit æquiuocatio & impeditur oppositio, sicut in his Alexander est Rex, Alexander non est Rex; si in una Regem, in altera Philosophum intelligas, hoc est ex modo enunciationis. quamuis iam Dialectici considerantes tam particulares quàm indefinitas quantum ad ueritatem esse idem, verasque sub contrarias vocent; sed tamen aliter secundum Aristot. est dicendum: quę omnia exacto iudicio perpendit.

Quoniam igitur vna affirmatio, vni negationi, &c. 5

Hic resumit ea, quæ dicta sunt: nempe vnā negationem uni affirmationi contradicere, & quot gradus contradictoriarum sint, & qui sint: dictum est similiter alias oppositiones esse contrarias; & quo pacto nō omnes contradictoriæ sint ueræ, vel falsæ, sed quæ sunt ex primo & secundo genere, & quod tertij generis contradictoriæ uerę, uel falsæ sint, & quare.

Vbi uides Aristot. non ponere nisi duas oppositiones contrarias, & contradictorias: & sub contradictoriis includit tres gradus: nempe contradictorias communiter dictas & indefinitas, particulares uerò ab oppositis reijcit.

De affirmatione & negatione una. Cap. VII.

VNA autem affirmatio & negatio est, quæ vnum de vno significat, vel cum sit uniuersale uniuersaliter, vel non similiter. vt omnis homo albus est, non omnis homo albus est: est homo albus, non est homo albus: nullus homo albus est, aliquis homo albus est: si album vnum significat. Si uerò duobus unum nomen positum est, ex quibus non est vnum, non est vna affirmatio, neque 1

una

vna negatio: vt si quis ponat hoc nomen, tunica, homini & equo: quod tunica alba est, hæc non est vna affirmatio, nec vna negatio. Nihil enim differt hoc, quã dicere quod est homo equus albus. hoc aũt nihil differt quam dicere est homo albus, & est equus albus. Si ergo hæ multa significãt, & sunt plures, manifestum est quòd & prima, vel multa, vel nihil significat: neq; enim est aliquis homo, equus. Quare nec in his necesse est hanc contradictionem veram illam uero falsam esse.

Cum unam negationem vnius affirmationis esse oppositam docuerit, optime in hoc capite, ut Ammo. tradit quid affirmatio vna, & negatio vna sit ostendit.

Est autẽ una negatio, vel una affirmatio quæ unum de vno significat, idest unum, ac vniuocum habet subiectum, similiter & prędicatum, vt homo est albus, omnis homo est albus, nullus homo est albus. Ostendit autem uniuocum oportere esse prædicatum, dum dicit, sit albus vnum significat, id est, si uniuocum sit, non quod non sit uniuocum, sed ut ostendat necessariam esse vniuocationem prædicati, similiter est necessaria uniuocatio subiecti, & hoc ostendit, dũ dicit, si tunica significaret idem, quòd hæ duæ uoces, homo & equus, tunc tunica est alba, uel non est alba, nec esset una negatio, nec affirmatio: sicut nec ista, homo equus, est albus; nam ista æquiualet istis, homo est albus, equus est albus, absque vlla coniunctione.

Nam quamuis in textu sit coniunctio, scilicet homo est albus, & equus est albus talis coniunctio est continuatiua sermonis non constitutiua propositionis coniunctæ.

Quod aliqui non aduertentes dixerunt, æquiualere hanc, tunica est alba, illi homo est albus, & equus est albus, quantum ad multiplicitatem propositionum, sed non quantum ad ueritatem, quia tunica est alba, est uera, si unum significatum est uerũ, at coniuncta pendet ex utriusque partis veritate.

Sed hoc prorsus est præter mentẽ Aristo. non enim illa est coniuncte sumenda, sed tanquam duæ enunciationes inconnexæ, & tunc in omnibus sunt æquiualentes, & utraque est plures, tam tunica est alba, quã ista, homo est albus, equus est albus. & hoc patet ex illa, quam sine coniunctione sumpsit, nempe homo, equus est albus, non ergo illud (&) sumendum est nisi ut sermonis particula continuatiua.

Hinc docet quando negatio uel affirmatio non est una, sed æquiuoca, non esse necesse, affirmationem, & negationem esse veram uel falsam, sicut nec in contradictoriis de subiecto uniuersali, non uniuersaliter sumpto; quæ possunt esse veræ, ita & istæ. Petrus currit, Petrus non currit, si pro pluribus sumatur subiectum, & hæc est expositio communis.

Sed mihi videtur aliquid amplius præter hoc Aristotelem uelle docere; videlicet Non solum quid sit una affirmatio in se, & quid negatio vna in se, sed quid sit una affirmatio, & negatio simul, ut ũnitas cadat super utramque simul, & dicit unam affirmationem & negationem esse, quæ significant unum de vno idest eodem prædicato & subiecto participant, & pro eodem sumpto ut quod altera affirmat, idem prorsus altera neget. *2. Expositio.*

Et hoc, patet, nam tunica est alba, tunica non est alba, non uocat Arist. unam affirmationem & negationem, si in una pro equo, in altera pro homine sumatur. & tamen cõstat, utramque per se esse unam, quia ęquiuocum pro uno significato est, vniuocum, sumit igitur hic Aristo. utramque simul, & docet, ut participient eodem subiecto, & prędicato.

Vnde si dicis, omnis homo est albus; eius negatio idem subiectum habebit, non omnis homo est albus: hic enim de contradictoriis loquitur. & si dicis aliquis homo est albus, negatio erit, nullus, idest nec aliquis homo est albus.

Et ex hoc apparet solutio dubii pręcedentis, ista enim, homo est albus habebit hanc homo non est albus, non hanc nullus homo est albus: ista enim non est una cum illa, affirmatione, quia nullus homo est albus est illius, aliquis homo est albus, quę aliud habet subiectum. *Solutio dubij.*

Et considera: in subiecto numerat etiam signum quantitatis, & ex hac expositione nostra, *Nota.*

nostra, facilis est contextus, & exempla Aristo. manifestantur, quæ per contradictoria dantur, & hoc est obseruandum circa hoc caput.

Quo pacto in futuris contingentibus contradictionis regula veritatem habeat. Cap. VIII.

1 IN iis ergo quæ sunt, & quæ facta sunt, necesse est affirmationem vel negationem veram esse vel falsam. Et vniuersalibus quidem ut vniuersaliter, semper hanc quidem veram illam uero falsam esse, & in iis quæ singularia sunt, quemadmodum dictum est. In vniuersalibus autem quæ non uniuersaliter dictæ sunt, non necesse est. dictum est autem & de his. In singularibus uero & futuris, non similiter.

2 Nam si omnis affirmatio & negatio uera uel falsa est: & omne necesse est esse uel non esse *quare si hic dicat futurum esse aliquid: ille uero non futurum dicat hoc ipsum manifestum est, quod necesse est uerū dicere alterum ipsorum: si omnis affirmatio vel negatio uera uel falsa est, utraque enim non erunt simul in talibus.

* a. si. n. hic quidem dicit.

3 Nam si uerum est dicere, quod album vel non album necesse est esse album uel non album, & si est album vel non album, uerum erat affirmare uel negare: & si non est, falsum dicit: & si falsum dicit, non est. Quare necesse est semper affirmationem, aut negationem ueram esse vel falsam. Nihil igitur neque est, neque fit, nec a forma, nec utrumlibet contingit, neque erit, neque nō erit, sed ex necessitate omnia, & non utrumlibet contingit, aut enim qui dicit verus est, aut qui negat. similiter enim uel fieret, uel non fieret, quod enim utrumlibet contingit, nihil magis sic uel non sic se habet, uel habebit.

Amplius autem si est, est album nunc, verum erat dicere prius, quod erit album, quare semper fuit uerū dicere, quodlibet eorum quæ facta sunt, quod est, uel erit: si autem semper verum fuit dicere quod est, vel erit, non potest hoc non esse uel nō futurum esse. quod autem non potest fieri: & quod impossibile est non fieri, impossibile est non fieri, necesse est fieri: omnia igitur quæ futura sunt, necesse est fieri. Nihil igitur utrumlibet contingit neque a fortuna erit * nam si a fortuna, non ex necessitate. 4

* a. l. ad dit. sed omnia ex necessitate.

At uero nec quòd neutrum uerum est dicere contingit: ut quod neque erit, neque non erit. Primum enim cum sit affirmatio falsa, negatio non uera erit. & cum hæc falsa sit, contingit affirmationem nō ueram esse. Et ad hæc, si verum sit dicere, quod album est simul & magnum, oportet esse utrumque. si uero erit cras. oportet fore cras: si autem neque erit, neque non erit cras, non erit utrumlibet contingit. ut est nauale bellum. oporteret enim neque fieri nauale bellum, neque non fieri. 5

Quæ ergo contingunt in conuenientia hæc sunt, & huiusmodi alia: si quidem omnis affirmationis & negationis, aut in vniuersalibus dictis ut vniuersaliter, uel in iis quæ sunt singularia, necesse est oppositarum, hanc quidem uerum esse, illam 6

illam uerò falsam: nihil autem vtrũlibet contingit esse in iis quæ fiunt, sed omnia esse & fieri ex necessitate. Quare neque consultare oportebit, neque negotiari: quod si hoc quidẽ facimus, erit hoc: si uerò non hoc, non erit hoc.

7 Nihil enim prohibet, & in annũ decies millesimum hunc quidem dicere hoc futurum esse, illum uerò non dicere. quare ex necessitate erit utrumlibet eorum, quod ab ipso uerum erat dicere tunc.

8 At uerò nec hoc differt, si aliqui dixerint contradictionem, uel non dixerint: manifestum enim quòd sic se habent res, etiam si non hic quidem affirmauerit quid: ille uerò negauerit. non enim propter negare, uel affirmare erit, vel non erit, nec in decies millesimum annum, magis quàm in quantolibet tempore. Quare si non omni tempore sic se habebat ut alterum uerè diceretur. necesse erat hoc fieri, & vnumquodque eorum quæ fiunt, semper sic se habebant, vt ex necessitate fieret: si enim uerè dixit quis quod erit, non potest non fieri: & quòd factum est, uerum erat dicere semper quòd erit.

9 Si itaque hæc impossibilia sunt: videmus enim esse futurorum principium, & ab eo quod consulamus, atque aliquid agimus: & quod est, omnino in iis quæ non semper actu sunt, possibile esse, & non esse similiter, in quibus vtrumque contingit & esse & non esse quare & fieri, & non fieri. & multa nobis manifesta sunt sic se habentia: ut quod hanc vestem possibile est incidi, & non incidetur, sed prius exteretur, similiter autem & non incidi possibile est, non enim esset eam prius exteri, nisi possibile esset non incidi: quare & in aliis generationibus, quæ secundum huiusmodi potentiam dicuntur.

Manifestum igitur est, quòd non omnia ex necessitate, vel sunt, uel fiunt: sed alia quidem utrumlibet contingit, & nihil magis affirmatio quàm negatio erat uera uel falsa: alia uerò magis quidem, & ut in pluribus alterum, nihilominus contingit fieri, & alterum, alterum uerò minimè. 10

Igitur esse quod est, quando est, & non esse, quod non est, quando non est, necesse est, sed non omne quod est, necesse est esse, nec quod non est, necesse est non esse. non idẽ est, omne quod est, necessario esse, quando est & simpliciter ex necessitate esse. similiter autem & in eo quod non est. 11

Sed & in contradictione eadem ratio est: esse quidem uel non esse omne necesse est, & futurũ esse vel non: non tamen diuidentem, dicere alterum necessarium: dico autem ut necesse est futurum esse bellum nauale cras, vel non futurum esse: non tamen fieri cras bellum nauale necesse est, neq; non fieri: fieri tamen, vel non fieri necesse est. 12

Quare tum similiter orationes veræ sint, quemadmodum & res, manifestum est, quòd quæcumque sic se habent ut sint utrumlibet contingit, & contraria suscipiant, necesse est similiter se habere & contradictionem, quod contingit in iis, quæ non semper sunt, vel non semper non sunt; horum enim necesse est 13

est alteram partem contradictionis veram esse uel falsam, non autem hanc uel illam, sed utramlibet contingit: & magis quidem ueram alteram, non tamen iam ueram, uel falsam.

14 Quare manifestum est, quod non est necesse omnis affirmationis, uel negationis oppositarum, hanc quidem ueram, illam autem falsam esse: non enim quemadmodum in iis quæ sunt, sic se habent & in iis, quæ non sunt quidem, possibilius tamen esse uel non esse quemadmodum dictum est.

Antequam hoc caput interpretentur, quod insignem & obscuram continet doctrinam; oportebit aliquot prius statuere fundamenta, vt eius facilior fiat interpretatio.

Primum fundam. Est igitur primo aduertendum Ammo. c.5. præcedenti, quę doctrina est celeberrima, & communissima, triplex esse genus enunciationum secundum materiam nempe necessarium, impossibile, contingens.

Est autem materia propositionum cohęrentia prędicati ad subiectum, idest, habitudo, & ordo quidam prædicati ad subiectū secundum quem uel taliter prædicatum ad subiectum se habet: vt ei semper insit, nec ab eo separari possit; & talis materia dicitur necessaria, in qua genus eñūciationum necessarium, in quibus genera de speciebus, vel species de indiuiduis, uel propriæ passiones, uel accidentia inseparabilia prædicantur, & alia huiusmodi, uel secundum talem ordinem se habet, secundum quem prædicatum nec subiecto insit, nec ulla ratione inesse possit.

Et huiusmodi cohærentia, & ordo est materia, quam vocant remotam, in qua construuntur enunciationes impossibiles affirmatiuæ, ut homo est leo, album est nigrum.

Sumimus enim has materias, secundum enunciationes affirmatiuas, quæ sunt necessarię, uel impossibiles, nā negatinę sunt in eadem materia, cum suis affirmatiuis, & negatiuæ se habent opposito modo: in materia enim necessaria sunt impossibiles, in remota necessariæ.

Tertio est talis ordo, secundum quem, prædicatum inest subiecto, ita, vt possit non inesse, vel non inest, sed potest inesse, vt homo currit, homo disputat, & tales propositiones tam affirmatiuæ quam negatiuæ, dicuntur contingentes.

Est autem triplex gradus enunciationū contingentium, primus quando prædicatum frequenter inest subiecto, quamuis aliquando nō insit, vt homo loquitur, homo meridie prandet. Secundus quando prædicatum raro inest, & hoc dicitur contingens à fortuna, illud uero contingens in plurimum, vt si fodiens uineam inuenit thesaurum. Tertius quando prædicatum frequenter inest, & frequenter non inest, ut homo ambulat, Petrus cantat, & tale contingens dicitur ad vtrumlibet.

Secundū fundam. Est secundo aduertendum: enunciationes contradictoriæ possunt fieri in hac triplici materia, secundum triplex tempus, præsens, præteritum, & futurum, vt omnis homo est animal, non omnis homo est animal, omnis homo fuit animal, non omnis homo fuit animal, omnis homo erit animal, omnis homo non erit animal. similiter in aliis omnibus, ut facile erit cuilibet tales contradictiones constituere. Præterea possunt fieri contradictiones & de subiecto uniuersali, vt in exemplis propositis, & de subiecto singulari, etiam in omni materia, & secundum quodlibet contingens, ex quo resultat copiosus enunciationum oppositarum numerus.

Tertium fundam. Aduerte tertio, in contradictionibus de præsenti & de præterito in omni materia altera est determinate uera, altera determinate falsa; est autē determinate uera enunciatio, quæ sic est uera, vt pro tēpore quo est uera, nō possit esse falsa. è contra determinate falsa est, quæ pro tempore quo est falsa, non potest esse uera. v.g. Petrus currit, Petrus nō currit: Petro currente, affirmatiua est determinate uera, quia quo tempore currit, non potest esse falsa, negatiua uero determinate falsa, quia pro eodē tempore non potest esse uera.

Hoc ergo in omni materia inuenitur in contradictionibus de præterito, & de præsenti, ut una sit determinate uera, altera de-

termi-

terminatè falsa, siue affirmatiua, siue negatiua sit.

At in cõtradictionibus de futuro est ambiguum an vna sit determinate vera, altera determinate falsa. non est autem in omnibus de futuro dubium, nam in materia necessaria & remota, tam determinatè est de futuro, sicut de pñti, & de præterito, similiter in materia contingenti, quando vt plurimum vel raro euenit prædicatum, nõ est magnum dubium, quia iam fere est determinata vera affirmatiua ut plurimum eueniens, & falsa raro contingens, sed dubium est de contingenti ad utrumlibet. similiter nec est difficultas, quando subiectũ uniuersale. quia iam iste uniuersales fere etiam determinatæ sunt, cum ut plurimum uniuersales affirmatiuæ, vel negatiuæ falsæ eueniant. Sed summa difficultas est de enunciationibus de futuro contingenti ad utrumlibet. de subiecto singulari ut Petrus cantabit. Petrus non cantabit.

Et hic est scopus huius capitis, nempe examinare, an in contradictionibus istis. una pars sit determinatè vera, altera falsa, sicut in his quę sunt depræterito & pręsenti: est autẽ in duas partes diuisum caput, in prioris sunt argumenta circa hãc difficultatẽ, in posteriori est quęstionis determinatio.

1 In ijs ergo, quæ sunt, & quæ facta sunt, &c.

Boet. hæc uerba non initium capitis, sed præcedentium epilogum esse existimat: at S.Tho. noui capitis initium afferit, parum autem refert hoc, quamuis conformior sit Aristo. sententia S.Tho.

Proponit igitur in cõtradictorijs de pręsenti, & de pręterito, necessario affirmationem, uel negationẽ esse veram vel falsam: tam in contradictorijs de subiecto uniuersali uniuersaliter. quam contradictorijs de subiecto singulari, nam in aliis de subiecto uniuersali non uniuersaliter sumpto. id nõ est necessarium: cũ utraq; possit esse uera.

Et nota ista verba esse legenda disiunctiue, ut sit sensus: affirmatio uel negatio est uera, uel falsa, idest uel affirmatio est uera, & negatio est falsa uel negatio est uera, & affirmatio est falsa; non enim est legenda disiunctiue, hoc modo; affirmatio est uera, uel falsa, negatio est uera, uel falsa, ac propterea dixisse, necesse est hanc quidem ueram, illam uero falsam esse, quod uocamus determinare ueram, & determinare falsam, scilicet quando in contradictione do tibi unam partem, quæ uera sit, & alteram quæ falsa sit. at uero in singularibus & futuris, idest, in contradictionibus enunciatione de futuro, & subiecto singulari non est necesse, ut una pars determinate sit uera, altera falsa.

S.Tho. uult, ut addamus uerbum in futuris, nempe contingentibus, at Porphyr. & Alex. in hoc, quod dicit singularia, uolunt contingentiam includi: nam singularia contingentia sunt. sed melius est si dicamus cum Ammo. in hoc quod dicit futura. notat contingẽtiam. necessaria enim non fore, sed semper esse, magis ꝑprie dicũtur.

Nam si omnis affirmatio, uel negatio uera vel falsa est, &c. 2

Hic Arist. incipit probare non omnem affirmationem uel negationem esse uerã uel falsam: & facit hoc argumentum. omnis affirmatio, uel negatio, est uera uel falsa, ergo quæ sunt, necessario sunt, & quæ nõ sunt, necessario nõ sunt, illud. n (&) legendum est illatiuè pro igitur. alterum enthymema facit de futuro. omnis affirmatio uel negatio est uera uel falsa, ergo si unus dicat Petrus leget, & alter Petrus non leget, necessario unus dicet, verum, alter dicet falsum, & sic necessario leget, vel necessario non leget. consequentiã & antecedens primi enthymematis probat, & prius consequentiam. Nam si uerum dicit qui dicit album est. necessario album est, alter. n. non diceret uerum, & si dicit. album non est falsum dicit, ergo necessario non ita est, aliter non esset falsum.

Et si est album, uel nõ album, uerum erat affirmare, &c. 3

Hic probat Arist. antecedens, quod affirmatio pñtis uel negatio sit vera uel falsa, nam fieri non potest quin album sit uel nõ sit, utroq; autem modo uerum uel falsum dicitur, nam si est, uerum est dicere, ꝙ est, falsum, quod nõ est, si uero non est e cõtra verum est dicere quod non est, falsum uero qđ est: semp igitur talis affirmatio, uel negatio erat uera, uel falsa; postea probat conse-

consequentiam in enthymemate secundo: nam antecedentis eadem est probatio, & posterius rerum probatur; si inquit in his affirmatio, vel negatio est vera uel falsa: ita, ut unus dicat uerum, alter falsum, omnia necessario erunt, nec quicquam a fortuna, nec ad utrumlibet, nec erit, nec non erit idest, nullum erit contingens, nec raro, nec ad utrumlibet, nec in plurimum, sed omnia fient. vel non fient, idest vel necessario fient, uel necessario non fient, & ita non est utrumlibet, hoc enim est, quod pót sic esse, vel non esse, fore uel non fore: necessaria autem nó habent hanc indifferentiam.

Amplius aũt, si est album nũc, &c.

4 Hæc est altera ratio, qua ex determinata ueritate futurorum infert necessitatem in omnibus: aliunde tamen sumit necessitatem, scilicet ab ipsa re iam existenti argumentatur sic, modo sit album, ergo verum fuit dicere heri, album erit; & omnia, quæ acta sunt, antequam fierent verum fuit dicere fient: tunc si uerum fuit dicere fore, ergo necessario futura erant, nam si uerum erat quod futura essent; non potuerunt non esse, si non potuerunt non esse, impossibile fuit non fore: si impossibile fuit non fore, ergo necessarium fuit, ut fierent, & sic necessario eueniunt omnia, & euenerunt.

5 At vero quoniam neutrum uerum est dicere, &c.

Posset quis dicere, neutrum verum est, scilicet album non erit, album erit: hoc reiicit. nam sequeretur in contradictoriis negatiuam esse falsam, affirmatiuam non ueram; & ẽ contra: & ita vtraq; pars esset falsa, cum non sit vera ista, album erit, nec ista album non erit: præterea si ex hoc, q̃ dicitur album, est, sequitur si uerũ est, quod album sit, & magnum est, quod magnum sit ita si verum est dicere erit cras, oportet fore cras: si ergo verum est dicere nec erit, nec nõ erit, sequitur, quod res nec erit, nec non erit, & ita non est. contingẽs hoc enim est quod potest esse, & non esse, non ergo dicendum est: neutram partem esse verã cõtradictionis, sicut non est verum dicere, nec est, nec non est, nec erit, nec uon erit cum alterum necessarium sit; vel est, vel non est, vel erit, vel non erit. non ergo est conueniens ista solutio hatum.

Ea igitur absurda, quæ contingunt hæc sunt; &c. 6

Infert Arist. inconuenientia quæ sequuntur ex affirmatione hac, quod omnis negatio vel affirmatio est uera vel falsa determinate, nullum. s. esse contingens ad vtrum libet, sed omnia euenire ex necessitate hic sequitur aliud absurdum quod. s. non esset negotiandum, nec consultandum, negotia. n. & consilia sunt de his, quæ sic, uel aliter possunt euenire: negotiamur autem vel cõsultamus, ut hoc vel illo eueniant modo, si autẽ omnia necessario euenirent, nõ oporteret hæc facere, quod absurdum est.

Nihil enim prohibet, & in annũ decies millesimum, &c. 7

Hic Aristo. reijcit vnum, quod posset q̃s dicere; nempe, enunciatio de futuro proximo tempore enunciata, est uera uel falsa & tunc effectus necessarius: tamen a multo tempore ante rem est contingentia, hoc repellit: quia si in decies millesimũ annum aliquid enunciaret ut futurum vel non futurum, tunc unum illorum esset verum necessario, siue futurum, siue non futurum, & iam necessario eueniret; immo cũ omnia quæ facta sunt, antequam essent, possent enunciari vere futura esse, necessario euenerunt; nota illa verba superioris textus. (Quoniam si hoc quidem facimus, & reliqua) esse verba negotiantium; ac si diceret si omnia necessario sunt; non oportet negotiari, & dicere, si hoc facimus, erit hoc, si hoc non facimus, non erit hoc; cum tamen omnia ex necessitate sint.

At vero nec hoc differt, si aliquĩ dixerint, &c. 8

Et excludit aliam responsionẽ aliquorũ Posset enim quis dicere esse res contingentes in se tamen quando quis enunciat eas sub affirmatione, uel negatione fieri necessarias, uel impossibiles; hoc excludit dicẽs propter nostram affirmationem vel negationem, res non ita esse vel non esse, immo quia ita sunt vel non: sunt, inde affirmatio vel negatio, dicitur vera uel falsa: vnde sic necessaria ẽ omnis affirmatio, vel negatio

gatio: profecto & rem esse est necessarium vel non esse:& ita omnia euenient necessa rio absque nostra affirmatione, de quibus affirmatio,si fieret. vera erat futura.

9 Si quidem, hęc impossibilia sunt, videmus enim, &c.

Hic ratione probat non esse in rebus ne cessitatē semper sed multa esse cōtingētia. Pro quo aduerte duplex esse genus effe-ctuū contingentium, quidā sunt volūtarij, qui radicē & cām suæ cōtingentiæ hñt in voluntate nostra, vt legere, nō legere, stude re, nō studere, & similia: quidā alij sunt naturales, qui contingentiā hñt à materia rei ex quo.n. res factæ sunt ex materia apta, ad multa recipienda. fit, ut ipsę res exposi-tæ sint varijs accidentib. vt ꝙ infirmentur ꝙ nō infirmētur ꝙ moriantur, vel nō ꝙ ca lefiant, uel nō: hæc ex materia prouenīūt. An vero sola volūtas, & sola materia horū cōtingentiū sit cā, nō est pñtis disputare. Nota.

Arist. ergo has duas radices contingentiæ ponit, & argumentatur a causa: nempe, datur voluntas in nobis libera, datur po tentia in rebus naturalibus ad esse, & non esse, ergo sunt effectus contingentes, & de primo probat, quia consultamus, & negotiamur & apti sumus à natura ad consilia negotia, frustra ergo natura hoc faceret, nisi consilia & negotia pro futura essent: quod si omnia necessario euenirent, illa omnia es sent frustra: similiter probat in naturalibus potentiam ad esse & non esse, hæc vestis po test incidi, ut manifestum est, potest etiam non incidi forcipe; patet: quia potest dete ri, & vsu consumi; si ergo potest vsu consumi; potest non incidi, ergo potest incidi, & non incidi: & sic in rebus est potentia ad esse, & non esse.

10 Manifestum igitur est, quoniam non omnia ex necessitate, &c.

Hic suam sententiam concludit: nempe, non omnia ex necessitate esse vel fieri, sed aliqua esse contingentia ad vtrumlibet, in quibus iam affirmatio quam negatio non est magis dicenda vera quam falsa, & esse contingens in plurimum quod frequenter accidit: quamuis aliquando deficiat, & non accidat: & esse similiter contingens non in plurimum, scilicet raro eueniens, quæ sen-tentia sine dubio digna est laude, cum hominem liberum constituat, & in naturalib. multa contingentia affirmet, quod & ueritati, & religioni Christianæ maxime est cō forme, est enim homo in suis operationibus liber, nec omnia, quæ secundum naturam eueniunt. i. in rebus ipsis, naturaliter eueniunt, sed multa contingenter.

Igitur esse quod est, qñ est, &c. 11

Hæc est huius capitis secunda pars, in qua Arist. quo pacto ueritas in affirmatione & negatione sit, manifestat. distinguit au tem primo res, postea enunciationem, res igitur una simplex, dupliciter pōt esse neces saria, vno modo absolute, quādo nullo alio supposito aliter se habere nō potest, ut Sol est quid necessarium absolute, secundum enim naturam suam aliter se habere non pōt, similiter in simplicium enunciationū significatis: vt hominem esse animal.

Alia res est necessaria secundum quid, nempe ex suppositione aliqua, vt homo currit pro illo tempore, pro quo currit, ne cessario currit, quia simul non potest curre re, & non currere, & hoc est, quod dicit, res quando est, necesse non esse.

Est autem notandum non ualere conse-quentiam ab illo necessario secundū quid, ad necessarium simpliciter, vt non ualet, Petrus quando currit, necessario currit, ergo Petrus necessario currit: Petrus quādo non currit, necessario non currit ergo necessario non currit. Nota.

Huiusmodi fallacia peccat argumētum primum, qñ album est, dicitur, si est uera, er go necessario ita est, ergo res necessario est alba, dicitur, quod est necessitas secundum quid, ut pro illo tempore, quo propositio est uera, res sit, tamen absolute rem esse, non est necessarium. Vnde in contradictione de præsenti datur pars determinate uera, & determinate falsa, sed ista determinatio ueritatis uel falsitatis, non est secundū necessitatem absolutam, sed secundum tēpus, s. pro illo, in quo unum est alterum nō est, seu pro tempore quo Petrus currit, & Petrus non currit, quo tempore est vnum determinate verum, alterum falsum.

Et ī cōtradictione eadē rō est, &c. 12

Distinxerat rem simpliciter, idest, nō in comparatione ad suum oppositum, modo rem in ordine ad suum oppositum distinguit, scilicet currere non currere, cantare vel non cantare, & in cōi uocat esse, uel

non esse futurum vel non futurum.

Inquitque dupliciter posse esse hoc totum necessarium, nempe cantare vel non cantare, legere vel non legere vno modo; vt cadat necessitas supra vtrumque disiunctum,& simul, vt necesse sit cantare, vel nõ cantare, esse vel non esse, futurum vel non futurum, quæ necessitas dicitur disiunctionis:& sic asserit omne disiunctum esse necessarium etiam in contingentibus. præteritis, præsentibus,& futuris: vt necessarium Antichristum fore vel non fore, Petrũ cantaturum vel non cantaturum, cantare uel non cantare, cantasse vel non cantasse.

Altero modo necessitas potest cadere supra illa membra diuisiue, vt necessarium sit cantare, aut necessarium non cantare, necessarium sit fore, aut necessarium sit non fore & illo modo. non est necessitas in contingentibus, nec enim est necessarium quòd cantet, nec necessarium quod non cantet, nec necessarium, quòd futurus sit Petrus albus, nec necessarium, quòd nõ sit futurus albus.

Immo est maxima fallacia argumentari à necessitate disiuncti ad necessitatem partium per se in contingentibus non enim valet, necessarium est Petrum cantaturum vel non cantaturum, vel necessarium est Petrum cantaturum, vel necessarium est Petrum non cantaturum.

Talis igitur necessitas est in contingentibus, similiter & talis ueritas, nempe disiunctim sed non diuisiue: quamuis sit discrimen inter præsens & futurum, nam in præsenti datur pars determinate uera, & falsa determinate altera, sed talis determinatio non est absoluta, sed secundum quid, nempe pro tali tempore. At in futuro non est pars determinate uera, nec determinate falsa sed de singulis partibus dices, est vera uel falsa, vt Petrus cantabit, est vera, vel falsa. Petrus non cantabit, est vera uel falsa.

13 Quare cum similiter orationes veræ sint &c.

Id quod Arist. dixit de ipsis rebus oppositis, in ipsis enunciationibus esse idẽ prorsus confirmat, vt sicut necessarium est, rem esse vel non esse simul; non tamen singula per se itá similiter necessaria est affirmatio, uel negatio disiunctim: ut Petrum fore, uel non fore, neutram tamen partem per se; immo quælibet pars est indeterminata: ut nec sit dicenda uera, nec si dicenda falsa, sed uera uel falsa, quia in contingentibus de futuro tam indifferens est, ꝙ res sit, quàm quòd res non sit: quamuis ut dicit Arist. aliqua contingentia magis determinata sint ad esse, nempe quæ frequentius accidunt, tamen cum & hæ possint aliter esse, nondum ueritatem habent determinatam, ac ideo nec uera uel falsa per se sunt dicenda, sed uera uel falsa simul.

Quare manifestum est, quoniam non est necesse, &c. 14

Hic concludit non esse necessarium, vt omnis affirmatio, uel negatio sit determinate uera vel falsa, sed aliter in futuris aliter in præsentibus, & præteritis, in futuris neutra pars ꝑ se determinate vera vel determinate falsa, sed utraque uera uel falsa, at in præsentibus, & præteritis una determinate, uera, altera determinate falsa, sed ista determinatio est secundum quid: nempe, secũdum tale tempus, quo sunt vel fuerunt, ut diximus.

Dubitabis tu, sicut in enunciationibus de præsenti, una est determinate uera altera falsa, & similiter in enunciationibus de preterito, talis autem determinatio est secundum tempus: quare non dicemus idem in his, quæ sunt de futuro. ut una sit uera nempe pro tempore, quo futura sit res, & vna falsa, quo tempore non futura sit res? *Dubium*

Dico esse latissimum discrimen, nam antequam res sit semper manet indifferẽtia, vt possit esse & non esse, fieri uel non fieri: propterea enunciatio de futuro nõ potest habere constantem veritatem: at quando iam res est vel non est secundum tempus præsens uel præteritum, uacat ista indifferentia. quod enim est, non est indifferens, ut illo eodem tempore non sit, similiter quod non est non potest illo eodem tempore esse, propterea ista constantem habẽt ueritatem uel falsitatem, sed secundũ quid scilicet secundum tempus præsens. *Solutio.*

Ex quo soluitur argumentum secundũ superius, nempe si album est modo, fuit heri uerum determinate dicere, album erit nego consequentiam, quia antequam esset erat indifferens ad esse.& nõ esse, propterea talis propositio hesterna nõ magis erat determinate uera, quam falsa, erat igitur

illa

illa de futuro indeterminatè uera, licet de præsenti sit determinata:

QVAESTIO I.

De Contingentibus.

Quamuis non sit pręsentis loci ista exactius, quàm ab Arist. dicta sunt examinare, tamen ut saltem ea melius intelligantur, vnum aut alterum circa hoc dicemus. solet autē summa in hoc versari difficultas quo pacto cum gloriosus Deus horum futurorum, antequàm sint pręscius sit, possint cōtingenter euenire. Deus enim in sua sententia non decipitur, sed infallibilis est.

1. Error. Circa hoc fuerunt duo Philosophorum errores, quidā enim Stoici, inter quos fuit Chrysippus, vt refert Cicero de Fato, & Aul. Gel. lib. 6. c. 2. Existimabant omnes effectus euenturos esse necessario: existimabant. n. causas omnes esse destinatas ad suos effectus, & talem ordinem constitutum ab æterno in mente diuina, qui mutari non posset, quem ordinem vocabant fatum: & hæc est opinio fere Poetarum, Virg. te tua fata trahunt; nec cępta relinquere possis: & similiter. Parce metu, manent immota tuorum fata. & Lucanus, quo tibi feruor abit? aut quo fiducia fati. similiter, Martēque secundum, iam, nisi degenero fatis debere recusar, & alia plurima.

2. Error. Alij contingentiam in rebus, & libertatem asserebāt, tamen Deum esse pręscium horum singularium futurorum negabant, cuius sententiæ, seu dementiæ fuit Cicero lib. de natura Deorum, vt refert Aug. 5. de Ciuit. c. 9. idem etiam impiè sensit Auerr.

3. Sent. vera. At ueritas Christiana cōsistit in medio, nec modo Christiana, verumetiam Philosophica, quam ferè omnes ueteres Peripatetici sunt assecuti, vt uidere est apud Ammonium hic, qui eam tribuit Aristoteli, Psel. & Magēt. ibidem, apud Alex. Aphrod. in libro, quem de fato ex sententia Aristotelis conscripsit ad Antoninum, & Seuerum Imperatores, cap. 16. & apud eundem primo naturalium quæstionum, c. 4. & 25. & in c. 14. apud Themistium in Paraphrasi 12. Metaphysic. apud Philoponum in 1. Post. suo comm. 94. & pulcherrimè apud Simplicium 8. Phys. in 2. digressione contra Philop. paulò post principium, vbi ait: Dei optimā cognitionem esse omnium simul præsentium, præteritorum, & futurorum. idem super Epictetū, c. 67. & 2. Phys. 77. & 2. de Cęlo, 56. idem etiam Eostratius 10. Ethicorum, cap. 8. ad calcem.

Tenet ergo hæc sententia, esse effectus contingentes in rebus, esse libertatem in homine suarum operationum, & omnium futurorum Deum esse ab æterno præscium.

Pro cuius expositione aduerte primò duplex esse genus causarum, quædam causæ sic operantur, vt nunquam naturaliter impediantur, vt Sol oritur, Sol occidit, & iste causarum superiorum actiones & motus naturales non impediuntur. Aliæ causæ impediuntur à suis operationibus, & effectibus naturaliter, vt equus impeditur à productione equi, quia aliquando vel producit monstrum, vel non peruenit embrio ad perfectionem, impeditur etiam aliud à contrario suo, vt patet in his causis naturalibus inferioribus. *1. Fund.*

Præterea adhuc est duplex causa, quædam quæ determinata ad operandum, ita, vt propositis necessarijs ad operādum: non possit non operari, vt ignis proposito combustibili non potest non comburere, quæ esse dicuntur naturales. quædam non est determinata ad operandum, sed propositis necessarijs potest non operari, qualis est uoluntas hominis; quæ, si ei proponatur aliquod bonum, vt uelit, potest uelle, & non velle, & hæc dicitur causa libera:

Aduerte secundo. omnium effectuum positiuorum Deus est causa, quod est dicere, ignis solum nō comburit, sed Deus cum igne, & omnis res operatur, sed simul concurrente Deo ad talem operationem cum illa re, & est maximè necessarium: ita Deus concurrit cum illa re, vt simul operetur secundum modum naturæ illius rei, cū igne enim concurrit eo modo, quo ignis operatur, nempe necessario calefaciendo, & cum voluntate hominis liberè uolendo, non. n. cogit res ut agant, sed secundum modum illarum rerum, & naturam, iuuat eas, vt agant. cum necessario, cum his quæ impediuntur, modo etiam, quo impediri possit operatur, nec earum destruit naturas. *2. fund.*

Aduerte tertio. omnia antequam fiant, Deus cognouit, & omnium est ab æterno præscius, non tamen eodem modo omnia connoscit, sed necessaria cognoscit futura *3. fund.*

necessaria, & contingentia cognoscit, ut contingentia, id est ita cognoscit futura esse, vt simul cognoscat posse non fieri.

Vnde sicut ex hoc, quòd omnium est au ctor, & cum omnibus causis operatur, non sequitur quòd causę necessario operentur omnes, quia secundum mundum illarum concurrit; ita ex hoc, quod omnia præscit ac præcognoscit, nullam futuris necessitatem imponit, sed illa ut futura sunt cognoscit, vnde sic cognouit me hodie lecturum, vt etiam cognosceret liberè lecturum, & me posse non legere.

Respons. ad argumentum. Vnde respondetur ad argumentũ commune in hac materia. Deus scit me lecturum cras, ergo ego non possum non legere, concesso antecedenti negatur consequentia, quòd si dicas, Deus non potest falli, ergo non possum non legere: dico, stante præscientia diuina non possum non legere, quod alij uocant in sensu composito; sed hoc non colligit absolutè, me non posse non legere: explicatur, ergo necessario lecturus sum, vel non lecturus. liberè tamen me applicabo, vel ad hoc uel ad illud extremum: Deus præscit, ad quod liberè me postea sum applicaturus. dicere itaque stante præscienria diuina non possum non legere, est dicere, Deus non decipi potest in cognitione illius, quod ego sum postea libere facturus; ex quo non colligitur, quòd ego postea necessario sim operaturus, & hoc uocant aliqui, quòd non licet arguere à sensu composito ad sensum diuisum. & hæc sufficiunt de hac difficultate in præsenti.

Finis Libri Primi.



ARI-

ARISTOTELIS
DE INTERPRETATIONE,
LIBER SECVNDVS.
SVMMA LIBRI.

De enunciationibus infinitis: de enunciationum vnitate, ac pluralitate. Et prædicationibus coniunctis, atque diuisis. De enunciationibus modalibus. Et quæ enunciationes magis inuicem sint contrariæ.

De enunciationibus infinitis cuiuscunque generis, ipsarumque oppositionibus, ac consequentiis. Nomina item ac verba transposita, idem significare. *Caput Primum.*

1 Voniam autem est aliquid, de aliquo affirmatio significans: hoc autē uel nomen est, uel innominatum: vnū autē oportet esse & de uno id quod est in affirmatione: nomen autē dictum est & innominatum prius: (nō homo enim nomen quidem non dico, sed nomen infinitum: unū enim significat aliquo modo infinitū nomen: quemadmodum & non ualet non verbum: sed infinitum verbum. erit igitur omnis affirmatio & negatio, vel ex nomine & uerbo, uel ex infinito nomine uerbo. *a. l. addit dico.*

2 Sine verbo autem nulla affirmatio uel negatio est: est enim, uel fuit uel erit, uel fit, uel quæcunque alia huiusmodi uerba, ex iis sunt quę posita sunt cōsignificant enim tempus.

Quare prima erit affirmatio & negatio, est homo, non est homo: deinde, est non homo: nō est non hō. Rursus est omnis homo; non est omnis homo; est omnis non homo, non est omnis non hō. Et in iis, quæ extrinsecus sunt tēporibus, eadē rō est quando autem est, tertiū adiacens prædicatur, dupliciter dicuntur oppositiones. Dico autē vt est, iustus homo, ipsum est, tertiū dico adiacere nomē uel verbū in affirmatione. 3 *Sectio tertia secundum Græcos.*

Quare, ob id ipsum quatuor erunt illæ quarum duæ quidem ad affirmationem, & negationem se habebunt secundum consequentiā, vt priuationis; duæ uero minime. Dico autem quod est, * aut iusto adiacebit aut non iusto; quare etiā negatio; quatuor igitur erūt. Intelligimus uero quod dr ex iis, quę subscripta sunt. Et iustus hō, huius negatio est, non est, iustus hō; est non iustus homo huius negatio est, non est non iustus homo; est enim hoc in loco, & non est, iusto & non iusto 4 *a. l. addit hic.*

adiacebit. Hæc igitur, quemadmodum in Resolutoriis dictum est, sic sunt ordinata.

6 Similiter autem se habebunt & si vniuersaliter nominis sit affirmatio: vt omnis est homo iustus, negatio, huius, non omnis est homo iustus: omnis est homo non iustus, nō omnis est homo non iustus.

In fine primi Priorum

Tamen non similiter angulares veras esse contingit: contingit autē aliquando. 8

Enunciationum indefinitarum dispositio, ex primo Priorum in fine.

Simplex affirmatio. Homo iustus est.	Simplex negatio. Homo iustus non est.
Priuatoria negatio. Homo iniustus non est.	Priuatoria affirmatio. Homo iniustus non est.
Infinita negatio. Homo non iustus non est.	Infinita affirmatio. Homo non iustus est.

Earundem dispositio in terminis vniuersaliter ac in parte.

Simplex affirmatio vniuersaliter. Omnis homo iustus est.	Simplex negatio in parte. Non omnis homo iustus est.
Priuatoria negatio in parte. Non omnis homo iniustus est.	Priuatorio affirmatio vniuersaliter. Non omnis homo iustus est.
Infinita negatio in parte. Non omnis homo non est iustus.	Infinita affirmatio vniuersaliter. Omnis homo non iustus.

7 *Vt disposita sunt hæ enunciationes de subiecto finito, eodem pacto disponi possunt enunciationes de subiecto infinito addendo ipsi homini dictionem. non.*

Hæ igitur duæ oppositæ sunt mutuo. Aliæ autem duæ ad non homo, quasi ad subiectum aliquod additum. ut est iustus non homo: non est iustus non homo, est non iustus non homo: non est nō iustus non homo, plures autem his non erunt oppositiones: Hæ autem extra illa, ipsa secundum se erunt, ut nomine utentes eo, quod est non homo.

9 In quibuscunque autem est non conuenit, vt in eo quod est sanum esse, & ambulare, in iis idem facit sic positum, ac si est adderetur: vt sanus est omnis homo: non sanus est omnis homo, sanus est omnis non homo. non sanus est omnis non homo: non enim dicendum est non omnis homo, sed non negationem ad id quod est homo, addendum est, omnis enim non uniuersale significat, sed quod vniuersaliter. Manifestum est autem ex eo quod est, ualet homo,

homo; non ualet homo: valet non homo, non ualet non homo. hęc.n. ab illis differunt, eo ꝙ vniuersaliter non sunt, quare omnis, vel nullus nihil aliud cōsignificat, quàm quod vniuersaliter de nomine, vel affirmationem, uel negationem, ergo & reliqua eadem oportet apponi.

10 Quoniam uerò contraria est negatio ei quę est, omne est animal iustum, illa quæ significat, quod nullum est animal iustum: hæ quidem manifestū est, quod nunquam erunt neque ueræ simul, neque in eodem: his uerò oppositæ erunt aliquando: vt non omne animal iustum est, & est aliquod animal iustum. Sequuntur uerò, & hę, eam quidem quę est, omnis, est homo non iustus, hęc, nullus homo est iustus, .·. illam uerò, est non omnis homo non iniustus, opposita, quòd est aliquis nō iustus, necesse est enim aliquem esse.

.·. a.l. illam uerò quæ est, aliquis ē homo iustus opposita, quòd non omnis homo est non iustus.

Manifestum est autem etiam, ꝙ in singularibus si uerum est interrogatum negare, quòd & affirmare verum est: vt, putas ne, Socrates sapiens est, non Socrates, igitur

11 est non sapiens. In uniuersalibus uerò non est uera quæ similiter dicitur: uera autem negatio est, ut putas ne, omnis homo sapiens est; non omnis igitur homo non sapiens est: hoc enim falsum est: sed non, igitur omnis homo sapiens est, uerum est: hæc enim opposita est, illa uerò contraria.

12 Quæ uerò secundum infinita con traiacentes sunt nomina & uerba, vt in eo, quod est non homo, uel non iustus, quasi negationes sine nomine & uerbo esse uidebuntur, sed non sunt: semper enim uel ueram uel falsam esse, necesse est negationem: qui uerò non homo dixit, nihil magis quàm qui dicit homo, sed etiam minus uerus vel falsus fuit nisi aliquid addatur.

Significat autem est omnis homo iustus nulli illarum idem, nec huic opposita, quę est, non est omnis non homo iustus, illi quæ est, nullus est iustus non homo, idem significat. 13

Transposita uerò nomina & uerba idem significant: vt est albus homo, & est homo albus. Nam, si hoc non est, eiusdem multæ erunt negationes, sed ostensum est, quod una unius est. Eius enim quæ est, est albus homo, negatio est, non est albus homo, eius autem quæ est, est homo albus, si non eadem est ei quæ est, est albus homo, erit negatio, uel ea quæ est, non est non homo, albus, uel ea quæ est, non est, homo albus: sed altera quidē est negatio est, quæ est, non est non homo albus, .·. eius est non homo albus: altera uera eius quę est, est albus homo, quare erunt duę unius. Quod igitur transposito nomine & verbo, eadem sit affirmatio & negatio, manifestum est. 14

.·. a.l. negatio eius quæ est, nō homo albus.

De enunciationibus infinitis.

De nomine, & diuisione huius libri, ac primi eius capitis.

Hic est secundum Latinos, secundus Perihermenias liber, secundū Græcos verò, apud quos vnicus est tantum continuus liber in lectiones diuisus, est ista sectio tertia: cum autem hoc nihil doctrinæ ueritatem impediat, diuisionem Latinorum Latini sequemur.

Nomen libri huius.

Obscuritas libri huius. Est quidem obscurus liber, & quorundam locorum difficultate alijs Logicę partibus non postponendus: sed vtilis, valde eius cognitio est, ac fine Logici nomen nullus sibi iure uindicabit: Dabimus operam, vt sensum Arist. simul & ipsius uerba ita interpr ætemur diuino auxilio, ut vel minimum aduertenti admodum facilia sint; nec obscuritas ignorantiæ, nec labor tedii cuiquam sit causa.

Diuisio lib. In hoc igitur libro cōtinentur quatuor. Primum est, de enunciationibus, quæ aliquam particulam additam alicui extremo recipiunt, nempe infinitum sortiuntur subiectum, vel prædicatum, vel vtrumque, Secundum est quomodo se habeant propositiones, quæ præter verbum substantiuum aliud recipiunt prædicatum quantum ad coniunctionem & diuisionem uerbi cum illo prædicato. Tertium de enunciationibus habentibus modum aliquem ipsas modificantem. Quartum cuidam dubio de enunciationum oppositione satisfacit.

Nota. In quibus omnibus docemur præcipue multiplicare enunciationes innumeras. Etenim in priori libro, ut tradit Albert. li. 2. hoc cap. 5. tradita sunt ea quæ ad constitutionem enunciationis pertinebant, tam essentialem, quàm accidentalem; nempe eius partes, nomen, verbum; eius genus oratio; eius constitutio, vna, plures, simplex cōposita eius species; eius quantitas quæ accidens est, eius ueritas, uel falsitas; eius oppositio, nunc eius multiplicatio, secundum aliquod additum: atque etiam, ut docet Albert. eius consequentiam: nempe unius ad alterum, ut patet etiam in tractatu.

Diuisio primi capitis. In hoc igitur capite tria principaliter continentur. Primo tractat de enunciationibus de verbo (est) extremum finitum, vel infinitum habentibus. Secundo de enunciationibus aliorum verborum. Tertio aliquid de harum oppositione tradit.

1 Quoniam autem est aliquid de aliquo affirmatio significans, &c.

Variationem enunciationem secundum extrema, & partes ipsarum assignare intendens, merito ea, quæ dicta sunt repetit, ex quibus colligit, primo, uariari enunciationem secundum nomen subiectum, vel verbum; cum hæc primo, & necessario ipsam conflent, ac componant, ac propterea talia verba, sub nota causali assumit, dum dicit, (Quoniam autem) dicit autem (omnis affirmatio aliquid de aliquo, significat, aliquid autem nomen est uel innominatum) idest, quod de aliquo dicitur, uel de quo aliquid dicitur: uel est nomen uel innominatum, scilicet finitum vel infinitum. ipsum enim infinitum uocat innominatum, quia ante Aristot. nomine vacabat, propterea dicit innominatum prius.

Et quantum existimo, in his uerbis etiā includit uerbum, vt sit sensus aliquid uel est nominatum, vel innominatum, & colligit enunciationem significare unum de vno. ex quo infert omnem enunciationē constare ex nomine & verbo, uel ex nomine infinito & uerbo, ut totus discursus sit iste, omnis enunciatio vnum de vno significans ex nomine vel ex infinito nomine & uerbo constat. at omnis enunciatio vnum de vno significat, ergo omnis enunciatio constat ex nomine, & verbo, vel ex infinito nomine, & uerbo: maiorem non explicat, minorem assignat, & prima verba minoris sunt probatio. nempe, enunciatio aliquid de aliquo siue innominatū, siue nominatum sit, significat; ergo vnum de vno; interponit autem parenthesim, qua explicat quid vocet innominatum, dicit autem (infinitum nunc dictum est nomen) id est, nominatum est, quod tamen prius nomine carebat: non tamen dicitur nomen, sed infinitum nomen sicut non sanatur, non verbum, sed infinitum dicitur verbum, & reddit rationem quare nomen infinitum tamen dicatur, & inquit, quia vnum aliquo modo significat.

Dices quare hic loquitur solum de affirmatione in principio? dico, & aduerte, hic Aristo. multiplicationem enunciationum docere intendit, propterea quærit omniū primam, hæc autem est affirmatio quę simplicior est, & prior negatione. *Dub. 1.*

Dubitabis, quomodo infinitum nomen, & verbum vnum significant, cum ante, & quæ sunt, & quæ non sunt, significare dicta sint? dico, non significare *Dub. 2.*

vnum ex parte rei, nam quæ sunt, & quæ non sunt in nulla re conuenire queunt, sed vnum ex parte intellectus apprehendentis ea sub negatione alicuius, scilicet quod nō sunt homo, non sunt leo, non sanantur, ac propterea dicit unum aliquo modo signifi cant, at quia sub hac minima, & debili enti tate nihil certi continetur: sed quæ sunt, & quæ non sunt infinitum nomen uel verbum dicitur.

Dub. 3. Dubitabit, quare non enumerat etiam eam enunciationem, quæ fit ex verbo infinito? Respons. Respondetur ex Alexandro, Boetio, Alberto, & Ammon. quod in propositione verbum infinitum non differt à negato, & hæc est sententia Arabum quāuis etiā doceat Ammonius, posse dici sub uerbo inclusisse finitum, & infinitum, sed prior sententia est potior, quæ intelligenda est, vt superius declarauimus. cap. de verbo.

Præter uerbum autem nulla est affirmatio uel negatio, &c.

Hoc dicit Aristoteles, ut ostendat multiplicandam esse enunciationem per nomen quaodo est finitum uel infinitum: non per verbum, quod non sic dicatur in enunciatione. Ostendit non sic nomen & verbum se habere ad enunciationem; aliquando enim enunciatio est sine nomine vt pote cum nomen habet infinitum, at sine verbo nec affirmatio, nec negatio esse potest, vel ut sit sensus, affirmationem, & negationem in verbo consistere: quando enim negatio in uerbum non cadit, non est negatiua enunciatio, similiter de affirmatione; cum igitur verbum semper sit necessarium in enunciatione variatio erit secundum nomen finitum vel infinitum, & hoc cum verbo est fuit; erit, fit, uel simile, quæ sunt verba, cum significent tempus, & quibus definitio præcedens uerbi competit, & nota sicut supra assumpsit affirmationem, quia erat prior, hic assumit uerbum substātiuum & similia, quæ sunt omnium verborum prima: ex his enim primæ enunciationes fiunt.

Quare prima est affirmatio, & negatio &c. 3

Infert primam omnium affirmationem & negationem esse hanc, homo est homo non est, secunda de nomine infinito, nō homo est, non homo non est. Tertia affirmatio, & negatio vniuersalis simplex, nocatur enim simplex enunciatio finita, ut omnis homo est, non omnis homo est. Quarta infinita, omnis non homo est, hoc similiter docet in alijs esse temporibus: nempe præterito, & futuro, secundum quæ etiam similes ordinari possunt enunciationes, & erūt uiginti quattuor simplices, siue duodecim oppositiones, ut facile est cuilibet, ex emplo comperire, quod si his uelis addere oppositiones singularum, & particularium multiplicabis multas alias, secundum finitum, & infinitum, & secundum diuersa tempora, non tamen secundum vniuersalitatem ac propterea forsan Arist. harum non meminit, nec singulare, nec particulare capax est uniuersalitatis.

Quando autem est tertium adiacens prædicatur, &c. 4

Postquam de enunciationibus simplicissimis, quæ ex unico nomine vel infinito nomine, & uerbo constant, egit, accedit ad cōpositiores, quæ cum uerbo etiam aliud admittunt prædicatum, quas uocant de tertio adiacente, & ipsum est tertium adiacēs, prædicatur, id est, est prædicatum terrio loco superueniens, non quod in enunciatione sint tria prædicata, sed quod ipsum prædicatum tanquam tertium nomen uel uerbum, idest tanquam tertia dictio, hic enim, secundum omnes fere, nomen pro dictione significante sumit, & dicit, Est tertiam dictionem, in enunciatione adiacens quam etiam uocat verbum, ut non quamcumq; dictionem esse significet, vnde sic est littera ordinanda, dico, est, adiacere tanquam tertium nomen, seu ut potius dicam uerbum in enunciatione.

Nota. Vbi hic aduerte cum Ammo. quod nos supra docuimus, ipsum, est tertium adiacens prædicari, quod hic expresse docet Arist.

Aristo. quando enim dico homo est albus, esse album de homine prædico, licet Albertus cap. 2. huius doceat, est tertium adiacens, non esse prædicatum, sed copulam extremorum. idem Boet. cap. de verbo. & Suessa. ibidem.

Dubiũ. Dices quare uocatur tertium cũ potius locum obtineat medium vel primum apud Arist. qui suo loquendi modo uerborũ pro ponit, dico cum Alber. prolatione quidem non esse tertium: at re tertium est, ut enim composita præcedunt formam componentem, nempe lapides, & ligna formam domus, ita & nomina tam subiectum, quam prædicatum ipsum verbum.

Solutio. Quamuis iudicio meo mihi uideatur iste locus aliter interpretãdus, & tunc cessat hoc dubium, est enim sensus, dico est tertium, quando adiacet nomen vel verbum, i. quando verbum, est, est tertium vel nomen aliquod est tertium: dummodo. n. sint tres dictiones, sit uerbum tertium, uel nomen dicatur tertium, vnde etiam potest verbum dici tertium, & tunc propter rationem Alber. & nomen potest dici tertium quia ultimo prædicatur.

Quando igitur talis est enunciatio, tunc insurgunt aliæ nouæ oppositiones; nempe, & de prædicato finito & infinito; quare dupliciter erunt oppositiones, altera oppositio erit secundum prædicatum, finitum, altera oppositio secundum prædicatum infinitũ ac propterea subiunxit, quatuor erũt enunciationes ex duabus enim oppositionibus quatuor emergunt enunciationes; hic autem præsupponit subiectum infinitum; postea enim dicet, quando subiectum, est infinitum harum quatuor exempla subdit, homo est iustus, homo non est iustus, homo est non iustus, homo non est nõ iustus. & tali ordine collocantur quo enarratæ sunt, ut habetur 1. Prior. c. ulti.

Hæc exempla de iniusto nõ sunt ex textu Arist. nec exempla enunciationum uniuersalium, sed postea ab Arist. traduntur. aliqui tabulam hanc inseruerunt, non tamen in textu continuanda sunt.

5 Quarum duæ quidem ad affirmationem & negationem, &c.

Textus hic insignem & celeberrimam difficultatem continet; quem varie uiri doctissimi interpretãtur & Græci, & Latini: ne tamen tyronem, in re hac, tam diuisis scientiis obruamus: vnam, quæ magis Arist. uidetur conformis, adducemus: quæ expositio est Porph. Boe. Alber. & S. Tho. Ea nimirum est: inter has quatuor assignatas enunciationes (duæ quidem secundum affirmationem & negationem) inest quarum una est affirmatiua, altera negatiua (dicuntur, ad consequentiam) ut ab affirmatiua ad negatiuam ualeat, (duæ uero minime dicuntur) idest a negatiuis ad affirmatiuas non ualet: uelut alii uolunt, (duæ uero minime idest) nec affirmatiuæ inter se nec negatiuæ dicuntur secundum consequentiam: sed primum sequamur.

V. g. ab affirmatiua simplici ad negatiuam infinitam ualet, non è contra, ut homo est iustus, ergo homo non est non iustus: similiter ab affirmatiua infinita ad negatiuam simplicem, non e contra, ut homo est non iustus, ergo homo non est iustus sunt enim ita compositæ, ut affirmatiua finita simplex simul sit cum negatiua infinita & affirmatiua infinita, cum negatiua simplici, ac propterea Theophr. uocabat has transpositas.

A negatiuis uero non ualet, non enim dices homo non est iustus, ergo est non iustus, quia prior non existente homine est vera, quia est negatiua, at posterior falsa, similiter in aliis duabus.

Ac propterea Aristo. has infinitas comparat priuatiuis, in quibus, ut Arist. docet 1. Prior. capit. ultimo, non ualet a negatiuis ad priuatiuas, sed ualet a contrã. ut homo non est iustus, non ualet, ergo est iniustus: quia de equo potest dici quo non est iustus, non tamen quod est iniustus; valet tamen, homo est iniustus, ergo non est iustus. *Nota.*

Plura enim comprehendit negatio, quã priuatio, & infinitatio, quamuis infinitatio in plures se habeat, quam priuatio, ut docet Ammo. *Nota.*

Dices. n. de equo, quòd est non iustus, nõ tamen quòd est iniustus: neutrum tamen dices de homine non existente, nec quod est non iustus, nec quod est iniustus: dices tamen, quod non est iustus, in plus ergo se habet negatio, deinde infinitatio, post ea priuatio, ultimo affirmatio, quæ solum de habente dicitur, ac propterea bene dicitur

tur affirmatiuam simplicem, & affirmatiuam infinitiuam habere se ad negatiuas sicut priuationes, quia ab eis ualet consequentia ad negatiuas, non è contra.

Hæc est huius loci explanatio diligenter mente obseruanda horum doctorum insignium, secundum quam Aristot. per duas, quæ secundum consequentiam dicuntur intelligit affirmatiuas: per eas uero, quæ minime, negatiuas duas significat, a quibus non ualet consequentia.

Altera expositio Quod si licet inter tot graues doctorum sententias unum, quod mihi diu cogitanti se obtulit, interponere dicam unum, quod quantum coniicere possum, ipsius Aristot. proprium explicat sensum: uerba igitur Aristot. fideliter in Latinum conuersa sunt Ista eadem, quæ in Boetii uersione habentur, quam etiam Græci interpretes suis commentariis insinuant. (Quatuor erunt, ille quarum duæ ad affirmationem, & negationem se habent secundum consequentia, ut priuatione, duæ uero minime) habere se ad affirmationem, & negationem, non est aliud, quam opponi ut patet de contextibus omnibus præcedêtibus, semper enim affirmationem uel negationem uocat ipsam contradictionem, sensus igitur est, duę ex illis quatuor opponuntur, sicut priuatiuæ, duæ uero non opponuntur, priuatiuæ, illæ quæ sunt de extremo infinito: Affirmatiua infinita est, sicut affirmatiua priuata negatiua infinita est, sicut negatiua priuatiua. Aliæ duę non sic opponuntur, nempę affirmatiua, & negatiua, simplices, & hoc est quod dicit, se habent secundum consequentiam, ut priuationes, i. sehabêt ad modum, & similitudinem priuationum, ut interpretatur Boet. in prima editione, & similitudo in hoc consistit, ut enim in priuatiuis tam affirmatio, quam negatio habent prædicatum cum negatione, ut homo est iniustus, homo non est iniustus; ita in infinitis, ut homo est non iustus, homo non est non iniustus.

Nec oportet intelligere hic consequentias, quod ualeat ab uno ad alterum, quæ sine dubio non sunt certa; ut enim diximus superius etiam ex mente horum doctorũ, infinitum de his quæ sunt & quæ non sunt prædicatur, unde affirmatiua infinita tam ampla est, quam negatiua, ut enim dicitur chimæra non est homo, ita chimæra est non homo, quamuis sit infinitum superius priuatio: ista expositio non mihi displicet quamuis huius iudicium ab aliis potius quam a me sit exhibendum.

Similiter autem se habent & si uniuersalis, &c.

Eandem rationem obseruandam docet; quando prędicatæ oppositiones in uniuersali sumuntur: sunt enim aliæ quatuor enunciationes eodem ordine, omnis homo est iustus, nõ oĩs homo est iustus, omnis homo est non iustus, non omnis homo est non iustus. dicit has similiter se habere, sicut priores, tu intellige, secundum sententiam priorem illorum doctorum; similiter. id est, affirmatiua simplex infert negatiuam infinitam, & non infertur ex ea, ut omnis homo est iustus, ergo non omnis homo est non iustus; præterea affirmatiua infinita infert negatiuam simplicem, non è contra; ut omnis homo est non iustus. ergo non omnis homo est iustus, sicut fiebat in illis prioribus. at secundum expositionem nostram, similiter se habent istæ, quia priuatiuis assimilãtur duæ, nempe infinitæ, ut declaraui.

Sed non similiter Angulares ueras esse contingit, &c. 7

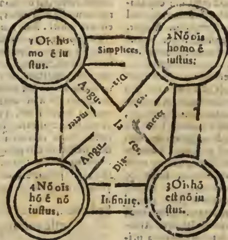
Hic est alius locus difficillimus expositorum iudicio; dixit enim Arist. has quatuor esse similes illis quatuor superioribus, nũc discrimen ostendit unum, nempe in illis Angulares simul esse ueras, in his uero nõ, sed aliquando, id est aliquas Angulares.

Difficultas est, quas uocet Angulares enunciationes, uocat enim positas per diametrum in cuius expositione laborauerũt. Græci, tamen expositio Boet. amplectenda, uocat Angulares affirmatiuas finitam, & infinitam inter se, ut homo est iustus, homo est non iustius, & negatiua finita, & infinitã inter se, homo nõ est iustus, homo non est non iustus. Similiter in uniuersalibus omnis homo est iustus, omnis homo est non iustus, sunt angulares similiter negatiuæ, non omnis homo est iustus, non omnis homo est non iustus. *Dubium*

Et autem modo discrimen in primis enim, quia indefinitæ sunt, omnes angula-

res simul esse uere possunt, in materia contingentis at in his uniuersalibus impossibile est quod simul sint omnes ueræ aliquæ possunt quidem, nempe ille negatiue particulares.

Dubium Dices, quare uocat Angulares seu oppositas per diametrum, dico, cum talem habeant ordinem, ut affirmatiua simplex sit prima eius negatiua secunda, affirmatiua infinita tertia eius negatiua quarta, si constituas quadratum, & singulis angulis singulares ex his ita ut primo, superiori angulo sit affirmatiua simplex, secundo eius negatiua, tertio inferiori dextro affirmatiua infinita, quarto eius negatiua hoc enim ordine tales anguli numerantur, tunc inuenies affirmatiuas in angulis per diametrum oppositis, & negatiuas similiter, ut hac sequenti figura intelliges.



Simili figuræ constituendæ sunt particulares. Alii uarie sumebant augulares in figura; nam utrasque affirmatiuas superioribus angulis describebant, & tunc dicebant opponi per diametrum, i. per lineam rectam, similiter negatiuas inferioribus, ac per diametrum opponi lineam perpendiculariter cadentem supra utramque ad inuicem, sed ista expositio non est recipienda diameter enim non est quæcunque linea recta, aliter costę quadrati dicentur diamater, quod absurdum est, sed ut diximus, diameter est linea in duas medietates figuram per oppositos angulos diuidens, patet igitur sensus huius loci.

Altera expositio

Concludit Aristot. hæ igitur duæ oppositiones: præcedentes, altera quando est prædicatum finitum, altera quando est infinitum.

Aliæ autem duæ ad non homo, &c.

Illæ duæ oppositiones erant subiecto existente finito. at si sumatur infinitum, nempe non homo, sunt totidem, non homo est iustus, non homo non est iustus, non homo est non iustus, non homo non est non iustus, similiter in uniuersali, nec possunt esse plures oppositæ secundum finitū uel infinitum, quam, hæ, ut patet (istę autem extra illas sunt) id est, non est consequentia inter has, & illas inter se tamen illæ eādem rationem, quam superius diximus, obseruant, ut ab affirmatiuis ad negatiuas ualeat, non e contra, uel ut dixi, de similitudine ad priuatiuas (utentes tamen nō homo, ut nomine;) id est habent semper tam affirmatiuæ, quā negatiuę simplices, uel infinitæ

finitæ in prædicato, idem subiectum infinitum, ficut in aliis erit subiectum finitum semper, nec mutabitur in aliqua.

3 In quibus verò est non conuenit, &c.

Hæc est secunda pars, in qua de aliis verbis adiectiuis differit: docetque quamuis in his non sit ipsum [est] perinde tamen esse oppositiones faciendas, ac fiunt in ipso [est] hoc intellige de [est] secundo adiacente. ista enim uerba adiectiua, quamuis re ipsa est tertio adiacēti, æquipolleant, tamen uoce, vt dicit Boetius, similia secundo adiacēti sunt, propterea infinitionem subiecti solam habent; vt homo sanatur, homo non sanatur, non homo sanatur, non homo non sanatur. similiter in vniuersali.

Nota 1. Et quamuis ista exempla Boet. sint per verbum [est] scilicet, homo sanus est. legenda sunt per verba adiectiua, vt habet Græce, & ipsemet legit in suis editionibus.

Nota 2. Hic aduerte ex 1. Prio. cap. 42. ista uerba actiua aliquando aliquod additum recipere post se, ut amat homo Deum, & similia, & ratione tantum oppositorum recipiunt infinitatē, vt homo amat non Deum, uideo non album: tamen quia ista prædicati principalis non obtinent rationem, sed potius sunt uerbi significationis adiuncta, non uocantur tales enunciationes infinitæ absolute. propterea maxime cauendum est in istis, ne argumentemur ab illis tanquàm ab infinitis affirmatiuis ad negatiuas. non enim ualet, uideo non album, ergo nō uideo album, possum enim album & nigrum simul uidere. nec ualet, amo nō: Deum, nempe Petrum, qui non est Deus: ergo non amo Deum, nec ualet, possum non currere, ergo nō possum currere, quia argumentatur à non distributo ad distributum, ex parte participii inclusi in uerbo adiectiuo, vt aliàs dictum est.

Dubitat autem Arist. quando infinita sit vniuersalis, an addenda sit negatio signo, an subiecto, vt dicamus, non omnis homo, an dicendum sit, omnis non homo? Respondetur, negationem non esse addendam signo, quia illud non, significat uniuersale, sed vniuersaliter, id est modum quendam, secundum quem notamus cuilibet parti vniuersalis conuenire prædicatū, vel à qua libet remoueri, probat autem quòd non significat uniuersalem rem, sed modum, quia hæ enunciationes, homo currit, non homo currit, non differunt ab illis in quibus talia signa sunt, nisi in hoc quod illæ sine tali signo rem enuncient uniuersalem, non uniuersaliter, hæ uerò cum signo rem uniuersalem, sed uniuersaliter, non ergo illa signa addunt, nisi hunc modum vniuersaliter, & uide quod diximus suprà, capite quinto, indefinitas, & uniuersales non differre in re significata, sed in modis significandi.

Concludit Aristot. [ergo & reliqua eadem oportet apponi] id est, si istæ oppositę de uerbis adiectiuis sunt similes aliis, reliqua oportet opponi, id est, obseruanda sunt ea, quæ diximus de illis, quantum ad singulares ueras uel falsas. vel possumus interpretari [ergo & reliqua debent apponi eadem] id est, si non est differentia inter has, nisi in signo, negationes sunt in uniuersalibus uniuersaliter ponendæ in ipsis uniuersalibus, sicut in illis in quibus non est signum, vt dicatur, omnis non homo est iustus, quando negatio infinitat.

Quoniam verò contraria est negatio ei quæ est, &c. 4

Hæc est tertia pars, in qua Arist. ostendit quæ propositiones simul ueræ esse possint, quia docuerat angulares non posse simul esse ueras aliquando; sunt ergo tria dicta: primum, contraria simul esse uera nequeunt, vt omne animal est iustum, nullum animal est iustum.

Secundum. opposita, his nempe particularia uera possunt esse in materia contingenti, vt non omne animal est iustum, aliquod animal est iustum.

Tertium dictum, hæ duæ oppositę: nempe, nullum animal est iustum, aliquod animal est iustum, se consequuntur cum illis duobus oppositis infinitis, nempe, omne animal est non iustum, non omne animal est non iustum, hæc modo uniuersalis affirmatiua infinita cum negatiua infinita cum affirmatiua simplici, vt nullus homo est iustus, cum hac; omnis homo est non iustus, & non omnis homo est nō iustus, cum hac aliquis homo est iustus.

Aduer-

Aduerte: quòd propterea dixit has consequi se cum illis, quia illæ primæ non sunt Angulares. At quia Angulares, se cum illis consequuntur, fit ut eadem sit harum & illarum ratio, v.g. istæ non sunt simul ueræ, omne animal est iustum, nullum animal est iustum; sed non sunt Angulares. At omne animal est non iustum, quæ est Angularis affirmatiuæ, est idem cum hac, nullum animal est iustum. Ergo sicut hæc cum affirmatiua simplici, non erat simul uera: ita nec illa infinita, quæ æquipollet negatiuæ. Similiter in particularibus; ut aliquod animal est iustum; aliquod animal non est iustum, sunt simul ueræ; sed non sunt Angulares. At affirmatiua æquipollet negatiuæ Angulari, scilicet, non omne animal est non iustum, propterea ostendit ueritatem uel falsitatem in illis primis, quia illic est magis nota; postea ostendit, has illis æquipollere.

Dubiū. Sed unum dubium magnum superest, an ab affirmatiua sit procedendum ad negatiuam an econtra. sunt enim uarij textus Latini & Græci in hoc, in primis hic Boetius legit ab affirmatiuis esse procedendum, at in suis commentarijs, in uniuersalibus à negatiua ad affirmatiuam procedendum, in particularibus ab affirmatiua ad negatiuā: quod idem docet Alber. c. 3.

At in textu Græco præsenti, & traductione noua sic habet, vt ab affirmatiua vniuersali ad negatiuam, & à negatiua particulari ad suam affirmatiuam sit consequentia, quod etiam recipit Psellus.

Ego existimo dicendum cum Ammonio, ut mutuo se consequatur affirmatiua, & negatiua. Quòd si dicas infinitum, non prædicatur affirmatiuè de his, quæ non sunt, non enim dicitur Chimæra est non homo, dico, superius diximus ita affirmatiuam sicut negatiuam esse ueram, & hoc hic dicit Ammon. & hoc corroborat expositio, quam attulit in illis uerbis. (Duę uerè minimè.)

Quòd si hoc non placet, dico cum Psello, hic Arist. loqui de supponentibus terminis, & his quæ existunt.

Vel cum Alberto, vt ponatur constantia, qua indicemus rem subiectam esse, atque tunc est mutua consequentia.

Manifestum est autē etiam, quoniam in singularibus, &c.

Ostendit diuersimodè se habere negationem in enunciationibus singularibus & vniuersaliter uniuersalibus: in singularibus enim nihil prohibet uel in principio, uel in medio, vel in fine collocare, ut Socrates est non sapiens, vel Socrates non est sapiēs, vel Socrates est sapiens idem est dicere: at in vniuersaliter uniuersalibus non idē est; differt enim dicere, omnis homo est non sapiens, & non omnis homo est sapiens, quia illa est contraria uniuersalis. hæc contradictoria: vnde in interrogationibus multum differt, quærere de vniuersali, & de singulari, nam si respondens uerè negat singulare, possum ergo uerè affirmare per indefinitam, ut putas ne Socrates est sapiens? si uerè respondet interrogatus, non est, possum inferre, ergo Socrates est non sapiens: in vniuersali non licet, ut putas, omnis homo est albus? non, non dicam ergo omnis homo est non albus, sed non omnis homo est albus: in quo docemur ex negatiua vniuersali non inferre affirmatiuam uniuersalem. vt non omnis homo est iustus. ergo omnis homo est non iustus. in singularibus id licet semper ex negatiua inferre affirmatiuam: vbi constat secundum Arist. ualere à negatiua ad affirmatiuam infinitā, vt Socrates non est sapiens, ergo Socrates est non sapiens, nisi in illis propter uniuersalitatem, non autem propter suppositionem vel non suppositionem, vt aliqui interpretantur superius. 11

Illæ uerò secundum infinita contraiacentes nomina, &c. 12

Aristoteles vnum hic dubium remouet; cum enim negationes nominibus per se apponantur, & verbis per se; vt non homo non iustus, non currit; posset quis dubitare esse negationes absque nomine, & uerbo, non homo enim est negatio absque uerbo, non currit, est negatio absque nomine, quod suprà negatum est; cum dixit affirmationem & negationem, esse ex nomine, vel ex finito nomine & uerbo simul: & hoc est quod dicit, (illę negationes contra iacentes) id est, compositæ secundum

dum infinita nomina, & uerba. Sunt autem compositæ ad finita nomina & uerba uidentur esse negationes, respondet; nullo modo esse negationes, & probat. omnis negatio uerum uel falsum significat, at illæ uoces negatæ nec uerum nec falsum significant, quousque aliud eis addatur, ergo nō sunt negationes. Quod autem nihil ueri vel falsi significent, manifesta ex oppositis, nempe, homo, animal, per se, uincit curtit ista nihil per se ueri uel falsi significant, quominus illa. Huius ratio est secundum Ammon. & Alber. quia cum illa aliquam naturam significent. magis uidentur verum uel falsum significare, quam illa infinita quæ nihil videntur significare; vel secundum Caietanum, illæ uoces simplices sunt propinquiores enūciationi, quam infinitæ; quia enunciatio simplex & infinita prior est, & cum hæ ueri uel falsi nihil significent, ergo minus significabunt infinitæ uoces per se.

13 Significat autem est omnis non homo iustus, &c.

Illo dubio de negatione interposito, reuertitur Arist. ad ostendendam consequentiam in infinitis. superius autem dixit de infinitis ex prædicato, subiecto manente finito; nunc docet eas, quæ subiectum habent infinitum, & primum dicit, has omnino esse extra illas, quod superius dixit; idest non valet consequentia ab iis quæ de subiectio infinito sunt ad eas quæ finitum habent subiectum, tamen inter se habent similem rationem cum illis: vnde istæ, omnis homo est iustus, non omnis homo est iustus nihil significant, cum illis de finito subiecto: tamen quemadmodum illæ duæ sunt æquiualentes, omnis homo est non iustus, & nullus non homo est iustus: addetur, sicut etiam illæ idem ualent, aliquis homo est iustus. & non omnis homo est non iustus, ita & hæ, aliquis non homo est iustus, & non omnis non homo est non iustus, eadem enim in his est inter se oratio.

14 Transposita uero nomina & uerba idem significant, &c.

Dubium ultimo soluit quod oritur ex eo, quod modo nomen modo uerbum post ponit, modo substantiuum, modo adiectiuum: posset quis decipi existimans esse propterea diuersas enunciationes: quod repellens Aristot. docet nomina & uerba transposita idem significate v. g. idem est, est albus homo, & est homo albus; quod probat quia aliter una affirmatio duas haberet oppositas negationes, quod supra reprobatum est. patet sumo has, est albus homo, & est homo albus; illa prior habet hanc negationem, non est albus homo, illa posterior quam habebit? uel hanc, non est non homo albus; & hoc non, quia ista respondet illi non homo est albus, vel hanc, non est homo albus, sed ista est negatio etiam illius, est albus homo, ergo uel ista, est albus homo habebit duas negationes, priorem scilicet non est albus homo, & hanc, non est homo albus: uel istæ erunt eadem negatio; ita ut est; quod si una negatio sunt, non est albus homo. & non est homo albus: ergo & eadem affirmatio erunt, est albus homo est homo albus.

Hic unum probandum superest, nempe illas duas negationes non est homo albus & non est albus homo, esse negationes illius, est albus homo, hoc facile est, quia eodem modo se habet quātū ad oppositionem, cum una sicut cum altera, nec ueritate uel falsitate ullo modo illæ differunt.

Colligit ergo, (nomina, & uerba transposita idem significant.) circa quam aduerte, duplicem esse transpositionem, ex Ammonio & Caietano: est situalis solum in qua solus situs terminorum mutatur, sicut qui solum mutat duo loca. altera est situalis, & formalis; quando non solum locus sed aliqua mutatur forma. ut qui cū loco ualetudinē, uel dispositionē mutat, ita similiter, quando non solum termini, quo ad situm mutantur, sed quo ad formam, quia ex subiecto in prædicatū, uel ex prædicato in subiectum mutantur.

Propositio autem Aristot. de sola transpositione situaliter, intelligenda est, quando nomen, uel uerbum situm mutant, non formam: sed prædicatum manet, & subiectum manet idem, nec proprietas Logica mutatur.

Ex hoc capite duos usus maximos percipimus, alter est, abundantia enunciationum multiplex, nam uel est uerbum adie-

ctiuum,

ctiuum uel substantiuum: si adiectiuum, tunc uel subiectum est finitum, uel infinitum, tam in affirmatione quam in negatione, uel uniuersaliter, uel non uniuersaliter: & tunc sunt octo propositiones de præsenti, totidem de futuro, totidem de præterito, si fuerit verbum substantiuum, tunc uel de secundo adiacente, vel de tertio: si de secundo, eodem modo sunt octo, secundum quodlibet enim temporum: si de tertio, tunc vel subiectum est infinitum, & tunc secundum prædicatum finitum vel infinitum sunt octo secundum quodlibet temporum uel de subiecto infinito, & tunc sunt totidem secundum tempora, unde resultat magnus numerus, quem describere exemplis cuilibet erit facile. Quod si uelis hic sumere subiecta singularia, & particularia, facies tot enunciationes, quod præcedentes, demptis uniuersalibus uniuersaliter: quia singula, uel particularia uniuersalitatem non recipiunt.

Alter fructus est modi arguendi penes finitum, & infinitum: qui sunt duo, quando subiectum est finitum: alii duo subiecto existente infinito. In subiecto finito, alter ab uniuersali affirmatiua infinita, ad negatiuam simplicem uniuersalem: & e contra subiecto supponenti: ut omnis homo est non iustus, ergo nullus homo est iustus. alter ab affirmatiua finita particulari ad negatiuam infinitā particularem. & e contra ut aliquis homo est iustus, ergo non omnis homo est non iustus, iidem modi sunt seruato subiecto infinito, ut omnis non homo est non iustus, ergo nullus non homo est iustus. & aliquis non homo est iustus, ergo non omnis non homo est iustus, & hæc sufficiant circa hanc materiam de infinitis enunciationibus.

De enunciationum vnitate, ac pluralitate. & quo pacto veritas, & falsitas in eis reperiatur in prædicationibus coniunctis, atque diuisis.

Cap. II.

AT vero vnum de pluribus, vel plura de vno affirmare, vel negare nisi sit vnum aliquid quod ex pluribus significatur, non est affirmatio neque negatio vna. Dico autem vnum, non si unum nomen positum sit, non sit autem unum aliquid ex illis, vt homo est fortasse, & an mal, & bipes, & mansuetum, sed ex his, vnum sit, ex albo autem, & homine, & ipso ambulare non est unum. Quare nec si unum aliquid de his, affirmet aliquis erit affirmatio vna. sed uox quidem una, affirmationes uero multæ, nec si de uno ista: sed similiter multæ.

Si ergo Dialectica interrogatio responsionis est petitio, uel propositionis, uel alterius partis contradictionis, propositio uero cōtradictionis, est vnius pars: non erit una responsio ad hæc, neq; enim interrogatio una, neq; etiam si sit uera, dictum est autem de his in Topicis. 8.Top.

Simul autem manifestum est, qđ nec hoc ipsum quid est. Dialectica interrogatio est, oportet enim datū esse ex interrogatione eligere, utrā uelit contradictionis partem enunciare, sed oportet interrogantem determinare, utrum hoc sit homo, an non hoc.

Quoniam uero hæc quidem prędicantur composita, vt unum omne prædicatum fiat, eorum quæ extra prædicantur: alia vero non: quæ est differentia, De homine enim uerum est dicere, & extra animal, & extra bipes: & hæc ut unum: & hominum, & album: & hæc ut unum: sed non si * contrarius est, & bonus etiam contrarius bonus, * Si enim quoniam utrumque verum esse oportet & simul utrumque, multa in

*a.l. quare non re rum verum.

conue-

cōnuenientia erunt. De nomine enim, hominem verum est dicere & album: & quare, & omne. rursus si album ipsum, & omne. quare erit homo albus, albus & hoc in infinitū, & rursus musicus albus ambulans, & hæc eadem frequenter implicita in infinitum. Amplius, si Socrates est, & Socrates est homo: Socrates homo est, & si homo & bipes, erit homo bipes. Quod igitur, si quis simpliciter dicat complexiones fieri, multa accidit dicere incōuenientia, manifestum est.

5 Quemadmodum autem ponendum est, nunc dicimus. Eorum igitur quæ prædicātur, & de quib. prędicari accidit, quæcunque secundū accidens dicuntur, vel de eodem, vel alterum de altero, hęc non erunt unum: ut homo albus est, & musicus; sed non est unum album & musicū, accidentia enim sunt utraque. Nec si album, musicum verum est dicere tamen non erit album musicum unum aliquid. secundum accidens enim album musicum. quare nō erit album musicum unum aliquid. quo circa nec contrarius bonus simpliciter: sed animal bipes: nō enim secundum accidens.

6 Amplius nec quæcunque insunt in altero: quare neq; album frequēter: neque homo, homo animal est uel bipes: insunt enim in homine animal & bipes.

7 Verum est autē dicere de aliquo & simpliciter: ut aliquem hominem hominem, aut aliquem album hominem, hominem album, non autē semper. Sed quando in adiecto quidē aliquod oppositorū insit, quod consequitur contradictio, non uerū sed falsum est: ut hominem mortuū hominem dicere. quando autem nō sit, uerum.

Aut, quando insit quidem, semper non uerum est: quando vero non insit, non semper uerum est, ut Homerus est aliquid, ut poeta, utrū igitur est an non secundum accidēs enim prædicatur, est, de Homero (quod enim est poeta) sed nō secundum se prædicatur de Homero ipsum est.

Quare in quibuscunque prædicationib. neq; contrarietas inest, si definitiones pro nominibus dicantur, & secundum se prædicentur & non secundum accidēs, in his aliquid, & simpliciter verum erit dicere. Quod autem non est, quoniam opinabile est, nō est uerum dicere esse aliquid opinio enim eius est, nunquid est, sed quod non est. 8

Huius capitis scopus est, cum multæ sint enunciationes coniunctæ, quæ plura prædicata uel subiecta habent, & multæ sint simplices, quæ singula ex illis per se prædicantur, aliquando euenit, ut quæ uere coniuncta prædicamus, diuisim enunciemus falso: ut cadauer est homo mortuus: vera est coniuncta, diuisa falsa, cadauer est homo aliquando diuisa uera enunciamus, ut homo est Musicus, homo est albus, tamen coniuncta falsa est Musicus albus. Aristoteles igitur hoc capite docet, quando diuisa contingere, quando coniuncta diuidere liceat, & hic est scopus capitis, quod in tres particulas claritatis causa diuidi potest. Primo docet quæ multiplex quæ una enunciatio sit; hoc enim necessarium est ad doctrinam de coniunctis & diuisis. secundo mouet quæstionem circa hoc, & argumentis disputat circa illam. Tertio soluit difficultatem hāc, docēdo quod intendit.

At vero vnum de pluribus, vel plura de vno. &c.

Nota. Primo ergo constituit quid enunciatio vna, quid multiplex sit. Est aduertendum quòd possumus quadrupliciter enunciare, vel plura de pluribus, vt homo, & leo est fortis, & mansuetus, vel unum de vno, vt homo est albus, uel plura de vno, ut Deus est iustus, fortis & patiens, vel vnum de pluribus, vt homo & leo est fortis. Inter has vnam enunciationem vocat Aristoteles quæ vnum de vno enunciat, reliquas uero multiplices.

Explicat autem, quid uocet unum, quid plura, vnum nō solum debet esse uoce, sed re significata, ita: vt si una vox sit, multa tamen æquiuoce significet, talis enunciatio simpliciter sit multiplex, secundum quid vna, nempe voce, ut canis currit similiter plura intelliguntur re, quæ non faciunt vnam rem per se, nam si sint plures uoces vnam tamen rem significent, vel plura vnā rem facientia per se, sicut animal bipes, mansuetum, quæ est definitio hominis: tūc talis erit enunciatio una. In summa, est considerandа vnitas, vel pluralitas rerum significatarum, non uocum.

Dubiū. Dubitabis, quare Arist. dixit hęc uerba cum coniunctione, & dubitatione, nempe homo fortasse est animal, & mansuetum, & bipes? respondens Boet. ex Porphyr. in secunda editi docet, quòd istæ partes definitionis dupliciter possunt prædicari, aut per se, & tunc faciunt plures enunciationes, homo est animal, & homo est bipes, & homo est mansuetus, aut coniunctæ, & tunc faciunt enunciationem vnam, ut homo est animal bipes, mansuetum: hic autem illam coniunctionem dicit per se sumi: ut sit sensus, istæ partes, quæ per se sumptæ enunciationes plures faciūt, coniunctæ tamen, & quando de vno subiecto prædicantur, vnam faciunt enunciationem, quia significant rem unam. dixit autem (fortasse) quasi aliquando accidat ex illa una plures fieri enunciationes, quando separatim partes sumantur.

Si ergo Dialectica interrogatio responsionis est, &c.

Iuxta. Alber. & Escula. & alios, hic probat Aristo. illam esse enunciationem multiplicem, in qua plura enunciamus, de pluribus, uel vnum de pluribus, uel plura de vno. probat autem ex responsione: propositio enim est responsio interrogationis, sed illa non est vna interrogatio, quæ fit per tot prædicata uel subiecta, ergo ne erit vna responsio, nec vna enunciatio, sed multiplex. unde qui petit, canis nec est substantia multa petit, ideo non debemus unica responsione respondere: etiam si uerū sit, illa multa enunciare simul. Accidit enim quòd uera sit, ut Deus est iustus, & sapiens vtrum quidem utrumque, sed interrogatio est multiplex, & ideo non debet esse unica responsio, hæc est interpretatio horum.

At melius est cum Græcis, ista verba, non tanquam probatiua, sed illatiua legere, ut sit sensus, ex quo tales enunciationes sunt multiplices, fit vt interrogationes harum non mereantur vnam responsionem. *Altera expositio.*

Sed ut ista rectius intelligantur, aduerte, quòd hic non de Dialectica in communi loquitur, quæ in partem demonstratiuā & Topicam est diuisa, sed solum de parte Topica. *Nota. I.*

Est autem discrimen inter eum, qui demonstratione utitur qualis est ille qui habet rei scientiam, & illum qui syllogismo Topico, qualis ille est, qui rei habet opinionem: qui demonstrat quærit semper necessaria, quæ semper uera sunt, nec aliter se habere possunt: vt quòd homo sit risibilis, quòd ignis sit calidus: & ea intentione circa illa uersabitur, ut eorum causam indaget, & consequatur. At Topicus considerat probabilia, quæ taliter se habent, ut aliter se habere possint, & ea inquirit, ut probabiliter, & opinatiue cognoscat.

Hinc sequitur unū, quod qui utitur demonstratione sumit unam partem contradictionis probandam, nempe quæ necessaria est, nam ambæ partes simul necessariæ esse non possunt: at qui Topice procedit, quia utraque pars contradictionis potest esse probabilis, probat utramque, modo hanc, modo illam. quod docet Aristo. primo elenchorum, cap. 11.

Hinc et sequitur quod aliter, utitur interrogatione scientificus, & qui demonstrat aliter Topicus: Qui demonstrat: interrogat unam partem, quę necessaria est, ut sibi demonstretur: petit enim Physicus, an anima

ma sit immortalis, ut demonstret: petit Geometra, an triangulus habeat tres ęquales duobus rectis, ut demonstret. At Topicus petit utramque partem contradictionis, siue hanc, siue illam: vt probabiliter circa vtramque disputet.

Nota. 2. Est igitur interrogatio Dialectica, seu Topica contradictionis petitio, ut sibi hæc vel illa detur pars: & hoc est, quod docet Arist. sed consideranda sunt uerba, inquit (est petitio responsionis uel propositionis uel alterius partis contradictionis,) omnia idem sunt, sed notat uarios modos, uel respondendi uel interrogandi Topice aliquando solet responderi per particulam non, vel sic: ut est anima diuisibilis? potest dici, sic uel non: propterea dicit est petitio responsionis: aliquando repetitur eadem propositio, ut si dicat. anima est diuisibilis ideo dicitur petitio propositionis. aliquando qui interrogat, exprimit duas partes, ut anima est diuisibilis an non? & tunc respondetur per vnam partem contradictionis. propterea dicit, est responsio alterius partis contradictionis.

Nota. 3. Tamen hic aduerte, licet Topicus aliquando, interroget vnam partem formaliter, aliquādo ambas partes, uirtualiter semper interrogat inter utramque partem cōtradictionis, siue hoc, siue non, quod non facit demonstrator, nec uirtualiter, nec formaliter.

3 Simul autem manifestum, est quoniam, &c.

Hic unum infert, quod maxime declarat interrogationem Topicam, nempe petere, quid est homo? non est Topica interrogatio, nec petere quid hoc est? Pro quo

Nota. aduerte ex Boet. in secunda editione, triplex est interrogatio, prima est Topica, quæ contradictionis partem quærit, ita ut determinet contradictionem, sed liberum relinquat respondenti, quamlibet eligere, ut qui dicit, anima est una, an non? hic, coarctat interrogans respondentem, ut intra has partes respondeat, sed manet in electione, hoc uel illud respondere: hæc igitur est interrogatio Topica. Alia est interrogatio non dialectica, seu nō Topica, quæ inter contradictionis partes non quærit, sed uaga est, quæ si fuerit rei necessariæ, est demonstratiua, ut quid est homo? hic enim nullam partem determinat: similiter quæ differentia est animalis? si vero fuerit rei accidentis, seu contingentis, est interrogatio familiaris: vt cuius est domus? quando venisti? hic patet sensus Aristo. dicit. n. quid est non esse interrogationem. Dialecticam, idest Topicam, quia non determinatur ad aliquot partes contradictionis alicuius, & obserua hanc doctrinam.

Objicies primo Top. cap. 4. inter interrogationes Topicas est una, definitionis problema, definitio autem explicat quid est, ergo est interrogatio Topica ipsius q d est. Dico ad hoc. Duplex est quęstio, seu interrogatio, quid est, altera uaga & indeterminata ad partes contradictionis, vt si dicas, quid est homo? quid est Angelus? & talis non est Topica, vt hic dicitur, altera est determinata sub contradictione, vt vtrum animal rationale sit definitio hominis, nec ne? & talis est Logica, & hoc docet primo Top. Idem est dicendum de Genere de Differentia, quę si interrogentur vagę, non sunt interrogationes Topicæ: ut, quod est Genus hominis? quæ est Differentia hominis? si vero determinate petantur sunt Logicæ: ut an rationale sit differentia hominis nec ne? & hanc solutionem maxime serua, quā etiam Arist. hic exprimit: dum dicit, Dialecticum determinare, an hoc sit homo, an non hoc. *Dubium*

4 Quoniam uero hæc quidem prædicantur composita, &c.

Incipit Aristo. quæstionem de coniunctis & diuisis proponere, huiusmodi autem est interrogatio. Cum multa diuisim uere enuncientur, quæ si cōiuncta prędicemus, enunciatio falsa erit: alia autem multa & coniuncta, & diuisa uere enuncientur, quæ erit huius distinctionis causa? quod autem illud ita eueniat, patet: dicimus enim vere diuidentes. Socrates est homo, & Socrates est albus, & etiam uere coniungimus, Socrates est homo aliquis: similiter, homo est animal, & homo est bipes, & coniuncte homo est animal bipes: aliquando non ita dicitur enim est homo cytharædus, & homo est bonus, non autem est cytharædus bonus si enim ille sit studiosus non tamen admodum peritus artis cythatizandi, di-

visa est uera, coniuncta est falsa.

Quid igitur dicetur ad hoc (posset quis respondere, & assignare regulam hanc, quando diuisa enunctare verum est, tunc enunciare coniuncta uerum erit, hoc reiicit Aristot. tanquàm falsum. Primo de homine est uerum dicere, quòd est homo, & quod est albus, ergo coniunctè, quòd est homo albus, vel alterius de illo homine verum est dicere, quòd est homo albus, & verum quòd est albus, ergo dicetur quòd est homo albus: & iterum sumam illud idem, & faciam multas negationes, quod non licet, præterea, de homine est uerum dicere, quòd albus, & diuisim quod est Musicus, & quod est ambulans, ergo quòd est albus Musicus, ambulans, & iterum de homine est uerum ista coniunctè dicere, & iterum vnum ex illis, ergo omnia coniunctè, & iterum sæpius illa implicabo, quod absurdum maximè est: præterea Socrates est Socrates, & est homo, ergo dicam Socrates est Socrates homo, quæ est negatio, nec admittenda.

5 Quemadmodum autem ponendum est, &c.

Determinat hanc difficultatem, & primo de coniunctis, quando liceat diuisa coniungere, postea de diuisis, quando liceat coniuncta diuidere. circa primum duas regulas assignat, quando non licet diuisa coniungere. Altera est, quãdo quæ diuisim prędicantur, sunt accidentia ad inuicem; vel respectu alicuius tertii: nam tunc alia non faciunt unum per se, v. g. homo est albus, & homo est musicus, non ualet, ergo albus Musicus, quia utraque accidunt homini, similiter homo est citharędus, & est bonus, non ualet, ergo est citharœdus bonus, quia vtraque accidunt homini, & ad inuicem etiam dico (ad inuicem) quia si unum alteri accidat, non è contra, non impedit, ut Socrates est homo, & est albus, ualet, ergo est homo albus, quia unum est accidens alterius, non autem e contra.

6 Nec quæcumque insunt in altero, &c.

Altera regula est nec ex his, quæ diuisa prædicantur, vnum includatur in altero actu: qua ratione superiora argumenta non valent coniuncta, quia in una parte actu includitur altera: dico (actu) quia potentia nihil prohibet: dicimus enim, homo est animal, & rationale, ergo animal rationale, & tamen animal, quia genus est, differentias continet in potentia.

Verum est autem dicere de aliquo & simpliciter, &c. 7

Hic de diuisis agit, ostenditque coniuncta diuidere aliquando licere, vt hic est homo albus, ergo est homo, & est albus: sed non semper id licet, quando uerò non liceat, duab. regulis explicat, altera est, quando coniunctum constat ex partib. repugnãtibus non licet uti diuisione: dicitur enim, cadauer est animal mortuum, sed non diuides, ergo est animal: similiter imago est homo pictus, non valet, ergo est homo: quia illa duo repugnant quòd sit mortuum, & animal, quòd sit homo, & quòd sit pictus: dices tu si repugnant; quomodo coniunguntur, non. n. dicitur homo irrationalis. Dico & aduerte: quando iunguntur, vnum non retinet significationem principalem, sed transumptiuam, ibi enim fit distractio termini, vt non pro significato proprio, sed improprio supponat, vt quando non additur membrum distrahens, non fit coniunctio, propterea non dicitur homo irrationalis, nec animal insensibile. Nota.

An etiam quando inest, semper non uerum est, &c. 8

Dubitat Aristot. an sicut semper est falsum huiusmodi coniuncta repugnantia diuidere, ita semper verum sit reliqua coniuncta semper diuidere, & docet adhuc nõ esse: quod explicat Auerr. & Boet. quando partium coniunctio, vna per alteram inest subiecto, dicitur per accidens, unde non ualet, est Cytharędus bonus, ergo est bonus, quia bonus inerat subiecto per artem cytharizandi, non per se: vide Caietanum hic.

Et ponit alteram regulam, quando vnum prædicatur per accidens, non licet diuidere, vt Homerus est poeta, est uera, non tamen licet dicere, ergo Homerus est

est: quia, est per accidens prædicatur.

Dubium Dices tu quid est, quod (Est) per accidēs prędicetur? nota ex Boet. & Ammo. Aliquādo (Est) unit suam significationem nēpe existent iam immediate subiecto, & mediate unit prædicatum, vt homo est albus, idest existit albus, & tunc dicitur per se prędicari, idest immediate de subiecto aliquādo non immediate subiecto unitur, sed mediante prædicato, vt Homerus est Poeta, non dicitur hic, quod Homerus immediate per se existat, sed existentia illi applicatur ratione Poetę, vt sit sensus: Homerus in sua poesi existit, non in se, & tunc dicitur per accidens prædicari de subiecto, quia non ratione sui, sed ratione talis prædicati, & hoc obserua, vbi vides clare ipsum (est) de tertio adiacente prædicari.

9 Quare in quibuscunque prædicationibus, &c.

Concludit Arist. hic ostendens, quando ita non sit, ut in his duobus casibus, coniuncta diuidi possunt; & pro primo casu ostendit. quando cognoscatur repugnantia illorum coniunctorum, nempe si definitiones eorum assignentur, vt patet si definiatur animal, & mortuum, tunc cognoscitur repugnantia animal enim est uiuens, mortuū uero priuatum uita.

Secundam regulā ostendit pulchro exēplo; de re quæ non est, dicimus quod est imaginabilis, seu opinabilis; dicere, quod opinabilis est; non est dicere, quod est in se, immo non est; sed dicitur quod existat; nō in re sed in imaginatione, ita fit in illis, Homerus est Poeta, &c.

Circa hoc aduerte: quando diuisa cōiungis, vt serues idem subiectum pro eodem, & secūdum idem tempus, & coniungas tō talia prędicata, unde non ualet, animal est cygnus, & animal est nigrum, ergo est animal cygnus niger, non enim pro eodem sumis subiectū, nec ualet, Cicero fuit puer & fuit sapiens, ergo fuit puer sapiens, non enim idem tempus sumis, nec ualet uideo hominem, & video nigrum, ergo uideo hominem nigrum, quia totalia prędicata non iungo; prædicata autem totalia sunt uidēs hominem, & uidens nigrum: circa diuisionem aduerte, quando negata diuidis, diuide disiunctiue, vt Socrates non est homo albus. ergo nō est homo, uel non est albus, at affirmata copulatiue, ut Socrates est homo albus, ergo est homo, & Socrates: est albus, hęc de hoc capite.

De enunciationibus cum modo, & earum adinuicem oppositionibus, ac consequentiis, tum ex aliorum, tum ex propria opinione. Cap. III.

HIS uero determinatis considerandum est, quemadmodum se habent negationes & affirmationes ad se inuicem, quæ sunt de possibili esse, & non possibili, & de contingenti, & non contingenti, & de impossibili & necessario: habent enim aliquas dubitationes. Nā si eorum, quæ complectuntur, illæ sunt sibi inuicem oppositæ contradictiones, quæcunque secundum esse & non esse disponuntur, vt eius quæ est, esse hominem, negatio est, non esse hominem: non ea quæ est esse non hominem: & eius quæ est, esse album hominem, ea quæ est non esse album hominem, sed non ea quæ est, esse non album hominem (si enim de omni aut affirmatio, aut negatio est, lignum, erit verum dicere esse non album hominem:) * quod si hoc modo & in quibuscunque esse non additur, idē faciet quod pro esse dicitur: ut eius quę est, homo ambulat non hæc, ambulat non homo negatio erit, sed hæc, non ambulat homo; nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominem ambulantem esse. Quare si hoc modo ubiq; & eius quæ est possibile esse, negatio erit possi-

1 Sectio quarta, secundū Græcos.

*a. Lad dit. quod inconueniēs est.

possibile non esse, sed non ea quæ est, non possibile esse.

2 Videtur autem, idem posse & esse & non esse: omne enim quod est possibile diuidi, vel ambulare, & non ambulare. & non diuidi possibile est. Ratio autem est, quoniam omne quod possibile est, non semper in actu est quare: inerit ipsi etiam negatio: potest enim & non ambulare quod est ambulatiuum, & non videre, quod est visibile: at uero impossibile est de eodem oppositas veras esse affirmationes & negationes. non igitur eius quæ est, possibile esse, negatio est hæc, possibile non esse.

3 Contingit enim ex his, aut idem affirmare & negare simul de eodem. aut non secundum esse uel non esse, quæ opponuntur fieri affirmationes, & negationes: si ergo illud impossibile est, hoc erit magis eligendum: est igitur negatio eius quæ est: possibile esse ea quæ est, non possibile esse, sed non ea quæ est, possibile non esse. Eadem quoque ratio est, & in ea quod est contingens esse: etenim negatio eius est, non contingens esse, & in aliis quoque simili modo, ut in necessario & impossibili.

4 Fiunt enim quemadmodum in illis esse & non esse oppositiones, subiectæ vero res, hoc quidem albũ, illud vero homo: eodem quoque modo hoc in loco, esse quidem & non esse ut subiectum fit, posse uero & contingere oppositiones sunt, determinantes (quemadmodum in illis esse & non esse) ueritatem & falsitatem: similiter hæ in eo, quod est, esse possibile; & esse non possibile.

5 Eius vero quæ est, possibile non esse, negatio est, non ea quæ est, non possibile esse, sed ea quæ est, non possibile non esse, & eius quæ est possibile esse, non ea quæ est, possibile non esse, sed ea quæ est, non possibile esse. Quare & sequi sese inuicem uidebuntur, possibile esse, & possibile non esse. idem enim possibile esse, & non esse: non enim contradictiones sunt sibi inuicem huiusmodi possibile esse, & possibile non esse. Sed possibile esse, & non possibile esse, nunquam simul in eodem ueræ sunt, opponuntur enim: neque ea quæ est, possibile non esse, & non possibile non esse, nunquam simul in eodem ueræ sunt. Similiter autem & eius quę est necessarium est esse, negatio non est ea, quæ est, necessarium non esse, sed ea quæ est, non necessarium non esse, ea quæ est, necessarium non esse, ea quæ est, non necessarium non esse, & eius quæ est, impossibile esse, non est, ea quæ est, impossibile non esse, sed hæc, non impossibile esse. eius uero quæ est, impossibile non esse, ea quę est, non impossibile non esse. Vniuersaliter uero (quemadmodum dictum est) esse quidem & non esse oportet ponere, quemadmodum subiecta: negationem uero & affirmationem hæc facientem, ad esse, & non esse opponere. & has oportet putare esse oppositas dictiones; possibile, & non possibile: contingens, non contingens: impossibile, non impossibile: necessarium, non

non necessariũ: verum, non uerum. possibile non esse: illam autem quę est: non possibile esse, & non contingens esse. ea quæ est impossibile esse, & necesse non esse: illam uerò quæ est, non posibile non esse, & non contingens non esse, ea quæ est imposibile non esse, & necesarium esse: consideretur autem ex subscriptione, quemadmodum dicimus.

6 Consequentiæ uerò secundum rationem sunt cum ita ponuntur: illa enim quæ est, possibile esse, sequitur ea, quæ est, contingit esse. & hæc conuertitur illi, & non impossibile esse, non necessarium esse: illam uerò quæ est possibile non esse, & contingens non esse, ea quæ est, non necesse non esse, & non impossibile non esse: illam autem quę est: non possibile esse, & non contingens esse. ea quæ est impossibile esse, & necesse non esse: illam uerò quæ est, non posibile non esse, & non contingens non esse, ea quæ est imposibile non esse, & necesarium esse: consideretur autem ex subscriptione, quemadmodum dicimus.

Enunciationum modalium consequentia secundum alios.

Ordo I.	Ordo III.
Antecedentes.	Antecedentes.
Posibile esse.	Non posibile esse.
Contingens esse.	Non contingens esse.
Sequentes,	Sequentes.
Non imposibile esse.	Imposibile esse.
Non necesarium esse.	Necesarium non esse.

Ordo II.	Ordo IIII.
Antecedentes.	Antecedentes.
Posibile non esse.	Non posibile non esse.
Contingens non esse.	Non contingens non esse.
Sequentes.	Sequentes.
Non imposibile non esse.	Imposibile non esse.
Non necesarium non esse.	Necesarium esse.

7 HAE igitur imposibile, & non imposibile, eam quæ est contingens & posibile, & non contingens, & posibile sequuntur quidem contradictoriæ; sed conuersim: eam enim quæ est posibile esse, negatio imposibilis sequitur, quæ est, non imposibile esse: negationem uerò affirmatio: nam illam, non posibile esse, ea quæ est, imposibile esse. affirmatio enim est imposibile esse: non imposibile uerò negatio.

Necesarium uerò quemadmodum se habet, considerandum est. 8
Manifestum est .·. enim quod non eodem modo se habet, sed contrariæ sequuntur, contradictoriæ autem sunt extra: non enim est negatio eius, quę est necese non esse, ea *al. autem*

quæ eſt, non neceſſe eſſe: contingit enim ueras eſſe vtraſque in eodem. quod enim eſt neceſſarium nō eſſe, non eſt neceſſarium eſſe.

9 Cauſa autem huius eſt, cur non ſequitur neceſſarium ſimiliter cęteris: quoniam contrariæ, impoſsibile eſſe, neceſſario redditur idem ualet. nam quod impoſsibile eſſe, neceſſe hoc, non quidem eſſe, ſed potius non eſſe, quod uerò impoſsibile non eſſe, hoc neceſſarium eſſe. quare ſi illa ſimiliter ſequũtur poſſibile, & non poſſibile: hęc è contrario: quoniā non ſignificant idem neceſſariū & impoſsibile, ſed (quemadmodum dictum eſt) conuerſim.

10 Aut certè impoſsibile eſt ſic poni contradictiones neceſſarii. nā quod neceſſarium eſſe, poſsibile eſſe: nam ſi non, negatio conſequetur: neceſſe enim eſt, aut affirmare, aut negare. quare ſi non poſsibile eſſe, impoſsibile eſſe. igitur impoſsibile eſſe, quod neceſſe eſſe. quod eſt inconueniens. At uerò illam quæ eſt, poſſibile eſſe, non impoſsibile eſſe, ſequitur. haud uerò; ea quæ eſt, non neceſſarium eſſe, quare contingit quod neceſſarium eſſe, non neceſſarium eſſe: quod eſt inconueniens.

11 At uerò neque neceſſarium eſſe, ſequitur eam quæ eſt, poſsibile eſſe, neque ea quæ eſt neceſſarium non eſſe. illi enim utraque contingit accidere. harum autem utralibet uera fuerit, non erunt illa uera: ſimul enim poſsibile eſſe, & non eſſe, ſi uerò neceſſe eſſe uel nõ eſſe, non erit utrumque poſsibile. relinquitur ergo non neceſſarium non eſſe, ſequi eam quæ eſt, poſsibile eſſe. hęc enim uera eſt & de neceſſe eſſe. hæc enim fit contradictio eius, quæ ſequitur illam, quæ eſt, non poſsibile eſſe, illam enim ſequitur ea quæ eſt impoſsibile eſſe, & neceſſe non eſſe, cuius negatio eſt, non neceſſe non eſſe. Sequuntur igitur & hę contradictiones ſecundum prædictum modum: & nihil impoſsibile contingit ſic poſitis.

Enunciationum modalium conſequentia ſecundum Ariſtotelem.

Ordo I.		Contrariæ.		Ordo II.
Antecedentes. Poſſibile eſſe. Contingens eſſe.	Contra-	Contrariæ.	dictoriæ.	Antecedentes. Poſſibile non eſſe. Contingens non eſſe.
Sequentes. Non impoſſibile eſſe. Non neceſſarium non eſſe.	Contra-		dictoriæ.	Sequens. Non impoſſibile non eſſe. Non neceſſarium eſſe.
Ordo III.		Contrariæ.		Ordo IIII.
Antecedentes. Non poſſibile non eſſe. Non contingens non eſſe.	Contra-		dictoriæ.	Antecedentes. Non poſſibile eſſe. Non contingens eſſe.
Sequentes. Impoſſibile non eſſe. Neceſſarium eſſe.	Contra-	Contrariæ.	dictoriæ.	Sequentes. Impoſſibile eſſe. Neceſſarium non eſſe.

Dubi-

Dubitabit autem aliquis, si illam quæ est necessarium esse, ea quæ est, possibile esse sequitur. Nam si non sequitur, contradictio sequetur quæ est, non possibile esse, & si quis, hanc non esse dicat contradictionem, necesse est dicere possibile non esse, quæ utræque falsæ sunt de necesse est.

∴.a.l.addit quare ad necessariũ esse, possibile esse sequitur.

∴. At uerò rursus idem uidetur esse possibile incidi & non incidi, & esse & non esse: quare erit necesse esse contingens non esse, hoc autem falsum est.

Manifestum est autem, quòd non omne possibile vel esse, vel ambulare etiam opposita potest: sed est in quibus, non sit uerum. primum quidem in iis, quæ non secundum rationem possunt; vt in ignis calefactiuus est, & habet uim irrationalem. Quæ igitur secundum rationem potestates sunt, eadem plurium etiam contrariorum sunt. irrationales uerò nõ omnes: sed (quemadmodum dictum est) ignem non est possibile calefacere, & non: neque quęcumque alia semper agunt, alia uerò possunt & secundum irrationales potestates simul opposita suscipere. sed hoc huius gratia dictum est: quoniam non omnis potestas oppositorum susceptiua est, neque quæcumque secundum eandem speciem dicuntur.

3 Quædam uerò potestates æquiuocæ sunt: possibile enim non simpliciter dicitur; sed hoc quidem, quoniam uerum est quod in actu 1 est, vt possibile ambulare, quoniam ambulat iam & omnino possibile esse, quoniam iam est in actu quod dicitur esse possibile. illud uerò, quoniam actu esse posset: vt possibile ambulare, quoniam ambulare posset. & hæc quidem in solis mobilibus est potestas, illa uerò & immobilibus: vtrumque uerò uerum est dicere, possibile ambulare vel esse, & quod ambulat & actu 2 est, & ambulatiuum. Sic igitur possibile non est uerum de necessario simpliciter dicere, alterum autem verum est. Quare quoniam partem vniuersale sequitur, illud quod ex necessitate, consequetur posset esse: sed non omne.

Et est quidẽ fortasse principium quod necessarium est, & quod non necessarium est, omnium vel esse, vel non esse, & alia, veluti horum consequentia considerare oportet.

Aliorum modorum ad ipsum necessarium consequentia.

Ordo I.	Ordo II.
Necessarium esse.	Non necessarium esse.
Non possibile non esse.	Possibile non esse.
Non contingens non esse.	Contingens non esse.
Impossibile non esse.	Non impossibile non esse.

Ordo

Ordo III.	Ordo IIII.
Necessarium non esse.	Non necessarium non esse;
Non possibile esse.	Possibile esse.
Non contingens esse.	Contingens esse.
Impossibile esse.	Non impossibile esse.

16 Manifestum est autem ex iis quæ dicta sunt, quòd id quod ex necessitate est, secundum actum est. quare si priora sunt sempiterna, & quæ actu sunt potestate priora sunt: Et hęc quidē sine potestate actus sunt, vt primę substantiæ, alia uerò cum potestate, quę natura quidem priora sunt, tempore uerò posteriora: alia autem nunquam actus sunt, sed potestates solum.

1 His uerò determinatis perspiciendum est, &c.

ISTA est huius libri tertia principalis pars, in qua de enunciationibus modalibus differit, i. de enunciationibus, quę aliquem habent modum ex his, possibile, contingens, impossibile, necesse, ratione quorum enunciationes nouum habent oppositionis modum præter reliquas.

Atque hòc caput in tres partes principales est diuisum, in prima de harum oppositione differit, in secunda de earum mutua consequentia, in tertia dubium quoddam soluit de possibili & necessario.

Circa primum quærit an oppositionès in his sunt sumendæ (ab eo; quod est esse vel non esse) id est, an illæ sint contradictoriæ, quarum una dicit rem esse, altera rem non esse. & ex una parte probat ita esse, quia in aliis omnibus enunciationum oppositionibus ita fit, vt patet, si discurramus per omnes, primum his, quæ sunt de secundo adiacente, homo est, opposita non èst, non homo est; sed in qua ipsum est negatur, homo non est: similiter de tertio adiacente, est albus homo, negatio est, non est albus homo; non autem illa, est non albus homo, nam si ista esset, duæ contradictoriæ uerè esse possent, quæ tamen non possunt; sed si negatio uera est, affirmatio falsa est, & è contra; & si negatio falsa affirmatio uera est. at istæ si sunt oppositæ, est albus homo, est nòn albus homo, sequitur ꝙ esset uerum dicere de ligno, ꝙ est non albus homo, quę tamen falsa est; quòd tamen sit uera, patet, quia eius affirmatio est falsa, est albus homo de ligno; ergo nō est illa eius negatio; sed hæc in qua negatur (est) non est albus homo, idem fit in aliis uerbis, quæ quamuis non sunt ipsum, est, tamen se habent ad ipsius modum, ut homo ambulat, negatio nō est, non homo ambulat, sed homo non ambulat, simili ergo ratione huius negatio possibile esse, erit, possibile non esse, in qua ipsum, est, negatur sicut in aliis.

Videtur autem idem posse esse & non esse, &c. 2

Ex opposita parte argumentatur Arist. si oppositio huiusmodi sumatur in his; sequitur duas contradictorias esse ueras simul, hoc autem impossibile est, ergo oppositio non sic est sumenda secundum esse, & non esse in his. illa maior patet, nam idem potest esse, & non esse, ambulare, & non ambulare, incidi & non incidi, quia nō omnia semper actu sunt, id est, non omnia semper habent operationem, sed aliquando sunt, & operantur: postea non sunt nec operantur. propterea idem & potest esse, & potest non esse, ecce quo pacto duæ oppositæ simul ueræ de eodem existunt.

Contingit enim ex his aut idem affirmare, &c. 3

Ex his concludit Aristoteles, vel asserendum esse duo opposita esse vera, vel oppositionem non penes esse uel non esse, sumendum esse in istis. at minus inconueniens

niens est hoc asserere, quam docere duas oppositas simul ueras propterea hoc erit dicendum oppositionem in istis non secundum esse, uel non esse consistere, sed secundum modum ipsum unde eius possibile esse negatio non erit, possibile non esse, sed non possibile esse, & eius contingens esse. hæc non contingens esse, & uniuersaliter obserua, ut semper uerbum relinquas in vtraque simile, modum autem neges uel affirmes & sic oppositionem certam in omnibus facies, ut in exemplis poteris comperire.

4 Fiunt autem quemadmodum in illis esse,&c.

Comparat Arist. has modales ad reliquas enunciationes & assignat duo discrimina notanda. Alterum est, in illis ipsum (est) habebat locum principali appositionis,& prædicati, nomina uero erant subiectum,ut homo est albus, ipsum (est) hic est forma: homo, & albus sunt respectu eius subiecta. At hic in modalibus ipsum (esse,uel non esse) habet locum subiecti ipse uero modus est prædicatum: ut possibile est esse,possibile est non esse.

Alterum est:illic,ueritas uel falsitas secundum esse uel non esse considerabatur ut homo est homo non est, & harum ueritas uel falsitas a uerbo dependet, idest quando res ita se habet, sicut uerbum ipsum enunciat. At hic, non à uerbo,sed a modo depēdet.ut possibile est esse huius ueritas non ab eo quod res est uel non est, ut uerbum notat,petenda est: sed a modo. nempe ab eo quod esse potest,quamuis actu non sit.

Nota. In quo unum docemur maxime necessarium,pro modalium ueritate,uel falsitate indaganda;non respicere solum tempus per uerbum importatum, sed ipsam modi qualitatem:nec respicere solum, an ita sit,ut uerbum enunciat: sed modus est considerandus. Si quis enim dicat, Petrus impossibiliter currit,quamuis non currat, est falsa. quia modus denotat,sic non currere.ut non possit non currere.

Et inde aliqui nouas regulas faciunt, nempe ad ueritatem enunciationes, de possibili requiri non quod res sit. sed quod possit esse, sicut ad falsitatem, non quod res non sit,sed quod non,possit non esse, & alias similiter constituunt regulas pro alijs,quæ ex modorum significatione cuilibet aduertendi parum notæ esse possunt, & olim diximus in introductione.

Eius uero,quæ est possibile non esse negatio est,&c. 5

Prosequitur Aristo. exempla proponere earum oppositarum quæ secundum modi negationem constituuntur: & superius posuit exempla,quādo esse est affirmatū:modo ponit,quando esse est negatum.

Vt uerbo uno dicam, aduerte, oppositionem consistere in negatione ipsius modi inuariato manente ipso infinitiuo uerbi,si una opposita fuerit negatum, ita maneat in altera. si affirmatum uero, simili modo.v.g.huius possibile est esse, est negatio non possibile est esse,& huius, possibile est non esse,hæc, non possibile est non esse.& huius impossibile est esse, hæc, nō possibile est esse,huius autem possibile est non esse,hæc,non impossibile est non esse.idem in alijs est faciendum, atque hæc est prima pars huius capitis, in qua harum oppositio continetur. *Nota.*

In secunda parte continentur harum cō sequētiæ;& quia multa circa hoc diximus in introductione nostra; non admodum in his immorabimur? sed aliqua repetemus, quantum pro huius partis intelligentia sufficiat,ut auditores has enunciationes memoria tenere ualeant.

Erit igitur primo aduertendum quatuor esse enunciationes secundum modos quatuor,hoc ordine constitutas, ut prima sit de possibili, secunda de contingenti. tertia de impossibili,quarta de necessario: in singulis autem ex his duæ sunt partes, altera, uerbum infinitiui, ut possibile est currere,contingens est esse;quod habet locū subiecti,& dicitur communiter,dictum, altera pars ipse modus cum uerbo. *Primum fundam.*

Secundum quas duas partes constituitur quadruplex ordo modalium: primus earum in quibus tam modus,quam dictū, sunt affirmata,ut possibile est currere,contingens est ambulare, & reliqua. Secundus ordo est earum, in quibus modus affirmatur,sed dictum negatur, ut possibile est

est non currere: contingit non ambulare, impossibile est non uiuere, necessarium est nō moueri. Tertius ordo earum in quibus negatur modus, sed affirmatur dictum, ut nō possibile est currere, & similia. Quartus earum, in quibus negatur utrumque ut non possibile est non currere.

Ex quo fit, ut singuli modi faciant quatuor ennunciationes hoc ordine, ut in prima, totum affirmetur, in secunda affirmetur modus negato dicto, in tertia negetur modus affirmato dicto, in quarta negetur utrumque; ut facile est cuilibet in tabula has describere ordine modorum: quæ est, possibile, contingens, impossibile, necesse.

Secundū fundam. Sit secundum fundamentum. Quælibet harum de possibili habet alias tres sibi respondentes, unam de contingenti, alteram de impossibili, tertiam de necessario.

Vnde efficitur, vt in omni ordine sint quatuor æquiualentes, v. g. in ordine primo enunciationum de impossibili, scilicet quando totum est affirmatum, ut possibile est currere, respondet ei, altera de contingenti. s. contingēs est currere, alia de impossibili, nempe non impossibile est curre: ultima de necessitate, non necesse est nō currere. idem fit in aliis ordinibus.

Tertium fundam. Sed ut optime sciatur quæ quibus æquiualeant, in singulis ordinibus oportebit dictiones quasdam antiquorum explicare: aduerte igitur tertio, esse quatuor has dictiones. Amabimus, Edēuli, Iliace, Purpurea in quibus omnes hæ æquiualentes continētur: circa quas aduerte. Primas syllabas significare modales de possibili. Secundas de contingenti. Tertias de impossibili. Quartas de necessario. præterea sunt quatuor uocales. A. designat modalem totā affirmatiuam. E. designat negatiuam de dicto, affirmatiuam. de modo. I. negatiuam de modo, affirmatiuam de dicto. V. negatiuam de utroque.

In his ergo dictionibus facile comperies omnes æquipollentes, si obserues, quæ syllaba correspondet cui modali, & qualis litera fuerit: talem facies modalem: v. g. in amabimus. Prima syllaba est de possibili, & quia est A. erit tota affirmata, possibile est currere. Secunda est de contingēti, & quia est A. erit etiam tota affirmata, at contingens est currere. Tertia est de impossibili, & qua est I. erit negata de modo, sed affirmata de dicto, non impossibile est currere, Quarta est pro necessario, & quia est V. erit tota negatiua non necesse est non currere hæ igitur quatuor sunt æquiualentes. eadem arte tu poteris inuenire in aliis, & in tabula describere, quæ: quia late a me iam sunt in introductione disputata, prætereūda sunt, non quod necessaria non sint, sunt. n. maxime, sed quia facile ex illis intelligi possunt.

Sit quartum fundamentum. Si uelis oppositiones omnes harum cognoscere, scias eas, quæ in prima, & tertia dictione continentur, sibi esse inuicem contradictorias, similiter quæ sunt in secunda, & quarta, & tertia & quarta sunt contraria, prima & secunda subcontraria, quamuis Aristo. præcipue hic contradictorias, considerat. his suppositis ad textus explicationē accedamus. 4. Fund.

Consequentiæ uero secūdū rationem fiunt, cum ita ponuntur, &c. 6

Hic Arist. harum modalium consequentias, secundum antiquorum opinionem ponit: & ita constituit quatuor ordines, modalium, in quibus hoc unum discrimen ab his, quas Aristo. assignat, & nos supra assignauimus, inuenies: quod in primo ordine, loco huius non necessarium est non esse, habet non necessarium est esse:, sicut non impossibile est esse, ponunt. n. has, possibile est esse, cōtingens est esse, non impossibile est esse, non necessarium est esse, & ita sicut nos diximus Amabimus, ipsi dicerent, Amabitis, præterea in secundo ordine: sicut nos dicimus non necessarium est esse, dicunt, non necessarium est non esse, & dicerent Edentulis, permutant in quartum modalem primi, & secundi, ordinis, in reliquis idem dicunt, cum Aristo. & his, quæ supra diximus.

Hæc igitur impossibile, & nō impossibile eam quæ est, &c. 7

Approbat Aristo. aliqua quæ dicta sunt ab antiquis circa tres modos primos, possibile. n. contingens, impossibile, se mutuo sequuntur contradictorie, tamen, ut non possibile, & non contingens inferunt impossibile, & ē contra, & non impossibile infert

fert possibile,& contingens,& e contra dicto inuariato manente in omnibus, contradictione facta sola in modis.

8 Necessarium vero quemadmodū se habet,&c.

Circa necessarium uero non bene antiqui senserunt, & ut intelligas istum textū recordare illius, quod diximus, primum & tertium ordinem sibi contradicere: similiter secundum,& quartum: duos vero vltimos, tertium & quartum esse contrarios. cum igitur isti antiqui in tertio; & quarto bene assignauerint modales, sequitur, ut in contrariis de necessario. non errauerint immo recte assignabant, quarta.n. de Iliace est necessarium non esse, quarta de Purpurea, est necessarium esse, quæ contraria sunt, possunt enim ambo esse falsa, simul autem uera esse nequeunt, at in primo, & secundo ordine errabant circa quartas de necessario. propterea non assignabant ueras contradictorias. nam primus ordo contradicit tertio, secundus quarto, in tertio autem quarta de Iliace est necessarium nō esse, in primo ordine, quia dicebam, amabitis est ista, non necessarium est esse,& sic constituebant has contradictorias necessarium est non esse,& non necessarium est esse. similiter in secundo constituebant has contradictorias, nō necessarium est nō esse, & necessarium est esse in Purpurea, & Edē tuli, quæ contradictoriæ ueræ non sunt.

Hoc igitur est, quod dicit Aristo. (circa necessarium contrariæ sequuntur: idest, bene sunt assignatæ, (at contradictoriæ sunt extra) idest non sunt ueræ contradictoriæ, & hoc in enunciationibus de necessario, aliæ enim bene assignantur. & hoc est qđ dicit, illius, necesse est non esse, quæ est in Iliace, non est contradictoria hęc quam isti assignant, non necesse est esse, dicētes Amabitis, & probat non esse oppositas, quia ambæ ueræ simul esse possunt, ut patet: nā Chimeram necesse est non esse,& eandem non est necesse esse.& hoc est quod dicit, (quod enim necessarium est non esse, non est necessarium esse) ut exemplo patet, nō igitur sunt contradictoriæ.

9 Causa aūt huius est, quod non sequitur similiter in cæteris,&c.

Dicet aliquis, cur sicut dicimus possibile est esse, contingens est esse, non impossibile est esse, ubi semper manet esse affirmatum, non etiam dicemus non necessarium est esse, ut in omnibus quatuor consequentibus remaneat dictū eodē modo causam huius docet; quia sicut ipsi modo possibile,& impossibile, qa idē nō significant. modo opposito se consequuntur, vt impossibile, & non possibile, similiter possibile: & non impossibile: ita impossibile & necessarium idē dicunt, sed oppositio modo ēm dictum, nam quod est impossibile esse est necessarium non esse & quod est necessarium esse, est impossibile non esse; cū ergo secundū dictū opposito modo se sequātur, nō potest eodē modo esse in utraq; unde istæ non ęquiualent, non impossibile est esse, non necessarium est esse, sed non esse, ut dicet inferius, sicut nec illæ ęquipollent, possibile est esse, impossibile est esse, sed non impossibile est esse.

At certe impossibile est sic poni contradictiones necessario,&c. 10

Argumento probat nō sic ponendam cōtradictionem de necessario, ac si dicat, non istæ sunt æquiualentes possibile est esse, contingens esse, non impossibile est esse cum hac non necesse est esse argumentum est huiusmodi, quod necessarium est esse, possibile est esse, quod possibile est esse, non impossibile est esse. quod non impossibile est esse per te non necessariū est esse ergo de primo ad ultimum, quod necessariū, est esse, non necessarium est esse, quod absurdum est,& implicat: dices tu, non ualer, quod necesse est esse, possibile est esse, probat, quia si non ualet, necessarium est esse, ergo, possibile est esse, ergo necessariū erit non possibile, quod si nō possibile, ergo impossibile, erit ergo necessarium impossibile, quod fieri ullo modo nequit, ergo æquiualent: nō impossibile esse: & possibile esse: cum hac, non necessarium esse.

At vero neque necessarium esse sequitur eam,&c. 11

Dicet quis, si non sequitur illa non necessarium est esse, ut dicunt antiqui, sequetur una ex his, aut necessarium est esse, ut dictio sit Amabatis, uel illa necessarium est non

non esset, vt dictio sit Amabitis, respōdet, nullo pacto vllam ex his constare cum ea quæ est possibile est esse: nam possibile esse simul vera est cum hac, possibile non esse, vt supra docuimus, at necessarium esse, nō admittit illam, possibile non esse. similiter necessarium non esse, non admittit illam, possibile est esse, ergo nulla ex his sequitur eam, quæ est possibile esse, à sufficienti ergo partium diuisione colligit hanc esse illi consequentem; non necesse non esse, & ita dictio non, erit amabitis, nec amabitas, nec amabites, sed amabimus. & ita est uera contradictio cum illa, quæ est in Iliace scilicet necesse est non esse, hæc non necesse non esse: dices, quare non loquitur de secundo ordine, in quo etiam errabant antiqui? dico, quia cum duo vltimi recte assignati sint & hic primus sumat illam, quæ est in secundo, relinquit manifeste nullam aliam ponē dam in secundo, nisi eam quæ erat in primo, quia nulla restat, & erit ista, non necesse est esse, ut dictio non sit Edentulus, sed Edentuli.

12 Dubitabit autem aliquis, si illam quæ est, &c.

Constitutis ordinibus modalium secundum consequentias & oppositiones sequitur tertia pars principalis capitis? in qua Arist. dubium mouet circa id, quod paulo superius dictum est, nempe valere hanc cō sequentiam, est necessarium, ergo est possibile: dubium igitur est: an valeat necessarium est esse, ergo possibile est esse, & ex altera parte videtur sequi: nam si non valet, necessarium est esse, ergo possibile est esse; ergo sequitur vel non possibile est esse, vel possibile est non esse, ut supra diximus, quæ vtraque de necessario afferere falsum est. At ex altera parte, quòd non sequatur, probatur, quia quod possibile est esse, potest esse, & non esse; quod possibile est ambulare, & incidi, potest non ambulare, & non incidi; at quod necessarium est esse, nō potest non esse, ergo necessarium non est

11 possibile. Solutio Aristo. consistit in hoc, non omne possibile potest esse & non esse, sed aliquod, unde superius est ad necessarium, & sicut non valet homo est animal, & animal est leo, ergo homo est leo, quia homo non est omne animal, ita non ualet, necessarium esse possibile est esse, possibile esse potest esse, & non esse, ergo necessarium potest esse, & non esse, sed hanc solutionem oportet latius explicemus ipsum textum interpretantes.

Manifestum autem quoniam nō omne possibile, &c. 13

Docet non omne possibile esse ad opposita, s. ad esse & non esse, ambulare, & non ambulare, aliquod enim possibile est solū ad vnum, uel esse, uel operari.

Pro cuius explicatione aduerte. Potentia vt habetur 5. Met. c. 12. non est aliud q̄ principiū operationis uel esse. illud. n. principium quo operamur siue agentes, siue patientes, dicitur potentia, siue talis potentia tendat ad solam operationem, siue tendat ad esse, potentia. n. ambulandi est ad operā dum, at potentia vt sit ignis, uel rosa, vel animal, est potentia ad esse. Nota. 1.

Duplex est autem potentia, ut habetur 9. Meta. altera irrationalis, altera rationalis, illa est rationalis, secundum quam operamur ex electione uoluntatis, ut ipsa uolūtas est potentia rationalis, quia libere secū dum eam operamur, similiter intellectus est potentia rationalis secundū quem hoc uel illud intelligimus, & denique quæcunque potentia operatur non ex se, sed a voluntate imperata.

Potentia irrationalis est, quę non ex electione, sed ex sua dispositione naturali habet operationem, ut potentia ignis ad calefaciendum, uisus ad videndum: hæc autem adhuc duplex est, altera actiua ad agendū uel faciendum, altera passiua ad patiendū ut lignum habet passiuam potentiam ut comburatur; rationales autem potentiæ actiuæ sunt.

Est autem considerandum, unum discrimen inter has potentias: rationales enim & irrationales passiuæ, sunt differentes ad plura opposita, non quòd simul recipiant uel agāt opposita, sed quòd ipsę sint principia ad operandum non magis hoc oppositum, quàm illud, v. g. uoluntas est potentia indifferens non magis ad uolendum hoc, quàm ad nolendum, intellectus ad assentiendum uel dissentiendum. similiter in passiuis irrationalibus lignum est in potentia

potentia non magis ad calorem recipiendum, quam ad frigiditatem, & materia secundum se, non est in potentia magis, ut sit hoc, quam illud uel aliud: at potentia actiua irrationalis est ita determinata ad vnum agendum, vt per se aliud nō faciat, nec possit illud non facere, ut ignis est in potentia ad calefaciendum, ita ut per se non possit frigefacere immo nec non calefacere nam non calefacere, aliquando non prouenit ex potentia ignis, sed ex impedimento extrinseco.

Nota. 4. Aduerte præterea cum tot modis dicatur potentia totidē dicitur possibile: quod a potentia dicitur: possibile enim & secundum potentiam rationalem, & secundum irrationalem tam actiuam, quam passiuam & sicut non omnis potentia est ad opposita, ita nec quodcunque possibile.

Ex. tex. His suppositis, accedamus ad textus explanationem. (Manifestum, inquit est, non omne possibile esse uel ambulare, idest, operari, est ad opposita, nempe vt possit operari, & nō operari, ut possit hoc uel illo modo operari, est enim aliquod possibile, quod ad unum est, & huiusmodi est id, quod secundum potentiam irrationalem dicitur possibile, vt ignis potest calefacere, sed ex se non potest non calefacere uel frigefacere, nec omnis potentia irrationalis est huiusmodi, sed ea quæ actiua est, nam passiua oppositorum est susceptiua, sicut & potentiæ rationales, quæ contrariorum multorum potentiæ sunt: uoluntate enim & intellectu multos actus contrarios operamur circa uaria opposita.

Concludit, non igitur omnis potestas suscipit opposita, nec solum de potestate in communi loquendo, immo in eadem specie potestatis: scilicet irrationalis inuenitur potestas, quæ non sit oppositorum qualis est actiua.

Vnum verbum hic considera circa uerba ista Arist. ignem non est possibile calefacere, & non neque quæcunque alia semper agunt duas hic insinuat potentias irrationales actiuas, altera, quæ semper ex se determinatur ad agendum, nec ex se potest non agere, tamen ab extrinseco impeditur, ut ignis se habet ad calefaciendum qui ex defectu combustibilis, non calefacit. Altera quæ numquam deficit, ut potentia secundum quam cœlum mouetur nec naturaliter impediri potest & ab utraque potentia dicitur possibile.

Quædam uero potestates equiuocæ sunt, &c. 14

Adhuc potestatem, seu potentiam distinguit, est enim nomen non simpliciter idest non uniuoce dictum, & hæc dictio comprehendit omnes potentias quæ dictæ superius sunt. quædam est potentia includens actus priuationem, secundum quam ea quæ in potentia sunt, actum nondum habent; sed actus principium: dicitur enim posse ambulare, qui nondum ambulat, & esse, quod nondum est. Altera dicitur potentia, quæ est simul cum actu, secundum quam id, quod currit, dicitur posse currere, quod operatur, posse operari, & quod est, posse esse, quæ potentia aliquando non aliud dicit, quam non repugnantiam ad actum, ut idem sit, qui currit: potest currere, & dicere; qui currit, non habet repugnātiam nec impedimentum ad cursum, quæ dicitur potentia Logica, & in rebus Mathematicis potentia Mathematica.

Est autem discrimē inter has, prior enim est in rebus mobilibus, & corporeis, quæ aliquando actu sunt, aliquādo non sunt, seu aliquando operantur, aliquando non, at posterior est etiam in necessariis, & his, quæ semper sunt, & semper operantur.

Possibile ergo utramque comprehendit ac propterea est superius ad necessarium & conuenit ei, sicut uniuersale conuenit parti, scilicet inferiori, ideo infertur ex necessario possibile, sicut ex inferiori superi⁹.

Et est quidē fortasse principiū, &c. 15

Alium ordinem consequentiarum modalium perfectiorē ponit, & quia proprius erat, præter communē, ideo (fortasse) dixit non dubitationis sed modestiæ causa. ordo est, ut incipiamus a necessario ad possibile contingens, impossibile, quandoquidem inferius est in consequentia, & ab inferioribus ad superiora rectior est consequentia rum processus.

Sumendæ sunt igitur quatuor de necessario. eo ordine, quo constituebantur de possibili. Prima tota affirmatiua de necessario. Secunda negatiua dicto affirmatiua

ua de modo. Tertia negatiua de modo affirmatiua de dicto. Quarta negatiua de utroque. modorum autem hic erit ordo, necesse, possibile contingens, impossibile.

Et ut rectius hæc memoria teneas, accipe quatuor dictiones nostras, in quibus omnes æquiualentes inuenies: obseruando eandem rationem, sicut in aliis: solum ordinem mutando, semper enim prima syllaba pro necessario. Secunda pro possibili. Tertia pro contingenti. Quarta pro impossibili deseruit: dictiones autem hæ sunt Argutele. uestigia. sine mutu mutabatis circa quas aduerte primam tertię, secundã quartę, contradicere, & ulterius, primam, & secundam esse cõtrarias, tertiam, & quartam subcontrarias, poterit ergo quilibet in tabula assignare omnes has.

16 Manifestum autem ex his, quæ dicta, sunt, &c.

Hunc ordinem consequẽtiarum rerum vniuersi, ordini comparat, & ipsa comparatione comprobat; In uniuerso enim tres rerum naturas comperimus, quædam sunt semper actu, ita vt nũquam defuturæ sint, nec defuerint, & hæ sunt primæ substantiæ, uocat autem hic primas substantias, non ut in prędicamento substantiæ, ipsa singularia, sed gloriosum Deum, & intelligentias, & hæ sunt secundum Aristotelem naturæ sempiternæ, & omnium principia prima, & istæ habent actum sine potentia, idest, quæ habent in se, semper habuerunt, & habebunt nihil illis defuit, nec deerit. propterea dicuntur non esse in potentia, scilicet quæ est cum priuatione: & his assimilatur necessarium, qui modus significat, quod semper est.

Sunt aliæ naturæ, quæ habent actum cũ potentia, idest, ita sunt, quod nõ semper fuerunt, uel non semper erunt, & ista si comparentur secundum id, quod actu sunt; & id quod potentia fuerunt, inueniemus actũ perfectiorem esse, & natura priorem, idest, nobiliorem potentia, quia res perfectiori modo existit, quãdo est, quam quando esse potest. at potentia prior est tempore actu ipso, quia prius tempore potuerunt esse, quam sunt, & fuerunt, quales sunt naturæ istæ corruptibiles, & in his inuenitur possibile proprie, & contingens.

Aliæ sunt naturæ; quæ numquam perueniunt ad actum perfectum, sed semper manent in potentia, ut si velis numerare numerum maximum, nunquam perueniens ad illum, si diuidatur continuum, non dabitur minima pars, tempus, motus secundum Arist. non perueniens ad actum consumatum, in his inuenitur impossibile, quatenus nunquam ad actum perfectum peruenire possunt.

Cum igitur harum rerum iste sit ordo, ut primæ res primo loco, mediæ secundo, ultimo uero ista postrema constituantur; ergo & modi eis correspondentes eundem obseruabunt ordinem, & ita a necessario incipientes ad possibile contingens; & impossibile deueniemus, illum rerum ordinẽ exactius prosequi Metaphysici est: satis sit ista circa explanationem attigisse, hæc de textus interpretatione. *Quid sit modus. t. Sent.*

QVESTIO.

Quid sit modus, quid modalis enunciatio, & quotuplex? & de eius quantitate.

Circa caput hoc oportet breuiter examinare, quid sit modalis, & quotuplex & de eius quantitate, hæc autem facilius percipientur, si quid sit modus, examinauerimus.

Circa quod antiqui & moderni Græci ac Latini laborarunt nõ parũ, inter Latinos S. T. tract. de nunc. e. 11. inquit, modus est rei adiacẽs determinatio, idest additum alicui quod extremum enũciationis vel totã enũciationem determinans. dicimus enim, homo docte disputat illud (docte) pdicatum determinat, & limitat ut fiet pro disputatione docta, at quia ista definitio omnibus modis communis erat, eam limitat dicens, modum esse enũciationis compositionẽ determinatam, duo enim in uerbo consideramus, alterũ est eius significatio, idest res quam significat, ut disputo: disputationem significat, & lego lectionem, alterum est uerbi compositio quod est ipsius formale.

Sunt igitur modi in duplici differentia quidam determinant uerbi significationem ut docte disputat, uelociter currit: alii determi- *Quotuplex modus.*

determinant uerbi compositionem, ut Petrum currere est possibile, idest ista cōpositio est possibilis Petrus currit. tales autem sunt isti modi præsentes.

Quod si obiicias esse plures modos, nempe uerum, falsum, respondet S. Th. istos nihil addere ad simplices enunciationes, idē enim est dicere Petrus currit, & Petrum currere est uerum, propterea non habet peculiarem difficultatem, ideo hic prætermittuntur.

2. senten. Alber. Tract. 2. cap. 1. dicit illos modos uerum, falsum, differre ab istis, quia non ampliant tempus dicti, sicut isti quatuor.

Alii plures etiam modos multiplicant etiam compositionem determinantes, ut scibile, opinabile. sed hoc est multiplicare modos præter artem, & rationem.

3. senten. Græci aliis verbis, quamuis eundem facientibus sensum modum definiunt.

4 senten. Ammo. & Psell. modus est vox significans, qualiter prædicatum subiectum insit, quæ definitio est etiam Auerro. ut Græci hanc definitionē communem pluribus modis faciunt dicuntque Arist. hic solum præcipuos considerasse.

5 senten. *1. Fund.* At circa hoc aduertendum est primo, ꝙ triplex est enunciationis materia ut superius diximus, materia enim est habitudo prædicati ad subiectum, tripliciter aūt prædicatum se habet ad subiectum, unde est triplex materia. primo prædicatū aliquod ita inest subiecto, ut non possit non inesse, vt homo est animal, & talis est materia necessaria. alterum non inest, sed nec potest inesse. ut homo est lapis, & talis est materia remota seu impossibilis, aliud non inest sed potest inesse, uel inest, sed potest non inesse, ut Petrus currit. & talis est materia contingens.

Est igitur modus vox significatiua enunciationis materiam explicans. ut patet in illis modis assignatis, & ita sumitur in præsenti. Cum autem triplex sit materia triplex erit modus rei, necessarium, impossibile, contingens nam possibile, ut docet Boet. sola uoce differt a contingenti, & ꝙ a possibile componitur, dicimus enim impossibile, sed non dicimus contingens.

2. Fund. Aduerte secundo, ꝙ duplex est cōpositio in modali enunciatione, altera est dicti, ut hæc compositio. Socratē currere, altera est modalis totius, ut Socratē currere est possibile: quando audis modum determinare materiam totius enunciationis, seu compositionis, intellige de dicto, ut notant Alber. tract. 2. ca. 1. & Alex. qui. n. dicit Socratem currere, est possibile, determinat compositionem illam Socratē currere, non aūt totam ipsam modalem, nam modalis ipsa nulla contingens, sed vel impossibilis vel necessaria.

Præterea quando dicimus modum explicarē materiam, intellige cum Ammon. & Psell. modum non esse materiam, materia enim est ipsa enunciatio dicti, sed explicat modus materiam illam, & aliquando explicat materiam quæ non est, ut qui dicit Petrum currere est necessarium. sicut aliquando diuidimus, quæ diuidenda non sunt, & componimus, quæ componenda non sunt, ut quando dicimus homo nō est animal, leo est irrationalis.

Ex his omnibus facile colligitur, quid sit enunciatio modalis. & quotuplex, & quomodo non sunt plures quam hæ, quas Aristoteles enarrat, & quātum ab aliis omnibus differant. *Quid sit modalis Enunciatio & Quotuplex.*

Circa quantitatem modalium, aduerte in eis esse triplicem quantitatem. duas ex parte subiectorum, tertiam ex parte modi, est enim in modalibus duplex subiectum: Alterum ipsius dicti, quod Albertus vocat subiectū locutionis, ut in hac, Socratē currere est possibile. Socrates est subiectum locutionis: alterum est subiectum totius modalis, quod uocat subiectum enunciationis. Et iuxta hæc duo subiecta, insurgit duplex quantitas, secundum quid, altera ex dicto, & secundum hanc, quædam modalis dicitur uniuersalis, quædam particularis, quædam indefinita, quædam singularis, ut enunciationes simplices. *De Quātitate modalium.*

At secundum subiectum enunciationis, quod est ipsum dictum integrum, semper modalis est singularis, quia illud integrum dictum locum habet unius singularis subiecti, cum non possit distribui totum ipsum.

Tertia quantitas est præcipue a modo sunt enim duo modi uniuersales, necesse, & possibile, & æquiualētes, & duo particulares, possibile, contingens, & æquiualētes, & secundum hos, modales vniuersales vel particulares dicuntur.

riam habet opinionem: contraria enim sunt eorum quę plurimum circa idem differunt: Si igitur harum contraria est altera: magis uerò negationis est contraria; manifestum est quod hæc erit contraria. Illa uerò quę est, quod malum est quod bonum est, implicitia est. etenim quod non bonum est, necesse est forte ipsum eundem opinari.

6 Amplius, si etiam in aliis similiter oportet se habere, & hoc modo uidebitur bene esse dictum. Aut enim ubique ea quæ est contradictionis, aut nusquam. quibus uerò non sunt contraria, de illis quidem falsa, quæ est uerè opposita: vt qui hominem non putat esse hominem, falsus est. si igitur hæ contrariæ sunt, etiam & aliæ, quæ sunt contradictionis.

7 Amplius, similiter se habet opinio boni quod bonũ est, & non boni quod non bonum est. & præter has boni quod non bonũ est, & non boni quod bonum est. Illi ergo quæ est, non boni quod non bonum est ueræ opinioni, quæ est contraria? Non enim ea quæ dicit, quod malum est, * si aliquando fuerit uera. nunquam autem uera uerę cõtraria est, est enim quoddam non bonum malum. quare contingit simul esse ueras. At uerò nec illa quæ est, quod non malum: uera enim & hæc simul enim & hęc erunt, Relinquitur igitur ei quæ est non boni; quod * non bonum est, contraria ea quę est non boni, quod bonum est, falsa enim hæc. * quare & ea quæ est boni quod non bonum est, ei quæ est boni, quod bonum est.

* a.l. simul aliquando.

* a.l. non boni uere cõtraria ea quæ est nõ boni, quod bonum falsa, falsa .n. hæc.

8 . Manifestum ergo est, quod nihil interest, nec si vniuersaliter ponamus affirmationẽ, vniuersalis enim negatio contraria erit ut opinioni quæ opinatur, quod omne quod est bonum, bonum est, ea quæ est, quod nihil eorum, quæ bona sunt, bonum est: nam ea quæ est boni, quod bonum. si uniuersaliter sit bonum, eadem est ei, quę opinatur, ꝙ quicquid bonum est, quod bonum est. hoc autem nihil differt ab eo quod est, quod omne quod est bonum, bonum est. similiter autem & in non bono.

9 Quare si in opinione sic se habet: & sunt hę quę sunt in uoce affirmationes, & negationes, notę earum quę sunt in anima: manifestum est quod affirmationi cõtraria quidem negatio est, quæ de eodem uniuersaliter: vt ei quæ est, quod omne bonum, bonum est, uel quod omnis homo bonus, ea quę est, quod nullum uel nullus: contradictoriæ autem quę est quod non omne, * aut non omnis. Manifestum est autem quod ueram ueræ non contingit esse contrariam, neque opinionem, neque contradictionem, contrarię enim quę circa opposita sunt: circa eadẽ autem contingit uerum dicere eundem: simul autem non contingit idem inesse contraria.

* a.l. & quod.

Vtrum autem contraria esse affirmatio negationi, &c. 1

Hæc est quarta & ultima pars huius libri, in qua Aristoteles dubium unum proponit circa oppositionem: quod caput aliqui non esse Aristotelis existimarunt, inter quos est Porphyrius, & dubius est Am-

 monius,

monius. At quia reliqui antiqui Græci, & Latini hoc tanquam Aristotelis recipiunt non erit inutile illud exponere.

Quæstio igitur huiusmodi est. Vtrum affirmationi opponatur magis negatio cum traria, an affirmatio de prædicato contrario? verbi gratia huic affirmationi, omnis homo est iustus, utra est magis opposita, uel hæc, nullus homo est iustus, an hęc, oĩs homo est iniustus? & huic, Socrates est iustus, utra magis opponitur, Socrates est nõ iustus, an hæc Socrates est iniustus: ubi ꝑdicatum est cõtrarium. (Nam si ea quæ sunt in uoce sequuntur ea) proponit uiam, secundum quam ista quęstio determinanda est, nempe ntiea quæ in mente sunt, considerentur: uoces enim non aliud sunt, quam signa eorum, quæ menti insunt. Considerandum ergo est quæ opinio in mente opinioni opponatur, an quę est secundum negationem, an est quę est secundum contrarium. Voces enim eodẽ modo opponẽtur &c. Vnde sit quæstio huiusmodi; aliquis habet hanc opinionem, bonum est bonum, uerum, habet aliam etiam falsam, bonum est bonum, & aliam etiam falsam, bonum est malum. Peto, quæ opinio harum duarum illi opposita est: & nota ista uerba Aristotelis. (Si est una secundum quam contraria) potest esse vnus sensus, in una harum duarum est contraria, utra erit? siue illud (Si) sit dubitantis, siue asserentis. & hic sensus est bonus, & ita exponit Caietanus.

2. expositio. Nota. Aliter interpretatur Ammonius, & Boetius, notantque vnum, quod nos supra explicuimus capite de oppositis. Duplex est contrarium, quoddam habet medium, quãdo non est necesse, ut alterum extremorũ proprio insit subiecto, ut albũ est nigrum. non enim est necesse ut corpus uel sit album, uel ut nigrum, potest enim esse rubrum. Talia dicuntur habere medium.

Alia medio carent: quorum alterum necesse est inesse proprio subiecto ut par, impar, sanum, ægrum, calidum, frigidum, necesse est enim numerum esse parem, vel imparem, corpus calidum, uel frigidum, animal sanum uel ægrum. in contrariis habentibus medium negationis unius contrarii, non est eadem, cum affirmatione alterius contrarii, ut non est idem non est album, & est nigrum, at in aliis una est re, idem enim re est, non par, & est impar, non est sanum, & est ęgrum.

Intelligitur in his respectu proprii subiecti, alias enim non idem sunt; nam Chimæra non est calida, non tamen propterea est frigida. respectu ergo subiecti suscepti ui utriusque contrarii oportet intelligere.

Hoc supposito, est clarus sensus Aristotelis; dicit enim, an, bonum nõ est bonum, opponatur huic, bonum est bonum; an ista, bonũ est malum? (quod si uera sit) idest, si aliquando idem re sit, ut in contrariis medio carentibus sit respectu proprii subiecti, hinc utram assumemus tanquam oppositam, negationem, an affirmationẽ? & hic sensus etiam bonus.

In ista quæstione aduerte, quod uocatur opinio iudiciũ intellectus, quo assentimur vel dissentimus alicui enunciationi. & opinari aliquando iudicare dicitur, ut patet tertio de anima, capi. 3. imaginari inquit possumus cum uolumus: opinari autem, idest, iudicare, non quamuis aliis locis aliter opinio sumatur, ut videbitur. Nota.

Nam arbitrari contrarias opiniones definiri, &c. 2

Excludit responsionem quam aliquis ei poterat dare, nempe contrarias opiniones esse, quæ sunt circa res contrarias, ut opinio boni, & opinio mali contrariæ sunt. Docet id non sufficere ad contrarietatem opinionum; quod dupliciter probat, Primo quia eadem est fortasse opinio contrariorum: Et secundo, quod si nõ est eadem, sed plures sunt, possunt ambę veræ esse, ut opinio de bono, quod bonum est, & opinio de malo, quod malum est: hæ opiniones vel una sunt, uel siue una, siue plures sint, veræ simul sunt; vtrũque autem repugnat opinionibus contrariis.

Hoc est ergo unum aliud nempe quod opiniones contrario modo se habeant, & tum contrariæ sunt non tamen propterea quod contrariorum sint, oportet ergo in inuestigandis opinionibus contrarijs, quo modo contrariæ se habeant inuestigare. Nota.

Aduerte quãdo Aristoteles dicit eandẽ opinionem esse contrariorum, ut, quod bonum est bonum, & malum est malum, non intelligas de opinione, & iudicio actua Nota.

li.

li. hoc enim fieri non poteſt, cum alio actu iudicem, bonum eſſe bonum,& alio diuerſo numero actu,malum eſſe malum; ſed de eadem opinione,intellige habituali, id eſt, eodem habitu utrumque cognoſcitur.

Vel, quod melius eſt intellige de iudicio actuali, & tunc ſit ſenſus quod ſit una opinio ſpecie, contraria autem non ſunt vnius ſpeciei. propterea illa duæ actuales opiniones non ſunt contrariæ, ſcilicet, quòd bonum eſt malum, & quòd malum eſt malum.

3 Si ergo eſt boni quidem, quoniam bonum eſt, &c.

Incipit Ariſtoteles determinare hãc quæſtionem, docetque oppoſitionem conſiſtere in negatione eiuſdem prædicati de eodem ſubiecto, non autem in affirmatione oppoſitorum: & primo probat non conſiſtere in alio, quàm in negatione eiuſdem: Vnum vni tantum opponitur, ſed infinita eſſent oppoſita quæ alio opponuntur modo, nempe affirmando oppoſita, vel negando propria alicuius; ergo non hoc modo eſt ſumenda oppoſitio: Minor probatur. ſit hæc opinio, bonum eſt bonum: ſit eius oppoſita ſunt, quæ affirmant id, quod bono non conuenit, vel remouet quæ conueniunt, ſunt hæc innumera, nam dici poteſt bonum eſt malum, bonum eſt odibile, bonum eſt inhoneſtum, bonum eſt inutile, ſimiliter remouendo propria, bonum non eſt amabile, bonum non eſt utile, bonum non eſt ſectandum. ſi igitur oppoſita hæc ſunt, infinita ſunt. Non ergo ſumenda eſt oppoſitio affirmationis alicuius per affirmationem oppoſitorum, nec per negationem eorum omnium, quæ inſunt alicui ſubiecto.

4 Sed in quibus fallacia eſt, hę autem ſunt, &c.

Oſtendit ſecundum quam affirmationem & negationem ſit ſumenda oppoſitio, ac docet conſiſtere oppoſitionem in negatione & affirmatione eius prædicati de eodem ſubiecto: hoc autem dicit his uerbis (in his conſiſtit oppoſitio, in quibus fallacia) fallacia uero in his eſt, in quibus generationes, generationes uerò ex oppoſitis ſunt, ſecundum idem.

Pro quorum uerborum intelligentia eſt aduertendum, quòd generatio eſt mutatio alicuius ex non eſſe ad eſſe: quando ſit aliquid quod non erat ante, tunc generari dicitur, Corruptio autem eſt mutatio ab eſſe ad non eſſe, ſcilicet quando aliquid quod erat, non eſt, dicitur mutatum fuiſſe, vnde termini generationis & mutationis primi ſunt ens, & non ens, generatio incipit à non ente, & terminatur in ens. Corruptio incipit ab ente, & terminatur in non ens. Verſantur igitur inter oppoſita ſecundũ idem, nempe inter ens, & non ens. *Nota 1.*

Aduerte ſecundo, intellectus noſter in rerum cognitione proportionaliter ſe habet: nam in his mutationibus quantum ad hoc quod uera cognitio rei aſſimilatur generationi, ſicut generatio procedit ex eo, quod non erat ad id, quod eſt, Ita uera cognitio procedit ex eo, quod non erat cognitum, ad id quod cognitum eſt, & ſicut corruptio eſt ab ente in non ens: ita error & deceptio eſt ab ea cognitione, qua uerè res cognoſcenda erat, receſſus in illam cognitionem, qua rem aliter, quam eſt cognoſcimus. Vnde ſi petas, in quo conſiſtit uera cognitio? dicam in eo, quod res, vt eſt, cognoſcitur. Si petas in quo error & deceptio, dicam ante omnia in eo, quod cognoſcis de re, quod non eſt: Sunt igitur termini cognitionis & fallaciæ ens, & non ens, homo & non homo, & reliqua; oppoſitio erga ſumenda eſt per affirmationem & negationem eiuſdem dę eodem. *Nota 2.*

Hæc doctrina in hoc conſiſtit, vt quemadmodum generatio in hoc conſiſtit, quod aliquid fiat ex eo quod non erat, ſiue fiat ex terra, ſiue ex aere, ſiue ex alia quauis re, & deceptio in eo quòd intelligat quod non eſt res, ſiue intelligat hoc vel illud falſum; ita & oppoſitio in hoc quòd idem neget de eodem de quo affirmatum erat, & eſt ſubtilis non ſolum doctrina, ſed etiam probatio eiuſdem concluſionis, quòd oppoſitio ſit ſecundum affirmationem & negationem eiuſdem de eodem.

Si ergo quod bonum eſt, &c. 5

Tribus rationibus probat concluſionem illam. Primo, illa ſunt magis oppoſita, quæ magis ſecundum ſe repugnant in veritate, & falſitate, id eſt, quorum unum magis

magis est falsum,& alterum est magis verũ; sed ita se habêt affirmatio, & negatio eiusdem,ergo ea sunt magis opposita:maiorem probat,quia contraria maximè distant. minorem ostendit. ista propositio, bonum est bonum, est magis uera quàm hæc, bonum non est malum; ergo & ista,magis falsa,bonum non est bonum quàm hæc,bonum est malum, & ita duæ illæ opponuntur, bonum est bonum,& bonum non est bonum, & aliæ duæ inter se, bonum est malum, & bonum non est malum.

Probat quòd illa sit magis uera, quia secundum se est uera,id est immediate, & sine causa. Si enim dicat quis,quare bonum est bonum,non est causa. at illa,bonum est malum, est secundum accidens. i. mediata, quia causam habet:propterea enim bonum non est malum, quia bonum est bonum. Ista ergo opponetur, bonum non est bonum, non autem illa, quæ implicita est, i. bonum est malum.istam uocat,implicitam, quia includit illam tanquàm priorem, bonum non est bonum, attende rationẽ hanc quæ subtilis est.

6 Amplius si & aliis oportet similiter se habere, &c.

Idem probat secunda ratione, quæ talis est: inueniuntur oppositiones, in quibus non potest aliter,quàm per affirmationem & negationem sumi contrarietas, ergo in omnibus ita sumetur, vel in nullis, quandoquidem oppositio est eiusdem rationis: antecedens patet in his,quibus non est contrarium, vt homo est homo, hic enim non aliter contradicimus, quàm per negationem eiusdem falsam, scilicet homo non est homo, ergo etiam in alijs ita erit, in quibus cõtrarium est. quod si in his dicas non esse oppositionem, ergo nec illis: quòd si in istis saluatur oppositio per affirmationem & negationem, eadem erit oppositio in illis, cum etiam possimus illic negare & affirmare.

7 Amplius similiter se habet opinio boni, &c.

Hæc est tertia ratio, qua idem probat Aristoteles.argumentum autem est huiusmodi. . ista. bonum est bonum, & ista, non bonum non est bonum, sunt ueræ & de subiecto opposito penès finitum, & infinitum, hæ autem falsæ, bonum non est bonum, & non bonum est bonum.& oppositæ secũdum subiectum, vnde harum duarum, & illarum æqua est ratio, sed huic non bonum non est bonum,opponitur illa,non bonum est bonum, ergo & illi bonum est bonum, altera bonum non est bonum: quòd autem illi, non bonum non est bonum,opponatur illa,non bonum est bonum, patet, quia non opponi potest ista,non bonum est malum,nec ista,non bonum nõ est malum, nam essent duæ oppositæ ueræ.

Quod probatur: & ut hoc inconueniens appareat,sume in uniuersali, omne non bonum non est bonum, quæ uera est, si ista est contradictoria, non bonum est malum, est uera cum illa, si ista non bonum non est malum, etiam est uera, aliquod enim non bonum non est malum.sunt enim,quæ nec sunt bona nec mala moraliter loquendo. lapis enim nec est bonus, nec malus, id est nec iustus,nec iniustus.neutra ergo illi opponitur, sed ista non bonum est bonum, quæ negatio eiusdem est,& falsa,ergo & illa ita opponentur bonum non est bonum, & bonum est bonum: est autem argumentum hoc ab oppositis: ita se habet negatio & affirmatio de non bono,sicut affirmatio, & negatio de bono,illa opponuntur secundum affirmationem, & negationem eiusdem, ergo & hæc.

Manifestum ergo quoniam nihil interest, &c. 8

Concludit Arist. oppositionem omnem secundũ affirmationem,& negationem esse primo sumendam, tam in contrarijs quàm in contradictorijs, vt enim opinioni, omne bonum est bonum opponitur opinio contradictoriæ,quæ dicit,non omne bonum est bonum, ita & opinio illa contrariæ,quæ dicit nullum bonum est bonum, vtraq; enim negatio est eiusdem siue in vniuersali, siue non vniuersaliter sumatur negatio.

Quare si in ordine sic se habet, &c. 9

Determinata quæstione oppositarũ opinionum facile concludit, quid de voce dicendum sit, si enim vox est nota eorum,

quæ

quæ ſunt in intellectu, iñ intellectu autem oppoſitæ ſunt illæ opiniones, quæ ſecundum affirmationem, & negationem ſunt, in hoc etiam eodem enunciationum uocalium conſiſtit oppoſitio, & ſicut contrariæ opiniones de eodem ſimul eſſe veræ nequeunt, ita nec in voce contrariæ uel contradictoriæ enunciationes veræ ſimul erũt de eodem.

Dico (ſimul) quia de eodem contrariæ veræ, & contradictoriæ poſſunt enunciari, vt de Petro quod eſt albus, & quòd non eſt albus, quod ſedet, & non ſedet; ſed ſimul, ideſt, pro eodem tempore id omnino repugnat, vt ſupra diximus.

Hic eſt finis capitis, & totius libri de interpretatione Ariſto. ſi aliqua prætermiſſa ſunt, eo factum eſt, quia ſuis locis copioſe, & exacte tradentur, Deo fauente, cui ſit gloria in ſempiternum. Amen.

FINIS.

LAVS DEO,

B. Q. V. M.





FRANCISCI TOLETI SOCIETATIS IESV, NVNC S.R.E. CARDINALIS AMPLISSIMI COMMENTARIA,

Vnà cum Quæstionibus, in libros Posteriorum Analyticorum Aristotelis.

De subiecto, inscriptione, ordine, procedendi modo, & diuisione horum librorum.



POSTERIORVM libri & dignitate, & vtilitate reliquas oẽs Logicæ partes antecellũt, hi.n. sunt qui aliis tũ scientiis, tum artibus, magnũ vsum exhibẽt, & a quibus, & vniuersalis peritia, & exacta cognitio Logico comparantur: adeo vt Aristoteles Themistio visus fuerit consulto in his, ob eorum sublimitatem, obscuritatem affectasse.

Antequam autem ad contextum descendamus, non ab re erit quinq; prælibare, ex quorum cognitione facilior erit processus. primum est libri obiectum, alterum inscriptio, tertium ordo, quartũ procedendi modus, postremo diuisio, manifesta fient.

QVAESTIO PRIMA.

Prolegomenorum de subiecto lib. Post. Analyt.

Primum fundam. Circa primum aduertendũ est. Logicam, vt sæpe diximus, in hunc vsum fuisse inuentã, vt modũ aperiret, quem intellectus noster obseruat in rerũ veritatibus cognoscẽdis & indagandis: vt.n. artes docent modũ, quo res operamur, ita & Logica modũ quo nos intelligimus. Duplex aũt est rerum veritas, altera, quæ per se ipsam, postquam intellectui obiicitur, nota fit; nec intellectum erga eam errare contingit, quales sunt veritates eorũ, quæ principia dicuntur: vt oẽ totũ est maius sua parte: quodlibet est uel non est, & similia, de quib. Aristoteles in 2. Metaph. in principio dixit, in ianuis quis ab errat? hæc autem non opus habent Logica, sunt enim per se manifesta, nec aliter intellectus ea cognoscit, quã sensus, puta visus, suũ obiectum præsens, vt bene dixit Linconien. 1. Poste. c. 9. & Aegid. 2. Poste. cap. vlti.

Altera ueritas rerum est, quæ non statim per se intellectui est manifesta, nisi vtamur aliquo discursu, & ratiocinatione, qua talem veritatem per aliam notiorem deducamus: quales sunt eę veritates, quæ de conclusionibus habentur, non enim sine discursu tales cognosci possunt: hæc

autem Logica indigent, quæ talem modũ nempe discursum,& ratiocinationem ostẽdat explicet,& doceat; atque hic est usus, & necessitas Logicæ.licet enim modum co gnoscendi etiam simplicia tradat,quod factum est in prædicamentis,tamẽ ea omnia in compositam, & discursiuam,cognitionẽ ordinantur.

2.*Fund.* Est præterea, aduertendum veritatem hanc, quæ discursu habetur,esse in duplici differentia,quædam est, cuius cognitio dicitur scientia,quædam uero cuius cognitio dicitur opinio;seu clarius,quasdam res opinione, quasdam scientia discurrentes cognoscimus;ea sciuntur, quæ sic se habent. sicut cognoscuntur, nec aliter se habere possunt quam ut intelliguntur. v. g. scimus hominem esse risibilem,quia re uera ita est nec aliter esse potest quin homo sit risibilis & nobis manifestum est ita id esse: propterea scientia, cognitio vera, necessaria, & clara dicitur.de his uero opinamur,quę sic se habere non constat, sed coniectura & probabilitate quadam cognoscuntur, quare aliter se habere possunt,quã opinamur: & ideo opinio incerta,obscura, ac mutabilis,cognitio dicitur.

Iuxta has duas cognitiones duplex est in nobis discursus;& is, quo scientiam consequimur,qui demonstratio dicitur,& is quo opinionem,qui syllogismus Topicus nuncupatur: vnde fit,ut Logica maxime in hac utraque parte versetur,nẽpe, & Demõstratiua,& Topica, quæ Dialectica peculiariter dici solet.harum altera his libris continetur,nempe demonstratio, altera vero libr. Topicorum,

1.*concl.* Est igitur horum librorum obiectum, & materia circa quam versantur, demonstratio. nempe syllogismus,quo scientiam rerum consequimur.quæ sententia est communis omnium Græcorum,& fere omniũ Latinorum, immo ipsius Aristotelis qui 1. Priorum c 4 proposuit obiectum Analyticæ partis ipsam demonstrationem, præmittendo tamen cognitionem syllogismi in communi,tanquam uniuersalioris: ex obiecto autẽ apparet quanta sit utilitas huius partis Logicæ,a qua,velut ab instrumento necessario scientiæ reliquæ dependent.

Opi.contraria,et eius rationes. At circa hoc fuit Auerroeis sententia in hoc prologo, non in his libris demonstrationem solam per se, sed etiam definitionẽ considerari; propterea demonstratio obiectum non erit,cum non omnia,quæ in hac parte considerantur, complectatur. Hanc sententiam receperunt quidam iuniores, quorum rationes præcipuæ sunt.

Primo ad Logicum spectat tractare per se de definitione, est enim instrumentum cognoscendi,qua consideratione ad Metaphysicum pertinere non potest: sed nulla pars Logicæ est,quæ definitionem conside ret,nisi ista, ergo ad hanc partem pertinet. probant minorem,quia si ad aliquam partem aliam spectaret,maximè ad 6. Topicorum: sed ad eam non pertinet,cum Topicus ibi non definitionem construat, sed cõstructã examinet,ut notat Alex. ibidem in principio. 1.*Ratio.*

Secundo,etiam si non esset demonstratio,adhuc definitio esset, & a Logico consideraretur, ergo definitio non propter demonstrationem, sed propter se in Logica consideratur.

Præterea nobilior est definitio ipsa demonstratione,ergo nõ ipsius causa debet a Logico considerari.sed potius dẽmõstratio propter definitionem: antecedens patet, ex Aristo.7.Meta.text.4 nobilius,(inquit) est scire quid sit homo,quam qualis sit.Sed illud habetur per definitionem,hoc autem per demonstrationem: ergo potius instrumentum est definitio,quam demonstratio. Ob hæc igitur asserunt horum librorũ tam demonstrationem,quam definitionem esse obiectum.

Hæc sententia non est recipienda, multis ex causis: primo, quia est contra communem omnium Græcorum,& Latinorũ opinionem.Secundo est etiam contra Aristotelem.nam 1. Priorum cap. 4. proponit se intendere de demonstratione differere: prius autem de syllogismo,tanquam de su periori; quo loco definitio non per se, sed cum demonstratione sumpta ponitur,aliàs enim ante syllogismos esset tractanda,cum syllogismus non sit definitione superior, Tertio, sententia ista est contra rationem primo,sicut totius scientię unicum est cõmune obiectum,ita partium scientiæ vnicũ est per se particulare obiectum:sed libri hi una pars Logicæ sunt,ergo vnicum est eorum per se obiectum:non ergo definitio simul,& demonstratio per se considerantur præsertim cum maxime differant,definitio *Confut. huius opinionis.*

enim

etiam est instrumentum simplicium, demõstratio cõpositorum; definitione, quid res sit, demonstratione, qualis, & propter quid sit scimus. Hoc argumento coguntur isti ponere obiectum horum librorum modũ sciendi: contemplantes autem talium instrumentorum diuersitatem, asserunt tale obiectum esse æquiuocum: Sed confutatur hoc argumento: Vel illud est pure æquiuocum vel analogum, si pure æquiuocum, ergo iam non datur vnum obiectum, cum in eo nulla sit vnitas rei, sed solius vocis: si vero est analogum, ergo vnum significatum est propter alterum. Quarto, rationes huius sententiæ inualidissimæ sunt.

Ad pri. Ad primam, respondetur cum Eustrat. prologo 2. Poster. definitionem hic non considerari secundum se, sed vt est causa vna, qua probamus passionem inesse subiecto, quo etiam modo aliæ causæ quoque hic considerantur. Ad maiorem autem argumenti, Eustrat. admittit Metaphysicum per se considerare definitionem; sed mihi hoc non satisfacit, nam Metaphysicus eam considerat, vt dicit rei substantiam, non vt est cognitionis instrumentum: hoc enim Logicum est, ut dixit Auerr. 7. Metaph. cõment. 42. Propterea neganda est maior, Logicus enim non per se & immediate definitionem considerat, sed vt ad demonstrationem pertinet: quod optime dixit Aegidius in proœmio 1. Priorum: vt enim intellectus operationes simplices non sunt propter se, sed ad compositas ordinantur: ita & definitio, quæ simplicium est, non propter se, sed ad argumentationem ordinanda est: nec ex hoc sequitur definitionẽ non tractari exacte in Logica: vt enim Physicus exactè de forma, & materia dicit, & de anima, & reliquis, licet vt ad corpus naturale ordinantur, ista consideret: ita & Logicus de definitione.

Alber. tracta. 1. suæ Logicæ, cap. 5. dicit hanc partem Logicæ, de definitione, non extare: vnde posset optime dici, quòd quãuis Logicus de definitione per se ageret, tamen talis tractatus omnibus libris de argumentatione anteponendus esset, cum sit simplex; esset enim immediate post prædicamenta.

Ad secũdam. Ad secundum respondetur facile, si demonstratio esset ablata, maneret definitio, sed Logica esset manca, nec haberet eam rationem, quam modo habet, cum eius finis mutetur.

Ad tertiam. Ad tertiam negatur definitionem esse potiorem; nec ille textus quicquam contra nos probat: illic enim inquit nobilius esse scire quid res sit, quam solum qualis sit: at demonstratio non solum ostendit qualis res sit, sed propter quid etiam talis sit: in hoc autem includitur, quid sit; & hæc est maxima cognitio, nempe scire res per suas causas, quod demonstratione fit. immo si textus consideretur, est contra eos: nam subdit. Aristoteles rationem quare sit melius scire quid; quia, inquit, qui sit, quid, facile scier, quale: ac si dicat, quid scit definire, scit demonstrare. hactenus de subiecto, nunc de inscriptione horum librorum dicamus.

QVESTIO II.

De Inscrip. Lib. Post. Analyt.

Inscriptio huius libri Grecè est, τῶν ἀναλυτικῶν ὑστέρων 1. resolutoriorum posteriorum; in cuius gratiam prius quid resolutio sit explicemus: circa quam vehemẽter neoterici digladiantur.

Quid resol. Resolutio igitur, vt Alex. & Philop. 5. Priorum in principio afferunt, no est aliud quàm regressus quidã rei in ea. principia, ex quibus est, seu a quibus pendet. v.g. est corpus aliquod ex elementis constitutum, dissoluitur, in eadem elementa redit: talis reditus resolutio dicitur.

Resolutio alia realis, & rationis. Est autem hęc resolutio duplex, quędã realis, quędam rationis: realis est quę in ipsis fit rebus, actione in ipsis realiter existente, ut quando vere mixtum in elementa resoluitur, quando totum in particulas secatur: resolutio rationis est quæ ipsis reb. accidit, non quidem actione existente in ipsis, sed intellectus operatione: vt enim mixtum sui corruptione in elementa realiter resoluitur, ita intellectus sua consideratione mixtum in elementa redigit; talisq; resolutio rationis dicitur.

Resolutio rõnis duplex. Mathematica, & Logica. Hæc resolutio rationis duplex est, altera Mathematica, altera Logica. Mathematica est qua propositam conclusionẽ in ꝓprias causas, per quas demonstretur, reducimus: vt nihil aliud sit talis resolutio, quã inquisitio & perscrutatio quędam causarũ illius

illius conclusionis: sicut in Moralibus, consultationes sunt inquisitiones mediorum ad res faciẽdas, vt docet Aristoteles 3. Eticho. c. 3. ex quo patet, hanc resolutionem non esse demonstrationem; demonstratio enim per causam effectum monstrat, resolutio vero posito effectu, causam indagat: resolutio tamen ipsi demonstrationi deseruit, vt docet Eustrat. in prolog. 2. Poste. talis resolutio Mathematica dicit, non quòd solus Mathematicus ea vtatur, cum & aliæ scientiæ etiam in proprias causas conentur sua redigere, sed quod mathematici frequentius, & clarius id efficiant.

Quid resolutio rationis Logica, & quotuplex.

Logica resolutio, quãuis multiplex sit, vt 1. Prior. diximus, tamen quãtum ad rem spectat, duplex est, altera vniuersalis, altera particularis, uniuersalis est, qua cõclusionẽ aliquam in figuras quasdã, & modos quibus est syllogizanda, redigimus; ab his enim tanquam à principijs illationis dependet: similiter eadem resolutione reliquas argumentationis species in syllogismum, ut cuius vi innituntur, resoluimus, & ipsum etiã syllogismum in duas propositiones, & in tres terminos reducimus. Resolutio uero particularis est qua propositam conclusionem, figura, & modo iam suppositis, in præmissas, & principia quædam necessaria, & quæ ipsius causam important, reducimus; quæ quidam resolutio maxime deseruit Mathematicæ resolutioni; hęc enim in causam resoluit effectum. Logica uero particularis præmissas necessarias secundum causas disponit, & quærit. Possumus enim in syllogismo aliquo duo considerare, & illationem quandam qua conclusio ex præmissis infertur, & probationem etiam, qua conclusio per principia necessaria, & per suas causas probatur: vnde dupliciter resoluimus conclusionem, & in principia inferendi, nempe in figuras, & modos, quæ resolutio a Latinis dicitur resolutio formæ, à Græcis resolutio syllogismi simpliciter: & in principia probantia, non vtcunque, sed necessario, & per causam, quæ resolutio a Latinis dicitur, materiæ, a Græcis particularis, illa resolutio prior est, cum sit formę, & communior; hæc posterior, cum sit materiæ, & particularis, vnde fit, vt pars Logicæ, qua communis resolutio traditur, liber Priorum dicatur; pars vero qua particularis continetur, liber Posteriorum.

Cõclusio quæst. Hæc igitur inscriptionis huius ratio; de resolutione posteriori. i. de modo inquirendi principia necessaria, & pręmissas, quę causæ sint per quas conclusio est demonstrãda, ac in eas resoluenda. Hic autẽ oportebit vnum adnotare, has partes Logicę resolutiuas dici, non quòd ipsæ resoluendo procedant; sed ꝙ resoluere doceant iuxta duos hos resolutionis modos: cum autem resolutio non fiat nisi composito, vel eo ꝙ resoluẽdum est pręcedente. hinc fit vt istæ partes Logicæ ostendant quod est resoluẽdum, nempe cõclusionem aut syllogismũ, & ea in quæ ista sunt resoluenda.

Dubium. An hi lib. aliqua ex parte sint compositiui.

Dubitatur. An hi libri aliqua ex parte compositiui sint, & non semper resolutiui. Respondent Philopo. & Bura. 1. Priorũ in his aliquid compositionis contineri: nam in libro Priorum docemur syllogismum componere; in libro vero Posteriorum demonstrationem: tamen quia potior est resolutio, & difficilior, idcirco libri resolutiui dicuntur. *Aliorum sententia.*

Mihi aliter uidetur dicendum, nempe hos libros docere conclusionem propositã in præmissas, quibus inferatur, resoluere, quod simpliciter syllogizare dicitur, & cõclusionem etiam in præmissas necessarias resoluere, quod est demonstrare: & quia hæc tradi non potuerunt quin prius, quid syllogismus, quid demonstratio esset, expli caretur, propterea illa in his continentur: hoc tamen non est componere, sed ea ostẽdere, in quę resolutio facienda est. Fatendum est tamen cum ex resolutione noua fiat compositio, eadem arte nos doceri, & resoluere, & componere, sed illius prius. *Propria opinio.*

QVAESTIO I.

De diuisione Logices in partem Iudicatiuam, & Inuentiuam.

Est aliud dubium, in quo elaborauerunt qua ratione hæc pars Logicæ Analytica iudica-

iudicatiua dicatur, Topica vero inuentiua.

1. aliorũ sententia. Ad quod aliqui responderunt non tam vere, quam subtiliter, nempe Topicam argumentari ex signis quibusdam, Analyticam vero ex causis: & quia signa ad inuentionem, causæ ad resolutionem spectare vi*Refellitur ea sententia.*dentur, inde ad Topica inuentio, ad Analytica resolutio, & iudicium spectat: sed hoc postea quam quod leue est, non satisfacit. nam pars prior Analytica cum non per causam syllogizet, non esset iudicatiua, quod falsum est.

2. sent. Alii respondent in Topica, & Analytica esse inuentionem, & iudicium, liber. n. Priorum medium syllogizandi inuenit, & de inuẽto iudicat: & Posteriorum liber docet etiam inuenire medium, nempe causas, & præmissas, & de eisdem iudicare, an ita sint, & demum liber Topicorum docet inuenire probabilia, & de ipsis, an talia sint, iudicare: tamen quia in parte Analytica difficilius est iudicare, quam inuenire, iudicatiua dicitur: est autem difficilius iudicare; nam conclusioni demonstrandæ vnum est medium, quia non nisi necessarium demonstramus, non enim utraque pars contradictionis demõstratur: ad istud innumeras habes leges & conditiones, propterea inuentio est facilis, quia est vnius, iudicium difficile, quia multa debet habere: at in Topica facilius est iudicare, quia considerat probabile, quod facile examinatur, sed difficilius est inuenire, quia oportet vtràque contradictionis partem probabiliter ostendere, ac propterea a principaliori inuentiua dicitur. Hæc sententia habet aliquid apparentiæ, sed caret fundamento.

3. sent. Alii respondent aliter, Topicum, & Analyticum esse inuentiuum, nam præmissas vterque quærit ad conclusiones probandas, interest tamen inter utrumque, nam Demonstrator solum verum probat, & a falso separat, at Topicus uerum a falso non discernit, cum solum probabile considerret, quod aliquando uerum, aliquando falsum esse potest, ideo alter iudicatiuus, qua si discretiuus veri a falso dicitur, alter solũ inuentiuus manet.

Propria authoris opi. Dicendum est meo iudicio, primo, duas esse argumentationis partes, alteram habentem se vt materiam, nempe propositiones ipsas, & terminos rerum significatiuos, alteram ut formam, dispositionem nempe secundum figuram & modum: vnde qui argumentationem alienam componere vult, opus habet quærere hæc duo, & formam, & materiam aliquam quæcunque sit.

Secundo, inuenire non esse aliud quam occultum, siue ignotum inquisitione aliqua manifestum, & notum facere, vt exemplo eorum, qui inueniunt aliquid comprobari potest iudicare vero est assensu, uel dissensu rem sic, uel aliter se habere, cognoscere, verbi gratia inuenimus rem, dum uario discursu tandem in eius cognitionem deuenimus, iudicamus, dum talem qualem quærebamus, consideramus. *Secundũ fundam.*

Tertio, ignoranti argumentationẽ opus esse prius duplici inuentione, similiter duplici iudicio, oportet. n. materiam inuenire, ex qua confici debet argumentatio, similiter de ea iudicare, an talis sit, qualem quærebat; oportet prçterea formam, quç eam disponat inuenire, & talis forma sit iudicare: his. n. omnibus absoluitur argumẽtatio: atque ad Logicum aliqua spectant, qui argumẽtationem docet: dico aliqua, quia materia non est negocii Logici, non enim res considerat, sed formam argumentandi ipsis applicat. *Tertium fundam.*

Quarto, inuenire argumentandi formas non esse ipsius Logicç artis, cum sit ante ipsam, nam idest inuenire Logicam, sed artis est ipsas formas inuenta docere, probare, & declarare, & rebus applicare, quod totum ad iudicium pertinet: propterea liber Priorum formç iudicatiuus dicitur. similiter inuenire res, seu terminos, quibus forma applicatur, non Logici, sed aliarum sciẽtiarum, seu habituum, qui res considerant munus est: ea tamen secundum propositiones ordinare, & an tales sunt quales petuntur dignoscere. hoc est iudicare, & ad Logicum spectat. *4. Fund.*

Quinto, materiam hanc esse triplicem, necessariam, probabilem, apparentem, in quarum singulis est inuentio, & iudicium proprium. Omissa apparenti, de qua dicemus postea, necessariam ad librum prçsentem, Topicam, seu probabilem ad libros Topicorum referri certum est. Cum autem inuentio non sit Logici, sed iudicium materiç necessariç, inde lib. Poste. iudicatiuus dicitur, quia nihil ex hoc Lo- *5. Fund.*

gico, præter ipsum iudicium accedit, dices, eodē modo liber Topi. iudicatiuus dicitur, cum inuenire probabile, non sit Logici, sicut nec inuenire necessarium, vt diximus: Respon. esse vale diuersam rationem.

Hoc idē Alb. c. 1. huius libri. & libro 1. Met. c. 5. Vltimo ergo maxime aduertendum, quod Logicus, vt Logicus purus est, nullam rem contemplatur, sed tantum res alio habitu cognitas ordinat secundum formam argumentationis, aut diuisionis, aut definitionis, aut enunciationis, aut alterius similis, quapropter antiqui Stoici, & Plato, Logicam a reliquis scientiis non separabant, sed coniunctam eis addiscebant, vt dicit Philop. 1. Priorum, in principio: hinc est quod Dialecticum scientem, ac Metaphysicum vocabant, vt videre est apud Plot. 1. Aenea. lib. 3. c. 4. At Peripatetici eam separarunt, ac prius ipsam puram addiscebant: postea scientias, vt docet Arist. 2. Metaph. c. 3. stultum est (inquit,) simul scientiam & modū sciendi discere.

Id refert Orig. sup Cant. homi. 1.

Responsio ad q. Cum igitur res quædam sint necessarię, quarum scientiæ sunt, quædam probabiles, quarum sunt opiniones, quæ solo intellectu absque habitu sæpe producuntur; Logica a rerum necessariarū cognitione fuit seiuncta omnino, ac illarum cognotio fuit scientiis reseruata: at a cognitione probabilium non fuit prorsus abiuncta: immo cum illa sub nullo habitu compræhendantur relicta fuerunt Dialecticæ, hinc est quod sæpe clamat Aristo. Dialecticam considerare quid in vnaquaque re sit probabile, non quòd talis cognitio ipsius propria sit, sed illi relicta est. Hinc fit quod Topicus maximas habet reales, quibus vtitur, sed vt probabiles sunt. Ex hoc apparet inuentionem probabilium, Logicam esse, ac ob id liber Topic. inuentiuus dicitur: non sic de necessario, in quo solum Logicus iudicio vtitur: & hoc est admodum memorię mandandū, est enim ianua multarum veritatum, quæ in Logica occurrunt.

QVAESTIO IIII.

De ordine horum librorum.

Ex his quæ proposuimus superius tertiū erat ordo, quo nempe loco hic liber sit ad discendum; sermo enim est de ordine doctrinæ, hic autem doctrinæ ordo triplex esse potest, vt constat ex Aristotele variis in locis, primus est secundum necessarium, idest quando in vnum doctrina prius altero traditur, quia hoc sine eius cognitione haberi non pōt, quo pacto multi ex grauioribus Arist. interpretibus. 1. de anima. docent cognitionem & scientiam de anima præcedere scientiam de animalibus, quia animalia absque aīæ cognitione cognosci nequeunt. *Triplex ordo doctrinæ.* Alter est ordo secundum notius, quando id præmittitur, quod est notius, licet ex eius cognitione alterum non dependeat, quo pacto liber Metheor. præmittitur libris de anima, quia mixta illa metheorologica notiora sunt. Tertius est secundum dignius, quādo id præmittitur quod dignius est: quo pacto Aristoteles 2. de anima ante posuit visum reliquis sensibus, quia dignior erat & nobilior.

Hoc igitur supposito petimus quo ordine liber hic aliis sit antepouendus, uel post ponendus: & nulli dubium est librum Priorum præcedere ordine doctrinæ, propter necessitatem, & quia notior est, cuius rei ab auctoribus triplex in hoc prologo ratio reddi solet: prima est, notiora sunt prius tradenda minus notis, sed syllogismus in communi notior est demonstratiuo, quia est vniuersalior, vniuersaliora autem notiora nobis sunt, ergo liber Prior. qui de syllogismo in communi est, debet antecedere. Et hæc ratio est etiam ipsius Aristotelis 1. Priorum. c. 4. Altera ratio est. Rectus & necessarius doctrinæ ordo poscit, vt passiones prius de proprio & immediato subiecto demonstrentur, quam de mediato, ergo subiectum immediatum prius est tradendum: declaro antecedens, mobile est passio quædam primo corpori naturali inhærens, mediate uero & secundario elemēto, cœlo, aliisque corporibus: talis passio recto doctrinæ ordine necessario prius de corpore naturali, quam de hoc, vel illo corpore demonstranda est, sequitur ergo ut necessario antecedat corporis naturalis doctrina. Hoc igitur supposito, sequitur argumentum, inferre est passio tradenda de demonstratione, hæc autem immediate competit syllogismo, prius ergo de syllogismo est ostendenda, ob idque syllogismi doctrina antecedit. Tertia ratio est: quia nisi cognitio syllogismi in communi præcederet, idem

1. Ratio. *2. Ratio.* *3. Ratio.*

idem multoties inutiliter repeteretur, nam in demonstrationis doctrina oportebat explicare ea, quæ insunt ratione syllogismi in communi, & eadem iterum repetere in syllogismo Topico. & hæc est ratio, qua Arist. 1. de partibus. c. 1. ostēdit communia particularibus esse prius tradēda; non igitur de hoc dubitabit.

Dubium Dubium tamen est de libris Topicorum & Elenchorum an huic sint anteponendi. *Sententia Philopo. & Auic.* Philopo. & Auic. quorum etiam meminit Auerro. in hoc prologo, asserunt librum Topicorum immediate sequi librum Priorum, & huic nostro esse anteponendum. Est autem una ratio Philoponi, quando intellectus ad aliquam veritatem capiendam disponitur, prius rationibus probabilibus quam demonstratiuis præparatur, ergo cognitio & doctrina probabilium, quæ Topica est, antecedere debet doctrinam demonstratiuam, *Probatur sententia Philoponi. 1. Ratio.* antecedens est notissimum est enim hic mos communis, & præsertim Arist. qui prius veritatem rei probabiliter, & dialecticè exagitat, quam demonstratiue conuincat. Altera est ratio Auicennæ: communiora sunt præmittenda, sed probabile est superius necessario, quod uocat intelligibile, nam omne necessarium est probabile, non tamen omne probabile est necessarium præmittendo, ergo est doctrina probabilium, *2. Ratio.* Circa librum Elench. Philop. docet esse postponēdū libris Posteriorum, quia sunt de syllogismo deceptorio, prius autem oportet doceri veritatis instrumenta, quam erroris.

Refellitur sententia Philopo. Hæc opinio non recipienda, imo asserendū est cum Alex. 1. Elench. c. 4. & Albe. hoc libro, tract. 1. c. 1. & S. Tho. atque etiam Aue. in hoc Prologo, & reliquis, librum Posteriorum immediate coniungi cum libris Prior. & profecto non debet quis dubitare hoc esse de mēte ipsius Arist. vt diximus 1. Prior. c. 4. vbi se velle demonstrationē tractare præposuit syllogismo tamen inceptu-rum, quia communior erat, post syllogismi igitur cognitionem immediate demonstrationis doctrina sequitur.

Rō qua probatur auctoris sententia. Ratio autem huius ab authoribus in præsenti multiplex assignatur, qua non solum dignitate, sed etiam cognitione, & necessitate hunc librum esse anteponendum probatur: imperfectum non cognoscitur nisi ex perfecto, sed Topicus syllogismus quid est imperfectum, demonstratio vero perfectū, ergo huius cognitio anteponenda est: maior est certa, quia imperfectio est aliqua priuatio, quæ sine positiuo cognosci nequit nullus. n. quid cęcitas, quid tenebrę, quid mors cognoscet, nisi uisum, lumen, & vitam præcognoscat: minor ostenditur ex effectibus ipsorum, nam Topicus syllogismus inducit opinionem conclusionis, demonstratiuus uero scientiam: at opinio est quædam scientia imperfecta, est enim cognitio incerta & obscura.

Potest etiam minor aliter explicari, & probari, propterea aduerte cum Alberto, & S. Thoma. in prologo, tres esse rationis & intellectus processus: primus quo ex necessariis, & semper veris propositionib. deducit conclusiones necessarias ac semper veras, quas non cōtingit aliter esse, & hic processus est perfectissimus, cum cognitionem discursiuam perfectissimam generet, nempe scientiam, talis est demōstratio, alter est processus ab isto deficiens, & imperfectus, quo intellectus, non ex necessariis, & semper veris, sed ex his q̄ maiori ex parte uera sunt infert conclusionem non semper veram, sed quæ aliter se habere possit: & talis est processus Topicus. tertius est qui nō ex necessariis aut probabilibus, sed apparentibus inducit conclusionem apparentem: & hic est imperfectissimus, efficit enim deceptionem, sicut secundus opinionem. Cum igitur hi duo processus sint aliqui, & imperfecti, regulandi sunt ex perfecto. ob idq; eius cognitio anteponi debet eademque ratione libri Topicorum antecedunt libros Elenchorum. *Rō confirmatur.*

Ad argumentum primum Philoponi, Respondet Auer. in præsenti, cōcedendo, prius oportere rationibus probabilibus rem attingere, quam demonstratione ostēdamus, negat tamen eundem ordinem obseruandum esse in eorum doctrina, immo prius oportet docere necessaria, quorum sint demonstrationes, quam probabilia. *Soluitur 1. Phi.*

Ad secundum Auicen. etiam Respondet Auerroes dupliciter, primo admittēdo necessaria esse probabilia, non tamen sequitur ut doctrina probabilium sit præmittenda, quia in logica nō considerantur ipsa probabilia aut necessaria, sed traduntur regulæ ad cognoscenda probabilia & necessaria, quæ sunt diuersę inter se, nec aliorū *Soluitur 2. Auic*

V 4 regulæ

regulæ in aliquo cum aliorum regulis communicant, & sic soluitur primo argumentum. Alteram etiam affert solutionem, népe negando omnia necessaria esse probabilia; hoc enim falsum est, cũ multa sint necessaria quæ sunt non probabilia, vt diximus lib. 1. Topicorum.

QVAESTIO V.

De Modo procedendi.

Sequitur modus procedendi, hic autem facilis est, nempe, definitiuus, diuisiuus, inductiuus, & syllogisticus, eiusmodi enim instrumentis demonstrationis naturam manifestat.

Dubiũ. Sed dubium est vnum, à quo vix aliqui se possunt expedire: num demonstratione vtatur circa ipsam demonstrationem: non enim fieri posse uidetur antequam cognita sit demonstratio posse quemquam uti demonstratione, ob idque aliqui id negant, *1. opin.* inter quos fuit Paulus Venetus, quod *2. opin.* profectò est clarissime contra Aristotelem, qui cap. 2. huius libri, demonstratione probauit demonstrationem constare ex veris, & primis &c. quia facit scire, vnde à fine materiam probauit, quod est demonstrare: & hoc idem etiam sæpe facit. propterea dico sine dubio Aristotelem in inuestigãdis his, quæ ad demonstrationem exiguntur uti etiam demonstratione.

Atque ut hoc ex suo principio intelligatur, aduerte hominem solo intellectu absque alio habitu, & scientia sæpe syllogizare, & discurrere, & demonstrare, & rationibus, ac demonstrationibus acquiescere, licet earum naturam ignoret, quod docuit Arist. 1. Rhetor. ad Theodect. cap. 1. perfectè verò cognoscere hos discursus, & ratiocinationes perfecte facere logicæ artis est, nec peruentũ fuit ad eorum cognitionem nisi eisdem rationibus naturaliter exercitis, & imperfectè cognitis, quod doctè dixerunt Philop. & Alber. 1. Prio. c. 2. docentes in artib. & scientijs præsupponi notiones naturales. Iuxta hoc respondeo, qui tradit doctrinam demonstrationis, cum iam demonstrationem cognouerit, poterit circa eam demonstratione uti, qui uerò discit, talem demonstrationem recipit notione naturali, qua cognoscit esse rationem bonam, quamuis non cognoscat exactè naturam illius, quousque demonstrationem in vniuersum didicerit.

Quod si obijcias, quomodo demonstratio probat demonstrationem, nam seipsam probaret? dico, demonstratio qua probat sumitur, vt instrumentum probandi, demonstratio quæ probatur tanquàm obiectum commune omnibus demonstrationibus: non repugnat autem ut idem probet seipsum diuersa ratione sumptum, scilicet, vt instrumentum est, & ut sub eo quod probatur continetur; quo pacto definitio definitionis seipsam definit. *Obiectio & resolutio.*

De diuisione.

Superest vt de diuisione dicamus, & quidem in duas partes principales diuiditur hic totus liber, in priori sunt ea, quæ ad demonstrationem ipsam pertinent, in posteriori verò quæ ad ipsius medium, sub quo definitio est, & sufficiat ista generaliter diuisisse, quæ postea particularius sunt enarranda. 6



ARISTOTELIS STAGIRITAE, PERIPATETICORVM PRINCIPIS,

Posteriorum resolutoriorum, Liber primus.

SEVERINO BOETHO INTERPRETE.

SVMMA LIBRI PRIMI.

De demonstrationis essentia, conditionibusq; ad eam requisitis. De differentia demonstrationũ quod, seu quia, & propter quid. Quæ figura aptior sit demonstrationi. De ignorantiæ speciebus, quæ in scientijs accidunt. Finitos esse demonstratiuarũ propositionum terminos. De demonstrationum varijs speciebus, ac earum inter se comparatione. De varijs demum Theorematibus ad demonstrationem conferentibus.

1

Omnem doctrinam, omnemque disciplinam intellectiuam ex præexistenti fieri cognitione. Quot sint præcognitionum modi, quæque ea quæ præcognoscuntur. Dubitationum solutio circa propositionem contingentium. Caput Primum.

* *Verbũ hoc quod discursiua interpretatũ est, alij pressius syllogistica, alij latius intellectualis ratiocinatiua cogitatiua, hic et alibi vertunt.*
* *a.l. perficiũtur.*
* *rationes aliqui vertunt.*



MNIS doctrina, & omnis disciplina * discursiua ex præexistẽte fit cognitione. Manifestum autem hoc speculantibus in omnib. Mathematicę nãque scientiarum per hunc modum * accedunt, & aliarum vnaquæque artium. Consimiliter autẽ & circa * rationes, & quę per syllogismos, & quę per inductionem. ambę.n. per ea quę pręcognoscũtur faciunt doctrinã: illę quidẽ accipiẽtes, tanquàm à cognoscẽtibus, istæ verò monstrantes uniuersale per id quod manifestum fit singulare. Itidem & Rhetoricæ persuadẽt. aut enim per exempla, quod est inductio: aut per enthymemata, qđ est syllogismus.

Bifariam autem necessarium est præcognoscere. alia namque quòd sunt præsuscipere necessarium: alia verò quid est quod dicitur, intelligere oportet: alia autem ambo. vt quod quidem omne ut asserere, aut negare, verum, quod est: triangulum uerò, quod hoc significat; vnitatem autem ambo, & quid

" quid significat, & quod est. non enim consimiliter horum vnumquodque manifestum nobis est.

4 Est autem cognoscere, aliq quidē prius cognoscentem, quorundā vero & simul accipientem cognitionē: vt quæcunque sunt sub vniuersalibus, quorum habet cognitionem. quod enim omne triangulum habet duobus rectis equales, præsciuit: qđ autem hoc, quod est in semicirculo, triangulum est, *simul inducens, cognouit. Quorundam enim in hunc modum disciplina est, & non per medium, extremum cognoscitur: quæcunque iam singularia sunt, & non de subiecto aliquo.

** a.l. simul dicens cognouit; Ita ut cōiunctim hæc uerba legantur hoc modo legit Io. gram. illud Th. 8. Auer.*

5 Ante vero quam iuductum sit, aut acceptus fuerit syllogismus, mo do quidem aliquo fortasse dicendū est scire, modo autem alio non.

6 Quod enim non fuerit si est simpliciter, hoc quomodo sciuit, quod duos rectos habet simpliciter? sed manifestum quod ita quidem scit, quoniam uniuersaliter scit, simpliciter autem non scit.

7 Si vero non, quæ in Menone, dubitatio continget, aut enim nihil ad discet, aut quæ nouit.

8 Non enim iam, veluti quidam ni tuntur soluere, dicendum. an ne nosti omnem binarium, quod par est, aut non? asserente autem, attulerūt quendam binarium, quem non existimabat esse: quare neque parem. Soluunt enim, non dicentes omnem scire binarium parem esse, sed quē sciunt, quod binarius. Atqui sciunt quidem, cuius demonstrationem habent, & cuius acceperunt: acceperūt autem non de omni, de quo utique noscāt, quod triangulum, aut quod numerus, sed simpliciter de omni numero, atque triangulo: nulla enim propositio accipitur talis. quod quem tu nosti numerum, aut quam tu nosti recti lineam; sed de omni. Cæterum nihil, puto, uetat, quod ad discit aliquis, est sic scire, est autē sic ignorare. absurdū enim, non si nouit quodāmodo quod addiscit, sed si ita, ut inquantum addiscit, & sic

Vide 2. Prior. c. 26.

Omnis doctrina, & omnis disciplina.



ARISTOTELES optimus artifex omnia quæ de qualibet re proposita peti solent de demonstratione tradit, quærimus enim primo an res sit, deinde quid sit, tertio qualis sit, postremo quare talis sit; his enim scientia absoluitur. Atque hæc quatuor demonstratione docet, quia multi negarunt demonstrationem esse negantes scientiam haberi de rebus, cum caducæ, & mutabiles sint: quales fuerunt Heraclitus, Democritus, & alii. Alii asserentes nihil de nouo sciri, sed scientiam nostram non esse aliud quam recordationem, & reminiscentiam eorum, quæ anima sciebat; qualis fuit Plato, vt quidam asserunt, hos remouet errores, docens & scientiam esse, ac de nouo fieri affirmans, ideoque demonstrationem esse: propterea statuit omnem doctrinam fieri ex præexistenti cognitione, atque postea intendit inferre ex ista, (vt notat Philop.) demonstrationem, quę doctrina est, fieri ex pręexistenti cognitione.

De sensu Propositionis. Omnis doctrina, &c.

Sed dubium est de sensu huius celebratissimæ propositionis: quidam recentiores per doctrinam & disciplinam, intelligunt quamcunque cognitionem intellectus, propterea enim additur illud verbum, intellectiua, ad excludendas cognitiones sensus. Cognitio autē intellectus duplex est, altera

Prima opinio recentior.

ta simplex, seu incomplexa, in qua non est verũ, vel falsum, quã Auerrores in præsen ti vocat secundũ uiam formationis, altera est cognitio composita, & complexa, in qua inest uerum, aut falsum, quam uocat Auerroes secundũ viã verificationis: hæ autem cognitiones sic se habent, ut nunquã sit cõposita, quin simplex præcedat, simplex tñ esse potest, ut nulla alia simplex, aut composita precedat in intellectu: non tamen esse potest quin præcedat aliqua cognitio sensus, cum non contingat intellectum intelligere absque præcedenti sensus cognitione. quo supposito, secundum horum sententiã sensus propositionis est, omnis cognitio intellectus fit antecedenti cognitione sensus

Improbatur prima expositio. Hæc doctrina vera est, sed non videtur ad mentem Aristotelis esse, non enim simplices notitias intellectus quis doctrinas aut disciplinas vocabit, sicut nec ipsas notitias sensuum exteriorum.

1. Sent. Themistij. Aliorum fuit opinio asserentium per doctrinam, & disciplinam intellectiuam esse intelligendam cognitionem complexam veritatis: hæc autem duplex est, quædam prima, & immediata, quæ ex alterius veritatis cognitione non dependet, qualis est cognitio principiorum per se notorum; altera est veritatis cognitio, quæ ex altera pendet, quæ discursiua dicitur; & hæc vtraque veritas semper præsupponit aliquam cognitionẽ: non enim quis totum maius esse parte intelliget, quin prius quid totum, quid pars sit, cognoscat, & tunc dicunt illud uerbum, intellectiua, addi ad excludendas cognitiones sensuum, quæ etiã doctrinæ dicuntur, vt patet in multis brutis, quę dicunt, & doctrinam aliquam capiunt.

Improbatur. 2. Senten. Hæc sententia non est spernenda, est.n. Themist. Philop. S. Thom. & doctrina vera est, & conformis Aristoteli, sed nõ uidetur admodum ad mentem Aristotelis. nam nõ videtur de quacunque cognitione veritatis loqui, sed de discursiua, ut patebit; nihilominus tamen est sententia probabilissima.

3. Sent. Albe. & aliorum. Alia est sententia quę maxime mentem Aristotelis exprimit, nempe per doctrinã, & disciplinam intellectiuam intelligi veritatem discursiuam, quæ ratiocinatione & discursu habetur: hoc enim illud verbum, intellectiua, Grecè significat, & tunc est sensus, omnis cognitio uel omnis assensus qui ratione & discursu habetur, fit ex aliquo alio antecedenti iudicio, nempe pręmissarum, aut principiorum, aut antecedentis, ex quo illa discursiua cognitio deducitur: hæc expositio Auerrois. Alber. Linconien. Appollini Pauli. & Aegidii: & mihi uidetur ad mentem Aristotelis esse.

Circa uerba autem notare oportet cum Philop. & aliis, per doctrinam & disciplinã eandem re cognitionem intelligi, nam eadem cognitio vt a magistro procedit doctrina dicitur, ut uero a discipulo recipitur disciplina: attende autem ex Linconien. non solum doctrinam, seu disciplinam dici quã a magistro uiua uoce quis accipit, sed etiã quam ex scripturis. i. proprio labore inueniendo consequitur. *Nota. 1.*

Aduerte pręterea per cognitionem intelligi, non inuentionem, ut uoluit Alex. sed quid superius, nempe cognitionem tã discursiuam, quam non discursiuam, inuentam, aut a magistro traditam, intellectiuã, aut sensitiuam: ut sit sensus; doctrina. i. iudicium conclusionis haberi ex præexistenti cognitione siue hæc sit alio discursu habita, siue immediate cognita, siue sit intellectus, siue ipsius sensus. *Nota 2.*

Aduerte præterea, cum illa propositio, (ex) dicit habitudinem termini, aut partis, aut materiæ, aut causæ efficientis, hic causam efficientem denotat, ut sit sensus, cognitiò, seu assensus præmissarum faciũt doctrinam seu asserentem ipsius cõclusionis. atq. hæc est huius propositionis explicatio. *Nota 3.*

Manifestum autem hoc speculantibus, &c. 2

Inductione propositionẽ probat in omnib. artibus & disciplinis quæ ratione utuntur, nec hæc probatio est per exẽpla, ut quidã ex recentioribus asserunt. sed est inductio ut docet Auer. Philopo. Them. & alii.

Inductio igitur est, Primo in Mathematicis artibus, hæ enim doctrinam faciunt suarum conclusionum ex præcedenti cognitione principiorum: & sub his disciplinis intellige alias scientias speculatiuas.

Secundo inductio fit in aliis artibus, & per eos intelligit Themist. artes operatiuas, licèt id non placeat Auer. sed tamen uerũ dicit Them. in his enim non contingit ueritatem discursu cõsequi, nisi ex pręexistenti cognitione; quamuis Themist. explicet *Refellitur snia Auer. de artibus operatiuis.*

explicet de ueritate non discursiua secũdũ suam interpretationem, ut diximus.

Tertio in orationib. dialecticis. i. in ratiocinationib. probabilibus, quæ sunt syllogismi, & inductiones, in quib. fit doctrina. i. conclusionis, cognitio ex præcedenti cognitione: nam in syllogismo dialectico accipimus pręmissas tanquam notas, & datas, in inductione vero in singularium cognitione doctrinam vniuersalis facimus. Hic nota dixisse syllogismos pluraliter, nam dialecticus de quo hic fit sermo, non solũ vnã partem contradictionis sicut demonstrator, sed utrãque probabiliter ostendit, propterea syllogismos dicitur facere.

Nota.

Vltimo inductio fit in discursibus, Rhetoricis quæ sunt enthymema, & exemplũ, in quib. non. ſi doctrina consequentis nisi ex præcognitione antecedentis.

Vocat autem enthymema syllogismum & exemplum inductionem, ut notat Themist. quia enthymema est imperfectus syllogismus, & exemplũ imperfecta inductio.

Sed nõ mihi admodũ hoc placet, nam sicut enthymema dici possit imperfectus syllogismus, cũ syllogismo perficiatũ, tñ exéplũ cũ non inductione, sed ad syllogismum reducatũ, & in ipso pficiatur, non dicetur imperfecta inductio, exéplũ.n. ꝑ singulare ꝓbat singulare, at inductio per singulare vniuersale. Propterea mihi videtur sensũ Aristotelis esse, enthymema esse apud Rhetoricum, quod apud Dialecticum syllogismus, & exemplũ, quod apud Dialecticum inductio: & hoc solum intendit Aristoteles; dũ vocat enthymema, & exemplum inductionem, & syllogismum.

3 Dupliciter autem præcognoscere oportet, quædam enim. &c.

Postquam Arist. omnẽ doctrinã ex præexistẽti cognitione fieri docuit, nũc ea quę ante demõstrationẽ pcognoscere oportet, ac modos quibus pręcognoscantur tradit.

Nota de Præcognitionibus al. quã.

Pro quorũ intelligentia aduertendũ est, ea dici præcognita, quorum cognitio est necessaria illa demõstrationi, adeo ut demonstratio absq; tali eorũ cognitione nõ possit ꝓcedere, nõ tñ in ipsa demõstratione, sed extra cognoscunt. modus aũt cognitionis quo hæc cognoscere necesse est, præcognitio dicitur, vt mõ clarius explicabitur; cõcurrunt.n. ad demonstrationẽ tria, quęstio quæ demõstranda ꝓponitur, vt an animus sit immortalis propositiones ex quibus est demõstranda qõtio, nẽpe oĩs actus immixtus materiæ est immortalis, oĩs animus est actus immixtus materiæ: ex his.n. sequitur, animus ergo est immortalis: tandem principia quorũ virtuti & robori innitũtur & ꝓbant hę propositiones, nẽpe impossibile est duo cõtradictora esse simul uera; ex huius enim ueritate prouenit ut illæ duæ propositiones illã quæstionẽ probent, aliter enim illis concessis, negaret conclusionẽ aliquis nisi sequeretur, nt gaia conclusione sequeretur animum esse actum immixtum, & nõ esse actum immixtũ, quod fieri nõ põt, & talia principia demonstrationis dicuntur dignitates, quarum vsus clarius & frequentius in mathematicis perspicitur.

Nota. 2.

Est secundo aduertẽdũ, non oĩa hæc tria demõstrationẽ cõponere, & cõstituere, sed duo priora, quæstio enim mutata forma fit conclusio, nã sub forma dubitandi, quæstio est sub forma uero assertionis illata, est cõclusio: præterea ipsæ propositiones intrinsecæ demonstrationem componunt tãquã præmissæ, ad dignitates extra demõstrationis compositionem manent, non enim eam formaliter componunt.

Expositio.

His duobus suppositis Arist. docet cum quis aliquã demonstrationẽ facit, aut ea cõuincitur, præcognoscere debere tria, duo ex parte quæstionis, vnũ ex parte ꝓpositionũ, in qõne.n. sunt partes duæ, prædicatũ qđ a latinis passio, a Græcis quæsitũ seu interrogatum dr, qđ demõstrandum de altera parte proponitur, quã Latini subiectũ, Græci datum uocant, ut in superiori quæstione, an animus sit immortalis, immortale, quæsitum, animus uero datum dicitur.

In hac ergo quæstione de dato, duo pręcognoscere necesse est, nẽpe quid animus significet, & an sit, nisi.n. hęc duo iam de animo pcognouerimus, neqitaq; ad demonstrationẽ accedemus, nã qõ hæc de illo supponit, est.n. sensus, supposito cognosci, quid animus significet, & animũ esse, peritur, an sit immortalis, hoc enim est demonstrãdũ.

De qsito vero vnũ pcognoscere oportet, nẽpe quid significet, vt quid per immortale significetur. nã q. immortale sit, hoc ipsum in demonstratione cognoscitur, dum de subiecto demonstratur. Ex parte autẽ præmissarum

missarum vnum oportet præcognoscere, nempe dignitates quæ extra demonstratio nem sunt, his enim non præcognitis non fit demonstratio: opus autem est de his præcognoscere an sint.i.veras esse, nam sicut an sit de re simplici, petit an ens sit, ita de complexo an sit, petit an uerum sit, patet igitur, tria esse præcognita, datum seu subiectum, quæsitum, & dignitatem, duas autem esse præcognitiones, an sit, & quid significet.

Expositio. His suppositis, ad textus uerba accedamus, in quibus notare oportet per unitatem intelligi subiectum, seu datum, per triangulum, quæsitum, seu passionem, per verum est affirmare vel negare, quamlibet dignitatem. Nec decipiaris existimans hæc ad unam, & eandem demonstrationem pertinere, vnitas enim, & triangulus non ad eandem demonstrationem pertinent, sed aduersam, vt notat Philopon. Alber. & alij, nam triangulus est primum quæsitum in Geometria, & unitas primum datum in Arithmetica, dignitas uerò illa omnibus est communis demonstrationibus.

Dubiū. Dubitabis, nonne maiorem, & minorem oportet præcognoscere, cum conclusionis doctrina non nisi ex propositionum præcognitione fieri possit, quare ergo dignitatē solam præcognoscendam docet? aliqui sub dignitate etiam ipsas propositiones intelligendas dicunt, quod tamen non est ad Aristotelis mentem in hoc textu: propterea diligenter adnerte; hic intendit Aristoteles ea præcognita manifestare, quæ in ipsa demonstratione non cognoscuntur, sed ante, cum in ea non reperiātur. cum autem duo sint quæ demonstrationem præcedant, ad ipsam tamen necessaria, nempe dignitas, & quæstio, (hęc enim formaliter non faciunt demonstrationem, licèt sint necessaria) hæc oportet pręcognoscere: reliqua enim sicut propositiones, & conclusio ut conclusio est, in ipsa demonstratione cognoscuntur: ob id igitur talia præcognita assignauit.

Est autē cognoscere alia quidem:

Istum textum magnę difficultatis esse, varia, & multiplex grauissimorum interpretum expositio comprobat. In medium adducam ea omnia quæ dicuntur, ex his enim vtilitatē decerpemus, licet ad mentem Aristotelis hæ omnes expositiones non sint.

Latini ferè omnes, hunc textum ita explicant, vt uelit Aristoteles explicare, & docere quo ordine maior, & minor ante conclusionem præcognoscantur, in præcedenti enim textu. (vt diximus in dubio præposito), ipsi existimant Aristotelem inter principia præcognita maiorē, & minorem cum dignitatibus, annumerasse; nunc uerò inter has duas præcognitiones ordinem assignare intendit, qui talis est, ac duplici propositione continetur, quarum altera, maior, multo tempore ante cognosci potest quàm conclusio; potest enim quis ante scire omnem triangulum habere tres angulos, quam sciat hunc in particulari triangulum habere tres angulos: altera minor, simul tempore cum conclusione cognoscitur, non enim stat quemquam scire hunc esse triangulum, quæ minor est, quem simul sciat habere tres angulos æquales duobus rectis, quæ erat conclusio. Notant tamen, licet simul tempore minor cum conclusione cognoscatur, prius tamen natura ipsa minorem cognosci, cum sit causa conclusionis. *1. Expo Latinorum.*

Ex qua expositione sumunt commune dictum tanquàm hic traditum; Cognita maiori, & minori, simul tempore cognoscitur conclusio, & hoc dictum limitant, docentes esse intelligendum supposita cognitione consequentiæ bonæ, nisi enim bonam esse consequētiam cognoscamus non opus est simul cognoscere conclusionem; & ita interpretantur Aristotelem, cum dicit, singularia cognoscimus inducentes, i. illa singularia quæ in minori cognoscuntur, quæ sunt ultima, i. minores extremitates, absq; altero medio, sed simul inducentes, & inferentes conclusionem cognoscimus. ita exponunt S. Thom. Aegid. Licon. Paul. Apollı. & alii cum his.

Improb. 1. Expos. Hæc quidem doctrina uera est, sed (pace eorum dicam) extra mentem & textum Aristotelis. nam id quod de maiori dicunt etiam de minori dici potest, vt enim minor cum maiori cognita statim cognoscitur conclusio; ita maiori cum minori posita cognoscitur conclusio: quod si dicas, maiori per se absque. minori cognita, non cognoscitur cōclusio, ita etiam dicam, minori absque maiori cognita non cognoscitur conclusio, & vtramque per se prius tēpore cognoscere possumus, quàm ipsam conclu-

conclusionem. Præterea ista doctrina est generalis omnibus minoribus, vt quid ergo Aristoteles limitauit ad singularia, quę non dicuntur de subiecto? præterea quia verba textus non admittunt expositionem hanc, vt consideranti patere potest.

1. exposi. Philop. Philoponus aliter locum interpretatur, vt Arist. velit in hoc textu ostendere inuentionem etiam fieri ex præexistenti cognitione, cum superius probatum fuerit de doctrina & disciplina, quātum autem ex ipso Philopon. coniici potest. per doctrinam intelligit ipse cognitionem conclusionis, quæ per aliud mediū habetur, siue à nobis inuentum, siue ab alio acceptum, per inuentionem autem intelligit cognitionem singularium, quam per nos acquirimus ex aliquo vniuersali prius cognito, vt qui sciuit omnem triangulum habere tres angulos ęquales duob. rectis, perspecto aliquo triangulo per sensum statim eum tres angulos duobus rectis æquales habere cognoscit; Et talis cognito inuentio dicitur, & de hac dicit Aristoteles in pręsenti quod fit ex pręexistenti cognitione, nempe ex ipso uniuersali prius cognito, & non per medium aliquod, sed ex ipso sensu illud singulare esse ostendente: at quia est alius modus, qui videtur esse in præexistenti cognitione, nempe cum prius aliquid cognouimus, & rursus illud obliuione intercedente cognoscimus, quę recordatio dicitur, hunc modum Aristoteles in principio textus posuit, vt etiam explicaret omnes modos cognoscendi ex præexistenti: tamen vt uult Philopo. ista non est cognitio, sed recordatio.

Improb. 1. exposi. Ista est sententia Philop. 1. quamuis admodum obscurè ipse loquatur, nec uidetur admodum literæ consona, nam Aristoteles non loquitur de cognitione illa, qua cognoscimus hunc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, quam ipse Philop. inuentionem uocat. sed de hac cognitione sensus, qua hunc triangulum esse absque medio percipitur.

Themistius verò quem sequitur Auerr. multo aliter exponere videtur; interpretatur enim Aristotelē uelle excipere duas cognitiones, quæ uidentur ex præexistenti cognitione fieri, & non fiunt, altera est quæ est per recordationem seu reminiscentiam, cum idem eodem modo quo ante cognouimus, obliti tamen fuimus, rursus cognoscimus; atque hęc non propriè fit ex præcedenti, cum sit eadem cum pręcedenti. i. eiusdem rei, eodem modo cognitæ: & hoc est, quod dicit Aristot. est quædam cognoscere prius cognoscentem, id est quædam cognoscimus, quæ ante cognouimus. altera cognitio est singularium, quorum vniuersale cognouimus, hæc enim uidentur ex præexistenti fieri cognitione, sed nō fiunt; nam qui scit omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, si postea uideat triangulum hunc, tunc cognoscit eum habere tres angulos æquales duobus rectis, sed non totum ex præexistenti cognitione uniuersali, sed hūc triangulum esse absque præcedenti cognitione solo sensu percipit, sed habere tres angulos æquales duobus rectis, id mente & ex præcedenti cognoscit. proinde statim docet Aristoteles, quo pacto etiam illam conclusionem singularem partim ante cognoscamus, in uerbis, quæ in textu sequuntur. Ista est expositio Them. quam obscure satis tradit Auerro. nec mihi displicet, maximè enim uidetur textui, & sensui congruere, quamuis illa priora uerba non sint exacte declarata, vt inferius uidebimus.

Albertus, cap. 4. aliter uidetur exponere, dicit. n. hic Aristotelem uelle ostendere quo modo conclusiones uniuersales & singulares cognoscamus: ac de uniuersalibus primo dicit; eas cognosci alia prius cognoscendo, i. earum cognitio procedit per præmissas quę habeant medium proprium ipsarum, sicut quando hominem risibilem per animal rationale, aut per medium proprium hominis probamus: at singulares non possunt per medium proprium probari, sed solùm per applicationem communis & uniuersalis, quod sensu fit: ut probamus hunc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, non proprio medio, sed solum applicando uniuersale, i. cognoscendo illum esse triangulū: & hoc est quod Arist. dicit absque medio cognosci, i. sine medio demonstratiuo, sicut conclusio uniuersalis. Hæc sentit Albertus. 4. exposi. Alb.

His propositis existimo Aristotelem sic esse exponendum, vt uelit ostendere ea quę in doctrina aliqua discursiua continentur dupliciter cognosci. docuerat enim ante ipsam demonstrationem præcedere cognitionem dignitatum, dati, & quæsiti: superest 5. Auct. exposi.

pereſt vt oſtendat quomodo aſſentiamur his, quæ in ipſa demonſtratione, ſeu doctrina diſcurſiua continentur, ac docet aliqua eſſe quibus non aſſentimur niſi per aliquã rationem præcedentem, vt quando præmiſſas ſumimus vniuerſales, & quæ præcedente indigent probatione, qualis eſt maior in hoc diſcurſu, omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: iſte eſt triãgulus, ergo iſte habet tres angulos æquales duobus rectis: & eſt quod dicit, eſt cognoſcere, ideſt aliqua cognoſcimus in diſcurſu, alia cognoſcentes, ideſt propter præcedentium alium diſcurſum. At vero aliqua ſunt in diſcurſu, quæ non aliàs cognouimus, nec diſcurſu præcedenti; ſed ſolum in illo eodem diſcurſu inducentes cognouimus, & hęc ſunt ſingularia; quia ſub uniuerſali maiori ſubſumimus, non enim ſicut ipſa maior per diſcurſum cognoſcuntur, ſed ſine medio, ſolo ſenſu, ut quòd iſte ſit triangulus: non enim loquitur de concluſione, ſed de minoribus ſub uniuerſali ſumptis: & iſta expoſitio iudicio meo eſt valde notanda, maxime enim Ariſtotelem explicar, quod ſi hæc non placet, placeat expoſitio Them. poſita.

5 Antequam autem ſit inducere.

Cum præmiſſæ quomodo cognoſcantur in diſcurſu proximè docuerit, nunc de ipſa concluſione loquitur, ac docet ipſam concluſionem antequam inducta & illata ſit, & quodammodo eſſe cognitam, & quodammodo non. Verba textus ſunt notanda, dicit; antequam ſit inductum, aut acceptus ſyllogiſmus: nam cum iam minor eſt adhibita, ſiue particularis, ſiue ſingularis. quod vocat inductum, vt quando ſub illa uniuerſali additur iſte eſt triangulus; ſiue uniuerſalis, quod uocat acceptus ſit ſyllogiſmus, ut in uera demonſtratione, nullo modo ignoratur concluſio, imò perfectè ſcitur: antequam minor addatur, & ſyllogiſmus perficiatur, ſed tamen uniuerſales ac maiores propoſitiones conſtitutæ ſunt, tũc partim ſcimus, & etiam partim, & aliquo modo ignoramus.

6 Quod enim neſciuit ſi eſt ſimpliciter.

Incipit declarare quomodo talem concluſionem aliquo modo ſciamus, & aliquo modo ignoremus, idque docet in illa ſingulari dicens; ignoramus illam ſingularem in particulari; cum neſciamus illum eſſe triangulum, at ſcimus uiuerſaliter, dum ſcimus in illa maiori uniuerſali, illum habere tres angulos. ſimiliter de aliis concluſionibus, quas in præmiſſis ſcimus in uirtute, non autem in propria forma, & actu, quouſque inferantur. Hæc eſt explicatio iuxta textum quæ communiter habetur; & profecto auderē dicere, illa uerba ſub interrogatione legenda, ſic: Quod enim neſciuit ſi eſt ſimpliciter, hoc quomodo ſciuit quod duos habeat rectos ſimpliciter? ac ſi dicat, nos in illo vniuerſali ſimpliciter & particulariter non ſcire illam cõcluſionem ſingularem, nam de quo ignoramus an ſit, quomodo perfectè ſcire poterimus, habere tres angulos æquales duobus rectis? at ſi dicat, non ſcimus perfectè, hunc triangulum habere tres angulos quouſque illum triangulum eſſe ſciamus: ac ob id, concludit in illa uniuerſali maiori concluſionem, non actu, & in propria forma cognoſci ſed uniuerſaliter & in potentia, & hic locus eſt notandus, quem docte quidem Bura. ſub interrogatione interpretatus eſt.

Si uero non Memnonis ambiguitas. 7

Ex modo quo partim ſciamus concluſionem antequam ſit inducta, & partim neſciamus, ſoluit duos cauillos, ut declarat Themiſt. & communiter omnes, alter eſt Memnonis apud Platon. in dialogo ſic in ſcripto: hic enim probabat non poſſe cuiquam contingere ſcientiam per inuentionem, tali argumento, nam qui inueſtiat, ſi ſcit id quod inueſtiget, & tunc non eſt inuenire nec diſcere, cum iam id cognoſcat, ſi uero non ſcit, fruſtra quærit cum etiam ſi illi ocurrat, non ſit depræhenſurus.

Ad hoc aũt reſpondendum eſt, nos nõ quærere, & inuenire ea quæ ſcieramus & cognoueramus, in uniuerſali tamen & in uirtute, ignorabamus autem in particulari, ſic propterea id diſcimus. nec eſt abſurdum nec impoſſibile, quemquam diſcere

discere id quod cognoscebat, sed cognoscebat in uniuersali, discit autem in particulari: inconueniens esset, si eo modo quo sciuit, postea disceret.

Nota 1. Vbi aduerte discrimen esse inter Platonem & Aristotelem. Plato enim dicebat nô sciri quicquam de nouo, sed scire esse reminisci. Aristoteles uero etiam docet prorsus conclusionem non sciri de nouo, sed eius cognitio in uirtute præcessit. est autē inter hæc duo magnum discrimen, nam reminiscentia est cognitio illius. quod ante eodem modo, & sub eadem forma cognouimus, obliuio tamen intercessit. & sic Plato existimabat nos scire de nouo: at illa cognitio uniuersalis, seu uirtualis quę præcessit, secundum Aristotelem nec est quæ postea redit, sed primo rem in suo principio, & in uniuersali scimus, postea eam in particulari discimus.

Non enim sicut quidam conantur.

Hic est alter cauillus, vt supra diximus, secundum Themist. qui est Sophistarum volentium probare nos non scire, quia si sciremus, tunc esset scientia huius, omnis, dualitas est, numerus par, quod concedendum est: tum autem faciebant sophisma; tu scis omnem dualitatem esse parem, hæc quæ est abscondita, & quam tu non cognoscis, est dualitas, ergo tu scis illam esse parem, quod est falsum, nam cum nescias esse dualitatem, non scies esse parem: rejicit solutionem quorundam, aliqui enim conuicti sophismare respondebant se non scire omnem dualitatem esse parem, sed omnem eam quam scirent esse dualitatem: Aristoteles hoc reprehendit, ac dicit absque ulla limitatione fatendum esse omnem dualitatem sciri esse numerū parem; cuius ratio est pulchra, nam quando demonstratio illius fit, absque vlla limitatione fit, nec pręmissæ quibus demonstratur limitantur ad has.i. illas dualitates, sed ad omnes; oportet igitur respondere, non scire nos hanc dualitatem distincte, & particulariter esse parem, quousque sciamus illam esset dualitatem, scimus tamen eam in communi, & uniuersali.

Alij fere omnes hunc cauillum Posteriorem cum eo qui Menonis est coniungunt, ac vnum faciunt, & tunc sic debet continuari: nam aliqui respondebant ad prius argumentum, nos scire ea quæ ignorabamus. aduersus, quos erat argumentum probans nos scire antequam inducta sit conclusio: nam si scis omnem dualitatem esse parem, etiam scias hanc quæ est in manu mea esse parem, quæ est conclusio, & tūc respondebant aliqui quod superius diximus. Hæc circa capitis expositionem.

QVAESTIO I.

De iis in expositione textus dicta sunt.

Vt magis quæ dicta sunt elucidentur, vt moris est nostri, aliquantulum oportebit disputare: & hoc est argum. primum. Multæ sunt scientiæ ac doctrinæ, quæ non ex præexistenti fiunt cognitione. ergo illa prima propositio est falsa. probatur antecedens: angelorum scientia est doctrina, & tamen non est ex præexistenti cognitione, nā a Deo simul cum omnibus scientiis naturalibus creati sunt; præterea multa homines discunt quæ ignorabant, & non ex pręexistenti cognitione & iudicio. 1. Argu.

Secundo contra id quod dicitur oportere de subiecto, seu dato præcognoscere quid est, aut intelligitur de quid est rei, aut de quid est nominis: si dicas de quid est rei, uidetur expresse contra textum, in quo sermo est de definitione nominis: si uero dicas intelligi de definitione nominis, tunc est diminutus Aristo. nam in demonstratione propter quid oportet præcognoscere definitionem substantialem subiecti, nam per eam demonstramus passionem de ipso. 2. Argu.

Tertio id cōtra, quod dicitur de quęsito seu passione, supponimus quid significet, nō tamē quia est, uidetur hoc falsum, nā cognoscentes passiones conuenire & esse in suis subiectis, mouemur ad quærendas causas, & demonstrandum, Philosophi ex admiratione effectuum, & passionum quas experiebātur cæperunt philosophari, ergo ante demonstrationem oportet præcognoscere passionem esse, sicut de subiecto. 3. Argu.

Quarto non est idem quia est, subiectū, & quia est dignitas, nam alterum est incomple- 4. Argu.

complexum, alterum complexum, ergo sunt diuersæ præcognitiones, & ita sunt plures quam duę: imo quæstio an sit, seu quia est, solum est de simplici, de cóplexio enim est qualis res sit.

5. *Arg.* Quinto non existente subiecto est de eo demonstratio, & scientia, ergo non dēt de eo præcognosci an sit: probatur antecedens nam propositiones, quarũ est scientia sunt sempiternæ veritatis, quæ semper sunt ueræ, etiam si extrema non supponant.

6. *Arg.* Sexto non potest intellectus simul plura cognoscere, cum sit potentia finita; ergo non cognoscit simul maiorem, & minorem cum conclusione, nam si dicas posse intellectum simul illa tria cognoscere, saltem non poterit centũ: tunc demus quod intelligat simul omnia, quæ potest demptis duobus, tunc fiat syllogismus, clarum est, quod assentiet maiori, & minori, quia potest, sed non conclusioni, quia ultra iam non potest.

7. *Arg.* Septimo nullus est defectus illius syllogismi sophistarum, ergo responsio Aristot. nulla est. probatur antecedens, nam bene sequitur, scio omnem dualitatem esse parem, ista occulta est dualitas, ergo illa scio esse parem etiam in particulari: non apparet quas sit huius defectus, Hæc uidentur magis examinanda in præsenti.

Ad primum. Pro solutione primi notandum super rem esse cognitionem doctrina ac disciplina discursiua, nam doctrina discursiua solum significat cognitionem, & iudicium rei quod aliquo discursu habetur, unde nó omne iudicium intellectus doctrina discursiua dicitur, cum iudicium principiorum per se notorum non sit doctrina. non enim per discursum habetur, sed ipso lumine naturali absque ratiocinio illis assentimur: at, cognitio significat quodcunque iudicium siue fine discursu, siue cum discursu habeatur, siue sit intellectu, siue sit in sensu, quale est iudicium singularium & tunc est sensus: omne iudicium ex discursu aliquo procedens sit ex præexistenti cognitione, idest iudicio altero, siue hoc sit altero discursu habitum, siue absque ullo discursu, siue sit in intellectu, siue in sensu; nam multorum uniuersalium iudicium intellectus sit ex præexistenti iudicio singularis quod est in sensu; ex his soluitur argumentum primum scientia, enim angelorum non ex discursu aliquo habita, sed a Deo solo infusa est præterea etiam ipso abique discursu res intuentur propterea non dicitur doctrina discursiua de qua solum dictum est, præexistenti fieri cognitione.

Hoc idé dicimus de illis ueritatib. aliis & iudiciis quæ absque discursu fiunt, quamuis multoties latet occultus discursus, & præexistens iudicium. Cum enim credo alterius dicto, latet iudicium antecedés vitis cordatis esse credendum, & hoc frequenter accidit in his quæ authoritate dicentis ratione alia non interueniente recipiunt.

Ad secundum Caietanus contendit per quid est, intelligendam esse definitioné substantialem subiecti, hanc enim oporter præcognoscere, quod per eam demonstranda sit passio de ipso subiecto in demonstratione propter quid, quæ procedit per cám, nam in demonstratione, quia, quæ per effectum rem demonstramus non est opus definitione subiecti, ac ob id non opus est ꝑcognoscere. Hæc sententia Caietani est cótra omnes fere expositores Græcos, & Latinos, & contra ipsum textum Arist. vbi expresse loquitur de definitione nominis. *Ad 2. prima solut.*

Oportet in hac re aduertere multum interesse inter definitionem nominis, & definitionem substantialem rei, nam definitio rei explicat rei ipsius naturam, resoluendo in omnes partes essentiæ: unde per talem definitionem rem cognoscimus cognitione, & conceptu distincto, quo conceptu cognoscitur res, & omnes partes essentiæ eius; at definitio nominis solum applicat significationem nominis ad rem sicatam, iudicando quæ res sit quam significat, non autem rem ipsam ita explicat; ut naturam, & essentiam distincte manifestet, sed solum confuse eam dicit, quatenus, intelligatur esse quædã res ab aliis distincta, & separata, quomodo ad eas recipiunt res ipsas uocabulis expressas. *Nota differentiã inter definitioné omnes, & rei.*

Ex quo sit primum discrimen, quod vnius uocis possunt esse plures definitiones nominis modis uariis explicantes rem vnam quam uox significat: ut definitione re vna est, cum unicum sit genus proximũ, & differentia per quæ res definitur. *Primum*

Est secundum discrimen; accidentia non habent perfectas definitiones rei, cum eorum essentia sit imperfecta, & ea *Secundũ*

substantia dependens. non definiuntur absque substantia: quam definitionem Arist. 7. Metaph. c. 5. vocat per additamentum: substantia est quæ perfectam definitionem habet, cum non definiatur per aliquid extra genus suum: definitio uero nominis tam substantiæ, quam accidentis, perfecta est, cum nominum accidentis & substantiæ significatio perfecta sit, & propria.

Tertium Tertio differunt, nam uoces significantes res ueras, & naturales definiuntur definitione etiam rei: at definitio nominis inest uocibus significantibus rerum figmenta, & impossibilia, ut Chimera, infinitum, vacuum.

Quartũ. Postremo differunt, nam complexa non definiuntur definitione rei, ut homo albus, cum non faciant unam essentiam per se, at definiuntur definitione nominis: nam si vestis significaret id quod hoc totum homo albus, posset definiri, vt dicitur 7. Metaph. c. 4.

2. Solutio authoris His suppositis, circa harum definitionum declarationem, dico primo, in omni demonstratione, quæcunque sit, oportere præcognoscere de subiecto quid significet, & hæc est mens Arist. in præsenti, vbi generaliter loquebatur. Dico secundo contra Caietanum, multæ sunt demonstrationes, potissimum propter quid, in quibus non opus est præcognoscere quid sit subiecti: & hoc profecto patet, nam Astrologi demonstrant Lunam eclypsari per suam causam, & nesciunt quæ sit natura cœlorum & Lunæ: demonstrant multa Mathematici de figuris, de numeris, ignorantes naturas eorum, non ergo oportet præcognoscere naturam subiecti, sed rem significatam percipere. Dico tertio, neque in ipsa demonstratione, quæ fit aliquando per definitionem subiecti, ipsa definitio est præcognoscenda, nam quamuis ante conclusionem præcognoscenda sit, non tamen ante totam demonstrationem, imo in ipsa cognoscitur demonstratione, cum sit medium: Aristoteles autem loquitur de his, quæ extra demonstrationem præcognoscuntur, ex quibus infertur hic de definitione nominis, non de definitione rei Arist. loqui.

Ad 3. Primum fundam. Ad tertium oportet distinguere scientiam, seu doctrinam esse in duplici differentia, quædam est quam intentione consequimur, cum nimirum per nos ipsos speculantes, ex aliquibus notionibus ad ea, quæ erant incognita nobis peruenimus, quo modo scientiarum inuentores sunt adepti scientiam, & cognitionem rerum; quædam est scientia, quæ acquisitione habetur quando ab alterius dictis, vel scriptis eorum, quæ ignorabat, aliquis cognitionem consequitur: hæ duæ scientiæ, nempe inuenta, & acquisita non differunt ex parte obiectorum, & eorum quæ sciuntur, sed ex parte modi inuestiandi & acquirendi; nam scientia quam habuit primus inuentor huius, triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, eadem est specie cum ea quam nos habemus, cum sit eiusdem rei, & per eandem causam, sed ille per se causam inuestigauit, nos a magistro recipimus; sicut eadem est uia. quam duo peragunt, alter ignorans, sed ducem habens, alter etiam ignorans, sed per se peragere intendens, vnde sicut hoc est difficilius illo, quia mens uagatur, & laborat studio certam uiam consequendi, ita inuenire est difficillimum, & multis expositum erroribus.

Est præterea aduertendum aliam uiam obseruare eum qui inuenit, aliam eum qui discit: qui inuenit semper a sibi notioribus incipit, nec ab eis ad reliqua procedit ignorat, siue illa sint priora siue posteriora; at qui addiscit incipit frequenter etiam a notioribus natura, & prioribus, licet ei sint ignota, cum sit doctor qui ea sibi manifesta faciat, neuter tamen dicitur scire quousque effectum per causam, & posteriora natura per priora cognoscat, hoc enim scire est rem per causam cognoscere. *2. Fund.*

Est præterea aduertendum discrimen esse inter res Mathematicas, & res Physicas, seu Metaphysicas, in Mathematicis enim causæ sunt nobis notiores effectibus, notius enim nobis est lineas omnes a centris æqualium circulorum esse æquales, quam super datam lineam æquilaterum triangulum constituere, illud tamen est huius causa; at in naturalibus effectus sunt nobis notiores causis, quippe sensibiles fere sunt; similiter in Mathematicis quę partim sunt Physicæ, ut in Astrologia, notius enim est eclypsim esse, quam interpositionem *3. Fund.*

nem terræ, quæ illius est causa. Ex his fit, vt quamuis in addiscendo semper causæ præcedant effectus,& passiones,in inuenien do autem aliquando præcedant effectus, vt in Naturalibus, aliquando causę ut in Mathematicis.

3. *Solut.* His suppositis dico primo, in scientia acquisita, cum causam primo cognoscamus, ac per eam probemus effectum, seu passionem inesse subiecto, non opus esse pręcognoscere effectum esse: dico secundo in inuentione Mathematica non etiam opus esse effectum esse præcognoscere,cum is per causam, quæ primo cognoscitur demonstretur: dico tertio in inuentione naturali effectum esse pręcognosci, cum per eum indagemus causam: dico ultimo hoc non esse contra Aristotelem, qui docuit ad demonstrandum uniuersaliter nō esse opus pręcognoscere passionem esse, quod si aliquando pręcognoscitur, id est in uia inuen tiua, non autem in uia demonstratiua, de qua loquimur. Præterea non ita perfectè, & uniuersaliter præcognoscitur illum effectum,seu passionem esse, sicut post demon strationem, quòd probatur ex eo quod postquam cognouimus illum esse per inuentionem, iterum per causam eundem demonstramus.

Ad quartum. Ad quartum respondetur, non dubium esse,non eandem esse præcognitionem rei, subiecti, & dignitatis, nam sicut aliud est ens existens, aliud ens uerum, vt dicitur 6.Metaphys.cap.2. nec aliter quàm analugicè conueniunt,ita alia quęstio.& pręcognitio unius, alia alterius: at quia unicum est ens in utrumque diuisum, licet analugum, vox tamen una & conceptus idem, vnica est pręcognitio, quia est utriusque: sicut quamuis substantia & accidens analo gice sub ente contineantur, tamen una cen setur quęstio, an sit, de substantia & accidenti, nec instantia ualet, nam quando de aliquo subiecto accidens petimus, dicitur quæstio qualis sit, at quando de toto complexo per modum unius sumpto, quærimus,est quæstio simplex an sit: dices, quare ergo non petimus de dignitate,quid sit? Respondet Caietanus dupliciter. primo, quia non habent complexam definitionem rei: secundo,quia nec habent secundum se definitionem nominis,nam significatio cōplexi est significatio partium, non sua, sed neutra solutio placet: non prior, quia ut diximus, hic non de definitione rei sermo est, sed de definitione nominis: non posterior, quia licet significatio complexi pendeat a partibus, tamen modo alio significat complexum: propositio enim modo compositionis, & diuisionis rem significat, & hoc poterit explicari nominis definitione. Propterea dicò significationem dignitatum esse notissimam cuilibet etiam addiscenti scientiam, cum uocabulorum illo rum significatio sit communis, & uulgaris Propterea non curat Aristoteles explicare per se hanc præcognitionem, sed cum ea quæ est,an sit,coniunxit: at significationes subiectorum, & passionum non ita patent, cum sint particularia, & propterea in his separatur quæstio, & præcognitio, an sit, & quid sit.

Ad quintum. Ad quintum respondetur præcognoscere subiectum esse, est præcognoscere subiectum existere non quòd in præsenti mo do existat, sed temporibus à natura statutis, quo pacto scientia ex fulgure, uento, eclypsi,quæ dicuntur esse,quod suis tempo ribus existant, quamuis aliqua alia omni tempore existant, sed an propositiones essent uerae, etiam si nullo tempore existant alibi dicemus.

Ad sextum. Ad sextum respondent sensum illius, maiori, & minori cognitis simul cognoscitur conclusio, esse, si quis assentit maiori, & minori, tales assensus, necessario efficient assensum conclusionis absque ulla mora. Quod si petas, an quando aduenit assensus conclusionis maneant alii assensus, respondeo pro præsenti manere, nec est inconueniens aliquibus simul uariis assensibus assentiri, cum sint per modum vnius: Ad instantiam dico in illo casu, si quis assentitur maiori, & minori,etiam assentietur conclusioni, sed propter necessitatem huius assensus intellectus perdet aliquem assensum ex aliis octo quos habebat.

Ad septimum. Ad septimum. Respondetur Aristotelem non assignasse defectum illius syllogismi, sed concedit conclusionem de scientia in vniuersali loquendo: at si inferatur de scientia particulari, & in propria forma, tunc dicendum est uariari appellationem uerbi, cū modo uniuersali,modo significationem particulari & singulari applicet.

X 2 cet.

cet. Alij dicunt maiorem esse modalem comptam, sub qua non licet singularia subsumere, cum per suam de inesse regulanda sit immediate. Sed hæc de hoc capite sufficiant.

Quid sit Scire, quid Demonstratio, & quæ conditiones ad eius propositiones requirantur. Quid sit propositio, Immediatum principium, ac eorum species. Propositiones magis quàm conclusionem credendas esse. CAP. II.

SCire autem arbitramur vnumquodque simpliciter, sed non sophistico modo, qui est secundum accidens, cum causam existimamus cognoscere, propter quam res est, quod illius causa est, & non contingere hoc aliter se habere.

2 Planum igitur, quod tale aliquid scire est: namque, & non scientes, & scientes: illi quidem existimant * ipsi sic se habere, scientes uerò & habent. *a.l. ipsum*

3 Quare cuius simpliciter est scientia, hoc impossibile aliter se habere. Si igitur & alter est sciendi modus, posterius dicemus.

Dicimus autem, & per demonstrationem cognoscere. demonstrationē uerò dico syllogismum scientialem. scientialem autem dico, secundum quem eo quod ipsum habeamus, scimus.

4 Si itaque est ipsum scire, quale posuimus, necesse & demonstratiuam scientiam ex uerisque esse, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & causis conclusionis.

Sic enim erunt & principia propria eius quod demonstratur. syllogismus enim erit & sine his, demonstratio autem non erit. non enim faciet scientiam. 5

Vera quidem igitur oportet esse: quoniam non est non ens scire, vt quòd diameter commensurabilis. 6

Ex primis autem indemonstrabilibus, quoniam non sciet non habens demonstrationem ipsorum: scire enim quorum demonstratio est, non secundum accidens, habere demonstrationem est. 7

Causas quoque, & notitia oportet esse, & priora, causas quidem quoniam tunc scimus, quando causam cognoscimus: & priora, siquidem causæ: & præcognita, non solum altero modo, eo quod intelligantur. sed & eo quod cognoscatur quod sunt. 8

Priora uerò sunt, & notiora bifariam. non enim idem prius natura, & ad nos prius, neque notius, & nobis notius. Dico autem ad nos quidem priora, & notiora, quæ sunt propinquiora sensui: simpliciter autem priora, & notiora, quæ longius. Sunt autem longissimè quidem ipsa maximè vniuersalia, proximè uerò ipsa singularia: & opponuntur hæc sibi inuicem.

Ex primis autē est, quod ex principiis propriis. idem * enim dico primum & principium. 9 *al. idem autē est.*

Principium autem est demonstrationis propositio immediata. Immediata uerò, qua non est alia prior. 10

Propositio autem est enunciationis altera particula, vno de vno. 11

Dialectica

12 Dialectica quidem, quæ ſimiliter accipit vtramuis; Demonſtratiua vero, quę determinate alteram, quoniam veram.

13 Enunciatio autem contradictionis vtrauis particula. Contradictio vero oppoſitio, cuius non eſt medium ſecundum ſeipſam. Particula autem contradictionis, quæ quidem aliquid de aliquo, affirmatio quæ vero aliquid ab aliquo, negatio.

14 Immediati vero principii ſyllogiſtici, poſitionem quidem dico, quam non eſt monſtrare, neque neceſſe habere docendum quępiam: quam autem neceſſe eſt habere docendum quempiam, dignitatem. ſunt enim quædam talia, * hoc enim maxime in talibus conſueuimus nomen dicere. Poſitionis uero, quæ quidem accipit utramlibet particularum enunciationis, vt dico eſſe aliquid, aut non eſſe aliquid, ſuppoſitio: quæ vero ſine hoc, definitio. definitio enim poſitio quidem eſt: ponit enim Arthmeticus unitatem indiuiſibilem eſſe ſecundum quātum: ſuppoſitio autem non eſt: nam quid eſt unitas, & eſſe unitatem, non idem.

** Aliqui cod. etiā antiqui addunt hæc verba; quā à domo diſcens promit ſcēā dā unūquamq; ſcientiā, & ita ui dentur legere Themiſt. & Io. Grā.*

15 Quoniam autem oportet credere, & ſcire rem, eo quod talem habemus ſyllogiſmum, quem vocamus demonſtrationem: eſt autem hic eo quod hæc ſunt, ex quibus eſt ſyllogiſmus: neceſſe eſt non ſolum præcognoſcere prima, aut omnia, aut quædam, ſed magis, ſemper enim propter quod eſt unumquodque, illud magis eſt, vt propter quod amamus, illud amicum magis. Quare ſiquidem ſcimus per prima & credimus, & illa, ſcimuſque, & credimus magis, quoniam per illa poſteriora.

Vide 2. Metaph. tex. 4.

Fieri autem non poteſt vt credat magis iis quæ ſcit, qui non eſt, neq; ſciens, neque melius diſpoſitus, quā ſi eſſet ſciens. Accidet autem hoc, niſi aliquis procognoſcet per demonſtrationem * credentium, magis enim neceſſe eſt credere principiis, aut omnibus, aut quibuſdam, quam concluſioni. 16

** Alexā. exponit credētiū pro creditorum.*

Nota.

Habiturum autem ſcientiam, quæ eſt per demonſtrationem, non ſolum oportet principia magis cognoſcere, & magis ipſis credere, quam ei quod monſtratur: ſed neque aliud ipſi credibilibus eſſe, ne quæ notius his quæ ſunt oppoſita principiis, ex quibus erit ſyllogiſmus, qui eſt contrariæ deceptionis: ſiquidem oportet ſcientem ſimpliciter a credulitate impermutabilem eſſe. 17

Scire autem opinamur vnumquodque ſimpliciter, ſed non ſophyſtico modo.

Scopus & finis huius capitis eſt in generali deſcribere ea ex quibus demonſtratio conficitur, & in quæ reſoluenda ſit, poſtquam in capite præcedenti ſtatuit eſſe demonſtrationem, cum doctrina ex præcedenti cognitione fiat: caput autem diuiditur in quinque partes, ſecundum numerum eorum quæ ad demonſtrationem ſunt neceſſaria.

Ante omnia uero, quid ſcire ſit explicat, & merito; cum enim optima via conſtruendi, & cognoſcendi inſtrumenta ſit ipſum finem in quem ordinatur cognoſcere, iuxta finem namque media ſumuntur: finis autem demonſtrationis ſit ſcire, oportuit primo explicare quid ipſum ſit, rectius demonſtratio, quæ inſtrumen-

tum est quo scimus, manifesta fieret.

Differunt enim demonstratio, & scire, vt notat Philop. tripliciter, primo scientia est ipsius demonstrationis effectus & finis: demōstratio instrumentum est, & modus quo scientiam rei consequimur, secundo notius est quid scire sit; cum omnes fere id intelligant, quam demonstrare, quod non omnes quid sit percipiunt: tertio scire est uniuersalius, cum etiam sine demonstratione sciamus: est enim scientia immediatorum, principiorum. est etiam scientia per definitionem.

Describit igitur in principio Aristoteles ipsum scire, nempe scire est rei cognoscere causam per quam est, & quod illius est causa, & quod non potest aliter se habere tria secundum Auerroem hic petuntur ut scire dicamur, primo ut rei causam cognoscam, talem autem causam ut sit causa in esse & non solum causa cognitionis. quomodo sumus, posset dici causa ignis, quia per eum ignem cognoscimus: hæc autem causa quæ necessaria est ad scientiam debet esse causa etiam esse rei, ac ob id dicitur, propter quā res est: secundo ut talem causam effectui applicemus, idest sciamus huiusmodi causam illius rei esse causam: si enim causam rei cognosceremus, & non illam causam esse rei illius intelligeremus, non diceremur scire. tertio quod non contingit aliter se habere.

Hoc tertium aliqui exponunt, ut res quę scitur aliter se habere nō possit: nam scientia non est propositionum contingentium, sed necessariorum. Alii vero aliter & bene inter quos est Albertus, dicunt hoc cadere supra necessitatem illationis, ut sit sensus, non contingit aliter se habere, quin posita causa ponatur effectus tunc enim scimus, cum per talem causam scimus. Philop. melius exponit, nempe non contingere aliter se habere, idest non potest res absque tali causa esse, nec similiter poni causa quin talis sit effectus: Hæc igitur necessaria sunt vt scientiam consequi dicamur.

Nota. Aduerte autem hoc dici simpliciter, id est proprie & perfecte scire, & non modo solō physico. Notat Philop. & Themist. aliud esse scire sophisticum, aliud modo sophistico: scire sophisticum est, cognitio procedēs ex argumento fallaci & deceptorio, quæ fallacia vocatur accidentis, quia ipsa est pręcipua qua utuntur sophistæ, & ad quam reliquæ reduci possunt, & ita scire ipsum dicitur secundum accidens: est autem hæc accidentis fallacia propter vicinitatem accidentis cum subiecto, tribuere, vbi quod nō nisi alteri inest, vt si dicas omne album est color, nix est alba, ergo nix est color, hoc est scire sophisticum: at scire sophistico modo est, non per causam, sed per aliquod accidēs procedere, etiam si ratio sit probabilis, & non sophistica: unde per scire modo sophistico secundum accidens. intelligit quamcunque cognitionem discursiuam, quæ non est per causam.

Manifestum igitur est quoniam, &c.

Probat prædictā descriptionem ex communi modo loquendi omnium, sic enim nominis definitiones & descriptiones, qualis hæc est, probari debent: omnes enim tam ignari, quàm sapientes, tunc opinantur se scire, cum rei causam se habere existimant, nec in rei cognitione quiescūt, quousque causam teneant, licet differant ignari a sapientibus, ignari enim non veras causas habent, sed quas solum opinantur esse causas: at sapientes habet causas quas opinantur esse causas, & verè sunt, vterque tamē se scire opinatur. Hoc est enim commune scienti, & nescienti: quia vterque opinatur se scire, cum causam habet; licet per opinionem sapiens etiam uere sciat, rusticus uero non.

Quare cuius simpliciter est scientia, & hoc impossibile aliter, &c. 3

Si expositionem Latinorum obseruamus. Aristoteles ipsum scibile obiectum scientiæ definit, ut sit sensus: illud scitur quod aliter se habere non pōt, idest quod simpliciter est necessarium, & omni tempore, ut homo est risibilis, triangulus habet tres angulos, uel quod est necessarium ex suppositione causæ, ut posita terræ interpositione necessaria est eclypsis, & tunc illud, quare, non illatiuum, sed continuatiuum sermonis legunt. At mihi magis placet expositio Auerrois, ut ex probatione præcedenti uelit Aristoteles inferre non posse alio modo scientiam alicuius haberi,

beri, quam prædicto, nempe per causam: & huic subnectit, si aliquis alius est sciendi modus posterius dicetur, qui nempe modus non sit per causam. Auerroes per hunc modum intelligit definitionem, secundum quam rem incomplexe scimus, de qua tractaturus est lib. 2. Posteriorum, sed melius mihi videntur exponere Themist. & Philop. vt per hunc sciendi modum intelligat cognitionem principiorum immediatorum, quæ non fit per causam, sed ex seipsis cognoscuntur ipsa, quamuis non præter mentem Aristotelis possemus etiã exponere per hunc modum intelligi demonstrationem, quia, nempe scientiam quæ ab effectu sumitur. de qua 1. Poster. c. 10. agitur.

3 Dicimus autem scire & per demonstrationem &c.

Aliqui Latini hanc uersionem considerantes existimarunt hanc esse aliam descriptionẽ ipsius scientiæ, nempe scire est per demonstrationem intelligere: at iste sensus est præter sensum Aristotelis, Græce enim non habetur, nisi per demonstrationem cognoscimus, ac si uellet Aristot. dicere postquam quid sit ipsum scire explicui, volo te intelligere demonstratione nos scire, & ipsam esse scientiæ instrumentum & modũ: oportebat enim ut ipsam demõstrationem coniungeret cum suo fine, cum demonstrationis declarandæ causa ipsum scire definierit. Posses autem dubitare quæ est ista demonstratio per quam cognoscimus; respondet esse syllogismum scientificũ, id est quem habentes, scimus. Nota causam finalem, & per talem causam definitionem, scilicet demonstratio est syllogismus faciens scire, id est per quem habemus causam rei veram, vt exponit Auerro. non causam cognitionis solam, aut causam fictam, ut per reliquos syllogismos fieri solet.

4 Si igitur est scire, vt posuimus.

Hæc est secũda capitis particula, in qua Arist. ex ipso scire colligit qualis sit demõstratiua scientia, quæ demonstratione habetur, ac subinde quid sit ipsa demonstratio; dicit igitur, si tale est scire quale dictum est; profecto demonstratiua scientia est ex veris, primis, & immediatis, prioribus, notioribus, & causis cõclusionis: unde sumitur definitio materialis demonstrationis à fine demonstrata: demonstratio est syllogismus procedens ex ueris, primis, & immediatis, prioribus, notioribus, & causis cõclusionis. Aduerte autem hic per scientiam demonstratiuam intelligi posse ipsum scire, quod est effectus demõstrationis; idem notat Alber. tract. 2. cap. 2. & Lincon. dicentes. ex, posse sumi pro causa materiali, & etiam effectiua, secundum quod per demonstrationem scientiam possumus intelligere, aut demonstrationem, aut scientiam demonstratione acquisitam, melius autem interpretabimur, vt per eam intelligatur ipsa demonstra. 10, quæ scientiam efficit, & ipsius est uia & modus: singulas huius partes postea Arist. discutere incipit.

Sic enim principia erunt propria eius, &c. 5

Græci & Latini exponunt hic Arist. satisfacere cuidã obiectioni: nam ut sit scientia alicuius debet ex causis proprijs, non ex generalibus, & communibus procedere; non enim scit, nisi qui causam propriam tenet: vnde non scit hominem respirare qui ob id scit, quia animal est, nisi sciat, quia pulmonem habet; hæc enim est propria causa: oportebat igitur dicere demonstrationem procedere ex proprijs: ad hoc ueluti respondens dicit, si demonstratio ex his quæ dicta sunt procedit, etiam ex proprijs procedet, uera enim prima & cætera erunt etiam propria. Auerroes aliter exponit, & melius, ut dicat Aristoteles, sic erunt propria eius quod demonstrandum est, id est si uera sunt principia, & propositionem similiter primæ, priores, notiores, & causæ, erunt propriæ, id est accommodatæ, & aptæ ad demonstrandum: quasi dicat, si aliter sese habuerint, non per ea quicquam monstrabitur, quamuis syllogizari possit, ac propterea subiunxit. Syllogismus quidem erit, etiam si non ex his procedat, non tamen demonstratio. Nota ex Themistio posse syllogismum procedere ex falsis, & ex his uerum inferre, sequitur enim, omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal, non tamen demonstratio: præterea posse syllogismũ procedere ex effectibus, non tamen demon-

ſtrationem, vt omne riſibile eſt animal rationale, omnis homo eſt riſibilis, ergo omnis homo eſt animal rationale. præterea poteſt ſyllogiſmus ex cauſis non proprijs procedere, non tamen demonſtratio, vt ſi Chirurgus probaret uulnus circulare difficilius curari, quia figura rotunda habet latera diſtantia, cum ſit capaciſſima, non eſſet hoc demonſtrare, quia cauſa eſt geometrica, nō ipſius propria, poteſt igitur ſyllogiſmus eſſe, licet ex his non procedat.

6 Vera quidem igitur oportet eſſe.

Incipit ſingulas definitionis partes diſcutere, ac primo quod procedat ex ueris, ratio eſt, quia quod non eſt, non ſcitur, id eſt, vt dicit Philop. falſi non eſt ſcientia, vt diametrum eſſe commēſurabilem coſtæ, quia id falſum eſt. dices, vnde ſequitur? quia ſcientia eſt uerorum, proptereа demonſtrationem ex ueris procedere. nonne ex falſo etiam infertur uerum, vt ſuperius diximus? dico, verum quidem ex præmiſſis falſis ſequi quantum ad uim illatiuam, & propter ſyllogiſmi diſpoſitionem, ſed non ſequitur quantum ad uim probatiuam, & tanquam ex cauſa: quia quod non eſt quomodo poteſt eſſe cauſa, aut probare id quod eſt; cum igitur in demonſtratione non ſolum inſit uis probatiua quæcumque præter illatiuam, ſed etiam probatiua per cauſam rei: non poterit in ea uerum, niſi ex uero procedere. & ita docet Ariſtot. lib. 2. Priorum, cap. 2. vbi hæc ipſemet fatetur de demonſtratione.

7 Ex primis autem & indemonſtrabilibus.

Partem aliam definitionis explicat, nempe quod procedat ex indemonſtrabilibus, ſenſus eſt, quoties aliquid demonſtrandum proponitur tales propoſitiones adducendæ ſunt, ut ipſæ iam alia demonſtratione non egeant: quod ſi aliquando accideret per propoſitiones demonſtrabiles demonſtrare, non erit perfecta demonſtratio, quouſque hæ per indemonſtrabilia tandem demonſtrentur, & hoc eſt, quod dicit, quod non ſciet, qui ipſorum demonſtrationem non habet; ſenſus eſt, non quod ipſa demonſtrentur, ſed qui ipſorum demonſtrationem non habet. qui per ea nō demonſtrat. Vbi aduerte, hic non negare Ariſtot. eam eſſe demonſtrationem, quæ per demonſtrabilia, ut male putauit Auerr. probat, eſt. n. iſta demonſtratio, animum eſſe impaſſibilis ſubſtātiæ, quia eſt immortalis, licet demonſtretur etiam eſſe immortalis, ſed non erit iſta perfecta demonſtratio, quouſque, illæ per ultimas demonſtrentur, quæ iam amplius nō ualeant demonſtrari, quæ expoſitio eſt D. Tho. & Philop. & hoc patet ex Ariſt. 1. Top. c. 1. vbi dicit, demonſtrationem procedere ex primis, & ueris, aut ex his quæ per prima & uera, fidem ſumpſerunt. quo in loco illam eſſe demonſtrationem fatetur, quæ ex demonſtrabilibus procedit, cognitis tamen, & per indemonſtrabilia demonſtratis: probat autem Ariſtot. quod opus ſit per indemonſtrabilia tandem demonſtrare, virtualiter autem eſt hic ſupplendus diſcurſus: non ſcitur concluſio niſi ſciantur præmiſſæ, ſed præmiſſæ cum demonſtrabiles ſunt, non ſciuntur niſi demonſtrentur, nec illæ niſi per prima, & immediata, ergo non contingit ſine his demonſtrare perfectè. minorem probat, quia ſcire demonſtrabilia eſt ipſorum habere demonſtrationem, ergo propoſitiones demonſtrabiles ſine demonſtratione nō ſciuntur. dixit autem ſcire quæ demonſtrationem habent; nam quæ non demonſtrari poſſunt, ſicut ipſa prima abſque demonſtratione ſciuntur.

Dubitabis, quare dixit prima & indemonſtrabilia? Philop. duas adfert ſolutiones, quas poſſumus ad unā reuocare, quia nempe ſunt aliqua prima, ſed non indemōſtrabilia, vt animum eſſe immortalem eſt prius quàm eſſe impaſſibilem, ſed non eſt illud indemonſtrabile. Præterea aliquid eſt indemonſtrabile, ſed non eſt primum, nam vellem eſſe candidam, indemonſtrabile eſt, cum ſit per accidens, & non eſt primum: propterea Ariſt. vtrumque coniunxit; melius tamen eſt ſi dicamus per primum intelligi principium, vt ipſe Ariſt. paulo inferius dicit, & tunc cum Buran. oportet legere abſque coniunctione, ſ. ex primis indemonſtrabilibus. Dub. 1.

Dubitabis quid per iſta prima indemonſtrabilia oportet intelligere. Themiſt. Albert. & Philop. intelligunt dignitates ipſas, quę proloquia, & profata dicuntur, hæc enim ſunt prima; ex quibus demonſtrationes Dub. 2.

nes procedunt, & in quibus sistūt, & finiuntur: at quamuis hoc probabile sit, possumus melius cum Auerroe intelligere ipsas propositiones, quæ in ipsa demonstratione sumuntur, quæ primæ sunt, cū iam amplius non valeant demonstrari: & profecto videtur esse hæc mens Arist. qui loquens de primis, dixit, non sciri, nisi quæ per hæc demōstrant, sed per dignitates nō fit demonstratio, sunt enim principia extrinseca, ergo nō de his oportet intelligere; ꝑterea quia paulo post explicās quid ꝑ prima intelligat, dicit, principia ꝓpria; sed dignitates sunt cōes plurib. demonstrationibus: ergo nō de his loquit in hoc verbo.

Causas quoque & notiora oportet esse, &c.

Prosequitur ꝓbare reliquas definitionis partes; quia duæ sequentes ex vltima pendebant: incipit eam probare: nempe quòd procedat ex causis: cum enim demōstratio faciat scire, & scire sit rem per causam cognoscere, sequitur eam procedere ex causis: & ex hoc patet, quòd etiam procedat ex prioribus, nam causæ priores sunt effectu. subdit debere esse notiores non solum altero modò, idest quantum ad quid significāt, sed etiam quārum ad quia sunt, vt exponunt Philop. & Themist. non enim solum propositiones oportet cognoscere, & apprehendere quid significent, sed etiā quòd sunt veræ iudicare, in quo loco appareret id quod supra diximus contra Caietanum, complexā habere nominis definitionem; apparet etiam contra Themist. non hoc esse intelligendum de dignitatibus, nā de his solum quia sunt, oportet intelligere, vt superius dictum est.

Dubium Dubitabitur, cum dictum fuerit demonstrationē procedere ex primis, superfluum videtur addere ex prioribus. Phil. Resp. per priora hic intelligenda esse proxima, eæ enim sunt causę priores quæ proximę sunt, & propinquæ effectui. at hoc non videtur correspondere menti Arist. nam in textu per hoc quòd ꝓpositiones sunt causæ, probat debere esse priores, quæ probatio esset nulla, si per priores proximas intelligeret: non enim sequitur si est causa, quod sit proxima. Alb. Resp. & secundum expositionem Them. etiam oportet dicere, quòd non de eodem dicuntur illa duo, s. prima, & priora, sed prima dicuntur dignitates, & proloquia ex quibus procedit demonstratio: at dicuntur priores, propositiones ex quibus tanquam præmissis demonstratio conficitur, & est bona solutio, sed ꝑ expositionem nostrā dubiū nō est, nā per primum intelligabamus principium.

Priora autem, & notiora dupliciter sunt.

Cum propositiones priores, & notiores ostendisset, quia id multipliciter euenire potest, nēpe ut aliquid sit prius, & notius distinguit; sunt enim quædam notiora & priora natura, quædam notiora & priora nobis, non enim hæc eadem sunt, sed opponuntur: priora, & notiora natura sunt vniuersalia, quæ a sensu remota sunt, priora vero & nobis notiora sunt singularia. Hic textus est obscurus satis, occurrunt enim aliquot circa ipsum dubia.

Primum, quomodo hic uniuersalia notiora natura asserit, cū 1. Physic. c. 1. uniuersalia nobis notiora doceat? *Dubiū. 1.*

Præterea, quomodo hic opponi notiora nobis, & natura dicitur, cum 1. Physi. c. 7. eadem esse tradat? *Dubium 2.*

Præterea, qua ratione ista distinctio assignatur, non enim uidetur quid ex ea colligi possit. Multæ sunt sententiæ, tamen duæ mihi uidentur dignæ ut proponantur, ut una aut altera eligi possit; prius tamen terminos priores nobis, & natura intelligere oportebit. *Dubium 3.*

Aduerte igitur, quemadmodum natura non simul producit omnia, nec simul omnibus dat esse, sed ordinem quendam obseruat, ut quibusdam prius, quibusdam posterius det esse, atque hic ordo naturæ dicitur; ita noster intellectus non simul per se omnia cognoscit, sed quædā prius, quædam posterius cognoscit: atque cum non eundem obseruet semper ordinem, quem natura, fit ut aliud sit prius natura, aliud nobis: priora natura scit quæ prius esse sortita sunt, qualia immaterialia respectu corruptibilium, causæ respectu effectum, partes respectu totius, simplicia respectu compositorum ex eis: priora uero nobis sunt quę occurunt prius nostræ cognitioni, sicut sensibilia priora immaterialibus, composita simplicibus, totum partibus, & aliquando effectus causis: Hinc est *1. Fund.*

quod

quòd illa dicuntur notiora natura. i. ex se prius cognoscibilitatem sortita, cum enim prius habuerint esse, inde cognoscibilitatem, si non esset defectus ex parte nostra, qui alligati sensibus magis natura posterio ra cognoscimus.

1. Expo. Hoc igitur supposito est prima expositio Auerr. per singularia oportere hic intelligere cōposita sensibilia, & quæ eis proxima sunt, at per vniuersalia ipsas causas, & causas causarum, quæ ob id vniuersales dicuntur, quia multos effectus producunt, sicut materia, forma, primum ens, & ita interpretatur vniuersalia longinqua à sensu, nā causæ occultæ sunt, composita vero sensibilia proxima sensui propter eorum accidentia, quæ sensu percipiuntur; nec hic locus contradicit alteri. 1. Physi. hic enim est sermo de vniuersalibus in prędicando, quę nobis notiora sunt. Hæc expositio probabilis est, possumus etiam secundum ipsius doctrinam respondere ad secūdum dubium: quomodo 1. Phy si. dicit, eadem aliquando esse nobis nota, & natura: id enim intelligendum est de causis mathematicis, quæ notiores sunt effectibus: hic vero locus est de causis sensibilium, quæ ignotiores sunt nobis effectibus, quæ omnia capite præcedenti explicuimus.

2. Expo. D. Tho. uerior. At S. Thomas, & Aegid. cui videtur cōsonare etiam Themistius, aliter exponunt, Propterea aduerte p uniuersalia hic uniuersalia in prædicando intelligi, per singularia vero indiuidua sensibilia: possunt autem vniuersalia dupliciter comparari, aut ad ipsa singularia indiuidua, aut inter se, secundum quod vnum est magis uniuersale altero: tunc dicitur primo, si uniuersalia ad indiuidua comparentur, & loquamur de cognitione nostra in communi, siue sit intellectiua, siue sensitiua, indiuidua & singularia nobis sunt notiora: patet, quia prima cognitio nostra est sensus, qui incipit à singulari, vniuersalia namq; ab intellectu post sensum percipiuntur: & hoc est quod hoc loco Arist. uoluit, ut uerba manifestant dicitur secundo si uniuersalia inter se comparentur, tunc vniuersaliora nobis sunt notiora, & hoc docet 1. Phys.

ad 1. dub. & 2. dub. Ex hac expositione soluitur secundum dubium, & pariter primum, Respondetur enim 1. Phyfic. dixi aliquando eadem nobis, & natura esse notiora simul, propter mathematicas causas, ut diximus: hic autem dicuntur opponi relatiue, nempe singularia, & uniuersalia, aut per opponi possumus intelligere diuersa esse, & non eadem.

Ad tertiū dicitur, ad hoc Aristot. hæc distinxisse, ut ostenderet demonstrationem nō ex singularibus quę nobis notiora sunt, procedere, sed ex notioribus natura nempe ex uniuersalibus, nec hoc impedit quo minus ex nobis, & natura notius posit demonstratio procedere, cum & uniuersaliū quædam nobis nota sint. Hæc expositio mihi magis placet. ad 3.

Ex primis autem est, quod ex proprijs. 9

Regreditur Aristoteles, ut uerbū illud primis, explicet ac declaret, diciturque per prima intelligi principia, ubi nota, adiunxisse, propterea, ut indicaret non quæcunque prima se dixisse, sed quæ propria & particularia sint conclusioni demonstrandæ, quales sunt immediatæ præmissæ, ut diximus. At si per prima dignitates intelligamus tunc, propterea, additum ut intelligamus dignitates esse cōmunes multis demonstrationibus, & non esse vsui singulis nisi limitentur secundum terminos particularium demonstrationum vt dicitur 11. Meta. c. 3. & nos dicemus inferius: quam expositionem tetigit Auerroes.

Est autem principium demonstrationis 10

Hæc est tertia capitis, pars, in qua describit ferè omnia demonstrationis principia: & quia primum idest principium interpretabatur, definit quid principium sit dicens, principium est demōstrationis propositio immediata; & iterum immediata est qua non est altera prior. Alb. distinguit immediatam propositionem, & respectu conclusionis, & respectu propositionum, illa est immediata respectu conclusionis, quæ proximam causam continet illius, ita ut non sit alia propinquior, sicut immortalem esse animum est proxima causa, quòd sit impossibilis. Ea autem immediata respectu propositionum, quæ causam dicit, quæ vlterius per aliam antecedentem non potest demonstrari, sicut dignitates, & propositiones quibus definitio de definito prædicatur. Dubitat uero

Albertus,

Albertus, quomodo hic sumatur, sed dubium non est quin modo posteriori, nempe pro ea quę indemonstrabilis est; hæc enim principium dicitur. Aduerte ex Themistio, non sat fuisse dixisse, est propositio immediata, sed addere oportuit demonstrationes: nam sunt immediatæ aliæ, ut vestis est candida, quæ principium non est, quia ad demonstrationem non est apta, quod contingens sit, & sensu uidetur.

11 Propositio est enunciationis altera pars.

Quia principiũ per propositionem descripserat, nunc propositionem describit: est autem propositio enunciationis altera pars, unum de uno. Notat Auerr. & Philop. discrimen inter hæc tria, enunciationem, quæstionem, & propositionem, & addere possumus conclusionem; enunciatio dicitur oratio rem uere, aut falso significans, nec alteri quam rebus comparatur: at quæstio est enunciatio per modum interrogationis proposita, quæ iam probata dicitur conclusio: propositio uero dicitur, ut est præmissa, seu principium, ex quo aliquid probatur. unde enunciatio superior est his, omnes enim uerum ac falsum significant, ac propterea hic dicitur propositio una pars i. una species enunciationis, additur unum de uno. s. significans propter eas, quæ ex æquiuocis conficiuntur, quæ plures enunciationes potius quam enunciatio dicuntur. ut diximus in libro Periherm.

12 Dialectica quidem est similiter accipiens.

Duas propositionis species constituit, dialecticam i. topicam, & demonstratiuam dialectica est accipiẽs similiter quamlibet. s. partem enunciationis: ac si dicat est propositio, siue uera, siue falsa, siue affirmatiua, siue negatiua. dicit accipiens quia dialecticus cum probabiliter procedat, ac ex probabilibus syllogizet, petit a respondente propositiones aliquas, ex quibus procedat; ac propterea dicitur accipens: dicitur similiter, quia Dialecticus, non magis vnam partem, quam alteram elegit, dũmodo probabiles sint. Hinc apparet natura syllogismi dialectici, procedit enim ex quibuscunque propositionibus tam veris, quam falsis, dummodo probabiles sint; præterea probat quamcunque partem quę stionis, dummodo sit probabilis. statim definitur propositio demonstratiua, nempe enunciatio quæ ad unum est determinata, nempe ad uerum: ac si dicat, demonstratiua propositio non est quælibet, siue uera, siue falsa, sed quæ uera est & necessaria, unde colligitur natura demonstrationis, non enim ex quibuscunq; procedit, sed ex ueris, & necessariis, nec probat quamcunque quæstionis partem, sed ueram, & necessariam.

Enunciatio autem contradictionis quælibet. 13

Describit enunciationem, quam in descriptione propositionis sumpserat, est autem enunciatio contradictionis utraque pars, idest oratio, tam affirmatiua, quam negatiua, non quod simul utraque pars dicatur oratio, ut uult Paulus Venetus, sed quælibet per se; explicat autẽ singulas partes, primum contradictio est oppositio cuius non est medium secundum se. dicitur oppositio, quia in contradictione, sunt duo extrema repugnantia: sicut in aliis oppositis dicitur, cuius nullum est medium, nam alia opposita habent mediũ in proprio subiecto, ut album nigrum habent fuscum, aut in extraneo subiecto, nam lapis non est cæcus, nec uidens, nec sanus, nec eger: at contradictoria; nullum mediũ habent, nam de quolibet est uerum, aut affirmare, aut negare. Vide caput de oppositis, in quo diximus multa de his; dicitur, secundum se, quia reliqua opposita fundantur in contradictione, nam unum oppositum dicit uirtualiter alterius negationem, & ex hac parte medium non habent: at id non secundum se, sed ut ad contradictoria reducuntur: at ipsa contradictoria secundũ se medio uocant: statim partes contradictionis explicat, nempe affirmatio, quia aliquid de aliquo enũciat, negatio uero quę aliquid ab aliquo diuidi.

Immediati autem principij syllogistici. 14

Hæc est quarta pars capitis, quia immediata principia demonstrationis, quæ hactenus in tertia parte descripserat, diuidit: est enim duplex principium, & quod non

est

est demonstrare.nec est necesse prȩhabere docendũ & hoc positio dicitur, & ẽt, quid non est demõstrare, tamen est necesse præ habere docendum. in cuius gratiam aduerte,in demonstratione non contineri ea omnia,quæ ad generandam scientiam sunt necessaria, sed opus est vt animus dispositus sit alijs etiam principijs, ut demonstratio in eo scientiã faciat: sunt autem hæc principia in duplici differentia; quædam quæ absque vlla demõstratione cognoscuntur, sed solum lumen naturale ea docet esse vera,adeo vt si semel quid significent apprehẽdimus,statim illis acquiescamus, & hæc dignitates dicuntur, & communes animi conceptiones,sine his enim non fit demonstratio, ipsæ tamen absque demonstratione cognoscuntur.

Dubium Dices, quare necesse est vt hæc cognoscantur antequam scientiam doceamur? Respon. cũ Philop.quia sunt per se notæ, & non opus est arte, aut magistro exteriori,vt eis assentiamur,sed lumen intellectus nostri solum est magister,ac ob id cum tali cognitione ad artes discẽdas accedimus: & est optima responsio, possumus tamen respondere aliter; propter quod aduertere oportet has dignitates, vt plurimum confici in materia vniuersaliori,quã sit ea,quȩ artes particulares tractant: nam omne totum est maius parte, & similia,non solũ rebus geometricis, sed etiam aliis insunt,propterea nõ est illius artis hæc docere, dices cuius igitur erunt artis? Resp.Arist.11.Meta.c.3.& 4. Meta.c.3. id esse Metaphysici, qui communia tradit.

Dices, ergo nõ poterimus accedere ad artes alias, quæ his indigẽt principiis sine Metaphysica?dico,& nota, nullæ artes habent res ita sibi proprias, quin aliquibus earum absque vlla arte possimus assentiri hoc tamen non obstat, ut illius artis sint: ita se habent hæc principia, quæ ad Metaphysicam pertinent, licẽt sine Metaphysico habitu cognoscatur perfecte.

Ex his fit manifesta definitio dignitatum,nempe principium, quod non est demõstrare,sed est necesse præhabere docendum.Alia sunt principia ex quibus demonstrationes procedunt,sunt tamẽ magis peculiaria, quæ positiones dicuntur, ut a puncto in punctum linea duci potest, in quodlibet centro circulũ describere. Hæc autem principia in tribus differunt a dignitatibus; dignitates enim nunquam demonstrari possunt, at positiones non demonstrantur in illa scientia cuius sunt,possunt tamen in alia scientia demonstrari. præterea dignitates sunt communes pluribus artibus, at positiones sunt ex materia peculiari illius artis: ac propter hȩc duo definit eas Arist.esse principia,quæ non demonstrantur,nec necesse est prȩhabere docendum: nam propria ars quælibet declarat. præterea dignitates nulla uia oportet probare;at positiones probantur,licet non demonstratione, inductione tamen aliqua & exemplo manifestantur, cum nõ statim ex terminorum apprehensione cognoscantur,sicut dignitates. Hæc igitur principia hic Arist.manifestat, ex quibus demonstratio procedit.

Statim positionem subdiuidit in eam, quæ propositio est, & rem esse, aut non esse significat,& hæc suppositio dicitur, & eam quæ non significat rem esse,aut nõ esse; & hæc definitio est.definitio enim non est propositio,est tamen positio, nã in sciẽtijs ponuntur definitiones subiectorum,& eorum de quibus tractant tanquam principia?nam in Geometria ponuntur definitiones lineæ,puncti,superficiei,& aliorum. in Arithmetica ponitur definitio unitatis. s. quod est indiuisibile secundum quantitatem. Hic aduerte, inter suppositiones esse præmissas demonstrationis cuiuslibet,quæ supponuntur ad scientiam conclusionis,sicut suppositiones aliquæ communes in scientiis supponuntur ad scientiam multarum demonstrationem.

Hic est dubium,quomodo Aristo. definitionem uocat positionem, cum positio, sit principium, & principium propositio, at definitio non sit propositio. Themist. dubium hoc proposuit, sed aliis discutiendum reliquit,forsan quia existimauit Aristo. in hoc dormitasse. Albertus respondet,docendo, non omnem positionem esse propositionem, sed non respondet ad Aristo. qui positionem principium dixit, principium uero per propositionem definiuit. S. Thomas respondet definitionem quidem secundum se non esse propositionem,sed ea cognita,facile esse propositionem constituere. Philopon.respondet sumendam definitionem applicatam cum *Dubium*

definitio

definito, quod in propositione fit, ac ob id definitio propositio dicitur: at quia Aristo. dixit, non significare esse, aut non esse, explicat talem propositionem definitionis nō prædicare aliud esse prædicari de subiecto, sed idem prorsus, ac ob id dicitur non significare esse vel non esse. Auerroes eandem admittit definitionem sumendam cū definito, quod in propositione fit. sed dicitur non significare hanc propositionem esse, aut non esse idest existere, quia re vera istæ definitiones, quæ positiones dicuntur sunt nominis, definitiones vero nominum, etiam si cum definito propositionē faciant non ponunt rem esse aut non esse, sed significationem manifestant: hoc intellige, frequentius ita esse, nā etiam definitiones rei positiones dicuntur: quælibet enim sciētia definitionem sui subiecti non demonstrat sed supponit: & ita tollitur oīs cōtradictio.

15 Quoniam autē oportet credere.

Hæc est vltima capitis pars. in qua Aristo. probat id quod superius dixit, nēpe propositiones esse notiores cōclusione, & probat primo cognosci; postea cognosci magis, & eādem cognitionem propositionum aut esse scientiam, aut aliud genus cognitionis melius quam scientiam: argumentum autem huiusmodi est; quia demonstrationem tenemus & cognoscimus. scimus rem, sed demonstratio est propositiones ipsæ, ergo quia tales propositiones cognoscimus, & rem & conclusionem scimus. secundo; his propter quæ aliis credimus, magis credimus: sed propter propositiones, ut probatum est, conclusioni credimus, ergo præmissis magis credimus: maior patet, propter quod enim unumquodque tale est. & illud magis est. Hic aduerte Arist. dixisse, quòd oportet omnibus, aut quibusdam propositionib. magis assentire, quia vt notat Philop. aliquando accidit propositiones esse demōstrabiles iterū, & tūc est scia illarū. sicut, & cōclusionis, cū per aliud cognoscantur: quāuis vt bene dixit Albertus, quatenus p illas propositiones ēt si demonstrabiles aliis assentimur, magis eis assentimur.

16 Non potest autem credere magis quæ non scit.

Hic Arist. probat propositionum cognitionem aut esse scientiam, aut aliam meliorem cognitionem quam scientiam: & hæc litera est corrupta, cū non sit ita Græce: oportet enim sic legere; fieri non potest vt credat magis quæ scit: sensus est, nō pōt quis magis assentire propositionibus quas nec scit, nec earum habet aliā meliorem cognitionem, quā conclusioni, quàm scit: cū igitur magis propositionibus assentiatur, quàm conclusioni quam scit, præmissarum profecto habebit aut scientiam, aut aliam meliorem cognitionem, & hoc intellige de dignitatibus, & aliis principiis.

Aduerte tunc principiorum haberi sciētiam, cum demonstrabilia sunt, & per causam cognoscuntur: cum vero indemonstrabilia sunt, illorum cognitio vocatur intellectus, qui est præstantior quàm scientia.

Postea subdit illud absurdum, nempe assentire magis iis, quæ nescimus, quam iis quæ scimus sequi, nisi quis propositionum ipsarum habe: talem cognitionem, quam diximus. sunt autem verba. (nisi aliquis præcognouerit per demonstrationem credentium) idest nisi quis ex illis, quæ per demonstrationem credunt, præcognouerit id est propositiones sic cognouerit: at melior est sensus, si sic interpretemur: nisi aliquis cognoscat ea per q̃ in demōstratione credimus, nēpe propositiones, nā licet ille genitiuus. credentium, sit Græce, tamen significat fidem facere, nempe πιστευόντων.

Debentem autē habere sciētiā. 17

Concludit eum qui scit non solū propositiones habere notiores conclusione, sed ꝑter ꝓpositiones nihil debere habere notius, quā opposita, ꝓpositiones (ex quibus fit syllogismus cōtrarius demōstrationi, q̃ dr̃ syllogismus ignorātiæ) esse falsas, nā qui sciētiā hēt nō pt̃ mutari aliqua rōne opposita demōstrōni, & hęc circa capitis expōnē.

QVAESTIO I.

Circa ea quæ secūdo capite continentur.

Aduersus ea q̃ in textu docentur occurunt aliquę difficultates, & argumenta, primo contra definitionē ipsius scire: nam cū definito per genus & differentiam rei debeat assignari, nullum genus, nulla differentia in eiusmodi definitione apparet; ac ob id non uidetur esse bona. *1. argu.*

Secundo tunc inquit, scimus, cum causas cognoscimus, & ex causis ad effectus procedimus, angeli perfecte sciunt, & tamen *2. argu.*

men non per causas cognoscunt, cum non sint discursiui, nec ex cognitione causarum ad effectuum cognitionem procedant; sed simul vtrumque cognoscant.

3.arg. Tertio contra id quod dicitur per demonstrationem nos scire; demōstratio non ostendit medium esse causam conclusionis, sed solum procedit ex causa ad scientiam, at non sat est cognoscere causam, sed quod illius est causa, ergo per demonstrationem non scimus.

4.arg. Quarto multę sunt demonstrationes potissimæ, quæ ex causis non procedunt, ergo videtur diminuta definitio; probatur antecedens, nam de Deo demōstramus esse infinitum: quia est actus purus, & vnum attributum per aliud, & tamen in ipso Deo non est aliquid quod sit causa, aut effectus.

5.arg. Quinto, si demonstratio semper ex causis procederet, semper ex notioribus natura esset, sed notiora natura sunt sæpe ignota nobis, ergo ex ignotis nobis, procedet: non ergo esset instrumentum scientiæ nostræ; non enim quis ex ignoto ad ignotius procedit.

6.arg. Sexto non videtur esse ulla propositio immediata, ergo non bene per immediatam propositionem definit principium. probatur antecedens; si enim aliqua esset, maximè ea in qua definitio de suo definito prædicatur, sed hæc non est, cum possit demonstrari per aliam definitionem, finalem enim per materialem demonstramus, & e contra.

7.arg. Septimo assensus præmissarum est causa necessaria assensus conclusionis, seu causa necessaria non impedita producit effectum sibi æqualem, ignis enim ignem æqualem producit, ergo assensus conclusione erit æqualis assensui præmissarum.

8.arg. Octauo illa maxima, propter quod unūquodque tale, & illud magis, est falsa, ergo ex ea nihil probatur, patet antecedens, non enim sequitur, ego deambulo propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat: & homo inebriatur propter uinum; ergo vinum magis inebriatur. Hæc sunt præcipua dubia.

Primum sum. scire, dup. sumitur. Circa primum est notandum, scire dupliciter sumi, vno modo communissimè, pro quacumque cognitione, siue clara, siue dubia, siue certa, siue incerta: quo modo quicquid cognoscimus; dicimur scire: altero modo sumitur strictius, pro cognitione clara & euidenti rei, quæ dicitur compręhensio.

Huius secundæ scientiæ quatuor sunt gradus, vt notat Albert. tracta. 2. cap. 1. & Lincon. super hoc caput; primus est scientiæ impropriè dictæ, pro quacumque clara, & euidenti cognitione rerum contingentium: dicimus enim, scio hominem currere, dum video; scio etiam, quæ sensu dignosco: sed ista, licet euidens sit, proprie tamen non est scientia, cum nec sit per causam, nec res sint stabiles. 4.ar. cōprehensionis.

Secundus gradus scientiæ est proprius pro cognitione rerum quæ plerūque sunt per suam causam; vt scimus in hyeme pluuias esse, tonitrua in autumno, licèt id aliquando deficiat: ac propterea non est eorum perfectissima scientia. 2

Tertius gradus est magis propriæ scientię pro cognitione rerū simpliciter necessariarum, quæ semper ita se habent, qualia sunt principia immediata, & per se nota: non tamen hæc sciētia est per causam, cum illa non habeant causam. 3

Vltimus gradus est scientiæ propriissimæ, pro cognitione rei simpliciter necessariæ per suam causam: & hoc scire est quod præsertim hic consideratur & describitur: quamuis etiam latius definiri possimus dicere, pro cognitione rei simpliciter necessariæ, aut quæ plerumque est per suam causam. 4

2. fund. Est secundo aduertendum ex Aegidio tres esse rationes per quas scientia perfecta rei debeat esse per causam, quando talis res causas habet; prima est ex parte rerum quæ sciuntur, cum enim scientia sit perfecta cognitio esse ipsarum rerum. esse autem rerum à suis causis pendeat & procedat, ob id scientia causas rerum cognoscimus, aliter enim esse aurum perfectè non cognosceretur. Secunda est ex parte intellectus qui sumit cognitionem ab ipsis rebus; at res à suis dependent causis, ideo & intellectus noster in sua perfecta cognitione à causis dependet; & ad causas cognoscendas inclinatur. tertia est ex parte obiecti intellectus, quod est uerum ipsum transcendentale, sed rei veritas consistit in adæquatione & similitudine ad suas causas, ergo intellectus hoc uerum perfectè non cognoscet nisi ex causis. 1. ratio. 2. ratio. 3. ratio.

Est

3. Fund. Est tertio aduertendum hanc scientiæ definitionem esse nominis, ut omnes fatẽtur, non tamen adeo est nominis, quin per eam ipsam etiam rem possimus intelligere, definitio enim rei hæc est, scientia est cognitio uera, certa, & euidens, ex proprus causis rei genita. cognitio loco generis est vera ad excludendos errores, certa, ad excludendam opinionem, quæ est incerta, euidens, ad excludendam fidem, quæ cum sit uera, & certa, est obscura, ex causis, ad excludendam cognitionem principiorum, quæ uera, certa, & euidens est, sed non per causam. Hæc omnia in illa definitione Arist. sunt; nam dicitur cognoscere, & per causam, & quod res est, in quo manifestatur veritas, & non est aliter se habere certitudo; & quod illius causa, claritas & euidentia: Ex his respondetur ad primum, non esse in definitionibus nominum genera & differentias, talis autem est hæc definitio; at quia simul explicat rem, ideo virtualiter genus habet, & differentiam, ut diximus.

Ex dictis solui tur primum.

Ad 2. Ad secundum respondetur, & est maxime notanda solutio, aliud esse scire, aliud per demonstrationem scire. Scire solũ dicit hoc, vt rem & causam rei cognoscamus applicando: at scire per demonstrationem, est, non solum rem & causam cognoscere, sed ita, ut per cognitionem causæ ueniamus in cognitionem effectus: unde scire per demonstrationem superradit modum sciendi, qui est per discursum, & demonstrationem, qui modus est instrumentum sciendi ipsa tamen oratio scientiæ in cognitione rei & causæ consistit? & hæc est in angelis, licet non per talem modum, nempe discurrendi, ob idque angeli habent perfectæ scientias, & sciunt, licet non per cognitionem causarum in effectuum cognitionem deuenerint sicut nos, nam hic est modus sciendi, non scire, nempe ipsum discurrere: & sic soluitur argumentum secundum & nota solutionem.

Aliud scire aliud per demonstrationẽ scire.

Ad 3. solutio aliorum. Ad tertium aliqui uoluerunt particulã causalem ad dendam in maiori & conclusione, ut dicamus, omne animal rationale est risibile, quia est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, quia est animal rationale. sed ista opinio non consonat Aristotel. nullus enim in scientiis talium demonstrationum est vsus, & talis opinio procedit eo quod demonstrationes paucas habemus potissimas, in quibus experiremur non esse opus tali additione; propterea dico demonstrationem ostendere causam. & ipsum effectum ex ipsa tamen cognitione causæ statim cognoscimus illam esse illius effectus, & non posse aliter habere: habet enim hoc causa ut ipsius cognitio perfecta simul etiam claudat applicationem ad effectum, non ergo opus est addere, cum ipsa cognitione principiorum comprehendatur, & per hoc soluitur argumentum.

Solutio verior.

Ad 4. Ad quartum respondetur admittendo illas esse demonstrationes, & eiusmodi sæpe fiunt in Metaphysica, tamen per causam non solum oportet intelligere causas illas quatuor physicas, sed rationes & conceptus quosdam obiectiuos, qui se habent per modum causarum: ex quo soluitur argumentum.

Ad 5. ex The. Ad quintum Themist. hoc. 1. c. 4. dicit demonstrationem procedere ex notiorib. natura, nec se submittere ad mensuram ingenii nostri, sed rectam tenere naturæ viam. sed ista sententia non uidetur solue re dubium; propterea dico semper demonstrationem procedere ex notioribus natura, cum ex causis procedat similiter procedit ex notioribus nobis, nam in Philosophia. in qua causæ sunt ignotæ nobis, effectus uero notiores, non demonstramus effectus per causas, nisi cum causæ notiores sunt effectibus: sunt enim effectus quidam, per se noti, alii uero occulti: per se notis causas indagamus, per quas indagatas & notos alios effectus nobis occultos demonstramus: & hoc est ualde notandum vnde semper etiam ex notioribus nobis procedimus, uel quia ipsa sunt simul natura, & nobis nota, uel quia aliqua uia prius ea nobis nota fecimus.

Reiicitur solut. Themi. Solutio vera.

Notãdũ valde.

Dub. cõtra locutiones. Dices, quid cum per eosdem effectus indagamus causas; quos iterum per causam indagamus & demonstramus, uidetur. n. inutilis regressus, quod causa non sit notior, cum ab eodem effectu sumpserit cognitionem. Auerroes has demonstrationes dicebat ostendere propter quid ipsius esse. ctus, sed non esse ipsius, cũ primo sit cognitus esse. 2. cœli. com. 35. & 8. Phy. com. 63.

Solutio. Auer.

Soluitur melius. At tu aduerte admodum, licet effectu inda-

indagemus causam, tamen per causam illum eundem effectum multo perfectius cognoscimus; ante enim experientia aliqua particulari, non per causam vniuersaliter, & immutabiliter illum cognoscimus, propterea non est inutilis iste regressus. Praeterea licet ab effectu incoeperimus causam indagare; tamen illi inuentae firmius adhaeremus, & illius cognitio multo maiorem claritatem in nobis facit ex ipsius speculatione prouenientem; unde notior est effectu, non enim illius cognitio tota ex effectu prouenit, quamuis ex eo sit orta: vnde tres sunt hic cognitiones, prima imperfecta effectus, per quam ad secundam causae cognitionem perfectam deuenimus, & per hanc ad tertiam eius effectus perfectam cognitionem regressi sumus. & hoc nota.

Ad 6. Ad sextum Respon. duplicem esse propositionem immediatam, alteram simpliciter, quae nullo modo potest demonstrari quales sunt dignitates, & per se nota, alterã secundum quid, quae in aliquo genere demonstrari non potest, licet in alio demonstretur: tales sunt definitiones, quae per causas assignantur. nam licet propositiones earum per diuersum genus causae demonstremur, tamen secundum idem genus nõ demonstrantur.

Ad 7. Ad septimum Respon. semper uerum esse magis assentiri praemissis, quam conclusioni; cum conclusio non nisi ex praemissis cognoscatur, nam si conclusionem non solum ex praemissis, sed etiam alia via, experientia nempe, aut fide teneremus, magis conclusioni quam praemissis, assentiremus cum vero propter solas praemissas credimus, clarior est assensus praemissarum, quãuis non possit semper distingui iste claritatis excessus, nec argumentum conuincit, nam quando causa est uniuoca, & eiusdem speciei effectum aequalem producit, at quando est diuersae speciei, non producit aequalem, sicut sol non producit solem: cum igitur cognitio principiorum sit alterius speciei, est enim sine medio absque causa, cognitio uero conclusionis per medium, & causam, praemissae similem effectum non producunt in aequalitatem.

Ad 8. Ad octauum om ssis al orum sententiis ista propositio, propter unumquodque tale, & illud magis, quadrupliciter est limitanda: primo, quando idem praedicatum inest vtrique vni propter alterum: unde non ualet, deambulo propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat, non enim utrique deambulare inest, & ita declarat Philopo. secundo, ut tale praedicatum suscipiat magis, & minus, aliter enim non ualebit, vnde nõ sequitur. Ego sum risibilis; quia homo est risibilis, ergo homo est magis risibilis; nec Valet Petrus est homo propter patrem suum, ergo pater est magis homo: & ita limitat Albertus. tertio ut sit in rebus positiuis, nam in effectibus priuatiuis non ualet, non enim sequitur Petrus est paruus propter patrem, ergo pater est magis paruus; propter Deum non diligo mundum, ergo magis non diligo Deum. ita limitant Doctores Louaniẽles. quarto, ut sint diuersa praedicata, aliter non valet, ut uideo propter oculos, ergo oculi magis uident non sequitur, nam non aliud est videre meum. & oculorum. *Limita? propter quid unumquodque &c.*

At profecto si recte perpendamus, sub prima limitatione reliquae claudũtur. quando enim aliquod praedicatum inest multis, vni propter alterum, tunc magis, aut perfectius inest alteri: cum igitur credamus praemissis, & conclusioni, huic autem propter praemissas, magis credimus praemissis, & per hoc soluitur argumentum. Est autem aduertendum cognitionem conclusionis dici scientiam, praemissarum uero immediatarum, & dignitatum intellectum, non vt potentiam significat, sed ut cognitionem quandam talium principiorum, & habitum significat. 6. Ethicorum. cap. 6. at cognitio conclusionis simul & praemissarum sapientia, ut dicitur lib. 1. mag. mor. cap. 35. quamuis sapientia in alia significatione etiam scientiam rerum altissimarum significat, qualis Theologia super naturalis, & Metaphysica inter naturales, vt dicitur. 1. Meta. c. 2. & haec pro capitis disputatione sufficiant.

Opinionum

Opinionum confutatio, & eorum qui omnino demonstrationem tollunt, & eorum qui omnium demonstrationem esse ponunt.

Cap. III.

1 Nonnullis quidem igitur, eo quod oportet prima scire, non videtur scientia esse: quibusdam vero esse quidem, verum omnium demonstrationes esse. quorũ neutrum, neque uerum, neque necessarium.

2 Qui quidem enim supponunt nõ esse omnino scire, hi in infinitũ existimant reduci, tanquam non scientes posteriora per propria, quorum non sunt prima: recte dicentes: impossibile namq; infinita pertrãsire. Si vero stant, ac sunt principia, hæc esse ignota: cum demonstratio de ipsis non sit, quod dicunt esse scire solum. si vero non est prima scire, neque quæ ex his esse scire simpliciter, neq; proprie, sed ex suppositione, si illa sunt.

3 Alii aũt ipsum quidẽ scire confitentur, per demonstrationem enim esse solum, sed omnium esse demonstrationem nihil prohibere, contingere enim circulo fieri demonstrationem, & ex iis quæ ad se inuicem.

4 Nos vere dicimus, neq; omnem scientiam demonstratiuam esse, sed eam, quæ immediatorum est, indemonstrabilem. Quodque hoc sit necesarium, manifestum. si. n. necesse quidem scire priora, & ex quib. demonstratio, stant autem aliquando immediata, hæc indemonstrabilia necesse est esse.

5 Hæc igitur ita dicimus, & non solum scientiam, sed & principium sciẽtiæ esse quoddam dicimus, quo terminos cognoscimus.

Circuloque quòd impossibile demonstrare, simpliciter planum: siquidem ex prioribus oportet demonstrationem esse, & notioribus, impossibile enim est eadem eiusdẽ simul priora, & posteriora esse. Nisi altero modo, vt alia quidem ad nos, alia uero simpliciter, quomodo inductio facit notum. Si vero sic, non esset vtiq; simpliciter scire bene definitum, sed duplex: aut non simpliciter altera demonstratio, quę fit ex nobis notioribus. 6

Accidit autem dicentibus circulo demonstrationem esse, non solum quod nunc dictũ est, sed nihil aliud dicere, quam quod hoc est, si hoc est sic autem omnia facile monstrare. Manifestum autem, quòd hoc cõtingit tribus terminis positis, per multos namque aut paucos reflecte re dicere, nihil differt: per paucos autem aut duos. Quando enim A. existente, ex necessitate sit B. hoc autem ipsum C. A. existente, erit C. si itaque A. existente, necesse est B. esse: hoc autem existente, ipsum A. hoc enim erat circulo? Ponatur A. in quo. C. dicere igitur, B. existente, A. esse, est ipsum C. esse dicere, hoc autem, quoniam A. existente, ipsum C. est: C. autem ipsi A. idem. Quare contingit dicere circulo aserentes esse demonstrationem, nihil alterum, quam quod A. existente, A. est. sic autem facile est omnia monstrare. 7

Verum neq; hoc possibile, præterquam in ijs, quæcunq; se inuicem consequuntur: quemadmodum 8

propria. Vno quidem igitur posito, quod nunquam necesse est aliquid esse alterum, monstratum est. Dico autem vno, quod neque termino uno, neque positione vna posita: ex duabus autem positionibus primis & minimis contingit, siquidem & syllogizare. Si igitur & A. sequatur ex ipso B. & C. & hæc ex inuicem, & ex ipso A. sic quidem contingit ex se inuicē mōstrare omnia petita in prima figura: quemadmodum monstratum fuit in iis, quæ de syllogismo: monstratum autem est & quod in aliis figuris, aut non fit syllogismus, aut non de acceptis. Quæ uero non contra prædicantur, nullo modo est monstrare circulo. quare, quoniam pauca talia in demonstrationibus, manifestum quòd uanumque, & impossibile est dicere ex iis, quæ ad se inuicem demonstrationē esse, & propter hoc omnium contingere esse demonstrationem.

1 Quibusdam autem igitur, &c.

Intentio Arist.

ARisto. in hoc capite euellit duos errores quorūdam, procedētes ex his, quæ dixerat in ultima parte capitis, nempe principia, & præmissas sciri, & earum scientiam esse cum per eas conclusioni assentiamur. Ex hoc autem aliqui existimantes nihil sciri, nisi per demonstrationem: asserebant non posse scientiam esse. Alii idem arbitrantes, esse quidem existimabāt scientiam, sed circulum esse in demonstrationibus, nempe per conclusionem præmissas, & per præmissas conclusionem demonstrari, utrumque autem inquit Aristo. scilicet scientiam non esse, aut circulum fieri, nec est uerum, nec necessarium .i. non est vera sententia, nec rationes aut probationes habet necessarias, Latini exponunt: at melius possemus dicere, non ēst necessarium. i. non necessario sequitur ex eo quod principia sciamus.

Dubitat Philop. cum quæstio, Quid sit postponenda sit, quæstioni, An sit, qui fiat vt Aristo. definita demōstratione, modo disputet, an sit, nempe contra priores, qui scientiam, & demonstrationem de medio auferebant. *Dubium Philoponi.*

Respondet quæstionem quid nomen significet, anteponendam quæstioni an sit, quando nomen obscurum est, quod fecit Aristo. 4. Physi. ubi primo quid uacuum, idest quid significet, postea an sit, disputauit: secus esset de definitione, quid res sit hæc est enim postponēda. Hæc sententia mihi non placet: supponit enim definitionem nominis esse eam, quæ data est de demonstratione, quod tamen est falsum: est enim definitio rei, & per materiam, & etiam altera, quæ datur per finē, cū præsertim nullibi aliā demōstrationis definitionē habeamus. *1. Responsio quorundam.* *Reiicit 1 responsio.*

Lincon. Respond. hoc caput non esse de necessitate huius libri, quia non pertinet necessario ad artem errores repellere, est tamen id de artis perfectione sed hoc dictū non tollit difficultatem. *2. Resp. Linconi.*

Alii, & bene dicunt quæstionem an sit, sed per accidens, nempe cum dubia: an sit res oriuntur, & ipsa definitione rei, ut accidit in præsenti; nam isti auferebant demonstrationem, propterea quod ex præmissis notioribus deberet procedere: & mihi responsionis doctrina placet, licet hoc dubiū alienum uideatur ab instituto ipso Aristot. nam hic non de demonstratione uidetur tractari, sed de scientia, quam isti auferebāt de medio, quamuis crediderint nō esse sciētiam sine demonstratione, ideoque simul demonstrationem auferrent: de scientia tamē sermo est, quæ in capite præcedēti definitione nominis definita est, ut diximus. & forsan hoc uoluit significare Philop. *Tertia sol. aliorum.* *4 sententia auctor.*

Ponentes autem non esse, &c. 2

Incipit in particulari utrumque errorem explicare: illi enim, qui scientiam negabant. sic argumentabantur, non scimus conclusionem, nisi sciamus præmissas, sed scire non possimus præmissas nisi alia, demonstratione, ergo non scitur conclusio: nisi demonstratis prēmissis. Iterum hę præmissæ non sciuntur, nisi sciantur aliæ præmissæ, per quas demonstratur, hæ autem iterum per demonstrationem sciuntur, sic

con-

cōsequenter procedimus in infinitum, nec ad vltimas peruenire est, quę sciantur, cum iterum demonstratione opus sit, ergo non erit scientia posteriorum cōclusionum. nisi tantum ex suppositione, nempe supposito, quòd præmissæ sciantur: tamen re vera non est absoluta scientia, cum in processu infinito non detur ultimum, in quo bene profectò dicunt, nempe quòd in processu non sit vltimum, & quod nisi sciantur priora, non scientur posteriora.

3. *Solu.*

3 Hic autem de eo, quod est scire.

Alii scire esse fatebantur, tamen eundē errorem tenentes, nihil sciri nisi demonstratione, affirmabant contingere circulum in demonstratione, nempe quod sit perue nire ad vltimas præmissas, & non in infinitum procedere: hæ tamen ultimæ iterum circulo per priores conclusiones demonstrabantur, & sic erat scientia, & per demōstrationem, sed circularem.

4 Nos autem dicemus neque omnem scientiam.

Reijcit Arist. communem illorum errorem, existimantium, nihil sciri, nisi demonstratione, ac dicit, non omnem scientiā esse per demonstrationem, sed esse scientiā indemonstrabilem: ac si diceret, non omnia, quæ scimus, per demonstrationem scimus, sed peruenimus ad aliqua prima, quæ scimus, quidem sed non alia demonstratione. & hoc patet, nam in discursibus conclusionē cognoscimus, præmissis cognitis, sed dantur præmissæ, & principia, quæ prorsus immediata sunt, nec demonstrari ualēt, ut patet de dignitatibus, & multis aliis propositionibus, ergo taliū cognitio, & sciētia erit, & non per demonstrationem ullam aliam.

5 Et hoc igitur sic dicimus.

quomodo explicent pleriq; latini philoso.

Repetit suam in hoc sententiā, dicens, hoc sic, dicimus, idest de hoc nos ita sentimus, nec solum esse scientiam, sed esse quoddam principium scientiæ, quo terminos cognoscimus: sensus horum uerborum secundum plerosque Latinos est, esse quendam habitum, & cognitionem in nobis ipsorum principiorum, & dignitatum quæ cognoscuntur ex sola terminorum appræhensione, absque vlla demonstratione: atque tales dignitates uocantur principium scientiæ. Philop. per hoc principium intelligit Deum, cuius lumine intel lectus noster illustratus, cognoscit terminos, idest intelligentias, quæ sunt ultima in cognitione. At melius mihi uidetur locum intelligere Themistius, qui per principiū intelligit intellectum nostrum, per terminos, subiectum & prædicatum propositionum, ut sit sensus, non solum est scientia, sed est intellectus, & potentia, principium scientiæ, quo solo intellectu absque demonstratione, quid extrema significent, intelligimus, & ex tali sola appræhensione tales propositiones scimus absque vllo alio discursu.

quomodo philop.

quomodo Themist. quem sequitur auctor.

Nota tamē ex Alberto tract. 2. c. 6. quēadmodum uisibilia sunt in duplici differentia, quædam, quæ non propositio lumine, nō uidentur, sed extremo indigent, sicut colores corporum opacorum, quæ non nisi solis, aut alterius luminosi extrinseci videtur, quædam ueroalia proprio lumine videntur, sicut luminosa ipsa, & aliqui uermes, & lapides: ita propositiones sunt duplices, quædam quæ non statim cognoscuntur veræ quantumcunque quid subiectum, quid prædicatum sit, appræhendatur, sicut multæ propositiones, quæ probatione indigent: quædam uero sunt, quæ statim simul, atque subiectum, & prædicatum appræhendimus, eas absque ullo alio discursu cognoscimus, quales sunt dignitates, & hæ dicuntur propositiones per se notæ, & scientiarum principia, & de his loquitur Arist. dum dicit, intellectu solo appræhendente terminos cognosci, cum primum enim, quid totum, quid pars significet appræhensum est, statim totum maius esse parte dignoscitur.

Notādū

S. Thom. distinguit duplicem propositionem per se notam. existimat enim idem esse immediatam propositionem, & per se notam: Est autem quædam immediata quæ caret medio, quo demonstretur. & termini illius sunt omnibus noti, ut omne totum est maius parte, & similes, & has uocat per se notas secundum naturam, & secundum nos: quædam uero sunt quidem immediatæ, non tamen res illæ sunt

Duplex propositio per se nota secundum D Thom.

sunt omnibus notæ, sicut proportiones, in quibus definitiones de definitis, seu passiones de suis proximis causis prædicantur, & hæ dicuntur per se notæ secundũ naturam tantum, vtraque tamen propositio est per se nota, & de his est sermo in præsenti.

Mihi magis uidetur Aristot. sensisse de principiis per se notis secundũ nos, & naturam in præsenti textu, vt Græci, exponunt, ita ut non omnis immediata sit per se nota, sunt.n. immediatæ aliquæ, nempe multæ demonstrationum propositiones, quæ inductione colliguntur, vt docet 2. Poster. c. vltimo, & dicuntur principia sciẽtiarum, vt dicitur 1. Meta. c. 1. quæ tamen non per se ex ipsis terminis cognoscimus.

6 Circulo autem quod impossibile sit, &c.

Dupliciter prob. non esse circulum in demonstrando. Triplici argumento probat, Arist. circulum non posse fieri in demonstrationibus, primum est, ex eo, quod demonstratio ex prioribus, & notioribus procedit: si autem esset circulus, sequeretur, quod idem esset prius, & posterius, notius & ignotius, quod fieri non potest: & patet, nam præmissæ hæ sunt priores, & notiores conclusione, si iterum per conclusionem eandem præmissas demonstras, ergo iam conclusio erit prior, & notior, cum facta sit præmissa demõstrationis: erunt igitur præmissæ notiores, & ignotiores; priores, & posteriores illa conclusione: Quod si dicas, non est absurdum, fieri enim potest ut aliquid sit prius natura, & notius, tamen posterius & ignotius nobis, quod fit in inductione, nam singularia nobis notiora, & priora sunt, per quæ probamus uniuersale: quod notius est, & prius natura. Aduersus hoc instat Arist. nam si in circulo procedimus ex notioribus solum nobis, iam non est demonstratio, nec facit scientiam: vera enim demonstratio ex notioribus natura procedit, quod si isti, qui circulo demonstrant, solum asserant in regressu procedere ad probandas præmissas ex nobis tantum notioribus, hæc demonstratio non est, nec scientiam facit simpliciter, nisi uelint, alium modum scientiæ ponere, qui non est per causam, & per priora natura, quod falsum est: quæ enim demonstratio ex nobis tantum notioribus est, non est simpliciter demonstratio: & quamuis per modum interrogationis hæc uerba Arist. referantur, sunt tamen assertiuè intelligenda.

Accidit uerò dicentibus, &c. 7

Hæc est secunda ratio, qua Arist. eundẽ repellit errorem, nempe si circulo contingeret uti, fieret, ut idem per idem demonstraremus, quod falsum est, esset autem tunc satis leue, cuncta demonstrare, scilicet hoc est, quia hoc est: Hoc autem probatur sumendo tres terminos, nihil enim refert in tribus, aut pluribus, aut paucioribus loqui: idem enim sequitur inconueniens ex circulo, sint termini; A.B.C. tunc supponit Aristot. illum esse bonum argumentandi modum, quia A est, B. est, & quia B est, C, est ergo de primo ad vltimum, quia A est, C est. nam si B. sequitur ex A, quicquid sequitur ex B. sequitur A, & cuius est causa B, eius etiam est causa A. quod enim sequitur ex consequenti, sequitur etiam ex antecedenti, & cuius est causa consequens, etiam est causa antecedens, quod est causa consequentis, tunc sumamus circulum in duobus terminis, quia A est, B est, per circulum ualet regressus, quia B est, A est. argumentor igitur, quia A est, B est, & quia B est, A est, ergo de primo ad ultimum, quia A est, A est. Hoc significat illud, quod Aristot. dicit, ponatur A loco ipsius C. i. quemadmodum ex ipso B inferebatur C, ita etiam inferetur A. ergo sicut C. inferebatur ex A. quia ex eo inferebatur B, ita & A, quod infertur ex B, inferetur ex eodem A, ex quo ipsum B infertur: vnde ex seipso inferetur, & tantum demonstrare continget idem per idẽ, quod falsum, & absurdum est.

At uerò neque hoc possibile. 8

Hoc est tertiũ argumentum, quo circulũ in demonstrationib. reiicit, supponit vnum, quod dicit ostensum esse primo Prio. c. 22. ex uno termino, aut una posita propositione nihil inferri necessario, sed opus est tribus terminis, & duabus propositionibus minimis, id est non paucioribus: Ex his autem necessario sequitur alterum, & probat, siquidem contingit syllogizare, id est, ex his fit syllogismus, qui necessario infert, ergo ex duabus propositionibus, alterum potest

potest inferri necessario. modo est argumentum, si circulus est in demonstrando, cum demonstratio sit syllogismus, opus est tribus terminis, & duabus propositionibus, nempe, A. B. C. sed circulus in his non potest esse, nisi sint omnia conuertibilia, conuerti igitur debent, A.B.C. adinuicem, tunc sic; ex tribus terminis conuertibilibus non fit syllogismus, nisi in primo modo primæ figuræ, ergo omnes demonstrationes debent fieri in illo primo modo, aliter nō esset circulus. Præterea essent in terminis conuertibilibus, alias non posset circulariter syllogizari: fit enim circulus, quando cum conclusione, & conuertente maioris inferimus minorem, uel cum eadē conclusione, & conuertente minoris inferimus maiorem; vniuersales autem propositiones affirmatiuę non possunt vniuersaliter conuerti. nisi quando termini sunt æquales, & conuertibiles. Ex his concludit argumētum uanum esse asserere, omnium esse demonstrationes, & circulum in omnibus contingere, cum non id sit, nisi in uno modo primæ figuræ, & id in cōuertibilib. multo uero plura sint, q̄ demonstrātur.

Hinc oportet notare uerba illa, quod in secunda, & tertia figura non est circulus, aut non de acceptis: explicant D.Tho. & fere omnes, ob id in his duabus figuris, non esse circulum, quia cum in secunda, una præmissa sit negatiua, altera affirmatiua, cōclusio uero negatiua, si uolumus circulo sollygizare affirmatiuam, fiet syllogismus ex puris negatiuis. qui inutilis est. In tertia uero cum conclusio sit particularis, prę missæ uero, aut uniuersales ambæ, aut unā particularis, non poterit syllogizare circulo nisi particularis, non uniuersalis, aliàs enim esset argumentari ex puris particularibus, aut inferre conclusionem uniuersalem ex præmissa particulari; propterea in his figuris non est circulus: at quia aliqua præmissa syllogizatur nempe negatiua in secunda figura, particularis uero in tertia, propterea addit Arist. si circulus sit, non de acceptis fit. Exponunt ergo, non de acceptis, omnibus, idest licet circulus dat, non tamen ambæ præmissæ syllogizantur circulariter. Quamuis possimus exponere, licet in secunda aliquando, utraque circulariter syllogizetur, hoc fit, mutanda negatiuam in propositionem hypotheticam, ut dixit libro secundo Prior. c. 6. & illic declarauimus: sed hic circulus non est, cum non sit in eisdem propositioninus sed mutatis, propterea dixit, si circulus sit, non de acceptis fit. Hæc est huius capitis expositio.

QVAESTIO I.

De regressu demonstratiuo.

Dubitatur. An sit regressus in demonstratione. circa quod oportet aduertere, regressum uocari illum syllogismum, quo probamus cōclusionē, quia ante ipsius præmissas probaueramus, ut si quis per interpositionem terræ probet Eclypsim, per q̄ cognouimus ipsam interpositionem; talis regressus etiam dicitur syllogismus circularis: difficultas autem non est, an in eo præmissæ sint talis causa conclusionis, quia iis est conclusio præmissarum, hoc enim fieri non potest, & hoc impugnat Aristoteles, nec est difficultas, an in diuersis generibus causarum possit esse circulus. & regressus syllogizando, cum id manifestum sit nam demonstrationem ex ueris, & primis &c. esse probamus, quia facit scire, & econtra facere scire, quia ex ueris &c. constat, ostendimus syllogizando. nec etiam est difficultas, an syllogismi circulus fiat inter causam, & effectum; cum sit etiam manifestum, causam per effectum, & iterum eundem effectum per causam eandē syllogizari aliquando posse: sed difficultas est, an cum talis regressus sit syllogisticus, sit aliqua probatio, & per talem regressum probemus, & cognoscamus. *Explicatur titulus.*

Ratio dubitandi potissima hæc est, quia cum præmissæ huius regressus sint probatæ prius per talem cōclusionē, non possunt esse ipsa notiores, & tunc syllogismus inutilis erit, cum non ex notioribus procedit. *Ratio dubitandi.*

Ad hanc difficultatem respondet iuniores, distinguentes duplicem demonstrationem propter quid, ex Auerroe 2. cęli. comm. 31. & 8. Physi. com. 65. alteram, quæ est causa & esse, idest per quam ostendimus causam effectus, & simul probamus effectum esse: utpote cum a causis notiorib. nobis ad effectus occultos pcedim° hæc est potissima demonstratio, alteram, *Respon. Auerroistarum.*

51 quæ solum ostendit effectus causam, sed non ipsum esse & talis est demonstratio tãtum causæ, quæ fit, cum effectum primo cognouimus, ac per eum indagauimus causam, & sic admittitur regressum fieri a causa ad effectum cognitum prius quantum ad esse, sed regressus ostendit causam secundũ quam ignotus erat effectus.

Refellitur sñia Auer. et proponitur uera sentẽtia D.Tho. et aliorum.

At quamuis ista sententia non sit spernenda, aliter mihi uidetur posse responderi, & magis ad mentem Arist. ex sententia porissimum D. Tho. 4. cœli. 59. vbi elegantissime etiam defendit Alexandrum aduersus Simpl. & explicat totam uim regressus demonstratiui. Dico, igitur, omnem demonstrationem probare effectum esse, & simul illius ostendere causam, quod absque ulla distinctione concessit. Themist. 2. Poster. c. 2. propterea aduerte, quod supra diximus, quamuis existentia effectus cognoscatur ante causam, id fit imperfecte & particulariter, at postquam demonstratio accedit eũ vniuersaliter cognoscimus, & certius, ac clarius, quod docuit expresse Arist. 1. Post. c. 24. vbi dicit, etiam, si viderimus, triangulũ habere tres angulos, adhuc demonstrationem quæreremus, quia id non cognosceremus uniuersaliter nisi demonstratione, propterea semper demonstratio effectum esse probat, licet cum discrimine nam aliquando præcessit aliqua cognitio imperfecta effectus. dices si illa cognitio effectus fuit imperfecta, & particularis, cum per eam peruenerimus in causam, etiam cognitio causæ erit imperfecta, dico, non ita esse, nam illa cognitio effectus fuit via ad cãm inueniendam: tamen ex ipsa causa inuenta, & aliis intellectus speculationibus perfectius cognoscimus causam, adeo ut per eam regrediamur ad effectũ uniuersaliter cognoscendum quod ignotum erat ante causam. & hoc de gressu sentio.

Demonstrationis propositiones veras esse, veritate necessaria. Quid sit id, quod dicimus, De omni, quid per se, quid uniuersale. Cap. IIII.

1 QVoniam autem impossibile aliter se habere, cuius est scientia simpliciter, necessarium utique fuerit scibile, quod est secundum demonstratiuam scientiam: demõstratiua autem est, quam habemus, eo quod habemus demonstrationem: ex necessariis igitur syllogismus est demonstratio. Accipiendum igitur ex quibus, & qualium demonstrationes sunt.

Primo autẽ determinemus, quid dicimus de omni, & quid per se, & quid uniuersale. 2

De omni quidem igitur hoc dico, quod sit vtique, non in aliquo quidem, in aliquo autem nõn: neq; aliquando quidem, aliquando autem non. ut si de omni homine animal, si verum hunc dicere hominem, verũ & animal, & si nunc alterum, & alterum, si in omni linea punctum consimiliter. Signum autem, etenim instantias ita ferimus, tanquam de omni interrogati, aut si in aliquo non, aut si aliquando. 3

Per se autem, quæcunque & insunt in eo quod quid est: ut triangulo linea, & lineæ punctum. substantia namq; ipsorum ex his est, & in oratione dicente quid est, insunt. 4

Et quibuscunque inexistentium ipsis, ipsa sunt in oratione, quid est declarante: quemadmodum rectum inest lineæ & circulare, & impar & par numero, & primum & compositum, & æquilaterum, & altera parte longius; & omnibus his insunt in oratione quid est dicente; ibi quidẽ linea, hic autem numerus. Consimiliter autem & in aliis, talibus singulis per se dico.

Quæcunque autem neutro modo insunt, accidentia: ut musicum aut album animal. 5

Amplius, quod non de subiecto dicitur

dicitur alio aliquo, vt ambulans alterum quid existens, ambulans, & album. substantia vero, & quæcumque hoc aliquid significant: nō alterum quid existentia sunt, quod sunt. quæ qu idem igitur non de subiecto, per se dico: quæ autem de subiecto, accidentia.

7 Amplius autem alio modo, quod quidem propter ipsum inest vnicuique, per se: quod vero non propter ipsum, accidens. quemadmodum si ambulante fulgurauit, accidens: non enim propter ambulare fulgurauit, sed contingit, dicimus, hoc. si autem propter ipsum per se, vt si quid iugulatum interiit, & secundum iugulationem, quoniam propter iugulari, sed non accidit iugulatum interire.

8 Quæ igitur dicuntur in simpliciter scibilibus per se sic, vt insint prædicatis, aut illa insint subiectis, & per ipsa sunt, & ex necessitate. non enim contingit non inesse, aut simpliciter, aut opposita. vt lineę rectum aut curuum, & numero impar aut par. est enim contrarium, aut priuatio, aut contradictio in eodem genere, vt par, quod nō impar in numeris, inquantum sequitur, p̄stare si necesse asserere, aut negare, necesse & per se inesse. Quid igitur de omni, & per se, determinatū sit hunc in modum.

9 Vniuersale autem dico, quod vtique & de omni sit, & per se, & secundum quòd ipsum. Manifestum igitur quòd quæcunque vniuersalia ex necessitate insunt rebus.

10 Per se autem & secundum quòd ipsum, idem. vt per se lineæ inest punctum, & rectum: etenim secundum quod linea. & triangulo secundum quòd triangulum, duo recti: etenim per se triangulum, duobus rectis æquale.

Vniuersale autem est tunc, quando in quolibet, & primo monstretur. ut duos rectos habere, neque figuræ est uniuersale, quamuis est monstrare de figura quòd duos rectos habet, sed nō de qualibet figura, neq; utitur qualibet figura monstrans: quadrangulum enim figura quidem est, non habet autem duobus rectis æquales. æquicrus vero habet quidem quodcunq; duobus rectis æquales. sed non primo, sed triangulum prius. Quod igitur quoduis primum monstratur duos rectos habens, aut quodcunq; aliud huic primo inest vniuersale, & demonstratio per se de hoc uniuersaliter est, de aliis uero quodammodo non per se: neque de æquicrure nō est uniuersaliter, sed in plus.

Quoniam autem impossibile est, & cęt. 1

Cum demonstrationem ex veris docuisset esse, nunc ut dixit Themi. ex quibus veris procedat, explicare intendit, non enim ex quibuscunque, sed ex necessariis demonstratio est: at quia adhuc necessarium multiplex est, quale debeat esse, hoc capite explicat, ideoque explicat quid sit dici de omni, quid per se, quid vniuersaliter: hæc.n. ad necessarii cognitionem opus sunt; probat autem ante omnia demonstrationem esse ex propositionibus necessariis, quia id qđ demonstratur, & demonstratione scitur, est necessarium: at necessarium non demonstratur nisi ex necessariis, quamuis syllogizare possit, ut dicitur 2. Prio. cap. 2.

Argumentatur igitur Arist. hoc pacto, quod scitur, aliter se habere non potest, ergo quod demonstratiue scitur, est necessarium, nam id necessarium est, quod aliter

 se

se habere non potest, & argumentum est a superiori ad inferius ex parte subiecti, nam sciri superius est ad sciri per demonstrationem: ex parte vero prædicati, a definitione ad definitum, nam non posse aliter se habere est definitio necessarii. tunc vlterius procedit argumentum, quod scitur demonstratiue est necessarium, & tale est, qđ per demonstrationē fit, ergo talis demōstratio est ex necessariis, infert oportere accipere, ex quibus, & qualibus fiat demonstrationes, dicit ex quibus, propter propositiones: dicit ex qualibus, propter quæstionem, circa quam est demonstratio, nam omnia necessaria sunt, primo tamen se tria illa, quæ diximus, proponit explicaturum.

2 De omni quidē igitur hoc dico.

Quid sit prædicatum de omni.

Explicat, id prædicatum dici de omni, quod omnibus inest inferioribus subiecti, & homine, quia omnibus inest indiuiduis, & omni tempore, & hoc negatiue explicat dicendo, quando prædicatum nō sic inest, vt quibusdam subiecti inferioribus insit, quibusdam non: uel aliquando insit, aliquā do non, sed omnibus debet inesse, & omni tempore. Exempla ponit in his propositionibus, omnis homo est animal, & omni lineæ inest punctum: probat autem tale esse dici de omni, nam cum instantias ferimus, idest cum redarguere volumus propositiones non de omni dici, dupliciter instamus, aut si non de omnibus dicitur prædicatum. aut si non omni tempore; signum igitur, est utrumque esse necessarium ad propositionem de omni.

Dici de omni duplex, priorīsticum, & posteriorīsticum.

Nota Themist. cap. 9. & D. Thom. Aliud esse dici de omni in libris Priorum quod ad syllogizandum requiritur, quod uocāt, aliqui, priorīsticum, aliud dici de omni in libris Posteriorum, quod ad demonstrationem quærit, quod uocant posteriorīsticū: in illo enim solum vniuersalitas in inferioribus subiecti sat est, in hoc uero ulterius opus est uniuersalitate temporis; sed prosecto declaratione indiget Themist. nam ad solligizandum tantum, non opus est quod prædicatum insit omnibus inferioribus subiecti, cum etiam ex falsis syllogizetur, sed sat est quod vniuersaliter enuncietur; unde tale dici de omni consistet in eo, quod vniuersaliter prędicatum denotat inesse subiecto: at in libro isto, quod enuncietur opus est, & etiam quod uere insit, & omni tempore, sicut in libro Topicorum requiritur, quod probabiliter insint, in libro uero Elenchorum quod appetenter: & hoc nota. Dices nonne etiam est dici de nullo in hoc libro? dico esse quidem, nempe quod de nullo inferiori subiecti dicitur omni tempore, tamen quia ex affirmatione facile constat, & vel quia affirmatum est præcipuum, & frequentius, illud prætermissum est.

Per se autem sunt, quæcunque sunt in eo. 3

Quid sit prædicatum per se. Primus modus prædicandi per se.

Explicat modo, qui per se dicatur, ac in quatuor modos distinguit, primus est, prædicata quæ sunt, de definitione quidditatiua subiectorum per se prædicantur de ipsis, ut linea per se de triangulo dicitur, nā est de ipsius definitione, triangulus enim est figura plana tribus lineis terminata: similiter punctum est de definitione lineæ, est enim linea magnitudo, cuius extrema sunt duo puncta: itaque ad istum modum pertinent omnia prædicata, quæ sunt aut definitiones subiectorum aut partes definitionū, ut genera, differentiæ, & horum partes. Notat autē Themist. quę dicuntur per se hoc modo includere de omni, ut sit sensus, illa dicitur per se, quæ cum sint de omni, sunt etiam de quidditate subiecti, nec oportet hic sentire cum Paulo Veneto, qui non solum propositiones has, sed earum conuertentes ad hunc modum reducit, ut animal est homo, rationale est homo. Alii etiam identitas, & disperatas reducunt. quæ omnia sunt præter mentem Aristotelis qui solum de propriis propositionibus & naturalibus prædicationibus, quales ad demonstrationem sunt aptæ, loquitur.

Et quibuscunque eorum, quæ insunt. 4

Secundus modus prædicandi per se.

Secundus modus est eorum, quæ sic insunt subiectis, ut de eorum definitione sint ipsa subiecta, quales sunt passiones propriorum subiectorum, quæ per se inesse dicuntur. Notāt hic Philopo. & Themist. & bene.

ne, quòd primus modus est prædicandi per se iste inhærendi per se, propterea dicunt ista, quæ per se inesse dicuntur, esse accidentia. Notant etiam iidem authores hunc modum non includere necessariò dici de omni, nam potest accidens dici per se, quãuis non omni insint, vt simum, idest naso, & grammaticum homini. Huiusmodi Arist. ponit quatuor exempla, primum de curuo, & recto, hæc enim per se insunt lineæ, ac per eam definiuntur, nam rectum est linea, cuius extrema non egrediuntur à medio, curuum est linea, cuius extrema egrediuntur à medio: alterum exemplum est de pari, & impari, quæ per numerum definiuntur, vt notum est; tertia de primo, & composito, hæc enim insunt etiam numero.

Dubium Sed dubitatis, quid per hæc intelligere oportet? *Expositio Philo. & Alber.* Philop. & Albert. per numerum, primum intelligunt eum, qui non est ex alio numero compositus, qualis est solus binarius, per compositum uerò intelligunt quemcumque alium numerum: at melius cum Alex. quem hic refellit Philop. & cum D. Tho. dicamus numerus primus est, qui sola unitate mensuratur, quales sunt binarius, ternarius, quinarius, & alii, compositus uerò est, qui alio numero mensuratur, vt nouenarius, qui ternario mensuratur, & similes alii multi. *Expos. uerior Alexand. & D. Tho.*

Explicat̃ Quartũ exemplũ Arist. secundum Philop. Quartum exemplum est æquilaterum, & altera parte longius. Hæc Alexand. dicit esse passiones figuræ. Philop. uerò melius attendens Aristot. in his exemplis, non alia subiecta ponere, quàm lineam, & numerũ, hæc duo posteriora etiã numeris attribuit, nam & numeri aliqui sunt æquilateri, aliqui altera parte longiores, vt docent Arithmetici: quamuis possimus pro Alexandro dicere, quòd ista sunt quidẽ in numeris, sed ut numeri faciunt figuras; vel quod non ascribantur numero, sed lineæ, nam hęc per lineam definiuntur, æquilaterum enim est habens lineas æquales omnes, altera parte longius habens inæquales lineas, & ita figuræ cõpetunt, quæ ex lineis fit. *Reiicitur & explicatur Auerr.* Auerro. sumens ista duo in uniuersali dicit, esse passiones habentis latera, sed constat Aristotelẽ non hæc duo in vniuersali, sed ut numeris insunt, considerasse, & bene dicit Philop.

Exemplo Themistij.

Quæcũque uerò neutraliter sunt.

Themist. asserit hunc esse modum tertium per se, secundum quem accidentia dicuntur immediatè inesse alicui subiecto, vt color per se, id est immediatè inest superficiei, mediatè uerò, & per accidens substantiæ, quem modum Arist. assignauit 5. Met. cap. 18. sed profectò ista expositio non quadrat textui, vt satis clarè indicant exempla, album nempe, & musicum insunt animali, hæc autem non immediatè inhærent: propterea cum Philop. D. Tho. & reliquis dicamus, vt uelit Arist. docere reliqua prædicata, quæ nec sunt de subiecti definitione, nec subiecta de eorum definitione, non esse per se, sed per accidens dici, quo pacto album, & musicum per accidens animali insunt, non enim de eius definitione sunt, nec animal de eorum definitione: & non sumpsit hominem, nam iam musicum per se illi inesset, cum homo sit do definitione musici. *Reiicitur expositio Themist.* *Explicat̃ secũdum Phil. & D. Tho.*

Amplius quòd non de subiecto, & cæt. 6

Tertius modus per se. Tertius modus, vt explicant Themist. D. Tho. & Philop. quos cæteri sequuntur est per se existendi, vt illa dicantur per se, quæ per se existunt, quod Themist. Philop. putant solum conuenire primis substãtiis, hæc enim per se existunt, secundæ enim & accidentia in primis existunt, licèt cum discrimine, nam secundæ substantiæ sunt de natura primarum, non autem accidentia.

Dub. an idẽ tãtum cõueniat primis, uel tantum secũdis substantiis. Aliter etiam exponit Philop. vt secundę substantię dicantur etiam per se hoc modo tertio, quia non dicuntur de subiecto, i. non sunt in subiecto, vult enim, ut per dici de subiecto, intelligamus esse in subiecto. Sed sine dubio dicendum est hic, illa dici per se, quæ substantiæ sunt, siue primæ, siue secundæ, cũ neutra inhæreat, nec oportet mutare uerbum Arist. nam non dixit quęcũque de subiecto dicuntur, sed quæ de subiecto alio, id est diuerso dicuntur, & quod verum subiectum sit, quod etiam secundis inest substantijs, quæ non de subiecto alio quodam dicuntur, sicut accidentia, album, ambulans, ac propterea per se dicuntur. Et hoc notauit, & bene Albert. Mag. hoc tract. 2. c. 9. & sic notus est tertius modus.

Item alio modo quod quidem propter ipsum &c. 7

Quartus modus per se. Quartus modus, vt bene notant Græci & D.

& D. Tho. cum cæteris, non est prædicandi, sed est inter causam potius & effectum, licet etiam fiant prædicationes. primus.n. modus fuit per se prędicandi, secundus per se inhærendi, tertius, per se essendi, quartus, per se causandi: ut accuratius cæteris explicat D. Thom. ille enim effectus est per se alicuius causæ, quando propter ipsum est, vt interire secundum iugulationem est per se effectus ingulati: dicit interire secundum iugulationem, vt uerbum sumatur pro morte illa, quæ ex tali causa sequitur: similiter, domificium est per se effectus domificatoris: at quando effectus non propter illud est, per accidens ei dicitur, vt ambulanti accidit corruscatio, non enim quia ambulauit, corruscauit, similiter accidit fodienti nineam inuenire thesaurum: hoc igitur est per se quarto modo, quod propriè ad causam, & effectum refertur: & hoc est de modis per se, in quo nota cum Philop. & Themist. & D. Thoma ad initium lectionis 9. non omne de omni esse per se, nam cignus est albus, coruus est niger, de omni quidem sunt, non tamen prædicata per se prædicantur primo modo, nec per se insunt subiectis, cum nec de eorum definitione, nec ipsa de accidentium talium definitione sint, vt patet, omni tamen & semper insunt. Aduerte etiam alios esse modos dicendi per se, vt patet ex 5. Metaph. c. 18. tamen illi videntur magis pertinere ad negotium pręsens, quamuis nō omnes ad demonstrationem apti sint, tertius enim non est prædicandi, propterea non est ad demonstrationem.

Quæ ergo dicuntur in simpliciter scibilibus.

Expositio D. Tho. Secundum ferè omnium sententiam, hic Arist. explicat, qui modi sint ad demonstrationem apti, quamuis non omnes æqualiter exponant. S. Thom. & alij ex Latinis de secundo intelligunt, hæc enim est conclusio, quæ scitur simpliciter, nempe in quo de suo subiecto passio prædicatur, & ad hanc utimur quarto modo, nempe in quo passionem de definitione, quæ causa est, prædicamus; vt ad demonstrandum hominem esse risibilem, sumimus animal rationale esse risibile. Aliter exponunt alij; & si ea colligamus in quibus penè omnes alii conueniunt (vt interim omittamus peculiaria dissidia, Them. Philop. & Auerr.) hæc illorum est sententia. velle Arist. duos modos enarrare, primum, & secundum; horum enim est usus ad demonstrandum, & litera istis uidetur fauere, quam aliqui sic uertunt: quæ igitur dicuntur in simpliciter scibilibus per se sic, ut insint prædicatis, aut illa insint subiectis; id est hæc sunt, quæ ad simpliciter scientiam opus sunt: quamuis hæc uerba non sint ita expressa in Græco sermone. Boetius uertit ad literam sic: sicut esse prædicatis aut inesse, illi enim duo infinitiui, esse, & inesse, sunt Græce eiusdem uerbi, sed alter est actiuus, alter passiuus: ac si diceret, quæ sic sunt per se vt existant in prædicatis, id est sint de eorum definitione, qui modus est secundus, & hoc est esse in prædicatis, vel quæ sic sunt, ut ita loquar, ut existat a prædicatis, id est prædicata sint de eorum definitione, qui modus est secundus, & hoc est prædicatis inesse: est enim infinitiuus passiuus. Ex hoc patet hos duos modos esse ad demonstrationem aptos.

Dub. an quartus mod. per se inseruiat demonst. Dubitabis forte de quarto, nam utimur eo in demonstratione, vt si dicas, appetenti vindictam sanguis ebullit circa cor, iratus uindictā appetit, ergo irato ebullit sanguis: maior enim est in quarto modo, nam effectus prædicatur de causa propria. Respondet Philopon. modum quartum non esse ad prædicationem, sed ad causalitatem, pro- *Sententia Philop.* pterea utilis est demonstrationi, quæ ex causa procedit, sed non componit ipsam. Quòd si dicas, fiunt prædicationes secundum ipsum, ergo demonstrationem componit: posse dici illas prædicationes esse iam in primo, aut secundo modo, nam ille non est prædicandi.

Expositio Auct. At quamuis ista sit expositio communis, & non spernenda, possemus Aristot. interpretari, vt uelit hic ostendere, quando hi duo modi, nempe primus, & secundus ad demonstrationem simpliciter apti sint, id autem fieri, quando sunt propter ipsum, & sunt ex necessitate, non enim semper primus est propter ipsum, ut quando genus, & differentia remota prædicantur, ut homo est sensibilis, homo est substantia, non enim his ad simpliciter demonstrandum, utimur; similiter non semper secundus est ex necessitate, vt nasus est simus, li-

dea est curui, tunc autem ad demonstrationem apta hæc sunt, cum & secundum se, seu propter ipsa, & ex necessitate sunt: at quia dubium uidebatur, quando secundus modus ex necessitate fit, id explicat dicendo, quando tales passiones cum oppositione prædicam*, ut linea est recta, uel curua, numerus est, par uel impar; sic enim hæc ex necessitate sunt; & probat, nam ista simul iuncta sunt, sicut priuationes, aut contraria, aut contradictoria respectu proprii, subiecti, quæ necessario sub disiunctione affirmantur. Nota literam par, aut impar, in numeris secundum quod sequitur, Græce enim est par, quod non impar, ut sit sensus, in numeris idem est, dicere, quantum ad consecutionem, par, & impar, seu non impar, & impar, ut ergo impar, uel non impar necessario de numero prædicantur, ita etiam par, & impar: sic igitur explicatū est quid de omni, quid per se sit.

9 Vniuersale autem dico &c.

Quid sit prædicatum uniuersale. Explicat tertiū nempe uniuersale tunc autem est uniuersale, cum non solum de omni, & de per se, sed ēt secundum quod ipsum est, alicui inest; id aūt inest alicui secūdum quod ipsum est, cum illi primo inest, & immediate, ut risibile inest homini. & habere duos rectos triangulos; est enim per se homo, est sensibilis, sed non secūdum quod ipsum, quia non ut homo, sed ut animal, est sensibilis: tale igitur uniuersale est necessarium, id est hoc est necessarium, quo in demonstratione utimur. non enim quodcunque necessarium ad demonstrationem aptum est, sed quod est uniuersale.

10 Per se autem & secundum quod ipsum, &c.

Soluitur contradictio in Arist. Modo id quod per se est, secundū quod ipsum asserit esse, in quo apparet contradictio quia uidetur discrimen inter ista assignasse, imo differunt. ut notat Theop. aliquid enim est per se, quod non secūdum quod ipsum & uniuersale, ut diximus, & ita est. sed respondet Philop. non idē prorsus esse per se, & secundum quod ipsum: habent se, ut superius & inferius, ut notat S. Tho. omne enim secundum quod ipsum est per se, & non econtra. hic autem uoluit Arist. docere in aliquibus idem esse per se, & secundum quod ipsum: quamuis possimus dicere idem protsus esse per se, & secundum quod ipsum, & quod ad uniuersale requiratur aliud, nempe quod insit primo, quod postea subiungit.

Vniuersale autem est tunc. &c.

Explicat quid uniuersale sit exacte, nempe cum aliquid primo inest, ut habere tres angulos inest quidem figuræ, sed non secundum quod ipsum, cum non omni inest: similiter inest Isocheli, sed non primo, cum non soli, triangulo autem inest primo, & uniuersaliter, & huius est demonstratio, tanquam uniuersalis, quæ potissima est demonstratio, in qua passio cum subiecto conuertitur, ut notat Philop. reliquæ non sunt potissimæ demonstrationes, in quibus passio cum subiecto non conuertitur. Hæc de interpretatione huius capitis quarti.

QVAESTIO.

Quomodo accidentia definiantur per subiectum.

VNū oportet hic adnotare circa modum secundum, quo accidentia per sua subiecta definiuntur: accidentia sunt in duplici differentia, quædam quæ consequuntur aliquod subiectum specificum, nec ad aliud se extendunt, intra unam speciem semper conclusa, sicut risibile, grammaticum, quæ soli homini insunt: quædam alia subiectum commune consequuntur, & genericum, ac multis speciebus insunt, ut color, quantitas, albedo, omnia autem accidentia a subiecto, aut uno, aut altero modo dependent; ut enim nunquam per se existunt nisi in subiecto, ita neque eorum natura est absque dependentia a subiecto: illa, quæ a subiecto peculiari dependent, habent se in duplici differentia, quædam ipsam naturam specificam secundum se consequuntur, ut risibile, disciplinabile, hominis naturam secundum se respiciunt, quædam naturam illam quidem specificā consequuntur, sed non absolute, nisi in dispositione aliqua determinatur ut simitas sequitur nasum, non absolute, sed cum quadam dispositione.

Hinc oritur latum discrimen inter ista quæ enim consequuntur naturam secundū se uniuersaliter ei insunt, ut risibile homini: quæ uero naturam cum dispositione, non semper vniuersaliter, nisi in his, in quibus

bus naturā sic est dispositā,ut simitas, cæcitas,crispitudo. Præterea quæ sequuntur naturam secundum se simplices passiones sunt,ut risibile,disciplinabile, quæ uero naturam dispositam multæ sunt,& sub disiūctione,de natura uniuersaliter prædicantur quia uariæ sunt dispositiones ,ut nasi passiones,sunt simitas,aquilinitas,& reliquæ quarum singulæ non uniuersaliter de naso prædicantur , nisi simul cum desiunctione: tamen,re uera,singulæ habent suam determinatam dispositionem in subiecto illo distinctam ab aliis,quæ simul cum illa specie posset dici adæquatum subiectum illius: cum tamen non inueniatur nomen , sumimus pro proprio subiecto speciem communem.& hoc docet Auerr. hic dicens, par per numerum definire,non per subiectum proprium , sed per genus subiecti:similiter impar,nam adæquatum subiectum est illæ numerus,qui solum pares , aut solum impares continet,quod non est nominatum ; hoc autem,quod dictum est de his,quæ cō sequuntur speciem , dicendum prorsus de his,quæ genus consequuntur: quædā enim naturam ipsius communem respiciunt , & hæc uniuersaliter insunt , & simplicia sunt ut quantitas corpus ipsum sequitur, color mixtum,& reliqua: quædam non genus absolute, sed cum dispositione , & hæc uaria sunt,secundum uarias dispositiones,ut albedo sequitur quidem corpus taliter dispositum,nigredo,& reliqua similia, , quamuis autem multa sint, dispositiones tamen habent proximas determinatas singula.

Nota discrimen. Est autem discrimen inter hæc communia,& illa propria,& particularia,hęc enim cum uni tantum insint speciei,semper propria dicuntur : illa uero quamuis re uera, respectu suorum subiectorum etiam propria sint,tamen quia multis insunt communia dicuntur : Ex quibus sit unum notandum,quoties hæc tam propria quam cō munia de suo subiecto prædicamus dicuntur per se : per se enim dicitur corpus est quantum,mixtum est coloratum, sicut homo est risibilis , & corpus est album , sicut nasus est simus:at communia respectu aliorum subiectorum non per se dicuntur,non enim per se dicitur nix est alba, coruus est niger. Sequitur etiam præterea, ut si exacte uelimus utraque accidētia desinire, per sua subiecta definienda sint ; ut enim simū per nasum, ita & album per corpus: licet hic sit notandum discrimen :cum enim in concreto ista. definiuntur , per subiectum in concreto loco generis definiuntur, ut simus est nasus curuus, cum uero in abstracto,per subiectum in obliquo loco differentiæ definiri oportet, ut simitas est nasi curuitas,quod qua ratione id fiat : alibi est discutiendum.

Quod modis circa prædicatum uniuersale primum errare contingat; quoque modo ipsum uere cognoscatur.

CAP. V.

Oportet autem non latere,quod plerumque contingit peccare, & non esse , quod monstratur primum uniuersale , secundum quod uidetur monstrari uniuersale primum . Decipimur autem hac deceptione,quando uel nihil sit accipere superius præter *singulare . 1

2 Vel sit quidem , sed nominatum sit in rebus specie differentibus.

3 Vel contingat esse,ut in parte totum , in quo monstratur. iis enim quæ sunt in parte inerit quidem demonstratio , & erit de omni, sed tamen non erit huius primi uniuersaliter demonstratio, dico autem huius primi secundum quod huius demonstrationem , quando sit primi uniuersaliter.

** Aliqui co. le. singulare, aut singularia, sed forte ea verba, aut singularia, addita fuere.* *Secūdus error.* *Tertius error.*

Si quis igitur monstrauerit , q̄ recte non coincidunt, uidebitur utiq; huius esse demonstratio,* eo quod in omnibus est rectis . non est autem : si quidem non est quoniam sic æquales , sit hoc sed secundum sed quomodocunque æquales.

Explū tertii erroris. ** Aliqui proprie.*

Et si triangulum nod esset aliud , quam æquicrus , secundum quod æquicrus,

Explū primi erroris.

Exemplũ secũdi erroris. æquicrus uideretur utique inesse. Et proportionale, quod * & alternatim, secundum quòd numeri, & secundum quod lineæ, & secundum quòd solida, & secundum quòd tempora: quemadmodum & monstrabatur aliquando seorsum; contingens vtique de omnib. unica demonstratione monstrari. sed quia non sunt nominatum quiddam omnia hæc vnum, numeri, longitudines, tempora, solida, & specie differunt à se inuicem, seorsum accipiebatur. nunc autem uniuersaliter mõstratur, non enim secundum quod lineæ, aut secundum quod numeri inerat: sed secundum quod hoc, quod uniuersale supponunt esse.

** Multi codi. non habent illud &c.*

6 Propter hoc neque si aliquis mõstrauerit singulum triangulum demonstratione, aut una, aut altera, quod duos rectos habet vnũquodq; æquilaterum seorsum, & gradatum, & æquicrus: nondum nouit triangulum, quod duobus rectis, nisi sophistico modo, neq; vniuersaliter triangulum, neque si nullum est, præter hæc triangulum alterum. non enim secundum quod triangulum nouit, neque omne triangulum, nisi secundum numerum, secundum speciem autem non omne: & si nullum est, quod non nouit.

7 Quando igitur non nouit vniuersaliter, & quando nouit simpliciter? Manifestũ, quòd si idem esset triangulo esse, & æquilatero, aut unicuique, aut omnibus: si autem nõ idem, sed alterum, inest autem secundum quòd triangulum, non nouit.

Quo pacto cognoscatur prædicatum uniuersale.

Vtrum autem secundum quòd triangulum, aut secundum quòd æquicrus inest, & quando secundum hoc est in primo, & vniuersaliter cuius est demonstratio? Planum quod quando ablatis inerit primo: quemadmodum æquicruri, æneo, triangulo inerunt duo recti. sed & quod sit æneum, ablato, & quòd æquicrus. sed non figura, aut termino: sed non primis. Quo igitur primo? si quidem triangulo, secundum hoc inest & aliis, & huius uniuersaliter est demonstratio.

Oportet autem non latere &c. 1

Cum potissimam demonstrationem vniuersalis esse ostendisset, nempe cum passionem de primo subiecto demonstramus, non quando in hoc erremus, ostendit, nam accidit aliquando existimare nos demonstrasse vniuersale, & tamen non demonstrauimus; quę tripliciter docet accidere, primo quando est aliqua passio alicuius speciei, cuius non est nisi unum, aut alterũ indiuiduum, tunc de tali indiuiduo demonstrantes existimamus vniuersaliter demonstrasse, & non demonstramus, verbi gratia, si quis demonstraret, lunam eclypsari, nempe hanc, quæ una est existimans hanc esse primum subiectum, cum unica sit deciperetur, cum id illi, non ut hæc est, sed ut luna est, & secundum speciem insit.

Aut si sit quidem, sed innominatum sit &c. 2

Hic est secundus error, cum nempe aliqua passio inest multis speciebus propter aliquid commune, quod tamen innominatum est; tunc demonstrantes, de illis, vniuersaliter credimus demonstrasse, sed non ita est, nisi de illo primo demonstretur. v.g. progredi inest equo homini, & multis, non propter specificas rationes, nec quia animalia sunt, cum non omne animal progrediatur: inest tamen propter aliquid commune innominatum, tunc si de his aliquis, tanquàm de primis demõstraret, deciperetur. *2. error.*

Aut contingat esse sicut in parte. 3

Tertius error est, cum demonstramus de aliquo toto, quod uerè est, vt in parte, *3. error.*

te, id est, quod est inferius illo, de quo demonstrandum est existimantes vniuersaliter demonstrasse, quia omnibus inferioribus illius inest. v.g. si quis de uiuenti sensibili demonstraret, quod augetur, crederet, se vniuersaliter demonstrasse, quia omni viuenti sensibili id inest, sed non demonstrat, nam id, nempe viuens sensibile est pars, s. in modo, respectu eius, de quo primo demonstratur, nempe viuentis, cui primo inest augeri: & nota admodum hanc esse deceptionem, quando totum sumimus cum parte, quę uocatur pars in modo, & demonstrantes de illa parte existimamus demonstrasse primo.

4 Si ergo aliquis monstrabit &c.

Exempla errorum, & erroris tertii. Exempla eorum quæ dixit, proponit: incipit autem à tertio errore; si quis demonstraret nunquam concurrere de lineis rectis æque distantibus, crederet uniuersaliter demonstrasse, sed non demonstrat: nam licet omnibus rectis æquè distãtibus insit, non tamen quia rectę sunt, sed simpliciter, quia æque distantes, siue rectæ, siue obliquæ, vt notat Philop. siue etiam tortuosæ sint: & nota illum errorem, est enim declaratio nostra, licèt exemplum Philop. etiam partim declaret. Circa literam nota illud verbum, Nisi quidem, esse legendum pro, si quidem non, vt sit litera absque parenthesi huiusmodi. Si quidem non, quoniam sic æquales, fiat hoc, sed quia quomodolibet æquales. & sic est sensus manifestus.

5 Et si triangulus non esset alius:

Exemplũ primi erroris. Exemplum primi erroris ponit, si nullus esset triangulus, nisi Isocheles, tunc de illo demonstrantes habere tres angulos æquales duobus rectis, existimaremus vniuersaliter demonstrasse, & non id est, cum non ut Isocheles est talis passio ei insit, sed ut triangulus est. *Exẽplũ secũdi erroris.* Secundi autem erroris exẽplum est, si quis demonstret proportionatim commutari de numeris seorsum, aut de lineis, aut de tẽpore, vniuersaliter uidetur demonstrasse, quia non est nominatum illud commune, propter quod talis passio eis accidat, tamen re uera non est demonstratio uniuersalis, non enim lineę, vt linea est, nec numero, vt numerus est id eis inest: hic aduerte cõmutatam proportionem eam dici, quia sicut se habet primum ad secundum, ita tertium ad quartum, & ita se habet primum ad tertium, sicut secundum ad quartum. v.g. sicut se habent duo ad quatuor, ita sex ad duodecim, ergo sicut se habent duo ad sex, ita quatuor ad duodecim. Aduerte illa verba. Nunc autem uniuersale monstratur, non mutanda esse, vt pro, Nunc, legamus, non, sed sic debent legi, & tunc notat Philop. quod nunc non dicit tempus, sed sensus, nunc, id est, quando de illo superiori demonstramus, vniuersaliter demonstramus, quamuis possimus dicere, sensum esse, nunc quando illud vniuersale non apparet, tanquam vniuersale demonstramus, licet non ita sit.

Propter hoc nec si aliquis &c. 6

Nota hic, quòd quamuis de omnibus inferiorib. nullo dempto, demonstremus passionem, adhuc uniuersaliter non cognoscimus, quousque de primo demonstremus: vt si de omnibus speciebus trianguli seorsum demonstraremus illam passionem adhuc secundum speciẽ non cognosceremus, omnem. i. nondum ipsam rationem trianguli communem cognosceremus, & sic non esset demonstratio vniuersalis.

Quando ergo non nouit vniuersaliter. 7

Philop. vult, Aristot. hic exponere quando demonstrantes de omnibus inferioribus demonstremus vniuersaliter, & quãdo non, & dicit, quando superius nõ est aliud pror sus quàm inferiora, tunc demonstrantes de inferioribus uniuersaliter demonstramus, quod in æquiuocis accidit, quando uerò superius est aliud quid ut in vniuocis, non sufficit demonstrare de inferioribus. sed mihi videtur Aristot. probare, quod ille non sciat vniuersaliter, qui per inferiora scit, sed sophistico modo, quia si idem esset triangulum esse, & Isochelem, & reliquos esse, tunc quæ de omnibus inferioribus demonstrat, vniuersaliter demonstrat: at cum id non sit, alia est enim ratio superioris & inferiorum, ob id non demonstrat simpliciter, & uniuersaliter, quod idem, quæ de inferioribus demonstrat.

Vtrum autem secundum quod est triangulus. 8

Ponit

Regula ad cogn. Prædic. primum. Ponit regulam cognoscendi quando est subiectum, primum, & duas partes habet, Alteram, quando semotis aliquibus a re, adhuc passio illi inest, talia semota nõ erãt illius passionis subiecta prima; ut si triangulo æreo inest habere tres angulos, semoto æreo, adhuc manet passio etiam semoto æquicrure, non ergo erant hæc subiecta prima; Alteram, quando semotis aliquibus, passio aufertur, tunc illud, quo primo se moto proxime aufertur passio, est subiectũ primum, v.g. ablato animali, & etiam ablato homine aufertur risibile, sed ablato animali, non aufertur primo risibile, seu ablato homine, homo igitur subiectum primum: similiter ablata figura, aufertur habere tres angulos, sed non primo, sed quia aufertur triangulus; triangulus igitur subiectum illius primum, & uniuersaliter, id est primum subiectum, & uniuersale, quo primum ablato aufertur passio.

Quõ sit intellig. illa ablatio. Hanc ablationem oportet intelligere p intellectum, intellectione enim separamus Nota pulchram regulã ad res examinãdas qua vsus est capite de ad aliquid. nota literam: quo igitur primo. i. quo, ablato aufertur primo habere tres angulos? Resp. si triangulo nempe ablato aufertur illa passio Est, i. triangulus est primum, & secundum cũ inest talis passio aliis inferioribus ipsius.

Dubium An omne uniuersale quod demonst. sit de omni. Dubitatur hoc loco nam sæpe demõstramus uniuersale, & illud non est de omni cũ non omni tempore fit, luna enim eclipsatur, in hyeme sunt pluuiæ, & similes demõstrantur, non tamen sunt de omni, cum nõ omni tempore sint; Aliqui illas, ut aptitudinem dicunt, sumendas esse docent, quod falsum est, cum non secundum aptitudines demonstrentur, sed quod secũdũ actũ; propterea dicendũ aliqua semper esse & euenire, tripliciter contingit, quædã dicũtur semper esse, quia incessanter sunt, & continuo ut hominẽ esse risibilem: quædam, quia tẽporibus a natura determinatis nunquã deficiunt, ut lunam eclipsari, solẽ oriri, & occidere, quædam, quæ temporibus certis & statutis plerũque eueniunt, ut pluuias esse in hyeme, & similia: horum omnium est scientia & demonstratio, ut docet Arist. 1. Post. cap. 7. & 24. licet non in æquali gradu, & similiter sunt de omni. i. semper eueniunt, aut sunt: modo tamen, quo diximus & hoc est ad mentem Peripateticorum.

Demonstrationem esse ex iis, quæ sunt per se, ac Necessariis.

C A P. VI.

SI igitur est demonstratiua scientia ex necessariis principiis: quòd enim scitur, non potest aliter se habere? per se vero inexistentia necessaria sunt rebus: alia quidem enim in eo quod est quid insunt: aliis autem, quæ de ipsis prædicantur, ipsa insunt in eo quod est quid, quorum alterum oppositorum necesse est inesse. manifestum quod est talibus quibusdam sit vtique demonstratiuus syllogismus. omne enim aut sic inest, aut secundum accidens: accidentia vero non sunt necessaria.

Aut igitur sic dicendum, aut principium ponendum, quod demonstratio est, non potest aliter se habere. Ex necessariis igitur oportet esse syllogismum. ex veris quidem enim est & non demonstrantem syllogizare: ex necessariis uero nõ est, nisi demonstrantem. hoc enim iam proprium demonstrationis est.

Signum autem, quod demonstratio ex necessariis: quoniã & instantias ita ferimus ad eos, q existimant demonstrare, quod non necesse, si existimemus, aut omnino contingere aliter, aut sermonis utiq; gratia.

Planum autem ex his, & quod fatui sunt, qui se existimãt recte principia accipere, si probabilis sit propositio, & vera: veluti Sophistæ, q̃ scire est scientiam habere, nõ enim * quod probabile, aut non, principium est: sed * primum ipsius generis, circa quod monstratur. & verum non omne proprium.

* *a. l. quoniam.* * *a. l. eo quod.* * *a. l. eo quod primum.*

Quod

5 Quod autem ex necessariis oportet ex syllogismum, manifestum & ex his. Si enim qui non habet rationem eius quod est propter quid, existente demonstratione nō est sciens. esse autem posset, vt A. de C. ex necessitate esset: B. vero medium, per quod demonstratum est, non ex necessitate: non sciuit propter quid: non enim est hoc propter medium. hoc enim contingit non esse, conclusio autem necessaria.

6 Præterea, si aliquis non sciuit nunc, habens rationem, & saluus, salua re, non oblitus, neque * prius sciuerat. corrumpi autem posset medium, si non est necessarium: quare habebit quidem rationem saluam, * salua re, non autem sciuit. neque igitur prius sciuerat. si uero non est corruptum, contingit autem corrumpi, quod accidit, esset utiq; possibile & contingens. sed est impossibile ita se habentem scire.

* a l. eo. ad igitur

* al. l. saluus.

7 Quando quidem igitur conclusio ex necessitate sit, nihil prohibet medium non necessarium esse, propter quod mōstratum est. est enim necessarium & nō ex necessariis syllogizatum esse, quemadmodum & verum non ex veris.

Quando autem medium ex necessitate, & conclusio ex necessitate: quemadmodum & ex veris verum semper. sit enim A. de B. ex necessitate: & hoc de C. necessarium igitur & A. ipsi C. inesse. Quando autem non necessaria sit conclusio, neque medium necessarium potest esse. sit enim A. ipsi C. non ex necessitate inesse: ipsi autem B. ex necessitate: & hoc ipsi C. ex necessitate: & A. igitur ipsi C. ex necessitate inerit. sed non suppositum fuerat.

Quoniam igitur quod scitur demonstratiue, oportet ex necessitate inesse, manifestum, quod & per medium necessarium oportet habere demonstrationem, aut non sciet neque propter quid, neque quod necesse est illud esse: sed vel existimabit non sciens, si suspicetur tanquā necessarium, quod non necessariū: aut neque existimabit, similiter, & si quod sciat per media, & si propter quid, & per immediata. 8

Accidentium vero nō per se, quo modo determinata sunt per se, non est scientia demōstratiua: non enim ex necessitate monstrare contingit non inesse. de tali enim dico accidente. 9

At qui dubitare fortasse quispiā posset. cuius causa hæc oportet interrogare de his, si non necesse est conclusionem esse. nihil enim differt, si quis interrogatus quæcunq;, postea dicat conclusionem. 10

Oportet autem interrogare, non tanquam necessarium sit propter interrogata: sed quoniam dicere necessarium illa dicenti, & uere dicere, si uere sint inexistentia. 11

Si igitur est demonstratiua scientia ex necessariis.

Iuxta Græcorum, & Arabum expositionem Arist. probat demonstrationem constare ex his quæ sunt per se, sumit autem pro medio, quod ex necessariis procedat in eo probando caput totum explet sequēdo igitur Themistii expositionem, facit hoc argumentum quæ sunt per se, sunt necessaria, demonstratio procedit ex necessariis, ergo ex his, quæ sunt per se, Aristo. minorem

Intentio et continuato. Aristo.

norem primo loco ponit & probat, quia demonstratiua scientia non potest aliter se habere, ergo procedit ex necessariis, & ita demonstratio est ex necessariis, maiorē probat, quia quæ sunt per se, aut sunt de definitione subiectorum, aut subiecta de definitione ipsorum, sed hæc utraque sunt necessaria, quamuis enim aliquæ passiones per se non prædicentur necessario, tamen si cum oppositis sumantur: necessario pdicantur, ut diximus. At posset quis obiicere, ut notat Themist. illum syllogismum esse nullum, cum in secunda figura ex puris affirmatiuis procedat: ostendit illam maiorem esse exclusiuam, nempe tantum per se sunt necessaria, & tunc est bona cōsequentia, nam æquiualet huic, omnia necessaria sunt per se, & tunc syllogismus est in prima figura probat autem sic: & quę dicuntur, aut per se, aut per accidens dicūtur, at quæ accidēs sunt necessaria non sunt sola ergo per se, necessaria sunt, quod supe rius dixit, quæ numero modo insunt, accidentia sunt, & sic est clarus contextus.

Alb. c. 5. mouet dubium & respon. in terminis conuerti bilib lice re quod idem est.

Dubium

Dubitat Themis. c. 14. nam aliquod per accidens necessarium uidetur, ut cygnus est albus, coruus est niger. Respo. Themist. duplex necessarium alterum simpliciter, quod omnibus quibus inest, necessario inest, qualia sunt per se, alterum secundum quid, quod non omnibus, quibus inest, necessario inest, qualis albedo, multis. n. inest, quibus non necessario inest: ob id igitur talia non sunt necessaria, eum solum secundum quid necessaria, sint.

Nota. Aduerte S. Tho. Aegid. Caietan. & alios aliter rationem hanc inducere; nempe ut uelit Arist. probare demonstrationem procedere ex necessariis, & sumere pro medio quod pcedat ex his quæ sunt per se: tamē melius est ut sequamur, expositionem prædictam Græcorum, quamuis Philop. rationem non sub illa forma componat, sed existimet rationem esse hypotheticam, & necessariam, quamuis non reducatur ad formam syllogisticam, nō. n. ut inquit ipse, oīs consequentia necessaria ad syllogismum reduci pōt. At prior uidetur expositio Themist. quā prius proposuimus, licet & possimus interpretari secūdū expositionē Phil.

At igitur sic dicendum, &c.

Probat Incipit probare demonstrationē ex necessariis procedere, & inquit, aut id sic dicendum. i. aut id simpliciter absque ulla ratione alia fatendum, est aut ad eius probationem supponendum, esse principiū hoc. s. demonstrationem. t. conclusionem demonstrationis esse necessarium, & quod demonstratur non posse aliter se habere; ex quo habetur primum argumentum, conclusio est necessaria, ergo procedit ex necessaria, & probatur consequentia ex differentia, quę est intra demonstrantem, & non demonstrantem, qui. n. non demonstrat ex ueris non necessariis potest colligere, ut si dicas: omne ambulans est animal, omnis homo ambulat. ergo omnis homo est animal: at qui demōstrat, ex necessaris procedit, imo hoc demonstrationi est proprium, & nota illud uerbum literæ, sed aut quo frequentius Boetius utitur, pro dictione exceptiua, nisi, uel, pręter.

Arist. de mōst. procedere ex neces. 1.

Signum autem est quod, demonstratio. 3

2. ratio.

Hoc est secūdum argumentum ex signo omnes enim qui contra aliquam demōstrationem instant, & non esse demonstrationē probare contendūt, sic procedūt, sic probātes quoniam non sit necesse, idest quod nō ex necessariis sit. siue re uera ita esse opinentur, siue gratia orationis tantum & disputationis id uelint probare. hoc medium assumunt, quod non sit ex necessariis.

Manifestum autem ex his est. 7

Infert esse stultos qui existimant demonstrasse, dum ex ueris & probabilibus procedant cum non probabilia sint: demōstrationis principia, sed propria, & prima generi. subiecto de quo demonstratur, & hæc necessaria sunt; non autem omne uerum aut probabile est proprium huiusmodi. & necessarium.

Circa literam aduerte primo, illa uerba, quoniam scire, scientiam est habere, nō eodem modo exponi, nam S. Tho. Aegid. & alii ea accipiunt, & ita ut fiat ratio stultitiæ illorum qui ex probabilibus procedētes demōstrasse existimant, ut sic sensus: quoniam scire scientiam est habere, idest scientia autem est eorum, quæ aliter se habere non possunt.

Expositio phil & Lincon.

At Philop. Auer. & Lincon. illa intelligunt, ita ut sint, quædā propositiones, vulgatæ

gatæ demonstrationis, quam Protagoras se facere existimabat, ea enim erat, scire est scientiam habere, qui habet aliquid scit quid illud sit ergo qui scit, scit quid scientia sit: hæc enim demonstratio non est, rātum.n.probabile illud est, qui habet aliqd scit quid illud ut, non est autem necessarium. hæc expositio est magis literalis;

Nota. Aduerte præterea ad aliquam conclusionē posse adduci rationes in duplici differentia, quędam communes sunt, quædam propriæ, communes sunt, quæ non per particularia principia subiecti illius procedūt, sed per communia, etiam aliis subiectis cōuenientia. ut si uelis probare hominem esse risibilem per cōmunia, sic dices, omne proprium inest suo subiecto, risibile est proprium homini, ergo risibile inest homini: est ratio communis, quæ multis subiectis inest, per eam enim quælibet propria possent probari. similiter si uellis probare iustitiam esse bonam, sic, a quo remouetur unum contrarium immediatum, inest alterum, a iustitia remouetur malum, ergo est bona. ratio communis ista est, qua multa alia subiecta probantur. Propriæ rationes sunt quæ ex peculiaribus subiecti principiis procedunt, ut si hominem esse risibilē probes, quia est animal rationale, & iustitiam esse bonam, qui est habitus tribuens cuique quod suum est.

Nota. Attende igitur demōstrationes semper ex propriis procedere, ob id dicitur, non omne uerum proprium est, nec demonstrationi aptum, sunt.n.communia uera, probabilia, & aliquando necessaria, non tamen ex eis demonstratio fit, sed ex propriis.

5 Quod autem ex necessariis, &c.

3. ratio. Tertium argumentum huiusmodi est, syllogismus, quo existente non scimus, non est demonstratio, sed per eum qui ex necessariis non procedit non scimus, ergo non est demonstratio, probatur minor, quia nō cognoscimus propter quid, & causam conclusionis, necessariæ & ostenditur: sit conclusio, omne C. est A. necessariæ sint præmissę, omne B. est, A. omne C. est B. contingentes, poterit medium corrumpi manente conclusione, cum sit necessaria, & medium contingens, non est igitur illud causa, nam si causa esset, illo ablato auferretur conclusio, at conclusio est, non illud, nō ergo tale medium est propter quid conclusionis; unde concluditur, quod non est demonstratio conclusionis necessariæ, medio existente non necessario.

Amplius si aliquis nescit. 6

4. ratio. Quartum argumentum est supponetur, quod uerum est, quatuor esse causas propter quarum singulas ignoramus conclusionem aliquam quam sciuimus, prima ipse homo moritur, & amittit scientiā illam saltem eo modo quo sciebat; altera quando res ipsa mutatur, & non se habeat sicut se habeat; tertia quando obliuiscimur illius, quarta quando perit, ratio qua illam cognoscebamus, at quando hæc quatuor sunt, absque dubio rem scimus, & non scire, est argumentum, aliquid ex his deesse; tunc argumentor, habeat aliquis demonstrationem quod homo sit animal per medium contingens, quia omnis homo ambulet, tunc pete an sciat, clarum est, quod non, cum non sit medium: tunc est argumentum manet iste uiuus, manet res eadē. s. homo est risibilis, neque est oblitus, & rō pseuerat, quia syllogismus adhuc est, & non scit, nec per eam ante sciebat, etiā medio non destructo: si enim illa esset ratio: non scit: cum his ergo profecto ratio deest quæ cum sit eadem, sicut per eam modo semper per eam sciret, cum eadem rō maneat, quod si dicas medium non esse corruptum quando scit; potest tamen corrumpi sine dubio, quod accidit, & conclusio etiā erit contingens, sicut medium, hoc autem non est scire.

Cum igitur conclusio quidē, &c. 7

Explicat qualiter syllogizando necessarium se habeat, ac tria principia statuit: primum est: Nihil prohibet conclusionem esse necessariam, & medium contingens, per quod monstrat 1. i. syllogizata est, & probat, ut.n. uerum ex non ueris, ita & necessarium ex non necessaris inferri potest; hoc intellige non de demonstratione, sed de syllogismo, quo ad illationē. Secūdum principium, Si pręmissæ necessariæ sunt, conclusio necessaria erit probat ex principio dici de omni; si enim omne B. necessario est A. & omne C. necessario est B. etiā omne C. necessario erit A. Tertium, cum con-

conclusio non est necessaria, præmissæ non erunt necessariæ, hoc probat ex secundo principio, detur enim cõclusio non necessaria C. est A. præmissæ uerò B. est A. C. est B. necessariæ, tunc per secundum principium, si præmissæ sunt necessariæ, conclusio erit necessaria, & per se erat non necessaria, erit ergo necessaria, & non necessaria, quod est impossibile.

8 Quoniam igitur si scit demonstratiuè, &c.

Concludit iam, vt notat Philop. nempe demonstrationem esse ex necessariis, dicitque, cum id quod demonstratiuè scitur sit necessarium, oportet ut sit ex necessariis demonstratio, & per medium necessarium: aliter enim nec quia, nec propter quid. i. nulla demõstratione cognoscet quare conclusio sit necessaria, nisi sciat nẽpe per propositiones necessarias: sed si existimat propositiones esse necessarias, & non sunt, tunc opinatur se scire, & demonstrare, & re uera nesciet, quia non sunt necessariæ, si uerò nõ sunt necessariæ, nec existimat esse necessarias, tunc nec sciet, nec similiter opinabitur se scire; ac si in his dicat, adeo uerũ est demõstrationem ex necessariis procedere, vt nullus opinetur se demonstrare, & scire, nisi simul ex necessariis opinetur se demonstrare, quod si non opinetur ex necessariis procedere, non opinabitur se scire, quòd si opinatur esse necessaria, & non sunt, opinabitur se scire, sed non sciet & hoc, siue procedat per media, i. mediata, siue per immediata, & propter quid. Aduerte per demonstrationem, quia intelligere demonstrationem quæ ab effectu procedit, per demonstrationem propter quid, quæ à causa, de quibus inferius dicemus.

9 Accidentium autem, &c.

Quia accidentia aliqua necessaria uidebantur, qualia sunt inseparabilia, quorum non est scientia nec demonstratio, ne erremus, vt no. Them. Philop. docet solius accidentis illius esse demonstrationem, quòd per se est eo modo qui definitus est c. 4. ac propterea dicit non esse scientiam illius qđ contingit non inesse, sub quo uerbo etiam inseparabilia cõprẹhendit, ad differentiam propriorum: & probat horum non esse scientiam, quia non sunt necessaria, quod postea discutiemus in fine capitis.

Et tamen ambiget fortasse, &c. 10

Obiicit his quæ dixit dẹ accidentibus, si enim necessaria non sunt, nihil ex eis necessarium concludetur, vt quid igitur ex illis syllogizamus, & de illis respondenti interrogationes facimus, cum nihil magis ex interrogatis necessariũ sequatur, quàm si quaslibet propositiones ad libitum sumeremus? & hoc significant illa uerba: differt enim nihil, si aliquis interrogatus contingentia. i. quæuis, postea dicat conclusionem: vt bene interpretatur Philo. hic enim est sermo de Dialectico, qui ex probabilib. & contingentibus procedit, ac de eis suas facit interrogationes, quæ uidentur superflua, si nihil necessarium ex datis cõcludendum sit. circa literam nota illud cuius causa hæc oportet interrogare de his, i. quare hæc accidentia petimus, vt per ea concludamus, & nostras faciamus conclusiones de his. i. de accidentibus eisdem, cum non sint necessaria. *Obiect.*

Oportet autem interrogare, 11

Respondet circa accidentia nos uti interrogatione, non ut quicquã necessarium concludatur, sed ut necessario concludamus, & ex datis & concessis à respondente ipsum ad concedendam conclusionem conuincamus, & si concessa sunt uera, etiam ad conclusionem ueram admittendã compellamus, ac propterea non est inutile interrogare: in quo duplex necessitas, vt notat Philopo. insinuatur & illationis, seu secundum consequentiam, & similiter consequentis, seu secundum rei naturam. Est. n. aliud conclusionem esse necessariam: aliud inferri necessario, vt alibi diximus. Vult autem Arist. in hoc docere necessitatem demonstratiuam non solam esse secundum illationem, hæc enim in accidentib. etiam inuenitur, sed etiam absolutam quæ dicitur necessitas consequentis. Hæc de capite sexto.

QVAESTIO.

Circa caput sextum.

1. *Arg.* Aduersus ea quæ in textu continentur est argumentum primum, dicit enim proprium esse demonstrationis ex necessarijs procedere: contra hoc argumentor, nam sunt syllogismi ex necessariis procedentes qui tamen demonstrationes non sunt, ut patet in his quæ ex effectibus procedunt, vt cum animalia corruptibilia esse, ex eo quod senescant probamus, & ignem esse, quia cineres sunt similiter quando ex signis certis procedimus, ut lac habere, probat peperisse,& esse fructus, arborem floruisse conuincit: hæc omnia necessaria sunt, tamen demonstrationes non sunt, cum nō ex causis procedant,non ergo hoc demonstrationis est proprium.

2. *Arg.* Secundo contra rationem tertiam argumentor, probat enim conclusionem necessariam non sciri propter quid per medium contingens, quia cum hoc possit non esse, non erit causa eius, quod necessarium est, hoc uidetur falsum, nam contingens pōt esse causa necessarij,ut patet, si vulnus aliquod lætale infligatur equo, est causa, & contingens, quod equus nunquā amplius viuat,hoc autem necessarium est,ergo contingens est causa necessarij.

3. *Arg.* Tertio ex illis quatuor quæ ad scientiā sunt necessaria, videtur ut non sit obliuio, necessarium non esse,nam si quis rationem habet, oblitus non est,non ergo oportet addere; ꝙ rationem habeat, & obliuio non sit: imo ulterius uidetur falsum quod scientia destruatur per mortem, cum maneat anima immortalis quæ scire possit.

4. *Arg.* Quarto uidetur contradictio expressa in dictis Aristo. hic enim dicit, quod nec quia,nec propter quid, per cōtingens possumus cognoscere necessariū, at 2. Prior. c.2. dicit, per falsum, uerum colligi quia, sed non propter quid.

5. *Arg.* Quinto sunt accidentia, quæ non sunt per se: tamen non contingunt separari, ergo falsum docet, quæ non sunt per se,contingere non inesse: probatur antecedens, de albedine quæ inseparabiliter inest cygno,ut nigredo coruo.

1. *Fund.* Circa primum oportet aduertere rationes quæ inferunt conclusionem necessariam se habere in duplici differentia, quædam simul probant necessariam conclusionem, & causam ostendunt propter quam est necessaria & istę sunt potissime demonstrationes, de quibus præcipuus sermo in præsenti est, quæ per proprias causas procedunt: quædam sunt quæ conclusionem necessariam probant, sed non dant causam quare necessaria sit: huiusmodi sunt illæ quę per causas remotas procedunt,ut omne animal rationale est uegetatiuum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est uegetatiuus. Similiter sunt illæ quæ ab inferioribus ad superiora procedunt,ut omne animal est substantia,omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Similiter sunt illæ,quæ ab effectu procedunt, ut omne risibile est animal rationale,omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Item sunt illæ quæ a signo sunt,ut omne quod orbiculariter illuminatur, est rotundum, luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda.

Nec existimes idem esse signum & effectum, superius enim est signum, nam & causa signum dicitur aliquando, ut iris est signum pluuiæ, & causa materialis similiter aliqua signa sunt quæ nec causa,nec effectus sunt proprie, ut lac habere, signum est quod peperit & fructus habere,quod arbor floruit, quæ nec causa, nec effectus, unum alterius dicitur. *No. signū & effectus differunt.*

Aduerte secundo ex Arist. 1. Rheto. ad Theod. c. 2. duplex esse signum,quoddam necessarium, & insolubile, quod græce dicitur τεκμηριον quoddam probabile, & solubile, quod dicitur non habere proprium nomen, illud insolubile & necessarium est, quod semper infert signatum, nec deficere contingit, ut cineres, & fumus sunt signa necessaria ignis, & arteriam moueri inordinatæ, signum aduersæ valetudinis, & hoc dicit pulcherrimum signum esse, & scientiam efficere in Rheth. ad Alexan.cap.de signo. Illud necessarium non est, sed probabile, quod non indicat necessario rem,ut esse pallidum,& signum probabile, quod aliquis fuerit timore perterritus,non uecessarium, & hoc dicit inducere opinionem in Rhetho.ad Alex. Ex hoc signo clarū est fieri Topica argumenta: at ex illo signo necessario, quod aliqui signum necessarium, uestigium, & indicium *2. fund. duplex signum.*

tium uocant, argumenta trahimus dupliciter, vno modo; probantes rem contingentem, necessario tamē, quoties sub tali signo contingentiā subsumimus, verbi gratia is habet febrim cui arteria inordinate mouetur, sed mouetur Socrati. ergo hēt febrim. conclusionem contingentem necessario ex signo probamus, quia cum minori non necessaria coniungimus, quomodo Rhetorici vtuntur etiam necessariis. licet Quintilianus lib. 5. talia signa necessaria ab artē probabilium sine ratione reiecerit, & talia argumēta Topica sunt, nec ex necessariis procedunt, cum non omnes propositiones necessariæ sint. Altero modo conclusionem necessariam probamus, cum etiam sub eis subsumimus necessarium, vt quod orbiculariter illuminatur, rotundum est, luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda totum est necessarium & de tali syllogismo a signo loquimur dicentes probare conclusionem necessariam, sed non dare causam, quare sit necessaria.

3. *Fund.* Aduerte tertio dubium esse, an hi syllogismi, qui non per causam propriam conclusionem necessariam probant, demonstrationes sint: si enim non sunt quō ex necessariis procedunt: si autem demonstrationes, quomodo non ex propriis causis probant? Philo. 1. Poste. c. 3. com. 15. uocat eos syllogismos, qui ex huiusmodi signis necessariis & effectibus procedunt, demonstrationes coniecturales quasi non perfectæ demonstrationes. Alex. 1. Topi. c. 1. dicit tales syllogismos posse dici demonstrationes, cū ex necessariis sint: posse autem dici Topicos, quatenus dialecticus ex his, aut ex probabilibus procedit, sunt enim loca dialectica etiam necessaria, vt a definitione, a definito, a proprio genere, &c. sed his dialecticus tanquam probabilibus utitur.

Soluitur 1. Arg. Mihi in hoc videtur dicendum omnes illos syllogismos, præter eum qui a propria causa procedit, esse imperfectas demonstrationes, quas omnes vocat Aristo. quia, seu quod est, quasi declarantes & probantes rē esse necessariam, non ostensa propria causa: & in hoc loco, cum dicit demonstrationi esse proprium ex necessariis procedere, comprehendit utramque, tam quia, quàm propter quid, & hoc patet, nam paulo inferius dicit medium contingens non posse esse conclusionis, necessariæ, nec in ratione quia nec propter quid, & sic soluitur argumentum primum.

Ad 2. solu. Aeg. Ad secundum laborat Aegidius respondendo, adducit tres solutiones, prima, quod vulnus est causa solius mutationis & corruptionis equi, quæ non est necessaria, cum iam transierit. dicit secundo, quod uulnus per accidens est causa mortis, quia non intēdit corruptionem, sed generare formam cadaueris, & hæc non est necessaria. tertio dicit quod nō est necessarium quod equus sit semper mortuus, quia potest redire, nō idem numero, sed idem specie, cum ex illius materia possit alius genarari equus.

Solutio auctoris. Sed profecto in re facili non opus erat cumulare tot solutiones. dico igitur, aliud esse causam rei, quæ est necessaria, aliud esse causam, quod sit necessaria, contingens facit rem, quæ est necessaria: uulnus enim fecit equum esse mortuum, quod necessarium est postquam factum est, sed non est causa quod sit necessarium, nā ab aliis causis prouenit quod id necessarium sit, nempe quia idem numero corruptum non pōt materiam eandem informare, uel quia idē tempus non potest restitui: per accidens ergo est contingens causa necessarii, non per se: cū ergo in demonstratione, non per accidens causas, se per se indagemus nunquam contingens necessarium demonstrat: & sic soluitur argumentum secundum.

Ad 3. ex Philo. Ad tertium respondet Philop. solū tria annumerasse, nempe; rationem, quod res sit & subiectum sit, illud aliud sub his concluditur, & est probabile. At alii illud, nempe non esse oblitum, distinguunt ab aliis, & *Ex Aeg.* tunc respondet Aegidius, quod potest quis habere rationem conclusionis, & oblitus esse conclusionis, cum non illam rationem applicat conclusioni, licet uerum sit, si rationem applicatam habet, non posse oblitum esse: utraque expositio est bona & textui quadrat.

Ad aliā partem arg. Ad aliam partem dico, non esse colligendam ex hoc textu, secundum mentem Aristotelis animam rationalem esse mortalē, quod falsum est, ut euidenter ex aliis locis Arist. suo loco deducemus, utque docent Theop. Themist. Simpl. Philop. Ammo. & præstantissimi quique Aristo. interpretes: solū. n. uoluit dicere, quod qū homo moritur; licet maneat eadem scientia in aīa tamen iam est alius modus cognoscēdi, quia non

non intelligis abstrahendo a panthasmate sicut quando erat in corpore, uel quod iam illa scientia non est hominis, cum homo sit compositum, quod moritur; scientia uero quantum ad substantiam & cognitionem manet in anima, mō cognoscendi mutato.

Ad 4. Ad quartū dicitur, quod dupliciter se habet per, quia syllogizamus, uno modo quātum ad illationem, & sic ex falso uerum inferimus, quod dicitur 2. Prio. altero modo quantum ad probationem, & sic nullū falsum uerum probat, nec contingens necessarium; & hoc est, quod hic dicitur.

Ad 5. ex Philo. Ad quintum Philop. in præsenti duas adhibet solutiones, altera est, quod coruus pōt separari nigredine per intellectum, non autem homo a risibilitate: sed hæc solutio non est exacta, nam sicut natura corui non est nigredo, ita nec de natura hominis risibilitas; utrumque ergo subiectum potest ab accidenti separari.

Ex *The.* Altera sol. est etiā Them. c. t 7. quod albedo de se non est necessaria, & dicitur posse separari, quia nō omnib. quib. inest. necessario inest, & inseparabiliter. sed adhuc dubia est solutio, q a saltē respectu corui ē necessaria, & de illo nigredo demonstrari posset.

Ex Aeg. Aegidius dicit aliter se habere passionē aliter ipsum accidens inseparabile, nam subiectum accidentis huius potest absque eo intelligi, & cum opposito coniungi sine implicatione, possumus. n. coruum albū imaginari, nec erit repugnantia destruens natura at hominem absque risibilitate possumus intelligere, & cum opposito risibilitatis minime, quia esset implicatio: & ita interpretatur, quo tale accidēs contingat nō esse, & nos supra Porphyrium ita sensimus.

Ex Alb. At ad mentem præsentem Arist. existimo esse dicendum, cum Alber. tract. 2. cap. 15. illa dici necessaria, quę uel sunt de essentia subiectorum, uel subiecta sunt de natura ipsorum, qualia non sunt ista inseparabilia. quod si petas rationem horum, dicā, quia aliter non possunt de subiecto demōstrari, nam si albedinem de cigno demonstras, non nisi per aliquid albedinis demonstrabis, tunc, cum hoc etiam sit in cigno, & non sit eius natura, quo de cigno demonstrabitur, nisi ipsa natura sit causa? nota ergo, quare non sit demonstratio eorum quę separabiliter insunt nisi per se sint; atque hæc de quæstione hac satis sint.

Demonstrationem ex propriis constare oportere, quia est ex iis, & de iis quæ sunt per se: neque licere ex alio genere transcendentem monstrare.

CAP. VII.

QVoniam autem ex necessitate insunt circa unumquodq; genus, quæcunq; per se insunt, & secundum quod unumquodque, manifestū quod de iis quæ per se sunt, sunt scientiales demonstrationes, & ex talibus sunt. 1

Auer. in media expositione in explanatione horū textuū usq; ad 66. seriē Aris. variat quod ansam prabet dubitandi.

Accidentia enim non sunt necessaria, Quare non necesse est conclusionem scire propter quid est; neq; si semper esset, non per se autem: veluti per signa syllogismi, quod enim per se, non per se sciet, neque propter quid, propter quid autem scire est per causam scire. Propter ipsum igitur oportet & medium tertio, & primum medio inesse. 2

Nō igitur est ex alio genere transcēdentem monstrare, vt geometricum arithmetica. Tria enim sunt, quæ sunt in demōstrationibus: unū quidem, quæ demonstratur, ipsa cōclusio: hoc autem est, quod inest generi alicui per se. unum autē, dignitates: dignitates autem sunt ea, ex quibus. tertium, genus ipsum subiectum, cuius passiones, & per se accidētia declarat demonstratio: Ex quibus quidē igitur demonstratio contingit eadē esse quorum ante genus alterum, quemadmodum Arithmeticæ, & geometricæ, non est Arithmeticam demonstrationem coaptare ad accidentia magnitudinibus: nisi magnitudines numeri sint. Hoc autem ut contingit in quibusdam, 3

poste-

posterius dicetur. Arithmetica uerò demonstratio semper habet genus, circa quod demonstratio, & aliæ consimiliter.

4 Quare aut simpliciter necesse est idem esse genus, aut aliquo modo, si debet demonstratio transcedere, aliter uerò, quòd impossibile, manifestum, ex eodem.n. genere necesse est extrema & media esse. namque si non per se, accidentia erunt.

5 Propter hoc geometriç non licet monstrare, quod contrariorum una est scientia, sed neque quod duo cubi, cubus: neque alii scientiæ, quod alterius.

6 Nisi quęcumque ita se habent inter se, vt sit alterum sub altero, vt perspectiua ad geometriam, & Harmonica ad Arithmeticen.

7 Neque si quid inest lineis, non secundum quòd lineæ, & secundum quòd ex principiis propriis, vt si recta pulcherrima linearum: aut si in contrarium se habet ipsi circunferētiæ. non enim secundum quod proprium genus ipsorum est, sed secundum quòd commune aliquod.

8 Manifestum autem, & si fuerint propositiones vniuersaliter, ex quibus est syllogismus, quòd necesse & conclusionem perpetuam esse huiuscemodi demonstrationis, & ut simpliciter dicam demonstrationis.

Caput hoc exponit Theo. post octauum in c. suis 18. & 19. quod non nihil reddit ambiguitatis.

9 Non est igitur demonstratio corruptibilium, neque scientia simpliciter, sed ita, sicut secundum accidens: quoniam non uniuersalis ipsius est, sed aliquando, & quodammodo.

10 Quando autem sit, .·. necesse est alteram non vniuersalem esse propositionem, & corruptibilem. corruptibilem quidem, quoniā & conclusio, existens .·. non vniuersalem autem, quoniam hoc quidem erit, illud uerò non erit, in quibus est quare non est syllogizare vniuersaliter, sed quod nunc.

al. l. vtiliter

al. et ad talis.

al. ad propositionem

11 Consimiliter autem se habet, & circa definitiones: quoniam definitio est, aut principium demonstrationis, aut demonstratio positione differens, aut conclusio quędam demonstrationis.

12 Eorum uerò, quæ sæpe fiunt, demonstrationes, & scientiæ, vt lunæ, defectus, manifestum, quod secundum quod quidem tales sunt, semper sunt, secundum quòd verò non semper, secundum partem sunt. .·. quemadmodum autē defectus, consimiliter aliis.

Co. Argy. nō habet hæc verba.

13 Quoniam autē manifestum, quòd vnūquodque demonstrare non est nisi ex uniuscuiusque principiis, si quod monstratur insit secundum quod illud, non est scire hoc. Etsi ex ueris & indemonstrabilibus monstratum sit, & immediatis. Est enim sic monstrare, quemadmodum Bryso quadraturam. secū dum commune enim monstrant tales rationes, quòd & alteri inerit. quocirca & in aliis coaptabuntur rationes non cognatis. igitur non secūdum quod illud scit; sed secundum accidens, neque enim coaptari posset demonstratio, & in aliud genus.

14 Vnumquodque autē scimus non secundum accidens, quando secundum illud cognoscamus secundum quòd inest ex principiis illius secundum quòd illud, vt duob. rectis ęquales habere cui inest per se, quod dictum est, ex principiis huius.

15 Quare si per se & illud inest, cui, inest, necesse est medium in eadem cognitione esse. si uerò non, sed quemadmodum Harmonica per Arithmeticam. Talia autem mõstrantur quidẽ similiter, differunt uerò, ipsum.n.quòd, alterius scientiæ, subiectum namque genus alterum: ipsum uerò propter quid, superioris, cuius per se passiones sunt.

16 Quare & ex his manifestũ, quod non est demõstrare vnumquodque simpliciter, nisi ex vniuscuiusque principiis.

17 Sed horum principia habent cõmune. Si uerò manifestum est hoc, manifestum, & quod non est uniuscuiusque propria principia demonstrare, erunt enim illa omnium principia, & scientia illorum domina omnium.

18 Et namque magis scit, qui ex superioribus causis scit: ex prioribus enim sciuit, cum ex non causatis sciat causis, quare si magis sciuit, & maximè: & si scientia illa esset, & magis, & maximè.

19 Demonstratio autem non coaptatur in aliud genus: nisi ut dictum est, geometricè in perspectiuas, aut mechanicas, & arithmeticè in harmonicas.

20 Difficile autem est cognoscere, si sciuit, aut non. difficile est enim cognoscere, si ex vniuscuiusque principiis scimus, aut non; quod est scire. existimamus autem, si habeamus ex veris quibusdam syllogismum, & primis scire. hoc autem non est, sed oportet primis cognata esse.

21 Quoniam autem ex necessariis, & cæt.

Hoc capite duo præcepta demonstrationis traduntur, alterũ, demonstrationem ex propriis principiis subiecti procedere, alterum, esse incorruptibilium, & eorum quæ mutari non possunt. Repetitur igitur initio capitis demonstrationẽ esse ex his quæ per se sunt, vel quia id interruptum erat probando ex necessariis esse, vel quia, vt notat Philop. adiungit aliud, quod prius non dixerat, nempe demonstrationem esse ex necessariis, propriis, & peculiaribus cuique subiecto, de quo fit demonstratio: vnde Enthimema facit: quæ sunt per se, insunt ex necessitate cuique subiecto, & secundum quod tale est ã. proprie, & peculiariter, ergo demonstratio est ex his, quæ per se sunt, addenda est maior, ex talibus enim necessariis demonstratio fit, sicut superius dixerat.

Accidentia enim non necessaria 2
sunt, &c.

Infert, qui per accidentia procedit, non scire propter quid, cum non sint necessaria, hoc autem iam superius declaratum est, immo, inquit, etiam si per ea, quæ semper insunt procedat, nisi sint per se, non demonstrat, nec scit causam & propter quid, sed quod est per se, id est conclusionem necessariam non scit per se, id est per causam, quales sunt illi syllogismi, qui per signa procedunt, hi enim non sunt per causam, nec demonstrant, quia non ex per se procedunt. Dices, quomodo fit hoc? nonne ille est à signo, & effectu, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale? tamen ex his quæ per se sunt, procedit, hic enim ex signis necessariis oportet intelligere, vt superius declarauimus. dico Aristotelem loqui generaliter, & de eo quod euenit communiter, vt talia signa necessario inferãt, sed nõ per propositiones utrasque necessarias, & per se, plurimum enim minores non sunt per se, vt si dicas, cui inordinatè mouetur pulsus, is febri laborat: Socrati inordinatè mouetur: ergo laborat, ac propterea dicit Aristoteles non ex per se procedere, quod ad demonstrationem est necessarium, nempe ut utraque propositio sit per se, & ob id optime concludit, oportet primum medio, & medium extremo propter ipsum, id est per se inesse, ac si di-

dicat: vtráque propositio debet esse per se in demonstratione. quod si aliquando id in signo accidit, id raro, & per accidens est, nec talis est propria demonstratio, cum non ex causis procedat.

3 Non ergo est ex alio genere, &c.

Præceptũ notãdum quod non sit transcendum de genere in genus.

Proponit primum præceptum, nempe non licet demonstranti, transire genera & subiecta.i. non possumus passiones unius generis de alio demonstrare, nec demonstratione unius scientiæ conclusionem alterius scientię demonstrare, sed ex propriis cuiusque principiis proprias passiones probare. Sunt autem tria in demonstrationibus, dignitates, & principia, quæ sunt fundamenta demonstrationum; est subiectum genus, de quo demonstramus; est passio quam vocant conclusionem, tanquam conclusam, & probatam de genere: inter hæc tria mihi prohibet dignitas esse easdem in diuersis scientijs, nam illa uulgata principia per se nota communia sunt Geometris, Arithmeticis, & reliquis: at passiones particulares sunt cuique scientiæ, sicut & subiecta: vt enim numerus, & magnitudo diuersa sunt, etiam & quæ eis accidunt, si enim eadem essent, similiter numerus, & magnitudo eadem essent: hinc fit, vt Arithmeticam demonstrationem non sit conuenire, id est applicare in accidentia magnitudinibus, id est ad probandas passiones magnitudinum, vt sit ratio hæc: scientiæ quæ habent diuersa subiecta, diuersas habent passiones, non ergo passiones unius subiecti per principia alterius scientiæ: quæ circa aliud subiectum est, probari possunt: at quia id aliquando licet, nempe cum scientiæ sunt subalternans, & subalternata, dicit se posterius hoc traditurum.

Dubium

Dices, quare in demonstratione non annumerauit præmissas? dico hic per ipsam demonstrationem intelligere ipsas propositiones, & solum numerat ea, quæ extra demonstrationes sunt, nempe subiectum, passionem in conclusione, & dignitates, quæ omnia demonstrationem non componunt, vt talia sunt, sicut fecit in capite primo.

4 Quare autem simpliciter necesse est, &c.

Ostendit scientiam unam non demonstrare passiones alterius, nisi sit idem prorsus subiectum, aut aliquo modo idem, dicit hoc, quia quando subiectum unum sub alio continetur, passiones superioris poterimus demonstrare de inferiori, vt passiones trianguli de Isochele, passiones de homine, quæ sunt animalis, quãdo uerò subiecta sunt prorsus diuersa, id non fit, probat, quia cum demonstratio ex his quæ per se sunt procedat, medium, subiectum, & passio debent adinuicem conuerti, & propria esse, aliter per se non essent: non ergo per medium alterius subiecti possumus passionem de alio subiecto monstrare, non enim essent tunc per se.

Propter hoc Geometræ non est demonstrare, &c. 5

Exemplo manifestat unam scientiam, quæ sunt alterius non demonstrare, geometra enim nõ demonstrat, contrariorum eandẽ esse disciplinam, non enim talis conclusio ex his, quæ Geometra docet, conficitur, est enim propria Metaphysico, & etiam Dialectico, qui, vt notat Philop. circa omnia uagantur, intellige tamen non demonstrando, sed probabiliter disputando. Alterum exemplum est, Geometria etiam non demonstrat, quòd duo cubi faciant cubum, quia cubus non est materia geometrię quę plana, & superficialia considerat, sed est Stereometriæ, quæ corpora, & solida speculatur, cubus autem corpus est, & ita exponit Philopon. & notat, quòd Aristot. intelligit per hoc quòd duo cubi sunt unus cubus, id quod est duplare cubum, vt sit sensus geometria non demonstrat duplare cubum, sed Stereometria. Est autem cubus corpus omnium laterum æqualium, qualis tessera, seu taxillus: duplare verbo cubum est dare cubum, alium in dupla proportione ad primum, & hoc est, quod Stereometria docet: & Philop. ponit demonstrationem Apollonij, circa huiusmodi duplationem; at pace dicam, aliud est sensus Arist. quem egregiè docet Alber. c. 16.

Quòd ut intelligas, aduerte, quòd sicut Geometræ habent corpora cubita, ita & Arithmetici habent numeros cubitos, qui ex bina multiplicatione super numerum quemlibet per seipsum resultant, vt ter tria ter, *Nodo de sc lidis numeris.*

ter,quæ sunt viginti septem, est numerus cubus:bis duo bis, quæ sunt octo, & similes:est autem discrimē inter hos & illos cubos,quod cubus Geometricus nō facit cubum alteri adiunctus,vt si taxillus supra taxillū ponatur,non fit cubus,sed trabs: at si cubus unus numerus multiplicet alterum, resultat cubus,ut octies viginti septem faciunt ducenta sedecim,quę ēt sunt cubus: hinc patet, quod subtiliter posuit Aristot. exemplum in eo, quod propriū est Arithmetico, in quo insinuat, non solum quando prorsus non attinent res vnius scientiæ ad alteram,non esse probandas ab illa, ut in priori exemplo,sed etiā quando uidentur eadem, sed nō est eadem ueritas,Geometra enim de cubo etiam tractat, sed nō ei inest id quod cubo Arithmetico inest.

6 Sed aut quęcunque se habent ad inuicem.

Ostendit aliquando licere uni scientiæ probare quæ sunt alterius quando nimirū unius obiectum sub alterius obiecto est, quas uocant scientias subalterans, sicut se habet Geometria ad Perspectiuam, & Arithmetica ad Musicam. Nota circa literā, particulam sed aut loco exceptiuæ,nisi.

Dub. Quid requiratur ad subalternationē Aduerte ex doctrina communi tria requiri vt duæ scientiæ sint subalternæ, primum est,quod subiectum unius sit sub subiecto, alterius, vnde Geometria non sub alterantur Arithmeticæ,quia earum subiecta non sic se habent, vt unum sub altero sit,est enim una de numero, altera de magnitudine.

1.Conc.

2.Conc.

Alterum est, quod unum subiectum sic sit inferius altero, ut non sit inferius quidditatiue,sicut species respectu generis, tūc enim non essent duæ scientiæ,nam eadem est scientia generis,& speciei, ut animalis, & hominis.4.Meta.tex.4.sed debet esse inferius acciden.aliter per aliquam differentiam materialem,ut se habet linea visualis de qua est perspectiua, & linea in cōi, de qua Geometria est:& numerus sonorus de quo est musica & numerus,de quo Arithmetica,sunt enim inferiora accidentaliter.

Tertium, quod scientia quæ est de uniuersali, quæ dicitur subalternans, probet principia particularia,quæ dicitur subalternata:ita ut cōclusiones vniuersalis sint principia particularis scientiæ,ut patet.nā musicus dicit sextam esse consonantiam imperfectam,non probat, Arithmeticus id ꝓbat,quia est proportio super partiens. Chirurgus dicit, vulnera circularia difficilius curari,non probat,sed Geometra,quia latera magis distant in circulo. In his igitur scientijs docet Arist. posse fieri transitum: sed hæc latius in fine expositionis capitis examinabuntur.

Neque si aliquid inest lineis, &c. 7

Docet non solum scientiam unam probare non posse conclusiones alterius, sed quamq; scientiam limitem habere ex eo, quod tales passiones considerare debeat, quæ suo subiecto insunt secundū eius principia propria:quæ vero insunt, sed non secundum principia propria, aliis scientiis relinquenda sunt, uerbi gratia scientia de homine considerabit ea quæ homini insunt secundum principia propria ut homo est, ut quod sit discursiuus,admiratiuus,risibilis:quę uero cōiter insunt,relinquet,ut qđ coloratus,quod quantus:similiter de lineis speculabitur Geometra,quod figuras componant, quod faciant angulos, quod uero recta sit pulcherrima,autem contraria circulari, relinquet, quæ communia sunt,& non lineis,ut lineę sunt,insunt: quæ doctrina est Arist.4.Metaph.c.1.& lib.11.c.6.ex his habes scientias de suis subiectis, quę eis insunt per se,& proprie considerare, & per media & rationes eis peculiares: hoc enim est ex propriis procedere.

Manifestum autem est,si fuerint, &c. 8

Hic continetur alterum præceptū, principale demonstrationis, nempe demonstrationem esse ex perpetuis, & incorruptibilibus propositionibus, quod patet, quia ex uniuersalibus procedit, uniuersalia autem insunt omni,semper, & per se, & secundum quod ipsum. Nota litteram cum dixisset huiusmodi demōstrationem, nempe quæ procedit ex uniuersalibus,esse ex perpetuis, uidebatur iudicare aliam esse demonstrationem, propterea corrigit, *Demonstratio ex perpetuis esse debet.*

git, dicendo , ut melius dicam simpliciter demonstrationis, quasi nulla sit alia uera demonstratio, nisi quæ, ex uniuersalibus procedit. Aduerte non esse aliud dicere demonstrationem esse perpetuorum, quam quod ueritates, quę in demõstratione sunt, non mutantur, nec mutari possunt, semper enim triangulus habet tres angulos, nec ullo tempore succedet & accidet quod nõ habeat similiter de aliis ueritatib. quæ sub scientia sunt & demonstratione.

Non ergo demonstratio corruptibilium, &c.

Docet non solum propositiones esse incorruptibiles, sed quod nec conclusiones contingat corruptibiles esse, quarum scientia, & demonstratio sunt: nam corruptibilium non est scientia nec demonstratio nisi sicut secundum accidens, & non uniuersalis: hoc dixit, nota Philopo. & Themi. propter singularia, horum enim est demõstratio mediata, quatenus sub uniuersali continentur; ac idcirco dixit, ut notat Philop. sicut secundum accidens, sed talis non est demonstratio propria, & per se, cum nõ sit uniuersalis, sed aliquando, & sic, idest pro tempore certo, dum enim iste triangulus est, habet tres angulos, sed non semper est, sed nunc. Similiter Petrus est, animal, non semper est: talium igitur non est simpliciter demonstratio & scientia.

10 Cum autem ita sit, &c.

Ostendit, cum conclusio corruptilibus est, unam saltem præmissam esse corruptibilem, nam si utraque necessaria, conclusio non esset corruptibilis: similiter non erit uniuersalis, nam si corruptibilis, hoc quidem erit, hoc non erit, ex quibus est, ac si dicat, si propositio corruptibilis est, non erit uniuersalis, quia singularia, in quibus uerificatur, quædam erunt, quædam non erunt, ut patet in hac, homo est ambulans, uel unum singulare, uel multa, ex quibus est illa demonstratio, aliquo tempore erunt aliquo tempore non erunt, non erunt ergo uniuersa, hæc enim omni tempore sunt.

11 Similiter se habet definitione, &c.

Idem quod de demonstratione dixerat, nempe non esse corruptibilium, & de definitione tradit, non enim est definitio nisi perpetuorum, & probat, demonstratio est ex perpetuis, sed definitio non est extra demonstrationem, cum aut sit conclusio, aut principium demonstrationis, aut sit ipsa demonstratio positione differens, ergo & definitio est perpetuorum. Nota usum definitionis in arte posteriorum non esse extra demõstrationem, ut superius diximus.

Hæc uerba dupliciter exponuntur, uno modo ab Auerroe, 1. Animæ, com. 12. dici triplicem esse definitionem. altera est passionis, ut risibile est aptum ad risum, altera subiecti, ut homo est animal rationale, tertia est ex utroque congregata, ut animal rationale, aptum ad risum illa quæ est passionis dicitur conclusio, quia demonstratur per definitionem subiecti, quæ ob id dicitur principium, ut omne animal rationale est aptum ad risum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est aptus ad risum, tota uero ex utraque aggregatio dicitur demonstratio, differẽs positione quia re uera omnia, ex qbus demõstratio cõficit cõtinet. solũ deest figura, & modus. *Prima expositio Auer.*

Ista expositio est bona; sed altera est melior Philop. Them. B. Thomæ. est enim triplex definitio, ut docet Arist. 1. animæ, ca. 1. altera materialis, ut quæ iram sanguinis efferuescentiam circa cor definit, altera formalis, ad quã finalis, etiam reducitur, ut ira est appetitus uindictę, tertia ex utroque composita, ut ira est efferuescentia sanguinis circa cor, ob appetitum uindictæ: dicũt igitur quod cũ materia sit infima causa, potius demonstratur per formalem, uel finalem, & ita conclusionis locum obtinet: illa uero principij, at utraque est demonstratio positione differens, non solum quia deest figura syllogismi, sed ut notant Græci, quia quod erat in conclusione, & ultimum in demonstratione, scilicet materia est primum in definitione, dr enim ira, est efferuescentia sanguinis in corde ob appetitum uindictę. & ista est expositio melior priore. *2. exposi. melior Them. & D. Thom.*

Eorum autem, quę sæpe fiunt, &c. 12

Ut Themist. Philop. & alii dicunt, & bene, respondet Aristot. cuidam obiectioni, non enim demonstratio perpetuorum uidetur esse, cum demonstremus lunam eclypsari, & similia. quæ non semper sunt, respon-

respondet hæc eo modo, quoad demõstrationem pertinent, scu. per esse, demonstrāt enim ad causas relata; & sic nunquam desciuntur, ut exponunt Græci, & Albertus, quamuis ista, uel illa in singulari non sint semper, sed secundum partem, nempe singularia, quæ transeunt, & talium singulariū nō est per se demõstratio, ut notat Phi. est.n. demõstratio per se ipsius uniuersalis.

13 Quoniam autem manifestum est &c.

Regreditur ut ostendat ex propriis uniuscuiusque principiis esse demonstrandum, eo quod ex per se oporteat demonstrare, adeo ut quamuis ex ueris indemonstrabilibusque procedamus, si non ex propriis, sed ex communibus procedimus, non sit scire per se & simpliciter, sed secundum accidēs quomodo Brison procedebat demonstrando circuli quadraturam. argumentabatur enim quocunque datur & maius & minus ei datur æquale, sed circulo datur quadratum maius, & datur etiam minus, ut patet de his, quorum unum intra circulum, alterum extra descriptum est: ergo datur quadratū æquale circulo: hoc non est scire, sed per accidens, nam medium maius & minus, est quid commune multis, debebat aūt ꝓbare ex principiis propriis quadrati.

Nota de syllogismo Brisonis. Ita interpretes declarant Brisonis rationem, cuius nihil dixit Arist. propterea mihi dubium est, an illa fuerit, cum non solum ex communibus, sed ex falsis procedat; at Arist. ex ueris & immediatis uidetur dicere processisse, dico ex falsis, nam illud principium, quo datur maius & minus, datur ei æquale, est falsum, ut docet Campanus, nam angulo semicirculi datur rectilineus maior, nempe rectus, & obtusus, & datur minor. s. acutus, nunquam tamen datur æqualis. similiter ternario datur numerus alius maior, alius minor, non tamen æqualis: sed satis nobis sit Brisonem ex communibus processisse principiis, propterea non demonstrasse, siue sit hæc, siue ulla, alia ipsius ratio, impertinens enim hoc est.

14 Vnum quod autem scimus non secundum accidens.

Explicat quando non secundum accidēs scimus, & dicit tunc id esse, cum scimus passionem ex principiis propriis, & proximis per quæ illi subiecto, de quo demonstratur inest, ut tunc scimus risibilem hominem, cum per illa principia scimus, per quæ proxime inest homini ut per animal rationale; similiter triangulum habere tres angulos scimus, non per accidens, cum ex propriis principiis trianguli propter quæ ei inest, scimus unde tunc per accidēs scimus, cum per aliquod accidens extraneum, uel per aliquod intrinsecum, commune tamē & non per proprium cognoscimus.

Quare si per se & illud inest. 15

Iste locus est magnę obscuritatis, quamuis uarie ab interpretibus exponatur, adducam tamen expositionem nostram, quæ mihi magis ad mentem Arist. & secundum ueritatem consona uidetur.

Aduerte igitur primo duplices passiones posse probari de aliquo subiecto, quasdam proprias quæ soli sunt & secundum quod ipsum, ut de homine risibile, disciplinabile: quasdam communes, quæ ratione superiorū ei insunt, ut quod hō sit sēsitiuus, ꝙ negatiuus. quod corruptibilis quamuis harum passionum nō sit demonstratio uniuersalis, sicut primarum; quando passiones priores demonstramus, oportet pro medio sumere principium proprium & soli intrinsecum subiecto cuius est passio, ut.n. passio soli inest, ita & illius principium soli inerit; cum uero demõstramus passiones superiores, etiam principium superius sumemus, nam sicut passio non soli inest, ita nec principium. sunt enim syngenea: unde demonstramus de homine risibile, per animal rationale, demonstramus uero negatiuum, per corpus animatum. *Nota 1.*

Aduerte secundo maxime, multas passiones subiecti subalternātis considerari de subiecto subalternatæ, ut de diatessaron, dicit Musicus est proportio sesquitertia, & hoc prædicatum arithmeticū est. Perspectiuus similiter dicit, conum uisiuum esse angulū minorem recto, & tamen prædicatum geometricum est, & huiusmodi sunt multa. ex quo fit cum istæ passiones non insint inferiori subiecto, nisi per superius, ut per id debeant demonstrari: unde medium superioris erit sicut & passio, quamuis ueritas cōclusionis sit subalternatæ; quod Arist. uocat *Nota 2.*

cat, quia pertinere ab subalternatam, propter quid uerò subalternantem.

Expositio textus. Hoc supposito, veniamus ad literam, docet adeo uerū esse, vt per ea principia per quæ inest passio subiecto, debeat probari, vt si illud, nempe passio, per se inest, cui inest. i. proximè & soli subiecto suo inest, per medium etiā in eadem proximitate debeat demonstrari: si uerò non ita per se insit, sed sicut musica ad Arithmeticam. i. tanquam passio superioris inferiori inhæret, tunc per principium superius passionis illius debet demonstrari: quamuis differant demonstrationes hæ communes a propriis, propriè enim ad eandem scientiam pertinent integræ, at hæ communes non sic, sed propter quid seu medium, est superioris scientiæ, cuius est passio: at ipsum quia. i. conclusionis ueritas remota causa erit, inferioris, & subalternatæ.

16 Quare ex his manifestū est, &c.

Concludit, simpliciter demonstrare non contingere aliter quàm ex propriis principiis: non enim passionem particularem, & propriam subiecto probabis per commune medium, sed propriam proprio, cōem communi, illius tamen proprio principio passionem demōstrabis, quamuis ut diximus, non fit demonstratio uniuersalis illa, quæ passionem communem etiam per suum principium concludit: est tamen demonstratio, & ea licet uti in subalternatis spe.

17 Sed horum principia habēt commune &c.

Philop. D. Tho. Auerr. & alii, hæc uerba in hunc sensum exponunt, vt cū dixisset demonstrationē perfectam ex propriis procedere principijs, velit docere hæc principia, propria habere cōia alia principia, per quæ nulla scientiarum particularium demonstrat, cuius ratio est, quia ex communibus non ex propriis procederet, quod fieri non potest: hæc autem communia sunt alterius scientiæ dominæ, & reginæ omniū aliarum.

Dubiū. Quæ sint principia proxima, quæ communia. Dubitabis, quæ sunt ista principia propria, quæ sunt ista cōia, quæ est illa scientia domina omnium? dico, dupliciа principia distingui posse, quædam essendi, quædam cognoscendi: essendi sunt illa quæ dant esse rei, vt materia, & forma, & aliæ causæ dant esse corpori: cognoscendi sunt dignitates, & axiomata, & propositiones, quibus res cognoscimus: Hæc autem utraque sunt in duplici differentia, quædā propria, quędam communia: propria essendi sunt principia proxima, quæ dant esse rei, vt animal rationalis, & corpus tale, sunt proxima principia hominis & in Philosophia naturali, materia & forma, principia corporis naturalis: principia uerò cognitionis propria sunt dignitates cuilibet scientiæ appropriatæ, dicit. n. Geometra: si ab æqualibus lineis æquales lineas demas &c. & similiter de aliis principiis: similiter Arithmeticus habet eadem determinata ad numerum: communia uerò principia essendi sunt, partes essentiales, & causæ communes, vt esse actus, substantia, forma, potentia, quæ sunt in essentia multarū rerum, & ab his dependent particularia, cognitionis autem communia sunt illæ dignitates, nulli materiæ peculari contractæ, ut si ab æqualibus æqualia demas &c. omne totū est maius parte, quodlibet est, vel non est, quorum ueritati innititur veritas particularium, sicut esse propriorū principiorum essendi dependet ex communibus. propterea igitur Arist. dixit, principia propria habere communia principia, intellige de principiis essendi cū Auerroe, & simul de principiis cognoscendi cum Philos. nam de omnibus his principiis id dictum ueritatem habet; hæc autem scientia, quæ communia omnia considerat, tam essendi, quàm cognoscendi Meta. est. vt docet Arist. 4. Metaph. c. 3. & lib. 11. c. 3.

Et namque sit magis ex superioribus, &c. 18

Probat, scientiam hanc esse dominam, scientia est, quæ ex prioribus causis procedit, ergo magis scientia, quæ adhuc ex superiorib. & minus causatis est, ergo & maximè scientia, quæ ex supremis, & non causatis principiis est, talis est ista Metaph. quæ omnium communia principia considerat, ergo domina est, & maxime scientia.

Sed demōstratio non cōuenit &c. 19

Auerroes hic docet Aristot. epilogare, sed melius uidetur dicendum, quòd respondeat dubitationi, posset enim quis dicere & petere, num hæc scientia domina per cōmunia demonstret propria scientiarum, respondet, id non esse: nunquam enim est *Reiicitur expositio Auer.*

est trãsitus ab una scientia in alteram, nisi per modum subalternationis, vt paulò supe rius dixit, & illic declarauimus, quod non est in his principijs, cum sint eadem, contra cta tamen, vt postea declarabitur.

Difficile autẽ est cognoscere, &c.

Difficultatem in indagandis proprijs cu iusque principijs proponit, quod quidem scire est, cum non nisi per propria sciamus, nos autem ex ueris, & primis procedentes existimamus demonstrasse, cum hæc non sufficiãt, sed debeant esse principia propria & syngenea. Notat Philop. difficile esse pro pria inuenire principia, quia particulares re rum naturæ sunt admodum occultę, ac id circo earum principia propria per quæ de monstrare oportet, difficile cognoscuntur, atque hæc de capitis expositione.

QVAESTIO I.

Circa Cap. 7.

Oportet ut ea, quæ hoc capite dicta sunt illustremus: ac primũ dubium sit de illis tri bus conditionibus, quas ſm cõem opinionẽ ad subalternationẽ scientiarum necessarias assignauimus, prima enim, quod subiectum vnius sit sub subiectũ alterius, videtur cõtra Arist. c. 10. huius libri, vbi docet, scientiam vnã tradere propter, quid alicuius, ac per inde erit subalternans, & tamen non est subiectum ipsius superius, vt patet de geo metria, quæ reddit propter quid medico, quare vulnera circularia difficilius curen tur, & tamen Medicinæ subiectum, nem pe corpus humanum, non est sub geome triæ obiecto, puta magnitudine.

1. Dubiũ circa sub alternationem.

2. Arg. Præterea contra secundum, quod sit in ferius accidentaliter, est argumentum, si esset inferius accidentaliter, esset pars in modo, & totum per accidens, sed de toto per accidens non est scientia, 6. Meta. c. 2. nec definitio 7. Meta. cap. 4. non igitur erit de eo scientia subalternata.

3. Arg. Contra tertiam est argumentum: si con clusio subalternantis est principium subal ternatæ, tunc peto, vel talis conclusio est ex terminis ipsius subalternatæ, vel non, si non, igitur non erit principium illius; si uerò est, ergo non poterit probari per medium superioris scientiæ, nam tunc es set superius, & passio non posset de eo uni uersaliter prædicari. v. g. dicit, Medicus vul nus circulare difficilius curatur, si medium est geometricum, nempe circuli partes ma ximè distant, non poteris demonstratio nem facere, nam dices, cuius circuli partes maximè distant difficilius sanatur, circula ris uulneris partes maximè distant, tunc il la maior est falsa, quia difficilius sanari non inest circulo in communi, quem solum su mit geometra.

Ad 1. Ad hanc difficultatem dico primo: si scientia aliqua debet subalternari alteri, & ab ea accipere propter quid, debet aliquò modo eius subiectum sub subiecto alterius contineri contra Conciliat. differentia ter tia. dico autem aliquò modo, quia simplici ter non est opus, v. g. simpliciter obiectum Medicinæ non est sub geometria, vt dicit Arist. tamen illud obiectum, cuius propter quid dat Geometra, est aliquo modo sub geometria, nẽpe uulnus circulare, similiter Astrologia accipit a geometria, propter quid: propterea cœlum, de quo Astrologia est, aliquo modo sub geometria est, vt ha bet figurã, & dimensionem, & uniuersaliter nulla scientia reddit propter quid alterius subiecti, nisi sit aliquo modo sub suo subie cto, cum autem subalternata de suo subie cto totali accipiat propter quid, erit illud sub subiecto alterius, non enim scientia est simpliciter subalterna alteri ex eo, quod alicuius particularis subiecti cõclusionis ali quando ab ea accipiat propter quid, cum subiectum commune & totale non sit sub altero, & hoc docuit illic Aristot. nempe posse scientiam, propter quid, tradere ali cuius conclusionis alterius, quando huius commune subiectum sit sub altero, tamen illud particulare sub eo erit, à quo sumit propter quid.

Ad 2. 1. Fund. Dico secundo merito scientiam subal ternatam habere subiectum cum illa diffe rentia materiali, & accidentali: pro cuius declaratione aduerte, scientias in commu ni primo distingui penes diuersum modum cognoscendi intellectus, modus autem co gnoscendi intellectus est per abstractionem à materia, res enim abstrahendo intelli gimus.

Triplex materia signata sensibilis intelligibilis. Materia uerò triplex est, quædam, quæ dicitur singularis & signata, hæc autem sunt proprietates, & conditiones indiui duorum

duorum singularium; quædā est materia, quæ dicitur sensibilis, hæc autem est subiectum, cum accidētibus sensibilibus, & cum motu, & mutatione, in quibus versantur hę inferiores substantię, non enim sunt nisi cū his inuolutæ dispositiōnibus tertia materia est, quæ dicitur intelligibilis quæ sunt quātitates, & dimensiones.

Ex triplici materia triplex modus intelligendi, uel triplex abstractio. Secundo nota. cum triplex sit materia, triplex est etiam intellectus abstractio, & triplex intelligendi modus: quædam.n. intellectus intelligit abstrahendo a materia singulari non tamen a materia sensibili, ut quando substantias has corruptibiles consideramus, in communi quidem, sed quatenus his substāt mutationibus, & qualitatibus sensibilibus, consideramus enim, hominem, leonem, animal, non puram substantiam, sed motibus, & mutationibus subiectam: quædam alia intelligimus non solū a singulari, sed etiam a materia sensibili, abstrahentes, vt res mathematicas, triangulum enim consideramus abstractum a materia sensibili, non enim in ære, aut ferro, aut ligno consideramus, sed in communi abstractum ab his omnibus subiectis, quæ dicuntur materia sensibilis. quædam alia intelligimus ab omni materia abstrahentes, ut quādo ens substantiam, intelligentiam, vt abstractum consideramus.

3. Fund. A triplici abstr. triplex scientia speculatiua. Tertio nota iuxta tres abstractiones, tria esse scientiarum speculatiuarum genera, primū est Philosophia naturalis, quæ cōsiderat res abstractas a materia, singulari, sed non a materia sensibili. alterum est Mathematica pura, idest geometria & Arithmetica, quæ res tractant abstractas a materia sensibili, sed non ab intelligibili: nam triangulus, & figura in quantitate, q̄ materia intelligibilis est, contemplatur. tertium genus est Metaphysica, quæ res ab omni materia separatas speculatur, uide igitur tria genera scientiarum secundum diuersum intelligendi & abstrahēdi modum sumptum, sunt præter hæc quædam scientiæ, quæ cū de re quæ abstrahi poterant a materia sensibili tractent, non abstrahunt ab ea, ut Perspectiua de linea visiua, Musica de numero sonoro, hæc enim utraq; & similes de quātitate tractant, & non abstracta a materia sensibili, sed limitata ad uisum, vel sonum; cum tamen lineæ & numeri abstrahi ab his possent: tales dicuntur scientiæ mediæ inter Philosophiam ac puram Mathematicam, ac subalternari utrique, quamuis præcipue Mathematicæ.

4. Fund. Quid addat subiectum subalternata scientiæ subalternatis. Hæc solutio 2. ar. Ex quo elicere potes cuius gratia hæc dicta sint, nimirum ut intelligeremus quare scientiæ subalternatæ addant in subiecto differentiam materialem, hoc autem est, quia scientiæ inter se genere non distinguuntur, nisi uarius sit modus abstrahendi a materia: cum igitur subalternans sit abstractior, oportet vt subalternata sit de subiecto contractiori: & hoc diligenter nota.

Per quod respondetur ad secundū, non enim Perspectiuus habet pro obiecto totū hoc lineam visualem, esset enim totum per accidens, sed lineam vt est in uisuali materia, ac si dicas, non speculatur quascunque lineas, sed eas quæ in tali materia sunt: idē de aliis huiusmodi.

Ad 3. Duo genera passionū in scientia subalternata. Dico circa tertiū, passiones in duplici differentia reperi in scientia subalternata, quasdam communes, quæ insunt subiecto, illius non primo, sed a superiori deriuatæ, ut dum dicimus, conus est minor recto dia tessaron est proportio sesquitertia: hæc enim prædicata superioris sciētiæ sunt. Quędam aliæ passiones sunt propriæ subiecto inferioris, tamen non potest per medium proprium suum probare, ut dicit Medicus vulnera circularia difficilius sanari, tota cōclusio medica est, sed medium est geometrę. quādo ergo passiones sunt communes, tunc per medium superioris scientiæ probantur ut diximus in textu: at cum sunt peculiares, tūc per medium superioris probantur, contractum tamen ad illud subiectum, ut medicus non sumet medium commune, latera, circuli maxime distant, sed latera vulneris circulari, & dicet, vulnus, cuius latera maxime distant, difficile sanatur, vulnus circulare est uulnus laterum maxime distantium, ergo tale uulnus difficilius sanatur. per hæc possunt intelligi reliqua, & sic patet solutio argumenti tertii. & est notanda doctrina, non enim intelligere oportet, quod omnia principia subalternata debeant demōstrari in subalternante, cum oppositum experientia doceat, sed ad sensum expositum.

2. Dub. principale circa totum. c. Alterum dubium est circa caput, uidetur enim quod nna scientia etiam non subalterna demonstret conclusionem alte-

rius, nam Philoſophus demonſtrat rotundum cęlum, ſimiliter Aſtrologus: & diametrum eſſe aſymmetrum probat Arithmeticus, quia aliter numerus par eſſet æqualis numero impari. dico quod ſicut una res uarijs rationibus ad diuerſa prædicamenta & ad diuerſas ſcientias ſpectare poteſt, ita & eadem concluſio, & quæque ſcientia ſuis mediis eam demonſtrabit. unde Philoſophus oſtendit rotunditatem cœli per motum, Mathematicus uero per æqui diſtantiam a centro. Ad illud de diametro dico, cum res Arithmeticæ, & geometricæ ex parte conueniant, cum arithmeticus figuras etiam in numeris ſpeculetur, aliquando propter communionem ſubiectorum, & rerum quas tractant, etiam media ſibi communicant nec hoc eſt contra id, quod Ariſt. docet.

3. Dub. quomodo ſe habeat Metaphiſica ad principia ſcientiarum. Tertium dubium eſt de Metaphiſica an probet ſcientiarum principia, ex hoc.n.loco ſumitur illud vulgare dictũ, nulla ſcientia particularis ſua probat principia, ſed metaphyſici hoc munus eſt. dico pro præſenti, multæ ſcientiæ particulares ſumuntur a metaphyſica, ex parte enim ſubiectorum indiget metaphyſica ſtabili ente, ens, ſubſtantiam, accidens, quæ niſi eſſent, ſubiecta reliqua ruerent. Secundo indigent illius paſſionibus: ſæpe enim de uno, de multis, de identitate, de diuerſitate, de toto, de parte, & ſimilibus ſcientiæ tractant, quæ metaphiſica ſunt. Tertio indigent, quia nullæ propoſitione ullam uim probatiuam haberent, niſi in uirtute principii quodlibet eſt, uel non eſt, ut alibi diximus. Quarto indigent, quia ueritates dignitatum peculiarium in uirtute vninerſalium nituntur, ut diximus in textu: & hoc ſenſu; metaphyſica dicitur probare principia aliarũ ſcientiarum, quæ dum ſua probat, ſimul alia probat: ut qui omne animal ſenſibile probat, ſimul etiam hominem ſenſibilem oſtendit non in propria forma: ita dum metaphyſicus ſtabilit ſuas communes dignitates & principia, ſtabilit inferiora, ſed non in propria forma particulari ea demonſtrat, imo nec ſua ſemper demonſtrat, nempe quæ per ſe nota ſunt, ſed a cauillis aliorum defendit, & contra negantes ea dialectice, & ad impoſſibile reducendo inuehitur ut dicit Simpl. 1. Phyſic. Atque ſatis de quæſtione hac.

Demonſtratiuarum ſcientiarum principia, nonnulla eſſe communia, nonnulla propria: quæq; ea ſint, & quo pacto præcognoſcantur: pariter & reliqua demonſtrationem ingredientia.

C A P. V I I I.

Dico autem principia in unoquoque genere hæc, quæ quod sũt non contingit monſtrare. 1

Quid igitur ſignificant & prima & quæ ex his accipitur, quod autem ſunt, principia quidem neceſſe eſt accipere, alia vero mõſtrare, ut quid vnitas, aut quid rectum, aut triangulum, eſſe autem unitatem accipere, & magnitudinem, altera vero monſtrare. 2

Sunt autem, quibus vtuntur in demonſtratiuis ſcientijs alia quidẽ propria uniuſcuiuſque ſcientiæ, alia vero communia: communia autem ſecundum proportionem: quoniam vtile vtq; quantum in eo, quod ſub ſcientia eſt, genere propria quidem quemadmodum lineam eſſe talem, & rectum: communia vero, vt ſi ab æqualibus æqualia auferãtur, quod æqualia ſunt reliqua. ſufficiens autẽ eſt unumquodq; horum, quantum eſt in genere. idem enim faciet, & ſi non de omnibus acceperit, ſed in magnitudinibus ſolum, Arithmetico autem in numeris. 3

Sunt autem propria quidem, & quæ accipiũtur eſſe circa quæ ſcientia ſpeculatur inexiſtentia per ſe, veluti vnitates Arithmetica: Geometria vero puncta, & lineas; hæc.n. accipiunt eſſe, & hoc eſſe, horum autẽ paſſiones p ſe, quod quidẽ ſignificat vnaquæq; accipiunt; veluti Arithmetica 4

metica quidẽ, quid impar, aut par, aut quadrangulum, aut cubus: Geometria vero, quid irrationale, aut refrangi, aut concurrere. quòd autẽ sunt, monstrant & per communia, & ex demonstratis. & Astrologia consimiliter.

5 Omnis enim demõstratiua scientia circa tria est, & quæcunque esse ponuntur. hæc aũt sunt, genus, cuius per se passionum est speculatiua: & communia, quę dicimus dignitates, ex quibus primo demonstrant: & tertium, Passiones, quarum quid significat vnaquæque accipit.

6 Nonnullas tamen scientias nihil prohibet quædam horum despicere, vt genus non supponere esse, si sit manifestum, quod est: non enim similiter planũ, quod numerus est, & quòd frigidum & calidum. & passiones non accipere, quid significãt, si sint planæ: quemadmodum neq; communia non accipit, quid significant: hoc quod est, æqualia ab æqualibus demere, quoniam notum. sed nihil minus natura tria hęc sint, circa quod monstrat, & qua monstrat, & ex quibus.

7 Non est autem suppositio, neque petitio. quod necesse est esse ꝓpter ipsum, & videri necesse. non enim ad extrinsecam rationem demonstratio, sed ad eam quæ in anima: quoniam neq; syllogismus: semper enim est instare ad extrinsecam rationem, sed ad intrinsecam rationẽ non semper.

8 Quæcunque igitur monstrabilia existentia accipit ipse non monstrãs hæc quidem, si apparentia discenti accipiat, supponit, & sunt non simpliciter suppositio, sed ad illum solum. si uero, aut nulla inexistente opinione, aut & contraria inexistente, accipiat idem, petit. Et hoc differunt suppositio & petitio est enim petitio, quod subcontrarium est ad discentis opinioni. aut quod aliquis demonstrabile existens accipiat, & vtatur non monstrans.

Termini quidem igitur non sunt suppositiones. neque enim esse aut non esse dicunt, sed in propositionibus suppositiones, terminos autẽ solum intelligere oportet: hoc autẽ non est suppositio: nisi & ipsum audire suppositionem aliquis esse dicat. sed quibuscunque existentibus, eo quòd illa sunt, fit conclusio. 9

Neque Geometra falsa supponit, quemadmodum quidam asseruere dicentes, quòd non oportet falso vti. Geometram uero mentiri, dicẽtem pedalem nõ pedalem, aut rectã descriptam, non rectam existẽtem. Geometra uero nihil concludit, eo quòd hæc est linea, quam ipse locutus est, sed quę per hæc ostendũtur. 10

Præterea petitio & suppositio omnis: aut ut totum, aut ut in parte: definitiones uero neutrum horum. 11

Formas quidem igitur esse, aut vnum aliquid præter multa, non necesse, si demonstratio erit. esse quidẽ igitur unum de multis verum dicere necesse est, nõ enim erit vniuersale, nisi hoc sit, si autem uniuersale non sit, medium non erit: quare neq; demonstratio. oportet igitur aliquid vnum & idem in pluribus esse; non æquiuoce. 12

Non contingere autem simul asserere & negare, nulla accipit demõstratio nisi oporteat monstrare & conclusionem sic. Monstratur aũ- 13

tem accipientibus primum de medio, quod uerum, negare autem nõ uerum. Medium autem nihil differt esse, & non esse accipere: consimiliter autem & tertium. si enim datum est, de quo hominem uerum dicere, si & non hominem uerum, sed si solum hominem animal esse, totum, non animal autem non erit enim uerum dicere Calliam, si & non Calliam, tamen animal, non animal autem non. Causa autem, quoniam primum non solum de medio dicitur, sed & de alio, eo quòd est in pluribus. quare neq; si medium & idem est, & non idem, ad conclusionem nihil differt.

14 Omne autem asserere, aut negare demonstratio ad impossibile accipit: & hæc neque semper vniuersaliter, sed quantum sufficiens est. sufficiens autem est in genere. dico autem in genere, ut circa quod genus demonstrationes fert, quemadmodum dictum est & prius.

15 Communicãt autem omnes scientiæ sibi inuicem secundum communia, communia autem dico, quibus utuntur, tanquã ex his demonstrantes, sed non de quibus monstrant neque quod monstrant.

16 Et dialectica omnibus, & si aliqua vniuersaliter tentet monstrare communia: vt quod omne asserere, aut negare: aut quod æqualia ab æqualibus aut talium nonnulla.

17 Dialectica uero non est ita determinatorum quorundam, neque generis alicuius unius. non enim interroget. demonstrantem enim non est interrogare, eo quod oppositis existentibus non monstrauit idem. monstratum est autem hoc in iis, quæ de syllogismo.

Dico autem principia in utroque genere, &c. 1

De principiis demonstrationum, quę necessaria per se aut propria docuerat esse, sermo est in hoc capite, quod in tres partes diuiditur, in prima principia ipsa distinguit ac quo conueniant, quone differant. & inter se, & a principiatis ostendit: in secunda communia principia ab aliis quibusdam separat principiis in particulari: in tertia quomodo quodam communi principio utamur in demonstratione monstrat: repetit autem aliqua quæ in procemio dixerat quia illic ænigmatice, ut inquit Philop. loquutus fuerat, uel quia illic non per se, sed ut doctrinam præexistenti fieri cognitione probaret, illa dixerat: nunc per se hæc docet.

Quæ sint principia in scientiis.

Proponit igitur, quæ principia dicantur in scientia aliqua, illa nempe, quæ non demonstrantur: esse aduerte, non esse legendum sicut aliqui legunt, scillicet principia sunt quæ cum sint non demonstrantur esse, idest sunt uera, & indemonstrabilia: iste .n. non est Aristotelis sensus, legendũ enim est, quid sunt non demonstrantur, idest principias sunt in scientia aliqua ea, quæ non demonstrantur esse; Est autem hæc pulchra regula, principia dignoscendi, & in scientia qualibet, & demonstratione, ea scillicet quæ talis scientia, seu talis demonstratio non probat, esse, sed supponit: uerbi gratia supponit Geometra esse lineas, signa idest puncta, Arithmeticus unitates, numeros, hęc dicuntur principia: similiter in qualibet peculiari demonstratione non demonstramus subiectum esse, nec medium, dicuntur principia: hoc autẽ non solum de simplicibus principiis, sed etiam de complexis, quales sunt propositiones, dignitates, & pręmissæ in demonstrationibus singulis: hæc enim omnia, ut non demonstrantur in scientia illa, uera esse dicuntur principia scientiæ, ut uero pręmissę in illa demonstratione cuius sunt, non demonstrantur, illius principia dicuntur: & uniuersaliter, quod in scientia, aut demonstratione, quod illic non

lic non demonstretur esse, sed supponatur id est principium, siue simplex, siue complexum sit.

2 Quid quidẽ igitur significẽt &c.

Assignat id in quo principia, & ea quorum principia sunt, conueniant. oportet autem per principia hic non solum complexa. sed etiam simplicia, uti diximus, intelligere, per ea vero, quæ ex principiis sunt, seu per principiata, etiam complexa, quæ conclusiones sunt, & in complexa, seu simplicia, quæ sunt passiones, & quæsita, est ergo conuenientia inter hæc, quòd de omnibus oportet in demõstrationibus, & in sciẽtiis, supponere, quid significent: hæc enim non demonstratur in scientiis, nec de principiis, nec de principiatis: at discrimen est, quod de principiis omnibus propter id oportet supponere, quòd sint, si simplicia, quòd existant, si complexa, quod uera sint; at de principiatis id demonstramus; nam conclusionem ueram esse demonstramus, similiter ipsam passionem inesse demonstramus, non autem supponimus. Aristoteles ponit exempla in simplicibus principiis & principiatis solum, nempe in subiectis, vt unitate, & magnitudine; in passionibus, vt in recto, & triangulo.

3 Sunt autem quibus vtuntur in demonstratiuis &c.

Principia præsertim complexa hic diuidit in communia & propria, communia sunt, quæ scientiam illam transcendunt, vt si ab æqualibus æqualia demas, restant æqualia. hoc enim pluribus inest scientiis: propria uero, quæ ex his, quę in scientia tali sunt, constant, ut linea est magnitudo indiuisibilis secundum latitudinem; rectum est cuius extrema non exeunt a medio, hæc enim geometrica sunt. Posses dubitare, cum scientia ex propriis procedat, quomodo principia habet communia? Respondetur nõ uti scientias his communibus, vt communia sunt, sed vnaquæque scientia & demonstratio ea limitat ad suam materiam ad quam eis indiget, ut Geometra dicit, si ab æqualibus magnitudinibus æquales demas, Arithmeticus ad numeros contrahit, & singulæ demonstrationes ex suis terminis adaptant, nec propter hoc minor est uis illorum principiorum, cum semper sit uera & necessaria, & immediata: & propterea dicuntur communia secundum analogiam, quia ex eis unaquæque scientia accipit pro sua materia.

Sũt aũt propria quidẽ & hęc &c. 4

Præter propria complexa, quæ assignauerat, incomplexum principium assignat nempe subiectum de quo accipimus quod sit, & quid significet, & hoc est quod dicit; Esse & esse hoc. atque de tali subiecto demõstramus passiones, quæ ei per se insunt, & de his, quid significent, supponimus. Posses dubitare, quare modo separate de simplici & incomplexo principio loquitur? Dico & hoc est aduertendum, hoc esse discrimen inter complexum & simplex principium, complexum enim in commune, & proprium distinguitur, at simplicia omnia propria sunt, ob id primo propria complexa cum simplicib. non coniunxit, sed cum communibus, postea simplicia adiunxit: exempla ponit horum, quæ nota sunt: irrationalis dicitur quantitas, quæ alteri non cõicat in parte aliquorũ, ut diameter costæ, quæ passio geometrica est: inflecti uero dicitur eadem linea, quando ab uno puncto resilit, sicut pila; concurrere dicuntur duę lineę, quę cõiunguntur in puncto.

Omnis enim demonstratiua sciẽtia, &c. 5

Ostendit sufficienter de istis determinasse, cum non sit aliud in demõstratione præter passionem, & subiectum, quæ principiũ est simplex, & dignitates principia cõplexa. Dices, quid de conclusione? dico, sub subiecto & passione comprehenditur. dices, quid de præmissis? dico, sub dignitatibus esse, nam dignitates licet sub communi forma demonstrationem non componant, tamen limitatæ, & cõtractæ, propositiones, & præmissæ fiunt, ex quibus demonstramus.

Dices, nonne etiam ex propositionibus quæ dignitates non sunt demonstramus? non enim semper Euclides ad dignitates recurrit, sed per ea quæ demonstrata sunt, demonstrat alia. Dico, ita esse, & hoc est, quod in præcedentibus uerbis dixerat Aristo. demonstrant per communia, & per ea, quæ demonstrata sunt: at quia nullus Dubium

perfectam hapet demonstrationem, nisi ad illa indemonstrabilia perueniat: propterea dixit ex dignitatibus esse demonstrationē, sed adiddit hoc, tanquam ex primis, quia etiam ex demonstrabilibus sunt demonstrationes sed non tanquam ex primis, hæ enim dignitates sunt.

6 Quasdam tamen scientias nihil prohibet &c.

Soluitur dubium ab Ari. Posset quis dubitare, an semper illa supponere necesse sit. respondet Arist. non opus esse semper, nam quando subiectū esse notum est, ut calidum esse, frigidum esse, non opus est supponere, sicut quando obscurum est, ut numerum esse: similiter de passione, cum enim nota est significatio, non opus est supponere, sicut nec de principiis illis, quæ dignitates sunt, supponimus quid significent, hoc enim notum est: quæ uero nota non sunt, supponuntur, quod supra etiam nos diximus de principiis, & dignitatibus concludit; siue supponantur ista, siuè non, semper illa tria in demonstratione esse, dignitates, passionem, subiectum.

7 Non est autem suppositio.

Nota discrimen īter quatuor genera prīcipiorū. Hæc est capitis secunda pars, in qua discrimen inter ista quatuor principia ponitur, dignitatem, suppositionem, petitionem, definitionem: dignitas est principiū necessarium, non solum in se, sed quòd etiam omnibus uidetur, & cognoscitur necessarium, vt quodlibet est vel non est, & similia. hæc.n. lumine naturali ab oībus cognoscuntur per se absque alio medio, posses obijcere, non est omnibus manifestum, quandoquidē negari pōt, respondet Arist. verbo & voce posse negari, sed nō intellectu, secundum quē demonstrationes & syllogismos mensurare oportet, nam rationes exteriores potest quis pro libito negare uoce, sed interiores non pro libito negamus: sunt igitur hæc principia nota, & ab omnibus interius necessario concessa, quę Albertus in præsenti iterum comparat visibili bus quæ suo lumine videntur, vt superius etiam diximus ex ipsomet.

8 Quæcūque ergo demonstrabilia.

Suppositiones, & petitiones declarat, hęc enim sunt demonstrabilia principia, quæ cum demonstrari possint, non demonstrantur ab aliquo, sed sine demonstratione accipiuntur esse vera; differūt tamen, si enim ista discenti, idest ei, cui fit demōstratio, nota sunt, ac si essent demonstrata, dicuntur respectu illius suppositiones, quod sæpe accidit in argumentando recipit enim qui respondet propositiones, aliquas absque probatione, quæ probari poterant, quia illi notæ sunt: si uero discenti non sunt nota, uel quia non est unius opinionis.i.quia non scit illa, uel quia contrarie opinatur, & illa existimat non esse, tunc dicuntur petitiones, seu postulationes, quia demōstrator petit, vt modo admittat ea, ut demonstratio procedat, & postea probabuntur: in quo apparet differentia horum duorum, a dignitatibus, & inter se: a dignitatibus quidem, quia sunt dignitates indemonstrabiles, & omnibus per se notæ, hæc uero demonstrabilia, & non omnibus nota: inter se uero, nā suppositiones uidentur discenti, petitiones uerò non uidentur, utraque tamen recipiū tur esse absque demonstratione, cum demonstrari queant.

Termini igitur non sunt suppositiones &c. 9

Definitio aliud est principium in demonstratione; quod quid sit notum est, ob id quid non sit potius explicat, non est igitur suppositio, nec petitio, quod duplici ratione probat, altera est: quia suppositiones significant esse, uel non esse, non autem definitiones, cuius ratio est: nam suppositiones in propositionibus sunt, suppositiones sunt propositiones, termini uero & definitiones solum intelliguntur, cum in simplici intellectus operatione sint, in qua non est propositio, sicut nec uidere, uel audire sunt propositiones, quia simplices cognitiones sunt. Philop. illa uerba suppositiones in propositionibus sunt, exponit in hunc sensum, quòd definitiones sumptæ in propositionibus, nempe de definitis enunciatæ, sunt suppositiones, ut homo est animal rōnale, triāgulus est figura tribus lineis terminata & expositio ēt bona, mihi tñ uidetur prior melior. concludit Aristo. suppositiones esse, ex quibus existentibus sequitur conclusio, eo quòd ipsæ sunt.i.sunt propositiones per quas conclusio infertur & probatur.

Quædam

Quædam Notatu digna.

1. Nota. Sunt hic aliquot notanda, primum est, ista tria, suppositionem, petitionem, definitionem, sub unico genere comprehendi, népe sub positione, cuius meminit. c. 2. superiori, nunc tamen numerans ipsas species reliquit genus, ipsum, nec hoc absurdum ui deri debet.

2. Nota. Est etiam notandum, suppositiones, & petiones esse in duplici differentia, quædam sunt demonstratiuæ quædam dialecticæ, demonstratiuæ omnes sunt necessariæ, & de his est sermo in præsenti, unde male docuit Pilopo. petitiones posse esse falsas, cum hic dicat Arist. esse demonstrabiles. quædam uero dialecticæ, petunt. n. & supponunt etiam hi qui probabiliter di sputant. atque hæ possunt esse falsæ, sunt enim probabiles.

3. Nota. Tertio notandum est, esse suppositiones in scientia, similiter petitiones, & in demonstratione peculiari in scientia suppositiones, & petitiones sút suppositiones, quæ cũ demonstrabiles sunt, faliẽ in alia scientia supponũtur, uel ut notæ discenti, uel ut petitæ, deseruiunt tamen pro multis conclu sionibus allius scientiæ: sicut a puncto in punctum lineam ducere, & similes: in demonstratione uero quælibet præmissa, quę in ea non demonstrantur dicuntur suppositiones, aut petitiones in illa demonstratione: si enim sunt notæ respondenti, suppositiones, si uero non, petitiones.

4. Nota. Tandem notandum est, cum Aristo. dicit, suppositiones, & petitiones esse demonstrabiles, non intelligi semper esse demonstrabile demonstratione propter quid, sunt \n. aliquę suppositiones immediatę, ut quã do definitiones de definitis sumimus, sed dicuntur demonstrabiles, uel quia demonstrari possunt, uel non sunt ita notæ, quin aliqua ratione saltem a posteriori indigeãt & tamen absque tali probatione proponuntur.

10 Neq; autem Geometra falsa supponit, &c.

Posset quis dubitare, an supponere liceat falsa, ut quidam existimant Geometras falsa supponere in suis demonstrationibus, supponunt enim lineam bipedalem, quæ forsan est tripedalis, & lineam rectam, quæ curua est, & similia: respondetur non licere: nam Geometræ non utũtur illis suppositionib. ut ex illis demõstrẽt, sed ut ostẽdant, ueras lineas, & ueras rectas; & ueras quantitates, per quas demonstrãt, non ergo utuntur suppositionibus falsis, per quas demonstrant.

Amplius petitio & suppositio &c. 11

Hoc est alterum argũ, quo suppositionẽ non esse ipsam definitionem pbat, suppositio. n. & petitio est uniuersalis, & in parte. i. particularis: at definitio nec uniuersalis nec particularis dr, non. n. est propositio, cu ius proprium est uniuersalem, uel particula rem esse, nõ ergo est suppositio, aut petitio.

Species quidem igitur esse, &c. 12

Cum multa de uniuersalib. locutus sit, dubium esse posset, an cũ demonstrationes & definitiones sint uniuersalium, opus sit, species, idest ideas ipsas uniuersales separatas ponere, unum. n. motiuũ Platonis ideas constituentis hoc fuit, nempe quia scientiæ & definitiones: quæ uniuersalium sunt, non aliter esśent. respondet Aristoteles nõ opus esse ob demonstrationes, & scientias ideas separatas ponere, sufficit enim naturam in ipsis singularibus constituere, quæ ualeat de multis uniuoce pędicari, non autem separatam, nisi per operationem intellectus multa de uniuersalib. alibi diximus, ob id hic his supersedebimus. uide quæstionem proœmii super Porphyrium.

Non contingere aũt idẽ simul, &c. 13

Locus hic summe obscuritatis est ob defectum uerborum Arist. propterea rem & sensus potius, quam orationem, oẽs Græci, Latini & Arabes explanant, in sensũ autem non plene oẽs cõueniunt, quorũ expositiones & sensus enarrare, prolixũ, & inutile esset: sumam ex his omnibus, quæ mihi magis ueritati uidentur conformia, & literæ Arist. consonantia: addam autem, quæ uidentur singulis deesse, ac ipsum integrum contextum conabor exponere.

Duo igitur sunt principia uniuersalissima, quorum ueritati innituntur reliqua, alterum negatiuum, scilicet de nullo est uerum affirmare, & negare: alterum affirma-

affirmatiuam, scilicet de quolibet affirmare, uel negare uerum est his duobus, sicut & reliquis, demõstrationibus utuntur limitatis, & coarctatis, ad peculiarem materiã, quod quidem quando, & quomodo fiat, in præsenti docet Arist. quę est tertia pars capitis, de his enim magis videtur dubium cum generalissima sint, quam de aliis; incipit autem a negatiuo, & dicit, tunc tale principium in demonstrationem ingredi cum talis est conclusio, quæ illo sic ingredienti indigeat, quando nempe de subiecto conclusionis enunciamus aliquod prædicatum affirmando ipsum, & remouendo oppositum, ut si dicas, Callias est animal & non esse non animal.

Ad huiusmodi conclusionem demonstrandam oportet in demonstratione etiã sumi tale principium contractum; sumimus autem sic sumendo duos terminos contradictorios: altero affirmato, altero negato & remoto, ut in illa conclusione eadem apparet: sic autem in demonstratione sumi debet. ecce quando liceat tale principium in demonstratione sumere, sed quo modo, & quo loco in demonstratione eo utendum, docet. sunt enim tres termini in demonstratione, maius extremum nempe prædicatũ in maiore, minus extremum subiectum maioris, medium scilicet subiectum maioris, & prædicatum minoris: tale principium non in medio, non in minori extremo, quod dicitur tertium, sed in primo, idest maiori extremo constituendum est, & dices, omnis homo est animal & non est non animal, Callias est homo, ergo Callias est animal, & non est non animal.

Dubium Dices quare non in medio, & tertio sumi debet? huic respondet Arist. quia est inutile prorsus ad talem conclusionem inferendam, nam etiam si oppositum medii sumeres absque negatione ipsius, adhuc sequitur conclusio: similiter de tertio, nam etiam si dicas, omnis homo & non homo est animal, & non est non animal, dummodo Callias sit homo tantum, sequitur, Callias est animal; & non est non animal, similiter de tertio, etiam si enim non Callias sit hommo, dummodo Callias sit homo, sequitur eadem conclusio.

Dubium Dices tu quare & de medio & opposito medii enunciamus maius extremum, non de medio autem ẽnunciamus primum & oppositum primi, dicit enim homo, & non homo animal, at homo non dicitur animal & non animal. Respond. quia maius extremum est superius medio, non intelligas semper id esse in demonstratione, nempe quod sit superius, sed hoc est argumentum non posse tale principium esse necessarium in medio, quia si necessarium esset, semper esset, at cum primum est superius, non licet argumentum igitur est, non esse necessarium? idem dicendum de tertio: hunc crediderim esse integrum sensum Arist. & valde notandum.

Expositio textus. Literam igitur ipsum exponamus, non contingere autem simul, id istud principium: de nullo est uerum affirmare, & negare, nullam demonstrationem ingredicur, nisi cum opus est demonstrare conclusionem, sic, idest per illud principium, quod sit cum id in conclusione est, tunc autem in demonstratione accipi sic debet, accipientibus primum, id est maius extremum de medio in maiori quod uerum, negare autem non, verum, id est affirmando ipsum primum & negando negationem primi: quæ falsa erat, non enim dicebatur homo est animal, & non animal, hoc enim falsum est; dicemus, ergo homo est animal & non animal: & remouere contradictorium primi: est dicere, quod negare primum, non est uerum.

Nil differt. Hic probat non posse in medio illud esse, quia in medio, & minori extremo possumus oppositum medii sumere, etiam oppositum minoris extremi, dicitur, enim homo, & non homo est animal, Callias & non Callias est homo: non igitur principium est necessarium, cum oppositum uere liceat sumere.

Nam si datum est. Ostendit id exemplo quomodo sit inutile cum medio oppositũ medii sumere ad conclusionem inferendam, dicens, si datum est de quo hominem verum est dicere: id est si detur quod Callias sit homo & non hominem, uerum, id est, licet uerum sit quod non homo est animal, & non, non animal, dummodo detur sed si solum hominem. totum nempe hoc, homo est animal, & non non animal, erit enim uerum, id est sequitur conclusio, Callias est animal, & non non animal, ut sit sensus, dummodo homo sit animal,

mal, & non non animal, & Callias sit homo, sequitur, quòd Callias sit animal, & non non animal, siue etiam non homo sit animal, & non Callias homo.

Causa autem est. Reddit rationem cur id liceat in medio, nempe sumere ipsum & oppositum, quia nempe maius extremum superius est, & contingit esse, cum enim conuertibile est id non licet: at maius extremum, & oppositum in nullo casu licet uere sumere, sed semper negando oppositum, vti diximus. postea concludit, nihil differre ad conclusionem duo opposita in medio sumere, & in tertio, non ergo est ibi tale principium necessarium. Hæc circa literam.

Quædam notatu digna.

1.Nota. Sunt aliqua notanda pro perfecta intelligentia huius, primum, quando dicit Arist. oppositum medij posse sumi, vt homo & non homo est animal, non intelligas, quòd in utraque propositione id liceat, nam minor erit falsa, vt notat Auerr. s. Callias est homo & non homo, sed sensus est, si in medio tale principium sumendum esset, nunquam medium, & oppositum sumere liceret: at in maiori id fit, non ergo in medio est ponendum id principium.

2.Nota. Aduerte secundo, non solum in maiori oppositum medii sumi posse, immo, vt notat Philopo. aliter sumi est impossibile, cum primum est superius; est enim falsum dicere, homo & non non homo est animal, & non est non animal, cum multa, quę sunt non homo, licèt non omnia, sint animalia.

3.Nota. Aduerte maximè tertio, quare Aristot. non ponat principium hoc in subiecto conclusionis, sed solum in prædicato, dicimus enim etiam homo, & non non homo est risibilis. dico cum in subiecto est, non potest poni in demonstratione, nam esset consequentia mala, nec esset bona forma, cum detur antecedens verum, & consequens falsum, vt patet in hac, omne animal rationale est sensitiuum, omnis homo & non non homo est animal rationale, non ualet, ergo homo & non non homo est sensitiuus.

4.Nota. Aduerte quarto cum Philop. tales demonstrationes, quæ cum hoc principio sumuntur non esse inutiles, quamuis id videatur sancto Thomæ. sunt enim, vt dicit Philop. multa, quæ apparent secundum opposita prædicari, vt elementa esse corruptibilia, & non corruptibilia, quia corrumpuntur secundum partem, non corrumpuntur secundum totum; similiter cœlum esse in loco, & non esse in loco, quia secundum partes locum habet, non secundum totum, & alia huiusmodi, ex quibus quis posset existimare posse hæc opposita affirmari, aduersus quos possumus & debemus sic opposita monstrare conclusiones.

Aduerte quinto, quamuis istud exemplum Arist. non sit demonstratio propria, quia est de singulari, puta Callia, tamen possunt fieri multæ huiusmodi demonstrationes, vt si dicas, omnis actus habens esse in se est immortalis, & non non immortalis, anima rationalis est talis actus, ergo anima est immortalis, & non non immortalis, & sic etiam in aliis fit. 5.Nota.

Aduerte sexto cum Philop. cum audis contradictionem inter terminos, puta homo non homo, animal non animal, non intelligas contradictionem perfectam, hæc.n. non nisi in propositionib. est, sed est quædam imperfecta contradictio, quæ dicitur secundum finitos, infinitos terminos. 6.Nota.

Commune autem aut affirmare, &cęt.

Themistius & Philop. voluit, vt postquã Aristot. probauit demonstrationi ostensiuæ deseruire illud principium, modo probet etiam deseruire demonstrationẽ ad impossibile. Diuus Thomas uerò, & alii hoc ad principium affirmariuum referunt, vti diximus in principio: & quamuis utrumque sit uerum, & probabile, magis uidetur consonare literæ sententia D. Thomæ. est ergo sensus, quòd hoc principium, de quolibet est uerum affirmare, aut negare, deseruit demonstrare ad impossibile, sed debet contrahi ad materiam illius demonstrationis, sicut etiam dictum est de aliis principiis communibus. *Expositio Themist. & Philop.* *Expositio verior D. Th.*

Propter qđ aduerte ex lib. 1. Prior. c. 22. & 23. esse duplicẽ syllogismum, ostẽsiuum, & ad impossibile, probamus enim aliquam conclusionem dupliciter, vno modo illam *Nota de syllogismo ostensiuo, & ad impossibile.*

verām ex ueris concludendo, ut qui hominem esse risibilem probaret sic: omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis: talis syllogismus, & probatio dicitur ostensiua. altero modo eandem conclusionem probamus ostendendo suum contradictorium esse falsum: cum enim contradictorium hoc aut aliud sit uerum, si falsum ostenditur unum, probatur alterum uerum, talis syllogismus & probatio dicitur ad impossibile demonstratio.

Fit autem hoc modo: sumendo primum contradictorium conclusionis probandæ, puta, nullus homo est risibilis, si probanda est, homo est risibilis: secundo ex eo, cum alia propositione uera, inferendo conclusionem falsam in bona consequentia, ut cum sit illa bona consequentia, & conclusio falsa, necessarium sit aliquam præmissam esse falsam, quæ erit illius primæ cōtradictoria, nam altera eo assumpta erat uera, sumitur enim sic: nullus homo est risibilis, oē rationale est risibile in Cęsare, conclusio est falsa, ergo altera præmissa: nō minor, quia est manifesta, ergo maior est contradictoria prioris; tunc tertio utatur principio contradictorio sic: aut oēm hominem non esse risibilem aut aliquem esse risibilem uerum est, sed nullum hominem esse risibilem non est uerum, ergo hominē risibilem esse uerum est; in quo tertio processu utor hoc principio affirmatiuo contradicto. & hæc est mens Aristot.

15 Communicant autē omnes scientiæ &c.

Concludit scientias omnes communicare in illis principiis communibus, ut dictum est, non tamen in his ex quibus demonstrant, nec quod demonstrant. i. non in subiectis, nec in passionibus, nec similiter in propositionibus ex quibus proxime demōstrāt, nec in conclusione quam demōstrant.

Tria genera cō-munia principiorum. Vbi aduerte communia principia esse in triplici differentia, quædam sunt communissima omnibus scientiis & omnibus demonstrationibus, qualia sunt illa duo prædicta; in his nis omnis probatiua & illatiua nititur, ut dictum est: quædam sunt communia multis quidem scientiis, sed non omnibus, nec uniuersis demonstrationibus qualia sunt illa Mathematica, omne totum est maius parte, & similia quædam uni sciētiæ propria, sed communia multis illius scientiæ demonstrationibus: ut in Philosophia naturali, motus est in mortali omnes appetunt bonum huiusmodi sunt multa in singulis artibus mathematicis: in præsenti sermo est de communissimis, in his enim solum omnes scientiæ conueniunt, in reliquis multæ, aut unius scientiæ uariæ demonstrationes, sed non omnes.

Quemodo principia communia probent aliquā conclusionē. Aduerte pręterea hęc principia communia non per se conclusionem probare aliquam, nisi uel limitentur, uel cum aliis sumantur propositionibus, non enim semper formaliter sunt in demonstratione, sed uirtualiter; ut non semper illa priora duo & reliqua in demonstratione sunt secundum se, licet uirtus saltem priorum sit semper; Est enim similitudo, ut enim causæ naturales quædam sunt uniuersales, uariis effectibus procreandis promptæ, ut sol, cœli, intelligentiæ, nihil tamen producunt eorum nisi adiunctæ particularibus causis, sol enim cum leone producit leonem, & cum equo equū: ita similiter illa principia communia, non enim ipsa sola, nec particularia sola, sed simul utraque probant, ac ob id dicuntur communia secundum analogiam & proportionem, quia sicut in hac scientia cum principiis huius producunt hanc conclusionem: ita etiam in alia scientia & demonstratione producunt cum aliis particularibus principiis aliam conclusionem, ob id dicuntur principia analoga & proportionali respectu uariarum conclusionum particularium, quæ in uariis sciētiis & demonstrationibus sunt. & hoc est maximè notandum.

Et dialectica quidem de omnibus &c. 16

Aduerte discrimē inter dialecticum & Metaphysicū. Duas scientias, ex communibus procedere docet, Dialecticā & Metaphysicā, sed discrimē est inter utrāque, Metaphy. cōia p cōia probat, ac propterea demonstratione utitur, nā multa probat de ente p causas etiam cōes, & sic ex communibus procedere non est contra id q dictum est, solum hoc est traditum, quod propria non licet per communia procedendo demonstrare, & sic Dialectica procedit. ac ob id non demonstrat, sed probabiliter ratiocinatur.

natur, hic enim de Dialectica pro topica sermo est. vt Dialecticus probat amorem esse in concupiscibili per commune, quia vbi est unum contrarium, ibi est alterum, odium uerò est in concupiscibili, ergo & amor; sic igitur procedit ex communibus, sed non demonstrat.

Dubiũ.

Soluitur ex Diuo Thoma.

Dices, quomodo dicit quod Metaphysicus communia illa principia demonstret, cum sint immediata? Resp. S. Th. quem sequitur Aegid. quòd non à priori demonstret, sed contra negantes conatur ostendere, & declarare, & aliqua uia probare. Præ-
18 tereà, quia de illis demonstrat passiones, s. quòd sint immediata, quod sint per se nota, & alia: vnum fateor, quod mihi uidetur, multa principia per se nota habere causam, quis enim negare poterit non esse causam quod totum sit maius parte, & multorum aliorum, sed quia sunt per se lumine naturali cognita, & non per causam, propterea immediata dicuntur: Metaphysici tamen est per tales causas, si quando occurrerit probare: & hoc est quod dixit sub forma dubitandi (si qua tentat monstrare communia) quia uon id facit, nisi contra negantes ea, quod raro occurrunt, sed hæc in secundum librum Metaphysicæ reseruentur.

Sed Dialectica non est sic definitorum &c.

Discrimen est dialecticæ ab alijs scientiis, quod non est unius generis definiti, sicut aliæ scientiæ sunt. aliqui dicunt, quòd quia est de argumentatione, quæ aptatur omnibus rebus, sed melius est, quòd non sit generis unius, id est topica non habet rem certam & materiam circa quam probabiliter disputet, sed circa quamcumque materiam & rem probabiliter disputando uagatur. Præterea differt ab aliis sciẽtiis etiã à Metaphysica, quòd scientiæ unam partem determinent contradictionis, quã demonstrant, non enim contradictoria simul demonstrari ualent, at Dialectica utitur vtraque parte contradictionis, & vtrãque probat topicè, ac ob id interrogatione utitur, quæ fit de parte contradictionis utraque, quia utramque expositus est probare, de qua interrogatione dictum est in libro de syllogismo, 1. Prior. cap. 1. atque hæc de capite octauo.

Demonstratiuarum scientiarum esse interrogationes & responsiones proprias & cæt.

CAP. IX.

SI verò idem est interrogatio syl- 1
logistica, & propositio contradictionis: propositiones autem secundum vnamquamque scientiam, ex quibus syllogismus secundũ vnãquamque scientiam: erit vtique aliqua interrogatio scientialis. ex quibus, qui secundum vnamquamque, proprius sit syllogismus.

Planum igitur, quod non omnis 2
interrogatio geometrica fuerit, neque medicinalis: similiter autem & in aliis: sed ex quibus, aut monstratur aliquid, de quibus Geometria est, aut ex eisdem monstratur Geometria, quemadmodum Perspectiua. consimiliter autem & in aliis. & de his quidem & rationem subiiciendam ex geometricis principiis, & conclusionibus.

De principiis uerò non geometri 3
cis, & conclusionibus, rationem non subiiciendam Geometriæ, inquantum Geometra: consimiliter autem & in aliis scientiis.

Neque igitur omnem interroga- 4
tionem vnusquisque scientificus interrogare debet: neque omne interrogatum respõdere de vnoquoque: sed quæ secundum scientiam determinata sunt. Si autem disputabit cum Geometra, inquantum Geometra, sic manifestum quod bene, & si ex his aliquid monstret: si autem non, non bene. Planum autẽ, quod neque redarguit Geometram, nisi secundum accidens.

Quare non erit in non geometri- 5
cis de

cis de Geometria disputandum: la-
tebit enim praue disputans. consi-
militer autem & in alus scientiis se
habet.

Quoniam autem sunt geometri-
6 cç interrogationes, sunt ne igitur &
non geometricæ? & iuxta vnam-
quamque scientiam, quç secundum
ignorantiam qualem nam Geome-
al.ali-quã Geometrica sunt, ἀν ἄριθμον absque rhythmo & forma. tricæ sunt; Et utrum secundum
ignorantiam syllogismus, qui ex
oppositis syllogismus, aut paralo-
gismus.

Secundum Geometriam uerò,
aut ex alia arte, vt musica est in-
terrogatio non Geometrica de Geo
7 metria. coalternas uerò coincide-
re existimare, Geometrica quo-
dammodo, & non Geometrica alio
modo.

8 Duplex enim hoc, quemadmo-
dum irrhythmicum: & alterum
quidem non Geometricum, eo
quòd non habet, quemadmodum
irrhythmicum: alterum verò eo
quod male habet. & ignorantia
hæc, & quæ ex talibus principiis
contraria.

9 In Mathematicis uerò non est si-
militer paralogismus, quoniam me-
dium est semper, quod duplex, de
hoc enim omni, & hoc rursus de
alio dicitur omni: quod autem prç-
dicatur non dicitur omne:

10 Hæc autem sunt, ac si intellectio-
Vide primo Elenchorum, cap. 9. ne viderentur. In rationibus uerò la
tet. nunquid omnis circulus figura;
si uero descripserit, planum. quid
autem, carmina circulus; manife-
11 stum, quod non sunt.

Vide pro hoc Aristo 2. 10 pi. nõ lõ- Non oportet autem instantiam
in ipsum ferre, si sit propositio indu
ctiua, quemadmodum enim neque
propositio est, quæ non est in plu- *ge à principio.*
ribus, non enim erit in omnibus: ex *ibi, Amplius problema propositioni facientem sibi ipsi instare.*
vniuersalib. autem syllogismus: pla-
num quod neque instantia, eædem
enim propositiones, & instantiæ.
quam enim fert instantiam, hçc fieri
potest propositio, aut demonstrati-
ua, aut dialectica.

Contingit autem quosdam non 12
syllogistice dicere, eo quod ex vtris-
que consequentia accipiunt, quem-
admodum & Cænus facit. quod
ignis in multiplicata proportione,
etenim ignis celeriter gignitur, vt
ait: & hæc est proportio. sic autem
non est syllogismus, nisi celerrimam
proportionem sequatur multiplex:
& ignem celerrima in motu propor
tionem.

Aliquando quidem igitur non 13
contingit syllogizare ex acceptis:
nonnunquam uerò contingit, sed
non uidetur.

Si autem impossibile esset ex fal- 14
so uerum monstrare. facile utique
esset resoluere. conuerteretur enim
ex necessitate. Sit enim A. ens. hoc
autem existente, hæc sunt, quæ no-
ui, quod sunt, ut B. Ex his itaque,
monstrabo quod illud est. Conuer-
tuntur autem magis quæ sunt in Ma
thematicis: quoniam nullum acci-
dens accipiunt, (sed & hoc differunt
ab iis, quæ sunt in dispositionibus)
sed definitiones. 15

Augentur autem non per media, **. Cod. mul. leg. ut A. de B sed male et ideo Ioan. Gr. dicit legẽdũ esse vt A. de B. & de D.*
sed eo quod assumunt. Vt A. de B.
hoc autem de C. rursus hoc de D.
& hoc in infinitum. Et latius: *
vt A. & de C. & de E. vt est nume-
rus quantus, vel & infinitus, hoc
in quo A. impar numerus quan-
tus, in quo B. numerus impar, in

quo

quod C. est igitur A. de C. & est par quantus numerus, in quo D. par vero numerus, in quo E. est igitur A. de E.

1 Si autem idem est interrogatio syllogistica, &c.

Cum & conclusiones, & propositiones & principia propria esse in demonstratione qualibet, scientia docuisset, nunc etiam interrogationes, & responsiones, ac alia propria esse docet: atque in tres partes caput est diuisum: in prima interrogationes, responsiones, disputationes proprias esse in scientiis traditur: in secunda esse etiam proprias interrogationes secundum ignorantiam: in tertio vero de defectibus in syllogismis scientiarum disserit proponit igitur hanc conclusionem, interrogationes sunt propriæ in scientia qualibet: & affert hanc probationem: propositiones ex quibus syllogismi scientiarum fiunt, sunt proprii in qualibet scientia, sed interrogationes syllogisticæ sunt propositiones ergo interrogationes sunt propriæ in qualibet scientia, minorem in principio, suo more, ponit.

1. Dub. Circa hæc dubitabis primo, quomodo hic interrogationes in scientia & demonstrationes ponat, cum in fine capitis præcedentis hoc Dialecticæ proprium esse dixerit. Resp. S. Tho. quem sequuntur Aegid. & alii Philosophi Demonstratorem & Dialecticum demonstrare, sed cum magna differentia, nam Dialecticus interrogat conclusionem, & propositiones, ex quibus syllogizat, Demonstrator vero solam interrogat conclusionem, propositiones accipit, cuius rationem dat Aegid. Dialecticus.n. cum ex communibus procedat, potest non solum conclusionem, sed etiam propositiones negatas probare: at Demonstrator conclusionem, quidem negatam demonstrabit, sed non propositiones, ideo eas non interrogat, sicut Dialecticus. est etiam altera differentia, nam Dialecticus conclusionem interrogat, paratus quamcunque contradictionis partem probare, at Demonstrator partem ueram, & necessariam probat, sic ergo ad dubium Respondeat, quia hæc solutio non videtur consona. Aristo. (nam hic loquitur de interrogationibus demonstratiuis, quæ sunt propositiones, & non de conclusionibus) respondet etiam esse interrogationes propositionum, sed demonstrabilium, quæ sunt conclusiones, & postea sumunt ad alias probandas tanquam propositiones, hæc solutio non mihi placet, cum absolute Aristote. interrogationes uocet propositiones, propterea dico etiam Demonstratorem interrogare propositiones, non, ut indifferenter sumat consensum respondentis, sed ut euidentiam, & certitudinem etiam a respondente uenetur, sæpe enim interrogamus etiam necessaria, ut simul aquiescere respondentem faciamus qua uia sæpe utitur Plato. quod si acciderit respondentem non concedere, licet nō demonstremus eas, tamen declaramus exemplo, inductione, aut ad incommodum ducentes; de his igitur interrogationibus demonstrationis est hic sermo, quæ uariæ sunt a Dialecticis, & sic soluitur dubium, Dialecticus enim de utraque parte contradictionis petit, quia utraque utitur non demonstrator sic facit.

Solu̅t ex D. Tho.

Dubitatis præterea, quid per interrogationem syllogisticam intelligatur, dico, non intelligi syllogisticam. i. Dialecticā. ut uult Philo. sed intelligitur ea interrogatio, quæ propositionem petit cui respondere possumus, ita esse uel non esse: sunt enim multæ aliæ interrogationes, ut unde venis? cur ferrum trahitur a magnate? hæc enim nō sunt syllogisticæ, etiam dicitur interrogatio syllogistica. i. ex quibus syllogismus componitur, ad excludendam quæstionem, quæ est interrogatio conclusionis. Dubitatur præterea, quomodo interrogationes propositiones dicantur, non enim ex eis syllogismus conficitur. Resp. S. Th. & Alb. tract. 3. c. 4. dici propositiones secundum substantiam, eadem enim est res, propositio, & interrogatio, modo solo differunt. Tandem dubitabis, quid per propositionem contradictionis intelligere oporteat, dico, propositionem, quæ est una pars contradictionis, qualis est demonstratiua. 2. Dub. 3. Dub.

Manifestum itaque, quod non omnis, &c. 2

Infert, non omnem interrogationem esse geometricam, aut medicinalem. 1. non omnes

omnes interrogationes, quæ in particularibus scientiis sunt, sunt illarum propriæ, sed hæ duæ sunt propriæ Geometriæ. altera, quę sit propositionum ex quibus conclusiones geometricæ probantur altera propositionum, ex quibus in Perspectiua conclusiones probantur: & uniuersaliter duæ sunt interrogationes scientiæ cuilibet familiares eæ ex quibus ipsius conclusiones probantur, & eæ ex quibus quę insubalternata sūt etiam probantur, nota literam, aut quod ex eisdem monstratur, &c. idest aut eæ interrogationes etiam sunt geometricæ, ex quibus eiusdē monstratur aliquid, vt visibilia, i. monstrantur quæ sunt perspectiua.

3 Et de iis quidem & rationem ponere, &c.

Hæc sunt verba continua præcedentib. sensus est, de his etiam. s. perspectiuis principiis reddenda est ratio Geometriæ, ac iō taliū propositionū interrogationes, p quas perspectiua probātur, sunt geometricę: idē etiam in aliis subalternis dicendum est: at suamet principia nulla scientia probat, nec ipsorum propter quid reddit, non enim Geometra, ut Geometra sua principia probat, sicut probat subalternatæ principia. dico, ut Geometra quia secūdum alia artem accidere potest principia alicuius scientiæ probare, ut notum est.

Neque omne est utiq; unum, &c.

4 Infert secundo, cum sint propriæ interrogationes in qualibet scientia, non esse interrogandum quemlibet scientem quamcunq; rem, non enim Geometram omnia interrogabis, nec Arithmeticum, sed quæ propria illius sunt; nec similiter quilibet artifex tenetur, nec debet cuilibet interrogationi respondere, imò in disputatione nullus aliquē artificem redarguit, nisi ex principiis illius artis redarguat, qui enim Geometrā de re physica conuincit, per accidēs, non ut Geometram conuincit. oportet ergo & ex propriis disputare, & redarguere, non ex extraneis illius artis.

5 Quare non utiq; erit in non geometricis, &c.

Concludit, tū en esse disputandū in Geometria de nō geometricis principiis & rebus, latebit. n. praue disputās, idest in illa arte non poterit cognosci an praue disputet cum non ex illius principiis procedat. uel secundum Themist. in non geometricis. i. cū ignaris Geometriæ, non est geometrice disputandum, quia non poterit ab illis percipi, quando praue disputetur uel aliter, ne disputetur in Geometria non geometrice q̄a si sic disputat, ē praua disputatio, & non apparet, cum disputatio in Geometria fiat.

Quoniam autem sunt geometricæ, &c. 6

Hęc est secunda pars capitis, in qua tres quæstiones proponit, prima est, utrum sicut sunt in scientia, puta in Geometria interrogationes geometricæ, ita et sint ageometricæ. Altera quæstio est (quia ut postea dicturus est, sunt duæ interrogationes ageometricæ, seu amusicæ, ut ita dicam, & s̄m q̄libet scientiam; una est s̄m ignorantiā negationis: altera est secundum ignorantiam malæ & prauæ disputationis) dubitat secūdum quam batum ignorātiarū, interrogationes factæ in scientia, magis uicinæ sint & proximæ illi scientiæ: unde sic lege literam Boetii; ex his interrogationib. quæ secundum ignorantiam fiunt in Geometria qualis est geometrica, & secundum unāquāq; sciētiā id est ita petitur in illis scientiis. Tertia qō est, cum duplex si uitiū in syllogismo facto in scientiis, & secundum formam: qualis est paralogismus, & secūdum materiam, qualis est is q. ex oppositis sciētiæ pceditur, uter ex his magis dicatur syllogismus ignorātiæ in illa sciētia & arte. Hæ sūt quæstiones tres.

1. Quæst. — 2. Quæst. — 3. Quæst.

Secundum geometriam, &c. 7

Soluit duas priores quæstiones, distinguendo duas ageometricas qōnes, seu potius interrogationes. altera est, q̄ fit s Geometria de re musica, si. n. Geometrā iterroges ea q̄ aliarum sunt scientiarū, interrogationes ageometricæ sunt; altera est q̄ fit in Geometria de opposito eius qđ in Geometria est. ut si interroges, an parallelæ cōcurrant, hæc ageometrica est interrogatio, non sicut prior, nā prior de materia extranea a Geometria erat, hæc de eadē materia, sed de opposito principio. i. ē poteris cuilibet sciētiæ adaptare, in oi n. hæ duæ fiūt interrogationes a sciētia alienæ, & in hoc respō detur

Solutio duarum primarū quæstionum.

detur ad primam quæstionem; sunt enim ageometricę quæstiones. postea has duas comparat, & eam quæ ex oppositis est, magis ad geometriam accedere docet, cum fere ex materia eadem sit, quamuis non sit prorsus geometrica, cum ex oppositis sit: & ex hoc soluitur secunda quæstio. Nota literam textus sic legendam. interrogatio non geometrica, id est ageometrica est aut secundum geometriam, puta quæ ex eadem materia, sed opposito modo, aut ex alia arte, vt ex Musica est, vti diximus.

8 Dupliciter autē hoc est vt Arithmetici &c.

Ex vocabulo, ageometricum nempe, sumit rationem distinctionis prædictæ, nam ageometricum vno modo dicitur purè negatiuè, quod nullo modo ad Geometram pertinet, quales sunt illæ interrogationes aliarū scientiarum quæ in Geometria fiūt: altero modo priuatiuè; quod aliquo modo ad Geometriam pertinet, sed opposito modo sumptum; & ponit exemplum, arythmeticum, seu inconsonans duobus his modis dici potest, sicut ageometricū; & quod non habet prorsus consonantiam, quod nocat in non habendo, & quod malam habet consonantiam, quod vocat in praue habendo: vbi nota duplicem ignorantiam, altera est purę negationis, quæ est in non habendo prorsus illam scientiam, altera est prauę dispositionis, quæ est oppositum scientiæ existimare. illæ interrogationes ageometricæ, quæ sunt ex aliis scientiis, dicuntur secundum ignorantiā negationis, quæ verò sunt ex oppositis, sunt prauæ dispositionis, vt petebamus in secunda quæstione. Ignorantia quæ est ex talibus principiis. i. ignorantia prauę dispositionis ista est contraria scientiæ; ex quo patet solutio tertiæ quæstionis, magis enim ignorat scientiam, qui in materia, quàm qui in forma syllogismi deficit.

Sol. tertiæ Quæstionis.

9 In doctrinis autem non est similiter &c.

Tertia capitis pars hęc est, quamuis autē Caietanus, & alii uelint hic tertię quæstioni responderi, melius est cum Philop. dicere iam respōsum esse, vt diximus, hic autem vult Arist. discrimē inter syllogismos scientiarum, pręsertim Mathematicarū quas doctrinas nocat, & inter syllogismos dialecticos assignare: ac primum circa defectus qui in syllogismi forma accidunt, quorum primus eorū qui in dictione sunt, est æquiuocatio, hanc in scientiarum rationib. non euenire ostendit, quia medium, inquit, est duplex, dicitur enim de omni in minori, & de ipso omni in maiori aliud dicitur: vt antem explicaret quòd uniuersalitas non est prædicato, sed subiecto addenda, non enim homo est omne animal, propterea adiunxit, quòd prædicatur, non dicitur omne, quod idem dixerat lib. de interpret.

Dices, quod vocat mediū duplex? Auer. respōdet per mediū duplex, intelligi, quod medium sit unum, & uoce, & re significata, in æquiuocatione enim medium simpliciter est unum, nempe uoce sola. *Expositio Auer.*

Sed melius Philop. per medium duplex intelligit, quòd idem mediū bis sumatur, & in maiori, & in minori, & de omni, quod in æquiuoco non est, cum pro vno in maiori, pro altero in minori sumatur. hoc autē frequētius accidit in dialecticis, quā in demonstratiuis, cuius rationē assignat Philop. nam quælibet scientia determinatas res continet, & determinata uocabula ad illas res, ideo animus scientis minus est uagus in rerum appręhensione, quàm Dialecticus, qui circa omnia uagatur: propterea ei æquiuocationes accidunt, cum plura sub uno uocabulo coniungit, verbi gratia, Geometra per circulum quandam figuram concipit, qui eam considerat, Poeta uerò quoddam carminis genus, quia id tractat: propterea neutri accidit æquiuocatio; Dialecticus uerò, qui circa utrumque disputat, vtrumque appręhēdit, & exponitur errori æquiuocationis. Hæc est mens Philop. *Expositio Philop.*

Quamuis possemus etiā dicere, per medium duplex voluisse dicere, s. quod in maiori & in minori, bis de omni sumatur: raro autem hoc in æquiuocatione accidit, in qua sæpe altera præmissa particularis est. *3. Alia expositio.*

Hæc autem sunt, vt est uidere. 10

Potest dici postquam Aristot. proposuit medium dupliciter sumi de omni in demonstratione, hic prosequi rationem explicando differentiam à syllogismo dialectico, vt totum sit una ratio, quod mihi magis placet, vel quòd sit noua ratio, scilicet quæ sunt in scientiis sunt perspicua, & præsentia intellectui, sicut quæ

videntur;

videtur:at Dialectica, cum orationes, & sermones consideret, non ita perspicuas res habet, ob id magis in ea fit æquiuocatio, nam æquiuocatio magis ad nomen fit, quã ad rem & intellectum: uerbi gratia si circulus describeretur, clarum est, quod non esset æquiuocatio, nullus enim carmen circulum talẽ concederet, sic Mathematicus res velut descriptas tractat, at in nomine quo Dialecticus vtitur, æquiuocatio est: ob id igitur minus in scientiis fit æquiuocatio. vide de hoc eodem ipsum Arist. 1. Elench. c. 9. vbi id ipsum latius docet, & eodem exemplo vsus est.

11 Non oportet autem instantiam.

Hunc locum adeo difficilem existimauit Philop. vt alios interpretes expectaret, adducit tamen quandam expositionem; quæ illi non placet, illam tamen recipit S. Tho. & alii, ut uelit Arist. docere modum quo demonstrationibus instamus, diuersũ ab eo, quo in dialecticis instamus: instantia enim debet in scientiis esse vniuersalis, vt si fiat ille paralogismus, omnis circulus est figura, carmen est circulus, ergo carmen est figura: si volumus instare minori, per vniuersalem instantia fiet, probando nullũ carmen esse circulum, non per singularia, sic, omnis circulus est figura. nullum carmen est figura, ergo nullum carmen est circulus. quòd autem instãtia debeat esse vniuersalis, probat Arist. quia instantia fit propositio postea, siue dialectica siue demonstratiua, ad faciendum syllogismum, sed si instantia esset ex singularibus non esset in pluribus nec uniuersalis, ideo nec apta ad syllogismum ex vniuersalibus.

Hoc est, quod Philo. displicet, nam instantia semper est conclusio illata cõtra respondentis dicta, non ergo est propositio. ad hoc tamen videtur tacite respondere S. Thom. quod licèt instantia sit prima cõclusio, tamen sumitur postea tanquã propositio ad inferendum aliud oppositum respondenti, & hoc idem dicebant illi, quos citat Philop. & ponit eorum exemplum: verbi gratia sumatur illa instantia præcedens, nullum carmen est circulus, quæ erat conclusio, & si dicatur, nullum carmen est circulus, circulus est figura, ergo nullũ carmen est figura: ecce enim intuli oppositum conclusionis prioris paralogismi: sed profecto hoc exemplum est reprehendendum & miror cur Philop. dissimulauerit, est enim in prima figura ex minori negatiua. possent quidem alia exempla poni, sed dubium est, nam cap. 4. instantias particulares contra propositiones de omni posuit vnde videtur posse instari particulariter in scientiis.

Ob id dico, saluo meliori iudicio, dupliciter nos instare in scientiis, aut ad destruẽdum tantum falsam demonstrationem, aut non solum ad destruendum, sed etiam ad construendam oppositam demonstrationem, & tunc instantias vniuersales ponimus, quippe cum ex eis futura sit demonstratio, quod non opus est etiam in dialecticis constructionibus oppositorum: & hoc est quod hic docet, aliter instantias tales esse in scientiis aliter in dialecticis: v. g. dicat quis, nulla uirtus est qualitas, omnis iustitia est uirtus, ergo nulla iustitia est qualitas, sic in illo maiori, omnis habitus est qualitas omnis virtus est habitus, ergo omnis virtus est qualitas. iterum per hanc demonstro oppositum alterius conclusionis sic, omnis virtus est qualitas, omnis iustitia est uirtus ergo omnis iustitia est qualitas, hoc autem sæpè accidit. *2. Expositio.*

Contingit autem quosdam. 12

Defectum tradit qui aliquando accidit in scientiis, nempe sumere medium consequẽs, & superius utraque extremitate; tũc. n. est uitium in secunda figura ex puris affirmatiuis, quomodo argumentabatur Cæneus Philosophus volens demõstrare ignẽ in multiplicata analogia fieri, & sumebat pro medio quid superius, nempe celeriter generari, & dicebat, quod in multiplicata analogia fit, celeriter generatur, ignis celeriter generatur, ergo ignis in multiplicata proportione fit. aduerte circa hanc rationem, ignem in multiplicata analogia fieri, esse, quòd semper maior fiat ignis, quam erat materia, ex qua factus erat, ut experiẽtia monstrat, ex parua enim stuppa fit magna flamma; quod uero celeriter generetur, est, quod paruo tempore eius productio fiat, vt notum est.

Sed quid per multiplicatam analogiam intelligat exponit Philoponus cum Proclo, intelligi proportionem multiplicem in quo repræhendit Alex. qui super parti- *Quid multiplicata analogia.*

cularem

cularem intelligebat. Dices, quare multiplex proportio cito generatur? respondet Philop. quia statim per numeri duplationẽ fit, vt patet 1. 2. 4. 8. 16. 32. quilibet enim numerus ex his est duplus suo dimidio, & multiplex ad priores, sed pace Philop. citius fit multiplex quàm sic, non solũ enim per duplationem, sed per generationem cuiusque numeri, sunt.n. multiplices ad unitatem: vt patet 1. 2. 3. 4. 5. 6. Cęneus igitur medium cõmune sumebat, oportebat enim conuersa maiori dicere, quod celeriter generatur, in multiplicata proportione fit, ignis celeriter generatur, ergo &c. Sed tunc maior esset falsa, nam aliqua celeriter generantur, & non in multiplicata analogia, vt cum aer cito fit aqua, quia erat aliàs maximè dispositus. & tamen aqua in minori proportione fit, quia est densior aere, non igitur bene demonstrauit Cæneus.

13 Aliquando quidem igitur non contingit &c.

Quando liceat argumẽtari ex duabus affirmatiuis i secunda figura.

Docet aliquando ex acceptis, puta affirmatiuis, in secunda figura licere argumentari, intellige cum sunt termini conuertibiles, aliquando non licere, cum non sunt conuertibiles, quamuis talis syllogismus in conuertibilibus non uideatur, id est fit imperfectus, quousque per conuersionem in primam figuram restituatur: vt omne risibile est animal rationale, omnis homo est animal ratione, ergo omnis homo est risibilis: conuersa uniuersaliter maiori, fit prima figura. in hoc vult ostẽdere Arist. vt D. Th. & alij dicunt, hunc defectum raro committi in demonstrationibus præcipuis, in quibus semper ferè termini sunt cõuertibiles, non enim syllogismus qui ex puris affirmatiuis in secunda figura fit vitiosus est, cum termini conuertibiles sumuntur.

14 Si autem esset impossibile.

Quid resolutio.

Aliam differentiam, vt omnes fatentur, Arist. assignat inter demonstrationem, & syllogismum dialecticum, nempe faciliorem esse resolutionem in demonstratione, quàm in syllogismo dialectico. est autem resolutio, vt notat Themist. c. 26. & Philop. vera conclusione proposita, propositionum ex quibus confecta & collecta est exquisitio & inuentio: Est autem discrimen inter conclusionem uerã dialecticam, & demonstratiuam, quod dialectica, cum ex probabilibus fit syllogizata, probabilia autem sint multa, & uera, & falsa, talis conclusio ex multis, tum ueris, tum falsis syllogizari potest, ob id non habet determinata principia, ex quibus syllogizetur: propterea est difficilis resolutio. at conclusio demonstratiua ex ueris tantum, non quibuscumque, sed necessarijs colligitur, hæc autem determinata sunt, propterea est facilior resolutio in demonstratione.

Hoc igitur est quod dicit Arist. si uerum non posset ex falso colligi, sed semper ex vero, facile esse resoluere, nam tunc conuerterentur conclusio & propositiones: intellige, quo ad ueritatem, ita ut si propositiones ueræ, etiam conclusio uera, & si conclusio vera, etiam propositiones essent, vt si A. est, nempe conclusio, B. nempe præmissæ etiã sunt, & econtra, quòd si conuertuntur, facile erit per conclusionem præmissas indagare & resoluere: at cũ non ita sit, immo uerũ ex falso sequi possit, nõ erit talis conuersio, quod in dialecticis fit: ideo resolutio conclusionum in propositiones ueras est difficilis. In mathematicis verò demonstrationibus, cum non per accidẽtia fiant propositiones, sed per definitiones, & ea quæ per se sunt, non est resolutio difficilis; verbi gratia, quod homo sit animal, potest dialecticè probari, quia loquitur, quia currit, quia legit, & per alia multa: & sic quia conclusio est uera, & ob id illæ propositiones ueræ essent, adhuc facilius esset talem conclusionem resoluere: at potest conclusio esse uera, & illa omnia ex quibus syllogizari potest falsa, proptereà difficile est eam in propositiones suas probatiuas resoluere: at in demonstratione, cum ex ueritate conclusionis sequatur etiam veritas propositionum, non est ea difficultas in resolutione circa propositiones, cum determinatæ sint & ueræ.

Augentur aũt non per media &c. 15

Confirmat indeterminationem propositionum in Dialectica, ex diuerso augmento demonstrationum. est enim triplex augmentum, primum in post sumendo; cum per conclusionem probatam iterum aliam, & per hanc aliam probamus, & hoc augmentum etiam est in demonstratione, vt patet in Euclide; per vnam enim probatam aliam

aliam demonstramus: alterum augmentum est in sumendo ad latus, cum aliquam superiorem passionem de uariis inferioribus per media uaria demonstramus, ut sensibile de homine per rationale,& de equo per hinnibile: exemplum Aristo. est numerus infinitus, i. commuoi qui uocetur A. demonstretur de impari.i. de ternario: qui dicitur C. per imparem quantum. i. imparem in communi fit B. dices igitur omnis impar est numerus denarius est impar; ergo tenarius est oumerus: iterum idem A. nempe numerus demonstretur de pari nempe quaternario, qui sit: Et per parem quãtum.i. in communi qui si: D. dices, omnis par, est numeros, quaterniarus est par, ergo est numerus; & sic etiam augeotur demonstrationes. tertium atgumeotum est, per media varia demonstrando eaodem cooclusioné, & hoc non fit in demonstratiooibus, nam uoius effectus uonm est principale mediũ, in dialectica, id fit, ut diximus, ideo difficilis est resolutio.

Dubium Dices, nonne etiam per varias causas augentur demonstrationes, cum vnum multis causis demonstrari possit? dico, uerum esse at in eodem genere noo multiplicantur demonstrationes: cum autem Mathematicæ sciẽtiæ fere per unicum genus causæ demonstreot, non contingit in talibus demonstrationibos multiplicari media:& hoc tantum intendit in præsenti.

De demonstrationum Quod, & Propter quuid, speciebus ac differentiis.

CAPVT. X.

1 QVod vero differt, & propter quid scire, primum quidem in eadem scientia,& in hac dupliciter. Vno quidem modo, si non par immediata efficiatur syllogismus: non enim accipitur prima causa: scientia vero ipsius propter quid secundum primam causam.

Alio autem, si per immediata quidem, sed non per causam, sed per notius eorum, quæ conuertuntur. nihil enim prohibet eorum, quæ conuersim prædicantur, notius aliquando esse, quod est non causa. quare erit per hoc demonstratio.

Vt quod planetæ prope, per id quod nõ scintillant sit in quo C. planetæ: in quo B. non scintillare; in quo A. prope esse. uerum itaque B. de C. dicere; planetæ enim non scintillant. sed & A. de B. quod enim non scintillat prope est. hoc autem acceptum sit per inductionem, aut per sensum. necesse igitur A. inesse ipsi C. quare demonstratum fuit, quod planetæ prope sunt. Hic igitur syllogismus non ipsius propter quid, sed ipsius quod est, non enim propter non scintillare, propè sunt: sed propterea quia prope sunt, non scintillãt. Euenit autem & per alterum monstrari alterum:& erit ipsius propter quid demonstratio. Vt sit C. planetæ: in quo B. prope esse: A. non scintillare. inest itaque & B. ipsi C. * quare & ipsi C. A. & A. ipsi B. non scintillare. & est syllogismus ipsius propter quid, accepta enim est prima causa. 2

* *al. & A ipsi B. non scintillare: quare et ipsi C. A*

Rursus quemadmodum lunam monstrat, quod sphærica, per augmenta. si enim quod ita augetur est sphæricum. augetur autem luna, planum quod sphærica. sic igitur ipsius quod, factus fuit syllogismus. E conuerso autem posito medio ipsius propter quid, non enim propter augumenta est sphærica: sed quia est sphærica, accipit augumenta talia, Luna, in quo C. sphærica in quo B. augumentum in quo A. 3

In quibus autem media non conuertuntur,& est notius, quod nõ est causa,

causa, ipsum quidem quod, monstratur, ipsum autem propter quid, non.

5 Amplius in quibus medium extra ponitur. etenim in his ipsius quod, & non ipsius propter quid, est demonstratio. non enim dicitur causa. Vt propter quid non respirat paries: quoniam nō animal. si enim hoc non respirandi causa est, oporteret animal esse causam respirandi. vt si negatio causa est ipsius nō esse, affirmatio causa est ipsius esse. quēadmodum si hoc, quod est incommensurabilia esse calida & frigida, eius, quid est non sanum esse, hoc quod est commensurabilia esse, eius quod est sanum esse, consimiliter autem & si affirmatio ipsius esse, negatio ipsius non esse. In iis autem, quæ sic assignata sunt, non contingit, quod dictum est. non enim omne respirat animal.

6 Syllogismus autem fit talis causę in media figura. ut sit A. animal: in quo B. respirare: in quo C. paries. A. igitur inest omni B. omne enim respirans est animal: ipsi autem C. nulli. quare neque B. C. nulli. non itaque respirat paries.

7 Assimilantur autem tales causæ iis, quæ secundum excessum dicuntur hoc autem est plus distans dicere medium.

8 Vt illud Anacharsidis, quod in Scythis non sunt tibicines. neque enim uites.

9 Secundum quidem igitur eandem scientiam, & secundum mediorum positionem istæ differentiæ sunt eius, qui est ipsius quod, ad eum, qui est ipsius propter quid syllogismum.

10 Alio autem modo differt ipsum propter quid, ab ipso quod, eo quod per aliam scientiam utrumque speculatur. talia autem sunt, quæcunque sic se habent inuicem, vt sit alterum sub altero: ut perspectiua ad Geometriam, & Mechanica ad Stereometriam, & Harmonica ad Arithmeticam, & Apparentia ad Astrologicam.

11 Fere autem uniuocæ sunt nonnullæ istarum scientiarum, Astrologia, & quæ Mathematica, & quæ Nautica, atque Harmonica, & quæ Mathematica, & quæ secundum auditum.

12 Hic enim ipsum quidem quod sensitiuorum est scire; ipsum uero propter quid, Mathematicorum, hi namque habent causarum demonstrationes, plerumque non sciunt ipsum quod: quemadmodum qui vniuersale speculantur, multoties nonnulla singularium nesciūt, quia non aduertunt.

13 Sunt autem hæc, quæcunq; cum alterum quid sint secūdum substantiam, utuntur formis: disciplinę nam que circa formas sunt: non enim de subiecto aliquo geometrica sunt, si enim de subiecto aliquo geometrica sunt. sed non inquantum geometrica, de subiecto.

14 Se habet aūt & ad Perspectiuā, vt hæc ad Geometriā, alia ad hāc ut quod est de Iride, ipsum enim quod, Naturalis est scire, ipsum uero propter quid, Perspectiui, aut simpliciter, aut secundum * Mathema.

* disciplinam.

15 Multæ autem & non sub se inuicem scientiarum, ita se habent ut Medicina ad Geometriam. quod enim vlcera orbicularia tardius sa-

nantur, Medici est scire: propter quid uero, Geometræ.

1 Sed quia differt & propter quid.

Demonstratio quia, & propter quid.

Duplex genus demonstrationis distinguit, quæ sunt instrumenta duarum scientiarum, altera enim demonstratio quia est, quæ facit scientiam quæ dicitur quia est, altera demonstratio propter quid quæ sciẽtiam potissimam facit per causam. Est autem caput in duas diuisum partes, in priori ostendit quomodo hæ duæ demonstrationes se habeant in eadem scientia, in posteriori quomodo sint in diuersas. Proponit igitur differre scire quia, & propter quid, ac proinde ipsas demonstrationes, scire enim propter quid, est per causam, primam cognoscere, at scire quia dupliciter contingit, uno modo, cum propter causam, sed non primam cognoscimus, altero modo, cum immediatum effectum non per causam cognoscimus: fieri enim potest ut effectus, licet cum causa conuertatur, sit notior nobis, & tunc per illum demonstrantes facimus demonstrationes quia.

2 Vt quod prope sint planetæ &c.

Ponit duo exempla, alterum est, stellæ non scintillantes sunt prope nos, planetæ non scintillant, ergo sunt prope nos, Sic syllogismus ab effectu procedit, quia effectus notior est cum sensu & inductione percipiatur sensu, quia ipsos planetas non scintillare uisu dignoscimus; inductione quia in his omnibus, puta argento, auro, plumbo, quæ prope nos sunt, non scintillare comperimus; poterit talis quia, fieri propter quid, maius extremum mutando in medium, sic quæ sunt prope nos, non scintillant, planetæ sunt prope nos, ergo planetæ non scintillant. hic est per causam demonstratio. Nota per A. maius extremũ per B medium, per C. minus extremum intelligi in præsenti loco.

3 Iterum sic lunam demonstrant.

Ponit secundum exemplum: quicquid circulariter illuminatur, est rotundum. luna sic illuminatur, ergo est rotunda. est etiam ab effectu, & poterit eodem modo fieri propter quid sumendo causam ꝓ medio: quod est rotundum sic illuminatur luna est rotunda, ergo sic illuminatur.

In quibus autem media non conuertuntur &c. 4

Docet non semper demonstrationem quia, fieri propter quid, cum enim effectus notior est sed cum causa non conuertitur, sit solum quia, non propter quid; ut omne progressiuum est animal, omnis leo progressiuus est, ergo omnis leo est animal. nõ dices tamen omne animal progressiuum est, sunt enim multa animalia quæ non sunt progressiua, in his tamen est demonstratio quia, non propter quid.

Amplius in quibus medium &c. 5

Assignat exemplum secundi generis demonstrationis quia est, nempe cum sit per causam mediatam, & dicit (in quibus medium extra ponitur.) per medium extra poni intelligit Alexan. quod sit in secunda figura, in qua medium dicitur extra poni ut dicitur 1. Priorum. c. 6 quia sit superius, & prædicatum de utraque extremitate. quia uero hæ demonstrationes quę fiũt per causam remotam, fiunt in secunda figura, ideo dicit, in quibus medium extra ponitur. etiam aliter exponit quod medium extra poni, sit causam esse remotã, & distantẽ ab effectu, quasi alia causa sit ante ipsam.

Vtraq; expositio bona est, prior partim est Alber. cap. 6. tract. 3. exemplum autem est hoc, si quis probaret parietatẽ nõ respirare, quis non est animal, assignaret quidẽ causam, sed remotam. propria enim causa non respirandi est, non habere pulmonem, remota uero, non esse animal: nam si non est animal, non habebit pulmonem, non tamen est causa proxima. & probat Aristoteles illam non esse causam proximam, nam si non animal esset proxima causa non respirandi, in proximis enim causis, si affirmatio est causa affirmationis, & negatio est causa negationis, ut non temperies qualitatum est causa proxima non sanandi, etiam temperies est causa sanandi, & econtra: non sic autem est de animali, non enim animal est causa. proxima, & immediata respirandi, cum multa sint animalia quæ non respirent, ut pisces: ob id etiam nõ animal non est causa non respirandi. Nota exẽ plum

plum Aristot. qui non sumpsit contrarium, nempe male habendi, sed non sanandi, nam in causis etiam proximis non ualet à negatione causæ ad effectum contrarium, sed ad negationem eiusdem effectus: non enim dices, si animal rationale est causa risibilis, non animal rationale est causa flebilis, sed non risibilis.

Dub. ex Philop. Dubitat Philop. nam Arist. videtur procedere ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis, quod non licet. dicit enim, si non animal est causa non respirandi, animal est causa respirandi. respondet hic Aristot. non facere propositiones, aut argumentationes, sed dicere de causis immediatis & proximis, quod sit est causa proxima alicuius effectus, eius negatio erit causa negationis illius effectus, & contra, si negatio est causa negationis, affirmatio etiam erit causa affirmationis. Dices, quid est causa proxima? Dico illam esse proximam, ex qua omni & sola procedit effectus: vnde animal non est causa proxima progressiui motus, quia non omni animali inest, nec similiter non respirare non est ab eo quod est non esse animal, quia non soli non animali inest, multa enim animalia non respirant. causa uerò proxima, sola & omnis effectum producit, & in huiusmodi causis est uera illa propositio Aristot. Nec impedit quòd effectus possit ab alia causa procedere, quando hæc est illi proximè subordinata; vnde animal rationale causa censetur non remota risibilis, licèt risibile ab admiratiuo proueniat, admiratiuum enim subordinatur animali rationali, tanquàm causæ principali à qua reliquæ procedunt.

6 Sillogismus autem fit talis &c.

Ostendit in qua figura similes sint demonstrationes faciendæ, ac in secunda docet constitui debere. dices enim, omne respirans est animal, nullus paries est animal, ergo nullus paries respirat, per A. medium intelligit, per B. maius extremum, per C. minus.

Dub. ex Philop: Dubitat Philop. an possit in secunda figura fieri demonstratio propter quid. Respondet, & bene, posse fieri, & ponit exemplum obscurum: clarius erit si sic dicatur, omne respirans habet pulmonem, paries non habet pulmonem, ergo non respirat.

Dubitat præterea an in prima figura possint hæ demonstrationes negatiuæ fieri. Respondet subtiliter quòd non, quia cum maius extremum concludatur negatiue de minori propter medium negatiuum, deberet medium negari de minori extremo, & fieret in prima figura minori negatiua, quod non licet, non enim dices, omne pulmonem habens respirat, paries non habet pulmonem, ergo non respirat, dico hoc non esse dicendum: est enim falsum, possumus enim optimè in prima figura demonstrationes facere per causas negatiuas, sumendo pro medio totam causæ negationē, sic, nullum non habens pulmonem respirat, omnis paries est non habens pulmonem, ergo nullus paries respirat.

Comparantur autem huiusmodi &c. 7

Philop. & Themist. dicunt hic Arist. comparare has causas remotas his quæ dicuntur secundum excessum, explicant autem ea dici secundum excessum, quæ non sunt necessaria, sed superflua: ac si dicat, istæ causæ remotæ sunt superfluæ, cum sine his demonstrare possumus. sed re vera melius exponit S. Thom. nempe superiora & communiora dici secundum excessum: & est sensus, has remotas causas dici, vt prædicata superiora, excedunt enim & separant effectus. dices, qua ratione id docetur? dico, quia reddit rationem quare tales demonstrationes, quia, sint in secunda figura, nempe cum media, scilicet causæ remotæ, sint superiores effectibus, ac de illis prædicentur, cum autem medium superius est, secundam facit figuram.

Sicut enim illud est, quod Anacharsides &c. 8

Vtitur alio exemplo eiusdem ex Anacharside, qui cum Scytha esset, & degeret Athenis, occurrentibus fœminis præ vino nimio saltantib. quas uocat Arist. Auletrides, fuit interrogatus, an Scythia essent similes, respondit, non esse uites, hæc causa est remota, proxima enim erat ebrietas ex vino, est autem demonstratio sic facienda; vbi sunt Auletrides, sunt vites, in Schythia non sunt vites, ergo in Scythia non

ſunt auletrides: demonſtratio eſt quia; non enim eſt proxima cauſa, non eſſe uites, cum eſſe uites non ſit cauſa quòd ſint, cũ etiam vbi uites non ſunt reperiantur tales, vinum enim poteſt deferri: vtitur ſimilibus literis ſicut in priori exemplo.

9 Secundum igitur eandem ſcientiam, &c.

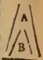
Concludit ſe dixiſſe de demonſtratione quia, & propter quid, ſecundum eandem ſcientiam, & ſecundum mediorum poſitionem, id eſt quomodo differant in mediis, & per quod media demonſtratio, quia procedat, quæ eſt prior pars capitis.

Dubiũ. An demonſtratio, quia ſit dicenda demõſtratio. Dubitatur, an demonſtratio quia, ſit dicenda demonſtratio, dico non eſſe potiſſimam demonſtrationem, qualis eſt definita ſuperius, ac de qua locuti ſumus hactenus, hæc enim ſoli, propter quid, inſunt: eſt tamen quædam demonſtratio imperfecta, diſtincta ſpecie ab ea quæ eſt per cauſam primam; harum enim diſtinctio ſecundum media ſumi debet, hæc autem differunt ſpecie in his demonſtrationibus.

Dub.2. Dubitatur ſecundo, nam uidetur eſſe aliud genus demonſtrationis, puta a ſigno ſimiliter demonſtratio propter quid cauſæ & propter quid ſimpliciter, vt ſuperius diximus ex Auerroe. præterea eſt ad impoſſibile demonſtratio, ut ſi ignis non eſſet attractiuus, non eſſet calidus, conſequens eſt falſum, ergo & antecedens. Dico ſub demonſtratione quia, non ſolum comprehendi demonſtrationem ab effectu, ſed quamcumque, quæ per cauſam primam nõ procedit, ſiue ſit ab effectu, ſiue a ſigno, ſiue a cauſa remota, ſiue quæ ſit inter ſuperiora, & inferiora quidditatiue; inferiora enim ſuperiorum & ſuperiora inferiorum ſunt remota cauſa, cum ex negatione inferioris non ſit negatio ſuperioris, nec ex affirmatione ſuperioris ſequatur affirmatio inferioris, quæ ſunt opus ad cauſam primam, vt diximus. Dico ſecundo, non opus eſſe illam demonſtrationem, propter quid diſtinguere, quia omnis demõſtratio cauſæ oſtendit cauſam & concluſionem eſſe, vt latè diximus ſuperius. Dico tertio, illas demonſtrationes reduci, vel ad quia, vel ad propter quid: vnde illa reducitur ad hanc propter quid, omne calidum eſt attractiuum, ignis eſt calidus, ergo eſt attractiuus.

Alio aũt modo differt ipſum, &c. 10

In ſecunda parte docet, quia, & propter quid, differre in diuerſis ſcientiis. Non intelligas hic eſſe aliud genus demonſtrationis quia, ſed quòd ſit aliqua demonſtratio potiſſima propter quid, cuius cauſa & propoſitiones ſint unius ſcientiæ, concluſionis uerò cognitio, quæ dicitur quia, ſit alterius ſcientiæ, quod accidit in ſubalternatis, vt diximus latè ſuperius ponit exẽplum Philop. Perſpectiuus enim dicit res ad maiorẽ diſtãtiam minores apparere, qua ſub minori uidentur angulo, puta A. ad minorem uerò diſtantiam, maiores apparere, quia ſub maiori angulo uidentur, puta B. at quare angulus B. ſit maior A. geometræ eſt ſcire propter quid, Perſpectiui uerò, quia: ponit Ariſtot. multa exempla ſubalternarum. Nota per apparentiam, vt uult Philop. intelligi Nauticam, quæ ſub Aſtrologia eſt. *Vide de ſubalternatione Albert. tract. hoc 3. c. 7.*



Fere quidem vniuocæ ſunt nonnullæ, &c. 11

Philop. ſubalternantes & ſubalternatas ſcientias vult dici fere uniuocas: vniuocas, quia utraque ſunt eiuſdẽ rationis, ſere quia non abſolutè & ſimpliciter. Sed crediderim mentẽ Ariſt. eſſe, quod aliquæ ſubalternantes & ſubalternatæ idem habent commune nomen, vt Muſica dicitur ipſa Mathematica, & ſpeculatiua, etiam Muſica dicitur hæc practica ei ſubalternata, quam uocat ſecundum audituum. Similiter Nautica dicitur aſtrologia, ſicut ſua ſubalternans, hoc tamẽ nõ in omnibus eſt inuenire. Nota ſubalternantes uocari Mathematicas, quarum eſt cognoſcere propter quid, ſubalternas uerò ſenſibiles, quippe quæ magis ſenſui accedant, cum materiales ſint, quatum eſt cognoſcere quia, & concluſiones.

Hi enim habent demonſtrationes cauſarum, &c. 12

Oſtendit ſubalternantes ipſas cauſas cognoſcere, non tamen quia, accidit enim frequenter quod quis teneat cauſam, & effectum ignoret, cum cauſam non applicat: & ponit exemplum, ſæpe enim contingit propoſitionem aliquam uniuerſalem cognoſcere, puta omnem mulam eſſe ſterilem, & ignorare hanc vel illam mulam eſſe

ſterilem,

militem, quia non aduertit; nec occurunt cognitioni: ita fit in causis & effectibus potest ergo in subalternante cognosci propter quid, ut non cognoscatur effectus.

13 Sunt autem hæc, quæcunque alterum &c.

Expositio Philop. Philop. uult uerba hæc dicta esse de subalternantibus & superioribus scientiis Mathematicis, ut sit sensus: hæ scientiæ, cum substantiam ab aliis diuersam habeant, cuius species, idest figuras, lineas, quantitates considerent, tamen solis speciebus contētæ sunt, abstrahūt.n. a materia omni sensibili. quod si ista quæ Geometria & Mathematicæ puræ considerant, in substantia & subiecto sunt, non sic ad Mathematicam spectāt, sed abstracta ab eo. est bona expositio.

Melior expositio D. Tho. Ad S.Th. aliter exponit: & bene, vt priora uerba sint pro inferioribus scientiis, hæ enim cum aliud quid sint a superioribus secundum substantiam & materiā, speciebus tñ, & figuris utuntur, sicut superiores, sed cōtractis ad illā materiā, reliquæ uero eas a materia separāt, licet in materia sint, propter quod uult has differre penes maiorē, uel minorem a materia abstractionem.

Habet autē se ad perspectiuā, &c.

14 Docet sicut perspectiuà ad Geometriā se habet, ita se habere sciētiam de Iride ad Perspectiuam, cui subalterna est, scire enim quia est scientia de Iride quæ physica dicitur, quia est in materia sensibili, uel quia sit pars physicæ, ut aliqui uolunt at scire propter quid est Perspectiui simpliciter, ut secundum disciplinam, id est uel Geometricæ, cui perspectiua subiicitur, ut bene explicāt Aegidius, nam aliquando aliqua de Iride ex Geometria probantur.

15 Multę autē & non sub se inuicem.

Concludit aliquando conclusionē unius scientiæ probari in alia quamuis tales scientiæ non sint subalternæ, ut patet: Medicus enim dicit, uulnera circularia difficilius sanari, Geometra dat causam, quia latera circuli maxime distant, non tamen medicina subiicitur Geometræ: huiusmodi sunt multa alia. Late diximus de subalternatione capite septimo superiori: similiter de aliis difficultatibus quæ hic poterant occurrere, in aliis capitibus disputatum est, ideo supersedebimus.

Primam figuram maxime scientiæ esse accommodatam.
Cap. XI.

Figurarum autem maxime scientialis est prima. Mathematicæ namq; scientiæ per hanc demonstrationes ferūt, vt Arithmetica, & Geometria, & Perspectiua, & fere vt dixerim, quæcūq; ipsius propter quid considerationem faciunt. aut enim omnino, aut plurimum, & in plurimis per hanc figurā ipsius propter quid fit syllogismus. quare & propter hoc erit utiq; maxime scientialis, maxime namque proprium ipsius scire est propter quid speculari. 1

Postea & ipsius quid est scientiā per solam hanc uenari possibile. in media enim figura non fit prædicatiuus syllogismus, ipsius uero quid est scientia affirmationis. in ultima autem fit quidem, sed non uniuersaliter. ipsum autem quid est, uniuersalium est. non enim homo aliquo modo est animal bipes. 2

Amplius hæc quidem illarum nihil indiget, illæ uero per hanc condensantur & augentur, quousque ad immediata uenerint. Manifestū itaque quod ad sciendum maxime proprie est prima figura. 3

Quemadmodum uero contingebat A. inesse B. indiuidue, ita & non inesse accidit. dico autem indiuidue inesse aut non inesse, eo quod nō est ipsorum medium: sic enim non erit secundum aliud inesse aut non inesse. Quando igitur A. aut B. in toto aliquo sit, aut & ambo, non contingit A. ipsi B. primo non inesse. 4

5 Sit enim A. in toto C. si igitur B. non est in toto C. (contingit enim ipsum quidem A. esse in aliquo toto: ipsum uero B, nō esse in hoc) syllogismus erit, quod A. ipsi B. nō insit: si.n. C. A. quidem omni: ipsi uero B. nulli: A. nulli eorum, quæ B.

6 Consimiliter autem & si B. in toto aliquo est, ut in D. ipsum namq; D. omni B. inest: ipsi autem A. nulli ipsum B. quare ipsum A. nulli eorũ, quæ B. inerit per syllogismum.

7 Eodem pacto monstrabitur & si ambo in toto aliquo sint.

8 Quod autem contingit ipsum B. non esse in quo toto est A. aut rursus A. in quo toto est B. manifestum ex coordinationibus, quæcunque non commutantur ad se inuicem. Si enim nullum eorum, quæ sunt in A. C. D. coordinatione, de nullo prædicatur eorum, quæ sunt in B. F. ipsum uero A. in toto est H. coordinato existenti: planum, quod B. nō erit in H. commutarentur enim coordinationes. consimiliter autem & si B. in toto aliquo est..

9 Si uero neutrum sit in toto nullo: non insit autem A. ipsi B. necesse est indiuidue nō inesse. Si enim erit aliquod medium, necesse alterum ipsorum in toto aliquo esse.

10 Aut enim in prima figura, aut in media erit syllogismus, si quidē igitur in prima, B: erit in toto aliquo: affirmatiuam namque oportet, quæ ad hoc, propositionem fieri.

11 Sin autem in media utrum contigerit, ad utraque enim accepto priuatiuo, efficitur syllogismus. ambabus vero negatiuis existentibus, nō erit. Planum itaq;, quod contingit aliud alii non esse indiuiduè: & quando contingit, & quomodo diximus.

Figurarum autem faciens scire maxime, &c.

Cum principia materialia demonstrationis hucusque tradiderit, nempe propositiones, nunc de principio formali, hoc est de figura per quam præcipuæ demonstrationes fiunt, sermonem facit. atque hæc cã est cõis huius continuationis textus; quam uis possemus forsan magis ad rem dicere, quòd cũ paulo ante demõstrationes, quia in secunda figura fieri dixisset, nunc demõstrationes propter quid præcipue in prima fieri velit ostendere. *Intentio Arist. & continuatio text.*

Caput aũt in duas partes diuisum est, in priori probat primã figurã maxime seruire demonstrationib. in posteriori loquitur de immediatis propositionibus negatiuis. *Diuisio capitis.*

Proponit igitur conclusionem hanc in principio, figura quę maxime ante alias ad scientiam est apta, est prima. quam tribus rationib. ostendit, prima est quasi quædam inductio, omnes.n. Mathematica, ut Geometria, Arithmetica, Perspectiua, similiter reliquæ scientiæ quæ per causas demonstrant, aut omnino, aut ut plurimum per primam figuram demonstrant; cum igitur demonstratio quæ per causam procedit sit nobilissima, & maxime scire faciat, atque ista per primam figuram procedat, colligitur primam figurã facere præcipue scire. Nota quod dicit, ut plurimum, quia non semper in prima figura fiunt. *Cõclusio capitis, & rõnes conclusionis.*

Dubitat Aegidius quare demonstratio, quæ per propter quid est, fiat magis in prima figura. Respondet, distinguendo: aut enim per ipsum propter quid probamus aliquid inesse, aut non inesse; si inesse, cum sit affirmatio, & uniuersalis, non potest colligi in secũda, nec in tertia; si nō inesse, pōt colligi in secunda, ēt & in prima, ut nullũ animal rõnale est brutũ; omnis homo est animal rõnale; ergo nullus hõ est brutum. fit etiam in secũda, nullum brutum est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est brutum. cum igitur quæ fiunt per secũdam, fiant per primam, non autem econtra, ut plurimum prima aptior est demonstrationi. *Dubium ex Aegi.*

Postea

2 Postea ipsius quod quid est.

2. Ratio. Hæc est secunda ratio pro eadem cõclusione: maxime definitio vtilis est demonstrationi, sed hanc non nisi per primam cõsequimur, ergo figura prima ante alias demonstrationi concludit. probat minorem, nã definitio de definito affirmatiue & vniuersaliter prędicari dẽt, si vniuersaliter, nõ poterit in tertia concludi, si affirmatiuẽ, non in secunda, quæ negatiue concludit.

Dices, quomodo definitio de definitio demonstratur? non enim definitionis est demonstratio. Philop. respondet definitionem non demonstrari, tamen partes definitionis demonstrari, ostendimus. n. differentiam diuidendo genus: dicit secundo quòd etiam probamus definitionẽ per ipsius definitionem; sic omnis oratio explicãs quid sit homo, est ipsius definitio, sed animal rationale explicat quid sit homo, ergo ipsius est definitio. Alii aliter respondent. mihi uidetur dicendum, non quidem hic dicere Arist. quòd demonstretur, sed quod ostendatur, uel ab effectu, vel a signo, uel alio modo à posteriori, & sic ad talem probationem vtimur prima figura.

3 Amplius hæc quidem illis, &c.

3. Ratio. Tertia ratio est, quia ista est figura nobilissima non. n. indiget aliis, at aliæ indigẽt ipsa, nam per eam densantur & augmentantur, donec ad immediata perueniant.

Dubium soluitur ex Philop. Dices, quomodo reliquę duæ dẽsantur & augmentantur per primam? Respondet Philop. quod densatio inest proprie materiæ, augmentum formæ, & cum prędicatũ sit forma, subiectum materia, quoties prædicatum fit subiectum, est dẽsatio; quoties vero subiectum prædicatum, est augmentatio. cum secunda figura ad primam reducitur, prædicatum unius præmissæ fit subiectum nam medium erat in vtraq; prædicatum, ob id per densationẽ secunda tendit in primam: at in tertia medium, quod erat subiectũ in utraq; fit in una prædicatum, propterea per augmentationem reducitur ad primam, ita etiã exponit Aegidius.

Aliter ex Themist. At Themist. aliter exponit; dicit enim densari & augmentari esse prosyllogizari præmissas syllogismi & demonstrationis, cum sunt mediatæ, talis autem prosyllogizatio dicitur densatio, quia magis accedit ad immediatas propositiones, est. n. ut quędã coarctatio. dicitur ẽt augmentatio ꝑ multitudinem mediorũ, mõ. n. per unũ, postea hoc per aliud immediatius ꝓbamus. Est aũt in prosyllogizatione hoc notãdũ, ꝙ secunda figura nõ potest prosyllogizare suas vtrasque præmissas, cum altera sit affirmatiua, & non possit concludi in secunda; similiter nec tertia, cũ altera sit vniuersalis: debent ergo a primo prosyllogizari, hæc enim & suas, & aliarum propositiones prosyllogizat, quia quocunque modo concludit: propterea dicit Arist. reliquas densari & augmentari, quousque ad immediatas suas propositiones reducantur.

Tertia adhuc exposi. Hæc expositio est bona, quamuis possemus ẽt dicere, ꝙ per densari intelligat reductionem modorum aliarũ figurarum ad primam, quatenus plures modi ad unum primæ reducũtur, vt diximus olim: & hoc ẽt idem sit augmentari, nam dum modos aliarum ad primam reducimus, augentur modi, nempe qui erant in aliis figuris, & similiter ij ad quos reducũtur: ipsa uero prima immediata dicitur cũ non sit opus ad alias reducere nec ꝑ eas cõfirmare ipsam.

Sit autem A. esse in B. 4

Cum de immediatis propositionib. modo sermonem fecisset, ut uolunt Themist. & Philo. nunc de immediatis tractat. ac primo docet esse immediatas, non solum affirmatiuas, sed etiam negatiuas propositiones, sicut etiam mediatas. uocat autem affirmatiuas immediatas, cum prædicatũ subiecto indiuisibiliter, idest non per medium aliquod inest, negatiuas uero immediatas, cum prædicatum subiecto nõ inest, & hoc nulla media causa probari potest Et nota per A. intelligi prædicatum, per B. uero subiectum.

Quatuor genera propositionum negatiuarũ Vt autem discursum perfectum Aristo. intelligas, aduerte ipsum distinguere propositiones negatiuas in quatuor genera, hoc ordine; primum, cum prædicatum puta A. est sub aliquo toto. i. continetur sub aliquo genere, uel aliquo quod de illo uniuersaliter ꝑdicetur essentialiter, subiectum vero puta B. nõ est sub aliquo toto, vt qualitas non est hõ. alterũ, cum econtra subiectum est sub aliquo toto, non autẽ prædi-

catum, vt nullus homo est qualitas.tertium cum vtrumque est sub toto, uel diuerso, ut homo non est albedo; uel eodem,ut homo non est equus,sub animali. quartum, cum neutrum est sub toto, ut nulla substãcta est quantitas: intendit ergo Arist.tres priores esse mediatas propositiones,& demonstrabiles, quartam uerò demonstrabilem; & aduerte hic loqui de negatiuis necessarijs & per se singulas,ergo explicemus.

5 Sit enim A.in toto C.

1.Genus Agit de primo genere,cum prædicatum est sub toto,non autẽ subiectum, & intẽdit talem propositionem posse demõstrari per tale totum,quod dicatur D.affirmatum de prædicato,& negatũ de ipso subiecto, nam potest esse quod totum prædicati sit alienũ a subiecto, & tunc faciam syllogismum in Camestres ad illam conclusionem, nulla qualitas est homo,sic sumendo animal; omnis homo est animal,nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo.

6 Similiter autem etsi B. in aliquo &cet.

2.Genus Ostendit secundũ genus,cum subiectum est in toto,non autem prædicatum;vt nullus homo est qualitas; tũc per illud totum subiecti quod sit D. puta animal, negatum de prædicato, affirmatum de subiecto, fiet demonstratio in Cęsare, sic, nulla qualitas est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est qualitas.

Eodem autem modo &c.

7 Tertium genus eodem modo potest de-

3.Genus monstrari,sed dupliciter;aut enim per totũ subiecti, aut per totum prædicati,vt nullus homo est albedo; per totum prædicati sic, omnis albedo est color,nullus homo est color,ergo nullus homo est albedo; per totum subiecti sic,nulla albedo est animal,omnis homo est animal, ergo nullus homo est albedo. cum uerò extrema sub vno proximo genere sunt, vt homo non est equus, per ipsorum definitiones tunc demonstrari poterunt.

8 Quod autem contingit B. non esse &c.

Cum supposuisset in probatione in toto prædicati non esse subiectum, & econtra, ostendit id posse fieri ex prędicamẽtis quę adinuicem non commutantur. i.non prædicantur; vt sit unũ prędicamentum subiecti A.C. D.sit aliud prædicati B.E.F. clarum est,quòd si A.fit in C.i. in quodam genere sui prædicamenti, quod in illo non erit B. cum sit alterius coordinationis;per tres literas vnum prædicamentum intelligit, plura enim in eo prædicata ordinantur.

Si uerò neutrum sit in toto &c. 9

Quartum genus, cum nec prædicatum, 4.Genus nec subiectum in aliquo sunt, docet esse in mediatum, ut nulla substantia est qualitas, & uniuersaliter quoties unum generalissimum de altero negatur,tunc non est mediũ illud demonstrandi, cum non habeant superiora,nec proprias definitiones. & probat, nam si aliquod sit medium, oportet ut uniuersaliter prædicetur de subiecto aut prædicato,sed extrema sunt suprema,non ergo habent superius essentiale. ens enim est analogum, & de omnibus prædicatur, vnde non est medium ad concludendum negatiuè, etiam si esset uniuocum, vt patet, nam de uno deberet negari.

Aut.n.in prima,aut media &c. 10

Ostendit quod tale medium deberet de altero extremo uniuersaliter prædicari affirmatiuè, nam aut talis demõstratio fieret in prima figura,vel in secunda. omittit tertiam,quæ cum non cõcludat uniuersaliter, non est apta demonstrationi de qua est sermo:si igitur fiat in prima,minor est affirmatiua,in qua medium de conclusionis subiecto affirmatur,non ergo fiet in prima, nam subiectum illud non habet superius.

Si uerò in media &c. 11

Nec in secunda fieri docet, nam licèt in ea minor non sit semper affirmatiua, tamen ad utrumq; contingit,idest aut maior, aut minor,erit affirmatiua,cum ex utraque negatiua non fiat syllogismus:cum medium uerò sit in utraque prædicatum,prædicabitur affirmatiuè de uno extremo illius, qđ fieri non potest,concludit ergo esse mediatas & immediatas propositiones negatiuas, & quando sint, se iam docuisse, atque hæc de hoc capite undecimo,quod absoluit pręcipuam partem horum librorum.

Quot

Quot, quibus modis syllogisticis tum in immediatis, tum in mediatis propositionibus ignorantia dispositionis, & quomodo ignorantia negationis exoriatur.

CAPVT XII.

1 IGnorantia uerò, quæ non secundum negationem, sed secundum dispositionem dicitur, est quidem deceptio, quæ per syllogismum fit. Hæc autem in primo quidem inexistentibus aut non existentibus contingit dupliciter. aut enim quando simpliciter existimet inesse, aut non inesse: aut quando per syllogismum accipiat suspicionem. Simplicis quidem igitur suspicionis simplex est deceptio, eius uerò quæ est per syllogismum, plures.

2 Non insit enim A. nulli eorum quæ B. indiuiduè. si igitur syllogizet A. inesse ipsi B: medium accipiens. C. deceptus erit per syllogismum.

3 Contingit quidem igitur utrasq; propositiones esse falsas, contingit autem alteram solum. Si enim neq; A. nulli eorum quæ C. insit: neque C. nulli eorum quæ B. assumpta uerò fuerit utraque econuerso, ambæ falsæ erunt.

4 Euenit autem ita se habere C. ad A. & B. vt neque sub A. sit, neque vniuersaliter in B. impossibile namque B. esse in toto aliquo. dicebatur enim A. primo ipsi non inesse: A. uerò non necesse omnibus entibus inesse uniuersaliter: quare ambæ falsæ.

5 Sed & alteram contingit ueram accipere, non tamen utram uolueris. sed A. C. C. B. namque propositio semper falsa erit: eo quod ipsum B. in nullo sit: A. C. verò euenit.

6 Quemadmodum si A. & ipsi C. & ipsi B. insit indiuidue, quando enim idem primo prędicetur de pluribus, neutrum in neutro erit.

7 Differt autem nihil, neque si non indiuiduè insit. Deceptio quidem igitur inexistendi & per hæc, & ita fit solum: non enim erat in alia figura inexistendi syllogismus. Quæ uerò est non existendi, & in prima fit, & in media figura. Primum itaque dicamus quot modis in prima fit, & quomodo se habentibus propositionibus.

8 Contingit quidem igitur utriusque falsis existentibus, quemadmodum si A. & ipsi C. & ipsi B. insit indiuiduè. Si enim acceptum fuerit A. quidem nulli C. C. uerò omni B. falsæ erunt propositiones.

9 Contingit autem & altera falsa existente, & hac utrauis. Euenit enim A.C. quidem veram esse, C.B. verò falsam. A. C. quidem ueram: quoniam non omnibus entibus in-
est A.C.B. verò falsam: quoniam im 10
possibile est C. inesse ipsi B. cui nulli inest A. non enim amplius uera erit A.C. propositio. simul autem si & ambæ sunt ueræ, & conclusio erit vera.

11 Sed & C.B. contingit veram esse, altera existente falsa. quemadmodum si B. & in C. & in A. est, necesse enim alterum sub altero esse. quare si acceperit A. nulli eorum, quæ C, inesse, falsa erit propositio. Planum igitur, quòd altera falsa existen-

ſtente, & vtriuſque, erit falſus ſyllogiſmus.

12 In media autem figura, totas quidem eſſe propoſitiones ambas falſas, non contingit. quando enim A. omni B. inſit. nihil erit accipere, quod alteri quidem omni, alteri uerò nulli ineſt. Oportet autem ſic accipere propoſitiones, vt huic quidem inſit, illi uerò non inſit. ſiquidem erit ſyllogiſmus. ſi igitur ſic acceptæ falſæ, planum, quod econtrario econuerſo ſe habebunt. hoc autem impoſſibile.

13 In aliquo verò utramque nihil prohibet falſam eſſe, quemadmodum ſi C. & A. & C. alicui inſit. Si enim A. quidem omni acceptum fuerit ineſſe: C. uerò nulli: falſæ quidem ambæ propoſitiones, non tamen totæ, ſed in aliquo. Et econuerſo quoque poſito priuatiuo, con ſimiliter.

14 Alteram uerò falſam eſſe, & utramuis, contingit. quod enim ineſt A. omni, & B. ineſt. Si igitur acceptum fuerit ipſum C. ineſſe quidem toti A. toti uerò B. non ineſſe: C. A. quidem uera erit, B. C. autem falſa.

15 Rurſus quod B. quidem nulli ineſt, neque A. omni inerit, ſi enim ipſi A. & ipſi B. ſed non inerat. Si igitur acceptum fuerit C. A. quidem toti ineſſe, B. verò nulli B. C. quidem propoſitio uera, altera autem falſa. Conſimiliter verò & tranſpoſito priuatiuo. quod enim nulli ineſt A. neque B. nulli inerit. Si igitur acceptum fuerit C. A. quidem toti non ineſſe: A. C. quidem propoſitio uera erit, altera autem falſa.

Et rurſus quod omni B. ineſt, accipere ineſſe nulli A. Falſum. neceſſe enim, ſi B. omni, & A. alicui ineſſe. Si igitur acceptum fuerit, C. ineſſe quidem omni B. nulli uerò A. C. B. quidem uera erit, C. A. autem falſa. Planum igitur quod & ambabus exiſtentibus falſis, & altera ſolum, erit ſyllogiſmus deceptorius in indiuiduis. 16

Ignorantia autem non ſecundum negationem, &c. 1

Intentio Ariſt. ex Philop. Conuenit, vt dicit Philopon. ſcienti non ſolum ſcientiæ cognitionem tradere, ſed quæ ſcientiæ opponatur ignorantia, exponere. cum igitur Ariſt. de ſcientia & modis quibus eam conſequimur tractauerit, nunc de ignorantia ſcientiæ oppoſita, ac quibus uiis eam imbibamus differit: & quia ſicut ſcientia erat de immediatis & mediatis propoſitionibus, ita etiam ignorantia, de utraque ignorantia differit, & quæ fit ſecundum propoſitiones immediatas, & hoc in capite præſenti, & quæ fit ſecundum mediatas, & id in capite ſequenti, cum autem immediatæ ſint in duplici differentia, affirmatiuæ, & negatiuæ, prius de negatiuarum ignorantia, quæ ſolum fit in prima figura, poſtea de affirmatiuarum etiam ignorãtia, quæ fit in prima, & tandem de earundem affirmatiuarum ignorantia quæ fit in ſecunda differit: tertia enim figura cum non concludat uniuerſaliter, excluditur, hic enim de uniuerſalibus & per ſe eſt ſermo, & eadem ratione excluduntur modi particulares aliarum duarum, & tantum eſt ſermo de vniuerſalibus.

Duplex ignorantia. Proponit igitur duplicem eſſe ignorantiam, & ſecundum negationem, & ſecundum diſpoſitionem: illa eſt ſecundum negationem quæ eſt ſimplex negatio & carentia ſcientiæ, quam ignorantiam ruſtici, pueri, & ii qui nihil didicerunt habent, quæ non aliud eſt quàm non habere rei cognitionem, illa uerò dicitur ignorantia ſecundum diſpoſitionem, cum opinamur oppoſitum veritatis, vt qui opinaretur hominem non eſſe riſibilem, plantas non habere uitam, talis haberet ignorantiam diſpoſitionis.

Adhuc,

Adhuc ista ignorantia dupliciter cótingit, uno modo sine syllogismo, cum nimirum uel auctoritate aliqua, uel uana experientia, aut exemplo, aut consuetudine aliquis deceptus opinatur oppositum ueritati, ut qui solem paruæ quantitatis propter uisum iudicaret, aut qui triangulum non æquiualere duobus rectis, cum tres angulos uideat, existimaret, aut qui aliquod falsum acciperet sine consideratione rationis, hi haberent ignorantiam dispositionis simplicē & sine syllogismo. altero modo talis ignorantia euenit per syllogismum, cum nimirum aliquo syllogismo decepti opinamur oppositum ueritatis præsertim necessariæ, nam de hac est sermo, & talis definitur ab Arist. sic per syllogismum facta deceptio.

Assignat autem discrimen inter utramque, unā ignorātia sine syllogismo simplex est, idest qui sine syllogismo in aliquo decipitur, tantum in illo decipitur, at qui in aliquo per syllogismum decipitur, in multis decipitur, nam syllogismus probans falsum, aut uanum, aut utramque præmisā habet falsam. hic. n. loquimur de syllogismo ignorantiæ opposito scientiæ præcedenti tm̄ in materia, quæ falsis probare intendit oppositū ueritatis necessariæ & sciētificę.

2 Non sit enim A. in nullo B. &c.

Incipit docere quid sit decipi in negatiuis immediatis, quod quidem est cum opinamur oppositas uniuersales affirmatiuas ueras per aliquod principium & medium falsum, quod in Barbara fit; nam solum in modo hoc uniuersaliter affirmatiue concludimus. dicit igitur; non sit A. in B. id est sit aliqua negatiua immediata, puta nulla substātia est quātitas: si aliquis per aliquid medium C. puta numerū existimet omnē substantiam esse quantitatem, sic omnis numerus est quantitas, omnis substantia est numerus, ergo omnis substātia est quātitas decipitur in negatiuis immediatis.

3 Contingit igitur utrasque propositiones

Ostendit primo quoties in negatiua immediata decipimur inferentes oppositam affirmatiuam falsam, posse utramque præmissam esse falsam, & similiter posse unam esse ueram, & alteram falsam; quod autem utraque possit esse falsa, patet: sumatur ista propositio cuius sit ignorantia. omne B. est A. nempe omnis substantia est quantitas, si pro medio sumamus aliquid de quo nō fit. A. supple. quantitas, & ipsum nō sit de B. nempe de substantia, & sit C. nempe color, tunc contrarie sumendo, id est affirmā do quantitatem de illo de quo negabatur & ipsum affirmando de substantia de qua negabatur, utraque præmissa erit falsa, sic, oīs color est quantitas, oīs substantia est color ergo omnis substantia est quātitas: sensus est, quod si illam probemus per mediū de quo uniuersaliter prædicatum non affirmetur, quoq; de subiecto conclusionis et uniuersaliter non affirmetur, tunc utraque propositio erit falsa, sicut conclusio.

Potest autem sic se habere, &c. 4

Quod autem tale medium sic ad conclusionis extrema se habere possit, probat primum, quia illud medium C. non prædicatur uniuersaliter de subiecto conclusionis in minori, quia illud subiectum est generalissimum, de quo nihil uniuersaliter prædicatur & de ipso prædicatum non prædicatur; uniuersaliter in maiori, prædicatū enim erat unum generalissimum, quod non de omnibus entibus affirmatur; ob id possem sub eo sumere aliquid de quo ipsum non affirmetur uere.

Sed alteram contingit ueram, &c. 5

Probat etiam posse in simili ignorantia unam propositionem esse ueram, sed hanc impossibile est esse minorem, quæ semper erit falsa, quam uocat B.C. maior pōt esse uera, quam uocat A.C. q̄ minor non possit esse uera declarat, quia in minori subiicitur subiectum conclusionis uniuersaliter affirmatiuæ subiecto maioris, est. n. minor primæ figuræ semper affirmatiua, at cum subiectum cōclusionis sit generalissimū, nihil uere de eo uniuersaliter affirmabitur, manebit igitur uera, minor uero falsa.

Vt si A. & in C. & in B. indiuisibiliter est, &c. 6

Probat maiorem posse ueram esse, & minorē falsam, quod. n. minor semper sit falsa probatum est, & nota rationē, quæ obscura est;

est: demus illam conclusionem immediatā, nulla quantitas est substantia, nullum B. est A. tunc A. nempe substantia immediate & indiuisibiliter negatur de B. quātitate sub substantia. iterum sumamus subiectum de quo immediate affirmetur, puta corpus, dicatur C. hoc stāte impossibile est quod corpus C. affirmetur de quantitate B. nam ut egregie dixit Phil. cum unum prædicatum de duobus prædicatur, primo & immediate, siue de utroque negatiue, siue de altero affirmatiue, de altero negatiue, siue ď utroque affirmatiue impossibile est ꝙ illa duo affirmentur adinuicē, ut ipse bene probat.

Cum igitur substantia de quantitate immediate negetur, de aliquo uero, affirmetur immediate, puta corpore, si quis ad ꝓbandam affirmatiuam falsam, omnem quātitatem esse substantiam, sumat pro medio in prima figura illud immediatum affirmatiuum substantiæ, faciet minorem ueram, sed minorem falsam, nam minor erit affirmatiua ex duobus immediatis eiusdē prædicati, quod esse non potest.

Nota autem sensum literæ secundum Alex. cum A. puta prædicatum est indiuisibiliter in B. & in C. & mediate de utroque prædicatur, sed cum discrimine, nam de B. negatur immediate, quod est subiectum conclusionis, de C. uero affirmatur, quod est subiectum maioris.

7 Differt autem nihil, &c.

Docet quamuis sub conclusionis prædicato sumamus aliquid mediatum, contingere maiorem ueram, minorem falsam esse; ut si dicas omnis homo est substantia, omnis quantitas est homo, ergo omnis quantitas est substantia. Nota illam priorē probationem esse necessariam, nempe quādo est necessarium quod minor falsa, maior sit uera ex ratione immediatæ prædicationis: modo hæc probatio est duplex, nam maior probatur uera, quia est de inferiori affirmatiua minor falsa, quia nihil de generalissimo affirmatur uniuersaliter,

Concludit se dixisse de ignorantia negatiuæ, quæ in fit per primam. hęc enim sola concludit uniuersaliter affirmatiue: oportet ut de ignorātia affirmatiuę immediatæ agat, quæ fit cum oppositā negatiuā vniuersalem existimamus ueram per syllogismū cum autem talis syllogismus inferens negatiuā fiat in prima & secunda figura, prius de eo qui in prima fit tractat.

Contingit igitur vtriusq; falsis, &c. 8

Tractat modo de ignorantia immediatæ affirmatiuæ in prima figura, quę est, cū negatiuam oppositam inferimus uniuersaliter, quod fit in Celarent, & tunc ex utraque falsa procedere possumus, & id modo probat. sit affirmatiua immediata, omnis homo est animal, scilicet omne B. est A. ignorantia sit opposita, nullus homo est animal: tunc si pro medio sumamus aliquid de quo etiā immediate affirmatur animal, puta C. leo, utraque erit falsa, maior quia est negatiua, & negamus prædicatum de eo de quo immediate affirmatur, minor ēt est falsa. quia affirmamus duo immediata eiusdē prædicati, quæ, ut diximus, affirmari nequeūt, ut si dicas, nullus leo est animal, oīs homo est leo, ergo nullus homo est animal.

Contingit autem & altera falsa &c. 9

Probat etiā in eadē figura posse unā tm̄ propositionem esse falsam, siue hęc sit maior, siue sit minor, sed primo ostendit cur maior, puta A. C. est uera, & minor B. C. falsa: rō aūt ꝓp quā maior possit esse uera, est, quia cum prędicatū conclusionis ignoratæ nō prædicē de oīb. si pro medio sumatur aliquid corū quib. non inest, erit maior uera, in qua negamus prædicatum de tali medio, ut si ad eandem conclusionem, nullus homo est animal, sumatur ab animali lapis, & dicatur nullus lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo nullus hō est animal.

Sed quæ est C. B. falsa, &c. 10

Quod uero minor sit falsa: postquam maior est uera, probat, quia cum aliquod prædicatum de aliquo uniuersaliter affirmatur, & de altero negatur etiam uniuersaliter, est impossibile quod illa duo affirmentur, uerbi gratia si animal de homine uniuersaliter affirmatur, & lapide uniuersaliter uere negatur, non poterit lapis affirmari de homine, nam si affirmetur, sequetur contradictoria alterius uniuersalis, aut affirmatiuæ, aut negatiuæ; ut si dices, nullus lapis est aīal, & ad das, hō est lapis aut lapis est homo, sequetur homo non est animal, aut Ferio, aut in Felapton, similiter

liter si dices, oīs homo est aīal, & homo est lapis, sequitur, lapis est animal, in Diatisi.

Hoc est igitur quod dicit: si detur maior negatiua vera, nullum C. est A.f.nullus lapis est animal, cum animal de omni homine prædicetur, puta A. de omni B. nō poterit C. de B.i. lapis de homine affirmari vniuersaliter, alter inferetur oppositum maioris negatiuæ, dicēdo, oīs hō est aīal, lapis est homo, ergo lapis est animal, contra eam maiorem, nullus lapis est animal.

Addit rationem alteram ꝑpter quam oportet esse minorem falsam, quia cū maior fuerit uera, si minor etiam esset uera, iā conclusio non esset falsa nam ex utraque vera non fit conclusio falsa, at conclusio est falsa, cum sit negatiua opposita affirmatiuæ immediatæ, ergo stante maiore uera, necessario minor est falsa, forma enim syllogismi bona esse supponitur.

11 Sed & eam quę est C.B. contingit ueram esse &c.

Probat modo minorem C.B. posse esse ueram maiori falsa existente, quod fiet cū medius terminus, puta C. fuerit sub prędicato & superius subiecto, tunc enim de ipso prædicatum negare in maiori, falsum erit, ipsum uero de subiecto affirmare in minori, erit uerum, uerbi gratia, si per syllogismū ignoretur ista, nullum animal est viuens, per hoc mediū, corpus, tunc maior falsa, minor uera erit: vt nullum corpus est animal, omne viuens est corpus, ergo nullum viuens est animal: quando dicit, si B. sit in C. & in A. sensus est, si subiectum conclusionis sit in C. i. in medio, & in A. i. prędicato cōclusionis, tunc vniuersaliter negare in maiori. A. de C. falsum erit, sed uerū affirmare in minori C. de B. Ecce eū decipi contingit in prima figura circa affirmatiuas immediatas, & ex vtraq; propositione falsa, & ex vna falsa, altera uera existente.

12 Sed in media figura, &c.

Transit ad ostendendum in secunda figura quando in affirmatiuis decipiamur inferendo negatiuas oppositas: & primo docet nō posse utrasque propositiones esse in totum falsas. Vocat vniuersales, tam affirmatiuas, quam negatiuas in totum falsas quæ secundum nullum singulare ueritatem habent, ut nullus homo est animal, omnis homo est lapis: in parte uero falsæ dicuntur, quæ secundum aliqua singularia veræ sunt, ut omne animal est gressibile, nullum animal est bipes.

Dicit ergo, in secunda figura cum cōclusio est falsa opposita immediatæ affirmatiuæ, non posse utrasq; propositiones esse falsas in totum, cuius probatio difficilis est.

Propterea aduerte quod in secūda figura medium sit in utraq; præmissa prædicatū, ac ob id de uno extremo conclusionis debet affirmari in una, de altero uero negari: aliquando tamen maior est affirmatiua vt in Camestres, aliquando uero minor, vt in Cesare. Loquamur ergo de priori: ut vtraque huius propositio sit in totum falsa, medium debet nulli prædicato conclusionis inesse, & omni subiecto competere, sic enim fiet ut maior affirmatiua sit falsa, in qua medium de conclusionis prædicato affirmamus, & minor falsa, in qua mediū de subiecto conclusionis negamus, oppositum sit in Cesare, nam mediū debet omni prædicato, & nulli subiecto inesse, sic.n. erit utraque in totum falsa.

Dicit igitur Arist. fieri non posse ut tale medium detur, quando conclusio est affirmatiua vniuersalis immediata, ut omnis homo est animal, nam tunc contraria negatiua esset uera, ut patet, si des.n. in Camestres aliquid quod de nullo animali, & de omni homine prædicatur, argumentabor sic ex ipsis, nullum aīal est puta D. oīs homo est D. ergo nullus hō est aīal: propositiones per se ueræ, ergo conclusio. similiter, si des in Cesare aliquid quod de omni aīali & nullo homine uere dicatur, argumentabor in Camestres ex datis, oē aīal est D. nullus homo est D. ergo nullus homo est animal: non igitur cum infertur negatiua opposita immediatæ affirmatiuæ, potest utraque præmissa in totum esse falsa.

Probat modo id Aristo. nam si utraque est falsa in totum in Camestres, ex contrarijs quæ erunt ueræ inferam in Cesare cōclusionem eandem falsam esse ueram, & ex utraque etiam falsa in Cesare inferam ex contrarijs utriusque ueris in Camestres conclusionem illam falsam esse ueram v. g. fiat syllogismus, omne animal est D. nullus homo est D. ergo nullus homo est animal. si das propositiones utrasq; falsas in totum, ergo contrariæ erūt veræ,

veræ; sumam illas in Cæsare, & probabo veram conclusionem falsam, sic nullum animal est D. omnis homo est D. ergo nullus homo est animal. Si propositiones ueræ, conclusio erit uera. idem de Cæsare. non ergo decipi possumus ex utraque propositione in toto falsa in secunda figura.

13 In aliquo autem utramque &c.

Ostendit posse aliquando esse utramque propositionem in parte falsam, vt si sumas medium particulariter competens utrique extremo, tunc negare de altero vniuersaliter, de altero uerò affirmare, erit in parte falsum: ut si ignoraretur, nullum animal esse uiuens, per brutum, sic; omne uiuens est brutum, nullum animal est brutum, ergo nullum animal est uiuens, esset in parte utraque falsa. idem fit econuerso, posito priuatiuo, id est priori negatiua, & minori affirmatiua, scilicet in Cæsare, sicut in Camestres.

14 Alteram autem falsam, &c.

Cum probasset ex utraque falsa in parte, non tamen in tota, posse aliquem decipi in secunda figura circa immediatas affirmatiuas nunc ex altera etiam tantum falsa decipi posse docet, quæcumque sit; at quia sunt duo modi, Camestres, & Cæsare osten dit quando in Camestres ex una uera, altera falsa decipiamur, postea in Cæsare. ac primum, quando in Camestres maiori uera, minor falsa, deinde econtra. dicitur igitur, sume superius prædicato, quod dicitur A. nam hoc etiam superius erit subiecto B. & pone pro medio, & sit C. tunc fiet maior uera, & minor falsa. vt si ignorantia est huius, nullus homo est animal, per uiuens sic; omne animal est uiuens, nullus homo est uiuens. ergo nullus homo est animal.

15 Iterum quod in B. nullo est &c.

Quod si medium nulli insit subiecto, tunc non omni prædicato inerit, & fiet maiori affirmatiua falsa, minor uera, & sic; omne animal est brutum, nullus homo est brutum, ergo nullus homo est animal.

16 Similiter autem fit transposito priuatiuo.

Hoc etiā fieri in Cæsare docet, sed prius quod maior uera; vt si medium sumas extraneum utrique extremo, sic; nullum animal est insensibile, omnis homo est insensibilis, ergo nullus homo est animal, quod si medium omni subiecto insit, tunc alicui inerit prædicato, & fiet maior falsa, & minor uera; vt si dicas, nullum animal est rationale, omnis homo est rationalis, ergo nullus homo est animal. aduerte has literas in hoc capite, per C. medium per B. minus per A. maius extremum intelligi, per A.C. maiorem, per C.B. verò minorem. Concludit in immediatis decipi posse, & ex utraque falsa, & ex altera tantum.

De ignorantia in immediatis propositionibus.

CAPVT XIII.

IN his verò, quæ insunt non indiuiduè, aut non insunt, quandoquidem per proprium medium efficiatur falsi syllogismus, non possunt ambæ falsæ esse propositiones, sed ea solum, quæ est ad maius extremum. Dico autem proprium medium, per quod fit contradictionis syllogismus. 1

Insit enim A. ipsi B. per medium C. quoniam igitur necesse est C. B. affirmatiuam accipi, cum sit syllogismus: planum, quod semper hęc erit uera, non enim conuertitur: A. C. verò falsa, hac enim conuersa contrarius fit syllogismus.

Consimiliter autem & si ex alia coordinatione acceptum fuerit medium, vt D. licet in toto A. sit, & de B. omni prædicetur: necesse enim D.B. quidem propositionem manere, alteram uerò conuerti. quare hæc quidem semper uera, illa autem semper falsa. & quasi talis deceptio eadem est ei, quæ est per proprium medium. 2

Si uerò non per proprium medium efficiatur syllogismus: quando 3

do sub A. quidem sit medium: ipsi vero B. nulli insit: necesse est falsas esse ambas. accipiendæ namq; sunt econtrario, quam se habent propositiones, si debet syllogismus fieri. sic autem acceptis, ambę efficiuntur falsæ quemadmodum si A. quidem toto D. inest: D. vero nulli eorum, quæ B. his enim conuersus syllogismus erit, & propositiones ambæ falsæ.

5 Quando vero medium non sit sub A. vt D. A.D. quidem vera erit, D.B. autem falsa, nam A.D. quidem vera, quoniam non erant in A. ipsum D. D.B. autem falsa, quoniam si esset vera, & cōclusio vera esset, sed erat falsa.

Sed cum per mediam figuram efficitur deceptio, ambas quidem nō contingit falsas esse propositiones totas. Cum enim sit B. sub A. nihil contingit, huic quidem omni, illi uero nulli inesse, quemadmodum dictum est & prius.

6 Alteram autem euenit, & utramlibet. Si enim C. & A. & B. insit, si acceptum fuerit, ipsi quidem A. inesse, ipsi uero B. non inesse: A. C. quidem uera erit, altera autem falsa. Rursus, si acceptum fuerit C. ipsi quidem B. inesse, A. uero nulli: B. C. quidem uera erit, altera autem falsa.

Si igitur priuatiuus sit deceptionis syllogismus, dictum est, quando & per quæ erit deceptio.

7 Sin autem affirmatiuus, quando quidem per proprium medium, impossibile ambas esse falsas: necesse est enim C.B. manere, si quidem erit syllogismus, quemadmodum dictum est & prius. quare C.A. semper erit falsa: hæc enim est quę conuertitur.

Consimiliter autem etsi ex alia coordinatione accipiatur medium, quemadmodum dictum est, & in priuatiua deceptione. necesse enim D. B. quidem manere, A. D. autem conuerti. & deceptio, eadem est ei quę prius.

Quando autem nō per propriū: 8
si D. quidem sit sub A. hęc quidem erit uera, altera autem falsa: euenit enim A. pluribus inesse, quę nō sunt sub se inuicem.

Si uero non sit D. sub A. planum 9
quidem, quod hęc semper erit falsa, affirmatiua namque accipitur, D.B. vero contingit, & veram esse, & falsam: nihil enim prohibet, A. quidem nulli D. inesse, D. vero ipsi B. omni: ut animal scientię, scientiam autem Musicę. Neque rursus si neque A. nulli eorum, quę D. neque D. nulli eorum, quę B. Manifestum igitur, quod non existente medio sub A. & ambas euenit falsas esse, & utram volueris.

Quot igitur modis & per quę euenerit fieri deceptiones. quę secundum syllogismum, & in immediatis, & in iis quę per demonstrationem, manifestum.

In iis autem, quę non indiuisibiliter. 1

Intentio Arist. in hoc ca.

Postquam de immediatorum ignorantia tradidit, nunc de mediatis dixerit, ac primo de ignorantia affirmatiuarum in prima figura, quæ contingit cum oppositas negatiuas opinamur per syllogismum possumus autem ignorare has dupliciter aut per proprium medium, aut per medium non proprium; uocatur medium proprium, in quo talis affirmatiua uera demonstratur, ut animal rationale demonstrat

ſtrat hominem eſſe riſibilem, cum igitur per tale medium decipimur, ideſt illud aſſumimus ad probandam oppoſitam negatiuam, eſt ignorantia per proprium mediũ ut ſi dicat quis, nullum animal rationale eſt riſibile, omnis homo eſt animal rationale, ergo nullus homo eſt riſibilis.

Idem contingit in negatiuis mediatis, eſt enim proprium medium, quod demonſtramus non eſſe: ut per animal rationale demonſtramus: nullum hominem eſſe hinnibilem, cum igitur de illo probamus oppoſitum, ſic, omne aial rationale eſt hinnibile. omnis homo eſt animal rationale, ergo omnis homo eſt hinnibilis, eſt ſimiliter ignorantia per medium proprium, tale medium dicit Ariſt. eſſe id per quod fit ſyllogiſmus contradictionis, i. ſyllogiſmus probans oppoſitam concluſionem ueram; cum uero non per tale mediũ contingit in ignorantia, dicitur per mediũ non proprium.

Dicit igitur Ariſt. quod quoties in mediatis decipimur per medium proprium non contingit propoſitionem utramque falſam eſſe, ſed minor eſt uera: quæ autem eſt uerſus maius extremum, id eſt maior, falſa; ratio autem hæc eſt, quia eſt eadem minor ſyllogiſmo ignorantiæ, & in ſyllogiſmo contradictionis & ueritatis. in vtroque enim eſt affirmatiua, cum ſit in prima figura, maior uero non eſt eadem ſed conuerſa, ideſt mutata in contrariam negatiuam ſicut concluſio, ut patet, ſi dicas, omne animal rationale eſt riſibile, omnis homo eſt animal rationale, ergo omnis homo eſt riſibilis, eſt ſyllogiſmus ueritatis: iſte uero ignorantię, nullum animal rationale eſt riſibile, omnis homo eſt animal rationale, ergo nullus homo eſt riſibilis hoc literis explicat ſolum affirmatiuis per A. maius extremum, per B. minus, per C. medium, intelligit: conuerti uero vocat mutari ex affirmatiua contraria in oppoſitam negatiuam; & quod minor ſit uera, probat, nam mutata & conuerſa maiori ſyllogiſmi ignorantiæ, manente minori fit cõtrarius ſyllogiſmus uerus.

Similiter autem eſt ſi ex alia &c.

2 Oſtendit quod quamuis non ſit mediũ proprium per quod demonſtretur concluſio, ſed ſit ex alia coordinatione, nempe ſit medium quo quocunque modo concluſio nis illius ueritas probetur, ſi per illud decipi contingat: minor futura ſit uera, quia eſt eadem quæ erat in ſyllogiſmo uero: ſed maior falſa. quia mutata in negatiuam, ut ſi per riſibile decipiamur: opinantes hominem non eſſe animal rationale, quamuis riſibile non ſit medium demonſtratiuum, tamen quia per id probatur uere hominẽ eſſe animal rationale, cenſetur proprium medium. idem de aliis mediis ueritatis.

Si vero non per proprium medium, &c. 3

Manifeſtat quando non eſt medium propriũ poſſe utraſque propoſitiones eſſe falſas, ut ſi medium ſit de quo omni prædicatum dicitur, & quod de nullo ſubiecto dicatur, tunc enim cum contrario modo ſumendæ ſint propoſitiones, erunt falſæ, nam in maiori prædicatum concluſionis negari debet de medio, de quo uere affirmabatũ & in minori affirmari de quo uere negabatur. ſit enim ſyllogiſmus primę figuræ. Celarent. v. g. ſit concluſio, nullus homo eſt ſenſibilis, nullum B. eſt A. ſumatur mediũ D. irrationale, ſiat ſyllogiſmus talis, nullum irrationale eſt ſenſibile, omnis homo eſt irrationalis, ergo nullus homo eſt ſenſibilis, tunc utraque eſt propoſitio falſa.

Cum uero non ſit ſub A. medium 4

Probat etiam poſſe maiorem eſſe uerã, & minorem falſam, ut ſi ſub maiori extremo ſumamus medium cui nõ ineſt ipſum, tunc maior erit uera A. D. quia eſt negatiua, minor uero D. B. falſa, quia cum concluſio ſit falſa, & maior uera, neceſſario minor erit falſa, ut ſi ſub ſenſibili ſumatur planta, ſic: nulla planta, eſt ſenſibilis, omnis homo eſt planta, ergo nullus homo eſt ſenſibilis: prætermiſit non abſque ratione poſſe etiam maiorem falſam, minorem ueram eſſe ut ſi ſub ſenſibili ſumatur. cui ipſum ineſt, & quod etiam ineſt homini, & ſubiecto, ut animal; ſic, nullum animal eſt ſenſibile, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo eſt ſenſibilis: quia iſtud medium eſt proprium, fieri autem non poteſt quod cum medium non eſt proprium, poſſit minor eſſe uera, eſt enim affirmatiua, medium autem non proprium, nequit uere affirmari de ſubiecto, eſſet enim ſimile proprio ut diximus.

Sed

5 Sed per mediam figuram, &c.

Nunc de ignorantia earundem mediatarum affirmatiuarum in secunda figura tractat, ac dicit idem prorsus quod superius dixit de immediatis, nō posse utramq; propositionem in totum falsam esse, quia cum prædicatum uere insit subiecto, nō poterit medium inueniri quod de uno uniuersaliter affirmetur; de altero uniuersaliter negetur, quod necessariū est utraque sit falsa. relege superiorem locum de immediatis; illic late declaratum & probatum est hoc.

6 Altera verò potest esse falsa, &c.

Sed unam falsam: alteram ueram, siue maior, siue minor sit, esse posse ostendit: nā si sumatur medium comparans utrique extremo: tunc si maior sit affirmatiua, & minor negatiua, ut in Camestres, erit prior uera, posterior falsa, sic: omne sensibile est animal, nullus homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis. si uero idem econtra fiat in Cesare, ut sit maior negatiua minor affirmatiua, prior falsa, posterior erit uera: sic, nullum sensibile est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis. concludit se iam de ignorantia affirmatiuarum quæ per syllogismum negatiuum fit dixisse, tam in prima quam in secunda figura.

7 Si uero sit affirmatiuis, &c.

Nunc de ignorantia negatiuarū tractat, quæ fit per affirmatiuas oppositas in prima figura, ac docet id quod in principio de affirmatiuis, cum sit ignorantia per medium proprium. minores semper ueras, maiores falsas esse, quia illæ sunt eædem quæ erant in syllogismo uero, hę uero sunt contrariæ; ut hominem esse hinnibilem, per animal rationale ignoremus, sic omne animal rationale, est hinnibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est hinnibilis, utitur eisdem dictis literis idem docet cum medium est ex alia coordinatione, quod declaratum est prius.

8 Cum uero sit non per propriū, &c.

Ostendit modo quando non per mediū proprium fit, posse maiorem ueram, minorem uero falsam esse, ut si sub maiori extremo sumatur aliquid ipsum inest, potest enim unum de pluribus pdicari, de uno affirmatiue, de altero negatiue, ad id talia duo non poterunt affirmari ad inuicem vere, ut si sub A. hinnibili sumas D. equum sic omnis equus est hinnibilis, omnis homo est equus, ergo omnis homo est hinnibilis, tunc maior uera, minor falsa erit.

9 Si vero non sit D. sub A. &c.

Cum autem medium puta D. nō est sub A. idest maiori extremo, semper sic maior est falsa, cum sit affirmatiua. non enim ista ignorantia prouenit nisi in Barbara; hic enim concluditur uniuersalis affirmatiua at minor tali medio existenti, potest aliquādo uera, aliquando falsa esse, quæ dicitur C. D. nam cum D. id est medium omni subiecto inerit minor erit, uera, pōt enim esse quod illud maius extremum competat nulli medio, quod competit omni subiecto, sicut animal nulli scientiæ competit, scientia uero omni Musicæ: inest. si uero tale medium nulli insit subiecto. sicut ipsi nulli inest prædicatum, utraque falsa erit ex quibus cōcludit iam de ignorantiis tā mediatorū q̄ immediatorum tractasse.

De ignorantia puræ negationis.

Cap. XIII.

PLanum autem est, & quod si quis sensus defecerit, necesse, & scientiam aliquam deficere, quam impossibile est accipere. 1

Si quidem addiscimus, aut inductione, aut demonstratione. Est autem demōstratio ex uniuersalibus, inductio vero ex iis, quæ secundum partem: impossibile autem uniuersalia speculari nisi per inductionem. 2

Quoniam & quæ ex abstractione dicuntur, erūt per inductionem; nota si quis voluerit nota facere. 3

Quomodo insunt vnicuiq; generi nōnulla, & si nō separabilia sunt, secundū quod tale*hoc vnūquodq; 4 *a.l. qualitates.

Inducere autem non habentes sensum. impossibile, singularium 5

namque sensus est, non enim contingit accipere ipsorum sciẽtiam; neq; enim ex uniuersalibus sine inductione, neque per inductionẽ sine sensu.

1 Manifestum est autem, &c.

Intentio Arist. De ignorantia puræ negationis tractat quæ est non scire quod sciri poterat. docet autem quando necessaria sit talis ignorantia, & constituit conclusionem hanc de deficiẽte aliquo sensu, necessario deerit aliqua scientia, quam non poterit ille cui sensus deest accipere.

Nota. Nota hic loqui de defectu a natiuitate, cum enim aliquis sensus usus est, quem postea amisit, poterit habere scientiam eorũ, quæ tali sensu præcipiuntur: potest enim factus cæcus, si primum vidit, scientiam de coloribus consequi: non tamen qui a natiuitate uisu priuatus est.

Nota. Nota similiter ꝙ dicit, aliquam scientiã defecturam, quia ex defectu vnius sensus solũ deerit scientia illorum quæ tali sensu percipiuntur: cæcus. n. scientia colorum, surdus scientia sonorum priuabitur, non aliis.

Nota. Non similiter quod dicit, quam impossibile est accipere, quia non priuabitur ille sciẽtia; quasi illam habuerit, & per sensus defectum amiserit, hoc enim est falsum, cũ enim scientiam habemus semel, licèt postea sensus destruatur, non idcirco scientia destruitur, sed priuatur sciẽtia ad hunc sensum, quod nunquam illam acquiret, proptérea dicit, quam impossibile est accipere.

2 Si quidem discimus, aut per inductionem, &c.

1. Conc. Prædictam conclusionem probat tali ratione; scientia aut inductione, aut demonstratione accipitur, sed inductio, & demonstratio pendent a sensu, ergo hoc deficiente perit inductio, demonstratio, ac perinde scientia. minor probatur, nam inductio fit ex particularibus, quæ notum est sensu percipi, demonstratio uero ex uniuersalibus quidem primo, sed cum uniuersalia hæc non nisi inductione cognoscantur, etiam dependet demonstratio a sensu.

Nota. Hic aduerte propositiones quæ in scientia sunt esse in dupli ci differentia, quædam immediatæ, quæ causam non habent, & in illa scientia saltem causa earũ non consideratur, & uia cognoscẽdi has est per sensum & inductionem, ut docet 2. Post. c. vlt. quædam sunt mediatę quæ causam habent, & earum cognitio est per demonstrationem: vnde mediatas per immediatas demonstramus, immediatas vero inductione percipimus, vt experientia ostendit ignem esse calidum, tñ ex hac demonstramus esse leuẽ.

Aduerte etiam cum Auer. quod Arist. hic nõ loquitur de uniuersalibus principiis illis quæ sunt cõissima, sed de principiis ex propositionibus quę sunt proprię subiectis peculiaribus sensu perceptis hæ enim sunt quæ inductione colliguntur, per quas reliquas mediatas conclusiones demõstramus. *Nota.*

Quoniã & quę ex abstractione, &c. 3

Ostendit Arist. hæc uniuersalia propria sensibiliũ inductione, cognosci & est probatio a minori, vniuersalia enim mathematica, quæ minus uidentur indigere sensu & inductione, cum sint abstracta, indigent inductione, ergo & uniuersalia sensibilia, quę minus abstracta sunt, magisq; sensui proxima. antecedens patet, nam a puncto in punctum lineam ducere, super quodlibet centrum quantumcunq; occupando spacium circulum describere, & similia, hæc singularium inductione nota fiunt. *Phil. & S. Tho. communes digni tates in ductione tolli putant.*

Quia sunt in vnoquoque genere. 4

Quamuis locus hic aliter ab aliis exponatur existimo sensum esse, ut uelit ostendere tam in sensibilibus, quam in mathematicis esse uniuersalia quæ inductione cognoscãntur, quãuis non omnia; sunt enim alia quæ demõstratione immediate cognoscuntur, sed hæc ex aliis pendent, quę inductione probantur, cum non sint realiter extra singularia, & separata, sicut in sciẽtiis consideratur: vniuersalia enim mathematica realiter in sensibilius sunt, ob id dicit, in vnoquoque genere, nempe sensibilium & mathematicorum esse quædam, quæ nimirum inductione cõgnoscũtur, quamuis hęc non sint separabilia, id est, cum hæc non sint abstracta, secundum quod huiusmodi unumquodque est, id est sicut in scientiis talia considerantur.

5 Inducere autē non habentes, &c.

Vera hæc copulantur illis; impossibile est vniuersalia speculari nisi per inductionem, inductio autem est ex singularibus, singularia autem non scientia, sed sensu percipiuntur, ergo sensu destructio singulare non percipitur, nec fit inductio, nec uniuersale cognoscitur, nec demonstratio procedit.

An deficiente sensu deficiat scientia illius subiecti.

Dubitatur primo, an sit in uniuersum verum quod deficiente sensu deficiat scientia quæ est in intellectu. dico, nihil intellectum cognoscere, quod aliquo modo non omnia sub sensu sunt, ideo etiam non eodem modo ab intellectu cognoscuntur, aliqua enim secundum suos effectus tantum sensui subduntur, & talia sunt entia realiter separata, Deus optimus max. & intelligentiæ, quæ nullo sensu percipiuntur, nisi per extrinsecos suos effectus, aliqua sensui substant secundum similia, vt cum vidimus vnam vrbem, per eam, quas non vidimus intelligimus alia secundum partes, vt cum uiso auro per se, & monte, statim montem aureum imaginantur. alia secundum se, vel ea quæ sunt in se, vt accidentia sensibilia, & substantiæ quæ sub istis sunt. Impossibile igitur est, quòd intellectus intelligat ea quorum nihil percepit aliquo sensu, vnde si omnes sensus alicui deficerent a natiuitate, quod fieri non potest, nihil intellectus intelligeret: non tamen eodem modo, vti diximus, intellectus intelligit ea quæ sensu percipiuntur, nam quæ quarto aut tertio modo, & aliquando secundum cognoscuntur intellectione confusa & commutatina, intelligi non dicuntur, qualiter prima cognoscuntur, sed distincta & propria notiora, propterea res immateriales obscurè in hac vita cognoscimus.

Alterum dubium. Dubitatur an in præsenti ita amplius sit sensus Aristotelis. dico limitate magis hic loqui Aristotelem, solum enim est sermo de his quæ secundum se, vel aliquid sui sensu percipiuntur aliquo quorum est cognitio intellectus distincta, hæc enim illo sensu deficiente non scientur: nec loquitur de principiis communissimis, quamuis ista dependeant a sensu, non quod inductione probentur, sed quod sensu terminorum significationes, nempe res ipsas, necessarium sit apprehendere, de quibus dicemus 2. Post. c. 18.

Syllogismum omnem ex tribus constare terminis, maiori, minori, ac medio, & hos in infinitum tam in propositionibus affirmatiuis, quàm negatiuis abire non posse.

CAPVT XV.

1 Est autem omnis syllogismus per tres terminos, & qui quidem monstrare potest, quod A. inest ipsi C. eo quòd inest ipsi B. & hoc ipsi C. priuatiuus autem alteram quidem propositionem habens, quod aliud quid alii inest, alteram uerò, quod non inest. Manifestum igitur quod principia, & quæ dicuntur suppositiones hæ sunt: accipientem enim hæc ita necesse est monstrare, vt quod A. inest ipsi C. per B. Rursus uerò, quod A. ipsi B. per aliud medium, & quod B. ipsi C. consimiliter.

2 Secundum opinionem igitur syllogizantib. & solum dialecticè, planum quod hoc solum considerandum, si ex quibus contingit probabilissimis fiat syllogismus. quare & si est aliquid in veritate eorum, quæ sunt A. B. medium, videtur autem non esse, qui per hoc syllogizauit, syllogizatus est dialecticè. Ad ueritatem autem ex iis, quæ insunt, oportet considerare, se habet autem sic.

3 Quoniam est quod ipsum quidā de alio prædicatur non secundū accidens, dico autē secūdum accidens, vt album aliquando illud dicimus esse hominem, nō similiter dicentes

& hominem album, hic quidē enim non alteram aliquid existens album est, album uerò, quoniam accidit homini esse albo, sunt itaque nonnulla talia, vt per se prędicentur.

4 Sit igitur C. tale, quod ipsum quidem non amplius insit alij, huic autem B. primo, & non sit aliud intermedium, & rursus * E ipsi ipsum F. consimiliter, & hoc ipsi B. an igitur hoc necesse est stare, aut contingit in infinitum ire?

* Argirop. legit D. ipsi D. & F. itidē ipsi cōpetat E.

5 Est rursus si de A. quidē nihil prædicatur per se, A. uerò ipsi H. inest primo, intermedio autem nulli priore, & H. ipsi G. & hoc ipsi B. an & hoc stare necesse est, aut & hoc contingit in infinitum ire? differt autem hoc à priori tantum, quoniam hoc quidem est, an contingit incipienti a tali, quòd nulli inest alteri, sed aliud illi, sursum in infinitum ire: alterum uerò incipiētem à tali quod ipsum quidem de alio, de illo autem nihil prædicatur, deorsum considerare, si contingit in infinitum ire.

Amplius media an contingit infinita esse determinatis extremis. dico autem veluti, si A. ipsi C. inest, medium uerò ipsorum B. ipsius uerò B. & altera: horum autem altera, an & hęc in infinitum contingit ire, aut impossibile; est autem hoc considerare idem, & si demonstrationes in infinitum vadunt: & si est demonstratio cuiuscumque, aut ad se inuicem terminantur.

6 Consimiliter autem dico & in priuatiuis syllogismis ac propositionibus, vt A. inest B. nulli, aut primo: aut erit aliquid medium, cui priori non inest, veluti si ipsi G. quid B. inest omni: & rursus alii adhuc priori hoc, ut si ipsi H. quod G. omni inest: in his etenim ut infinita, quibus non inest prioribus, aut stant.

In iis uerò, quæ conuertuntur, non similiter se habet: non est enim in iis, quæ retrouersum prædicantur, de quo primo prædicatur, aut vltimo: omnia enim ad omnia hæc consimiliter se habent, siue sunt infinita, quæ de ipso prædicantur, siue vtraque sunt quæ dubitantur infinita, præterquam quod si non similiter contingit conuerti: sed hoc quidem, accidens, illud uerò ut prædicamentum.

Est autem omnis syllogismus per tres terminos &c. 1

Arist. de immediatis propositionibus sermonem facere intendit, ac in præsenti tres suppositiones proponit, ac postea tres quæstiones. Prima suppositio est ex libris Priorum; omnis syllogismus & prosyllogismus, affirmatiuus, vel negatiuus, ex tribus terminis solum cōficitur, ex eo qui probatur, de quo probatur, per quā probatur, talesq; propositiones ex his confectæ in illo syllogismo principia & suppositiones dicuntur. dicit ergo est omnis syllogismus per tres terminos, & qui probare possibilis est, quoniam A. est in C. id est affirmatiuus, qui potest probare quod A. maius extremum est in C. minori, per medium B. de quo A. prædicetur in maiori, & ipsum prædicetur de B. in minori, quod est Barbara, vel Darii. & nota modum Aristot. simul enim dicit affirmatiuum constare ex tribus terminis, & ipsum explicando probat. Postea subiungit negatiuum, quem ex una affirmatiua, & altera negatiua constare docet, & has propositiones ex his terminis dicit uocari suppositiones & principia in illo syllogismo, cum eas accipientes. i. non probantes, per eas alias demonstremus tandem addit iterum q A. sit in B. & B. in C. manifestat prosyllogismus maioris & minoris, in quibus etiam solū tres esse terminos, cum stat, atque hęc est suppositio prima.

3. Suppositiones.

1. Suppositio.

Secundu n

2 Secundum igitur opinionem syllogizantibus &c.

2. Supposi. Altera suppositio est, Demonstrationem a Dialectico differre Dialecticus enim solum ex probabilibus procedens, non currat an aliquæ propositiones sint re uera immediatæ, sed si recipiátur, ut immediatæ, licet mediatæ sunt, eis ut maxime probabilibus utitur, non sic Demõstrator, quærit enim non solum immediatis in opinione, sed quæ sic sunt, & sic se re uera habent, hoc docet intelligas nos quæsitutos immediatas propositiones secundum rem, & nõ secundum opinionem solam, aliter enim non demonstratur.

3 Quoniam autem est eo quod ipsum quidem, &c.

3. Supposi. Tertia suppositio est, quædam prædicari secundum se, quædam secũdum accidẽs: uocat secundum accidens, quando aliud non secundum se prædicatum, sed secũdũ alterũ: ut quando dicimus, albũ est lignum non enim dicere uolumus quod ipsum album secundum se sit lignum, sed id cui accidit album esse lignum est. at quando dicimus lignum est album, ipsum lignum secundum se, non secundum alterum dicimus album. has uocat secundum se prædicationes, quando prædicatum inest subiecto secundum se idest non secundum alterum quod subiecto substet illas uero secũdum accidens, cum prædicatum non secundum se subiecto, sed secundnm alterum inest, quod fit cum de accidenti subiectum prædicamus; & hoc multum conducit ad probandum postea non esse processum infinitum in his prædicationibus.

Nota. Nota. non hic uocare secundum se prædicari, quod per se inest primò aut secundo modo, sed quod non subiecto inest secundum aliud cui subiectum ipsum subsit. oppositum uocatur secundum accidens.

Nota uerba, aliter, inquit, dicimus album hominem, aliter, hominem esse albũ, & secundam prædicationem declarat, cum enim non sit alterum aliquod, album est, idest cum homo dicitur albus, non est aliquid aliud cui insit homo quod sit album, sed ipse secundum se, idest non secundum aliud subiectum. primum uero declarat, album enim, dicitur homo, quia id quod substant albo homo est. concludit aliquis esse prædicationes secundum se.

Si igitur C. huiusmodi, &c. 4

1. Quæst. Quæstiones tres proponit, prima est an dato aliquo subiecto vltimo quod non de alio prædicetur, possint de hoc infinita prædicata ordine prædicari, ut de ipso aliquid primo prædicetur, de hoc aliud, & de hoc superius, & possit sic in infinitum procedi, an sit finitus talium prædicatorium numerus, & nota istam literam, quæ corrupta est, est enim litera sic legenda, sicut legit Argirop. Sit itaque C. tale ut ipsum quidem nulli competat rei, B. autem huic competat primo, ut non sit inter ipsum medium vllum, & rursum D. ipsi B. & E. ipsi D. & F. identidem ipsi competat E. per has enim literas ordo prædicatorum significatur de illo subiecto vltimo C.

Et iterum si de A. quidem &c. 5

2. Quæst. Altera quæstio, est an dato aliquo supremo prædicato, de quo nihil superius prædicetur, possint sub illo infinita subiecta secũdum ordinem subiicitur sit A. supremũ prædicatum, at sub A. F. ita ut ipsi immediate cõpetat & postea hoc in alio, & hoc in allo, & sit processus in infinitum: ponit autẽ differentiam inter utramque qõnem prior enim est, an dato vltimo subiecto numerus prędicatorum sursum in infinitum ascendat; altero uero est; an dato supremo prædicato, ab hoc incipiẽdo numerus subiectorum deorsum in infinitum descendat.

Amplius. media nunquid. 6

3. Quæst. Tertia quæstio est, an determinatis extremis, idest dato subiecto ultimo & prędicato supremo, possint inter hęc media infinita sumi. hoc clarius explicans dicit hoc quærere, esse quærere an demonstrationes in infinitum procedant, & omnium sit demonstratio, vel non sit, sed omnia adinuicem concludantur, id est sint finiti processus ex omni parte, tam extremorum, quam mediorum.

Similiter autem dico, &c. 7

Hoc idem ostendit in priuatiuis seu negatiuis, an sit processus in his talis, nempe quod non sit in B. quia non inest alteri, & huic non sit, per aliud, & sic in infinitum.

8 Sed in conuertibilibus, &c.

Hanc tertiã quæstionem non habere locum in terminis cõuertibilib. ostẽdit, quia in his non datur ultimum & supremum, nam omnia adinuicem prædicãtur, & quocunque dato prædicato, omnia reliqua de ipso, & ipsum de omnibus prædicatur, siue consideres ex parte prædicati processum; siue ea parte utriusq; dubietati & extremi uerum est quod differunt tales prædicationes: nam directe passiones de subiecto, indirecte uero subiectum de passionibus prædicatur, unde quamuis ueræ, non tamen æquæ sunt tales in istis prædicationẽs.

Quod extremis finitis existentibus media non possint esse infinita.

Cap. XVI.

1 QVod igitur intermedia nõ contingit infinita esse, si deorsum & sursum stent prædicamenta, manifestum, dico autem sursum quod in magis uniuersale, deorsum vero quod in id, quod secundum partem. si enim A. prædicatur de F. infinita sunt intermedia, in quibus est B. planum quod contingere posset, vt & ab A. deorsum alterum de altero prædicaretur in infinitum: antequã enim in F. deueniatur, infinita sunt intermedia: & ab F. sursum infinita, antequam ad A. deueniatur: quare si hæc impossibilia, & ipsius A. & F. impossibile infinita esse media.

2 Neque enim si quis diceret, quod alia quidem sunt ipsum A.B.C. contigua inuicem, ut non sit medium, alia vero non est accipere, nihil differt: quocunque enim accepto eorum, quæ B. erit ad A. aut ad F. aut infinita media, aut non: a quo autem sint primum infinita, siue statim, siue nõ statim, nihil differt: quæ enim sunt post hęc, infinita sunt.

Quod igitur intermedia non &c. 1

Tertiam quęstionem esse impossibilẽ ostendit nempe quod extremis finitis existentibus media possint esse infinita primo autẽ explicat quid processum sursum quid deorsum sit processum sursum uocat. cum ex particularibus ad uniuersalia progressus sit; deorsum uero, cum econtra ab uniuersalibus ad particularia proceditur: sursum ergo est uniuersale, deorsum uero particulare, argumentatur autem sic si ab A. prędicato deorsum usque ad C. sunt media infinita, ergo nunquam peruenire poterit ad ipsum C. per B. idest per talia media; cũ infinitum pertransiri non possit, non ergo erit ultimum ipsum C. similiter si ab ipso C. subiecto usque ad A. media sunt infinita, ergo nunquam peruenietur eadem ratione ad ipsum A. non ergo erit supremũ; impossibile est ergo media, infinita esse inter extrema determinata, esset enim, ut dicunt, Themist. & Philop. sicut qui diceret. esse numerũ finitum ab unitate usq; ad denarium, tamen esse infinitos numeros inter medios, quod si obiicias in linea quadam finita dari duo extrema pũcta determinata & tamen esse infinita intermedia puncta: respondent prædicti auctores non esse parem rationem, nam illa intermedia puncta sunt ĩ potẽtia at uero prædicata debẽt esse actu, ob id infinita nõ sũt inter extrema dterminata: emẽda literã, utriq;, lege utiq;.

Philop. hoc loco con. 83. dicit nostrã cognitionẽ sursũ procedere ex particularib. ad uniuersalia; nõ uero econtra ab uniuersalibus ad particul.

Neque enim si aliquis &c. 2

Posset quis dicere quod nõ õia media erunt immediata, sed quædam erunt contingentia, idest contigua, inter quæ nõ medium, quædam uero alia non esse immediata dicit Arist. hoc nihil referre, nam cum infinita media sint accipienda inter A. & C. siue sint statim, idest immediata, siue non statim, idest mediata, nunquam ad extrema peruenietur, non ergo esse possunt infinita media inter extrema infinita, puta homo est risibilis: inter hæc enim duo extrema non possunt media infinita esse, siue immediata sint, quorum singula nõ habeãt medium siue mediata, sint, quæ per similia media debeant probari; non enim ab homine in risibile, nec a risibili in hominẽ peruenire poterit, cum hęc prius transeunda sint.

Quod

Quòd si prædicationes affirmatiuæ sint finitæ sursum & deorsum, impossibile sit demonstrationes negatiuas, in infinitum procedere.

CAPVT XVII.

1 Planum autem, & in priuatiua demonstratione, quod demõstrabitur si quidem in prædicatiua mõstratur ad utraque; sit enim non contingens neque sursum ab vltimo in infinitũ ire. (dico autem vltimum, quod ipsum quidem alij nulli inest, illi uerò aliud, vt F.) neque à primo in vltimum. (dico autem primum, quod ipsum quidem de alio. de illo uerò nihil aliud) si utique hæc sunt, & in negatione monstrabitur.

2 Tripliciter namque monstratur non existens, aut enim cui quidem ipsum C. B. inest omni, cui verò ipsum B. ipsum A. nulli. Ipsius itaque B. C. & semper alterius distantię, necesse est progredi ad immediata, prędicatiua namque est hæc distantia, alterum verò manifestum, quòd si alij non est in priori, vt ipsi D. hoc oportebit ipsi B. omni inesse: & si rursus alij priori, vt ipso D. nõ inest, illud oportebit ipsi D. omni inesse: quare quoniam, * quæ sursum est, via stat, & quæ deorsum stabit, & erit aliquid primo, cui non inest.

** al. l. quæ deorsũ est via stat, & q̃ sursum stabit.*

Rursus si B. quidem omni A. ipsi

3 verò C. nulli: ipsum A. eorum, quæ C. nulli inest. Rursus hoc si oportet monstrare, planum, quod aut per superiorem modum mõstrabitur, aut per hunc, aut tertium. Primus igitur dictus fuit: secundus verò monstrabitur. Sic autẽ utique monstraret, vt quòd D. ipsi quidem B. omni inest, si verò C. nulli, si necesse est inesse aliquid ipsi B. Et rursus, si hoc ipsi C. non inerit, aliud ipsi D. inest, quod ipsi C. non inest: igitur quoniam inesse semper superiori stat, stabit, & non inesse.

Tertius uerò modus fuerat, si A. quidem B. omni inest, ipsum uerò C. non inest, non omni inest C. cui A. Rursus uerò hoc, aut per superius dicta, aut similiter mõstrabitur. Illo quidem itaque modo statur sin autem sic, iterum accipietur B. inesse ipsi E. cui ipsum C. non omni inest, & hoc rursus consimiliter. Quoniam autem suppositum est stari, & deorsum, planum quod stabit, & C. non inexistens. 4

Manifestum autem quòd & si nõ vna via monstretur, sed omnibus, aliquando quidem ex prima figura, aliquando autẽ ex secunda, aut tertia, quod & sic stabitur, finitæ enim sunt viæ; finita autẽ finities, necesse est, finita esse omnia. Quod igitur in priuatione si quidem & in eo quod est inesse, statur, manifestum. 5

Planum autem, & in priuatiua demonstratione &c. 1

Arist. miro profecto ingenio in hoc capite probare intendit; quòd si prædicationes affirmatiuæ sint finitæ sursum & deorsum, quod erit impossibile demonstrationes negatiuas in infinitum procedere, & hoc per tres ipsas figuras ostendit. hoc est igitur quod dicitur, sit igitur contingens, id est supponatur ita esse, quod nec ab ultimo sursum in infinitum procedatur affirmando, nec à primo deorsum descendatur. explicat autem per vltimum intelligi subiectum quod de nullo prædicatur, per primum verò prædicatum de quo nihil aliud affirmatur. hoc supposito etiam in negatiuis non erit demonstrationum infinitus processus, quod ingeniosissimè ostendet.

2 Tripliciter autem monstratur nõ esse,&c.

In triplici figura potest negatiua demonstrari, sed de prima est argumentum primum, quod huiusmodi est: non potest demonstrari negatiua nisi per medium, de quo maius extremum negetur in maiori, & quod in minori de subiecto affirmetur, sed ex suppositione est finitus numerus prędicatorum affirmatorum, ergo erit numerus finitus mediorum, per quæ in prima figura negatiua demonstratur.

Verbi gratia sit demonstranda, homo nõ est qualitas, demonstrabitur per animal, de quo negetur qualitas, & quod affirmetur de homine, scilicet nullum animal est qualitas, omnis homo est animal, ergo nullus homo est qualitas. iterum si maior demonstrãda erit per aliquod de quo negetur qualitas, & quod affirmetur de animali, ac per consequens hoc etiam competet homini, s. uiuens; sic, nullum uiuens, est qualitas, omne animal est uiuens, ergo nullum animal est qualitas, iterum si maior demonstrãda est, erit per superius uiuenti, ac perinde animali, & homini, de quo negetur qualitas, & hoc per aliud simile; sed est finitus numerus eorum quæ de homine affirmantur ex suppositione, ergo iam amplius negatiua demonstrari non poterit.

Dicit igitur Arist. & facit in prima figura syllogismũ, nullũ B. est A. omne C. est B. ergo nullũ C. est A. minor est finita secũdũ prædicationẽ ex suppositione, ergo & maioris erunt finitę demõstrationes, nã si maior negatiua est probanda erit per D. quod ẽt sit in C. & illud per aliud simile; sed deorsum, idest in minoribus affirmatiuis stat numerus, ergo & sursum in maioribus negatiuis, erit enim ultima indemonstrabilis.

3 Item si B. quidem in omni A. &c.

In secunda figura. Hoc idem in secũda figura probat, & ratio hæc est; in secunda figura non demõstratur negatiua nisi per medium quod de una extremitate affirmetur, quod si altera negatiua est demõstranda, erit per mediũ, qđ etiã de altera extremitate affirmetur ascendendo, sed in his affirmatiuis prædicatis, numerus est finitus, ergo etiã numerus taliũ mediorũ ad negatiuas ostẽdendas erit finitus.

Verbi gratia, si sit demonstrandã, nulla qualitas est homo, in Camestres, erit per aliquid quod affirmetur de homine, sic; omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo. iterum si minor est demonstranda, erit per aliquid quod affirmetur de animali, & perinde de homine, uiuens, sic; omne animal est uiuens nulla qualitas est uiuens, ergo nulla qualitas est animal idem de illa minori; sed finitus est numerus prædicatorum affirmatiuorum de una extremitate, ergo & numerus mediorũ negatiuarũ demonstrandarũ.

Proponit igitur Arist. syllogismũ in Camestres; omne A. est B. nullum C. est B ergo nullum C. est A. sumit minorẽ dicens; aut est demonstranda per primam figurã, & sic probatum est illas demonstrationes esse finitas, aut per tertiam, & idem postea probabitur, aut per secundam, & sic probatur, idem si enim demõstrare, oportet nullum C, est B. erit p D. quod affirmetur de B. ac perinde de A. & negetur de C. & si iterum alia minor est probanda, nullum C. est D. erit per aliquid quod affirmetur de D. ac perinde de B. & A. & negetur de C. & sic consequenter, sed finitus est numerus superiorum quæ affirmantur de A. ergo etiã erit finitus demonstratiuorum eorum quæ negantur de C.

4 Tertius autem modus, &c.

In tertia figura. Idem ostendit in tertia figura, in qua necessariũ est subiectum in vtraque propositione & ratio hæc est; negatiua non demonstratur nisi sumendo medium de quo affirmetur una extremitas, sed finitus est numerus subiectorum affirmatiuorum, ergo erit numerus demonstrationum finitus: hæc enim figura sunt medium deorsum id est sub extremis; illæ duæ sursum, idest extremum aliquod.

V.G. sit, substantia non est qualitas, concludendã in Felaptõ, sumendũ est aliquid de quo affirmetur substãtia, ut corpus, sic; nullum corpus est qualitas, omne corpus est substantia, ergo substantia non est qualitas. iterum si maior in eadem figura particulariter est concludẽda. uel uniuersaliter quia est in materia necessaria, tunc sub corpore oportet sumere, ac perinde sub substantia, sed ex suppositione, finitus est numerus deorsum affirmatiuorum, ergo sistunt demonstrationes negatiuorum.

Proponit

Proponit ergo Arist. syllogismum in Felapton; nullum B. est C. omne B. est A. ergo non omne A. est C. Tunc si maior iterum demonstratur, aut erit per primam, vel secundam, vel tertiam figuram, sed in prima & secunda probatum est finiri numerum, erit ergo in tertia. sed probatur quod etiã in hac, oportebit enim sumere E. quod sit sub B. ac perinde sub A. sed iste numerus est finitus, ergo & negatiuus. omnes hæ rationes sub hac continentur; nũ potest præmissa negatiua monstrari nisi per mediũ affirmatiuum de una præmissa extremitate, sed ex suppositione tã deorsum quàm sursum affirmatiuę prędicationes sunt finitæ, ergo ex tali etiã suppositione est finitus numerus negatiuarum demonstrationum.

5 Manifestum est autem, &c.

Nota 1. Vt sensus Arist. hic percipiatur, aduerte propositiones negatiuas mediatas esse quasdã ratione subiecti, i. quæ per medium superius subiecto ad immediatas reducuntur, vt nullus homo est qualitas, quasdã mediatas ex parte prædicati, quæ per superiora prædicati reducuntur, vt nulla qualitas est homo; quasdã ex parte utriusque, vt homo nõ est lapis, quæ mediatæ ex parte subiecti sunt, per primã figuram reducuntur, vt factũ est superius; quæ uerò ex parte prædicati per Camestres, quæ uerò ex parte vtriusque per vtramq; figuram, vt notum est, primo resoluitur in immediatas ex parte unius extremi, postea ex parte alterius.

Nota 2. Aduerte propterea quasdam esse mediatas ex parte superiorum, & tales per duas figuras, primam & secundam reducuntur, quasdam ex parte inferiorum, & hæ per tertiam; quasdam ex parte vtriusque, & huiusmodi per plures figuras reduci debent. vnde potest esse quod sit aliqua propositio negatiua mediata ex parte subiecti & prædicati sursum & deorsum, & hæc per omnes figuras ad omnes immediatas reduci debet, vt anima non est color.

Posset quis dubitare an talium sint infinitæ demonstrationes, respondet Aristot. quãuis non sit vna uia tales demonstrandi, sed modo per primam, modo per secũdam, modo per tertiam figuram ostendantur, tamen sunt demonstrationes finitæ, quia figuræ sunt finitæ, & singulæ singularũ demonstrationes finitæ; finita autem finite sæpius sumpta finitum faciunt. concludit manifestum esse statum, id est terminum esse in negatiuis, si inesse, id est in affirmatiuis prædicationibus finis vtrimque est.

Quòd prædicationes affirmatiuæ non possunt in infinitum procedere.

CAPVT XVIII.

Quod autem in illis, logicè quidem speculantibus ita manifestum. In ijs quidem igitur quæ in eo, quod quid est prædicantur, planum: si enim est definire; aut si cognoscibile ipsum quod quid erat esse, infinita verò non est pertransire, necesse est terminata esse, quę in eo, quod quid est prædicantur. 1

Vniuersaliter autem sic dicimus. est enim dicere uerè, album ambulare, & magnum illud lignum esse, & rursus lignum magnum esse, & hominem ambulare: sed alterum est ita dicere, & illo modo. quando enim album esse dixero lignũ, tunc dico, quòd cui accidit ut sit album, lignum est, sed non tanquam subiectum ligno album est: neque etenim album existens, neque quod est album aliquid, factum fuit lignum: quare non est nisi secundũ accidens, quando autem lignum album esse dixero, non quod alterum quid est album, illi verò contingit lignũ esse. veluti quando musicum album esse dixero: tũc enim quod homo albus est, cui contingit esse musicum, dico: sed lignum est subiectum, quod quidem & erat, non alterum quid existens, quàm quod lignum, aut lignum quoddam. 2

Si

3 Si itaque oportet nomina ponere, sit quidem ita dicere prædicare, illo verò modo, aut nequaquam prædicare, aut prædicare quidem non simpliciter, secundum accidens autem prædicare: est autem, vt quidem album. quod prędicatur, vt verò lignum illud de quo prædicatur. supponatur itaque prædicatum prędicati semper de quo prædicatur simpliciter, sed non secundum accidens: sic enim demonstrationes demonstrant.

4 Quare aut in eo quod quid est, aut quod quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut ubi, aut quando, cum vnum de vno prædicatum fuerit.

5 Amplius substantiam quidem significantia, quod illud, aut quod illud aliquid significant, de quo prædicantur. quæcũque verò non substantiam significant, sed de alio subiecto dicuntur, quod non est, neque quod illud, neque quod illud aliquid, accidentia, quemadmodum de homine album, non enim est homo, neque quod album, neque quod album quid, se animal fortasse, quod quidem enim animal est, homo est. Quæcumque verò non substantiam significant: oportet de aliquo subiecto prędicari, & non esse aliquid album, quod non. alterum quid existens album est.

6 Species enim valeant, namque & teretismata sunt: & si sunt, nihil ad sermonem sunt, demonstrationes enim de talibus sunt.

7 Amplius si non est hoc huius qualitas, & illud huius, neque qualitatis qualitas, impossibile est mutuo prædicari, sic, sed verum quidem dicere contingit, mutuo autem prædicari verè non contingit.

8 Aut enim vt substantia * prædicabitur, veluti si genus existens, aut differentia prædicati. Hæc autem monstrata sunt, quod non erunt infinita, neque deorsum, neque sursum, vt homo bipes, hoc animal, hoc autem alterum, neque animal de homine, hoc autem de Calia in eo quod est quid. substantiam enim omnem est definire talem, infinita verò non est pertransire intelligentem. quare neque sursum, neque deorsum infinita. illa namque non est definire, de qua infinita prædicantur:

9 Sic itaque genera inter se non retrouersum prędicabuntur, erit enim ipsum quod ipsum aliquid est.

10 Neque utique qualis, aut aliorũ nullum, si non secundum accidens prædicatum fuerit? omnia enim hęc accidunt, & de substantiis prædicantur: sed certè neque sursum infinita erunt, de vnoquoque namque prædicatur, quod utique significat, aut quale quid, aut quantum quid, aut de talibus, aut quæ in substantia: hæc autem determinata sunt, & genera prędicamentorum determinata sunt: aut enim quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut vbi, aut quando.

Suppositum autem fuit vnum de vno prædicari: ipsa verò de ipsis, quæcumque non quid sunt, non prædicari, accidentia namque sunt omnia: sed hæc quidem per se, illa autem secundum alterum modum: hæc autem omnia de subiecto aliquo prædicari dicimus, accidens autem

tem

** Ioann. Gram. in quit. qd τερετίσματα vocat; prauos cantus cytharędorũ, quos inarticulatè canũt, ut experiantur dissonantiã chordarum, si secũdum cõuenientem melodia rationẽ extensa sunt, vel alias pertrectationes cytharœdorum inarticulata. experientia gratia dissonantia chordarum facta.*

** Argirop. addit, aut vt accidens.*

tem non esse subiectum aliquid, nihil enim talium ponimus esse, quod non alterum quid existens dicitur sed ipsum aliis, & alia quædam de alio. Neque sursum itaque vnum de vno, neque deorsum inesse dicetur. de quibus enim dicuntur accidentia, quæcunque insunt in substantia vniuscuiusque, hæc infinita non sunt: sursum autem & ipsa quoque accidentia utraque non infinita sunt. Necesse est igitur esse aliquid, de quo primum aliquid prædicatur; & de hoc aliud, & hoc stare, & esse aliquid, quod non amplius neque de alio priori, neque de illo aliud prius prædicatur. Vnus igitur modus dicitur demonstrationis hic.

12 Amplius autem alius est, si de quibus priora aliqua prædicantur. est horum demonstratio, quorum autem est demonstratio neque melius euenit se habere ad ipsa, quam scire, neque scire sine demonstratione: si autem hoc per hæc notum, hæc autem non nouimus, neque melius nos habemus ad ipsa quam scire, neque quod per hæc notum sciemus. Si igitur est aliquid scire per demonstrationem simpliciter & non ex quibusdam, neque ex suppositione, necesse est stare prædicationes intermedias? si enim non stant, sed est semper acceptio ad superius, omnium erit demonstratio: quare, si infinita non euenit pertransire, quorum est demonstratio, hæc non sciemus per demonstrationem. si igitur neque melius non habemus ad ipsa, quam scire, non erit aliquid scire per demonstrationem simpliciter, sed ex suppositione.

Logice igitur ex his quidem aliquis crederet de eo, quod dictũ est. 13

Resolutorie vero per hæc manifestum breuius, quod neque sursum, neque deorsum infinita prædicata contingit esse in demonstratiuis scientiis, de quibus consideratio est. demonstratio namque eorum est, quæcunque per se insunt rebus. per se uero dupliciter sunt. quæcunque etenim in illis insunt in eo, quod quid est, & quibus ipsa in eo, quod quid est inexistentibus ipsis. vt in numero impar, quod inest quidem numero, inest autẽ ipsi numerus in ratione ipsius: & rursus multitudo, aut diuisibile in ratione numeri inest: horum autem neutra contingit infinita esse, neque vt impar numeri.

Iterum enim in impari aliud esset cui inerat existenti, hoc autem si sit primum numerus inerit inexistentibus ipsi. Si igitur non contingit infinita talia esse in uno, neque sursum erunt infinita: sed necesse utique omnia inesse ipsi primo, ut numero, & illis numerum: quare conuertentia erunt, sed non superextendentia. 14

Neque etiam quęcunque in eo quod quid est insunt, neque hęc infinita sunt: neque enim esset utique definire. Quare si prędicata quidem per se omnia dicuntur: hęc autem non infinita, starent utique quę sursum: quare & deorsum. si autem sic, & quę in medio * duobus terminis semper inerunt finita. 15

*a. l. duorum in terminorum fuerint utique finita.

Si vero hoc, planum iam, quod necesse est demonstrationum principia 16

cipia esse, & non omnium esse demonstrationem: quod dicebamus quosdam dicere a principio. si enim sunt principia, neque omnia demonstrabilia, neque in infinitum iri potest: esse enim utrumuis horum, nihil aliud est, quam esse nullam distantiam immediatam, & indiuisibilem, sed omnes diuisibiles. intro namque proiiciendo terminum, sed non assumendo demonstratur, quod demonstratur; quare si hoc in infinitum contingit ire, contingeret utiq; duorum terminorum infinita inter medio esse media; sed hoc impossibile, si stant prædicamēta sursum & deorsum. Quod autem stant mōstratum fuit logice quidem prius, resolutorie uero nunc.

1 Sed quod in illis, ijs quidem, &c.

Intentio Aristo. Cum negatiuas demonstrationes sistere, si affirmatiuæ prædicationes finitæ sint ostenderet, nunc prædicationes hasce affirmatiuas non in infinitum posse procedere ostendit, ac primo præmittit tres suppositiones, secundo duas logicas rationes addu cit ad id probandum, tertio ratione demōstratiua idem probat.

Proponit igitur in illis, nimirum in affirmatiuis prædicationibus terminum esse: manifestum est, iis qui logice speculantur, idest per rationes logicas manifestum est. sunt enim hæc verba continuata cum fine præcedentis capitis. ac primo unum argumentum facit pro prædicationibus substantialibus. non posse procedere in infinitum si definitiones sunt, sicut re vera sunt, & si scientia est rerum, sicut re uera est; quod si prædicata substantialia infinita essent, nec definitiones, nec scientia rerum essent, non enim infinitum cognosci nec definiri valet, definitio autem per omnia prædicata essentialia danda est, alter perfecta definitio nō esset, Aristo. non probat definitionem esse, quia est principium logicum. ob id pro petione non neganda sumit, & per ipsum probat.

Vniuersaliter autem sic dicimus. 2

Quia particulariter loqui uidebatur uniuersaliorem de omni prædicatione sermonem capit, ac suppositionem primam constituit: Triplex est prædicatio accidentalis, prima, cum accidens de accidente prædicamus, ut album ambulat: altera, cū de accidente subiectum prædicamus, ut magnum est lignum: tertia, cum de subiecto accidens ut ligum, est magnum, homo ambulat.

Sed diuersum esse docet sic aut illo modo dicere, nimirum cum de accidente subiectum, aut de subiecto accidens prædicatur, est autem discrimen, nam cum dico album esse lignum, dico quod id cui accidit esse album, est lignum, sed non quod ipsum album secundum se sit subiectum ipsi ligno. ac si dicat, lignum non de albo secundum se dicitur, sed secundum id quod albo substat: & hoc probat, nam si lignum diceretur de albo secundum se, tunc album diceretur factum esse lignum, sicut lignum quia secundum se album est, dicitur factū fuisse album, & subiectum quodq; dicitur factum esse tale. at non dicitur album factū est lignum, non ergo secundum se album subiicitur ligno.

Nota uerba; per quod album est, intelligitur uniuersaliter album: per quod album aliquod est, particulariter, vt sit sensus, nec album in communi, nec in particulari dicitur factum esse lignum, at cum dico lignum est album, non dico quod aliquid cui lignum insit sit album, sed ipsum secundum se, nempe secundum quod lignum, aut lignum aliquod album est, & album factum est. atque illo modo se habet prædicatio cum accidens de accidente prædicatur, non enim secundum se subiicitur, sed secundum aliud, ut qui dicit album musicum, dicit quod id cui album accidit, est musicum, non quod ipsum album secundū se sit musicum. *Nota.*

Sed igitur oportet nomina ponere, &c. 3

Vult Aristo. quod quæ prædicationes, nimirum cum accidens de accidente, aut subie-

subiectum de accidente prædicatur, aut non sint prædicationes, aut secundū quid, id est secundum accidens sint prædicationes: reliquas vero esse secundum se, id est simpliciter prædicationes: ut cum album est prædicatum, lignum uero subiicitur. at quia nomen prædicationis omnes compręhendebat, dicit quod si licet nomina ponere, prædicatio dicatur sola, quæ est secundum se, aut saltem supponatur, quandoquidem sumus in materia demonstrationis, in qua non nisi secundum se prædicationes sunt, atque hæc est prima suppositio.

Quare in eo, quod quid est, &c.

4 Altera suppositio est, prædicationes secundum se esse secundum decem prædicamenta solum, videlicet secundum quantitatem, qualitatem, &c. cum unum de uno prædicamus: nam cum plura simul de uno prædicamus, tunc tale prædicatum non ad vnum tantum prædicamentum spectat.

Hic aduerte, quod prædicamenta accidentium dupliciter possunt cōparari, uno modo ad substantiam, de qua inconcreto prædicantur, & sic faciunt prædicationes secundum se, sed accidentales; idest extra naturam subiecti: altero modo singula in se ipsis, vt cum genera & differentias accidentium de suis speciebus prædicamus, & sic faciunt prædicationes essentiales, sicut cum substantiam de substantia prædicamus. at uero cum inter se unum prædicamentum de altero accidens, aut substantia de accidenti prædicatur, tunc prædicationes fiunt secundum accidens, ut dictum est, non secundum se.

5 Amplius substantiam quidem significantia, &c.

Discrimen ponit inter prædicationes in quibus substantiam de substantia, ut accideos de substantia prędicamus, ambę enim sunt secundum se. est autem duplex discrimen; alterum, prædicata substantialia significare esse ipsius subiecti, sed differenter; quædam quod subiectum est, puta uniuersaliter, cum nempe conuertuntur cum subiecto, ut differentiæ; quædam quod aliquod esse est subiectum, idest particulariter, vt genus; non enim omne animal est ipse homo, sed aliquod; at uero accidentia nec quod subiectum est, nec quod aliquod subiectum est, idest nec conuertibiliter, nec inconuertibiliter sunt esse subiecti; ut album de homine.

Et nota quod dicit, album de homine, vt indicet accidentia inter se etiam naturales & essentiales prædicationes facere, sicut cum substantiam de substantia prædicamus. aduerte quod dicit, hominem esse quod animal est, homo enim est particulare animal, dicit forsan, propter Ideas Platonis, quas nondum repræhendit. Alterum discrimen, est accidentia enim non secundum se prædicantur, sed secundum ea quæ ipsis substant, dictum est, at substantiæ, cum nihil illi substet, non secundum aliud, sed secundum se prædicatur.

Species enim valeāt, & genera, &c. 6 *Nota de ideis.*

Posset, quis existimare; ut notant Themist. & Philop. accidentia secundum se prędicari, cum secundum se sint abstracta; nam album ipsam ideam albi, pulchrum ipsam pulchritudinem significat, respōdet Arist. has ideas esse quid fictitium & uanum, nec quicquam ad demonstrationem facere, ex illis enim quæ dictæ sunt prædicationibus fiunt, ob id dicit, species & genera, idest ideæ ualeant, recedant & abiiciantur, sunt enim monstra: & quamuis essent, inutiles ad demōstrationes & prędicationes essent. Gręce dicitur τερετίσματα quę nomē aliqui præcantus musicorum, quo se ad musicam parant, significare dicunt, ob id aliqui fidium attrectationes uertunt. alii significare dicunt cantus cicadarum. Boet. vertit monstra, alii portenta, sensum potius attendentes quam uocabuli significationem; sensus enim est, esse quid fictum & uanum.

Amplius si non est hoc huius qualitas, &c.

Tertia suppositio est, in qua, secundum Philopo. vult ostendere, cum econtra prædicamus accidentia de substantia, esse inordinatas & innaturales prædicationes, & id peculiariter in uno prædicamento qualitatis ostendit. quamuis possemus dicere cum Latinis, nomine qualitatis quodcunque accidens hic intelligi, dicit

dicit igitur Aristo. cum impossibile sit duo adinuicem sic se habere, quod unum alterius sit qualitas & forma, & hoc vice versa illius forma, non erunt æque prædicationes quæ sunt accidentis de substantia, & substantiæ sunt de accidente, quoniam accidens est forma subiecti, non autem subiectum accidentis; prædicationes quidem erunt veræ, sed non æquales, nam illæ naturales hæ uero innaturales & indirectæ sunt hoc etiam intellige in aliis prædicatis essen tialibus generum & differentiarum, non.n. est æqua prædicatio ipsorum & subiectorũ de ipsis, ob eandem rationem.

8 An etiam sicut substantia prædicabitur, &c.

Nota sũmã probationis Arist. Constitutis tribus suppositionibus proponit argumentum pluribus uerbis, quam forsan opus esset: breuiter autem hoc argumentum est, quo probat nec in prædicationibus per accidens esse processum infinitum: aut prædicationes istæ sunt secundum substantiam, in quibus subiectum est genus aut differentia prædicati, ut animal est homo, rationale est homo; aut sunt per accidens, in quibus substantia de accidentibus prædicatur, vel econtra: aut per accidens, in quibus accidens de accidenti prædicatur, sed omnes hæ sunt finitæ tam sursum quam deorsum: & probatur, nam primæ sunt finitæ, cum genera & differentiæ sint finita; ut enim prædicationes directæ generum & differentiarum finitæ sunt (cum alias non esset definitio) ita etiam sunt indirectæ eorundem prædicationes finitæ. similiter secundæ; nam accidentia quæ prædicantur de substantia sunt finita, cum sint nouem genera, & unumquodque finitas differentias & genera habeat, ergo erunt etiã finitæ prædicationes substantiæ de accidentibus. similiter tertiæ, nam accidentia ipsa diuersorum generum non prædicantur secundum se, sed secundum subiectum infinitum est, nempe substantia, cui infinita insunt accidentia, ergo tales prædicationes erunt finitæ, unde patet non solum per accidens, sed per se prædicationes finitas esse, cum tot sint, quot prædicamenta sunt, hæc autem omni ex parte sunt finita. hæc est ratio Arist. breuiter collecta, ip sius uerba explicemus.

Cum ostendisset non æque prædicari substantiam de accidenti, & accidens de substantia, dicit etiam, cum substantiæ inter se prædicantur, hoc idem euenire, vt non sit æqualis prædicatio: ut cum genus aut differentia subijciuntur prædicato cuius genera sunt aut differentiæ: & quamuis interrogatoria sint uerba, sensus tamen est affirmatiuus postea adiungit talia; cum sint in quid est, non esse infinita, aliàs nihil definiri aut intelligi posset, dicit autem nõ esse infinita sursum, ut dicamus homo est bipes; & hoc nempe bipes, est animal; & hoc, nempe animal, aliud quid: & sic consequenter. similiter non esse infinita deorsum, ut animal de homine, homo de Callia, & sic consequenter, finitum est enim utrũque extremum.

Sic igitur genera nõ ęqualiter, &c. 9

Postquam ostendit in similibus prædicationibus non esse processum in infinitum, monstrat tales non esse æquales cum his in quibus genera de speciebus prędicãtur, & hoc probat de genere, & sensus clarus est, uerba tamen obscurissima. sensus iste est genus particulariter inest speciei, idest, aliquod animal inest homini, nõ tamen omne animal; at species uniuersaliter substat generi, non ergo erit ęqualis prędicatio, nisi uelis quod idem sit quod particulariter prædicatur, & quod vniuersaliter.

Dicit ergo, erit ipsum. idest, genus erit vniuersaliter species, cum dicitur animal est homo: quod quidem, idest quæ species, quod ipsum aliquod est, idest, est ipsum genus particulariter. speciem autem uniuersaliter de genere non intelligas prædicari, sed idem est dicere, quod genus est uniuersaliter species, & quod genus vniuersaliter de specie prædicetur; similiter idem est qđ species sit genus particulariter, & quod species de genere particulariter prędicetur. Atque hæc est prima pars argumenti quod supra declaraui.

Neque tamen de qualitate, aut aliorum nullo, &c. 10

Secunda pars rationis Arist. Secundam argumenti partem proponit, nempe quod; in prædicationibus secundum

dum accidens, quibus substantia de accidenti prædicatur, non sit processus infinitus, & primo ostendit esse secundum accidens, nam accidentia potius de substantia, quàm de accidenti substantia prædicantur quod uero hæ finitæ sint, patet, nam accidentia non sunt nisi finita, nempe nouem genera, & singula in unoquoque genere finitas habent differentia & genera, ut probatum est.

11 Suppositum autem fuit, &c.

Tertia pars rationis Arist. Tertia argumenti pars hæc est, nempe cum accidentia adinuicem prædicantur quæ nõ sunt ordinaria essentialiter (nã de his dictum est in prima parte) talia non prædicantur nisi quæ ad aliquid sunt, id est nisi in concreto cum subiecto accipiantur non enim albedo dulcedo, sed album dulce dicitur: cum igitur hæc non nisi secundum subiectum prædicentur (sunt enim aliter accidentales quam cum accidens de substantia prædicatur, ut dictum est) subiectum autem nempe substantia, sit finitum, & accidentia quæ ei insunt finita sint, tales etiam prædicationes finitæ erunt. atque hæc est ratio prior qua probatur in affirmatiuis prędicationibus non esse infinitum processum.

12 Adhuc autẽ alius, si de quibus, &c.

Posterior ratio est ad idem ostendendum, suppositis tribus. Primo cum aliqua conclusio est mediata, potest demonstrari. Secundo, talis conclusio non scietur quousque demonstretur, non enim contingit scire mediata nisi per demonstrationem. Tertio, nunquam scitur conclusio quousque sciamus prçmissas, uel aliarum meliorem dispositionem habeamus quam sit scientia, est enim intellectus principiorum ut dictum est. his suppositis est ratio Aristo. ista conclusio mediata potest sciri ac per demonstrationem cognosci: sed nisi principia stent, impossibile est talem conclusionem cognoscere, non ergo est processus infinitus: Minor patet, quia nunquam sciemus prçmissas demonstrabiles, nisi per alias; si ergo non ad ultimas simpliciter perueniatur, solum erit scientia ex suppositione, & ita nunquam quod simpliciter demonstrabile est, per demonstrationem simpliciter cognoscemus, quod est impossibile. has utrasque rationes uocat Arist. logicas, priorem quidem, quia communis est non solum propositionibus per se; sed omnibus: posteriorem uero, quia ut dicit Alexan. procedit ex suppositione, nempe supponit quod sit demonstratio, uel forsan quia non a priori & causis procedit.

Analytice aũt manifestum est, &c. 13

Hæc est tertia capitis pars in qua Arist. analyticam, idest demonstratiuam rationem adducit ad idem probandum, quia se breuius id pro-baturum dicit, ratio autem hæc est: demonstratio conficitur ex propositionibus per se, sed in talibus non est processus infinitus, ergo nec in propositionibus demonstratiuis. maiorem probat distinguendo per se in ea quorum prædicata sunt de subiectorum definitione & ea quorum subiecta sunt de definitione prçdicatorum, nempe quæ sunt per se, primo aut secundo modo, & ponit exempla. impar enim inest numero per se, secundo modo, magnitudo uero & diuisibile insunt numero primo modo, sunt.n. ipsius genera. *Vltima ratio. Tertia pars capitis.*

Postea dicit: horum neutra contingit infinita esse, quæ uerba dupliciter exponit Philop. primo ut sit sensus horum; neutra nimirum nec diuisibile, nec magnitudo, quæ genera sunt numeri, contingit in infinitum progredi, nam postea adiunxit, neque ut impar numero, idest nec etiam per se, secundo modo infinita sunt altero modo etiam exponit, ut sit sensus: horum neutrũ idest nec quę per se primo modo, nec quæ secundo modo infinita sunt, & postea per repetitionem adiunxit, nec ut impar numero, quia de his quæ sunt per se, secundo modo incipiebat probare.

Iterum enim si impari aliud insit, &c. 14

Probat quæ sunt per se secundo modo non esse infinita, & aliquot interpretes uolunt ut sic sit probatio: si huic subiecto insunt passiones per infinitum, sequitur, ut sicut prima immediate inest subiecto & per ipsum definitur, ita secunda inerit immediate primæ, & per ipsam definiatur, & consequentur per subiectum, & pari modo tertia secũdæ, & quarta tertiæ, & sic erit processus *Prima expositio*

cessus in infinitum in prædicatis definitiuis, quod impossibile est, ut probatum est semper enim superiora per omnia antecedentia definiri debent.

Hæc explicatio non placet Philo. & merito, nam cum non priora per posteriora, quæ in infinitum procedunt definiantur, sed econtra sequentes passiones per antecedentes, hæ autem semper finitæ sint a subiecto incipientes, nunquam dabitur passio cuius quiditatiua prædicata procedant in infinitum.

Proinde aliter exponit, quod etiam modo exponit Tho. quod si passiones in infinitum procederent, cum actu sit passio in subiecto, erunt in subiecto uno infinitæ passiones, quo dato, sequitur non esse scientiam, cum scientia ex passionum subiecti cognitione oriatur, infinita autem cognosci non ualeat, aduerte literam, inquit (cum impar insit numero, si aliud etiã per se inest impari, cui existenti per se impari ipsum impar inerat) idest, erat de definitione ipsius, ut sit sensus, si aliquid insit impari, de cuius definitione ipsum impar sit, tanquam eius quod ipsi per se inest. ut passio primum, ut uult Philoponus concludit, quod erit etiam in numero, nam numero inest passio & quæ insunt passioni insunt subiecto: ac propterea illa sunt in ipso numero, si ergo illa sunt infinita, erunt in uno infinita. quod impossibile est quamuis conuertibilia sint.

15 Neque tamen quæcunque sunt in eo, &c.

Quod uero quæ sunt per se primo modo infinita non sint, probat, quia non esset alias definire, ut superius est dictũ; unde concluditur, quod nullo modo, erunt infinita nec sursum nec deorsum, nec inter extrema determinata continget infinita intermedia sumare.

16 Si vero hoc manifestum &c.

Ex his omnibus concludit duo Aristot. alterum esse principia demonstrationum ultima immediata: alterum quod non omnium est demonstratio, quod in principio, nempe cap. 3. aliquos asserere dictũ est. asserere autem omnium esse demonstrationum est asserere nihil esse sine medio: sed omnia mediata. & hoc ostendit, nam nõ demonstramus assumendo, idest per medium superius extremitatibus, sed intus mittendo, idest per medium intra ipsas extremitates, ut homo est risibilis demonstratur per animal rationale medium inter hominem & risibile, & sic ostenditur omnis affirmatiua, si igitur omnia mediata monstrabilia sunt nihil est immediatum, & ita inter duo extrema, subiectum nempe & prædicatum media sunt in infinita, quod impossibile est, cum prædicationes terminentur superius, & inferius, ut hactenus pbatũ est.

Quo pacto mediatæ propositiones ad immediatas deduci possint.

Cap. XIX.

Monstratis autem his manifestum, quod si aliquid idem duobus insit, ut A. & ipsi C. & ipsi D. cum non prædicetur alterum de altero aut nullo modo, aut non de omni quod non semper secundum commune aliquid inerit, ut æquicruri, & gradato hoc, quod est duobus rectis æquales habere secundũ commune aliquod inest, secundum quod enim figura quædam inest, & non secundum quod alterum. hoc autem non semper ita se habet: sit enim B. secundum quod A. ipsi C. D. idest, planum igitur erit, quod & B. ipsi C. & D. secundum aliud commune, & illud secundum alterum: quare inter duos terminos infiniti utiq; inciderent termini: sed impossibile. secundum igitur commune aliquid inesse non necessarium est semper idem plurib. si quidem erunt * media interualla. *a. l. immediata

In eodem tamen genere*, & ex iisdem indiuiduis necesse est terminos esse: si quidem ipsum commune erit ex his, quæ per se insunt. non enim erat ex alio genere in aliud tran- *a. l. infinita. Tex. 38

transcedere, quæ monstrantur.

3 Manifestum autem, & quod quã do A. insit B. si quidem est aliquid medium, est monstrare quod A. inest B. & elementa huius sunt hæc, & tot, quot media sunt: immediatæ namq; propositiones elemẽta sunt, aut omnes, aut uniuersales: si autem non est aliquod medium, non amplius est demonstratio: sed in principio via est hæc.

Consimiliter autem et si A. ipsi B. non inest, si quidem est aut medium, aut prius, cui non inest, est demonstratio: si autem non, non est: sed principia & elementa tot sunt, quot termini. Horum namque propositiones principia demonstrationis sunt: & quemadmodum nonnulla principia sunt demonstrabilia, ꝙ est istud hoc, & inest istud huic, ita & quod non est istud hoc, neq; inest istud huic: quare hæc quidem esse aliquid illa autẽ non esse aliquid, erunt principia.

4 Quando autem opus sit monstrare, accipiendum est, quod de B. prædicatur primo, sit C. & de hoc consimiliter A. & ita semper procedenti nunquam extra ipsum propositio, neque existens accipiatur ipsius A. in demõstrando, sed semper mediũ condensatur; quousq; indiuisibilia fiant & unum. Est autem unũ, quando immediatum factum fuerit, & vna propositio simpliciter, quæ immediata. Et quemadmodum in aliis principium simplex. hoc autem nõ idem vbiq;: sed in pondere quidem mina, in cantu vero * diesis, illud autem in alio: consimiliter in syllogismis ipsum unum est propositio immediata: in demonstratione uero ac scientia intellectus.

*diesis i. primus sensibilis sonus.

In monstratiuis igitur syllogismis ipsius inexistentis, nihil extra cadit. 5

In priuatiuis vero, ubi quidem ꝙ oportet inesse. nihil extra hoc cadit: ut si A. ipsi B. per C. non inest: si enim omni quidem B. C. inest. A. vero ipsum C. nulli rursus si opus fuerit, quod A. C. nulli inest, mediũ accipiendum est ipsius A. & C. & ita semper progreditur.

Si autem oportuerit monstrare, quod D. ipsi E. non inest, eo quod C. D. quidem omni inest, E. uero nulli, aut non omni, nunquam cadet extra E. hoc autem est, cui non oportet inesse. In tertio autem modo, neque a quo oportet, neq; quod oportet priuare, nunquam extra ibit. 6

Monstratis autem his, &c. 1

Ex his quæ hactenus discussa sunt, Arist. capite isto aliquot infert dicta, quorum primum est, cum aliquod commune inest duobus uel pluribus quorum alterum de altero non prædicatur, aut saltem non uniuersaliter prædicatur, non semper per aliud commune medium ei inest. *Primum dictum.*

Verbigratia, habere tres angulos æquales duobus rectis inest quidem Isoscheli, & Isopleuro per aliud commune, nempe ut figura quędam, scilicet triangulus sunt, & triangulus sine alio medio idest illis. id probat ex his quæ dicta sunt, nam insit A. commune in C. & D. per aliud commune B. si hoc per aliud illis inest, & iterum hoc per aliud in infinitum, inter duo extrema, puta A. & C. D. erunt infinita media, quod impossibile esse probatum est, dabitur igitur aliquid commune, quod insit mediate pluribus.

In eodem genere, & eisdem. 2

Ne quis existimaret mediate commune omne inesse, quia nunquam deest medium propositionum syllogizandi quamcunque dicit se de mediis ueris & propriis loqui-

quæ sunt eiusdem generis cum athemis. i. extremis: nam demonstratio non transcendit genera, sed ex propriis procedit, ut dictum est, non autem commune semper per medium proprium inest. huius.n.est sermo

3 Manifestum est autem, &c.

Secundũ dictum. Ponit secundum dictum. cum aliqua propositio medium habet erit quidem demonstratio: & etiam quot sunt media sursum, tot erunt propositiones per quas fient demonstrationes. nam ex singulis mediis compositis cum extremitatibus fiunt propositiones ad demonstrandum. binæ itaq; tales propositiones immediatæ, dicunt ur principia & elementa demonstrationum. dicit autem quod non omnes immediatæ dicũtur elementa, sed uniuersales. nam singulares, quib. inductione immedi atas propositiones probamus, licet immediatæ etiã sint, non dicuutur elementa demonstrationum. uel forsan dixit hoc quod non quæcunque præmissæ dicuntur elementa & immediatæ, sed uniuersales, id est dignitates communes in quas ultima fit demonstrationum reductio. hoc idem in negatiuis docet esse. cum uero propositio mediũ non habet, iam amplius non fit demonstratio. unde concludit tot esse principia, & elementa alicuius, quot sunt media: & tot sunt propositiones, nam ex illis fiunt propositiones, quæ principia sunt. & sicut in affirmatiuis datur ultima & immediata propositio, ita & in negatiuis & sic erit principium negatiuum ultima, sicut etiam est affirmatiuum:

4 Cum igitur indigeat monstrare aliquid, &c.

Tertium dictum. Tertium dictum est. cum aliquid affirmatiuum in prima figura conclud i debet oportet medium sumere, quod sit super minus extremum, & inferius maiori, nunquã tamen superius erit maiori extremo. dico autem quod sit super minus extremum immediate, & sic oportet procedere, quousq; ad immediata perueniatur, quod uocatur densari, ut superius dictum est.

Verbi gratia, si debet probari omnis homo est substantia, sumatur proximum homini, animal, & iterum si debet probari animal substantia, sumatur uiuens proximum animali, & sic consequenter, non autẽ sumatur aliquid extra, idest superius maiori extremo, nec remotũ a minori. non enim p corpus pbabitur, omnis homo est substantia, sed per proxima donec descẽdendo poeniamus ad corpus imediatũ substãtię.

Hoc est igitur, quod dicit (cum monstrandum est aliud, sumatur. primum) idest proximum B. idest subiecto. (non autem quid extra) idest superius maior uel remotũ minori quãuis esse ipsius A. demõstretur) idest quamuis prædicatum de subiecto demonstretur, oportet proximum subiecto sumere ad id demõstrandũ, donec perueniatur ad immediatum & primum, quod est propositio immediata. Nã in uno quoque genere semper datur unũ, quod sit primum & summũ eorum, quæ sunt in illo genere. nã semper quæ sub aliquo cõi sunt genere, ab uno debent dependere primo, siue in suo esse, siue in sui cognitione, siue in ordine suæ pfectionis. unde sicut in mẽsuris ad unam vltimam peruenitur, puta Mina & in Musica ad Diesin, idest semitonium minus, & non est vlterior progressus: sic in demonstratiua sciẽtia ad intellectum quæ est cognitio principiorum, & in syllogistico discursu demonstrationem ad ultimas propositiones secundum se immediatas peruenirẽ necessarium est. unde conclu dit (quod in coostensiuis) idest affirmatiuis syllogismis; eius quod est, idest conclusionis affirmatiuæ nam ostensiuus syllogismus, etiam est negatiuus; ob id addit eius quod est, ut limitet ad affirmatiuos nihil cadit extra, idest medium non superius utraque extremitate, ut dictum est.

Sed in priuatiuis, vbi, &c. 5

Quartũ dictum. Quartum dictum est: in negatiuis syllogismis tam primæ, quam secundæ figuræ in propositione affirmatiua extremum non esse extra medium, idest seperius ipso. nam medium debet affirmari uniuersaliter de extremo in una propositione, ut si A. negari de B. probandum est per C. tunc B. non erit superius C. nam affirmatur C. de B. in minori in prima figura, de C. uero negatur A.

Iterum si indigeat, quod, &c. 6

Hoc idem docet fieri in prosyllogizãda maiori, nullũ C. est A. sumẽdum.n.est medium

dium superius C. in minori prosyllogismi, & sic in aliis prosyllogismis negatiuis fieri debet.

Si uerò indigeat monstrare, &c.

Hoc idem ostendit in secunda figura, ut si monstrare oportet nullum E. esse D. in Camestres uel Baroco, tunc sumere oportet medium, quod de omni D. prædicetur affirmatiuè in maiori, ac ob id erit superius illo; de nullo uerò E. si fuerit in Camestres, uel de aliquo non, si in Baroco. minor enim unius est uniuersalis, alterius uerò particularis, sed utraque negatiua, cui medium oportet non inesse. semper ergo in affirmatiua primæ & secundæ figuræ propositione, nunquam extremum erit extra medium, at in tertia figura medium non erit superius ulla extremitate: nam debet utrique subiici. in prima ergo medium non erit extra maius extremum, in secunda unum extremum non erit extra medium, puta in affirmatiua propositione, in tertia uerò medium non erit extra extremum utrumque, cum utrique subiiciatur.

Demonstrationem vniuersalem particulari esse præstantiorem.

CAP. XX.

1 CVm verò sit demonstratio, hæc quidem vniuersaliter, illa uerò secundum partem, & hæc quidem prędicatiua, illa verò priuatiua, dubitatur vtra melior sit: consimiliter autem & de ea, quæ demonstrare dicitur, & deducente ad impossibile demonstratione.

Primum igitur considerabimus de vniuersali & particulari, hoc autē cum declarauerimus & de ea quæ monstrare dicitur, & ea, quæ ad impossibile, dicemus.

2 Videtur igitur fortasse aliquibus ita considerantibus, eam secundum partem esse meliorem: si enim secundum quam magis scimus demonstrationem, melior est demonstratio (hęc enim est virtus demonstrationis:) magis autem scimus vnumquodque, cum ipsum sciamus secundum se, quàm quando secundum aliud, vt musicum Coriscum, quando quod Coriscus musicus est, quàm quando quod homo musicus est: similiter autem & in aliis. Vniuersalis autem, quod aliud nō, quod ipsum contingit, monstrat: vt quod æquicrus, non quod æquicrus, sed quod triangulus: quæ verò secundum partem, quod ipsum, mōstrat. si igitur melior quidem, quæ secundum ipsum, talis autem, quæ secundum partem vniuersali magis, & melior vtique, quæ secundum partem est, demonstratio erit.

Amplius, si vniuersale quidem non est aliquid præter singularia: 3
demonstratio verò opinionem facit esse aliquid hoc, secūdum quod demonstrat, & quandam naturam esse in entibus talem: vt trianguli pręter quosdam, & figurę pręter quasdam, & numeri pręter quosdā numeros: melior autem, quę est de ente: quàm quę de non ente.

Et propter quam nō decipietur, 4
quàm propter quam decipietur: vniuersalis autem est talis, (procedentes enim monstrāt, quemadmodum de proportionato, vt quod vtique sit aliquid tale, erit proportionatū) quod neque linea, neque numerus, neque solidum, neque planum, sed pręter hæc aliquid.

Si igitur vniuersalis quidem magis hæc, de ente autem minus, quàm 5
particularis, & facit opinionem: falsam: peior vtique esse vniuersalis, quàm particularis.

6 Et primum quidem nihil magis in vniuersali, quàm in particulari, altera ratio est: si enim quod duobus rectis inest, non inquantum æquicrus, sed inquantum triangulus, noscens, quid æquicrus minus nouit inquantum ipsum, quàm qui nouit, quod triangulus: & omnino si non quidem secundum quod sit triangulus postea monstrat; non erit utique demonstratio: sin autem nouit vnumquodque, inquantum vnumquodque inest, magis nouit: si itaque triangulus in plus est, & eadem ratio, & non secundum æquiuocationem triangulus, & inest omni triangulo hoc, quod est duos, non triangulus inquantum æquicrus, sed æquicrus inquantum triangulus habet tales angulos: quare qui vniuersaliter scit, magis nouit secundum quod inest, quàm qui secundum partem: melior itaque vniuersalis, quàm particularis.

7 Amplius si quidem esset aliqua ratio, & non æquiuocatio, vniuersale vtique nihil minus esset quibusdam particularibus: sed & magis quanto incorruptibilia in illis sunt, quæ verè particularia corruptibilia magis.

Præterea nulla necessitas est su-
8 spicari aliquid esse hoc præter hæc, quod vnum significat nihil magis, quàm in aliis. quæcumque non aliquid significant, sed aut quale, aut ad aliquid, aut facere: si igitur est, non demonstratio causa, sed qui audit.

Amplius si demonstratio quidem
9 est syllogismus monstratiuus causæ, & ipsius propter quid, vniuersale autem magis est causa: cui enim per se inest aliquid, hoc idem ipsi causa est: vniuersale autem primum causa, igitur vniuersale est. quare & demonstratio melior: magis enim causæ, & ipsius propter quid est.

Præterea vsque ad hoc quærimus 10
propter quid, & tunc opinamur scire, quando non sit aliquid aliud quam hoc aut factum, aut existens: finis enim & terminus ipsum extremum iam sic est. Vt cuius gratia venit? vt accipiat argentum: hoc autem, vt reddat, cui debet, hoc autem, ne iniustitiam committat, & ita procedentes, quando non amplius est propter aliud, neque alterius causa, propter hoc, sicut finem, dicimus venisse, & esse, & fieri, & tunc cognoscere maximè propter quid venit, si autem similiter se habet in omnibus causis, & iis, quæ sunt propter quid, in iis verò quæcumque sunt causæ sic: sicut cuius causa, sic nouimus maximè, & in aliis: igitur tunc maximè scimus, quando non amplius insit hoc, quoniam est aliud. quando igitur cognoscimus: quod quatuor exteriores sunt æquales, quoniam æquicrus, adhuc deficit, propter quid æquicrus? quoniã triangulus: & hoc, quoniam, figura recti linea, si autem hoc non amplius propter aliud erit, tunc maximè scimus & vniuersale est tunc, vniuersalis igitur melior est.

Amplius quæcumque magis par- 11
ticularia sunt, in infinita incidunt, vniuersalis uerò in simplex & terminum: sunt autem inquantum infinita quidem non scibilia, inquantum autem finiuntur scibilia: inquantum igitur vniuersalia ma-

gis

gis scibilia, quam inquantum particularia, demonstrabilia igitur magis, quæ vniuersalia sunt, demonstrabilium vero magis, magis est demõstratio, simul enim magis quę ad aliquod existunt: melior itaque est uniuersalis, quoniam & magis est demonstratio.

12 Amplius si eligibilior sit illa, secũdum quam hoc & aliud, quam illa, secundum quam hoc solum nouit. qui uero uniuersalem habet, nouit & quod secundum partem: hic autẽ vniuersale non nouit: quare & sic vtique eligibilior erit.

13 Amplius autem sic: uniuersale enim magis scire est eo quod monstratur per medium quod est proximius principio, ualde autem proximum est immediatum, hoc uero principium. Si igitur quæ ex principio est ea, quæ non ex principio, aut quæ magis ex principio est ea, quæ minus certior est demõstratio, est autem talis, quę uniuersalior, melior utique esse uniuersalis: ueluti si oporteret demonstrare A. de D. per media, in quibus B. C. superius itaq; B. est. quare quę per hoc uniuersalior est. Sed ex iis quę dicto sunt, nonnulla logica sunt.

14 Maxime autẽ manifestum, quod vniuersalis est potior: quoniam propositionum priorem quidem habẽtes, nouimus quodammodo & posteriorem, & habemus potentia, ut si quis nouit, quod omnis triangulus habet tres duobus rectis ęquales, nouit quodammodo & ęquicrurem quod duobus rectis est potentia & si non nouit ęquicrurem, quod triãgulus sit: qui vero hanc habet propositionem vniuersalem nullo modo nouit, neq; potentia, neq; actu.

Et uniuersalis quidem intelligibilis est, sed particularis in sensum desinit. Quod igitur vniuersalis melior ea, quę secundum partem, tot nobis dicta sint. 15

Cum autem sit omnis demonstratio, &c.

Comparatio Demonstrat. *Quid in toto hoc c. tractet Arist.*

Demonstratione & ipsius principiis pertractatis, modo ipsas demõstrationes inter se comparat, ac tres quæstiones circa hoc proponit examinandas. Prima est an Demonstratio vniuersalis pręstantior sit particulari. Altera an demonstratio affirmatiua, quæ uocatur cathegorica seu prædicatiua sit etiam præstantior negatiua. Tertia an ostensiua Demonstratio præstet ei, quæ ad impossibile demonstrat. Prima quęstio hoc vigesimo capite discutitur, quod in duas partes diuiditur, in priori sunt tres rationes dialecticæ pro parte negatiua quæstionis, & earum responsionum dissolutiones, in posteriori sunt rationes partem affirmatiuam ueram determinãtes. Aliæ quæstiones frequentibus capitibus determinãtur.

Videbitur igitur fortassis utique quibusdam. &c. 2

Prima ratio. dialectica.

Hæc est est prima ratio dialectica, qua probat potiorem esse dem onstrationem particularem uniuersali. Demonstratio, secundum quam magis scimus, est potior demonstratione, secundum quam minus scimus, sed secundum particularem magis scimus, quam secundum uniuersalem, ergo particularis est potior. maior probatur, quia hæc est uirtus demonstrationis. idest. hæc est uis & natura demonstrationis, ut per eam scimus, erit ergo illa potior, secundum quam magis scimus, minor probatur, unumquodque magis scitur, cum secundum se quam secundum aliud scitur, sed quæ quis per uniuersalem demonstrationem cognoscit, secundum aliud, quæ uero per particularem, secundum se unumquodque scit, ergo per particularem magis scitur. maior explicatur & probatur exemplo. sit ista pro-

positio Coriscus est musicus, clarum est, quod per talem magis cognoscimus musicū Coriscum, quia per se & immediate cognoscimus, quam per hanc homo est musicus.

Minor probatur, fiat demonstratio vniuersalis de Isoschele, quod habet tres angulos æquales duobus rectis, talis erit de triangulo in communi, cui talis passio primo inest; fiat altera particularis de ipso Isoschele; qui habet similes tres angulos duob. rectis æquales, tunc erit per ipsum Isoschelé, magis ergo cognoscet & sciet ipsum Isoschelé habere tales angulos, cum de ipso in particulari scit, quam cum de ipso in uniuersali scit, ergo magis scimus per demonstrationem perticularem.

Quid sit demonstratio uniuersalis. Hic aduerte, vt dicit Alber. hoc tract. c. 1. per uniuersalem demonstrationem intelligi eam, in qua de aliquo subiecto uniuersali & communi demonstramus: per particularem vero eam, in qua de aliquo subiecto singulari uel minus communi demonstramus idem; non enim uocatur particularis, quasi conclusio particulariter sumatur, vniuersalis uero, quia uniuersaliter, sed secundum subiectum uniuersale, aut singulare uel minus commune. Nota præterea, quod ista ratio procedit sumendo rem particularem aliquam, & probando eam melius cognosci, cum per proprium conceptū particularem cognoscitur, quam cum per vniuersalem, & ex hoc probabiliter infert; particularem demonstrationem esse potiorem, & ita textus indicat, & bene aduertit Themist. c. 40.

Et in hoc decipitur Philo. miror. n. quātum aberret a sensu Arist. & qui eū sequūtur, atq; illo ex errore asseruit exemplum Arist. de triangulo esse falsum nec potuisse aliter fieri, sed in his non est audiendus, ex positio. n. data est & purus Aristot. sensus.

3 Amplius, si uniuersale quidem non est, &c.

Secunda & tertia ratio. Hic secundam, & tertiam rationem connectit, quarum vis hæc est, quod demōstratio vniuersalis sit de subiecto, quod minus esse habet, quam particulare, cum uniuersalia non per se existant, ob id igitur erit potior particularis demonstratio. præterea demonstratio vniuersalis magis facit errare, quam particularis, nam qui de uniuersali aliqua demonstrat, de eo separatim a singularibus demonstrat, quod cum non sit, faciet opinionem falsam. hanc vtramque rationem copulauit, quia ex eo quod vniuersale non est per se, ut dicitur in prima ratione, inde prouenit error, quod existimetur separatum, vt bene aduertit Philo.

In textu uero rationes sic sunt ordinandæ, prior est hæc; potior est demonstratio; quæ est de subiecto, quod est, quam de subiecto quod non est, minor ponitur inferius, scilicet (vniuersalis est huiusmodi) ut sit ita. demonstratio vniuersalis est de eo quod non est, particularis de eo quod est, concluditur in fine, ergo potior est particularis. maior probatur, quia omnis demonstratio opinionem conficit, idest probat circa aliquod, quod sit & circa naturam in rebus existentem: minor vero prior in principio textus, uniuersale non est præter singularia, quod exemplo manifestat, ut triangulus, figura, numerus, non est præter singularia ipsa. loquitur conditionaliter, quia supponit, & non probat.

Et propter quam non errabitur. 4

Ratio posterior est potior illa est demōstratio, secundum quam non contingit errare & decipi, quam ea secūdum quam decipi euenit, sed uniuersalis est hmōi, secundum quam decipimur, nō aūt particularis, ergo hæc est potior. minorem probat, nam qui de proportionali aliquid demonstrat, de illo abstracto a lineis numeris, solidis, idest, corporibus, plano, idest superficie demonstrat, ut patet, & tñ re uera non est separatum, hoc exemplum declarauimus c. 5. est enim idē illic, & potest poni quodcunque aliud exemplum, cum. n. de homine demonstramus, nō de Petro, non de Ioanne, sed separatim ab his demonstratio fit.

Si igitur vniuersalis magis hæc est. 5

Hic cōclusionem ex utraque ratione simul infert, dicens; si uniuersalis est huiusmodi nimirum secundum quam magis erratur, & si vniuersalis est de eo, quod minus est, magis quam particularis, profecto indignior erit vniuersalis, & potior particularis. nota valde has rationes sic ordinatas, quia textus est obscurus & perplexus

xus, nec interpretes rationes in forma ponunt.

Et primum quidem nihil magis.

6 *Soluūtur rationes. Ad primum.* Soluit prædictas rationes, & primo ad primam respondet, & sensus iste est, & notandus, quem non attigit Philopo. pace ipsius. ratio prior probabat de Isoschele magis cognosci habere tres angulos æquales duobus rectis, quando de eo demonstratur quam cum de triangulo, quia per triangulum confusè, & per aliud cognoscitur Isoscheles. dicit modo, quod minus cognoscit, qui de Isoschele secundum se demonstrat habere tres angulos, quã qui de triangulo demonstrat habere tres angulos, minus inquam cognoscit de ipso Isoschele, quia qui de Isoschele secundum se cognoscit habere tres angulos, non secundum ipsum cognoscit, nam hæc quæstio ipsi primo non inest, qui verò de triangulo cognoscit, secundum seipsum cognoscit, vnde melius est cognoscere & demonstrare de eo cui secundum se inest passio, cum uerò hoc sit uniuersale, erit potior demonstratio vniuersalis.

Solutio igitur breuiter est; sicut qui de triangulo cognoscit habere tres angulos, non cognoscit de Isoschele secundum se, vt ratio probat, ita profectò qui de Isoschele habere tres cognoscit, minus secundum se cognoscit, cũ id non illi secundum se insit, cum autem potior demonstratio sit quę id quod inest secundũ se alicui, de eo demonstret, erit talis demonstratio vniuersalis.

Atque hoc est quod dicit litera, nempe prima ratio non magis est pro demonstratione vniuersali; quam particulari, id est, sicut qui per vniuersale non secundum se cognoscit particulare, ita nec qui de particulari passionem vniuersalis cognoscit, secundum se cognoscit, vnde nihil probat ratio. quod demonstratio particularis faciat secundum se cognoscere.

Litera quæ sequitur est sic emendanda (si enim quod duobus rectis inest, non est secundum quod Isoscheles, sed secundum quod triangulus, cognoscens quod Isoscheles habet tres angulos, minus inquantum sum cognoscit, quàm cognoscemus, quod triangulus) sensus est prædictus, minus cognoscere secundum se particula, qui de ipso demõstrationem passionis vniuersalis facit, quam qui ipsum particulare per vniuersale cognoscit. & hoc probat dicens, aut omnino talis passio non inest triangulo vt talis est, id est, vniuersali, vt uniuersale, & tunc de eo non potest demonstrari: aut illi inest, & tũc potior erit de eo demonstratio, quia secundum se illi inest, & tunc melius demonstramus, cum secundũ se subiecto inhærentium demonstramus.

Postea concludit, cum illud cui primo talis passio inest, nempe triangulus, sit uniuersalior & superior Isoschele, & non superior secundum nomen, sed secundum rationem & vniuocationem, & hoc patet, nam non solum Isocheli illa passio inest, sed aliis triangulis, ac ideo si primo triangulo secundum se inest, erit potior demonstratio ipsius vniuersalis, quàm particularis.

Amplius siquidem sit quædam. 7

Soluitur secunda ratio. Respondet secundæ rationi non propterea minus esse vniuersale, quia non sit extra singularia, immo magis esse, cum singularia corruptibilia sint, non autem vniuersalia, & ita dicit, si detur vna ratio communis à multis participata: non sicut in æquiuocis, in quibus nihil, nisi nomen commune est, in vniuocis uerò ratio communis vltra nomen datur, talis ratio magis erit, quàm ipsa singularia, & eo magis, quo incorruptibiliora sunt ipsis. aduerte vniuersalia non corrumpi nisi per accidens, quod est dicere, quamuis Petrus, Ioannes, Cæsar corrumpantur, semper manet homo, & animal, & naturæ hæ communes in aliis, & aliis indiuiduis conseruatæ, sicut manet idem Tyberis, licet aquæ aquis succedant, corrumpuntur per accidens; quia talia singularia corrupta desinunt participare naturas communes. sed hoc ex professo examinare metaphysicum est, ergo solutio, quamuis illæ rationes cõmunes non per se existent extra singularia, non idcirco minus sunt. *Vide Philop. dubitantẽ de corruptibilitate horũ vniuersaliũ.*

Amplius nulla necessitas est, &c. 8

Soluitur tertia ratio. Respondet tertiæ rationi, non propterea quod de ipso vniuersali secundũ se aliquid demonstratur, ę sic necessarium existimare illa esse separata, sicut cum de accidentibus secundum se demonstramus, non ob id extra substantiam esse opus est cognoscere;

quod si aliquis id opinatur, ipse potius est causa suę deceptionis quam demonstratio, non enim quæ in scientijs separata considerantur, necesse est in re separata existere, nec id opinari.

9 Amplius si demonstratio est syllogismus, &c.

Vniuersalis demonstratio particulari pferenda. Hæc est capitis posterior pars, in qua multis argumentis probat uniuersalem demonstrationem particulari esse præferendam, quorum primum est, demóstratio est syllogismus per causam, & propter quid rei, pbatiuus, sed uniuersale magis est causa quam particulare, ergo demonstratio vniuersalis est potior, minorem probat, illud cui aliquid, puta passio per se & primo inest, ipsius passionis est magis causa, sed vniuersali per se primo inest passio, vt habere tres angulos triangulo vniuersali, risibile homini, ergo ipsius demonstratio erit magis per causam & potior. *Prima ratio.*

10 Amplius usque ad hoc querimus propter quid, &c.

Secunda ratio. Hoc est secundum argumentum, tunc maxime scimus cum ad primam causam peruenimus, cuius iam non est causa alia; sed vniuersale est causa prima, ergo magis scimus per vniuersale, & sic est potior demonstratio, maioré explicat exemplo causæ finalis, ut si quis mercator venerit pro argento, & pecunia aliqua, ut soluat debitum, tunc aduentus causa est, ut recipiat argentum, huius vero, ut soluat debitum, huius ut iuste agat, quæ est prima causa cuius non est alia, & qui per causam talem scit, maxime aduentum scit: ita se habere in aliis causarum generibus docet.

Nota. Et nota literam, dicit (eius quod fit, aut factum est) idest siue sit causa alicuius operationis, vel alicuius rei existentis.

Notę. Nota etiã quod dicit hoc esse in causis, quæ habent causas, nam in aliis tunc maxime scimus, cum non est amplius quod quæramus primum enim dicit propter finales causas, posterius uero propter alia genera causarum, ut explicat Philop. quod vero uniuersale sit prima causa, quæ erat minor, probat exemplo, habere angulos extrinsecos æquales quatuor rectis inest Isoscheli, sed quia triangulo, & triangulo quia figura recti linea, huic vero non secundum aliud, at illud est uniuersale, figura enim rectilinea communis est, cui primo inest angulos externos habere æquales quatuor rectis.

Esse simile exemplũ, sensibile inest Petro, sed quia homo est, homini uero, quia animal est, huic uero ultimo. dices nonne inest per definitionem? non ergo immediate. dico Arist. loqui immediatione subiectorum, & sie non est aliud superius ratione cuius insit, definitio enim est eadem natura subiecti.

Amplius quantocunque utique magis &c. 11

Tertia ratio. Tertium argumentum est, de magis demonstrabili & magis scibili potior est demonstratio, sed uniuersale est magis demóstrabile, & scibile quam particulare, ergo illius potior est demonstratio, maiorem probat, nam quæ ad aliud sunt, sic comparantur, ut cuius obiectum præcipuum, & illud sit præcipuum, minorem probat, infinitum non est scibile, ergo quo aliqua magis accedunt ad infinitũ, minus scibilia sunt, sed particularia magis accedunt, ad infinitũ, uniuersale uero recedit, nam uniuersale unum est, particularia multa, quod supra dicebat Porph. uniuersale esse magis collectiuũ, quia quę in multis inuenitur dispersa sub unam colligit naturã, particularia uero diuisiua, quia ĩ singulis natura separatur, erit ergo magis scibile uniuersale, multitudo enim cognitionem impedit, ac consequenter erit magis demonstrabile, & ipsius demonstratio potior.

Amplius si magis eligenda, &c. 12

Quarta ratio. Quartum argumentum proponit, illa est demonstratio melior, qua plura cognoscimus, sed demonstratione uniuersali cognoscimus plura quam particulari, ergo illa est potior, minor probatur, nam qui uniuersale cognoscit, cognoscit etiam singularia: non autem qui particulare cognoscit uniuersale cognoscit, uniuersale enim omnia singularia compræhendit, at singula inferiora non ipsum uniuersale totum continent: hic fit comparatio inter cognitionem uniuersalis & singulorum inferiorum, nam demonstratio particularis non fit de omnibus simul singularibus, sed de singulis per se.

Amplius

13 Amplius autem sic, vniuersale enim magis &c.

Quinta ratio. Quintum argumentum est, potissima demonstratio est, quæ est per primum principium, ergo illa erit potior quæ magis accedit ad primum principium, sed uniuersalius magis accedit minus vniuersali, ergo illius demonstratio est potior prior minor sit demonstranda, homo est substantia, puta D. & A. sunt in hac multa media, quædam minus vniuersalia C. animal, viuens, quædam magis vniuersalia B. vt corpus, tunc clarum est, quod magis uniuersalia accedunt proprius ipsi immediato, vt magis viuens, ergo potior est demonstratio vniuersalis, quippe quæ magis accedit immediato.

Nota, duas rationes logicas, & quæ ex probabilibus & quæ ex cõibus licet necessariis. Ex his argumentis dicit aliquot esse logica, non quod suasibilia tantum sint, vt notat Philopo. & Sanctus Thomas, sed quod ex communibus procedant, & non ex his quæ demonstrationi insunt, quales sunt tertia & quarta ratio; sunt enim ex locis communibus comparatis, & ex loco, plura bona sunt eligibiliora paucioribus, vt habetur tertio Ethicorum, ac proinde logica dicuntur, id est communia.

14 Maximè autem manifestũ est, &c.

Sexta ratio. Sextum argumentum est, qui propositionem vniuersalem cognoscit, etiam particulares illius scit, potentia tamen, ut superius dictum est, vt qui triangulum scit habere tres angulos, potentia etiam scit Isoschelem habere tres angulos, licet non aduertat hunc esse Isoschelem, at qui particularem cognoscit nec potentia, nec actu cognoscit vniuersalem, cum particularis cõtineat vniuersalem, ergo potior est demonstratio uniuersalis, dices, nonne hæc ratio erat quarta? dico non esse hanc & illam eandem, nam quarta erat de ipso vniuersali simplici, qui enim ipsum cognoscit inferiora cognoscit, hæc verò est de vniuersali complexo, puta de uniuersali propositione.

15 Et vniuersalis quidem intelligibilis est, &c.

Septima ratio. Septimum & ultimum argumentum est, vniuersalis intellectu, singularis sensu perficitur, ergo potior est uniuersalis, cum cognitio intellectus sit præstantior.

Attende hic quod dicit, particularis demonstratio sensu perficitur, id est in sensum desinit; nam sensus non percipit semper totam propositionem singularem, nẽpe cum prædicatum non est sensibile, vt iste triangulus habet tres triangulos æquales duob. rectis, ratione enim prędicatũ cognoscitur; sed sensus subiectum singulare discernit; at uniuersalis propositio secundum utrumq; extremum, cum uniuersale sit, intellectu cognoscitur: propterea singularis desinit in sensum, quia à prædicato ratione percepto in subiectum sensu cognitum, tanquàm in ultimum tenditur. *Nota.*

Attende præterea rationes has procedere, cum passionem communem de subiecto communi, uel de singulis per se inferiorib. demõstramus, hæc enim erat quæstio, utra ex his demonstratio potior esset.

Demonstrationem affirmatiuam negatiua digniorem esse, atque ad scientiam magis idoneam.

CAPVT XXI.

Quòd autem monstratiua sit dignior priuatiua, hinc manifestum. sit enim hęc demonstratio melior (aliis eisdem existentibus) quæ est ex paucioribus petitionibus, aut suppositionibus, aut propositionibus. si enim notę similiter sunt, celerius cognoscere per has inerit: hoc autem eligibilius est. 1

Ratio autem propositionis, quòd melior, quę ex notioribus, vniuersaliter hęc est: si enim consimiliter esset hoc, quod est, nota esse media, priora notiora essent. Sit demonstratio quidem per media B. C. D. quod A. ipsi E. inest: quę verò per * F. G. quod A. ipsi D. Consimiliter itaque se habet, quod A, ipsi 2

*al. I. C.

ipsi D. inest & A. ipsi E. quod A. inest ipsi D. prius & notius est, quàm quod A. ipsi E. per hoc enim illud demonstratur; credibilius autem est id, quod est per quod. igitur demonstratio, quæ per pauciora, est melior aliis eisdem existentibus.

3 Ambæ igitur & per terminos tres & propositiones duas monstrant: sed hæc quidem esse aliquid accipit, illa verò & esse & non esse aliquid, per plura igitur, quare & peior est.

4 Præterea, quoniam monstratum fuit; quod impossibile est, vt utrisq; existentibus priuatiuis propositionibus fiat syllogismus, sed hanc quidem oportet talem esse, illam verò, quod inest.

Amplius ad hoc oportet hoc accipere, prædicatiuas enim (aucta demonstratione) necessarium est fieri plures, priuatiuas verò impossibile est plures esse vna in omni syllogismo. Si enim nulli inexistens ipsum A. in quod ipsum B. C. verò omni inexistens ipsum B. si verò oportet rursus augere vtrasque propositiones, medium iniiciendum, ipsius quidem A. B. sit D. ipsius verò B. C. E. E. quidem igitur manifestum, quod est prædicatiuum, D. verò de B. quidem prædicatiuum, ad A. verò vt priuatiuum ponitur: D. enim de omni B. A. autem nulli oportet eorum, quæ D. inesse: sit igitur vna priuatiua propositio, quæ est A. D. Idem verò modus & in aliis syllogismis. semper enim medium prædicatiuorum terminorum, prædicatiuum ad vtraque, priuatiui autem in altera priuatiuum necessarium est esse: quare hæc vna talis sit propositio, aliæ verò prædicatiuæ.

5 Si igitur notius per quod monstratur, & credibilius: monstratur autem priuatiua quidem per prædicatiuam: hoc autem per illam non monstratur: prior igitur & notior existens & credibilior melior vtique erit.

6 Amplius, si principium syllogismi est vniuersalis propositio immediata: est autem in monstratiua quidem affirmatiua, in priuatiua verò negatiua vniuersalis propositio, affirmatiua autem negatiua prior & notior, propter namque affirmationem negatio nota. Et prior affirmatio, quemadmodum & ipsum esse ipsum non esse: quare melius principium monstratiuæ quàm priuatiuæ, quæ verò melioribus principiis vtitur, melior est. Amplius principalior, sine enim monstrante non priuatiua.

Quod autem monstratiua sit dignior, &c. 1

Absoluit modo secundam quęstionem, nimirum affirmatiuam demonstrationem esse digniorem priuatiua; & facit primum argumentum tale. Demonstratio quæ paucioribus mediis indiget, vt ad immediata reducatur principia, dignior est ea, quæ pluribus; cæteris tamen omnibus paribus, sed affirmatiua indiget paucioribus, quàm negatiua; ergo illa est dignior. Nota, quod dicit cæteris paribus: nempe quod vtraque sit ex veris, & necessariis, & per se, nam si quæ procedit ex paucioribus non sit ex his, aut sit ex causis remotis, aut effectibus, non erit dignior; similiter quod vtraque sumat æquales terminos, nam si negatiua sumit terminos superiores, affirmatiua inferiores, paucioribus mediis indigebit negatiua, debet igitur esse fere

Comparat. affirmatiua demonstrat. cũ negat. Prima ratio.

æqualis proportionaliter utriusque io , seli quis omnibus. & hoc aduerte.

Probatio maioris. Probat maiorem dupliciter. primo in particulari cum sunt æque notæ utræq; , p positiones uel nobis, uel natura, uel simpliciter, ut dicit Alber. uocat autem has positiones, uel suppositiones, uel propositiones, idest, dignitates ut ostendat ueritatem de monstrationem. non enim omnes eisdem utuntur principiis.

Probat igitur: dignitas est citius cognoscere, quam tardius, sed cum propositiones omnes sunt æque notæ citius cognoscimus cum pauciora sunt media, quam cum plura, ergo dignius est cognoscere p eas quæ paucioribus indigent mediis. nam, ut dicit Philopo. cum actus potissimus intellectus sit simplex, quo rē easque discursu cognoscit quo magis ad ipsum acceditur, actus est perfectior, cuius adhuc rationem adducit Lyocon: illud enim est optimum, quod nullo indiget, ut Deus est reliqua, quo paucioribus indigent perfectiora, & meliora sunt, unde Arist. 2. cœli. cap. 12. dicit elegāter: quanto res perfectiores sunt, tanto pau cioribus actionibus suum bonum consequuntur, unde (inquit) Deo absque ulla actione bonum inest, est enim ipsum bonum, & fœlicitas: illis uero, qui propinqui sunt, ipsi, per unam, aliis remotis per plures uidemus etiam hoc in natura euenire, sem per enim natura res in suam perfectionē inclinat per pauciores actiones inquantū potest: unde elementa recte in sua loca tendunt quia linea recta est breuissima. hæc intellige semper cæteris paribus est enim melius per plures actiones maius consequi bonum, quam paucioribus minus. colligitur ergo perfectius esse paucioribus mediis indigere, quam pluribus, cum cætera paria sunt, & propositionibus æquæ notæ.

2 Ratio autem propositionis, quod melior sit, &c

Alia probatio uniuersalis eiusdem maioris. Vniuersaliter probat modo illam maiorem, nō limitando, quod propositiones sint similiter notæ, immo probat notiores eē & priores, quæ ex paucioribus sunt, & locus iste non parum est obscurus. ratio autem hæc, est somatur propositio, homo est substantia, quæ demonstratur per tria media, primo per animal est substantia, secundo ista, per uiuens est substantia, tertio hac per corpus est substantia; tunc clarum est quod potior est secunda demonstratio, scilicet, omne uiuens est substantia omnē animal est uiuens, ergo omne animal est substantia, quam prima, scilicet omne animal, est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia, quia secunda certior est prima: cum enim præmissæ secundæ sint certiores & priores conclusione, erunt etiam certiores principiis primæ, nam conclusio secundæ præmissæ est primæ: ob eandem rationem, tertia melior est secunda, ut notum est.

Sumatur præterea alia propositio, numerus est diuisibilis, quæ duo media habet s. quantitas discreta est diuisibilis, & quātitas est diuisibilis, tunc peto, ista assimilatur tertiæ, an secundæ? notum est, quod secundæ; cum duobus indigeat mediis, sed illā est certior & præstantior? ergo & hæc; est igitur præstantior quæ paucioribus indiget mediis. hæc ratio est valde notanda, quam attigit Philopo. sed non plene. Aristo. uero solum unam partem priorem posuit.

Dicit ergo, si similiter media cognita sint, idest ex eadē coordinatione, tunc priora notiora sunt, & probat exēplo, sic, omne E. est A. scilicet omnis homo est substantia per tria media, B. C. D nempe, animal, uiuens, corpus, sit iterum secunda propositio omne D. est A. nempe omne animal est substantia, per B C. nempe per uiuens, corpus, quæ propositio similiter se habet, idest ex eadem coordinatione est.

Quādiis aliquis textus habeā F. G. media, ut sit diuersa propositio, ut supra diximus, sed melius est sequi nostrum textum.

Tunc, inquit, melior erit prior demonstratio D. A. quam A. E. quia ista per illam probatur, hic est addenda altera pars argumenti, ut diximus, ex quo concludit, uniuersaliter demonstrationē ex paucioribus certiorem & digniorem esse cæteris paribus, ut diximus. & præterea ne illa quæ ex pluribus mediis est, sit experientia etiā cognita, uel aliunde certitudo & dignitas adueniat, puta ex materia alia uia.

Ex his habes primo, quod demonstrationes passionum quæ magis accedunt subiecto. sunt potiores illis, quæ magis recedūt: nam posteriores præsupponunt priores. habes etiam demonstrationes subalternatā

scientia

scientiarum esse potiores illis subalternatis, quarum principia per illas probantur, ob eandem rationem & tandem potiores eas esse quæ magis ad per se nota & immediata principia accedunt.

3 Vtraque quidem per terminos tres,&c.

Probatio minoris primi syllogismi. Hactenus maiorem illius primi syllogismi probauit, nunc uero probat minorem, quod negatiua demonstratio pluribus indigeat mediis quam affirmatiua: quia negatiua indigeat propositionibus affirmatiuis & negatiuis ut demonstretur, at affirmatiua solis affirmatiuis, quamuis non plures termini sint in una quam in alia, in omni enim demonstratione sunt tres. notant Philop. & Alber. & fere alii omnes non esse intelligendum quod plura media numero habeat negatiua, quam affirmatiua, cum utraque equales habere possit, sed plura specie, nam aliud est ad cõcludẽdam affirmatiuam præmissam, aliud specie ad negatiuam: at in affimatiua media sunt eiusdem rationis nempe ad concludendas utrasque præmissas, quæ affirmatiue sunt.

Dubium. Dices, Maiori non uidetur corresponderemi minor, cum maior sit de pluralitate mediorum & numero, ut probatum est in affirmatiuis illis omnibus. dubium uero hoc est magnum, & ego miror interpretes, quo modo locum hunc confusum reliquerint.

Solutio. Appolin. mouet dubium, sed non soluit, dico, sequens expositionem Alber. isto cap. 3. esse aduertendum, quod negatiua propositio pluribus mediis etiam numero indiget quam affirmatiuam, ut patet si sumamus similiter propositiones. sit affirmatiua distans a generalissimo per duo media, scilicet omne animal est substantia per uiuens. & corpus sumamus eandem negatiuam de alio generalissimo, sciliter nullũ animal est qualitas, tunc inuenies tria media. uiuens, corpus, substantia, minus enim distat omne subiectum a suo affirmatiuo immediato, quam a suo negatiuo, cuius ratio est pulchra, quia ab affirmatiuo distat per intermedia subsumpta sub maiori extremo, at a negatiuo distat per intermedia eadem, & per omnia sua prædicata superiora, a quibus tale negatiuũ prædicatũ remouetur, & ista huius loci declaratio est

Amplius quoniam ostẽsum est, &c. 4

Altera ratio. Nouum aliud argumentum hic possumus componere, sicut componit Themist. cap. 41. quod tale sit. priuatiua demonstratio non indiget negatiua, affirmatiua autem non indiget negatiua, ergo illa est potior. antecedens patet, nam impossibile est quod negatiua sit utraque præmissa, sed una saltem debet esse affirmatiua, at utraque propositio potest esse affirmatiua tũc ulterius in augmentata demonstratione, idest in prosyllogizatione demonstratiua. demonstrantes negatiuam præmissam ex una tantum negatiua propositione, altera uero affirmatiua demonstrabimus, at præmissam affirmatiuam ex utraque affirmatiua, ergo indiget negatiua affirmatione.

Et iste est sensus illius; priuatiuas in omni syllogismo plures una esse non posse. oportet enim alteram præmissam affirmatiuam, at affirmatiuas plures esse cõtingit.

Exemplo comprobat. sit demonstratio, nullum B. est A. omne D. est B. ergo nullũ C. est A. si prosyllogizare oportet maiorem, oportet sumere medium D. de quo negetur A. sed quod affirmetur de B. sic nullum. D. est A. omne B. est D. ergo nullũ B. est A. at si oportet minorem demõstrare, sumendum est medium affirmatium de utroque. puta E. omne E. est B. omne C. est E. ergo omne C. est B. & sic fit in aliis syllogismis, unde concluditur præmissam negatiuam ex una, affirmatiuam, uero ex utraque affirmatiua demonstrari, indiget ergo negatiua demonstratio affirmatiua, non econtra, ergo hæc est potior.

Si igitur notius est per quod demonstratur &c. 5

Cõclusio totius argumenti. Hæc est conclusio totius argumenti, unde paret non bene exposuisse Philop. qui non rationem, sed corrolarium præcedentia uerba esse affirmauit, imo aliter interpretatur, quam dictum est, sed quę diximus certiora sunt.

Amplius si principium syllogismi. 6

3. ratio. Tertium argumentum ad idem probandum hoc est, quarum principia immediata sunt priora, & demonstrationes sunt potiores,

tiores, sed principia affirmatiuæ demonstrationis sunt potiora principijs negatiuæ, ergo illa potior est. minor probatur, principium affirmatiuæ est immediata affirmatiua, principium negatiuæ est immediata negatiua, affirmatio uerò prior est negatione, sicut esse prius est, quàm non esse, unde concludit repetendo secundum rationem, esse affirmatiuam digniorem.

Obiectio. Dissolutio. Dices; quomodo esse prius est non esse, cum prius res non fuerit quàm sit? dico in particulari sumendo, prius est hanc rem non esse, quàm esse, tamen communiter & à toto genere, seu per ens præcessit natura non ens, nam si nihil esset, nihil fieri posset, propterea Deus ab æterno est.

Alia obiectio. Vide solutionem in lib. de interpr. Dices, quomodo affirmatio dicitur prior negatione? cum utraq; sit species. hoc solui mus lib. de interpretatione, ubi etiam hunc locum expliquimus, illic uide late.

Demonstrationem ostensiuam, illa qua ducit ad incommodum potiorem esse.

CAPVT XXII.

1 QVoniam verò prædicatiua priuatiua melior est, planũ, quod & ad impossibile ducente: oportet autẽ scire, quę est differentia ipsarũ:

2 Si itaque A. inexistens nulli B. ipsi verò C. omni ipsum B. necesse vtiq; eorum, quę C. nulli inesse ipsum C. Si igitur acceptis, ostensiua utique priuatiua esset demonstratio, quod A. ipsi C. non inest: quæ verò ad impossibile ita se habet, si oporteat monstrare, quod A. ipsi B. non inest, accipiendum A. inesse ipsi B. & B. ipsi C. quare contingit A. ipsi C. inesse. Hoc autem sit notum & confessum, quod impossibile. non igitur potest A. ipsi B. inesse; si igitur B. ipsi C. confessum est inesse, A. ipsi B. impossibile est inesse.

3 Termini igitur consimiliter ordinantur. Differt autẽ vtra sit notior propositio priuatiua, vtrum quod A. ipsi B. non inest, an quod A. ipsi C. cum igitur conclusio est notior, quòd non est quæ ad impossibile, sit demonstratio, cum autẽ in syllogismo sit demonstratiua est.

Natura autem prior est, quod A. ipsi B. quàm quod A. ipsi C. inest: priora enim sunt cõclusione, ex qui bus est conclusio, est autem A. ipsi C. non inesse, conclusio. 4

Non enim si contingit ablatum esse aliquid, hoc est conclusio, illa verò ex quibus sunt, hoc quidem est, ex quo syllogismus est, quique sic se habet, vt aut totius ad partem, aut partis ad totũ habeat rationem: sed A.C. & A.B. propositiones non se habent ita inter se. 5

Si igitur quæ ex notioribus & prioribus melior: sunt autem ambæ ex eo, quod non sit aliquid, credibile, sed hæc quidem ex priori, illa verò ex posteriori: melior simpliciter utique erit priuatiua demonstratio ea, quæ est ad impossibile, quare & quæ hac melior prædicatiua, est manifestum, quod & ea, quæ ad impossibile est melior. 6

Et ad impossibile ducente: oportet autem scire, &c. 1

DEterminat quæstionem tertiam, nempe ostensiuam esse priorem ea quæ ad impossibile ducit, sunt autem hæc uerba continua cum illis capitis præcedentis, vt oratio sit (quod quidẽ prædicatiua dignior priuatiua manifestum est, & ad impossibile ducente) sensus est, cum prædicatiua sit potior negatiua; hæc uerò sit potior ducente ad impossibile, etiam prædicatiua erit potior illa, & ita omnis ostensiua tam prædicatiua quàm negatiua erit potior ducente ad impossibile ante tamen, quàm probet, differentiam utriusque constituit. *Cõparatio demõstrationis ostensiuæ, & ad impossibile.*

Diximus

Quid demonstratio ostensiua. Diximus autem latè 2. Prior. c. 14. ostensiuam demonstrationem, esse, cum aliquam propositionem siue affirmatiuam, siue negatiuam demonstramus, per sua principia ipsam inferendo.

Quid demonstratio ad impossibile. At demonstratio ad impossibile est, cum propositionẽ aliquam non per se, ad suam oppositam falsam ostendendo, veram esse probamus. modus autẽ probandi est, sumendo oppositã probandæ cum aliqua præmissa alia manifestè uera, & inferendo conclusionẽ falsam in bona consequentia. vt inde colligatur talis præmissa falsa, cum falsum ex falsa sequatur, ac tandem illa prima propositio uera. Verbi gratia, sit ista probanda ad impossibile; nullus homo est irrationalis, summam eius oppositam cum præmissa clarè uera, sic; omnis homo est irrationalis, omne animal rationale est homo, infero, ergo omne animal rationale est irrationale: consequentia est bona, conclusio falsa, ergo & aliqua præmissa, non minor, ergo maior, ergo eius opposita negatiua erat uera: cum non contingat in materia necessaria contrarias simul esse falsas, aut simul ueras. Sicut negatiuam propositionem demonstramus, ita affirmatiuam, sumendo oppositam negatiuam, demonstrare poterimus.

Aristotel. verò utitur negatiua tantum, quia vult solum probare modo negatiuam ostensiuam esse priorem ducenti ad impossibile, nam inde probatur quòd etiam affirmatiua sit ea potior, cũ sit potior quàm negatiua.

2 Si igitur A. in nullo B. &c.

Exemplum ponit ostensiuæ negatiuæ tale, nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. At uerò non sic est ad impossibile, vt patet hoc exemplo, si uelit aliquis demonstrare illam propositionem quæ erat maior syllogismi ostensiui, nempe nullum B. est A. ad impossibile, sic demonstrabit, sumendo oppositam, omne B. est A. & aliam clarè ueram, scilicet omne C. est B. inferatur, ergo omne C. est A. quæ sit falsa; nam cum hæc sit falsa, aliqua erit præmissa falsa, non minor, quia nota, ergo maior, omne B. est A. erat ergo opposita uera nullum B. est A.

Vbi aduerte, quod oportet illam propositionem, quæ coassumitur cum opposita probandæ esse notam, vel quia manifestè vera, vel quia data à respondente; aliàs non demonstrabitur ad impossibile, nam respondens dicet non oppositam probandæ, sed coassumptam esse falsam, aduerte etiam quod hic non sumir contradictorium oppositam, quamuis id uelit Philop. non enim essent inde omni, sed sumit contrariam, quia in materia necessaria particularis vel indefinita æquiualet uniuersali, & si una est uera, altera falsa, sicut in contradictoriis, & contra si una falsa, altera uera est.

Termini igitur similiter ordinantur, &c. 3

Similitudinem inter utramque demonstrationem assignat, nempe in ordinatione terminorum: sicut enim tres termini secundum figuram in ostensiua ordinantur, ita in demõstratione ad impossibile sunt tres termini secundum figuram aliquam dispositi, quamuis non eodem modo vtramque conclusionem probet, vt dictum est, sed differunt hæ demonstrationes in negatiua propositione, in quo termino, & qualis sit.

Propter quod aduerte quod in syllogismo illo ostensiuo est una præmissa negatiua, puta maior. nullum B. est A. in qua maius extremum de medio prædicatur, in syllogismo uerò ad impossibile est etiam una negatiua, puta opposita conclusionis falsæ illatæ, ex cuius ueritate colligimus conclusionem falsam; vt si dicas, omnis homo est irrationalis, omne rationale est homo, ergo rationale est irrationale, at nullum rationale est irrationale, ergo conclusio est falsa, & per consequens aliqua præmissa. Vide igitur quomodo in hac demonstratione est illa negatiua, nullum rationale est irrationale, quæ est ex maiori extremo de minori negato, quod dicitur nullum C. est A. *Nota.*

Dicit modo Arist. cum talis negatiua est notior quàm negatiua maior ostẽsiui, possumus per hanc probare ad impossibile illam maiorem; at cum maior est notior, manebit demonstratio ostensiua, non ad impossibile. verbi gratia, si quis uelit probare ad impossibile, nullus homo est irrationalis, sic dicet; omnis homo est irrationalis, omne animal rationale est homo, ergo omne animal rationale est irrationale, sed nullum animal

animal rationale est irrationale, ergo conclusio falsa,& aliqua præmissa. ita est bona demonstratio, quia notius est nullum animal rationale esse irrationale, quam nullũ hominem esse irrationalem, propter expressam repugnantiam: quod si nõ esset notior hæc negatiua, non possemus aliam probare, quia utramque admitteret, nollet quis. sed falsum concederet.

Sensus clarus est, sicut in syllogismo ad impossibile propositio coassumpta cũ opposita probandæ debet esse clare uera, ne ei falsitas conclusionis attribuatur, ita & cõclusio clare falsa,& eius opposita manifeste uera, ne aliquis eatam conclusionẽ dicat esse ueram & oppositam falsam. in probatione ergo ad impossibile negatiua est clarior quam negatiua præmissa demonstrationis ostensiuæ. Aduerte igitur literam, dicit. n. quòd differt, in quo,& qualis sit notior priuatiua, i. utra negatiua sit notior an quę est syllogismi ostensiui maior, puta illa, nullũ B. est A. an quæ est opposita conclusioni ex qua est syllogismus ad impossibile, puta nullum C. est A. si hæc enim quæ conclusio dicitur notior est fiet syllogismus ad impossibile, cum uero ea quę in syllogismo ostensiuo erat notior est, fit tantum ille ostẽsiuus & non ad impossibile, propter rationem quam dedimus.

4 Natura autem prior est, &c.

At quamuis negatiua syllogismi ad impossibile sit notior, natura tamen prior est illa maior ostensiui, nempe prior est, nullũ B. est A. quæ erat maior, quam nullum C. est A. quæ erat in syllogismo ad impossibile; quod probat. quia hæc est conclusio syllogismi illius ostensiui cuius maior probatur, puta nullũ B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. conclusio autem posterior est natura propositionibus in uera demonstratione.

Nota. Et nota artificium Arist. quod aliqui nõ intelligẽtes vitio dederũt, ut meminit Philopo. hi enim eum reprehendebãt, quia in syllogismo ad impossibile non probatur maior ostensiui, sed eadem conclusio: & nõ aduertunt quòd Arist. non probat illam ut maiorem, sed ut quandam propositionem, vt alia sit quæ probatur ostensiue, alia quæ ad impossibile: sed illam in syllogismo & demonstratione sumpsit, ut melius ostenderet negatiuam in syllogismo ad impossibile esse illa posteriorem natura, cum ex illa ostensiue propter quid demonstretur.

Nec oportet te intelligere semper demonstrationem ad impossibile procedere ex negatiua posteriori natura, nisi cum illa ex qua syllogismus ostensiuus fit, est in demonstratione propter quid.

Dices nonne si illa non esset in demonstratione propterquid, tunc negatiua demõstrationis ad impossibile esset prior? dico, esset quidem, sed hic de demonstratione potissima, quæ per causam est loquimur.

Non enim si cõtingit remoueri, &c. 5

Dubium. Posset quis dubitare, quomodo si per illam conclusionem negatiuam ad impossibile probamus maiorẽ illam negatiuam, possit esse quod ista sit prior, ex qua enim probamus, posterior erit. respondet, non idcirco quod ex illa cõclusione negatiua remoueamus oppositam prædictæ maioris maior habebit rationem conclusionis illarũ ex illis tanquam ex causis & præmissis, hoc. n. fieret si talis maior esset sub illa negatiua sumpta sicut pars sub toto, idest sicut particulare sub uniuersali, at non sic sumitur, nullum B. est A. sub illa, nullum C. est A. sed potius contra, ut dictum est.

Si igitur ex dignioribus, &c. 6

Probat conclu. Argumentum colligit quo intẽtam conclusionem probat; potior est demonstratio quæ est prioribus & certiorib. natura procedit quam ea quæ non sic se habet, at negatiua ostensiua est ex prioribus & credibilioribus natura, quam quæ ducit ad impossibile, ut notum est, ergo erit præstantior illa, affirmatiua uero est potior negatiua: ergo erit etiam potior ducenti ad impossibile, est ergo omnis ostensiua potior.

Quæ scientia certior ac prior sit; quæ vna quæue diuersæ inter se scientiæ sint. Et quod eiusdem plures esse demonstrationes possint.

CAPVT XXII.

SCientia autẽ est certior & prior scietia, quę ipsius quod, & ꝓpter quid 1

quid est eadem, sed non ea, quæ se orsum ipsius quod ab ea, quæ propter quid: & quæ non de subiecto est ea, quæ de subiecto, ut Arithmetica Harmonica; quæ ex paucioribus ea, quæ est ex appositione, ut Arithmetica Geometria.

2 Dico autem ex appositione, ut unitas est substantia sine positione, punctus uero substãtia cum positione, hoc autem ex appositione.

3 Vna autem scientia est, quæ est unius generis, quæcũque ex primis componũtur, & partes sunt, aut passiones horum per se.

4 Altera uero scientia est ab altera, quarumcunque principia, neque ex iisdem, neq; alteræ ex alteris sunt, huius aũt signum cum ad indemonstrabilia venerit, oportet enim ipsa in eodem genere esse cum his, quæ demonstrãtur. signum autem & huius, cum ea, quæ monstrantur per ipsa, in eodem genere sint, & cognata.

5 Plures autem demonstrationes esse eiusdem euenit, non solum ex eadem coordinatione accipienti non continuum medium, (ut eorum, quæ A.B.C. & D.& E.) sed & ex altera, ut sit A. transmutari in quo autem D. moueri, ipsum uero B. lætari, & rursus E. quiescere. Verum est igitur & D. de B. & A. de D. prædicari: nam quod lætatur mouetur, & quod mouetur transmutatur: rursus A. de E. & E. de B. verum prædicari: quare per altera media, & non ex eadem coordinatione syllogismus est, nõ tamen, ut neutrum de neutro dicatur mediorum: necesse est eidem alicui ambo inesse. Considerandum autem est & per alias figuras, quot modis contingit eiusdem fieri syllogismum.

Certior autem est scientia, &c. 1

NVnc tandem de ipso effectu demonstrationis, nempe de scientia disserit ac tria theoremata in capite præsenti ponit notatu digna, quorum primum est, Vna scientia dicitur certior & prior alia tripliciter primo illa certior est quæ, q̃a, & propter quid, simul docet, idest, quę ueritatem & eius causam docet, quam ea quæ solum quia, idest ueritatem docet, sed extra propter quid, idest siue causa; uel ab effectu, uel a signo, uel causa remota. *Primum the. Tripliciter vna scientia certior & prior alia.*

Secunda scientia certior est quæ non est de subiecto, quam quæ est de subiecto notat Philop. non debere uocari scientiam quæ non est de subiecto, singularem, sicut in capite de substãtia; sed uocat scientiã nã esse de subiecto. q̃ tractat de re abstracta a subiecto. subiectum uocat materiam sensibilem, ut notant S. Tho. Alber. Aegid. & Auerro. unde scientia quæ abstrahit a materia sensibili certior est illa quæ considerat res in materia sensibili, ut Geometria quam perspectiua, & Arithmetica quam Musica notior est: nam Geometria, & Aritmethica sunt magis abstractæ. similiter Metaphysica sunt, quippe quæ à materia sensibili abstrahant huius certitudinis Auerro. reddit rationem; nam quanto res est materialior, tanto magis opposita est prædicatis per accidens, quę impediunt scientiam, ut triãgulus in materia sensibili, idest æneus, uel terreus: est albus, calidus & similia per accidens, a quibus liberatur abstrahens a materia huiusmodi.

Tertia scientia quæ ex additione est, minus est certa quam ea quę non ex additione, ut Arithmetica certior est quã Geometria. nam principiũ Arithmeticæ, puta vnitas, est sine positione, at principiũ Geometriæ, nempe punctum, dicit positionem, positio aũt est ordo partium in ordine ad locum, quam positionum habet continuum permanens, de quo agit Geometria, non autem discretum, de quo est Arithmetica quare illa certior: non enim exponitur prędicatis per accidens; quæ ex situ & loco oriuntur. Dicesinonne iste modus certitudinis est idem qui præcedens? respondet Aegid.

Aegid. & bene non esse eundem, nam illic consideratur abstracto a materia sensibili hic alia abstracto a continuo & positione.

2 Dico autem ex additione, ut unitas, &c.

Geometria est ex additione ad Arithmeticam. Explicat & probat quod Geometria, sit ex additione ad Arithmeticam. per principia ipsarum, nam principium Geometriæ est punctum. hoc autem est substantia posita, idest habens positionem. non intelligas quod punctum secundum se positioné habeat, cum non secundum se sit in in loco est secundum corpus, quod superficiebus lineis, & punctis terminatur: unitas uero est substantia sine positione, ergo propterea abstractior est & minus ex additione.

Dubitat Philop. nam uidetur quod unita sit ex additione, nam illud quod dicitur sine additione, additum est. respondet non esse id adiunctum aliquod, sed tantum dicere negationem positionis, negatio auté non est additio realis.

Dubitabis: quomodo punctum & Unitas dicantur substantia, cum accidentia sint: respondet Philop. id secundum Pethagoricos dictum esse: existimabant enim lineas, puncta, superficies, & cætera esse rerū substantias, de quo disputat 3. Metaph. c. 5. & Meta. c. 8. At S. Th. id secundum Platonicos dictum esse censet. Utraq; opinio & S. Tho. Philop. uera est; nam tam Platonici quam Pythagorici fuerūt huius sententię, ut habetur 1. Metaph. tex. 24.

3. Albe. 4. Auer. Aliter alii exponunt, ut per substantiam intelligamus naturam tam substantiæ quā accidentis, ut sumitur 1. c. antepræedic. & exponit Alber.

Alii per substantiam idem quod indiuisibile intelligunt, inter hos est Auerro. Alii per substantiam intelligunt ueram substantiam, sed hæc dicuntur substantia, quia eis ablatis substantia destruitur, ita exponit Aegid. quælibet ex his est congrua expositio, prima mihi maxime placet.

Nota. Circa has certitudines tres, aduerte ex Alber. & S. Tho. quod dupliciter potest sumi certitudo in scientia, uno modo ex parte rei, altero modo ex parte modi cognitionis, ex parte rei, quando res est immaterialior & simplicior, tanto eius cognitio est certior, ut dicit Auerr. materia enim obstat cognitioni, cum materialibus multa per accidens insit: ex parte uero modi, cum res per causam cognoscitur, eius est certior cognitio, potior tamen est hæc priori nec decipiaris existimans idem esse dignitatem & certitudinem. nam dignitas potius a rei nobilitate, quam ab immaterialitate, uel a modo cognoscendi sumitur, cum igitur hæc duplex sit certitudo prior duobus ultimis modis continetur, posterior uero in primo, ut explicatum est.

Una autem scientia est, quæ est, unius generis, &c. 3

De unitate sciarū secundū Theorema. Prima expositio D. Tho. Albe. & aliorum. Secundum Theorema constituit, de unitate & diuersitate sciētiarum: loquitur autem non de scientia peculiari alicuius conclusionis, sed de generali habitu scientiæ Alber. autem, S. Tho. Aegid. & alii nonnulli, sic exponere uidentur, ut Arist. uelit quā tenor ostendere, quæ sub una scientia continentur, quorum primum est, unicum commune obiectum comprehendes omnia quæ sub tali scientia sunt sicut, est corpus naturale in Physica, ens in Metaphysica, & tale uocant genus scientiæ. hoc auté dēt esse unum, uel uninotum, uel saltem analogum: analogia enim non impedit scientiam, ut expresse docet Aristot. 4. Metaph. cap. 2. alterum est principia scientiæ: sunt enim in qualibet scientia propositiones p se notæ & indemonstrabiles in illa ex quibus procedunt eius demonstrationes, ut superius est dictum; tertium est, partes illius subiecti: per partes intelligunt species inferiores subiecto, ut Physicus non solum corpus naturale sed etiam ipsius species, puta animalia, plantas, & reliqua mixta; & horum species considerat, ut docet, Aristoteles 4. Metaph. c. 2. species inquit, & species specierum unius scientiæ genere est considerare. per partes etiam intelligunt partes essentiales & integrales subiecti, & inferiorum subiecti, quas, omnes una scientia considerat, Physici enim est considerare partes corporis naturalis, materiam formam partes animalium, & planatarum, & reliquorum corporum naturalium. similiter, quarum est passiones subiecti inferiorum subiecti, & partium eorum, ut notum est in qualibet scientia: sic illi exponunt, & sine dubio doctrina

est uerissima, maximeque notanda, quamuis non ita uideatur textui respondere.

Secunda expositio Philop. Philop. aliter literam hanc interpretatur, ut sit sensus; una scientia dicitur, quæ uersatur circa unum genus theorematũ, id est conclusionem demõstrabilium, sunt aũt theoremata unius generis, quæ constãt ex eisdem principiis illius generis, sicut geometrica theoremata omnia fiunt ex lineis ex triãgulis, ex figuris: uel ex aliis quæ sub Genere Geometriæ continentur, puta cõtinuo; similiter omnia sunt ex eisdem principiis & dignitatibus illius subiecti; præterea sunt unius generis partes, & passiones horum nempe principiorum, uel theorematum; partes principiorũ sunt partes integrantes uel essentiales subiectorum; ut partes circulorum, quadratorum, corporũ passiones principiorum, ut passiones linearum, quæ sunt principia figuratum, scilicet frangi, concurrere, & similia.

Intelligere etiam possumus, partes theorematum, aliquando enim multæ ueritates simul demonstrantur, quarum singulæ dicuntur partes theorematis illius; ut demonstrat Euclid. angulos æquicruris qui sunt ad basim esse, æquales, & qui sunt extra basim esse æquales etiam, sunt ista duo quarum singula dicuntur partes: etiam intelligere possumus passiones theorematum, quæ sunt illæ quæ ad ueritatem demõstratam consequuntur, quale illud est quod ex dicto theoremate sequitur, nempe angulos extra basim, æquicruris esse maiores ijs q sunt intra basim, sunt etiam alia multa quæ ex ueris theorematis demonstratis sequuntur.

Ita exponit Philop. & bene, quamuis breuius forsan possimus Arist. interpretari, ut sit sensus: scientia una est quæ est unius generis, idest quæ de iis quæ sunt eiusdem generis tractat; explicat autem prædicantur eiusdem generis, & dicit ea esse quæ ex eisdem principiis fiunt, ut homo, leo, planta, & mixta, at elementa eiusdem generis dicuntur, cum ex eisdem principiis fiant, sunt enim ex materia & forma subdit passiones horum, quæ ex eisdem principiis fiunt, nempe ex principiis subiecti scientiæ esse eisdem etiam generis ut in una scientia sit subiectum, eius principia, & passiones, & ea quæ eisdem principiis constant. per partes autem idẽ quod per passiones intelligit, & sic patet sensus literæ.

Altera aũt, sciẽtia est ab altera, &c. 4

De diuersitate scientiarum. Diuersitatem scientiarum modo constituit dicens scientias esse diuersas, quæ tractant de rebus quæ non fiunt ex eisdẽ principiis nec principia unius fiunt ex principiis alterius, sicut Physica, & Mathematica, habent enim principia diuersa. illa enim quæ tractat de iis quorum principia sunt ex eisdem, sicut principia hominis, leonis. & equi sunt ex eisdem principiis ut ex materia & forma. non faciunt diuersas scientias: similiter ea quorum principia unius fiunt ex aliis, ut hominis principia ex principiis generis animalis, non faciunt diuersam scientiam; quamuis ista possemus intelligere de principiis complexis, & cognitionis, sed idem est sensus.

Ponit autem duo signa, alterum ut resoluamus res in ultima principia sua, & sic cognoscemus an ex eisdem principiis res, fiant ut equum in materiam, & formam, figuram in lineas: quæ cũ diuersa sint principia, ad diuersas pertinebunt scientias, alterum signum est ad cognoscendum ipsum principium an sit diuersum, nempe cum non fuerit eiusdem generis, & proximum & cognatum cum ipsum principiato: sunt enim principia, & ea quæ ex principiis fiunt eiusdem generis. hęc etiam intellige de principiis complexis & conclusionibus.

Plures autem demonstrationes eiusdem, &c. 5

Tertium theorema. Hoc est tertium theorema, in quo quãtum mihi uidetur, rationem reddere uidetur quare per principia assignauerit scientiarum diuersitatẽ: docetq; unius rei plures posse esse demonstrationes, non solum ex uno ordine, sed etiam diuerso: in quo manifestat posse de eadem re uarias esse scientias, ac proinde melius per principia diuersitatem earum assignari.

Dicit ergo; Plures possunt esse demonstrationes unius, non solum accipiendo medium non continuum ex eodem ordine, sed etiam accipiendo ex diuerso. In primis per eundem ordinem intelligit eãdem generis coordinationem, ut omne B. est A. potest demonstrari per C. & per D. & per E. nempe homo est substantia, per animal. uiuens, corpus, per media diuersi ordinis intelligit media non inuicem ordinata, sicut

cut Themist. dicit, bipes, & rationales, per quæ demonstratur animal.

Sed dices, quid per medium non continuum intelligit? aliqui intelligunt mediū mediatum, sicut viuens est homo id aliqui medium in diuerso syllogismo, non continuum dicunt: at cum in eodē syllogismo plura media disponuntur, sicut fit in conglobato syllogismo, dicuntur, continua, ut omne corpus est substantia, & omne uiuēs corpus, & oē animal uiuens, & omnis homo animal, ergo oīs homo est substantia.

Sed indicio meo per non continuū medio in eodem ordine intelligit mediatum supremo in affirmando, ut sit sensus, ad probandum omnem hominem esse substantiā plura media ordinata inueniemus, sed mediata, vnicum est enim immediatum, nempe corpus ipsum.

6 Vt sit A. transmutari, in quo autem D. moueri, &c.

Ponit exemplum demonstrationis: per plura media diuersi ordinis fit conclusio, omne lætans transmutatur, omne B. est A. sint duo media, mouens D. & quiescens E. tunc dicet omne D. est A. omne B. est D. ergo omne B. est A. id est, omne quod mouetur transmutatur, omne lætans mouetur, ergo omne lætans transmutatur, similiter etiā dicetur, omne E. est A. omne B. est E. ergo omne B. est A. id est omne quiescens transmutatur.

Dubiū. Dubitatur quomodo quiesces transmutatur, & quomodo lætans dicetur quiescere & transmutari, sunt ad hoc innumeræ

Solutio. solutiones, tamen quæ mihi magis ad rem facere uidentur, est, ut hic sumantur aptitudinaliter ista, ut sit sensus, quod lætans aptum est moueri & quiescere, licet non simul quiescat ac moueatur, ac ob eam causam est mutabile, loquimur enim de lætitia sensibili, similiter iste est sensus illius maioris, quiescens mutatur, id est est mutabile, nulli. n. quies inest cui non insit, & motus & mutatio aptitudine, est enim idem oppositorum subiectum.

Non tamen est neutrum de neutro, &c.

Cum media diuersi ordinis eiusdem esse docuisset; ostendit non esse adeo diuersa media, quin prædicentur inuicem, nam eidem alicui insunt, inter se ergo prædicantur, quamuis non essentialiter, ut quiescēs mouetur, id est, cui quies inest, motus inest, aliqui legunt, quod non prædicentur, sed existimo melius legi, sicut expositum est, tandem concludit posse etiam in aliis figurarū modis per plura unum demonstrari.

QVAESTIO I.

circa cap. 23.

Occurrunt aliquæ difficultates in hoc capite, est autem argumentum primum, si una scientia esset, quæ unius est generis, sequeretur quod vnica esset sciētia de substantia, quæ unum genus est, consequens autem est falsum, nam alia scientia est Medicina, alia Physica, alia Astrologia, alia de angelis, quæ tamen omnia sub uno substantiæ genere continentur. *Primum Argumētum.*

Secundo, si eiusdem scientiæ esset considerare genus, & ipsius species, sequeretur quod Metaphysica quæ de substantia tractat, & de aliis generibus omnes species rerum consideret nullaque scientia reliqua esset, quod falsum est. *Secundū Argumētum.*

Tertio, si scientiæ diuersæ diuersa hēnt principia, ergo nō essent eadem principia communia multa scientiis, hoc uero falsum est, nam sunt dignitates multis, & aliquæ omnibus scientiis communes. *Tertium Argumētum.*

Quarto, si una conclusio potest multa habere media, ergo augentur demonstrationes ex parte mediorum, cuius oppositū docuit Aristoteles capite nono superiori, vt dictum est, hæc sunt quæ præcipue ex explicare oportet in capite isto. *Quartū Argumētum.*

Circa argumentū primum oportet aliquot præmittere fundamenta, & conclusiones, primum sit, triplicem esse unitatem in scientiis, sicut in aliis accidentibus, est enim unitas numerica, & specifica, & generica scientiæ distinguuntur numero penes subiecta quibus inhærent, ut enim alia est albedo tua, alia illius, propter diuersitate n subiectorum, ita alia Dialectica huius alia illius, similiter de aliis scientiis, de hac autem unitate non est sermo in præsenti, sed de unitate specifica & generica, & hæc ab obiectis, id est a rebus, de quibus scientiæ tractant, sumitur: sunt enim diuersæ scientiæ secundū diuersitatem rerum de quibus *Primum fundamentū.* *Triplex unitas, numerica specifica, generica.*

sunt, cuius rationem dat sanctus Thomas, scire enim est quædam operatio animæ in res, vt igitur motus sumunt speciem a terminis ad quos sunt, ita scientię ab obiectis.

Secundū fundamētum. Sit secundum fundamētum, aliter se habet res seu obiectum, quod scitur, ad intellectum, aliter res quæ sentitur ad sensum, res enim sentitur secundum quod est, nempe singularis, in loco, præsens, & cum alijs conditionibus, at res non intelligitur sicut est, sed abstracta in vniuersali a conditionibus materialibus, vnde ut scientia sit opus est, vt si aliqua res, quæ cognoscatur, & sit quædam necessaria conditio, nempe quod sit abstracta a materia, sicut ignis non comburit, nisi sit aliqua materia, & proxima, ex quo fit, vt qui dicit aliquid esse scibile, dicat non solum rem cuius scientia est quam Caie. uocat rationem formalem sub qua: non est, igitur diuersitas scientiarum tantum in diuersitate rerum secundum se, sed simul cum diuersa abstractione, & hoc est quod dicunt Metaphysici, scientias, distingui secundum diuersitatem rerum formalem in ratione scibili, idest, secundum abstractionem uariam, res enim cōstituitur in genere scibili per abstractionem, potestque esse ut sit unum genus entis, & diuersa genera scibilia, sicut corpus, & angelus unius generis sunt in genere rei, tamen duo in genere scibili, quia magis abstractus est angelus, quam corpus, similiter potest esse quod sint duo genera secundum rem, & unum in genere scibili, quia nimirum habent eandem abstractionem, ut planta, & animal: differentia ergo uarians, & constituens scientias est abstractio. *Abstractio est differentia constituens scientias.*

Tertium fundam. Triplex materia singularis sensibilis intelligibilis. Sit tertium fundamentum, materiā esse triplicem, quandam singularem, nempe cōditiones indiuiduantes, in quibus naturæ specificæ sunt extra intellectum, quandam sensibilem, scilicet qualitates elementa res & quæ ex his proueniunt cum quibus substantiæ corporeæ commixtæ inueniuntur, tertia est materia intelligibilis, nempe magnitudo, in qua figuræ geometricæ fiunt.

Quinque grad° abstractionum primus. Secūdum hac materiam triplicem quinque gradus abstractionum sumi possunt, primus a materia singulari, sed non sensibili rerum quam abstrahi non possunt a materia sensibili quales non sunt substantiæ illę naturales, non. n. absq; qualitatibus sensibilibus possunt consistere, secundum quam abstractionem sumitur Physica.

Secūdus. Secundus est a materia singulari, sed nō sensibili, earū est rerum quæ a sensibili abstrahi poterant, ut Perspectiua & Musica, & similes, hæ. n. nō abstrahūt a sensibili materia: nō sicut Physica, nā illæ sunt de reb. q̄ possunt a sensibili abstrahi, hæc uero non.

Tertius. Tertius est a materia sensibili, sed nō in telligibili, qualis Geometria, cōsiderat. n. figuras non subiectas qualitatibus, tamen in magnitudine, quę est materia intelligibilis.

Quartus. Quartus est ut ait Aegid. ab intelligibili secundū rationē, sed non realiter, talis est Arithmetica, q̄ tractat de numero abstrahendo a magnitudine secundum rationem quāuis realiter numerus sit in corporibus.

Quintus. Quintus est a materia intelligibili secundum rē, sicut Metaphysica, quæ agit de his quæ realiter non habent quantitatem, nempe de intelligentiis & de Deo, quamuis nō secundum omnē partem Metaphysica rea liter abstrahat, cum tractet de communib. etiam rebus sensibilibus. hi igitur sunt uarii abstractionum gradus notandi, secundū quos scientiarum diuersitas sumenda est.

Prima cōclusio. Et igit prior cōclusio: diuersitas generica scientiarū sumitur ex diuersitate rerū, & simul diuersitate abstractionū, ut scientiæ dicātur diuersę, q̄ cū de diuersis rebus sint, uarias hēt abstractiones. vnde Perspectiua & Geometria dñr nō diuersæ, genere, licet varia sit abstractio, q̄ a sūt de eadē rē in parte, at Metaphysica, Mathematica, Physica, genere distinguūtur, uarie enim abstrahūt.

Secunda cōclusio. Posterior conclusio. scientiæ distinguuntur specie. quæ de diuersis rebus sunt cum eadem abstractione, uel de eadem re sub diuersa abstractione, sicut scientia de plantis, & de animalib. sunt variæ specie, quia sunt res distinctæ sub eadem abstractione: similiter Perspectiua, & Geometria differunt specie, quia uarie eandem rem abstrahunt, nec in hoc assentior Caie. qui credit scientiam de triangulo tantum numero differre a scientia quadranguli, immo differunt sciētiæ illarum specie, sicut demonstrationes, si enim multæ de illis essent, sicut sunt de plātis, & animalibus, ita essent duo habitus specifici, & scientiæ, sicut sunt scientia plantæ, & scientia animalis.

Ad primum. Per ista est facilis solutio argumenti primi, non enim sciētiarum distinctio uel unitas a genere secundum rem tantum sumēda

da est,sed à genere scibili, quod est secundum abstractionem,in substãtia autem variæ abstractiones continentur, & ob id varia scibiliũ genera.& hęc sunt obseruanda.

Ad 2. Ad secundum dr̃ scientiam generis cõsiderare species illius & inferiora, quæ tamẽ sunt sub eadem abstractione;qñ vero muta tur abstractio,cessat iam scientia,species er go secundum genus scibile, non secundum genus rei solum considerandæ sunt.

Ad 3. Ad tertium facilis est,responsio nõ.n.hic de illis cõmunissimis principiis sermo est, sed de communib. quæ tamen sunt in ma teria propria illius scientiæ, variæ autẽ res scibiles uaria habent principia propria.

Ad 4. Ad quartum dico in diuersis generibus causarũ posse unius plures esse demonstrationes,ut notum est,similiter in eodem ge nere causæ,sed mediatæ, vt hominem esse substantiam, & per animal, & per uiuens demonstramus, & hoc dicitur in præsenti. sed in eodem genere causę per plura media immediata impossibile est idem demõstrare, & hoc dicitur c.9. nec est contradictio. hic tamen considerare unum est, eandem rem ad varias scientias pertinere, sed non sub eadem abstractione, vnde Physicus de figura tractat sicut Geometer, sed ille in corpore naturali, hic abstrahendo a sensibili, propterea unus per principia motus,alter per principia magnitudinis probat: unde re uera formaliter de eodem non sunt plures scientiæ. sed naturaliter tamen elarius percipitur distinctio in ipsis principiis. idcirco Arist. scientiarum diuersitatem ab illis sumpsit. hæc de præsenti quæstione.

Eorum quæ fortuna eueniunt, quæque in sensuum functione sunt, non esse scientiam.

1 *CAPVT XXXIIII.*

Eius vero quod a fortuna,non est scientia per demonstrationem: neque enim ut necessarium, neque tanquam ut plurimum est,quam est a fortuna, sed quod præter hæc fit. Demonstratio autem est alterius horum: omnis enim syllogismus, aut per necessarias, aut per eas quæ ut plurimum propositiones cõficitur: & si propositiones quidem sunt necessariæ, & cõclusio erit necessaria, si vero vt plurimum & conclusio talis. Quare si id quod est a fortuna, neque vt plurimum est, neque necessarium non esset utique ipsius demonstratio.

2 Neq; per sensum est scire. si enim est sensus huius, & non huius cuiusdam,sed sentire necessarium est hoc aliquid & alicubi,& nunc: uniuersale vero,quod est in omnibus, impossibile est sentire: non enim est hoc, neque nunc,neque enim esset utiq; vniuersale: quod enim semper & ubique,uniuersale esse dicimus. Quoniam igitur demonstrationes quidẽ vniuersales sunt,hæc autem non est sentire, manifestum est, quod neq; scire per sensum est.

3 Sed planum quod & si esset sentire triangulum, quod duobus rectis ęquales habet angulos,quęreremus utique demonstrationẽ,& non quẽ admodũ dicunt nonnulli, sciremus: sentire quidem enim necesse est singulare, scientia uero est incognoscẽdo vniuersale.

4 Quare etsi plura lunam essemus, & videremus obiectam terram, non vtique sciremus causam defectus, sentiremus enim nunc quod deficit, & non propter quid omnino, non enim erat sensus ipsius uniuersalis, sed ex eo quod speculamur hoc plerumque contingere, uniuersale utique uenari demonstrationem habemus: ex singularibus enim pluribus uniuersale manifestum est. Vniuersale autem honoratum est, quoniam significat causam,

sam, quare de talibus vniuersalis notitia honoratior est sensibus & intellectione quorumcunque altera est causa: sed de primis est alia ratio. Manifestum igitur est, quod impossibile est sentiendo aliquid scire demonstratiuorum, nisi quispiam sentire hoc dicat, scientiam habere per demonstrationem.

5 Sunt tamen nonnulla quæ referuntur in sensus defectum in problematibus, quędā enim, si videremus, non utiq; quæreremus, sed non tan quā scientes, eo, quod videmus, sed vt habentes uniuersale ex eo quod videmus: quemadmodum si uitrum perforatū videremus, & lumen permeans, planum utique esset, & propter quid * comburit, & ex eo plane, quia uideremus fieri deorsum in vnoquoque, intelligeremus simul, quod in omnibus sic est.

* a.l. illuminat.

1 Sed eius, quod est a fortuna, &c.

Duo documenta Primum

HOc capite duo præcepta continentur, quorum alterum est, rerum quæ fortuito & casu contingunt non esse scientiam huius, ratio est, qm̄ non sunt necessariæ, nec plerūque eueniunt sed raro, ut qđ fodiens vineam inueniat thesaurum. demōstratio enim quæ scientiam facit, non est nisi necessariorum quæ semper sunt, aut eorum quæ plerumque sunt, cum non nisi ex propositionib necessariis, aut plerumq; procedat ac talis debeat esse conclusio, quales pręmissæ & propositiones fiunt.

2 Neq; per sensum est scire. si enim est sensus huius, &c.

Secundū documētum.

Alterum documentum est, per sensum non esse scientiam, idest non dicitur scientia per sensum cognitio, ratio est, quia sciētia est uniuersalium, at sentire est singularium, quæ sunt hic & nunc, & secundum locum & tempus variantur, uniuersale vero vbiq; & semper est, idest nō aliter se habet in uno loco & tempore, quàm in alio.

Nota quod dicit, sensus est talis, & non huius talis, at sentire non est nisi hoc aliquid, sensus & intelligentia horum notanda est, nempe sensus ipse, qui potentia est, vt visus, auditus, & reliqui habēt pro obiecto ipsum vniuersale, puta colorem visus, non hunc. non illum, sed in communi, sonum auditus, & sic alii; at uero actus & operatio sensus non est nisi circa singulare, non enim nisi hunc vel illum colorem in singulari videmus, at intellectus non solum pro obiecto habet uniuersale, sed etiam uniuersale intelligit, ideoque eius cognitio scientia est.

Dicit ergo, quod quamuis sensus, nempe ipsa potentia tale aliquod, idest aliquid in communi respiciat, non hoc in singulari, tamen eius actio, sentire nempe, est circa hoc aliquid, idest singulare, scientia autem in operatione etiam consistit circa uniuersale, quare cognitio sensus non est scientia.

Sed manifestum est, quoniam si esset, &c. 3

Remouetur obiectio.

Posset quis Arist. respondere si per sensum cognoscimus effectum seu rei passionem forsan erit scientia, ut si triangulum habere triangulos æquales duobus rectis videremus. respondet, nullo modo sic esse scientiam. sed adhuc quæreremus demonstrationem, nam non cognoscit sensus id vniuersaliter esse in omni triangulo, quod necessarium est ad scientiam, cum scientia vniuersalium sit.

Vnde est si super lunam essemus. 4

Remouetur altera obiectio.

Posset iterum quis dicere forsan si causam & effectum sentiremus, esse per sensum scientiam, ut si super lunam existentes terrā obiectam, & eclypsim videremus. respondet, nec sic per sensum sciri, non enim nniuersaliter cognoscimus, cum sensus hanc eclypsim tantum percipiat, non autem quod vniuersaliter ex tali causa sequatur, quod scire est. unde concludit hanc cognitionem uniuersalis esse honnorabiliorem cognitione sensus, cū sit cognitio per causam similiter honnorabiliorem cognitione etiam intellectus quæ non est per causam, dummodo sit de re, quæ habet causam, nam cum res est sine causa, sicut prima

mâ principia, horum cognitio nobilior est, etiam si per causam non sit. vnde concludit per sensum non contingere scire, nisi quis dicat sentire scientiam habere per demonstrationem, i. nisi quis per uocē hanc sentire uelit significare idē, quod habere scientiam per demonstrationem, & huius non est disputatio, sed ut significat actionem sensus.

5 Sunt tamen quædā reducta, &c.

Ostendit in scientiis esse necessarium aliquando sensum, nempe in quibusdam problematibus, quæ si uiderentur, sine dubio scirentur, non quod ipse sensus sit scientia, aut in eo sit scientia, sed quod per eum sæpē singularis percipientes uniuersale intellectu uenamur, de quo est scientia. ostendit exemplo antiquorū existimantium lumen esse corpus, cum autē eis obiiceretur, quo modo ingreditur per uitrum, cum duo corpora se penetrare non possint, respondebant, quia uitrum habet minutissima foramina, dicit modo Arist. huius non est scientia, quod ingreditur lumen quia sunt foramina, & tamen si uiderentur talia foramina, esset scientia, sed non ex sensu tantum, sed quòd uniuersale ex eo colligeremus cuius est scientia, nempe omne uitrum habere foramina minutissima. hoc exemplum secundum vulgarem opinionem est.

Non omnium syllogismorum eadem esse principia posse.

CAP. XX.

1 Eadem verò principia omnium esse syllogismorum impossibile, primum quidem logicè considerantibus: hi quidem. n. veri sunt syllogismorum, illi autē falsi: quamquam enim liceat verū ex falsis syllogizare; sed semel hoc fit: veluti si A. de C. verū, medium autem B. falsum: neq; enim A. ipsi B. inest, neque B. ipsi C. sed si harum media accepta fuerint propositionum, falsæ erunt propositiones, eo quod omnis conclusio falsa ex falsis est, vera autem ex veris, altera autem sunt falsa & vera.

2 Postea neq; falsa ex eisdem sibi ipsis: sunt. n. falsa adinuicē & contraria & impossibilia simul esse, veluti iustitiam esse iniustitiam, aut timorem, * & hominē equum, aut bouē, & æquale, aut maius, aut minus.

* al. l. addit aut iam.

3 Expositis uerò sic, neque enim ueorum eadē principia omnium, altera enim multorū genere sunt principia, & neque conuenientia, quemadmodum unitates punctis non conueniunt, illę enim non habent positionem, hęc autem habent.

4 Necesse autem est, aut in media conuenire, aut sursum, aut deorsum, aut hos quidem intro habere, illos autem extra terminorum.

5 Sed neque communium principiorum possunt esse aliqua, ex quibus omnia monstrabuntur: (dico autem communia, veluti omne affirmare, aut negare) genera enim entium altera sunt, & hæc quidem quantitatibus, illa uerò qualitatibus insunt solis, cum quibus monstrantur per communia.

6 Amplius principia nō multo pauciora sunt conclusionibus. principia enim propositiones sunt, propositiones uerò aut ipsius assumpti termini, aut iniecti sunt.

7 Amplius conclusiones sunt infinitæ, termini uerò finiti.

8 Amplius principia hæc quidē ex necessitate: illa uerò contingentia. Sic igitur considerantibus impossibile eadem esse, aut finita, infinitis existentibus conclusionibus.

9 Si verò aliter quodammodo dicat aliquis, vt quod hęc quidem Geometriæ, illa uerò * ratiociniorum, illa autem Medicinę: quod vtique esset,

* al. l. numerorū

quod dicitur aliud, præterquã quod ſunt principia ſcientiarum; dicere autem eadem eſſe, ridiculũ eſt, quoniam hæc ſibi ipſis eadem eſſent. de eodem enim omnia fiunt eadem.

Sed neque ex omnibus monſtra-
10 ri quodlibet idem eſt quærere omnia eſſe eadem principia, ualde.n.fatuum eſt; neque enim in manifeſtis doctrinis hoc fit, neque in reſolutione poſſibile eſt: immẽdiatæ namque propoſitiones principia ſunt, altera autem concluſio aſſumpta fit propoſitione immediata. Si uero quiſpiã diceret primas immediatas propoſitiones eadem eſſe principia, una in unoquoque genere eſt.

11 Si vero neque ex omnibus, tanquam ita altero. tanquam ſit vnaqueq; ſcientia; alterã derelinquitur, quod cognata ſunt principia omnium, ſed ex his quidem hæc, ex illis autem illa. Manifeſtum autem & hoc eſt, quod non contingit, monſtratum nãque fuit, quod alia principia genere ſunt differentium genere. Principia enim duplicia ſunt, ex quibus; & circa quod; quæ quidem igitur, ex quibus, communia ſunt, quæ autem circa quod, propria, ut numerus * magnitudinis.

al. l. magnitudo.

1 Eaſdem autem eſſe principia omnium ſyllogiſmorum, &c.

Intentio Ariſtot. Cum ſcientiarum diuerſitatem ex principiorum diuerſitate prouenire docuiſſet, nunc principia diuerſa eſſe ſcientiarũ & demõſtrationum probat, ac communius procedit, ab ipſo ſyllogiſmo incipiens, ac ob id logice tractare ſe docet, ut ait Philop. rationem reddit, cum non de proprijs ſed de cõmunibus primo dicat. ſunt autem tres concluſiones in capite, *Prima conclu.* Prima eſt, impoſſibile eſt omnium ſyllogiſmorũ eſſe eadem principia: probat, ſyllogiſmi quidam ſunt veri, nempe quorum cõcluſiones ſunt veræ quidam falſi, quorum concluſiones ſunt falſæ, ergo non poſſunt eſſe ex eiſdem principiis, cum concluſio uera ex veris, falſa vero ex falſis ſequatur, *Obiectio.* poſſet autem quis dicere nõne etiam uerum ex falſis ſequitur? reſpondet verum id eſſe, ſed non fit niſi ſemel: hoc eſt in ſyllogizando uerum quidem ex falſis infertur, *Dilutio.* ut omne B. eſt A, omne C. eſt B ergo omne C. eſt A. ideſt omnis lapis eſt animal, omnis homo eſt lapis ergo omnis homo eſt animal, tamen ſi iterum velimus proſyllogizare præmiſſas, iã totum erit falſum, tam præmiſſæ illæ quæ iterum aſſumuntur, quam concluſio quæ infertur, nempe præmiſſæ falſæ prioris ſyllogizatur & proſyllogizatur ſimul, ſicut cõtingit cum ex veris procedit, tunc.n. tam ſyllogiſmus quam proſyllogiſmus ex ueris ſunt, non igitur omnium ſyllogiſmorum eadem ſunt principia.

Poſtea neque falſa ex eiſdem ſunt, &c. 2

2. Cõc. Secunda concluſio eſt, non omnium ſyllogiſmorum, etiam falſorum eadem principia ſunt, probatur, falſarum concluſionum multiplex eſt modus, quędam tantum falſæ, quædam impoſſibiles. & impoſſibilium, quædam quia relatiuum de correlatiuo p̃dicatur, quædam quia contrarium de contrario, uel diſparatum de diſparato, uel negat neceſſarium, ergo ſunt & uaria principia falſa, pro uarietate concluſionum, cum proinde ſint falſæ, quia principia ſint falſa.

Expoſitis autem ſic eſt, &c. 3

3. Cõc. Tertia concluſio, quam magis ad rẽ propoſitam, nempe de demonſtratione dicit, eſt, ſyllogiſmorum verorum impoſſibile eſt eſſe eadem principia, quã multipliciter ꝓbat primo ſunt principia aliquorum prorſus diuerſa in nullo conuenientia, ergo non ſunt eadẽ principia; antecedens patet, unitas.n. eſt diſcreti punctum continui principium quę diuerſa ſunt, hoc enim poſitionẽ habet, illud uero non habet, ut dictum eſt.

Neceſſe eſt autem aut in media conuenire, &c. 4

Verior expoſitio. Philo. & D. Tho. Quamuis nouam rationem hanc aliqui eſſe veliut, melius eſt ſecundum Philop.

lop. & S. Thom. quòd sit confirmatio praecedentis, & probet illa principia non conuenire, quod Philop. uocat vnum de altero praedicari, quae autem conueniunt, vno ex tribus modis conueniunt, aut tanquàm in medio, aut tăquàm in maiori extremo, quod dicitur sursum, aut minori, quod dicitur deorsum, aut inferius in prima figura, aut exterius in secunda & tertia, sensus est, quòd si conueniunt illa principia, punctum, & linea, aut ex eo, quod utrumque potest esse alicuius conclusionis probandae, aut maius extremum, vel minus, vel medium in aliqua figura, sed hoc esse non potest, cum non eadem per illa probentur, non ergo eadem sunt.

5 Sed neque communium principiorum, &c.

Secundũ argum. Secundum argumẽtum est, si ex eisdem omnia procederent, maximè ex illis generalissimis, quodlibet est, vel non est, & de nullo est uerum affirmare simul & negare; sed ex his non possunt, nam haec per se sola nõ sufficiunt aliquid demõstrare, nisi medianti bus propriis cuiusque generis, vt dictũ est, ergo non sunt omnium eadem principia.

6 Amplius principia non multo, &c.

Tertium argum. Tertium argumentum est; tot sunt ferè principia quot conclusiones, sed conclusiones sunt multae & uariae, ergo & principia. antecedens patet, nam principia sunt propositiones, propositiones autem sunt & fiunt assumpto termino medio, aut immisso. dicit assumptũ propter secundam & tertiam figuram, in quibus medium est extra extremitates. dicit immissum propter primam, in qua medium inter extremitates est.

Obiectio Dices, quomodo dicit quòd propositiones non sunt multo pauciores conclusionibus, immo uidentur plures. *Dilutio.* Dico, vocat propositiones non omnes praemissas, sed immediatas, quae iam conclusiones esse non possunt, hoc autem uerum est, quòd si sumamus unam mediatam propositionem, plures in ea conclusiones quàm principia inueniemus, ut patet in hac; omnis homo est substantia, sunt enim sex quae demonstrari possunt, nempe homo est substantia, homo est corpus, homo est uiuens, animal est substantia, animal est corpus, uiuens est substantia. sunt uerò tantum quatuor quae non possunt demonstrari, s. homo est animal, animal est uiuens, uiuens est corpus, corpus est substantia.

Adhuc conclusiones sunt infinitae, &c. 7

Quintũ argum. Quartum argumentum est, conclusiones sunt infinitae, i. innumerae, non tot, quin plures, termini uerò finiti, ergo principia non possunt esse eadem, uim huius argumenti exemplo intelliges, literae finitae sunt nempe uigintiquatuor, tamen infinitę dictiones ex illis fiunt uarię & distinctę, quod ex eo est, quia uariis modis tales literę inter se connectuntur, aliter impossibile esse tot esse dictiones; similiter elementa sunt quatuor, tamen mixta ex eis sunt multiplicia, quia uariè miscentur, ita similiter termini sunt finiti, cum finita sint praedicamentorũ genera, conclusiones uerò absque limite, ergo uariè termini inter se ordinãtur & disponũtur, & ita fiunt distinctae praemissae & propositiones, quae principia dicuntur.

Amplius principia haec quidem ex necessitate, &c. 8

Quintũ argum. Hoc est quintum argumentum, sunt. n. principia uaria inter se, quaedam enim sunt necessaria, quaedam contingentia, non enim omne uerum est eiusdem rationis, ergo non sunt eadem omnium principia, unde concludit non solum non esse eadem omnium principia, sed infinita, i. indeterminata, sicut etiam conclusiones sunt indefinitae, & indeterminatae, ut dictum est.

Si verò aliter quodammodo dicat quis, &c. 9

Remou. ob. Excludit modum, quo aliquis posset asserere eadem esse principia, posset. n. quis dicere principia quid alia esse in Geometria, alia in Musica, alia in Dialectica, alia in qualibet arte, sed haec dici eadem, quia singula eodem modo se habent, & sunt eadem suis conclusionibus: respondet hoc asserere, esse diuersa principia ponere, nullus enim duo uocat idem, quia unumquodque sit idem alicui, quia enim rationale est idẽ cum homine, & hinnibile cum equo, non propterea rationale, & hinnibile dicenda sunt idem, aliter enim omnia possent dici eadem, nihilque esse diuersum.

At ue-

10 At verò neque quod est omnibus &c.

Remouetur alia obiectio.

Excludit alium modum quo quis posset eadem principia dicere, uam quia ex omnibus principiis quodlibet infertur, ita ut quamuis multa sint principia, tamen ex singulis quælibet infertur conclusio. hoc dicit insipienter dictum esse. probat in doctrinis, id est Mathematicis secūdum Philponum, in quibus experimur non omnes conclusiones resolui in eadem principia, similiter in reliquis scientiarum demōstrationibus. & probatur ratione, nam ex propositione immediata sequitur conclusio; ergo altera conclusio ex altera immediata & alio principio, vt notum est; si igitur quis principia immediata vocet propositiones, vt uerum est, erunt principia diuersa secundum diuersitatem generum, in quorum singulis sunt sua immediata.

Si verò neque ex omnibus, &c.

11 Resumit duos prædictos modos identitatis principiorum, & excludit alium, dicit ex omnibus non demonstrari quodlibet, vt dictum est, nec ex altero, i. nec ex uno omnia, cum sint in vnaquaque scientia sua principia. relinquitur unus modus identitatis, nempe quod dicant eadem, quia proxima, & cognata, & eiusdem generis, sed hoc esse non potest, nam diuersorū generum principia sunt etiam genere diuersa, sunt. n. principia in duplici differentia, quædam circa quæ, i. subiecta de quibus demonstramus, quædam ex quibus nempe dignitates: quæ sunt circa quæ, semper sunt propria in quo, que genere scientiæ: quæ sunt ex quibus, cōmunia esse possunt, sed secundum analogiā, vt diximus, & eorū non est usus in scientia, nisi limitentur ad particularē illius scientiæ materiam, sicut suprà explicatum est.

Quod scientia & scibile ab opinione & opinabili discrepent: & quid sit Solertia. Cap. XXVI.

1 SCibile autem & sciētia differunt ab opinabili & opinione, quoniam scientia quidem vniuersalis & pernecessaria: (necessarium uerò non contingit aliter se habere) sunt autem nonnulla uera quidem, & quæ contingit aliter se habere planum igitur, quod circa hæc quidem scientia non est, essent enim impossibilia aliter se habere, possibilia aliter se habere. Verum enimuerò neque intellectus (dico enim intellectum principium scientiæ) neque scientia indemonstrabilis: hoc autem est acceptio immediatę propositionis: Verus autem est intellectus, & scientia, & opinio, & quod per hæc dicitur. quare derelinquitur opinionem esse circa uerum quidem, vt falsum, contingens autem, & aliter se habere.

Hoc autem est acceptio immedia 2
tæ propositionis, & non necessariç. Et confessum autem est sic apparentibus, & namq; & opinio incertum est, & natura talis.

Ad hæc autem nemo putat opi- 3
nari, quando existimet impossibile aliter se habere, sed scire, sed quando esse quidem sic, sed tamen & aliter, nihil prohibet tunc opinari, tāquam quod talis opinio sit. Necessarii verò scientia, est.

* Quomodo igitur est idem opi- 4
nari & scire? & propter quid nō erit opinio scientia, si quis ponet, omne, quod nouit, contingere opinari? consequenter enim hic quidem sciens, ille verò opinans per media, quousque ad immediata uenerit. quare, quidem ille nouit. & qui opinatur nouit, quemadmodū enim & quod opinari est, & propter quid, hoc autem ipsum medium.

** a.l. quō igitur nō est.*

Aut si quidem ita suspicabitur non contingentia aliter se habere, quem-

quemadmodum se habent definitiones, per quas sunt demonstrationes, non opinabitur, sed sciet. si autē vera quidem esse, non tamen hæc utique ipsis inesse secundum substātiam, & secundum formam, opinabitur, & non sciet uere ipsum quod, & ipsum propter quid, si quidem per immediata opinabitur si autem nō per immediata, ipsum quod solum opinabitur.

6 Eiusdem uero opinio, & scientia non omnino est, sed quemadmodū & falsa & vera eiusdem quodammodo sunt, ita & scientia & opinio eiusdem: etenim opinionem ueram, & falsam (ut nonnulli quidem dicunt) eiusdem esse, absurda contingit erigi, & alia, & non opinari, quod opinatur falso.

7 Quoniam vero idem plurib. modis dicitur, est quidem ut contingit, est autem ut non: commensurabilem namque esse diametrum uere opinari absurdum est, sed quod diameter, circa quam opinionē, idem, ita eiusdem est: quod quid autem erat esse utiq; secundum rationem non est idem.

8 Consimiliter autem & scientia & opinio est eiusdem, hæc quidē enim sic animalis, ut non contingat non esse animal, illa uero ut contingat, veluti si hæc quidem quod hominis est, illa uero hominis quidem, non autem quod hominis: idem enim est, quoniam homo, hoc autem sic non idem.

9 Manifestum autem est ex his, quod neque opinari, simul idem & scire contingit, simul enim habere posset suspicionem, quod aliter se habere, & non aliter, idem esset, quod non contingit, in alio quidem enim utrumque esse contingit eiusdem, vt dictum est, in eodem autem non sic possibile est. habebit enim suscipionē simul ut quod homo esset, secundum quod animal: hoc enim esset non contingere esse non animal, & non secundum quod animal, hoc enim esset sic contingere. Reliqua uero quomodo oporteat distribuere & in discursu, & intellectu, & scientia, & arte, & prudentia, & sapientia, illa quidem naturalis, hæc autem moralis speculationis magis sunt.

Scibile autem & scientia differunt ab opinabili, &c. 1

Scientiam ab aliis habitibus tandem se cernit, sed præsertim ab opinione, hæc. n. dialectici opus est. Discrimen autem scientiæ & opinionis ex duplici parte sumitur ex parte eorum quorum est scientia quorum est opinio quæ dicuntur scibilia & opinabilia, & ex parte ipsarum credulitatum quæ per ipsos habitus adueniunt, quorum enim est scientia semper necesse ista ita se habere, quorum est opinio non semper necesse est ita se habere, præterea per sciētiam cognoscimus rem quę non potest aliter se habere, & simul scimus quod non potest aliter se habere, per opinionem uero cognoscimus posse aliter se rem habere; Aduerte autem ex Themist. & Philo. quod hic loquitur de opinione uera, nam falsam nullam habet cum scientia similitudinem. *Comparatio sciētia cum aliis habitibus.*

Porponit igitur hanc conclusionem. scientia & opinio, scibile & opinabile differunt. & probat prius discrimen ex parte scibilium & opinabilium, scientia quæuis est vniuersalium per necessaria principia, at uero opinio non est per necessaria & necessariorum, ergo non est scientia. maior est nota, minor probatur, sunt quędam vera quidem, non tamen necessaria. cum aliter se possunt habere, hæc non cognoscuntur scientia, non intellectu, non scientia inde- *Conclu.*

indemonstrabili, quamuis istę cognitiones veræ sint, & quæ per eas cognoscuntur vera sint, ergo illa cognoscuntur opinione, cum non sit alius habitus vniuersalium; opinio igitur est eorum quæ aliter se habere possunt & non necessaria sunt.

Explicat quid per intellectum intelligat, principium inquit scientiæ, per scientiã vero indemõstrabilem dicit intelligi cognitionem immediatarum propositionũ & quãuis aliqui utrumque idem esse affirment, tamen id non consonat literæ; propterea dico per intellectum significari cognitionem principiorum communium quæ per se nota sunt, quæ ianuæ scientiarum dicuntur 2. Metaph. per scientiarum vero indemonstrabilem cognitionem propriarum propositionum immediatarum quę non per se notæ sunt, quæ omnia superius late exposita & declarata sunt.

Nota, quod inferens Arist. opinione cognosci uera contingentia, addidit etiã opinione falsum cognosci, non quia hic de opinione falsum cognosci, non quia hic de opinione falsa dicere intendetet, sed nequis erraret existimãdo opinionem esse iã tũ verorum, cũ tamen etiam falsorum sit.

2 Hoc autem est acceptio immediatæ propositionis, & non necessariæ.

Prima ratio discriminis inter sciẽtiam & opinionẽ. Sicut in scientia propositiones necessariæ inueniuntur quæ mediatæ sunt, & per alias probantur, & similiter propositiones immediatæ, quæ iam amplius demonstrari non possunt, ita inter probabiles, quarum est opinio, quædam mediatæ sunt, quæ ex aliis probantur, quædam immediatæ quæ sunt probabilissimę, nec iam amplius probabiliter probantur, ut diximus 1. Topic. de mente Alex. est igitur opinio non necessariorum, siue mediata, siue immediata sint, quamuis Arist. tantum de opinione immediatorum in his uerbis loquitur, quia de mediatis clarum erat. probat autem quod opinio sit contingentium, atque hoc dicit esse certum ex his quę communiter dicuntur: vocant enim opinionem incertam, & quæ tali opinione cognoscuntur, res incertas, quæ non firmam ac stabilem habent ueritatem. est igitur opinio contingentium, quocirca non est scientia, nec ipsum opinabile est sensibile.

Adhuc autẽ nullus arbitratur, &c. 3

Secunda ratio. Alterã rationẽ ex parte credulitatis ponit ad distinguendam scientiam ab opinione, ratio est sumpta ex vsu cõmuni sicut c. 2. sumpserat, quid esset scire. inquit omnes cum aliquid cognoscunt, & simul aliter se habere non posse intelligunt, se scire existimant; cũ vero aliter se posse habere credũt se opinari confitentur, ergo hæc est natura opinionis & scientiæ, & sic parte credulitatis differunt, ut manifestum est.

Quomodo est igitur non idem opinari, & scire, &c. 4

Duo dubia. Duo ex præcedentib. suborientia dubia proponit, quib. magis opinionis naturã manifestat. Alterum, an eiusdem sit opinio & sciẽtia, ut uidetur, quę n. quis scit põt alius opinari; Alterum, supposito quod eiusdem sit opinio & scientia, videntur esse idem, cũ habeant idem obiectum. ꝙ si dicas non est idem, quia qui opinatur, non cognoscit per causam, hoc reiicit Arist. dicens etiam opinãtem resoluere vsque ad immediatas causas, sicut. n. per sciẽtiam scimus effectũ per causam, cum causam effectus illius esse scimus, & nõ posse aliter se habere, ita per causam opinamur cũ causam aliter se habere existimamus, uidentur igitur eadem sciẽtia & opinio. nota verbum consequitur significare resoluere, ut notat Philop.

An si quis sic arbitrabitur non contingentia, &c. 5

Soluitur. 2. Satisfacit posteriori dubitationi tanquã breuiori, & interrogando affirmat, dicitque si quis procedẽs per definitiones & demõstrationes veras, existimauerit illa non posse aliter se habere, non habebit opinionẽ, sed scientiã, si quis uero tantum uera esse non tamen necessaria, & propositiones illas per se non esse existimanerit, tunc non scientiam sed opinionem habebit, si tales propositiones fuerint per causam & immediatæ, erit opinio & effectus causę, si uero non ita fuerint, erit opinio effectus, & quia tantum. ex quibus habes differentiam ex parte credulitatis & existimationis, quãuis circa idem sint scientia, & opinio.

Eiusdem

6 Eiusdem autem opinio, &c.

Solutio 1. Priorem quæstionem soluit, explicans quo opinio dicatur eiusdem cuius est scientia, inquit autem opinionem, & scientiam ita esse eiusdẽ, sicut opinio uera & falsa dicuntur eiusdem, docet autem opinionẽ ueram & falsam non esse eiusdẽ simpliciter, sed aliquo modo, aliqui.n. vt refert 4. Metaphys. tex. 21. opinionem uerã & falsam eiusdem rei omnino uolebant esse, dicebant.n. ueritatem esse in opinione nostra, vt si cibus mihi uidetur amarus, uerè est amarus, licèt sit dulcis, & unumquodque tale uerè esse, quale uidetur. hi eandem opinionem faciebant illius, quod erat, & quod non erat, propterea istis multa accidunt inconuenientia; & præter alia multa hoc unum accidit nempe quod non erit opinio falsa, cum id uerum sit quod uidetur secundum eos.

7 Quoniam autem idem multipliciter dicitur, &c.

Dum dixisset ita esse eiusdem scientiam & opinionem, sicut opinionẽ ueram, & opinionem falsam, explicat quomodo uera & falsa sint eiusdem, & dicit multipliciter dici idem, & uno modo est uerum opinionem uerã & falsam esse eiusdem, & altero modo non est uerum. v.g. q. diameter sit commẽsurabilis non est uerum opinio, sed opinio est falsa, quòd uerò non sit commensurabilis, est uera opinio: opinio igitur uera & falsa est eiusdem, nempe subiecti, ut puta de eadem diametro; non tamen est prorsus eiusdem rationis. i. secundum idem prædicatum, nam uera dicit non esse commensurabilem, falsa uerò dicit esse commensurabilem, non igitur sunt prorsus eiusdem.

8 Similiter autem est scientia, & opinio eiusdem est, &c.

Applicat similitudinem, opinio enim & scientia eiusdem sunt, sed eiusdem subiecti, non tamen eiusdem rationis, ut de animali eodem est opinio & scientia, sed scientia dicit quòd non possit aliter se habere, opinio uerò quod aliter se habere contingat, ut si de homine scientia dicat aliquid nẽpe esse risibilem, opinio uerò esse album de quo utraque dicit, idem esse puta homo, quod utraque dicit, non idem est, sunt ergo de eodem subiecto, sed non secundum idem.

Manifestum autem ex his est, &c.

Infert nullum posse simul opinari, & scire idem omnino, id est eandem propositionem, nam tunc existimaret simul idem posse aliter se habere, & non posse aliter se habere, quod impossibile est, in diuersis hominibus poterit id esse, uel secundum diuersa prædicata, tamen in eodem impossibile est eiusdem omnino, simul enim existimaret hominem esse animal, & esse non animal, esse animal per scientiam, quia non contingit non esse animal, esse non animal per opinionem, quæ dicit posse esse non animal, unde simul essent non posse esse non animal, & posse esse non animal. literam sic lege (opinionem haberet, i. assensum quod homo esset secundum quod est animal, & secundum quod non est animal, i. quod esset animal, & non animal.) hoc enim fuerit non contingere esse non animal per scientiam, hoc quidem contingere, scilicet esse non animal per opinionem. & nota ualde hanc expositionem nostram.

Tandem excusat se à tractandis aliis habitibus, quæ potius ad Physicam, & Moralem spectant, quales sunt intellectus, quæ est cognitio mediorum per discursum, sub qua sunt scientia, sapientia, ars, & prudentia scientia cognitio per causam, sapientia cognitio per causas supremas, prudentia recta ratio agibilium, ars recta ratio factibilium. de quibus uide 6. Ethic. cap. 3.

Dubia quædam circa hoc caput 26.

Circa hoc caput dubia tria sunt, primum est an opinabile sit scibile. alterum an cuius sit scientia possit esse opinio uera. tertium an eiusdem possint in eodem simul esse scientia & opinio. *Tria dubia.*

Circa primum Circa primum aduerte, scientiam hæc, duo intrinsecè habere, & quod sit clarus assensus, nempe ex rei notitiis propriis genitus, & quod non possit aliter se habere, sed sit necessaria, hoc autem, non posse aliter se habere, est triplex, primum ex parte rei quæ scitur, hæc enim non potest aliter se habere quàm sicut scitur. secundum ex parte cognoscentis, quod qui scit, existimet rem aliter se habere non posse. tertium ex parte medii & uiæ sciendi, quod sit talis, ut secundum eam deceptio fieri non possit,

ut

vt cum per demonstrationem procedimus.

Hoc triplex necessarium inest essentialiter scientiæ, ita vt si aliquid desit non sit scientia.

Fidei etiam nostræ Christianæ triplex hoc necessarium inest, cum res non possit aliter se habere, & nos ita credimus & medium sit firmissimum, nempe diuina authoritas hoc deficit à scientia, quia obscura est fides, nec rem ipsam in se videmus.

Sed opinio erit si aliquid horum desit, vnde si res non est necessaria, eius est opinio. dummodo sit obscura cognitio: cum enim res contingentes sensu percipimus. non sit opinio. Secundo si res quidem est necessaria, sed non existimatur necessaria, sed posse aliter se habere, eius est opinio. Tertio quamuis res sit necessaria, existimetur necessaria, sed tamen uia cognoscendi non est certa ut, cum id authoritate humana uel medio topico habemus.

Triplex est opinabile. Vnde triplex est opinabile opinabile secundum se, nempe quod aliter in se potest esse, & de hoc loquitur in principio, & fine capitis, quod scilicet non est necessarium. Aliud est opinabile secundum existimationem, nempe quod cum sit necessarium, existimatur, aliter se habere posse. Tertium ratione medii, quod cum sit necessarium, & existimetur necessarium, uia cognoscendi non est necessaria. de secundo opinabili loquitur in solutione posterioris dubii Aris.

Hoc supposito, dico opinabile primo modo non esse scibile, quia ut in fine capitis dicitur, unum est necessarinm, alterum non necessarium, loquimur autem hic non de subiectis tantum, quorum est opinio & sciẽtia, nam dictum est idem esse scibile, & opinabile, sed de propositionibus, quarum proxime est opinio & scientia.

Dico secundo, opinabile secundo modo, & tertio posse esse scibile: potest enim esse quod id, quod in nostra existimatione non est necessarium uel, ratione medii, sit necessarium, & ab alio scitum.

Opinio.n. aliquando fit ex principiis necessariis, cum non est nota cõsequentia nobis, tunc.n. rem necessariam, non tanquam necessariam existimamus: aliquãdo ex principiis probabilibus procedit, aliquando immediate ex terminis. ut omnis mater diligit filium suum.

Circa secundum dubium. Circa secundum dubium notum est opinionem primo modo, & scientiam non posse esse eiusdem, quia opinio primo modo est de contingenti, similiter notum est opinionem tertio modo ueram, & scientiam esse posse eiusdẽ propositionis, quod enim quis vere scit, hoc alius medio topico uere opinari, potest, at de opinione tertio modo est dubium, propterea dico, quod opinio secundo modo potest esse duplex, quędam qua rem opinamur positiue, existimantes non esse necessariam, & aliter se habere posse, & hæc impossibile est quod sit uera de re scibili, nam si res est scibilis, est necessaria, erit igitur falsa opinio qua aliter se habere posse existimatur, & de hac loquitur Arist. in solutione posteriori. quædam alia est, qua rem necessariam, & per rationem necessariam cognoscimus, non tamen existimantes non posse aliter se habere, sed solum cognoscentes ut ueram, & hæc opinio uera potest esse eiusdem conclusionis, cuius est scientia, & de tali opinione non loquitur Aristo. sed de priori, & hæc contemplare.

Circa tertium dubium. Circa tertium dubium, dico scientiam & opinionem illo modo quo diximus, nimirum secũdum quam existimamus rem posse aliter se habere, non posse esse eiusdem in eodem homine, sicut nec opinio uera & falsa simul sunt, in diuersis tamen possunt esse, ut dicit Aristo. dico secundo opinionem alteram secundum quam tantum rem ueram existimamus, non esse cum scientia in eodem, nam per scientiam oportet existimare rem aliter se habere non posse. dico tertio opinionem tertio modo non manere cum scientia, nam illa est obscura, sciẽtia uero clara notitia, unde quando ad conclusionem scitam media topica adducuntur, non generant illius opinionem, sed sciẽtiam confirmant & corroborant. atque hęc de capite uigesimo sexto.

De Solertia.

CAP. XXVII.

Solertia uero est bona quædam coniectatio in non perspecto tẽpore medii, ueluti si quispiã uidens, quod luna splendorem semper ha- 1

bet

bet ad Solem, celeriter excogitauit propter quid hoc, quoniam propter id, quod splendescit a sole: aut * disputātem cum diuite nouit, quoniā fœneratur, aut propter quid amici sunt? quoniam inimici eiusdem.

* *Argi l. si uiso paupere diuitem adeunte hoc illū ppterea facere quod mutuo argētum acci pit, intellexerit.*

2 Omnes enim causas medias videns summas cognouit. splendidum esse ad Solem sit in quo A. splendere a Sole, in quo B. Luna, C. inest ita que, Lunæ quidem ipsi C. ipsum B. splendere a Sole, ipsi autem B. ipsum A. ad hoc esse splendidum, a quo splendet: quare & ipsi C. inest ipsum A. per B.

1 Solertia autem est, &c.

1 A Solertia scientiam distinguit, explicādo quid ipsa sit, solertia est promptitudo seu subtilitas inueniendi medium & causam non perspecto tempore, idest citissime, quoties enim aliquid offertur cito inuenire medium & causam illius cognoscendi uel faciendi, solertiæ est, vnde ram in practicis, quam speculatiuis inuenitur. ponit huius tria exempla: primum si aliquis uidens lunam quando versus solem est magis splendidam esse, statim communicat lunam illuminari a sole, solertia est, qua causa inuenitur.

Secundum exemplum non ab omnibus eodem modo exponitur, quāuis omnis sensus sit uerus. aliqui sic dicunt, si aliquis uiso paupere diuitem adeunte, coniiciat id esse, vt accipiat mutuo pecunias, vt exponit Argiro. alii sic, si aliquis viso paupere cum diuite disputante, & altercante, coniiciat id esse, quia debet diuiti aliquid, quod diues exigat, ita uidetur Boet. exponere, & S. Th. at melius est cum Them. sic exponere, si viso paupere cū nummulario colloquente coniiciat, quod diues ei fœneratur, parum autem refert sic uel aliter exponere, cum sermo Græcus has omnes expositiones admittat.

Tertium exemplum, si quis visis aliquibus simul amicis, cōiicit alicuius esse inimicos, cū amicus sit inimicus amici inimico.

Omnes enim causas medias, &c. 2

Aliter a multis hic textus exponitur quam sit Aristo. sensus, dicunt enim quod solers cognoscit ultimas causas intermedias visis. cuius sensus est ualde obscurus, & nescio an falsus.

Propterea dico cum Philopo. hunc esse sensum: quod solers per vltima. i. per passiones, & effectus, & subiecta, cognoscit causam. quæ medium demōstrationis est, quod exemplo ostendit: nam per splendorem uersus solem, quod est posterius, cognouit illuminari a sole, quod est medium, & reducit ad syllogismum, in quo id pateat, sic; omne quod illuminatur a sole, splendet uersus solem. Hæc demonstratio est, & describitur literis, omne B. est A. omne C. est B. ergo omne C. est A.

Per B. illuminare a sole, quod medium est intelligitur, per A. splendere uersus solem, quod est maius extremum, lunam per C. quod est minus, sunt enim hæc duo extrema inter quæ est illud medium.

Finis primi libri Posteriorum.

SECVN-

SECVNDI LIBRI
POSTERIORVM
ANALYTICORVM
ENARRATIO.

Quod Arist. institutum in hoc libro.



VOD in hoc secundo libro Aristotelis institutum sit, non omnes eodem modo exponũt Ale. enim sequẽs Theophastrum dicit hic agi de altero modo sciendi, qui definitio est: cum enim duo sint modi sciendi, demonstratio & definitio, & hucusq; de priori satis dictum sit, nunc de definitione differitur. quam etiam sententiam sequitur Auer. & Lincon. & aliqui moderni, ut diximus in principio primi libri.

At Simplic. Philop. Eustrat. & Alb hic de medio demonstrationis tractari asserũt. cum enim ut dicitur 1. Prior. c. 28. non satis sit structuram syllogismorum cognoscere, sed habere oporteat potestatem eos faciendi, quæ contingit per medii inuentionem, ac demonstratio quidam syllogismus sit, oportuit vt non tantum demonstrationis cõpositionem traderet Arist. sed facultatem componendi, quod fit per medii demonstratiui inuentionem, hocq; in hoc secundo libro fit. Quia uero definitio est vnũ ex mediis & potissimum, de definitione hic differitur, sed per accidens ut medium est. Atq; hæc sententia est quam nos superius sumus, & eandem modo confirmamus. 1

Sanctus Thomas non de medio tantum sed de principio demonstrationis. tam cõm plexo, quam incomplexo hic disputari affirmat, motus propter caput ultimum, in quo de complexis est sermo, sed ista sententia non placet nobis, nam de principiis complexis satis dictum est, nec illud caput huic libro continuatur, ut uidere est in fine antecedentis, quamuis hæc sententia probabilis sit.



ARI-

ARISTOTELIS

POSTERIORVM RESOLVTORIORVM LIBER SECVNDVS.

SVMMARIA LIBRI.

De quatuor mediis quæsitis, si est, quid est, quod seu quia est, & propter quid. Quomodo quid est monstretur, ac ad demonstrationem se habeat. Definitionem esse per causam. De diuisione causarum, & quę mutuo concurrant, & quæ non; & quomodo illarum possit esse demonstratio. De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotæ quo pacto venentur. Pariter quomodo causæ venentur. Postremo de cognitione, differentia principiorum indemonstrabilium.

In disciplinis quatuor quæri solent, & hæc omnia medii quæsita sunt: Et quid sto huius libri propositum.

CAPVT I.

1 QVAE quæruntur sunt æqualia numero iis, quęcunque scimus.
2 Quærimus autẽ quatuor, qđ propter quid, si est, quid est. cum enim vtrum hoc, aut hoc insit, quærimus in numerum ponentes: velut utrum deficit Sol, aut non ipsum quod quærimus. Signum autem huius, cum enim inuenimus quod deficit, cessauimus, & si a principio scirem⁹ quod deficit, non quęreremus utrũ. cum autem scimus ipsum quod, tũc ipsum propter quid quærimus, ut scientes quod deficiat, & quod mouetur terra, pp quid deficit, aut propter quid mouetur, quærimus, hæc quidẽ sic. Nonnulla vero alio modo quærimus, vt si est, aut non est centaurus, aut Deus. Si aũt est aut non simpliciter dico, sed non si albus est, aut non. Cũ vero cognouerimus ꝙ est, quid est quęrimus, & ut quid igitur est Deus, aut qd est homo? Quæ quidem igitur quærimus, & quæ cũ inuenimus scimus, & hæc tot sunt.

Quæstiones æquales sunt numero. 1

ARistoteles de medio disputaturus ꝓbare intendit oẽm quæstionẽ quæ sit, alicuius esse medii, hoc est mediũ petere, ut inde innotescat magnã scientia partẽ consistere, in medii cognitione, cum quælibet quæstio medii responsione absoluatur. præmittit tñ in hoc capite breuissimo quęstionum numerũ, & distinctionẽ, ac statuit conclusionem, tot esse numero quęstiones

quot sunt ea quæ scimus & cognoscimus: non.n.hic de scientia propria loquitur, sed large, pro cognitione intellectus uera per totum necessitatum; siue sit cognitio simplex siue composita per causam uel sine causa.

Nota 1. Aduerte autem, quod græcè non habetur vocabulum quæstiones sed ζητούμενα idest quæsita, nec est multum discriminis, quæsita enim dicuntur res ipsæ quas quærimus & de quibus dubitamus, quæstiones vero dicuntur res eædem, secundum formã dubitationis & interrogationis, voce aut cõceptu significatæ & ordinatæ. talia quęsita, postquam iam cognita sunt, dicuntur uel scita uel inuẽta, inuẽta quidẽ si proprio ingenio siue doctri. alterius cõperta sint.

Nota 2. Aduerte præterea ex Philoppo. quod licet omnia quæsita sint scita, non tamẽ omnia quæ sciuntur quæruntur, sed solũ quæ naturaliter non sunt nota principia enim per se nota & dignitates non quęruntur at vero sciuntur, ac ideo dicit Auerro. hic esse sermonem de sciẽtia earum rerũ, quæ non sunt nobis naturaliter notæ.

Nota 3. Aduerte etiam ex Philop. cum audis, tot esse quæ quæruntur quot ea quæ sciuntur, non existimes, simul quæri & simul sciri, sed sensus est, tot esse ea quæ quærũt quot ea quæ post quæstionem sciuntur, immo idem re est quod quæritur & scitur quamuis ratione discrepent. quæro enim an luna deficiat, & idem postea scio.

Quærimus autem quatuor, &c.

2

Quid sit qõnũ numerus. Cum posuisset quæstiones tot esse quot scientias, nunc clarius numerum quæstionum ponit, docetque quatuor esse quęstiones quas exemplis explicat.

1. Quæs. Prima est, quia est in numerum ponens idest cum qualis res sit petimus, ut an luna deficiat, an terra moueatur: dicitur hæc in numerum ponens, quia est de duplici extremo, subiecto, nẽpe, & prædicato per verbum, Est. ut an luna sit deficiens. addit autem hoc, nempe quod in numerum ponat, ad differentiam illius quæ petit esse rei tantum, ut dicemus.

Nota 1. Adducit autem quoddam signum ad manifestãdum talem quæstionem petere qualis res, sit, si enim uis cognoscere quod qui petit an luna deficiat, talẽ rem petat, utere signo hoc, nempe si postquam responsum sibi fuerit, quæstio illa cesset; hoc autẽ ita est, si enim cognoscit lunam deficere, iam id non interrogat, & si prius sciret, non interrogaret: & aduerte hoc signum esse applicandum reliquis quæstionibus, illæ enim quæstiones petunt, quibus scitis & cognitis pausant, idest cessant & absoluuntur.

In quo etiam signo nota, quomodo sciẽtia absoluit quæstionem, & uaria scientia uariam quæstionem, cum tot sint quæstiones genere, quot ipsæ scientiæ. Nota 2.

Altera est quęstio, propter quid, hęc enim sequitur primam, postquam. n. qualis sit quærimus, ut propter quid luna deficit: propter quid terra non mouetur? 2. Quæs.

Querimus aũt hæc quidẽ sic, &c.

Duabus quæstionibus quæ de cõplexis erant, & in numerum ponebant explicatis inquit, alias duas esse aliter se habentes, sunt enim de re & quæsito simplici; quarum, altera est an sit res: non dico an sit aliquid ut an homo sit albus, uel calidus, sed an sit simpliciter, idest tantum an sit, ut an Deus sit. an Centaurus sit similiter negatiue an non sit. post hanc altera est, quid sit, vt quid sit Deus. concludit tot esse quęsita quot scita, & inuenta, loquitur de inuentiua scientia, quæ nobilior est, quamuis id uerum sit de scitis per doctrinam. 3 3. Quæs. 4. Quæs.

Primum Dubiũm de ordine quæstionũ.

Circa hæc dubitabis primo de ordine harũ quæstionũ, nã prima omniũ uidetur an sit, postea quid. sit scientia enim sic ordinantur, nõ enim quid sit cognoscimus, nisi cognouerimus quod sit, postea reliqua duo petimus. Simpli. respondet id esse factũ quia a nobis notioribus processit, notiora autem nobis sunt cõpositiora, est autem magis cõposita quæstio, qualis res sit, quã an sit, sed hæc ratio non videtur admodũ conueniẽs, nam ob hanc causam sequeretur quod a propter quid debet incipere.

Propterea dico, & est hoc notandum, quod non omnibus petimus an sit, sed de rebus quæ sensibus non subduntur, quæ enim sensu percipiũtur, nullus petit an sint ut dicitur. 1. Post. ca. 8. quæstio igitur quæ prima occurrit in sensibilibus fere est qualis sit, & propter quid cum autem sensibilia primo a nobis cognoscantur, notior. n. est nobis res sensu percepta, fit ut quęstio prima nõ sit an sit, sed qualis sit, de illis. n. non est quæstio an sit. Nota solutionẽ dubii.

Ati-

Aristoteles ergo uoluit incipere a quæstionibus quæ nobis occurrunt primo, de his enim quę a sensu remota sunt petimus an sint, & hæc posterius cognoscuntur, & hoc indicat Arist. dicens, quædam alio modo cognoscuntur, & assignat exempla de remotis a sensu.

Dubiũ. Solut. Dices nonne quæstio quid est, fit de sensibilibus? Dico fieri quidem, tamen quia est simplex, & coniuncta cum an sit postposita est, sicut an sit. hinc habes quod si de eadem re istæ quæstiones fiant, ordine hoc procedere debent, ut prima an sit, secunda quid sit, tertia qualis, quarta propter quid sit. *Ordo qōnum quando de eadẽ re fiunt.*

Secundum Dubium de numero quęstionum

Dubitabis secundo de numero quæstionum, nam uidentur esse plures, cum sint quatuor genera problematum. 1. Topic. Simpli. tradidit hanc sufficientiam harum quæstionum: omnis quæstio aut fit essentiæ, aut causæ: si essentiæ, aut essentiæ simplicis, & est an sit, aut cōpositæ, & est qualis res sit causæ, aut simplicis, & est quid est, aut compositę rei, & est propter quid.

Possumus nos etiam aliter dicere nam in scientiis hęc sunt, aut subiecta, aut passiones, aut causæ: de subiecto, est quid, de passione, quale, de causa propter quid, & quia subiectum non habet quid, nec reliqua faciunt quale aut propter quid nisi entia sint, ante omnia petitur, an sit.

Et aduerte quod hic de quęstionibus rerum est sermo, nam ante omnia supponenda est uocabulorum significatio.

Soluitur dubium. Ad dubium igitur respondetur, tantum has esse quæstiones, nam quamuis illa sint quatuor problematum genera, idest secundum formam logicam considerando, secundum quam aliud prędicatum est genus aliud proprium, tamen secundum rem sub prima quęstione sunt. & ita respōdet Themist. hoc secundo capite, & idem D. Tho. & Auerr. & Philop.

Tertium dubium de diuersitate quæstionum.

Dubitabis de diuersitate harum, dico esse duplex discrimen: alterum, quæ ultimæ sunt simplices, duę priores compositę. alterum duæ, scilicet an est, & qualis est, sunt præsuppositæ, & antecedens, nam an est, est ante quid est, qualis est, ante propter quid, reliquæ duę consequētes, & pręsupponentes, propter quid præsupponit quale, & quid præsupponit an est. quamuis in eadem re tres pręsupponant ab est, & cōpositæ simplices.

Quòd omnis quæstio sit medij.
CAP. II.

QVærimus autem, cum quærimus quod, aut si est, simpliciter, an est medium ipsius, aut non est? quando autem cognoscētes aut quod, aut si est, aut quod in parte, aut simpliciter, rursus ipsum ꝓpter quid quærimus, aut quid est, & tūc quærimus, quid est medium. 1

Dico autē quod, aut si est in parte, & simpliciter, in parte quidem, an deficit Luna, aut augetur? s. n. est aliquid, aut non est aliquid in talibus quærimus, simpliciter uero si est aut non est Luna, aut nox. 2

Contingit itaque in omnib. quæstionibus quęrere, aut si est mediũ, aut quid est medium, causa. n. est medium in omnibus namq; hoc q̄ritur, an ne deficit? an ne est aliqua causa, aut non? post hæc, cum cognouerimus quod est aliqua, quid igitur est hæc, quærimus.

Causa. n. est quod sit non hoc, aut, illud; sed simpliciter substantia, aut non simpliciter, sed aliquid eorum, quæ per se, aut secundum accidens sunt, medium est. dico autem simpliciter quidem subiectũ, ut Lunā, aut Terram, aut Solem, aut triāgulum, ipsum uero quid defectum, ęqualitatem, inæqualitatē, si in medio, aut non: in omnibus namq; his manifestũ est, quod idem est quid est, & propter quid est. 3

4 Quid est defectus? priuatio luminis a Luna propter terræ obiectionem, propter quid est defectus? aut propter quid deficit Luna? eo quod deficit lumen terra obiecta. Quid est consonantia? ratio numerorum in acuto & graui, propter quid consonat acutum graui? eo quod rationem habent numerorum acutum & graue, nunquid est consonare acutum & graue, nunquid est in numeris ratio ipsorum? cum autem acceperimus, quid est, quæ igitur est ratio, quærimus.

5 Quod autem est medii quæstio, significant quorumcunq; medium est sensibile: quærimus enim cũ non sensimus, veluti de eclipsi si est, aut non: si uero essemus supra Lunam, non vtiq; quæreremus neque si sit: manifestum esset ex eo.n. quod sentitur, & vniuersale nobis factum est scire, sensus namq; est, quod nunc obiicitur manifestum enim est qđ nunc deficit: ex hoc autem factum utique fuit vniuersale.

6 Quemadmodum igitur dicimus, quid est scire, idem est, & propter quid est, hoc uero simpliciter & nō existentium alicui, aut existentium, vt quod duo recti sunt, aut quod maius, aut minus est. Quod igitur omnia, quæ quæruntur, est medii quæstio, planum.

1 Quærimus autem, cum quęrimus quia est, &c.

Numero quæstionum exposito omnem quæstionem medii esse contendit, idq; tripliciter ostendit, primo inductione quadā per ipsas quæstiones, vt notat Simpl. nam in quæstione qualis res sit, ibi quæ causa sit petimus, in quæstione vero an simpliciter, causam etiam petimus, in reliquis duabus notum id est.

Circa hoc aduerte, medium vocari causam, per quam aliquid alteri competere, uel non competere probatur, hæc autem in omni quæstione petitur, sed non eodem modo, nam in quæstione quid sit, peto causam, idest naturam rei, quæ est in potentia medium, ut notat bene Eustra. qui enim petit naturam rei, petit medium in potentia ad probādum aliquid de ipsa re. ut per definitionem hominis probamus de ipso risibile: uel ad probandam ipsam rem de alio, ut per definitionem eclipsis ipsam de Luna probamus, dicitur autem medium in potentia, quia id quod petimus non assumitur pro medio ad probandum ipsam rem esse non enim ut dicit Eustrat. per animal rationale demonstratur hominem esse, cũ non sit demonstratio, animal rationale est, homo est animal rationale, ergo homo est, sed dicitur definitio medium, quia potest assumi ad probandum aliquid de ipsa re, vel ipsam de aliquo. *Quid vocet Aris. medium prin. not.*

In quæstione vero propter quid, peto causam, quæ est medium actu, nempe quæ assumitur ad probandum id de quo petitur, tamen in utraque tam quid est, quam propter quid est quæstione, petitur distincte & formaliter causa, non sic in aliis quęstionibus duabus, nam an sit confuse petit causam, & similiter qualis res sit.

Pro quo aduerte secundo, quod cum petitur an res sit, non petitur aliud re, quam per quid est, nam dicere an sit, & quod sit res, est asserere esse aliquam naturam unā ex his quæ in prædicamentis sunt, sed confuse & uniuersaliter: cũ uero petitur, quid est, est petere quæ res sit illa in particulari & distincte, unde non differunt in quæsito quantum ad rem, sed quantum ad rationē & modum, an sit, & quid sit. *2. Nota.*

Idem dicendum de aliis duabus: petere enim, qualis sit, idest an sol deficiat, est petere an sit aliquod medium, sed hoc uirtualiter & in confuso petitur, postea in particulari petitur propter quod medium sit. nā re vera qui quærit, medium petit. quo cognoscat, cum quæsitum sit dubitabile, & dubitabile sine medio non cognoscatur.

Ex quibus fit, cum an sit, & quia sit realiter idem petant, quod quid est, & an est, atque hæ duæ petant causam & medium, quòd

quod omnis quæstio est medii, & causę, virtualiter, aut formaliter.

2 Dico autem quia est aut si est, &c.

Præcedentes terminos explicat, qui sunt isti, an sit in parte, an sit simpliciter, quia est in parte, quia est simpliciter. Per an sit in parte, uel quia est in parte intelligit quęstionem compositam ex prædicato tertio adiacente, ut an Luna deficiat. Per an sit simpliciter, vel quia est simpliciter intelligit simplicem quæstionē de secūdo adiacēte, vt an Luna sit an nox sit, ex quibus omnibus concludit intentum omnem scilicet quæstionem esse medii.

Causa enim est medium, &c.

3 Iuxta Eustrat. & Simpli. & alios idē iterum probat ratione syllogistica. quæ talis est. causa quæritur in omni quæstione, medium est causa, medium ergo quæritur in omni quæstione. maiorem probat exēplo: in quæstione qualis res est, qui enim dicit an Luna deficiat, petit, uirtualiter tamē, an sit huius aliqua causa, quam postea distinctam petit, cum propter quid quærit. minorem probat, nam causa quæ est ipsius esse non huius aut illius, sed simpliciter substantiæ: aut causa eorum quæ sunt per se vel secundum accidens, medium est: sensus est, ut quidam volunt causa esse non hoc vel hoc, sed simpliciter, idest causa esse simplicis de secundo adiacente, & esse aliquid eorum quæ sunt per se, idest causa esse compositi ut dictum est, ita exponit Aegid. & Philop. At uero Eustr. sic exponit; causa subiecti, quod uocat substantiam, aut causa ipsius prædicati medium est, quod postea exemplis explicat, quorum aliqua sunt subiecta, aliqua prædicata.

Ista est cōis loci explicatio, quamuis, in dicto meo, videatur magis forsan ad rem dicendum, non solum Arist. intendere idē quod in ratione præcedenti, sed ostendere quod oīs quæstio est ipsius quid est hoc autē probat monstrando propter quid, quod in quæstione composita petitur esse idem quod quid est, nam quid est passionis aut subiecti est ipsum propter quid & mediū.

Vnde quando quid, propter quid vocat idem, intellige, ut dicit Eustra. esse idē subiecto non ratione, nam eadem definitio subiecti, uel passionis, quæ dicitur quid, est etiam propter quid, sed est quid respectu solius ipsius cuius definitio est, est propter quid, ut id cuius est definitio sic ipsam de alio probamus, uel per eam ipsa de aliquid probatur. atque ita dicit Philop.

Vt quid est defectus? priuatio luminis, &c. 4

Exemplis explicat re idem esse, & quid, & propter quid, cū id, quod est quid vnius extremi, sit propter quid etiam in demonstratione, primum exemplum, si petas, quid est eclypsis? dicitur priuatio luminis ex obiectione terræ, si uerò petas, propter q d Luna patiatur eclipsim; idem respondebitur propter obiectionem terræ priuantem lumen ipsius.

Alterum exemplum quid est consonantia; dicetur proportio rationalis, seu numerica acuti & grauis. si rursus petas, propter quid acutum & graue consonant? respondebitur per idem, quia rationem habent proportionem. postea subiungit, cum quærimus utrum graue & acutum consonent, ibi utrum proportionem numerorū habeant quærimus, virtualiter tamen, nam concesso quod consonent, statim distinctè quæ nam sit illa ratio proportio quærimus cum quærimus propter quid consonent, vt dictum est superius.

Quod aūt sit medii quæstio, &c. 5

Tertio probat omnem quæstionem esse medii ex sensu ipso, cum res sensibiles sunt ratio autem ista est viso medio cessat omnis quæstio, ergo signum est omnem quæstionem esse medii. antecedens patet, si aliquis nō uidet eclypsim, dubitat an sit, quid sit, & reliqua: at si super Lunam cōstituere tur, & videret terræ obiectionem omnia ista cognosceret, ergo cognitione medii cessat omnis quæstio, tunc enim videret priuationem luminis lunæ ex obiectione terræ, & sic quid eclipsis, & quod lunę inest, & propter quid cognosceret, At posses obiicere Aristo. nam sentire non est scire *Obiectio* ut dictum est li. 1. cap. 24. respondet huic, *Diluitur* verum esse quod sentire non est scire, sed ex sensu sumimus scientiam abstrahendo vniuersale a singulari, & ita talis sensatio non esset scientia, sed ex illa fieret scientia in intellectu.

Sicut igitur diximus, &c. 6

Concludit idem esse quid, propter quid

quid sine sit in quæstione simplici, sue in composita, ut alicui exponunt illa uerba (at secundum Eustra) sensus est idem esse quid, & propter quid, siue subiecti, quod vocat esse simpliciter, siue passionis cuius exempla ponit. tandem concludit ex his omnibus omnem quæstionem esse medii, ut explicatum est.

Primum dubium de quæstione an est.

Dubitatur, quomodo demonstretur rẽ esse. vt Deum esse, Angelum esse naturali via. ratio dubii est, nam demonstratio supponit suum subiectum esse, non ergo demonstrare poterit rem esse. præterea quia cum tale subiectum debeat in minori poni, petetur principium, dum supponimus esse quod probandum erat esse. In primis aduerte quam petimus an res sit non petimus actualem rei essentiam, sed aptitudinẽ ita, ut res dicatur, esse, quę in suis causis existit, & sunt in rerum natura principia illius productiua. Circa dubium uero Philop. dicit hic per definitionem probari rẽ esse, quam etiam opinionem sectantur doctores Parisienses dicentes sic hominem esse demonstrari, omni animal rationale est, homo est animal rationale, ergo homo est. Eustra. uero docet hanc rationem positam nullam esse, cum principium petat.

Primum fundam.

At uero diligenter aduerte quatuor esse genera mediorum ad probandum rem esse, primum effectus, sicut per uisibiles effectus indagamus ea quæ non videmus. Alterum est causa finalis, per finem enim probamus ea esse, quæ sunt, ad finem vt probamus cibum esse ubique animalibus, quia viuunt. tertium est materialis causa. quartum efficiens, ut probamus pluuias esse, q̃a vapores ascendentes sunt, quæ sunt earum materia: probamus tonitrua esse, quia extinctio ignis in nube est, quæ ipsorum efficiens. at per formam rei non demonstratur, quia cum sit eadem cum natura rei, & simul existat, petitur principium dum eam sumimus ad probandum, dum igitur a singulis causarum generibus singula sumantur definitionum genera: poterit; medium demõstrandæ rei esse definitio aliqua, sed non formalis, qualis est illa quæ per genus & differentiam datur, quam aliqui identicam vocant, & in hoc bene dixit Eustra.

Quatuor genera mediorũ ad probãdũ rem esse.

Dices, quo syllogismo rem esse demonstrabitur? dico, & aduerte, quod sicut quæstio, quid est, præsupponit an est, ita an est, pręsupponit quid nomen significat, ut dicit Lincon. *Obiectio.* *Solutio.*

Ante omnia igitur, & antequam mediũ aliquod petatur, est sumenda significatio vocabuli, quam tenetur dare qui negat rẽ esse, & tunc poterimus syllogismo hypotetico probare sic si ignis extinctio in nube est, tonitrua sunt, sed extinctio est, ergo tonitrua sunt, est enim primo petenda nominis significatio illius, quam illam esse constet similiter qui petit an Deus sit interrogetur quid per Deum intelligat, dicet substantiam primam mouentem & gubernantem omnia tunc, si motus est, Deus est, sed est motus, ergo est Deus. similiter negatiue, quid intelligitur per vacuum, dicet locus carens corpore, tunc, si locus carere corpore, motus esset in instanti, sed hoc non est, ergo vacuum non est, & sic per omnia media supradicta procedet demonstratio. potest etiam fieri demonstratio ostensiua scilicet: fiunt ex vaporibus pluuiæ, sed sunt vapores ergo & pluuiæ. *Nota 1.*

Quod si aliud in hoc præter hæc desideras, aduerte in qualibet quęstione an sit, esse uirtualiter unam complexam de uno concesso & de altero quæsito, ut si dicas, an Angelus, sit sensus est an substantia im materialis sit datur substãtia, & dubitatur an ei insit immateriale, an vacuum sit, id est an locus carens corpore sit datur locus petitur an careat corpore, & uniuersaliter in quocunque semper est vnum datum, alterum non concessum sed quæsitum. Quoties ergo talis quæsito affirmatiua uel negatiua simplex proponitur, reducatur ad complexam, & illam demonstrantes, demõstrabimus rem esse, & sic omnis demonstratio supponit subiectum esse, nã in quæstione an sit demõstratio supponit illud subiectũ esse quod uirtualiter datũ est absq; petitione principii, hæc multum obserua. *Nota 2.*

Quod demonstratio & definitio non sit eiusdem. Cap. III.

Quomodo autem quod quid est monstratur, & quis modus reductionis, & quid est definitio, & quorum,

quorum, dicamus, cum dubitauerimus primo de ipsis.

Principium verò sit futurorum, quod est conuenientissimum habitis sermonibus.

1 Dubitare enim quispiam posset, an ne est idem & secũdum idem definitione scire & demonstratione An impossibile: definitio namque ipsius quid est, esse uidetur, quid est autem omne, vniuersale & prædicatiuum: syllogismi uerò sunt, hi quidẽ priuatiui, illi autem nõ uniuersales, veluti qui quidem in secunda figura, priuatiui omnes, qui verò in tertia, non uniuersales.

3 Postea neque prędicatiuorum omnium, qui sunt in prima figura, est definitio, vt quod omnis triangulus duobus rectis æquales habet. Huius autem ratio, quoniam scire, est demonstratiuè demõstrationem habere: quare, si in talibus est demonstratio, planum quod non esset vtique ipsorum & definitio, scire enim posset aliquis & secũdum definitionem non habens demonstrationem, nihil enim prohibet non simul habere.

4 Sufficiens autem est fides & ex inductione, nihil. n. vnquam definientes nouimus, neque eorum quæ per se insunt, neque accidentium.

5 Amplius, si definitio substantiæ quidem cognitio est: talia manifestum quod non sunt substãtię. Quid igitur non est definitio omnis, cuius & demonstratio, planum.

6 Quid autem cuius est definitio, an ne omnis est demonstratio, aut non? Vna quidem ratio, & de hoc eadem: vnius. n. inquantum vnum, vna est scientia: quare si quidem scire demonstratiuum est demonstrationem habere, continget aliquid impossibile, definitionem nãque habens sine demonstratione sciet.

Amplius principia demonstrationum sunt definitiones, quorum non esse demonstrationes monstratum est prius, aut erunt principia demonstrabilia, & principiorum principia, & hoc in infinitum prodibit, aut primæ definitiones erunt indemonstrabiles. 7

Sed an ne non omnis eiusdem, sed alicuius eiusdem est definitio & demõstratio, an impossibile sit? non enim est demonstratio cuius definitio, definitio namque ipsius quid est & substantiæ, definitiones uerò apparent omnes supponentes & accipientes ipsum quid est, vt mathematicæ, quid unitas & impar, & aliæ consimiliter. 8

Amplius omnis demonstratio aliquid de aliquo monstrat, vt quod est, aut non est, in definitione verò nihil alterum de altero prædicatur: quemadmodum, neque animal de bipede, neque hoc de animali, neque utique de plano figura, non enim est planum figura, neque figura planum.

Amplius alterum est quid est, & quod est monstrare, definitio namque quid est significat, demonstratio autem, quod aut est hoc de hoc, aut non est.

Alterius uerò altera demonstratio, nisi tanquam pars sit aliqua totius (hoc autẽ dico, quoniam monstratum est æquicrus duobus rectis æquales habere, si omnis triangulus monstratus fuit) pars enim hoc, illud uerò totum est: hæc autem ad 9

inuicem non habent sic ipsum quod est,& quid est, non enim est alterius alterum pars.

Manifestũ igitur quod neque cuius definitio, huius omnis demonstratio: neque cuius demonstratio, huius omnis definitio: quare omnino eiusdem nullius contingit ambo habere. Manifestum igitur est, quod neque definitio, & demonstratio, neque idem esse possunt, neq; alterum in altero, subiecta etenim consimiliter utique se haberent. Hęc itaque hucusque dubitata sint.

Qũo autem quod quid est, &c.

1 *Qua in-tẽtio Ari-st. & de qbus a-git.* Cum idem quid, & propter quid esse docuisset, posset quid idem esse definibile, cuius est quid, & demonstrabile, cuius est propter quid; ob id ad hoc dissuadendum hoc capite id non esse probat, atque sic simpliciter huius capitis reddit rationem.

Quatuor igitur proponit tractanda in sequentibus. Primumq; quomodo quod quid est, id est ipsa rei natura ostendatur de re cuius est. Alterum, quid modus inductionis, id est reductionis definitionis ad demõstrationem. Tertium quid definitio, an sit demonstratio, an aliud quid. Vltimum quorum sit definitio.

Dicit autem sumendũ esse principium, quod sit accõmodatum rationibus habitis. exponit Philop. & Auerr. per rationes habitas, ea quæ proximè dicentur de definitione, nempe tria prima ex his quatuor, nam incipit à quarto, vt dicit Simplic. per habitas etiam rationes intelligit Philopon. ea quæ dicta sunt, nempe quod, & propter quid esse eadem.

2 Dubitabit autem aliquis, &c.

Prima quęstio. Circa quartum propositum tres mouet quęstiones, quarum prima est, verum idem, & secundũ idem, quod demonstratione cognoscitur etiam definitione cognoscatur, id est an omne demonstrabile sit definibile, & dicit secundũ idem: nam, ut notant Themist. & Philop. de eodẽ subiecto potest esse definitio & demonstratio, nam de homine, qui definitur demonstratur risibile, sed non secundum idem. nam homo secundũ se definitur, at de eo passiones demonstrantur.

Incipit igitur argumẽtari probãdo non esse idem, sic, definibile est uniuersale & affirmatiuum, at quod syllogizatur non omne est uniuersale & affirmatiũ, nam in secunda figura non affirmatiuũ, in tertia non vniuersale, concluditur ergo non omne quod est syllogizabile, est definibile. Aduerte, q̃ quod quid est uocat vniuersale affirmatiuũ, non quod sit propositio secundum se, sed quod cum eo cuius est quod quid, faciat vniuersalem & affirmatiuam propositione. *Primum argum.*

Postea neq; eorum quę in prima. 3

Posset quis obiicere saltẽ demonstrabile affirmatiuũ in prima figura, erit definibile, vt q̃d omnis triangulus habet tres angulos æquales duob. rectis: contra hoc replicat, nã demonstrabile scire est eius habere scientiã, si ergo per definitionẽ sciri etiã potest, cũ definitio possit esse sine demonstratione, erit scientia demõstrabilis ipsius, & non per demonstrationẽ, quod est incõueniens. *Obiectio*

Sufficit autem fides, &c. 4

Argumentum secũdum est ex inductione, ea.n. quæ alteri insunt, siue per se, siue per accidens non cognoscimus definitione, sed demonstratione & syllogismo, vt inducendo patet, vocat autem ea quæ per se, aut per accidens sunt propositiones ipsas, in quibus vnum alteri inest, propositionum autẽ non est definitio, sed simplicium. *Secundũ argum.*

Amplius si definitio substãtię est. 5

Tertio idẽ probat, definitio est substãtię, non aũt demonstratio, ergo demonstrabile non est definibile, per substantiã non solum intelligas id, quod nõ est accidens, sed quãcũque simplicẽ essentiam & naturã siue sit substantia, siue accidens, vt notat Philop. essentiã enim rei definitione, eius uerò passiones demõstratione de ipsa cognoscimus. *Tertium argum.*

Quid aũt cuius est definitio, &c. 6

Proponit alteram quęstionem, an omne definibile sit demonstrabile, dato etiã quod non omne demonstrabile est definibile, & probat non omne definibile esse demõstrabile, atque dicit unam rationem præcedentem esse etiam pro hac quæstione, nempe si deb- *Secunda quęstio.*

definibile eſt demõſtrabile, accideret quòd ſine demonſtratione haberemus ſcientiam demonſtrabilis, hoc autem impoſſibile eſt, cum unius ſecundum quod unum eſt, una ſit ſcientia, nempe aut per definitionẽ, aut demonſtrationem. dicit unius ſecundum unum, quia uti diximus, de uno poſſunt eſſe definitio & demonſtratio, & uariæ ſcientiæ ſecundum diuerſa de illo conſiderata, ſed ſecundum idem fieri non poteſt.

7 Amplius principia demonſtrationum, &c.

Altera ratio eſt talis, quę in ſenſu cauſali debet intelligi, ut bene exponit Themiſt. ſic, principiorum ſunt definitiones, ſed non demonſtrationes, ergo non omne definibile eſt demonſtrabile, ſed aliquod erit primum & immediatum. antecedẽs pro priori parte patet, nam ſubiectorum ſunt definitiones, non tamen omnium demonſtrationes, ſunt autem ſubiecta demonſtrationum principia, ut dicitur 1 Poſter. c. 25. pro poſteriore parte probatur, nam alioquin demonſtrationes in infinitum procederent, ſi ſemper principia demonſtrabilia eſſent.

8 Sed vtrum ſit non omnium, &c.

Tertia quæſt. Quæſtio tertia eſt, an ſaltem alicuius definibilis ſit demonſtratio, & argumentatur quod nõ primo omnis definitio eſt ſubſtantię, ac demõſtrationes ſupponunt quid eſt, & paſſiones demonſtrant, non ergo ullum definibile eſt demonſtrabile ſecundo, demonſtratio demõſtrat aliquid eſſe, uel non eſſe, quod in prædicatione fit, at definitio hoc non oſtendit, non enim definitio unam partem de altera prædicat, ut rationale de animali, nec de plano figura.

Hic attende, ne decipiaris, non negatur quòd partes definitionis adinuicem poſſint prædicari, ſed quod in definitione non prædicetur, non enim contingit prædicari, niſi in propoſitione, at definitio non eſt propoſitio: tertio idem probat ex diuerſitate quæſtionum, ex quibus colligitur diuerſitas ſcibilium, eſt autem alia quæſtio quid. altera quia eſt, illa definitione, hęc demonſtratione terminatur.

9 Alterius autem altera, &c.

Poſſet quis dicere quamuis quid, & quia non ſint idem, poterit tamen eſſe demonſtratio una utriuſque, & nõ oſtendendi uia ſicut una eſt demonſtratio trianguli, quod habet tres angulos, ſimiliter eſt Iſocheli: ita pariter de compoſito quia, & de ſimplici quid eſt. reſpondet id eſſe, cum ſe habent ſicut ſpecies & genus, quę uocat partem totum, non autem ſic ſe habet id cuius eſt definitio, & id cuius eſt demonſtratio.

Manifeſtum itaque &c. 10

Concludit tandem quæſtiones quas diſputauit epilogando, & ſimiliter docet conſequenter nec definitionem eſſe demonſtrationem, nec unam alterius ſpeciem, cum non ſic ſe habeant definibilia, & demonſtrabilia.

Syllogiſmo duplicante, ſimiliter & per diuiſionem confecto, non demonſtrari quid eſt de eo cuius eſt.

CAPVT IIII.

IPſius uerò quid eſt, eſt ne ſyllogiſmus & demonſtratio, aut non eſt, quemadmodum nunc ratio ſuppoſuit? 1

Syllogiſmus .n. aliquid de aliquo monſtrat per medium, ipſum uerò quid eſt, & proprium eſt, & in eo quod quid eſt prædicatur, hæc autẽ neceſſe eſt conuerti. Si.n. A. ipſi C. propriũ eſt planum, quod & ipſi B. & hoc ipſi C. quare omnia ad inuicem. verum enimuerò & ſi A. in eo qđ quid eſt ineſt omni B. & vniuerſaliter B. de omni C. in eo quod quid eſt dr̃, neceſſe & A. in eo quod quid eſt de C. dici. ſi uerò non ſic aliquis accipiens duplicans, non neceſſe erit A. de C. prædicari in eo, quod quid eſt: ſed ſi A. quidem de B. in eo quod quid eſt, ipſum uerò B. non de quibuſcũq; in eo quod quid eſt, ipſum autẽ quid eſt ambo eadẽ habebunt. erit igitur & B. de C. quod quid eſt. 2

Si

3 Si itaq; ipſum quid eſt, & ipſum quid erat eſſe ambo habent, in medio termino erit prius ipſum quid erat eſſe. Et omnino, ſi eſt monſtrare, quid eſt homo, ſit C. homo, A. uero quid eſt, ſiue animal bipes, ſiue aliud quid: ſi itaque ſyllogizabitur, neceſſe eſt A. de B. omni prædicari, huius autem erit alia ratio media, quare & hoc erit, quid eſt homo: accipit igitur quod oportet monſtrare, namque & B. eſt quid eſt homo. Oportet autem in duab. propoſitionibus, & in primis & immediatis cõſiderare, maxime enim manifeſtum, quod dicitur fit.

Secundo Priorum cap. 21.

4 Qui igitur mõſtrant per id quod conuertitur, quid eſt anima. aut quid eſt homo, aut aliud quodcunque etenim, quod ex principio eſt petunt. quemadmodum, ſi aliquis exiſtimaret, & animam eſſe idẽ ſubijpſi cauſam viuendi, hoc autem numerum ipſum ſeipſum mouentem. neceſſe eſt enim petere animam, quod numerum eſſe ipſum ſeipſum mouentem ſic, ut idem exiſtere.

5 Non enim ſi A. ſequitur B. & hoc C. erit A. quod quid erat eſſe ipſius. C. ſed verum erat dicere, erit * ſolum, neque ſi eſt A. quod quid eſt, & de B. prædicatur omni, hoc enim quod eſt animali eſſe, prædicatur de eo, quod eſt homini eſſe: verum enim eſt omne homini eſſe: animali eſſe, quemadmodum & omnem hominem animal eſſe, ſed non ſic vt vnum ſit. Si igitur non ſic acceperit, non ſyllogizabitur, quod A. & ipſi C. quod quid erat eſſe, & ſub ſtantia: ſi uero ita acceperit, prius erit acceptum C. quod quid erat eſſe ipſius B. quare non demõſtratum fuit, hoc enim in principio accepit,

** Al. l. e. ſolum.*

Ipſius autem quid eſt, &c. 1

In hoc capite incipit quæſtionem primam ex quatuor præcedentibus diſcuterẽ quomodo nempe quid eſt poſſit oſtendidere eo, cuius eſt quid eſt intelligit autẽ p quid eſt naturam & eſſentiam rei, quæ definitione eſſentiali explicatur, & dubitatur qua uia hoc quid eſt oſtendamus eſſe quid eſt talis rei, inquit autem, quòd rationes præcedentis capitis uidentur ſuppoſuiſſe hoc non poſſe oſtendi, quia dictum eſt definibile nullum eſſe demonſtrabile.

Syllogiſmus enim aliquid, &c. 2

Incip. probare quod ſyllogiſmo non poſſit monſtrari, ac ſupponit primo ſyllogiſmum omnem probare aliquid de aliquo per medium.

Supponit ſecundo, quid eſt eſſe propriũ rei, & eiuſdem præiudicatũ prędicatiuum proprium ad differentiam generis, quiditatinm ad differentiam accidentis proprij, hæc enim duo inſunt definitionis.

Tertio ſupponit, quod cum quid cõuertatur cum eo cuius eſt quid, debet ſyllogizari per medium etiam conuertibile, ita ut omnes tres termini ſint conuertibiles, cum enim concluſio uniuerſalis eſt ex conuertibilibus, & medium erit pariter conuertibile, ut in literis explicat Ariſt.

Supponit quarto ſi debet concludi, aliquid tanquam quid eſt de re, oportere ut vtraque præmiſſa ſit ſecundum quid eſt, vt ſi A. probãdum eſt eſſe quid dẽ C. oportet vt A. de B. & de C. ſit in quid eſt. & dat huius rationem, nam niſi ſic præmiſſæ ſumantur, non erit neceſſe concluſionem eſſe in quid eſt quaſi dicat poterimus quidẽ concludere quid eſt per pręmiſſas, quę nõ ſint ſecundum quid eſt, ſed tales non oſtẽdent neceſſario concluſionem eſſe ſecundum quid eſt, niſi ſic etiam ſumantur.

Circa hoc ſuppoſitum eſt dubium, an hoc ſit intelligendum quod expreſſe ponãtur illa reduplicatio in quid dicendo. omne. B. eſt A. in quod quid eſt, omne C. eſt B. etiam in quod quid, ergo omne C. eſt A in quod quid. ita uolũt multi, inter quos eſt Alber. Aegidius. & talem vocant ſyllogiſmum *Dubium*

gismum duplantem. & quidem est probabilis opinio, mihi tamen magis placet in hoc Caie. sententia, qui dicit non fieri hanc duplicationem addendo illam particulam, sed re ipsa sumendo tales propositiones, nam sicut demonstratio debet procedere ex causis, & ex necessariis, immediatis, & reliquis, tamen non est addenda particula, quæ hoc dicat, ita similiter est hic intelligendus Arist. nempe ut tales propositiones sumantur, quæ sint in quod quid est.

Nota literam sic (sed si A. de B. in eo quod quid est, non autem B. in quocunque in eo quod quid est) idest si maior in quid non autem minor adde tu, non sequetur conclusio in eo quod quid est. (ipsum autem quid est utraq;) idest si. utraque est in eo quod quid est, non solum maior, sed C. B. minor, tunc conclusio erit in quid.

3 Si igitur quod quid est, & quid erat esse, &c.

Concludit ex suppositis in tali syllogismo peti principium in medio termino, i. in minori, ut dicit Them. in qua medium de subiecto conclusionis prædicatur, quod medium cum sit quid est ipsius subiecti, petitur principium, vnum enim est quid, & essentia rei unius, licet variis possit uocibus explicari, ob id talis essentia, quæ erat probanda, petitur in minori, quod fit manifestum si sumamus duas propositiones immediatas, idest in quibus quid est, semper prædicetur, & in minori & in maiori.

Hic aduerte, q. non loquimur de definitione quæ per causas externas datur, hæ. n. non dicunt quid, sed propter quid rei tantum. sermo aūt est quid est, & de definitione explicante tale quid, & in his procedendo principiū petiť, vt dictū est, & hoc nota.

4 Per conuersionem igitur, &c.

Reiicit opinionem eorum, qui per duas definitiones quid est, dicentes, existimabāt se demonstrare posse quid est, nempe unā per alteram, ut de anima sumebant esse id quod a se vitam habet. similiter esse numerum se ipsum mouentem, quæ conuertuntur inter se, & quid animæ dicunt, & per vnam alterā probabant. Contra hos Arist. dicit sic etiam peti principium. nam unam illarum oportere petere in præmissis de subiecto, non enim sufficit quod præmissæ sint essentiales, nam etiam genus essentiale est subiecto, sed debēt esse sicuti definitio & definitum, quæ unum esse sunt, si uero non sic sint, non concludetur quid, si aute sint sic, petetur iam in præmissis quid vnū ipsius animæ, nota similiter hic agi de definitionibus, quæ dicunt quid.

Quod via diuisionis non possit demonstrari quid est.

Cap. V.

VErumetiam vero neque per diuisiones via syllogizat, quemadmodum in resolutione circa figuras dictum est: nusquam enim necessarium fit rem illam esse, cum hæc sint sed quemadmodum neq; inducens demonstrat, non enim oportet conclusionem interrogare, neque in eo quod datur esse, sed necesse est esse illis existentibus. 1

Etenim si dixerit respondens, An ne homo animal, aut inanimatum, postea accipiat animal, non syllogizatum fuit rursus omne animal, aut pedestre, aut aquaticum, accipiat pedestre, & hominem esse totū animal pedestre, non necesse est ex dictis, sed accipiat & hoc: differt autem nihil in multis aut paucis ita facere, idem enim est. 2

Non syllogisticus igitur vsus fit ita progredientibus, & ad ea quæ contingit syllogizari: quid enim prohibet hoc verum quidem esse omne de homine, non tamen quid est, neq; quod quid erat esse significās? 3

Amplius quid prohibet. aut addere aliquid, aut auferre, aut super gredi substantias? hæc igitur præmittantur quidem. 4

Contingit autem soluere, si quis accipiat 5

accipiat ea, quæ sunt in ipso qd est, omnia, & consequens diuisione faciat petens primum,& nihil derelinquat:hoc autem necessarium, est si omne in diuisionem cadit, & nihil definit,hoc autem necessarium,indiuiduum enim iam oportet esse. Sed syllogismus tamen non est,sed siquidē alio modo cognoscere facit, hoc quidem nihil absurdum fuit: neque enim inducens forte demõstrat, sed tamen ostendit aliquid.

6 Syllogismum vero non dicit ex diuisione dicens definitionē,quemadmodum enim in conclusionibus, quæ sunt sine mediis, si quis dicat, quod his existētibus necesse est hoc esse, contingit interrogare propter quid, ita & in diuisibilis definitionibus,quid est homo?animal mortale, habēs pedes,bipes,sine pennis propter quid iuxta unamquamque oppositionem? dicet enim,& monstrabit diuisione,sicut opinatur, quod omne aut mortale, aut immortale est:talis aūt oratio tota non est definitio: quare & si demonstretur diuisione, non tamen hæc definitio syllogismus efficitur.

1 At vero neq; per diuisionem,&c.

Probat via diuisionis non posse probari quid est,de quo etiam dictum est li.1. Prio. c.32.quem librum vocat resolutionem circa figuras, eo quod illic syllogismos in tres figuras reducere doceamur,Probat autem primo quod per diuisionem quid est,non ostendatur sic in diuisione non sequentur necessario conclusio ex præmissis positis, sed adhuc oportet petere a respondente præter præmissas, ergo non est uia necessaria, qualis debet esse ad probandum quid est,conclusio enim debet sequi ex præmissis necessario, & non debet solum habere ueritatem ex concessione, sed ex præmissis, quamuis respondens nihil det.

Hic aduerte in diuisione, de qua hic est sermo,esse duplicem processum; alter est syllogisticus, in quo subditus diuisum tanquam medium, & cõiunctum ex partibus est maius extremum & una species minus. Verbi gratia,omne animal est rationale, vel irrationale,omnis homo est animal,ergo est rationalis,uel irrationalis. Alter processus est enthimematicus,in quo ob unius vel pluriū partiū exclusionē proceditur ad alterius affirmationē, nēpe ex conclusione illata omnis homo est rationalis, uel irrationalis, nõ irrationalis ergo rationalis: & vterq; iste processus diuisio vocatur in pñti.

Vtrum homo est animal, aut inanimatum,&c. 2

Nota. Probat in tali conclusionem intentam non sequi:& aduerte quod sunt duæ conclusiones, altera est ex prædicato complexo.s.omnis homo est rationalis vel irrationalis,& hæc quidem necessario sequitur ex præmissis, altera est,homo est rationalis,& hæc est intentata,& quæ est in quid est,sed talis non sequitur ex præmissis nisi accedente ulterius concessione respondentis, quod homo non sit irrationalis. Probat igitur Arist. q᷑ petat principium in tribus, primo in genere, cum enim genus sit pars ipsius quid est probandi,petitur interrogando an homo sit animal,nec ne?nam saltem supremum genus est petendum,cum per diuisionem colligi nequeat. secundo petit in differentia,quia præter illa præmissas petit sibi dari hominem non esse irrationalem,similiter supponit non esse plures differentias alias, & in hoc similatur inducenti, ut notat S.Thom. qui supponit sic esse in reliquis singularibus quæ non inducit, vel illa inducta esse omnia, ac ob id non demonstrat.tertio petit sibi dari hominem esse totum hoc,animal gressibile,bipes,absq; vlla coniunctione interposita, hoc enim non probat, quamuis singulæ partes per se probarentur quia vero exempla posuerat in bimembri diuisione, dicit parum hoc referre,cum id loquatur in multis,sicut in paucis.

Dubiū. Dubitabis, quare definitio debet esse continua & non interpolata? nota eodem modo se habere compositum metaphysicum quod constituitur ex genere & differentia,

ferentia, & compositum physicum quod componitur ex materia & forma, nam differentia est sicut forma, genus ut materia. forma autem unitur materiæ sine aliquo intermedio, quia materia est quoddam ens imperfectum & inconsummatum, perficiendum & consumandum per formam. vnde sicut medietas literæ alteri mediatè absque medio copulatur, ita forma materiæ, & consequenter differentia generi: ex quo fit ut non dicamus homo est animal & rationale, sed simul animal rationale, quod totum tali diuisione nullo modo probatur, sed petitur.

3 Non syllogisticus quidem igitur, &cæt.

Concludit diuisionem non concludere quid est syllogizando, immo inquit nec ea quæ aliàs syllogizari possent, per diuisionē syllogizantur, vt quando aliquid accidentale concluditur, cum semper petatur principium circa numerum partium diuisi, & in petendo negationem aliarum partium, vt dictum est, quod idem etiam docuit primo Prior. cap. 32.

4 Amplius quid prohibet, &c.

Altero argumento conatur infringere idem, nempe diuisione concludi quid est. argumentum tale est, diuisioni accidunt aliqua ex quibus non potest cōstare quid est, ergo non est uia certa & necessaria ad probandum quid est: quia fit diuisio generis aliquando per accidentia, quæ non pertinent ad quid est, aliquando per ultimas differentias prætermittendo intermedias, & tunc ex tali genere & differentia nō fit definitio, non. n. dices, homo est uiuens rationale, vt dictū est 6. Topic. quia ablatum est aliquid hominis substantiæ, nempe sensibile. aliquādo fit non perueniendo vsq; ad vltimas differentias, & sic definitio non fiet propria definitio, vt si dicas, homo est uiuens sensibile, non ergo est uia apta diuisio ad quid est ostendendum. Vis argumenti hęc est, diuisio ipsa non ostendit an differentię sint accidentales, an adæquatæ, an ultimæ, nisi aliunde ista probētur, quę tamē sunt necessaria ut ostendatur quid est, nō ergo est uia apta ad id ostendendum & probandum.

Contingit autem soluere, &c. 5

Posset aliquis dicere argumentū hoc solui, si sumamus diuisionē per membra essentialia, & consequenter se habentia, i. adæquata, & descendendo vsque ad ultimā speciē, in tali diuisione, quia est ostēdetur, hoc excludit Arist. dicens, adhuc nō syllogizari quid est, propter id quod dictū est in argumento primo, est tamen uia quædam bona pro manifestando quid est, sed non uia syllogistica, sicut inductio manifestat aliquid nempe uniuersale, sed non syllogizandi via.

Syllogismo autem non dicere ex diuisione, &c. 6

Docet per diuisionē uenantem definitionem non syllogizare, & probat sic, illud de quo post rationem factam contingit petere propter quid nō est syllogizatum, sed de definitione post factam diuisionem contingit petere propter quid, & propter quid homo est animal rationale, bipes, ergo nō est syllogizata. minor patet in cōclusionib. quę necessarię asserūt, sine aliquo medio probāte, quarum contingit petere propter quid. minor probatur, nā quamuis demus singulas definitionis partes, vt opinio illorum existimat, diuisione ostendi, tamē oratio illa tota ex singulis partib. non probatur esse definitio, non ergo definitionis est syllogismus.

Potest esse etiā alius sensus, quòd diuisio demonstrat quidē primam conclusionem, nempe hominē esse rationalem, aut irrationalem, animal mortale aut immortale, sed hoc totum non est definitio, sed animal rationale solum, non uero irrationale, hoc necrò petitur, non probatur, cum adhuc possit quæri, quare homo tantum rationalis est.

Disceptatio quod ipsum quid est non monstretur definitione, neq; definitione contrarii, neque alio quouis modo.

CAPVT VI.

SEd an ne est demonstrare ipsum quid est secundum substantiam? ex suppositione autem accipientem ipsum quidem quod quid erat esse, 1

hoc,

1 hoc, quod est ex proprijs in eo quod quid est, hęc autem in eo quod quid est sola, & proprium omne: hoc.n. est esse illi. An rursus accepit quod quid erat esse, & in hoc? necesse.n. est per medium monstrare.

2 Amplius quemadmodum neque in syllogismo accipitur quid est ipsum syllogizare, semper enim tota aut pars est propositio, ex quibus syllogismus, ita neque ipsum quod quid erat esse, oportet inesse in syllogismo, sed seorsum hoc à positis esse, & ad dubitantem, si syllogizatum est, aut non hoc, occurrendum est quod hoc enim erat syllogismus, & ad illum, quod, non ipsum quid erat esse syllogizatum est, quod certè, hoc enim positum fuit nobis ipsum quod quid erat esse: quare necesse est & sine quid est syllogismus, aut ipsius quod quid erat esse syllogizatum fuisse aliquid.

3 Et si ex suppositione mõstret, veluti si malo inest diuisibile esse, contrario autem hoc, quod est contrarium inesse quibuscumque est aliquid contrarium: bonum autem malo est contrarium, & indiuisibile diuisibili: est igitur bono inesse indiuisibile esse.

Hinc etenim accipiens ipsum qd erat esse monstrat: accipit autem ad monstrandũ ipsum quod quid erat esse, alterum tamen sit: in demonstrationibus namque quod est hoc de hoc, sed non ipsum, neque cuius eadem est ratio, & conuertitur.

1 Ad vtrosque verò, & ad monstrantem secundum diuisionem, & ad sic syllogizantem, eadem est dubitatio, propter quid homo est animal, bipes, pedestre, sed non animal & pedestre. ex iis enim, quæ accipiuntur, nulla necessitas est unum fieri quod prædicatur, sed quemadmodum homo idem esset & musicus & grammaticus.

Sed utrum sit demonstrare, &c. 1

Pergit adhuc probare, quid est ostendi nõ posse, & in pręsenti duos excludit ostendendi modos, alter est per definitionem definitionis, alter est per definitionem contrarii, quos uocat modos probandi ex conditione & suppositione, quia per unius definitionem probent alterius definitionem.

Proponit igitur an quid est substantiale probetur, accipiendo quid est ipsius definitionis, nempe oratio quæ soli inest, & in quid prædicatur, & fiat talis discursus, omnis oratio quæ soli inest, & in quid prædicatur, definitio est, animal rationale est huiusmodi. ergo animal rationale est hominis definitio dicit sic nõ demonstrari, nam hoc modo etiam petitur principium: nam pro medio sumere oportet definitionem de definito absque probatione. Aliqui dicunt principium peti in maiori, sumentes definitionem de ipsa definitione, & non probantes, aliqui dicunt, quòd in minori, quia petere; quòd animal rationale insit homini soli, & in quid, est petere probandum, quòd sit, definitio, melius dicamus, quod in utraque petitur principium. Nota.

Amplius, sicut nec in syllogismo, &c. 2

Idem etiam probat alio argumento, sicut enim probantes aliquam conclusionẽ, nempe, homo est risibilis, propositiones sumimus uniuersales, quę dicuntur tota, aut aliquas particulares, quæ dicuntur partes, ex quibus illud probamus, non autem sumimus pro præmissa definitionem syllogismi, sed si aliquis syllogizatam cõclusionem illam esse negat, tunc definitione syllogismi probamus, ita nec definitione definitionis oportet probare animal rationale tãquàm quid de homine, sed alio principio, quod si negetur definitum esse, tunc definitione definitionis id probare contendimus. argumentum hoc est à simili.

5 Et si ex conditione monstret, &c.

Alterum modum quid est probandi reiicit, nempe per definitionem unius contrarii, ut bonum & malum sunt contraria, mali natura & quid, est diuisibile, ergo boni natura & quid est indiuisibile, contrariis enim contraria insunt, sed hic petitur principium, nam ad probandum unum quid, petit sibi aliud dari. Dices. nonne etiam in *Obiectio.* syllogismo quouis petimus propositiones *Solutio.* ex quibus syllogizanda est conclusio; ad hoc respondet, in syllogismo peti conclusionis probandę propositiones, sed non est æqua sors & æqualis scientia ac cognitio pmissarum, & conclusionis, nec per illam conclusionem iterum præmissæ eodem modo probari possunt: at contrariorum æqua est scientia & cognitio, & conuertuntur, nam eodem prorsus modo quo vnum per alterum etiam alterum per alterum contrarium probatur, ob id in his petitur principium, tanquam in simili & pari, non autem in syllogismo.

4 Ab vtroque autem, & secundum, &c.

Concludit argumento communi & uia diuisionis, & his vtrisque modis, non posse quid est syllogizari, quia nulla uia ostendit quod homo sit animal gressibile bipes & non gressibile & bipes, sicut dicitur grammaticus & musicus, cum autem hoc supponatur in his omnibus probandi modus nullus eorum quid est, syllogizat, absque principii petitione. Capite superiori declarata est ratio huius continuationis.

Epilogo ostendit quid sit non posse monstrari.

CAPVT VII.

1 QVomodo igitur definiens monstrabit substantiam, aut ipsum quid est? neque enim sicut demonstrans ex confessis esse manifestum faciet, quod necesse est illis existentibus alterũ quid esse, demonstratio enim hoc est, neque sicut inducens per singularia cum manifesta sint, quod omne sic est, eo quod nihil aliter est: non.n.quid est demonstrat, sed quod aut est, aut nõ est: quis igitur alius modus reliquus? non enim monstrabit vtique sensu aut digito.

Amplius quomodo monstrabit quod quid est homo? necesse est enim scientem quod quid est homo, aut aliud quodcunq;, scire, & quod est: non ens.n. nullus nouit oratio, est, sed quid quidẽ significat oratio, aut nomẽ, cum dixero hircoceruus, quid autem est hircoceruus impossibile est scire. Verũenimuero, si mõstrabit quid est, & quod est, & quomodo eadem ratione mõstrabit: definitio enim unum quid significat, & demonstratio, quid autẽ est homo, & esse hominem, aliud est. Postea & per demonstrationem dicimus necessarium esse monstrari omne, quod est, nisi substantia sit, ipsum uero esse nulli est substãtia. nõ enim genus est ipsum ens: demonstratio igitur erit quod est, quod & nunc faciunt scientiæ. Quid enim significat triangulum, accipit Geometra, quod autem est monstrat: igitur mostrabit definiens quid est, aut triangulum? sciens igitur aliquis definitione quid est, si est, non sciet, sed impossibile est. 2

3 Manifestum autem & secundum modo definitionum, qui nunc sunt, quod non monstrant definientes, quod est: nã & si est ex medio æquale, sed propter quid est ipsum definitum, & propter quid hoc est circulus quæritur. esset enim & definitionem orichalci dicere esse ipsum. neque

que enim, quod possibile est esse ꝙ dicitur, assignat definitiones, neque quod illud est, cuius dicunt esse definitionem, sed semper licet dicere propter quid.

4 Si igitur definiens monstrat aut quid est, aut quid significat nomen (si non est nullo modo ipsius quid est) esset utique definitio oratio idē quod nomen significans: sed absurdum. Primum quidem.n.& non substantiarum esset vtiq; & non entiū, significare enim licet & non entia. Amplius omnes orationes definitiones vtiq; essent: esset enim nomen ponere cuicunque orationi: quare definitiones utiq; disputaremus omnes, & Ilias definitio utiq; esset.

Amplius nulla scientia demonstraret utique, quod hoc nomē quid significat, neque definitiones igitur hoc assignat. Ex his igitur neq; definitio & syllogismus uidetur idem ens, neque eiusdem syllogismus, & definitio. Ad hæc autem, quod definitio nihil demonstrat, neque monstrat, neque ipsum quid est, neque definitione, neque demonstratione est cognoscere.

1 Qualiter igitur definiens, &c.

Intentio Aristot. hoc.cap. Velut epilogum quendam præcedentium faciens, probat adhuc quid est non posse ullo modo monstrari. posset enim quis dicere quid est ostendi per definitionem; ut animal rationale indicat quid hominis, hoc intendit modo reprobare ostendendo quod ipsa definitio, quamuis dicat quid, non tamen ostendit cuius sit illud quid, & hoc est institutum capitis præsentis. Probat igitur primo sic, si definiens quid est de re ostendit, aut id fit ex quibusdam principiis positis aliquid necessario inferendo, & sic non, cum ille probandi modus sit syllogisticus & demonstratiuus, aut ex singularibus inferendo totum & vniuersale, eo quod nullum singulare aliter se habet, sicut inductio; & sic non qua tali via probatur tam affirmatio, quam negatio: at definitio negatio non est, imo nec affirmatio, cum non sit propositio. aut demonstrat sensu, nempe opponendo & obiiciendo sensibus ipsam rem, aut digito monstrando: & sic non, hoc enim singularium sensibilium est, nullus vero superest modus ergo definitio non ostendit quid est de re ipsa.

Amplius quomodo monstrabit. 2

Secundo idem probat; quid est non potest cognosci quin cognoscatur quod res est, sed definitio non potest ostendere de re quod sit, ergo nec quid sit, aliter enim posset quia cognoscere quid est res, nó cognoscendo quod esset, quod impossibile est. Maiorem explicat docēdo quid nomen significet posse cognosci, antequam rem esse cognoscamus, at quid sit, siue an sit præsupposito inquit cognosci.

Minorem probat primo definitio, sicut & demonstratio vnum demonstrat, at qui rei, & esse rei non vnum sunt, aliud enim est homo, aliud hominis esse, non ergo de finitione utrumque simul innotescit.

Secūdo probat minorem, definitio rei explicat substantiam, demonstratio vero, quæ substantiam consequitur, at esse rei nō est eius substantia, cū non sit genus, nec sit differētia, nō ergo diffinitione ostēdi potest.

Tertio idem exemplo probat, nam demonstratio accipit quid est, pro medio, & rem esse probat. ut quid sit triangulus supposito, quod sit demonstrat, non ergo definitio id ostendit.

Nota hic triāgulum sumi, ut est passio, & quæsitum, & aduerte istud argumentū, nā ob id cōcludetur, nūquā cognosci definitionem, quid est rei dicere, nisi in demonstratione, vbi tales res esse probatur per definitionem talem mediam, ut dicemus. *Nota.*

Dubitabis, quid sibi uult aliud est homo, aliud hominis esse quod etiam dicitur 3. animæ c. 4. & 1. Methap. cap. 5. ex hoc loco Thomistæ colligunt essentiam, & existētiā realiter distingui, nā dicūt per hominē substantia per esse existentiā intelligi, sed hāc quæstionem determinare nō est huius loci. sensus Arist. hic forsan est, aliud est essentia rei, quę definitur, aliud id quod per talē essentiam *Dubium primum.*

sentiam est, ut homo est, id quod per essentiam eius est, hominis uero esse, quod existit. forsan hic est uerissimus Arist. sensus, & tunc per esse hominis debemus intelligere naturam in abstractio, pura humanitatem, per ipsum uero hominem naturam in concreto.

Dubium secundũ. Dices, tu quo distinguuntur homo, & humanitas: Dico quod secundum rem homo & humanitas idem dicunt, nam sicut homo dicit substantiam ex materia tali, & rationali anima compositam, ita etiam humanitas, differunt tamen in modo significandi. nam humanitas dicit, naturam per modum formæ abstractæ, sicut albedo: at homo naturam eandem per modum existentis per se, sicut album albedinem dicit ut in aliquo receptam.

Hinc est quod homo propter significandi modum includit supposita, & cum accidentia insint suppositis, homo ut homo, quamuis non concludat accidens ullum, cum sit substantia, tamen non excludit accidentia, ob hæc dicitur Petrus est homo, & homo est albus, homo ambulat: at humanitas cum sit secundum modum formæ excludit supposita & accidentia, ob id non dicitur Petrus est humanitas, nec humanitas est alba.

Vnde etiam fit, quod cum homo non excludat accidentia, nec existentiam actualem humanitas uero excludat, compositius dicatur homo, quia habet hoc, nempe non excludere accidentia & existentiã actualem, ac propterea dicitur aliquo modo est, aliud hominis esse, puta humanitas, non quod alia sit substantia, sed quod homini multas ex modo significandi dentur, quæ non conceduntur huiusmodi tanquam excludente ea a se. de his hactenus pro isto loco.

3 Manifestum est & secundum nũc modos, &c.

Tertio idem inductione per ipsos definitionum modos, probat, quod definitio non ostendat quid de re, & sumit definitionem aliquam concisis uerbis nempe figura. in cuius medio est punctum, a quo lineæ usque ad circumferẽtiã ductæ omnes sunt æquales hæc est definitio circuli, sed non ostendit an circulus sit, siue esse possit, nec ipsa ostendit cuius sit, an sit circuli an sit alterius cuiusuis, ut montis aurei, adhuc de circulo possit quis petere an sit & quid sit, non enim statim definitionib. ꝓpositis, quorum sint scimus, ergo definitio non ostendit, quod est de ipsa re cuius est.

Si ergo definiens monstrabit, &c. 4

Quarto probat definitionem adhuc nõ ostendere quid est, si enim ostendit, aut ostendit, quid rei, aut quid nominis, non quid rei, ut probatum est, ergo quid nominis, sed hoc dici non potest, si enim definitiones non nisi quod nominis ostenderent, sequitur quod definitiones essent non entium; similiter quod omnes orationes essent definitiones & quod orationibus loquentes, definitionibus loqueremur. patet: nam singulis orationibus unicum posset imponi nomen, sicut opus Homeri dicitur Ilias: & tunc orationes definitiones illius essent, cum quid significet explicaret præterea sequitur, quod nulla scientia faceret definitiones, nam non est scientia uocabulorum significationes explicare, cum ad placitum fiut, scientię uero sint necessariorum.

Ex quibus uniuersalium epilogum colligit, nempe definitionem & demonstrationem, nec esse eiusdẽ, nec esse idem, & quid est, nullo modo ostendi, nec per ipsammet definitionem. hęc enim oĩa disputata sunt.

Dissolutio disceptationis propositæ, quod ipsum quid est, monstretur per aliud quid est, & quo pacto ipsius Quid est, sit demonstratio, & definitio.

CAPVT VIII.

Iterum autem considerandũ quid horum dicitur bene, & quid non bene, & quid est definitio, & ipsius quid est, nũquid quodam modo est demonstratio & definitio, aut nullo modo. Quoniã aũt est (vt diximus) idem scire quid est, & scire causam 1

ipsius si est. Ratio autē huius quod est aliqua causa, & hæc aut eadem aut alia, & si sit alia, aut demonstrabilis, aut indemonstrabilis: si igitur est alia, & cōtingit demonstrare, necesse est medium esse causam & in prima figura monstrari: vniuersale namque est & prædicatiuum ꝙ mōstratur. Vnus igitur modus esset vtique, qui nunc exquisitus est, per aliud ipsum quid est monstrari, ipsorum namq; quid est necesse est medium esse quid est, & propriorum proprium: quare hoc quidem monstrabit, illud vero non monstrabit ipsorū quid erat esse eidem rei. Hic igitur modus, quod non sit utiq; demonstratio dictum est prius, sed est logicus syllogismus ipsius quid est.

1 Iterum autem speculandum est, &c.

Intentio Aristot. hoc cap. CVm hactenus disputando processerit & nihil resoluerit, nunc ad determinanda hæc accedit, ac primo quid definitio, & an quid est, aliquo modo ostendi possit docet.

Nota. Intendit ergo in hoc capite unum modum tradere, quo ipsum quid est possit syllogyzari, nempe per causam ipsius quid est. & aduerte quod dictum est, per quid est rei naturam extrinsecam intelligimus. per causam uero aliam a naturali, efficientem, finalem, & materialem, per has autem ipsum quid: ostendimus, sed talis ostensio logica dicitur, non quod non sit demonstratio, cum per unam causam aliam monstramus, sed quod non sit demonstratio ostendens & probans esse quid est.

Dicit igitur; cum scire rem esse sit scire causam illius esse, sequitur quod ratio rei & definitio sit aliqua causa, hæc potest esse duplex, aut eadem cum ipsa rei essentia & natura, aut alia, qualis est quæ fit per aliquam ex prædictis trib. causis, aut omnes eas, aut aliquas nam multiplex est causalis definitio. quod si fuerit alia, aut erit demonstrabilis, idest apta ad demonstrandum. nempe quia est per se & necessaria, aut indemonstrabilis, id est, inepta ad monstrandum, ut si non sit per se, aut non necessaria; tunc si fuerit demonstrationi apta, in prima figura demonstrabitur per talem causam, quid est, & tunc omnia erūt propria, & in quid ipsius rei, cum sint causæ; si uero non fuerit apta causa, per eam nihil demonstrabitur. subdit tamen, quod iste est unus modus ostendendi quod est, sed logicus, quia quod sit quid rei, non ostendit, ut diximus.

CAPVT IX.

QVo autem modo contingit dicamus aggredientes rursus a principio. Quemadmodum enim propter quid quærimus habentes quod, nonnunquam vero & simul manifesta fiunt, sed non prius vtiq; propter quid possibile est cognoscere, quam quod, manifestum est, quod consimiliter & ipsum quid erat esse non sine ipso quod est. impossibile est enim scire quid est, ignorantes, si est. 1

Ipsum verò si est, aliquando quidem secundum accidens habemus, aliquando autem habentes aliquid ipsius rei, ut tonitrum, quod sonus est quidam nubium. & defectum, quod est priuatio quædam luminis, & hominem, quod animal quoddam est, & animam, quod est ipsum se ipsum mouens: quæcunque igitur secundum accidens nouimus quod sunt, necessarium est nullo modo se habere ad ipsum quid est: neque enim quod est scimus: quærere autem quid est, non habentes quod est, nihil quærere est. De quibuscunque autem habemus aliquid, facilius: quare ut habemus quod est, ita nos habemus 2

& ad

& ad ipsum quid est: quorum habemus aliquid ipsius quid est.

3 Sit primum quidem sic, defectus in quo A. Luna in quo C. obstructio terræ in quo B. vtrum igitur deficit, aut non? quærere est, an B. sit, an non? hoc autem nihil differt quærere, quàm si est ratio ipsius, & si sit hoc, & illud dicimus esse. Aut vtrius contradictionis est ratio, vtrum habendi duos rectos, aut non habendi? quando autē inuenerimus simul ipsum quod, & ipsum propter quid nouimus, si per media sit: sit autem non ipsum quod nouimus, propter quid verò non.

4 Si igitur Luna C. defectus A. in plenilunio vmbram non posse facere, nullo inter nos existente manifesto, in quo B. si igitur ipsi C. inest B. quod est, non posse vmbram facere, cum nullus nostrum in medio sit, huic autem ipsum A. quod est deficere, quod quidem deficit planum, propter quid autem, nondum, & quod quidem defectus est, nouimus, quid uerò est non nouimus.

5 Cum autem planum fuerit, quod A. ipsi C. inest, sed propter quid inest, quærere ipsum B. quid est, utrum obstructio aut conuersio Lunæ, aut extinctio luminis: hoc autem est ratio alterius extremi, vt in his ipsius A. est enim defectus * obiectio terræ, quid est tonitrus? ignis extinctio in nube, propter quid tonat? eo quod extinguitur ignis in nube. sit nubes C. tonitrus A. extinctio ignis B. ipsi vtique C. nubi inest B. extinguitur enim in ipsa ignis, huic autem A. sonus, & est

* al. l. obstructio luminis.

B. vtique ratio ipsius A. primi extremi: si verò rursus huius aliud medium sit, ex reliquis erit rationibus. Qualiter igitur accipitur ipsum quid est, & fit notum, dictum est.

Quare syllogismus quidem ipsius quid est non fit, neque demonstratio: planum est tamen per syllogismum, & per demōstrationem: quare neque sine demonstratione est cognoscere ipsum quid est, cuius est causa alia, neque est demonstratio ipsius, quemadmodum & in dubitationibus diximus. 6

Quo autem modo contingat, dicemus, &c. 1

Antequàm ad textus expositionem accedamus intentionem Aristot. in hoc capite explicemus. *De intentione Arist.*

Pro quo aduerte primo, quid, & propter quid idem esse re, ratione tamen diuersa, nam definitio, quæ est quid, unius extremi, est medium, & propter quid ad probandum ipsum de aliquo, uel aliquid de ipso, ac propterea differre ratione dicuntur, nam definitio, & quid est, dicitur respectu ipsius rei secundum se, propter quid uerò dicitur respectu eiusdem rei in compositione & prædicatione sumptæ, ex quo fit ut quod quid est rei, terminet & absoluat duas quæstiones, & quid sit, & quia sit, nam definitio eclipsis est ipsius, & propter quid lunæ insit. *Primum fundam.*

Aduerte secundo, aliter se habere passionem quæ demonstratur inesse, & subiectum de quo demonstratur, passio enim cum non aliud esse habeat, quàm subiecto inesse (accidentis enim esse est inesse) fit ut non cognoscatur esse, quin cognoscatur inesse: quod fit, vt cum quid est non possit cognosci, nisi res cognoscatur esse, non cognoscatur quid passionis, nisi simul cognoscendo ipsius esse, hoc autem est in demonstratione, non ergo contingit passio- *2. fund.*

 nis

nis & quæsiti quid est cognosci, nisi in demonstratione, & hoc est quod Arist. hic intendit docere, quod non cognoscitur quid ipsius passionis, nisi in ipsa demonstratione, ac ob id dicit quid, & propter quid esse idē, vt quemadmodum propter quid non cognoscimus, nisi simul cum quia est, quod in demonstratione fit, ita ipsum quid, quod idem est cum propter quid.

3. *Fund.* Tertio aduerte de subiecto aliam esse rationem, nam potest quidem cognosci esse absque passione, propter ea quod eius quid est supponit tantum, quòd sit, non autem quale sit, sicut in passione, ideo extra demō strationem cognoscitur. non. n. eius quid est propter quid, nisi respectu passionis, ac propterea tale quid est ex suppositione cognoscitur, cum non pendeat à passione.

Quamuis etiam possimus dicere, quid in ipsa demonstratione cognosci esse quid est dum per ipsum quid est, eius probamus passiones de eo, non enim alibi manifestatur & ostenditur definitio quod sit quid, nisi cum medium in demonstratione sumitur: extra demonstrationem enim tantum definitio quid de re ostendit ex suppositione. nota igitur Arist. scopum in capite.

Ad textum accedamus. volens alterum modum tradere ostendendi quid est, similitudinem inter quid, & propter quid, vt talia sunt supponit: similitudo autem in his consistit, sicut propter quid, siue quia est haberi non potest, ita nec quid est sine an sit; & sicut quia est, sine propter quid aliquando habetur, ita & an sit; & sicut propter quid, & quia simul, ita etiam quid sit, & an sit simul consequimur, hoc ergo fundamentum proponit, vt cum quid non possit cognosci, nisi cognito quod res sit, non cognoscatur quid, nisi simul cum an sit, quod in demonstratione fit.

2 Hoc autem si est aliquando quidem, &c.

Supponit etiā alterum, an sit, absq; quid sit, dupliciter cognosci posse, vno modo sub conceptu aliquo accidentali, cognoscendo rē, vt qui scit musicos esse, scit homines esse per accidens, altero modo scimus rem esse per aliquid ipsius rei essentiale cognoscentes, vt qui scit esse priuationē quandam luminis, scit eclypsim esse, & qui scit esse aliquid seipsum mouens, scit animam esse.

Hos modos comparat, dicens, qui scit secundū accidens rem esse, non est dispositus ad cognoscendū quid sit, quia nondum cognoscit an res illa sit, at qui cognouit per ipsum quid, est magis dispositus ad cognitionem perfectā ipsius quid rei, nam quo magis accedimus cognitioni an sit, eo magis cognoscimus quid sit, & tunc perfectè scimus esse, cum ipsius quid cognoscimus.

Ex quo supposito intendit colligere tūc cognosci quid passionis, cum esse cognoscimus ipsius, hoc autem fit in demonstratione, ob id in demonstratione cognoscitur quid, sicut & esse hoc item fundamentum ostendit cognosci optimè rē esse per ipsum quid, & melius quàm per aliud, vt exemplis ostendit, & ex his duobus fundamentis intentum concludit. & nota hæc.

Quorum igitur habemus aliquid, & cæt. 3

Ostendit modo, quod scire rem esse tūc scit, cum quid cognoscimus, & hoc exemplo deducit, fiat demonstratio, interpositio terræ est eclipsis, lunæ terra interponitur, ergo luna eclipsatur. quærere an luna eclipsetur, est quærere an eclipsis sit, & illud quærere, est rationem & causam, & quid petere, quibus positis, ponitur eclipsis, ergo scire eclipsim esse, est scire quid ipsius, quod in demonstratione fit.

Alterum exemplum ponit, cuius sensus est, quamuis variè exponatur, cum quærimus an habeat angulos rectos, uel non habeat, quæ sunt partes contradictionis, ideo fit: in his enim rationē & quid quęrimus, ex quo infertur quod cū rem esse per eius quid cognouimus, quod est scire verè rem esse, tunc propter quid simul sciamus quod in demonstratione fit, at cum per aliquod accidens, non per causam mediam cognoscimus, non scimus propter quid, nec quid, sed tantum quia, id est per accidens, quod imperfecte est scire rem esse, vt dictum est. huius ponit sequens exemplum.

Sit ergo Luna C. defectus A. &c. 4

Exemplum est, cum eclipsim per mediū accidens cognoscimus.

Verbi gratia, si quis eclipsim esse cognoscat, quia luna plena non facit umbram nostri corporis, cum nullum sit obstaculum

fraculum medium, tunc per accidēs, & per effectum cognoscit esse; & secūdū tale me diū disponatur syllogismus, nec quid, nec propter quid ostendit, sed rē esse tantum.

Aduerte eclipsim Lunę fieri hoc pacto ipsa enim recipit lumē a sole, unde illa ex parte illuminatur, secundum quam est opposita soli, eclipsatur autem, cum terra est directe inter solem & ipsam, tunc enim umbra terræ, quæ orbē Lunę attingit, impedit quo minus illuminetur, ac ideo eclipsim petitur, Luna autem sic eclypsata non facit umbram ad præsentiam corporum inferiorum, quamuis cœlum totum serenum sit, quia non habet lumen, quod umbræ est causa, ac propterea est effectus eclipsis umbram non facere. & si per hoc medium eclipsis cognoscatur, per accidēs, & non per quid esse cognoscitur.

5 Cum autem manifestum est, &c.

Concludit quando aliquid alicui inesse cognoscitur, ut eclipsim ipsi lunæ, nihil aliud esse quærere propter quid insit, quā quid, & rationem eius petere, ut propter quid sit eclypsis, est petere quid sit; an sit extinctio luminis ipsius, ut aliqui putabant existimantes a uaporibus uel magno uento extingui: uel sit conuerso, ut alii credebant, putantes mediam partem lucidam esse & aliquando conuerti ad partem supernam & fieri eclypsim; uel sit interpositio, ut dictum est quicquid sit, quid petitur semper, cum cur sit quæritur. Similiter cū propter quid sit tonitru, quæritur, quid sit quęritur, ut quia sit extinctio ignis in nube ut arbitratur Empedo. uel cōclusio exhalationis in nube, ut docet Arist.

Ex quibus est notum quid esse propter quid, nude sicut propter quid in demonstratione cognoscimus, cognoscentes qualis est res, ita & ipsum quid in demonstratione cognoscimus, cognoscentes simul rem esse: nam ob id supposuit quid non cognosci, nisi cognito simul quod res est, hoc autem in demonstratione fit.

At quia definitionem passionem semper sumebat, posset quis dicere illam non esse ultimam & immediatum medium: respōdet postea tale medium posse per alias præcedentes rationes probari. Sanctus Thom. explicat per has rationes definitionem subiecti quę est præcipuum medium Philop. explicat alias causas earundem passionum. sed hoc inferius examinabitur.

Quare syllogismus ipsius quod quid est, &c. 6

Infert quid est in demonstratione cognosci, non tamen per demonstrationem, cognoscitur quidem in demonstratione, cum sumitur pro medio quo rē esse probamus quando res habet cām sui esse, aliās enim suppositione cognoscitur per demonstrationem, eo quod non concluditur & probatur sicut propter quid in demonstratione, ipsa cognoscitur sed non per demonstrationem, uide igitur modum notificandi ipsum quid est hoc enim fit in demonstratione, & non per demonstrationem. Atque hoc de capitis declaratione.

QVAESTIO PRIMA.

De medio demonstrationis potissimæ.

EST communis & non facilis difficultas, quod sit medium in potissima demonstratione, cum enim sint in quæstione duæ partes, datum, nempe subiectum, & quæsitum, nempe prædicatum & passio: dubium est an potissima demonstratio sumat ut medium definitionem subiecti, an passionis, nec est dubium de quacunque demonstratione, constat enim aliquando per definitionem passionum fieri demonstrationem, sed est sermo de potissima, id est de ea quæ ex primis, immediatis, & q̄ iā resolui nequęsit procedit: in qua difficultate duæ sūt pcipuæ sentētiæ oppositę.

Prior est Alber. Aegid. & aliorum, qui definitionem passionis esse potissimum medium dicunt, quod uidetur esse Aristo. placitum, qui his capitibus pro medio, passionis definitionem sumpsit, quod expresse docet Themist. 2. Poster. cap. 30. & uidetur sententia Græcorum. rationes huius sententiæ præcipuę sunt hæ. *1. Sententia Alb. et aliorū*

Prima illa est potissima demonstratio, quæ magis ex immediatis procedit, sed q̄ fit per definitionem passionis, est ex immediatis magis, ergo est potissima. maior est certa, minor probatur: quia passio magis *1. ratio.*

immediate prædicatur de sua definitione, dicendo aptum ad risum est risibile quam de definitiones sui subiecti dicendo animal rationale est risibile.

2. *ratio.* Secunda, si definitio subiecti esset medium potissimum, ultima demonstratione resolutio esset in definitionem illius subiecti, & non in principia per se, nota, & communia, hoc autem falsum est, nam perfectior demonstratio termioatur in principiis per se notis, non ergo definitio subiecti potest esse medium potissimum.

3. *ratio.* Tertia definitio subiecti est idem cum subiecto, ut animal rationale cum homine; ergo non potest esse medium, nam alias esset probare idem per idem; at quia posset hoc idem eis obiici qui definitionem passionis medium ponunt, respondet definitionem puram passionis non esse medium sed simul cum ea extrinseca coniungendo, non enim per priuationem luminis tantum eclypsim probamus, sed per priuatio nem luminis ex terræ interpositione, & hoc notat Aegid.

2. *Sententia D. Tho.* Posterior sententia est S. Tho. Caiet. & communis, nempe in potissima demonstratione medium esse definitionem subiecti, & non passionis, pro qua sunt duæ præcipuæ rationes.

1. *ratio.* Prior. illa est potissima demonstratio, quæ ex his quæ iam causam non habent procedit, sed talis est quæ medio utitur de finitione subiecti, ergo hæc est potissima probatur minor, nam definitio passionis eum insit subiecto, uel inest immediate & essentialiter, & hoc nõn; uel inest mediate & non essentialiter, & tunc erit demonstrabilis de ipso subiecto per ipsius definitionem, & hæc potissima ratio S. Thom. qua dicit demonstrationem per definitionem passionis adhuc resoluenda in demon strationem per definitionem subiecti, ut pa tet super c. 2. lib. 2. Poster.

2. *ratio.* Posterior ratio, quia demonstratio passionum superiorum de inferiori subiecto, ut habere tres angulos de Isoschele, fit per ipsum subiectum medium, ergo illud est causa, adde quod Aristo. 1. Poster. cap. 20. ipsum uniuersalem causam uocat. ubi habere angulos externos æquales quatuor rectis dicit inesse Isoscheli, quia est figura, & hæc est ultima causa. non ergo definitio passionis, sed figuræ & subiecti est potissimum medium. hæc sunt, quæ circa hoc dicunt Doctores.

At in hac difficultate mihi sic respondendũ uidetur, quæ alicui competũt subiecto, in duplici differentia se habere; quædam habent aliam causam extra subiectũ secundum quam ei sunt, sicut eclypsis lunæ propter terræ interpositionem, & tonitrua aeri ex concussione exhalationis cum nube: quædam aliæ insunt subiecto non per causam extrinsecam, sed qui subiecti naturam consequuntur. sicut multæ passiones, & proprietates herbarum, animalium, & aliorum. *Nota passiones esse in duplici differentia.*

Qua supposita distinctione sit prima conclusio: potissima demonstratio est, quæ per causam supremam propriam procedit. & hęc est conclusio recepta ad omnibus. *Prima conclusio*

Secunda, cum proprietates subiectis in suot modo priori, crediderim potissimam earum demonstrationem esse per causam illarum, sicut Astrologus per interpositionem terræ probat eclypsim, & non per definitionem lunæ, & per concussionem exhalationis, Physicus probat tonitrum, & hoc probant ista capita Arist. *Secunda conclusio*

Tertia passionum posteriori modo pręcipuum medium est definitio subiecti, & hoc conuincunt argumenta S. Th. & prior ex 4. Physi. cap. 4. ubi docet per definitionem rei notificari omnes passiones illius rei, & 1. animæ. tex. 11. *Tertia conclusio*

Quarta conclusio, non semper expresse probamus etiam in his passionibus p definitionem subiecti uirtualiter tamen probamus semper explico. & est notandũ hoc Geometra non probat expresse per definitionẽ trianguli quod habeat tres angulos æquales duobus rectis, sed per principia quædam quib. manifestat talem naturam trianguli, ut id ei insit, nempe per angulum extrinsecum. & per lineas æquidistantes, quibus non aliud facit, quam talium linearũ compositionem exprimere ex qua colligitur talis passio, & hoc modo Geometra ducit ad principia per se nota. *Quarta conclusio*

Ex quo soluitur argumentum secundũ propositum pro Aegi. & hæc est causa quare uariis modis aliquando fit demonstratio eiusdem hoc autem non est nisi quia natura alicuius figuræ uariis principiis notificari potest. at quæ hæc sunt, quæ mihi in præsenti uidentur dicenda esse. *Soluitur 2. arg.*

Ad

Ad primum. Ad primum Aegid. & aliorum, respondeo, quod propositio non dicitur immediata, quæ fit per causam effectui proximam, sed quæ non habet aliam causam per quam demonstrari de subiecto possit, ex huiusmodi enim immediatis procedit demonstratio potissima, talis autẽ non est cum definitio passionis sumitur, cum adhuc ipsa passionis definitio sit aliquãdo de subiecto demonstrabilis, nempe cũ ipsum subiectum causa est sola illius, vt dictum est.

Ad secundum. Ad secundum iam responsum est in conclusione quarta.

Ad tertium. Ad tertium dico cum Estra. & Philop. cap 2. huius secundi libri, quòd definitio differt à definito, nam definitio, animal rationale, formam dicit secundum hos, homo uerò compositum ex materia & forma, vt dictum est superius. & si sustineamus, quod etiam animal rationale continet materiam, quæ fit de essentia rei, adhuc est distinctio rationis, nam definitio substantiæ dicit naturam definitum dicit naturã cum supposito; & hæc distinguuntur. quid quod non semper subiectum demonstrationis est substantia, sed accidens aliquando; & tunc non est definitio prorsus eadem cum definito, & præterea quia aliquando prædicatũ est substãtia, & tunc est idem argumentum contra eos; & hæc de quæstione.

Quæ definitiones demonstrari possint, quæ non.

CAPVT X.

1 EST autem horum quidem altera quædã causa, illorum uerò non est: quare planum quod & ipsorum quid est alia quidem immediata & principia sunt, quæ & esse, & quid est supponi oportet, aut alio modo manifesta facere, quod Arithmeticus facit, etenim quid est vnitatem supponit, & quod est.

Habentium autem medium, & quorum est aliqua altera causa substantiæ, est per demonstrationem, quemadmodum diximus, ostendere non ipsum qui est demonstrantes.

Definitio autem, quoniam est 2
oratio ipsius quid est manifestum est, quod aliquo quidem erit oratio quid significat nomen, aut oratio altera nominalis, vt quid significat quid est secundum quod triangulus, cuius habentes quod est, quærimus propter quid est, difficile est autem ita accipere, quæ non nouimus quod sunt, causa uerò dicta est prius difficultatis, quoniam neque si sunt, aut non, nouimus, nisi secundum accidens.

Oratio autem vna dupliciter est, 3
hæc quidem coniunctione, vt Ilias, illa uerò cum de vno significans non secundum accidens. Vna quidem definitio est definitionis, quæ dicta fuit.

Alia autem est definitio oratio 4
significans propter quid est, quare prior quidem significat quid est, monstrat autem non, posterior verò, manifestum est quod erit tanquàm demonstratio ipsius quid est positione differens à demonstratione.

Differt enim dicere, propter quid 5
tonat? & quid est tonitrus? dicet enim hic quidem, quoniam extinguitur ignis in nubibus. quid autem est tonitrus? sonus ignis qui extinguitur in nubibus; quare eadem oratio alio modo dicitur, & sic quidem demonstratio continua, sic autem definitio.

Amplius definitio tonitrus est, 6
sonus in nubibus, hoc autem est ipsius quid demonstrationis conclusio, immediatarum autem definitio positio est ipsius quid est indemonstrabilis. Et igitur definitio, vna

quidem oratio ipsius quid est indemonstrabilis, vna uero syllogismus ipsius quid est casu differens a demonstratione, tertia autem demõstrationis ipsius quid est conclusio. Manifestum igitur ex dictis, & quo modo est ipsius quid est demonstratio, & quomodo non est, & quorũ est, & quorum non est. Amplius autẽ definitio quot modis dicitur, & quomodo ipsum quid est monstratur, & quomodo non, & quorum est & quorum non. Amplius autẽ ad demonstrationem quomodo se habet, & quomodo contingit eiusdem esse, & quomodo non contingit.

1 Est autem quorundam quędam causa, &c.

Intentio Arist. Cum definitionem in demonstratione non per demonstrationem ostendi docuisset, modo tractat quæ definitiones sic ostẽdantur, quæ uero non.

Nota 1. Quatuor sunt genera causarum. Pro cuius exactiori intelligentia aduerte quatuor esse causarum genera, materia ex qua res est, forma secundum quam est, efficiens a qua est finis cuius gratia res est circa has causas nota primo, quod non omnes res habent omnes quatuor causas, immaterialia enim materia uacant, res mathematicæ formam habent solam.

Nota 2. Nota secundo quod etiam in illis reb. quæ has quatuor causas habent, non omnes sunt de illarum rerum essentia, nam efficiens & finis de essentia nullo modo sunt, nec materia est multum de rerum essentia, sed sola forma.

Nota 3. Nota tertio, has causas hoc ordine se habere, ut omnium primum locum teneat finis, secundum efficiens, tertium materia, ultimum forma, hæc enim est quę ultimo producitur & habet esse, unde aliarum est effectus. idem dico de materia respectu aliarum, & de efficienti respectu finis, forma dicitur quid rei & definitio, quæ secundum talẽ formam datur dicitur definitio quid reliquæ causæ, & quæ per eas definitiones dantur dicuntur propter quid.

Ex his fit quod cum ipsum quid sit effectus aliarum causarum, possit ostẽdi & cõcludi per eas, & talis est definitio per solam formam, & hæc non in demonstratione innotescit, sed per demonstrationem probatur licet nõ probet quod sit quid, ut dictũ est reliquæ in demonstratione ostendunt & quatenus per eas cognoscimus quid rei probantes dicuntur habere rationem formæ, ex his nota est Arist. intentio.

Expositio literæ. Accedamus ad literæ explicationẽ. constituit distinctionẽ rerũ, ut appareat quarũ quid est probetur, quarum uero nõ inquit quædã habẽt causam, quędam nõ habẽt. uel absolute, uel ĩ illa scientia ut notat S. Th. quæ habent causam illorum quid est, & essentia habet causam nempe aut materiam, aut finalem, aut efficientem, loquitur enim de his quæ causam habent extra essentiam & formam, & per talem causam ostendi possunt, quamuis non demonstrẽt esse quid est: quæ uero non habẽt causam, quid est, nõ potest ostendi, de supponi, qualia sunt subiecta in scientiis & principia, eorum enim definitiones supponuntur nõ demonstrantur, ut quid unitas, quid punctum.

Definitio autẽ quoniã quidẽ, &c. 2

Illaturus ex prædicto fundamento esse aliquot definitiones quę probantur, aliquot supponuntur, definitionem diuidit in generali definiendo, definitio inquit, est ratio ipsius quid, quædam est quæ quid nomen significet explicat, siue quædam est definitio nomina ponens, idest definiens, quod idẽ est, ut quid significet triãgulus, uel aliud quoduis nomen, & hanc habẽtes quid rei quærimus, & uocat propter quid, quia uti diximus, quid, & propter quid, re idem sunt at quia post nominis definitionem ipsum quid rei quærendum dixit, addit difficile hoc esse statim habere quid, cum nondum habeamus an sit, nisi per accidentia quæ importantur in definitione nominis.

Oratio autem una est dupliciter, &c. 3

Quia hanc unam esse definitionem dicturus erat, docet quot modis oratio dicatur

tur vna, afferens dupliciter unam dici, primo coniunctione, vt Petrus & Paulus, uel orationes aliæ secundum quas loquimur, secundo quia unum de uno explicat, non per accidens, id est, quia dicit aliquam naturam alicuius, sicut definitio una est, quia vnam dicit alicuius naturam. Philop. & alij uolunt definitionem nominis dici unã per coniunctionem, quia detur per accidentia rei, at uidetur mihi posse dici quod sit etiã una per se, quia re uera unius nominis explicat significationem.

Alius verò terminus est, &c.

4 Alteram definitionem ponit, quę rei est, nempe oratio ostendens propter quid res est, quam comparat priori definitioni, nempe quæ dicit solum quid, nam definitio quid, id est per solam formam significat ipsum quid, sed non ostendit, cum non sit ipsa medium, sed potius ostendatur. at definitio propter quid ostendit ipsum quid, & non differt à demonstratione, nisi sola terminorum dispositione quod declarauimus satis in primo libro.

Differt enim dicere propter quid,
5 & cæt.

Cum definitionem propter quid demonstrationem positione differentem uocauerit, quam modo uocat continuam, non autem definitionem quid, hoc explicat: nam differt dicere, propter quid tonat, & quid est tonitrus, cũ enim discitur propter quid tonat, respondetur, quia extinguitur ignis in nube, quæ uidetur demonstratio continua, id est non distincta illatione media: at si dicitur, quid est tonitru, quamuis idem dicatur, non eodem modo, s. est sonus extinctionis ignis in nubibus.

6 Amplius est termin⁹ tonitrui, &c.

Definitionem solam formalẽ tonitrus, ponit nempe est sonus nubis, quam definitionem dicit esse conclusionem demonstrationis, vt supra declarauimus, ex quibus colligit triplex definitionum genus, & quæ principium tantum sunt demonstrationis, ut sunt definitiones eorum quæ non habẽt causam, & quæ est conclusio demonstrationum qualis est passionis definitio formalis, & quæ est demõstratio positione differens, qualis quæ quid rei cum sua causa complectitur. ex quibus uniuersalem epilogum colligit eorum quæ dubitata sunt cap. 3. & nota epilogum eorum, quæ hactenus dicta sunt in textu.

De causarum distinctione, & quæ mutuo concurrant, & quæ non, & quomodo illarum posit esse demonstratio.

CAPVT XI.

QVoniam autem scire putamus, 1
quando sciamus causam, causæ uerò quatuor sunt, vna quidem, quod quid erat esse, vna autẽ, quibus existẽtibus necesse est hoc esse, altera uerò quę aliquid primum mouit, quarta autem cuius causa omnes istæ per medium monstrantur, & hoc enim quod cum sit hoc, necesse est esse, vna quidem accepta propositione non est, duabus autem ad minimum, hoc verò est quando vnum medium habeant: hoc igitur vno accepto, conclusionem necesse est esse.

Manifestum autem & sic, propter quid est rectus in semicirculo, 2
aut quo existente rectus est; sit vtique rectus, in quo A. dimidium duorum rectorum, in quo B. qui est in semicirculo, in quo C. quod igitur A. rectus insit ipsi C. ei qui est in semicirculo, causa est ipsum B. hoc enim ipsi A. æquale est, hoc autem C. ipsi B. duorum namque rectorum dimidium est: cum igitur B. sit dimidium duorum rectorum, A. ipsi C. inest, hoc autem

erat,

erat, in semicirculo rectum esse.

3 Hoc verò idem est ipsi quid erat esse; eo quod hoc significat oratio, verum enimuerò & ipsius quid erat esse, causa monstrata est media.

4 Propter quid autem Medorum bellum factum est Atheniensibus; quæ causa bellum inferendi Atheniensibus, quoniam Sardes cum Eretriensibus irruerunt, hoc enim primo mouit. sit bellum, in quo A. priores irruisse B. Athenienses C. inest itaque B. ipsi C. quod est prius irruisse Atheniensibus: A. verò ipsi B. bellū inferunt enim iis, qui prius iniuria affecere: inest igitur ipsi quidem B. A. quod est bellū inferre iis qui prius incepere, hoc autem ipsi C. Atheniensibus, prius enim cœpere, mediū igitur & hic causa est, quæ primo mouit.

5 Quorumcumque autem causa, ipsum gratia cuius, vt propter quid ambulat; vt sanus fiat, propter quid domus est; vt conseruetur supellex, illud quidem gratia conualescendi, hoc autem gratia conseruandi, propter quid à prandio oportet deambulare, & gratia cuius nihil differt.

6 Sit deambulatio à prandio C. non supernatare cibaria, in quo B. sanari, in quo A. insit igitur à prandio deambulare ei, quod est facere non supernatare cibaria ad os ventris, & hoc salubre, videtur enim inesse ipsi deambulare, quod est C. ipsum B. quod est non supernatare cibaria: huic autem inest ipsum A. salubre, quæ igitur est causa ipsi C. quod ipsum A. insit ipsum, cuius gratia B. quod est non supernatare, hoc autem est veluti illius ratio: A. enim ita assignabitur: propter quid autē B. ipsi C. inest, quoniam hoc est sanari, ita se habere. Oportet autem transsumere orationes, & ita magis singula apparebunt.

Generationes vero ecōuerso hic, 7 & in causis secundum motum: ibi. n. medium oportet fieri primum, hic autem ipsum C. extremū, vltimum verò ipsum cuius gratia.

Contingit autem idem, & cuius 8 gratia esse & ex necessitate, vt per lucernā egredi lumen: ex necessitate etenim progreditur, quod minores habet partes, per maiores poros, siquidem lumen fit eo quod pertransit, & gratia cuius, vt nō offēdamus. An ne ergo si esse contingit & fieri contingit? quemadmodum si tonat cum extinguitur ignis necesse est * stridere & strepere, vt Pythagoræi dicunt minarum gratia iis, qui sunt in tartaro, vt timeant.

*Propriè est sonare, vt cū in aqua candens ferrū extinguit.

Plurima verò talia sunt, & maximè in ijs, quæ secundum naturam constituuntur & consistunt, hæc. n. 9 alicuius gratia facit ipsa natura, illa verò ex necessitate, necessitas autem duplex, hæc quidem enim secūdum naturam & appetitum, illa autem vi, quæ præter appetitum est, quemadmodum lapis ex necessitate, & sursum & deorsum fertur, sed non propter eandem necessitatem.

In iis verò quæ à discursu, nōnul- 10 la quidem nunquam à casu sunt, vt domus, aut statua, neq; ex necessitate, sed alicuius gratia, quędam verò & à fortuna, vt sanitas & sanus: maximè autem in quibuscūque contingit & sic, & aliter quando non à fortuna generatio fit: quare finis, quod est bonum, gratia alicuius, & fit, aut natura,

natura, aut artei a fortuna vero nihil gratia alicuius fit.

11 Eadem autem causa est iis, quæ fiunt, & factis, & futuris, quæ est & iis quæ sunt: medium enim est causa præterquam quod iis, quidem quæ sunt, quæ est iis vero, quæ fiūt, quæ fit, factis autem facta, & futuris futura, ut propter quid factus fuit defectus? quoniam facta fuit terre in medio, fit autem quoniam fit, erit vero quoniam erit in medio, est autem, quoniam est. Quid est crystallus? accipiatur utiq;, quod est aqua congelata. aqua in quo C. congelatum in quo A. causa media in quo B. defectus calidi omnino: inest itaque B. ipsi C. huic autem congelatum esse, quod est in quo A. fit autem crystallus, cum fit B. factum est autem facto, erit autem futuro: sic igitur & causa, & cuius causa simul fiūt, quãdo fiunt, & sunt quando sunt, & in eo quod factū fuit, & in futuro consimiliter.

1 Quoniam autem scire opinamur, &c.

TRia Theoremata in hoc capite constituit, quorum primum est, per quatuor causarum genera licet monstrare. Primo autem explicat singulas, sunt enim formalis, materialis efficiens, & finalis, formalem uocat quod quid, quæ ipsa est essentiæ præcipua pars, materialem uero qua posita necesse est aliquid esse quamuis autem hoc possit dici de aliis causis, tamen in Physica proxima causa necessitatis qua talis est effectus, est materia, ut aliâs declarabitur. efficiens est quæ mouet primo, & a quo primo incipit operatio. finalis est cuius gratia res fit. hæc sunt quatuor causarum genera per quæ demonstrare licet.

Primum theorema.

6. At quia nihil sequitur necessario ex uno solo, nisi secundum dispositionem syllogisticam disponatur, in qua medium bis sumere idem oportet, quoties per causas hæc aliquid demonstrandum fuerit, debet medium bis reperi, quod in syllogistica argumentatione fit, aliâs per causam non demonstrabimus necessario.

Manifestum est autem & sic, &c. 2

Exempla causarum tradit, atque ab ipsa materia incipit. exemplum est huiusmodi, si quis velit demonstrare angulum trianguli supra semicirculum descripti esse rectū sumatq; pro medio quia est medietas duorum rectorum, per materiam monstrabit, nam medietas & partes habent rationem materię, fiet igitur sic demonstratio omnis angulus qui est mediatas duorum rectorum uel æquialentium duobus rectis, est rectus, omnis angulus in circumferentia trianguli supra semicirculum descripti, est medietas rectorum duorum, aut æquivalentium duobus rectis, ergo talis angulus est rectus. Vide Euclid. lib. 3. Theorem. tertio hic notandum esse proprie materiam in geometricis, sed est materia intelligibilis, & materia metaphysica, quales sunt partes respectu totius.

Hoc autem idem est ei, &c. 3

Quantum possum coniicere, sensus huius loci est, ut uelit per idem medium concludi quid, & formam rei per quam monstratur res, cum non sit aliud res ipsa: ac propterea non ponit exemplum causæ formalis, quia potius ipsa cum re monstratur quam demonstret rem. literam attende, cum dixisset per illud medium concludi illum angulum esse rectum, dicit rectum, & ipsius quod quid idem esse, cum definitio & nomen idem significet, causa autem recti assignata, ipsa etiam erit causa ipsius, quod quid. Potest etiam sic exponi, quod tale medium est quod quid rei, nam hoc significat illa definitio, medietas duorum rectorum, nimirum ipsum rectum talis autem definitio sumpta est pro medio, ut patet in demonstratione posita.

Hoc

4 Hoc autem propter quid Medorum bellum,&c.

Ponit exemplum in efficienti causa, ut quare Athenienses bello vexãtur a Medis, quia ipsi Athenienses primo iniusti fuerũt & inuaserunt cum Eretriis ipsorum Medorum amicos: nempe Sardes. fiet igitur syllogismus, qui primo Medos inuadunt bello, a Medis bello vexantur, Atheniẽses primo Medos inuadunt, ergo Athenienses a Medis bello uexantur, hæc demonstratio est a causa efficienti.

5 Quorumcunq; vero causa,&c.

Exempla causæ finalis assignat duo, alterum est sanare: est finis deambulationis sic qui uult sanari deambulat, qui male habet uult sanari, ergo qui male haber deambulat. Alterum est, domus finis est supellectilia conseruari, si supellectilia conseruari debent, oportet domos esse, sed supellectilia conseruari debent, ergo oportet domos esse. Statim explicat duos modos quibus causa finalis notãtur, nempe propter quid deambulemus, & cuius gratia deambulemus, utrumque enim finem petit.

6 Sit ambulare post cœnam,&c.

Ingeniose uult Aristoteles ostendere efficientem, & finalem causam adinuicem se demonstrare ac exemplum de efficiente ponit, sumit, enim pro maiori extremo sanum, pro minori, deambulare, pro medio cibos non manere in ore uentriculi, hoc est digestos esse, & facit rationem per tale medium, quod est efficiens sanitatis; sic, cibos digerere sanum est, deãbulare facit cibos digeri, ergo deambulare sanum est, hæc demonstratio est ab efficienti.

Statim dubitat, nõne sanum esse est causa finalis, vt qui deambulet cibos digerat, & eius ratio? respondet ita esse, & si terminos conuerras, maius extremum in mediũ, fiet demonstratio a fine, ut si probetur deambulans cibos digerere propter sanitaté. literæ textus per ista facile intelligetur.

7 Generationes aũt e contrario,&c.

Ostendit in generatione causam efficientem & finalem aliter se habere, nam causa efficiens fit primum, & habet esse quam effectus probandus, at in finali ipsum extremum C. nempe deambulare, fit primum & finis, nempe sanitas, ultimo habet esse. sensus est, efficiens primo fit ante effectum, at finis est ultimo productus, nam prius est deambulare & cibos digeri, quam fit sanitas, quamuis sanitas & finis sit primus in intentione.

Contingit aũt idem & gratia,&c. 8

Hoc est secundum Theorema. potest idem effectus prouenire duplici ex causa, & finali, & materiali, non solum quantum ad esse, sed etiam quantum ad fieri. ponit duo exempla, utraque secundum opinioné aliorum, alterum huius effectus nimirum lumen diffundi per lanternæ pellem est causa finalis ne offendamus pedes, causa uero materialis est quia lumen est corpus partibulius, in minutiores partes quam sint foramina prioris illius pellis, sic enim censebant aliqui lumen per pellem transfundi, at possumus aliud exemplum ponere ex Themist. dentes enim anteriores sunt acuti, propterea quod sunt ad scindendum tanquã propter finé, similiter quia sunt ex materia subtiliori, quam ex ea, ex qua sunt maiores molares obtusi ad cõterẽdũ cibũ. *Secundũ theorema.*

Alterum exemplum ponit, sonus tonitrui fit extinctione ignis in nube: necessario enim ignis extinctus in aqua fizit, id est sonitum facit, finis autem tonitrui secundum Phythagoram est, ut paueant qui sunt in inferno, fit ergo unus effectus ex pluribus causis.

Plurima autem huiusmodi sunt.&c. 9

Cum idem & a fine, & ex necessitate id est materia, ut Philop. dicit fieri docuisset, inquit plurima esse huiusmodi, pręsertim quæ natura constant, id est entia naturalia dicuntur autem entia naturalia, quæ principium in se alicuius motus habent, qualia sunt plantæ, animalia, elementa, & ex his mixta, in quibus est duplex hæc causa & finis, & necessitas, scilicet materia.

Nota literam, illa duo uerba (hæc, illa) sunt nominatiui casus cum natura, ut sit sensus, in his quæ natura constant,

hæc

hæc natura est propter hoc, illa ex necessitate, id est est quædam causa finis, est etiam causa materia.

At quia est necessitas multiplex, distinguit; est enim quædam necessitas extrinseca, quæ prouenit à causa efficienti, vt sagitta emissa sursum tendit necessario; & alia necessitas intrinseca, quæ est à principio interno rei, & hæc est secundum rei inclinationem & appetitum, vt cum lapis deorsum descendit, & ignis sursum ascendit, & per talem necessitatem, causam probamus ipsius effectus, cum sit necessitas per se.

10 Sed in his quę sunt ab intelligentia, &c.

Postquam docuit causas illas reperiri in naturalibus, docet non id semper in his esse quæ ab intelligentia & intellectu fiunt, id est in artificialibus. artificialia enim quędam nec ex necessitate fiunt, nec à fortuna, sed tantum propter finem, vt domus, effigies: hæc enim solum sunt pro arbitrio agentis, non ex materia ipsa necessario proueniunt, sed tantum propter finem: & hinc est, quod non à fortuna proueniant, cum non nisi ex intentione agentis fiant.

Illud autem dicitur à fortuna prouenire, quod præter intentionem agentis particularis prouenit, ut si quis domo egressus negotiandi causa, & liberatus est à morte, nempe quia domus ruinam fecit, hoc illi fortuna euenit. dico autem agentis particularis, quia illud non euenit præter intentionem agentis uniuersalis, nempe Dei, qui omnia præscit, & nihil ei à fortuna euenit, domus igitur & similia nunquam à fortuna eueniunt, quia non sunt nisi ex agentium intentione.

Quædam alia artificiata a fortuna eueniunt, vt sanitas, nauigationis exitus, cuius rationem Aristot. reddit; nempe quia ab alia causa prouenire possunt, quàm ab arte; sanitas enim etiam à natura nauigatio etiam a uentis prouenit, cum autem ista à tali causa præter artem eueniant, possunt a fortuna euenire; nempe cum accidunt præter intentionem, non quod a fortuna sit generatio rei, sed cum ab illo principio præter intentionem uenit a fortuna dicitur.

In arte igitur finis est; qua parte ab arte res proueniunt. & in hoc cum natura conuenit, vtraque enim est propter finem, quę enim sunt a fortuna, non sunt propter finē, cum non sint secundum causarum particularium intentionem.

Eadem autem causa est, & in his, & cæt. 11

Tertium theorema est, in causis & effectibus quæ simul sunt eodem modo uariari causam, quo effectus, quantum ad temporum ueritatem, vt; quare est eclipsis? quia est interpositio, quare fuit eclipsis? quia fuit interpositio, quare futura est? quia futura est interpositio ponit exemplum aliud præteriti, quare glacies est? reducas ad complexum, sumpta significatione nominis, vt supra diximus, & nota hunc locum. reduces sic, quare aqua est congelata? quia est exhalata, puta qua partes calidæ prorsus euaporatæ sunt, & calor recessit, & hoc idem potest uariari secundum quamlibet temporis differentiam.

CAPVT XIII.

IN iis verò quæ non simul sunt, an ne sunt in continuo tempore? quemadmodum videtur nobis alias aliarum causas esse; ipsius quidem facti factam alteram, & futuri alteram futuram, & ipsius fieri, si quid prius factum fuit. 1

Est vtique à posterius facto syllogismus, principium autem & horum ipsa facta, quare & in iis quæ fiunt consimiliter: à priori verò non est, vt quoniam hoc factum fuit, quia hoc posterius factum fuit, & in futurum consimiliter: neque enim indefiniti, neque definiti erit temporis. quare quoniam hoc verum est dicere factum fuisse, hoc autem est verum dicere factum fuisse, posterius, in interme- 2

dio

dio namque falsum erit dicere hoc iam altero facto. Eadem autem ratio & in futuro.

3 Neque quoniam hoc factum fuit, hoc erit: medium enim congenitum oportet esse, factorum factum, & futurorum futurum, eorum quæ fiunt quod fit, entium ens: id verò quod fuit, & id quod erit non contingit esse congenitum. Amplius neque indefinitum contingit esse tempus intermedium, neque definitum, falsum enim erit dicere in intermedio.

4 Considerandum autem quid est ipsum continuum, vt post ipsum factum esse, ipsum fieri sit in rebus, an manifestum est, quod nõ est contiguum facto, quod fit, neque enim factum facto: termini namque sunt & indiuidui. quemadmodum igi-
5 tur neque puncta sunt sibiinuicem contigua, neque facta, ambo enim indiuidua sunt, neque vtique quod fit facto propter idem, nam quod fit, diuisibile est, factum autem indiuisibile: quemadmodum igitur linea ad punctum se habet, ita quod fit ad factum: insunt enim infinita facta in eo quod fit: magis autem manifestè in vniuersalibus de motu oportet dici de his.

6 De eo igitur quod est, quomodo, cum generatio consequenter fit, se habeat medium, quod est causa; in tantum acceptum sit: necesse est enim & in his medium & primum immediata esse, vt A. factum fuit, quoniam C. factum fuit, posterius autem C. factum fuit: prius autem A. principium autem G. eo quod proximius ipsius tunc est, quod est principium temporis, C. verò factum est, si D. factum est: cum igitur D. fit, necesse est A. factum esse, causa autem est C. cum enim D. factum est, necesse est C. factum esse, C. autem facto necesse est prius A. factum fuisse. Ita verò accipienti medium, stabitur alicubi in immediatum, an semper extra cadet propter infinitum? non enim est contiguum factum facto, quemadmodum dictum fuit, sed incipere tamen necesse est à medio, & ab ipso nunc primo. Similiter autem & in ipso erit. si enim verum est dicere, quod erit D. necesse prius verum dicere, quod A. erit, huius autem causa ipsum C. si enim D. erit, prius ipsum C. erit, si verò C. erit, prius ipsum A. erit: similiter autem infinita est sectio & in his: non enim sunt futura contigua inter se. principium verò & in his immediatum accipiendum est.

§ Quinto Physic. c. de continuo & contiguo, & alibi.

Se habet autem sic in operibus, 7
si facta est domus, necesse est incisos fuisse lapides. & factum fuisse hoc * propter quid: quoniam necesse est fundamentum factum fuisse, si quidem & domus facta fuit: si verò fundamentum est, prius lapides factos fuisse necesse est. Rursus, si erit domus, consimiliter prius erunt lapides (monstratur autem per medium similiter) erit enim fundamentum prius.

**Nõnulli codices nõ habēt illud, & quid.*

In his autem quę non simul sunt, 1
& cæt.

CVm in tertio theoremate præcedenti, de causis & effectibus quę simul sunt locutus esset, nunc de causis & effectibus

quæ

quæ non simul sunt, sed successione procedunt, quærit, an talia, licet simul non sint, saltem in continuo sint tempore, ut cum fundamenta, & muri, & domus fiunt, an sint continuo tempore, sicut uidetur nobis cōmuniter, ita vt effectus facti sit altera causa prius facta continuo tempore, & futuri futura, & eius quod sit aliqua præcedens, licet simul non sint omnia.

2 Est igitur a posterius, facto syllogismus, &c.

Antequam quæstionem determinet, statuit modum demōstrandi in similibus causis, docens in his quæ facta sunt procedendum a posteriori ad prius factum, & similiter in his quæ futura sunt a posterius futuro ad prius; sic, facta est domus, ergo facta sunt fundamenta, futura est domus, ergo futura sunt fundamenta; non licet autem a priorib. procedere, ac propterea uocat syllogismum, non autem demonstrationem.

3 Neque enim infinito, an finito erit tempore, &c.

Probat, quod non sit uerū dicere, quia prius est factum posterius esse factum, nec signando tempus certum & finitum, nempe quia hoc est factum, illud tali die est factum, nec non signando tempus ullum, sed infinite & indeterminate, neutro enim modo est uerum dicere, quia prius factum est, nempe fundamenta factum est posterius puta domus, quia sumendo tale tempus in termedium, erit quidem uerum dicere factum est prius, non autem posterius. Idem dicendum est de futuro.

4 Neque quoniam hoc factum est hoc erit, &c.

Non solum a priori ad posterius non ualere contendit in facto uel futuro esse, sed nec a facto ad futurum ualere probat, non enim licet dicere, quia fundamenta facta sunt. domus erit, primo quia medium & quod per mediū probatur debent esse contemporanea & congenita, ut utrumque futurū, aut utrū que præteritū, aut vtrumq; in esse aut in fieri, at factum esse & futurū non sunt simul congenita: præterea quia siue sit certum tempus, siue incertum in quo futuram esse domū dicatur, in medio tempore falsum erit dicere, quod erit, cum impediri possit, etsi fundamēta posita sint.

Speculandum ergo quid est continuum, &c. 5

Conatur modo respondere ad propositam quæstionem de continuitate temporis effectus & causæ quæ simul non sunt, ac dicit quod oportet speculari quid sit continuum, erit enim manifestum quod factum esse nec cum fieri, nec cum alio factum esse sit continuum, nam facta esse sunt sicut puncta in linea, fieri uero sicut ipsa linea; vt igitur punctum non est continuum puncto, cum indiuisibilia sunt nec linea pūcto, quia posito aliquo puncto nō dabitur pars lineæ ita immediata puncto illi, quin detur alia minor uersus illud punctum, ita nec factum esse cum facto esse, nec cum fieri continuum est. at quia hoc excedebat limites logicos, remittit se ad libros Physicorum, in quibus de motu in uniuersali tractatur.

De eo igitur quomodo cū eo, &c. 6

Ostendit hæc solum dicta esse ut ostendatur quomodo in his quæ consequenter & successiue fiunt sit causa media accipienda, nam cum causa media debeat esse immediata extremo maiori, oportuit cognoscere, qūo ista immediata sint, licet aliquid ex Phylosophia misceatur. Quo autē mō sint imediata docet, primo repetēdo principiū quod sit, hoc aūt est vltimū factū esse, per hoc.n. probamus prius, ut A. esse, nempe fundamēta, quia C. est nēpe quia muri facti sunt, & muros factos, quia D. nēpe domus est, semper aūt ultimum dicitur principium, quia proximum est ipsi nunc præsenti, quod dicitur principium temporis.

Hic nota quod sicut in linea datur principium incipiendo extrinsece, nempe a puncto primo uersus lineam, nō autem datur principium a linea versus punctum, ita datur principium a facto esse incipiendo, quod nunc, uersus, antecedentia, non tamen a prioribus factis esse incipiendo, ac ob id principium primum debet esse quod vltimum est, ac ob hoc ad priora procedendum in prioribus autem non est dare primum factum esse, sicut datur ultimum factum esse, ac ob id a posteriori sumendum Nota.

mendum est principium eadem est ratio in futuro, ab eo enim quod posterius est, principium sumi debet.

7 Hoc autem se sic in operibus &c.

Docet quamuis in tempore non detur ista immediatio unius facti esse cũ altero facto esse, uel cum fieri, tamen ea quæ facta sunt habere hanc immediationem, & in his non esse processum in infinitum uersus priora: nam domus facta est, ergo lapides decisi sunt quia fundaméta sunt, quod est medium, datur igitur immediatio in rebus, licet non in tempore. hæc pro capite sufficiant, sunt enim illa philosophica.

CAPVT XII.

1 QVoniam autem videmus in iis quæ fiunt, circulo generationẽ quandam esse, contingit hoc esse, si quidem sequantur se inuicem medium & extra: in his enim ipsum cõuertere est: monstratũ vero est hoc in primis, quod conuertuntur conclusiones, quod autem circulo hoc est, in operibus autem apparet sic; madefacta terra, necesse est naporẽ fieri, hoc autem facto nubem, hoc autem facto aquam, hoc autem facto, necesse est madefactam esse terram. hoc autem erat, quod a principio, quare circulo circuiuit, vno enim ipsorum quocunque existente, alterum est, & illo aliud, & hoc primum.

2 Sunt autem nonnulla quidẽ quę fiunt uniuersaliter, namque & semper & in omni, aut sic se habent, aut fiunt, alia vero semper quidem, non vt plurimum autem, vt non omnis homo masculus barbam emittit, sed vt plurimum.

Talium itaque necesse est & medium ut plurimum esse, si enim A. de B. vniuersaliter prædicatur, & hoc de C. vniuersaliter, necesse est A. de C. semper, & in omni prædicari, hoc enim est uniuersale & in omni & semper, sed supponebatur vt plurimum: necesse est igitur & medium ut plurimum esse, quod est, in quo B. erunt igitur & eorum, quę vt plurimum, principia immediata, quæcunque vt plurimum ita sunt, aut fiunt.

Quoniam autẽ videmus in iis, &c. 1

Cum in his quæ simul non sunt causis effectibus a posteriori argumentum sumendum esse docuisset, nunc docet in quibusdam etiam quæ non simul sunt, nihil referre a posteriori uel si priori incipere, hæc autem sunt quæ mutuo & circulo quodam non in indiuiduo, sed specie generantur adinuicem: & in his conclusionis præmissas, & pręmissę conuersim conclusiones ostendunt, ut prius dictum est, nempe secundo Priorum cap. 5.

Verbi gratia, sit terra madefacta est, uapores erunt si uapores; erunt nubes, si nubes, pluuia, si pluuia, terra erit madefacta, unde est circulus; & in his per uapores futuras pluuias, & per pluuias uapores etiam futuros, probare possumus, neutrum enim in specie habet rationem ueram prioris aut posterioris.

Sunt autem quædam, quæ fiunt uniuersaliter, &c. 2

Theorema quoddam constituit, tale esse medium oportere, quale id quod probatur, sunt enim quædam quæ semper sunt aut fiunt sine defectu, quod triangulus habeat tres angulos, quod sol oriatur, quod occidat quędam quæ frequenter eueniunt, licet aliquando deficiant, ut quod uir barbã habeat, quod pluuiæ sint in hyeme. eorum igitur quæ semper sunt aut fiunt, & medium debet esse semper in his uero quæ plerumq; & mediũ ẽt plerumq; & probat secundum, nam si A. dicitur de B. semper. & B. de C. semper, & A. dicetur de C.

de C. semper, non ergo plerumque, vt dicebatur, vnde per principium de omni, medium semper non erit ipsius plerumque erit ergo quod est plerumque sine medio, aut medium debet esse etiam plerumque, vt dictum est.

De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotæ quo pacto venentur.

CAPVT XIIII.

1 QVomodo igitur ipsum quid est in definitione assignat, & quomodo demonstratio, aut definitio est ipsius, aut non est, dictum est prius. Quomodo autem oportet venari, quę in eo quod quid est prædicantur, nunc dicamus. Eorum igitur, quæ insunt semper vnicuique nonnulla extenduntur in plus, non tamen extra genus. dico autem in plus inesse, quæcunque insunt quidem vnicuique vniuersaliter, at vero & alii veluti est impar, quod omni inest trinitati, sed & non trinitati, quemadmodum ens inest trinitati, sed & non * numero: sed & impar inest omni trinitati, & in plus inest, nam & quinario inest, sed non extra genus: quinarius enim est numerus nihil autem extra numerum, & impar.

*a.l. trinitati.

2 Talia itaque accipienda sunt vsque ad hoc, quousque tot accepta fuerint primum, quorum vnumquodque quidem in plus inerit, omnia vero non in plus sunt: hanc enim necesse est esse substantiam rei: ut trinitati inest omnis numerus, impar, primus vtroque modo, & vt non mensuretur numero, & vt nō componatur ex numeris: hoc igitur iam est trinitas, numerus impar, primus, & ita primus horum enim vnumquodque, alia quidem imparibus omnibus insunt, vltimum vero & dualitati, omnia autem * nulli.

* a.l. nulli, nisi tria.

Quoniam vero declaratum est a nobis in superioribus, quod necessaria quidē sunt, quæ in eo quod quid est prædicantur, vniuersalia vero necessaria sunt, trinitati autem, & cuilibet alii sic accipiuntur in eo qđ quid est, quæ accipiuntur sic, ex necessitate quidem essent utique trinitas hęc. quod autem substantia sit. ex his planum est: necesse enim est, si non hoc esset trinitatis esse, ut genus aliquid esse hoc, aut nominatum, aut innominatum: erit igitur in plus quam trinitati inexistens. supponatur enim tale esse genus, ut insit secundum potentiam in plus. si igitur nulli inest alii quam indiuiduis trinitatibus, hoc utique esset trinitati esse, supponatur enim, & hoc substantia uniuscuiusque esse, quę est in indiuiduis ultima talis prędicatio: quare consimiliter & alii cuicunque ita monstratorum eidem esse erit. 3

Oportet autem, quando totum aliud negotietur quispiam, diuidere genus in indiuidua specie prima, ut numerum in trinitatem & dualitatem: postea sic illorum definitiones tentare accipere, ut rectę lineę de circuli, & recti triāguli, post hęc autem accipientem quid est genus, veluti vtrum quantorum, aut qualiū proprias passiones speculari per communia prima accidentia. 4

Namque iis, quę componuntur ex indiuiduis, ex definitionib. erunt 5

** a. l. definitio, & ipsumsimplex.*

plana, eo quod principium est omnium*definitionum ipsum simplex & simplicibus solis per se insunt accidentia, aliis vero secundum illa.

6 Diuisiones autem quę sunt secundum differentias, utilias sunt ad ita pertransseuridem, ut tamē mōstrāt, dictum est in præcedentibus: vtiles vero essent ita solum ad syllogizandum ipsum quid est. Atqui videretur vtiq; nihil, sed statim accipere omnia, ac si quispiam a principio acciperet absque diuisione.

Differt autem aliquid primum & posterius eorum quæ prædicantur prædicari, vt dicere, animal mansuetum bipes, aut bipes animal mansuetum: si enim omni ex duobus est, & vnum quiddam est animal mansuetum, & rursus ex hoc & differentia, homo, aut quodcunque est, quod vnum sit, necessarium est diuidente petere.

7 Amplius vt nihil derelinquatur in eo quod quid est, ita solum contingit, quando enim primum acceptum sit genus, si inferiorum quidē aliquam diuisionum accipiat, non incidet omne in hoc: vt non omne animal aut integris aut scissis pēnis est, sed pennarum animal omne, huius enim differentia hæc, prima vero differentia est animalis in quam omne animal incidit: similiter autē & aliorum vniuscuiusq;, & extinsecorum, & generum eorum quæ sub ipso, vt auis, in quam omnis auis, & piscis, in quam omnis piscis: ita igitur procedenti est scire, quoniam nihil derelictum fuit, aliter autem & derelinquere necessarium est, & nō scire.

8 Nihil autem oportet definientem, & diuidentem omnia scire entia, quamuis impossibile dicunt esse aliqui, differentias scire, quæ sunt ad unumquodque non scientem vnumquodque, sine autem differentiis non esse unumquodque scire: a quo enim non differt, idem esse huic, a quo autem differt, alterum ab hoc. Primum quidem igitur hoc falsum est. non enim secundum omnem differentiam alterum est: multæ enim differentiæ insunt eisdem specie, sed non secundum substantiam, neque per se.

Postea, quando acceperit opposita & differentiam, & quod omne incidit hinc aut inde, & acceperit, in altero quod quæritur esse, & hoc cognoscat, nihil differt scire, aut non scire, in quibuscunque prædicātur aliis differentiæ: manifestum enim est, quoniam si ita procedens venerit in hæc quorum, non amplius est differentia, habebit rationem substantiæ, omne autem incidere in diuisionē, si sint opposita, quorum non est medium, non est petitio: necesse est enim omne in altero ipsorum esse, si quidem illius differentia erit. 9

Ad construendam uero definitionem per diuisiones, tria oportet coniectare, vt accipiantur quæ prædicantur in eo quod quid est?& hæc ordinare quid primum, aut quid secundum est, & quod hæc omnia sint. 10

Est autem horum unum primum per id, quod possumus, quemadmodum ad accidens, syllogizare, quod inest, & per genus construere: ordinare aūt, ut oportet, erit, si primum acce- 11

acceperit, hoc autem erit,cum acceptum fuerit, quod omnibus sequitur, illi autem non omnia, necesse est enim esse aliquid tale: hoc tamen accepto iam in inferiorib. idem modus est, secundo namque aliorum primum erit, & tertium consequentium, ablato enim superiori, quod consequitur aliorum primum erit: consimiliter uerò & in aliis. Quod autem omnia hæc sint, manifestum est ex eo quod accepit: & primum secundum diuisionem, quoniam omne, aut hoc animal est: inest autem hoc, & rursus huius totius differentiam, vltimi uerò non amplius esse differentiam, aut & statim cum vltima differentia à toto non differre specie hoc: manifestum enim quod neque plus adiacet.

12 Omnia enim in eo quod quid est accepta sunt horum, neque deficit vllum: aut enim genus, aut differentia vtique esset, genus quidem igitur & primum, & hoc quod cum differentiis assumitur: differentiæ verò omnes habentur, non enim amplius sunt posteriora specie: namque differret vtique ipsum vltimum, hoc autem dictum est non differre.

13 Quærere verò oportet inspicientem ad similia & indifferentia: primum quid omne idem habent, postea rursus in alteris, quæ in eodem quidem genere sunt cum illis: sunt autem ipsis quidem eadem specie, ab illis autem altera: quando autem in his acceptum fuerit aliquid omnino idem, & aliis consimiliter in acceptis omnino considerare, si idem, quousque ad vnam deuenerit rationem, hæc enim erit rei definitio: si verò non processerit in vnam, sed in duas, aut plures, planum quod non esset utiq; vnum aliquid quod quæritur, sed prima.

Vt dico, si quid est magnanimitas quæreremus, considerandum in quibusdam magnanimis, quos scimus, quid habent vnum omnes inquantū tales, vt si Alciades magnanimus, aut Achilles, & Aiax, quid vnum omnes habent? non tolerare iniuria affecti, ille enim bellauit, iste autem iratus est, hic uerò interemit seipsum. Rursus in alteris, vt Lysandro, aut Socrate, si vtique indifferentes sunt & bona & mala fortuna affecti: hæc duo capiens considero, quid idem habent, & non impassibilitas circa fortunas, & non tolerantia cum iniuriantur; si verò, nihil duæ utique species essent magnanimitatis. 14

Semper autem est omnis definitio vniuersalis: non enim alicui oculo dicit salubre Medicus, sed aut omni, aut specie determinans. 15

Quomodo quidem sit quod quid est, &c. 1

Postquam quomodo quod quid est definiatur, & qualiter in demonstratione ostendatur ostensum est, proponit se dicturum qua uia definitionem uenari possimus. definitio autem, aut est alicuius speciei specialissimæ, aut alicuius generis subalterni. incipit autem à methodo definiendæ speciei, vt uult Themist. & Philop.

Ante omnia uerò diuisionem prædicatorum essentialium statuit: quædam, inquit, essentialiter prædicantur de specie, ita tamen vt excedant genus illius speciei, sicut ens prædicatur de ternario, excedit tamen genus ipsius, nempe numerum, similiter prædicatur quantitas, excedit tamen. quæ-

dam uero essentialiter prædicantur, in plus tamen, ita vt excedant speciem illam, non tamen genus, sicut impar, primum, insunt ternario in plus, quia aliis etiam numeris insunt, non soli ternario, sed non excedunt numerum, cum non nisi numeris insint. ita sit etiam in aliis speciebus,

2 Huiusmodi igitur accipiēda sunt, &c.

Distinctione prædicatorum essentialium de specie proposita, methodus consistit in hoc, ut circa speciem definiēdam tot prædicata essentialia sub illo genere sumamus, quousq; oïa simul iuncta soli illi insint speciei, licet singula separata excedāt speciem.

Verbi gratia est definiendus ternarius, cuius genus est numerus, sumam de ternario essentialia omnia, nempe quod est impar, quod est primus utrobique, & quamuis ista singula sint communia per se. (nam impar inest etiam quinario, primus utrobique binario) tamen totum simul soli ternario inest.

Nota. Aduerte dupliciter dici numerum primum, uno modo quia sola vnitate mensuratur & non numero aliquo, sicut ternarius, quinarius, septenarius, & alii: alrero modo quia non componitur ex numeris, quomodo soli binarius, & ternarius primi dicuntur: vnde uterque dicitur primus vtrobiq;, idest quia nec mensuratur numero, nec cōponitur numeris. si igitur primus, consideretur per se, inest binario, impar per se, inest aliis, totum uero ternario soli, atque hęc est uia definiendi speciem, quæ magis deseruit pro indaganda differentia, quæ difficilius cognoscitur.

3 Quoniam autem ostensum a nobis, &c.

Probat prædictam orationem esse definitionem ipsius ternarii, & primo probat esse necessarium prædicatum, sic, in quid prædicata prædicātur necessario, illa talia prædicātur in quid, ut notum est, ergo necessaria sunt. maior patet, quia in quid prædicata uniuersaliter prædicātur, uniuersalia autem necessaria sunt. idem dicendum in aliis omnibus a ternario, sed quòd sit substātia & definitio probatur, illa oratio prædicatur in quid de ternario, ergo uel est genus uel definitio: non genus, quia competeret aliis a ternario, genus enim superius est, ergo est definitio, cum definitio sit oratio quæ in quid, & soli inest. Dices, quomodo illæ differentiæ prædicantur in quid? respondet Philop. differentiam per se in quale quid prædicari, at in definitione simul cū ipso genere prædicatur in quid, definitio, enim in quid prædicatur.

Hic est * una difficultas notāda, an unius speciei specialissimæ una sit ultima differētia conuertibilis cum specie eadem. Sanctus Thomas hoc loco lect. 13. respondet, quamlibet speciem specialissimam habere unicam ultimam differentiam conuertibilem cum ipsa, at quia tales differentiæ sunt ignotæ, circumscribimus illam per uaria accidentia communia simul iniuncta, quæ dicuntur essentialia; quia formam rei essentialem circumscribunt; non autem circumscribimus per accidentia propria, quia per talem definitionem oportet demonstrare ipsa própria de specie. * Quæstio. an sit ultima differētia simplex specierū specialissimarū. 1. opin. D. Tho.

Ratio Sancti Thomæ est, quia cum differentia sumatur a forma, sit autem unica forma ultima in specie, erit etiam & differentia ultima hoc idem Alber. tractat. de differentia. c. 5. & in præsenti capite, & uidetur hoc idem docere Aristoteles septimo Metaphysicæ, capite duodecimo, text. 43. ubi differentias ultimas cum specie conuerti docet, & primo de partibus animal. capite primo, esse species, inquit, quæ unica indigent differentia. Simplicius capite tertio antepræ dic. docet Porphyrium differentias, ut in plurimum definisse, hæ autem communes sunt: ubi insinuat non deesse vltimas differentias. at Porphyrius differentiam ultimam specificam nullam uidetur facere, sed solum illud aggregatum ex multis communibus, quem alii quoque sequuntur. Ratio D. Thom. 2. Ratio Porph.

Pro hac opinione esse uidetur, quod potest fieri ut omnes gradus qui sunt alicuius formæ rei, inueniantur sorsum in uariis rebus, licet simul iuncti non nisi in illa re. & profecto hoc in homine constat nam forma ipsi est principium uitæ, quem gradum in formis plantarum inuenimus, est etiam principium sentiendi, qui gradus est in brutis, est etiam principium intelligendi, 1. Ratio.

telligendi, qui gradus est in Angelis; at simul intelligendo, non est nisi in homine. nam si tu dicas, intelligere homini esse cum discursu, ac ob id non inueniri in angelis, dicent hi, nihil aliud esse intelligere cum discursu, quam intelligere coniunctè sensitiuo, vnde qui dicit rationale, dicit duo, nempe intellectiuum cum sensitiuo, vnde iuxta istorum sententiam ista erat exacta hominis definitio, substantia intellectiua sensitiua.

Et quamuis hæc opinio non careat probabilitate, tamen non est negandum posse esse differentias vltimas simplices vltimarum specierum, cum possint multis inesse simplices gradus formæ solis speciebus competentes, quamuis hoc forte non sit demonstrabile, est tamen probabilius quã contrarium.

4 Congruum autem est cum totam, &c.

Alteram constituit methodum pro genere subalterno definiendo, generalissima enim non habent definitionem, methodus autem consistit in tribus; primum est, vt tali genere proposito fiat eius diuisio in suas vltimas species. Secundum, vt singulæ definiantur, & sumatur id quod in eius inuentum fuerit commune, hoc enim erit differentia illius. tertium, vt prædicamentum illius inquiratur, in quo ipsius est genus, hoc autem fiet considerando proprietates ipsorum prædicamentorum, quæ in singulis prædicamentis superius expositæ sunt, & sic perfectam habemus definitionem.

Verbi gratia, volo definire lineam, diuidam eam in suas species, rectam, & circularem; postea singulas definiam, recta est longitudo sine latitudine, cuius medium non exit ab extremis. circularis est longitudo sine latitudine, cuius medio inest punctum, a quo lineæ omnes ductæ vsque ad ipsam sunt æquales. sumam ab vtraque illud commune, nempe longitudinem sine latitudine, postea per proprietates quantitatis comperiam lineam esse quantitatem, & continuam, quia secundum eam est æquale vnum alteri, & eius partes terminum habent communem; dicam igitur, linea est quantitas continua, longa sine latitudine. atque hæc methodus est pro genere.

Compositis.n.ex athomis, &c. 5

Vult Aristot. ostendere merito ad methodum definitionis generis viendam esse definitionibus specierum, nam cum genera non sint nisi ex speciebus collecta, merito per ea quæ speciebus insunt ad genus ascendimus. cum in speciebus primo inueniantur & cognoscantur.

Litera autem sic est exponenda, secundum Themist. & Philopo. quamuis aliter S. Thom exponat. conuenientia compositis ex athomis, idest quæ insunt generibus, quæ ex vltimis, & indiuisibilibus speciebus componũtur, ex ipsorum specierum definitione erunt manifesta, propterea quod omnium principium est definitio, & quod simplex, idest generum & vniuersalium definitio simplicis speciei principium, & quæ insunt simplicibus speciebus, per se illis competere cognoscuntur, alijs vero, nempe generibus non nisi per species inesse illa percipiuntur.

Sed diuisiones, quæ sunt secundũ differentiam, &c. 6

Philopon. dicit duas utilitates ex diuisione ad has methodos definiendi proponi, præmittit tamen non demonstrari definitionem per diuisionẽ, ut dictũ est prius.

Prior utilitas est ad ordinem inter partes definitionis, refert enim multum dicere, homo est animal mansuetum bipes, uel bipes mansuetum.

Cuius rationem dat, nam semper partes præcedentes faciunt vnum genus, quod per bipes contrahitur, propterea multum refert vnam partem, aut alteram præponere, quamuis ut dicit Aristo. hoc non demõstretur ex diuisione, sed accipiatur, tamen utilis est ad hoc diuisio, nam si recta sit partes ipsius priores præponi debent, posteriores vero postponi.

Ampli⁹ nihil relinquẽdum, &c. 7

Altera vtilitas diuisionis est, vt nihil relinquatur in definitione, relinquatur autem,

tem, cum prætermittitur differentia proxime diuidens genus. signum autem cognoscendi quando differentiæ non sint generi adequatæ hoc est, cum enim ipsæ differentiæ non adæquant ipsum genus vniuersaliter sumptum, non sunt proximæ, vt habere scissas pennas, & habere non scissas, sicut habent vespæ, muscæ, & vespertiliones, non sunt differentiæ proximæ animalis, cum non omne animal habeat pennas scissas, aut non scissas, hæc enim differentiæ auis sunt, atque hoc signum est pro cognoscendis proximis differentijs generi alicuius, & aliorum generum, quæ extra illud sunt, nempe superiorum, & eorum quæ sub illo sunt, atque ex hoc colligitur prædicta vtilitas ad definitiones.

8 Nihil tamen oportet definientem, &c.

Excludit errorem quendam, quem Themist. & Philop. tribuunt Pseusippo nepoti Platonis: hic enim dicebat non posse cognosci differentiam alicuius, nisi cognoscantur omnia a quibus differt, sine differentia vero non cognosci quicquam, nam a quo non differt, est idem cum eo, a quo vero differt, est aliud ab eo, si igitur non cognoscitur res sine differentia, nec differentia nisi alijs omnibus cognitis, non contingit diffinire, aut diuidere nisi omnibus cognitis.

Hoc reijcit Arist. ac primo illud fundamentum refutat, nempe quod differt ab alio alterum est ab eo. hoc docet esse falsum, nam indiuidua vnius speciei differunt ab inuicem, non tamen vnum dicitur alterum, idest diuersum in substantia ab alio cum non omnis differentia sit essentialis ex quo fit vt ad cognoscendum quid res sit, non sit opus omnia cognoscere, cum saltem indiuidua illius speciei non sit opus cognita habere.

9 Postea cũ accipiantur omnia, &c.

Respondet modo non opus esse cognoscere omnia in particulari, a quibus res differt, sed si genus diuidatur per duas differentias, in quibus non sit medium, aut per plures, & diffinitum accipiatur in vna, satis erit vt cognoscatur differre ab omnibus alijs, quibus inest opposita differentia licet non cognoscantur illa omnia in particulari, vt satis est scire omne animal esse aut rationale, aut irrationale, & hominem esse rationalem, vt cognoscatur ab aliis omnibus animalibus differre, quamuis in particulari non cognscantur, sed vniuersaliter nempe esse irrationalia.

Quod si dicas, vnde sciam omne animal esse rationale, aut irrationale? forsam erit aliud. respondet Arist. non posse esse aliud quia differentiæ sunt immediate oppositæ ob id non petitur principium, quando nulla alia statuitur, quod si per huiusmodi diuisiones procedamus, non oportebit omnia in particulari cognoscere, sed rãtũ rem definiendam esse sub oppositis differentiis.

Ad probandum autẽ terminum per diuisiones, &c.

Post methodos definiendi traditas, vult docere diuisionem esse vtilem ad definitionem probandam, non quidem demonstratiue, vt dictum est, sed alio probationis genere. ad hoc autem oportet tria in diuisione obseruare, primum est, ut non accipiantur in diuisione nisi tantum essentialia, & non accidentia aliqua. alterum, vt ordinate, accipiantur talia prædicata, vt primum sit loco primo, secundum loco secundo, & sic consequenter. tertium, ut sumantur omnia membra diuisionis vsq; ad vltimam speciem, vel vsque ad illud quod definiri debet. 10

Et autem vnum horum, &c.

Ostendit modum quo ista in diuisione obseruari possunt, primum quidem obseruabitur examinando talia prædicata per problemata generis, sicut examinatur accidens per sua problemata, idest per præcepta quæ dantur ad determinanda problemata accidentis vel generis. 11

Obseruabitur secundum, si primum prædicatum fuerit primo loco, illud autem est primum, quod sequitur omnia alia, non tamen omnia alia sequuntur & inferũtur ex ipso, vt viuens est primum quam animal, nam omne animal est viuens, non econtra omne viuens animal, & idem obseruabitur in sequẽtibus, nam semp respectu sequentium antecedentia dicuntur prima, & eodem modo sunt examinanda.

Obser-

Obseruabitur vero tertium duplici signo, primo ne intermedia prætermittantur, sumendo differentias adæquatas, quod cognoscitur, quando genus vniuersaliter non continetur sub illis, nam cum adæqua tæ sunt, exacte diuidunt genus vniuersaliter sumptum, vt diximus paulo superius in hoc capite. secundo, vt diuisio procedat vsque ad vltimum, quod cognoscetur, quã do iam amplius sub illo toto nõ possumus differentiã sumere, vel si sumamus, est idẽ cum ipso toto, vnde quando peruenium est ad hominem, scimus absolutam esse diuisionem, quia sub hominem non licet differentiam sumere, vel si differentia sit, puta rationale, est conuertibilis & idem cum homine, diuisiua vero differentia debet esse inferior.

12 Omnia eum in eo, quod quid est, &c.

Probat modo per talem diuisionem recte colligi & probari definitionem, nã omnia prædicata ista sunt essentialia, non ergo est quid superfluum, similiter, nihil erit diminutum, nam non deest genus, cum acceptum sit primum genus, non deest differentia, quia omnia intermedia vsque ad vltima accepta sunt, erit ergo bona per talem diuisionem accepta definitio.

13 Querere autem oportet intendẽtem, &c.

Intentio Arist. Non conuenit inter omnes expositores quid Arist. hic intendat. Sanctus Thomas enim vult, vt hic tradatur alia methodus definiendi speciem per resolutionem, Alber. vero & Aegid. vt tradatur hic methodus definiendæ passionis ipsius speciei, at potius mihi videtur dicendum cum Themist. & Philop quod Arist. doceat modum separandi æquiuocum a genere, quia sæpe accipit, vt videantur geuera, quæ tamen sunt æquiuoca, traditur autem hic via hoc dignoscendi.

Via autem hęc consistit in his. primo vt illius propositi generis sumamus illa singularia quæ censentur vnius speciei, & con sideremus ea in quibus sunt similia & indifferentia. secundo, vt sumamus alia singularia, quæ censentur vnius esse speciei inter se, diuersa tamen a priori sub illo genere, & pari ratione consideremus simi lia in his & indifferentia. tertio, vt vtraque comparemus, & videamus an in aliquo communi conueniat in illis similitudinibus reperto, si enim hoc est erit huius communis definitio, si vero ratio non est vna communis est æquiuocum tale propositum, & non est definiendum.

Verbi gratia, volo definire animal, diuidam in singularia hominis, & quæram an habeant aliquid commune, quo dicuntur animal, & inueniam esse sensibilia rationalia. postea summam indiuidua leonis, & inueniam esse sensibilia rugibilia, quod si vtraque comparem, commune inueniam, nempe sensibile, ob id igitur animal vniuocum & genus erit.

Vt dico, quid est magnanimitas, &c. 14

Exemplum proponit Arist. si velis quid sit magnanimitas definire, prius considera eos qui magnanimi dicuntur vnius speciei magnanimitatis, vt Achilem, Aiacem Alcibiadem, hi magnanimi dicuntur quia voluerunt pati iniuriam, Aiax enim occidit sed propterea quod arma Achillis fuerunt sibi denegata, Achilles vero abstinuit se a bello propter Briseidem raptam ab Agamemnone, Alcibiades pugnauit contra suos, quia propter accusationem a bello fuit reuocatus omnes hi conueniunt in hoc, quod vindictam sumebant illatæ iniuriæ.

Postea considera alios magnanimos alterius speciei, scilicet Socratem, & Lysandrum, hi enim magnanimi dicti sunt, quia æquo animo se habent, tam in aduersis, quã in prosperis.

Si vero fiat comparatio inter has magnanimitates, nihil inuenietur commune, vt volunt Græci, propterea non erit vnica magnanimitatis definitio. Sanctus Thomas vult, quod sit aliquid commune, nempe quod omnes se dignos magnis existimabant, ac inde procedebat vel uindicare iniuriam, vel nihili facere. & utraque expositio conuenit textui.

Semper est enim omnis definitio vniuersalis, &c. 15

Ne quis cum singula considerata sint ea definiri existimaret, docet definitiones,

non esse singularium, sed vniuersalium solum & communium, vt Medicus non considerat sanitatem huius vel illius oculi, sed in communi, nempe oculi in vniuersali, aut in specie, puta oculi colerici, sanguinei, uel alterius, itaque definit.

Nota. Aduerte Medicum habere speculationē & praxim, quantum ad speculationem respicit vniuersale, quantum ad praxim, & operationem respicit singulare. Sunt autē in singulari tria consideranda, & natura illius, & singularitas, & in totum simul suppositum, nam est principium quo, actionis uel passionis, quia per quam fit actio vel passio. singularitas est conditio necessaria actioni, vel passionis, quia nō est actio physica, quæ non fit in singulari, similiter passio, dico physicam, quia intellectus operatio fertur in vniuersale, ac totum suppositum est, quod agit vel patitur, agere enim vel suppositum est.

CAPVT. XV.

Facilius autem est singulare definire, quam vniuersale. quapropter oportet singularibus ad vniuersalia transire: æquiuocationes etenim latent magis in vniuersalibus quam indifferentibus. Quemadmodum autem in demonstrationibus oportet esse ipsum syllogizatum fuisse, ita & in definitionibus manifestum est: hoc autem erit, si per ea quę singulariter dicuntur, sit in vnoquoque genere definire seorsum, vt simile non omne, sed quod in coloribus, & figuris; & acutum, quod in voce, & ita in cōmune progredi obseruantem, ne æquiuocatio incidat. Si vero neque disputare oportet translationibus, planum quod neque definire, neque translationibus, neque quæcunque dicuntur translationibus: disputare enim necesse erit in translationibus.

1 Facile autem est magis definire singularia, &c.

Intentio Aristo. Ex præcedenti doctrina infert vnum, facilius esse definire singularia, idest minus vniuersalia, quam communia, vnde oportet ex definitione inferiorum ascendere ad superiora.

Probat primo, quia æquiuocatio impedit definitiones, hæc autem est frequentior in vniuersaliori, propter amplitudinem eorum, quam in minus vniuersalibus quæ non habēt similitudinem, cum æquiuocis.

Probat secundo, sicut demonstratio debet syllogizare, ita definitio declarare, sed clarior est definitio quę incipit a particularibus, vt si velis definire simile, acutum, quæ communia multis sunt, melius erit, vnumquodque per se definire, nempe simile in coloribus, simile in figuris, similiter acutum in voce, acutum in sono, & sic paulatim procedere attendendo, ne æquiuocum definiamus.

Ex quo reiicit modo definiendi metaphoricum, qui obscurus est vt enim non est disputandum per metaphoras, ita nec definiendum, si enim definitiones essent, essent etiam disputationes.

Nota. Hic attende, quod hic non intendit docere speciem prius definiri quā genus, sed a toto genere loquendo facilius est & securius definire particularia, quam communia, de quibus non constat esse genus. hoc non prohibet quin incipientes a genere, ipsum prius definiamus.

Quo pacto problemata habeantur tum diuisione, tum etiam proportione.
CAPVT XVI.

Ad hoc autem quod habeamus problemata, eligere oportet & decisione, & diuisione, ita vero eligere supponentē genus cōe omniū, vt si animalia essent, quæ speculata sunt, qualia omni animali insunt: his autem acceptis rursus reliquorum primo, qualia omne sequantur: ut si hoc est auis, qualia omnem sequantur auem, & ita semper proxima: planum enim quod habebimus iā dicere, propter quid insunt conse- 2

quentia ijs, quæ ſunt ſub communi, vt ꝓpter quid homini aut equo inſunt. ſit autem animal, in quo A. B. vero conſequentia omne animal: in quibus autem C.D.E. aliqua animalia: planum igitur propter quid B. ineſt ipſi D. namque per A. conſimiliter autem & alijs. Et ſemper in alijs eadem eſt ratio, nunc quidem igitur ſecundum tradita communia nomina dicimus.

2 Oportet autem non ſolum in his conſiderare, ſed & ſi aliud quid viſum fuerit inexiſtens commune excipiētem, poſtea quæ hoc ſequitur, & qualia hoc ſequuntur, vt cornua habentia habere erinaceum, & non vtrinque dentata eſſe: rurſus cornua habere, quæ ſequitur, planum enim propter quid illis inerit, quod dictum eſt, propter enim cornua habere inerit.

3 Amplius autem alius modus eſt, ſecundū proportionale eligere: vnū enim accipere nō eſt idē, quod oportet vocare ſæpium, & ſpinam, & os, erunt autem conſequentia & his, tanquam vna quadam natura tali exiſtente.

4 Eadem vero problemata ſunt, hæc quidem eo quod idem medium habent, vt quoniam omnia * contra reſiſtentia. horum autem quædam genere eadem ſunt, quæcunque habent differentias eo quod aliorum, aut aliter ſunt. vt propter quid reſonat? aut propter quid apparet? & propter quid iris? omnia enim hæc idem problemata ſunt genere, omnia enim ſunt refractio, ſed ſpecie altera. Aliqua vero eo quod medium ſub altero mediū eſt, differunt problemata, vt propter quid Nilus decreſcēte menſe magis fluit? quoniam hybernior decreſcens eſt, & propter quid hybernior decreſcens eſt? quoniam Luna deficit, hęc enim ita ſe habent inter ſe.

* ἀντιπερίστασις græce dicitur hoc eſt cōtrarij flatus.

Vt habeamus propoſita eligere oportet, &c. 1

Intentio Ariſt.

Hoc capite oſtendit diuiſionem & deciſionem, nempe conſiderationem communis & uniuerſalis abſtracti a particularibus, conducere ad determinanda & multiplicanda problemata, & ponit tria theoremata circa hoc quorum primum eſt, ut ſeparatim conſideremus uniuerſalia & cōmune poterimus illa omnia de particularibus probare & demonſtrare.

Peri. the.

Vt ſumamus animal, & quæ ei inſunt ſecundum ſe conſideremus, nempe ſomnum, uigiliam, ſenſum, motum localem, & alia poſtea de ſingulis animalibus eadem per animal medium demonſtrabimus, & ſic faciendum eſt in quolibet alio uniuerſali unde fit abſtractio & deciſio illius communis, & conſiderantur quæ ei inſunt, poſtea fit deciſio, ut eadem de inferioribus demonſtremus.

Oportet autem non ſolum in his conſidera, &c. 2

Sec. theor.

Secundum Theorema eſt, non ſolum oportere ſeligere iſta communia, quæ nomina habent poſita, ſed quæcunque alia communia etiam ſi nominata non ſint, & conſiderare ea quæ eis inſunt, poſtea de illorum inferioribus demonſtrare.

Vt cōſiderare hoc cōe, nēpe habere cornua, & quid ſequatur ex hoc, nēpe non habere dētes ſuperiores, & habere multos uētres, nā animalia quæ cornua habēt, materiā dētiū ſuperiorū in cornua conuertūt, & ob id multos habēt uentres, vt cibos poſtea ruminare poſſint, & ab uno in alium uentrem transferre, nā cum dētes non habeant, nō ita facile poſſunt cibos cōterere.

Per cornigerū igitur illa de animalibus habētib. cornua in particulari demonſtrabuntur. Temiſt. per hoc cōe intelligit genus innominatum, Alber. uer paſſionem aliquā communem, etiam ſi nō ſit genus,

3 Amplius alius modus est, &c.

Ter. Theorema. Tertium theorema est, vt non solum commune uniuocum sumamus, sed etiam analogum, cum ea quæ probāda sunt analoga etiam sunt, ut seipsum, spina, & os nihil habent commune uniuocum, sed analogum, vt enim se habet os in terrestribus, ita spina in aquatilibus, & sepium in quodam pisce qui sepia dicitur, tale proportionale est sumendum, & quæ communiter insunt inuestiganda, posterius enim per tale commune de singulis illa probantur.

4 Eadem autem proposita, &c.

Merito cum multa problemata unico medio docuerit determinari, ostendit illa omnia dici eadem problemata, quæ unico medio determinantur, sicut omnes quæstiones quæ per antiperistasim probantur eadē dicūtur, ut quare fontes subterranei sint frigidi in æstate, calidi in hieme; quare lucernæ uiuaciores sint uigente frigore; quare fiant grandes in autumno; & similia problemata dicunt eadē, quia eadē est causa nēpe antiperistasis, i. obiecto contrarij.

Si medium fuerit idem specie, erūt problemata eadem specie, si genere similiter & problemata, ut quare sic appareat iris; quare fiat imago in speculo, quare echo in aere; omniū horum idem est medium genere, scilicet repercussio licet diuersa sit repercussio in illis tribus.

Dicūtur etiam eadem problemata, quæ vnicum habent medium, sed subordinatione quadam, nam illud est unius mediū & hoc postea est alterius medium: ut quare Nilus magis crescit in fine mensis lunaris? quia est tempus hyemalius finis mensis, iterum quare est tempus hyemalius tunc? quia luna deficit, illa duo dicuntur eadem, quia ab unico medio pendent ordine tamen quodam.

Quomodo causæ & effectus se habeant inter se, & quo pacto causæ uenentur, & an unius effectus plures sint causæ.

CAPVT XVII.

De causa vero & cuius causa dubitaret vtique aliquis, an quando est causatum & causa est, quemadmodum si fluunt folia, aut deficit, & causa fluendi folia, aut deficiendi erit, veluti, si huius est lata folia habere; ipsius vero deficere, est terram in medio esse: si enim nō est, alia quædam erit causa ipsorum, siue causa est simul & causatum, ut si in medio terra est, deficit, aut si latifolium est fluunt folia.

Si vero sic simul vtique essent, & monstrarentur per se inuicem. sit enim folio fluere, in quo A. latifolium vero in quo B. vitis autem in quo C. si itaque ipsi B. inest A. omne enim latifolium fluit folio, ipsi vero C. inest B. omnis enim vitis est latifolia, ipsi C. inest A. & omnis vitis fluit folio, causa vero B. medium, sed & quoniam latifolio est vitis, est per folio fluere demonstrare. sit enim D. quidem latifolium, E. vero folio fluere, vitis autem in quo F. ipsi itaque E. inest E. folio fluit enim omnis vitis, ipsi autem E. D. omne enim folio fluens est latifolium, omnis igitur vitis est latifolia: causa autem est folio fluere. Si vero non contingit causas esse sibi inuicem, causa enim prior est eo cuius est causa, & deficiendi quidem causa est in medio terram esse: quod autem in medio terra sit, non est causa ipsum deficere. si igitur per causam quidem demonstratio est propter quid, quæ uero non per causam ipsius quod, quod terra quidem in medio est nouit, propter quid autem non: quoniam ipsum deficere non est causa, quod sit in medio, sed hoc ipsius deficere manifestum est, in ratione namque ipsius

ipsius deficere inest esse in medio: quare planum quod per hoc, illud cognoscitur, sed non hoc per illud.

3 An cōtingit unius plures esse causas? si enim est idem de pluribus primum prædicari: sit A. ipsi B. primo existēs, & ipsi C. alij primo, & hæc ipsis D. E. inerit igitur A. ipsis D. E. causa vero est ipsi quidē D. B. ipsi vero E. C. quare causa quidem existente, necesse est rem esse, re autem existente, non necesse est omne esse, quodcunq; sit causa, sed causa quidem, non tamen omnis.

4 Aut si semper vniuersale problema est, & causa totum quiddam, & cuius causa vniuersale, ut folio fluere toto aliquo determinato, licet species ipsius sint, & his vniuersaliter, aut plantis, aut his plantis: quare & medium æquale oportet esse in his, & cuius causa, & cōuerti. ut propter quid arbores folio fluunt, si itaque propter congelationem humidi, & si folio fluit arbor, oportet esse congelationem, & si congelatio inest nō cuicunque, sed arbori, est folio fluere.

5 Vtrum autem contingit non eandem causam esse eiusdem omnibus, sed alteram, aut non? at si quidem per se demonstretur & nō per se signum aut accidens? non potest fieri: namque ratio extremi medium est, si uero non ita contingit.

Est autem & cuius causa, & cui considerare secundum accidens, nō tamen uidentur problemata esse. si uero non, similiter habebunt mediū siquidem sunt æquiuoca, ęquiuocorum medium est: si uero ut in genere similiter habebunt, ut propter quid & permutatim proportionale? alia enim cā est in lineis, & numeris, & eadem utique, inquantum quidem linea, alia inquantum uero habens augmētum tale, eadem, ita & in oībus: huius autem similiter esse colorem colori, & figuram figuræ, aliam alij: æquiuocū enim est simile in his hic quidem fortasse proportionabiliter habere latera, & æquales angulos in coloribus uero sensum unum esse aut aliud aliquid tale: quæ vero secundum analogiam, eadem & medium habebunt secundum analogiā.

6 Se habet autem sic consequi, causa sibinuicem, & cuius causa, & cui causa: singulum quidem accipienti cuius causa in plus est, ut extrinsecos æquales esse quatuor in plus, est quā triangulū, aut quadrangulū omnibus uero æqualiter: quæcunque enim quatuor rectis ęquales esse extrinsecos, & medium similiter: est autem medium ratio primi extremi: quocirca omnes scientiæ per definitionem fiunt, ut folio fluere simul sequitur uitem & excedit, & ficum & excedit, sed non omnes, sed æquale est: si igitur acceperis primum, medium ratio folio fluēdi est: erit enim primum quidem in altera medium, quoniā talia omnia sunt postea huius medium, quoniam succus congelatur, aut aliud aliquid tale, quid autem est folio fluere, congelari succum in contractu seminis.

7 In figuris uero in assignabit, quærentibus assecutionem causæ & cuius causa, sit A. inexistens B. omni: B. uero unicuique eorum, quæ D. in plus autem: B. vtique vniuersale esset ijs, quæ sunt D. hoc enim dico

vniuer-

vniuersale, quod non conuertitur, primum vero vniuersale, cum quo vnumquodque quidem non conuertitur, omnia autem conuertuntur, & non excedunt: ipsis itaque D. causa est ipsius A. ipsum B. oportet igit' A. in plus quam B. extendi: si vero non quid magis causa erit hoc illius si itaque omnibus E. inest ipsum A. erũt aliquid illa vnum omnia aliud a B. si enim non, quomodo erit dicere, quod cui (est E. ipsum A. omni inest: cui vero A. nõ omni ipsum E. propter quid enim non erit aliqua causa, vt insit omnibus D.* sed nunquid & quę sunt E. erunt aliquid unum; Considerare oportet hoc, & sit C.

* Al. l. sed nunquid & ipsis E. si quidem erunt aliquid vnum.

8 Cõtingit itaque eiusdem plures causas esse, sed non iisdem specie. vt quod longæua sint, quadrupedia quædam, eo quia non habet bilem volatilia vero eo, quod sicca sunt, aut alterum quid. Si vero ad indiuiduum non statim veniunt, non solum vnum est medium, sed & plura, & causæ plures: vtrum vero causat mediorum, quod vniuersale primũ, aut quod ad singulare, singularibus planum itaque ea esse quæ proxima sunt vnicuique, cui sunt causa, primum enim sub vniuersali esse, hæc est causa* vt ipsi D. inesse ipsum C. ipsum * A. inesse, causa: ipsi igitur D. ipsum C. causa ipsius est A. ipsi vero C. ipsum B. huic autem idem.

* Al. B.

* Argy. le. melius. ut A. cõpetat ipsi D. cã est ipsum C. ut igitur A. competat, ipsi D. cã est ipsiũ C.

De syllogismo igitur ac demonstratione, & quid vtrumque est, & quomodo fit, manifestum est simul vero & de scientia demonstratiua, idem enim est.

De causa autem, & cuius causa est, &c.

* ut autẽ competat ipsi C. cã est ipsum B.

1 Hoc caput nescio an a multis sit intellectum, propter obscurum procedendi modum. dicam quæ mihi uidentur textui maxime quadrare. dubium proponit Aristot. nũquid cum effectus sit, causa sit, ita ut liceat ab effectu causam colligere, ut si eclipsis sit terra sit in medio, & si arbor defrõdescit, lata habet folia, quod est causa, argumentatur a parte affirmatiua. nam si effectus est absque illa causa, ergo habebit aliam causam, non enim contingit effectum esse sine ulla causa.

Si uero causa sit & causatum &c. 2

Argumenta pro parte negatiua, quod non sint simul effectus & causa, aliter. n. esset circulus a causa ad effectum, & econtra, ut probare uitem defrondescere, quia lata habet, folia, & econtra, lata habere folia, quia defrondescit. hoc argumentum soluit dicendo, quod iste circulus non est in causis, sed una est demonstratio a causa altera est ab effectu, & quia, & hoc non est vllum inconueniens, ut superius diximus. textus est apertus.

An contingit vnius plures esse causas, &c. 3

Argumentatur secundo ad probandum quod non valet ab effectu ad causam, potest idem effectus ad pluribus causis primi ꝑuenire, ut uituperabile a superbia, & ab intemperantia, ergo iam non ab effectu licebit colligere causam, non enim licet dicere, est uituperabile, ergo propter supbiã, quia potest esse propter intemperantiam, nec licet dicere propter intemperantiam, nec licet dicere propter superbiam.

Ista argumenta Arist. proponit dubitatiue, quia non probat antecedentia, quia sunt dubia & opinabilia, solum tangit difficultatem hoc ergo argumento, probat, ꝙ ex effectu non licet inferre causam omnem sed disiunctiue aliquam ipsa hoc literis explicat. ut A. puta uituperabile habet duas causas totales, B. superbiã, & C. intemperantiam, & prædicatur uituperabile de D.

empe

nempe superbo, & de E nempe intemperato, de illo per medium B. superbiam, de hoc per C. intemperantiam, igitur ex singulis medijs colliges effectum, non ex effectu singulas causas, quia est superior effectus, causa vero inferior.

4 An si semper uniuersale, &c.

Rursus contra hanc secundam rationem instat, quia videtur quod quãdo problema, seu propositio probanda est vniuersalis posterioristice, causa est vniuersalis, & cuius est causa, idest passio est etiam vniuersalis & ita omnes tres termini erunt conuertibiles, sensus est, si sumatur proprium subiectum & vniuersale passionis, causa erit æqualis, & conuertetur cum eis.

Verbi gratia, si defrondescere sumatur de proprio subiecto, nempe non de hac uel illa planta, sed de illo communi omnibus his quæ defrondescunt, tunc medium etiã erit æquale, nempe quia humidum densatur & congelatur, non quodcunque, sed illarum plantarũm talium, & tunc ista erunt conuertibile, & nota hic, quòd vera causa defrondescendi est humidum congelari; non quòd lata sint folia, hoc enim signum quoddam est, nec opus est hæc declarare, cum philosophica sint, satis est vt exempla intelligantur prout sufficiũt pñti instituto.

Vtrum autem contingat, &c.

5 Replicat contra hoc etiam dubitando, videtur enim quod possit esse quod eiusdẽ effectus sint plures causæ in diuersis subiectis, & non vna, v.g. longæuum inest ceruo, & cornici, sed illi quia caret felle, huic quia siccum animal est.

Iterũ contra hoc dubitat, quia vr ꝙ quãdo passio demonstratur per se, & non per signa, vel per accidentia (hæc.n vnius possunt esse plura) tunc nõ possit esse quod vnius effectus plures sint causæ, & ꝓbat, nã medium est definitio passionis & maioris extremi, erit igitur ipsi ęquale, si extremũ vniuocum & medium similiter, si vnum genus, & alterum etiam, si vnum analogũ, etiam & alterũ, vt commutari proportionaliter, & lineis, & numeris & alijs simul analogice inest, quia alia rõne inest lineæ, alia inest singulis, quamuis inter se similitudinem habeat, si quis igitur velit dare medium huius, erit etiam analogum.

Similiter simile inest coloribus, & figuris, est, n. color colori, & figura figuræ similis, sed analogice, nam colores alia ratione dicuntur similes, quia eodẽ modo mouẽt visum, alia ratione figuræ, quia latera habent æqualia mediũ igit huius similitudinis probandæ erit analogũ, sicut & extremũ ipm.

Se habent aũt, sic consequi, &c. 6

Ex hac præcedenti doctrina determinat modo, cum medium tale sumendũ sit, nempe definitio extremi (vt oẽs scięię sumũt) tunc omnia futura conuertibilia, nẽpe cuius est causa, idest maius extremum, & cui est causa, idest subiectum, & ipsa causa, idest medium, quod si sub subiectum sumuntur inferiora, singula non conuertentur tamen omnia simul, vel subiectum cõplectẽs illa conuertetur cum extremo.

Verbi gratia, habere extrinsecus angulos æquales quatuor rectis, non conuertitur cum triangulo, aut cum singulis alijs, tamen cum omnibus conuertitur simul, & cũ subiecto illa cõtinente, similiter defrondescere, & humidiũ seminis densari conuertuntur cum omnibus simul inferioribus. vocat succũ seminis, quia ex eodem humido ex quo nutriuntur folia etiam nutriuntur fructus & semina arborum.

Ex quo habes, quòd quando sumitur definitio passionis, licet id non semper sit, & proprium subiectum, conuertuntur oẽs termini demonstrationis, & causa cum effectu, quando vero non sumitur subiectum propriũ, sed inferius, non conuertitur extremũ cum inferioribus singulis, cum omnibus tamen simul conuertitur. *Nota.*

In figuris autẽ sic assignabit, &c. 7

Vult consecutionem causæ & effectus petentibus, per ipsas figuras syllogisticas hoc declarare, & ostẽdere quod potest aliquando fieri vt euisdem effectus plures sint causæ, nec repugnare hoc modo syllogizandi.

Aduerte duos terminos i hoc textu vle & vle primũ: vle dicitur id quod non cum alijs cõuertitur, vt animal indiuiduis hois vle est, cum oibus enim simul non cõuertitur, vniuersale primum dicitur quod licet cũ alio non conuertatur, tñ simul cũ omnibus illis conuertitur, vt homo suis singulis indiuiduis vniuersale primum est. *Nota.*

Hoc

Hoc ſuppoſito ſumit,ſit A. puta viuens in omni B.puta animali, & animal ſit in D.puta in omnibus ſpeciebus ſuis, ſingulis aũt in plus,tunc A.erit in plus quam B. nempe animal, quia erat vniuerſale ipſi, viuens enim non conuertitur cum animali, alias eſſet illius cã, ideſt inferret, animal, quod non eſt: ſumit autem hic cauſam in inferendo. vt vult Philop.ſi igitur A.eſt in B.& B.in D.A.erit in D.per ipſum B.puta viuens de ſpeciebus animalis, per ipsũ animal. vlterius, ſi A.viuens eſt ſuperius animal, erit in alijs, puta plãtis E.nempe alijs ficubus, populis, & reliquis ſi enim non eſſet in his, non eſſet ſuperius A. ineſt ergo in iſtis, quæ ſunt diſtincta ab ipſo B. puta ab animali, quod ſi iſta ſunt diſtincta a B.erit ergo A.in eis per medium aliquod,ſicut inerat D.per B.ſi ergo ineſt his plantis, puta E.per medium aliud C.puta arborem, iam vnius effectus plures ſunt. vnde in conſequentia ſyllogiſtica vnum per multa concludi poteſt.

8 Contingit igitur eiuſdem, &c.

Concludit poſſe vnum effectum per plures cauſas eiuſdem generis intelligi poſſe de monſtrari,ſed non de eadem ſpecie, uel de eodem ſubiecto,ſed de diuerſis, vt longæ uum de ceruo, quia caret colera,de cornice, quia eſt animal ſiccum.

Si enim definitionem effectus proximã ſumimus,effectus vniuerſalis vnica eſt cauſa,vt longæui eſſe bene proportionatos humores.

At præter hanc cauſam communem, in ſingulis ſpeciebus multiplicantur cauſæ, & quo magis ſpecies multiplicantur etiam cauſæ, nam alia rõne eſt ceruus logæuus alia cornix,& alia aliæ ſpecies, non tamen ſemper:nam aliquot ſpecies eandem cauſam poſſunt participare.

Dices, vtra melior cauſa,ea quæ eſt vniuerſalis paſſionis, an ea quæ eſt proxima ſubiectis ſingulis? reſpondet Ariſt.eã eſſe, quæ eſt proxima cuique ſubiecto.

Nota. Vide clare demonſtrationem non ſiſtere in definitione paſſionum, ſed in definitione & cauſa proxima ſubiectorum, vt cã quare ceruus ſit longæuus, ideſt D.ſit A. eſt per C.quia eſt bene tẽperatus, cã quare eſt bene tẽperatus, eſt B quia nõ hẽt coleram, hæc iam non habet vlterius cauſam.

Si iſte textus econtra legatur incipiendo a particulari cauſa vſque ad vniuerſalem, ut quare ceruus longæuus; quia non habet coleram, ulterius quare non habens coleram eſt longæuum? quia eſt bene temperatum, tunc fauet opinioni Aegid. Rom. de medio paſſionis, ſed nihil contra nos, qui aliquando definitionem paſſionis medium conſtituimus.

Trandem epilogum facit Ariſt.ex libro Priorum & Poſteriorũ ſimul,nẽpe dictum eſſe iam de ſyllogiſmo in communi, & de demonſtratione, & de ſcientia ipſa demõſtratiua quod idem eſt.hæc de capite.

Quomodo principia cognoſcantur, & quis principiornm ſit habitus.

CAPVT XVIII.

DE principijs vero & quomodo fiunt nota,& quis cognoſcens habitus,hinc eſt planum addubitantibus primum: quod quidem igitur non contingit ſcire per demonſtrationem non cognoſcẽti prima principia immediata, dictum eſt prius. Immediatorum uero cognitio vtrũ, eadem ſit, aut non eadem dubitare poſſet aliquis: & vtrum ſcientia utriuſque, aut non, aut huius quidem ſcientia, illius vero alterum quid genus,& vtrum non inexiſtentes habitus innaſcantur, aut inexiſtentes latuere. 1

Si itaque habemus ipſos, abſurdum eſt: contingit enim certiores habentes cognitiones demonſtratione latere:ſi vero accipimus, non habentes prius, quomodo vtique cognoſceremus, & diſceremus ex nõ prȩexiſtente cognitione?impoſſibile namque, quemadmodum & in demonſtratione dicebamus. Manifeſtum igitur, quoniam neque habere 2

re possibile est, neque ignorantibus, & nullum habentibus habitum innasci.

3 Necesse igitur habere quidem aliquam potentiam, non talem autem habere, quæ est his honorabilior secundum certitudinem. ¶ Apparet autem hoc vtique omnibus inexistens animalibus: habent enim cõgenitam potentiam iudicatiuam, quam vocant sensum.

4 Inexistente autem sensu, in alijs quidem animalium fit permansio sensati, in alijs uero non fit, in quotcunque igitur non fit, aut omnino, aut circa quæ non fit, non est his cognitio extra ipsum sentire.

5 In quibus vero inest sentientibus habere vnum quiddam in anima, cum multa talia fiant, iam differentia quædam fit: vt his quidẽ fiat ratio ex taliũ permansione, his uero non. Ex sensu quidem igitur fit memoria, quemadmodum dicimus, ex memoria vero, quæ plerumque eiusdem fit, experientia. multę nãque memoriæ numero experientia vna est, experientia autem aut ex omni quiescente vniuersali in anima, aut vno præter multa, quod vtique in omnibus vnum sit illis idem, est artis principium & scientiæ: si circa generationem quidem, artis, si vere circa ens, scientiæ.

Idem in proœm. metaph.

6 Neque itaque insunt determinati habitus, neque ab alijs habitibus fiunt notioribus, sed a sensu, ut in pugna uersione facta vno stante, alter stetit, postea alter, quousque ad principium venit, anima vero est, talis, vt possit pati hoc. Quod autẽ dictum quidem fuit pridem, nõ manifeste vero dictum fuit, rursus dicamus.

Cum enim steterit indifferentiũ vnum, primum quidem in anima uniuersale est, sentitur etenim singulare, sensus uero ipsius vniuersalis est, vt hominis, sed non Calliæ hominis. Rursus in his statur, quousq; ad impartibilia steterint, & vniuersalia, ut tale hoc animal quousque animal, & in hoc consimiliter.: planum itaque, quod nobis prima inductione cognoscere necessariũ est, sensus etenim sic uniuersale facit.

Quoniam vero habitum, qui circa discursum sunt, quibus verificamus, aliqui semper veri sunt, alij vero suscipiunt falsum, vt opinio, & ratiocinatio, vera autem semper sunt scientia & intellectus & nullum scientia genus aliud certius est, quam intellectus: principia vero demonstrationum notiora sunt, scientia autem omnis cum ratione, est, principiorum quidem scientia vtique non erit: quoniam vero nihil contingit esse verius scientia, quam intellectum, intellectus vtique erit principiorum, & ex his considerantibus, & quoniam demonstrationis principium non est demonstratio: quare neque scientiæ est scientia. Si igitur nullum aliud præter scientiam genus habemus uerum, intellectus vtique erit scientiæ principium, & principium quidem principij vtique erit * si autem omnis, consimiliter se habent ad omnem rem. 7

** Arg. I. scientia autẽ ad oẽm rem sese hẽt similiter. Alia lit. quæ aũt omnis.*

POSTERIORVM Analiticorum.

FINIS.

DE PRINCIPIIS autem qualiter fiunt cognita, &c.

Intentio Arist. POstquã Arist. de his, quæ ad ipsam demonstrationẽ, & eius structurã ptinent hactenus disseruerit, ac de eius medio qđ sit, & quomodo cognoscatur, tractauit, nũc tandẽ de modo quo ipsa principia complexa acquirantur disputat.

Dictũ iam est non esse demonstratiuam scientiam absque horum immediatorum principiorũ cognitione, poterit tamen aliquis tria dubitare, primo, an cognitio mediatorũ, & immediatorũ sit eadem, idest eiusdẽ rationis; secundo an cognitio principiorum immediatorum sit scientia, sicut mediatorum, vel aliquod aliud altius sciẽtiæ & cognitionis genus: tertio an isti habitus, & cognitiones principiorũ acquirantur de nouo, an sint naturales, sed latentes a principio, & post notificati.

2 Siquidem igitur habemus ipsos.

Incipit disputare circa tertiã qõnem ad vtramque ipsius partẽ, nã si habemus tales habitus a natura, latent tñ multo tempore vt dicebat Plato, absurdum est profectò dicere quòd habeamus a natura cognitiones, & habitus qui sint certiores demõstratione, & tamen non cognoscamus per ipsos, cũ nullus possit demonstrationem habere quin cognoscat statim.

Quod si dicatur tales habitus esse acquisitos, videtur aliud inconueniens maius. Nam cum cognitio acquisita fiat ex præexistenti cognitione, vt dictũ est, oporteret ante illo habitus alias priores cognitiones & habitus ponere, quæ tamen non sunt.

Concluditur ergo non esse dicendum tales habitus inesse a natura, nec quod ex cognitione præcedenti non fiant, cum omnis cognitio acquisita ex præcedenti fiat, at quę cognitio sit ista ex aliqua cognitione, q̃ principiorum cognitio fiat, explicat modo.

3 Necesse est itaq; habere quandã potentiam, &c.

Intendit docerẽ sensum inesse hominibus natura & ex hoc sensu ꝓuenire memoriam, & ex memoria experentia, & ex hac colligi ꝑ intellectum vniuersalis cognitionem, atque hoc esse principiũ scientiæ, vnde non inesse cognitiones principiorũ a natura, nec fieri ex aliis præexistentibus in intellectu, sed a sensu originem ducere, qui quidem inest nobis a natura, quod etiã docet. 1. meta. cap. 1.

Dicit ergo primũ necessariũ, esse ante principiorũ cognitionẽ, præcedere in nobis quandã cognoscitiuam potentiam, hæc autem non est alius habitus, vel cognitio certior. & honorabilior principiorũ cognitione, sicut ipsa principiorum cognitio est certior, & honorabilior cognitione conclusionis; non sic inquam est ista potentia sensitiua, sed est quoddam principium quo indiget intellectus ad suas intellectiones.

At ne quis putaret potentiam hominibus esse propriam, dicit omnib. animalibus inesse, quæ dicitur sensus, animal enim eo animal est quo sensum habet, hanc potentiã vocat cõnaturalem, qa aĩalia sensum ꝑ gñationem simul cum esse suo accipiunt.

Cum insit autem sensus, &c. 4

Non vniformiter sensum hũc aĩalib. reliquis, & hoib. inesse ostẽdit, ne quis decipiatur dicens, sicut ex sensu non fit in animali principiorum cognitio, ita in homine. Duas autẽ diuisiones facit: prior est, qđã aĩalia præter sensum memoriã hñt, quędã autem pręter sensum memoriã non habẽt; memoriam habent illa, in quibus species, & imagines rerũ sensatarum manent etiam post præsentiam illarum rerum: nam hoc peccato fit memoria, illa vero non hñt, in quibus non manent tales imagines, ac ꝓpterea extra rei præsentiam non sentiunt. *Nota.*

Nota q̃ dicit ista aĩalia non sentire nisi in præsentia obiecti illa quæ sentiunt, loquitur autem disiunctiue, omnino non sentiunt in absentia, aut non sentiunt illa quorum imagines non manent, nam animalia quę memoriam non habent, aliquando recordantur quando aliquod sensibile vehemens perceperunt, & quę memoriã etiam habent, non recordantur, quando debiliter speciẽ receperunt, nec manet. hoc autẽ est, vt intelligas memoriam fieri ex permanentia imaginum sensatarum rerum in parte interiori capitis.

5 In quibus aũt idẽ sentiẽtibus, &c.

Posterior diuisio est, ex his memoriam haben-

habentibus, quædam habent virtutem qua ex multis memoriis vnum colligant & inferant, quædam non habent illam vt vnum colligere possint, atque ex his quę tale vnū colligunt, fit quædam animalium differentia distincta ab omnibus aliis, qua unum ratione & intellectu vtatur, atque hic est homo, qui ex memoriis multis vnum vniuersale colligit, & ratione vtitur, reliquis vero id non est concessum.

Ex quo infert ordinem cognitionū in homine, ex sensibus.n. exterioribus fit memoria manentibus imaginibus rerum sensatarum, ex multis autem memoriis similib. experimentum, est enim experimentum collatio multorum singularium sensibilium : ex hoc autem experimento, & ex toto vniuersali collecto iam, & abstracto, & facto vno propter multa, fit principium artis, & scientiæ, artis, si fuerit in rebus factibilibus, scientiæ, si fuerit in speculabilibus, vnde principium artis & scientiæ est propositio vniuersalis collecta per intellectum ex experientia & ex memoria, & vltimo ex sensu.

Circa literam, aut, copulatiue est legendum, vt notat Philopo. hæc omnia clarius explicantur in prohœ. Met.

6 Neq; igitur insunt determinati, &c.

Infert ex prædictis responsionem tertiæ quæstionis, nempe cognitionem principiorum non inesse nobis a natura, nec fieri ex alia notiori intellectiua cognitione, sed a sensu modo, qui dictus est produci, & exemplum ponit, sicut aliquando pugna existente accidit milites hincinde dispersos fugere, ac exercitum destituere, tunc unus stat, quo stante, alius etiam stat, & post hos alius donec pluribus stantibus fit iterum exercitus, sic fit vniuersale ex hoc, & illo, & alio, & multis singularibus conseruatis in memoria, quæ quidem dispersa erant, sed adunantur, & colliguntur intellectu comprehendente similitudinem omnium per abstractionem.

Quod si dicas, quomodo anima potest recipere has species & singularia in se de nouo? respondent animam esse talem, ut possit pati ista, nam intellectus secundum Arist. 3. animæ tex. 32. est ut tabula rasa qui potest rerum similitudines in se recipere.

Vnde reperit clarius. modū quo vniuersale fiat, dicens, quando est aliqua natura secundum se una, & indifferens multis, vt homo animal, album, & hoc per intellectum non est separata natura cōis, cum igitur talis natura sic est facta vna & communis, est vniuersale, ut Petrus est homo, & cæteri q̃ sunt homines, at q̃n sumitur homo per se qui in illis est sic separatus, iam est uniuersale, ante non erat, fit aūt hoc per intellectū.

Dices, nonne sensus circa uniuersalia feruntur? nam visus hēt pro obiecto ipsum colorem, non hunc vel illum, respondet potentiam sensitiuam habere ipsam naturam cōmunē pro obiecto, tamen actus & sensationes nō fiunt, nisi circa singularia, intellectus uero actus est qui in vniuersalia fertur.

Huius loci declarationē uide superius li. 1. super c. 24 unde sequitur, q̃d intellectus collectē & adunatē intelligit naturā, quam sensus sparsim in multis percipiunt singulatim, ac ideo per inductionem, quæ sensu fit, cognoscere seu intelligere incipimus.

Quoniam autem circa, &c. 7

Secundum & tertiam soluit quæstionem ostendens cognitionem principiorum non esse scientiam, sed alium habitum scientia certiorem, nempe intellectum: ex quo fit, vt non sint eiusdem rationis cognitio principiorum, & eorum quæ ex principiis deriuantur.

Supponit autem duo, alterum est habitus intellectiuos ueros speculatiuos esse tres, primus quam potest recipere falsum, vt opinio & ratio, idest syllogismus topicus q. est causa opinionis. alter est scientia, quę est cognitio necessariorum per causam, tertius est intellectus, qui est cognitio necessariorum immediatorum, atque hi duo semper sunt ueri.

Supponit secundo, quòd nulla cognitio est certior quam scientia, nisi habitus hic q. dicitur intellectus, quæ duo colliguntur ex 6. Ethi. cap. 3. tunc argumentum est horum principiorum non est opinio, quia semper sunt uera, non est scientia, quia non habent causam, nec per discursum cognoscuntur, & præterea quia sunt certiora his quorum est scientia, ergo eorum erit intellectus, non enim restat alius habitus intellectiuus certior scientia. præterea quia scię

non

4 inon est scientia, aliàs enim esset processus cn infinitum, deuenire est ergo ad aliquam cognitionem, quæ non sit scientia, & hæc st intellectus.

Ex quo colligit hanc cognitionem, quæ intellectus dicitur, esse principium,& principium principij, idest cognitionem qua cognoscimus ipsas propositiones primas quæ sunt principia.

Sit autem se habet omnis sciẽtia ad omnem conclusionem, vt enim est scientia cognitio procedens ex alia. & qua cognoscimus id quod ex alio sequitur, ita & intellectus est cognitio, sed non ex alia intellectiua cognitione, ac ideo est principium.

Similiter est cognitio qua propositiones primæ, quę ex aliis non sunt, cognoscũtur, ac propterea est principium principij. ex quibus omnibus tres propositæ quęstiones solutæ sunt.

QVAESTIO I.

An principia per se nota inductione cognoscantur.

Primum Not. De sẽsu quæstionis. Vt sensus quæstionis sit manifestus, ad uerte primo duo esse genera principiorũ, quædam sunt rei, quædã cognitionis principia, rei principia sunt, a quibus res suum esse accipit, sicut materia, forma, & reliquæ causæ dicuntur rei principia, cognitionis vero principia sunt, a quibus cognitio rei procedit, sicut propositiones sunt principia cognitionis ipsius cõclusionis. non aũt existimes ꝙ semper differant re ista principia cum enim a posterioribus procedimus ad cognitionem priorum tunc differūt re principia cognitionis & rei, at cum a prioribus est processus tunc eadem re sunt principia cognitionis & rei semper tamen differunt ratione, nam rei principia sunt secundum suum esse, cognitionis uero secundũ quòd per intellectum sumuntur, & ipsorum cognitio aliorum est causa cognitionis.

Secundũ notan. Aduerte secundo, ꝙ intellectus noster duplicem habet operationem, & appræhendendi, & iudicandi: per appræhensionem enim res ipsas concipit in se, per iudicium vero earum veritatem uel falsitatem compræhendit, assentiendo uel dissentiendo. has autem operationes esse diuersas experientia ostendit, multa enim appræhendimus, de quorum veritate dubitamus, in hac utraque operatione intellectus est dependens, nam in appræhensione indiget obiectio, quod percipiat, & hoc a sensibus accipit, in iudicio etiam dependet ab appræhensione, non enim iudicium fit, nisi de rebus appræhensis, & præterea indiget iudicium præter appræhensionem alio iudicio adiuuante, nam iudicium conclusionis pendet ex iudicio præmissarum, & quãdò intellectu iam non est aliud iudicium, quo præmissas cognoscamus, fit recursus ad iudicium sensus per inductionem. an uero semper omne iudicium intellectus depẽdeat ex alio iudicio, siue sensus, siue intellectus, hoc dubitatur modo, & difficultas est propter illas propositiones per se notas communissimas, nempe quodlibet est, uel non est omne, totum est maius parte, & similes. de his enim est quæstio, an notæ sint per inductionem singularium, ita ut absque inductione non cognoscantur.

Est quorundam opinio, quòd hæ communissimę ꝓpositiones inductione cognoscãtur, nec intellectus eis acquiesceret; nisi præcedente iudicio sensus per singularia. rationes autem huius sententiæ hæ sunt. *1. opi.*

Prima, causa uniuersalis, non producit effectus, nisi mediantibus causis particularibus, ut patet de cęlo, & Sole, & glorioso Deo, quando naturaliter operatur, semper enim cum his causis particularibus operatur, at intellectus est causa uniuersalis omnium assensuum intellectiuorum, ergo ad particulares assensus opus est, ꝙ sint alii assensus, vt. n. ad assensum huius conclusionis utitur assensu harum præmissarum & principiorũ, ita ad assensum principiorum utetur assensu & iudicio sensus, ut si fiat inductio quędam ex singularibus illorum principiorum, nempe hoc totũ est maius sua parte, & hoc totũ est maius sua parte, & sic de cęteris, ergo omne totum est maius parte, tunc singularia illa sensu, uniuersale intellectu comprehenditur. *1. ratio.*

Secundo, si ista principia non cognoscerentur inductione, solo lumine intellectus fierent nota, sed hoc est falsum, nam hoc modo nullus posset ea negare, at cõstat hæc principia à multis esse negata, ut dicitur. Meth & notat Auerr. 2. Metaph. com. 15. ergo non cognoscuntur solo lumine intellectus, sed per inductionem. *Secunda ratio.*

Cir-

1. *fund.* Circa hoc aduerte non esse dubium de principiis immediatis vnius scientiæ, sunt enim multa ex his, quæ inductione cognosci debent, sed de communibus multarum scientiarum, & communissimus omnium, vt superius diximus,

Prima conclusio Et de his est prima conclusio. solum lumen intellectus facta prius apprehensione, sufficit ad certo assentiendum istis dignitatibus. patet conclusio. 1. Post. c. 3. ubi ex terminis cognosci has propositiones dicit Aristo. sufficit, inquir, quid per totum, quid per partem intelligatur cognoscere, ut statim nullo iudicio præcedenti cognoscatur omne totū esse maius parte. ubi Alb. vti diximus comparabat has propositiones uisibilibus luminosis, quæ suo proprio videntur lumine absq;: ullo alio extrinseco. & Aeg. hoc loco dicit, sicut oculus informatus. specie uidet colorem, ita intellectus appræhensione facta assentit istis. Et Linc. 1. poste. c. 9. preterea Arist. 2. met. c. 1. uocat has ianuas scientiarum, in quibus non contingit error. præterea quia æque notū est singulare hoc totum est maius parte, sicut omne totum est maius parte præsertim cum per sensum non percipiamus aliqua singularia harum propositionum, non enim sensu cognoscitur, si ab his æqualibus hæc demas æqualia, remanebunt æqualia.

Secunda conclusio Secunda conclusio. licet ista principia possint syllogizari, & inducit, tñ non fiunt nota ex tali inductione & syllogismo, cum in seipsis clarissima sint, & per se sidè[illegible] habeant.

Ad primum. Vnde ad primum argumentum respondeo, quod satis est determinatio ex parte [illegible]ecici, obiecti, per quam speciem fit apprehensio, & preterea quia sicut lumen solis est causa vniuersalis, tamen se solo calefacit, ita & lumen intellectus se solo inducit assensum illorum principiorum, absque alio particulari iudicio, cum ille assensus principiorum sit quid uniuersale & commune, ex quo deriuantur multi assensus partes conclusionum aliarum.

Ad secundum. Ad secundum dico quod negare aliquid multipliciter contingat, aut ore exterius aut corde interius, non loquimur de exteriori negatione, quia quilibet potest negare omnia, sed de interiori: hæc est triplex virtualis, aut formalis, & hæc directa, vel indirecta: virtualis, cum negamus aliquid in alio, ut qui dicit nullum corpus esse album, uirtualiter negat nullam niuem esse album: formalis, cum aliquid in se ipso negatur; hoc uero si negatur quia rationes faciunt apparere aliter. tunc est negatio directa: si uero negatur, quia licet in se verum appareat semper, tamen nescire ea quæ sequuntur ex illo, facit de illo dubitare, est negatio indirecta, quo pacto Zeno negabat motum & sensum, quia nesciebat intelligere quomodo si mouetur, aliquid possit pertransire infinitas partes quæ sunt in spatio.

Dico negare principia virtualiter non arguit illa per se cognita non esse, imo quoties in bona consequentia aliquis concedit præmissas, & negat conclusionem, virtualiter negat quodlibet est uel non est.

Dico secundo, nullus negat directe illas dignitates, cum non sit ratio directa contra eas apparens.

Dico tertio indirecte negantur, sed hoc non arguit eas non esse per se notas, nam etiam hunc motum esse, est per se cognitum sensu, & tamen Zeno negabat.

Obiectio Solutio. Dices, Aristo. dicit has pendere a sensu dico primo, quod loquitur de intrinsecis propositionibus & particularibus demonstrationum immediatarum. Dico secundo quod etiam istæ communissimæ a sensu pendent, quia est necessaria apprehensio terminorum, quæ non fit sine sensu.

Hæc de questione breuiter, quæ latius examinari debet lib. 2. metap atque de tota enarratione in libros Posteriorum. Sit laus Deo Optimo Maximo, qui ad finem nos perduxit. Amen.

Finis Secundi Libri Posteriorum.

LAVS DEO.

VENETIIS, Apud Iuntas. M D XCVI.


ALFREDO FARNESI
ROMA
Legatore di Libri

